الجزء الثاني من منتهى الأرب في لغات العرب
من الكتاب بعد الثامن في الدال

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على رسوله محمد سيد المرسلين على آله واصحابه الطيبين الطاهرين اما بعد فهذا السفر الثاني من (منتهى الارب فى لغات العرب) من الكتاب الثامن فى الدال ختمه الله بالخير وحسن المآل

باب الدال فصل الهمزة

دءء

(الدَأْدَأ و الدَأدَاءُ) ويمد ان شب سيزدهم تاريك

(دَادَاء المحداح آخر ماه و شب بيست ونهم وشش وهفتم وشب بيست وهشتم ونهم يا سه شب از آخر ماه و درات رنعت ديگر امده ديداء بالكسر و ... لعصفور دادى ... دمع * وبضا ... ارتلعه هاو ... دأدأة ودئداءً) بالكسر شتر يا تيز رفت * اسب * ودأدأ تدم ... آن را وسا كن

كرد انيد از لغات اضداد است وبر شيد آن را بجيزى * ونيز دَأدَأة آواز دادن سنك بر مسيل واز دحام وانبوهى وآواز جنبانيدن كودك در گهواره (تدأدأ) پنهان شد بجيزى * و تدأدأت الابل) آواز كردانيد ند شتران در جوف * وتَدَأدَأ الحبو) درنك كرد در رسيدن * وتدأدأ حمله) خميد وكج كرديد * وتدأدأ فى مشيه) خميد وخراما ن راه رفت * وتدأدأ القوم) انبوهى كردند * وتدأدأ عنه) بر كشت از ان * ونيز تدأدؤ غلطيدن ودر كرديدن از جاى بسوى جيزى ومنه الحديث فتدأدأ عن فرسه

دأب

(دَأب) بالفتح كار وعادت وخوو بحرك فيهما * وعبد الرحمن بن دأب مردى است * ومحمد بن دأب كذاب است * وعيسى بن يزيد بن دأب مردى بود هالك (دائبان) روز وشب (ف دأب فى عمله دأبا) بالفتح و يحرك ودؤوبا بالضم رنج ديد در كار دائب نعت است از ان * ونيز دؤب نيك رفتن * ودأبت الدابة) مانده شد * ونيز دأب سخت راندن ودفع كردن (ادأب الرجل فى عمله) مانده شد از كار كردن ورنج ديد * ونيز

(ادآب) لازم رنج انك اخترن ومانك ة
كرد انيدن يقال أدأبَ الرجلُ الدابّةَ
اى اتعبها

دأث

(دَأْث) بالفتح كرانى وچركناكى
وچركناك شدن وچركناك
كردانيدن وخوردن والفعل من فتح
(دِئْث) بالكسر كينه كه از دل نرود
(دَأثاء) كحمراء كينوك ومحركه بحرك
لحرف الحلق وهو نادر لان فعلاء
بفتح العين لم يجئ فى الصفات وانما
جاء حوفاء فى الاسماء فقط وهما ثرماء
وجنفاء موضعان دَأَث محركة مخففة
جمع * وابن دأثاء) احمق
(دأث) اصول
(دِئثان) بالكسر خواب ناك كه از جا
نجنبد وكابوس
(دُؤثى) بالضم ديوث
(ادأث) ريكى است

دأد

(دَأدَ دَأدَةً) كچلبيا مشغول شد
بلهو ولعب

دأص

(س دَئِصَ) فيويد وسخت شادان
شد * ودَئِصَ المالُ) آكنده كوشت
شد نك شتران از فربهى

دأض

(دَأَض) محركة فربهى وآكنده كى
كوشت وبى نقصان بودن پوست

دأظ

(ف) دأظ فلانا دأظا) سخت خشم
كوفت بر فلان * سَمْ وُظ) نعت است
ازان * دأظ فلان) فربه شد ودأظ
السقاء) پركرد مشك را * ودأظ
القوحة) فشرد آن را * ونيز دأظ) كاو
كرفته شدن از خشم

دأل

(دَأْل) بالفتح كرك
(دُئِل) بالضم وكسر الهمزه شغال و
نظيرلها وقد تضم الهمزة وجانورى
چون راسو وهى است رهط ابى الاسود
دركنانه * قال الاخفش والى المنسى
بهذا نسب ابو الاسود الدُؤَلى الا انهم
فتحوا الهمزة على مذهبهم فى النسب
استثقالا لتوالى الكسرتين مع ياء النسب
فقالوا دُؤَلى كما قالوا فى النسب الى نمر
نمرى والى مليك ملكى بفتح الميم واللام
وكاهى همزه را از جهت انفتاح وى و
انضمام ماقبل بواو بدل كنند فيقال
دُولى وقال ابن الكلبى هو الدِيلى بالياء
كحيرى وقد يجمع بين كسر الدال و
فتح الهمزة فيقال الدِئَلى وكاهى دِئِلى
بكسرتين هم آمده واين نادر است
(دُئِل بن مُحَلّم بن غالب) پدر
قبيله است در قبيله هون بن خزيمه *
(دِئِل) كعنب قبيلة غير قبيلة *
دُئِل مذكوره سابق ومنسوب است
بدان ابو الاسود ظالم دِئِلى كعنبى
ابن عمرو قاله الاصفهانى فى شرح
اللمع
(ابن دألان) مردى است ومذكور
است در دول
(دَألان) بالتحريك شغال
(دَأَلى) كجمزى نوعى از رفتار است
وكام نزديك نهاده دويدن مانند كرانى
باران ورفتار شادمان
(دُؤلول) بالضم سختى وشترائد
دآليل جمع * واختلال وتردد يقال
وقع القوم فى دُؤلول اى فى اختلاط من
امرهم
(ف) دَأَل دَألا ودَألانا وجيزك ودَأَلى)
كجمزى رفت برفتار دألى * ودَأَل له
دَألا ودَألانا محركتين فريفت
اورا
(مُداءلة) فريب آوردن باكسر

(دَرْكُوتْ) [illegible] جمع

د أ م

(دَأْمٌ) [illegible] مزجه [illegible]

(دَأْمَاءُ) [illegible] دنيا

(جَيْشٌ مِثْلُ أَمٍّ) كمنبر اي يركب

(ب) دَأَمَ الحائطَ ستون نهادن ديوار را

(دَأَمَ الماءُ الشيءَ) فرو كرفتن آب * و

دَأَمَ الفحلُ الناقةَ برجستن كشن

بر ناقه و يقال تَدَأَّمَ الرحلُ [illegible]

عليه * و تَدَأَّمَتِ السماءُ [illegible]

باريد * و تَدَأَّمَت عليه الأمواجُ و

الأهوالُ اي تتابعت

(مَثَلُ اعمر) [illegible]

(تَدَأَّمَهُ الأمرُ) [illegible] كرد كار برو

د ء و

[illegible] دَأْوًا [illegible]

[illegible] روباه بازي كرد يقال

[illegible] للغزال ليأخذه [illegible]

[illegible] مثل بأو

د أ ي

[illegible] بالفتح و دَأْيٌ [illegible] و

[illegible] پشت [illegible]

[illegible] سينه آن از ضلوعه

في ملتقاه و ملتقى الجنب دأية يكي

دَأْيَاتٌ جمع * و نيز دَأْيَاتٌ سه ضلع

كتف از مرهو

(ابن دَأْيَةٍ) بالفتح زاغ بدان جهت

كه [illegible] نشيند و منقار

زند و دَأَيَاتٌ بالتحريك جمع

(ف) دَأَى الشيءَ دَأْيًا فريب كرد

باب الدال فصل الباء

د ب ء

([illegible]ـاةٌ) بالفتح كريز

(ف) دَبَأَ ساكن شدن و آرميدن * و

دَبَأَهُ بالعصا زدن او را بعصا

(دَبَّأَ عَلَيْهِ تَدْبِيئًا) پوشيدن آن را و

پنهان كرد

د ب ب

(دَبَّةٌ) بالفتح يك [illegible]

آونك [illegible] است [illegible]

نودة سرخ و [illegible] مستوي از زمين هموار

و يك بار نرم كام زدن اسم است [illegible]

دبيب دِبَابٌ كتاب جمع * [illegible]

كوچك و نرم كه بر [illegible]

[illegible] جمع * و [illegible]

آبكينه [illegible] موضع [illegible]

نزديك وادي [illegible]

(دُبٌّ) بالضم خرس دُبَّةٌ مونث

دِبَابٌ و دِبَبَةٌ كعنبة جمع * و نام مردي

و طريقه نيك باشد يا بد و يقال فعلت

كذا مِنْ شُبَّ الى دُبَّ و يبنيان على

الفتح ايضا اي من الشباب الى وقت

الدبيب بالعصا يعني از جواني تا پيري

(دُبَّةٌ) حال و طريقه و مذهب يقال دعني

و دُبَّتي اي دعني و طريقتي و موضعي

است نزديك بدر و يفتح * و دُبٌّ

أكبر [illegible] ستاره ايست از بنات النعش

و نزد بعض دبة صغري هم از بنات

النعش است هر دو را فرق كنند دب

اكبر و دب اصغر كويند

(مُبَارَكُ بن نَصْرِ اللهِ بن دُبِّي)

فقيه حنفي است * و ما بالدار دُبِّيٌّ

[illegible] در خانه كسي و يكسر [illegible]

[illegible] مستعمل نشود

(دِبَّةٌ) بالكسر نرم كام زني و رفتار نرم اسم

[illegible] چه جلسه يقال هو

[illegible]

(دِبِّيٌّ [illegible]) بالكسر بازيچه ايست

[illegible]

([illegible]ـبٌ) [illegible] كوساله نخست زاده و

موي [illegible] كوچك و نرم [illegible] موي

(دِبَبَةٌ) كفرحة زن بسيار موي [illegible]

كه موي [illegible] كوچك و نرم دارد

(دَبَبَان) محرکهٔ موی اولین کوچك
ونرم وانبوه هی موی
(دُبّیٰ) کربی موضعی است به بسد
(دَبَاب) کسحاب کوهی است مرطی را
وکقطام کلمهٔ است که بدان کفتار را
خوانند بمعنی دِبّی یعنی نرم گام زن
(دِبَاب) ککتاب موضعی است بسیار
ریك بحجاز
(دِبَّاب) کشداد موضعی است
(دَبَّابَة) کشدادة از آلات جنگ است
وآن از پوست وچوب باشد ومردان را
دران در آورده در بن قلعه فرستند تا
درون آن بوده در قلعه نقب زنند و
نرم راه رونده
(دُبَّاء) بالضم والمد کدو دُبَّاءَة یکی
(دَبُوب) کصبور غار دور تك وفربه از
هرچیزی للذکر والانثی وموضعی است
ببلاد هُذَیل ... سخن چین
موذی * وطعنة دَبُوب ... یعنی روان
کردانندهٔ خون * وجراحة دَبُوب
جراحت که خون ازان بیرون آید بسیلان
(دَابَّة) کام زننده از حیوان وستور
برنشست وهو الاکثر واستعمال الشرعی
مذکور بنیز امنه * ودابّة الارض
علامات قیامت است یا نخستین

علامت است که کوه صفا منشق شود
وازان برآید به مکه ومردم بصوب منی
روان باشند وقیل از طائف یا در سه مکان
سه مرتبه برآید وباوی عصای موسی و
خاتم سلیمان باشد مومنان را بعصا
زند ودر روی آنها بنویسد که هذا
مُؤمِن ودر روی کافران مهر کند
وبنویسد که هذا کافر
(اَدَبّ) مرد بسیار موی ومرد که موی
اولین وکوچك بر ... برآمد باشد
وشتر ... موی ... یت
صاحبة ... مثل الا د ... حَبَّا
کلاب الحوأب بغلط اذ عام است
بجهت حوأب
(دَبَّاء) زن بسیار موی وزن که موی اولین
وکوچك برتن ...
(مَدَبّ السَّیْل) مجرای ...
کذلك مَدَبّ النمل ... وفتح دال وکسران
هردو جائز لیکن در صورت کسره اسم
ظرف باشد ودر صورت فتحه مصدر و
کذا الفعل من کل ما کان علی باب ضرب
(ارض مَدَبَّة) زمین خوش ناك
(دَنْدَب) رفتار موریچه دراز پای
(دَبْدَبَة) هر آواز که با آواز برخوردن ...
بر زمین سخت ماند وما ست کمیران

شیر دوشند ... شیر نیك ...
(دِبْلَبی ...
(دَبْدَاد ... طبل
(دُبَابِب) کعلابط مرد ...
بانك
(ض) دَبَّ دَبًّا ودبیبًا نرم رفت * و
قولهم هو اَکذَبُ مَنْ دَبَّ ودَرَجَ ... یعنی
کاذب ترین زندگان ومردگانست * و
دَبَّ الشرابُ والسُّقْمُ فی الجِسْمِ)
سرایت کرد شراب وبیماری در بدن وکذلك
دَبَّ البِلیٰ فی الثوب) یعنی کهنگی
در جامه * ودَبَّت عقاربُه) مراد کرد
سخن چینی و ایذای او * ودَبَّ الشیخ
دَبًّا) آهسته خرامید
(اَدَبَّ الصَّبِیَّ اِدْبَابًا) نرم راند
کودك را * واَدَبَّ البلادَ) پرکرد
آنرا از عدل که نرم رفتن کرفتند اهل آن
(دَبَّبَ تَدْبِیبًا) نیك نرم رفت
للمبالغة

د ب ث

(دُبَیْثیٰ) بضم الدال مقصورا دهی
است بواسط

د ب ج

(دَبْج) بالفتح نقش ونگار
(دِبَاج) کشداد دیبا ...

(دِيْبَاج) بالكسر ديباه معرب از فارسى ا سيف دَيَابِيج ودَبَابِيج جمع * والاخير على ان تجعل اصله مشدّدا كما قيل فى الدنانير وشنتر مادهٔ جوان
(دِبْاجَة) رخساره * ودِبْاجَتَانِ دو رخسار
(مَافِي الدَّارِ دِبِّيجٌ) كسكين نيست درخانه كسى
(مُدَبَّج) كمعظم آراسته بديباج و احمق زشت سر وخلقت و چغد و نوعى از مرغ آبى است

دبح

(مَابِالدَّارِ دِبِّيحٌ) كسكين نيست درخانه احدى
(اَكَلَ مَالَهُ بِاَبْدَحَ وَدُبَيْدَحَ) خورد مال رابباطل رمد كورا ست

د رب دح

(رَمْلَةٌ مُدَبَّحَةٌ) كمحدثه زيك تودهٔ كوز مدابح جمع
(دَبَّحَ تَدْبِيْحًا) كسترد پشت را و سر پست فرود آورد در ركوع وجزآن * و دَبَّحَ فِي بَيْتِهِ) لازم كرفت خانه را وجدا نشد ازان * ودَبَّحَتِ الكَمأَةُ منتفخ شد زمين ازسمارو غ رهنوف بر نيامد * ونيز تَدْبِيْح اذليل وخوار شدن

(اِدَّبَحَ) كسترد پشت را و سر پست فرود آورد در ركوع وجزآن

د ب ح س

(دُبَحْس) كشمخر سطبر بزرك خلقت وشيركه اهل است

د ب خ

(دُبَّاخ) كرمان بازيچهٔ است
(دَبَّخَ تَدْبِيْخًا) كوژكرد پشت را و سر پست فرود آورد وسرين بيرون كرد

د ب خ س

(دُبَخْس) كشمخر سطبر عظيم الخلقه وشيركه اسد است

د ب ر

(دَبْر) بالفتح ويكسر كروهٔ كبت انكبين لا واحد له اَدْبُرٌ ودُبُورٌ جمع * و زنبوران ومنه قيل لعاصم بن ثابت الانصاري حَمِيُّ الدَّبرِ وذلك لان المشركين لما قتلوه ارادوا ان يمثلوا به فسلط الله عليهم الزنابير الكبار تأبر الدارع فارتدعوا عنه حتى اخذه المسلمون فدفنوه * وبچهاى ملخ ويكسر * وپس آيندهٔ مرجى و مرك وكوه ومنه حديث النجاشي ما احب ان لى دَبْرًا ذهبًا وانى آذيت رجلا من المسلمين * وخواب هوساعت ونوشين ورنج وپاره زمين درشت فرد درياما ننده جزيره كه آب بران آمده فرو رفته باشد ومال بسيار ويكسر * يقال مالٌ دِبْرٌ ومالان دِبْرٌ واموالٌ دِبْرٌ يستوى فيه الواحدُ والجمع والمثنى * وكوهى است ميان تيما وميان سلمى راجاو باين معنى بدون الف ولام آيد * ويقال جعل كلامك دَبْرَ اُذُنِهِ) يعنى كوش نكرد سخن تراونه ايستاد بران * وذاتُ الدَّبْرِ) وادى است معروف قال ابن الاعرابى وقد صحّفه الاصمعى فقال ذات الدَّبر بالياء * و پشته است مر هذيل را
(دَبْرَة) نقيض دولت و پايان كار وشكست در كار زار و پارهٔ وخيابان ويك كرد زمين زراعت دَبْر جمع
(دُبْر) بضم وبضمتين سپس پشت خلاف قبل وسپس وآخر هر چيز اَدْبَار جمع * وجئتك دُبُرَ الشهر وفى دُبُرِ الشهر وعلى دُبُرِ الشهر واَدْبَارَ الشهر وفى اَدْبَارِ الشهر) آمدم ترا آخر ماه * وكون وپشت وكوشهٔ خانه
(دِبْرَة) بالكسر نقيض قبله * وكويند ماله قِبْلَةٌ ولادِبْرَةٌ) يعنى راه نيافت براى كار خود وليس لهذا الامر قِبْلَةٌ

(دَبْرَةٌ) یعنی کار بی پشت و روی است

(دَبر) کتف ستور ریشت ریش * دَبرة مونث و فی المثل هان علی الاملس ما لاقی الدبر در حق شخصی گویند که در امور یار و مصاحب خود بد تدبیر باشد

(دَبَر) محرکه معرفه دهی است بیمن دَبَری منسوبست بوی و منه اسحق بن ابراهیم بن عباد المحدث * ونیز (دَبَری) رائیکه بعد فوت حاجت در دل آید * و نمازیکه در آخر وقت گزارده شود ودرین معنی بسکون وسط هم آید نه بضمتین که آن لحن محدثانست

(دَبَرة) ریش پشت ستور دَبَر و اَدْبار جمع

(دَبَران) محرکه یکی از منازل ق... وآن پنج ستاره است در ثور

(دِبار) بالکسر خیابانهای زراعت و توه دِبارة یکی * وروز چهارشنبه در قدیم ودر کتاب عین خلیل ش... چهار شنبه است * ودشمنی وجویها که در زراعت روند وحوادث روزگار...

(دَبار) بالفتح هلاک

(دُ...) ...ابر روز چهارشنبه

(دَبُور) بالفتح باد پس پشت خلاف صبا

(دَبِیر) کامیر ریسمان که برکشند بوقت رشتن سپس رویه * وقبیل انکه فرود آرند بوقت پیچیدن بر دوک * وچیزیکه آن را از سینه پس ببری * وگویند عرف دَبِیرَه من قَبِیلَه ای معصیته من طاعته

(دَبِیری) مقصور رادهی است بعراق ...ن معنی بدون الف ولام آید

(دُبَیْر) کزبیر پدر ... از اسد ونام حارثی ولقب کعب بن عمرو اسدی ومعرفه دهی است به نیشابور منها محمد بن عبدالله بن یوسف وجد محمد بن سلیمان القطان المحدث

(دُبَیْرَة) دهی است ببحرین

(دابر) سپس روز آخر هر چیز وبیخ * وتیری که در گذرد از نشانه وخلاف فائز از تیرهای قمار و ب... زمین نرم باشد وطاقهای بنا

(دابرة) آخر ریگ توده و هزیمت ولید فالی و ... باشنه مردم ونوعی از بند های کشتی ... چیزی که محاذی آخر خرد چار وا افتد وناخن که بن بازوی ستور برآید وپنجم انگشت که بهر پای مرغان برآید برتر از دیگرها

(مَدْبُور) مجروح ومرد بسیار مال

(رجل اُدابر) کعلابط مرد قاطع رحم وسخن ناشنو

(اُدَیْبَر) لقب حجر بن عدی ولقب جبله بن قیس کندی وقیل صحابی

(اُدَیْبِر) نوعی از مار

(دَبُّور) کتنور زنبور وحبس ولباس یقال لیس هو من شیء فلان ولا من دَبُّورة ای من حزبه وزیه

(...بوریه) شهریست نزدیک طبریه

(ن) (دَبَرَ) پشت داد و سپس رفت * دَبَرَ بالشیء برد آن چیز را * ودَبَرَ (...ل دُبورا) پیر شد * ودَبَرَ (الحدیث) نقل کرد حدیث را از وی بعد مرگ او * ودَبَرَت الریح باد دبور کردید هوا * ونیز دَبْر ودُبور در گذشتن تیر از نشانه * ودُبِرَ مجهولا باد دبور زده شد

(س) (د...رة) پشت ریش گردید ستور او

(اَدْبَر) پشت داد وسپس رفت ... واَدبَرَ البعیر پشت ریش گردید ستور * واَدْبَرَ (...) خداوند پشت ریش ستور شد ودر باد دبور در آمد ودر رفت در روز چهارشنبه *

ادْبَرَهُ القَتَبُ) پشت ریش کرد آن را
پالان * ونیز ادبار دو تلشدن گوش
ناقه بسوی پشت
(مُدَابِر) کمصاحب خلاف ونده تیر
دابر که ضد فائز است * ویقال هو مقابَرٌ
ومُقَابَلٌ بفتح الباء اذا کان محضا من
ابویه واصله من الاقبالة والادبارة وهو
شق فی الاذن ثم یفتل ذلک فان اُقبل
به فهو اقبالة وان اُدبر به فهو ادبارة و
الجلدة المعلقة من الاذن هی اقبالة
وادبارة کانها زنمة والشاة مدابرة ومقابلة *
وناقة ذات اقبالة وادبارة
(دَابَرْتُ الشاةَ وقَابَلْتُهَا) صاحب
ادباره وصاحب اقباله کردانیدم آن را *
ودابر الرجلُ) مرد مرذ وغفلت
نمود از حاجت یار خود و پشت ریش
کردید ستور او و صاحب مال بسیار
کردید * ونیز مُدَابَرَة) دشمنی ودشمنی
کردن با کسی
(تَدْبِیر) پایان کار نگریستن وازاد کردن
بنده پس از مرگ و روایت کردن
حدیث از دیکری
(تَدَبُّر) اندیشه کردن و حقیقت
چیزی دریافتن و منه قوله تعالی افلم
یدبروا القول یعنی نفهمیدند چیزی

را که بدان مخاطب شده اند
(تَدَابَرُوا) بریدند از همدیگر
(استَدْبَرَ الامرَ) در آخر کار نگریست
چیزی را که در اول آن ندیده بود * و
استَدْبَرَهُ) اختیار نمود آن را * و نیز
استِدْبار) ضد استقبال است

دبس

(دَبْس) بالفتح سیاه از هر چیز
(دِبْس) بالکسر و بکسرتین دوشاب خرما
وانکبین * و بکسر کروه مردم و بفتح
(دُبْسِیّ) بالضم مرغی است مایل
بسیاهی که بانگ کند * دُبْسِیَّه)
مونث
(دُرَیْجٌ دُبَسٌ) کصرد اسمان را رقصی
کرینده که مستعد باران باشد
(دُبَاس) کغراب نام اسپ جبار بن قرط
(طیرٌ اَدْبَسُ) پرنده سرخ سیاه رنگ
وفرسٌ اَدْبَسُ) کذلک دُبْس
بالضم جمع
(دَبُوس) کصبور رب خرما که در روغن
و مع نکهدارند تا کل اخته شود و روغن را
به کردانند
(دَبُّوس) کتنور کرز آهنی معرب است
دَبَابیس جمع
(دَبُوسِیَه) و یخفف دهی است بصغد

سمرقند
(دَبْسَاء) بالفتح اسپی بود است تیز
در و مر مجاشع بن مسعود صحابی را
(دِبَاسَاء) بالکسر والمد و یفتح ملخ
ماده ها دباساءة یکی
(ادْبَسَت الارض) ظاهر کرد
رویید کی را
(دَبَّسَهُ تدبیسا) پوشید آن را * و
دَبَّسَ) پوشیده شد لازم متعدی * و
دَبَّسَ خُفَّه) موزه خود را زد بر چیزی
تا آواز برآمد از آن
(ادْبَسَّ الفرسُ ادْبِسَاسًا) سرخ
سیاه کشت

دبش

(دَبْش) بالفتح پوست باز کردن و
خوردن والفعل من نصر
(دَبَش) محرکة متاع خانه و متاع ردی
خانه
ارضٌ مَدْبُوشَةٌ) زمینیکه ملخ خورده
باشد نبات آن را

دبغ

(دِبْغ) بالکسر انچه بوی پوست پیرایند
دِبْغَة مثله
(دَبْغَة) بالفتح یک بار پوست پیراستن
(دِبَاغ) بالکسر انچه بدان پیرایند

(دِبَاغَه) دَبّاغي كردن
(دَابِغ) كصاحب مردي است معروف
از ربيعه له حديث
(مَسْكٌ دَبِيْغٌ) كامير پوست پيراسته
(مَدْبَغَه) كمرحله جاي دباغت ويضمّ
باءه * والجلودُ التي جُعِلَت في الدّباغ
كالمشيخة للمشائخ
(دَبُوْغ) كصبور بارانيكه زمين را باآب
خود پيرايد
(دَبّاغ) كشداد پوست پيرا
(ن ف ض) دَبَغَ الْاِهَابَ دَبْغًا و
دِبَاغًا و دِبَاغَةً) بكسر هما پيراست
پوست را * و ...) رنك سبز
داد جامه را * وفي الحديث دباغها
طهورها
(اِنْدَبَغَ الْاِهَابُ) پيراسته شد پوست

دبق

(دِبْق) بالكسر سريشم كه بدان مرغان
راشكار كنند
(دَابِق) كصاحب وهاجر دهي است
بحلب وفي الاصل اسم نهر وقد يونث
فيمنع عن الصرف
(دَبِيْق) كامير شهريست بمصر منها
... بيقية
(دَبْقِي) كسكرى دهي است بمصر

(دَبِقِيَه) بكسر باء دهي است بنهر عيسى
(دَابُوْق) كطاوس سريشم كه بدان
مرغان راشكار كنند
(دُرَيْبِق) مصغر دهي است نزديك
دابق
(دَبُّوق) كتنور بازي است معروف
(دَبُّوقه) موي بافته لغة مولدة
(دَبُوقاء) بفتح دال وضم با ممدودا
بمعني دابوق است كه كذشت *
وپليدي وهرچيزكه ممتد ودراز كردد
(س) دَبِقَ به) براغالانيده شد بان
پس جدا نشد از ان * وكويند
ما اَدْبَقَهُ) اي ما اضراه
(اَدْبَقَهُ) چسپانيدن ان را
(دَبَّقَهُ تَدْبِيْقًا) شكار كرد آن را
بسريشم
(تَدَبَّق) شكار شد بسريشم

دبك

(دُبَاكَة) كثمامه بيخ درخت بريده

دبل

(دَبْل) ... طاعون وحوض ونهر
خرد دبول جمع
... بالكسر سختي وبي فرزندي
زن * ودِبْلٌ دَابِلٌ و دِبِيلٌ مبالغةٌ
(دُبْل) بالضم خرد خرد اندام

(دُبْلَة) يك دسته از هرچيز ونوعي
از بيماري شكم وبُعْقَح * ولقمه بزرك
وسوراخ تير دُبَل كَكُتَب جمع
(دُبَل) كصرد سختي وزن فرزند مرده
(دُبَال) كغراب سركين وما ننند آن
(دُبُول) كصبور سختي وزن فرزند مرده
(دَبِيْل) كامير درخت غضا كه در
زمين بسيار بود وزمين پست وبرك
درخت ارطي پراكنده شده دُبُل
ككتب جمع * وموضعي است بسند
(دُبَيْل) كزبير يا بروزن امير يا كسب
موضعي است بشام ازان ... است
عبد الرحيم بن يحيى واحمد بن
محمد بن هارون وشعيب بن محمد
(دُبَيْلَه) سختي يقال دَبَلَتْهُ الدُّبَيْلَةُ
اي اَصَابَتْهُ الدَّاهِيَةُ * وريش
خرد بيلك ونوعي از بيماري شكم
(ن ض) دَبَلَهُ دَبْلًا) كرد آورد آن را *
ودَبَلَ بالعصا) پي در پي زد برو
بعصا * ونيز دَبَل) بپيچيدن وبزرك
كردن لقمه براي فرو بردن * ودَبَلَ
... ض دَبْلًا و دُبُولًا) نيز رو داد
... رابسر ... آن *
ونيز دُبُول) پيراستن هر چيز *
ودَبَلَتْهُ الدُّبُول) رسيد اورا حوادث

رمختنی * و ایضا بمعنی ثکلته الثکلی
یعنی کم کناد او را مادر او ؛
(دَبَّل اللقمة تدبیلاً) بپیچید و
بزرگ کرد لقمه را برای فرو بردن

د ب ک ل

(دَبْکَل) کجعفر درشت پوست
زشت روی * و ام دَبْکَل) کفتار
(ابن ابي دُبَاکِل) کعلابط
شاعري خزاعي است
(دَبْکَل المال) کرد آورد شتران
پراکنده را از اطراف

د ب ن

(دِبْن) بالکسر آغل کوسپندان
(دُبْنَه) بضم لقمه بزرگ

د ب ه

(دَبَه) محرکة ریکستان و طریق نیک
(دُبَاهَة) بالفتح دهي است بسواد
(دَبَّه تَدْبِیهاً) در ریکستان افتاد و
اختیار کرد راه نیک

د ب ی

(دَبَی) رفتار نرم و آهسته و ملخ
پیاده دَبَاة یکی * و مورچه و زمین
بَلَدٌ دَبٍ و بلد مُدَبٍّ بسیار آورده مال
بسیار یعنی چون مور و ملخ در کثرت *
وکعلی بازاریست مرعرب را
(ابو دُبَیَّه) بضم و تخفیف شاعریست
(ارض مَدْبَاة) زمین ملخ ناک
(دُبّی) کسمي موضعي است نرم زمین
در دهنا که ملخ دران بسیار باشد و
بدان الف میل ارد
(ارض مَدْبیّة) کمرمیّة و مدعوّة
زمین ملخ خورده
(ارض مُدْبیَة) کمحسنة زمین ملخ
ناک وه
(دُبّاء) در د ب مذکور شده
(ادبی العرفج) برک شوره کیاه
چندان برآمده که ملخ مانند کردید
(تدبیه) کاري کرد

باب الدال فصل الثاء

د ث ء

بچه آوردن کوسپند در کرما
والفعل
(دَثَئِيّ) کعرنی بارانیکه بعد سخت
کرما ببارد

د ث ث

(دَثّ) بالفتح باران ریزه یا نیم مقارب
از پس جامه و ضرب در د ناک و پهلو
و بپیچیدن رنج و دفع کردن و سخن
بکما کفتن والفعل من نصر
(دُثّه) بالضم زکام اندک
(دِثاث) باران ریزه ؛
(دَثّاث) کصیاد شکار کننده مرغان
بفلاخن

د ث ر

(دَثْر) بالفتح مال بسیار یستوي فیه
الواحد والتثنیة والجمع یقال مال دَثْر
ومالان دَثْر واموال دَثْر
(هو دِثْر مال) بالکسر او نیک سرانجام
دهنده مال است
(دَثَر) محرکة چرک * وعکر دَثْر) اي
ابل کثیر * وقلعه است بیمن وبدین
معنی بدون الف ولام آید
(داثِر) هالک وغافل * وسیف داثِر
شمشیر زنک زده
(ادثر) هالک وغافل
(دِثار) بالکسر جامه برتن وهو ما فوق
الشعار من الثیاب * و نیز دِثار) قطان
ست * و یزید بن دِثار) تابعی
است و محارب بن دِثار و پسر او دِثار)
از محدثانند
(دَثُور) بالفتح مرد کران جان و بی نام
وخواب ناک
(ن) دَثَر الشجر دُثورا) برک آورد * و
دَثَر الرسم) کهنه کردید * و دَثَر الثوب)
چرکین شد * و دَثَر السیف) زنک الود

کردید #ونیز دُثُور) ناپدید شدن
نشان #ودُثُور النفس) ودفراموشی
آن #ودُثُورالقلب) ازیاد رفتن ذکر آن
(دَثَّرالطَّائرتدثیراً) درست ساخت
اشیانه خودرا #ودُثِّرَعلی القَتِیل)
...لا برهم نهاده شد بروی سنکها
(... ثار) ناپدید شدن نشان
(مُتَدَثِّر) مابون
(تَدَثَّربالثوب) پوشید جامه را #و
نیز تَدَثُّر) پوشیدن دثار و برآمدن
کشن برماده و برجستن مرد بر پشت
اسپ برنشستن
(اِدَّثَر) برکزید ... سیاه را
(تَداثَرالرسمُ) کهنه کردید

دثط

(ن) دَثَطَ القُرحَةَ) شکافت زخم را پس
روان کشت چیزیکه دران بود

دثع

(دَثْع) بالفتح زمین نرم وسخت
سپردن والفعل من فتح

دثق

(دَثْق) ریختن آب والفعل من نصر

دثم

(دَثِیمَة) کسفینه موش

دثن

(دَثْنَة) بالفتح آب اندك
(دَثِنَة) بکسردوم پدرزید صحابی
(دَثْیِن) کامیرکوهی است
(دُثَیْنَة) کجهینه اوکسفینه موضعی
است یاآبی است مربنی میاربن عمرو
زاوکان ید هی الدفینة فتطیّروا فغیّروا
الدَّثِینَةَ
(دَثَّنَ الطَّائِرتَدْثِیناً) پرید وبشتاب
فرود آمد جای جای متقارب #ونیز
تَدْثِیْن) اشیانه کرفتن مرغ در
درخت

باب الدال فصل الجیم

دجب

(دَجُوْب) کصبور آوند وغراره وجوالی
کوچك که برای طعام وغیره ازنان در
سفر باشد

دج...

(دُجُج) بضمتین شدت تاریکی و
کوههای سیاه
(دُجَّة) بالضم شدت تاریکی ...
(دَجاجَة) کسحابة ماکیان وخروس
مذکر و ... دران یکسان است و
یثلث ... علام
است
(دُوالدَّجاج حارثِي) کسحاب شاعر

است
(اَبُوالغَنائم ابن دَجاجِیّ #
وسعدالله دَجاجِي ابن نصر #
وپسران وی محمد دَجاجِي #
وحسن دَجاجِي # وحفید
وی عبدالحق دجاجي ابن
حسن وعبدالله ائم دَجاجِي
ابن عبدالمحسن) محدثانند
(اَسْوَدُدُجاجِي) کغرابی نیك سیاه
(دَجُوْج) کصبور کوهی است مرقیس
راوبدون الف ولام آید
(لَیْلٌ دَجُوْجِیّ) ش... #
و برٌدَجُوْجِیّ وناقَةٌ دجوجیَّةٌ)
سخت سیاه وکذلك شعردجوجی
(دُجُوجِي) کهیولی موضعی است
(ناقَةٌ دَجُوجاة) شتر مادهٔ منبسط
برزمین
(دَجَجان) کرمضان کودك شیرخوار
روان پس ... مذمونث
(داجّ) آنانکه خر وشتر وغیره ... ند
دهند واعوان ... وان ومنه الحدیث
هؤلاء ... اج ولیسوا بالحاجّ
...
راخوانند
(اَسْوَدُدُجْدُج) بالضم نیك سیاه

(بَحرٌ دَجْدَاج) دریای سیاه و تاریک
(لَیلَةٌ دَجْدَاجَةٌ) شب تاریک
(ض) دَجَّ دَجِیجًا و دَجَجَانًا) نرم رفتن بر زمین * و دَجَّ البَیتُ دَجًّا) چکیدن خانه * و دَجَّ فُلَانٌ) تجارت کرد و فروهشت پرده را
(مُدَجِّج) کمحدث و معظم مرد مسلح و خارپشت
(دَجَّجَتِ السَّمَاءُ تَدْجِیجًا) ابرناک کردید آسمان
(تَدَجَّجَ فِی شِکَّتِهِ) یعنی در پوشید تمام سلاح * و تَدَجَّجَتِ السَّمَاءُ) بمعنی دججت السماء است
(دَجْدَجَ) خواند دجاجه را بلفظ دج دج * و دَجْدَجَ اللَّیلُ) تاریک شد شب
(تَدَجْدَجَ اللَّیلُ) تاریک شد شب

دجر

(دُجْر) بالضم چیزی که در بن آن آهن سوراخ دار باشد و در ان کندم اندازند وقت کاشتن تا بزمین بریزد
(دَجْر) مثلثة لوبیا دُجُر بضمتین مثلثه وچوب که بران آهن کشاورزی استوار کنند
(دَجِر) ککتف حیوان و مست و نشاطی فیرنك و مبتلا در هرج
(دِجْرَان) بالکسر چوب منصوب رادیج
(دَجْرَان) کسکران حیران و مست و نشاطی فیرنك و مبتلا در هرج
دَجَارَی و دَجْرَی کسکاری و سکری جمع
(س) دَجِرَ دَجَرًا) بالتحریك حیران شد * و نیز دَجَر) در آشوب و فتنه افتادن و مست شدن
(دَاجَر) کریخت
(حَبْلٌ مُنْدَجِرٌ) رسن نرم و مست

دجل

(دَجْلَة) بالفتح والکسر معرفة نهر بغداد
(دُجَّلُ النَّاسِ) مردم فرومایه
(دَجَال) کسحاب سرکین
(دُجَالَة) کثمامة قطران
(دَجَّال) کشداد جوهر شمشیر و کروه بزرك و زر و آب زر و فریبنده و تلبیس کننده و دروغ کوی و لقب مسیح کذاب که در آخر زمان ظاهر شود و دعوای الهیت کند واشتقاقه من دَجَلَ البَعیرَ طلاه بالقطران او عمّ جسمه بالهناء لانه یعم الارض او من دَجَلَ کذب واحرق وجامع وقطع نواحی الارض سیرا او من دَجَّلَ تدجیلا غطی وطلی بالذهب لتمویهه بالباطل او من الدَّجَّال للذهب او لانه لان الکنوز تتبعه او من الدَّجَّال لفرند السیف او من الدَّجَّالة للرفقة العظیمة او من الدَّجَال کسحاب للسرجین لانه ینجس وجه الارض او من دُجَّل النَّاس للقاطهم لانهم یتبعونه
(دَجَّالَة) نشد اده کروه بزرك
(دُجَیل) کزبیر قطران و شعبه است از دجلهٔ بغداد
(ن) دَجَلَ) دروغ کفت و سوخت و کاییدن و بریدن زمین را برفتن * و دَجَلَ البَعِیرَ دَجْلًا) قطران مالید شتر را یا همه اندام شتر را قطران مالید
(بَعِیرٌ مُدَجَّلٌ) کمعظم شتر قطران مالیده * و سَیفٌ مُدَجَّل) شمشیر ملمع بزر
(دَجَّلَ تَدْجِیلًا) پوشید چیزی و زراندود کرد برای فریب * و نیز تَدْجِیل) همه اندام شتر را قطران مالیدن

دجم

(دَجْم) بالفتح قسم و کونه از چیزی

دَجْمَة) بالفتح والضم تاريكى دُجَم
كصرد جمع * و نحن يقال ما
سمعت له دُجْمَة) اى كلمة
(دُجَم العشق) كصرد غمرات عشق
و تاريكيهاى آن يقال انه لفى دُجَم
العشق والهواء
(دِجَم) كعنب دوستان وياران رهوها
دِجْمَة) بالكسر يكى
(ن) دَجَم) تاريك شد
(س) دَجِم) اندوهگين شد وكذلك
دُجِم) مجهولا

دجن

(دَجْن) بالفتح باران كثير اَدْجَان
ودُجُون ودِجَان جمع * وتاريكى ابر
برهم نشسته * ويَوْم دَجْنٍ) بتركيب
اضافى وتوصيفى هردو درست است
(دُجُنّ) كعتل تاريكى و ابر تاريك
برهم نشسته بي باران وفرو پوشيدن كى
ابربتاريكى وتراكم
(دُجُنَّة) كحزقة وبكسرتين تاريكى و
كثيف وابر برهم نشسته تاريك بي باران
دُجُنّ و دُجُنَّات جمع * و فرو
پوشيدن كي ابربتاريكى وتراكم * ويوم
دُجُنَّة) باضافت و وصف هردو آمده
است وكذلك اللَّيْلَة تضاف وتنعت

(دُجْنَة) بالضم رنگ تيرة وهى
فى الابل اقبح السواد * بعير اَدْجَن
وناقة دَجْنَاء) نعت است ازان
(ابودُجَانَة) كثمامة كنيت سماک
صحابى انصارى ابن خرشه بن لوذان
است
(دَجَّانَة) كغدادة شتر باركش
(جمل دَجُون) كصبور شتر آب كش
(داجُون) معرفة دهي است به رمله
ازان ده است ابو بكر مقرى
(جمل داجن) شترآب كش * و
شاة داجن) گوسپند انس گرفته
دَوَاجن جمع
(داجنة) باران نيكو بارنده بلا فصل
(دُجَيْن بن ثابت) كزبير ابو الغصن
جحى است يا جحى غير اوست
(دُجْنى) بالضم او بالكسر وقد يمد
زمينى كه ازان آدم عليه السلام آفريده
شد يا آن بحاى مهمله است
(لَيْلَة مِدْجان) بالكسر شب تاريك
(مَدْجُونَة) ناقة خوگرفته باب كشي
(ن) دَجَن بالمكان دُجُونا) مقيم
گرديد درجاى * ودَجَن الحمام)
الفت و انس گرفتند كبوتران وكذلك
دَجَنَت الشاة * ونيز دَجْن) بالفتح

فرو پوشيدن ابرآسمان و زمين را
يقال دَجَن يومنا دَجْنا و دُجُونا يعنى
تاريك شد روز ما از ابر
(سحابة مُدْجِنَة) كمحسنة ابر
پيوسته بارنده بلا فصل
(اَدْجَنُوا) در باران بسيار در آمدند *
واَدْجَن المطر) پيوسته باريد باران *
واَدْجَنَ الحُمّى) پيوسته ماند
تب * واَدْجَن السماء) پيوسته باريد
وابرناک گرديد * واَدْجَن اليوم)
ابرناک گرديد روز * واَدْجَن
بالمكان) مقيم گرديد درجاي
(مُداجنة) كاربمداراكردن
(اِدْجَوْجَن اليوم) كاهوشن ابرناک
گرديد روز

دجه

(دَجَّهَتْ جَبْهَا) خفت درگازه
صياد

دجو

(دُجَة) كثبة سر انگشت با لقمه
وكويك پيراهن دُجات ودُجَى
جمع
(لَيْلَة داجية) شب تاريك دَوَاجى
جمع * ويقال انه لفى عيش داج كانه
يراد به الخفض والدعة * ونِعْمَة

داجية) نعمت تمام وفراخ
(عنز دجواء) يعنى تمام موى
(دياجى الليل) تاريكيهاى شب
گويا جمع ديجاة است.
(ن) دجا الليل دجوا ودجوا)
بضمتين تاريك گرديد شب *
دجا شعر الماعزة) فرو پوشيد بعض
آن بعض را وراخيك نشد * ودجا
فلان) جماع كرد فلان * ودجا
الثوب) تمام وفراخ گرديد جامه *
ودجا الاسلام) قوى گرديد وفرو
پوشيد هرچيز را
(ادجى الليل) تاريك گرديد شب
(تدجى الليل) بمعنى ادجى الليل
است
(مداجاة) مدارا كردن يقال داجيته
اذا داريته كانك ساترته العداوة
والمداجاة ايضا المنع بين الشدة
والرخاء
(ادجوجى الليل) تاريك شد
شب

دجى

(دجية) بالضم كازهٔ صياد وتاريكى ومن
القوس قدر اصبعين يوضع فى طرف
السير الذى يعلق به القوس دجى
جمع
(ليل دجى) كغنى شب تاريك
(دجى) نهان دشمنى داشت

باب الدال فصل الحاء

دحب

(دحيبة) كجهينة زنى است
(دحبة) كهمزة انبوه كوهپندل
(ف) دحبه) دفع كرد آن را * و
دحب جاريته دحبا ودحابا)
بالضم كاييد آن را

دحبء

(دحبأ جاريته) كاييد آن را

دحث

(دحث) بالفتح مرد نيك گويا

دحج

(ف) دحجه) كشيد آن را بر روى
زمين * ودحج الجارية) كاييد
آن را

دحجب

(دحجاب) بالكسر آنچه بر آمده باشد
از زمين مانند حره * دحجبان)
بالضم كذلك

دحح

(دح) بالفتح پنهان كردن چيزى در
زمين وكاييدن وگردنى زدن والفعل
من نصر ويقال دحا محا اي دعها
معها
(دحوح) زن كلان جثه ومادهٔ شتر
كلان خلقت
(اندح) فراخ گرديد

دحدح

(دحداح) كوتاه بالا دحداحة
ودحدح ودحادح بالضم و
دحيدحة مصغرا ودحدح ودحدحة
بالفتح مثله * ويقال للمقر دح دح
ودح دح اي اقررت فاسكت

دحدر

(دحدرة) غلطانيدن آن را
(تدحدر) غلطيد

دحر

(دحر ودحور) راندن ودور نمودن
والفعل من نصر داحر ودحور
بالفتح نعت است ازان

دحرش

(دحرش) كجعفر پدر قبيله است
از جن

دحرض

(دحرض) بضم نام جائي * ونيز
دحرض ووسيع) دو آب اند ثنا
هما عنترة بن شداد بلفظ احدهما

تغليبًا فقالَ *
شَرِبَتْ بماءِ الدُّحرُضَيلَنِ فَاَصْبَحَتْ *
زَوْرَاءَ تَنْفِرُ عَنْ حِيَاضِ الدَّيلَمِ *

د ح س

(دَحْس) كشت زاري كه پرازدانه باشد

(دَاحِس) ريشي باد انهٔ است كه ميان ناخن وكوشت پيدا شود وازان ناخن بيفتد * ونام اسپ قَيْس بن زُهَير عَبسِي وسنه حرب دَاحِس) كرو بستند قيس وحُذَيفَه بن بدر بر بست شتر و معين كردند غايت دوانيدن اسپان صد پرتاب تير ومدت يراق شدن اسپ چهل شب پس قَيْس داحس وغَبراء را دوميدان اند اخت وحُذَيفه خَطَّار وحَنْفَاء راو بنو فزاره از كروه حذيفه در راه بكمين نشستند وغبراء را كه سبقت نموده رد كردند وطپانچها زدند پس [illegible]نست ميان ذُبْيان وعَبْس جنك چهل سال وا[illegible]سپ را داحس بدان كويند كه مادرش جلوى [illegible]كذشت برذي عُقَّال كه نركريم ونجيب بوده همراه آن دو دختر در سال قبيله بودند پس هركاه ديد ذي عُقَّال جلوى را مستي نموده وديي اند اخت پس جوانان قبيله خنديدند وآن دختران شرمكين شده ذي عقال را كذاشتند پس جهيد بر جلوى وجلوى نطفه را قبول نمود پس حوط مالك ذي عقّال هركاه چشم اسپ خود راديد دانست كه بر ماده جهيده است وبود حوط مرد بسيار بد پس طلب كرد ازانها آب نر خود را وچون ميان ايشان امر بد شواري رسيد كفتند حوط را بكير آب مني اسپ خود را انكاه حوط بر جلوى حمله كرد ودست خود را بخاك وآب تركرده در بچه دان آن ماده اسپ اند اخت بحديكه كمان كرد كه آب مني اسپ خود را از بچه دانش دركرفت اما چيزي ازان كه در بچه دان باقي مانده اسپ كره ازواش پيدا شد وازاينجاست كه آن اسپ كره را داحس كفتند وآن اسب كره مانند ذي عقّال پدر خود برآمد * وضُرِبَ بهِ المَثَلُ فقيلَ اَشْأَمُ مِنْ دَاحِس

(دِ[illegible]س) بكسر حا نه پرا ز اهل آن * [illegible] نه پراز اهل آن * (اِصْبَعٌ مَدْحُوسَةٌ) انكشتي كه ناخنش بعلت داحس افتاده باشد *

(دَاحُوس) كطاؤس ريشي باد انهٔ است كه ميان ناخن وكوشت پيدا شود وازان ناخن بيفتد

(دُحَّاس) كرمان وكتّان كرمكي است زرد رنك كه در جايهاى نرم ونمناك مغاكها سازد وطفلان ان را جهت شكار كنجشكان در دامها مى بندند

دَحَاحِيس جمع

(ف) (دَحَسَ بَيْنَهُمْ دَحْسًا) بدى انكند ميان قوم * (ودَحَسَ الشَّيءَ) پر كرد آنرا * (ودَحَسَ السُّنْبُلُ) پر شد خوشه از دانها * (ودَحَسَ بِرِجْلِهِ) لغزيد * (ودَحَسَ الحَدِيْثَ) پوشيد سخن را * (و دَحَسَ بِالشَّرِّ) بطوري پنهان كرد بدى را كه معلوم نشد * (ونيز دَحْس) دستها در پوست بالائين و پوست تنك كوسپند كردن بوقت سلخ

(اَدْحَسَ السُّنْبُلُ) پر شد خوشه از دانها

[illegible] م

([illegible]) بالضم مردم [illegible] كون فربه كرداند ام دُحْسُمَان ودُحْسُمَانِيّ) منه * (اِنَّهُ لَدُحْسُمَانُ الاَمْرِ)

بد رستی او فساد کننده دو کار است

دحص

(مِدْحَص) بالفتح خانهٔ مرغ خوار
(ف) دَحَصَ الْمَذْبُوحُ بِرِجْلِهِ
دَحْصًا) جنبانید مذبوح پای خود
را و کاوید

دحض

(مَكَانٌ دَحْضٌ) ويحرك جای لغزان
(دَحُوض) کصبور موضعی است
بحجاز * ومكانٌ دَحُوضٌ) جای لغزان

دحاض جمع

(مَدْحَضَة) بالفتح جای لغزان
(دُحَيْضَة) کجهینه آبکی است
مر بنی تمیم را
(ف) دَحَضَ بِرِجْلِهِ دَحْضًا)
کاوید بپای خود * ودَحَصَ
عَنِ الْأَمْرِ) تفتیش نمود در کار * و
دَحَضَتْ رِجْلُهُ) لغزید پای او * و
دَحَضَتِ الشَّمْسُ) در گشت آفتاب
يقال دَحَضَتِ الشَّمْسُ عن كبد السماء *
ودَحَضَتِ الْحُجَّةُ دُحُوضًا) باطل شد
(اِدْحَاض) باطل کردن حجت
ولغزانیدن پای

دحق

(دَاحِق) ناقه که زهدان آن بیرون
امده باشد بعد از ولادت ومرد
خشمناک وکول دَاحِقُون جمع *
وخرمای دنزک زرد دَوَاحِق جمع
(دَحُوق) کصبور درخشان چشم وناقهٔ
که زهدان آن بیرون افتاده باشد بعد
از ولادت
(دَحِيق) کامیر دور * وعَيْنٌ دَحِيقٌ)
چشم سست نگاه
(ف) دَحَقَهُ) راند ودور گردانید آن
را * ودَحَقَتِ الرَّحِمُ بِالْمَاءِ) انداخت
زهدان آب منی را وقبول نکرد * ويقال
ايضا قَبَّحَ اللهُ أُمًّا دَحَقَتْ بِهِ) ای
وَلَدَتْهُ * ودَحَقَتْ يَدُهُ عَنْهُ) کوتاه
شد دست وی ازان * وقَدْ دَحَقَهُ
النَّاسُ) ای لا يبالى به * ونيز دَحْق
ودِحَاق) ککتاب بر آمدن زهدان
ناقه بعد از زاییدن
(اَدْحَقَهُ) راند ودور گردانید آن را
(اِنْدَحَقَتْ رَحِمُ النَّاقَةِ) بیرون
افتاد زهدان ناقه

دحقب

(دَحْقَبَهُ) سخت راند آن را از پس
پشت وی

دحقل

(دَحْقَلَة) دمیده شدن شکم

دحقم

(دُحْقُوم) کعصفور بزرگ خلقت *
(دُمْحُوق) على القلب مثله

دحل

(دَحْل) ويضم مغاک تنگ دهان
فراخ شکم که دران بتوان رفت وبسا
است که می رویاند درخت کنار را
وگاه گاهی در زیر آب کند وگاه گاهی در عرض
پهلوی تنگ چاه وشکافی که ساخته شود
درخانهای بادیه نشینان برای داخل
شدن زنان وتنگی درخانه کسی درآید
وایستاد نگاه آب اَدْحُل واَدْحَال
ودِحَال بالکسر ودُحُول ودُحْلان
بالضم جمع * وموضعی است نزدیک
حَرَّةُ بنى يربوع
(دَحْلَة) چاه
(دُحْل) بالضم جزیرهٔ است میان یمن
وبلاد بجة
(رَجُلٌ دَحِلٌ) ککتف مرد فربه
گوشت کلان شکم وبسیار مال وزیرک
وبسیار فریبنده وتندخواش کننده در ربیع
تا فادر شود برحاجت خود وفربه کوتاه
بالا برآمده شکم والفعل کفرح
فی الکل
(دَحْوَل) کجهور چاهی که کنده شود

پس یافته نشود آب آن زیر کنارهاي
وي پستر کند ه شود تا برآید چشمهٔ
آب بر چاه نراخ جوانب و ناقه که پیش
آید شتران را و یکسو شود از آنها
(داحُول) پای دام صیاد که برای شکار
گور خر بر زمین فرو نشاند گویا که
آن گور خر را نك شده است بهر شکار
دَوَاحِيل جمع
(دُحْلَان) بالضم دهی است
(دَحْلَاء) بالفتح چاه تنگ سر
(ف) دَحَلَ) کند در طرف چاه * یا در
جانب خیمه کردید * ودَحَلَ عنی)
در وي کوفت از من یا گریخت و پوشیده
گردید و بترسید و در آمد در نقب
(اَدْحَلَ) در آمد در نقب و پوشیده
شد
(دَاحَلَهُ) بر زمین زد او را در کشتی
وفریب داد و ظلم کرد و نقصان نمود در
حق او و پوشید چیزی که میل است آن
را و ظاهر کرد غیر آن * ونیز دِحَال)
باز داشتن کسی را

دحلط

(دَحْلَطَ) خلط ملط کرد در سخن

دحلم

(دَحْلَمَهُ دَحْلَمَةً) انداخت ان را
از کوه یا در چاه

دحم

(دِحْم) بالکسر بیخ
(دَحْم و دَحْمَان) بفتح هر دو
ودُحَيْم) کزبیر از اعلام مردانست *
ودَحْمَة ودُحَام) کرحمة و غراب
از نامهاي زنان * ونیز دَحْمَة) دختر
خدیج مادر یزید بن مهلب * وحرک
حاءها ابو النجم للضرورة
(دَاحُوم) دام روباه *
(ف) دَحَمَهُ) سخت راند آن را *
ودَحَمَ المَرْأَةَ) جماع کرد با او

دحمر

(دُحْمُور) بضم دابهٔ است کوچك
(دَحْمَرَ القِرْبَةَ) پر کرد مشك را

دحمس

(دَحْمَس) کجعفر و زبرج و برقع
سیاه از هر چیزي * ولَيْلٌ دَحْمَسٌ و
لَيْلَةٌ دَحْمَسَة) شب تاریك * ورجلٌ
دَحْمَسٌ) بالفتح مرد کندم گون
درشت فربه و مشك سرکه
(رجلٌ دُحَامِسٌ) کعلابط مرد کندم
گون درشت فربه دُحْمُسان
ودُحْمُسَانِيّ) بالضم مثله * ونیز
دُحَامِس) شجاع ودُحْمُسان احمق
(دَحَامِس) بالفتح شبهاي تاریك
وسه شب آخر ماه * وآن را حنادس نیز
گویند

دحمق

(دُحْمُوق) کعصفور کلان شکم بزرگ
خلقت

دحمل

(دَحْمَلَة) زن لاغر و هشته پوست
و زن دفزك نازك اندام از لغات اضداد
است
(دُحَامِل) کعلابط درشت خلقت
پرگوشت
(دَحْمَلَ بِهِ) غلطانید آن را بر زمین
ودَحْمَلَ القَوْمَ) گذاشت قوم را برابر
شدگان بزمین افتاده پامال

دحن

(رجلٌ دَحِنٌ) ککتف مرد کرپزید
باطن و فربه کوتاه بالا کلان شکم
دِحْوَنَّة) بالکسر و تشدید نون ودَحَنَّة
بکسر دال مع شد النون ودِحِنَّة
بکسرتين والنون مشددة مثله
(دَحْنَة) بالفتح نام جد احمر شاعر
(دُحَيْن) کزبیر ابن زبیب تابعي است
(دُحْنَى) بالضم والقصر مذکور است
در دجن

(دِحَنَّة) بکسر دال کخلبة زمین بلند

(س) (دَحِنَ دَحَنًا) محرکة فربه کوتاه بالاکلان شکم کردید

دح ن دح

(دِحِنْدِح) بکسر دابة است کوچك و بازی است مرطفلان عرب را و آن چنان باشد که میکویند ان کلمه را پس هر که خطا کند یك پا بر دا شته جهان جهان راه رود هفت بار

دح و

(اُدْحِيّ) بالضم و بکسر جای بیضه نهادن شتر مرغ در ریکستان و جای جوزه بر آوردن وی و هو افعول اُدْحِيَّة و اُدْحُوَّة) مثله

(مَدْحيً) بالفتح جای بیضه نهادن شتر مرغ

(و ف) دَحَا اللّٰهُ الارضَ دَحْوًا) کسترد و فراخ کردانید آن را * و دَحَا المَطَرُ الحَصى) کسترد و برابر کردانید * و دَحَا الرَّجُلُ) جماع کرد * و دَحَا البَطْنُ) بزرك شد و فرو هشته کردید * و یقال للاَّعِبِ بالجَوْزِ ابعِد المَدى وادحُ ... * و ... دست و پا اند از ان رفتن اسپ

(اِدْحَوى) کار وی کسترده کردید

دح ی

(دَحْيَة) بالفتح بوزنه ماده * و نیز دَحْيَة و دَحْوَة) نام دو پسر معاویه بن بکر بن هوازن

(دِحْيَة) بکسر سردار لشکر * و دِحْيَة بن خلیفه کلبي و بفتح صحابي است و هو الذي كان يأتي جبرئيلُ عليه السلام على صورته وكان من اجمل الناسِ

(دَحِيّ) کغنی موضعی است

(دُحَيّ) کسمی بطنی است از عرب

(مِدْحَاة) بالکسر چوبي است که بران طفل را بغلطانند پس آن چوب کند را نیده شود بر زمین و روان کرد در نکذرد بر چیزی مکر انکه ببرد آن چیز را

(اُدْحِيّ) بالضم و بکسر منزلی است مر قمر را

(ف) دَحَيْتُ الشيءَ دَحْيًا) کستردم آن را * و دَحَتْ الابلُ) راندم شتران را

(تَدَحّى) وا فتید بهر طرف

باب ... الخاء

دخ ب ش

(رجلٌ دَخْبَشٌ) بالفتح مرد کلان شکم (دُخَابِش) بالضم مثله

دخ ت ن س

(دَخْتَنُوس) کعصفور و طقبیلة است از عرب و نام دختر لقیط بن زرارة تمیمی معربة اصلها دختر نوش ای بنت الهنی سمّاها ابوها باسم ابنة کسری و یقال دخدنوس بالدال

دخ خ

(دَخّ) و بضم درد لغة فی الدخان

(دَخَخ) محرکة سیاهی و تیرکی

دخ د ب

(جاريةٌ دَخْدَبَةٌ) بفتح الدالین و بکسرهما دختر پر کوشت

دخ دخ

(رجلٌ دُخْدُخٌ) کقنفذ مرد کوتاه بالا دُخَادِخ) کعلابط مثله * و کلمه است که بدان مردم را خاموش کردانند و آن را از کاری باز دارند دُخْدُورخ) کعصفور مثله

(دَخْدَاخ) بالفتح د... و نام برادر بشار بن برد ... جد اش تلمیذ مالك

(دَخْدَخ دَخْدَخَةً) مانده شد * و نیز دَخْدَخَة) خوار کردانیدن و باز داشتن و نزدیك کذاشتن کام در رفتار و سرعت

نمودن * ويقال دخل خ عني
الدخان) يعني باز دار از من دود را
(تدخدخ) منقبض كرفته شد

دخ د ر

(دخدار) جامه سپيد يا سياه در تخته
بسته معرب تخت دار ورز
... (دخدرط) زر اندود كرد
كوشواره را

دخ ر

(ف س) دخر دخورا و دخرا) بالضم
خرد كرديد و خوار شد
(ادخار) خرد و خوار كردانيدن

دخ رش

(دخرش) كجعفر نام شخصي ولعله
تصحيف دحرش بالمهملة

دخ رص

(دخرص) بالكسر دانا و ماهر در آيين
دركار يقال هو دخرص في الامور اي
داخل ... عالم بها
... نيز جامه
(دخرص الامر) ظاهر كرد كار را

دخ ز

(دخز) بالفتح بسيار سخت جماع
كردن والفعل من فتح

دخ س

(دخس) بالفتح مرد فربه باريك
پوست و خرس جوان و پنهان شدن
چيزي در خاك همچو ديكدان در
خاكستر * و از اينجا است كه ديكدان انها
را دواخس كويند
(دخس) كصرد خوك ماهي كه
بهندي سوس كويند
(دخس) محركة علتي است كه در
سر استخوان سم ستور عارض شود * و نيز
اماس شدن سم ستور والفعل من سمع
(دخيس) كامير كوشت فربه آكنده
و پيوند دست و پاي ستور و استخوانكي
است ميان سم ستور و كوشت اندرون
كف دست و عدد بسيار از هر چيز
و بسيار از توده هاي ريك و از متاع خانه
و كياه بهم پيچيده
(دخاس) بكسر عدد بسيار يقال
عدد دخاس ونعم دخاس اي كثير * و
درع دخاس زره باهم نزديك حلقها

دخ ش

(دخش) كسكر نوعي از ماهي قاله
ابن سيدة يا همان دخس است
(س دخش دخشا) پر كوشت شد
وكانه اخذ منه الدخشم الغليظ وكذلك
الدخشن والميم والنون زائدتان

دخ ش م

(دخشم) كجعفر وقنفذ سطبر درشت
و سياه و كوتاه بالا و نام مردي

دخ ش ن

(دخشن) كجعفر كوزي پشت و مرد
درشت و كقنفذ نام مردي

دخ ص

(ف) دخصت الجارية دخوصا)
پيه ناك شد دختر دخوص بالفتح
نعت است ازان * وصبية مدخصة)
كمكرمه مثله

دخ ض

(دخض) بالفتح پليدي و در پليدي
كودك و پليدي انداختن انها والفعل
من فتح

دخ ل

(دخل) بالفتح علت و عيب و تهمت
و يحرك * و چيزي كه حاصل شود ترا از
محاصل زمين و جز آن ضد خرج يقال ترى
الفتيان كالنخل وما يدريك ما الدخل *
ودخل الرجل و يكسر نيت مرد
و مذهب آن و دل و نهان و جميع امور آن
(دخلة) دهي است بسيار خرما و
جاي شهد نهادن زنبوران
(دخلة الرجل) مثلثة نيت مرد و

نهانی آن

(دِخْلَة) بالکسر رنکی آمیخته در رنکی وآمیختن آن * وهو حَسَنُ الدِّخْلَةِ) او نیکو روش است درکارهای خود

(دَخَل) محرکه فساد عقل وفساد جسم ومکروفریب وبی وفائی وعیب حسب وبیماری است ودرخت درهم پیچیده وقومیکه منسوب کنند خود را بسوی کسانیکه نیستند از انها یقال هُمْ فِی بَنِی فلانٍ دَخَلٌ ای مُنْتَسِبُونَ مَعَهُمْ ولَیْسُوا منهم

(دُخَّلٌ) کسُکَّر درشت اندام مجتمع خلقت رکوشت بی امیز وعلف که از بیخ درخت رسته باشد وپرهائی که داخل بود درظهران وبطنان از پرها ومرغیست کوچك تیره رنك دَخَاخِیل جمع * وموضعی است نزدیك مدینه میان ظَلَم ومَلْحَتَیْن * ودُخَّلُ الرجل) نیت مرد ونهانی آن

(دُخْلَلٌ) بضم لام وفتح آن مرغی است تیره رنك * ودُخْلَلُ الرجل) نیت مرد ومذهب ودل ونهانی آن * ودُخْلَلُ الحُبِّ) کجندب صفائی درون خم * ونیز دُخْلُل کقنفذ ودرهم انکه درکار کسی مداخلت کند وکزیج

کوشتیکه داخل کوشت بود شد

(دَاخِل) لقب زهیر بن حرام شاعر هذلی است * ودَاخِلُ الحُبِّ) صفائی درون خم

(دَاخِلَةُ الإِزَار) طرفیکه بتن رسد نزدیك جانب راست * ودَاخِلَةُ الارضِ) نهانی آن دَوَاخِل جمع * ودَاخِلَةُ الرَّجُل) نیت مرد ومذهب آن ودل ونهانی او

(مَدْخُول) کسیکه درعقل وی فساد بود ولاغر

(نَخْلَةٌ مَدْخُولَةٌ) خرما بن میان پوسیده * وامرأةٌ مَدْخُولة) زن شوی دیده

(هُوَ حَسَنُ المَدْخَلِ) بالفتح او نیکو روش است درکارهای خود

(دَخِیل) کامیر انکه درکار کسی مداخلت کند * ودَخِیلُ الرَّجُل) نیت مرد ومذهب ودل وجمیع امور ان * وحُبٌّ دَخِیلٌ) دوستی دلی * وهو دَخِیلٌ فِیهِم) یعنی از غیر قوم است وداخل شده است درانها * ونیز دَخِیل) هر کلمه که داخل کرده شود در کلام عرب واز کلام عرب نباشد * وحرفیکه میان حرف روی والف تاسیس بود واسپیکه خاص بکیاه باشد واسپ کلج که از نی ضبه

است * ومِنَ المَفَاصِلِ مَا دَخَلَ بَعْضُهَا فِي بَعْضٍ

(دَخِيلَةُ الرَّجُل) نیت مرد ونهانی آن

(دَخِيلِي) کامیری آهو خانه پرورد

(دُخَيْلَاء) او بالتصغیر بازی است مرعربان را

(دَخُول) کصبور موضعی است

(دِخَال) ککتاب شتر آب خورده را میان دو شتر تشنه در آوردن در آب خوردن تا بخورد قدریکه نخورده باشد وکیسوهای اسپ وپیهم * ودر آمدن بعض مفاصل در بعض * ودِخَالُ الرَّجُل) نیت مرد ونهانی او

(دُخَّلَة) بالضم والتشدید کقبره هر کوشت جمع شده وکرد آمده

(دُخَّيْلَى الرَّجُل) بضم دال وخای مشدد مفتوح ودُخَيْلَاؤُه) بالتخفیف ممدودا نیت مرد ونهانی او

(ن) دَخَلَ دُخُولًا ومَدْخَلًا) در آمد ضد خرج * ودَخَلْتُ بِهِ) در آوردم اورا

(س) دَخِلَ دَخَلًا) بالفتح والتحریك فاسد شد عقل او وجسم او * وکذلك دُخِلَ) مجهولا * ودَخِلَ امرُهُ) تباه شد داخل کار او

(مُدْخَل) کمکرم ناکس و پسر خوانده

(اَدْخَلْتُهُ اِدْخَالاً وَمُدْخَلاً) در آوردم او را و قوله تعالی رَبِّ اَدْخِلْنِي مُدْخَلَ صِدْقٍ اي مُدْخَلاً مَرْضِيًّا

(مُدَاخِل) پشته بلند مشرف بر زمین میراب

(مُتَدَخِّل) فی الامور کسیکه بتکلف دخل کند درکارها

(تَدَخَّلَ) درامد یا اندک اندک درآمد

(اِدَّخَلَ) بالتشدید درآمد * تَدَاخَلَ وَانْدَخَلَ) مثله

دخ م

(ف) دَخَمَهُ) بزور راند و از جاي بر کند آن را * وَدَخَمَ المراة) جماع کرد با او

دخ م ر

(دَخْمَرَ القِرْبَةَ) پرکرد مشک را * و دَخْمَرَ الشَّيءَ) پنهان کرد و پوشانید آن را

دخ م س

(دَخْمَسَة) بالفتح مرد کپنز

(دُخَامِس) کعلابط سیاه سطبر

(اَمْرٌ مُدَخْمَسٌ) کار پنهان * هو يُدَخْمِسُ عَلَيْكَ) اي لا يبين لك مَا يُرِيدُ.

دخ ن

(دُخْن) بضم ارزن که بهندي کنکنی یا چینا است و گاورس که بهندی باجرا گویند در اول سرد و در آخر دوم خشک حابس طبیعت و بسیار قابض و قلیل الغذا و از ارزن لطیف تر و سریع الهضم مقوی بدن و با روغن غذائیت آن بیشتر شود

(دُخْنَة) تیرکی و داروی است خوشبو که خانه را بدان دود کنند و نام مردی * و اَبُو دُخْنَة) مرغی است

(دَخَن) محرکة دود و تیرکی * وهُدْنَةٌ عَلَى دَخَنٍ) اي سكون لعلة لا للصلح * و کینه و بد خلقی و جوهر شمشیر و تغیر عقل و دین و تغیر حسب

(رَجُلٌ دَخِنُ الخُلُقِ) کَکَتف مرد تلخ خو

(دُخَان) کغراب دود اَدْخِنَة جمع دَوَاخِن و دَوَاخِين کذلک علی غیر قیاس * وابنا دُخَانٍ) غَنِيّ و بَاهِلَة اند

(دُخَّان) کرمان دود

(دُخْنَاء) بضم کنجشکی است * دَخْنَاء) بالفتح مثله

(يوم دَخْنَان) بالفتح روز گرم * ولیلة دَخْنَانَة) کذلک

(مِدْخَنَة) کمکنسه بوي سوز

(دُخَيْن) کزبیر ابن عامر تابعی است

(دَوَاخِن) دود کشهاي مطبخ و گلخن

(ن) دَخَنَ الغُبَارُ دُخُونًا) بالا بر آمد

(ف ن) دَخَنَتِ النَّارُ دَخْنًا و دُخُونًا) دود برآمد از آتش * وَدَخَنَتِ الدَّابَّةُ) تیره گون گردید ستور * و کذلک دَخَنَتِ النَّبتُ

(س) دَخِنَ الطَّعَامُ) بوي دود گرفت * وَدَخِنَ خُلُقُهُ) بد شد خوي او و ردي و پلید گردید * و نیز دَخَن) بالفتح و بحرکت تیره گون شدن * كَبْشٌ اَدْخَنُ و شاةٌ دَخْنَاء) نعت است از آن * و دَخِنَتِ النَّارُ) بهیزم اندا ختن بر آن فاسد گردانیدی تا دود بر آورد

(ك) دَخُنَ دُخْنَة) بالضم تیره گون گردید

(اَدْخَنَ الزَّرْعُ) سخت شد دانه آن * وَاَدْخَنَتِ النَّارُ) دود بر آمد از آتش

(دَخَّنَتِ النَّارُ تَدْخِينًا) دود برامد از آتش

(اِدَّخَنَتِ النَّارُ) بمعنی اَدْخَنَتِ النَّارُ است

(دَلَخْشَن) بوی درد گرفت

دخ ن س

(دَخْنَس) کجعفر درشت از مردم وشتر یا شتر وبسیار گوشت ودرشت

دخ ی

(دَخَی) بالفتح گرخی تاریکی

(لَیلَةٌ دَخْیاءُ) بالفتح شب تاریک

باب الدال فصل الدال

د د د

(دَد) بازی وفی الحدیث ما أنا من دَدٍ ولا الدَّدُ مِنّی * وفیه لغات هذا اَدْدًا ودَدًا کقفا ودَدَن وددد * وموضعی است ونام زنی وپارهٔ از زمان ردد کتف فی قول الطرماح *

وا ستطرقت ظعنهم لما احزال بهم *
آل الضحی ناشطا من داعب ددد *

مدد الدین کسعه بدل ثالثة لان النعت لایتمکن حتی یتم بثلثة احرف اراد بالناشط الشوق النازع *

دد ن

(دَدَن) محرکة بازی دَدٌ ودَدًا ودَیْدَ ودَیْدان) محرکة مثله

(دَدَان) کسحاب مرد بی فائده وشمشیر کند وشمشیر بران از لغات اضداد است * ولم یوجد الفاء والعین فی کلمة من جنس واحد بلا فاصلة بینهما وهما متحرکان الا فی ددٍ ردَدان

دد ی

(دَدًا) بازی ولهو دَدٌ ودَدَنٌ مثله

باب الدال فصل الراء

در ء

(دَرْء) بفتح کجی وکجی نیزه ومانند آن ونام مردی وانچه از کوه بر افتد * وجاء السیل دَرْءًا) ویضم بشتاب آمد توجه به از در رکه جایش معلوم نشد

(دَرَأ) محرکة نام شخصی

(دَرِیئة) کخریطة حلقهٔ که بدف تیر ونیزه بر بایند ان را برای آموختن * وشتر وجزان که در پس آن تیرانداز پنهان شود جهت انداختن صید را

(دارئ) شتر پشت آماسیده وغده ناک یستوی فیه المذکر والمونث یقال بعیر دارئ وناقة دارئ

(کوکب دِرّیّ) ستارهٔ روشن ودرخشان * قال ابو عبیدة ان ضممت [illegible] علی وزن فعلی غیر مهموز فیکون منسوبا الی الدر لانه لیس فی کلامهم فعیل ومن همز من القراء اراد فعول مثل سبوح فاستثقل فرد بعضه الی الکسر وحکی الاخفش عن بعضهم دَرّیء بالفتح علی فعیل من درأته مهموزا کما قال الجوهری وفی القاموس کوکب دِرّیء [illegible] ویضم ولیس فعیل سوا [illegible] منتهی دراری جمع

(دُرّیّ) بالضم منسوبا مثل کو را مت

در در

(دُرُوءُ الطَّرِیق) بالضم شگافهای آب کند های راه

(رجل ذو تُدْرَأ وتُدْرَأة) بضم تا یعنی دفع کننده خصم است با قوة وشوکت وکذلک السلطان ای ذو عدة وقوة علی دفع اعدائه وهو اسم موضوع للدفع والتاء زائدة کما زیدت [illegible] ونصب وتتفل

(ف) دَرَأه دَرْءًا ودَرْأة) دور کرد ودفع نمود آن را وفی الحدیث ادرؤا الحدود بالشبهات * ودَرَأَ السیل از دور [illegible] توجه ودر رسید * [illegible] ناگاه [illegible] امد [illegible] عام است * ودرأت النار روشن شد * ودرأ البعیر) غدود ناک شد شتر واماسید پشت وی با غده * ودرأ الشیء) گسترد وفراخ کرد وانید آن را

(ن ف) دَرَأ الکوکب دُرُوءًا) روشن

دلو درخشید
(مُدْرِئٌ) کمحسن ناقه که فرود
آرد ... و کذا رد پستان را
در ... ولادت ... اَدْرَأَتِ النَّاقَةُ
بضرعها اي انزلت اللبن ...
ضرعها ... النتاج
(مُدَا...) ... راد فع کردن و
خلاف نمودن * و بنرمی و حسن اخلاق
پیش آمدن یکدیگر از لغات اضداد
است یقال دَارَأْتُه و دَارَیْتُه بهمز و لا
اذا اتقیته و لاینته
(اِدَّرَأْتُ الصَّیْدَ) علی افتعلت
در ... برای آن
(اِنْ دَرَأَ ...) ... رد و رسید
توجیه * و نیز (اِنْدِرَاء) پریشان و
پراکنده شدن و در رفتن سیل
(تَدَارُؤ) همدیگر را دفع نمودن
در خصومت * وَادَّارَأْتُم اصله تَدَارَأْتُم
... تدا ... ادغمت التاء
... بدال واجتلبت الالف لیصح
... بها
(تَدَرَّؤُا عَلَیْهِم) ... دراز
... و نیز تَدَرُّؤ ... مان
... چیزی جهت فریب
دادن آن را *

درب

(دَرْب) بالفتح دروازه فراخ از کوچه
خرد و دروازه کلان * واصله المضیق
فی الجبال دِرَاب بکسر جمع * و هر
راه که بروم رود یا راه نافذ را ان بتحریك
است و غیر آن بسکون * و جای خشك
کردن خرما و دهی است بیمن
و موضعی است بنهاوند
(دُرْبَة) بضم عادت و خوی یقال مَازِلْتُ
اعفو حتی اتخذها دُرْبَةً * و دلیری
بر حرب و بر هر کار و کوهان کاو بدل اصل
(عُقَابٌ دَرِبَةٌ عَلَی الصَّیْدِ) کفرحة
حریص و دلیر بر شکار
(عُقَابٌ دَارِبٌ عَلَی الصَّیْدِ) دلیر
و حریص بر شکار
(دَارِبَة) زن عاقله هنرمند و زن طبله
نواز
(دُرَابَة) بضم دلیری بر حرب و بر هر کار
(دَرُوب) کصبور ستور رام مذکر
و مونث در وی یکسان است یقال
جمل دروب و ناقة دروب * او ...
اذا اخذت بمشفرها و نهزت عینها
تبعتك یعنی شتر ماده که هرگاه
بگیری تو لب او را و سپوخی چشم او را
در پی تو رود

(دَرْبِی) کسکری موضعی است
بعراق
(دُرَیْبِیّ) کزبیری احمد بن عبدالله
محدث
(دَرَبُوب) بالتحریك بمعنی دروب
است فی الکل دَرَبُوت بالمثناة مثله
(دُرُبّ) بضمتین و تشدید با ماهی
است زرد رنگ
(مُدَرَّب) کمعظم مرد آزمایش دیده
و شدت رسیده و سختی چشیده *
و کل ما فی معناه مما جاء علی مُفَعَّلٍ
فالفتح والکسر جائزان فی عینه الا
المدرب فانه بالفتح * و شیر و شتر رام
ادب یافته مانوس سواری کوچها
والمونث بالهاء
(س) دَرِبَ دَرَبًا محرکة و دُرْبَةً
بالضم خوگر شد بان و حریص گشت
(دَرِبًا فلانًا دَرْبَاةً) بزیادت یا
اندک است او ؟
(دَرَّبَهُ بِهِ وَعَلَیْهِ وَفِیهِ تَدْرِیبًا) خوگر
گردانید او را بران یقال دربته الشدائد
حتی قوی و مرن علیها * و براغالانید
و حریص ساختن یقال دَرَّبْتُ البازِی
علی الصید اذا ضریته * و نیز
(تَدْرِیب) شکیبایی نمودن در کار زار و

وقت شدت وفرار

(اِدَّرَبَ الْقَوْمُ) علی امتعل در آمدند زمین دشمنان را از بلاد روم

(تَدَرَّبَ بِالشَّیْءِ) خوکر وحریص کردیدن بان

درب ء

(تَدَرْبَأَ الشَّیْءُ) کتد حرج غلطید

درب ج

(دُرَابِج) کعلابط نارناران وخرامان در رفتار

(دَرْبَجَ دَرْبَجَةً) بعد سختی نرم کردید * ودَرْبَجَتِ النَّاقَةُ عَلَی وَلَدِهَا) مهربانی نمود شتر ماده بربچه خود

درب ح

(دَرْبَحَ) دوید از ترس وپست وخم کرد پشت خود را ورام وخوار کردید

درب خ

(دَرْبَخَتِ الْحَمَامَةُ لِذَكَرِهَا) تن داد ورام کردید برای سفاد * ودَرْبَخَ الرَّجُلُ) پست وخم کرد پشت خود را وخوار کردید

درب خ ق

(دَرْبَخُوق) کسفرجل ذودها است

درمرو

درب س

(دِرْبَاس) کقرطاس شیر درنده وسک کزنده

(دُرَابِس) کعلابط شتر سطبر

(تَدَرْبَسَ تَدَرْبُسًا) پیش کردید

درب ص

(دَرْبَصَ دَرْبَصَةً) خاموش ماند از ترس

درب ل

(دَرْبَلَة) نواختن دهل ونوعی از رفتار

درب ن

(دَرْبَان) بالفتح ویکسر نکاه دارنده در دَرَابِنَة جمع * فارسی معرب

(دَرَبَانِیَّة) محرکة نوعی از کاو باریک سم تنک پوست که چند کوهان دارد

درث ع

(دُرْثُع) کجعفر شتر کلان سال

درج

(دَرْج) بالفتح کاغذ ونبشته ویحرک ونورد نامه یقال انفذته فی دَرْجِ الْکِتَابِ ای فی طیه

(دُرْج) بضم دوکدانی وطبله زنان که پیرایه وجواهر در وی نهند دُرْجَة یکی اَدْرَاج ودِرَجَة کعنبة جمع

(دُرْجَة) پایه ونردبان لغة فی دَرَجَة * وخرقه یا چیزی که در کس وکون ماده شتر کنند آغشته چند روز وچشم وبینی وی را ببسته دارند پس او را ازین حال اندوهی در دیابد همچو اندوه درد زه عارض می کردد پس بندها را می کشایند وآن درجه را ازان محل برآورده بچه دیکری را بدان بیالایند پس شتر ماده آن بچه را می بوید وبچه خود کمان می کند وبروی مهربانی می نماید * ویقال لِلَّذِی یُشَدُّ بِهِ عَیْنَاهَا الْغَمَامَةُ وَالَّذِی یُشَدُّ بِهِ اَنْفُهَا الصِّقَاعُ وَالَّذِی یُحْشَی بِهِ الدُّرْجَةُ * ویارچه که دران دوا نهاده در کس ناقه کنند از بهر جهت بیماری که دران عارض کردید دُرَج کصرد جمع * وفی الحدیث یَبْعَثْنَ بِالدُّرْجَةِ شبهوا الْخِرَقَ تَحْتَشِی بِهَا الْحَائِضُ مَحْشُوَّةً بِالْکُرْسُفِ بِالدُّرْجَةِ النِّسَاءُ وروی بالدِّرَجَةِ کعنبة وتقدم (دَرَج) بالتحریک راه یقال خَلِّ دَرَجَ الضَّبِّ ای طریقه * ورجع فلان اِلَی دَرَجِهِ او اِلَی اَدْرَاجِهِ او رجع اَدْرَاجَهُ اَیِ الطَّرِیقَ الَّذِی جَاءَ مِنْهُ ومیانجی که میان در کس برای صلح باشد

(ذَهَبَ دَمُهُ اَدْرَاجَ الرِّیَاحِ) یعنی

نمون او رایگان رفت
(دَرَجَه) نردبان و پایه دَرَج جمع و پایگاه
دَرَجَات جمع
(دُرَجَة) کبمرهٔ مرغی است و نردبان
و یُشدّد جیمه
(تُرَاب دَارِجٌ) خاک که بدان باد
نشانهای خانها را بپوشد و برانگیزد و ببرد
آن را
(دَرُوْج) بفتح باد تند و تیز یقال ریحٌ
دَرُوجٌ و قیل دَرُوجٌ ای سریع
(دَرِیْج) کزبیر نام جد شعیب بن احمد
(دُرَّج) کسکر کارهای سخت مشکل که
صاحبش را عاجز کرد اند
(دَرَّاج) کشداد شخص چین و خارپشت
و موضعی است
(دَرَّاجَة) حالت بر رفتن آمدن کودک
و عرده و آلهٔ است از آلات حرب و آن چنان
باشد که غراره از کاه و چوب و جز آن
پر ساخته مرد ان در پس آن شده
تا بدیوار قلعه رسند و در قلعه نقب
زنند
(دُرَّاج) کرمان مرغی است رنگین
مانند تدرو و یستوی فیه المذکر
والمؤنث دُرَّاجة مثله و جوما نه
الدُّرّاج) و قد یفتح موضعی است #

و ابو دُرَّاج) علی بن محمد محدث
(مَدْرَج) بالفتح جای رفتن و
گذشتن و راه مَدْرَجَة مثله # و نیز
مَدْرَجَة) زمین درازنا ک
(دِرِّیج) کسکین طنبور یا چیزیست
مانند طنبور که نواخته می شود
(دَوَارِجُ الدَّابَّة) پایهای ستور
(مِدْرَاج) بالکسر ناقه که عادت ان
چنان باشد که در گذرد از یک سال
و بچه ندهد
(اُدْرُجَّة) بضم اول و ثالث و تشدید
جیم نردبان
(مُدَرَّج) کمعظم موضعی است میان
ذات عرق و عرقات
(ف ن) دَرَجَ دُرُوْجًا و دَرَجَانًا)
محرکة رفت یقال درج الرجل والضب
ای مشی # و دَرَجَ القَوْمُ) باخر
رمیدند # و فی المثل اَکْذَبُ مَنْ دَبَّ
وَدَرَجَ ای اَکْذَبُ الاَحْیَاءِ والاَمْوَاتِ #
و دَرَجَ فُلَانٌ) پس نکذاشت # و براه
خود رفت # و دَرَجَتِ النَّاقَةُ) در
گذشت از یک سال و بچه نداد #
و دَرَجَ الکِتَابَ) درنورد نامه را #
و دَرَجَتِ الرِّیْحُ) بالحصی سخت
وزید باد

(س دَرِجَ فُلَانٌ) براه خود رفت و
ترقی نمود در مرتبه و لازم گرفت میانه
راه را از دین و کلام و بیخ و ردن گوشت
دراج دوام کرد
(اَدْرَجَتِ النَّاقَةُ) در گذشت از یک
سال و بچه نداد # و اَدْرَجَ الکِتَابَ)
درنورد نامه را # و اَدْرَجَ الدَّلْوَ) بنرمی
کشید آب چاه را بدان دلو # و اَدْرَجَ
بالنَّاقَةِ) بست مرپستان ناقه را
(دَرَّجَ الکِتَابَ تَدْرِیْجًا) درنورد
نامه را # و دَرَّجَهُ الی کذا) قریب
گردانید او را بسوی آن بتدریج # و
دَرَّجَنِی الطَّعَامُ والاَمْرُ) تنگ
روزی و بی طاقت کرده ام
(تَدَرَّجَ) اندک اندک قریب کرده شد
(اِسْتَدْرَجَهُ الی کذا) قریب گردانید
او را بسوی آن بتدریج و فریب داد او را
و مضطر کرد تا آنکه می غلطد بر
زمین # و اِسْتَدْرَجَتِ النَّاقَةُ) در پی
بچهٔ خود رفت بعد از زاییدن #
و اِسْتَدْرَجَتِ الرِّیْحُ الحصی)
گردانید باد سنگریزها را که می غلطد
بر زمین # و نیز اِسْتِدْرَاجُ اللهِ العَبْدَ)
نعمت دادن او تعالی است بنده را
بعد از عصیان و عطا از وی فرامش

کنانیدن او را استغفار و کرفت کردن او را اندک اندک و هلاك نساختن ناگاه بیك بار

(اندرج القوم) باهم رمیدند

درجب

(درجبت الناقة ولدها) مهربانی نمود بچه خود را

درجرج

(درجرج) بضمتین وضم زای دوم جانورکی است سرخ سیاه یقال انه سم من اکله تقرحت مثانته ویتورم قضیبه وعانته قاله القزوینی

درجع

(درجع) کبرقع نوعی از غله که بکارند دهند

درجل

(درجلة) بالفتح دزال یا پی است که ازان حماله سازند و برکمان پیچند

(درجل قوسه درجلة) پی پیچید برکمان خود

درجن

(درجنت الناقة علی ولدها) مهرآورد ناقه بر بچه خود بعد از رمیدکی

درح

(ف) درحه درحا) زیان آمد

(س) درح درحا بالتحریك پیر شد # ناقة درحة) ککتف نعت است ازان

درحب

(درحابة) بالکسر کوتاه بالا

درحی

(رجل درحایة) بالکسر مرد کوتاه بالا فربه کلان شکم

درخبل

(درخبیل) بالضم کشرحبیل سختی وبلا

درخبن

(درخبین) کشرحبیل سختی وبلا و مرد سست رو درنك کار

درخمل

(درخملة) بضم اول وفتح ثانی بشکفت آرنده رخنه انداز

(درخمیل) کشرحبیل سختی وبلا و مرد سست رو کران سر

درخمن

(درخمین) کالدرخبین وزنا ومعنی

درد

(درد) بالتحریك بی دندان شدن والفعل من سمع # وفی الحدیث

امرت بالسواك حتی خشیت لادردن اراد بالخوف الظن # ادرد نعت مذکر است و درداء نعت مونث ازان # ونیز درداء [illegible] بوده است # [illegible] درداء) ماده شتر کلان سال با انکه دندانهایش از پیری به بن دندان نشسته باشد # وابو الدرداء وام الدرداء) از اصحاب پیغمبر اند صلی الله علیه وسلم

(دریل) مصغر ادرد مرخما نام مردی

(دردی) بالضم انچه بته نشیند از مائع همچو روغن زیت و غیران خلاف صافی

دردب

(امراة دردب) کجعفر زنیکه بشب امد و رفت نماید

(دردبة) نوعی از دویدن مانند دویدن ترسان که می دود و از پس چیزی [illegible] و پیش [illegible] # و نیز خواری [illegible] نمودن # وفی المثل

دردب لما عضه الثقاف) یعنی هرگاه در سختی گرفتار شد فروتنی اغاز کرد

(دردبی) طبلک نواز

(دردباب) آواز طبل

دردبس

دَرْدَبِیْس) کزنجبیل مفتی وبلا
و پیرو کنده پیر کلان سال و مهره
... سون است برای دوستی

دردج

(دَرْدَجَة) مهر آوردن شتر ماده بچه
خود را وبا هم یکی شدن و دوستی کردن
... دوستی

دردح

(دِرْدِح) بکسرتین بینهما ساکن
حریص بچه ... و کنده پیرو پیر فانی
دَرَادِح جمع # واشتریکه دندانهایش
از پیری رفته و مغز ... باشد
(دِرْدِحَة) ... وعرض او برابر
باشد

دردق

(دَرْدَق) بالفتح کودک وشتر بچه
وجز آن و پیمانه است مر را دَرَادِق
جمع
(دَرْدَاق) ... دوکا ...
و مهره را که ده

دردقس

(دُرْدَاقِس) بالضم استخوانیست
میان سر و گردن لغت رومی است

دردقص

(دُرْدَاقِص) بالضم کنارهٔ زبرین از

کردن دُرْدَ ... ات جمع # یا
استخوانیست کوچک در مغز سر منه

دردم

(دِرْدِم) کزبرج زنیکه بشب آمد
ورفت نماید # وناقة دِرْدِم) شتر ماده
کلان سال اَوِ الَّتِي لَحِقَتْ اَسْنَانُهَا
بِدُرْدُرِهَا والمیم زائد

درر

(دَرّ) بالفتح خون وشیر وغنیمت و
بسیاری شیر و خوبی و نیکویی ومنه ما
یُقَالُ فِی الْمَدْحِ لِلّٰهِ دَرُّهُ اَی عَمَلُهُ وَخَیْرُهُ
وَکَذَا لِلّٰهِ دَرُّکَ مِنْ رَجُلٍ وَفِی الذَّمِّ لَا
دَرَّ دَرُّهُ اَی لَا کَثُرَ خَیْرُهُ # وبارکیف است
بد یار بی علیم
(دُرّ) بالضم از اعلام مردان است
(دُرَّة) مروارید بزرگ چون دُرَر ودُرَّات
جمع # ودُرَّة بنت ابی لهب وبنت
ابی سلمة هر دو صحابیه اند
(کوکب دُرِّی) ستاره روشن ویثلث #
ودُرِّی السیف) درخشندگی شمشیر
و روشنی آن
(دِرَّة) بالکسر آلة زدن وشیر و خون و
بسیاری شیر وروانی آن وگرمی بازار
وروانی ... وریزندگی باران اسم مصدر
است # دِرَر بالکسر جمع # ویقال للساق

دِرَّة ای استدرار للجری
(دَرَرُ الطَّرِیْق) محرکة میانه راه # و
یقال هما علی دَرَرٍ وَاحِدٍ) ای
قصد واحد ونحن علی دَرَرِ الطَّرِیْق)
ای قصده # ودَرَرُ الْبَیْتِ پیشگاه خانه # و
دَرَرُ الرِّیح) جای وزیدن باد
(نَاقَةٌ دَرُوْر) بالفتح بسیار شیر # وکذا
نوق دُرُر) یستوی فیه الواحد والجمع
(نَاقَةٌ دَارّ) بسیار شیر # ونوق دُرَّر و
دُوَّار) مثل کافر وکفر وکفار # وسراج
دَارّ) چراغ روشن
(مِدْرَار) بالکسر ریزان
(دِرِّیْر) کسمیر مرد کرداننده توانا وستور
تیزرو # وسراج دِرِّیْر) چراغ روشن
(اَدَرّ) درازخایه
(دَرَّارَة) کجبانه دوک
(تَدِرَّة) بکسر تا وفتح دال وتشدید را
شیر بسیار
(دَرْدَرِیّ) بالفتح وتشدید الراء
... که بدون حاجت امد وشد
نماید
(دَرْدَرِیّ) بالفتح درازخایه
(دُرْدُر) بضم نشستنگاه دندان طفل
پیش از بر آمدن یا عام است دَرَادِر
جمع # ویقال اَعْیَیْتِنِی بِاُشُرٍ فَکَیْفَ

ا دُرّ دَراي لم تقبل النصح شاباً فكيف
قد بدت درّا درک کبرا
(دُرْدُور) بالضم گرداب که غرق کند
و تنگنا یی است بکنار دریای عمان
(دَرْدار) بالفتح آزدمل و درختیست
(قولهم دُهْدُرّين) مذکور است
در دهدر
(دُرَيْرات) مصغراً موضعی است
(ن ض دَرَّت الناقة بلبنها دَرًّا)
بسیار داد شیر را * ودرّ النبات) بسیار
شد و درهم پیچید
(ض) درّ الفرس دَرِيرًا) تیز دوید
یا نرم دوید * ودرّ العرق) روان شد
خوی * و درّت السماء بالمطر
درًّا ودُرُورًا) ریزان کرد باران را *
ودرّت السوق) روان و گرم گردید *
و درّ الشيء نرم شد * ودرّ السهم
دُرُورًا) بر ناخن گردید تیر * ودرّ
السهم) بر ناخن گردانید تیر را لازم
متعد * ودرّ السراج) روشن شد *
ودرّ الخراج درًّا) بسیار شد باج * ودرّ
وجهك) به شد روی تو بعد بیماری
و نیک گردید ویدرّ بالفتح فيه نادر
(ادرّت الناقة) بسیار داد شیر را *
وادرّت المرأة المغزل) بسیار سخت

بر گردانید دوک را حتی کانه واقف من
دورانه فهي مُدِرّ ومُدِرّة * و
ادرّت الناقة) بسیار شیر شد * وادرّ
الشيء) حرکت داد آن را * وادرّت
الريح السحاب) دوشید باد ابر را *
و نیز ادرار) گردانیدن تیر بر ناخن
(استدرار) بسیاری شیر و شیر خواستن
استدرّت المعزى) خواهش نر کرد
(دَرْدَرَ البُسْرَة) خایید غورهٔ خرما را
(تَدَرْدَرَت اللحية) بحرکت آمد

درز

(دَرْز) بالفتح ناز و نعمت دنیا و لذت
آن * ودرز الثوب) شکاف جامه که
دوخته باشند معرب است دُرُوز
جمع * وبنات الدُّرُوز) سپش
و بیضه آن
أولاد دَرْزَة) فرومایگان و مردم درزی
و دوزنده و جولاهه
(س) دَرِزَ) دست یافت بر متاع دنیا
و لذات آن

درس

(دَرْس) بالفتح راه پنهانی و گر شتر
(دِرْس) بالکسر دم شتر و بفتح و جامه
کهنه ادراس و دِرْسان بالکسر جمع
(دُرْسَة) بالضم ریاضت

(دَارِس) حائض
(دَرِيس) کامیر دم شتر و جامه کهنه
(اِدْرِيس) بالکسر نام پیغمبری وهو
ليس من الدراسة كما توهمه كثيرون
لانه اعجمي واسمه خنوخ او اخنوخ *
وابو ادريس) کنیت ذکر
(ابو دَرَاس) کنیت * فرج زن
(دِرْوَاس) بالکسر نام سگی و سگ بزرگ
سر و شتر رام سطبر گردن و مرد دلیر با
شکوه و شیر درنده
(دِرْيَاس) بالکسر شیر
(مَدْرَسَة) بالفتح جای درس
(مِدْرَس) کمنبر کتاب
(مَدْرُوس) دیوانه و جامه کهنه
(مِدْرَاس) بالکسر جای درس قرآن
و از آن است مدراس یهود
(ن) دَرَسَ الرسم دُرُوسًا) ناپدید شد
نشان * ودرسته الريح) ناپدید کرد
آن را باد لازم متعد * ودرست المرأة
درسًا ودروسًا) حائض گردید
(ن ض) درس الكتاب درسًا ودراسة)
سبق گفت و درس کتاب کرد * ودرس
الجارية) جماع کرد با او * ودرس
الحنطة درسًا ودراسًا) کوفت خرمن
گندم را * ودرس البعير) سخت

درس ت

كركين وقطران ماليده شد

(درس الثوب) كهنه كرديد جامه *

(ودرسه) كهنه كرد او را لازم متعدى * و

حكي الاصمعي بعيرلم يدرس اي لم

يركب

(ادرس الكتاب) سبق كفت

(مدرّس) كمحدث بسيار درس كو

وكمعظم مرد آزمايش ديده

(درّس الكتاب تدريسًا) سبق كفت

(ادّرس) ... متعدى بمعنى ادرس است

(تدارس) سبق كفتن

(اندرس) ناپديد كرديد

(مدارس) بكسر ره مرد بدنعل آلوده

بكناه

(مدارسة) سبق كفتن ودرس كتاب

كردن وباهم مذاكره نمودن ومنه قراءة

ابن كثير وابي عمرو وليقولوا دارست

اي خواندي تو قرآن را بر يهود و

خواندي يهود برتو توريت را

درس ت

(درست) بضمتين ابن زياد فقيمى

شاعر است وپسر او زياد وپسر زياد يحيى

ونبيره او زكريا وابن حمزة وابن حكيم

وابن ... نصر الزاهد وابراهيم

بن جعفر بن درست وجعفر بن

درستويه محدثانند وابو محمد عبدالله

نسوى ابن جعفر بن درستويه نحوي

است تلميذ مبرد

درش

(درشة) بضم حاجت

(دارش) كصاحب پوست سياه كانه

فارسي الاصل

درص

(درص) بالفتح ويكسر بچه خارپشت

وبچه موش دشتي وبچه خركوش وبچه

موش وبچه كربه ومانند آن * دريص

مصغر آن وفي المثل ضلّ دريص نفقه

اي جحره درحق كسي كويند كه تدارك

كار نداند اولمن يعيي بامره ويعدّ حجة

لخصمه فينسى عند الحاجة درصة

كغنبة ادراص ودرصان ودروص

وادرص جمع

(درص) بالكسر بچه انكنه ماده خر وبچه

خارپشت وخركوش وكلاكموش وموش

وكربه وسك ماده ومانند آن ادراص

ودرصه جمع

(ناقة دروص) كصبور شتاب رو

(ام ادراص) سختي وبلا وموش

صحرائي * وابو ادراص احمق

(درصاء) بالفتح ماده شتريكه از پيري

دندان ريخته باشد والفعل من سمع

يقال درصت الناقة درصًا) يعني از

پيري ريخت دندان را

درع

(درع الحديد) بكسر زره آهن

مونث است وقد يذكر ادرع وادراع

ودروع جمع * دريع مصغر آن على

غير قياس والقياس دريعة بالهاء *

ودرع المرأة) پيراهن زن مذكر

است ادراع جمع * والدرع

الحصينه) لقب مدينه منوره

شرفها الله

(ذو الدروع) لقب فرعان كندى

كه از الحارث بن عمرو است

(درع محركة سپيدى كردن وسينه

كوسپند ومانند آن وسياهي ران آن

(درع) ككتف كياه تازه

(درعة) بالفتح شهريست بمغرب

نزديك سجلماسة واكثر تاجران انجا

يهودانند

(درعة النخل) بالضم پيه خرمابن

كه در بيشه درخت پوشيده باشد

درع كصرد جمع * وهم في درعة)

وقتي كويند كه كياه از حوالي آب ايشان

رفته باشد

(دُرَع) کصرد سه شب است که بعد
ایام بیض آید یعنی شانزدهم وهفدهم
وهژدهم ازجهت سیاهی اوائل
وسپیدی تمامه انها
(رَجُلٌ دَارِع) مرد زره دار
(اَدْرَع) اسپ سپید سیاه سر وکذلک
الشاة * دَرْعَاء) مونث واسپ بد
اصل * ولقب پدر حُجر سلمی ولقب
محمد بن عبید الله کوفی لانه قتل اسدًا
اَدْرَع وهو وی منسوب اند ادرعیان
که ازعلویه اند
(دَرْعَاء) گوسپند سپید کردن وسینه
سیاه ران * ولَیْلَةٌ دَرْعَاءُ شبی که ماه
ان قریب صبح طلوع کند دُرْع بالضم
جمع * وبنو الدَّرْعَاء) قبیلة است
(دُرَیْعَاء) کحمیراء دهی است بزبید
(دُرَیْعَة) کجهینه دهی است بیمن
(دِرْعِیَّه) بکسر پیکانیکه در زره درآید
دَرَاعِيّ جمع
(مِدْرَعَة) کمکنسه جامهٔ است
ولا یکون الا من صوف وصفه پالان که
سر پیش پالان وسر پس پالان ازان
نمایان باشد
(دُرَّعَة) بضم وتشدید را بمعنی مدرعه
است که جامه باشد وبتخفف

(مَاءٌ مُدَرِّعٌ کمحسن) معظم آبیکه
گیاه حوالی آن را خورده باشند پس
مرعی اند که بعید کرده
(ف) دَرَعَ الشَّاةَ) پوست کشید
گوسپند را ازجانب کردن * ودَرَعَ
رَقَبَتَهُ) جدا کرده کردن ان را از بند
بدن شکستن * ودُرِعَ الزَّرْعُ) بمجهول
خورده شد بعض آن
اَدْرَعَ فُلَانٌ) بی گیاه شد حوالی آب
او * وادْرَعَ الشَّهْرُ) تجاوز کرد نصف
ماه را * وادْرَعَ النَّعْلَ في يَدِهِ)
داخل کرد شراک نعل را بدست
عود ازجانب پاشنه * ونیز اِدْرَاع)
داخل کردن چیزی باشد در چیزی
(دَرَّعَهُ تَدْرِيعًا) زره پوشانید او را *
وکذلک المِدْرَعَة والدَّرَّاعَة
وَدَرَّعَ المَرْأَةَ) پیراهن پوشانید
او را * ودَرَّعَ الرَّجُلُ) پیش درآمد
رخبه کرد وظاهر نمود
(اِدَّرَعَ الرَّجُلُ) ملی انتعل پوشید
زره امن یا مدرعه یا دراعه را * و
ادّرعت المرأةُ) پوشید پیراهن را *
وَادَّرَعَ فُلَانٌ اللَّيْلَ) داخل شد
در تاریکی شب سیر کنان
(تَدَرَّعَ الرَّجُلُ) پوشید زره

آهن را * ونیز تَدَرُّع) پوشیدن زن
پیراهن وپوشیدن مرد دراعه را
(اِنْدَرَعَ الرَّجُلُ) پیش درآمد *
وَانْدَرَعَ يَفْعَلُ كَذَا) بشتاب رفت *
وَانْدَرَعَ العظمُ) ازجای خود
برآمد * وَانْدَرَعَ البطنُ) پرشد
شکم * وَانْدَرَعَ القمرُ من
السحاب) برآمد ماه ازابر
(تَمَدْرَعَ) مدرعه پوشید

درعب

(اِدْرَعَبَّتِ الإِبِلُ) بطورخود رفتند
یا بشتاب رفتند

درعث

(دَرْعَث) کجعفر کلان سال تن
دار

درعس

(دِرْعَوْس) کقرطعب نوک

درعش

(دَرْعَش) کجعفر شهریست که گوره
دوار از گورهای سجستان
(اِدْرَعَشَّ من مرضه) به شد از
بیماری ونیکو کرده شد

درعف

(اِدْرَعَفَّ الرَّجُلُ) الی القتال ازصف
برآمد پیش درآمد در کارزار * و

(ادرعفت الابل) بطور خود رفتند
یا بشتاب رفتند
(ناس مدرعفون) پیوسته آماده
بسفر و سیر

درعم

(درعم) بالکسر هیچ کاره بد زبان

درف

(درف) بالفتح پناه و سایه و جانب
یقال هو فی درف فلان ای کنفه
وظله ای ناحیته فی خیر او شر

درفس

(درفس) کهزبر شتر کلان جثه و مرد
فربه و مطبر و نشان بزرگ و جامه
ابریشم
(درفاس) بالکسر شتر کلان جثه
و مرد فربه و مطبر و شیر کلان هیکل
(درفس) سوار شد شتر کلان جثه را
و بر داشت نشان بزرگ را

درفص

(درافص) بالضم کلان و بزرگ

درق

(درق) بالفتح سخت از هر چیز
ردمی است بروم منها ابو جعفر
الدورقی شیخ السمعانی
(درقه) محرکه سپر درق و ادراق
و درق بالکسر جمع * و بر وزن نهر
معرب است
(درقاء) بالفتح ابن ...
(درّاق) کشداد و دریاق و دریاقة
بالکسر و بفتحهن تریاق و می
(تدریق) نرم کردانیدن

درقع

(درقوع) کبرقع شتر آب کش
(درقوع) کعصفور مرد بد دل
(مدرنقع) بکسر قاف آنکه طعام مردمان
جوید و دشنام دهد
(درقع) بشتاب کریخت از سختی * و
درقع الابل کوشش کردند شتران در
چریدن
(مدرنقع) بمعنی مدرقع است * و نیز
بشتاب کریزنده از سختی
(ادرنقع) بشتاب کریخت از سختی

درقل

(درقل) کسجل نوعی از جامه و مرد
عرش عرام
(درقلة) بازی است مر طفلان را
(درقل درقلة) بشتاب رفت و پای
کوبی نمود و درکشاده کام رفت و برناز
خرامید * و درقل له رام و فرمان بردار
کردید او را

درقم

(درقم) کزبرج هیچ کاره و نام دجال
کذاب

درقن

(دراقن) کعلابط نوعی از زرد آلو و هفتالو
لغة شامية

درك

(درك) محرکة و یسکن آنچه از پی
پدید آید از عوارض یقال علیه ضمان
الدرك * و نیز دوزخ والنار درکات
ای منازل اهل النار والجنة درجات * و
نهایت هر چیز ادراک جمع * و رسن
پاره که در طرف رسن بزرگ یا در کوشه
دلو بندند * و با لتحریک در رسیدن
والفعل من نصر * و یوم الدرك روز
جنگ میان اوس و خزرج
(درکة) بکسر حلقه زه و دوالی که بدان
زه کمان را پیوند کنند و پاره از رسن و
جز آن که بدان تنك اسپ و شتر را اگر
کوتاه باشد پیوند نمایند
(دراك) ککتاب در رسیدن اسپ
جانور دشتی را و پیاپی شدن هر چیزی بر
چیزی و دریی آواز و رفتن و نام سکی * و
کقطام اسم فعل الامر ای ادرک کسرت
الکاف لاجتماع الساکنین ...

(دُرَيّاً) كسفينه راند واز صيد وجز آن
(دُرَيك) كزبير موضعي است كه درانجا ميان اوس وخزرج جنك واقع شد در جاهليت وآن را درك با لتحريك هم كويند ومنه يوم المدرك كه مذكور شد * وخالد بن دُرَيك تابعي است
قولهم لا بارك الله ولا تارك ولا دارك ازاتباع است
(دَرّاك) كشداد نام مردى * ورجل دَرّاك نيك دريابنده
(مُدرِك) كمحسن نام اسپى * ومُدرِك بن زياد ومُدرِك بن حارث ومُدرِك غفاري ابوالطفيل صحابيانند ومُدرِك بن عوف ومُدرِك بن عمّار در صحبت ايشان بانبي صلي الله عليه وسلم اختلاف است * ومُدرِك بن سَعد محدث است * ورجل مُدرِكٌ نيك دريابنده *
(مُدرِكة) بالتاء آبي است مربني يربوع را وبلندي ميان دوشانه ولقب عمرو بن الياس ومذكوراست در ح ن د ف * ورجل مُدرِكة نيك دريابنده والهاء للمبالغة *
(مُدارِكة) بكسر را زنيكه ازجماع سير نشود

(مُتَدارِك) قافيه است كه دران دو حرف متحرك ميان دو ساكن واسطه باشند چنانچه در پادشا بتحريك دال درين بيت خاقاني * جوشن صورت برون كن درصف مردان درا * دل طلب كز دار ملك دل توان شد پادشا * ودر متفاعلن فعولن فعل فعول قل كان بعض الحركات ادرك بعضا ولم يعقه اعتراض ساكن بين المتحركين * ونام بحري از بحور شعر كه آن را ابوالحسن اخفش برآورده وشعر دران هشت فاعلن تمام مي شود نظيره بالفارسية * حسن ولطف ترا بنده مهر ومه * خط وخال ترا مشك ختن خاك ره * كان السبب ادرك الوتد
(ادركه) دررسيد او را * وادرك الغلام بالغ كرديد * وادرك الثمر رسيده شد * وادرك الدقيق فنا پذيرفت * وادرك الشيء رسيد بوقت آن ومنتهي شد * وادركته ببصري اي رأيته
(تدريك) پياپي باريدن باران شدد للمبالغة
(تداركوا) دررسيدند آخرايشان اول ايشان را * وكذا تدارك القوم اي تلاحقوا ومنه قوله تعالى حتى اذا ادّاركوا فيها جميعا اصله تداركوا ادغمت التاء في الدال واجتلبت الهمزة ليبقى السكون * وتدارك الثريان اي ادرك ثرى المطر ثرى الارض يعني دررسيد خاك نم باران خاك نم زمين را * وقوله تعالى بل ادّارك علمهم في الآخرة اي جهلوا علمها ولا علم عندهم من امرها * ونيز تدارك رسيدن چيزي را بچيزي
(استدرك الشيء بالشيء) اراده كرد تدارك مافات را بچيزي

دركل

(دِركِلة) بالكسر كسبحلة بازيچه است مر عجم را يا نوعي از پاكوبي است يا اين لغت حبشيه است

درم

(دَرِم) ككتف درختي است ونام مردي شيباني كه كشته كرديد وقصاص آن كرفته نشد ضرب به المثل اوفقد كما قيل القارظ العنزي
(دَرِمة) بالتاء ويفتح خركوش * ودرع دَرِمة زره تابان ونرم وفراخ
(ادرم) برابر وهموار وموضعي است * ورجل ادرم كسيكه دندان

نداشته باشد * (وكَعْبٌ أَدْرَمُ) آنكه
بسبب پيه وكوشت حجم آن معلوم
نشود دُرْم بالضم جمع * (وَالأَدْرَمُ مِنَ
الْعَرَاقِيبِ الَّذِي عَظُمَتْ إِبْرَتُهُ *
وبَنُو الأَدْرَمِ) قبيلهٔ است از قريش
(دَرْمَاءُ) بالفتح خركوش وشوره كياهي
است سرخ برك * وامرأةٌ دَرْمَاءُ) زنيكه
شتالنك وآرنج وي بسبب پيه
وكوشت ظاهر نشود دُرْم بالضم جمع
(دَارِم) درختي است صحرائي مانند
درخت كنار * ودَارِمُ بْنُ أَبِي
دَارِمٍ) صحابيست ودَارِمُ بْنُ مَالِكِ
بن حَنْظَلَةَ) پدر قبيلهٔ است
از تميم وكَانَ يُسَمَّى بَحْراً لانَّ اباه اتاه قوم
فِي حَمَالَةٍ فَقَالَ يَا بَحْرُ ائْتِنِي بِخَرِيطَةِ
الْمَالِ فَجَاءَ يَحْمِلُهَا وَهُوَ يَدْرِمُ تَحْتَهَا
(دَرُوم) كصبور زن كوتاه بالا بدرفتار
وآنكه بشب آمد وشد كند
(دَرِيم) كامير پركوشت خوش اندام
(دَرَّامَة) كجبانة خركوش وزن كوتاه
بالا يا زن كوتاه بالا بد رفتار در خردكي *
وبالتخفيف خارپشت ويهم
(دَارُوم) قلعه است بعد غزه بجانب
مصر
مِدْرَام بالكسر آلوده بچرك مَدَارِيم

جمع
(دِرْعٌ مُدَرَّمَةٌ) كمعظمة زره تابان
ونرم وفراخ
(س) دَرِمَ السَّاقُ دَرَماً) بالتحريك
هموار شد * ودَرِمَ الْكَعْبُ) پوشيده
شد از كوشت بحدي كه حجم آن
معلوم نمي شود * وكَذَلِكَ الْعَظْمُ وكُلُّ
مَا غَطَّاهُ الشَّحْمُ وَاللَّحْمُ وَخَفِيَ حَجْمُهُ
فَقَدْ دَرِمَ * ودَرِمَ الأَسْنَانُ) سوده و
ريخته شدند * ودَرِمَ الْبَعِيرُ) ريخته و
قريب بريختن شد دندانهاي وي
(ض) دَرَمَ الْقُنْفُذُ دَرْماً) بالفتح
ودَرِماً بكسر الراء ودَرَماً ودَرَمَاناً
بتحريكهما ودَرَامَةً) بالفتح كام نزديك
كذاشت درشتاب روي * ودَرَمَ
الأَرْنَبُ كذلك * ودَرَمَ الْبَعِيرُ)
آهسته ونرم رفت
(أَدْرَمَ الصَّبِيُّ) جنبيد دندان
شيروي تا بجايش ديكر برآيد * وادرم
الْفَصِيلُ) جذعه يا ثني شدن كرفت
شتربچه و آن در سال پنجم و ششم
باشد * وأَدْرَمَتِ الأَرْضُ) برآورد
درمار
(دَرَّمَ أَظْفَارَهُ تَدْرِيماً) برابر وهموار
كرد بعد بريدن

درمج
(دَرْمَجَتِ النَّاقَةُ عَلَى وَلَدِهَا) مهر
آورد بربچه خود
(إِدْرَمَّجَ) بدرن دستوري درآمد *
ونيز إِدْرِمْجَاج) درچيزي پنهان
درآمدن واستوار شدن در آن

درمس
(دَرْمَس) كفلفل وكس مار
(دَرْمَسَ) خاموش شد * ودَرْمَسَ
الشَّيْءَ) پنهان كرد آن را

درمق
(دَرْمَق) كجعفر آرد نيك سپيد

درمك
(دَرْمَك) كجعفر آرد سپيد رشته
وخاك نرم
(دُرْمُوك) بضم پارچه كستردني
(دَرْمَكَ دَرْمَكَةً) دويد ونزديك
نهاد كامها را * ودَرْمَكَ الْبِنَاءَ) نيكو
وهموار كردانيد * ودَرْمَكَ الإِبِلُ
الْحَوْضَ) شكستند حوض آب را

درن
(دَرَن) محركة كوهيست به بربر غربي
ودريم وچرك واصل وجاي باش * وَأُمُّ
دَرَن) دنيا
(دَرِن) ككتف ريمناك وچرك آلوده

وجامه کهنه * ویقال هو دَرِنُ الیَدَینِ
ویَدَاهُ دَرِنَتَانِ بالخیرِ واَیدِیهِم
دِرَانٌ یعنی آلوده بخیرانند
(دَرِینٌ) کامیر علف ریزهٔ خشک و
جامه کهنه * وامّ دَرِینٍ) زمین قحط
زده
(... یَنَه) کجهینه کول رثقة الدّولة
... ن محمد دُرَینِی) واقف
مدرسهٔ ثقتیه است وروایت حدیث
دارد
(دَرَان) کسحاب روباه
(دُرَانَة) کثمامة علف ریزهٔ خشک و
ریزهٔ خشک هرچیز از شوره کیاه ودرخت
وتره
(دُرَّانَه) کرمّانة نام زنی
(مِدْرَان) بالکسر چرک آلوده یستوی
فیه المذکر والمونث ومَدَارِین جمع *
وظبیٌ مِدْرَان) آهو درین خوار
(دُرْنی) کبشری موضعی است ویفتح
والنسبة الیه دُرْنِیّ ودُرْنِیَّةٌ
(دَارِین) موضعی است یا جای
درآمدن در رکشتی است ببحرین
والنسبة الیه دَارِیّ ومنه المِسْكُ
الدّارِیّ
(اِدْرَوْن) کفرعون علف جای

وآخیه
(حَطَبٌ مُدْرِنٌ) کمحسن میمهٔ
خشک
(ش دَرِنَ الثّوبُ دَرَنًا) بالتحریک
چرکین کردید وریمناک شد * و
دَرِنَتْ یَدُهُ بالشّيءِ) آلوده کردید
(اَدْرَنَ الثّوبُ) چرکین کردید * و
اِدْرَنْتَنَهُ) چرکین کردانیدم ازالازم
متعدّ * واَدْرَنَتِ الاِبِلُ) چریدند
علف ریزهٔ خشک را

درن ج

(دُرَانِج) کعلابط نارناوان وخراسان در
رفتار

درن س

(دِرْنَاس) بالکسر شیرکه اصل باشد
(دُرَانِس) کعلابط سخت سطبر
از مردم واشتر

درن ف

(دُرْنُوف) کزنبور اشتر بزرک هیکل
وفربه

درن ف ق

(مُدْرَنْفِقًا) کسفرجل تیز رفت
(اِدْرَنْفَقَ) پیش در آمد وشتابی کرد
در رفتار ونیك رفت * ویقال ادرنفق
مُرْمَعِلًّا) ای امض راشدا

درن ك

(دِرْنِك) کزبرج نوعی از فکند نبی
(دُرْنُوك) بالضم نوعی از جامه یا
فکندنی ویا پارچهٔ کستردنی
(دِرْبِیك) بکسر کستردنی

درن ی

(دُرْنَی) بالضم موضعی است

دروس ج

(دَرْوَاسَج) بالفتح مع... ... زه کاه
چیزی که پیش کوه ... ... یادت
پهلوی زبن است

درو ل

(دَرَوْلِیَه) شهریست بروم وعوام
الناس آنرا دولوکویند ...

درو ن

(دَرْوَان) بچهٔ کفتار ازماده کرک

دره

(مِدْرَه) کمنبر رئیس وپایکار قوم
وچرب زبان وجا بك دست وقت
خصومت وکارزار ومَدَارِه جمع
هو دُوَیْنَ رَهْطِهِم) بضم یعنی او رانمه
ودور کنند واست از ایشان وحمایت کنند
(دَارِهَاتُ الدَّهْرِ) هوا جم زمانه و
حوادث آن
(دَرْهَرَهَة) ستارهٔ بسیار روشن وکارد

... معرب است
(دَرَهَ عَلَيْهِمْ) ناگاه درآمد و برآمد
و نمایان شد * و (دَرَهَ عَنْهُمْ) دفع نمود
... او راند * و کذلک (دَرَهَ لَهُمْ) مثل
... و مبدل منه نحو هراق الماء و اراق
(دَرَهَ عَلَى كَذَا تَدْرِيهًا) یاده کرد * و
(... فُلَانٌ فُلَانًا) دیگر گون و ناشناخت
ساخت خود را ... او

درهس

(دِرْهَوْس ...) سخت و درشت
(دَرَاهِس) بفتح سختیها * و بهم
بسیار گوشت از هر فربه و لحیم و سخت

درهم

(دِرْهَم) بالکسر و فتح ها و کهر آن درم
و هو فارسی معرب و وزن آن شش دانک
... دانک دو قیراط باشد و قیراط
دو طسوج و طسوج دو جو میانه و ده درم
شرعی دو مثقال باشد و درم شرعی را
درهم بغلی هم گویند * دِرْهَام بالکسر
مثله ... دَرَاهِيم جمع * و مرغزار
با درخت و بوستان با دیوار و نام اسپ
خداش بن زهیر و دِرْهَم ابو زیاد و ابو
معاویه) هر دو صحابی اند و حماد
بن زید بن (درهم) محدث است
(رجل مُدَرْهَم) بفتح ها مرد بسیار
درهم * و لم یقل دُرْهِمَ لَمِنْهُ اذا وُجِدَ
اسم المفعول فالفعل حاصل
(دَرْهَمَتِ الْخُبَّازَى) برگ آن مانند
درهم گردید
(شَيْخٌ مُدَرْهَمٌ) بکسر ها و تشدید میم
پیر بر جای مانده
(اِدْرَهَمَّ بَصَرُهُ) تاریک گردید * و نیز
اِدْرِهْمَام کلان سال شدن و برجای
افتادن از پیری

دری

(مَدْرِي) بالفتح دهی است مر
بجیله را
(مِدْرَى) بالکسر میخ و شاخ باریک که
زنان بوی موی سر راست کنند مِدْرَاة
و مِدْرِيَة مثله مَدَارٍ و مَدَارِيُّ جمع
(دَرِيَّة) علی فعیلة بالهمز و بغیر الهمز
چیزی که بران تیر و نیزه اندازند برای
اموختن و ستور و جز آن که در پس آن
صائد پنهان شود جهت قدرت یافتن
بر صید
(ض) دَرَيْتُهُ و دَرَيْتُ بِهِ دَرْيًا و دَرْيَة
و یکسر ان و دِرْيَانًا بالکسر و یحرک و دِرَايَةً
بالکسر و دُرِيًّا کحلی دانستم آن را یا
دانستم بنوعی از حیله * و (لَا أَدْرِ)
ای لا اعلم و یقال لا اَدْرِ بحذف الیاء
لکثرة استعمالهم * و (دَرَى الصَّيْدَ
دَرْيًا) فریب داد آن را * و (دَرَى رَاسَهُ)
خارید سر را بمِدْرَى
(اَدْرَاهُ بِهِ) آگاهانید او را حیله یا عام
است و قُرِئَ و لا اَدْرَاكُم بفتح الهمزة * و
(اَدْرَى الصَّيْدَ) فریب داد آن را * و نیز
(اِدْرَاء) خارید سر بمدری
(اِدَّرَتِ الْمَرْأَةُ) شانه کرد موی را * ...
(اِدِّرَاء) فریب دادن * و قولهم اِدَّرَوا مَكَانًا
کانهم اعتمدوه بالغزو و الغارة
(مُدَارَاة) با یکدیگر نرمی کردن ... همز
و لا
(تَدَرَّى الصَّيْدَ) فریب داد آن را * و
(تَدَرَّتِ الْمَرْأَةُ) شانه کرد موی را

باب الدال فصل الزاء

دزر

(دَزْر) بالفتح راندن و الفعل من نصر

دزق

(دِزَق) کعنب دهی است بمرو از آن ده
است علی بن خُشْرُم و دهی است بپنج
ده از آن ده است ابو جعفر محمد بن
و دهی است بسمرقند از آن ده ...
ابو بکر احمد بن خلف و سه ده است
دیگر بمرو * و (دِزَق العُلْيَا) دهی است
بمرو رود از آن ده است حسن بن محمد بن

جعفر

دزم ر

(دِزْمارَة) بکسر موضعی است ازان
موضع است فقیه احمد بن کشاسب
شافعی

باب الدال فصل السین

دس ت

(دَشْت) بالفتح دشت و دست جامه
و دستگاه و دستها نه و مسند
ملوک و جز آن معرب است
(دُشْت) بالضم لقب قاسم بن نصر عابد
وجد ... عبد الکریم بن عثمان بن
محمد بن یوسف العلاف را صاحب ...
ابو زرعة محمد بن محمد بن
دُسْتَوَیه محدث است
(دَسْتَوی) بالفتح والقصر دهی است
اهواز و نسبت بسوی وی دستوانی بنون
و دستوائی بهمزه است.

دس ت ج

(دَسْتَجَة) بالفتح دسته معرب است
دَساتِج جمع
(دَسْتِینج) اندی است که آن را بدست
توان برداشت معرب دستی
(دَسْتِینَج) ابریا درهش
(دُسْتُور) بالضم کتابیکه در وما یحتاج
چیزها نوشته شده باشد و نسخهٔ جامع
کل حساب که نسخهای دیگر ازان
بردارند و آنکه در تمشیت امور و اعتماد
کنند معرب دستور بالفتح دَساتِیر جمع

دس ج

(مُدْسِج) کمحسن و محدث جانوری
است که بر آب می دود مانند تننه
می تند و بفارسی آن را خس میگویند
(مُدَّسِج) منشج است که تننه باشد
(اِنْدَسَج) بر روی افتاد

دس ر

(دَسْر) بالفتح نیزه زدن و شکافتن
و راندن و جماع کردن و اصلاح نمودن
کشتی بدسار و سخت سپوختن میخ
آهن در چیزی والفعل من نصر
(دِسار) میخ آهن و ریشه از لیف خرما
یا رسن از آن که بدان تختهای کشتی را
استوار کنند دُسُر و دُسْر جمع
(ناقة دَاسِرَة) ماده شتر شتاب رو
(دَسْراء) بالفتح کشتی که بسینهٔ خود
آب را دفع کند دُسْر بالضم جمع
(مِدْسَر) کمنبر مرد بسیار جماع کننده

دس س

(دَسّ) بالفتح پنهان کردن و قطران
مالیدن شتر را * و فی المثل لیس الهناء
بالدسّ * و زیر خاک دفن کردن
چیزی یا عام است * دِسّیصَی مثله
والفعل من نصر
(دُسُس) بضمتین بوی کننده بغل
و ریاکاران که خود را قاری نمایند و قاری
نباشند
(دُسَّة) بضم بازیچه است کودکان را
(دَسِیس) کامیر کننده بغلی که بدو
نرود و کسیکه او را پنهان بجایی فرستند
تا خبر بیارد و کباب بر پوشیده داشتن مکر
وحیله را والفعل من نصر
(دَسّاس) کشداد ماری است خبیثه
که دهن ندارد و ابو... کزد و دم را از سر او
فرق نتوان کرد
(دَسّاسَة) بالتاء مصارع سپید یا
جانوریست سپید یا خراطین است
(تَدْسِیَة) پوشانیدن و کم کردن وقد
خابَ مَن دَسّاها ای دَسَّسَها اُبْدِلَ مِن
اِحْدَی السِّینَیْنِ یاءٌ کَتَظَنَّیتُ فِی
تَظَنَّنتُ لِاَنَّ البَخیلَ یُخْفِی مَنْزِلَهُ وَمالَهُ
اَوْ مَعْناهُ دَسَّ نَفْسَهُ مَعَ الصّالِحینَ وَ
لَیْسَ مِنْهُمْ اَوْ خابَ نَفْسٌ دَسّاها اللّهُ
(اِنْدَسَّ) پنهان شد در خاک

دس ع

(دَسْع) بالفتح راندن و قی نمودن

وپرکردن وبند ساختن سوراخ راد ر
یك بار و پوشیده شدن رک درکوشت
وبخشیدن وبرآوردن شتر نشخوار از
شکم بدهان والفعل من فتح
(دَسِيع) کامیر بن کردن
(دَسِيعَة) بخشش یقال فُلانٌ ضَخْمُ
الدَّسِيعَةِ یعنی بخشش بزرک و
بخشیدن وراندن وبرآوردن شتر
نشخوار از شکم بدهان و سرشت که مردم
بران آفریده شده وخو و فی الحدیث
الم اجعلہ تتربع وتدسع ای تأخذ المرباع
وتعطی الجزیل وکاسهٔ کلان ومی خانه
وخوان بزرک وقوت وتوانائی
(مَدْسَع) بالفتح تنکنای وملتقای
مری که مجرای طعام است در استخوان
سینه
(مِدْسَع) کمنبر هادی وراه نما

د س ف

(دُسْفَة) بالضم زن جلبی وقلتبانی
(دُسْفَان) بالضم جاسوس ومیانجی
بمیان مرد وزن دُسَافی کسکاری
جمع * وزن جلبی وقلتبانی
(دِسْفَان) بالکسر جاسوس ومیانجی
بد میان مرد وزن دَسَافِيْن
کمصابیح جمع

(اِدْسَاف) قلتبانی کردن

د س ق

(دَسَق) محرکة پرشدن حوض
بحدی که اب از کنارهایش بریزد
وسپیدی آب حوض ودرخش آن
(اَدْسَق) بالفتح فراخ دهن
(اَدْسَقَهُ اِدْسَاقاً) پرکرد آن را

د س ك ر

(دَسْكَرَة) بالفتح ده ومعبد نصاری و
زمین هموار وبرابر رومی خانه
وخانهای عجمیان که دران شراب
وملاهی باشد یا بنایی است مانند
کوشك که کردان خانها باشند دَسَاكِرَة
جمع * ودهی است بنهر الملك ازان
ده است منصور بن احمد بن حسین
ودهی است نزد یك شهرابان ازان
ده است احمد بن بکرون شیخ
خطیب بغدادی ودهی است میان
بغداد وواسط ازان ده است ابان بن
ابی حمزة ودهی است بخوزستان

د س م

(دَسْم) بالفتح موضعی است نزدیك
مکه * وَاَنَا عَلَى دَسْمِ الاَمْرِ یعنی
برکنارم ازان کار
(دَسَم) محرکه چربش وچربش کوشت
وچرب شدن وریم وچرک والفعل
من فرح * ومنه يَدُهُ مِنَ الدَّسَمِ
سَلِطَةٌ ،
(دَسَمَة) مورچه * اَرْضٌ دَیْسَمَة
بالفتح ویذکر
(دُسْمَة) بالضم مرد فرومایه وانچه
بدان شکافهای مشك را بندند وتیرکی
مائل بسیاهی
(دَاسِم) کصاحب رفیق کار مهربان
(دِسَام) ککتاب سرپوش شیشه و
مانند ان وانچه بدان کوش وجراحت
را استوار بندند
(رجلٌ دَسِيمٌ) کامیر مرد بسیار ذکر
یا کم ذکر * ومنه الحدیث الضعیف
لا یذکرون الله الا دَسْماً یحتمل
ان یکون مدحاً ای الذکر حشو قلوبهم و
افواههم وان یکون ذماً ای یذکرون
قلیلاً ماخوذ من تدسیم نونة الصبی
(دُسْمَان) بالضم موضعی است
(ن) دَسَمَ القَارُورَةَ دَسْماً) بالفتح
سربند بست شیشه را * ودَسَمَ المَرْأَةَ)
جماع کرد با او * ودَسَمَ الاَثَرَ) ناپدید
شد * ودَسَمَ المَطَرُ الاَرْضَ) اندک
تر کرد * ودَسَمَ البَابَ) بند کرد
در را * ودَسَمَ الجُرْحَ) داخل کرد

در آن چیزی که بند کنند آن را
(ض) دَسَمَ البَعِیرَ) قطران مالید
شتر را
(س) دَسِمَ دُسْمَةً) تیره گون گردید *
اَدْسَم) نعت مذکر و دَسْمَاء نعت
مونث است از آن
... دَسَمَ الْقَارُورَةَ) سر بند بست
... را
(... اطرُ تَدْسِيمًا) ترکردانید
شد دلو مبالغة * ونیز تَدْسِیم) بروغن
ترکردن و سیاه کردن کرمان زنخ بچه را
تا چشم زخم نرسد بوی

د س و

(دَسْو) ... فتح کم شدن ضد زکو و
پوشیده شدن
(هُوَدَاسٍ لازاكٍ) یعنی او کم شونده
است نه کوالنده

د س ی

(دَسی) کمعی کم شد ضد نما
(دَسَّاهُ تَدْسِيَةً) و رغلانید او را و تباه
کرد آن را * وَدَسَّى عَنْهُ حَدِيثًا)
... ست آن را ... و نقل کرد

باب الدال فصل الشين

د ش ت

(دَشت) بالفتح بیابان فارسی است
یا توارد لغتین و شهریست میان اربل
و تبریز و قریهٔ است باصفهان * وَدَشْتُ
الْأَرْزَن) موضعی است بشیراز

د ش ش

(دَشّ) بالفتح رفتار و رفتن و دشیشه
ساختن و آن آشی است که از گندم
کوفته ترتیب دهند والفعل من نصر
وضرب

د ش م

(دُشْمَة) بالضم مرد بی خیر یا علم است

د ش ن

(دَاشِن) کصاحب جامه نو که پوشیده
نشده و خانه نو تیار که سکونت کرده نشده
معرب دشن است که دستلاف باشد
(دَشْنَی) کسکری شهری است
بصعید مصر اولا از آن شهر است فقیه
پرهیزگار احمد بن عبد الرحمن
دَشْنَاوِی
(دَاشَان) شهری است
(ن) دَشَنَهُ دَشْنًا) بخشید آن را
(تَدَشَّنَهُ) گرفت آن را

د ش و

(ن) دَشَا دَشْوًا) ... درآمد در جنگ

باب الدال فصل الصاد

د ص د ص

(دَصْدَصَة) غربال را بدست ردن تا
آرد فرو ریزد

د ص ص

(ن) دَصَّ دَصًّا) بدست کرد با رعایت
آداب آن

د ص ق

(دَصق) بالفتح شکستن آبگینه وجز آن
والفعل من نصر

باب الدال فصل الضاد

د ض ض

(ن) دَضَّ دَضًّا) ...
بارعایت حقوق وآداب ان

باب الدال فصل الظاء المعجمة

د ظ ظ

(دَظّ) بالفتح راندن و شك كردن
و درایدن والفعل من نصر

باب الدال فصل العين

د ع ب

(رجلٌ دَعِبٌ) ککتف مرد بامزاح
(اَدْعَب) بالفتح کول
(دَاعِب) کصاحب آبی ... در
جریان * ورجلٌ دَاعِبٌ) مرد بامزاح
(دُعَابَة) بالضم بازی و مزاح و مزاح کردن
اسم است و مصدر و مورچهٔ است سیاه
(دُعْبُب) کقنفذ ... رود

کو مینیکو وجوان نازک بدن تنک
پوست و مرد بامزاح و ثمر کیاهی است
یا آن عنب الثعلب است
(دُعْبُوب) کعصفور راه واضح و کوفته
... ضعیف مسخره و مورچهٔ است سیاه
و دانه است سیاه که خورده می شود در
بیخ تره است که مقشر کرده می خورند
و شب تاریک و کوتاه بالا زشت هیات
و شادمان و مخنث و کول را سپ دراز
هیکل
(ریح دُعْ...) ... بادتند
(رَجُلٌ دَعَّابٌ) کشاده مزد بامزاح *
دَعَّابَةٌ بالتاء مثله
(ف) دَعَبَ دَعْبًا) بالفتح راند و
مجامعت نمود و مزاح کرد
(دَاعَبَهُ مُدَاعَبَةً) مزاح کرد با او
(تَدَعَّبَ عَلَيْهِ تَدَعُّبًا) نازکرد بروی
(تَدَاعَبُوا) باهم مزاح کردند

دع ب ث

(دُعْبُث) بالضم مابون که صاحب
علت ... باشد

دع ب س

(دُعْبُوس) بالضم کول

دع ب ع

(دَعْدَع) حکایت آواز ... شیرخواره

دع ب ل

(دِعْبِل) کزبرج بیضهٔ غوک و ناقهٔ توانا
و دزد و نام شاعری خزاعی که رافضی
است و شتر بلند
(دَعْبَلَة) ماده شتر توانا و دزد

دع ت

(ف) دَعَتَهُ دَعْتًا) بالفتح سخت راند
او را

دع ت ب

(دَعْتَب) کجعفر موضعی است

دع ث

(دَعْث) بالفتح اول بیماری
(بنو دَعْثَة) بطنی است از عرب
(دِعْث) بالکسر باقی ماندهٔ آب در
حوض و حزازت و کینه و دشمنی اَدْعَاث
و دِعَاث بالکسر جمع
(ف) دَعَثَ) بار ریای نمود خاک
برزمین بدست یا بپا * و دُعِثَ
الرجل) مجهولا رسید او را فراخه
و سستی
(اِدْعَاث) باقی گذاشتن و اعتبار کردن
و دزدی نمودن و در رفتن در هیر
(تَدَعَّثَتْ صُدُورُهُمْ) پراز کینه
شدند

دع ث ر

(دَعْثَر) کجعفر کول
(دَعْثَرَة) ویران کردن و شکستن بنا *
و فی الحدیث لا تقتلوا اولادکم سرا
انه لیدرک الفارس فیدعثره ای یهدمه
و یطحطحه ای بعد ما صار رجلا
(جمل دِعْثَر) کسبحل شتر قوی که
هر چیز را بشکند و ویران سازد
(دُعْثُور) کعصفور حوض ...
برآورده یا حوضی که آراستگی آن ...
و خوب نباشد یا آنکه گرداگرد آن
شکسته و ریخته باشد و بسیار را ز
چارپایان * و دُعْثُور بن الحارث
صحابی است نقله العسکری

دع ج

(دَعَج) محرکة نیک سیاه شدن سیاهی
چشم در فراخی آن یا نیک سیاه شدن
سیاهی چشم در نیک سپیدی آن
(دُعْجَة) بالضم بمعنی دعج است
(اَدْعَج) سیاه * و رجل اَدْعَج) مرد
سیاه چشم
(دَعْجَاء) جنون و اول از سه شب
محاق و آن شب بیست و نهم ...
و دوم آن سرار و سوم ان فلتة وهی لیلة
الثلثین * و عین دَعْجَاء) چشم نیک
سیاه * وامرأة دَعْجَاء) زن سیاه چشم

(دُعَيْج) كزبير نام شخصى
(مُدْعُوْج) ديوانه

دعد

(دَعْد) بالفتح لقب ام حُبَيْن كه
جانوركى است ونام زنى ويمنع دُعُود
ودَعَدات وادْعُد جمع

دع دع

(دَعْدَع) كجعفر زمين بي نبات * و
دَعْدَعْ مبنيا على السكون وكذا
دَعْدَعًا بالتنوين بكسى كويند كه
لغزيده افتاده باشد يعنى برخيز
وبمان
(دُعْدُعْ) بالضم كلمة است كه بدان
كوسپندان را زجر كنند يا امر است
بزجر كوسپندان
(دَعْدَاع) بالفتح كوتاه بالا ونوعي
از نرم وآهسته دويدن
(دَاعِ دَاعِ) كلمة است كه بدان
كوسپندان را خوانند يا زجر كنند
(دَيَادِع) بالفتح كياهي است كه دران
اب مى باشد دركرما آن را كاوان
مى خورند
(دَعْدَعَ دَعْدَعَةً) با هستكى
دويد * (دَعْدَعَ الجَفْنَة) پركرد
كاسه را * (دَعْدَعَ بالمَعْز) بانك برزد
بز را * ونيز دَعْدَعَة جنبانيدن
پيمانه وخنور را تا بيشتر پرد
(تَدَعْدُع) رفتار پير كلان سال

دعر

(دَعَر) محركه تباهى وفسق
وپليدي * دَعَرة ويسكّن مثله
(عود دَعِر) ككتف ويحرّك وكصرد
ردي بسيار دود * وككتف چوب وجز آن
كه سوخته شود وتا افروخته نرومبيرد
وچوب پوسيده وردي
(دُعْر) بالضم كرمك چوب خوار *
ومالك بن دُعْر ويفتح برآرنده يوسف
عليه السلام از چاه است وبالذال
تصحيف
(دَاعِر) كصاحب كشني است نجيب
بسيار نتاج ونام بصر حماس كه پدر
قبيلة است از بنى حارث بن كعب *
ويُقَال هُوَ خَبِيْثٌ دَاعِرٌ) يعنى
پليد تباه كار * (عُوْدٌ دَاعِرٌ) چوب
پوسيده وردى
(نَخْلَةٌ دَاعِرَةٌ) خرما بنيكه كشن
نپذيرد مَدَاعِر ومَدَاعِير جمع *
وخَبِيْثَةٌ دَاعِرَةٌ) زن پليد تباه كار
(ابل دَاعِرِيَّة) منسوب است بفحل
داعر يا داعر بن حماس
(زَنْد دُعَرٌ) آتش زنه كه آتش ندهد
(دُعْرُور) بالضم ناكس
(دِعَارَة) بالفتح والكسر تباهى وفسق
وپليدى
فِيْ خُلُقِهِ دَعَارَّة) مشددة الراء
بدي است در خوى او
(س) دَعِرَ العُوْدُ دَعَرًا) محركه دود
برآورد وافروخته نكرديد * ودَعِرَ
الزَّنْدُ) آتش نداد آتش زنه
(مُدَعَّر) كمعظم رنك پيل وهر رنك
زشت
(تَدَعَّرَ وَجْهُهُ) زشت كون وپيسه
كرديد روي او

دعرب

(دَعْرَبَة) بالفتح سختى

دعرم

(دِعْرِم) كزبرج زشت روي كوتاه بالا
هيچ كاره وشتريكه آب پس خورده
شتران را خورد
(دَعْرَمَة) بالفتح كوتاه انداختن
كام در سرعت

دعز

(دَعْز) بالفتح راندن وجماع كردن
والفعل من فتح

دعس

(دَعْس) بالفتح آكندن خنور
وسخت سپردن ودست ميان پوست
بالايين وپوست تنك گوسپند
انداختن پوست كندن ونيزه در زدن
بجايى وقد يكنى به عن الجماع والفعل
من فتح * رنهان * وطريق دَعْسٌ
راه بسيار نشان وسپرده
(دِعْس) بالكسر پنبه وريك تودهٔ مدور
لغة في الدعص
(مَدْعَس) بالفتح اميدگاه جماع
(مِدْعَس) بالكسر نيزه كه بدان زنند
ومرد بسيار نيزه زن
(مِدْعاس) بالكسر نام اسپ اقرع بن
حابس رضى الله عنه ونيزهٔ ميانه رست
كه درتا نشود وراه نرم سپرده مَداعِس
جمع
(رجلٌ دَعُوس) كصبور مرد نيك
درآينده دركارزار
(مُداعَسة) نيزه زدن باهم
(مَدْعِس) كمجلس جاى كماج پختن
در باديه وتنور بريانى
(تَدْعيس) انشان كردن ونيزه در زدن
بجايى

دع س ب

(دَعْسَبة) بالفتح نوعى از دويدن

دع س ج

(دَعْسَج) شتابى كردن وتيز رفتن

دع س ر

(دَعْسَرة) سبكى وشتاب

دع س ق

(دُعْسُوقة) بالضم جانوركيست
(ليلةٌ دُعْسُقّة) بضم مشددة القاف
كطرطبة شب دراز
(دَعْسَقَ عليهم) حمله آورد * و
دَعْسَقَت الابل پامال كردند حوض
را وشكستند * ودَعْسَقَت الجمال
راست ودرست شدند * ونيز دَعْسَقة
كوشش كردن در رفتار و پيش آمدن
وپس رفتن وراندن جميعًا

دع س م

(دَعْسَم) كجعفر نام مردى

دع ش ب

دَعْشَب كجعفر نام مردى

دع ش ق

(دُعْشُوقة) بالضم جانوركى است يا
جانوركيست كه بكوكال ماند * ويقال
للصبية والمرأة القصيرة يا دُعْشُوقة

دع ش م

(دَعْشَم) كجعفر نام مردى

دع ص

(دِعْص) بالكسر ودِعْصَة بالهاء ريك
تودهٔ گرد يا پشتهٔ ريك مجتمع يا پشتهٔ
خرد از ريك دِعَص وادْعاص ج
دِعَصة جمع
(دَعْصاء) بالفتح زمين نرم تفسيده
بآفتاب
(ن) دَعْصَه كشت اورا گرما يا عام
است * ودَعَص برجله لكد زد
(مُدْعَص) كمكرم گرمازده هلاك شده
يا آنكه پايش از گرما دريك و آماسيده
باشد
(اَدْعَصَه) كشت اورا * وادْعَصَه الحرّ
كشت اورا گرما
(اخذته مُداعَصةً) گرفتم اورا بقهر
(مُنْدَعِص) مرده از هم پاشيده
(تَدَعَّص اللحم) تباه وريزه ريزه
گرديد

دع ظ

(دَعْظ) بالفتح داخل كردن تمام ذكر
در كس والفعل من فتح * يقال دَعَظَها
به ودَعَظَه فيها يعنى پر كرد آن را بآن
وتمام انداخت آن را در آن
(دِعْظايه) بالكسر كوتاه بالا وبسيار
گوشت گرد راز بالا باشد

دع ع

(دَعّ) بالفتح سپوختن و سخت راندن
والفعل من نصر قوله تعالى فذلك الذي
يَدُعُّ اليتيم * ودَعْ مبنيا على السكون
وكذا ادعًّا بالتنوين بكسي كويند كه
لغزيده افتاده باشد يعني برخيز وبمان
اولم يستعمل الادعّ دعًّا
(دَعَاع) كسحاب عيال ريزة مرد
(دُعَاع) كغراب نخلهاى متفرق و
پراكنده و مورچهاى سياه باز دُعَاعة
يكي * ودانه درختي برى است سياه
مانند شونيز وبكار نان هم آيد
(...) ... كرد آرند دعاع را
كه دانه است

دع ف س

(دِعْفِس) كزبرج شتريكه آب
پس خورده شتران خورد

دع ف ص

(دِعفِصة) بالكسر زن لاغر

دع ف ق

(دَعْفقة) بالفتح كولى

د ع ق

(طريق دَعْقٌ) بالفتح راه كوفته وپا
سپرده
(دَعْقَة) گروه شتران وباران كه يك بار
(دَاعِق) كصاحب نام اسپ بن اصل
(طريق مَدْعُوق) راه كوفته وپاسپرده
(مَدَاعِقُ الوادى) جاى كرد آمدن
آب رود
(خيلٌ مَدَاعِيق) اسپان كه مردم را
فروكوبند درجنك وغارات
(ف) دَعَقَ الطَّرِيقَ دَعْقًا) بالفتح
سخت سپرد وكوفته كرد راه را * ودَعَقَ
الغَارَةَ) پراكنده كرد ناف مشك را * و
دَعَقَ الفرسَ) پاشنه زد اسب را
تاشتاب رود * ونيز دَعْق برانگيختن
و رمانيدن * و دَعَقَ الابلُ
الحَوْضَ) پامال كردند حوض را
ناشكسته كرديد كنارهاى ان * دُعِقَ
الطَّرِيقُ) مجهولا كوفته وپا سپرده
كرديد
(ادْعَقَ الفرسَ) پاشنه زد اسب را
تاشتاب رود * ونيز (ادْعَاق) نوعى از
دويدن

دع ك

(دَعِك) ككتف مرد بسيار جنبنده
وكم ... سست وكوكال ومرغى است
بالتحر... شدت والفعل
من سمع
(دَعْكة) بالفتح كروه شتران وباران
كه بيك بار آيد لغة في الدعقة *
وجانب وراه
(رجلٌ دَاعِك) كصاحب مرد كول
(دَاعِكة) كول يستوى فيه المذكر
والمونث و زن كول بى باک ...
(ارضٌ مَدْعُوكة) زمينيكه از بسيارى
كثرت مردم وكثرت پشك وكميز شتران
فاسد كرديده باشد وانها ناخوش
دارند اين را
(مِدْعَك) كمنبر ...
(دِعْكَايَة) بالكسر زن پر كوشت ...
پر كوشت درازبالا باشد يا كوتاه بالا
(ف) دَعَكَ الثَّوبَ باللُّبس) نرم
كردانيد درشتى جامه را بپوشيدن *
ودَعَكَ الخصمَ) نرم كردانيد دشمن
را * ودَعَكه فى التراب) غلطانيد
او را درخاک * ودَعَكَ الاديم)
ماليد چرم را
(خصمٌ مُدَاعِكٌ) دشمن سخت
(تَدَاعَكُوا) سخت دشمنى ...
وتداعكوا في ... حرب) سوده
وخاريده شدند دركارزار

دع ك س

(دَعْلَسَة) بالفتح نوعى ازبازي است
مرمجوس را وبفارسى ...

کویند وآن چنان باشد که باهم دست
کوفته رقص کنند
(دَعْکَسُوا) دست بند بازیدند
(تَدَعْکَسُوا) بمعنی دعکسوا است

دعکل

(دَعْکَلَة) نرم کردن زمین را بپا
سپردن

دعکن

(دَعْکَن) کجعفر نرم ونیکو وستور
ژام ...
(دَعْکَنَة) ... سر شتر ماده فربه
درشت
(دِعْکِنَّة) بالکسر وشد النون کاردبه
کش سطبر

دعل

(دَعَل) محرکه فریب
(دَاعِل) کضارب کریزنده
(مُدَاعَلَة) باهم فریب دادن

دعلج

(دَعْلَج) ... جوال پر رجامهای
رنك رنك ... بلاحاجت رود
وبسیار خوار وکیاه درهم پیچیده بعض
ان از بعض قوت کرفته رجوان خوب
روي نازك بدن وتاریکی وکرك
... که از راندن نکراید نرود
ونام اسپ عامر بن طفیل واسپ عمرو
بن شریح ونشان پی آینده ورونده
ونام جماعتی
(دَعْلَجَ فِي حَوْضِهِ) کرد آورد آب را
در حوض * ونیز (دَعْلَجَة) رفتن
وآمدن وتاریکی وبسیار کرفتن
وغلطانیدن

دعلق

(مُدَعْلِق) درآینده وفروشونده در
کارها
(دَعْلَقَ فِي الْوَادِي) در رفت *
ونیز (دَعْلَقَة) خماست وفرومایکی
وکافتن وجستن چیزی

دعم

(دَعَم) بالتحریك قوة وفربهی ومنه
قولهم لا دعم بفلان اي انه لم تكن له قوة ولا
سِمَن
(دِعْمَة) بالکسر ستون خانه وچوبیکه
بران وادیج انکور ومانند ان نهند
دِعَم کعنب جمع
(دُعْمَة) بالضم آبي است در کوه اجا
(اَدْعَم) اسپیکه در سینه یا در سر سینه
ان سپیدي بود
(دُعَامِق) بالفتح شـط
(دُعَام) کغراب بطنی است بزرک
ازعرب
(دِعَام) بالکسر ستون خانه وچوبیکه
بران وادیج انکور ومانند ان نهند
دعائم جمع ونام مردي
(دِعَامَة) ستون خانه وچوبیکه
بران وادیج انکور ومانند ان نهند
دَعَائِم جمع * ومهتر قوم که بروي
تکیه کنند در کارها وچوب چرخ رهما
دِعَامَتان وابن عزیز وپسر ارقتادة
بن دِعَامَه صحابي اند
(دُعْمِيّ) بالضم درود کرو راه فراخ
یامیانه وسخت ومحکم از هر چیزی و
اسپیکه در سینه یا سر سینه ان سپیدي
باشد * (دُعْمِي) ابن جدیله پدر
قبیلة است
(دَعْمَان) بالفتح موضعی است
وبا این معنی بدون الف ولام آید
(ف) (دَعَمَهُ دَعْمًا) بالفتح فرانهاد
ستون را یا ستون کج شده را راست کرد *
و(دَعَمَ الْمَرْأَةَ) مجامعت کرد یا سپوخت
... وادر کس زن یا تمام اندامت آن
راد ران
(اِدَّعَمَ) کافتعل تکیه کرد بر دعا...
یا عام است

دعمس

(امرمدعمس) كار پوشيده امر
مدغمس ومدخمس ومدمس
ومنهمس مثله

دع م ص

(دعموص) بالضم جانوركيست
يا كرمي است سياه كه در يا ركينها
وقت فرو رفتن آب آن پيدا شود دران را
بفارسي كفچليز نامند دعاميص
ودعامص) جمع * وبسيار دراينده
دركارها وزيارت كننده ملوك.
وسلاطين ومنه الاطفال دعاميص
الجنة اي سياحون في الجنة لا يمنعون
من بيت * ومردي بود بسيار زنا كننده
كه او راحداي تعالى بصورت دعموص
مسخ كرد
(دعيميص الرمل) بالتصغير نام
بنده سياه زيرك كاردان رهبر دانا
يضرب به المثل يقال هو دعيميص
هذا الامر يعني او دانا است بان كار و
نبود احدي غير او كه در بلاد در بار
در آمده باشد نقام في الموسم وجعل
يقول * من يعطني تسعا وتسعين
بكرة * هجانا وادما اهدها الوبار *
الادم من الابل البيض نقام مهرى
واعطاه ونحمل معه باهله وولده

فلما توسطا الرمل طمست اعين عين
دعيميص فتحير وهلك في تلك الرمال
(دعمص الماء دعمصة) دعموص
ناك كرديد

دع م ظ

(دعموظ) كعصفور بدخو
(دعمظ) داخل كرد تمام نره را
در فرج زن

دع ن

(دعن) بالفتح بركنهاي خرما كه
بعض را با بعض برسني از پوست خرما
بافنه بران خرما كسترند
(دعن) ككتف بدخو وبد غذا
(دعان) كسحاب وادي است ميان
مدينه وينبع
(دعانة) بي باكي
(دعن) كخدب بي باك دعنة
بالهاء جمع .
(مدعن) كمكرم بدخو وبد غذا
(ما ادعنه) چه بي باك است آن

دع ن ك ر

(ادعنكر السيل) ناكاه پيش آمد * و
ادعنكر عليهم بالفحش) ناكاه
ببد گوي پيش آمد دعنكر نعت منه
دعنكرات مثله

دع ن م

(دعانيم) آبي است مربني حليس را
از خثعم

دع و

(دعوة) بالفتح مهموكند وبطعام خواندن
ويضم يقال كنا في دعوة فلان وبالفتح
اسم است ادعاء را وبكسر دعاوة بالفتح
وبكسر مثله * ويقال هو مني دعوة
الرجل اي قدر ما بيني وبينه
ذاك * ولهم الدعوة على غيرهم)
يعني ابتدا با ايشان است در دعاء
(دعوة) بالكسر به پسري خواندن و
دعوا ي نسب كردن هذا كلام اكثر
العرب وبعضهم يفتحون الدال في
النسب ويكسرونها في الطعام
(دعاء) بالضم والمد خواهاني بسوى
خدا ادعية جمع * واصله دعاو لانه
من دعوت الا ان الواو لما جاءت بعد
الالف همزت
(دعوى) بالفتح خواهاني
داعي الله) رسول خدا است صلى الله
عليه وسلم وبر موذن هم اطلاق كنند
(داعية) واز اسپان دركارزار *
وداعية اللبن) شيري كه در پستان
باقي كذارند تا ديگر شير را بخواند في

الحديث دع داعي اللبن
(دَعِيٌّ) كغنى پسرخوانده اَدْعِيَاء جمع * قال الله تعالى وما جعل ادعياءكم ابناءكم * وانكه درنسب خود متهم بود
(دَعَّاءَة) كجبّانة انگشت سبابه
(مَدْعَاة) بالفتح بطعام خواندن ومنه قولهم كنا في مدعاة فلان
(دَواعي الدهر) حوادث زمانه
(يقال ما بالدار دُعْوِيٌّ) كترکي نيست درخانه کسي ولا يستعمل الا مع الجحد
(اُدْعِيَّة واُدْعُوَّة) مضمومتين مشددة الياء والواو چيستان
(ن) دعاه دعاء ودعوى) بالفتح خواهاني نمود وخواند اورا * ويقال للمرأة انتِ تدعين وانتِ تدعوين على الاصل وانتِ تدعين باشمام العين الضمة وللجماعة انتن تدعون كالرجال الا ان هذا تفعلن كما تقول تنصرن بلا اعلال وذاك تفعلون كما تقول تنصرون بالاعلال * ودعوت له) دعاي خير کردم اورا * ودعوت عليه) دعاي بد كردم او را * ودعاه) راند آن را * ودعا في الضرع) باقي كذاشت شير را در پستان تا ديگر فرود آيد * ودعاه الله بمكروه) فرود آورد بروي سختي وناپسند را * و دعوته زيدا ودعوته بزيد) ناميدم او را بزيد * ودعوته دعوة) بالفتح بطعام خواندم او را
(داعيت الحائط) شكستم آن را و ويران كردم * ونيز مداعاة) باهم چيستان كفتن
(ادّعى كذا) على افتعل دعوى كرد حق باشد يا باطل * وادّعاه) كردانيد او را كه بسوي غير پدر خود خوانده مي شود * ونيز ادّعاء) نسب ونام خويش كفتن پيش حريف در كارزار
(تداعى العدو) پيش آمد * و تداعى الحيطان) شكسته شد وويران كرديد وتداعوا عليه) جمع شدند بروي * ونيز تداعى) چيستان كفتن
(استدعاه) خواند او را
(اندعى) جواب داد يقال لو دعونا لاندعينا اي لاجبنا.

دع ى

(دعيت) لغة في دعوت

باب الدال فصل الغين

دغ ب ج

(دَغْبَج) كجعفر موضعي است نزديك مرّان
(مُدَغْبَج) كمزعفر آماسيده و پرخشم .
(دَغْبَجَ المال) بر آب خور آورد شتران را هر روز .
(هم يدغبجون انفسهم) در ناز ونعمت اند

دغ ت

(ف) دغته دغتا) خبه كرد تا انكه كشت او را

دغ ث ر

(دغثر) كجعفر كول

دغ دغ

(مدغدغ) بفتح هر دو دال انكه در حسب يا نسب خود معيوب باشد
(دغدغه بكلمة) طعن كرد دروي * ونيز دغدغة) سستي كلام وفسوس وپنهان كردن چيزي وجستن بند هر مشك را جهت كشادن ونرم ماليدن چيزي را وخارش درون كلو وبغل ودر فرج زن زن را وقت انزال ودر جاي باريك از كف پا وقيل لا يكون لبعض الانسان

دغ ر

(دَغْرَة) بالفتح ربوده گرفتن چیزي
را وفي الحديث لاقطع في الدَّغْرَة
(ذَهَبَ صَاغِرًا دَاغِرًا) رفت خوار
وذليل * وصغير بن دَاغِر) مردي
بود از قريش
(مَدْغُور) بچه که کام آن را بر داشته
باشند با انگشت
(دَغْرَى) بالفتح وبحرکت ررار و
در آمدن در حرب جاي يقال دَغْرَى
لَاصَفَّى اي ادْغَرُوا عليهم ولا تصافّوهم *
وکذا دَغْرَاء) بالفتح والمد * ودَغْرًا
لَاصَفًّا) بالتنوين
(مَدْغَرَة) بالفتح کار زار سخت که پای
بر جا نماند در آن
(دُغْرُور) بالضم آنکه مردمان را بسیار
بفحش کنایه کند ربه بدي پيش آيد
(ف) دَغَرَهُ دَغْرًا) بالفتح فشرد ورا
تا آنکه مرد * ودَغَرَ فِي الْبَيْتِ
دُغُورًا) در آمد در خانه * ودَغَرَ
عَلَيْهِمْ) در آمد بر انها * ونيز دَغْر)
بالفتح راندن وسپوختن در حلق
وبر داشتن زن کام کودک را با انگشت
ومنه الحديث علام تعذبن اولادكن
بالدَّغْرِ * ودر آميختن وناگوار شدن
غذاي کودک وسير نا دادن شير
کودک را وبالتحريك بسودن سنگ
بلب يا بدست وبد خوئي ر رار و
در آمدن در حرب جاي
(لَوْنٌ مُدْغَرٌّ) کمعظم رنگ زشت

دغش

(دَغَش) محركة تاريکي
(ف) دَغَشَ عَلَيْهِمْ) بنا گاه
در آمد * ودَغَشَ فِي الظَّلَامِ) *
در تاريکي در آمد
(ادْغَشَ فِي الظَّلَامِ) بمعنی دَغَشَ
في الظلام است
(مُدَاغَشَة) انبوهی کردن وگرد آب
گشتن از تشنگی وجستن وخواستن
بازتمام وباز داشت وکنبانيدن ديگران
وبشتاب زدگی خوردن آب وكم خوردن
(تَدَاغَشُوا) در آميختند همديگر
در کارزار ویاد وبانگ وفریاد

دعص

(دَاعِصَة) آيينه زانو وآب صاف
تنك دَوَاغِص جمع
(دَغْصَانِ) همناك
(س) دَغِصَتِ الْإِبِلُ دَغَصًا)
محركة بسيار خوردند گياه صليان را
پس گلو گرفته شدند از پيچيده شدن
ان گياه در اطراف حلقوم * ابل
دَغَاصِي) بالفتح نعت است از آن
ونيز دَغَص) پرچشم شدن وامتلا
آوردن شتر را چنانکه نشخوار نزند
(ادْغَصَهُ) پر کردن او را بخشم وکشش
نمود
(مُدَاغَصَه) شتابي نمودن

دغف

(دَغْف) بالفتح گرفتن بسيار والفعل
من فتح
(دَغْفَاء) بالفتح والمد کلمه است که
چون بر کسي فسوس کنند [illegible] تحميق
وي نمايند گويند يا ابا دَغْفَاء وَلَدْتَهَا
قفارًا اي شيًا لا راس له ولا ذنب والمعنى
كَلَّفْتُهَا مالا تطيق ولا يكون

دغفر

(دَغْفَر) بالفتح شير مطبر

دغفش

(دَغْفَش) كجعفر نام مردي

دغفص

(دَغْفَصَة) بالفتح فريبي وافزون شدن کو شت

دغفق

(عَيْشٌ دَغْفَقٌ) كجعفر زندگاني
فراخ * وعَامٌ دَغْفَقٌ) سال ارزاني
وفراخي * وعَلَمٌ مُدْغَفِقٌ) بکسر الفاء
مثله

(دَغْفَقَ الْمَاءَ) بسيار ريخت آب را * وَدَغْفَقَ الْمَطَرُ) سخت باريد در ابتدا ايجا ريدن

دغفل

(دَغْفَل) كجعفر بچهٔ پيل يا بچهٔ [illegible] ك زندكانى فراخ باارزانى و پرهاى [illegible] وَدَغْفَلُ بن حَنْظَلَة) بيان كنندهٔ نسب [illegible] ازبنى شيبان

دغل

(دَغَل) محركة فساد و تباهى و درخت انبوه درهم پيچيده و بسيارى گياه و درهم آميختگى آن و جاى خوف هلاك اَدْغَال و دِغَال جمع

(مَكَانٌ دَغِلٌ) ككتف جاى درختناك يا جاى پنهان و مخوف

(دَاغِلَة) كينه نهانى و مردم عيب جو و جويا نشكار

(دَغِيْلَة) كسفينه تباهى

(مَدَاغِل) جاى مغاك از رود بارها

(دَغَاوِل) سختيها و بلاها لا واحد له

(ف) دَغَلَ فِيْهِ دُغُوْلاً) درآمد در ان

(مَكَانٌ مُدْغِلٌ) كمحسن بمعنى مكان دغل است

كشت و سخن حيف نمود

(وَاَدْغَلَ فِي الْاَمْرِ) درآورد دران چيزى را كه تباه كند وى را * و نيز اِدْغَال) درجاى درختناك درآمدن و پنهان شدن دران و تباهى آوردن دركارى

دغم

(دَغَم) محركة ديزه ران نيك سياه بودن است روى اسپ و پيشتر زهاى وى نسبت برنك سائر بدن * ورَغْمًا دَغْمًا شَنَغْمًا) ازاتباع است

(دُغْمَة) بالضم ديزه

(رَاغِم دَاغِم) ازاتباع است

(اَدْغَم) اسپ ديزه و فى المثل الذيبُ اَدْغَم * و سياه بينى و فى الحديث اَنَّهُ ضَحَّى بِكَبْشٍ اَدْغَم هو ما يكون فيه اَدْنَى سَوَاد سِيَّمَا فى اَرْنَبَتِه و تحت حنكه * وكسيكه در بينى سخن كويد و سياه جرده و سپيد جرده از لغات اضداد است دُغْم جمع

(دَغْمَاء) بالفتح مادهٔ اسپ ديزه * وشَاةٌ دَغْمَاءُ) كوسپند كه هر دو كوش و زير كام او سياه باشد

(دُغَام) كغراب بيمارى است كه بحلقوم عارض شود

(دُغْمَان) بالضم سياه جرده يا سياه دفزك و نام مردى و بفتح

(دُغَيْم) كزبير نام مردي

(ف س) دَغَمَهُمُ الْحَرُّ وَالْبَرْدُ دَغْمًا) بالفتح فراكرفت انها را كرمى وسردى

(ف) دَغَمَ اَنْفَهُ) شكست بينى وي را و مائل كرد بسوى باطن * وَدَغَمَ الْاِنَاءَ) پوشيد اوند را

(اَدْغَمَهُمُ الْحَرُّ وَالْبَرْدُ) فراكرفت انها را كرمى و سردي * وَاَدْغَمَهُ اللهُ) سياه كند خداي روي او را * وَاَدْغَمَ الْفَرَسَ اللِّجَامَ) درآورد لكام را در دهن اسپ * وَاَدْغَمَ الْحَرْفَ فى الْحَرْفِ) درآورد حرف را در حرف * وَاَدْغَمَهُ اللهُ اَرْغَمَهُ اللهُ) ازاتباع است * و نيز اِدْغَام) لقمه را بى خاييدن فروبردن بترس ايكه ديكران در طعام بر وي سبقت برند

(اِدَّغَمَ الْحَرْفَ فى الْحَرْفِ) كافتعل درآورد حرفى را در حرفى يعنى دو حرف را در يك بار بتلفظ آورد

(اِدْغَامٌ اِدْغِيْمَامًا) برنك ديزه كرديد

دغمر

(دَغْمَرٌ) بالفتح معرفة دهی است
بکنار دریای عمان
(دَغْمَرة) در آمیختن خُلق و عیب و
بد خوئی
(خُلُقٌ دَغْمَرِیٌّ و دُغْمُرِیٌّ) بفتح
الدال و المیم و بضمهما خوهای
در آمیخته بد
(رجلٌ دُغْمُورٌ) بالضم مرد بد
صفت و بد خو
(دَغامِرٌ) مردم زیرک تیز فهم و بی باک
دلیر
(مُدَغْمَر) کمدحرج پنهان

دغ م ش

(دَغْمَشَ فی المشی) شتاب کرد
در رفتار

دغ م ظ

(دُغْمُوظ) کعصفور بد خو
(دَغْمَظَ دَغْمَظَةً) داخل کرد تمام نره
را در فرج زن یا بعین مهملة است
و گذشت

دغ ن

(دُغَيْنَة) کجهينة نام احمقی است
یا نام زنی مشهور در حماقت
(عبد الله داغونی) ابن محمد که شیخ
ابی الهیثم است و ابراهیم داغونی
ابن احمد محدث اندلسی منسوب بدغون
نام مردی یا جایی
(دَغانِين) چند کریوه است ببلاد
عمرو بن کلاب
(دُغُنَّة) کحزقة ابری بر هم نشسته و ابر
تاریک بی باران و نام مادر ربیعه بن رفیع
الذی اجار ابابکر الصدیق رضی الله عنه
او هی کَکَلِمَة او حُزْمَة بالضم والاول
هو الصحیح
(ن) دَغَن يَدْغُنُ دُغُونًا) ابرناک شد

دغ ن ج

(دَغْنَجَة) سطبری زن وگرانی ان وگام
نزدیک کذاشته رفتن و میل کردن
شتران بسوی آب و پیش امدن و پس
رفتن

دغ ن س

(دُغْناس) مرغکیست از انواع
کنجشک طوق سیاه و بر پشت خطوط
سرخ دارد

دغ و ش

(دَغْوَشُوا دَغْوَشَةً) در امیختند
همه یکبر در کارزار یا در بانک و فریاد

دغ و ى

(دَغْوَة) بالفتح خوی بد (دَغْيَة) بالياء
مثله دَغَوات و دَغَيات جمع يقال
فلان ذو دغوات و دَغَيات ای اخلاق
ردية
(دُغَة) کثبة لقب زنی کوئی از قبیله
عجل و هی مثل فی الحمق یقال احمقُ
من دغة و قد مرّ فی ج ع ر و اصلها دَغْوٌ
او دَغْيٌ و الهاء عوض

باب الدال فصل الفاء

دف ء

(دِفْء) بالکسر شدت گرما و يحرک و
و ناخوشی أَدْفَاء جمع * و شیر و پشم و بچهٔ
ستور و مانند آن که نفع گیرند از وی
قوله تعالی و الانعام خلقها لکم فیها
دِفْءٌ * و دهش و پس پردهٔ دیوار یقال
اقعد فی دفء هذا الحائط ای کنّه *
و انچه بد ان پوشش نمایند از پشم
و صوف و مانند ان
(دَفَأ) محرکة خمیده
(دَفَئِيّ) باران آخر بهار و اول الدفئي
وقوع الجبهة و آخره الصرفه
(دَفَئِيَّة) هرخار بار و نتاج پیش از
تابستان
(دَفَاة) شدت گرما
(دَفِیء) کالکتف جامه گرم پوشیده
(ارض دَفِئَة) زمین گرم
(دِفاء) بالکسر جامه گرم

د ف ء

(اَدْفَأَ) بالفتح مرد خیمه نشین

(ارضٌ مَدْفَأَةٌ) بالفتح زمین کرم

(یومٌ دَفِیٌّ) علی فعیل روز کرم وکذلك الثوب والبیتُ

(ارضٌ دَفِیئَةٌ) زمین کرم ولیله دَفِیئَةٌ کذلك

(رجلٌ دَفْآن) کسکران مرد جامهٔ کرم پوشیده دَفْآء مؤنث

دَفْأَی) کسکری زن خیمه نشین

(س) دَفِیَ دَفَاءَةً ودَفَأً) بالتحریك جامهٔ کرم پوشید

(ك) دَفُؤَتْ لیلتُنا) کرم شد

(ابلٌ مُدْفِئَةٌ) کمحسنة شتران بسیار لان بعضها یُدْفِئ بعضاً بانفاسها * و بسیار پشم و پیه * ابلٌ مُدْفَأَةٌ کمکرمة مثله

(اَدْفَأَهُ) جامهٔ کرم پوشانید اورا داد اورا پشم وصوف بسیار * واَدْفَأَهُ الثوبُ) کرم کرد اورا جامه * واَدْفَأَ القومُ) کرد آمدند

(ابلٌ مُدَفِّئَةٌ) بتقدید فاي مکسور بمعنی ابل مدفئة بتخفیف است * وابلٌ مُدَفَّأَةٌ) بفتح فاي مشدد بمعنی ابل مدفأة کمکرمة

(تَدَفَّأَ) جامهٔ کرم پوشید

د ف ز

(اِسْتَدْفَأَ) بمعنی تدفّأ است

(ادَّفَأَ به) علی افتعل جامهٔ کرم پوشید

د ف ت ر

(دَفْتَر) بالفتح ویکسر نامها فراهم آورده دَفَاتِر جمع

(دَفْدَفَة) پشتهٔ زمین دَفَادِف جمع * وشتاب نمودن وقریب زمین پریدن مرغ یا بر زمین نفسته جنبانیدن هردو بال را

د ف ر

(دَفْر) بالفتح سپوختن ودست در سینه زده راندن و الفعل من نصر وکندو بحرك یقال لدَفْراً له ای نتناً له * و ام الدَّفْر) دنیا وسختی وبلا

(دَفِر) ککتف کنده والمونث بالهاء

(اَدْفَر) کنده

(دَفْرَاء) بالفتح مونث اَدْفَر وکیاه بدبو که شتران رانخورد * وکتیبة دَفْرَاءُ لشکری که از وبوي زنك آهن آید

(دَفَارِ) کقطام داه ورد نیا * اُمُّ دَفَارِ مثله

(جَیْشٌ مِدْفَر) کمنبر لشکر قوي هیبت

(مِدْفَار) بالکسر موضعی است مربنی سلیم را

(س) دَفِرَ الطَّعَامُ) بدبو شد * ونیز

د ف غ

دَفَر) محرکة افتادن کرم در طعام و جواري

(مُدَّأَفِر) کمضارب موضعی است

د ف س

(اُدْفُسَّ الرَّجُلُ اِدْفِسَاساً) سیاه شد روی وی بدون بیماری

د ف ص

(دَفْص) بالفتح تاباني ونرمی وفعلی ان مستعمل نیست

د ف ض

(ض) دَفَضَ) پاره کرد وبشکست

د ف ط

(ص) دَفَطَ الطَّائِرُ) بزجست نر برماده یا صواب بذال معجمه وقاف است

د ف ط س

(دَفْطَسَ الرَّجُلُ) ضائع کرد مال خود را

د ف ع

(دَفْعَة) بالفتح یك بار

(دُفْعَة) بالضم باران که بیك بار آید دُفَع کصرد جمع * وانچه بریزد از مشك یا اوند یك باره

(ناقةٌ دَافِعٌ) شتر ماده که نلبه باز کیرد در پستان پیش از زادن

(دَافِعَة) رود بار ونهر جاري وتوجیه ورزمین نشیب نرم که دران آب رود

اند دَوَافِع جمع * وناقه دَافِعَة بمعنی
ناقه دَافِع است * وقوتی است که فضله
باقی غذا را که صلاحیت اغتذا ندارد
دفع کند تا متعفن نکردد
(دَفُوع) کصبور بسیار راننده ودفع
کننده
(دَفَاع) بالفتح معرفة علم است
مرماده کوسپند را
(دَفَّاع) کشداد کسی که استخوان کاسه
را بلند سوکند تا بجای وی کوشت پاره
آید
(دُفَّاع) کرمان موج بزرک از دریا
وسیل بزرک وهرچیز بزرک که ... مثل وی دفع کرده شود
(مَدْفَع) بالفتح موضعی است وآب رو
رود بار وجای کرد آمدن آب مَدَافِع
جمع
(مِدْفَع) کمنبر بسیار دفع کننده و
راننده وتوپ که قوی آله حرب است
(ناقة مِدْفَاع) بالکسر ناقه که فله
باز کیرد در پستان پیش از زادن
(ف) دَفَعَ اِلَيْهِ دَفْعًا ومَدْفَعًا)
بالفتح داد او را چیزی * ودَفَعَه)
راند آن را بپوخت * ودَفَعَ عَنْهُ
الاَذَى) دور کرد از وی رنجش را

(مُدَفَّع) کمعظم شتر نجیب رهوار
ومجهول از لغات اضداد است * و
مردم رانده وحقیر وآنکه در نسب
خود معروف نباشد کانه دُفِعَ عنه *
ودرویش ومهمانیکه او را قوم یکی
بر دیکری دفع کنند وحواله نمایند
(مُدَافِع) بفتح فا مهتر غیر مزاحم
(مُدَافَعَة) دارادار کردن حق کسی را
وهمدیکر را راندن ودور کردن از کسی
صلته بعن دِفَاع بالکسر مثله ومنه قوله
تعالی اِنَّ اللّٰهَ يُدَافِعُ عَنِ الَّذِينَ آمَنُوا
(اِنْدَفَعَ فِي الْحَدِيث) شروع کرد
درسخن * واِنْدَفَعَ الْفَرَسُ) بشتاب
رفت * ونیز اِنْدِفَاع) دور شدن وبناکاه
رسیدن
(تَدَافَعُوا فِي الْحَرْب) یکدیکر را
دفع کردند در کارزار * ونیز تَدَافُع)
دفع نمودن همدیکر چیزی را وحواله
کردن
(اِسْتِدْفَاع) دفع کردن خواستن
ن اِسْتَدْفَعَ اللّٰهَ الاَسْوَاءَ یعنی
طلب کرد وخواست از خدا دفع بدیها را

د ف غ

(دَفْغ) بالفتح کاه ارزن وانچه از باد
بر دادن به سوجدا بیفتد

د ف ف

(دَفّ) بالفتح پهلو از هرچیز یا کناره آن
وآواز کفش وقت رفتن * ودَفَّا الْبَعِير)
در پهلوی شتر * وموضعی است نزدیک
مکه میان خرمین وهبشه ریک وپشته
زمین ونرم از رفتار شتر ورفتار مبلک
ومازی که در ... ویقال ...
الاشهر دُفُوف جمع * وجنبانیدن
مرغ هردو بال را در پریدن ومنه یوکل
مَادَفَّ اى حَرَّكَ جَنَاحَيْه ...
كَالْحَمَامِ لَا مَا صَفَّ كَالنُّسُورِ * وباد
بر دادن چیزی را واز بیخ برکندن ونرم
رفتن والفعل من ضرب
(دَفَّة) پهلو یا کناره هرچیز وزوی
آن * ودَفَّتَا الْمُصْحَف) دو طرف
آن رانچه بدان مصحف را فراهم
آرند * ودَفَّتَا الطَّبْل) دو پوست که
بالای سر طبل باشد
(دَافَّة) لشکر که بسوی دشمن مرور کنند
(عُقَاب دَفُوف) کصبور آنکه نزدیک
زمین شده باشد ونشیب فرود آمدن
(احمد بن نصیر دُفُوفِی) بالضم
محدث است
(دفاف) کشد ... دف ساز
(ض) دَفَّ الطَّائِرُ دَفِيفًا) ...

زمین پرید یا بر زمین نشسته
جنبانید هردو بال را # و نیز (دفیف)
فیز رفتار شتر و نرم رفتن و رفتار
نرم
(اَدَفَّ لطائر) بمعنی دفّ الطائر
است # (وادفّت علیه الامور) پیاپی
... ند
(سنام مُدَفِّف) ... کومان
فرود افتاده برد و پهلوی شتر
(دَفّف تدفیفاً) شتاب نمود # و نیز
(تدفیف) شتاب کردن در کشتن خسته
(دافّه مدافّة و دِفافاً) شتاب کردم
در کشتن خسته و منه ذاف ابن مسعود
رضی الله عنه اباجهل یوم بدر
(تَدافّوا) بر یکدیگر نشستند
(استدفّ الامر) تمام و مهیا و راست
شد # (واستدفّ الطائر) بمعنی دفّ
الطائر است # (واستدفّ بالموسی)
موی زهار سترد # و یقال خذ ما
استدفّ لک) یعنی بگیر چیزی را
که مهیا و موجود بود بسهولت بدست
آید

دفق

(دَفَق) مرکبه ... دنبال ان
شتر

(دُفْقَة) بالضم یک باره یقال جاء القوم
دُفْقَةً واحدةً ای بمرّة واحدة
(ماء دافق) ای مدفوق آب جهنده
کقولهم سرّ کاتم ای مکتوم وموضع قولک
دُفِقَ الماءُ مجهولا لانّ دفق متعدٍّ
عند الجمهور
(اَدْفَق) کج و مرد خم گرفته از پیری
واذل ره و شتر دندان بیرون برآمده
و شتریکه آرنج وی از بهرد و پهلوی او
جدا باشد و هلال برابر و سپید غیر مائل
بطرفی # وبعیر اَدْفَق) رفتن بشتاب
(دَفُوق) کصبور اسپ ماده نیکو
رفتار شتاب رو
(ناقة دِفاق) ککتاب جهجهان و شتاب
رو و فرسة دفاق کذلک # وجمل
دفاق) شتر شتاب رو یا کشاده گام یا آنکه
گاهی بر این پهلو و گاهی بران پهلو
(دُفاق) کغراب موضعی است یا رود
بلری است # وسیل دُفاق) توجیه
که پرکند رود بار را # وناقة دُفاق)
جهجهان و شتاب رو
(دِفَقّ) کهجفّ شتر تیز رو # وجمل
دِفَقّ) بمعنی جمل دفاق است # و
فرس دِفَقّ) و تکسر الفاء اسپ نیکو
رفتار شتاب رو والمونث بالهاء

(دِفِقّی) بکسرتین و شد القاف
المفتوحة کزمکی و تفتح الفاء ناقة تیز
رو کریمة النسب یا ناقه که هنوز بچه
نزاده باشد یا اسپ ماده نیکو رفتار
شتاب رو # و مشی الدفقی) کزمکی
شتاب رفت یا گاهی برین پهلو و گاهی
بران پهلو یا کشاده گام رفت
(ن ض دَفَقَه) ریخت آن را # و یقال
دَفَقَ اللهُ رُوحَهُ) اذا دُعِی علیه
بالموت یعنی بمیراناد او راخدای # و
دَفَقَ الکوز) پریشان کرد انچه دران
بود بیک باره # و دفق الماءُ دَفْقاً بالفتح
و دُفُوقاً) ریخته شد یک باره حکاه اللیث
و حده
(اَدْفَقَ الکوزَ) بمعنی دفق الکوز است
(دَفّقت کفّاه الندی تدفیقاً)
بسیار ریختند هر دو کف دست او
عطا را شد دالمکثرة
(اِنْدَفَقَ) ریخته شد
(تَدَفَّقَ) ریخته شد

دفل

(دِفْل) بالکسر گیاهی است تلخ که
بفارسی خرزهره نامند نقیع آن زهر
قاتل است و شکوفه اش مانند گل سرخ
و باران مانند خرنوب و آن انواع

می باشد در آخر موم کرم و خشک
طلای بخته آن بعد از آنکه ماییده
باشند جهت جرب و حکه نافع و
مطبوخ شاخ و برگش با روغن
جهت جرب جمیع حیوانات وضماد
آن جهت ورم ودرد زانو و پشت وطلای
مغز آن دو از ده بار بعد صاف کردن
جهت ازالهٔ برص و پاشیدن آب جرم
مطبوخ آن برای دفع کیک ودیو چه*
وقطران که بشتران گرگین مالند رقین
که در بخور و کشتی مالند تا آب نزهد
از وی
(دِفْلی) بالکسر کذکری جمعی دفل
است که گیاه باشد یستوی فیه الواحد
والجمع ینون ولا فمن جعل الفه للالحاق
بل رحم نونه فی النکرة و من جعلها
للتانیث لا ینونه

دفن

(رجلٌ دَفْنٌ) بالفتح مرد کم نام و
بی قدر
(دِفْن) بالکسر موضعی است *ودآءٌ
دِفْنٌ) بیماری که معلوم نکرد مگر بعد
انتشار فساد و بدی آن
(دَفَنِیٌّ) العربی نوعی از جامهای
خطادار

(بقرقدافنذالحِلْم) کاردندان مرده
از پیری
(مَدفون) پنهان
(دَفُون) کصبور رینک گریخته و شتر رمیده
یا آنکه بی حاجت همچو گریختکان
هر سو رود از مردم و شتر *وناقة دَفُون)
آنکه عادتش چنان باشد که بر آب
خور میان شتران بود
(دَفِین) کامیر پنهان اَدْفان و دُفَناء
جمع * ورَکِیّةٌ دَفِینٌ) چاه که بعض
یا تمام آن انباشته باشد * والحوض
والمنهل کذلک *وامرأة دَفِینٌ) زن
پنهان دَفْنی کسکری جمع *ودآءٌ
دَفِینٌ) بیماری که معلوم نشود مگر
آن وقت که نساد وی منتشر کردد و
آبلها بر اطراف و لب بر آید
(دَفِینَة) پنهان رکنج دَفائن جمع *
وموضعی است و منزلی است مر بنی
سلیم را *وامرأة دَفِینَةٌ) زن پنهان
(رَکِیّةٌ دِفانٌ) بالکسر چاه انباشته
دُفُن بضمتین جمع
(مِدْفانٌ) بالکسر ریک کهنه و شتر
رمیده رینک گریخته یا آنکه بی حاجت
مانند گریختکان هر سو رود از مردم
وشتر *رکیّة مِدْفان) چاه انباشته

(دَفْناءُ الامر) میان کار
(ض) دَفَنَهُ دَفْناً) بالفتح پوشیده
و پنهان کرد در خاک یا عام است *و
دَفَنَت الابل) رمیدند *ودَفَنَت
النّاقة) میان شتران گردید بر آب خور
(اِدَّفَنَهُ) علی افتعل پوشید و پنهان
کرد او را *وادَّفَنَ العَبْدُ) گریخت یا
گریخت پیش از رسیدن بشهری که
فروخته شود در آن
(اِنْدَفَنَ) پنهان کرده شد *وتیز
اِنْدِفان) انباشته شدن چاه و مانند آن
(تَدَفَّنَ) پنهان کردید
(تَدَافُن) پنهان شدن یقال لو تکاشفتم
لما تدافنتم ای لو تکشف عیب بعضکم
لبعض

دفنس

(دِفْنِس) کزبرج زن کول و مرد کول
فرومایه و زن گران جسم
(دِفْناس) بالکسر مرد کول فرومایه و
مرد بخیل و راعی کاهل که بخواب رود و
شتران را بگذارد که تنها چرا کنند
(مُدَفْنِس) مرد گران جسم که از جا
نجنبد

دفه

(دافه) مسافر

دفی

(دَفاً) کنصاه بیدن والفعل من سمع

(اُدْفُو) بالضم دهی است نزدیک اسکندریه وشهری است میان اسوان واسنی از آن شهر است محمد بن علی اُدْفُوِی نحوی واو را تفسیریست در چهل جلد

(رجل ادفی) مرد کوز * وطائر ادفی) دراز بال

(دَفْوَاء) بالفتح درخت بزرگ * وعقاب دَفْوَاء) کج منقار * وناقة دَفْوَاء) دراز کردن

(ن ض) دَفَوْتُ الجَرِیحَ ودَفَیْتُهُ) بالیاء دَفْواً ودَفْیاً) بالفتح خسته را کشتم * وفی الحدیث انه اُتِیَ بِاَسِیرٍ فقال لِقَومٍ منهم اذهبوا به فادفوه یُرِیدُ الدِّفَاءَ مِنَ البَرْدِ یعنی گرم کردن فذهبوا به فقتلوه فوداه رسول الله صلی الله علیه وسلم یعنی دیت داد او را رسول الله صلی الله علیه وسلم

(اَدْفَی الظَّبْیُ اِدْفَاءً) دراز شد شاخهای وی تا آنکه نزدیک سرین آن رسید * وادْفَیْتُ الجَرِیحَ) خسته را کشتم * وادفیته [illegible] گرم پوشانیدم لغة فی ادفأت بالهمز

(دَافَیْتُ الجَرِیحَ مُدَافَاةً) خسته را کشتم

(تَدَافِی) دریافتن وبنوبت گرفتن وکشاده رفتن شتر

(اِسْتَدْفَیْتُ) جامه گرم پوشیدم لغة فی استدفأت بالهمز

باب الدال فصل القاف

دقدق

(دَقْدَقَة) بالفتح شور وغوغا وآواز سم ستوران

(دَقْدَاق) قطعهای ریگ خرد بعض بر بعض نشسته

دقر

(دَقْر) بالفتح مرغزار نیکو بسیار گیاه * دَقْرَه) بالتاء مثله

(دِقْرَة) بالکسر معرفة نام مادر عبد الرحمن بن اُذَیْنَه که تابعیه است

(دَقَرَی) محرکة کجمزی مرغزاری است قاله الاصمعی وقال غیره روضة دقری یعنی مرغزار نیکو بسیار نبات

(دَقْرَان) بالفتح نام وادی است نزد بلعم وادی صفراء

(دُقْرَان) بالضم چوبهای وادیچ رز دُقْرَانَة یکی

(دِقْرَار) بالکسر ازار کشتیبان دَقَارِیر جمع

(دِقْرَارَة) سخن چینی وخلاف وعادت بد وخصومت وسختی ودروغ یقال فلان یفتری الدقاریر ای الاکاذیب والفحش * وسخن چین وازار کشتیبان وازار وسرد کوتاه بالا پلید زبان وسخن بد دَقَارِیر جمع

(دُقْرُور) بالضم ازار دَقَارِیر جمع

(دُقْرُورَة) خلاف وازار دَقَارِیر جمع

(دَقِیرَه) کسفینه مرغزار نیکو بسیار گیاه

(س دَقِرَ) پرشد از طعام * ودَقِرَ المَکَانُ) گیاه ناک گردید وتراوت گرفت * ودَقِرَ الرَّجُلُ) قی کرد از پری شکم * ودَقِرَتِ النباتُ) بسیار شد ونرم ونازک گردید

دقرس

(دَقَارِیس) روباهها

دقس

(دُقْسَة) بالضم دابهٔ است ما نند کاررس ودابهٔ است کوچک ویفتح او الصواب بالفتح

(جمل دَقْنَس) کعنبر سخت درشت بسیار زاننده دَقَابِس جمع * ورکه زیر ابریشم

(دَقْیُوس) بالفتح پادشاهی بود که

بزغار اصحاب کهف مسجدی بنا
ساخت
(دقیانوس) بالفتح پادشاهی بود که
اصحاب کهف از وی گریخته بودند
(ن دَقَسَ فِی الْبِلَادِ دُقُوسًا) شتاب
رفت در شهرها * ویقال مَا اَدْرِیْ
اَیْنَ دَقَسَ) ای ذَهَبَ * وکذلک
دُقِسَ بِهِ) مجهولا یعنی کجا برده
شد * ردَقَسَ الْوَتَدُ) فرو رفت میخ
در زمین * ردَقَسَ خَلْفَ الْعَدُوِّ)
حمله کرد پس دشمن * ودَقَسَ
البِئْرَ) پر کرد چاه را

دق ش

(دَقْش) نقش است وزنًا ومعنیً
(دَقْشَة) دابه است کوچکتر از ملخ
خوار که هانها دارد یا مرغی است
همچنان وما اَدْرِیْ ای الدَّقَیش
مالدقیش یقال لا اَدْرِیْ انما هی اسماء
انسمعها نُسَمّی بها

دق ع

(اَدْقَع) بالفتح خاک * رجُوعٌ اَدْقَع)
گرسنگی سخت که در و سر آرد
(دَقْعَاء) ازن ردی و هیچ کاره و زمین
بی نبات و خاک
ردَاقِع) انکه مذاق کسب جوید وطلب

انداک از معیشت نماید
(دَقَاع) بالفتح ویضم خاک
(بعیرٌ دَقُوْعُ الْیَدَیْنِ) کسبور
می اند از مرد دست را بر زمین
ومی کاود و برمی انگیزد خاک را
(مِدْقَاع) بالکسر آزمند
(مَدَاقِیْع) شترانیکه علف را از روی
خاک ببرند بوقت خوردن
(دِقْعِم) بالکسر خاک والمیم زائدة
(س) دَقِعَ دَقَعًا) محرکة بر خاک
چسپید از خواری * رفی الحدیث اذا
جُعْتُنَّ دَقِعْتُنَّ ای خَضَعْتُنَّ ولَزِقْتُنَّ
بالتراب * ردَقِعَ الْفَصِیْلُ) ناکوارد
شد شتر بچه از شیر * ونیز دَقِعَ)
سخت و در ریشی و راضی بودن
بانداک از معیشت وبد حال و تحمل
شد اند وخواری فقر
(مُدْقِع) کمحسن گریزنده وشتاب
کننده و سخت لاغر * وفقرٌ مُدْقِعٌ)
چسپاننده بر زمین

دق ف

(دَقْف) بالفتح برخاستن شهوة علت
پشت دُقُوف) بالضم مثله والفعل
من نصر
(دُقْفَانَه) بالضم میز کونی

دق ق

(دِقّ) بالکسر ریزه و شکسته از هر چیز
باریک ومنه حُمَّی الدِّقِّ * وشی...
یقال اَمْنَتُ دِقَّهٗ وجِلَّهٗ ای قلیله
وکثیره
(دِقَّة) باریکی ومیانت شکستن و
فرومایگی و خردی...بزرگی
(دُقَّة) بالضم خاک ... ببادرونده
شود از زمین دُقَق جمع * ودیک افزار
ونمک بادیک افزار امیخته یا نمک کوفته
ومنه قولهم مالها دُقَّة یعنی نیست اورا
نمک او هی قَلِیلَةُ الدُّقَّة یعنی غیر ملیحه
است وزیوری است مراهل مکه را از
جمال وحسن * ودُقَّةُ بْنُ عُبَابَة)
مردی بوده که بدیوانگی وی مثل
زنند فیقال اَمُوَاجِنٌ مِنْ دُقَّة
(دَاقّ) عیب کوی مسلمانان دَقَقَة
بتحریک جمع
(دُقَاق) کغراب ریزه و شکسته از هر چیز
وباریک * ودُقَاقُ الْعِیْدَان) ریزه
ریزهای چوب
(دَقَاقَة) بالفتح کوبه که بدان برنج
ومانند آن کوبند
(دَقُوْق) کصبور داروی است که
برای چشم کوفته گرد رشیری است

میان بغداد و اربل وان را دقوقی
بفه ر و دقوقاء بمد هم گویند ازان
شهر است عبد المنعم بن محمد بن
محمد بن ابی المضاء وتقی الدین محمود
بن علی بن محمود محدث بغداد که از
متاخرین است شیرین قراءت فصیح
(دَقْرَقَد) گاوان و گاوان خرمن کوب
(دَقِیق) کامیر آرد و باریک از هر چیز
ضد غلیظ وکار پوشیده و دور و خلاف
واضح یکرهیر * ومحمد بن عبد الله
دَقِیقی) استاد ابن ماجه است *
وابو محمد دُقَیْقِی) بصیغه تصغیر
از متاخران است
(دَقِیقَه) گوسپند ومنه قولهم ماله
دَقِیقَةٌ ولا جَلِیلَةٌ ای غنم وابل و در
اصطلاح نجومیان جزء شصتم است
از درجه
دَقّاق) کشداد آرد فروش
مِدَقَّة) بکسر میم کوبه مِدَق ومُدُق
بضمتین مثله واخیرنا در است
مَدَاقّ جمع ومُدَیْقّ مصغر آنست
(ن) دَقَّهُ دَقًّا) بالفتح کوفت ان را
وشکست ان را ... نمود * ودَقَّ
الشیءُ) اشکار کرد
(ض) دَقَّ دِقَّةً) بالکسر باریک شد

(أدَقَّه) باریک کردانید آن را * وأدَقَّ
فلانًا) گوسپند بخشید او را * ویقال
أتَیْتُهُ فما أدَقَّنِی ولا أجَلَّنِی)
ای ما اعطانی دقیقا ولا جلیلا * ونیز
إدْقَاق) نرم کردن آرد
(مُدَقَّقَة) نوعی از طعام که از خرما و نان
کونته و روغن ترتیب دهند لغت
مولده است
(دَقَّق) نیکو کوفت و باریک کردانید
شد دللمبالغة * ونیز تَدْقِیق) نرم
کردن آرد
(مُدَاقَّة) با هم باریکی کرد بعد رحساب
یا امام است و آرد کردن
(اِنْدَقَّ) کوفته وشکسته کردید
(تَدَاقَّ) همدیکر دقت کردن
(مُسْتَدَقُّ الساعد) مقدم بازو
متصل بند دست
(اِسْتَدَقَّ) باریک شد

د ق ل

(دَقْل) بالفتح ناتوانی
(دَقَل) محرکه خرما بن بسیار با دَقَلَة
یکی * وخرمای بلایه وانکه او را اسمی
بخصوص وازانواع مشهوره نباشد *
وتیر کشتی * ومعرفة موضعی است
بیمامه

(شاةٌ دَقَلَةٌ) گوسپند لاغر وخرد وخوار
دِقال با لکسر جمع
(شاةٌ دَقِلَة) کفرحة بمعنی شاة دقلة
است
(شاةٌ دَقْیَلَة) بمعنی شاه دقلة است
(ن) دَقَلَ دَقْلاً) بالفتح بازداشت
او را ومحروم کردانید از دبیی ودهن
او را باد، پس هر ریش او * ودَقَلَ
دُقُولاً) غایب شد و در آمد
(مُدْقِل) کمحسن گوسپند لاغر
وخرد
(أدْقَلَ النخلُ) خرمای بلایه آورد *
وأدْقَلَتِ الشاةُ) لاغر وخرد کردید

د ق م

(دَقْم) بالفتح اندوه سخت بروام
وجز آن
(دَقَم) محرکه زیان
(دِقْمَة) کفرحة شتر و گوسپند که
حنک آن از پیری رفته باشد
(دُقَیْم) کزبیر ازاعلام است
(أدْقَم) انکه دندان او شکسته باشد .
(دِقِّم) کفلزّ دندان شکسته از مردم
وشتر با ماهم است وکهچف فراخ از
هر چیز
(دُقْمَان) کعثمان از اعلام است .

(ن ض) دَقَمَهُ دَقْماً) بالفتح شكست دندانهاى او را بمشت يقال دَقَمَ فاهُ بمثل دَمَقَ ومر في الغلب نيز ناگاه راندن آن را سپوخت در سينه وي *

ودَقَمَتِ الرِّيحُ عَلَيْهِ) درآمد باد بروي ووزيد

(س دَقِمَ) ازختند دندانهاى پيشين وي

(مُدْقِمٌ) كمحسن زنيكه فروبرد فرج او مرهيز راوآواز كند وقت جماع

(اِنْدَقَمَتِ الرِّيحُ عَلَيْهِ) درآمد باد بروي ووزيد

دقمس

(دِقَمْسٌ) كقمطر ابريشم

دقن

(ن) دَقَنَهُ دَقْناً) بالفتح بازداشت او را ومحروم گردانيد * ونيز دَقْن بر روى زدن كسى را يا عام است ويُقَالُ دَقَنَ فِى لَحْىِ الرجلِ) اِذا ضرب فيه

دقى

(س) دَقِىَ الْفَصِيْلُ دَقىً) چندان خورد شير را كه ناگوارد گردش * دَقٍ كفرح نعت مذكر است از ان * ودَقِيَةٌ ودَقْوَانُ ودَقْوَى) كسكرى نعت مونث

باب الدال فصل الكاف

دكء

(ف) دَكَأَهُ دَكْأً) بالفتح راند وزحمت داد

(مُدَاكَأَةٌ) انبوهى كردن وزحمت دادن زكرد آمدن قوم بركسى

(تَدَاكَؤُا) گرد آمدند وزحمت دادند وراندند

دكب

(مَدْكُوبَةٌ) بسيار كشته وخسته كرديك دركار زار والهاء للمبالغة

دكدك

(اَرض مدكدكة) زمين كه از كثرت ريك وكميز شتر فاسد شده باشد وزمين هموار وبرابر

(دَكْدَك) ريكسر ودَ لداك بالفتح ريك انباشته وبرابر شده يا ريك جفسيده برهم نشسته وفى الحديث انه عليه السلام سأل جَرِيرَ بن عبد الله عن منزله فقال سهل ودكداك وسلم واراك * يا زمين درشت دكادك ودكاديك جمع

(تَدَكْدَكَتِ الجِبَالُ) اي صارت دكاوات

دكر

(دِكْر) بالكسر آوازه وثنا وشرف لغتي است در ذكر مر ربيعه را قال الليث تغلط ربيعة فى الذكر بالمعجمة فتقول دكر بالمهملة انما الذكر يتعقبه بدل الدال جمع ذكرة اُدْغِمَت لامُ التعريف فى الدال فجعلت دالا مشددة فاذا قلت ذكر بغير لام قلت بالذال المعجمة انتهى * وبازى است سيامان زرتشيان را

دكس

(دَكْس) بالفتح خاك زدن بر روى كسى وبالتحريك نشستن بعض چيزي بر بعض

(دَاكِس) كصاحب نالى كه از عظمه وجانور روماننده آن كيرند وهى لغة فى كادس

(دُكَاس) كغراب خواب كه غلبه كند بركسي

(دَكِيْسَة) كسفينه گروه مردم

(اَدْكَسَت الْاَرْضُ) ظاهر كرد گياه را

(مُتَدَاكِس) دشوار شوار مردم وبسيار

دكع

(دُكَاع) كغراب بيمارى سينه اسپ وشتر

(دُلِعَ دُكَاعاً) مجهولا مبتلا بعلت دكاع گرديد * مدكوع) گرفتار بعلت دكاع نعت است ازان

دكك

(دَكّ) بالفتح ريكستان هموار وتوده
دِكاك بالكسر جمع * وارضٌ دَكٌّ
زمين كوفته وهموار كرده وكذلك مكانٌ
دَكٌّ دُكوك جمع * وقوله تعالى جَعَلَه
(كما يحتمل ان [illegible] صدرا اي دكّا او
[illegible] بالمدّ اي
جَعَلَه دَكّاءَ فحذف لأنّ الجبلَ مذكر
(دَكّة) ريكستان هموار ودكانچه برابر
وهموار كه بروي نشينند وموضعي
است بغوطة دمشق
(دُكّ) بالضم درشت ومطبر وكوه نرم
دِكَكَة جمع كجحر وجحرة
(دَكَك) محركة بي كوهان بودن شتر
مصدر است يا اسم مصدر
(اَدَكّ) اسب پهنا پشت يا عام
است دُكّ بالضم جمع * وشتر
بي كوهان يا آنكه كوهانش بلند نبود
(دَكّاء) پشته زمين از خاك نرم وزمين
هموار دَكّاوات جمع اولا واحد لها *
وشتر ماده بي كوهان يا پست كوهان
(فرسٌ مدكوكٌ) اسپي كه استخوان
سر مر ينش بلند نباشد و رجلٌ
مدكوكٌ اي دكّته الحمّى
(الارض مدكوكة) زمين برابر بي نشيب
وفراز ورمشار وباشد كه هوره كياهي است
(دُكّان) بالضم دكانچه هموار و برابر
كه بروي نشينند ودهي است بهمدان
(رجلٌ مِدَكٌّ) بالكسر مرد توانا بركار
اَمَةٌ مِدَكَّةٌ داه توانا بركار
(يَومٌ دَكِيكٌ) كامل روز تمام وحول
دكيكٌ كذلك
(ن) دَكّه المرض دكّا بالفتح كوفته
كردان را بيماري * ودككتُ الركيّةَ
انباشتم ان را بخاك و پنهان كردم * و
دُكَّ الرجلُ مجهولا بيمار كرديد * و
نيز دكّ كوفتن و ويران كردن وهموار
نمودن قال الله تعالى فدُكّتا دكّةً واحدةً *
وهموار كردن زمين در بلندي و پستي
وروفتن خاك و برابر وهموار كردن آن
(حنظلٌ مُدَكّكٌ) كه معظم انكه
خورده شود با خرما وغيران
(دَكّكَ الحنظلَ تدكيكا) بيامیخت
آن را
(دُكِّكَ المكانُ) برابر وهموار كرديد
(دِكْ دِكْ) بالكسر كلمة است كه
بدان خروس را زجر كنند

دكل

(دَكَلَة) محركة كل سياه ولاي تنك و
كروهي كه بسلطان كردن نه نهند جهت
عزت خود
(دَكَلَةٌ مِن صِلِّيان) بالفتح بقيه ان
صليان كه كياهي است دشتي يا
از ان
(حَجَرٌ اَدكَلُ) مايل بسياهي
(دُكّالة) كو ما نشهر يست بمغرب
مربر بورا
(دَكالى) بالفتح ويضم كسكار نام
شيطان
(ن ض) دَكَلَ الطينَ فراهم آورد
كل را بدست تا ببيندايد *، دَكَلَ
الشيءَ لجامپر كرد
(دَكَّلَ الدابّةَ تدكيلا) درخاك
غلطانيد آن را
(تدكّل عليه) نازنمود بر وي و
كستاخي كرد وخود را برداشت وبزرك
پنداشت وعزت كرفت وتكبر كرد
ودرنكي نمود

دكم

(دَكمة) بالفتح شهريست بمغرب
(دُكَيم) كزبير نامي ...
(ن) دَكَمَ في صدره دست در سينه
زده راند او را وسپوخت * و دَكَمَ
الشيءَ كوفت بعض انرا بر بعض
(دَكّم تدكيما) درآورد چيزي را در

چیزی * ودكم فلانا بابر امه) بسر خود
زخشك تاي وي زد
(تدكم) در آمد
(تداكموا) همديكر را [illegible] ند

دك ن

(دكنة) بالضم رنك كه بسياهي زند
(ثوب ادكن) مايل بسياهي
(ثريدة دكناء) بالفتح اشكنة بسيار
توابل
(دكين) كز بير از اعلام است * ز
دكين بن سعيد مزني) صحابي
است
(دكيناء) مصغر ادابة است كوچك
از جنس هوام
(دكان) كرمان دوكان معرب است
دكاكين جمع * وهو فعلان لا فعال
بدليل قولهم دكنة في معناه
(ن) دكن المتاع دكنا) بالفتح برهم
نها درخت را
(س دكن الثوب دكنا) محركة
مايل بسياهي شد
(دكن المتاع تدكينا) بمعنى دكن
المتاع است

دك ن ص

(دكنكص) كسفرجل معرفة جويي
است در هند قاله ابن عباد قال ابن
عزيز دكندكوص وكانه وهم لان الصاد
ليس في لغة غير العرب وا صطلحوا على
ان يقولوا للمائة صد الى تسعمائة اقول
لعله تعريب ديوكنكا

دك ه

(دكه في وجهه دكها) بالفتح مهه
كرد در روي وي

باب الدال فصل اللام

دل ب

(دلب) بالضم درخت چنار
(دلبة) بالتاء يك درخت چنار وسياهي
(دالب) كصاحب خل رك آتش كه
فرو نميرد
(مدلبة) بالفتح چنارستان وصنفي
است از سياهان
(دولاب) مذكور است در دول ب

دل ب ث

(دلبوث) كقربوس كياهي است

دل ب ح

(دلبح ظهره) خم ريست كرد پشت
خود را

دل ث

(دلثه) بالضم كروه
(دلاث) بالكسر شتاب رواز ناقة وجز آن
دلث بضمتين جمع .
(دلثاء) بالفتح ناقه كه از فرط [illegible] كردن
خود را دراز كند
(مدالث) جايهاي كارزار * ومدالث
الموت) اسباب ورودها
(ص) دلث دليثا) نزديك شد كه [illegible] اش
كام خود را در رفتار
(ادلاث) پوشانيدن
(تدلث) در آمدن وبروي افتادن
(مندلث) مرد خود راي سخن ناشنو
(اندلاث) در افتادن در كسي ويقال
اندلث علينا فلان يشتمنا) اي
انخرق وانصب * و بي فكر رويت
دركاري در آمدن

دل ث ع

(دلثع) كجعفر بالثاء وبالتاء مردي
كه بن دندان وي بسيار كوشتناك
باشد ومرد بسيار آزمند ويكسر فيهما
وراه نرم در زمين نرم يا سخت كه در ان
نشيب نباشد وكز بر ج مرد بد بو
آلوده بنجاست و مرد بر كشته لب

دل ث م

(دلثم)

دل ج

(دلجة) محركة شب روي اول شب

است ادلاج را من الانفعال

(دُلْجَة) بالضم و الفتح شب روی

آخر شب اسم است ادّلاج را من

الانفعال

(دَالِج) ... مردی که دلو را از آب

... کند وانکه شیر

... بسوی کاسها

نقل کند

(دُلْجَى) ... از اعلام است

(... جَان) ... بسیار

(دَلّاج) کشدّاد از اعلام است

(مَدْلَج) بالفتح جای تهی کردن دلو

از حوض وجز آن •

(مَدْلَجَة) خانه وحش وصحیح جای

تهی کردن دلو از حوض وجز آن

(مِدْلَجَة) کمکنسه شیر دوشه چوبین

بزرگ که بدان شیر بسوی کاسها نقل

کرده شود یا نام است

(ن) دَلَجَ دُلُوجًا تهی کرد شیر دوشه را

از شیر در کاسه* ونیز دُلُوج تهی کردن

... ور از آب

(مُدْلِج) کمحسن ... است ابو مُدْلِج

... مُدْلِج ... ست از کنانه

(مُدْلِج بن مِقْلام) بفتح دال

... کمطلب محدث است

دل خ

(اِدْلَاج) بالتخفیف بار ل شب رفتن

ومنهم من يجعله لليل كله وانشد را*

اصبر على السير والادلاج في السحر*

فجعل التخفيف في السحر

(اِدّلاج) بتشديد دال با خر شب

رفتن •

دل ح

(دُلَحِى) کصرد اسب که بسیار عرق آرد

(سَحَابٌ دَالِحٌ) کصاحب ابر بسیار

باران دُلَّحٌ کرکع ودَوَالِح جمع

(سَحَابَةٌ دَلُوحٌ) کصبور ابر بسیار آب

دُلُح بضمتین جمع

(ف) دَلَحَ دُلُوحًا راه رفت بکوتاه گام

با بار گران بر پشت

(تَدَالَحَا الشيء فيما بينهما)

برداشتند آن را بر چوب میان خود دو تن

الحديث ان سلمان وابا الدرداء اشتريا

لحمًا فتدالحاه بينهما على عود اي

طرحاه على عود واحتملاه آخذين

بطرفيه •

دل خ

(دَلَخ) بتحريك فربهی

(دَلِخ) ككتف فربه

(امرأة دَلَخَة) کهمزة زن کلان ... سرين

(رجل دَالِخ) مرد در فراخی سال در

دل دل

آینه دوالخون جمع

(امرأة دِلَاخ) کغراب زن کلان سرین ...

دِلَاخ ککتاب جمع

(دُلُوخ) ... خرمابن بسیار بار* و

بعير دَلُوخ ... شتر فربه دُلَّخ کرکع و

دَوَالِخ جمع

(س) دَلِخَ دَلَخًا بالتحريك فربه

کردید

دل خ م

(دِلَخْم) کجردحل شتر دو ... کلان

جثه وبیماری است سخت وشکر خوابی

یا خواب گران وکران از هر چیز

دل دع

(دُلْدُع) بالضم بلغت شام نباتیست

برکش بهر گ ... مانند جهت ... مار

را اسهال دموی ورعاف مفید

دال دل

(دُلْدُل) بالضم خار پشت یا

خار پشت بزرگ یا جانوری است

مانند آن ونام استر نبی صلی الله علیه

وسلم که سبز خنك بود وامر عظیم *

وقوم دُلْدُل اي تدلدلوا بين

امرين فلم يستقيموا*

(دُلْدُول) کعصفور خار پشت بزرگ

یا عام است ونوعی از جانوران

(دَلْدَلَة) بالفتح رفتن يقال دَلْدَلَ
فِي الْأَرْضِ) اي ذهب ومرّ * و
اضطراب كردن وجنبانيدن سر، واهمال
راه رفتار دِلْدَال) بالكسر مثله *
و بالفتح اضطراب كردن واضطراب اسم
است ازان * وقومٌ دَلْدَالٌ) يعني قوم
دلدل است
(تَدَلْدُل) فروهشته شد واويزان
جنبيد ونيز تدلدل دودله ومضطرب
شدن

دلس

(دَلَس) بالتحريك تاريكي وتاريكي
در تاريكي وروييدن كي كه در آخر گرما
برگ آرد وباقي مانده روييدن كي
أَدْلَاس جمع * ومالي دَلَسٌ)
نيست مرا مكر وفريب
(دُلْسَة) بالضم تاريكي
(أَدْلَسَتِ الْأَرْضُ) سبز شد ببقاياي
روييدن كي * ونيز أَدْلَاس) در بقيه
روييدن كي افتادن قوم يقال أَدْلَسُوا
اذا وقعوا في الدَّلَس لبقايا النبت
(تَدْلِيْس) پنهان كردن عيب متاع
برخريدار * ومنه التدليس في
الاسناد) وهو ان يحدث عن الشيخ
الاكبر ولعله ما رآه وانما سمعه ممن هو
دونه او ممن سمعه منه ونحو ذلك
وفعله جماعة من الثقات
(مُدَالَسَة) فريفتن وستم كردن *
يقال هو لا يدالس ولا يوالس)
يعني از ظلم نميكند وخيانت نمي نمايد
(تَدَلُّس) پوشيده داشتن واندك اندك
اندك گرفتن طعام وليسيدن شتران
بزبان اندك چيز را از چراگاه ودر
تاريكي در وقت آمدن قوم
(اِدْلَاسَتِ الْأَرْضُ اِدْلِيْسَاسًا)
بگياه قليل رسيدند شتران ازان زمين

دلص

(ارض دَلِص) گلكتف زمين هموار *
ورجل دَلِص) مرد بسيار لغزنده
دلاص جمع
(ارض دَلِصَة) زمين هموار * وناقة
دَلِصَة) شترماده افتاده چشم
(رجل اَدْلَص) مرد بسيار لغزنده *
وحمار اَدْلَص چرب چشم نورسته * حمار
اَدْلَصِي) مثله
(دَلْصَاء) زن لغزنده * وناب دَلْصَاء
ماده شتر كهن سال دندان ريخته
(دَلِيْص) گامير نرم تابان درخشان
وآب زر
(دِلَاص) بالكسر نرم تابان * ودرع
(دِلَاص) زره نرم تابان دلاص
على صورة المفرد جمع
(ارض دَلَاص) گشلداد زمين نرم و
هموار * وناقة دلاص) شترماده رام
ونرم
(دِلَّوْص) كسنور حركت كننده
(ن) دَلَصَتِ الدِّرْعُ دَلَاصَةً بالفتح
ودُلُوصًا) نرم وتابان گرديد
(س) دَلِصَتِ النَّاقَةُ) كهن سال
ودندان ريخته گرديد
(تَدْلِيْص) نرم وتابان گردانيدن
وكاهيدن بيرون كس
(اِنْدَلَصَ مِنْ يَدِهِ) لغزيد از دست
من وافتاد

دلظ

(دَلِيْظ) گامير راننده از درهاي ملوك
وسلاطين
(دَلَظِي) كجمزى كسيكه مي گريزي
ازان وبجنگ وي ايستادن نتواني
(مِدْلَظ) كمنبر سخت راننده *
مِدْلَظ كسبحلى مثله
(ض ن) دَلَظَهُ دَلْظًا) بالفتح زد او را
يا صبو حسته ز سينه وي * ودَلَظَ
في سيره) بشتاب رفت
(دِلَاظ) كتاب همديگر را راندن

(اِدْلَنْظَ لِمَاءُ) تراکم شود

دلظم

(دِلَظْم) کسجل شتر توانا وبيرد درشت

(دَلْظَم) کجعفر [illegible] مادين سال

دِلَظْم کزبرج و سجل وجردحل [illegible]

دلع

(دُلْعَة) بالضم رکيست درتره وشاخ وغنچه مانده

(دُلَع) کصرد نوعي از خار پشت بزرگ

(امرَدَالِع) کار بيناشده * واحمق دَالِع) مرد بسيار کول

(ناقة دَلُوع) کصبور ماده شتريکه پيش روي کند شتران را

(دَلِيع) کامير راه فراخ ونرم

(اَدْلَعي) کيير سطبر دراز

(دُلَاّع) کرمان صدف کيد يا نوعي از صدف دريا و بالتخفيف بطيخ هندي

(دُلَاعَة) بالضم سيب نيم رس مائل بشيريني

(ف) دَلَع لِسَانَه دَلْعًا) بالفتح بيرون شد زبانش ازدهن * فدلع لسانه دَلْعًا و دُلُوعًا) کمنع ونصر بيرون آمد لازم متعد

(اَدْلَعَ لِسَانَه) بيرون کرد زبان را * واَدْلَعَ بَطْنَه) لکذلک وفي الحديث يبعث شاهد الزور مدلعا لسانه في النار اي مخرجا

(اِدَّلَعَ لِسَانُه) کافتعل بيرون آمد

(اِنْدَلَعَ بَطْنُه) کانفعل بيرون آمد وفرو هشته گرديد * واندلع السيف من غمده) بيرون آمد ازنيام * ونيز اندلاع) بيرون آمدن زبان

دلعب

(دِلَعْبَى) کسجل شتر درک

دلعث

(دَلْعَث) کجعفر شتر توانا پرگوشت رام * دِلْعَاث) کقرطاس و دِلَعْث) کسطبر مثله

(دِلَعْوَث) کجردحل سطبر * دَلَعْثي) بالتحريک مقصورا مثله

دلعس

(دَلْعَس) کجعفر شتر ماده دنبک ست فرو هشته گوشت * دِلَعْس) کهزبر * ودِلِعْيِس) کقنديل مثله

(دِلَعْوَس) کفردوس زن دلير خود رأي نا نرومان وشتر ماده دلير درشب خو کرسير اول شب وکهين سال توانا

رد ورک نرو هشته گوشت مصر [illegible]

(جمل دِلْعَاس) بالکسر شتر رام وناقه دِلْعَاس) شتر فرو هشته گوشت

(جمل دُلَاعِس) کعلابط شتر رام وناقة دُلَاعِس) [illegible] فرو هشته گوشت

دلعک

(دَلْعَک) کجعفر ناقه درشت فرو هشته اندام

دلغطن

(دَلْغَاطَان) بغين معجمه ديهي است بمرو ازانجاست فقيه فضل الله بن ابراهيم دلغاطي وبعضي بذال معجمه گفته

دلغف

(اِدْلَغَفَّ اِدْلِغْفَافًا) دزديده آمد تا بدزدد چيزي را

دلغمظ

(دِلْغِمَاظ) بکسرتين مرد آزمند خيمه کوي

دلف

(دِلْف) بالکسر مرد دلير وشجاع

(دُلُف) بضمتين ماده شتري که پيشتر برخيزد

(ابو دُلَف) کزفر کنيت [illegible] است

معلّ ول ازد الف
(دَالِف) کصاحب تیری که نزدیک
نشانه رسد وازجا بیکه افتاده در رود
وکام نزدیک نهند ... بار گران
که برداشته باشد دُلَّف کرکع رکّتّب
جمع
(دَلُوف) کصبور عقاب تیز پرواز
دُلُف بالضم جمع
(دُلْفِین) بالضم جانوریست
دریائی که غریق را نجات دهد در دریا
از غرق
(ض) دَلَفَ الشَّیْخُ دَلْفًا بحرک
ودَلِیفًا ودَلَفَانًا) بالتحریک آهسته
رفت برفتار قید یان * ونیز دَلِیف)
رفتار پیر * وَدَلَفَتِ الْکَتِیْبَةُ
فی الحرب) پیش در آمد درکارزار *
ودَلَفْنَاهُمْ) پیش فرستادیم
(اَدْلَفَ لَهُ الْقَوْلَ اِدْلَافًا) درشت
گفت او را
(مُتَدَلِّف) شیر آهسته و ارم
رفتار
(تَدَلُّف) رفتن و نزدیک شدن صلته
بالی یقال تَدَلَّفَ اِلَیه یعنی رفت و
نزدیک کردید
(مُنْدَلَف) شیر جرامان وآهسته رفتار

(اِدْرَلَفَ مُلَّیْ ...لَافًا) رفته شد

دل ف ق

(طریقٌ دَلَفَقٌ) کجعفر راه روشن و
نمایان دِلْفَاق) بالکسر مثله
(مَرَّدَ لَنْفَقًا) کسفرجل رو...
وکذشت بشتابه

دل ق

(دَلَق) محرکة دابه است کوچک که
بسمور ماند معرب دله که قاقم است
(سَیْفٌ دَلِقٌ) ککتف شمشیر که
بآسانی بر آید از نیام
(دَالِق) کصاحب لقب عمّار بن زیاد
العبسی لکثرة غلطاته * وسَیْفٌ
دَالِقٌ) باسانی بر آیند ه از نیام
(دَلُوق) کصبور راسب استوار خلقت
سخت درنده که بیک باره ربناکاه
برسد دُلُق بضمتین جمع یقال غارةٌ
دَلُوقٌ وخَیْلٌ دُلُقٌ) ای مُنْدَلِقَةٌ
شَدِیْدَةُ الدَّفْعَة * وشتر مادهٔ دندان
ریخته از پیری * وسَیْفٌ دَلُوقٌ) آنکه
باسانی بر آید از نیام
(سیفٌ دَلْقَاء) کحمرا بآسانی بر آینده
از نیام وناقه ...) شتر مادهٔ دندان
ریخته از پیری که چون آب خورد
از دهنش بیرون افتد

(ن) دَلَقَ السَّیْفُ مِنْ غِمْدِهِ
دَلْقًا) بالفتح بیرون کرد شمشیر
ازنیام ولغزانید
... دَلَقَ ...) بر آورد آنرا * و...
[illegible]
[illegible]
...) ... رسید
(اِنْدَلَقَ اِنْدِلَاقًا) پیش شد وبیرون
آمد ازجای خود وفی الحدیث یُلْقی
فی النار فَتَنْدَلِقُ اَقْتَابُ بَطْنِهِ ای
تَخْرُجُ اَمْعَاؤُهُ مِنْ جَوْفِهِ * ویقال
طَعَنَهُ فَانْدَلَقَتْ اَقْتَابُ بَطْنِهِ ای
خَرَجَتْ اَمْعَاؤُهُ * وَانْدَلَقَ السَّیْلُ)
بناگاه رسید یقال اِنْدَلَقَ السَّیْلُ
والغارةُ عَلَی الْقَوْمِ ای هَجَمَهُمْ * یا بشتاب
رفت ودور کردید * وَانْدَلَقَ السَّیْفُ)
بر آمد ازنیام بی ون کشیدن یا نیام را
پاره کرده بیرون آمد وکُلُّ مَا نَدَرَ
خَارِجًا فَقَدِ انْدَلَقَ
(اِسْتَدْلَقَ الدَّلَقَ) بر آورد دله را

دل ق م

(دِلْقِم) کزبرج کنده پیر و شتر مادهٔ
دندان ... بوزیری ولیم رتقه * و
یقال للناقة بعد البُزُول هَارِفٌ * ثم
عَوْزَمٌ * ثم لِطْلِطٌ * ثم جَحْمَرِشٌ * ثم

حمقاء # ثم دلفه ... اضراسها
هرما ...

دل ك

(دَلَك) مصدر كه نرمى وسستى
...
(دَلُوت) ... كه بخورد
درماندن ... است بحلب
(دُلاكة) كشامة شيري كه دوشيده
شود پيش از فيقة اول و فيقة آن شير
است كه در پستان ميان در دوشيدن
گرد آيد
(دَلِيك) كامير خاكى كه باد آنرا بيخته
و برده باشد و طعامى است كه از مسكه
و شير يا از مسكه و خرما ترتيب دهند
و روييدنى است و بار گل سرخ كه پس
گل آيد و شيرين مى باشد و بخرماى
ترمى ماند و اهل شام آن را صُرُم الدِّيك
گويند يا ورد كوهى است كه بغورهٔ خرما
ماند در كلانى و سرخى و بخرماى تر
در شيرينى و در يمن يكديگر را هديه
مى دهند # ... موده كار دُلُك
كعنق جمع
(فَرَسٌ مَدْلُوكٌ) ... ستخوان
سر سينه اش بلند نباشد ... كه بروى
... سوال ستيهيده شود و شتر سفر

آزموده يا شتريكه درد زانوى وي
نرمى وسستى باشد
(ن) دَلَكَه يَدْلُكُه دَلْكاً بالفتح ماليد
آن را و نرم وتابان گردانيد # ودَلَكَ
الدَّهْرُ فلاناً) ادب داد اورا و آزموده
كار كردانيد # ودَلَكَتِ الشَّمْسُ
دُلُوكاً فروشد يا زرد رنگ گرديد يا
بر گشت و قوله تعالى اَقِمِ الصَّلٰوةَ
لِدُلُوكِ الشَّمْسِ يراد به زوالها عن كبد
السماء وغروبها ايضا واصله الميل
(دَالَكَه مُدَالَكَةً) دار ادار نمود حق اورا
(تَدَلَّكَ بِهِ) دلوك ماليد بدن
خود را # ونيز تَدَلُّك خويشتن ماليدن
بوقت شستن اندام

دل ل

(دَلّ) ناز وناز نمودن زن بر شوهر خود
اى تُرِي جرأة فى تغنّج وتشكّل كانها
تخالفه وما بها خلاف والفعل من ضرب
يقال دَلَّتِ المرأة دَلّاً و روش نيكو
و هيئت قال ابو عبيدة الدَّلّ قريب
المعنى من الهدى وهما عبارة عن حالة
الانسان من السكينة والوقار فى الهيأة
والمنظر والشمائل وغير ذلك ومنه رايت
امرأة يعجبني دلّها اى حسن هيأتها
ومنظرها وقيل حسن حديثها ...

المحدث كان اصحاب عبد الله
يرحلون الى عمر فينظرون الى سمته
وهديه و دلّه فيتشبهون به #
بالكسر بال...ة الغواد ...
بالفتح ... يد و از اعلام است # و
دَلُّويه لقب زياد بن ايوب طوسى كه
محدث اند
(دَلَّة) معرفة نام دختر منجحان حميرى
(دَالَّة) اسم است ادلال را اى ما تُدِلُّ به
على حميمك قال فى الغريبين هو شبه
جرأة عليه
(دَلِيل) كامير راه و راه نماى اَدِلَّة جمع #
و قارورة را نامند خص الاطباء البول بالدليل
تنبيها على ان له من دلالة عظيما فى
الاستدلال على احوال البدن # و عبد
الملك بن دَلِيل را جد بن حمود
بن دَلِيل محدث اند
(دُلَيل) كزبير محدث است
(دَلَال) كسحاب نازر نام مخنثى
مشهور و موضعى بالحلة است نزديك
مدينه و دلال بن هدى حميرى
است
(دِلَالَة) بالكسر والفتح دلالى اسم
مصدر است و بالكسر اجرت دلال
و اجرت راه برو يفتح

(دَلَّال) كشداد فراهم آرنده بائع ومشتري ونام جماعتي

(دَالُولَاء) ناز

(دِلِّيْلَى) بكسرتين مشددة اللام مقصورا بمعنى دلالة است يا علم راه بردن دلالة يا رسوخ وي دران لان الدليلي من المصادر

(دُلِّي) كربي راه بردن

(ن) دَلَّهُ عَلَيْهِ دَلَالَةً ويثلث والفتح اعلى ودُلُولَةً بالضم رهنموني كرد آنرا وتوفيق راست كرداري داد

(لا مُدِلَّتي) معرفة نام دختر منتشيان حمير بست خواهر دَلَّة

(أَدَلَّ عَلَيْهِ) كستاخي نمود وجرأة كرد ويقال أَدَلَّ فأَمَلَّ * وأَدَلَّ بصحبته) از حد در گذشت در صحبت وي * وأَدَلَّ على قرنه) گرفت حريف خود را از بالا * وكذلك أَدَلَّ البازي على صيده) يعني از بالا گرفت صيد را * وتَدَلَّ الذئب ... لاغر گرديد * ونيز ادْلال) ناز نمودن ووسيله جستن واعتماد كردن بر كسي يقال هو يدل به اي يثق به

(تَدَلَّلَ عَلَيْهِ) ناز كرد وكستاخي نمود

(تَدَلَّلَ) راه وتوفيق راست كرداري يافت يقال دَلَّهُ عليه فاندلّ * وانْدَلَّ) ريخته گرديد

(اسْتِدْلَال) دليل خواستن ودليل آوردن

دل م

(دَلَم) محركة اندك فرو هشتگي لب وجانوريست كه بمار ماند ودر حجاز مي باشد يضرب به المثل فيقال هو اشد من الدلم * ونام مردي وقمري جانوريي از كبوتر صحرائي است بلغت اهل مصر

(دُلَم) كصرد فيل ونام مردي

(أَدْلَم) سياه از مردم وخر وجز آن دُلْم بالضم جمع * ومنه في صفة النار لسعتهم عقارب كامثال البغال الدلم اي السود * وپوست سياه

(دَأْمَاء) بالفتح شب سياه از ماه

(أَدْلَام) كسحاب سياهي وسياه

(أَدْلَام) نيز غراب از اعلام است

(أَبُو دُلَامَة) نام شاعريست كوفي معروف بر جون

(دُلَيْم) بالتصغير از اعلام است

(س) دَلِمَ دَلَمًا) بالتحريك سخت سياه شد يا اندكي ونرمي * ودَلِمَت

شفاهه) فرو هشته شد لبهاي او

(ادْلَامَّ ادْلِيمَامًا) سخت سياه شد * وادْلَامَّ اللَّيْلُ) تاريك شد

دل م ث

(دُلَمِث ... ودُلَامِث) كعلابط مثله

دل م ز

(دِلَمْز) كسبحل سخت درشت وكعلبط مرد توانا ودوربين وتابان بدن

(دُلَامِز) كعلابط شيطان ومرد توانا ودوربين وتابان بدن دَلَامِز بالفتح جمع

(لُصُوص دُلَامِزَة) ويفتح دزدان پليد زشت

(دُلَيْمِزَان) مصغرا ودُلْمُزَان بالضم نوجوان فربه با حماقت

(دَلْمَزَ دَلْمَزَةً) كلان كرد لقمه را

(تَدَلْمَزَ عَلَى الأَمْرِ) آهنگ كرد بر كار

دل م س

(دَلْمَس) كجعفر نام مردي

(دِلَمْس) كزبرج سختي وبلا

(دُلَمِس) كعلبط بلا وسخت تاريكي دُلَامِس كعلابط مثله فيهما

(ادْلَمَّسَ اللَّيْلُ ادْلِمَّاسًا) سخت

تاریك شد

دلمص

(دُلَمِص) کعلبط رخشان * وراس

دُلَمِص) مری کموی مقدم آن رفته

باشد

(دُلامِص) کعلابط رخشان * و

درعٌ دُلامِصٌ) زره رخشان

(تَدَلْمُص) موی پیش سرافتادن

دلمظ

(دَلْمَظ) کزبرج مادهٔ شتر کهن سال

دلنظ

(دَلَنْظى) بالتحریك کحبنطی شتر

تیزرو یاشتر درشت فربه والالف للالحاق

والمونث بالهاء

(مُدْلَنْظِی) سخت گوشت

(اِدْلَنْظی) بسرعت رفت وفربه شد

دلنع

(طریقٌ دَلَنَّعٌ) کسفرجل راه نرم دلانع

جمع

دله

(دَلْه) بالفتح رایگان یقال ذَهَبَ

دَمُهُ دَلْهًا) یعنی خون او رایگان رفت

(دالِه) کصاحب ضعیف النفس

وناتوان * دَالِهَة) بالتاء مثله

(دَلُوه) بالفتح ناقهٔ تسلی یافته ازبچه

بچه والفعل آن

(ف) دَلَهَ دَلْهًا) تسلی یافت ازاندوه

وعشق * و دَلَهَت النَّاقَةُ عن

ولدها) تسلی یافت ازمهر بچه * ونیز

دَلَه) بالفتح وبحرک ودُلُوه رفتن

دل وعقل وسرگشته ودیوانه شدن از

عشق واندوه ومانند آن والفعل

من منع

(مُدَلَّه) کمعظم مرد دل فراموش وعقل

رفته ازعشق ومانند آن وکسیکه یاد

ندارد که چه کرد وچه کرده شد باوی

(ابو مُدَلَّه) کمحدث تابعی است

(دَلَّهَهُ العِشقُ تَدْلِيهًا) ربود دل اورا

عشق

(تَدَلَّه) بیخود ودل ربوده وعقل رفته

گردید

دل ه ث

(دَلْهَث) کجعفر ودُلاهِث کعلابط

ودِلْهَاث کجلباب شیر ومرد جری

وپیش درآینده درکارزار

(دَلْهَثَة) شتابی وپیش روی

دل ه م

(دَلْهَم) کجعفر تیره وتاریك وگرگ

وسنگخوار نر ومدهوش عقل رفته

ازعشق ونام مردی

(دِلْهَام) بالکسر شیر ومرد رسا دوربین

(اسودُ مُدْلَهِمٌّ) مبالغه است یعنی

بسیار سیاه * ولیلةٌ مُدْلَهِمَّةٌ)

شب سخت تاریك

(اِدْلَهَمَّ الظَّلامُ اِدْلِهْمَامًا) کثیف

وبسیار سیاه شد * ونیز ادْلِهْمَام)

کلان سال شدن

دل ه م س

(دَلَهْمَس) کسفرجل مرد دلیر

دوربین وشب رو وشیر وامرد وور

هیر واضح وشب سخت تاریك ومرد

چابك مطبر

دل ه ن

(اِدْلَهَنَّ اِدْلِهْنَانًا) پیرشد وکلان

سال گردید لغة فی ادلهم

دل و

(دَلْو) بالفتح اوند آب کش وقد یذکر

دِلاء بالکسر ودُلِيّ بالضم ودِلِيّ

بکسرتین جمع * اَدْلٍ جمع قلت است

علی افعُل قلبت الواو یاء لوقوعها طرفًا

بعد ضمة * وبرجی است درآسمان

وداهی است مرشتر را وسختی وبلا

یقال جاءنا بالدّلو ای بالداهیة

دَلاة) بالفتح دلو خرد یا عام است

دَلای کعلی جمع

(دَالِی) آنکه دلو را از چاه برکشد
وتهی کند دُلَاة جمع
(دَالِیَة) دولاب وکوزهٔ دولاب وتنهٔ دراز
که در سر آن یك [illegible] از برگ
خرما ومانند آن بندند وسر دیگر
دلو ونحو آن بسته بدان آب پاشی
نمایند وانگور نیم رس اندک سیاهی
گرفته رغوره که بجائی اویخته شود
تا پخته کردد وبخوردن درآید دَوَالِی
جمع والواو فیه منقلبة عن الالف
(ن) دَلَوْتُ دَلْوًا) درچاه فرو رها
کردم دلو را وکذا اَدْلَیْتُ * ودَلَاهَا)
برکشید دلو را از چاه * ودَلَوْتُ
النَّاقَةَ) آهسته راندم آن را * ودَلَوْتُ
فُلَانًا) نرمی کردم با او * ودَلَوْتُ بفلانٍ
اِلَیْكَ) شفیع گرفتم او را بسوی تو
(اَدْلَی الْفَرَسُ وَغَیْرُهُ) برآورد
نره را کمیز اندازد یا برماده برجهد *
وادْلَی فُلَانٌ فِی فُلَانٍ) درحق او
زشت گفت * وادْلَی بِرَحِمِهِ) وسیله
وخویشی جست بقرابت رحم * وادْلَی
بحجته) دلیل آورد * وادْلَی اِلَیْهِ
بِمَالِهِ) داد او را مال خود ومنه قوله
تعالی وتُدْلُوا بِهَا اِلَی الْحُکَّامِ یعنی الرشوة
لِیُغَیِّرُوا الْحُکْمَ * ونیز ادلاء) بچاه
فرو رها کردن دلو
(دَلَّاهُمَا بِغُرُورٍ) ای اوقعهما وقربهما قوله
تعالی فدلّاهما بغرور ای قربهما الی
المعصیة او دلّاهما من الجنة الی
الارض او دلّلهما ای جرّأهما علی الاکل
من الدل والدالة ای الجرأة
(دَالَیْتُهُ مُدَالَاةً) نرمی ومدارا
کردم با او
(تَدَلَّی) [illegible] لل یعنی خرامید
کقوله تعالی ثم ذهب الی اهله یتمطّی
ای یتمطط وفرود آمد از بالا بنشیب
وقیب کردید * وتَدَلَّی مِنَ الشَّجَرِ)
اویخته شد
(اِدْلَوْلَی) شتابی کرد وهو افعوعل

دل ی

(س) دَلِیَ دَلًی) سرکشته کردید
(دَالَیْتُهُ) درواکردم او را
(تَدَلَّی) نزدیك شد وفروتنی نمود

باب الدال فصل المیم

دم ث

(دَمِثٌ) ککتف جای نرم ریك ناك
دِمَاثٌ جمع
(دَمِیثٌ) [illegible] نرم ونرم خو * و
دَمِیثٌ دَلِیثٌ) ازاتباع است
(دَمَاثَة) بالفتح نرم خوی یقال ما کان
اَدْمَثَ فلانا [illegible] یعنی چه نرم خو
است او [illegible]
(اُدْمُرث) بالضم جائی کروباه نهادن در
آتش دان [illegible]
[illegible]
بالضم [illegible] نرم کردید
(تَدْمِیث) نرم کردن [illegible]
دَمَّثَ مضجعه * ذکر کردن حدیث

دم ث ر

(دَمْثَر) کجعفر شتر بسیار گوشت
دُمَثِر کعلبط ودِمَثْر کسبحل مثله
(دُمَاثِر) بالضم زمین نرم وشتر بسیار
گوشت
(دَمْثَرَة) نرم وسپرده شدن بستر

دم ج

(دَمْج) بالفتح موی تافته وبالکسر
دوست رهمتا
(لَیْلٌ دَامِجٌ) کصاحب شب تاریك * و
رَجُلٌ دَامِجٌ) مرد توانا
(دُمَاج) کغراب موضعی است * و
صُلْحٌ دُمَاجٌ) صلح پنهان یا صلح کامل
واستوار * صلح دِمَاجٌ) ککتاب مثله
(مِدْمَاجَة) بالکسر دستارسر
(دُمَّجَة) بضم اول وفتح میم مشدد
مرد بسیار خواب که همواره ملازم خانه

باشد

(ن) دمج دموجا در آمدن در چیزی واستوار شد در ان يقال دمج الشيء و اندمج وادمج قال ابو عبيد كل هذا اذا دخل في الشيء [illegible] الا [illegible] کوتاه زده بسته شود

[illegible] کمکرم تیر قمار ناتراشیده و پیکان نانهاده ومسلك هموار

(ادمجه ادماجا) بپیچید ان را در

[illegible]

(مدمج) کمعظم سخت محکم درامده درچیزي

(مندمج) کردیقال نصل مندمج ای مدرور در آینده درچیزي

(اندمج) در آمد درچیزي واستوار شد دران ومدور گردید

(مداجه) مدارا کردن با کسي

(ادمج) علی افتعل بمعنی اندمج است

(تدامج) یکدیگر رایاری کردن یقال تدامجوا علیه اذا تعاونوا

دمح

(دمحمح) کسفرجل مرد کرد سخت توانا

(دمح تدمیحا) فرود آورد و پست نمود سر خود را

دمجس

(دماحس) کعلابط امد کشیر باشد

(دمحمص) مرد سیاه حرده و فربه توانا

دمحق

(دمحق) کجعفر شیر شب مانده

(دمحق) کقنفذ دارودان بیخ

(دمحوق) کعصفور کلان شکم

(دمحق الثوب) تر کرد جامه را باب صبوس

دمحل

(دمحلة) کعلبطة زن فربه یا زن نیکو خلقت متناسب اعضا

(دمحال) بالکسر البتری ولم يفسره

(دماحل) بالضم کرد درهم آمده

(دمحلة دمحلة) غلطانید آن را

دمخ

(دمخ) بالفتح کوهی است

(لیل دامخ) شب معتدل نه گرم و نه سرد

(دماخ) الکتاب کوهها اند بنجد

(دماخ) کغراب بازی است مرتازیان بیابان باش را

(ف) دمخ دمخا بالفتح بلند کردید # ودمخ راسه اشکست سر را

دمخق

(دمخق في مشيه) کران بار رفت

دمدم

(دمدم) کجعفر موضعی است.

(دمدم) بالکسر گیاه خشك ریخ صلیان [illegible]

(دمادم) کعلابط نوعي از او بیاي هندی است و ان دو صنف مي باشد نیك سرخ وسرخ شفاف و برسر او نقطه سیاهی هرد و گرم وخشك وقاطع سیلان آب دهن و خوردن نیم دانك ازان هرد و مقوي است مرد ماغهاي اطفال را و با لفتح بختهای نرم خا کین

(دمدامة) بالفتح کیاهي است که بیخ ان ما نند کزر خورده مي شود و نهایت شیرین می باشد دمادم جمع

(دمدمهم ودمدم علیهم) هلاك ونیست کرد ایشان را #

ودمدم علیه) گفت ازراد رخشم #

و نیز دمدمة) خشم و بر زمین چفسانیدن چیزي را واند و هکین کردن

دمر

(دمیرة) کسفینه دردها است بسمنودیه ازیکی انها است عبد الوهاب بن خلف و عبد الباقي بن

حمص كه محدثانيل

(دَمْرَاء) بالفتح گوسپند كم شير و ناگاه درآمده از زنان و جز آن

(دُمَّر) كسكر پزي است بدمشق

(تَدْمُر) كتنصر نام دختر حسان بن اذينة و شهري است بشام كه بنام تدمر مذكور كه بانيه آنست نامیده شد

(تَدْمُرِيّ) منسوب باسپ بني ثعلبه بن سعد و مرد ناكس # و يَرْبُوع تَدْمُرِيّ) كلاكموش خرد كوتاه # و ما بالدار تَدْمُرِيّ) و يضم نيست درخانه كسي # و گويند مرزن حسناء را مَا رَأَيْتُ تَدْمُرِيًّا أَحْسَنَ مِنْهَا) يعني نديدم كسي را نيكوتر از او

(أُذُنٌ تُدْمُرِيَّةٌ) گوش خرد

(ن) دَمَرَ دُمُورًا) بي دستوري درآمد و بدي ناگاه درآمد # و نيز دُمُور) هلاك كردن دَمَار و دَمَارة بالفتح مثله # و ناپديد شدن نشان جاي و مكان

(تَدْمِير) هلاك كردن و هلاكي افكندن بر كسي و پشم درد كردن صياد كازه را تا صيد بوي وي در نيابد

(دَامَرْتُ اللَّيْلَ) رنج كشيدم و بيدار ماندم آن شب

دم ر غ

(دُمَّرَغ) كعلبط مرد بسيار مزغ

(ابيض دُمَّرِغِيّ) كقبيطي سخت سپيد

دم س

(دَمْس) بالفتح كالبد مردم و جز آن

(دَمَس) محركة چيز پنهان كرده شده و هو بمعني مفعول كالنفض بمعني منفوض

(دُمْس) بالضم كارهاي بزرگ يقال جَاءَ بأُمُورٍ دُمْسٍ اي عظام كأنه جمع دَامِس مثل بَازِل و بُزْل

(لَيْلٌ دَامِسٌ) شب سخت تاريك

(دَمُوس) كصبور شخصيكه پوست را جهت بركندن موي آن در خاك پنهان كند دُمُس بضمتين جمع

(دَمِيس) كامير چيز پنهان كرده شده

(دِمَاس) بالكسر هر چيزكه ترا پوشد و پنهان كند

(دَامُوس) كطاوس كازه صياد

(لَيْلٌ أُدْمُوسٌ) بالضم شب نيك تاريك

(ن ض) دَمَسَ الظَّلَامُ دَمْسًا) بالفتح و دموسا سخت تاريك شد # و دَمَسَهُ فِي الْأَرْضِ دَمْسًا) پنهان كرد آن را در خاك # و دَمَسَ الموضع دموسا) ناپديد گرديد جاي # و دَمَسَ بَيْنَهُمْ) اصلاح كرد ميان ايشان # و دَمَسَ عَلَيَّ الخبرَ) پوشيده داشت آن را # و دَمَسَ المرأةَ) جماع كرد با او # و دَمَسَ الاهابَ) در خاك و جز آن پوشيد پوست را تا بركند موي آن را

(مُدَمَّس) كمعظم چركين آلوده

(دَمَّسَهُ تَدْمِيسًا) پنهان كرد چيزي را در خاك

(مُدَامَسَة) پوشيدن

(اِنْدَمَسَ) درآمد در ديماس

(تَدَمَّسَتِ المرأةُ بكذا) آلوده گرديد

دم ش

(دَمَش) محركة شورش دل از گرمي يا از خوردن دوا والفعل من سمع

(مُدَمَّش) كمعظم محكم و استوار درآمده در چيزي

دم ش ق

(دِمَشْق) كهزبر و قد تكسر الميم نام شهري كه جاي باش حاكم شام است سُمِّيَتْ باسم بانيها دماشق بن كنعان بن حام بن نوح ذكره القضاعي يا دامشقيوش # و ناقة دِمَشْق) كجعفر و زبرج و علابط سيار

شتاب رو * رجلٌ دمجلٌ کملك *
و رجلٌ دَمْشَقُ اليدين) کجعفر
مرد شتابکار رجا بلد دمشق
(مُدَمْشَق) بفتح شين گوشت
بریان نیم پخته
(دِمِشْقِين) بالکسر لفلسطین دمی
است و بمصر
(دَمْشِقُوا الامرَ) بیارید آن کار را
بشتاب

دمص

(دَمْص) بالفتح شتاب کردن در
هرچیز و افکندن ماده سلخ بچه را
و ماکیان تخم را والفعل من نصر
(دِمْص) بالکسر رستهٔ بنا یا چینهٔ
دیوار هرچه برتر از رستهٔ بنا باشد
و رستهٔ بنا را رهص گویند
(دَمَص) بالتحریك باریکی دنبالهٔ
ابرو و معاییری پیش آن وکمی موی مر
والفعل من سمع
(رجلٌ ادمَص) مرد باریك دنباله
ابرو نعت مذکر است و دَمْصَاء
نعت مونث

دمع

(دَمْع) بالفتح اشك چشم از اندوه یا
از شادی دُمُوع جمع * و دَمْعٌ دائم

در آلی است
(دَمْعَة) قطرهٔ سرشك و ملتی است
که بدان چشم هموار تر و پر آب
بلند * و دَمْعَةُ العشّاق) حب النیل
است * (دَمْعَةُ الشجر) البلاب است
بغایت جالی و جهت مترددن موی
مجرب * (دَمْعَةُ الکَرْم) آبی تاك
که در ایام بهار چکد * (ذو الدَّمْعَة)
لقب حسین بن زید بن علی بن
حسین بن علی بن ابی طالب رضوان
الله علیهم
(دُمُع) بضمتین نشان و اثر آب چشم
بر رخسار
(امرأةٌ دَمِعَة) کفرحة زن زود سرشك
(دَامِع) کصاحب خاك نمناك
(دَامِعَة) شکستگی سر چنانکه خون
از وی روان باشد بعد دامیه است
(دِمَاع) بالکسر داغ و اثر آب چشم
بر رخسار تا بینی
(دُمَاع) کغراب رو بیدگی است
(قَدَحٌ دَمْعَان) بالفتح کاسهٔ لبریز
(دَمْعَانَة) آبی است مر بنی بحر را
(دُمَّاع) کرمان آب که از تاك چکد
در بهاران و جان دانه و آب چشم که از
علتی یا از پیری باشد

(دَمَّاع) کشداد خاك نمناك و روز
باران نرم ریزه
(بعیرٌ مَدْمُوع) شتر که بر رخسار
او دُمع یا دِماع باشد
(مَدَامِع) انجهای چشم جمع مَدْمَع
(ف س) دَمَعَتِ العینُ دَمْعًا
بالفتح * و دَمَعًا بالتحریك اشك
بارید چشم
(اِدْمَاع) پر کردن خنور و جز آن

دمغ

(دَامِغَة) کصاحبة شکستگی سر که
بدماغ رسد و هی آخرة الشجاج و شجاج
که احکام شرعی بوی متعلق است
ده نوع است * قاشرة و آن را حارصة نیز
گویند * انگاه باضعة * پس دامیة
پس متلاحمة * پس سمحاق * پس
موضحة * پس هاشمة * پس منقلة
پس آمّة * پس دامغة * و زاد
ابوعبید دامعة بالمهملة بعد الدامیه
او قبلها * و شکوفه مانندی است در از
بسیار سخت که از خرما بن بیرون
آید اکران را بکذارند وترک دهند
خرما بن را تباه کنند وخشك گرداند
و آهنی است که بر دنباله پالان نصب
کنند و چوبیکه میان دو ستون در

پیمانه تا مغز رابدان آریزند
(دِمَاغ) بالکسر مغز سر یا پوست تنک
مر یا پوست تنک که بزیر کاسهٔ سر است *
وأُمّ الدِّمَاغ) خریطه مانندی از
پوست تنک که در ان مغز سر است
أَدْمِغَة جمع
(دَمِيغ) کامیر سرشکسته وآنکه دماغ
او را آسیب رسیده باشد * و(دَمِيغ
الشیطان) لقب مردی
(مَدْمُوغ) سرشکسته وآسیب زده
دماغ
(حَجَرٌ دَامُوغٌ) سنگ سرشکن چنانکه
شکستگی را بدماغ رساند * حَجَرٌ
دَامُوغَةٌ) مثله والهاء للمبالغة
(فـ ن) دَمَغَهُ دَمْغًا) بالفتح سر
شکسته او را چنانکه بدماغ رسید *
و(دَمَغَ فلانًا) زد بر دماغ او * و(دَمَغَتْهُ
الشَّمْسُ) درد رسانید دماغ او را *
و(دَمَغَهُم بِمُطْفِئَةِ الرَّضْف) یعنی
ذبح کرد جهت مهمانی انها گوسپند
لاغر را وقیل گوسپند فربه را
(أَدْمَغَهُ إِلَى كَذَا) محتاج گردانید
او را بسوی آن
(مُدَمَّغ) کمعظم احمق ودامن لحن
العوام وصوابه الدَّمِيغ او المدموغ

(دَمَّغَ الثَّرِيدَ بِالدَّسَمِ تَدْمِيغًا)
نرم کرد اشکنه را بچرب

دمق

(دَمَق) محرکة باد وبرف سرد بهم دمه
ودزدی والفعل من سمع
(دَمَقَةُ الحَدَّاد) دمهٔ آهنگران نیز
معرب دمه
(دَامِق) بصاحب تباه بی خیر
(دَمِيق) کامیر درچیزی درآمده *
مَدْمُوق مثله
(دَمُوق) کصبور تباه بی خیر
(يوم دَامُوق) روز بسیار گرم
(ن) دَمَقَ دُمُوقًا) بناگاه درآمد
بی دستوری * و(دَمَقَ فَاهُ) شکست
دندان او را * ونیز (دُمُوق) درآمدن
صیاد در کاره وبسیار نوشیدن شراب را
یقال دَمَقُوا فی الخمر اذا اتوها نتوالی شربها
واکثروا منه * ودَمَقَ الشيءَ فی
الشيء) کنصر وضرب درآورد چیزی
را درچیزی
(اَدْمَقَ الشيءَ في الشيءِ) درآورد
چیزی را درچیزی
(دَمَّقَ العَجِينَ تَدْمِيقًا) پوشید
خمیر را با رد تا خمیر دردست
نچسپد * و(دَمَّقَ الشيءَ في
الشيء) بمعنی (دَمَقَ الشيءَ في الشيء)
است
(مُدَمَّق) مبنیا للمفعول جای
درامدن
(اِنْدَمَق) بناگاه درآمد بی دستوری *
واندمقت المادَّة) [illegible]
خود * ونیز (انْدِمَاق) درآمدن صیاد
درکاره

دمقس

(دِمَقْس) کهزبر ابریشم [illegible]
پیله که نوعی از ابریشم ردی است
یا دیبا یا کتان
(دِمَقَاس) بالکسر بمعنی دمقس
است
(ثوب مُدَمْقَس) جامهٔ ابریشمی

دمقص

(دِمَقْص) کهزبر ریسمان پیله *
دِمَقَاص) کقرطاس مثله

دمك

دَامِكَة) سختی وبلا دَوَامِك جمع
یقال اصابتهم دَامِكَةٌ مِن دَوَامِك
الدهر ای دَاهِيَةٌ من دواهيه
(دَمِيك) کظریف * وشهر دَمِيكٌ
ماه تمام
(دَمُوك) کصبور تام اسب [illegible]

بن شیبان وامانی فرقاً ... انا ابن
... رمی الدَّموک * فصفة ای
المریعة کماتسرع الرحی. اواسم وصف
به * وبکرة دَمُوکٌ) چرخ دلو حیات
کرد یا بسیار سخت یا چرخ بزرگ
که ... آب ... کش ...
... تیز رو وسریع باشد دُمُك
بضمتین جمع * ورحیً دَمُوکٌ)
آسیازود آرد کننده
(... رنغروج یعنی
چوبیکه خمیرنان را بدان پهن سازند
(مِدْمَاك) بالکسر رستهٔ بنا ورشتهٔ
راز که بدان دیوار را راست کنند
ورشتهٔ درود گرکه وقت تراشیدن
چوب بدان خط کشد
(دَمَکْمَك) کسفرجل سخت و توانا * و
رحیً دَمَکْمَکٌ) نیك آرد کننده
(ن) دَمَکَتِ الاَرْنَبُ دموکاً) شتاب
دوید خرگوش * ودَمَكَ الشیءَ)
تابان ونرم کرده شد * ودَمَکَتِ
الشمس فی الجو) بلند برآمد *
ودَمَكَ الشیءَ دَمْکاً) بالفتح سائیدن
وآن ... مانند کردن را * ودَمَکَهُ) استوار
کرد * ودَمَكَ الرِّشَاءَ) تاب دادرسن
دلورا * ودَمَكَ الفحلُ الناقةَ)

برجست برناقه

دمل

(دَمَال) آسحاب خرمای بوی گرفته
سیاه وکهنه وآب آرد وسرکین ربا
سپرده ستوران از پشك وخاك
وتباهی غوره خرما پیش از رسیدن
چنانکه سیاه کرده
(دُمَّل) کصرد ریش دِمْلان بالکسر
جمع
(دُمَّل) کسکر نوعی از ریش باعام
است دَمَامِیل جمع
(ن) دَمَلَ الاَرْضَ دَمْلاً) بالفتح
ودَمَلاناً) بالتحریك اصلاح کرد
آن را یا نیرو دادوی را بسرکین
ودَمَلَ بینهم) اصلاح نمود میان
انها * ودَمَلَهُ الدَّوَاءُ) به کرد دمل را
وداروی بخشید * ونیز دَمْل) نرمی ونرمی
کردن
(س) دَمِلَ الجُرْحُ) بهشد و نیکو
گردید * ومنه قولهم دَمِلَ جرحُهُ علی
بغی ولا یُدْرَی ای اختتم علی فساد ولم
یعلم
(مُدَامَلَة) مدارا کردن با کسی
(تَدَمَّلَتِ الاَرْضُ) صالح گردید
ونیز ... بر ...

(تَدَامَلُوا) صلح یکدیگر صلح نمودند
(اِنْدَمَلَ الجُرْحُ) بهشد ونیکو گردید

دملج

(دُمْلُج) بضم دال وضم لام وفتح آن
بازوبند دَمَالِج جمع * وکقنفذ نام
اسپ معاذ بن عمرو بن جموح
(مُدَمْلَج) بفتح لام مملك هموار
(دُمْلُوج) بالضم بازوبند * وحجر
دُمْلُوج) سنك تابان دَمَالِیج جمع *
ورخت یقال القی دمالیجه ای ثقله
ومتاعه * ونیز دَمَالیج) زمینهای
سخت
(دَمْلَجَة) هموارکاروردرستی صنعت
دِمْلاج) بالکسر مثله یقال دَمْلَجَ
الشیءَ دَمْلَجَةً ودِمْلاجاً) ای سوّاه
واحسن صنعته

دملح

(دُمْلُحَة) بالضم زن بریه پرکوشته
(دَمْلَحَة دُمْلُحَة) غلطانید آن را

دملص

(دُمَلِص) کعلبط رخشان دُمَالِص)

(دُمَلِق) کعلبط سنك تابان کرد
دَمَالِق جمع

(دُمَالِق) کعلابط سنك تابان کرده * و
رجل دُمَالِقُ الرَّاس) مرد سر
سترده * وفرجٌ دُمَالِقٌ) کس فراخ
(دُمْلُوق) کعصفور سنك تابان کرده
ونباتیست کوچك ترازهرچون که در
ریکستان ومرغزار ماروید
(مُدَمْلَق) بفتح لام سنك تابان کرده
وهم لغزان کرده
(دَمْلَقَ الشَّيْءَ) کرد تابان کردانید
آن را

دملك

(دُمْلُوك) بالضم سنك تابان کرده
(حجرٌ مُدَمْلَكٌ) بمعنی حجر ملوك
است * وسهمٌ مُدَمْلَكٌ تیر راست
درست بی پیچیده * ونصلٌ
مُدَمْلَكٌ) پیکان کرد تابان * وحافرٌ
مُدَمْلَكٌ) سم لغزان کرده
(دَمْلَكَ الشَّيْءَ) کرد تابان کردانید
آن را
(تَدَمْلَكَ الشَّيْءُ) کرد تابان کردید *
وتَدَمْلَكَ ثَدْيُهَا) کرد شد وبرآمد

دمم

(دَمّ) بالفتح نباتیست وخون لغة فی
الدم المخففه * وکربه ویکسر ذکره فی
(دِمّ) بالکسر کربه خایه
(دِمَّة) اسپش وسورچه ومرد کوتاه بالا
حقیر وکربه وکوسپند وآهل کوسپندان
منه الحدیث لا بَأسَ بالصَّلوة فی دِمَّة
الغَنَم ای مربضها کانه دُمَّ بالبول والبعر *
وپشکل شتر وکوسپند
(دِمَم) کعنب چیزیکه بدان دیك
شکسته بسته شود از خون ومانند آن
وخون
(دُمَّة) بالضم روش وبازیچه است و
یکی از سوراخهای کلاکموش
(دُمَمَة) کهمزة یکی از سوراخهای
کلاکموش
(دِمَام) ککتاب داروی است که برچشم
خانه وپشت وپیشانی کودک مالند
وهرچیزیکه طلا کرده شود وابریق آب
(دَمَامَة) بالفتح زشت روی والفعل
من ضرب ونصر وسمع وکرم یقال
دَمَمْتَ یا فلان او دَمِمْتَ علیه ای
صرت دمیما
(دَمِیم) کامیر حقیر وزشت رو دِمَام
بالکسر جمع * وقِدْرٌ دَمِیمٌ) دیك
شکسته سپوز وجز آن طلا کرده بروی
(دَمِیمَة) زن حقیر دَمَائِم ودِمَام
جمع * وقِدْرٌ دَمِیمَةٌ * بمعنی قدر
دمیم است
(مَدْمُوم) سپید شده بپیه الا زهر
وجز آن وسرخ رنك
(قدرٌ مَدْمُومَةٌ) دیك شکسته سپوز
وخون وجز آن طلا کرده بروی
(مِدَمَّة) بکسر میم ... دندانه
دار که بدان زمین را هموار کنند
(دُمَمَاء) کنفساء سوراخ کلاکموش
(دَامَّاء) بالتشدید طی راهطاء یکی از
سوراخهای کلاکموش که خاک که
کلاکموش آن را از سوراخ برآورده بیرون
جمع کند وسوراخ را بدان برابر
وهموار سازد وامّ طی نواهل جمع
(دِمِّی) کزمکی دمی است بروفرات
(ن) دَمَّهُ دَمّاً) بالفتح طلا کرد ومالید
آن را * ودَمَّ البَیْتَ) خانه را بکچ
اندود * ودَمَّ الثَّوْبَ) رنك کرد جامه
را * ودَمَّ السَّفِینَةَ) قیر مالید کشتی
را * ودَمَّ العَیْنَ) طلا کرد دمام را بر
چشم خانه * ودَمَّ الأَرْضَ) هموار
وبرابر کرد آن را * ودَمَّ فُلَاناً) سخت
شکنجه کرد وشکست سر او را وزدان را
وبشتافت * ودَمَّ القَوْمَ) هلاک کرد
ونیست کردانید * ودَمَّ الیربوعُ
جُحْرَهُ) بخاک انباشت سوراخ او برابر

کردانید # (وَدَمَّ الحِصَانُ الحِجْرَ)
بر جست اسب نر بر ماده # (وَ
دَمَّ الکمأةَ) هموار کرد برابر ساحت
بر سمارغ خاک را # (دُمَّ بِالشَّحمِ)
مجهولا آکنده پیه و گوشت بار آورد
(اَدَمَّ فلانٌ) زشت آورد از سخن و جز آن
یا بچهٔ زشت روی زاد # و نیز (ادَمام)
کار بد و زشت کردن
(مُدَمَّم) کمعظم چاه خرد سر برآورده
(دَمَّمَ العَینَ تَدمِیماً) طلا کرد دمام
را بر چشم خانه

د م ن

(دَمْن) بالفتح پوسیدگی و سیاهی
که بخرما بن رسد
(دِمْن) بالکسر سرگین تو بر تو نشسته
و یک شتر و گوسپند و جز آن # یقال
(هُوَ دِمْنُ مالٍ) یعنی او نیکو است در
سیاست شتران
(دِمْنَة) آثار خانه و سواد مردم و آثار
باشش مردم و کینهٔ دیرینه یا عام است
و جای نزدیک خانه دِمَن بحذف تا
دِمَن کعنب جمع # و نام شغالی
رفیق کلیله که سعایت شنزبه پیش شیر
نمود و او را بقتل رسانید و کتاب کلیله
و دمنه که آن را بیدپای پندت در وقت
رای داب شلیم راجه گجرات بر زبان
حیوانات تالیف نموده محتوی است
بر ان قصه و دیگر امور سیاست مدن و
جز آن و از ینجا است که بدین نام موسوم
ساخت # ویقال (هو دِمْنةُ مالٍ)
یعنی او نیکو سیاست کننده شتران است
(دَمان) کسحاب خاکستر و سرگین و
پوسیدگی و سیاهی که بخرما بن رسد
و نیز دمنه زمین را بسرگین
(عبدالله بن دُمَینَة) کجهینه شاعر است
(اَدْمان) بالفتح درختی است که در
کرمامی روید و آفتی است که بخرما بن
عارض شود و بالتحریک پوسیدگی
و سیاهی که بخرما بن رسد عن ابن
القطّاع
(دَامان) دهی است و سیب در آنجا
بسیار پیدا می شود
(دَمُّون) کتنور زمین درشت و نام جایی
(دُمَّینی) کسمیهی یکی از سوراخهای
کلاکموش
(دَمامین) دهی است بصعید
(ض) (دَمَنَ الارضَ) نیرو داد زمین
را بسرگین و اصلاح آن کرد
(س) (دَمِنَ) کینه ور گردید
(اَدْمَنَ الشئَ) همواره کرد آن را #
(وادْمَنَ الخمرَ) پیوسته خورد می را
(مُدمِن) کمعظم موضعی است
(دَمَّنَتِ الماشیةُ المکانَ تَدمیناً)
سرگین ناک گردانید مکان را # و کذا
دَمَّنَ القومُ الدارَ و دَمَّنَ الشاءُ
الماءَ # (دَمَّنَه) دستوری داد او را #
(و دَمَّنَ بابَه) لازم گرفت در او را
(مُتَدَمِّن) مکان سرگین ناک
(و ماء مُتَدَمِّنٌ) آب پشکل ناک

د م ن س

(دُمانِس) کعلابط شهری است بمصر
و دهی است بتفلیس

د م

(دَم) خون تثنیته دَمان و دَمَیان
و جمعه دِماء بالکسر و دُمِیّ علی
فعول و تصغیره دُمَیّ والنسبة الیه
دَمِیّ او دَمَوِیّ واصل دم دَمَوٌ
بالتحریک وانما قالوا دَمِیَ یدمَی للکسرة
التی قبل الیاء کما قالوا رضی یرضی
و هو من الرضوان وقال سیبویه دَمْیٌ
بسکون المیم لانه یجمع علی دِماء و دُمِیّ
مثل ظَبْیٌ و ظِباء و ظُبِیّ للظبی ولو کان مثل
عصاً لما جمع علی ذلک و قال المبرد اصله
فعَل بالتحریک وان جاء جمعه
مخالفاً لنظائره والذاهب منه الیاء

ودل عليها قولهم في التثنية دميان
وقد اخرجه الشاعر على اصله فقال *
فلسنا على الاعقاب تدمى كلومنا *
ولكن على اقدامنا يقطر الدمى * و
كربه * ربنات دم) گياهى است *
ودم الغزلان) تره است * ودم
الاخوين) خون سياوشان وآن صمغ
درختى است سرخ خالص مائل به
بنفشى وقوتش مدتها باقي ماند
وگويند عصارهٔ گياه سرخى است
وازسقوطرونواحي هند خيزد درسوم
سرد وخشك قابض قوى وقاطع خون از
جميع اعضا ومقوى معده ونصف درهم
آن با زردهٔ بيضهٔ نيم برشت سحج را
دفع كند وشكم را بند نمايد واكتحال
ان چشم را قوت دهد * (ذودم)
موضعي است
(دمة) پارهٔ خون وهى اخص من الدم
كما قالوا بياض وبياضة ولغة فيه
(دمية) بالضم پيكر منقوش از سنگ
مرمر وعاج ومانند آن يا پيكر منقوش
كه دران سرخى هم باشد يا عام است
وبت دمى جمع
(هو دامي الشفة) اوفقير است
(دامية) سرشكستگى كه خون پيدا

آيد ازوى ونرود
(دامياء) خير وبركت
(س) دمي دمى ودميا) خون
آلوده گرديد
(ادميته) خون آلوده گردانيدم
اورا
(مدمى) تيرى كه بران سرخى خون
باشد يا تيري كه بران خون چفسيده
خشك گرديده ونيك سرخ از اسپ
وجزآن
(دميته تدمية) خون آلوده
گردانيدم اورا * ودميت له) آسان
كردم براي او راه را وادادم او را راهي
وساختم براي او راه را ونزديك گردانيدم
آن را براي او وباهام است وحياك الله
وقرب دارك گفتم مراو را وظاهر شدم
براي او وبلا عوض دادم او را از مال خود
(متدمى) آنكه بنرمى ومدارا حق
خود را از غريم بستد وخون آرنده از بينى
خود سرپست كننده دران حالت
(استدماء) بنرمي خواستن حق خود
را از غريم

د م ه

(دمه) محركة سخت گرم شدن ريك
والفعل من فتح وبازيچه است

مركودكان را
(ادمومة ادميماها) نزديك بوده
كه از شدت وسختى گرما جوش زند *
وادمومه فلان) بى هوش گرديد

د م ه ك ر

(دمهكر) ... مرجل دم گير معرب
دمه گير

د م ي ط

(دمياط) بالكسر شهري است برساحل
نيل از مضافات مصر

باب الدال فصل النون

د ن ء

(دانىء) كصاحب ناكس وبى باك
(رجل ادنأ) بالفتح مرد كوزپشت *
(دنأى) كسكرى مونث
(دنيىء) كامير مرد فرومايه پليد
وبى باك وحقير وخوار ادناء
دناء جمع * ومنه الحديث ما فيهم
دنىء اي ليس في اهل الجنة دنىء
اي خسيس وانما فيهم ادنى اى اقل
رتبة
(دنيئة) عيب ونقيصة وفي
الحديث علام يعطي الدنية في
ديننا اي الخصلة المذمومة
(ن ك) دنأ دنوءا ودناءة فرومايه

وبی باک کردید

(س) دَنِیَ دَنًا) محرکة کوزپشت کردید

(اَدْنَأ اِدْنَاءً) مرتکب عیب و نقیصة کردید

(تَدَنَّاهُ) برانگیخت او را ابر نرومایکی

دنب

(دِنَّب) بکسر وتشدید نون مفتوح کوتاه بالا دِنَّبَة و دِنَّابَة مثله

(احمد بن محمد بن علی بن ثابت ازجی دُنَّابِی) بالضم محدث است

دنبح

(دُنْبُح) کسنبل بدخلق

دنبل

(دُنْبُل) کقنفذ قبیلهٔ است از اکراد بنواحی موصل ازان قبیله است احمد دُنْبُلی ابن نصر فقیه شافعی وعلی دُنْبُلِی ابن ابی بکر بن سلیمان محدث

دنج

(دُنُج) بضمتین دانشمند ان کانه جمع دَنُوج بالفتح

(تُرَابٌ دَانِجٌ) خاکی که بدان باد پنهان خانها را بپوشد و برا نکیزد

ربپرد آن را

(دِنَاج) بالکسر استواری و استوار کردن کار والفعل من ضرب

(دَانَاج) دانشمند معرب داناولقب عبدالله بن فیروز بصری

دنح

(دِنْح) بالکسر عیدی است مرترسایان را

(ف) دَنَحَ دُنُوحًا) رام کردید

(دَنَّحَ تَدْنِیحًا رام کردید

دنحب

(دَنْحَبَة) بحای مهمله خیانت

دنحس

(دَنْحَس) کجعفر سخت کوشت تنومند

دنخ

(دَنَخَان) محرکة کران بار رفتن از کرانی بار والفعل من نصر

(مُدَنِّخ) کمحدث بسیار پلید زبان [illegible] سر وی بلندی وپستی باشد

(دَنَّخَ تَدْنِیخًا) فروتنی نمود ورام کردید وپست کرد سر خود را * وَدَنَّخَ الْبَیْتَ) ملازم خانه کردید * ونیز تَدْنِیخ) نشیب وفراز پدید رفتن * مریزه [illegible] یقال دَنَّخَت الْبِطِّیخَةُ اذا انهزم

بعضها وخرج بعضها وکل اَدْنَخَتْ

دِ فِرَاه) یعنی بلند کردید قمحدوه وی تندی پس مرد و کوش را در آمد پس تندی پس مرد وکوش

دندک

(دُنْدُک) بالضم قچقاریکه چون برفتار آید کوشت وی بلرزد از فربهی

دندم

(دِنْدِم) کزبرج کیاه کهنه سیاه

دندن

(دِنْدِن) بالکسر علف سیاه خشک شده یا درخت سیاه خشک و بیخ صلیان وسخن باواز خفی که مفهوم نشود

(دَنَادِنُ الثیاب) عطف جامه

(دَنْدَنَ الذُّبَابُ دَنْدَنَةً) بانک کرد مکس * وَدَنْدَنَ الرَّجُلُ) درجایی آمد وشد کرد ومنه الحدیث حولهما تُدَنْدِنُ وفی طلبهما * ونیز دَنْدَنَة) آواز مکس و زنبوران وسخن باواز خفی که فهم نشود و باواز خفی سخن کفتن که بفهم نیاید

دندنق

(دَنْدَانِقَان) بالفتح وکسر النون شهری است بنواحی مرو

دنس

(دَنِس) ککتف آلوده بریم ومرد آلوده آبرو وزشت خو (اَدْنَاس) ومَدَانِیْس جمع •

(دَنَس) محرکة ریمناکی وریمناک شدن والفعل من سمع یقال دَنِسَ الثوبُ دَنَسًا ودَنَاسَةً) بالفتح ریمناک کردید * وکذا دَنِسَ الْعِرْضُ والخُلُقُ) معیوب وزشت کردید

(دَنَّسَ ثَوْبَهُ تَدْنِیْسًا) ریمناک کردانید جامه ویرا * ودَنَّسَ عِرْضَهُ) معیوب وزشت کرد آبروی اورا

(مُتَدَنِّس) ریمناک وبدخلق

(تَدَنَّسَ الثَّوْبُ) ریمناک کردید * وتَدَنَّسَ عِرْضُهُ) زشت ومعیوب کردید

دن ع

(دَنَع) محرکة انچه بیند از دشتر کش از شتر وخواری وفرومایکان وناکسان

(دَنِع) ککتف ناکس بی خیر وبی عقل وبخیل

(دَانِع) کصاحب فرومایه وبخیل

(دَنِیْع) کامیر ناکس بی خیر وبی عقل دَنِیْعَة مثله

(ف) دَنَعَ دُنُوْعًا ودَنَاعَةً) ناکس وبخیل کردید

(س) دَنِعَ الصَّبِیُّ دَنَعًا) خواهان طعام وکرسنه کردید وآرزومند وامید واران کشت وفروتنی نمود وخوار شد وناکس وبخیل کردید

دن غ

(رجلٌ دَنِغٌ) ککتف مرد فرومایه وناکس دَنَغَة محرکة جمع

دن ف

(دَنَف) محرکة بیماری دائمی یستوی فیها المذکر والمونث والتثنیة والجمع تقول رجلٌ دَنَفٌ وامرأةٌ دَنَفٌ وهُمَا وهُمْ وهُنَّ دَنَفٌ فاذا کسرت العین انثت وثنیت وجمعت فتقول رجلٌ دَنِفٌ وامرأةٌ دَنِفَةٌ وهما دَنِفَانِ ودَنِفَتَانِ وهم دَنِفُون وهُنَّ دَنِفَاتٌ وکاهی محرکة را هم تثنیه وجمع آرند

(س) دَنِفَ الْمَرِیْضُ دَنَفًا) بالتحریک بیمار کران شد * ودَنِفَتِ الشَّمْسُ) نزدیک شد بفرو شدن وزرد کردید * ودَنِفَ الْاَمْرُ) نزدیک شد * ونیز دَنَف) بیماری ملازم

(مُدْنَف) کمکرم بیمار کران مُدْنِف کمحسن مثله

(اَدْنَفَ الْمَرِیْضُ) بیمار کران شد * وادنفه المرضُ) بیمار کران کرد او را بیماری لازم متعد * واَدْنَفَتِ الشَّمْسُ) نزدیک بفرو شدن کردید وزرد کشت * واَدْنَفَتُ الْاَمْرَ) نزدیک کرد انید م کار را

دن ف خ

(دَنْفَخ) کجعفر سطبر ونام مردی

دن ف س

(دِنْفِس) کزبرج زن کول

(دُنَافِس) کعلابط بد خو

(دِنْفَاس) دنفاس است وزنا ومعنی

دن ف ش

(دَنْفَشَة) هر دو چشم خواب انیک دیدن وچشمک زدن یقال دَنْفَشَ الرَّجُلُ) اذا نظر وکسر عینیه

دن ف ص

(دِنْفِصَة) بالکسر دابه است کوچک وزن لاغر

دن ق

(دَنْق) بالفتح سپستان در اول تر ودر حرارت وبرودت معتدل مسهل محرور المزاج ومواد سوداوی ومسکن حدت صفرا وعطش ومقوی امعا وجهت حرقت بول وسرفه حار واخراج کرم معده نافع

(دَنْقَة) دانه است ردی میان تلخ که در کندم روید بهندی مُنمنا یا اکرا است

(دَنْقَعَ) بجبر كه كند مردیوانه را آن نوعی
از دَنْقَعه است
(دَنُوق) كصبور كسیكه نفقه را بر عیال
خود تنك كند دُنُق بضمتین جمع
(دَانِق) كصاحب كول ودزد ولاغر
وضعیف وفرومایه از مردم وستو رود انك
كه شش یك درهم است ویفتح النون
فی هذا المعنی
(دَانَاق) دانك لغتی است در دانق
(دِنِّیق) كامیر كسیكه تنها خورد در
روز و در شب در روشنی ماه تا مهمان
او را نه بیند
(ض ن) دَنَق دُنُوقًا) تتبع وجستجو
كرد مداق امور را
(دَنَّق وَجْهُهُ تَدْنِیقًا) ظاهر شد
در وجه وی لاغری از رنج یا مرض * و
دَنَّقَتْ عَیْنُهُ) فرو شد چشم وی بمغا
و همت نكریست * ونیز تَدْنِیق)
نیك نكریستن در كار را استقصا كردن
یقال لاتدنقوا فیدنق علیكم و هموار ه
نكریستن در چیزی ونزدیك شدن
افتاب بفرو شدن

دن ق ر

(دِنْقَر) كجعفر شوره قوته قریبة بقوة
ثلثی حار جدا

(فرس دَنْقَرِیّ) بالفتح اسب كوتاه
زشت وحقیر دِنْقِرِی بالكسر مثله * و
رجل دَنْقَرِیّ ودِنْقِرِیّ كذلك
(دَنْقَرَة) بالفتح جست وجو كردن
كارهای مشكل یا كارهای حقیر وركیك را
وهی من عدو الدابة ومشیها اذا كان
دمیمًا

دن ق س

(دَنْقَسَة) تباهی افكندن میان قوم
وپست نمودن سر از فروتنی وهواری
وخوابیده چشم دیدن

دن ق ش

(دَنْقَش) كجعفر نام شخصی
(دَنْقَشَ دَنْقَشَةً) مرد و چشم فرو
خوابانیده دید * ودَنْقَشَ بَیْنَهُمْ)
تباهی انداخت میان انها

دن ك س

(دَنْكَسَ فِي بَیْتِهِ) پنهان كردید
در خانه خود وبیرون نیامد برای
حاجت قوم وآن عیب است

دن ل

(دَانَال) اسم اعجمی است * ودَانِیال)
نام پیغمبری یا همان دانال است

دن م

(دِنَّمَة) بكسر دال وتشدید نون
مفتوح زن كوتاه بالا ومورچه * دِنَّامَة)
بالكسر وشد النون مثله فیهما
(تَدْنِیم) فرو مایكی وآواز كمان وآواز
طست مانند ترنیم برای مهمله

دن ن

(دَنّ) بالفتح خم بزرك قرار ندود یا
دراز تر از سبو واصغر له عسعس لا یقعد
الا ان یحفر له دِنَان بالكسر جمع * و
راشد بن دَنّ ابن معبد است * ودَنَّان)
مثنی دو كوه اند
(دَنِّیَّة القاضی) كلاه قاضی است
شبهت بالدن
(دِنَّة) بالكسر دابه است كوچك كه
بمورچه ماند قاله ابن سیده
(دَنَن) محركة كوژ پشتی وپستی
وفرو رفتكی سینه مركردن ویكون فی
الدواب وفی كل ذی اربع وهو من اسوء
العیوب والفعل من سمع * وشهریست
(رجل أَدَنّ) مرد كوژ پشت * وفرس
أَدَنّ) اسب كوتاه دستها دَنَّاء مونث *
وبیت أَدَنّ) خانه پست
(ظالم بن دُنَیْن) كزبیر نام شخصی
كه پدر مادر عبدالله ومجاشع
وسدوس پسران دارم بن مالك بن
حنظله است

(ض) دَنَّ فُلَانٌ دَنِیْنًا) آهسته
سخن گفت کفهمیده نشد ازان *
ودَنَّ الذُّبَابُ) بانك كرد مكس *
ونیز دَنِیْن) سخن بآواز مخفی که بفهم
نیاید
(اَدَنَّ) اقامت نمود
(دَنَّنَ الذُّبَابُ تَدْنِیْنًا) بانك كرد
مكس

د ن و

(دَنَا) موضعی است
(اَدْنی) نزدیك ترو فرومایه وکم تر
ومنه زَادَ فی مِنْ صَدَاقِهَا ...
مِنْ مَهْرِ مِثْلِهَا * وفروتر ومنه ادنی
خیبر ای اسفلها * ولَقِیْتُهُ اَدْنَی دَنِی
كحتّی و اَدْنَی دَنِیّ) كغنی ملاقات
کردم باو اول هرچیز
(اَدْنیَان) دو وادي اند
(دُنْیَا) این جهان نزدیك نقیض
آخرت و قد ینون دُنًی جمع مثل
کُبری و کُبَر اصله دُنْوَی فحذف الواو
لاجتماع الساکنین دُنْیاوِیٌّ ودُنْیَوِیٌّ
ودُنْیِیٌّ منسوب است بوي * ومؤنث
اَدْنَی بمعنی نزدیك تر * ویقال هو ابن
عَمِّی اوابن خالی اوابن عمتی اوابن
خالتی اوابن اخی اوابن اختی دِنْیًا
بالکسر والضم ودِنْیَةً بالکسر لَحًّا یعنی
او پسرعم من است لاصق النسب
است فاذا ضممت لم یجز الاجراء وفی
الکسر جاز الاجراء والسکون واذا اضفت
العم الی المعرفة لم یجز الخفض فی نحو دنی
کقولك هو ابن عمه دِنْیًا ودِنْیَةً لان
دِنْیًا نکرة ولایکون نعتًا المعرفة * والسماءُ
الدُّنیا) این اسمان نزدیك ترین بها مِنْ
ساکنی الارض * وکل اسماءُ الدنیا)
بالاضافة
(دَانِی) قریب وفرومایه
(فاکهةٌ دَانِیَةٌ) میوه قریب که دست
بدان تواند رسید * ومعرفة شهری
است بمغرب ازان شهراست جماعتی
ازعلما ازان جماعت است ابوعمرو
مقري
(دَنِیّ) کغنی ناکس وضعیف ونزدیك
وحقیر
(ن) دَنَامنه دُنُوًّا ودَنَاوَةً) با لفتح
نزدیك شد * ونیز دَنَاوَة) ...
وقرابت یقال مَا تزدادُ منا الا قربًا
دَنَاوَةً * ودَنَادَنًا ودِنَایَةً) بالکسر ناکس
وضعیف و نزدیك وحقیر گردید
(ناقةٌ مُدْنٍ) شترماده که نتاج آن
قریب شده باشد * ناقةٌ مُدْنِیَةٌ)
بالتاء مثله
(اَدْنَی مِنْهُ اِدْنَاءً) نزدیك گردید
واَدْنَاهُ) نزدیك گردانید اورا لازم
متعدّ * واَدْنَتِ الناقةُ) نزدیك شد
نتاج وی * واَدْنَی فُلَانٌ) به...
تنك زندگانی نمود
(دَانَیْتُ بَیْنَ الْاَمْرَیْن)قرین
یکدیگر گردانیدم * ودَانَیْتُ الْقَیْدَ)
تنك گردانیدم زنجیررا
(مُدَنِّی) مرد ضعیف
(دَنَّاهُ تَدْنِیَةً) نزدیك گردانید اورا *
ودَنَّی فِی الْاَمْرِ) جست وجو کرد
هرکار خرد وبزرگ را وفی الحدیث اذا
اکلتم فدنوا ای کلوا مما یلیکم
(اِدَّنَی) علی افتعل نزدیك گردید
(تَدَنَّی) اندك اندك نزدیك
شد
(تَدَانَوْا) همدیگر نزدیك شدند
(اِسْتَدْنَاهُ) نزدیك شدن خواست

د ن ی س ر

(دُنَیْسَر) بضم دال وفتح نون وسکون
شهریست نزدیك ماردین

د ن ی ل س

(دَنَیْلَس) نوعی ازصدف

ذ ن ی ا ن د

(دُنْبَاوَنْد) کوهی است بکرمان والعامة
تقول دماوند * وکوهی است بنواحی ری
که عثمان رضی الله عنه ابو ...را
در ... نیز ...
... د

باب الدال فصل الواو

د و ء

(دَاء) ... (أَدْوَاء) جمع * (دَاءُ
الذِّئب) گرسنگی * (دَاءُ الأَسَد)
خوره * (دَاءُ الثَّعْلَب) علتی است
که موی بریزاند * (دَاءُ الحَيَّة)
بیماری سراست که موی و پوست را
بیفکند * (دَاءُ الكَلْب) جنون سبعی
است * (دَاءُ الفِيل) بیماریی است
که ساق و پای را سطبر کرداند *
وقولهم (بِهِ دَاءُ ظَبْيٍ) یعنی لَيْسَ بِهِ
داءٌ کما لا داءَ بالظبی
(دَاءَة) کوهی است نزدیک مکه و
موضعی است مرهذیل را
(رجلٌ داءٍ) مرد بیمار (دَائِيَة)
مونث
(أَدْوَاء) علی الجمع موضعی است
(رجلٌ دَيِّئٌ) کخیّر بیمار والمونث
بالهاء

(س دَاءَ دَوْءًا وَدَاءً) بیمار گردید
ویقال دِئْتَ یا رجلُ) بیمار شدی
(مُدِئٌّ) کمحسن بیمار و بیمار
کننده والمونث بالهاء
(أَدْوَأَ إِدْوَاءً) بیمار گردید * وأَدَأْتَ
یا رجلُ) بیماری شدی * (أَدَاءَهُ)
بیمار ساخت او را لازم متعد * وکذا
(أَدَأْتُهُ إِدَاءَةً) علی النقص * (وأَدْوَأْتُهُ
إِدْوَاءً) علی التمام تهمت نهاد مر
او را

د و ء ب

(دَوْأَب) کجوهر معرفةً اسپی است
مربنی عنبر را * (وبنو دَوْأَب) قبیلهٔ
است

د و ب

(دُوبَان) بالضم دهی است بشام
نزدیک طور
(ن دَابَ دَوْبًا) بالفتح کوشش نمود
و رنج دید در کار

د و ب ل

(دَوْبَل) کجوهر خوک یا خوک نر
یا خوک بچه * (دَوَابِل) جمع ومنه کتاب
معاویة الی ملک الروم لاردنّك اریسًا
من الارارسة ترعی الدوابل وخصّ
صغار لانّ راعیها اوضع * ...

... خطائی خرد اندام و کرک میاهی
امیخته بسپیدی و روباه و لقب
اخطل نصرانی شاعر

د و ث

(دَوْثَة) بالفتح شکست و شکستن لشکر
را والفعل من نصر

د و ج

(دَاجَة) پس روان لشکر و چیزاندک
و حقیر از حاجت یا حَاجَة دَاجَة از اتباع
است ومنه الحدیث ماترکت حاجة
ولا داجةً و روی بشد الجیم
(دُ...) غراب لحاف که پوشیده شود
دُوَّاج) کرمان مثله
(ن) دَاجَ دَوْجًا) خدمت کرد

د و ح

(دَاح) نقشی است رنگین که برلوح
کشند برای مشغولی کودکان داحة
یکی ومنه الدنیا داحة * ودست
برنجن تافته بابریشم ونوعی از بوی
... ش ونقش وخطوط که برکار و غیر آن
باشد
(دَوْحَة) بالفتح درخت بزرگ وتنه
درخت دَوْح جمع
(دَائِحَة) درخت بلند وبزرگ
دَوَائِح جمع

(ن) داح بطنه) کلان شد شکم ان
وفرو هشته کردید * ودَاحت
الشجرة) بزرگ کردید
(دوّح ماله تدويحا) پراکنده نمود
شتران خود را
(اندَاح بطنه) برآمد شکم او

دوخ

(لیل دائخ) شب تاریک
(ن) داخ) رام کردید * وداخ البلاد)
چیره شد بر بلاد ودست یافت بر اهل
آن.
(دوّخه تدويخا) رام کردانید او را *
ودوّخ البلاد) بمعنی داخ البلاد
است

دوخل

(دَوخلّة) بالفتح وتشدید لام
وتخفیف آن زنبیل از برگ خرما که
دران خرما نهند یا عام است

دود

(دُودة) بالضم کرم دُود ودیدان
جمع
(دُوَاد) کغراب کرم ریزه وکرخشك ومرد
تیز رو وشتابنده * وابو دُؤاد) نام
شاعری از ایاد * واحمد بن ابی
دُؤاد) قاضی بوده * وابو دُوادیزید
الراسی * وجُویریة بن الحجاج *
وعلی بن الرقاع * شاعرانند * وعلی
بن علی بن ابی دُؤاد) محدث است
(دُوید بن زید) کزبیر نام شخصی
معمّر که چهارصد و پنجاه ساله عمر
داشت وادرک الاسلام وهولا یعقل و
ارتجز مختصرا بقوله * الیوم یبنی لدوید
بیته * لوکان للدهر بلی ابلیته * اوکان
قرنی واحدا کفیته * یارب نهب صالح
حویته * ورب غیل حسن لویته *
ومعصم مخضب ثنیته * ودُوید بن
طارق) محدث است
(دَوداة) شور وغوغا و بانوج و اثر گهوارهٔ
طفل
(داوُد) نام پیغمبری علیه السلام وهو
اسم اعجمی لایهمز * وابو سلیمان
داود بن حصین) مولای عثمان
بن عفان است * وداود بن
صالح * وداود بن عمرو * وداود
بن ابی هند تابعیانند * وداود طائی
زاهد از اصحاب ابوحنیفه
(دوداء) بالمد موضعی است
(دُودان) بالضم وادی است وپدر قبیلهٔ
از بنی اسد
(ص) داد الطعام دَوْدًا) کرم ناک
شد
(اداد الطعام ادادةً) کرمناك کردید
(دوّد الطعام تدويدا) کرمناك
شد * ودوّد الغلام) بر بانوج نشسته
درهوا آمد ورفت نمود

دودح

(دودحة) بالفتح فربهی

دودر

(دودری) بالفتح کقوطری دختر کوتاه
بالا وبتشدید راء مذکور است در درر

دودم

(دُوادم) کعلابط ودودم کعلبط آب
سرخ است که از درخت طلح یا درخت
سمر بیرون آید ویقال حاضت السمرة
اذا خرج منها ذلك واکثر از کوه بیروت
از بلاد شام خیزد وگویند در جوف
درختهای کهن متکون می گردد در افعال
قائم مقام مومیا است ودر بدل وی
مستعمل شود

دودمس

(دُودمس) بالضم وفتح الدال وکسر
المیم ماری است اما میده گلو سخت
بد بو هر چیزکه بدمد بسوزد آن را
دُودَمِسات ودوامیس جمع

(دُرَدِن) کعلبط خون هیا رشان

دوذی

(دَاذِیّ) شرابی است مرنصاق را ودانهٔ است تلخ

دور

(دار) سرای وقد یذکّر علی معنی المثوی والموضع قال الله تعالی ولنعم دار المتّقین ادؤر بالهمز ادؤر علی الاصل وآدر علی القلب دیار ودیارة ودیارات ودیران ودوران ودورات وادوار وادورة جمع * وشهر مدینهٔ منوره شرّفها الله وموضعی است وقبیلهٔ است ونام بني عبد الدّار که پدر بطنی است وابن هانی بن حبیب که پدر بطنی است * ازانها است ابو رقیّه تمیم داری ابن اوس را بوهند برید داری ابن رزین که صحابیانند * (ودار البقر) دو ده اند بمصر * (ودار القضا) خانهٔ بود که عمر رضی الله عنه وصیت کرده که بقیمت آن ادای دین کنند * (ودار السّلام) بهشت * (ودار عُمارة) دو محله اند ببغداد شرقی وغربی * (ودار القطن) محلهٔ است ببغداد ازان محله است امام ابو الحسن علی بن عمر * ومحله است بحلب ازان محله است عمر بن علی بن قشام صاحب تصانیف مبسوطه در فنون شتی * (ودار شیشعان) درختی است خاردار * (ودار صینی) معرب دارچینی است * (ودار فلفل) پلپل دراز است

(دَارِین) معرفةً موضعی است بشام وجای درآمدن درکشتی ببحرین وبها سوق یحمل المسک من الهند الیها

(دَارَة) سرای وهی اخصّ من الدّار وقبیلهٔ است وزمین فراخ میان کوهها وهرچیزکه محیط چیزی باشد وریگ گرد دارات ودُور جمع * وشهری است بخابور وخرمن ماه وهاله ومعرفةً سختی وبلا * (ودارات العرب) تنیف علی مائة وعشر وهی مذکورة بذکر ما اضیف الیه الدارات مرتّبة علی الحروف وهی دارة الآرام وابرق وآجد والارجام والاسواط والاکلیل والآثوار واهوی وباسل وبحثر وبدّ وتین والبیضاء والتلّی وتیل والثلماء والجأب والجثوم وجدی وجلجل والجلعب والجمل وجودات والجولاء وجولة وجهد وجیفون وحلحل * ولیس بتصحیف جلجل * وحوق والخرج والخلاءة والخنازیر وخنزر والخنزرتین والخنزرتین وداث وردة منخ ودمون والدّور والذویب وذات عرش ورابغ والرجلین والردم وردمة ورفرف بمهملتین مفتوحتین او بمعجمتین مضمومتین والرمح والرمرم ورهبی والرهی وسعر وبکه والسلم وشبیث وشجا بالجیم کقفا ولیس بتصحیف * وشحا وصارة والصفائح وصلصل وصندل وعبص وعسعس والعلیاء وعوارض وعوارِ والعوج وعویج والغبیر والغزیل والغمیر وفتك والفروع وفروع کجدول وهی غیر دارة الفروع * والقداح ککتاب وقرح والقطقط بکسرتین وبضمتین والقلتین والقنعبة والقموص وقوّ کاملس وکبد والکبشات والکور والکور وهی غیر الاولی ولاقط ومأسل ومتالع والمثامن ومحصن والمراض والمردمة والمرورات ومعروف ومعیط والمکامن ومکمن وملحوب والملکة ومنور ومواضیع وموضوع والنشّاش والنصاب وواحد وواسط ووسط ویحرک وشحی ویضم ومضب والیعضید ویمغون او یمعون * (وابن دَارَة) از دلاوران عرب است

(دُور) بالضم دو ده اند بمصر میان

سرّ من رأى وتكريت عليا وسفلى ازان
ده است محمد بن فرحان بن روزبه
ناحيه است از دجيل و محله است
نزد بلك مشهد امام ابوحنيفه ازان محله
است محمد بن مخلد بن حفص و محله
است به نيشاپور ازان محله است ابو
عبد الله دوري * و شهري است باهواز
و موضعي است ببادیه
(دُورَة) دهي است ميان قدس و خليل
ازان ده است بنو الدوري كه قومي است
بمصر
(دُوَيرة) كسفينة دهي است به
نيشاپور ازان ده است محمد بن [illegible] الله
بن يوسف بن خورشيد
(دُوَيرة) كجهينة شهري است بريف
و موضعي است كه سكونت كرد دران
حسون دويري بن هيثم مقري
(مُدَارة) نوعي از دلو و آن پوست كرده
است كه در ميته ازان آب كشي نمايند
و ازار منقش
(دودوران) كحوران موضعي است
ميان قديد و جحفه
(دَارَاني) منسوب است بسوي داريا
كه ده است
(داري) بالقصر شهري است ميان
نصيبين و ماردين بنا هاد او را ابن دارا
الملك و قلعه است بطبرستان و وادي
است بديار بني عامر و ناحيه است
ببحرين و يمامه
(دُوران) بالضم موضعي است و بفتح
دال و راو مشدد ده اي است برساحل
صلح
(دُوار) بالضم و بفتح گشتن سر بعلتي
وهو لازم لهذا المرض وهو حالة يتخيل
لصاحبها ان الاشياء تدور عليه وان
بدنه و دماغه يدوران فلا يملك
ان يثبت
(دَارِيّ) بوي فروش منسوب است
بسوي دارين كه جاي در آمدن در
كشتي است ببحرين و في الحديث
مَثَلُ الجليس الصالح مَثَلُ الداريّ
ان لم يحذك من عطره علقك من
ريحه * و خداوند نعمت و كشتيبان
كه متصل بادبان باشد و مرد ملازم
خانه و شتري كه بعد رفتن شتران در
نشستن گاه شتران پس بماند و كسي
يقال ما به داريّ نيست دران كسي
(دَارِيّة) مرد ملازم خانه و التاء للمبالغه
(دَارِيّا) و يكسر الراء دهي است بشام
دارانيّ منسوب است بوي برغير
قياس
(دُوريّ) بالضم منسوب [illegible] يقال ما به
دوري نيست دران كسي
(دائرة) خط گرد و يقال في الفرس
ثنتا عشرة دائرة وهي [illegible] كه [illegible]
چيزي باشد و حلقه و موهاي گرد
برجانب سر آدمي يا برجاي [illegible]
و هزيمت قال الله تعالى عليهم دائرة
السوء و دوائر جمع * و كولب بالايين
كه زير بيني است
(دَوّار) كشداد در زكار و گردنده يقال
الدهر دوّار به * و زنداني است بيمامه
و كعبه شرفها الله تعالى و بضم و بتي
است و بضم و بخفف
(دَوّارَة) پرگار و كولب بالايين و هر چيز
ساكن را دَوّارة و فَوّارة گويند و چون
حركت و دور كند دُوّارة و فُوّارة بضم
(دَوّاريّ) روزگار [illegible] كنند ه يقال
الدهر دوّاريّ به
(دُوار) كرمان موضعي است
(دُوّارَة) ريگ توده گرد كه وحوش گرد
آن كردند * و دَوّارَةُ الرأس پاره
گرد از سر و بفتح * و دُوّارَةُ البطن
شكنبهٔ گوسپند
(دَيّار) كسي يقال ما فيها ديّار نيست

در خانه کسی اصله دیوار فالواو اذا
وقعت بعد یاء ساکنة قبلها فتحة
قلبت یاءً وادغمت مثل ایّام وقیّام
(ما بها دیّور) کتنور نیست در ان
(ن) دار دورًا ودورانًا (محرکة) کردیدن * و
دُوِرَ بالرّجل) مجهولا * وکذا اُدیرَ
عَلَیْه) مبتلا بعلت دوار کردید
(اَدَرْتُ اِدَارَةً) کردیدم * وادرته)
کردانیدم او را لازم متعدی * واُدیرَ بِه)
مجهولا مبتلا بعلت دوار شد *
وادارة عن الامر وکذا اَدَارَهُ)
عَلَی الْاَمْرِ) نکریست در کار که
چکونه سرانجام دهد ان را
داوره مداورةً ودوارًا) کردید با او * و
داوره علی الامر) نکریست در کار
که چکونه سرانجام دهد ان را * ونیز
مداورة ... کردن
(تدورة) ریك کرد مرایی است میان
کوهها
(مدوّرة) ماده شتر انیکه بکردد در ازنها
راعی و شیر دوشد اخرجت علی الاصل
(دوّرته تدویرًا) کردانیدم او را *
وکذلك دوّرت به) ونیز تدویر
کرد و مدور کردانیدن چیزی را یقال

دورة فتدور
(استدارة) کردیدن

دورق

(دَوْرَق) کجعفر سبوی کوشه دار و
شهری است بخوزستان ازان شهر است
بشیر بن عقبه و قلعة است برجویی
از دجله و پیمانه شراب وان سه رطل
یا چهار رطل بعد ادی است وهو معرب
من الفارسي * والدورق الانطاکي)
بیست وچهار قسط است
(دَوْرَقه) شهری است باندلس یا ان
بتقدیم راست ازان شهر است عبد
العزیز بن محمد
(دَوْرَقستان) شهری است میان
عبّادان و عسکر مکرّم

دورم

(دَوْرَم) کجوهر زن نوجوان کوتاه بالا
بد رفتار

دوس

(دَوْس بن عدنان بن عبد الله)
بالفتح پدر قبیلة است از یمن
(دُوس) بالضم زنك زداینده کان
(دائس) کصاحب خرمن کاه و مرد
خرمن کوب * وقولهم اتتهم الخیل
دوائس) یعنی یکی بعد دیکری
آمدند انها را اسپان
(دُوَیسَة) کجهینه جماعت مردم
(دُوَاسَة) کثمامه او کسحابة جماعت
مردم
(مِدْوَس) بالکسر آله زنك زدودن
و چوب خرمن کوب
(مِدْوَاس) بالکسر چوب خرمن
کوب
(مَدَاس) کسحاب پای تابه و مانند
آن
(مَدَاسَة) بالتاء خرمن جای
(دَوَّاس) کشداد شیر و مرد دلیر
وما ... دَیّاس) بالیاء مرد خرمن
کوب
(مَدَّاسة) کجبانة بینی
(ن) داس دَوْسًا بالفتح ودِیاسًا
ودِیاسة) بالکسر کوفت بپا * ونیز دوس)
خواری و جماع نمودن بمبالغه و زنك
زدودن و روشن کردن شمشیر و مانند
آن و کل اندودن و نرم کردن کل بپا

دوسر

(دَوْسَر) بالفتح شتر بزرک هیکل
وتوانا و نام لشکر نعمان بن منذر و شیر
سخت و قوی جثه و چیز قدیم و کهنه
و اسپ دوسرک و نوعی سطبر و کندم

دیوانه وتلك وكیاهی است كه دانه
آن راماش كویند
(دَوْسَرَة) شترمادهٔ بزرگ هیكل وتیز
رفتار و نیز مرد و زنخ
(دَوْسَرِیّ) شتربزرک هیكل توانا * (دَوْسَرَانِیّ) مثله كأنهما منسوبان الی
دوسر
(دُوَاسِر) كعلابط شتربزرک هیكل توانا
قوی جثة

دوس ق

(دَوَاسِق) بالفتح نام مردی

دوس ك

(دَوْسَك) كجوهر شیركه اصل اهل

دوش

(اَدْوَش) كاحمر مرد تباه چشم * (دَوْشَاء) مونث
(س دَوِشَتْ عَيْنُهُ) تباه شد چشم
اوازهاست چشم * ونیز (دَوَش) محركة
ضعف بصر و تاریكی آن وكوچكی چشم
وتنكی وی یا كجی چشم

دوش ق

(دَوْشَق) بالفتح خانهٔ میانه یا خانهٔ
كلان وسطبر یا شتر دنزک سطبر

دوش ل

(دَوْشَلَة) بالفتح مرزه

دوص

(دَوْص) بالفتح آب غلیظ و سیاه
كه دران آهنكر حدید كرم راسرد
كند
(دَوَّصَ تَدْوِيصًا) فرود آمد از بالا
به نشیب

دوص ر

(دَوْصَر) بالفتح كیاهی است كه بالای
زراعت می باشد رواه ابن قطان

دوط ر

(دَوْطِيرَة) بالفتح وكسر الطاء ابن كفتی
یاسكان آن

دوع

(دُوْع) بالضم ماهی است سرخ خرد
بقدر انكشت دُوْعَة یكی دُوَع كصرد
جمع
(يَوْمُ الدُّوَاعِ) كغراب از روز های
عرب است
(ن دَاعَ دَوْعًا) بالفتح جهان ودوان
یا شتابان رفت

دوغ

(دُوْغ) بالضم جغرات فارسی است وهو
يغذو غذاءً صالحًا ويقوي أصحاب
المعدة الحارة
(دَوْغَة) بالفتح بیماری عام و شدت
آن يقال هم في دوغة من المرض * و
سردی و كولی در وی ست
(ن دَاغَ الْقَوْمُ) همه بیمار شدند * و
(دَاغَهُ الحرُّ) تباه كرد آن را كرما * ودَاغَ
الطَّعَامُ) ارزان كردید * (دَاغَ الْقَوْمُ
بَعْضُهُمْ الى بَعْضٍ) همدیكر
آرمیدند

دوغ ن

(دَوْغَان) بالفتح دهی است بر راس
عین

دوف

(دَوْف) بالفتح آمیختن وتر كردن دارو
باب ومانند آن والفعل من نصر يقال
دُفْتُهُ اَدُوفُهُ یعنی سودم وتر كردم آن را
وقد جاء دَافَ يَدِيفُ على الشذوذ
(مِسْكٌ مَدُوفٌ ومَدْوُوفٌ) بالنقص
والتمام مشك سوده تر كرده شده ولا
نظير له سوى مصوّن فيقال ثوب مصون
ومصوون وهذان نادران وقد حذفت
احدي الواوين لثقل الضمة على الواو
والياء اقوى على احتمالها منها ولهذا جاء
ما كان من بنات الياء بالتمام
والنقصان نحو ثوب مخيط ومخيوط
(دُوفَان) بالضم انچه در خواب برهم
آدمی افتد وان را كابوس كويند

دوفص

(دَوْفَص) بالفتح پیاز سُمِّيَ به لِلاَسْنَهِ
ومنه قول الحجاج لطابخه اكثر دَوْفَصَهَا
زفيذه والبصلُ الابيضُ

دوفن

(دَوْفَن) كجوهر مردي رزني بوده است

دوق

(دَوْقَة) بالفتح تباهي وحماقت *
دَوْقَانِيَّة) مثله
(دَائِق) كصاحب كول * ومنه
اَحْمَقُ دَائِقٌ مَائِقٌ) يعني سخت
كول * ومَتَاعٌ دَائِقٌ مَائِقٌ) متاع
كه قيمت ندارد جهت ارزاني يا
نارواني آن
(مَدَاقُ الحَيَّة) بالفتح جاي كرد
نشستن مار يا جولان گاه آن
(مَدِيْقَة) كسفينة كوسپند بيمار
وتخمه زده
(ن) دَاقَ دَوْقًا ودَوَاقَةً بالفتح ودُؤُوقًا
ودُؤُوقَة) بالضم كول شد * ودَاقَتِ
المَالُ) لاغر گرديد نشتران * ودَاقَ
الفَصِيْلُ مِنَ اللَّبَنِ عَنْ اُمِّهِ)
ناگوارد شد از شير تا آنكه برگشت
ازمادر * ودَاقَ الطَّعَامَ) چشيد
آن را * ودِيْقَتْ غَنَمُكَ) مجهولا

سزبا زدكوسپند ازعلف ازنا گواري
وبيمار كرديد
(اَدَاقُوْا بِهِ) گرد گرفتند آن را
(اِنْدَاقَ بَطْنُهُ) دميده گرديد شكم
وي

دوقر

(دَوْقَرَة) بالفتح جاي ست ميان
كوهها كه گياه ندارد

دوقع

(دَوْقَعَة) بالفتح درويشي وخواري

دوقل

(دَوْقَل) كجوهر تير كشتي ونره ونام
مردي
(دَوْقَلَة) سرزره سطبر ونام شاعري
(دَوْقَلَهُ) گرفت آن را وخورد * ودَوْقَلَ
المَرْأَةَ) جماع كرد * ودَوْقَلَتْ خُصْيَتَاهُ)
برآمدند هر دو خايه وي رفروهشته
بر پشت هر دوران افتادند

دوقو

(دُوْقُو) بالضم تخم كزردشتي يا كوهي
است لغة يونانية

دوك

(دَوْكَة) بالفتح ويضم بدي وخصومت
يقال وقعوا في دَوْكَةٍ اي شرٍّ وخصومةٍ *
وخيرما بن هندي دَرَكَ جمع

(مَدَاك) بالفتح سنك صلايه وبوي
ساي
(مِدْوَك) كمنبر سنك صلايه وسنان
بوي ساي *
(ن) دَاكَهُ دَوْكًا ومَدَاكًا) بالفتح ماليد
وساييد آن را * وكذلك دَاكَ
الطِّيْبَ) اي ماليد وساييد بوي خوش
را * ودَاكَ المَرْأَةَ) جماع كرد * ودَاكَ
القَوْمُ) در حيص وبيص افتادند
ودر حيص كشتند * يقال بَاتَ القَوْمُ
يَدُوْكُوْنَ دَوْكًا) اي بَاتُوا فِي اخْتِلَاطٍ
ودوران ومنه حديث خيبر لَاُعْطِيَنَّ
الرَّايَةَ رجلا يحبه الله فبات النَّاسُ
يدوكون اي يخوضون فيمن يدفعها
اليه * ودَاكَ فُلَانًا) غوطه داد او را
درآب يا در خاك
(تَدَاوَكُوا) بالضم تنك شدند در
خصومت وشر يا در حرب ومانند آن

دوكس

(دَوْكَس) كجوهر يكي ازنامهاي شير
است وعدد بسيار از چارپايان و
كوسپندان * ولمعة دَوْكَس) پارۀ از
گياه پژمرده يا گياه پيچيده
(لمعة دَوْكَسَة) بمعنى لمعة دوكس است

دوكن

(دَوْكَن) كجوهر از اعلام است

دول

(دُوْل) بالضم نام مردی از بنی حنیفه بسیار کوشت دُوَلیّ منسوب است بوی وحیی است از بکر بن وائل از آن حی است ثَوْرَة بن نَعامة که شاعر مالك شد در جاهلیت * و در رازید دُوْل بن سعد مناة بن مالك در قبیلهٔ ذیاب دُوْل بن حَلّ بن عدی

(دَوْل) بالفتح آب کش لغة فی الدلو و واکردیدن از حالی بحالی

(دَوْلَة) واکردیدن زمانه و کردش نیکی وظفر و غلبه بسوی کسی یقال لنا الدولة * و نوبت در غنیمت و مال و بضم یقال صار الفیئ دُولَةً بینهم تکون مرةً لهذا ومرةً لذاك یا بضمه در نوبت مال است و بفتحه در نوبت حرب او هما سواء او الضم فی الاخرة والفتح فی الدنیا دُوْلات و دُوَل مثلثة جمع * و بالفتح منك دان مرغ و چینه دان آن و پایین شکم و جانبی از آن و شش مانند پست که شتر از دهن بیرون آرد

(دَوَل) محرکة دضل ابا نی

(دَوْالَة) بهمزة مفتی زبلا

(دَالَة) شهرة ذال جمع

(دُوَيْل) کامیر کیاه سال خورده یا کیاهی که بران دو سال کذشته باشد یا خاص بکیاه نِصِی و سَبَطا است

(دالان بن سابقة) از همدان است * وابن دالان مردی بوده است * و بنو دالان بطنی است بکوفه از آن بطن است یزید بن عبد الرحمن بن خالد محدث

(دُوْلان) بالضم موضعی است * وجاءَ بدُولاه مذکور است در دول

(دَوَالَیْك) نوبت بنوبت کرفتن و بنوبت بکاری بودن او تداولا بعد تداولٍ وهو مثنی یراد به التکثیر وقد تدخله ال فیجعل اسما مع الكاف فیقال الدوالیك یعنی بر سر پای نشستن و خویشتن را درچیدن جهت رفتار * دَوالیك بکسر لام مثله و بر سر پای آمدن کسی در رفتار پیش نو

(دَوَلِی) نوعی از انکور طایف و هلتی است که عروق ساق و قدم فراخ کردد جهت فرود آمدن خون سودا یا خون غلیظ یا بلغم لزج

(انْدَالَ الثَوْبُ) کهنه کردید * و دال دَوْلاً و دَالَة) شهرت کردید

واشکار کشت * ودال بطنه فرو هشته کردید * ودالت الایام کردید

(اَدَالَ اِدَالَةً) دولت و غنیمت داد اورا * واَدَالَنا اللهُ من عدونا چیره کردانید ما را [illegible] ما من الدولة وهی الغلبة

(مُدَاوَلَة) کردانیدن و کردانیدن روزکار را ومنه قولهم الله یداولها بین الناس یعنی خدای میکرد اند روزکار را میان مردم

(تَدَاوُلُوه) فرا کرفتند انرا نوبت بنوبت * ونیز تداول ازیکدیکر فرا کرفتن نیزه در حرب * و تداوله بنوبت کرفت انرا

(اِنْدَالَ القَوْمُ) از جایی بجایی شدند * واندال ما فی بطنه) برآمد انچه در شکم وی بود * واندال البطن) فراخ [illegible] و فرو هشته و نزدیك بزمین کردید [illegible] الشیئ) اویزان کردید

دولب

(دُوْلاب) بالضم نام جایی و چرخ چاه که دران کوزها بسته آب کشند معرب است و بفتح دَوَالِیب جمع

(دَوْلابیّة) بالفتح زیابیطس است

دولج

(دَوْلَج) ... وحش ...

دولح

(دَوْلَح) ... نام زنی

دولس

(دَوْلَسِيّ) بالفتح منسوباً آنچه بوی بد بکوی پیوند ومنه حدیث ابن المسیب رحم الله عمر لولم ینه عن المتعة لاتخذها الناس دولسیا ای ذریعة الی الزنا

دولع

(دَوْلَع) کجوهر راه فراخ ونرم

(دَوْلَعَة) صدف مدور چون آن را بجا کستر گرم اندکی گرم کنند ازان چیزی برشکل ناخن برمی آید و چون آن را برکشند بقدر انگشت حاصل شود وان همین اظفار است که در قسط یافته میشود وان را ظفار

... رهندی ... است

(دَوْلَعِيَّة) دهی است نزدیک موصل ... عبد الملک بن زید

دوم

(دَوْم) بالفتح درخت بوی جهودان و بهندی کوکل است ودرخت کنار وهر درخت بزرگ وهمیشه آرمیده ازهر چیز# وظلّ دَوْم سایه آرمیده# ودَوْم بن حمیر بن سبا است # ومازالت السماء دَوْمًا دَوْمًا ودَیْمًا دَیْمًا یعنی پیوسته بارنده است

(دَوْمَة) خایه رزنی بود می فرش

(دِیْمَة) بالکسر باران پیوسته بی باد وبی رعد وبرق یا آنکه در نک کند پنج روز یا شش روز یا هفت روز یا یک روز ویک شب وکمتران سه یک روز یا شب است راکثران بهرایام که بعد دیم کعنب (دِیَم) جمع

(دَائم) همیشه آرمیده وساکن وفی الحدیث نهی علیه السلام ان یبال فی الماء الدائم ای الساکن# وظلّ دائم سایه آرمیده

(دَام) مرضعی است وعیب ومنه للیهود علیکم السام والدام

(دُومَة الجَنْدَل) بالضم ویفتح ویقال دُوْمَاء الجَنْدَل بالضم موضعی یا شهریست نزدیک تبوک ودران حصنی است محکم

(دُوْمَان بن بکیل بن جُشَم) بالضم پدر قبیلهٔ است از همدان

(دَوَمَان) بالتحریک گرد چیزی بر گردیدن مرغ# دُوْمَاء بالفتح مثله

(دُوْمِیْن) بالضم ویفتح وکسر المیم وقد تفتح دهی است نزدیک حمص

(دُوْمِیّ) کرومی ابن قیس بن ذهل صحابی است

(دُوَام) کغراب گردش سر یقال اخذه دُوَام ای دُوَار

(دَامَاء) دریا اصل آن دوماء بفتحتین یا بسکون واو است وبر تقدیر ثانی تعلیل آن شاذ بود

(مَدَامَة) بالفتح معروفه وضعی است

(یَدُوم) کوهی است یا وادی است# و ذویدوم دهی است بیمن یا بنهی ...

(دُوَّامَة) کرمانه کره ماننده است چوبین که طفلان بدان بازی کنند می افکنند ان را بر زمین پس می گردد وآواز میکند بفارسی باد بر است دُوَّام جمع

(مِدْوَم) کمنبر چوبکیست که بدان جوشش دیگ فرو نشانند# مِدْوَام کمحراب مثله

(دَیْمُوم) مذکور است در دیم

(دَیُّوم) کتنور همیشه آرمیده

(ن س) دام دَوْمًا وَدَوَامًا وَدَیْمُومَة همیشگی نمود# ودمت بالکسر تدوم

نادرة اومن الندا اهل * ودام دوما
ساكن شد وآرام گرفت واقامت نمود
بجائي * ودامت الدلو) پر کردید *
(ودیم به) مجهولا مبتلا بعلت دوار
کردید
(ض) دامت السماء دیما) پیوسته
بارید
(مدیم) که قیم انکه از بینی وی خون
آید
(ارض مدیمة) زمین باران پیوسته
رسیده
(مدام) بالضم باران پیوسته و می
انگوری * مدامة) مثله لا نعابس
شراب یستطاع ادامة شربها الاهي
(ادامه اداماة) همیشه داشت اورا
ودرنگی نمود دران * وادام الدلو) پر کرد
دلورا * وادامت السماء) پیوسته
بارید * ونیز ادامة) فرو نشانیدن
جوشش دیگ باب سرد ورا پژوهیدن
وبشخو کردن وبرکردانیدن تیر بر
ابهام وهموار کردن آن وباقی داشتن
دیگ بر دیگ پایه بعد از پختن * و
(ادیم به) مجهولا مبتلا بدوران سر
کردید
(دارمة) همیشه داشت اورا ودرنگ نمود
دران * ونیز مداومة) برکاری ایستن
(دومت السماء تدویما) پیوسته
بارید * وکذا دیمت السماء تدییما *
(ودوموا لعمائم) ای اداروها
حول رؤسهم * ودومت الکلاب)
دور رفتند ودور دربدند * ودومت
الشمس) بر کردید * ودومت
عینه) ای دارت حدقتها کانها فی
تلکة * ودوم المرقة) بسیار کرد در شوربا
چربش گوشت را تا آنکه می گردد
چربش بالای شوربا * ودوم الشیء)
ترکردانرا * ودوم الزعفران) سودانرا
را * ودوم القدر) فرونشانید جوشش
دیگ باب سرد یا شکست جوش دیگ
را بچیزی) * ودوم الطائر) نیک
برآمد مرغ درهوا یا پرید وهرد وبال را
حرکت نداد * ویقال دوم فی الارض
وفی الهواء ایضا وانکره الاصمعی یقول
دوی فی الارض ودوم فی السماء ومنه
اشتقت الدوامة لانها تدور وهی
مشتقة من دومت القدر ای سکنتها
من غلیانها لانها تری کانها ساکنة * و
دومت الدوامة) بازی کردم
بدوامه * ونیز تدویم) کرد بر گشتن
وهمیشه بودن بر جایی یقال دومت
الشمس فی کبد السماء کانها لا تمضی
ومست کردن می ومو بر گشتن از مستی
وزبان کرد دهن در آوردن
(استدامة) همیشه داشت اورا ودرنگ
نمود دران ودوام خواست از وی * و
استدام الطائر) نیک برآمد مرغ
درهوا یا پرید وهرد وبال را حرکت
نداد * واستدام غریمه) نرمی و
ملایمت کرد با غریم خود وبنرمی
خواست حق خود را از وی *
(تدوم) انتظار نمود
(تداوم) کرد بر داشت

دومس

(دومیس) ناحیة است باران

دومص

(دومص) بالفتح خود آهنی

دومل

(دومل بینهم دوملة) اصلاح نمود
میان قوم

دون

(دون) بالضم فرود نقیض فوق وبمعناه
تقصیر عن الغایة * ومی آید ظرف بمعنی
عند ومنه من قتل دون ماله ای
عنده * وبمعنی پیش وپس و زیر
از لغات اضداد است * وبمعنی قبل

وصلوة دون الليلة اي قبل الليل و
في الحديث اذا ركع المصلي دون
الصف اي قبل وصوله الى الصف كره
* و بمعني غير قليلا ومنه ليس في
ما دون خمس اواق صدقة يعني
در غير پنج اوقيه * وهمچنين بمعنى
سوي وجز ومنه الحديث اجاز الخلع
دون عقاص راسها يعني جائز داشته
است خلع جز عقاص سرزن يا معني
حديث آن است كه جائز است خلع
بهرچيز تا انكه بعقاص سرزنان هم *
وبمعني مرد بزرك ومرد فرومايه از
لغات اضداد است * و بمعني امر
فحود ونه يعني بگير او را * ودونك بد
وچيزي حقير وانديك ودهي است
بنيشابور * وهذا ادون) اين نزديك تر
است ازوي * ودونكه) كلمه
اغراء است يعني بگيران را * وكذلك
دونه)وادن دونك) يعني نزديك
شو بمن * وقولهم دون النهر
جماعة)دزحق شخصي گويند كه
كار انيكو نتواند كرديا تعريض است
بركاري يعني پيش ازانكه برسي بر نهر
جماعتي است وتدخل على دون من
نحو من دونه والباء قليلا ويقال هذا

رجل من دون ولا يقال رجل دون ولا
ما ادونه

(دونة) بالتاء دهي است بنهاوند
ودهي است بهمدان وگاهي در نسبت
بوي قاف زياده ميكنند ازان ده است
عمر دونقي ابن مرداس

(دوان) كغراب ناحية است بعمان

(دوين) بضم دال وكسر واو دهي
است به نيشابور وشهري است
بارمينيه ازان شهر است نصر الله
محدث ابن منصور وعبد الله محدث
ابن رزين

(دوان) كشداد موضعي است ببلاد
فارس

(ديوان) ويفتح نام آمد نگاه
كتب وكتاب كه در ان لشكريان واهل
عطيه مكتوب باشند واول من وضعه
في الاسلام عمر رضي الله عنه اصله
دوان فعوض من احدي الواوين
ياء او هو على الاصل دواوين
ودياوين جمع

(ن)دان دونا) دون وخسيس
كرديد يا ضعيف وخست شد

(ادانه اِدانة) فرومايه وضعيف
گردانيد او را * واديَن) مجهولا

خسيس وفرومايه گرديد و ضعيف
وخست شد

(دون الديوان تدوينا) ترتيب
دادان را

(تدون) غناي تام وكامل

د ون ق

(دونق) كجوهر دهي است بنهاوند

د ون ك

(دونك) كجعفر موضعي است و
قد ثني وجمع قال ابن مقبل يصف
ظليمين بشدة العدو * يكاد ان بين
الدونكين والوة * وذات القتاد السمر
ينسلخان * اي ينسلخان من جلودهما
* وقال كثير * اقول وقد جاوزن
اعلام ذي دم * وذي وجمي او دونهن
الدوانك

د وه

(دوه) بالفتح ويضم شتررا در نوبت
چهارروزه خواندن باب

(تدويه) شتر را بسوي بچه خواندن
بلفظ داه داه بالكسر يا بتسكين يا بلفظ
ده ده

(تدوه) متغير شدن ومطير كرديدن

د وو

(دو) بالفتح بيابان وشهر ريست

(دَوَّة) موضعی است ونام مردی
(دَوِّيّ) منسوب بیابان دَوِّيَّه و
داوِيَّه) و بتخفیف مثله قلبوا الواو
الاولی الساکنة الفا لانفتاح ما قبلها
ولایقاس علیه * ویقال ما بها دَوِّيّ)
یعنی نیست دران کسی
دَوَّی تَدْوِيَةً) در بیابان در آمد
* ونیز تَدْوِيَة بسوی بیابان رفتن
واقامت نمودن دران و بیابانی گفتن
کسی را

دوی

(دَوًی) کرمی بیماری و بیماری سینه وی
فیه المذکر والمونث یقال رجل دَوًی
وامرأة دَوًی ومرد کول وملازم جای
خود ویقال ترکت فلانا دَوًی ای
ما اری به حیوة
(رجل دَوٍ) کتف مرد بیمار وامرأة
دَوِيَة زن بیمار و تباه شکم از بیماری
(ارض دَوِيَّة) ویضم زمین بسیار مرض
ناموافق مزاج
(دَوَاة) سیاهی دان دَوًی بحذف تا
و دُوِيّ بالضم والکسر جمع
و پوست حنظل و پوست دانه انگور
و پوست خربزه لغتی است در ذال
معجمه

لبن داوٍ کصاحب شیر دربسته *
وطعام مَدْوٍ) طعام بسیار
(دَوَاء) بالمد مثلثة دارو و دارو ی
فربهی زن و دارو ی لاغری و باریکی
اسب و آن شیر است که می دهند اسب
را که می خورد و باریک می شود اَدْوِيَة
جمع ویقال بالکسر هو مصدر مثل
مداواة و دواء
(دُوَايَة) کثمامه و یکسر سر شیر و
جغرات و سر شوربا و مریسه و مانند
آن و آب پوست تنک است مانند پوست
اندرون بیضه که از وزیدن باد
برشوربا و مانند آن بسته کردد وبالضم
کبودی دندان
(دَوِيّ الريح) کامیر وزش و بانگ
باد * ودَوِيّ النحل) بانگ مگس
* ودَوِيّ الطائر) آواز پرهای مرغ
رفتن مرور آن
(ما بها دَوِّيّ بالفتح و دُوِّيّ) بالضم
و بتخفیف نیست دران کسی *
دَوَوِيّ) بالتحریک مثله
(س) دَوِيَ دَوًی) بیمار گردید
* ودَوِيَ صَدْرُهٗ) کینه ور شد * و
دَوِيَ فلان) مرد از بیماری باطن
(طَعَامٌ مَدْوِيّ) کمحسن طعام بسیار

(اَدْوَيْتُهٗ) مریض کردانیدم او را * ونیز
ادْواء) خوردن سرشیر و با بیمار بودن
(داوَيْتُهٗ) درمان کردم او را و معالجه
نمودم ویقال هو یُدْوِي و یُداوِي
ای یُمرِض و یُعالِج * دُووِيَ الشیءُ)
مجهولا ای عولج ولا یدغم فرقا بین
فُوعِل و فُعِّل ومنه بای شیء دُووِيَ
جرحه صلی الله علیه وسلم اَصَابَهٗ
فی اُحُد
(مُدَوِّی) کمحدث سرشیر خورنده
وابر با رعد * وامرء مُدَوٍّ) کار پنهان
(دَوَّی تَدْوِيَةً) سر بست جغرات
وشیر * ودَوَّيْتُهٗ) دادم او را سرشیر *
ودَوَّی الکلبُ فی الارض)
نیک دوید و کرد چیزی بر گشت * و
دَوَّی الماءُ) بالای آب چیزی نمودار
شد که باد آن را بهم زد * ودَوَّی
الفحلُ) شنیده شد [illegible] آن
(اِدِّوَاء) گرفتن سرشیر و خوردن
آن
(تَدَاوَی بِهٖ) خویشتن را دارو [illegible]
بآن

باب الدال فصل الهاء

د ه ب

(دَهْب) بالفتح لشکر شکست

مورد ه .

د ه ب ر ج

(دَهْبَرَّج) بالفتح مشدد الراء معرب ده پره یعني ده پر

د ه ب ل

(دَهْبَل) کجعفر مرضی است ونام جدّ ربك قاضی است * ودَهْبَل بن كارة مردي بود که کلان لقمه میخورد * وابو دَهْبَل) دو شاعر بوده اند جُمَحِی ودیمری

(دَهْبَل دَهْبَلَةً) کلان لقمه خورد تا برود یکران در خوردن سبقت برد

د ه ث

(دَهْثَة) با لفتح نام مردي

(ف) دَهْثَه دَهْثًا) راند آن را

د ه ث م

(دَهْثَم) کجعفر شهر توانا زحمت و مرد ... نرم * ودَهْثَم بن قُرّان محدث است وبدین معنی بدون الف ولام آید

د ه ج

(أَدْهَج) بالفتح علم اسب مرماده میش را * وادْهَج ادْهَج) کلمة است که بدان میش ماده رابرای دوشیدن خوانند

د ه د ر

(دُهْدُرّ) بالضم مشدد دال راء اسم است مر دروغ وباطل را * وهمچنین دُهْدُرِّين) مثنی اسم است مر باطل ودروغ را ومر باطل را بلفظ ماضی و منفرد دُهْدُرِّين سَعْدُ الْقَيْن) یعني باطل وبی کار شد سعد آهن کر باینکه کسی کار ریا وخی فرماید جهت تشاغل مردم بقحط سال * یا آهنکري مدتي دعوی کرد که نام او سعد است سپس آن دروغ وي ظاهر شد فقیل له ذلك یعني جمع کردی باطل را بسوي باطل اي سعد آهنکر * ويُرْوَى منفصلًا دُه وآن امر است از دَهَا اصله دَهْو لام کلمه که واو بود بجای همین کلمه آوردند دُرْه شد ثم حذفت الواو للساكنين فبقي دُه ردّ رين از دَه راست بمعنی تتابع یعني مبالغه بکن در کذب اي سعد آهنکر * یا آهنکري بود عجمي در یمن کفت می کرد پس هرگاه درهمي ازدهای یمن کساد بازاري ارشد بزبان فارسي كفت ده يك رود يعني خبر میدهد بوداع ذو خود روج خود ازان بمردانا اهل قریه کار را بارفتو بایند فعربوه وضربوا به المثل فقالوا ا

سَمِعْتَ بِسُرَى القَیْن فانه مصبح یعني اکر بشنوی که بشب خواهد رفت او بتحقيق همین جا صبح کننده است یعني کاذب ودروغ کوی است

د ه د ع

(دَهْدَاع) بالفتح کلمه است که بدان بزغالکان ماده را زجر کنند (دَهْدَعَ بِهَا) زجر کرد بکلمه دَهْدَاع

د ه د ق

(دَهْدَاق) بالفتح جوشش دیك وخنده بد ورفتاری است بالاتر از عنق که نوعی از رفتار ستور است (دَهْدَقَة) شکست آن را وبرید * (دَهْدَقَ اللَّحْمَ دَهْدَقَةً ودَهْدَاقًا) ریکسر برید کوشت وشکست استخوان آن را * (دَهْدَقَتِ الْبَضْعَةُ) کرد کردید کوشت پاره از جوشش دیك

د ه د م

(دَهْدَمَه دَهْدَمَةً) شکست وی را ویران ساخت وبرادلاخت و برکردانید بعض آن را بر بعض

(تَدَهْدَم) بیفتاد

د ه د م ز

(دَهْدَمُوز) کعصفور بسیار خوار

د ه د ن

(دَهْدَن) كجعفر مرد م وخلق
دُهْدُنّ) بضم هرد ودال وتشديد
نون باطل ودروغ لغة فى دُهْدُرّ

دهده

(قولهم اِلّادَهٍ فَلَادَهٍ) ويسكن يعني
اكر نباشد اين امر اين ساعت پس
نخواهد شد بعد ازان يعني اكر اين
ساعت فرصت را غنيمت نشماري
پس نخواهي يافت آن را كا ميقاله
الاصمعي وقال ولا ادري ما اصله * و
قيل اصله فارسي اي ان لم تعط الآن
فلم تعطا ابدا
دَهْدَهَة) بالفتح صد شتر وزياده
ازان
(دَهْدَاة) بالفتح شتران ريزه
دَهادِه جمع * ويقال ما ادري اي
الدهداءِ هو) اي اي الناس هو
حكى الكسائي اي الدهداءِ هو بالمد
(دُهْدُوَّة الجُعَل كعصفور
ودُهْدُوَّته ودُهْدِيَّته) ويخفف كوي
كوه كردان
(دُهْدُهان) بضمتين ويفتحان
صد شتر وزائد ازان * دُهَيْدِهان)
مصغرا مثله
(دَهْدَهَ الحجرَ دَهْدَهَةً) غلطانيد
سنك را * تَدَهْدَهَ الشَّيءُ) بركردانيد
بعض ان را بر بعض
(تَدَهْدَهَ الحجرُ) غلطيد وقد تبدل
من الهاء ياء فيقال تَدَهْدَى الحجر و
غيره تَدَهْدِيا ودَهْدَيته دَهْداةً
ودِهْداءً

دهر

(دَهْر) بالفتح يكي از اسماي الهي است
جل شانه وانكره الخطابي وفي الحديث
لا تسبوا الدهر فان الله هو الدهر اي
جالب الحوادث لانهم كانوا يضيفون
النوازل اليه فقيل لهم لا تسبوا فاعل
ذلك بكم فان ذلك هو الله * روزكار
دراز وهميشه ومدت هزار سال
وتفتح الهاء اَدْهُر ودُهُور جمع * و
سختي زمانه وهمت واراده وغايت
وعادت وغلبه * ومعرفة وادي است
نزديك حضرموت ويدر قبيلة است
(دَهْرِيّ) ويضم انكه عالم را قديم
كويد وبالضم منسوبست بقبيلة دهر
بر هير قيلس ومرد سالخورده
(داهِر) كصاحب از نامهاي مرد يا نست
ودهر داهر) روزكار سخت * وقولهم
لا آتيه دَهْرَ الداهرين) يعني
نخواهم آمد او را تا ابد
(عبد السلام بن داهري) بالزرتة
حديث است وعبد الله بن حكيم
داهري در روايت ضعيف است
(اِنَّها لَدَاهِرَةُ الطُّول) يعني بسيار
درازاست
(داهَر) كهاجر پادشاهي بود مر قصبة
دَهْبُل را وكشت او را محمد بن قاسم
ثقفي
(دَهِير) كامير از اعلام است * ودَهْر
دَهِيرٌ) روزكار سخت
(دَهارِير) اول زمانه كذشته واحد
ندارد وركذرنده * ودَهْر دَهارِير)
روزكار سخت * ودُهُور دَهارِير)
ازمان مختلفه از شدت ورخا
(قومٌ مَدْهُورٌ بهم ومَدْهُورُون)
كروه فلك زده آفت رسيده
(ف) دَهَرَهُم اَمْرٌ) در ود آمد برايشان
مكروهي
(عامَلَهُ مُداهَرَةً ودِهارًا) معامله
كرد با او مدت دهر كما يقال عامله
مشاهرةً يعني معاملة ماهانه كرد

دهرج

دَهْرَجَة) بالفتح ميرشتاب

دهرس

(دَهْرَس) كجعفر سختي وبلا دَهارِس

جمع * و مبکی وشادمانی

د ه ر ش

(دَهْرَش) بالفتح نام پدر قبیلهٔ است از جن

د ه ر ط

(دُهْرُوط) کعصفور شهریست بصعید مصر

د ه س

(دَهْس) بالفتح گیاه نو رسته که هنوز بران سبزی غالب نشده باشد وجای نرم که نه ریگ باشد ونه خاک

(دَهَس) محرکة سرخی مائل بسیاهی (دُهْسَة) بالضم ویفتح مثله

(دَهَاس) کسحاب جای نرم که نه ریگ باشد ونه خاک * وامرأة دَهَاس) زن کلان سرین

(دَهَاسَة) نرم خویی

(رَمْلٌ اَدْهَس) ریگ سرخ رنگ

دُهْس بالضم جمع

(عنز دَهْسَاء) بز سرخ مائل بسیاهی

ارض دَهْسَاء) کذلك * وامرأةٌ دَهْسَاء) زن کلان سرین

(دَهُوس) کصبور شیر درنده

(دَهَّاس) کشداد نرم خوی

(اِدَّهَسُوا) در آمدند در جای نرم

(اِدْهَاسَّتِ الارضُ اِدْهِيسَاسًا)

دهسا کردید زمین

د ه س م

(دَهْسَمَ الشیءَ) پنهان کرد آن را

د ه ش

(دَهِش) ککتف متحیر وعقل رفته

(مَدْهُوش) بیخود وحیران

(س) دَهِشَ) متحیر وسرگشته شد یا عقلش برفت از فراموشی یا از بیخودی وسرگشتگی از عشق ویقال

دُهِشَ) مجهولا فهو مَدْهُوش

(اَدْهَشَهُ) در حیرت افکند او را

(دَهَّشَهُ تَدْهِيشًا) در حیرت انداخت او را

د ه ش ر

(دَهْشَرَة) بالفتح ناقه کلان وبزرگ وکار کردن بی آهستگی ونرمی وزود کرفتن در کشتی وجماع

د ه ش م

(دَهْشَم) کجعفر نام مردی

د ه ض

(اَدْهَضَتِ النَّاقَةُ) افکند بچه تمام خلقت که پشم بر آورده بود

د ه ع

(دَهَاعِ) کقطام کلمه است که بدان بزغالکان ماده را زجر کنند *

دَهْدَاع) مثله رقد مرّ

(ف) دَهَعَ بِهَا الرَّاعِي) زجر کرد بکلمه دَهَاعِ یا بکلمهٔ دَهْدَاعِ *

دَهْدَع) مثله

د ه ف

(دَاهِفَةٌ مِنَ النَّاسِ) مرد مسافر دراز امل * ردَاهِفَةٌ مِنَ الْاِبِلِ) شتر ماندها زد راز سفر

(ف) دَهَفَهُ دَهْفًا) بالفتح سخت کرفت او را

د ه ف ش

(دَهْفَشَة) بالفتح مکر و فریب وسخن گفتن مرد با زن ومعشق بازی کردن

د ه ق

(دَهَق) محرکة دو چوب است که بدان ساق را شکنجه کنند

(دَهْقَة) بالفتح اول مال ویقال لی دَهْقَةٌ مِنَ الْمَالِ اي اَعْطَانِي مِنه صدراً

(كَاسٌ دِهَاقٌ) ککتاب جام پر یا جام پیدرپی * رمَاءٌ دِهَاقٌ) آب بسیار * رنُطْفَةٌ دِهَاقٌ) سخت ریخته

(ف) دَهَقَ الشَّيءَ دَهَقاً) بالتحریک
شکست ان را و برید یا سخت نمود
ان را و شکنجه کرد * وَدَهَقَ فُلاَناً)
زد او را * وَدَهَقَ الْکَأسَ) پر کرد
جام را * وَدَهَقَ الْمَاءَ) سخت ریخت
ان را از لغات اضداد است * وَدَهَقَ
لِی مِنَ الْمَالِ) بخشید مرا اول
مال را
(اَدْهَقَ الْکَأسَ) پر کرد جام را و
اَدْهَقَ الْمَاءَ) سخت ریخت ان را اصلا
واَدْهَقَهُ) برانگیخت او را و شتابانید
(مُدَّهَق) علی مفتعل مبنیا
للمفعول شکسته وافشرده
(اِدَّهَقَتِ الْحِجَارَةُ) علی افتعلت
یکی در دیگری در آمد و پیوست

د ه ق ع

(دُهْقُوع) کعصفور کرسنگی سخت
که صاحب خود را بیفکند

د ه ق ل

(دَهْقَل) کجعفر نام جد قبیصة و
جد هُمَیل که مرد صحابی اند
(دَهْقَلَة) کرفتن پوست دابه تا برابر
درست کرد و ستردن موی آن

د ه ق ن

(دِهْقَان) بالکسر والضم قادر و توانا
بر تصرف کارها با سبکی و چستی و
دانایی کارها بازرگان یا می فروش و
کشاورز و مهتر کشاورزان و رئیس اقلیم
و رئیس ده معرب دهگان دَهَاقِنَة
وَدَهَاقِیْنَ جمع دِهْقَانَة مونث *
ولِوَی الدِّهْقَان) موضعی است
بنجد
(دَهْقَنُوهُ) دهقانش کردانیدند
او را * ونیز دَهْقَنَةٌ) کشاورزی
یقال له دُهْقَنَةٌ بموضع کذا
(تَدَهْقَن) کشاورزی نمود

د ه ک

(دَهَک) محرکة دهی است بشیراز
یا بواسطار ان ده است علی دَهَکی
محدث و هارون دَهَکی محدث که
هر دو پسر حُمَید اند
(دَهُوک) کصبور ریسمان شکننده
وآس کننده دُهُک ککتب جمع
(ف) دَهَکَهُ دَهْکاً) بالفتح آس
کردان را و شکست * وَدَهَکَ الْأَرْضَ)
پاسپر کردان را * وَدَهَکَ الْمَرْأَةَ)
جماع کرد با وی

د ه ک ث

(دَهْکَث) بالفتح کوتاه بالا

د ه ک ر

(تَدَهْکَرَ) ابله شد * وتَدَهْکَرَ
عَلَیْهِ) ممتولیشد بر آن و شتافت
* وتَدَهْکَرَتِ الْمَرْأَةُ) جنبید و
لرزید

د ه ک ک

(دَهْکَک) کجعفر سختی و بلا و سختی
از سختیهای روزگار
(دَهْکَکَة) پاسپر کردن زمین را و دمل
مهمانی نیل ی استبد رسوا رانیدن رمان

د ه ک م

(دَهْکَم) کجعفر پیر سال خورده
(تَدَهْکَم) بنا خواست در آمد در
چیزی و در کار سخت در آمد * و
تَدَهْکَمَ عَلَیْنَا) خلاف نمود و کردن
کشی کرد بر ما

د ه ل

(دَهْل) بالفتح وقت حاضر و چیز
اندک
(دَاهِل) کصاحب مرد سرگشته
(دِهْلِی) بالکسر نام دار الخلافه
هند است و آن بزرگ ترین شهرهای
هند بوده و حالا اکثر ان خراب
و ویران است و در ان مسجدی است
جامع از نوادر روزگار

د ه ل ب

(دَهْلَب) بجعفر مرد کران و کسیکه صحبت وی را ناخوش دارند و نام شاعری

د ه ل ث

(دِهْلَاث) بالکسر شیر درنده

د ه ل ز

(دِهْلِيز) بالکسر مکانیکه میان دروازه وخانه باشد و تجویف میانه دل را ایستادنگاه با لست یا زرداب دَهَالِيز جمع * وَاَبْنَاءُ الدَّهَالِيز کسانیکه از راه برداشته شده باشند

د ه ل ق

(دَهْلَقَة) بالفتح کردن جلد مستور وسته دن موی آن تا صاف و رست کردد

د ه ل ك

(دَهْلَك) بجعفر جزیرهٔ است میان دشت یمن و دشت حبشه

(دَهَالِك) چند پشته اند سیاه در بلاد عرب

د ه م

(دَهْم) بالفتح عدد بسیار از هرچیز دُهُوم جمع * وخلق یقال ای الدهم هو ای دهم الله هو یعنی کدام خلق است او را مر عظیم وبلای

(دُهْم) با لضم سه شب است از ماه

(دُهْمَة) سیاهی

(اَدْهَم) بالفتح سیاه و اثار نو و اثار کهنه و پوسیده از لغات اضداد است و شتر نیك خاکستر کون که سیاهی بر سپیدی غالب باشد * وکذلك فَرَسٌ اَدْهَم * و از اعلام است و بند اداهم جمع قال الشاعر * اَوْعَدَنِی بِالسِّجْنِ وَالْاَدَاهِم * و نام اسب هاشم بن حرملة مری و اسب عنترة بن شداد عبسی و اسب معاویة بن مرداس سلمی و اسپی دیکر هم بوده است مرینی نجیر بن عبادر * ولیل ادهم شب سیاه

(دَهْمَاء) شتر مادهٔ نیك خاکستر کون و دیگ بزینه و گوسپند سرخ خالص و عدد بسیار و هیأت مرد و کونه روی و کیاهی است پهنا که بدان دباغت کنند و نام اسپ معقل بن عامر و اسپ حباشة کنانی و هب بیست و نهم * رجل یُقَلِّدُ دَهْمَاءَ مرغزار نیك سبز که جهت شده سبزی و طراوت بسیاهی زند * و اَبُو الدَّهْمَاء قرفة بن بهیس تابعی است

(دُهَيْمَاء) آزمایش و بلا و منه الحدیث اَتَتْكُم الدُّهَيْمَاءُ تَرْمِي بالرضف ای الفتنة المظلمة هو تصغیر الدهماء للتعظیم

(دُهَام) کغراب سیاه کون و نام کشتی از شتران و از اعلام است

(دُهَيْم) کزبیر سختی و بلا و مرد کول و نام ناقهٔ عمرو بن زبان ذهلی قتل هو و اخوته و حملت رؤسهم علیها فقیل اشأم من الدهیم * وکذا اثقل من حمل الدهیم * وثوابة بن دهیم وقاسم بن دهیم مردو محدث اند * وام الدهیم سختی وبلا

(دُهْمَان) بالضم از اعلام است

(س ف) دَهِمَهُ الْاَمْرُ دَهْمًا بالفتح فرو کرفت او را بانبوهی و بناکاه رسید * وکذا ادهمتهم الخیل ای فجئتهم

(اَدْهَمَة) اندوهکین کردانیدن

(دَهَّمَتِ النَّارُ الْقِدْرَ تَدْهِيمًا) سیاه کردن را آتش

(مُتَدَهَّم) پوشیده در اکرفته شده

(اِدْهَمَّ الْفَرَسُ اِدْهِمَامًا) ادهم وخاکستر کون کردید * وادهم اللیل سیاه کردید و منه لم یمنع ضوء و هما

اِدْهِمَامُ سُجُفِ اللَّيْلِ الْمُظْلِمِ
(رَوْضَةٌ مُدْهَامَّةٌ) مرغزار نيك
سبز كه جهت زيادت سبزي و تراوت
بسياهي زند ومنه قوله تعالى مُدْهَامَّتَانِ
اي سَوْدَاوَانِ مِنْ شِدَّةِ الْخُضْرَةِ
والري والعرب تقول لكل اخضر اسود
ومنه سواد القرى لكثرة خضرتها
(اِدْهَامَّ الشَّيْءُ اِدْهِيمَامًا) سياه
گون شد

د ه م ث

(دَهْمَثَة) بالفتح زمين نرم
(دُهْمُوث) بالضم جوان مرد

د ه م ج

(دَهْمَج) بالفتح فراخ نرم بزرگ
خلقت از هر چيزي
(دُهَامِج) كعلابط شتر در كوهانه
وشتاب رو كام نزديك كنند
وكلان هيكل از هر چيزي
(دَهْمَجَ الْبَعِيرُ) زياده كرد در ان
* ونيز دَهْمَجَة) متردد انه رفتن يا
بكام نزديك و بشتاب نهادن و بندي
وار رفتن پير

د ه م ر

(مُدَهْمَرَة) مبينا للمفعول زن
كوتاه بالا كرد اندام

د ه م س

(دَهْمَسَة) با هم راز گفتن و سركوشي
كردن ودر ركرفتن
(امر مُدَهْمَسٌ ومُنَهْمَسٌ)
كار پوشيده

د ه م ش

(دَهْمَش) كجعفر نام شخصي

د ه م ص

(صَنْعَةٌ دِهْمَاصٌ) صنعت استوار
و محكم

د ه م ق

(قِلْحٌ مُدَهْمَقٌ) بفتح ميم دوم
لطيف و هموار و نيك راست و پاك
از عيوب و نيز تيز شكافنده * و طعام
مُدَهْمَقٌ) خام پخته * وكتاب
مُدَهْمَقٌ) نيك و پاكيزه * و وتر
مُدَهْمَقٌ) زه نرم
(مُدَهْمِق) بكسر ميم لقب مدرك
نقعسي جهت فصاحت وي
(دُهَامِق) كعلابط خاك نرم
(دَهْمَقَة دَهْمَقَةً) شكست ان را و
بريد * ودَهْمَقَ الْوَتَرَ) نرم
كردانيد زه را * ودَهْمَقَ الطَّعَامَ)
نيك پخت آن را و تنك و نرم كردانيد
ومنه حديث عمر رضي الله عنه لو
شئت ان يدهمق لي الطعام لفعلت
ولكن الله عاب قوما فقال تعالى
اذهبتم طيباتكم في حياتكم الدنيا *
وخام پخت ان را از لغات اضداد است
* ودَهْمَقَ الْكَلَامَ) آراست و نيك
كردانيد آن را

د ه م ن

(دَهْمَن) بالفتح لقب پادشاهان
فارس معرب و قيل براي پادشاهان يمن
دَمَامِنَة جمع

د ه ن

(دُهْن) بالضم روغن و باران ضعيف
كه روي زمين را تر كند و بفتح دِهَان
بالكسر جمع * وبنو دُهْن) حيي
است از ان حي است معاوية بن عمار
دُهْني
(دُهْنَة) پاره از روغن وهي اخص
مِنَ الدُّهْنِ اَدْهَان ودِهَان بالكسر
جمع * ويقال هو طيب الدُّهْنَة)
يعني اربوي خوش دارد
(دِهْن) بالكسر درختي كه بدان
درندگان كشته شوند دِهْنَة يكي *
ونيز دِهْنَة) بطني است از ازد از ان
بطن است حكيم دِهْني بن سعد و
خالد دِهْني بن زياد

(لِحيَةٌ دَاهِنٌ) صاحب ريش چرب روغن ماليده * (بِغُردَاهِن) هیٔ است
(مُدْهُن) بالضم روغن دان وشيشهٔ روغن وهو شاذ والقياس مِدْهَن بالكسر * ومغاکی که آب در وی گرد آيد يا مغاك كه سيل آن را كنده باشد ومنه حديث طَهْفَةَ انتهى ي نَشِفُ المُدْهُن مَدَاهِن جمع
(دِهَان) یکتا ت چرم سرخ ومنه قوله تعالى فكانت وَردَةً كالدِّهَانِ
(أرضٌ مَدْهُونَةٌ) زمین اندك باران رسيده *
(دَهْنَاء) بيابان ریگیاهی است سرخ وموضعی است بنجد مرتميم را وبقصر ونام دا را لامارة ببصرة و موضعی است نزديك ينبع * دُهْنِي ودَهْنَاوِيٌّ منسوب است بوی ونام زن عجاج دختر مسحل كه يكى از پسران مالك بن سعد بن زيد مناة است
(نَاقَةٌ دَهِينٌ) کامیر ناقه کم شیر * ولِحيَةٌ دَهِينٌ ريش چرب روغن ماليده
(دُهْنِي) کغلبي موضعي است بسواد

(ن) دَهَنَ دَهْنًا) بالفتح نفاق كرد * ودَهَنَ رَاسَهُ وغيرهُ دَهْنًا ودَهْنَةً) بالفتح چرب كرد به روغن و تر نمودن را * ودَهَنَ فُلَانًا) زد او را بعصا * ودَهَنَ المَطَرُ الأرضَ) تر كرد باران زمين را اندكى
(ن س ك) دَهَنَتِ النَّاقَةُ دَهَانَةً بالفتح ودِهَانًا) بالكسر كم شير كرديد
(إدْهَان) ظاهر كردن خلاف باطن وصنعت كردن در سخن وجزء آن و خيانت نمودن وصاف كردانيدن
(مُدَاهَنَة) ظاهر كردن خلاف باطن وخيانت نمودن وصانعت كردن وبرپا نشن راسان فرا كرفتن وپوشيدن كارى را
(قَومٌ مُدَهَّنُونَ) کمعظم انانكه برانها آثار نعمتها باشد
(ادَّهَنَ بِهِ) على افتعل چرب شد وطلا كرد بروغن برخود
(تَدَهُّن) چرب شدن وطلا كردن بروغن برخود
(تَمَدْهَنَ الرَّجُلُ) على تمسكن مَدْهَن ساخت

د ه ن ج

(دَهْنَج) کجعفر ويحرك جوهری است مانند زمرد وبفارسی دهنه نرلك دُهَنِج) كعلبط مثله
(دُهَانِج) كعلابط فراخ نرم وبزرك هلفت از هر چیزی وشتر دو کوهانه فارسی معرب * وشتاب رفتار نزديك كلارنك
(دَهْنَجَ الخَبَرَ) زيادة كرد دران * ودَهْنَجَ الشَّيْخُ) بندي وار رفت پير * ودَهْنَجَ فُلَانٌ) ستردانه رفت ياکام نزديك كنى اشتعيفتا ب رفت

د ه ن ق

(دَهْنَقَةُ) شكست آن را وبريد * و دَهْنَقَ الوَتَرَ) نرم كردانيد زه را * ودَهْنَقَ الطَّعَامَ) نيك پخت و تنك ونرم كردانيد ان را ياطعام پخت

د ه و

(دَهْو) بالفتح رسيدن امري والفعل من نصر * يقال ما دَهَاكَ اي ما اصابَكَ ويَومُ دَهْوٍ) از روزهاي عرب است كه دران جنك واقع شد
(دَاهِيَةٌ دَهْوَاءُ) مبالغة بلاي سخت * دَاهِيَةٌ دُهْوِيَّةٌ) بالضم مثله

دهر

(دَهْوَرِيٌّ) بالفتح منسوب با مرد سخت

(دَهْوَرَهُ دَهْوَرَةً) فراهم آورد اورا وانداخت آن را در مغاکی میان دو کوه یا تمام است و رنج زد * و (دَهْوَرَ الْكَلَامَ) پر ربی اساله فرو آورد کلام را * و (دَهْوَرَ الْحَائِطَ) راند و دفع نمود دیوار را پس افتاد * ویقال (هُوَ يُدَهْوِرُ اللُّقَمَ) اذا کبرها (تَدَهْوَرَ اللَّيْلُ) با خر رسید شب و پشت داد

دهی

(دَهْيٌ) بالفتح زیرکی وکاردانی وتیزی ذهن وجودت رای وجودت فهم * (دَهَاء) بالفتح والمد مثله والهمزة منقلبة عن الیاء

(رجلٌ دَهٍ) ککتف مرد زیرک وتیزفهم

(داهِي) کصاحب شیر درنده * و (رجلٌ داه) مرد زیرک وتیزفهم دُهَاةٌ ودُهُونٌ جمع

(داهِيَة) سختی وبلا وکار سخت ودشوار وامر بزرگ دَوَاهِي جمع * (وداهِيَةٌ دَهْيَاء) ای سخت و کذلک قولهم اَدْهَى وامَرُّ ای اشد وانکر * و (رجلٌ داهِيَةٌ) مرد زیرک وتیزفهم

(دَهِيٌّ) کغنی عاقل اَدْهِيَة ودُهَوَاء جمع

(س) (دَهِيَ دَهْياً ودَهَاءً اودَهَاءَةً) زیرک گردید

(ض) (دَهَاهُ دَهْياً) زیرک وتیزهوش گفت اورا ومنسوب کرد بزیرکی یا عیب ونقص کرد اورا یا آفت وبلا رسانید بوی * ویقال (دَهَتْهُ الدَّوَاهِي) ای اصابته وضم عين المضارع لغة فيه

(دَهَّاهُ تَدْهِيَةً) زیرک گفت اورا یا عیب ونقص کرد یا آفت رسانید بوی

(تَدَهَّى) کار زیرکان وتیزهوشان کرد

باب الدال فصل الیاء

دیب

(دَيْبُوب) کخیشوم مرد سخن چین موذی ومرد زن جلب

دیبذ

(دَيْبُوذ) بالفتح جامه دو پود معرب است دَيَابِيذ جمع دَيَابُوذ مثله وربما عرب بدال مهملة

دیبل

(دَيْبُل) بالفتح وضم موحده قصبه است ببلاد سند یقال له دَيْبُلَانِ على التثنية منها محمد بن ابراهیم الدَّيْبُلِيُّ المكي

دیث

(دِيث) بالکسر نام مردی

(دِيَاثَة) نرمی والتوای زبان

(دَيَثَانِيٌّ) محرکة والیاء مفتوحه کابوس وان بیماری است که بشب مردم خفته را فرو گیرد وان مقدمه صرع است

(اَدْيَثَانُ) وادی است

(ادْيَثُونُ) موضعی است

(دَيُّوث) کتنور کسیکه در حق زن خود غیرت نداشته باشد

(مُدَيَّث) کمعظم رام از هر چیزی * وطريقٌ مُدَيَّثٌ راه کوفته وپا سپرده * وبعير مديث ای مذلل بالریاضه

(دَيَّثَهُ تَدْيِيثاً) رام ونرم کرد اورا ودیوث گفت آن را

(تَدَيُّث) کتفعل زن جلبی نمودن

دیج

(ليلةٌ دَيْجُوجٌ) کخیشوم شب تاریک

(دَيَجَان) محرکه عیال ریزه مرد و

پارهٔ کلان از انبوه ملخ
(ض) دَاجَ دَیْجًا بالفتح ودَیَجَانًا
بالتحریک اند که بر فتار آمد

د ی ج ر

(دَیْجُوْر) بالفتح خاک وتاریکی و
تیره رنگ مائل بسیاهی ونیک مائل
نه سیاهی ونیک تاریک وانبوه از نبات
خشک والیاء زائدة

د ی ح

(دَیْحَان) بالفتح ملخ

د ی ح س

(دَیْحَس) بالفتح بسیار از هر چیز

د ی خ

(دِیْخ) بالکسر خوشه خرما دیخه
مثل دیکه جمع
(دَیَّخَ الْبِلَادَ قَدْ یُبَیِّخَا) چیره شد
بر بلاد ودست یافت بر اهل آن لغتی
است در دوخ وقال الاصمعی دیّخه
دیّثه ای ذلّله

د ی خ س

(دَیْخَس) بالفتح کیاه بهم پیچیده

د ی د

(دَیَّدَ الطَّعَامُ تَدْیِیْدًا) کرم افتاد
در طعام ای دوّد

د ی ذ ب

(دَیْدَب) بالفتح کورخر ونکاهبان
* دَیْدَبَان) بالفتح مثله معرب
است
(دَیْدَبُوْن) بالفتح بازی است
مرعرب را

د ی د ج

(دَیْدَجَان) بالفتح شتران بارکش

د ی د ن

(دَیْدَن) بالفتح خو وعادت *
دَیْدَان ودَیْدَان مثله

د ی د ی

(دَیْ دَیْ) آوازی است که از آن
حدی بر آورده اند واصل آنست که
نبود برای مردم حدی پس زد اعرابی
غلام خود را وکزید انکشتان او را پس
می رفت غلام ومی کفت دَیْ دَیْ
واراده می کرد بدان یَایدَیَّ پس سحر
کرد تند شتران بر آواز آن غلام پس
کفت اعرابی مر غلام را لازم کیر این
آواز را وخلعت داد بدان غلام پس
این است اصل حدا

د ی ر

(دَیْر) بالفتح کلیسای ترسایان
ادیار جمع * وقال ابن الاعرابی
یقال للرجل اذا راس اصحابه هو
رَأْسُ الدَّیْرِ * ودَیْرُ الزَّعْفَرَانِ)
دو موضع اند یکی از انها نزدیک
مَارِدِیْن است وحالا اکثر اهل ان
پارسایان تر[illegible] کوشت وهر چه از
حیوان بر آید مانند شیر وروغن
ان را نمی خورند * ودَیْر) معرفة جایی
است ودهی است بدمشق * ودَیْرُ
سِمْعَان) دهی است بدمشق ودر ان
ده است تربت عمر بن عبد العزیز و
حالا مجهول است وموضعی است
بانطاکیة وموضعی است بمعرّة که کویند
در ان موضع است قبر مذکور واول
صحیح تر است وموضعی است بحلب
* ودَیْرُ الْعَاقُوْل) سه موضع اند *
ودَیْرُ عَبْدُوْن) ده * ودَیْرُ الْعَذَارَی)
سه * ودَیْرُ هِنْد) سه * ودَیْرُ
نَجْرَان) سه * ودَیْرُ مَرْجِش)
ده * ودَیْرُ مَارِ سَرِیَم) سه
(دَیَّار) کدخدا صاحب دیر *
دَیْرَانِیّ) بالفتح منسوب بامثله

د ی ز ج

(دَیْزَج) اسب که از کاکل تا دمش
خط سیاه کشته باشد معرب دیزه
بالکسر ولما عرب فتحوه

د ی س

(دَبْس) بالفتح پستان لغت عراقی است
(دِیْمَة) بالکسر بیشه بسیار درخت
دِیْس بحذف تا و دِیَس کعنب جمع
(دِیْسَان) بالکسر دهی است بهراة

دی س ع

(دَیْسَع) با لفتح شترماده مطبر یا بسیار نشخوار کننده

دی س ق

(دَیْسَق) کصیقل خوان نقره یا معرب طشتخوان است * و راه دراز و نام اسپ است مرتلعدریه را * و حوض پر آب و نام پدر طارق شاعر و مرد پیر و کار و آوندی است و هر زیوری که از نقرهٔ سپید صاف سازند و هر سپید ی
(دَیْسَقَة) نام مردی و شهری است
و روز آن شهر مشهور است میان عرب که در آن جنگ واقع شده

دی س م

(دَیْسَم) کحید ر روباه و بچهٔ روباه از ماده سگ یا بچهٔ کرگ از مادهٔ سگ قاله الجاحظ و خرس یا بچهٔ آن و بچهٔ کرگ و بچهٔ روباه قاله فی المحکم و جوزهٔ زنبور و رنگ تاریکی و سیاهی و کیاهی است و نام ابو الفتح صاحب قطرب

و رفیق کار مشفق
(دَیْسَمَة) مورچه

دی ش

(دِیْش) بالکسر خروس و نام پدر هون بن خزیمه و یفتح
(دَائِش) کصاحب از نامهای ترسایان است

دی ص

(دَائِص) کصاحب دزد دَاصَة جمع * و کسیکه پیروی والیان و حکام نماید و کرد چیزی بکردد
(رجلٌ دَیَّاصٌ) کشداد مردی که بر وی دست نتوان یافت یا مرد فربه
(دَیَّاصَة) زن پرگوشت کوتاه بالا
(مَدَاص) با لفتح فرود آمدن در آب یا جای فرود آمدن در ان یا عام است و ناگاه بر چیزی فرود آمدن
(ص) دَاصَ دَیَصَانًا) بالتحریک کج شد و مایل کردید از راه * و دَاصَتِ الْغُدَّةُ) بهر سو رفت بغره زیر انگشت و دست حرکت دهنده *
و دَاصَ) شاد مانی کردید و فرومایه شد و خوار کردید بعد رفعت و عزت و گریخت از جنگ

(اِنْدَاصَ الشَّیْءُ) بیرون رفت و افتاد از دست * وَ اَنْدَاصَ عَلَیْنَا بِالشَّرِّ) ناگاه آورد بر ما بدی را * و مِنْهُ اَنَّهُ لَمُنْدَاصٌ بِالشَّرِّ) یعنی او بسیار آرنده بدی است و در آینده در ان

دی ض

(مشیة دِیِضّی) بکسر دال و یاو تشدید ضاد مقصور نوعی از رفتار با تکبر و ناز

دی ف

(دِیَاف) ککتاب دهی است بشام یا بجزیره را هل آن ده نبطی شام اند ینتسب اِلَیْهَا الْاِبِلُ وَ السُّیُوفُ * اَرِیَاءُ هَا مُنْقَلِبَةٌ عَنِ الْوَاوِ

دی ف ق

(ناقة دَیْفَق) کصیقل شتر ماده شتاب رو

دی ق

(ض) دَاقَهُ دَیْقًا) با لفتح کج و مایل کرد آن را تا بر کند

دی ق ع

(دَیْقُوع) بالفتح گرسنگی سخت که در د سر آرد

دی ك

(دِیْك) بالکسر خروس دُیُوك
واَدْیاك ودِیَكَةٌ کقردة جمع *
وگاهی برماکیان هم اطلاق کنند
کقوله * زقّت الدّیك بصوت زقّا * و
شفق ومهوبان وبیمار که نه‌لتلوّن
ذبابه * ودیاك پایه یستوی فیه الواحد
والجمع * ونیدی پس گوش اسپ و
لقب هارون بن موسی محدث * و
(دِیكُ الجِنّ) لقب عبد السلام
شاعر است وجانوری است که در
مرغزارها یافته شود قاله القزوینی * و
(دِیكُ الكرم) هدهد است .
(ارضٌ مَدَاكَةٌ) ویضم زمین
خروسناك * ارضٌ مَدِیْكَة
کسفینة مثله

د ی ك س

(دَیْكَس) بالفتح عدد بسیار
ازچارپایان وگوسپندان * دِیكَس)
کقمطر مثله
(دِیكَسَاء) بکسر دال وفتح یا گلهٔ بزرگ
ازگوسپندان وچارپایان * دَیْكَسَاء
بالفتح ودِیكَسَاء بالکسر مثله

د ی ل

(دِیْل) بالکسر حی است
ازعبد القیس اومما دیلان دیل بن
شَن بن اَفْصَی بن عبد القیس * و
دیل بن عمرو بن ودیعة بن افصی
بن عبد القیس * وموضعی است
ببلاد فزارة * ودربنی ازد دِیْل
بن زید ودیل بن عمرو * ودرایاد
دِیلُ بنُ اُمَیَّةَ * وبنوالدِّیل نیز
ازبنی بکر بن عبد مناة اند * ونیز
دِیْل) حیی است ازتغلب وغیرهم
(تَدِیل) کتمیل پسر جشم است در
قبیلهٔ جذام

د ی ل م

(دَیْلَم) کحیدر کرومی است وسختی
وبلاد وشمنان وجماعت مردم و
جماعت مور وچکان وکنه بزرگ ناره
حوض وآب خورستوران ودرخوابگاه
شتران ونزدیك آب ودراج نرودرخت
سلام ولقب بنی ضبه جهت سیاهی
رنگ انها وآبی است مربنی عبس را و
نوعی ازسنگ خوار یا نرآن وابن فیروز
یا فیروز زمن دَیْلَم صحابی وان غیر
فیروز دَیْلَمی قاتل اسود عنسی
است * وجَبَلُ دَیْلَمی) کوهی
است مشرف برمروه

د ی م

(دِیْمَة) بالکسر باران پیوسته راوية
یا اثنیه وذُکرفی دوم
(مَفَازَةٌ دَیْمُومَةٌ) بالفتح بیابان
فراخ بی آب دیموم مثله

د ی م ر

(دَیْمُرِیّ) بالفتح وضم المیم منسوبا
تیز ذهن بزرگ ذات درار یزنده
بمردم وجز آن

د ی م س

(دَیْمَاس) ویکسر خانه وحمام
تاریك وگلخن وحمام دَمَامِیس
جمع مثل قیراط وقراریط وان فتحت
الدال فجمعه دَیَامِیس مثل
شیطان وشیاطین * ونام زندان
حجاج بن یوسف جهت تاریکی آن

د ی ن

(دَیْن) بالفتح وام که اداي آن را
مدتی معین باشد یا عام است وآن
که ادایش را مدت معین نباشد قرض
نامند ومرگ وهرچیز که حاضر
موجود نبود اَدْیُن ودُیُون جمع
(دِیْن) بالکسر پاداش واسلام
وعادت وکار وعبادت وباران پیوسته یا
باران نرم ونرم ازهرچیزی وخواری
وبیماری وحساب وقهر وغلبه ورفعت
وسلطان وملك وحکم وسیرت وتدبیر

وتوحيد وتمامه چيزي كه بدان
پرستش خداي كرده شود وكيش و
پرهيزكاري ومعصيت واكراه وباراني
كه درجاي خاص پيوسته بارد وعادتش
همان جا باريدن كرده وحال وقضا
* (قَوْمٌ دِيْنٌ) وبفتح اي دائنون
* وفي الحديث كان صلى الله عليه و
سلم على دين قومه اي على ما بقي فيهم
من ارث ابراهيم واسمعيل عليهما
السلام في حجهم ومناكحهم وبيوعهم
واساليبهم واما التوحيد فانهم
كانوا قد بدلوه والنبي صلى الله عليه
وسلم لم يكن الا عليه

(دِيْنَة) وام كه اداي آن را مدت
معين باشد وباران نرم وكردن دادن
(رجلٌ دائِنٌ) كصاحب مرد وام
دار ووام كيرنده ووام خواه
(رجلٌ مَدِيْنٌ) كامير وامدار و
پاداش يافته وقوله تعالى انا لمدينون
اي مجزيون محاسبون * وبنده
لان العمل اذله

(مَدِيْنَة) شهر عمان وشهر هجرت
رسول عليه السلام وداه * وقولهم
(وانا ابن مدينتها) يعني من
داناي آنم

(رجلٌ مَدْيُوْنٌ) مرد وامدار ومرد
بسيار وام

(دايان) قلعه است بيمن

(مِدْيَان) بالكسر كسي كه عادت وام
دادن ووام كرفتن دارد از لغات
اضداد است ويستوي فيه المذكر
والمونث يقال رجل مديان وامرأة
مديان مدايين جمع

(دَيَّان) كشداد بسيار چيره وغالب
وحاكم وقاضي ونكهبان وحساب
كننده وپاداش دهنده كه ضائع
نسازد عملي را بلكه پاداش دهد
بهر خير وشر

(ض) (دِنْتُهُ دَيْنًا) بالفتح وام دادم
اورا * ودان فلانٌ) وام كرفت ووام
خواست ووام كرديد وفي الحديث
اريد لهم فبدينون بها اي يطيعونها
كرما * ودِنْتُه دِيْنًا) وبكسر پاداش دادم
ورمنه كما تدين تدان اي كما تجازي
تجازي بفعلك * ونيز دِيْن) كردن
رادن وبدين اسلام درآمدن يقال
دِنْتُ به وبوام خريدن چيزي را *
ودِنْتُهُ) خدمت كردم اورا واحسان
نمودم بروي ومالك آن شدم ورام
كردانيدم وبنده ساختم اورا وفي

الحديث الكيس من دان نفسه وعمل
لما بعد الموت * وقرض دادم او را و
قرض كرفتم ازوي * ودان دِيَانَةً)
بالكسر راستي نمود وديندار كرديد
* ودانَ دِيْنًا) ارجمند شد وخوار
كرديد وكردن نهاد ونافرماني نمود
وخوكر خير يا خوكر شر كرديد وبيمار شد
* ودان فلانًا) برانكيخت او را بر
چيزي كه ناخوش دارد او را وخوار
وحقير كردانيد

(رجلٌ مُدَانٌ) وبشد الدال مرد
وامدار يا آنكه بروي وام بسيار باشد
(اَدَنْتُهُ اِدَانَةً) وام دادم او را * و
(اَدَانَ هُوَ) وام كرفت * ونيز اِدَانَة)
بمهلت چيزي خريدن وبها از وام
دار شدن يقال منه ادني عشرة دراهم
(مُدَايَنَة) همديكر خريد وفروخت
كردن بوام ومعامله به نسيه نمودن ويقال
(دَايَنْتُه) اذا اقرضته واقرضك * و
وام دادن ووام خواستن
(دَيَّنْتُهُ تَدْيِيْنًا) بدين خود كذاشتم
اورا * دينت امرها بمملكت
[illegible] تفعل وام كرفت و
خريد بوام يا فروخت [illegible]
ضد است * وفي الحديث [illegible]

مُعْرِضًا ديرى دادن وكلاهما بمعنى اشترى بالدَّيْنِ مُعْرِضًا عن الاداء ومعناه دائن كل من عرض له

(اِسْتَدَانَ) وام كرفت

(مُتَدَيِّن) راستكار وديندار

(تَدَيُّن) راستكار وديندار شدن ... بالباء ووام خواستن

(تَدَايُن) به نسيه وام خريد و فروخت كردن

د ن ب ذ

(دَنْبُلَنْبَاذ) موضعى است بيمن كه در ان كركان بسيار پيدا مى شود

د ن ر

(دِيْنَار) بالكسر نيم ماشه طلا است اصله دِنَّار بالتشديد فابدل من احد يهما ياءً لئلا يلتبس بالمصادر كَكِذَّاب الا ان يكون بالهاء فيخرج على اصله مثل صِنَّارة و دِنَّامة لانه امن من الالتباس * وديْنَار الانصاري) صحابى است * وعَمْرُو بن دِينَار) تابعى وابوه قيل صحابى

(دِينَارِى) اسپى بود

(دِينَوَر) بالكسر وفتح النون شهرى است

(مُدَنَّر) كه معظم اسب با خجكها زائد از برش * ودِيْنَار مُدَنَّر) دينار سكه زده * ورجل مُدَنَّر) مرد بسيار دينار اُخرج على الاصل

(دَنَّرَ وَجْهُهُ تَدْنِيرًا) درخشيد روى او * ودُنِّرَ فُلَانٌ) مجهولا بسيار دينار شد

الكتاب التاسع في الذال

باب الذال فصل الهمزة

ذ أ ذ أ

(ذَأْذَأَة) كدخدا بازداشتن و نهى كردن ودست انداز رفتن * ذَأْذَاءٌ وذَأْذَاءَة) كدخداح ودحداحة * وتَذَأْذُؤ) كتدحرج ...

ذ ء ب

(غَرْبٌ ذَأْبٌ) بالفتح دلو بسيار جنبان در بالا آمدن و فرو رفتن

(ذِئْب) بالكسر كرك ويترك همزه اذْؤُب وذِئَاب وذُؤْبَان جمع * رخانه خرد * ودَاءُ الذِّئْب) كُنْ ولا داءَ له غيره * واظفار الذِّئب) چند ستاره خرد اند پيش ذِئبان * ودارة الذِّئب) موضعى است بنجد مر بنى كلاب را ونام دودارة است مربنى اضبط را * وابن ابى ذِئْب) محمد بن عبد الرحمن محدث است * وبنو الذِّئب) بطنى است

(ذِئْبَة) كرك ماده وموى پيشانى و نام مادر ربيعه شاعر ونام اسب حاجز ازدى وبدين معنى بدون الف ولام آيد * وازارى است كه در كلوى شتر عارض شود فينقب عنه بحديدة في اصل اذنه فيستخرج شئ كحب الجاورس * وكشادكى ما بين دو پهلوى پالان وزين و چيزيكه زير مقدم ملتقاى دو كوهه زين باشد وميكرد فرو سر كتف ستور را

وابن ذِئْبَة) شاعر است

(ابو ذُؤَيْب) كزبير قطيل خويلد بن خالد هذلى * وابو ذؤيب ايادى) شاعرانند * وذُؤَيْب بن حبيب بن حلحلة) صحابى است

(ابو ذُؤَيْبَة) شاعرى است

(ذُؤَابَة) بالضم كيسو و پيشانى يا جاى روييدن موى پيشانى در سر وموى بالاى پيشانى اسپ از جمله اين و شرف و اعلاى هر چيزى را وصت

پاره اوبزار برموخر پالان * و
(ذُؤَابَةُ النَّعْلِ) كيسوي كفش
ذَوَائِب جمع والاصل ذَآئِبُ لأنّ
الالف التي في الذُّؤابة كالالف التي
في رسالة وحقها ان تبدل منها همزة
في الجمع لكنهم استثقلوا وقوع الف
الجمع بين همزتين فقلبوا الاولى
واوا
(اَرْضٌ مَذْأَبَةٌ) بالفتح زمين
گرگ ناك
(رَجُلٌ مَذْؤُوبٌ) مردي كه در
گوسپندان وي گرگ افتاده باشد *
وبِرْذَوْنٌ مَذْؤُوبٌ) اسب گرفتار
بعلت ذِئبة والمونث بالهاء
(ذِئابُ الغَضَا) بنو كعب بن مالك
بن حنظلة اند
(ذُؤْبانُ العَرَب) بالضم دزدان
عرب ودرويشان انها
(ذِئْبان) بالكسر كمرجان باقي
موربا قي پشم بر گردن ولب شتر و
مثنى ذ ستاره اند ميان هوا ئد و
فرقدين
(ذُؤَيْبَانٌ) مصغرا نام درآب
است
(ك س) ذَؤُبَ ذَآبَةً) همچو گرگ
شد در خبث ودها * ذُئِبَ الرَّجُلُ)
مجهولا در گوسپندان وي گرگ
افتاد وترهيد وترسيد از گرگ
(ف) ذَأَبَهُ ذَأْباً) بالفتح در اهم آورد
او را وترسانيد واز پس راند وحقير
پنداشت ودفع نمود وهموار ساخت
* وذَأَبَ القَتَبَ) پالان ساخت * و
ذَأَبَ الغُلَامَ) كيسو ساخت براي غلام
* وذَأَبَ في السَّيْر) شتاب كرد * و
نيز ذَأْب) بالفتح نكوهش وآواز سخت
ونكوهش كردن
(اَذْأَبَ اِذْآباً) ترسيد * واَذْأَبَ الغُلَامَ)
كيسو ساخت براي وي
(غُلَامٌ مُذَأَّبٌ) كمعظم طفل با كيسو
* رغَبِيطٌ مُذَأَّبٌ) پالان ذوابه دار
(ذَأَّبَ الغُلَامَ تَذْئِيباً) كيسو
ساخت براي او * وذَأَّبَ الرَّحْلَ) ذوابه
ساخت براي پالان
(تَذَأَّبَ) همچو گرگ شد در خبث ودها
وتَذَأَّبَ الرَّجُلُ للناقة) همچو گرگ
ساخت خود را بلباس وپوشيده شد
ترسانيد ناقه را تا بر بچه غير مهربان
كردد * وتَذَأَّبَتِ الرِّيحُ) نرم و
مختلف وزيد باد * وتَذَأَّبَ الشَّيْءَ)
بنوبت گرفت آن را
(اِسْتَذْأَبَ النَّقَدُ) گوسپندكي گرگ
شد مثل است ودر حق شخصي گويند
كه خوار وحقير باشد وخود را بزرگ
وبرتر نمايد
(تَذَاءَبَ) بلباس مانند گرگ شده
پوشيده شدن براي ناقه تا بر بچه غير
مهربان كردد ونرم ومختلف وزيدن
باد وگرفتن چيزي بنوبت

ذ ء ت

(ف) ذَأَتَهُ ذَأْتاً) سخت خبه كردن

ذ ء ج

(اَحْمَرُ ذَوْجٌ) كصبور رنيك سرخ
(ف س) ذَأَجَ الماءَ ذَأْجاً) سخت بدم
در كشيد آب را يا اندك اندك خورد
از لغات اضداد است وذبح كرد وپاره
ساخت * ونيز ذَأْج) پاره كردن مشك
ودميدن در وي
(اِنْذَأَجَتِ القِرْبَةُ) پاره كرديد مشك

ذ ء ر

(ذَئِرَ) ككتف دليرو خشمناك * و
امْرَأَةٌ ذَئِرٌ) زن ناساز وار باشوي خود
(ذَئِرَة) نا پسند ورختي و سختي
حرب * وقولهم شُؤُونُكَ ذَئِرَةٌ) يعني
در سرشكهاي تو دم زدن خشمناكي است
(ذَائِر) كصاحب زن ناسازوار

باشوي خود •
(ذِئْبَار) ككتاب سرگين خاك آميخته
كه بر پستان ناقه مالند تا بچه شير نمكد
(س) ذَئِرَ ذَأَرًا) ترسيد وعار ورنك
داشت ودليري نمود وخشم كرفت و
يُعدّى بعلى * وذَئِرَ الشيءَ) ناخوش
داشت آنرا ورميد وروكردانيد ازان
* وذَئِرَ بالامر) خوي كرفت بان و
عادت كرد * وذَئِرَتِ المرأةُ على
بَعْلِها) ناسازواري كرد زن با شوي
خود وفي الحديث ذَئِرَ النساءُ على
ازواجهن اي نفرن واجترأن ونشزن
(ف) ذَأَرَ الناقةَ) ذئار ماليد پستان
ناقه را
(أذْأَرْتُهُ) درخشم آوردم اورا و
ترسانيدم وحريص ودلير كردانيدم
وبراغالانيدم آنرا * وأذْأَرَه اليه)
مضطر كرد آن را بسوي وي
(مُذائِر) كمصاحب زن ناسازوار
با شوي خود * وناقة مُذائِر) شترماده
كه چون بچه بزايد ازو بكريزد ونفرت
آيد ش يا انكه بيو يد [illegible]
نيارد بروي
(ذ[illegible]رت المرأةُ) ناسازواري كرد زن
باشوي خود

ذ ء ط
(ف) ذَأَطَه ذَأْطًا وذَأْطَةً) ذبح كرد
اورا وسخت خبه كرد چنانكه زبانش
بيرون افتاد * وذَأَطَ الاناءَ) پركرد
آن را * وذَأَطَ) پركرد يد لازم
متعد

ذ ء ف
(ذَأْف) بالفتح سرعت موت
(ذُؤاف) كغراب سرعت موت و
زهر هلاهل وكشنده * وموتٌ ذُؤَافٌ)
موت شتاب وزود كشنده
(ذَأْفان) بالفتح مرك وزهر هلاهل
وكشنده ودران لغات است * بهمزه
ذِئْفان بالكسر وذُؤْفان بالضم * و
بياي مثناة تحتية ذَيْفان بالفتح
وذِيفان بالكسر وذَيَفان محركة
* وذُوفان بالضم والواو
(ف) ذَأَفَ ذُؤُفانًا) مرد
(انْذَأَفَ فُؤادُه) بريده شد دل او

ذأل
(ذُؤالة) كثمامة اسم است كرك را
[illegible] رفة غير منصرف ومنه خشن
ذُؤالة بالحبالة * ذِئْلان وذُؤْلان)
جمع * ونام مردي
(ذَأَلان) بالفتح وبضم شغال يا كرك
وبالتحريك پويه كرك ذَآلِيل باللام
جمع * وهو نادر والقياس ذآلين
بالنون
(ف) ذَأَلَ ذَأْلًا بالفتح وذَأَلانًا)
بالتحريك سرعت نمود يا سبك ونرم
رفت وخراميد
(تَذَاءَلَ) خرد وحقير نمود

ذ ء م
(ذَأْمَة) بالفتح سخن ومنه ماسمعت
له ذَأْمَةً) اي كلمة
(ف) ذَأَمَه ذَأْمًا) بالفتح خرد و
حقير داشت اورا وعيب كرد يهمز ولا
يقال ذأمه وذامه فهو مذؤوم * و
راندوي را ورسوا نمود
(إذْآم) ترسانيدن وبناخواست وستم
بركاري داشتن يقال اذأمتني على
كذا اي اكرهتني عليه

ذ ء ن
(ذُؤْنون) كزنبور گياهيست ذَآنين
جمع
(تَذَاوُن) كياه ذؤنون چيدن
(تَذَاؤُن) بمعني تذنّن است يقال
خرجوا يتذاءون اي يجتنونه

ذ ء و
(ذَأْوة) بالفتح كوسپند لاغر

(ف ن) ذَأَى الْاِبِلَ ذَأْوًا وذَأْيًا) د رركرد وراند شتران را * وذَأَى الْمَرأَة) جماع كرد باوي * ذَأَى الْبَقْل) بزمرده شد تره

باب الذال فصل الباء

ذ ب ء

(ذُبَأَة) بالفتح دختر لاغر بدن مليح و نمكين سبك روح

ذ ب ب

(ذَبّ) بالفتح كاو دشتي * ويقال له ذَبُّ الرِّيَاد ايضا لانه يرود اي يجيء و يذهب ولا يثبت في موضع * ورجل ذبّ الرّياد) مرد بسيار زيارت كننده زنان وآمد وشد نماينده ودر آينده بر آنها

(ذِبّي) بالكسره منسوب به رهنك شحنه (بعير ذَابّ) شتر بكه در يك جاي قرار نكيرد

(ذُبَاب) بالضم مكس و زنبور عسل ذُبَابَة يكي اَذِبَّة وذِبّان بالكسر وذُبّ بالضم جمع * ودر يوانكي ومردم چشم اسب وشوم وبد فالي وبدي پيوسته بابدي وكوهي است مدينه را واعلام است * وذُبَابُ السيف) تيزي وبا كرانه آن كه باريك ومرد وطرف تيز باشد وبهندي پيپله است * وذُبَاب الاُذُن) تيزي طرف كوش * وذُبَاب الحِنَّاء) اول شكوفه وي وذُبَابُ العَيْن) مردم چشم * وذُبَاب الاسنان) تيزي دندان * وابُو ذُبَاب) جدايا مر بن حارث است (ذُبَابَة) بقيه وام وجز آن وموضعي است بعدن ابين وموضعي است باجأ (ذُبَابِيّ) بر آمدكي طبقه عنكبوتي است ازجراحت وماسد آن

(اَذَبّ) كاو دشتي ومرد درازيا عام است وشتر ماده كلان سال (رجلٌ مِذَبٌّ) بالكسر مرد بسيار دور كننده از حريم خود (مِذَبَّة) مكس ران (ارض مَذَبَّة) بالفتح زمين مكسناك

(مَذْبُوب) ديوانه * وبعير مَذْبُوب) شتر مكس مكيده قاله في باب امراض الابل

(ارض مَذْبُوبَة) زمين مكس ناك (ذَبَّاب) كشد اده بسيار دفع كننده از حريم خود را اعلام است (شفة ذَبَّابَة) لب بزمريده

(ن) ذَبَّ عَنْهُ) راند وباز داشت * و ذَبَّ فُلان) آمد ورفت كرد وقرار نكرفت در جايي * وذَبَّ الْغَدِيْر) خشك شد حوض در آخر كرما

(ض) ذَبَّتْ شَفَتُهُ ذَبًّا وذَبَبًا بالتحريك وذُبُوبًا) بالضم خشك شد لب او از تشنكي يا جز آن * وذَبَّ جِسْمُهُ) لاغر كرديد * وذَبَّ النَّبْتُ) پژمريد * وذَبَّ النَّهَار) اندك باقي ماند از روز * وذَبَّ فو متغير شد كونه او * وذُبَّ) مجهولا ديوانه كرديد

(مُذَبِّب) كمحدث شتابان * و رَاكِبٌ مُذَبِّبٌ) سوار شتابنده تنها * وظِمْءٌ مُذَبِّبٌ) تشنكي درازكه آن از دوري بسوي آب شتافته شود (ذَبَّبَتْ شَفَتُهُ تَذْبِيبًا) خشك شد لب او از تشنكي باهام است * وذَبَّبْنَا لَيْلَتَنَا) رنج كشيديم وماندة شديم از شب ونرسيديم بر آب مكر بعد از قطع يك شب مسافت راه * وذَبَّبَ عَنْهُ) بسيار دفع كرد شدّد للمبالغة

ذ ب ح

(ذِبْح) بالكسر آنچه ذبح كرده شود وفي الحديث مَنْ كَانَ لَهُ ذِبْحٌ اي كبش يذبحه * وقال الله تعالى وفديناه

بذبح عظیم
(ذُبَح) کصرد نوعی از سماروغ
و کزر دشتی و کیاهی است که خورش
نعامه باشد
(ذُبَحَة) درد کلو یا خون است که
خناق پیدا کند پس می کشد یا
ریشی است که در حلق برآید و در آن
... ست ذِبَحه کعنبه و ذُبْحَه
بالکسر والضم و ذُباح کغراب
(ذِبَح) کعنب نوعی از سماروغ
(مَذْبُوح) ذبح کرده شده و پاك
و حلال و منه کل شی فی البحر مذبوح
ای لا یحتاج الی الذابح * و مذبوح
بها) دراز لحیه
(ذَبِیح) مذبوح ذَبِیحَة مونث
و انما جاءت بالهاء لغلبة الاسم * و
لقب اسمعیل علیه السلام و منه
الحدیث انا ابن الذبیحین لان
عبد المطلب لزمه ذبح عبد الله لنذر
ففداه بمأة من الابل * و قربانی
(ذَابِح) کصاحب داغ کلوی ستور
یا آهن داغ است که بدان جا نب
... ستور داغ ...
بند سر و کردن و جای ذبح رسته باشد
و سَعْدُ ذَابِح) یکی از منازل قمر است

و ان دو ستاره اند روشن و میان
هر دو مسافت بقدر یك کز است
و در جای ذبح یکی از ان هر دو ستاره
است کوچك کانه یذبحه
(مَذْبَح) بالفتح جای قربانی کردن
و شکاف در زمین مقدار بالشت و
مانند آن و محراب سمی بذلك
للقرابین * و کوشك و کتب خانه
نصاری مَذَابِح جمع
(مِذْبَح) کمنبر آنچه بدان ذبح کنند
(ذُبَاح) کغراب کیاهی است زهردار
و آزار یست در حلق
(ذُبَّاح) کرمان کفتکیهای شکم
انکشتهای پای یخفف * و منه قولهم
ما دونه شونة و لا ذباح
(ذُبْحَان) بالضم شهریست به یمن
و نام جماعت است و نام جد والد
عُبَید بن عمرو صحابی
(ف) ذَبَحَ ذَبْحًا و ذَبَاحًا) بالفتح
شکافت و پاره نمود و کلو برید و خبه کرد
و هلاك ساخت و منه حدیث القضاء
من ولی قاضیا فقد ذبح بغیر سکین ای
اهلك فانه من اسرع اسبابه * و
ذَبَحَ الدَّنَّ) سوراخ کرد خم را و شکافت
* و ذَبَحَتِ اللحیة فلانا) دراز کشت

و فرو هشته زیر ذقن وی پس نمودار شد
پیش فرو زان * و ذَبَحَ الخَمْرَ المِلْحُ و
الشَّمْسُ والنِّينَانُ) ای طهرها و
اباحاها لها * والنینان جمع نون
و هی السمکة
(تَذْبِیح) کستردن پشت و پست
کردن سر
(اِذَّبَحَهُ) کافتعل مذبوح ساخت
آن را
(تَذَابَحُوا) همدیکر را ذبح نمودند *
و یقال التمادح التذابح

ذ ب ذ ب

(ذَبْذَب) بالفتح نره و چاهی است
(ذَبْذَبَة) ناریدن چیز آویخته و
جنبیدن آن و حمایت همسایه
و اهل خانه و رنجانیدن مخلوق را
و حرکت دادن * و زبان و نره و
فی الحدیث من وُقِیَ شَرَّ ذَبْذَبِهِ
دخل الجنة و خانه و چیزیکه به هودج
او یزند برای زینت ذَبَاذِب جمع
(رجل مُذَبْذَب) بکسر ذال درم
و فتح آن مرد در دله و منه قوله تعالی
مُذَبْذَبِینَ بَیْنَ ذَلِكَ
(ذَبَاذِب) علی صورة الجمع نره
(تَذَبْذُب) جنبیدن

ذ ب ر

(ذَبْر) بالفتح نبشتن والفعل من نصر وضرب وهجك زدن حروف را آهسته خواندن یا شتاب خواندن وکتاب بلغت حمیر که بر شاخ خرما که درك نیاورده باشد نوشته شود ودر دانست چیزی ودانستن ونامه ذبار بالکسر جمع * وسخن وزبان ومنه الحدیث اَهْلُ الجَنَّةِ خَمْسَةُ اَصْنافٍ مِنْهُم الَّذِي لا ذَبْرَ لَهُ اي لا نُطْقَ لَهُ ولا لِسانَ يَتَكَلَّم بِهِ من ضعفه ویروی بالزاء * وکوه بلغت حبشه ومنه ما اُحِبُّ اَنَّ لِي ذَبْرًا مِنْ ذَهَبٍ ویروی بالدال وقد مر

(كِتابٌ ذَبِرٌ) کَکتف آنکه باسانی خوانده شود

(ذابِر) کصاحب استوار در علم

(ض) ذَبَرَ ذِبارَةً بالکسر نیکو نکریست * وذَبَرَ الخَبَرَ دریافت آن را * وذَبَرَهُ محکم کرد آن را ونیکو یاد گرفت وروان خواند ومنه قولهم ما اَحْسَنَ ما يَذْبُرُ الشِّعْرَ یعنی چه نیکو روان می خواند شعر را

(س) ذَبِرَ خشمناك شد

(مُذابِر) کمصاحب رونده

(ثَوْبٌ مُذَبَّرٌ) کمعظم جامهٔ اراسته ومنقش

(تَذْبِير) نبشتن

ذ ب ل

(ذَبْل) بالفتح پوست باخهٔ دریائی یا بری یا گوش ماهی یا استخوان پشت دابهٔ دریائی است وازان دست برنجن وشانها سازند وخاصیتش انست که شانه کردن بان بیضه سپش وسبوسه سر را زایل گرداند * وکوهی است * وذَبْلًا ذابِلًا وذَبْلًا ذَبِيلًا کلمهٔ است که بدان دعای بد کنند ای اَلْزَمَهُ اللهُ هَلاكًا

(ذَبَلَة) پشکل وباد گرم پژمرده کننده وبالضم خوشیدن لب از تشنگی وخوشیدگی آن

(ذِبْل) بالکسر بی فرزند بی زن * وذِبْلٌ ذَبِيلٌ ای ثُكْلٌ ثاكِلٌ مبالغةً

(ذابِل بن طُفَيل) کصاحب صحابی است * وقَنًا ذابِلٌ) نیزهٔ باریك چسپیك پوست ذُبُل ککتب وذُبَّل کرکع جمع

(ذُبال) کغراب ریشهای که بر پهلو برآید وبجانب شکم سوراخ نماید

(ذُبالَة) پلیته ذُبال بحذف تا جمع

(ذَبْلاء) کحمراء زن خشك لب

(سِنُّ الذُّبُول) سن شیخوخت است لاَنَّ البَدَنَ يَذْبُلُ فيه ويَخْرُجُ طَبِيعَةُ اَعْضائه من النموّ الى النقصان ومنه الذبول الدقی

(ذُبّالَة) کرمانه پلیته

(يَذْبُل) کینصر ویقال له اذبل کوهی است

(ن ك) ذَبَلَ النَّباتُ ذَبْلًا بالفتح وذُبُولًا) بالضم پژمرید * وذَبَلَتْ بَشَرَتُهُ) خشك پوست گردید * وذَبَلَ الفَرَسُ) باریك گردید * وذَبَلَ مالُهُ) پشکل انداخت

(رِيحٌ مُذْبِلَةٌ) باد گرم که نبات را پژمرده گرداند

(اَذْبَلَهُ اِذْبالًا) پژمرانید او را ولاغر گردانید * واَذْبَلَتِ الرِّيحُ النَّباتَ) پژمرانید گیاه را

(تَذَبَّلَتِ المَرْأَةُ) برفتار مردان رفت با انکه باریك بدن است یا خرامید

ذ ب ن

(ذُبْنَة) بالضم خوشیدن لب از تشنگی لغة فی الذبلة

ذ ب ی ا ن

(ذُبْيَان) بالضم والكسر قبيلة است ازان قبيله است زياد بن معاوية ذبيانی

باب الذال فصل الجيم

ذ ج ج

(ض) ذَجَّ نوشيد * وذَجَّ من السفر باز آمد ذَاجّ نعت است ازان

ذ ج ل

(ذَجْل) بالفتح ستم وستم كردن و الفعل من ضرب

(ذَاجِل) ستمكار

باب الذال فصل الحاء

ذ ح ج

(مَذْحِج) كمجلس پشته است و بدان ناميده شد مالك وطيب لانّ امهما ولدتهما عنده فسميا باسمها والميم زائدة وهو الصحيح وقال سيبويه هي من نفس الكلمة

(ف) ذَحَجَهُ ذَحْجًا) بالفتح خراشيد آنرا * وذَحَجَت الرِّيحُ فلانًا) كشيد اورا از جايی بجايی

(اِذْحَاج) آرام كردن بجايی

ذ ح ح

(ذَحّ) بالفتح سيلی زدن وجماع نمودن وشكافتن وكوفتن والفعل من منع

(ذُحْذُح) كهدهد كوتاه بالا كلان شكم * ذَحْذَاح) كدحداح مثله

(ذَحْذَحَتِ الرِّيحُ التُّرَابَ) برد باد خاك را * ونيز ذَحْذَحَة) گام نزديك گذاشتن شتاب رفتن

ذ ح ل

(ذَحْل) بالفتح موضعی است و كينه ودشمنی اَذْحَال وذُحُول جمع وكشنده را باز كشتن وكين خواستن يقال طَلَبَ بذَحْلِه * يا طلب پاداش گناهی كه بران رفته نمودن يا پاداش دشمنی خواستن والفعل من فتح

ذ ح ل ط

(ذَحْلَطَ فی الكَلَام) خلط ملط كرد در سخن

ذ ح ل م

(ذَحْلَمَهُ) ذبح كرد آنرا وفراهم آورد

(تَذَحْلُم) فراهم آمدن يقال ذَحْلَمَهُ فتَذَحْلَمَ

ذ ح م

(ذَحَمَهُ) عيب كرد اورا وحقير پنداشت ورانده ورسوا نمود

ذ ح م ل

(ذَحْمَلَهُ) غلطانيد آنرا * ذَمْحَلَهُ) على القلب مثله

باب الذال فصل الخاء

ذ خ ذ خ

(ذَخْذَاخ) كدحداح مرد گريزان ومحترز از هرچيزی

(ذَخْذَخَان) مرد گويا فصيح زبان

(ذَاذِيخ) دهی است از اعمال حلب

ذ خ ر

(ذُخْر) بالضم يخفى

(ذَخِر) ككتف كوهی است بيمن

(ذَاخِر) كصاحب ذخيره ونام مردی وبمعنی نهنده

(ذَخِيرَة) كسفينة يعنی اَذْخَار جمع * وموضعی است كه بسوی ان خرما را نسبت كنند فيقال تمر ذَخِيرَة

(اِذْخِر) بالكسر گياهی است خوش بو كه انرا كوم خوانند اَذَاخِر جمع

(مَذَاخِر) بفتح ميم شكمها ورودها ورگها واسافل بطن

(اَذَاخِر) بالفتح موضعی است نزديك مكه

(ف) ذَخَرَهُ ذُخْرًا) بالضم

بخي نهاد
(مُذَّخِر) مبنيا للفاعل من افتعل
اسپيكه باقي دارد تك خود رابعد
انقطاع تك اسپان ديگر
(اِذَّخَرَهُ) بر گزيد ... يا بخي
ساخت يا بخي نهاد را صله اِذْتَخَرَ
مِنَ الذُّخْرِ يقال اِذْتَخَرَ يَذْتَخِرُ فهو
مُذْتَخِرٌ فلما ارادوا ان يدغموا ليخف
النطق قلبوا التاء الى ما يقاربها
من الحروف وهو الدال المهملة
لانهما من مخرج واحد فصارت
اللفظة مُذْدَخِرٌ بذال ودال
ولهم فيه حينئذٍ مذهبان * قلب
الذال المعجمة دالا فيدغم فيها
وهو الاكثر فيصير ادّكر * و
قلب الدال المهملة ذالا فيدغم فيها
فيصير اذّكر وهذا مطّرد
في امثاله نحو ادّكر واذّكر

ذ خ و

(ذَخَا الابِلَ) سخت راند شتران
را يا راند ور كرد * وذَخَا المَرْأَةَ)
جماع كرد با وي

ذ خ ي

(مَذْخَاةٌ) زمين بي درخت
(ص) ذَخَى ذَخْيًا) شتابي كرد
* وذَخَتْهُمُ الرِّيحُ) رسيد بايشان
باد ونيست ايشان را ازان پرده ومانع
* وتيز ذَخِيٌ) والخيله شدن چشم
يكسان نديدن

باب الذال فصل الراء

ذ ر أ

(ذَرْءٌ مِنْ خَبَرٍ) بالفتح اندك
از خبري وفي الحديث ذَرْءُ النار
اي خلقوا لها ويروى بالواو يعني
الذين يفرقون فيها من ذَرَتِ الريح
التراب اذا فرقته وحائل وپرده ومنه
ما بيننا ذَرْءٌ اي حائل
(ذُرْأَةٌ) بالضم پيري يا اول سپيدي
موي كه در مقدم سر ظاهر شود
(ذِرْأَةٌ) بالكسر كعبرة كلمة است
كه بدان ميش را براي دوشيدن
خوانند فيقال ذِرْءَ ذِرْءَ مبنيا
على الفتح
(رجلٌ اَذْرَأُ) كاحمر مرد پير * و
كبشٌ اَذْرَأُ) قچقار كه در سر او
سپيدي باشد يا انكه سر وگوش وي
خالدار وسائر بدنش سياه بود فرس
اَذْرَأُ * رجال ذُرْءٌ اَذْرَأُ كذلك
(ذَرْآءُ) كحمراء زن پير * وعناق
ذَرْآءُ) انكه سر وگوش وي خالدار
وسائر بدنش سياه بود يا انكه
در سر وي سپيدي باشد
(ذَرْعٌ ذَرِيءٌ) بالهمزة وتركها اصح
* فيه كشت تخم انداخته
(ذُرِّيَّة) مثلثة الاول وتشديد
الراء والياء فرزندان جن وانس وهو
من ذَرَأَ الشيءَ الا ان العرب قد تركت
همزتها ذَرَارِي جمع * وزنان
ومنه الحديث نهى عن قتل الذرية
يعني النساء لاجل المرأة المقتولة
وفي معالم التنزيل في قوله تعالى و
حملنا ذريتهم في الفلك المشحون
اسم الذرية يقع على الآباء كما يقع
على الاولاد
(ملح ذَرْآنِيٌّ) بالفتح ويحرك نمك
نيك سپيد وهو من الذرأة ولا تقل
اندراني
(ف) ذَرَأَ) آفريد * وذَرَأَ الشيءَ)
بسيار كرد آن را * وذرأ فوه) سخن
بد وبيهوده گفت * وذرأ الارض)
تخم افكند در زمين
(س ف) ذَرِئَ فلانٌ ذَرًا) پير
گرديد يا سپيد موي شد * وذَرِئَ
شعره) سپيد شد
(مُذْرِيءٌ) كمحسن ناقه شير بسيار

فرود آورده
(أَذْرَأَهُ إِذْرَاءً) در خشم آوردن او را
و ترسانيدن * وَأَذْرَأَهُ بِالشَّيْءِ حريص
گردانيدن وي را بآن چيز و مضطر كردن
بسوي وي * وَأَذْرَأَهُ روان كردن آن را
* وَأَذْرَأَتِ النَّاقَةُ فرود آورد
شير را در پستان

ذرب

(ذَرْبٌ) بالفتح نش كردن كفش
دوزان
(ذِرْبٌ) بالكسر سنگريزه ما نندي
است كه در گردن انسان يا ستور باشد
يا مرضي است از امراض جگر
(ذِرْبَةٌ) كره گوشت و زن زبان دراز
بهيانت كار ذِرَبٌ كعنب جمع * و
سنگريزه مانندي است كه در گردن
مردم يا ستور پيدا گردد
(ذَرِبٌ) ككتف تيز از هر چيزي و
نش كرده و مرد زبان دراز والمونث
بالهاء و تيز زبان ذُرْبٌ بالضم جمع
* لِسَانٌ ذَرِبٌ وَسَيْفٌ ذَرِبٌ)
اي حديد
(ذَرَبٌ) محركة بد زباني أَذْرَابٌ
جمع * و [illegible] ريش و فراخ گرديدن
آن يا روان شدن زرداب از ريش ر
تباه شدن معده و اصلاح كردن آن از
لغات اضداد است از الفعل من صح
يقال ذَرِبَتْ مِعْدَتُهُ ذَرَبًا و ذَرَابَةً و
ذُرُوبَةً * و از ريكه به كشود و زنك و
سخن بد و درد الحلق و پنب في ألبان
الابل و ابو الهاشيفاء للذَّرَبِ هو داء
يعرض للمعدة فلا تنهضم الطعام
و يفسد فيها و لا يُمْسَك * و رَمَاهُ
بِالذَّرَبَيْنِ) مثنى متهم كرد او را
ببدي و خلاف
(ذَرَبَي) كجمزي شختي و بلا *
ذَرَبِيٌّ) مشددة الياء مثله
(ذُرَابٌ) كغراب زهر
(مِذْرَبٌ) كمنبر زبان
(سَيْفٌ مَذْرُوبٌ) شمشير تيز
(أَذْرَبِيٌّ) منسوب است بسوي
آذربيجان
(ذَرَبِيَّا) بفتحات مشددة الياء عيب
و شختي و بلا * ذَرَبِيَّا) بتقديم
مثناة برموحدة مثله قاله
في الشرح
(ذِرْيَبٌ) بتقديم مثناة كدرهم
شكوفه زرد
(تَذْرَبٌ) كتمنع موضعي است
(س) ذَرِبَ ذَرَبًا و ذَرَابَةً تيز
گرديد * وَذَرِبَ الجُرْحُ) دوا
نپذيرفت
(ف) ذَرَبَهُ) تيز كردن آن را
(سِنَانٌ مُذَرَّبٌ) كمعظم سنان تيز
* و تَصِيفَة [illegible] مُذَرَّبٌ) شمشير
زهر داده
(ذَرَّبَ السِّنَانَ تَذْرِيبًا) تيز
كردن سنان را * و نيز تَذْرِيبٌ)
برداشته داشتن زن بچه را تا قضاي
حاجت كند و زهر دادن شمشير
و جز آن را

ذرح

(ذَرَحٌ) محركة درختي است كه
از چوب آن پالان سازند
(ذُرَحٌ) كزفر نام پدر يزيد سكوني
(ذَرِيحٌ) كامير جماعت است و پشتها
ذَرِيحَةٌ يكي * و شتر نريست كه
شتران را بوي منسوب كنند فيقال
ابل ذَرِيحِيَّاتٌ * و پدر قبيله است
(وَأَحْمَرُ ذَرِيحِيٌّ) سرخ ارغواني
(ذُرَيْحٌ حِمْيَرِيٌّ) كزبير محدث
است
(أَذْرُحُ) بالفتح و ضم الراء شهري است
بشام در پهلوي جرباء
(لَبَنٌ ذُرَاحٌ) كسحاب شير آميخته

باب

(ذُرّاح) کرمان ویخفف جانوریست زهردار سرخ رنگ با خالهای سیاه که می پرد و زان اغلب است ذُرُّوح کقدوس بالضم و تنوّر و صبور و ذِرّیح کسکّین و ذُرَّح کسکر و ذُرَیحه کسفینه و ذُرْنُوح بالنون و ذُرْحُوح کعصفور و ذُرَّحْرَح علی فعلعل بالضم وتفتح الراء ان مع شد الاولی ویخفف ذَرَارِیح جمع وقال سیبویه واحد الذراریح ذُرَحْرَح بضم الفاء وتسکین اللام مفتوح العینین ولیس عنده فی الکلام فُعُول بواحدة وکان یقول سُبُّوح وقدوس بالفتح * ذُرَیْرِح بحذف لام اول مصغر آن است قال جالینوس حاریابس جداً ارجلها واجنحتها واسیة و باقی جسدها یزیل حجر الکلی والمثانة وطسوج منه یدفع ضرر الکلب الکلب اکلا و دهنه یزیل الصمم * و ذُو

• ذَرَارِیح) مهتری است به یمن ومهتری است مر بنی تمیم را

(ف) ذَرَحَ الطَّعَامَ) ذراح انداخت دران * وذَرَحَ الشَّیءَ فی الرِّیحِ) پراکنید آن را بباد

(لبن مُذَرَّح) کمعظم شیری که بران آب غالب باشد * وعسل مُذَرَّح) کذلک

(ذَرَّحَ الطَّعَامَ تَذْرِیحاً) ذراح انداخت دران * ونیز تَذْرِیح) زعفران در آب تر کردن و گل آلود کردن مطهرة چرمین نو را تا بوی خوش گیرد

ذرذر

(ذَرْذَرَة) پراکندن

(ذَرْذَار) لدداح بسیار گو و لقب مردی

ذرر

(ذَرّ) بالفتح مورچه ذَرَّة یکی وصد مورچه بوزن یکدانه جو است وقیل لیس لها وزن ویحکی ان رجلا وضع خبزا حتی علاه الذر وستره ثم وزنه فلم یجد شیئا * وابوذر) کنیت جندب بن جنادة وکنیت زن او [illegible] است که صحابیانند

(ذَرِّی) شمشیر بسیار آب وجوهر شمشیر و آب شمشیر

(ذَرَّة) نام مردی را نچه از روزن پیدا آید در آفتاب * وابوذَرَّة) کنیت حارث بن معاذ صحابی است * وابوذَرَّة) هذلی جاهلی شاعر است

یا آن بضم دال مهمله است

(ذَرُور) کصبور داروی پراکندنی ربوی خوشی است اَذِرَّة جمع

(ذَرِیرَة) کسفینه بوی خوشی است و داروی پراکندنی

(ذُرِّیَّة) ویکسر فرزندان ذُرِّیَّات و ذَرَارِی جمع * وزنان یستوی فیه الواحد والجمع

(ذُرَارَة) کثمامه انچه از پراکندن چیزی برافتد

(مِذَرَّة) بالکسر آله است که بدان دانه را از کاه جدا سازند

(مُذْرُورَة) پراکنده

(ن) ذَرَّ ذَرّاً) ترنجیده کردید * وذَرَّ البَقْلُ) برآمد تره * وذَرَّتِ الشَّمْسُ) کذلک * وذَرَّتِ الارضُ النَّبْتَ) برآورد زمین نبات را * وذَرَّ الرَّجُلُ) پیر شد مقدم سر او * ویَذَرِّفِیه) بالفتح شاذ * ونیز ذَرّ) جدا کردن دانه ونمک ومانند ان وانداختن دارو پراکندنی در چشم و پراکندن

(ناقة مُذَارّ) بلاهاء ناقه بدخو (ذَارَّتِ النَّاقَةُ مُذَارَّةً وذِرَاراً) بدخو کردید * ونیز ذِرَار) خشم

واعراض يقال فِي فلانٍ ذِرَانٌ اي
اعراض غضبا -

ذ ر ز

(س) ذَرِزَ برلذتهاى دنيا قادر
كرديد

ذ ر ط

(ذَرْطَاةٌ) بالفتح نوعي زشت است
از خوردن يقال ذَرْطِيتَ يا فُلَانُ يعني
بطور زشت خوردى

ذ ر ع

(ذَرْع) بالفتح قوت وطاقت ووسعت
وخو ومنه هُوَ واسعُ الذَّرْعِ اى الخُلُق
ويقال أبْطَرْتُ فلانا ذَرْعَه اى كلّفته
اكثر من طَوْقِهِ * وضَاقَ بِالاَمْرِ ذَرْعُهُ
يعنى ضعيف شد طاقت او وبمقصود
نرسيد يا از مكروهات نجات نيافت
* وكذا ضَاقَ بِهِ ذَرْعًا) واصل الذَّرْع
انما هو بسط اليد فكانّه اراد شيئا فمدّ اليه
يديه فلم ينله وقولهم اِقْصِدْ بِذَرْعِكَ
يعني نرمى ورفق كن باتن خود
(ذَرَع) محركة كوساله دشتي
ذِرْعَان بالكسر جمع * وامید ومنه
قوله * وقد يقود الذَّرَعُ الوَحْشِيَّا *
وماده شتري كه صياد در پس آن
شده برصيد تير اندازد

(ذَرِع) كه تند رود دست بلكوي
وشبا روز روند ه ومرد نيكو صحبت
(ذَرِعَات) ناقهاي تيز رو فراخ
كام رونده وركذا رنده كام در زمين
* وقوائم ذَرِعَاتٌ) اى سريعات
(ذُرْعَة) بالضم وسيله وانچه بدو
بديكري پيوندند
(ذَارِع) كصاحب مشك خرد شراب
ذَوَارِع جمع * وكز كننده
(اَذْرَع) بالفتح اسپ بدنژاد وانكه
پدرش بنده ومادرش آزاد بود يا انكه
پدرش عربى ومادرش داه آزاد باشد و
مرد فصيح * يقال قَتَلُوهُم اَذْرَعَ
قَتْلٍ) اى اَسْرَعَ وافحش
(ذَرَاع) كسحاب زن سبك ريس
وبكسر وبفتح ريسا رد و پسر ذَرَاع
اند كه در زمان وكيع بود ند * و
اَبُوذَرَاع) تابعى است * واَوْلَادُ
ذَرَاع) او بكسر سكان وخران
(ذِرَاع) بالكسر رش دست وآرنج
وبازو ودرين همه معاني كاهى مذكر هم
آيد اَذْرُع وذُرْعَان) بالضم جمع
* وازدو دست كا ووكوسپند انچه
بالاي پاچه است وازدست شتر انچه
بالاي ساق باريك همچنين از اسپان

واستران وخران * وقولهم لاتُطْعِمِ
الْعَبْدَ الكُرَاعَ فيَطْمَعَ فِي الذِّرَاعِ
مثل كو راسعد رطوق * وخو وطاقت و
منه رجل واسع الذِّراع يعني فراخ
خواست * وضَاقَ بِالاَمْرِ ذِرَاعُهُ)
سست وضعيف شد طاقت او وازان
نجات نيافت وداغ رش شتر ونشان و
علامتى است مربني ثعلبه را بيمن و
بعض بني مالك بن سعد را ونام
دو پشته است در بلاد عمرو بن كلاب
وصد رنيزه وكز از آهن باشد يا ازچوب
ومنزلى است مرقمر را وآن ذراع
الاسد است كشاده وبدو جا ممد راد و
ذراع است يكى مبسوط ود يكري
مقبوض وان متصل بشام است وماه
فرود مى آيد دران وذراع مبسوط
متصل بيمن است وهي اَرْفَعُ مِنَ السَّمَاءِ
وَاَمَدُّ مِنَ الاُخْرى وبسا است كه
هدوله ميكند قمر وفرود مى آيد دران
وآن طلوع ميكند بعد كذشت
چهار روز از تموز وفرو مى رود بعد
كذشت چهار روز از كانون اول * و
يقال هُوَ مِنِّي عَلَى حَبْلِ
الذِّرَاعِ) يعني مستعد وحاضر است
* وذُوالذِّرَاعَيْنِ) لقب منبهر

شاه ونامش مالك بن حارث است
(ذَرِيْع) کامیر شفیع وتیز رو فراخ
کام ومنه فی صفته علیه السلام کان
ذریع المشی ای واسع الخطو * وامر
فراخ و وسیع ومرگ [illegible] * وقتل
ذریع) ای سریع وفی الحدیث فاکل
اکلا ذریعا ای سریعا کثیرا * وفرس
ذریع) اسپ سبک سیر تیز رو فراخ کام
* بعیر ذریع) کذلک
(ذَرِيْعَة) وسیله وانچه بدل ویکدیگر
پیوندند وماده شتری وجز ان که
صیاد در پس آن شده بر صید
تیر اندازد
(ذَرُوْع) کصبور اسب وشتر سبک
سیر فراخ کام
(اَذْرِعَات) بکسر الراء وتفتح شهریه
است بشام وهی معرفة منصرفة مثل
عرفات وفیه مذهبان آخران اوردناهما
فی اوضح المسالک الی الفیة ابن مالک
وخمر اذرَعیّة) بفتح الراء منسوب
است بوی
(ذَرَّاع) کشداد شتریکه ماده را
بذراع خود بخواباند جهت کشنی و
لقب اسمعیل بن صدیق محدث و
احمد بن نصر روی روایت حدیث

ضعیف است * وخیلی خرد که از
جانب ذراع بازکرده باشند ان را
(مَذَارِع) نواحی یادهها میان زمین
زراعت ودشت * مذاریع) مثله
وقوائم ستور ودهها که گرداگرد شهر
که درو کشت وباغ باشد ترخرماستان
نزدیک شهر مِذْراع بالکسر یکی
(ف) ذَرَعَ الثَّوْبَ ذَرْعًا) بالفتح
گز کرد جامه را * وذرع القیء فلانا)
غلبه کرد بر و وسبقت برد * وذرع عنده)
شفاعت کرد نزد او * وذرع البعیر)
پا نهاد بر ذراع شتر تا سوار شود بر وی
کسی * وذرع فلانا) خبه کرد اورا
بذراع از پس وی
(س) ذَرِعَ) آب خورد از خیلک
ذراع یا عام است * وذرع الیه)
شفاعت کرد بسوی او * وذرعت
رجلاه) مانده کردیدند
(اَذْرَعَتِ الْبَقَرَة) گوساله زاد ماده
گاو و صاحب گوساله کردید * بقرة
مُذْرِع) نعت است از ان * واذرع
فی الکلام) پر گفت * واذرع فلان)
ای قبض بالذرع * واذرع ذراعیه
من تحت الجبة) بیرون آورد هردو
ذراع را از زیر جبه ورزی فی الحدیث

من الانتعال ایضا * وفی الحدیث
الاخر وعلیه جمازیة فاذرع منها
یدیه) ای اخرجها
(مُذَرَّع) کمعظم شتری که بزمینه
نیزه ومانند آن خورده خون برهر دو
ذراع وی روان کردیده باشد واسب
سبقت برنده یا اسپ که بشکار در رسیده
وراکبش بر شکار نیزه زده وخون آن
فواره زده هر دو ذراع اسب را آلوده
کرده باشد وگاوی که بازو رشهای او
پرخالهای سیاه باشد وانکه مادرش
اشرف از پدر وی باشد کانه شبه
بالرقمتین فی ذراع البغل لانهما تتاه
من جانب الحمار
(مُذَرَّعَة) کفتار که در ذراع آن
خطها باشد
(مُذَرِّع) کمحدث لقب مردی از بنی
خفاجه بن عقیل که کشت شخصی
را از بنی عجلان پس ترا قرار کرد وذرع
قصاص آن بقتل رسید وبارانی که
باندازه رش نم اورد رزمین رفته باشد
(ذَرَّعَهُ تَذْرِيعًا) بذراع خبه کرد
اورا از پس وی * وذرع بکذا) اقرار
نمود بان چیز * وذرع لی شیئا من
خبره) خبر داد مرا بان * وذرع

لِبَعِيْرِهِ) بست ذراع وي را برقفن زائد
ازمهار * وَذَرَّعَ فِي السِّبَاحَةِ) فراخ
كرد بازو را در شناوري * وَذَرَّعَ
فِي السَّقْيِ) مدد خواست بدلو و
دست خود وجنبانيد هرد و دست
را در آب كشيدن * وَذَرَّعَ الْبَشِيْرُ)
بدست اشارت كرد مزده ور * و
ذَرَّعَ فِي الْمَشْيِ) دست انداز ان
رفت
(مُذَارَعَة) همديكرا ميزش كردن
وبه پيمايش بيع كردن
(اِذَّرَعَ ذِرَاعَيْهِ) مِن تحت الجُبة
من الافتعال بيرون اورد هرد و ذراع
را از زير جبه
(تَذَرَّعَ فِي الْكَلَام) پركفت و
زياده كرد * ونيز تَذَرُّع) پاره پاره
شدن چيزي بر قدر ذراع در طول واندازه
كردن چيزي را بدرش * وتَذَرَّعَ بِذَرِيْعَةٍ)
توسل كرفت وذريعت ساخت چيزي را
* وتَذَرَّعَ الاِبِلُ الكَرَعَ) تا ذراع
در امدند در ابشخور * وتَذَرَّعَتِ
الْمَرْأَةُ) شكافت برك ذريعت خرما را
تا ازان بوريا بافد
(اِنْذِرَاع) شتاب ونيك رفتن و
[illegible]

ذرف

(اِسْتَذْرَعَ بِهِ) پنهان شد بوي و
وسيلة خود كردانيد آن را

ذ ر ع ف

(اِذْرَعَفَّتِ الاِبِلُ) بطور خود
رفتند يا بشتاب رفتند لغة في الدال
المهملة

ذ ر ع م

(ذِرْعِم) بالكسر هيچ كاره پليد زبان
لغة في المهملة

ذ ر ع م ط

(ذُرَعْمِط) كقذعمل شتر سطبر
ومرد آزمند وخواهنده هر چيز

ذ ر ف

(ذَرِيْف) كاميراشك روان
(ذَرَفَان) محركة رفتار رفتن
نرم
(مَذْرُوْف) اشك روان
(مَذَارِف) جاي روان شدن اشك
(ض) ذَرَفَ الدَّمْعُ ذَرْفًا بالفتح و
ذَرَفَانًا محركة وذُرُوْفًا وذَرِيْفًا و
تَذْرَافًا) روان كرديد سرشك * وَ
ذَرَفَتْ عَيْنُهُ) روان شد سرشك
چشم * وَذَرَفَتِ الْعَيْنُ دَمْعَهَا)
روان نمود چشم اشك خود را
ذَرَّفَ دَمْعَهُ تَذْرِيْفًا وتَذْرَافًا و
تَذْرِفَةً) ريخت اشك را * وَذَرَّفَ
عَلَى الْمِائَةِ) نزون آمد برصد * و
كذا اَذْرَفْتَ عَلَى الْخَمْسِيْنَ) اي
زدت عليه * ذَرَّفَ فلانًا الْمَوْتَ)
مشرف كردانيد او را برمرك

ذ ر ق

(ذَرْق) بالفتح سركين مرغ
(ذُرَق) كصرد كياهي است كه ان
راحندقوق كويند وبفارسي اسپست
دشتي است وبهترين وي بستاني
بود طبيعت ان كرم وخشك است
در آخر درجه دوم
(ض ن) ذَرَقَ الطَّائِرُ ذَرْقًا)
بالفتح سركين افكند
(اَذْرَقَ الطَّائِرُ اِذْرَاقًا) سركين
افكند * وَاَذْرَقَتِ الاَرْضُ) اسپست
رويانيد
(لَبَنٌ مُذَرَّق) كمعظم شير آب
آميخته
(اِذَّرَقْتُ بِهِ) على افتعلت سرمه
دركشيدم باسپست يا عصارة آن
(تَذَرَّقْتُ بِالذُّرَق) سرمه
دركشيدم باسپست

ذ ر ق ط

(ذَرْقَطَ الْكَلَامَ) سخن كفت

ذرم

(اَذْرَمَة) بالفتح دهی است باذنه
(ن) ذَرِمَتِ المرأةُ بولدها)
انداخت زن بچهٔ خود را

ذرمز

(ذَرْمَازِيّ) محمد بن فضل محدث
است که از ابو حفص عمر بن
شاهین سمرقندی روایت می کند

ذرمل

(ذَرْمَلَ) ریخ زد و نان خاکستر آلود
برآورد تا زود پیش مهمان نهد

ذرو

(ذَرْو) بالفتح پارهٔ ناتمام از کلام
(ذَرًا) کعصًا پناه و پوشش یقال انا فی
ذراك ای فی کنفك وسترك * وانچه
برباد شود وسرشك ریخته از چشم
(ذُرْوَةُ الشیء) بالضم والکسر بالای
هر چیز ذُرًى بالضم جمع * و
بالای کوهان و کوه و مال بسیار
ومنه الحدیث اول من یدخل النار
ذو ذروة لا یعطی حق الله من ماله
ای ذو ثروة
(ذُرًى) بالضم کهدی انچه از چیزی
بر افتد
(ذُرَة) کثبة ارزن واصله ذُرَوٌ او ذُرَیٌ
والهاء عوض
(ذَارِیَات) بادها
(ذُرَاوَة) بالضم کقلامة انچه از چیزی
بر افتد وریزه کاه و جز آن که از کندم
جدا افتد وقتیکه برباد دهند آن را
* وذُرَاوَةُ النَّبْت) ریزهٔ کیاه خشك
که باد برداشته و برده باشد
(مِذْرَى) بالکسر سکو
(مِذْرَوَان) بالکسر دو کرانهٔ سرین
لا واحد لهما وهو مِذْرًى بالکسر
کما قیل * ومِذْرَوَانِ الرأس)
دو جانب سر * ومِذْرَوَانِ القوس)
سرهای کمان انجا که زه برو نشیند
* وجاء فلان ینفض مذرویه)
اذا جاء باغیاً متهدداً
(بیرذَرْوَان) بالفتح چاهی است
بمدینه وهو ذروان بسکون الراء و
قیل بتحریکه اصح
(ن) ذَرَتِ الریحُ الشیءَ ذَرْوًا)
برداشت باد آن را و پراکند وبرد * و
وذَرَا الشیءَ بنفسه) پرید و رفت
* وذَرَا الحِنْطَةَ) برباد کرد کندم را
تا از کاه پاك شود * ونیز ذَرْو برباد
کردن خرمن را
(ذَرَا الشیء) شکست آن را * و
ذَرَا الظَّبْیُ) بشتاب رفت * ویقال
مَرّ فلان یَذْرُو) ای مرّ مسرعا
* وذَرَا فوه) خطا کرد در سخن و
ناتمام کفت * وذرا الشیء) افتاد
(اَذْرَتِ الریحُ التراب) برداشت
باد خاك را و پراکند و برد * ونیز
اِذْرَاء) انداختن تخم در زمین و اشك
ریختن چشم * ویقال طعنه فاذراه
عن ظهر دابته) ای القاه
(ذَرَّتِ الریحُ التراب تَذْرِوَةً و
تَذْرِیَةً) برداشت باد خاك را و
پراکند و برد * وذَرَّوتُه اَنَا) ای
طیرته واذهبته * وذرّیته تذریة)
ستودم او را * وذرّیت تراب المعدن)
برباد کردم خاك کان را بطلب زر * و
نیز تذریة) برباد کردن خرمن و
ستودن حسب خود را و برداشتن خود
را و فریز کردن کوسپند وما نند آن و
ماندن پارهٔ از پشم بر کوسپند
جهت نشان
(تَذَرَّیتُ الذِّرْوَةَ) بر آمدم بر بالای
آن * وتذرّت الحنطة) از کاه جدا
و پاك کرده شد کندم * ونیز تَذَرِّی)
زنان بر تران قبیله خواستن
(اِسْتَذْرَتِ المِعْزَى) کشن خواه

شد بز* و نیز (استذلّ راء) بمعنی
در رفتن شدن و پناه کرفتن بچیزی
صلته بالباء

ذ ر و د

(ذِرْوَد) کذرم نام کوهی

ذ ر ی

(ابو الذّرّی) بالفتح کنیت
خالد بن عبد الرحمن افریقی و علی
بن ذَرِّی حضرمی و انعم بن ذرّی
شیبانی محدثان اند
(ض) (ذَرَتِ الرِّیحُ التُّرابَ ذَرْیًا)
بالفتح بر باد داد باد خاک را* و نیز (ذَرْی)
بر باد کردن خرمن را* یقال ذَرَی
النَّاسُ الحِنْطَةَ) یعنی بر باد دادند
آن را

ذ ر ی ط

(ارضٌ ذِرْیاطَةٌ) بالکسر زمین
باریک سرشت

ذ ر ی ط س

(اَذرِیطُوس) دارویی است و الکلمة
رومیة معربة

باب الذال فصل الشین

ذ ش ش

(ض) (ذَشَّ الرَّجُلُ) میر کرد
و زفت لغة فی دش

باب الذال فصل الطاء

ذ ط ط

(اَذَطّ) مرد کج زنخ

باب الذال فصل العین

ذ ع ب

(ذُعْبان) بالضم کرک جوان
(مَذَعابِین) پیاپی یقال رأیتهم
مذعابین کانهم عرف ضبعان یعنی دیدم
قوم را یکی بعد دیگر کویا که انها یال
کفتار نراند
(تَذَعَّبَتْهُ الجِنُّ) ترسانیدند او را
پری
(اِنْذَعَبَ الماءُ) پیوسته جاری
شد آب

ذ ع ت

(ف) (ذَعَتَه) سخت خبه کرد او را
ومالید آن را در خاک وسخت راند
وی را

ذ ع ج

(ف) (ذَعَجَه) سخت راند آن را*
و(ذَعَجَ جارِیَتَه) کایید آنرا

ذ ع ذ ع

(مُذَعْذَع) کمدحرج بضم خواننده
و آنکه در نسب خود متهم بود
(و) الصواب بزائین* وفی حدیث
جعفر الصادق رض لا یحبّنا اهل
البیت المذعذع قالوا وما المذعذع
قال ولد الزنا
(رجلٌ ذَعْذاع) مردی که راز را
نتواند نگاه داشت و سخن چین
(ذَعاذِع) خرما بن بلا یه وردی
* وتفرّقوا ذَعاذِع) متفرق پراکنده
شدند اینجا انجا
(ذَعْذَعَ المالَ وغیرَه ذَعْذَعَةً)
پراکنده و جدا کرد انید آن را* و
(ذَعْذَعَ السِّرَّ) ظاهر و اشکار کرد راز را
* وکذلك ذَعْذَعَ الخَبَرَ* و
(ذَعْذَعَتِ الرِّیحُ الشَّجَرَ) سخت
جنبانید باد درخت را
(تَذَعْذَعَ المالُ وغیرُه) پراکنده و
جدا کردید

ذ ع ر

(ذَعْر) بالفتح ترسانیدن و الفعل
من فتح* و(ذُعِرَ) مجهولا ترسانیده شد
(ذُعْر) بالضم ترس و بیم * ومالك
بن ذُعْر) بدال مهمله است وقد مرّ
(ذُعَرَة) حلقه دبر
(منذُعْرِیّة) منسوبا مال سخت
(ذَعَر) محرکة تحیر وسرکشتکی
(ذُعَر) کصرد امر مخوف

(ذُعَرَة) مرغکی است که دُم جنبد و از آشیا نه دا زده و همواره دم خود را می جنبا ند

(ذَعُوْر) کصبور ... زن ترسنده از تهمت و سخن بد و ... بر پستان وی دست نهند ... در کشد

(ذَاعِر) ترسناک ومنه الحدیث لا یزال الشیطان ذاعرا من المومن ای ذا ذعر وخوف وهو فاعل بمعنی مفعول

(مَذْعُوْر) ترسانیده شده

(مَذْعُوْرَة) ناقه دیوانه

(ذَعْرَاء) بالفتح والمد حلقه دبر

(ذُوالْاَذْعَار) لقب پادشاهی از پادشاهان یمن لانه سبی قوما وحشیة الاشکال فذعر منهم الناس یا برای آنکه وی نسناس را به یمن آورده پس مردم از نسناس مذعور شدند

(تَفَرَّقُوْا ذَعَارِیْر) کشعاریر پراکنده شدند * و (ذَعَارِیْرُ الْاَنْفِ) آب سبز رنگ که از بینی برآید

(اِذْعَار) ترسانیدن

(مُذْلَعِرَّة) کمطمئنة ناقة دیوانه

(رَجُلٌ مُذْلَعِرٌّ) مرد ترسناک

(اِذْلِعْرَار) ترسیدن

ذ ع ط

(مَوْتٌ ذَاعِطٌ) مرگ شتاب * مَوْتٌ ذَعُوْطٌ کجرول کذلک

(ف) (ذَعَطَهُ) سبک گلو بریدن آن را یا عام است

ذ ع ع

(ذَعَاع) بالفتح فرقه ها و گروهها ذَعَاعَة یکی * وهو ما بین بلایه و ردی و مسافت از خرما بی تا خرما بی دیگر در رسته

ذ ع ف

(ذَعْف) بالفتح زهر یک ساعت یا عام است * رَحِیّة ذَعْف اللُّعَاب مار زود کش

(ذُعَاف) کغراب زهر یا زهر یکساعت ذُعُف کـکتب جمع * رموت ذُعَافٌ مرگ سریع و زود کش

(ذَعَفَان) محرکة مرگ

(طعامٌ مَذْعُوْفٌ) طعام زهر آمیخته

(ف) (ذَعَفَهُ) زهر خورانید آن را * رذُعِفَ الرَّجُلُ) بمرد وهلاک شد

(س) (ذَعِفَ ذَعْفًا وذَعَافًا) بمرد و هلاک کردید

(موتٌ مُذْعِفٌ) کمحسن موت زود کش

(اَذْعَفَهُ اِذْعَافًا) زود کشت او را

(اِنْذَعَفَ اِنْذِعَافًا) ناسره و دمه برافتاد او را و منقطع کردید دل او

ذ ع ق

(ماءٌ ذُعَاقٌ) کغراب آب تلخ سطبر که خورده نشود * وذَاءٌ ذُعَاقٌ) بیحوا ری کشنده

(ف) (ذَعَقَهُ ذَعْقًا) با نک بر زد بر او و ترسانید وی را

ذ ع ل

(ذَعَل) محرکة اقرار نمودن بعد از انکار ولا الفعل من سمع

ذ ع ل ب

(ذِعْلِب) بالکسر شتر ماده شتاب رو تیزرو

(ذِعْلِبَة) شتر ماده تیز رو و شتر مرغ و حاجت اندک و کناره جامه یا آنچه از جامه پاره شده آویزان باشد

(ذُعْلُوب) بالضم کناره جامه ... خرقه یا آنچه از جامه پاره شده باشد

آويزان باشد وجامهٔ كهنه ثعالب

جمع

(مُتَذَعْلِب) بكسر لام مرد سبك

جامه ريپنهان رونده وبر پهلو خفته

(تَذَعْلُب) پنهان رفتن وبر پهلو خفتن

ر جامهٔ سبك پوشيدن

ذ ع ل ف

(ذَعْلَفَهُ ذَعْلَفَةً) سركشته كرد و

هلاك نمود آن را

ذ ع ل ق

(ذُعْلُوق) كعصفور ترۀ است تيزبو

همچو كندنا و كودك چالاك تيزفهم

سبك روح ومرغكيست ونوعى از

سماروغ وكوسپند سبك جثه تلك

... شمشير خالد بن سعيد

بن عاص * وبشير بن ذُعْلُوق)

تابعي است * و ذُعْلُوق ذُعْلُوق)

كلمهٔ است كه بدان كوسپند را بدراي

د رشيدن خوانند

ذ ع م ط

(ذَعْمَطَة) بالفتح زن پليد زبان

(ذَعْمَطَهُ ذَعْمَطَةً) سبك كلو

بريدن آن را

ذ ع ن

(أَذْعَنَ مُذْعَانٌ) ... شتر ... رام

(مُذْعَانِيِّين) بيابي يقال رايتهم

مُذْعَانِيِّين يعني ديدم ايشان را پياپي

وصوابه بالباء الموحدة كما مر

(من) (ذَعَنَ لَهُ) كردن داد او را و

رام كرديد

(أَذْعَنَ لَهُ إِذْعَانًا) فرمان بردي نمود وخوار

كرديد واقرار كرد. ويشتافت در فرمان

برداري وي وكردن داد

باب الذال فصل الغين

ذ غ غ

(ن) (ذَغَّ جَارِيَتَهُ) جماع كرد با او

ذ غ م ر

(ذُغْمُور) كعصفور مرد لينه وركه

كينه اش از دل نرود

ذ غ ي

(ذَاغِيَة) ياعين مهمله است زن كول

سست هو بشتن نما خو بشتن آرا

باب الذال فصل الفاء

ذ ف ذ ف

(ذَفْذَفَهُ ذَفْذَفَةً) كشت خسته را *

وَذَفْذَف) خرامييد كمذفذف علم القلب

ذ ف ر

(ذَفَر) محركة بوي تيز وتند خوش يا

نا خوش ولرزى واه ...

بموصوف توان كرد ذفرة بالتاء مذلمه *

يا قرد وخاص اند بموي كند بغل *

وبوي ناخوش وآب مرد * وخُلَيْد

بن ذَفَرة) روايت حديث دارد

(ذَفِر) لكتف مرد كند بغل * ومسك

ذَفِرٌ مشك ... بوي

(ذَفِرَة) كياهي است * وروضةٌ ذَفِرَةٌ

مرغزار بويا

(أَذْفَر) كنده بغل * ومسكٌ أذفر)

مشك تيز بوی

(ذِفْرى) بالكسر پس سر وكردن يا

پس كوش شتر كه خوي كند يا عام است

يقال هذه ذِفرى أسيلة بلا تنوين لأن

ألفها للتأنيث وقد تنون ويجعل الألف

للإلحاق بدرهم وهذه الألف في

تقدير الانقلاب عن الياء ذِفريات

وذَفاري جمع

(ذَفْرَاء) بالفتح ترۀ است رَبعية بدبوي

كه شتر آن را نخورد * وكتيبة ذَفْراء)

لشكر كه بوي زنك آهن دارد

(روضة مذفورة) مرغزار ذفرا ناك

(ذَفِرَان) بكسر فا وادي است نزديك

وادى صفرا يا تصحيف دقران است

(ذو الذِّفْرَيْن) بالكسر وفتح را نو

شمر بن سلامة حميري است

(ذِفِرّ) بكسر ... ونشا ... ايشتر

بزرگ ذفری و سخت هدیل و بفتح
الفاء و بزرگ خلقت و جوان جاهل
درازپا لا تمام بدن
(ذِفِرَّة) ماده شتر نجیب و ماده شتر
بزرگ ذفری و خرد نزد کرد رشت
خلقت
(س) ذَفِرَ ذَفَراً) بوی آمد

ذ ف ر ق

(ذُفْرُوق) بالضم قمع خرما ذَنَارِيق
جمع

ذ ف ط

(ذَفُوط) کصبور سست و ناتوان
(ض) ذَفَطَ الطَّائِرُ) بر جست مرغ
بر ماده و کذلک ذَفَطَ التيسُ * وذَفَطَ
الذُّبابُ) رید مکس او الصواب فيهما
با لقاف

ذ ف ط س

(ذَفْطَسَ الرَّجُلُ) ضائع کرد مال
خود را کدَفْطَسَ بالدال المهمله وقد مرّ

ذ ف ف

(ذَفّ) بالفتح کوپیدن ذَفّة یکی *
و آواز کفش با وقت رفتن ومنه قوله
عليه السلام لبلال اِنّي سمعت ذَفَّ
نعلَيك في الجنة ای صوتهما عند
الوطی عليها ویروی بالدال
المهمله وقد مرّ
(ذُفّ) بالضم آب اندک
(ذُفَاف) کغراب شتاب سبک رو مر
کشنده * وخفاف ذُفَافٌ) سبک
زود یا از اتباع است
(ذُفَافَة) نام مردی
(ذِفَاف) ککتاب زهر کشنده و آب
اندک یا نم و تری ذُفُف ککتب جمع
* ومَا فِيهِ ذِفَافٌ) نیست در ان
چیزی که تعلق گرفته شود بدان * و
مَاذَافَ ذِفَافاً) وی شي آماده و مهیا
نکرد چیزی را یا چیزی نکرد
(ذَفُوف) کصبور نام اسپ نعمان بن
منذر
(ذَفِيف) کامیر سریع سبک یا سبک
بر روی زمین و سبک سبک شدن و نام
مردی * وطاعونٌ ذَفِيفٌ) مرگ
وبا زود کشنده والفعل من ضرب * و
خَفِيفٌ ذَفِيفٌ) سبک زود یا از
اتباع است
(ذَفِيفَة) سریع و سبک ومنه حديث
سهل دَخَلتُ على انس وهو يصلي
صلوةً خفيفةً ذفيفةً كانها صلوةُ مسافر
(ن) ذَفَّ على الجريح ذَفّاً)
بالفتح وذِفافاً بالكسر و ذَفَفاً
بالتحریک خسته را کشت والاسم
الذَّفَاف بالفتح * وذَفَّ في الامر)
سرعت نمود دران * وخذ ما ذَفَّ
لَكَ) بچه ولا یعنی بگیر آنچه موجود
و مهیا بود و زود بدست آید
(اَذْفَذَ اِذْفَافاً) کشت خسته را
ذَافَّهُ مُذَافَّةً وذِفَافاً) کشت خسته
را * وکذا اَذَافَّ عليه وذَافَّ له)
(سَهْمٌ مُذَفِّفٌ) کمعظم تیر سبک
شتاب رو
(ذَفَّفَهُ تَذْفِيفاً) کشت خسته را
* وگویند ذَفِّفْ جَهَازَ رَاحِلَتِكَ)
سبک کرد ان رخت و بار اشتر خود را
(اِسْتَذَفَّ اَمْرُنَا) آماده و ساخته شد
کار ما * وخذ ما اسْتَذَفَّ لَكَ)
یعنی بگیر چیزی را که مهیا و موجود
بود و بسهولت بدست آید لغةٌ
في الدال

ذ ف ل

(ذِفْل) بالکسر والفتح قطران تنک

باب الذال فصل القاف

ذ ق ح

(ذُقَاحَة) کرمانه متهم کننده
کسی را بگناهی که نکرده است او
(هو مُذَقِّحٌ للشرِّ) بکسر قاف

مشد يعني او بتكلف خود را شرير نمايند است

(تَذَقَّنَ لَهُ) متهم بگناهي كرد كه او مرتكب آن نشد

ذ ق ذ ق

(ذَقْذَاق) كلنداج تيز زبان زود گوي كه در آن شتاب زدگي باشد او هو بالفاء

ذ ق ط

(ذَقِط) ككتف مرد خشمناك

(ذُقَط) كصرد مگس، يزه ذِقْطَان بالكسر جمع

(رَجُلٌ ذُقَطَةٌ) كهمزة مرد پليد

(لحمٌ مَذْقُوطٌ) گوشت مگس ريده

(رجلٌ ذَقِيطٌ) كامير مرد پليد

(ذَقْطَان) كسكران مرد خشمناك

(ض) ذَقَطَ الطَّائِرُ ذَقْطًا) ريصم بر جست مرغ بر ماده * ذَقَطَ الذُّبَابُ) ريد مگس

(تَذَقَّطَهُ تَذَقُّطًا) گرفت ان را اندك اندك

ذ ق ن

(ذِقْن) بالكسر پير فاني

(ذَقَن) بالتحريك زنخ و يكسر منه كراست اذقان جمع * وفي المثل مثقل استعان بذقنه در حق شخصي گويند كه از خوارتر خود ياري جويد واصله البعير يحمل عليه ثقل فلا يقدر ينهض فيعتمد بذقنه على الارض

(ذَاقِن) كصاحب دهي است بحلب

(ذَاقِنَة) آنچه زير زنخ است يا سر حلقوم يا تندي حلقوم يا چنبر گردن يا فرود شكم متصل ناف يا چاه سينه يا بالاي شكم ذَوَاقِن جمع * وموضعي است

(اَذْقَن) كاحمر مرد دراز زنخ و زن كج فرج يا ناقه كه رخت و بار آن مائل و كج كرديده باشد ذُقْن بالضم جمع

(ذَقْنَاء) زن دراز زنخ

(نَاقَةٌ ذَقُونٌ) شتر ماده سست زنخ كه در رفتن زنخ خود را فرو هشته دارد * ودَلْوٌ ذَقُونٌ) دلو كژ لب

(ذِقَان) ككتاب كوهي است

(ن) ذَقَنَهُ) كم كرد او را يا زد بر زنخ آن * وذَقَنَ عَلَى يَدِهِ) نهاد زنخ خود را بر دست خود * وكذا ذَقَنَ على عَصَاهُ

(س) ذَقِنَتِ الدَّلْوُ) كج لب كرديد وقتيكه در وقت تو آن را

(ذَاقَنَهُ مُذَاقَنَةً) تنك كرفت او را

(ذَقَّنَ عَلَى يَدِهِ وَعَلَى عَصَاهُ تَذْقِينًا) نهاد زنخ خود را بر دست يا بر عصاي خود

ذ ق ي

(فَرَسٌ اَذْقَى) اسب فرو هشته گوش سست بيني ذَقْوَاء) مونث

باب الذال فصل الكاف

ذ ك ب

(مَذْكُوبَة) زن پارسا

ذ ك ذ ك

(ذَكْذَكَة) بالفتح زنده دلي يقال له اوقيه ذكذكة اي حياة القلب

ذ ك ر

(ذِكْر) بالكسر ياد كردن چيزي تَذْكَار بالفتح مثله والفعل من نصر * وهو چيزيكه بر زبان رود و آوازه و ستايش و بلندي و بزرگي قال الله تعالى ص والقرآن ذي الذكر اي ذي الشرف * ونماز و دعا و كتابيكه در ان تفصيل دين و وضع و نهاد كيش و ملت باشد و مرد توانا و دلاور سر باز زننده و باران سخت و بزرگ قطره و سخن بلند و استوار و ركن السود و حجر و منه حديث عايشة فجلسوا عند الذكر رحمتي

بل احا جب الصمص * وقرآن فاذكروه
ای جلیل نبیه خطیر فاجلوه واعرفوله
ذلک رصیفوه به واذا اختلفتم فی الیاء
والتاء فاکتبوه بالیاء کما صرح به
ابن مسعود رضی الله عنه * ونام مردی
* وذِکرُ الحقِّ) چک
(ذِکَرَة) پسران ومنه قولهم کم الذِّکرة
مِن وَلدِک ای الذُّکور
(ذِکری) بالکسر والقصر اسم مصدر
است مر ذِکر را تقول ذکرته ذِکری
غیر مصروف * و اسم است تذکیر را
قال الله تعالی ذِکری لِلمؤمنین * و
پند ومنه وذکری لاولی الالباب ای
عبرة لهم * وتوبه وباز گشت از گناه
قال وانی له الذِّکری ای من این له
التوبة * وذِکری الدار ای یذکرون
بالدار الآخرة ویزهدون فی الدنیا
فانی لهم اذا جاءتهم ذِکریهم ای فکیف
لهم اذا جاءتهم الساعة بذکریهم یعنی
پس چگونه خواهد بود حال ایشان
وقتیکه بیاید ایشان را روز قیامت .
(ذُکر) بالضم ویکسر حفظ ویاد آوری
یقال هو منی علی ذُکر ای تذکر
ومنه اجعله منک علی ذُکر ای
لا تنسه

(ذُکْرَة) آواره وپارهٔ پولاد که بر سر
تبر وجز آن باشد وتیزی وجودت
مرد وشمشیر
(رجلٌ ذِکِرٌ) ککتف وبضم نیکو یاد کیرنده
(ذَکَر) محرکة مرد خلاف زن ذُکور
وذُکورَة جمع ذِکار وذِکارة وذُکران و
ذِکَرَة کعنبة مثله * وآهن پولاد وپلارک
ومانند آن خلاف انیث ونره ذُکور
جمع مذاکیر مثله علی غیر قیاس
کانهم فرقوا بین الفحل والعضو *
سیفٌ ذَکَرٌ) شمشیر آبدار
(امراةٌ ذَکِرَة) بالفتح زن که بمردان
ماند
(ذُکورُ البَقل) تره که دراز وسطبر
باشد
(ذُکورةُ الطِّیب) بوی خوشی که
دران رنگ نباشد چون عود وکافور
وعنبر
(رَجُلٌ ذَکُور) کصبور نیکو
یاد کیرنده
(رَجُلٌ ذِکِّیر) کامیر نیکو یاد کیرنده
وآهن پولاد ونیکو
(ذاکِرَة) قوت حافظه است
(رَجُلٌ ذِکِّیر) کسکین [illegible] ذکیرنده
(مِذْکَر) بالفتح نام مردی * و

ابو مذکر صحابی است انصاری
(مِذْکار) بالکسر زن که همه پسر
زاید وعادتش پسر زادن باشد * و
فلاة مِذکار) دشت هولناک که
دران جز مردان دلاور نروند
(هو اذکر منه) ان تیزتر است از ان
وو رها ومنه حدیث طارق لابن
الزبیر حین صرع والله ما ولدت النساء
اذکر منک ای شهما ماضیا فی الامور و
فی الحدیث انه یطوف فی لیلة علی
نسائه ویغتسل من کل واحدة منهن
غسلا فسئل عن ذلک فقال انه اذکر
منه ای احد
(ذُکّارَة) کرمانه خرما بنان نر
(یذکر) کینصر بطنی است از ربیعه
(ن) ذکره ذکرا) زدا ورا بر نرهٔ وی
* وذَکَرَ الفلانَة ذِکرا) بالکسر
خطبه کرد یا متعرض خطبه وی کردید
* وذکر حقه) یاد داشت حق اورا
ورعایت ان کرد وضائع نساخت
(مُذکِر) کمحسن زن که همه پسر
زاید * وروز سخت وراه خوفناک و
بلای سخت وکمکرمة زن که بمردان ماند
(اذکره) یاد داد آن را * واذکرت
المرأة) پسر زاید *

بقطع الهمزة إنكارٌ عليه يعني چه نام
واري بياد بلة
(سَيفٌ مُذَكَّرٌ) كه معظم شمشير ابلد از
(ويَومٌ مُذَكَّرٌ) روز سخت ورزاه
هولناك وبلاي بزرك
(مُذْكِرَةٌ) بلاي سخت * وامرأةٌ
مُذَكَّرَةٌ) زن كه بمردان ماند * و
ناقةٌ مُذَكَّرَةٌ) ماده شتر ماننده
نر در خلق وخلق * وناقةٌ مُذَكَّرَةُ
الثُّنْيَا) ماده شتر بزرك سر لان
الراس مما يستثنى في القمار لبائعها
(ذَكَّرَهُ) ياد داد آن را * ونيز تَذْكِرَةٌ
يادكار وآنچه بدان حاجت بياد آيد
* ونيز تَذْكِير) به نري منسوب
كردن خلاف تانيث وپند دادن
ونصيحت كردن وپولاد نهادن
بر شمشير وجز آن
(امرأةٌ مُتَذَكِّرَةٌ) زن كه بمردان
ماند
(تَذَكَّرَهُ) يادكرد آن را * ونيز تَذَكُّر
پند كرفتن ومذكر شدن كلمه كه
مونث بود
(اِذَّكَّرَهُ) يادكرد آن را وبياد آورد
اِدَّكَرَهُ مثله
(اِسْتَذْكَرَهُ) يادكردان را * ونيز
اِسْتِذْكَار) درس كفتن ونكاه داشتن
وياد كرفتن

ذ ك و

(ذَكْوَةٌ) بالفتح در وزينه كه بدان
آتش را برافروزند وتيز كنند وحدرك
شعله زن وبيشة است شيرناك
(طِيبٌ اَذْكَى) بوي خوش تيز
وقوي بوي
(مِسْكٌ ذَاكٍ) مشك تيز وبلند
بوي
(مِسْكٌ ذَاكِيَةٌ) يعني مسك ذاك
است
(ذَكِيٌّ) كفي مرد تيز خاطر زكلو
بريك * ومسكٌ ذَكِيٌّ) مشك تيز
وبلند بوي
(نارٌ ذَكِيَّةٌ) آتش شعله زن
(ذَكَاء) بالفتح والمد خدرك شعله
زن وتيزي خاطر وتمام شدن دندان
سال وهو يقال بلغت الدابة الذكاء
(ذُكَاء) بالضم معرفة غير منصرفة
آفتاب يقال هذه ذُكَاء ... مة و
في الحديث احرقني ذكاوها اي شدة
حرها والتهابها * وابن ذُكَاء)
صبح بدان جهت كه از ضوء
افتاب پيدا شود
(ذَكْوَان) بالفتح پدر قبيلة است
* وابو صالح ذَكْوَانُ السَّمَّانُ)
تابعي است * وابو عمرو ذَكْوَان
مولى عايشة زوج النبي صلى الله
عليه وسلم * وابن ذَكْوَان) راوي
ابن عامر است
(ذَكْوَانَة) زينه حرد ذكاوين جمع
(ن) ذَكَتِ النَّارُ ذُكُوًّا بالفتح وذَكًا
بالقصر وهو المشهور وذَكَاءً) بالفتح
والمد عن الزمخشري سخت شد زبانه
اتش * وذَكَا الطِّيبُ ذَكًا) پراكنده
شد بوي آن * وذَكَّى الشَّاةَ ذَكَاءً
وذَكَاةً) كلو بريد كوسپند را
(س ف ك) ذَكِيَ ذَكَاءً) تيز
خاطر كرديد
(سَحَابَةٌ مُذْكِيَةٌ) كه همه ابر باز
باربارند
(اَذْكَى النَّارَ) برافروخت اتش را
* ونيز اِذْكَاء) ديدبان بر كماشتن
ميقال اُذْكِيَتْ عليه العيون
(فرسٌ مُذَكٍّ) كه حد اسپ
از ميانه سال دركذشته مَذَاكِي و
مُذَكِّيَات جمع * وفي المثل جري
المُذَكِّيَات غلاء

(ذَكَّى النَّارَ تَذْكِيَةً) برافروخت
آتش را * وذَكَّى الرَّجُلُ) كلان
سال كرديد * ونيز تَذْكِيَة) كلوبريدن
گوسپند وجز آن
(اِسْتَذْكَتِ النَّارُ) سخت شد
زبانه آتش

ذ ك ى

(ذُكْيَة) بالفتح والضم فروزينه كه
بدان آتش را برافروزند وتيز كنند

باب الذال فصل اللام

ذ ل ج

(ن) ذَلَجَ الْمَاءَ ذَلْجًا) هفت هفت
نوشيد آب را

ذ ل ح

(ذُلَّاح) كرمان شير بآب آميخته

ذ ل ذ ل

(تَذَلْذَلَ) مضطرب شد وفرو هشته
كرديد * ونيز تَذَلْذُل) فرو تنى نمودن
وزارى كردن

ذ ل ع

(اَذْلَعِيّ) بياي مشدد نره دراز
سطبر وهو ليس بتصحيف اَدْلَعِيّ
بالمهملة

ذ ل ع ب

(رَجُلٌ مُذْلَعِبٌّ) مرد بر پهلو خفته
(اِذْلَعَبَّ) نيك بشتاب رفت * ونيز
اِذْلِعْبَاب) نوعي از رفتار شتر

ذ ل غ

(اَذْلَغ) بالفتح نام مردي ونره اَذْلَغِيّ
بياي شديد ومِذْلَغ كمنبر مثله
كانه نسبة الى بني اَذْلَغ وهم قوم من بني
عامر يوصفون بالنكاح
(ذَالِغ) كصاحب لقب است مرانسان
بد خند مرا * وامرؤ ذالغ) كاربى فائده
(ف) ذَلَغَ الْجَارِيَة) گاييد آن را *
وذَلَغَ الطَّعَامَ) خورد آن را يا نيك
چرب كرد يا خورد طعام نرم نرم را
(س) ذَلِغَتْ شَفَتُهُ) بركرديد
لب او
(امرؤ مُتَذَلِّغٌ) بمعنى امرؤ ذالغ است
(اِنْذِلَاغ) رسيدن غوره خرما و
بركشيده شدن پوست پشت شتر از بار

ذ ل ف

(ذَلَف) محركة خردي بيني وراستي
تيغ آن يا خردي بيني با باريكي يا
اندك سطبري بيني وراستي طرف آن
والفعل من سمع * انفٌ اَذْلَفُ و
كذلك رجلٌ اَذْلَفُ) نعت مذكر است
ازان وذَلْفَاء نعت مؤنث ذُلْف
بالضم جمع * ونيز ذَلْفَاء) از نامهاي
زنان عرب است

ذ ل ق

(ذَلْق) بالفتح مجراي محور در بكرة و
تيزي زبان وتيزي سنان وتيزي هر
چيزى * ولِسَانٌ ذَلْقٌ) تيز وفصيح *
ولِسَانٌ طَلْقٌ ذَلْقٌ) ودران لغات
است مذكور است در ط ل ق * و
حروف الذَّلْق) حرفهايي كه از كرانه
زبان ولب برآيد و آن شش است
يجمعها مُرْ بِنَفْلٍ ومنه اوان ذَوْلَقِيَّة
است لام وراء ونون ومه ازان شفهيه باو
فا وميم
(ذَلَقَة) تيزى هر چيزي * ذَلَقَة)
بالتحريك مثله
(ذَلِق) ككتف زبان تيز وسنان تيز
* وخَطِيبٌ ذَلِقٌ) فصيح زبان
(ذَلِقَة) زن فصيح زبان
(لِسَانٌ ذُلُقٌ) كصرد وعنق تيز و
فصيح
(ذُلَقِيَة) بضم ذال وسكون قاف وفتح
لام وياي تحتيه شهري است بروم
اَذْلَق) زبان تيز وسنان تيز ذُلْق
بالضم جمع
(خَطِيبٌ ذَلِيقٌ) كامير فصيح زبان
* ولِسَانٌ ذَلِيقٌ) تيز وفصيح

(ذَلِيقَة) زن فصيح زبان
(ن) ذَلَقَ السِّكِّينَ) تيز كرد كارد را * وذَلَقَ الصَّوْمُ فُلَانًا) سست كردانيد او را باد كرم * وكذلك ذَلَقَ الصَّوْمُ فُلَانًا * وذَلَقَ الطَّائِرُ) سركين انداخت مرغ
(س) ذَلِقَ اللِّسَانُ ذَلَقًا) بالتحريك تيز شد * وذَلِقَ السِّنَانُ كذلك * ونيز ذَلَق) بى آرامى و بى آرام شدن * وذَلِقَ السِّرَاجُ) روشن شد * وذَلِقَ الضَّبُّ) برآمد سوسمار از ريگ درشت بسوى نرم وتر * وذَلِقَ فُلَانٌ مِنَ الْعَطَشِ) بر مرگ است از تشنگى
(ن س ك) ذَلَقَ اللِّسَانُ ذُلُقًا وذَلَاقَةً) تيز و فصيح كرديد * و نيز ذَلَاقَة) تيز زبانى وفصاحت
(اَذْلَقَ السِّكِّينَ إِذْلَاقًا) تيز كرد كارد را * وَأَذْلَقَ الصَّوْمُ فُلَانًا) سست كردانيد او را روزه * وَأَذْلَقَ الطَّائِرُ) سركين انداخت مرغ * و أَذْلَقَهُ) بى آرام كرد او را * وَأَذْلَقَ السِّرَاجَ) روشن كرد چراغ را * و أَذْلَقَ الضَّبَّ) آب ريخت در سوراخ سوسمار تا بيرون آيد

(مُذَلَّق) كمعظم تيز آب بسته * و ابن المُذَلَّق) مرد معروف از عبد شمس كه هيچ [illegible] شب باشد و نه پدرش و نه جد او ضرب المثل افلس من ابن المُذَلَّق
(ذَلَّقَ السِّكِّينَ تَذْلِيقًا) تيز كرد كارد را * وذَلَّقَ الْفَرَسَ) لاغر كرد اسب را * وذَلَّقَ الضَّبَّ) آب ريخت در سوراخ سوسمار تا بيرون آيد
(اِنْذَلَقَ الْغُصْنُ) تيز كرديد شاخ

ذلل

(ذِلّ) بالكسر روش وطريقه وعادت اَذْلَال جمع * ومنه امور الله جارية اذلالها وعلى اذلالها اى مجاريها * وجاء على اَذْلَالِهِ) يعنى بطور و طريقه خود آمد * ودَعْهُ على اَذْلَالِهِ) بگذار او را برحال او واحد ندارد * وَأَذْلَالُ النَّاسِ) مردم كم پايه * و [illegible] اذلال الناس و ذُلَّانُ لاتهم بالضم وذُلَيْلَاتِهِم) بالتصغير وهو الصنوا ايضا مثله * وذِلُّ الطَّرِيقِ) ميانه راه [illegible] ويضم وبهما قرئ واخفض لهما جناح الذُّلِّ والكسر على انه مصدر الذَّلُولِ

(ذُلّ) بالضم خوارى ضد عز وذِلَّة مثله * وذَلَّ ذَلِيلٌ) خوار شده خوار كننده يا بسيار خوارى وقوله تعالى ولم يكن له ولى من الذل يعنى نگرفت دوستى را كه يارى نمايد و بر خلاف [illegible] جهت خوارى وى * و فى حديث ابن الزبير بعض الذل ابقى للاهل والمال معناه ان الرجل اذا اصابته خصلة ضيم يناله فيها ذل فصبر عليها كان ابقى له ولاهله وماله * و بالضم والكسر نرمى و رام شدن ضد صعوبت
(ذَلُول) كصبور رام * وسحاب ذَلُولٌ) ابر بى رعد وبرق ذُلُل ككتب وَأَذِلَّة جمع
(ذَلُولِىّ) بياء مشدد نيكوخو و نرم خو ذَلُولِيُّون جمع و خوار و رام
(ذَلِيل) كامير خوار ذِلَال واَذِلَّاء وَأَذِلَّة جمع
(ذُلَّان) بالضم خوار
(ذَلَاذِلُ الْقَمِيصِ) عطف دامن يا عطف دامن دراز * ذَلَذِل) مقصور از نست * وذُلَذُل) كهدهد يكى * ودران لغات است ذِلْذِل

كزبرّج وذِلْل لّه كزبرجة وذُلَّل لّ كعلبط وذُلَّللّة كعُلَبِطَة
(مَذَلَّة) با لفتح خواري * و عَيْرُ الْمَذَلَّة) ميخ
(ض) اذلّ ذلاً وذلالة) بالضم و ذِلَّة بالكسر ومَذَلَّة وذلالة) ... خوار كرديد * وذلّ ذِلاً) نرم ورام كرديد
(مُذِلّ) خوار دارنده ونام بار ي تعالى هُوَ الَّذِي يُلْحِقُ الذُّلَّ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَنْفِي عَنْهُ أَنْوَاعَ الْعِزِّ كُلَّهَا
(أَذَلَّهُ إِذْلَالًا) خوار پندا اشت اورا وخوار داشت ونرم كرد انيد * و أَذَلَّ الْبَعِيرَ الصَّعْبَ) بركشيد كسه را از شتر سركش تا لذت يابد وبار الفت وانس گيرد * وأذلّ) صاحب يا ران خوار كرديد * وأذلّ فلانا) يافت اورا خوار
(مُذَلِّل) كمحدث انكه خوشه هاي خرما بن را برشاخ وي كذ ارد * و كمعظم خرما بن كه خوشه هاي وي برابر شاخ ارگذ اشته باشند وانكه ثمرات او قريب باشند وبسهولت بدست آيند * نخلة مُذَلَّلَة) كذ لك
(ذَلَّلَهُ تَذْلِيلًا) خوار پندا اشت اورا ونرم كرد انيد * وذُلِّل الْكَرْم) مجهولا اويخته وقريب يا برابر بر وهموار كرده شد خوشهٔ هاي انگور * وذُلِّل النَّخْل) نهاده شد خوشه خرما بن برشاخ بن ... آن را
(اِسْتَذَلَّهُ) خوار پندا اشت اورا و نرم ... انيد
(اِذْلَوْلَى) سرعت نمود تا كارش فوت نكيند وهو افعوعل كُرِّرَتْ عَيْنُهُ وَزِيدَتِ الْوَاوُ لِلْمُبَالَغَةِ

ذ ل م

(ذَلَم) محركة جاي فرو رفتن آب رود با بر

ذ ل و

(ف) ذَلَى الرُّطَب) چيد خرماي تر را
(اِنْذَلَى الرُّطَبُ مَعَهُ) چيده شد با او
(تَذَلَّى) فروتني نمود
(اِذْلَوْلَى اِذْلِيلَاءً) پنهان رفت و خوار ورام كرديد * واذلولى فلان) شكسته خاطر شد * واذلولى الذَّكَر) سست ونرم ايستاد

باب الذال فصل الميم

ذ م ء

(ف) ذَمَأَ عَلَيْهِ) دشوار آمد ... ي

ذ م ت

(ض) ذَمَتَ) ديكر گون ومتغير شد ولاغر گرد ...

ذ م ح ل

(ذَمْحَلَهُ ذَمْحَلَةً) غلطا نيد آن را

ذ م خ

(ذَمَخ) محركة بارد رختي است ذَمِخ كعنب مثله

ذ م ذ م

(ذَمْذَمَ عَطِيَّتَهُ) كم كرد بخشش خود را

ذ م ر

(ذَمْر) بالفتح نكوهش وبرانگيختن بجنك وترسا نيدن وبا نك كردن شير والفعل من نصر
(ذِمْر) بالكسر دلير وازتمام ... وبلا ها است
(ذَمِر) ... دلير وزيرك ... يا بندهٔ ورسا وبمسيار ياري كر اذمار جمع
(ذَمِرَة) بانك وفرياد
(ذَامِر) كصاحب ترسانندا ... منه فجاء عمرو ذامرا اي متهددا
(ذِمِّير) كاميز دلير ومرد صاحب جمال
(ذِمَار) با لكسر انچه سزاوار بود نكاه داشت آن بر مرد * ويقال فلان حامي الذمار اي اذا ذمر وتغضب

همی * رکسحاب نام ملکی از ملوک
یمن و [illegible] بشد دهی
برد و منزل است از صنعاء و آن را ذَمَار
کقطام هم گویند * و فی النهایة و
قیل هو اسم صنعاء
(ذَمَارَة) بالفتح دلاوری و مردانگی
(ذُمَائِر) کعلابط از اسمای دراهی
و بلاها است
(ذِمِرّ) کفلز دلیر
(ذَمْرَان و ذِمْرَان) دو ده اند
نزدیک ذمار یقال لیس بارض الیمن
احسن وجوها من نسائهما
(ذَمَرْمَر) کسفرجل قلعهٔ است
بصنعای یمن
(مُذَمَّر) کمعظم پس سر و گردن و
کتف تا بن گوش [illegible] یقال [illegible] اذا
اشتد بلغ المذمر
(مُذَمِّر) کمحدث کسیکه دست
فرود آرد در فرج شتر آبستن کند تا بداند
که بچه وی نر است یا ماده
(تَذْمِیر) اندازه کردن کار و دست
در فرج شتر آبستن کردن تا بداند که
بچه وی نر است یا ماده
(تَذَمُّر) ملامت کردن نفس خود را
بر غضب یا بر چیزی که فوت کرد * و

(تَذَمَّرَ عَلَیْهِ) دیگرگون و ناآشنا
گردید و خشم گرفت و ترسانید و وعده
بد کرد یقال اقبل فلان یتذمر علی
فلان اذا تنکر له و اوعده
(تَذَامُر) یکدیگر را انگیختن
بر جنگ و بر انگیختن

ذمط

(طعام ذَمِطٌ) کتف طعام رده
(ذُمَطَة) کهمزة بسیار خوار و مردم [illegible]
(ض) ذَمَطَهُ ذَمْطًا) گلو برید آن را

ذمقر

(اِذْمَقَرَّ اللبن) پاره پاره گردید

ذمل

(ذَامِل) کصاحب از اعلام است
(ذَمِیل) کامیر رفتار نرم یا رفتار برتر
از عنق که نوعی از رفتار ستور است
(ذَمِیلَة) زن [illegible]
(ذُمَیْل) کزبیر از اعلام است
(ناقة ذَمُول) کصبور شتر ماده
نرم رو و ذُمُل کسکر جمع
(ض ن) ذَمَلَ ذَمْلاً و ذُمُولاً و
ذَمِیلاً و ذَمَلاناً) اشتر [illegible] نرم
رفت
(ذَمَّلْتُهُ تَذْمِیلاً) بر انگیختم او را
بر رفتار نرم

ذملق

(ذَمْلَقَة) چاپلوسی و با هم یکر
نرمی نمودن
(ذَمَلَّق) کعملس مرد چاپلوس
مرد سبک تیز زبان و شمشیر تیز
(ذَمَلَّقِیّ) منسوبا مرد فصیح
زبان
(رجل ذَمَلَّقَانِیّ) مرد زود گوی

ذمم

(رجل ذَمّ) بالفتح مرد نکوهیده و
یکسر و نکوهش * وقال ابن السکیت
افعل کذا و خلاک ذمّ ای خلا منک
ذمّ یعنی بکن این کار و نکوهیده نشوی
بر آن
(بئر ذَمَّة) چاه کم آب و چاه بسیار
آب از لغات اضداد است ذِمام جمع
(ذِمّ) بالکسر بسیار لاغر و هالک و
امان و عهد و پناه رفتاری
(ذِمَّة) امان و عهد و زینهار و
پناه رفتاری و منه ذمة المسلمین واحدة
ای هم کنفس واحدة فاذا امن احد و
ان کان ادنی لا ینقضه احد * و قضی
(بذمته) احسان کرد بسوی وی
تا نکوهیده نگردد و یفتح * و طعام
مهمانی یا طعام عروسی و مردم با عهد

پیمان * و اهل الذمة) جهود و ترسایان لانهم فی عهد المسلمین وامانهم
(ذمام) بالکسر ویفتح حق وواجب وحرمت و، بروازمّة جمع
(ذمامة) امان وعهد وضمانت وکفالت وحیا
(ذمامة) کثمامة باقی ماندهٔ چیزی
(ذَمِیم) کامیر دمیدن کی پوست که بر روی از گرما یا گرپیدا آید و نم یا شب نم که بر درخت افتد و از خاک که بر روی نشیند پارهٔ گل گردد و سپیدی که بر بینی بزغاله باشد چیزی مانند بیضه مور که از مسام ترمه بینی بیرون آید و آب ناخوش و مکروه و کمیز و آب مانند آب بینی که از نرهٔ تکه بر آید و شیری که از پستان گوسپند چکد * و رجلٌ ذَمِیمٌ) مرد نکوهیده * و بئرٌ ذَمِیمٌ) چاه کم آب و چاه بسیار آب ضد
(ذَمِیمَة) برجاهی ماندن کی یقال به ذویمةای زمانة تمنعه الخروج وفی حدیث الشوم والطیرة ذروها ذمیمة

اصل مومة * و بئر ذمیمة) چاه کم آب و چاه بسیار آب از لغات اضداد است
(مذموم) نکوهیده
(ذُمُوم) عیوب بعیبا و عیب شمارنده مردم را
(مَذَمَّة) بالفتح حق و واجب ومنه الحدیث ما یذهب عنی مذمة الرضاع ای ذمامه حتی اکون قد ادیته کاملا * وحرمت و آبرو و زشتی * و رجلٌ ذو مذمة) مرد گران برمردم * و اخذتنی منه مذمة) ویکسر ذاله یعنی گرفت مرا رقت و مهربانی و ننگ از ترک حرمته واذهب مذمتهم بشیء) ای اعطهم شیئا فان لهم ذماما یعنی ببر نکوهش ایشان بچیزی یعنی بده که ایشان راحق است
(مِذَمّ) بالکسر وفتح الذال انکه حرکت ندارد وجنبش رانتواند
(ن) ذمه ذما ومذمة) بالفتح نکوهیدن * وذم انف الجدی) روان گردید آب بینی وی * و کذا ذم الحناط ونحوه
(مُذِمّ) کمبتم انکه حرکت ندارد

* و شیء مذم) حیز معیب
(اذمه اذماما) نکوهیده یافت او را یقال اتیته فاذممته ای وجدته ذمیما * واذم بها) خوار ماند نمود او را اصلته بالباء * او ترکه مذموما فی الناس * واذم فلان) کاری کرد که بران سزاوار نکوهش گردید * و اذم له وعلیه) گرفت برای او زینهار * واذم فلانا) زینهار داد ورا او رهایند * واذمت رکابهم) مانده گردیدند شتران ایشان پس ماندند از جماعت شتران * و کذا اذم به بعیره
(رجل مذمم) کمعظم بسیار نکوهیده شد للمبالغه
(تذمم) عیب کرد و ننگ داشت از وی یقال لو لم اترک الکذب تاثما لترکته تذمما
(تذاموا) همدیگر را نکوهیدند
(استذم الی الناس) کاری کرد که بران سزاوار نکوهش گردید

ذ م ه

(س) ذمه الحر) سخت شد گرما * وذمه الرجل بالحر) سخت شد گرما بر مرد * والمذمة لغتی

جمیع معانی المهملة وقدمر

ذ م ي

(ذَمّی) بوی ناخوش
(ذَامِی) شکار به تیر افکنده
(ذِمَاء) بالکسر والمد جنبش و باقی
جان ذرکلو بریده یا قوت دل
(ذَمَیَان) محرکة شتافتن و ناخوش
کردن بوی کسی را والفعل من ضرب
یقال ذَمَتْنِی رِیحُ کذا یعنی
اذیت و رنج رسانید مرا بوی وی
و ذَمی ذِمَاءً) قوی دل کردید و
اشکار کرد قوت دل را و جنبید * و
یقال خُذْ مَا ذَمی لَکَ) ای
ارتفع لک
(... ذَمی ذِمَاءً) جنبید
و حرکت نمود و ظاهر کرد قوت دل
(مُذْمَاة) شکار به تیر افکنده
(اَذْمَاه) سخت زد او را و برباقی جان
کذاشت آن را
(اِسْتَذْمَیْتُ مَا عِنْدَه) جستم
چیزی که نزد او بود و کرفتم آن را

ذ م ي ط

(ذِمْیَاط) بالکسر لغتی است در دِمیاط
بدال مهمله ... و کذشت

باب الذال فصل النون

ذ ن ب

(ذَنْب) بالفتح کناه و هرکار کردن
آن ناروا باشد ... جمع ذُنُوبَات
جمع الجمع
(ذَنَب) محرکة ... دنب اَذْنَاب جمع
* و دنباله چیزی ... از هر چیزی
* و ذَنَبُ الفَرَس ... است که
بدم اسپ ماند * و ذَنَبُ الثَّعْلَب
کیاهی است که بدم روباه ماند * و
ذَنَبُ الخَیْل) کیاهی است * و
ضَرَبَ فُلَانٌ بِذَنَبِه) ارام کرد و
ثابت کردید * و رَکِبَ ذَنَبَ الرِّیح
پیشی کرد و کسی باو در نرسید * و
رَکِبَ ذَنَبَ البَعِیر) به بهره ناقص
و ناتمام راضی و خشنود کردید * و
ذَنَبُ الخُلَیْف) آبی است مر بنی
عقیل را
(ذَنَبَة) آبی است میان اَمَرة و اُضَاخ
* و ذَنَبَةُ الوَادِی) جای منتهای
سیل وی * و ذَنَبَةُ الدَّهْر) اواخر
زمانه
(ذَائِب) کصاحب ... س رو
(ذِنَاب) بالکسر رشته که بدان دم شتر
را به تنک آن بندند تا آن را پس و پیش
نزند و راکب را بدان آلوده نکرداند

و سپس و آخر هر چیزی و آب رو میان
دو پشته ذنائب جمع
(ذِنَابَة) میانه راه یا عام است و
خویشی و قرابت و موضعی است * و
ذِنَابَةُ الوَبِیص) موضعی است دیکر
(ذُنَابَة) بالضم سپس رو و نوالی کفش
و موضعی است و بالضم والکسر آب راهه
در پستی و نهری که از مرغزار بجانب
دیکر رود * و ذُنَابَةُ الوَادِی) جای
منتهای سیل وادی * وهو اکثر من
ذَنَبَة الوادی * و آب راهه در پستی
* و ذُنَابَةُ الدَّهْر) اواخر زمانه
(ذَنُوب) کصبور اسپ دراز دم بسیار
موی و روز بسیار شر و دلو یا دلو
پر آب یا دلوی که دران آب باشد یا
دلوی که آبش قریب پری آن بود
یذکر و یونث * و بهره اذنبة و
ذَنَائِب و ذِنَاب جمع * و کور
و کوشت پشت یا کوشت سرین و
کوشت سو سرین و آن دو است
(ذَنُوبَان) دو پشت یا دو کوشت
پاره که ما بین سرین و هر دو پهلوی
پشت است
(ذَنَبَان) بالتحریک کیاهی است
یا کیاهی است که باذنب ماند * و

ذَنَبانَة) یکی * وادی است در عیص
(اَذنابُ النّاس) مردم پایه و
حواشی و خدم و سپس روند کان *
ذَنَباتُ النّاس) محرکة مثله
(ذُنابی) بالضم والقصر دم و دم
مرغ و دمغزه و سپس روند کان و آب
که از بینی شتر فرود آید
(ذُنَیباء) مصغرا دانه است که در
گندم باشد و گندم را از ان پاک
سازند
(تَذنوب) وبضم غوره خرمای نیم
رس که از دنباله رسیدن آغاز کرده
باشد تذنوبة یکی
(ذُنُبّی) بضمتین مشددة الباء
مقصورا دم
(ذِنْبیّ) بالکسر والیاء مشددة دم
(ذُنَبیّ) کوبیری نوعی از چادر
(مِذْنَب) کمنبر کفلیز و آب راهه
بسوی زمین یا در ریعتی ولفری که
از مرغزار بجانب دیگر رود
(ذنائب) موضعی است
(مَذانب) موضعی است
(ض ن) ذَنَبَهُ سپس وی رفت
و ملازم وی گردید و نگذاشت آن را
(مُذنب) کمحسن گنهکار

(مُذَیب) مصغرا وادی است از
نزدیک مدینه قاله ابن حبیب
(اَذنبَ الرجلُ اذناباً) گناه کرد
(مُذانب) شتریکه در آخر شتران
باشد * وفرس مُذانب) اسپ ماده که
بچه اش در استخوانیکه کواکرد کون است
افتاده و آب زرد قریب برآمدن کردید
ذانبت الفرسة مُذانبةً) بچه
اش در استخوانیکه کواکرد کون است
افتاده و آب زرد قریب برآمدن کردید
(مذنّب) کمحدث ماده شتر یکه از
شدت درد زه ذنب خود را دراز کند
(ذنّبَ العمامةَ تذنیباً) دنباله
دراز کرد عمامه را * وذنّبت البسرة
رطب شدن گرفت غوره خرما
(تذنّب الطریق) گرفت راه را * و
تذنّب المعتمُّ) دنباله گذاشت
عمامه خود را
(مُستذنب) سپس رو وانکه در
سپس شتران باشد
(استذنبَ الامرُ) کامل و راست شد
کار * واستذنبه) سپس وی رفت
(ذُنشم) قنفذ گاو دشتی

ذ ن م

(ذَذَنَم) محرکة لقب سعد بن قیس
همدانی

ذ ن ن

(ذُنان) کغراب آب بینی تنک یا آب
بینی روان یا عام است
(رجل اذنّ) مردی که آب بینی
از هر دو سوراخ بینی وی روان باشد
(ذنّاء) مونث اذنّ و زنیکه حیض
وی نه ایستد
(ذُنین) کامیر آب بینی تنک یا آب
بینی روان یا عام است
(ذُنانة) کثمامه حاجت و باقی مانده
چیزی هلاک شده و باقی مانده وام و
وعده و باقی مانده چیزی ضعیف و سست
(ذُنانی) بالضم والقصر آب بینی شتر
* لغت فی الراء اوالصواب بالذال
(ذناذن الثوب) عطف جامه
(س ض) ذَنّ فلانٌ ذنناً بالتحریک
وذنّ ذنیناً) بینی وی ذنین
آورد * ویقال انّه لیذنّ یعنی
بدرستی ان سست و ملازه شونده است
از نهایت پیری یا از مرض یا سست
می رود * وهو یذنّ فلاناً علی
حاجة) یعنی او از وی حاجت خود
می خواهد و سوال میکند * و ما زال
یذنّ فی تلک الحاجة) یعنی

همواره درجست وجوی آن بوده تا آنکه
آمد آن حاجت و پیروزی یافت
(ذَنَّ فلانٌ تَذْنِيناً) بینی وی
ذنین براورد

باب الذال فصل الواو

ذوب

(ذَوْب) بالفتح شهد یا صرچه
در خانهٔ زنبوران عسل باشد یا
خلاصهٔ موم
(ذَوْبَة) باقی مال
(ذَاب) عیب مثل ذام و ذیم وذان
وذین
(ذُؤُوب) کصبور شتر مادهٔ فربه
(ذُوَيب بن حبیب بن حلحلة)
کوبی صحابی است
(ذَوَّاب) کشداد صحابی است
(ذُوبَان) بالضم باقی پشم یا موی برکردن
شتر یا اسپ ذیبان بالکسر مثله * و
(ذُوبَان العرب) درویشان و دزدان
انها والاصل فیه الهمز وقد مر ولکنه
خفف فانقلبت واوا ٭
(مِذْوَب) کمنبر روغن داغ
(مِذْوَبَة) چمچه و کفلیز
(ذَابَ ذَوْباً وذَوَبَاناً) بالتحریک
[illegible] گداخته شد * وذابت الشمس)
سخت شد کرمی آن * وذاب فلان)
دوام کرد بر خوردن شهد و کول
کردید بعد دریافت * وذاب
عليه حق) واجب وثابت کردید *
ویقال ماذاب فی یدی منه خیر)
یعنی حاصل نشد از وی نیکی
(اذابه اذابة) گداختن آن را *
واذابوا امرهم) نیکو کردند کار
خود را * ونیز اذابة) غارت کردن
یقال اذاب علیها بنو فلان ای اغاروا
* والإذْوَاب) بالکسر مسکه در دیگ
کردن جهت روغن شدن آن *
اذوابة) بالتاء مثله فلا یزال ذلک
اسمه حتی یحقن فی سقاء
ذَوَّبَهُ تَذْوِيباً) گداز انید او را *
وَذَوَّبَ لَهُ) ذوابه ساخت برای او *
وفی حدیث ابن الحنفیه انه كان يذوّب
امه ای یضفر ذوابتها والاصل الهمز
ولكنه جاء غير مهموز على خلاف القياس
استذابة) گداختن خاستن وطلب
شهد یا موم کردن
انذياب) گداخته شدن ومنه لو
تركه لانذاب ای انحل وتلاشی

ذوج

(ذَوْج) بالفتح آشامیدن وخوردن
آب وماندان والفعل من نصر

ذوح

(ذوح) بالفتح سخت رفتن و رفتار
درشت وگرد آوردن گوسپندان و
مانند آن والفعل من نصر
(مِذْوَح) کمنبر بسیار ملامت کر
درشت گوی سرزنش کننده
(ذَوَّحَ الابل تَذْوِيحا) پراکنده کرد
آن را * وذوّح ماله) پریشان و
متفرق گردانید آن را

ذود

(ذَوْد) بالفتح راندن ودور کردن
والفعل من نصر یقال ذُدْتُهُ عن كذا
وذدت الابل) ای سقتها وطردتها * و
جماعت سه شتر ماده تا ده یا پانزده
یا بیست یا سی یا مابین دو ونه مونث
است ولا يكون الا من الاناث
قاله ابو عبيد والحديث عام فيما و
يستوى فيه الواحد والجمع او جمع لا
واحد له من لفظه كالغنم او واحد
جمعه اذواد وقولهم الذود الى الذود
ابل يدل على انها فى موضع اثنتين
لان الثنتين الى الثنتين جمع والى
ههنا بمعنى مع اى اذا جمعت القليل
مع القليل صار كثيرا

(ذِیاد) بالکسر راندن و دور کردن
* ومعذ بن ذیاد صحابی است
* وذِیاد بن عزیز شاعر است
(ذائد) کصاحب راننده و دورکننده
ذادة کطلبة و ذُوَّد کرکع و ذُوّاد کضراب جمع * واسپی است از نسل حرون که فحل معروف است و نام شمشیر جُنَیب بن اِساف ولقب امرالقیس بن بکر لقوله * اذ ردّ القوافی عنّی ذِیادا * ذِیاد غلام غوی جرادا * ورجل ذائد ای حامی الحقیقة دفّاع
(عُبَید الله بن مغفّل بن ذُوَید) کزبیر صحابی است * وعبد الله بن ذُوَید) شیخ است مر ولید بن مُسلم را *وفروة بن مُسَیک بن ذُوَید) صحابی است
(ذَوّاد) کشداد شمشیر ذی مرحب الفَیل و نام شاعری * و رجل ذوّاد ای حامی الحقیقة دفّاع * وذوّاد بن عُلَیّة) محدث است
* وذوّاد بن المبارک) له ذکر
* وابوالذوّاد) مصری بود و روایت دارد
(مِذوَد) کمنبر زبان وجای علف

ستوا وعلف دان آن وشاخ گاو جو * مَذاوِد جمع
کوهی است
(مَذاد) بالفتح چراگاه
(اَذَدته) باعانت کردم اورا در راندن شتران
(تذوید) راندن ودور کردن

ذوذ

(ذادی) نباتی است باخوشه دراز جاءَ علی النسب ولیس بنسب

ذوذخ

(ذوذخ) کجوهر کسیکه حدث کند وقت جماع یا پیش از ادخال انزال نماید یا آن نامرد است

ذور

(ذور) بضم خاک
(ذُورة) مقدم چینه دان مرغ که دران آب برمی دارد * ذُوَر جمع
(دورة) بالفتح موضعی است
(ذورور) کسفرجل جیواندلک
یقال ما اعطاه ذُوَرذَوَرا ای شیئا
(ن) ذُرته ذَورا) ترسانیدم اورا
(اَذَرته) ترسانیدم اورا

ذوط

(ذَوطة) بالفتح تنده زرد پشت

(ذُوط) ناقص زنخ از مردم وجز آن یا آنکه زیرین او دراز و ... زیرین وی ناقص وکوتاه باشد
(ن) ذاطه ذوطا) خبه کرد او را چنانکه برآورد زبان خود را

ذوع

(ذَوع) بالفتح از بیخ برکندن و هلاک نمودن والفعل من نصر یقال ذُعنا ماله ای اجتحناه و اهلکناه *
(اَذاعَ النّاسُ بما فی الحوض) خوردند همه آب حوض را * واذاع بمتاعه) برد آن را

ذوف

(ذُوفان) بالضم زهر
(ن) ذاف ذوفا) نرم رفت ولشاده گام کذاشته رفت

ذوق

(ذَوّاق) کشداد مرد ملول
(ذُوقَن) تخم زردک دشتی
(ن) ذاق الطعام ذوقا وذَواقا ومذاقا ومذاقة) چشید و امتحان نمود مزه آن را * وذاق القوس) کشید زه را تا در یابد سختی ونرمی کمان را * وذقت ما عنده) ای

چشانيدن چيزي را
(اَذاقَ زَيْدٌ بَعْدَكَ كَرَماً)
كريم ومعطي كرديد * ونيز اَذاقَ اَقَلَّ
چشانيدن وبامتحان دادن چيزي
را وبمكافات امري نمودن ومنه اَذاقه الله
وبالَ اَمْرِهِ
(تَذَوَّقَه) پاره پاره چشيد آن را
(تَذاوَقُوا الرِّماحَ) همديگر فرا
گرفتند نيزها را
(اَمْرٌ مُسْتَذاقٌ) اي مجرب معلوم

ذول

(ذال) حرفي است از حروف هجا
(ذُوَيْلَة) مصغر ذال است
(ذَوِيل) كامير خشك از كياه وجزان
(ذَوَّلْتُ ذالاً) نوشتم ذال را

ذولق

(ذَوْلَق) كجوهر تيزي هر چيزي *
وذَوْلَقُ اللِّسانِ والسِّنانِ) كرانه
زبان ونيزه وتيزي آنها
(ذَوْلَقِيَّة) سه حرف است را ولام
ونون رقد مر

ذون

(ذان) عيب
(تَذَوَّنَ) تو لنكري ونعمت

ذوو

(ذُو) صاحب اصله ذوو ومثل كور
خواهد شد * وذو الثُّدَيَّة)
لقب مردي كه نافع نام وي است
* وذو الجَوْشَن) لقب شرحبيل
پدر شمر كه قاتل حسين بن علي
بن ابي طالب رضي الله عنهما است
وانما لقب بذي الجوشن من اجل ان
صدره كان ناتيا وهو صحابي وكان شاعرا
وذو الخُوَيْصِرَتَيْن) لقب مردي
كه پيغامبر خدا صلى الله عليه وسلم
خبر داده كه او كعبه را ويران
خواهد كرد وله ذكر في فضل مكه
وذو الخُوَيْصِرة) لقب مردي
وله ذكر في الخوارج صحابي
وهو الذي قال لرسول الله صلى الله
عليه وسلم اعدل فقال ويحك ومن يعدل
اذا لم اعدل * وذو الشهادتين)
لقب خزيمه بن ثابت صحابي شهد
بدرا وما بعدها وكان مع علي يوم
صفين فلما قُتل عمار بن ياسر جرد
سيفه فقاتل حتى قتل رضي الله عنه
* وذو مِخْبَر) لقب برادر زاده
نجاشي است ومثل كهيا است در
خ م ر

ذوي

(ذِوِي) بالكسر كالي كو همثل الى
يهزه
(ذَوَاة) بالفتح پوست كندم يا پوست
دانه انكور يا پوست خربزه
(ذَاوِي) پژمرنده * وذائِلَك
الرَّجُلُ) بمعني ذلك الرجل
است
(ض س) ذَوَى البَقْلُ ذُوِيّاً)
بالضم پژمريد تره
(اَذْوَى البَقْلَ الحَرُّ) پژمرانيد
تره را كرما

باب الذال فصل الهاء

ذهب

(ذَهَب) محركة زر ويونث اَذْهاب
وذُهُوب جمع ذُهْبان بالضم مثله
عن النهاية * وزرده تخم مرغ و
پيمانه است اهل يمن را ذِهاب و
اَذْهاب جمع اَذاهِب جمع الجمع
اَذاهيب مثله
(ذَهَبَة) قراضه وشكاله زر وهو
اَخص من الذَّهَب
(ذِهْبَة) بالكسر باران ريزه ياباران
بسيار ذِهاب بالكسر جمع
(ذَاهِب) كصاحب رونده وزونده
كذرنده * والطَّوِيلُ الذاهب)

بسیار دراز
(ذِهَاب) ککتاب کوهی است ویضم
(ذَهَاب) کسحاب روزی است
از روزهای عرب ونام قبیلهٔ
(ذُهَاب) کغراب موضعی است
(ذَهُوب) کصبور نام زنی ورونده و
درگذرنده
(ذَهِیب) کامیر زر اندود
(ذَهْبَان) کسحبان موضعی است بیمن
(ذَهَّاب) کشداد لقب عمرو یا لقب
مالك بن جندل شاعر
(ذَهَبِیُّون) جماعتی است از
محدثان
(مَذْهَب) بالفتح وضوگاه وفی
الحدیث کان اذا اراد الغائط ابعد
المذهب هو الموضع الذي يتغوط فيه
وروش وطریق ومعتقد واصل
مَذَاهِب جمع
(ف) ذَهَبَ ذَهَابًا بالفتح وذُهُوبًا
و مَذْهَبًا) رفت وگذشت * و
ذَهَبَ بِهِ) برد اورا ودور کردانید
(س) ذَهِبَ وربما یقال ذِهِبَ)
بکسرتین یعنی افتاد در آمد درکان بر زر
پس متحیر کردید و خیره
شد چشم او از بسیار دیدن زر

درکان
(مُذْهَب) کمکرم کعبه و اسپ
ابرهة بن [illegible] واسپ غنی بن اعصر
ودیو وسوسه که براسراف آب انگیزد
قال ابو [illegible] وکسرها [illegible] الصواب
ومنه قولهم له مذهب یوسوس
فی الماء وکثرة استعماله فی الوضوء
وزر اندود زر اندود وجز آن مذاهب
جمع * وکمیت مُذْهَب) الذي
یعلو حمرته صفرة واذا اشتدت حمرته
فهو المذ [illegible] مذهبة مونث
(اَذْهَبَه وبه) برد اورا ودور کردانید
* واَذْهَبَه) زر اندود کرد آن را
(مُذَهَّب) کمعظم زر اندود
(ذَهَّبَه) زر اندود کرد آن را
(اِسْتَذْهَبَه) رفتن خواست ازوی

ذ ه ب ن

(ذَهْبَن) بباء موحده کجعفر نام
صحابی است که پسر قرضم بود

ذ ه ر

(س) ذَهِرَ فُوه) سیاه شد
دندانهای وی

ذ ه ف

(ابل ذَ[illegible]) شتران بستوه آمده
از بسیاری رفتن لغة فی الدال

ذ ه ل

(ذَهْلٌ من اللیل) بضم ساعتی
از شب ویقال جاء فلان بعد ذهل
من اللیل ای بعد هدء
(ذُهْل) بالضم درختی است
خوش بوی که ان را بشام هم کویند
* وذُهْل بن شیبان) مغرفة
پدر قبیلهٔ است از ان قبیله است
یحیی حافظ وامام احمد بن حنبل بر
قول صحیح واما قاضی ابو طاهر ذهلی
از قبیلهٔ سدوس است
(ذُهْلَان) بالضم کعثمان از اعلام
است ومثنی در ذهل اند * ذهل بن
شیبان * وذهل بن ثعلبة بن عکابة
وهردو از ربیعة اند
(ذُهَیْل) کزبیر [illegible] تصغیه است * و
ذُهَیل بن عوف) تابعی است
(ذُهْلُول) بالضم اسپ نیکو رو
(ف) ذَهَلَه وعنه ذهلا بالفتح
وذُهُولا) کذاشت اورا [illegible] یا از سبق
یا فراموش نمود آن را جهت ناپروایی
یا آن خورسندی نفس است وبی غمی
از دوستی
(س) ذَهِلَ ذُهُولا [illegible]
فراموش کرد

ذ ه ن

(ذُهْنُ بن كَعْب) بالضم بطني است از مذحج

(ذِهْن) بالكسر فهم وذانست وعقل ود ريافت وياد داشت قلب وزيركي وتيزي خاطر وتوانايي وبحرك وبيه اَذْهَان جمع

(ن) ذَهَنَنِيْ عَنْهُ) فراموش كرد انيد مرا ازان ومشغول كرد * ونبذهن) غالب آمدن كسي را در تيزي خاطر وحفظ قلب

(اَذْهَنَنِيْ عَنْهُ) فراموش كرد انيد مرا ازان ومشغول كرد

(مُذَاهَنَة) نبرد كردن با كسي در زيركي وتيزي خاطر يقال ذَاهَنَنِيْ فَذَهَنْتُهُ

(اِسْتَذْهَنَنِيْ عَنْهُ) فراموش كرد انيد مرا ازان ومشغول كرد

ذ ه و

(ن) ذَهَا ذَهْوًا) بزرك وانمود خود را وكردن كشي كرد

ذ ه و ط

(ذَهْوَط) بالفتح كجرول موضعي است

(ذِهْيَوْط) بالكسر وفتح الياء كعضيوط موضعي است وان را ذُهْيُوط كعصفور هم كويند

ذ ه ه

(ذَهّ) تيزي خاطر ونيك دانايي و زيركي

باب الذال المعجمة مع الياء

ذ ي ء

(ذَيَّأَهُ تَذْيِيئًا) بخت ان را چنانكه بريان ونيك بخته يا از استخوان جدا كرد يد

(تَذَيَّأَ الجرحُ وغيرُهُ) پاره پاره و تباه شد يا ان جدا شدن كوشت است از استخوان بفساد خون وجز آن * وتَذَيَّأَ وجهُهُ) اماسيد

ذ ي ب

(ذَيْب) بالفتح عيب

(اَذْيَب) بالفتح آب فراوان وبيم وشاد ماني

ذ ي ب ط س

(ذِيَابِيْطِس) بيماري كه صاحب ان از آب سير نشود يونانية

ذ ي ت

(ذَيْتَ وذَيْتَ) چنين و چنين و هو من الكنايات يقال مَا كَانَ مِنَ الْاَمْرِ ذَيْتَ وذَيْتَ معناه كيت وكيت و در ان لغات است ذيت مثلثة الاخر

حكي ابن القطّاع ذيَّة وذيَّة وذيًّا وذيًّا (وعبد الرحمن بن احمد بن عبد الملك بن ذات) فقيه است و محدث * وذَاتُ الشيء) نفسه وحقيقته والمراد ما اضيف اليه ومنه اصلاح ذات البين اي اصلاح احوال بينكم حتى يكون احوال الفة ومحبة ولا يدخله الالف واللام على الصحيح ويذكر * وذَاتُ الصدور) مضمرات دل * وذَاتُ الجَيْش) وادي است بريك منزل از مدينه * وذَاتُ العَشيْرة) موضعي است * وذات الظبي) از بلاد بني سليم است * وذاتُ عرق) موضعي است بعراق * وذاتُ الجَنْب) ورمي است حار كه درحوالي سينه پيدا كرد د * وذات الصدر) ورمي است در پرده سينه يا كرد آمدن ريم است در فضاي سينه * وذاتُ الكبد) اماس جكر * وذات الرية) اماس شش * وذات الغلافيف) ر ودهاي باريك است * وذات الحماط) موضعي است وذاتُ النطاق) پشته است مر بني كلاب را * وذاتُ النطاقين * لقب اسماء بنت ابي بكر صديق مادر عبد الله بن

زبير صحابيه رضوان الله عليهم اجمعين
بدان جهت كه بشب غار نطاق
خود را دو پاره كرده بيك پاره توشه
دان و بپاره دوم راوال آب مشك آن
حضرت صلي الله عليه وسلم ساخت
اخرج طي اللفظ

ذ ي ج

(ذَيْج) بالفتح و يكسر آشاميدن و
خوردن آب و مانند آن والفعل من
ضرب
(ذِيَاج) بالكسر نديمي كردن

ذ ي خ

(ذِيخ) بالكسر كرگ ومرد دلير و
اسپ نجيب نيكو رفتار و بزرگي و
بزرگ سالي و ستاره است سرخ رنگ و
خوشه وگفتار نر بسيار موي والمونث بالهاء
ذُيُوخ واَذْياخ وذِيَخَة كعنبة جمع
(مَذْيَخَة) كركان
(اَذاخ بالمكانِ) كرد آن كرديد
(ذَيَّخَهُ تَذْييخًا) رام كرد انيد
اورا * وذَيَّخَتِ النخلةُ) قبول
نكرد كشن را

ذ ي ر

(ذِيَار) كتاب سركين خاك آميخته
كه بر پستان ناقه مالند تا بچه شير
نخورد
(س) ذَارَهُ) ناخوش داشت آن را
(ذَيَّرَالناقةَ تَذْييرًا) بست پستان
ناقه را بپاره چه تا از چوب پا رها كه
بر پستان بندند آسيبي نرسد يا
سركين پيش از خلط بخاك كه خثه
است بضم وبعد از مخلوط شدن
ذِيْرَة بالكسر وبعد ازانكه طلاكنند
بان ذيار * وذَيَّرَالاَطْبَاءَ) آلوده
هر پستان وا بذيار * ونيز تَذْيير)
سياه كردن علت دندان را يقال
ذُيِّرَفوه مجهولا اي اسودّت اسنانه

ذ ي ع

(مِذْيَاع) بالكسر انكه راز نتواند
نگاهداشت
(ض) ذَاعَ الخبرُ ذَيْعًا وذُيُوعًا
وذُيُوعَةً وذَيَعَانًا) بالتحريك
پراكنده كرديد
(اَذَاعَ سِرَّهُ واَذَاعَ بِسِرِّهِ) فاش
كرد راز را وظاهر واشكار نمود
يا ندا داد بدان درسردم * و
اَذاعَ الابلُ بما في الحَوْضِ)
خوردند همه آب حوض را * وكذلك
اَذاعَ القَوْمُ بمافي الحَوْضِ *
واَذاعوا بمالي) بردند مال مرا را ريّة
يا نيّة

ذ ي ف

(ذَيْفَان) بالفتح و يكسر و يحرك
زهر كشنده و فيه لغات وقد مرت
في ذ ء ف

ذ ي ل

(ذَيْل) بالفتح دامن وآخر هر چيزي
و پس آن * وذَيْلُ الريحِ) آنچه
زمين را روبد از باد و نشانهائيكه در
ريك از وزش باد هم چون نشان كشش
دامن نمايد * وذَيْلُ الفرسِ و
غيره) دم اسپ وجز آن و آنچه
فرو هشته از هر چيزي باشد اَذْيَال و
ذُيُول واَذْيُل جمع * وذُو ذَيْلٍ)
لقب اسپ شيبان * وذَيْلٌ ذائلٌ)
خواري ورسوايي
(ذَائِل) كصاحب حلقهاي زره
باريك ولطيف * وفرسٌ ذائلٌ)
اسپ دم دراز * ودِرْعٌ ذَائِلٌ) زره
دامن دراز
(ذَائِلَة) اسپ ماده دم دراز * ودرعٌ
ذَائِلَةٌ) زره دامن دراز
(فرسٌ ذَيَّالٌ) كشداد اسپ درازدم
يا ذَيَّال دراز بالا دراز دامن خرامان
بناز است

(اَذْيَالُ النَّاسِ) مردم خسیس
رونده کان وسپس مانده کان یقال جاءنا
اَذْيَالٌ مِنَ النَّاسِ ای اَوَاخِرُهُمْ
(ض) ذَالَ ذَيْلاً) دامن کشیده و
خرامان و دامن کشان رفت وصاحب
ذیل و دامن کردید * وذَالَ بِذَنَبِهِ)
برداشت دم خود را * وذَالَتِ المرأة) لاغر
کردید * وذَالَ الشَّيْءُ) آسان وسبك
کردید * وذَالَتْ حَالُهُ) فروتر شد
حال او * وذَالَ وَاِبِلُه) کستاخی نمود
(مُذَالٌ) از بحر بسیط وکامل وجز آن
آنست که در وتد مجموع آن در آخر
بیت یك حرف زیاده کنند کان ذلك
الحرف بمنزلة الذيل للقميص فيقال في
مستفعلن مستفعلان وفي متفاعلن
متفاعلان
(مُذَالَةٌ) داه خرامان بناز ومنه المثل
اَخْيَلُ مِنْ مُذَالَةٍ لانها تهان وهى
تتبختر * ودِرْعٌ مُذَالَةٌ) زره دامن دراز
(اَذْيَلُ) صاحب ذیل و دامن کردید *
واَذَلْتُهُ) سبك وخوار داشتم او را وپروای
وی نکردم وفى الحديث نهى عن اِذَالَةِ
الخيل وهو امتهانها والحمل عليها * و
اَذَلْتُ القِنَاعَ) فرو هشتم پرده را * و
نیز اِذَالَة) لاغر کردانیدن وزرام نمودن

(مُذَيَّلٌ) کمعظم آنکه در بادروزه دارد
خود را وکار نفس خود کند * ورِدَاءٌ
مُذَيَّلٌ) چادر دراز دامن * ومُلَاءٌ
مُذَيَّلٌ) کذلك
(مُتَذَيِّلٌ) بذلة پوش وانکه عمل
نفس خود کند
(ارض مُتَذَيَّلَةٌ) مبنيا للمفعول
زمین اندك باران رسیده
(تَذَيَّلَ) خرامید * وتَذَيَّلَ اِبِلَه)
کستاخی نمود ومیل کرد * وتَذَيَّلَ
الغُصْنُ) سایه افکند
(تَذَيَّلَتْ حَالُهُ) فروتر کردید حال او

ذ ي م

(ذِيمٌ) بالكسر ويفتح وذام بالهمز وبغير
الهمز عيب ومنه حديث عائشة قالت
لليهود عليكم السام والذام ويروى
بالدال رقد مرّ * ونکوهش وفي المثل
لا تعدم الحسناء ذاماً
(مَذِيمٌ) معيب وزناً ومعنى * ومَذْيُومٌ)
مثله
(ض) ذَامَهُ ذَيْماً وذَاماً) عيب كرده
او را * ويقال ذِمْتُهُ وذَامْتُهُ وذَمَمْتُهُ كله
بمعنى عن الاخفش

ذ ي م ر

(ذِيمَرِيٌّ) مرد زیرك تیز خاطر
شکفت او ر

ذ ي م ن

(ذَيْمُونٌ) بالفتح كابيمون دهی است
بر فرورنیم فرسنك از بخارا از آن ده است
فقيه ابو محمد حكيم بن محمد ذَيْمُونى

ذ ي ن

(ذِينٌ) بالكسر عيب ويفتح

الكتاب العاشر في الراء

باب الراء فصل الهمزة

رأرأ

(امرأة رَأْرَأٌ) بالفتح زن آرسته چشم
ورجل رَأْرَأٌ) مرد تیز نکرنده وبر
کردانندهٔ سیاهی چشم را
(رَأْرَأَةٌ) نام دختر مرّ بن اد یا ان رأراء
است کصلصال * وامرأة رأراءة) زن
آراسته وزیب داده چشم * امرأة رأراء)
کصلصال مثله
(رَأْرَأَ) كدحرج برکردانید سیاهی چشم
را یا حرکت داد وتیز نکریست * ورَأْرَأَ
الغَنَمَ) خواند کوسپندان را بلفظ
ارار * ورَأْرَأَ السَّحَابُ) درخشید *
ورَأْرَأَ السَّرَابُ) کذلك ورَأْرَأَتْ عَيْنَاهُ
برکردید ند * ورَأْرَأَتِ المرأة
بعَيْنَيْهَا) اراست وزینت داد مرد و
چشم را ودرخشانید * ورَأْرَأَتْ) دید

د رآیینه * ورأرأت الظباء)
جنبانیدند دمهای خود را

رأب

(رأب) بالفتح کاه هفتاد شتر ومهتر
بزرگ وشکاف خنو رئاب جمع
(رؤبة) بالضم کفشیر وچوب پاره
که بدان پیوند کنند بخنو شکسته
رئاب جمع * قیل وبه سمی رؤبة
بن العجاج بن رؤبة
(رئاب) ککتاب هارون بن رئاب
صحابی بدریست ورئاب بن عبد
الله محدث است وجد جابر بن عبد
الله صحابی است وجد زینب بنت
جحش است که از ازواج مطهرات
بود رضی الله عنهم
(رآب) کشداد مرد صلح وشکسته بند
(مرأب) کمنبر مرد شکسته بند
واصلاح کن
(ف) رأب صدعه رأبا) بالفتح پیوند
کرد شکاف را وفراهم آورد ورآن را *
ورأب بینهم) اصلاح ونیکو کرد
میان ایشان * ورأبت الأرض) روییده
سبزه زمین بعد بریدن
(ارتأب الصدع) پیوند کرد شکاف را
(مرتأب) پیوند کرده وپوشیده
وانجشیده شده
(ارتأب الصدع) پیوند کرد شکاف را

رأبل

(رأبلة) آهسته وخرامان ونار ناوان
رفتن وکرپزی وزیرکی یقال فعل ذلك
من رأبلته ... خبثه ودهاه
(رئبال) ... رطاس شیر وگرگ
وپسریکه مادرش جز آن دیگر نزاده
باشد رآبل ورآبیل جمع * رباعی
وقد یترك همزه
(ترأبلوا) دزد شدند یا بطور خود
بی سردار وحاکم کارزار کردند

رأد

(رأد) بالفتح زن جوان نیکو * ورأد
الضحی) غایت چاشت * ورأد
الأرض) خلای آن
(رأدة) زن جوان نیکو
(رئد) بالکسر همزاد وربما لم تهمز *
وضیق وتنك از هرچیز ونوباوه
(رؤد) بالضم زن جوان نیکو وبن
عریش ویفتح أرآد) جمع
(رؤدة) زن جوان نیکو
(رائد الضحی) کصاحب غایت
چاشت
(رؤودة) زن جوان نیکو * رأدة)
مثلثه * وبن ریش * وبالضم استلی
(ترأدت ... ریح) بحرکت امد
ووزید * وترأد زید) برخاست پس
لرزه گرفت اورا * وترأد الغصن)
سایه افکند ومیل کرد * وترأد العنق)
پیچیده شد * ونیز ترؤد)شادمانی
نمودن از نعمت
(ارفئاد)شادمانی نمودن از نعمت

راس

(رأس) بالفتح سر ومهتر ... وسرور
وسروران یقال هو رأسهم وهم رأسهم
اذا کثروا وعزوا أرؤس ورؤوس
جمع * واعد کلامك من رأس)
ازسرگوی * ورأس آیة)آخر آن ومنه
الحدیث توفاه علی رأس ستین ای
آخره والاصح انه توفی علی رأس ثلث
وستین * وانت علی رأس امرك)
توبر سر کار خویشی * ورمیت منك
في الرأس) بد شد رای تو درحق
من واعراض کردی از من وسرنه
برداشتی سوی من وناخوش داشتی
وگران شمردی مرا * وبیت رأس)
موضعی است بشام ومی را بسوی
وی نسبت کنند * ورأس عین)
موضعی است بجزیرة * ورأس

الأكحل) موضعی است بیمن * و
رأس الانسان) کوهی است مکه * و
رأس ضأن) کوهی است مر دوس را *
و رأس الحمار) شهری است نزدیک
حضرموت * و رأس الکلب) دهی
است بقومس و پشتهٔ ایست * و رأس
الکلاب) مهتر در مکان یقال هو
رأس الکلاب یعنی هو فی الکلاب
بمنزلة الرئیس فی القوم * و رأس الکفر)
دجال [illegible] طان * و رأس
الشیطان) کیاهی است * رؤس
الشیاطین) مثله * و رأس کیفی)
موضعی است بجزیرهٔ ازد یا بمصر *
و ذو الرأس) لقب جریر بن عطیة *
و ذو الرأسین) خشیر بن لای و امیة
بن جشم * و رأس المال) اصل مال
است

(رائس) کصاحب کوهی است و چاهی
است و سردار و حاکم

(ارأس) بزرگ سر * شاة ارأس)
کذلک

(نعجة رأساء) میش سپید سیاه سر
و روی رآسی جمع

(بنو رؤاس) بالضم قبیلهٔ است از ان
قبیله است داود و رکیع و حمید بن
عبد الرحمن بن حمید رؤاسیان

(رؤاسی) بپای مثل دبر رک سر

(رواٴیس) اعلای زود بارها و ابریکه
پیش پیش رود

(رئیس) کامیر مهتر و رئیس * و رئیس
بن معید) محدث [illegible] * و شاة
رئیس) اصیب رأسها من غنم رآسی

(الاعضاء الرئیسة) دل و دماغ و جگر
و خایه است

(رئاس السیف) دستهٔ شمشیر یا
حلقه نقره یا آهن که بر سر قبضهٔ شمشیر
باشد و بند شمشیر * و رئاس الامر)
اول آن * و انت علی رئاس امرك)
تو بر سر کار خویشی

(رؤوس) کصبور شترکه جز در سر او
قوت و چربش نمانده باشد

(مرؤوس) رعیت و عامه مردم و آنکه
شهوت او در سر او باشد و بس و بزرگ سر

(رأس) کشداد سرفروش والرواسی
لحن منه عمر بن عبد الکریم الدهستانی
الرواسی

(رئیس) کسکیت سر و ز و مهتر

(رئیس) کسکیت بسیار مهتر شونده
و مهتری کیرنده

(مرأس) کمنبر و کمحراب اسپیکه
سرهای اسپان بکزد در راه رفتن یا آنکه
بیوسته زند اسپان دیکر را در وقت تقدم
و پیشی خود و کمنبر مهتر قوی و سرکوب
مرائیس جمع * رؤس کرکع مثله یقال
راس مراس ای مصك و رؤس مرائیس

(مرآس) کمصباح شترکه جز در
سر او قوت و چربش نمانده باشد

(ف) رأسه رأسا) بالفتح برسه رزد پس
رسید سر او را * و رأس رياسة)
سروری کرد

(مرائس) کصاحب سپس مانند
در کارزار و شترکه جز در سر او قوت و چربش
نمانده باشد

(مرأس) کمعظم شترکه جز در سر او
قوت و چربش نمانده باشد

(مرئس) کمحدث شیر درنده

(رأسته ترئیسا) مهتر کردانیدم او را
بر قومی

(ارتأس) مهتر کردید * و ارتأس
زیدا) مشغول کرد او را واصله اخذ بالرقبة
وخفضها الی الارض

(ترأس) مهتر کردید

رأف

(رأف) بالفتح مهر و مهربانی یا
سخت و بسیار مهربانی رئیف کتف

ونَدُهن * ورُؤُوف) کصبور ورَائِف)
کصاحب مثله * ومعرفة موضعی
است یا ریکی است
(ف ک مں) رَأَفَ اللّٰهُ بِكَ) مهربانی
کند بر تو خدای * ورَأَفَ رَأْفَةً ورَآفَةً
ورَأَفًا) محرکة مهربان شد * ونیز رَافَة)
سخت بخشودن ومهربانی کردن وسخت
وبسیار مهربانی وهی اَرَقُّ مِنَ الرَّحْمَةِ ولا
تکاد تَقَعُ فی الکَرَاهَةِ وَالرَّحْمَةُ قَدْ تَقَعُ
فِیْهَا لِمَصْلَحَةٍ
(تَرَأَّفَ) مهربان شد

رأل

(رَأْل) بالفتح بچهٔ شترمرغ یا بچهٔ
یکساله آن رَأْلَة مونث اَرْؤُل ورِئْلَان
ورِئَال ورِئَالَة جمع
(رُؤَال) کغراب آب دهن اسپ یا کف
دهن آن
(رِئَال) بالکسر ستاره کانند * وحَرُّ
الرِّئَال) موضعی است * وذَاتُ
الرِّئَال) مرغزاری
(جَابِرُ بْنُ رَأْلَانِ سَنْبَسِی) بالفتح
شاعر است از بنو سَنْبَس که پسر معاویة
بن جَرْوَل پدر حیی است از طی
* رَأْلَانِی منسوب است بوی
(تَرَوْؤُل) کطائرس زیادت دنبل انهای
متورم کف دهن اسپ یا آب دهن آن
(مُرْئِلَة) کمحسنه شترمرغ ماده
با بچه
(مَرَّ فُلَانٌ مُرْئِلًا) کذشت شتاب
(اِسْتَرْأَلَ النَّبَاتُ) کوالید ودراز شد
شُبِّهَ بِعُنُقِ الرَّأْلِ * وَاسْتَرْأَلَ الرِّئْلَانُ)
بزرگ وکلان شد ند شترمرغ بچکان

رأم

(رَأْم) بالفتح شتربچه وپوست شتر
بچه وجز آن آکنده بکاه برای تسلی شتر
ماده وغیر آن * وموضعی است
(رَأْمَة) مهرهٔ افسون برای محبت
(رِئْم) بالکسر آهو سپید خالص اَرْآم
عَلَی الاَصْلِ وآرَام عَلَی القَلْبِ جمع
(دَارَةُ الاَرْآم) یکی از دارات عربان
است
(رُؤْمَة) بالضم سریشم یهمز ولا
(رَائِم) کصاحب شتر مادهٔ مهربان
بر بچه وبران پوست رَائِمَة مثله
(رُئَيْم) کزبیر حلقهٔ دبر وموضعی است
(رُؤَام) کغراب لعاب دهن
(رِئَام) ککتاب شهری است مرحمیر را
(ناقة رَؤُوم) کصبور شتر مادهٔ مهربان
بر بچه وبران پوست * وشَاةٌ رَؤُوم)
کوسپند انس کرفته کمصاحبه او بر چیز
لیعد ومهربانی نماید
(رَوَائِم) دیکپایها
(س) رَئِمَ الشَّیْءَ) دوست داشت
آن را والفت کرفت بوی * ورَئِمَ
الجُرْحُ رَأْمًا بالفتح ورِئْمَانًا) بالکسر
فراهم آمد سر ریش ونیکو وبه کردید * و
رَئِمَتِ النَّاقَةُ وَلَدَهَا) مهربانی آورد
بر بچه خود ولازم کرفت آن را * وکذا
رَئِمَتِ الرَّأْمَ * ورَئِمَتِ الرَّوَائِمُ الرَّمَادَ)
در بر خود داشت دیکپایهها خاکستر را
ومهر آوردند وی لاَنَّ اُمَّهَا دَکَالوَلَدِ لَهَا
(ف) رَأَمَ الحَبْلَ رَأْمًا) بالفتح سخت
تاب داد رسن را * ورَأَمَ القَدَحَ) کفشیر
کرد واصلاح نمودن آن را * ونیز رَأْم)
بسریشم استوار کردن چیزی را
(اَرْأَمَ النَّاقَةَ) مهربان کردانید ناقه را
بر رام یا بر غیر بچهٔ او * وَارْأَمَ الجُرْحَ)
علاج ودارو کرد ریش را چنانکه به شد
ونیکو کردید * وَاَرْأَمَهُ عَلَی الشَّیْءِ)
بنا خواست وستم داشت او را
بر چیزی * وَارْأَمَ الحَبْلَ) سخت تاب
داد رسن را
(تَرَأَّمْتُهُ) بخشودم ومهربان شدم
بروی

رأن

(ف) رَأَنَهُ رَأْنًا) بالفتح گوش کرد سخن وی را و قبول نمود * هذا تفسير ما في النسخة المصحّحة من القاموس قال رَأَنَهُ رَغَنَهُ عن النضر بن شُمَيْل عن الخليل وفي الترجمة احمق و سست کرد انيدا و راقلت لعله قرأ بالمهملة وهو لازم في هذا المعنى كما لا يخفى

رأى

(رَأْي) بالفتح اعتقاد و بينايى دل آراء جمع آرَآء وأَرْيٍ ورَيٌ و رِيٌّ و رَئِيٌّ كغني مثله * وجَعَلْتُهُ رَأْيَ عَيْنِكَ) اى حذاءك ومقابلك حيث تراه * وذو الرَّأْيِ) لقب عباس بن عبد المطلب وحُبَاب بن المنذر * و رَبِيعَةُ الرَّأْيِ) شيخ مالك است * و هِلَالُ الرَّأْيِ) از اعيان حنفيه * و أَصْحَابُ الرَّأْيِ) صاحبان قياس اند لانهم يقولون برأيهم فيما لم يجدوا فيه حديثا واثرا

(رُؤْي) بالضم نيك تاريكى يقال جاء حين جن رُؤْيٌ و رُؤْيًا) مضمومتين ومفتوحتين اي حين اختلط الظلام فلم يتراءوا

(رُؤْيَة) ديدن بچشم و اين متعدى ي

بيك مفعول است و دانستن و اين متعدى بدو والفعل من فتح يقال رَآهُ رَأْيًا ورُؤْيَةً ورَاءَةً ورَأْيَةً و رُؤْيَانًا) ديد او را * ورَآهُ عَالِمًا) دانست او را دانشمند و راءه مثل راعه على القلب كذلك وقد تركوا الهمزة في مستقبله لكثرة استعماله في كلامهم وربما احتاجوا اليها فهمزوه ايضا كما هى ماضى آن هم بدون همزه آيد فيقال هل رَيْتَ وهل سمعت والامر من الاصل إِرْءَ ومن الحذف رَ وتقول في خطاب المؤنث منه انت تَرَيْنَ وفي جمعها انتن تَرَيْنَ سواء الا ان النون التي في الواحد علامة الرفع والتي في الجمع للجماعة فلم تسقط بحال وتقول انت تَرَيْنَنِي وان شئت قلت تَرَيْنِّي بتشديد النون كما يقال تُعَجِّبِينِّي * و قولهم لَا تَرَمَا) بمعنى لاسيما است وكذا لم تَرَمَا وأَوْ تَرَمَا ويقال بعين مَا أَرَيَنَّكَ) اي اعجل وكن كاني انظر اليك

(رِئْيٌ) بالكسر ديدار نيك قال الله تعالى هم احسن اثاثا و رِئْيًا اذا قرئ بالهمز فهو من حسن المنظر من الرؤية وهو ما رأته العين من حال حسنة و كسوة ظاهرة واذا لم يهمز فاما ان يكون

على تخفيف الهمزة او يكون من رَوِيَتْ الوانهم وجلودهم رِيًّا اي امتلأت وحسنت * رِيَّة) بالتاء كنية مثله ومنه الحمد لله على رِيَّتِكَ اي رُؤْيَتِكَ

(رِئَة) بالكسر شش والهاء عوض من الياء رِئَات و رِئُون جمع

(رُوَّاء) بالضم ديدار و ديدار خوب

(رُؤْيَا) بالضم على فعلى بلا تنوين خواب كه ديده شود رُؤًى بالتنوين كهدى جمع

(رِئَاء) بالكسر مقدار يقال هم رِئَاءُ أَلْفٍ يعنى بقدر هزار اند در چشم ومقابل و روبرو ويقال قوم رِئَاءٌ و بيوتهم رِئَاءٌ اي يقابل بعضهم بعضا

(رَئِيٌّ) كغنى و يكسر پرى كه ديده شود پس دوست كرد او المكسور للمحبوب منهم ويقال به رِئِيٌّ من الجن اي مس و مار بزرگ تشبيها بالجني و جامه كه پيش مشترى جهت فروخت وانمايند

(رُؤِيّ) بالضم كصلى ديدار و ديدار خوب

(مَرْأَى) بالفتح ديدار * ويقال رجل حسن المرأى يعنى خوب ديدار

وكذلك امرأة حسنة المرأى * وتقولهم
هو منّى مرأًى ومسمع يعني او مقابل
ورو بروي من وبجاى است كه مي بينم
اورا وي شنوم سخن اورا وهو مرفوع
او منصوب على المثل ريقال هو منى
اراه مرأى عين وقد تدخله الباء
فيقال هو منى بمرأى ومسمع بالجر
(مَرْآة) ديدار والروي والرواء حسن
المنظر والمرأة المنظر مطلقاً * ويقال
امرأة حسنة المرآة يعني خوب ديدار و
كذلك رجل حسن المرآة * وفي المثل
تُخبر عن مجهوله مرآته اي ظاهره
يدل على باطنه وهذا وريقال هو مرآة
بكذا اي مخلقة
(انا أرأى به) سزاوارترم
(مِرآة) بالكسر آيينه مَراءٍ ومرايا
جمع
(رَأّاء) كشنده مرد بسيار روبة
(سُرَّ مَن رأى) شهري است بنا كرده
معتصم بالله ودران لغات است و
مذكور است درس ر ر
(ف) (رأى الراية) درزمين زد
نيزه را * ورأى الزند) برافروخت
رب آتش زنه را * رأّى الزند)
افروخته كرديد * ورأى لربة)

رسيد شش اورا * ورأى في الفقه
رأياً) فكري وقولى انديشيد * ورأيته)
كنكاش كردم با او ورو بارو ديدم
اورا يقال قابلته فرأيته
(مُرءٍ) كمحسن ماده شتركه اثر بار آن
در پستانش ديده شود مُرئية
بالتاء مثله
(رأس مُرأى) كمصغى سر دراز بيني
بلند آواز
(أرأى اراءة) صاحب رأى ودريافت
كرديد وحماقت وَّ ولى او نمايان شد
از لغات اضداد است وديد در آيينه
پس شد اورا مس از پري وكاري كرديد تا
اورا نيك پندارند وبيمارشش كرديد
وجنبانيد مرد پلك را دردين و
پي رو قول بعض فقها كرديد وبسيار
شد خوبي ونيكوي ديدار روي * و
أرأى البعير) بركت تهبيني كرديد
يعني بركرديد سر بيني شتر بجانب
حلق وي * وأرأت الناقة) ديده
شد اثر آبستن در پستانهاي وي و
بزرك كرديد * وكذلك أرأت الشاة)
اذا عظم ضرعها وهو يختص في الحامل
من غير الحافر والسبع * وأرأى
الراية) درزمين زد نيزه را * وأرى

الله بفلان) بنمايد خداى مرد مرا
عذاب ... ك اورا * وفي الحديث
أرأيتك وأرأيتكما وأرأيتكم)
وهي كلمة تقولها العرب بمعنى أخبرني
واخبراني واخبروني والتاء مفتوحة
في المذكر والمؤنث والواحد والجمع
* وكذلك ألم تر الى كذا كلمة يقال
عند التعجب ويقال في أرأيت و
أرأيتك أريت واريتك بالحذف ومنه
اريته الشيء اراءة واراء ... بنمودم
اورا چيزي پس ديد آن را
(مُرائي) رياكار مراؤون جمع
(راأيته مراءاة ورياءاً) بنمودم
اورا خلاف اعتقاد * ونيز (رئاء)
خويشتن را به نيكي بخلق نمودن و
كاري براى ديدار كسي كردن يقال
فعل ذلك رياءً او سمعة
(رِيّة) اندك زردى وتيركي كه
حائض بعد از غسل بيند
(رأّيته ترئيةً) بنمودم او را خلاف
اعتقاد * ورأّيته المرآة) پيش كردم
او را آيينه يا پيش داشتم آن را تا به
بيند دران * ونيز (ترئية) خوبي و
ديدار خوب
(ارتأيته) ديدم او را ودانستم تدبير

آن را * وارتآ ينافي الامر)
نكريستيم در كار
(ترايت في المرآة) ديدم خود را
در آيينه * وتراأى له من الجن
شيء) نمودار شد چيزي و پيش آمد
او را از پريان * وترأى لي) ظاهر
شد تا كه ديدم يا پيش آمد تا به بينم
او را * وتراأوا) ديد بعض ازيشان
مر بعض را * كذا تراأى الجمعان)
يعني در هم ديده شدند * وترآأت
النخل) سرخ و زرد شد غوره خرما
* وفي الحديث لا تراأى ناراهما)
يعني لازم است مر مسلم را كه
همسايكي نكند با مشرك و خانه خود را
از خانه مشرك دور دارد بحدي كه
اكر برافروزد آتش را نه بيند آن را
آتش مشرك واصله تتراأى فحذفت
احدى التائين تخفيفا * وتراأ
في الامر) نكريستيم در كار
(ترايت في المرآة) ديدم در
آيينه * وترأى لي) پيش آمد
تا به بينم او را
(استريته) ديدم او را و دانستم
و ديدن خواستم او را و كنكاش خواستم
از وي ويقال فلان يستري من الريا

كما تقول يستحمق ويستعقل

باب الراء فصل الباء

رب ء

(ربأة) بالفتح آب دستان سه پهلو
كه از چهار پارچه چرم سازند
(ربيئة) كسفينه طلايه ربايا جمع
(مربأ) كمقعد جاي ديدبان *
(مربأة) بالتاء مثله يقال ربأت المرباة
اي علوتها
(مرباء) بالفتح والمد پايه نردبان
(ف) ربأ القوم ولهم ربءا)
بالفتح طلايه ايشان شد و ديدباني
نمود * وربأ) بر بلندي بر آمد و بلند
كرديد و برداشت چيزي را از چيزي
و بلند پنداشت يقال اني لاربأ بك
عن مثل الامر اي ارفعك عنه * ونيز
ربء) اصلاح نمودن و ربودن چيزي
و فراهم آوردن هر نوع طعام را و كران
بار رفتن و چشم داشتن و نكاهباني
كردن و از بالا بزير نكريستن و مطلع
كرديدن بر چيزي * ويقال ما ربأته
ربأه) يعني ندانستم او را و پرواي
او نكردم
(راباته مراباة) پرهيز كردم و
ترسيدم از وي و نكريستم آن را و

نكاهداشت و نكاهباني او كردم
(ربأه تربئة) برد او را و در ور
كردانيد
(مرتبأ) مبنيا للمفعول جاي
ديدبان
(ارتباء) ديدباني كردن و بر بلندي
بر آمدن و از بالا بزير نكريستن و مطلع
كرديدن بر چيزي و چشم داشتن

ر ب ب

(الرب) بالفتح پروردكار و خداوند
وهو اسم من اسماء الله تعالى ولا يطلق
باللام لغير الله ولا يقال لغيره الا
بالاضافة وقد قالوا في الجاهلية
للملك قال الحارث بن حلزة في
معلقته * وهو الرب والشهيد على * يوم
الحيارين والبلاء بلاء * اراد به الملك و
هو المنذر بن ماء السماء وكاهي مخفف
آيد و نيز كاهي باي دوم را بيا بدل
كنند در قسم ومنه قولهم لا وربيك
لا افعل كذا يعني قسم به پروردكار تست
* ورب كل شيء) مالك ومستحق
آن چيز و صاحب و يار آن است و برادر
كلان قوله تعالى يا موسى انا لن
ندخلها مادام وفيها فاذهب انت
وربك فقاتلا اي انت وهارون و

و منعم و مولى و سيد و منه حديث
اشراط الساعة وان تلد الامة ربها يعني
ان الامة تلد لسيدها ولدا فيكون
لها كالمولى لانه في الحسب كابيه اراد
كثرة السراري بكثرة السبي وظهور النعمة
يا مراد آن است كه كنيزكان ملوك را
زايند پس مادر از جمله رعايا باشد
يا مراد از فساد زمان است از جهت
كثرت امهات اولاد و شيوع فروخت
انها پس گاه افتد كه شخصي نادانسته
مادر خود را خريد كند يا مراد عقوق
اولاد است يعني پسران با مادران
بطوري پيش آيند از اهانت و ستم
كه سيدان با داهان و يروى ربتها ر
التانيث باعتبار النسمة ليشمل
الذكر والانثى اَرباب و رُبوب جمع
(رَبَب) بحركة آب بسيار خوش
(رَبَّة) كعبه بوده در مذحج را در
جاهليت و لات در رحله يث عروة
بن مسعود و خانهٔ بزرگ ركلان
(رِبَّة) بالكسر گياهي است و درختي
يا آن درخت خروب است و جماعت
كثير # اَرِبَّة جمع رِبّ و رِباب بالكسر
نله باده هزار و يضم
(رُبّ) بالضم شيرهٔ سطبر از هر ثمر بعد
افشاردن آن و درد روغن و آب سطبر
از هر چيز و معرفة نام جمادى الاولى
و (رُبّ) بسار آن حرف جار است و در
نيايد مگر بر نكره يا اسم است وقيل
كلمة تقليل اولهما او في موضع
المباهاة للتكثير او لم يوضع لتقليل ولا
لتكثير بل يستفاد ان من سياق الكلام
وتدخل عليه التاء فيقال ربت وتدخل
عليه ما ليتمكن ان يتكلم بعده
بالفعل مثل دا و مخففا فيقال رب
وربت وربما وربتما بالضم وبالفتح
وربما جاء رُب بضمتين مخففة و رُب
كمذ وقد تدخل عليه الهاء فتقول
ربه رجلا قد ضربت فلما اضفته الى
الهاء وهي مجهولة نصبت رجلا على
التمييز وهذه الهاء على لفظ واحد في
كل حال وحكى الكوفيون ربه رجلا
قد رايت وربهما رجلين وربهم رجالا
وربهن نساء افمن وحد قال انه كناية
عن مجهول ومن لم يوحد قال رد
كلام كانه قيل له مالك جوار فقال
ربهن قد ملكت و رب جواب عند
النحويين
(رُبَّة) فراخي زندگاني وفراخي عيش
و شيره وهي اخص من الرب رِباب
بالكسر جمع # و نيز رِبَّة نام جمادى
الآخرة و ذو القعدة
(رُبّي) شيره فروش و حسن بن على
ربي محدث است كانه نسبة الى
بيع الرب
(رَابّ) شوى مادر و في حديث
مجاهد كان يكره ان يتزوج الرجل
امرأة رابه
(رابَّة) زن پدر
(رَبَّاب) كشداد احمد بن موسى
فقيه بن رباب و ابو الحسين بن
عبد الله صيرفي بن رباب است
(رَبَّاني) مرد خداپرستعبد عارف
بالله و زوجل منسوب الى الرب بزيادة
الالف والنون للمبالغة # و دانشمند
راسخ در علم و دين و دانشمند با عمل
و آنكه بعلم خود خدا ى طلبد و
محمد بن العلاء رباني شيخي بود مر
صوفيه را در بعلبك
(رَبَّانية) ابى است بيمامه
(رِبِّي) بالكسر و تشديد يا را حد
ربيين است وهم الوف من الناس قال
الله تعالى وكاين من نبي قاتل معه
ربيون كثير
(رَبُوب) كصبور پسر زن مرد از غير

او* وعلم ربوبي) بفتح وتشديد
يا علم خدايي منسوب الی الرب علی
غيرقياس
(ربيب) كريم پرورده وعهد و
پيمان دادن وپادشاه وپسر زن مرد
ازغيراو وشوهرمادر ونام جد حسين
بن ابراهيم محدث
(ربيبة) دايه وانچه بجاي اوباشد
وپرورنده ودختر زن مرد ازغيراو
وگوسپند خانگي جهت شير وبره
درخانه پرورده ربائب جمع
(رباب) كسحاب ابر سپيد وگاهي
سياه راهم گويند ربابة يكي * ونام زني
وموضعي است بمكه وكوهي است ميان
مدينه وفيد ونام محدثي وسازي است
كه نواخته شود بزه ممدود ربابي ابن
عبد الله راسطي شخصي بوده كه در
معرفت فن رباب نوازي بدل ومثل
زنند
(رباب) كغراب موضعي است * و
ابو الرباب) محدثي است كه از معقل
بن يسار روايت ميكند
(رباب) بالكسر پيمان وعهد و
ده يك ها ويا ران و پنج قبيله از عرب
كه يكي شده اند وهم ضبة وثور وعكل

وتيم وعدي وانما سموا بذلك لانهم
غمسوا ايديهم في رب وتحالفوا عليه
والنسبة اليه ربي بالضم لان الواحد
منهم ربة لانك اذا نسبت الشيء الى
الجمع رددته الى الواحد كما تقول في
المساجد مسجدي الا ان تكون سميت
به رجلا فلا ترده الى الواحد كما يقال
في انمار انماري وفي كلاب كلابي *
ونزديك زادن رسيدن گوسپند و
الفعل من ضرب
(ربابة) ملك وسلطنت يقال طالب
ربابته اي مملكته ومالك ورب شدن
وربوبية مثله والفعل من ضرب وعهد
وپيمان ودسته وجعبة تيرهاي قمار
يارشته كه بان تيرها را بندند يا پارچه
كه در ان تيرها را پيچند يا پوست تنك
كه بردست برآرنده تيرهاي قمار
پيچند تا مس تير دست خود را كه
مي خواهد در نيابد
(ربان) كرمان مهتر كشتيبانان
ورباني مثله وكرانه است بزرك از كوه
اجا وجماعت وبفتح وتمام يا اول ان
هر چيزي يقال اخذه بربانه وبفتح
يعني تمام كرفت آن چيزرا يا اول آنرا
(ربي) بالضم كحبلى گوسپند

بچه آورده وگوسپند بچه مرده و
گوسپند نوزاده وهو من المعز والضأن
جميعا وربما جاء في الابل ايضا رباب
بالضم جمع وهو نادر قاله في النهاية
ونيكويي ونعمت وحاجت وگروهه وحكم
* ونيز ربي) نام جمادى الاولى
وجمادى الآخرة
(اربة) اهل وعهد وپيمان
(مربوب) بنده ومملوك وپرورده
(مرب) بالفتح زمين گياه ناك و
محل وجاي اقامت ومردي كه گرد آرد
مردم را
(مربة) سلطنت يقال طالب مربته اي
مملكته
(مرباب) بالكسر زمين گياه ناك
(ن) (رب) فراهم آورد وافزون كرد
ولازم گرفت وآرام نمود واقامت
ورزيد ومهتري كرد برقومي * و
(رب الامر) نيكو كرد كار را وتمام
وكامل كرد ذيل آن را * وكذا رب
ضيعته اي اصلحها * ورب الدهن)
خوشبو كرد روغن را * ورب الشيء)
مالك آن چيز گرديد * وكذا ربيت القوم
اي سستهم وكنت فوقهم قاله ابو نصر
وهو من الربوبية * ورب الزق ربا)

ويضم نيكوكرد ملك رابتربت * و
ربّ الصبيّ) پرورد كودك را تا بالغ
گرديد * و ربّت الشاةُ) بچه آورد
گوسپند

(س) ربِبْتُ الصبيّ) پروردم
كودك را تا بالغ گرد يد لغة فى نصر

(ارباب) نزديك آمدن بچيزى و
اقامت نمودن شتران بجايى يقال
اربّت الابل بمكان كذا اى لزمته و
اقامت به * و نيز پيوسته بودن باد
جنوب و ابر

(مُربَّب) كمعظّم پرورده * و
زنجبيل مُربَّب و مُربَّى) پرورده
برب مُربَّبات جمع * و نيز مُربَّبات
دارو هاى پرورده برب

(ربّب الدّهن) خوشبو كرد
روغن را * و ربّب الصّبيّ تربيبا و
تربّة كتحلّة پرورد كودك را تا بالغ
گرديد

(مُرتَبّ) نعت دهنده و نعت
يافته

(ارتبّ الصبيّ) پرورد كودك را
تا بالغ شد

(تربّب الصبيّ) بمعنى ارتبّ
الصبيّ است * و نيز تربّب)

گرد آمدن چيزى و خواهانى چيزى
نمودن يقال تربّب الارض يعنى دعوى
كرد كه او مالك آن است و كذا تربّب
العبد و نحوه

ربت

(رَبْت) بالفتح پروردن والفعل
من نصر و بالتحريك بسته شدن
سخن يا ما م است والفعل من سمع

(تربيت) پروردن و دست نرم
بر پهلوى بچه زدن تا بخواب رود

ربتس

(رَبْتَس) كجعفر ابن عامر طائى
است كه برسولى آمده و كتب له النبى
صلى الله عليه و سلم

ربث

(رَبْث) بالفتح باز داشتن كسى را
از حاجت والفعل من نصر يقال
ربثه عن الحاجة

(رُبَيث) كزبير نام پسر قاسط است در
قضاعة

(رَبِيث) كامير باز داشته شده
از حاجت

(رَبِيثة) كا ربا زدارنده ربائث
جمع و فى الحديث اذا كان يوم الجمعة
بعث ابليس جنوده الى الناس فاخذوا

عليهم بالربائث اى ذكّروهم
الحوائج التى تربثهم اى عن الصلوة

(رَبيثا) بفتح راو كسر با مقصور نوعى
از ماهى خرد

(رِبّيثى) كدليلى كار باز دارنده

(مَربوث) باز داشته شده
از حاجت

(تربيث) باز داشتن كسى را از
حاجت و درنگى كردن

(ارتبث) پراكنده گرديد

(تربّث) درنگ كرد

(ارتبث ارتباثا) پراكنده گرديد

(ارباثّ) كا قشعرّ باز ايستاد از حاجت
* و نيز ارباثّ) سست شدن كار
و درنگ نمودن يقال ارباثّ امرهم اى
ضعف و ابطأ حتى تفرّقوا

ربج

(رَبج) بالفتح درم خرد سبك زوبج
مثله

(رَباجة) بالفتح كولى و مستى و
كندى خاطر

(رابج) كصاحب پر و سيراب

(رَباجى) سطبر تند و درشت خو كه
ميان قريه و باديه باشد

(رَباجيّة) بالتخفيف ككراهية

([illegible]) بالکسر گیاهی است

(اَرْبَعَ اِرْبَاعًا) پس ران کوتاه بالا آورد

(تَرَبَّعَتْ عَلى وَلَدِهَا) مهربان شد بر بچه خود

ر ب ح

(رِبْحٌ) بالکسر و بفتحتین سود والفعل من سمع یقال رَبِحَ فی تِجَارَتِهِ یعنی سود مند گردید

(رَبَحٌ) بالتحریک سود و اسپان وشتران که از شهری بشهری برند برای فروختن و بچه و شتران ریزه و رابح کصاحب یکی یا شتربچه ازماده رجدا شده و رِبَاح بالکسر جمع

(رُبَحٌ) کصرد شتربچه و بزغاله و مرغی است

(تِجَارَةٌ رَابِحَةٌ) سود مند و دارنده با سود

(رَبَاحٌ) کسحاب سود و نام ساقی ر [illegible] رمها است مانند گربه وهی التی یجلب منها الزباد قال المیری فی حیوة الحیوان هذا هو الصواب فی التعیین ووهم الجوهری فقال فی الصحیح التی هی بخطه الرباح اسم دویبة یجلب منها الکافور وهو عجیب فان الکافور صمغ شجر بالهند یکون داخل الخشب یتخشخش فیه اذا حرک فینشر ویستخرج والرباحی نوع منه وکان الجوهری لما سمع ان الزباد یجلب من الحیوان ظن ان ذلک منه الی الکافور فلما رای ابن القطان هذا الوهم اصلحه فقال والرباح بلد یجلب منها الکافور وهو ایضا وهم انتهی * و نام جماعتی و قلعه ای [illegible] اندلس ازان قلعه است محمد بن سعد لغوی و قاسم بن شارب فقیه و محمد بن یحیی نحوی و رَبَاح بن رَبِیع صحابی است یا آن رِیَاح است بکسر را و بیای مثناة تحتیه * و رَبَاحُ الاسود مولای نبی است صلی الله علیه وسلم و ابوبکر رَبَاح بن عبد الرحمن تابعی است

(رَبَاحِیٌّ) نوعی از کافور وقد مر

(رُبَیْحٌ) کزبیر پسر عبد الرحمن بن سعید خدری است

(رُبَّاحٌ) کرمان بزغاله و کپی نر و فی المثل هو اجبن من رُبَّاح * و بچه شتر لاغر * و رُبُّ رُبَّاحٍ نوعی از خرما

(اَرْبَحَ عَلى سِلْعَتِهِ اِرْبَاحًا) سود داد او را بر متاع او * و نیز اِرْبَاح ذبح کردن شتربچه برای مهمان و دوشیدن شتر ماده صبح و در نیم روز

(رَابَحْتُهُ عَلى سِلْعَتِهِ) سود دادم او را بر متاع او * و نیز مُرَابَحَة بر سود فروختن چیزی را

(رَبَّحَ تَرْبِیحًا) جای داد کپی را

(تَرَبَّحَ) سرگشته گردید

ر ب ح ل

(رِبَحْلٌ) کقمطر پر گوشت دراز بالا یا تمام اندام یا بزرگ هیکل از مردم و شتر

(جاریة رِبَحْلَةٌ) دختر تربیه شکرف اندام دراز بالا

ر ب خ

(رَابِخٌ) کصاحب ریفتح موضعی است بنجد

(رَبُوخٌ) کصبور زنی که وقت جماع بیهوش گردد

(رُبَیْخٌ) کامیر پالان بزرگ

(س رَبَخَتِ الابل) دشوار شد شتران را رفتن در ریگ * و رَبَخَتِ المرأة رَبَاخًا) کمنع ایضا بیهوش گردید وقت جماع

(مُرَبِّخٌ) کمحسن ریگستانی است ببادیه

(اَرْبَعَ زَبَدٌ اَرْبَاعًا) در صحتی افتاد * ونیز خر بد کرد بر بوج را * وَاَرْبَعَ الوصلُ) برهم نشست و منطبر کردید (تَرَبَّعَ) نرم و نرو مشته کردید و یقال مشی حتی تَرَبَّعَ اي استرخی

رب د

(رَبْدٌ) بالفتح و بحرك كل تدك ومنه هو يعقل زبداً امكة ربروی بالزاء (رُبْدَةٌ) بالضم خاکستر گونی وتیرگي (رُبَدٌ) کصرد پرنك وجوهر شمشیر وجز آن (رَابِدٌ) کصاحب لنجینه دار (اَرْبَدَ) بالفتح مار بست خبیث و شیر بیشه * وظَلِيمٌ اَرْبَدُ) شترمرغ خاکسترگون * وَاَرْبَدُ بن صابح وابن شریح و ابن ربیعه شاعرانند * و اَرْبَدُ) تمیمي تابعي است یا آن اربده بتا است (دَاهِيَةٌ رَبْدَاءُ) بلاي بد * ونعامة رَبْدَاءُ شترمرغ ماده خاکسترگون * رُبْدٌ بالضم جمع * وعنز رَبْدَاءُ) بز ماده سیاه که خچکهاي سرخ داشته باشد قال الجوهري وهي من شيات المعزخاصة

(رَبِيدٌ) کامیرخرما برهم نهاده که آب پاشند بران (رَبِيدَةٌ) صندوق که دران مصحفها وچکها کذا رند (رَبَّادٌ) کشداد کل ساز وبانی ازکل (مِرْبَدٌ) کمنبر جاي بازداشت شتران وغیرآن وجاي خشك کردن خرما وخرمن و موضعیست به صره * ومِرْبَدُ النَّعَمِ) موضعیست بریك منزل از مدینه و در روقت عمر رضي الله عنه گوسپندان را دران جا نگاه میداشتند (مَرَابِدُ) علی الجمع موضعي است در عقیق مدینه (ن) رَبَدَ بالمَكَانِ رُبُوداً) اقامت کرد بجاي * ورَبَدَهُ رَبْداً) باز داشت اورا (تَرْبِيدٌ) پستان کردن گوسپند و جزان لغة فی الترمید (مُتَرَبِّدٌ) شیر بیشه (تَرَبَّدَ وجهُ فلانٍ) متغیر کردید از غضب و ترش روشد * وتَرَبَّدَتِ السَّمَاءُ) ابرناك کردید (مُرْبَدٌ) به تشدید دال خاکسترگون (اِرْبِدَادٌ) خاکسترگون وتیره رنك شدن * اِرْبِيدَادٌ) مثله منهما

رب ذ

(رَبَذٌ) بالتحريك سبکی دست (رَبَذَةٌ) بضم پاره که قطران بوي مالیده بر شتر ورکوي که زنگ بر پیرایه رابوي مالند تا روشن شود و پیرزد و معنی بکسر هم آمده * ونام جایی از چهار منزل از مدینه که جای ابوذر غفاری رضی الله عنه آنجا است وازان موضع است موسی ربذي بن عبیده و برادرش عبد الله ربذي زعم ربذي وجا بق تازیانه رشدت (رِبِذٌ) ککتف سبك پا در رفتار * و رَبِذُ العِنَانِ) تنها گریزنده (لِثَةٌ رَبِذَةٌ) بن دندان کم گوشت رَبِذَاتٌ جمع * وذو رَبِذَاتٍ) مرد بسیار غلط گوي (رِبْذَةٌ) بالکسر مرد بی خیر وسرنند شیشه و پشم پاره رنگین که بگوش ر کردن شتر وغیرآن آویزند و پارچه زن حائض وهر پلیدی رِبَذٌ ورِبَاذٌ جمع فی الكل (رَبَذِيٌّ) کجمزی جله کمان و تازیانه (رَبَذَانِيٌّ) بسیار بیهوده گوي

(رَبْذَاء) دختر جرير بن خطفى
وجلی عتیبی است * وابو الرَّبْذَاء) از
سپهای عربان است
(رَبَاذِيَة) كعلانية بدی يقال بين
القوم رباذية اي شر
(مِرْبَذ) بالكسر بسيار بيهوده كوی
(س) رَبَذَت يده بالقداح رَبْذًا)
سبك شد بهمه مت وی در قداح
(اَرْبَذَه) بريد آنرا * ونيز اِرْبَاذ)
تازيانه چابق و ارسلختن

ر ب ر

(رَبْرَب) بالفتح پارهٔ گاوان دشتی

ر ب ق

(رَبْرَق) كجعفر انكورك توره

ر ب ز

(رَبِيز) كامير زنك دانا و چالاك كه
گوشت فربه و جز آن وما هو بربيز رك
درفن خود وفي الحديث فوضعناه
طينة رَبِيزة اى ضخمة
(ك) رَبُزَ الرَّجُلُ رَبَازَةً) زيرك
گرديد * ورَبُزَ الكَبْشُ) آكنده
گوشت و فربه شد
(اِرْبَاز) زيرك كردن نيك و فربه
شدن گوسپند مانند آن *
(رَبَّزَ القِرْبَةَ تَرْبِيزًا) پركرد
مشك را
(اِرْتَبَزَ الاَمْرُ) كامل و تمام
كرديد

ر ب س

(رِبْس) بالضم سختي وبلا يقال
جاء فلان باُمُورٍ رُبْسٍ اي شدائد
كانه جمع رابس كبازل وبزل
(رَبَسَة) محركة زن بد هيأت
وحركات
(رَبْبَس) كجعفر ابن عامر طائي
صحابی است
(رَبِيس) كاميرد ليرو خوشه پر
از دانه و چهارآ كنده گوشت وكار سخت
ومشتبه ومضروب وكسيكه بشتران وى
مال آفت رسيده باشد بسختی وبلا و
بسيار از شتران وجز آن
(اُمُّ الرُّبَيْس) كزبير مار بزرك *
وابو الرُّبَيْس) عباد بن طهمه
ثعلبي شاعري است
(رَئيسى) كسكري نام اسپی
(داهية رَبْسَاء) كحمراء بلای
سخت
(رِبِّيس) كسكيت بزرك ومهتر
افسانه كويان
(رِبْبَاس) بالكسر كيا هى است كه
حل ربي وحصبه ورباء رانفع كند و
معده را قوت دهد وأكحال عصاره
آن جهت تقويت باصره مفيد
(ن) رَبَسَهُ يَبْسُهُ رَبْسًا) بالفتح زد
او را بدست * ورَبَسَ القِرْبَةَ)
پركرد مشك را
(تَرْبِيس) در آكندن مشك و
جزآن
(اِرْتِبَاس) باهم در آكنده شدن
از گوشت وجزآن
(اَرْبَسَ اِرْبَاسًا) رفت در زمين
* ونيز اِرْبَاس) خشم كردن باهم
وقدرت يافتن و سپس ماندن و
درنك كردن * واَرْبَسَ اَمْرُهُمْ)
سست شد كار ايشان تا آنكه متفرق
شدند

ر ب ش

(رَبَش) محركة سپيديكه بر ناخن
نوجوانان پديد آيد
(رُبْشَة) بالضم اختلاف لون
(رَجُلٌ اَرْبَش) كاحمر سرد و مختلف
رنك * رجل اَرْمَش بالميم كذلك
(ارضٌ رَبْشَاء) كحمراء زمين
بسيار كياه
(اَرْبَشَ الشَّجَرُ اِرْبَاشًا) برك آورد

وشکافته شد

ر ب ص

(رُبْصَة) بالضم کونا کونی رنک و چشم داشت ومدت انتظار زن در خانه شوی وقتیکه او جماع را نتواند یقال أقامت المرأة رُبْصَتَها فی بیت زوجها فان أتاها والّا فرّق بینهما

(مَرْبُوص) منتظر

(ن) رَبَصَ بِهِ رَبْصًا) انتظار آن نمود وچشم داشت نیکی یا بدی را که فرود آید برو و بر انتظار داشت او را یقال رَبَصَنِی أمرًا) یعنی در انتظار انداخت مرا کاری را

(تَرَبُّص) چشم داشتن وانتظار چیزی نمودن و بند کردن غله با نتظار کرانی ودرنك متربص نعت است از ان

رب ض

(رَبَض) بالتحریك روده یا هرچه در شکم است سوای دل ودیوار کرد شهر وجای باش کو... پالان یا رسن پائین ... که بجانب زمین است نه رسن بالائین پالان و زن ... د و هرچه بسوی وی جای کیرد و بدان آسایش یابد از اهل ومال و خانه وجز آن أرباض جمع # و قوت انسان از شهر که بسنده و بسنده باشد ومنه المثل منك رَبَضُك وإن ... ممّا را ای منك اهلك وخدمك ... ان کانوا مقصّرین وهذا کقولهم ... منك وإن كان أجدع # و کرانه چیز ... و کمر بند مانندی تنك پالان که در هر دو رتبه کاه ناقه اند اخته از هرد و سرینش ... اندازند

(رِبْض) بالکسر کروه کاوان درجای باش خود ومن صاحب المزد و ج فقط

(رِبْضَة) بالکسر کشتنکاه هر قوم که کشته شده باشند در یك جا وتن و شخص ومنه ثرید کانه رِبْضَة أرنب ای جثته جاثمة یعنی شخص خرکوش نشسته # وجماعت مردم ونوعی از نشست کوسپند

(رُبْض) بالضم میانه چیزی و ... بنا و هرچه زمین را مس کند از هر چیزی وزن مرد و دربن معنی بضمتین و بفتح وبفتحتین هم آمده زیرا که زن جای آسایش می دهد شوهر را یا مادر یا خواهر که قریب میکرد اند صاحب قرابت را # و چشمه آبی است و پاره از درختان طلح وسمر

(رُبْصَة) بالضم پاره از شکنبه و مقدار اشکنبه ماز

(رُبَضَة) کهمزة مرد اشد ... (رجل رُبُض عن الحاجات) بضمتین مرد باز ماننده از حاجات

(رابِض) کصاحب ... ومنه لا تبعثوا الرابضین ای الترك والحبشة

(رابِضَة) فرشتکانی که با آدم علیه السلام بر زمین فرود آمده اند و کم شدکان را براه آرند وقال الجوهری الرّابضة بقیّة حملة الحجة لا یخلو منهم الارض وهو فی الحدیث # و مرد حقیر وعاجز از طلب معالی امور باز مانده وتا یر ای مبالغه است

رُوَیْبِضَة مصغر آن وفی حدیث ... الرّویبضة فی أمر العامّة قیل و... یا رسول الله فقال الناقه ای الخسیس الحقیر ویقال ... ما یقوم رابضته یعنی اند اخته وی یا بچشم کرده وی نخیزد یعنی در حال میرد وای لفظ در چشم کرده کی بیشتر مستعمل است

(رَبُوض) کصبور ... درخت بزرك سطبر فراخ شاخها (رُبْض)

جمع * زره بسیار اهل و زنجیر بزرگ
و زره فراخ
(رَبِیض) گله میش و گوسپند آن به
آشتی آمده با شبانان رکرده آمده
گاه چرا ورزده
(مَربِض) [illegible]
کوشکی [illegible] مرابض جمع * و در آغل
آوردن و خوابانیدن آن * و کجا [illegible]
مقعد کرده آمده نگاه حرب ورزده
(رَبَّاض) کشتان شیر درنده
(تِرْبَاض) بالکسر [illegible]
(ض) رَبَضَتِ الشَّاةُ رَبْضًا و رُبُوضًا)
بزانو در آمد گوسپند * و کذلک
البقر و الفرس و الکلب کبروک الابل
وجثوم الطیر * و نیز رُبُوض اقامت
نمودن [illegible] و منه [illegible] انه
صلی الله علیه و سلم بعث [illegible]
[illegible] الی قومه و قال اذا اتیتهم [illegible]
فی دارهم ظبیا ای [illegible] الاسنح
کانک [illegible] فی کناسه [illegible] من حیث
لا یری انسیا و گوینده که آن حضرت
اورا امر کرده که چون میان ایشان
مسکن خواهد کرد باید که برحذر
وبیدار و مستوحش با شد و هر گاه
از ایشان چیزی خلاف بیند از آنها

همچو آهو رم کند * و رَبَضَ الکَبشُ
عَنِ الغَنَمِ) باز ایستاد [illegible] از
کشنی یا جدا آمد از آن * و رَبَضَ
الاَسَدُ عَلَی فَرِیسَتِهِ) زیر گرفت
شیر شکار خود را و برنشست بر آن * و
رَبَضَ القِرنُ عَلَی قِرنِهِ کَذَلِکَ * و
رَبَضَ اللَّیلُ) انداخت بچه
گروان خود را بر زمین
(ن ض) رَبَضَهُ) جای داد یا جای
گرفت بسوی وی
(اَربَضَ اَهلَهُ) خبرگیری نمود
نفقه عیال خود را * و اَربَضَتِ
الشَّمسُ) سخت گرم شد * و نیز
اِربَاض) در خوابانیدن ستور
و اسپ و مانند آن و منه الحدیث فَدَعَا
بِاِنَاءٍ یُربِضُ الرَّهطَ یعنی سیراب کند
گروان ما زد چنانکه بخواب روند
در زیر زمین * و گوسپندان را در آغل
آوردن و خوابانیدن آن
(تَربِیض) جای دادن و آن قدر
آب در مشک کردن که قعر آن را
بپوشد
(تَرَبُّض) اشکنه ساختن

ر ب ط

(رَابِط) کراهب و زنا و معنی و [illegible]
زاهد و حکیم از دنیا رمیده * و رَابِطُ
الجَأشِ) مرد دلیر که از جا نرود
* و نَفسٌ رَابِطٌ) فراخ پهنا * و
جیشٌ رَابِطَةٌ) بالهاء لشکر گران
(رِبَاط) بالکسر آنچه بوی بندند
ستور و مانند و جز آن را رُبُط کُتُب
جمع و منه جاء فلان وقد قرض رِبَاطَه
اذا انصرف مجهوداً * و دل ودوام
نمودن بر کاری و نگاه داشتن و ملازمت
کردن جای در آمدن دشمن مُرَابَطَة
مثله او المُرَابَطَة اَن یَربِطَ کُلٌّ
مِنَ الفَرِیقَینِ خُیُولَهُم فِی ثَغرِهِ مُعِدًّا
لِصَاحِبِهِ فَسُمِّیَ المُقَامُ فِی الثَّغرِ رِبَاطًا
و منه قوله تعالی و صَابِرُوا و رَابِطُوا و
معناه انتظار الصلوة بعد الصلوة لقوله
علیه السلام فذلکم الرِّبَاطُ * و نیز
رِبَاط) پنج صد و زیاده از اسپان
بسته و مهمان سرای رِبَاطَات جمع
(رَبِیط) کامیر ستور بسته و خرمای
خشک در انبان نهاده آب بر آن
پاشیده و غوره خرما تر نهاده و پارسای
[illegible] و زاهد و حکیم که خود را
از [illegible] دنیا باز داشته و لقب غوث بن
مُر بن طابخه زیرا که مادرش را
فرزند [illegible]

که اگر این فرزند زنده ماند بر صرآ او
صوف به بندم و او را ربیط کعبه کنم
پس زنده بماند و او را خادم خانه کعبه
کردانید تا بالغ کردید سپس آن
بسوی خود کشید وملقب بربیط شد
* وربیط الجاش) مرد دلیر که
نه کریزد
(رَبِیطَة) ستور که آن را بندند
(مِرْبَط) کمنبر آنچه بوی بندند
ستور را
(مِرْبَطَة) آنچه بوی ستور را بندند
ردوال باریك که بالای چوب پالان
بندند
(مَرْبَط) کمقعد ومنزل جای بستن
یقال لیس له مربط عنز
(مِرْبَاط) کمحراب شهریست بساحل
بحر هند
(مَرْبُوط) بسته ومعرفة دهی است
با سکندریه واهل آن درازترین
مردمانند از روی عمر محمد الدین
رَأَیتُ مِنهُم اِنسانًا بالاسکندریة
(ن ض) رَبَطَهُ رَبْطًا) بالفتح
بربست آنرا
(ن) رَبَطَ جَاشُهُ رِبَاطَةً) بالکسر
سخت شد دل او * ورَبَطَ الله علی

قَلْبِهِ) الهام کرد او را صبر وقوی دل
کردانید او را خدای
(ماءٌ مُتَرَابِطٌ) آب که مجری
نشود
(اِرْتَبَطَ فَرَسًا) معین کرد اسب را
برای رباط

ربع

(رَبْع) بالفتح سرای رِبَاع ورُبُوع
وأَرْبُع وأَرْبَاع) جمع * ومحله و
فرود آمدن کاه رفتن وجماعت مردم
وجای اقامت در ایام بهار ومرد میانه
(رَبْعَة) ویحرك مرد میانه وزن
میانه رَبَعَات بالتحریك جمع وهو
شاذ لان فعلة صفة لا تحرك عینها
فی الجمع وانما تحرك اذا كانت اسمًا
ولم یکن موضع العین واوًا او یاءً * و
بالفتح طبلۀ عطار وصندوق اجزای
مصحف وهذه مولدة كانها ماخوذة
من الاول وحی است از اسد از ان حی
است اوس بن عبد الله رَبَعِیّ تابعی
* وبالتحریك سخت رفتن یا سخت
ترین دویدن شتر یا نوعی از دویدن
شتر که سخت نباشد وقبیلۀ است
از ازد ومسافت مابین پایهای دیکپایه
که در ان هیمه ریك آتش فراهم شود

(رِبْع) بالکسر تب که یك روز کیرد
ودو روز کذارد ونام مردی از هذیل
رِبْعِیّ بالکسر منسوب است بسوی
ربیع رابع ورِبْعی بن ابی ربعی وربعی
بن رافع وربعی بن عمرو ریا [illegible] ازرقی
صحابیانند وربعی بن حراش
تابعی است
(رُبْع) بالضم وبضمتین چهار یك
(رُبَع) کصرد اول نتاج بهاری و
آخر نتاج را هُبَع کویند ومنه ماله هُبَعٌ
ولا رُبَعٌ رِبَاع وأَرْبَاع جمع رُبَعَة مونث
رُبَعَات ورِبَاع جمع *
(أَرْبَع) بالفتح چهار زن وأَرْبَعَة
چهار مرد اربعون چهل
(رَبِیع) کامیر هفت صحابی اند و
جماعت محدثان ورَبِیع ابن سلیمان
مرادی ورَبِیع بن سلیمان جیزی
از اصحاب امام شافعی اند وکوهی
است یا منارۀ خرد وباران بهاری و
بهرۀ از آب مر زمین را یقال لفلان
من هذا الماء رَبِیع * ونهر خرد وچهار
یك رُبع بضمتین جمع * والربیع
ربیعان رَبِیعُ الشهور وربیع الازمنة
فربیع الشهور شهران بعد صفر ولا
یقال فیهما الا شهر ربیع الاول وشهر

ربيع الآخر، واما ربيع الازمنة فربيعان
الربيع الاول الذي ياتي فيه النور
والكماة والربيع الثاني الذي تدرك
فيه الثمار * ومن الناس من يسميه
الربيع الاول * او السنة ستة ازمنة
شهران منها الربيع الاول وشهران
صيف وشهران قيظ وشهران الربيع
الثاني وشهران خريف وشهران شتاء
* وربيع رابع) مبالغه است يعني
بهار بسيار فراخ با فراوانى * وابو
الربيع) هدهد * ويوم الربيع)
از روزهاي اوس وخزرج است
(ربيعة) سنك زور آزماي وخود
آهنى ومرغ فراز وتوشه دان وظرفي
است كه در ان طيب وغيره نهند و
دمي است تصغير ربيع [illegible] را
* وربيعة الفرس) ابن نزار بن
معد بن عدنان پدر قبيله است
ومذكور است در رجب * ربعي)
محركة منسوب است بوي ودر عقيل
دو ربيعة اند ربيعة بن عقيل
ابو الخلفاء و ربيعه بن عامر بن عقيل
كه پدر ابرص وقحافة وعرعرة وقرة
است * وبنو تميم نيز دو ربيعه اند يكى
كبرى وآن ربيعه بن مالك است و

آن را ربيعة الجوع خوانند دوم
صغرى وآن ربيعه بن حنظله بن مالك
است * ونيز ربيعة پدر حيي است
از هوازن وآن ربيعة بن عامر بن
صعصعة است واينها پسران مجد اند
ومجد نام مادر اينها بوده * ونيز ربيعه
سى كس از صحابيان اند
(رباعى) چند كوه ومنارة بلند اند
نزديك سميراء
(ربيع بن قريع) غطفانى است
كزبير و(ربيع بن) حارث بن عمرو
بن كعب بن سعد بن زيد مناة و
(ربيع بن عمرو) تيمى * ونام
شيخ قائل قوله الا ابلغ بني بني ربيع
* فاشرار البنين لكم فداء *
(رباع) بالضم چهارگان وهو معدول
من اربعة اربعة ولذلك ترك صرفه
وقرأ الاعمش مثنى وثلث وربع
كزفر على ارادة رباع
(رباع) كثمان آنكه دندان رباعية
را افكنده باشد واذا نبتت اتممت
فقلت ركبت برذونا رباعيا وجمل رباع
ورباع وكذلك فرس رباع ورباع و
لا نظير لهما سوى ثمان وثمان وشناح و
جوار وربع بالضم وبضمتين جمع

رباع وربعان بكسرهما وربع كصرد
واربعاء ورباعيات مثلها رباعية
بالتخفيف مونث * وچهار دندان
كه ميان دندان ثنايا وانياب باشد
رباعيات جمع
(رباعة) ريكسر شان وحال كه بر ان
باشي ولا يكون في غير حسن الحال
* ومنه مالى من يضبط رباعتي غير
فلان اي امري وشاني الذي انا عليه
* يا طريقه وروش واستقامتي كه
داري يا قبيله يا فخذ از اشاعر وقبائل
ويقال هم على رباعتهم ويكسر و
رباعتهم ورباعاتهم محركة و
ربعاتهم ككتف وربعتهم كعنبة
يعني اينها بر حالت نيكو اند يا برامري
مستند كه بودند بر ان يا رباعاتهم
محركة وتكسر الباء فرودكاه ايشان *
ورباعة) بالكسر نوعى از دوال شمشير
(ربيع) مصغر ربيع دختر معوذ
ودختر حارثه ودختر طفيل ودختر
نضر خواهر انس وام الربيع
كه كفته بود مراور رسول الله صلى الله
عليه وسلم يا ام الربيع كتاب الله
القصاص صحابيات اند * وعبد العزيز
بن ربيع وابو العوام باهلى وبصرى

رُبَیِّع مصغر نام اند
(رُبَیِّعَة) بن حصن و رُبَیِّعَة بن
عبد شاعران اند و عبد الله بن
رُبَیِّعة در صحبت وی با نبی صلی الله
علیه وسلم اختلاف است
(رَبْعَان) بالفتح از اعلام است
(رَبَّاع) کشاده بسیار خرید کننده
خانها و منزلها
(رَوْبَع) کجوهر ضعیف وفرومایه
(رَوْبَعَة) کوتاه بالا و صاحب صحاح
بزای معجمه گفته * وکوتاهی پاشنه
یا علتی است مر شتر بچها را
(یَرْبُوع) بالفتح کلاکموش
یَرَابِیع جمع وگوشت پشت یا آن
بضم است یا یَرَابِیعُ المَتْنِ) موش
گوشتهای پشت است واحد آن
تیامک * وَیَرْبُوع بن حنظله بن
مالك پدر قبیلهٔ است از تمیم از آن
قبیله است مُتَمِّم بن نُوَیْرَة صحابی * و
یَرْبُوع بن غیظ پدر بطنی است
از مُرّة از آن بطن است حارث بن
ظالم مُرّی
(رَابِع) کصاحب چهارم و شتر
نوبت آب رسیده رَوَابِع جمع ونام
ردی است از جحفة وجاهی است

نزدیك کوه اسقف که آبش کمتر
خشك شود ودرقدیم رابوع می گفتند
آن را
(مَرْبَع) بالفتح کوهی است نزدیك
مکه وجای اقامت در ایام بهار
موضعی است
(اَرْضٌ مَرْبَعَةٌ) بالفتح زمین
موشناك
(مِرْبَع) بالکسر چوبی که دو کس طرف
ان بگیرند [illegible] تنکبار اندازند
بر پشت ستور بار نهند ونام پدر
عبد الله و پدر عبد الرحمن و پدر
زید و پدر مرارة صحابیان * ونیز
مِرْبَع منافقی بود کورولقب وَعْوَعة
بن سعید راویهٔ جریر
(مِرْبَعَة) بالکسر چوبی که بران
تنکبار انداخته دو کس دو طرف آن
برگیرند وبر پشت ستور بار نهند
(ذوالمَرْبَعی) یکی از زیاد شاهان
حمیر بوده
(مِرْبَاع) بالکسر جای که برویاند
روئیدگی زود در اول بهار و چهار یك
غنیمت که آنرا رئیس
می گرفت و ماده شتر که همواره بهار
بچه آرد یا ماده شتر که اول نتاج آورده

باشد ومرد میانه
(مَرَابِیع) بارانهای اول [illegible]
(مَرْبُوع) مرد میانه و [illegible] تب ربع
رسیده
(اَرْبَعَاء) مثلثة الباء [illegible]
چهارشنبه اَرْبِعَاءات [illegible]
است [illegible] اَرْبَعَاء [illegible] * و
قَعَدَ الاَرْبَعَاء) نشست چهار زانو
وتضم الهمزة والباء وکذلك قعد
الاُرْبُعَاوی بضم همزه وبا * و
نیز اَرْبَعَاء) ستونی از ستونهای بنا
* وجمع ربیع است اَرْبِعَة ورِبَاع
کذلك * او جمع رَبِیع الکلا اَرْبِعَة و
رَبِیعُ الجدول اَرْبِعَاء
(بیت اُرْبُعَاوَاء) بضم خانهٔ یك
[illegible] برستون [illegible]
[illegible]
(رِبْعِیَّةُ القوم) جواز دار قوم [illegible]
اول سرما
(ف) رَبَعَ رَبْعا بالفتح [illegible] اسناد
وخود را باز کشیدن از کاری ومنه قولهم
اِرْبَعْ عَلَیْكَ او علی نفسك او علی
ظلعك) ای ارفق بنفسك وکف وفی
الحدیث اربعوا علی انفسکم ای ارفقوا
بانفسکم فانکم تدعون سمیعا قریبا

* و [illegible] رَبْع بدست منك برداشتن
جهت [illegible] قوت وچهارتوتافتن
زد [illegible] جزآن وبهرچهار روزيك
بار نوبت آب يافتن شتروآن چنان
باشد كه شتران را سه روز [illegible]
وسه شب از آب بازدارند ودرچهارم
[illegible] ال رسيدن
قوم و تب رِبع كرفتن كسي را والفعل
[illegible] ربعه پهلو برشتر نهادن و
چشم داشتن وچهاريك مال كرفتن از
قوم وچهارم قوم شدن ودرين هردو
معني ضم عين مضارع وكسرآن نيز
لغتي است و چهاريك غنيمت
ستدن واين درجاهليت بود ودر
اسلام خمس است * ورَبَعَ عَلَيْهِ)
ميل ومهرباني نمود [illegible] * و
رَبَعَ عَنْهُ) بازماند وكوتا [illegible]
[illegible] * ورَبَعَتِ الابل [illegible]
كذاشته شدند [illegible] وخوردند
بطوريكه خواستند وآب نوشيدند
* ورَبَعَ الرَّجُلُ بالمكانِ وكذلك
فِي الْمَاءِ) فرمان داد بهرجه كه
خواست * ورَبَعَ الْقَوْمَ) جهل تا
ساخت قوم را [illegible] ات خود يا جهل
رجهار * وربع بالمكان) قرار كرفت

وارام نمود * ورُبِعَ الْقَوْمُ) مجهولاً
باران ربيع رسيد ايشان را
(اسْرَبِعْ) كمحسن ماده شتركه در
ربيع بچه آورده باشد يا آن كه بچه
او با او باشد وباد بان كشتي پراز بار
* وغَيْثٌ مُرْبِعٌ) باران بهاري
علف رويانندة مَرَابِيع جمع
(مُرْبَع) كمكرم تب ربع رسيده
(أَرْبَعَتِ النَّاقَةُ) بنداشان بچه دان
وي پس قبول نكرد آب نر را * وأَرْبَعَ
مَاءُ الرَّكِيَّةِ) بسيار شد آب چاه * و
أَرْبَعَ الوِرْدُ) نوبت آب خوردن
زود باز آمد * وأَرْبَعَ الإِبِلَ)
كذاشت شتران را تا آب خورند هركاه
خواسته باشند * وأَرْبَعَ فُلَانٌ) بسيار
كرد نكاح را * وأَرْبَعَ السَّائِلُ) سوال
كرد ورفت وباز آمد * وأَرْبَعَ
الْمَرِيضَ) ترك داد عيادت بيمار
را دو روز وبروز سوم آمد * ونيز
إِرْبَاع بچهارم سال درآمدن
كوسپند وپنجم كاو واسپ وهفتم [illegible]
ودرعلف بهاري درآمدن قوم يا
چهارعدد شدن ومقيم بودن بمنزل
بهاري ودرعلف بهاري رها كردن
ستور را وحمل اوند شتران ربع يعني

نوبت آب شدن ودر پيري فرزند
شدن كسي را وبه بهار درنتاج
آمدن شتر
(رَابَعَ مُرَابَعَةً ورِبَاعًا) بهار
مزد كرد مثل مشاهرة ومسانهة يعني
تا بستان مزد كردن * ونيز مُرَابَعَة)
دوكس دست يكديكر كرفته تنك بار
برشتر نهادن چون مربعة نباشد
(مُرَبَّع) كمعظم چهار كوشه از
هرچيزي ولقب محمد بن ابراهيم
انماطي حافظ بغداد ومحمد بن عبدالله
بن عتاب محدث كه مشهوراست
با بن مُرَبَّع نيز
(تَرْبِيع) چيزي را چهارسو ساختن
وازچهارمين خانه نظر كردن كواكب
بيكديكر
(مُرْتَبِع) بكسرالباء وفتحها مرد ميانه
* ومُرْتَبَع) مبنيا للمفعول فرود
آمدن كاه در بهاران
(اِرْتَبَعَ بمكانٍ كذا) اقامت
كرد در بهاران بجاي * وارْتَبَع
[illegible]) خورد علف بهاري راو
فربه كرديد * ونيز ارْتِبَاع سنك
بدست برداشتن جهت آزمايش
قوت وبچهار زانو نشستن [illegible]

درما چیدن رسیدن هرما بن و
سیت دریدن شتر و کردانند ام
شدن
(مُتَرَبَّع) بفتح الباء فرود آمدن
گاه در بهاران
(تَرَبَّعَ الْبَعِیْرُ) خورد علف بهاري
را * و نیز تربع بچهار زانو نشستن و
یعنی بفی و بهاران جاي بودن رکوهان
دراز برآوردن شتر
(رَجُلٌ مُسْتَرْبِعٌ بِعَمَلِهِ) مرد شکیبا
قوي و بخود ی خود بکاري ایستاده
شونده
(اِسْتَرْبَعَ الرَّمْلُ) توبرتو نشست
ریگ * واسْتَرْبَعَ الْغُبَارُ) بلند
گردید * واسْتَرْبَعَ الْبَعِیْرُ السَّیْرَ)
قوي گردید بر سیر

ربغ

(رَبْغ) بالفتح سیرابی و خاك
باریك
(رَبَغ) محرکة فراخي زندگانی * و
اَخَذَهُ بِرَبَغِهِ) گرفت آنرا بوقت
حادث و پیدا شدن آن پیش از آنکه
فوت کند
(رَبِغ) ککتف تباه کاري بالك
(اَرْبَغ) بالفتح بسیار از هر چیزي *

(رَبَاغَة) کسحابة اسم مصدر است
ازان
(رَابِغ) آنکه مقیم باشد برامریکه
قدرت دارد بران و معرفة وادیست
میان حرمین نزدیک بحر * و رابغ
بن یحیی صنهاجی دمشقی
از متاخرین است و وي و پسرش
محمد بن رابغ روایت حدیث دارند
* وعَیْشٌ رَابِغٌ) زیست با ناز و
نعمت * ورَبِیْعٌ رَابِغٌ) بهار با ارزانی
و فراخي
(یَرْبَغ) کیمنع موضعی است
میان عُمان و بحرین
(ن) رَبَغَ الْقَوْمُ فِي النَّعِیْمِ)
آرام نمودند و ثبات ورزیدند در مال
و نیکي و نعمت
(اَرْبَغَ اِبِلَهُ) گذاشت شتران را
تا بوقت ربي وقت آب خورند * ومنه
تُرِکَتْ اِبِلُهُ هَمَلاً مُرْبَغًا

ربق

(رِبْق) بالکسر رسن با گوشها که بره
و بزغاله بندند
(رِبْقَة) و بفتح یک گوشه از ربق ومنه
الحدیث خلع ربقة الاسلام من عنقه
رِبَق کعنب و اَرْبَاق کاصحاب و رِبَاق
کجبال جمع * وحَلَّ رِبْقَتَهُ) بالکسر
گشاد و در گرداز رنج و شدت [illegible]
(اَرْبُق) بضم باء دهی است
برامهرمز
(رُبَیْق) کزبیر وادیست بحجاز
* واُمُّ الرُّبَیْقِ) بلا
(رَبِیْقَة) کسفینة ستور در ربق کرده
بسته و در ربقه کعیلة وصید بدام
افتاده
(ض ن) رَبَقَهُ رَبْقًا) بالفتح و
بکسر بست و در ربقه کشید سر آن را
* ورَبَقَ فِي الْاَمْرِ) انداخت او را
در کاري
(تِرْبِیْق) بکسر تار رشته که بدان
گوسپند را بندند
(مُرَبَّقَة) کمعظمة نامی بحرین
(تَرْبِیْقُ الْکَلَامِ) آرایش سخن *
وقولهم رَمَدَتِ الضَّأْنُ فَرَبِّقْ
رَبِّقْ) یعنی آماده کن ربقه ها را
زیرا که قریب است که نتیجه دهند
وفي المعزي یقال رَنِّقْ رَنِّقْ بالنون
ای انتظر لا نها تري وتضع بعد مدة
ویقال رَمِّقْ بالمیم ایضا
(اِرْتَبَقَ الظَّبْيُ فِي حِبَالَتِي)
دردام من بسته شد کردن آهو * و

(ونیز ارتباك) در کار بماند افتادن و در
ربقه در آمدن یقال ربقه فارتبق
(ترابقته من عنقی) در او بحنم
آنرا بکردن بجود

ربك

(رجل ربك) گنده مرد سست
حیله
(رجل ربك) کمیرد مرد شوریده
عقل در کار خود
(اربك) بالفتح شتر سیاه تیره
رنگ یا شتریکه مرد به پهلو وکوشهای
وی سخت سیاه و سوای آن رنك
باشد ربك بالضم جمع
(اربك) بضم با ویقال اربق بقاف
دهی است بنو رهستان ازان ده
است علی اربکی ابن احمد بن فضل
(ربیك) کامیر طعامی است که از
خرما و روغن وماست سازند وگاهی
بران آب ریزند پس نوشیده شود یا
خرما و قروت است با شیره با آرد یا
با پست آمیخته یا طعامی خرما وکندم
یا آرد و قروت بروغن آمیخته * و
رجل ربیلك مرد شوریده عقل
در کار خود
(وربیکة) بمعنی ربیك است که
طعامی باشد و آب آمیخته بکل تنك
ومسکه که از شیر جدا نشود
(الا رجل ربك) ککتف بمعنی رجل
ربیك است
(ن) ربکه ربکا) بالفتح در آمیخت
آنرا * و ربك الثرید) نیکو ساخت
آنکنه را * و ربك فلانا) انداخت
او را در کل ولای * و ربك الربیکة)
ربیکه ساخت و فی المثل عرثان
فاربکوا له * اتی اعرابی اهله فبشر
بغلام ولد له فقال ما اصنع به آکله
ام اشربه فقالت امرأته ذلك فلما
شبع قال کیف الطلا وامه
(س) ربك) شوریده شد وبرهم
کردید کار بروی
(ارتبك فی کلامه) در ماند
در سخن * وارتبك الصید فی
الحبالة) مضطرب وتپان کردید
شکار در دام * وارتبك) شوریده و
برهم شد کار بر وی * ونیز ارتباك)
در آمیخته شدن یقال ربکته فارتبك
ودر کل تنك در آمدن و در افتادن
دران و در آمیختن بچیزی یقال
ارتبك الرجل فی الامر ای نشب فیه
ولم یکد یتخلص منه
(اربابك عن الامر) باز ایستاد
از کار * وارباك رأیه) شوریده شد
عقل او

ربل

(ربل) بالفتح نوعی از درختان که
در آخر تابستان بسردی شب بی باران
برك وبار بیرون آرد ربول جمع *
وربل اربل) مبالغه است
(ربلة) بالفتح وبحرك هر کوشت
پارهٔ سطبر یا آن شکم ران است
یا کرداکرد پستان رابلة مثله * و
کرداکرد کس ربلات جمع
(رجل ربل) بالکسر مرد بسیار
کوشت
(ربل) محرکة نباتی است سخت
سبز وآن در دریا ربلیس بسیار باشد
و در ره ازان تریاق است مر زهر
مار را
(امرأة ربلة) کفرحة زن فربه بسیار
کوشت و زن بزرك ربلات یا باریك
ران خرد کس
(حفص ربالی ابن عمرو بن
ربال کسحاب) محدث است
(ربالة) بالفتح بسیاری کوشت
(اربل) کاثمد شهریست نزدیك

وصل و زمینی اسعد رغبتها م
(امرأة رَبْلاء) بالفتح زن بزرگ ربلات
(رَبِيْل) کامیرد زد خبیثی که
تنها در پی دزدی باشد و بی مر
حیله نماید
(رَبِيْلَة) کسفینه فربهی و تن آسانی
و فراخی نعمت
(رِبِّيْل) کسکیت مرد رمال اسدی
... لما اتانی حنبا القادسیة
(رِئْبال) بالکسر شیر که اصل باشد
و گیاه بالیده رهم الشیل * و ...
... مررآبیل ... * و ...ناتوان
* وفیه یصدر ... رئبال
ای خبیث
(رَيْبَل) کجیلد زن پر گوشت
... وتعم پرورده و شتی ماده فربه
(تَرْبُل) کتنبه موضعی است
(ارض مِرْبال) با لکسر زمین
ربل ناك
(... رَبَلَ القوم) بسیار
شدند یا بسیار شد شتران و اولاد ایشان
* و رَبَلَتِ الارض) برویانید
گیاه ربل را یا بسیار شد در وی ربل
(ارْبَلَتِ الارض) ... ربلیه

الارض ...
(ارْتَبَلَ مالُهُ) بسیار شد
شتران او
(تَرَبَّلَ) خورد گیاه ربل را * و
تربل الشجر) برگ برآورد و سبز
کرد ید * و تربَّلَ القوم)
چرا کنانیدند نبات ربل را * وتربّل
فلانا) شکار کرد و تفحص ... و
... ربل شود یا ... است * و
تَرَبَّلَتِ الارض) نبات آورد و
سبز کرد ید * وتربّلت المرأة)
بسیار گوشت شد متربّلة نعت
است از ان
(تَرابُل) شیر شدن یقال هو
یترابل یعنی او شیری می نماید

ربم

(رَبَم) محرکة گیاه با هم پیوسته

ربن

(علی طبری بن ربن) محرکة
مؤلف کتاب امثال ... است
(رابن) کصاحب جای ... است
از مردم که نوعی از ... باشد
(رُبُون) با لضم بیعانه ارْبان و
اُربون بضمهما مثله
(رُبان) ککتاب نام شخصی از قبیلة

جرم و ... العرب ... بالروایة
... من رواه بالزاء ...
(اُرْبُونة) بالضم ... معرب
(ارابن) کعلابط منزلی است نزدیك
وادی صفرا
(رُبّان) ... رئیس ... کوه ...
و مهتر کشتیبانان ... کشتی را ...
...
(رُبّانیّة) آبی است مر ... کلیب بن
یربوع را
(ارْبَنْتُهُ الرّبون) دادم او را بیعانه
(مُرْبَئِن) ... بلند برآینده
(تربّن السفینة) روان کرد
کشتی را

ربو

(رَبْو) بالفتح پشته و بلند و ربوة
و رِباوة) به تثلیث ... و ...
... مردم اَرْباء جمع
(رِبا) با لکسر ... یعنی به
نسبه ...
...
(رِبْوة) با لکسر ده هزار ... رُبَة
مثله
(رُبّی) کهدی موضعی است
(رُبیة) بالضم والتخفیف ...

ثقیف و کریه ربی حنیع
(زبنیه) کسا ... نبودن رای
نبودن مر کسی
(رابیة) بلندی همه و پشته و فزونی
قال الله تعالی فأخذهم أخذةً رابیةً
ای زائدة شدیدة
(اربیان) بالکسر و تخفیف نوعی
از ماهی و به مثل جهینکا است
(اُربیّة) ... بیخ ران ما بین
اعلی و اسفل شکم و اهل خانه مرد و پسر
عم وی ... اربوة فاستثقلوا الضمة علی
الواو * ویقال جاء فلان فی
اُربیّة قومه) یعنی اهله و عشیرته
من الاعمام و نحوهم ولا یکون الاربیة
من غیرهم
(ن) (ربا ربوا) بالفتح و رُبُوّا بالضم
کعلو و (رباءً) بالفتح فزونی ...
کوالید * و (ربا رابیة) ...
... ربوا)
منتفخ کردید از دویدن ... و
... آنرا ... (وربا السویق)
ریخت بر آن آب را پس بالیده
کردید
(ربوت فی حجره ربوا و ربوا
و ربیت رباءً و ربیا) پرورش یافتم

در پرداز
(مُرَبِّي) آنکه به پیشی خورید
نماید
(أَرْبَيْتُهُ) فزون کردانیدم او را
نیز ارباء زائد کرفتن از آنچه که داده
باشد
(رَابَيْتُهُ) مدارا کردم با او
(زَنْجَبِيلٌ مُرَبًّى و مُرَبَّبٌ)
پرورده به رب ذکره فی ر ب ب
(رَبَّيْتُهُ تَرْبِيَةً) غذا دادم او را و
پروردم * و (ربّیت عن جنایة)
آنرا بغذا دادم و خلاصی بخشیدم او را
از وجه کلو
(تَرَبَّيْتُهُ) غذا دادم او را

باب الراء فصل التاء

رتء

(رَتَأَ ن) کمکران پوید و بلندی شتر
(ف) (رَتَأَ العُقْدَةَ رَتْئًا) بالضم
ضعیف کرد گره را * و (رتأ فلانا)
خبه کرد او را * و (رتأ) آرام کرد و
برقرار آمد * و (رتأ) بر پهلو زد او را
* ویقال ما رتأ کبده بطعام)
یعنی نخورد طعامی که دفع کند
کرسنکی او را خاص با لکبد
(ارتأ فی مشیه رتأ ارتاء) خندید

رتب

(رَتَبٌ) محرکه سختی و درشتی و
زمین بلند و برآمده و سنگها نزدیک
بهم افتاده بعضی بلندتر از بعض (رَتَبَة)
یکی است * و درشتی زندگانی و ما بین
دو انگشت خنصر و بنصر و بنصر
و وسطی و سبابه و وسطی و سر چهار
انگشت را فراهم آوردن
(رُتْبَة) بالضم پایه (مَرْتَبَة) بالفتح
مثله و جای دیدبان بر سر کوه و
بلندی و قال الخلیل المراتب فی الجبل
والصحاری من الاعلام التی یبنها
العیون والرقباء
(امر راتب) کار ثابت و بر جای
(رَتْباء) بالفتح شتر ماده ثابت در سیر
و آنکه همه شب رود
(تُرْتُب) بضم هر دو تا و بضم اول و
فتح دوم ثابت و بر جای و بفتح هر دو
همیشه و روزگار و بنده بد ... و
بضم * ویقال جاء ... (اتُرْتُبًا) یعنی
آمدند همه
(تُرْتُبَّة) بضم هر دو تا و تشدید بار ...
مانند کونته و پاسپرده یقال اتخذ
ترتبة ای شبه طریق یطأه
(ن) (رَتَبَ رُتُوبًا) ثابت شد

برجاي ايستاد * ونيز رُتُوب) در
وادي بتوعك * رَتَبَ رُتُوبَ
الكَعْبُ) اي انتصب انتصابه
(اَرْتَبَ اِرْتَابًا) سوال كرد بعد
بي نيازي * ونيز اِرْتَاب) رفته ر
موده شدن
(رَتَّبَهُ تَرْتِيبًا) ثابت واستوار
كردانيد اورا * ونيز تَرْتِيب) راست
كردن درجات هرچيزي
(تَرَتَّبَ تَرَتُّبًا) برجاي ايستاد

رت ب ل

(رُتْبِيل) كجعفر كوتاه بالا ونام مردي
وصالح بن رُتْبِيل) بالضم محدث
است

رت ت

(رَتٌّ) بالفتح مهتر رُتَّان بالضم و
رُتُوت جمع يقال هؤلاء رُتُوت
البلد اي رؤساؤها وخوك رُتُوت جمع
(رُتَّة) بالضم كندزباني كه بيان
سخن را نتواند يقال في لسانه رُتَّة ر
درماندن در سخن
(اَرَتّ) كنكلاج وخباب بن الارت
صحابي است بدري و ايا س بن
الارت) شاعري است سخي
(رُتَّى) بالضم والقصر شكسته زبان
يعني آنكه حرف را رالام يا غين وسين
راثا كويد
(ض) رَتَّ رَتُوتًا) كند زبان كرديد
رَتْرَتَ) درماندن در سخن ومعرود در
درده كرديد
(اَرَتَّهُ اللهُ) كند زبان كرداند او را
خداي

رت ج

(رَتَج) محركة در بزرك
(مَالٌ رَتِجٌ) بالكسر مال بند * وسِكَّةٌ
رَتِجٌ) كوچه سربسته
(راتج) اطمي ست كه آن ناحيه بنام
آن مسمى شد وان در شرقي ذباب
است مائل بشام وطبري كفته كوهي
است در پهلوي كوه بني عبيد پس
اكر اين قول صحيح باشد انچه بالا
كذشته غير آن خواهد بود
(رِتَاج) بالكسر در بزرك كه بران در
كوچك باشد منه رِتَاجُ الكَعْبَة ونام مكه
* وناقة رِتَاجُ الصَّلا) شتر ماده استوار
خلقت پركوشت
(رِتَاجَة) بالكسر سنك رَتَائِج جمع
(مِرْتَاج) بالكسر راه تنك وكليد مَرَاتِيج
جمع
(رُوَيْتِج) بالتصغير موضعيست
(ن) رَتَجَ البَابَ) بند كرد در را * ورَتَجَ
الصَّبِيُّ رَتَجَانًا) محركة بركشت آمد
(س) رَتِج) بسته شد بروي سخن
(اَرْضٌ مُرْتَجَة) كمكرمة زمين
بسيار كياه
(اَرْتَجَ البَابَ) بند كرد در را * واُرْتِجَ
عَلَيْه) مجهولا بسته شد بروي
سخن * واَرْتَجَت النَّاقَةُ) اغلقت
رحمها على الماء * واَرْتَجَت الدَّجَاجَةُ)
پر شد شكم آن از بيضه * واَرْتَجَ البَحْرُ)
جوش زد وبسيار شد آب آن پس فرو
برد همه چيزرا * واَرْتَجَت السَّنَةُ)
تمام سال بخصب كذشت * واَرْتَجَ
الثَّلْجُ) پيوسته باريد برف * واَرْتَجَ
الخِصْبُ) تمام كرفت زمين را ارزاني
وفراخي * واَرْتَجَت الاَتَانُ) باردار
شد ماده خر
(اُرْتُتِجَ عَلَيْهِ) مجهولا بسته
شد بروي سخن وكذلك اُسْتُرْتِجَ
عَلَيْه) مجهولا

رت خ

قُرَا دُرَّتِخ) كلكف كنه كه بالاي
پوست شكافته چسپيده باشد و
الرتخ بالفتح الترخ في معنييه
كذا في النسخ

رتغ

(رَتَغَة) محركة كل تنك شدن
(عَجِينٌ رَاتِغٌ) كه اجب اي رقيق
وكذلك طِينٌ رَاتِغٌ
(جِلْدٌ أَرْتَغُ) پوست خشك
(ن) رَتَغَ الطِّينُ رَتْغًا) بالفتح تنك
كرديد كل وكذلك رَتَغَ العَجِينُ
* رَتَغَ بِالْمَكَانِ) اقامت نمود دران * ر
وَتَغَ عَنِ الأَمْرِ) پس ماند و
تخلف ورزيد از كار

رتع

(رَتْعَة) بالفتح فراخى در ارزانى و
منه المثل القيد والرتعة ويحرك قاله
عمرو بن الصعق وكانت شاكر بن ربيعة
قبيلة من همدان اسروه فاحسنوا
اليه وقد كان يوم فارق قومه نحيفا
فهرب من شاكر فلما وصل الى قومه قالوا
اي عمر وخرجت من عندنا نحيفا و
انت اليوم بادن فقال القيد والرتعة
اي الخصب
(جَمَلٌ رَاتِعٌ) شتر چرنده رِتَاع
بالكسر جمع كنائم ونيام رُتَّع كركع
ورُتُع ككتب ورُتُوع مثله
(مَرْتَع) كمقعد چراگاه
(رَأَيْتُ أَرْتَاعًا مِنَ النَّاسِ) يعنى
[illegible] جماعت بسيار از مردم

(ف) رَتَعَ رَتْعًا بالفتح ورُتُوعًا ورِتَاعًا)
بالكسر چريد ستور و آب خورد
برسر خود در فراخى يا چريد بحرص
تمام در زمين با علف يا عام است
(فُلَانٌ مُرْتِعٌ) كمحسن يعنى فراخ
روزيست هرچه ميخواهد او را حاصل
است ولقب عمرو بن معوية بن
ثور رجل امرأ القيس بن حجر است
يا آن بروزن محدث ثلاث است ولقب
به لانه كان يقال له ارتعنا فارسله
فيقول قد ارتعت مكان كذا وكذا
(أَرْتَعَ فُلَانٌ) چرانيد شتران خود را
وقرئ نرتع ونلعب اي نرتع نحن
دوابنا ونلعب هو وقرئ بالعكس اي
يرتع هو دوابنا ونلعب جميعا وقرئ
بالنون فيهما وبالياء فيهما اي ينعم
ويلهو ومن الرتع كقولهم خرجنا
نلعب ونرتع اي ننعم ونلهو * ونيز
(إِرْتَاع) ، ورويانيدن باران علف
چريدني را ، غيث مُرْتِع نعت است
از ان

رتق

(رَتْق) بالفتح بستن ضد فتق و
الفعل من ضرب وبسته ومنه قوله تعالى
كانتا رتقا ففتقناهما * وبالتحريك
بسته شدن بكارت زايل شدن
(رَتَقَة) محركة پايه و پايگاه رُتَق
جمع
(رُتَقَةُ العِرِّيضِ) بالضم بسننگاه
كفتها است بحد يمن
(رِتَاق) بالكسر وجامه كه ازان
برهم بسته
(رُتُوق) عزت وغلبه وشرف
(رَتْقَاء) كحمراء زنيكه كسي جماع
آن را نتوانند او التي لا خرق لها
الا المبال
(اِرْتِتَاق) بسته شدن بكارت و
پيوسته كرديدن هرچيزي

رتقن

(تَرَاتِقِين) دهى است ببلاد عجم
و آن قصبة كردن است

رتك

(مَرْتَك) بالفتح كمقعد مردارسنك
(ض) رَتَكَ البَعِيرُ رَتْكًا ورَتَكًا
ورَتَكَانًا) محركتين پويه دويد شتر
ولا يقال هذا الا للبعير خاصة
(أَرْتَكْتُ البَعِيرَ) پويه دوانيدم
شتر را * وارتك الضحك)
نرم خنديد

رتل

(رَتَل) محرکة هموئی و آراستگی و
نیکوئی هر چیزی و سپیدی یاد ندان و
بسیاری آب ا نهار و ستهٔ دندان هموار
و یقال ثغر رتل و سخن هموار نیکو
(رَتِل) ککتف سخن هموار نیکو
و خوب و نیکوا ز هر چیزی * ورَجُلٌ
رَتِلٌ) مرد کشاده دندان * و
ثَغْرٌ رَتِلٌ) دندان نیکو هموار سخت
سپید بسیار آب * وماءٌ رَتِلٌ) آب
خوش شیرین سرد
(رَاتِلَة) زن کوتاه بالا
(اَرْتَل) مرد کنکلاج کند زبان
(رُتَيْلَاء) بالمد مصغر او یقصر
جانوریست زهر دار بفارسی آن را دله
گویند و آن انواع است اشهرها اشبهه
الذباب الذی یطیر حول السراج و
نوعی از ان سیاه با خجك سپید و
نوعی است زرد تیره رنگ زغب دار و
نیز گیاهی است که شکوفه آن با شکوفه
سوسن ماند گزیدن رتیلاء وغ [illegible]
را فائده کند
(رَتَّلَ الْكَلَامَ تَرْتِيلًا) نیکو کرد
تالیف آن را و هویدا کردن را بی تکلف
و ترتیل) هموار و آرمیدن و
وبیدا خواندن قال الله تعالی ورتل
القرآن ترتيلا
(ترتل في الكلام) آهسته خواند
کلام را

رتم

(رَتْمَة) بالفتح رشتهٔ که بر انگشت
بندند جهت یاد دادن چیزی که
گفته باشند رُتَم جمع وقد نهی عنه
(رَتَم) محرکة گیاهیست کانه من
دقته شبه بالرتم رَتَمَة یکی شکوفه آن
مانند خیری است و ثمر آن مانند لوبیا
ودانهٔ آن مانند عدس و درم از
ثمر آن مقی است قوی و اشامیدن
عصارهٔ آن برناشتا بول و اخراج انواع
کرم شکم و چنین مردهٔ ولد را و بول بقوت
و عرق النسا نافع و همچنین احتقان
بنقوع آن با آب دریا و فرو بردن
بیست و یك دانه آن برناشتا انواع
دماميل را نافع * و توشه دان پر و راه
روشن و کلام پوشیده و خفی که بفهم
نیاید و منه الحديث في كل شيء
صدقة حتى في بيانك عن الرتم و
نیك شرم و حیا
(رَتِيم) کامیر مهر نرم * ورَجُلٌ
رَتِيم) مرد شکسته بینی
(رَتِيمَة) کسفینه بمعنی رتمه است
که رشته باشد [illegible] (رتائم
بالکسر مثله * ونیز رتم [illegible])
کاری باشد که در جاهلیت
مسافر وقت سفر درشاخ درختی
را با هم می بست و هرگاه از سفر
باز می آمد اگر آن مرد و شاخ را بحال
خود یافتی می گفت که از اهل او خیانتی
واقع نشده و اگر بحال نیافتی
گفت که بتحقیق از اهل او خیانت
واقع شده
(رَاتِم) کصاحب ثابت و برجای
یقال هو [illegible] تما
(اَرْتَم) آنکه بیان سخن را نتواند
بجهت آفتی که در زبان یاد ندان
دارد * وخالدة بنت ارتم) مادر کردم
است و کردم زید بن [illegible]
(رَتْماء) بالفتح ناقه که [illegible] ردو بدان
[illegible] و شیفتهٔ آن باشند و با آنکه
توشه دان [illegible] برد
(رُتَام) کغراب شکسته و ریزه شده
(مَرْتُوم) شکسته بینی
(رُتَامِی) کسکاری قومیکه از خوردن
رتم بیهوشی انها راه یافته باشد
(شَرَنْتَم) کغضنفل و جندلجب
شر ثابت و دائم

(نقض) ارتمه رتماً) شکست و ریزه
ریزه کرد و نیز آن را یا خاص است
بشکستن بینی * رجلٌ رتمٌ) بالفتح
مرد شکسته بینی یوصف علی المصدر *
ورتم فی بنی فلان) پرورش
یافت در آن قبیله * مرتم فلان)
بیهوش ... رتم * و
رتمت المعزی) چرید نبات رتم را
* وما رتم بکلمة) نگفت ... را *
(ارتمه ارتاماً) ... ست
برانگشت * وارتم الفصیل)
پیه آورد شتر بچه ...
(ارتتام) بستن رتیمه
(ترتّم) بمعنی ارتتام است

رتن

(رتن) بفتح آمیختن پیه بخمیر و
الفعل من ضرب
(ابو الرضا ... بارتن) معروف
گرپال بن رتن ... صحابی
است قیل انه لیس بصحابی وانما هو
... ظهر بالهند بعد ستمائة و
ادعی الصحبة وصدق عند البعض
وروی احادیث قال فی القاموس
سمعنا من اصحاب اصحابه
(راتینج) صمغی است که روغن
سازان بدان اطراف را پیوند کنند
(مرتنة) کمکنسة نان روغن
(راتونا) سوابه رانونا بنونین زادی
است میان مدینه وقبا
(مرتّنة) کمعظمة نان روغن پیه
آمیخته

رتو

(رتوه) بالفتح گام وفی الحدیث
فی معاذ انه یتقدم العلماء یوم القیامة
برتوة ای بخطوة ویقال مد رتوة گام
زدن وجای بلند از زمین وانداز
ساعت از زمان ودعوة وفطرة ویک
تیر پرتاب و یک کروه یا منتهای
مد بصر است
(راتی) عالم خدایی
(... تاة) بست آن را و سخت
... سخت ... کرد نیز
ان را از لغات اضداد است * و
رتا القلب) قوی کرد نیز آن را و
منه الحدیث ان الحریرة ترتو فؤاد
المریض ای تشده وتقویه و آن نوعی
از طعام بیماران است * ورتا الدلو)
کشید آنرا به نرمی * ورتا برأسه
رتواً ورتوّاً) اشاره کرد بسر خود و گام زد
* ورتا فی ذرعه) سست بازو
کرد تا کرد کار رتی فی ذرعه)
مجهولا

باب الراء فصل الثاء

رثء

(رثء) بالفتح کول وکم عقلی
(رثء) بالضم حیاء ... سپید ...
آمیخته کبشٌ ارثأ و نعجة رثأة)
نعت است از آن
(رثأة) بالفتح بیماری است که
در پرورش شتر عارض شود و باعث
هلاکی آن گردد
(رثیئة) کسفینة ماست وفی المثل
الرثیئة تفثأ الغضب در حق شخصی
گویند که خشم را با اندک چیزی فرو
خورد ومنه هو اشهی الی من رثیئة
و کول وکم عقلی
(ف) رثأ اللبن رثأ) دوشید
شیر را برماست پس سطبر کرد * و
رثأ المیت) ستایش کرد مرده را و
گریست بر آن لغتی است در رثی * و
رثأ رأیه) آمیخت آن را و خلط کرد و
رثأ اللبن) ماست کرد نیز شیر را
ورثأ القوم) رثیئة ساخت
برای ایشان * ورثأ غضبه) فرو
نشست خشم او * ورثأ الرثیئة)

ماست داد اورا * ورَثَأ البعيرُ) بيمار
رثأة كرديد * ورَثَأ اللبنُ) مطبر
كرديد
(أرثَأ اللبنُ) مطبر كرديد
(إرتَثَأ فى رايه) خلط كرد وتباه
عقل كرديد ويقال إرتَثَأ عليهم
أمرهم) اى اختلط * ونيز ارتثاء)
ماست شدن شير وماست خوردن

رث ث

(رَثّ) بالفتح كهنه وبلايه از رخت
خانه وجامه كهنه رِثاث بالكسر
جمع * ويقال فلان رثّ الهيأة يعنى بد
حال بد هيأت است
(رِثّة) بالكسر ردى وبلايه از متاع خانه
رِثَث كعنب جمع رِثاث بالكسر
مثله * ودون كول ودون ومايه وضعيف
ازمردم
(أرَثّ) كهنه
(رَثيث) كامير كهنه ومجروح
با اندك جان
(رَثاثة بالفتح ورُثُوث) بالضم
كهنگى وپوسيدگى وبد حالى والفعل
من ضرب يقال فلان فى هيأته رثاثة
ورُثُوثة اى بذاذة
(رجلٌ مُرِثّ) مبنيا للفاعل مرد
كهنه رخت وكهنه رخت
(أرَثَّ الثوبُ) كهنه وسوده كرديد
* وأرَثَّه) كهنه كردانيد آن را لازم
متعدى
(مُرتَثّ) افتاده سست يقال حمل
مُرتثّ وناقة مرتثّة اى ساقطة
ضعيفة
(إرتَثَّ ناقته) ذبح كرد آن را از
لاغرى * ونيز ارتثاث) فراهم آوردن
ومنه إرتثثنا رِثّة القوم اى جمعناها او
كسى را از معركه خسته ومجروح
برداشتن كه هنوز زنده باشد يقال
فلان ارتُثّ اى حُمِلَ مِنَ المعركة
رثيثا اى جريحا وبه رمق يستعمل
مجهولا

رث د

(مَتاعٌ رَثَدٌ) محركة رخت برهم
نهاده
(رَثَدَة) بالتاء مردم ضعيف رَثَد
بحذف تا جمع يقال تركنا على الماء
رَثَدا ما يطيقون تحملا واما الذين
ليس عندهم ما تحملون عليه فهم
مرتثِدون وليسوا برثد يقال تركت
بنى فلان مرتثدين ما تحملوا بعد
اى ناضدين متاعهم يعنى كذاشتم
قوم را درحاليكه برهم مى نهادند
متاع را
(رِثدة) بالكسر جماعت مردم كه
مقيم باشند رِثَد جمع رِثْد مثله
(أرثَد) كاحمد وادى ايست
(مَرثُود) متاع برهم نهاده
(رَثيد) كامير بمعنى مرثود است
(مَرثَد) بالفتح مرد جوان مرد وشير
ونام مردى وپادشاهى از پادشاهان
يمن كه شش صد سال پادشاهى كرد
(يَرثَد) كيمنع رود بارى است
(ن) رَثَدَ المتاعَ رَثْدًا) بالفتح برهم
نهاد رخت را * ونيز رَثْد) درنك
كردن وانتظار چيزى نمودن وپهلوى
همديكر نهادن متاع را
(س) رَثِدَ) تيره رنك كرديد
(أرثَدوا) آرام كرفتند * ونيز ارثاد)
تيره رنك شدن وبنم زمين رسيدن
يقال أحفر فحتى أرثد يعنى كند
زمين را تا بنم رسيد
(إرتَثَدَ المتاعَ) برهم نهاد رخت را

رث ط

(ن) رَثَطَ رُثوطا فى قعوده)
درنشست خود ثابت ماند وپاييد
(مُرثِط) كمحسن آنكه درنشستن

هموار ونرم ونعمت باشد
(ارْبَطَّ ارْبِطاطاً) در نعمت شود
ثيابها وچيزها ورزيد

رثع

(رَثَع) بفتحتين حرص وطمع نعمت
وناكسی وزفری ومانكی والفعل من سمع
(رَثِع) ككتف سخت حريص وطامع و
ناكس وخسيس مَرثُعون جمع
(رَاثِع) كصاحب بسيار حريص و
طامع وآنكه به دهش اندك رهگير قانع
وراضي شود وبدان راد وهت گيرد و
در روی دناءت وزفری ومانكی وخساست
باشد ودر چيزها بحرص وآز تمام نظر كند

رثعن

(مُرْثَعِنٌّ) ابر فرو افكنده دامنها
(ارْثَعَنَّ الْمَطَرُ) ثابت ماند وپاييد
باران ونيك باريد * وَارْثَعَنَّ
الشَّعْرُ) فرو گذاشته شد * ونيز
ارْثِعْنان) سستی وفرو هشتگی
يقال ارْثَعَنَّ اذا ضعف واسترخى

رثغ

(رَثَغ) محركة شكستگی زبان يعني
حرف را را لام يا غين وسين را ثا گفتن
لغتی است در لثغ

رثم

(رَثَم) محركة سپيدی سر بينی
اسپ يا سپيدی كه تالب بالايين اسپ
رسيده باشد يا سپيدی بينی اسپ
رُثْمَة بالضم مثله في الكل
(رَثْمَة) بالفتح يا بتحريك باران
نرم ريزه رِثام بالكسر جمع * ورَثْمَةٌ
مِنْ خُبْزٍ) بالفتح كنارهٔ نان
(أَرْثَم) اسپ سر بينی سپيد يا سپيد
لب بالايين وآنكه بيان سخن نتواند
بجهت آفتی كه در زبان دارد ومنه
الحديث بيانك من الا رثم صدقة و
يُروى بشنآة وقيل مر
(رَثْماء) مونث أَرْثَم ونعجة
رَثْماء) گوسپند كه سر بينی آن سياه
وساير بدن سپيد باشد
(رَثِيم) كامير شكسته بينی خون
آلوده وشكسته وخون آلوده از هر چيزی
(رَثِيمَة) كسفينة موش
(مَرْثُوم) شكسته بينی خون آلوده
* وخُفٌّ مَرْثُومٌ) سپل شتر كه برسنگ
آيد وخون آلود شود وخون آلوده و
شكسته از هر چيزی
(مِرْثَم) كمنبر بينی مَرْثِم) كمجلس
مثله
(يَرْثُم) كينصر كوهی است مر بنی
سليم را
(ض) رَثَمَ أَنْفَهُ رَثْماً) بالفتح
شكست بينی او را وخون آلوده كرد و
كذلك رَثَمَ فاهُ) يعني دهن او را
شكست وخون آلود گردانيد * ونيز
رَثْم * طلا كردن زن بوی خوش بر بينی
وآلودن آن والفعل من نصر
(س) رَثِمَ الْفَرَسُ) سپيد لب
گرديد يا سپيد سر بينی شد رَثِم
ككتف نعت است ازان
(أَرْضٌ مُرَثَّمَةٌ) كمعظمة زمين
باران رسيده
(ارْثَمَّ الْفَرَسُ ارْثِماماً) سپيد لب
يا سپيد سر بينی گرديد

رثن

(رَثان) كسحاب باران پياپی كه
مابين آن اندك سكون باشد
(ارض مَرْثُونَةٌ) زمين باران
رسيده
(ارض مُرَثَّنَةٌ) كمعظمة بمعنى
ارض مرثونة است
(تَرْثِين) نيك باريدن باران و
تر كردن زمين را شدد للمبالغة
(تَرَثُّن) طلا كردن روی را بخضاب
كه نوعی از طلا است كه زنان برزرد

مالند

رث و

(رَثْو) بالفتح ماست

(ن) رَثَا المَیِّتَ رَثْاةً) بالهمزة ستایش کرد وگریست برمرده * و رَثَا الحدیث) یاد گرفت آن را یا بیاد آورد

رث ی

(رَثْیَة) بالفتح درد زانو و مفاصل و درد دستها و پایها یا ورمی است در قوائم ستور رَثْیات جمع * و باز داشتن التفات بجهت کلان سالی یا دردی یا ضعفی و گول رَثْیَة مثله در [illegible] اخیر را لفعل من صمع فی الکل

رجلٌ ارثی) مردی که استواری واحکام کار رانتواند

(اِمْرَأَةٌ رَثَّاءَةٌ بالهمز و رَثَّایَةٌ) علی الاصل بالتبدیل فیهما زن گریا ننده برمرده

(ض) رَثَیْتُ المَیِّتَ رَثْیًا بالفتح و رِثاءً و رِثایَةً بکسر هردو و مَرْثاةً و مَرْثِیَةً مخففة و هو نادر و رَثَوْتُه) گریستم او را و ستایش وی نمودم و ازان نظم آوردم و فی الحدیث و رَثَی النبی صلی الله علیه وسلم سعد بن خولة یرثی له توجعه و تحزنه علیه لموته بمکة بعد الهجرة منها لا مدحه و ذکر محاسنه الباعث علی تهیج الحزن فانه منهی و ذکر المحاسن او نظم الشعر فیه من تهیج الحزن و اظهار التبرم و الاکثار فمنهی * و رَثَیْتُ حدیثًا عنه رِثایَةً) یاد کردم حدیث را ازوی و بیاد آوردم * و رَثَی لَهُ) رحم کرد بروی و مهربانی نمود

(رَثَّیْتُ المَیِّتَ تَرْثِیَةً) ستودم میت را و گریستم بروی

(تَرَثَّیْتُ المَیِّتَ) بمعنی رَثَّیْتُ المیت است

باب الواو فصل الجیم

رج ء

(رجلٌ مُرْجأٌ) کمکرم مرد وا پس داشته

(اَرْجأَ الامرَ اِرْجاءً) درتاخیر انداخت کار را * و اَرْجأَتِ النَّاقَةُ) نزدیک رسید وقت نتاج آن * و اَرْجأَ الصَّائِدُ) بشکاری نرسید و در همه معانی ترک همزه هم آمده و منه قوله تعالی وآخرون مُرْجَوْنَ لامرِ الله و مُرْجَؤُونَ بالهمز یعنی و آخرون من المتخلفین موقوف امرهم حتی ینزل الله فیهم ما یرید و منه سمیت المُرْجِئَة یعنی فرقه که عمل را پس افکنند اند یا [illegible] برمعاصی پس [illegible] نکنند [illegible] یعنی میگویند که با ایمان معصیت ضرر نکند چنانکه با کفر طاعت و رجلٌ مُرْجِئٌ) بالهمز کمُرْجِع و مُرْجٍ) بلا همز کمُعْطٍ و فی النسبة اذا لم تهمز فرجلٌ مُرْجِیٌّ بالتشدید و اذا همزت فرجلٌ مُرْجِئِیٌّ کمرجعی ای منسوب الی المُرْجِئَة بالهمز و المُرْجِیَة بالیاء مخففة

رج ب

(رَجَب) بالتحریک نام ماهی و آن را رجب مضر هم گویند لانهم کانوا اشد تعظیما له ارجاب و رجوب و رِجاب بالکسر و رَجَبات بالتحریک جمع

(رَجَبان) ماه رجب و شعبان است

(رُجْب) بالضم ما بین اضلاع ای پهلو و سرسینه

(رُجْبَة) بالضم دام کرده و ستون یا دیواری است که زیر درخت پربار [illegible]

کنند تا بران اعتماد کند (رُجَب)
کصُرَدٍ جمع
(مرجوب) معظم وبزرگ داشته
(رُجَيْبَة) کعُرَيَة درخت ستون
نهاده منسوب است بسوی رجبة
که ستون است ربه تبدیل جیم
ازیوا دزلست
(اَرْجَاب) رودها واحدش ارد یا
واحد آن رَجَب است التحریک
یا بالضم
(رَوَاجِب) پیوندهای بین انگشتان
یاشکمهای مفاصل انگشتان یا استخوان
انگشتان است یا پیوندهای استخوان
آن یا پشت استخوانهای انگشتان
یا ما بین پیوندهای انگشتان و
استخوانهای آن یا پیوندهای نزدیك
سر انگشتان واحد آن راجبة است
کصاریة و رُجْبَة بالضم * و رَوَاجِب
الحِمَار رکهای مخارج آوازحر
(ن) رَجِبَ رَجَبًا) حیا نمود * و
رَجَبَهُ رَجْبًا و رُجُوبًا) بزرك
داشت او را * و رَجَبَ العُودُ) تنها
برآمد چوب * و رَجَبَ فُلَانًا) بسخن
سد متهم کرد او را و دشنام داد
(س) رَجِبَ) ترسید وحیا کرد * و

رَجِبَهُ) مهابت او نمود وبزرك
داشت او را ومنه اشتقاق رجب شهر
الله الحرام لانهم کانوا یعظمونه
(اَرْجَبَهُ اِرْجَابًا) تعظیم نمود او را
وبزرك داشت
(رَجَّبَهُ تَرْجِيبًا) بزرك وباشکوه
داشت او را * ونیز تَرْجِيب) ستون
نهادن درخت پربار را وکاه باشد
که زیر آن درخت دیواری بنا نمایند
تا بران دیوار را اعتماد نماید واین از
جهت ضعف درخت وکثرت بار آن
است ومنه المثل انا جذیلها المحکك
وعذیقها المرجب یعني من برجبة
ایشانم که بعقل وفکر من تقویت
حاصل می‌نمایند وازمکروهات نجات
می‌یابند * وخوشهای خرمابن را با
شاخهای وی به برکهای آن بستن تا
باد خوشها را نه ریزاند یاد رحوالی
آن خارها نهادن تا دست کسی
بدان نرسد وشاخهای انکور را برابر
رهموار کرده بجای آن کذاشتن * و
تَرْجِيبُ العَتِيرَة) ذبح کردن
قربان است در ماه رجب

ر ج ج

(رَجّ) بالفتح جنبانیدن وجنبیدن

سخت وبازداشتن ودروازه ساختن و
الفعل من ضرب
(نَاقَةٌ رَجَّاء) کشداد ماده شتر
بزرك کوهان که در رفتن کوهانش
بجنبد
(رَجَاج) کسحاب کوسپندان لاغر
رَجَاجَة مثله وضعیف وناتوان از مردم
وشتر وفرومایکان وجهال ومنه الناس
رَجَاج بعد هذا الشیخ ای میمون
بن مهران
(اَرْجَان) بالفتح شهریست یا ان
رَجَّان است ککتان ونیز رَجَّان وادي
است بنجد
(اَرَجَّتِ الفَرَسُ) نزدیك بزادن
رسید زبه جنبید وفرو هشته کردید
سرین آن مُرِجّ نعت است از آن
(رَجْرَج) بالفتح جنبان ولرزان
(رَجْرَاج) لرزان وجنبان از هر
چیزي ویالوده
(رَجْرَاجَة) لرزان از هر چیز یقال
کتیبة رجراجة ای تموج من کثرتها
وامرأة رجراجة ای التي یترجرج علیها
لحمها ویترجرج کفلها * ونیز رجراجة
دهی است ببحرین
(رُجْرُج) کهدهد ربزرج کیامی

امت
(رَجْرَجَة) لرزيدن وماندہ كردن
(رِجْرِجَة) بكسرتين باقي آب
برزوي لاي آميخته بگل تنك در
حوض كه ازان نفعي نباشد ومنه
الحديث لا تقوم الساعة الا على شرار
الناس كرجرجة ريزوها رجراجة فانٍ
صحت فلا انها طينة رقيقة خبيثة
تترجرج * وجماعت بسيار درحرب
وآب دهن وكول
(تَرَجْرُج) لرزيدن وجنبيدن
مُتَرَجْرِج نعت است ازان ويقال
ترجرج الشيء اذا جاء وذهب
(اِرْتِجَاج) لرزيدن وموج زدن
دريا ومنه الحديث من ركب
البحر حين يرتج فلا ذمة له اي اذا
اضطربت امواجه * زبند كردن در و
بند كردن

رجح

(جِفَانٌ رُجُح) كاسهاي پر
ازاشكنه وگوشت وكتائب رُجُح
لشكرهاي گران
(رَاجِح) جربيده ونام مردي وامراةٌ
رَاجِح) زن بزرك سرين
(مَرْجُوحَة) بانوجربازيچه
(اُرْجُوحَة) بالضم بازيچه وآن
ريسمانيست كه ازجا يى آويزند و
زنان ودختران وكودكان بران نشسته
در هوا آيند و روند
(امراةٌ رَجَاح) كساب زن كلان
سرين رُجُح بضمتين جمع
(رُجَّاحَة) گرمانه بانوج
(مَرْجَح) بالفتح نام مردي
(اَرَاجِيح) صحراء وجنبش شتران
در پويه
(ابلٌ مَرَاجِيح) شترانيكه در پويه
دويدن بجنبند * وقوم مَرَاجِيح)
دانشمندان وحكيمان * ونخيلٌ
مَرَاجِيح) خرما بنان گران بار
(ف ض ن) رَجَحَ الميزان رُجُوحًا
ورُجْحَانًا) جربيد ترازو ومائل
كرديد
(اَرْجَحَ لَهُ) داد ورا جح ومائل
(رَجَّحَ لَهُ تَرْجِيحًا) جعله ارجح
له است
(رَاجَحْتُهُ) نبردكردم باوي در
اندازه چيزي فرجحته پس غالب
برآمدم اورا دران .
(وارْتَجَحَ البعير) جنبيد شتر در
پويه دويدن * وارْتَجَحَت روادفها)
جنبيد سرينهاي زن * ونيز ارتجاحا
كرانيدن ومائل كرديدن
(تَرَجَّح) كرانيد وجنبيد * وتَرَجَّحَت
الاُرْجُوحَةُ بالغلام) مائل كردانيد
وتَرَجَّحَ البعير) جنبيد شتر در
پويه دويدن

رجحن

(جَيْشٌ مُرْجَحِنٌّ) لشكرگران و
بسيار ورحى مُرْجَحِنَّةٌ) آسياي
كران
ارْجَحَنَّ ارْجِحْنَانًا) مائل كرديد
وكرانيدن وجنبيدن وبيكبار افتاد
* وارْجَحَنَّ السراب) بلند ونمايان
كرديد اورده الجوهري في النون على
انها اصلية وتبعه ابو الطاهر واما غيره
فمن رجح

رجد

(رَجَّاد) كشند آنكه خوشه راز
كشت بخرمن گاه برد
(ن) رَجَدَ رَجْدًا) بالفتح خوشهارا
بخرمن گاه برد * ورُجِدَ مجهولا رَجْدًا)
بالفتح لرزيد
(اِرْجَاد) لرزانيدن يقال اُرْجِدَ
مجهولا يعني لرزانيده شد
(رُجِّدَ تَرْجِيدًا) مجهولا لرزيد

قيل ذ للمبالغة

ر ج ز

(الرجز) بالكسر والضم پليد و بت
پرستی و بت ومنه قوله تعالى والرجز
فاهجر و شرك و طاعون و عذاب قال
الله تعالى رجزا من السماء اي
العذاب * رجز الشيطان وساوس
شيطان است
(رجز) محركة نوعی از بحور شعر
وزنه مستفعلن ست مرات سمي
لتقارب اجزائه وقلة حروفها وزعم
الخليل انه ليس بشعر وانما هو انصاف
ابيات واثلاث و نوعی از بیماری
سرين شتر
(راجز) رجوزه خوان
(رجازة) بالكسر مرکبی است زنان
را کوچك تر از هودج یا گلیم است که
در پالان سنگ کرده بر یکطرف بار
آویزند که سبك باشد تا برابر شود
یا موی یا پشم که برای زیب بر هودج
آویزند
(ارجوزة) بالضم قصیده مانندی
از بحر رجز اراجيز جمع
(رجاز) کلکنان را دیا شتر رجاز
...

(ن) رجز وبه ارجوزة خواند
(س) رجز البعير بیمار رجز
گردید بعیر ارجز نعت مذکر است
از آن و ناقة رجزاء نعت مونث
(رجزة ترجيزا) ارجوزه خواند
(مرتجز) ارجوزه خوان و مرتجز بن
الملاءة نام یکی از اسپ رسول الله
صلی الله علیه وسلم نامیده شد بدان
از جهت خوبی آواز و خریدن کرده
آنرا از سواد بن حارث بن ظالم
(ارتجز) ارجوزه خواند
وارتجز الرعد) آواز کرد تندر
(ترجز الرعد) آواز کرد تندر
وترجز السحاب جنبید باهستگی
و درنگ جهت کثرت آب * وترجز
الحادي) حدي کرد برجز
(تراجزوا) خصومت کردند با هم
در شعر خواندن

ر ج س

(رجس) بالفتح آواز بلند تندر
و بانگ شتر
(رجس) بالکسر پلیدی و یحرك
وكتف و کعاه و کفر و هر کار پلید
و زشت و کاری که موجب عذاب باشد
و شك و عقوبت و خشم و لعنت و منه
قوله تعالى ويجعل الرجس على الذين
لا يعقلون قاله الفراء
(راجس) کصاحب آنکه مرجاس
را در چاه اندازد * وسحاب راجس)
ابر غرنده
(بعير رجوس) کصبور شتر بانگ
کننده
(رجاس) کشداد دریا * وسحاب
رجاس) ابر غرنده * وبعير رجاس)
شتر بانگ کننده
(بعير مرجس) کمنبر شتر بانگ
کننده
(مرجاس) بالکسر سنگی که
برد لو بندند و بدان لای چاه را
بشورانند و آن آب برکشند تا بدان
طریق لای برآید و چاه پاك شود
یا سنگ است که می اندازند آن را
در چاه تا معلوم شود باواز آن عمق
چاه یا برای اینکه دانسته شود که
در چاه آب است یا نه
(مرجوسة) فساد و آمیزش کار
يقال هو في مرجوسة من امر اي في
اختلاط والتباس
(ن) رجست السماء رجسا)
بالفتح سخت غرید ابر و جنبید * و

رَجَسَ البَعِيرُ) بانك كرد * ورَجَسَ فُلاَنٌ) انداز كرد آب را هر جاس (ض ن) رَجَسَهُ عَنِ الاَمْرِ) بازداشت او را از كار (س) رَجِسَ) كار زشت كرد (ك) رَجُسَ رَجَاسَةً) كار زشت نمود و پليد كرديد (اَرْجَسَ فُلاَنٌ) انداز كرد آب را هر جاس (اِرْتَجَسَ البِنَاءُ) لرزيد و منه لما وُلِدَ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اِرْتَجَسَ ايوان كسرى اي اضطرب وتحرك * وَارْتَجَسَ السَّمَاءُ) غريد * وَارْتَجَسَ البَعِيرُ) بانك كرد شتر

(نَرْجِس) بكسر نون وبفتح آن وكسر جيم نركس معرب است والنون زائدة لانه ليس في الكلام فعلل وفي الكلام نَفْعِل * بوييدن آن زكام و دردسر كه از سردي باشد نفع كند وبيخ آن را درشب در [illegible] ... نره مرد نامرد [illegible] ... اثر عجيب نمايد

ر ج ع

(رَجْع) بالفتح باران كه بعد باران [illegible] ومنه قوله تعالى والسماء ذات الرجع رُجْعَان بالضم جمع * و روييدن كياه ايام بهار ونام شخصي و ايستادنگاه آب و بازكشتن يا زميني كه دران ميل در بازكشد و دور كند ره رِجَاع بالكسر جمع رُجْعَان) بالضم والكسر مثله * يا آب و سركين [illegible] آن وها [illegible] وطاعون وبالاي [illegible] (رُجْعَان) بالضم جمع * رز بر كتف و خط زن [illegible] ركام زدن [illegible] كردن دست [illegible] در [illegible] فروختن ناقه و ببهاي آن ديكري خريدن مثل آن وجواب كتاب * وناقة رَجْعُ سَفَرٍ) شتر ماده كه از سفري بازكردد بسفري

(رَجْعَة) بالفتح بازكشتن بسوي دنيا ومنه هو يؤمن بالرجعة يعني ايمان مي آورد برجوع بسوي دنيا بعد مرك وجواب يقال هل جاءك رجعة كتابك و بازكرديدن طلاق دهنده بسوي زن مطلقة خود ويكسر

(رِجْعَة) بالكسر شتر ريزكان كه ببهاي آن ديكري خريد نمايند ونفعي بردارند

(رُجْعَة) بالضم جواب مكتوب

(رَاجِع) زنيكه شوهرش بميرد و [illegible] بعد [illegible] ماده رود [illegible] بازكردد المطلقة نهي المرددة [illegible] كه [illegible] طلاق خود بازكردد وناقة [illegible] دم بردارد و كمير بطور [illegible] اندازد كه آبستن نمايد وچنان نباشد رَوَاجِع جمع * وبفتح رِجَاع) بالكسر والفعل من ضرب

(رَاجِعَة) پاركين [illegible] دوم كه از بهاي ناقه اول مثل آن خريد باشد

(رِجَاع) كتاب مهار يا چيزي از مهار [illegible] شتر باشد اَرْجِعَة ورُجُع كتب جمع

(رُجُوع) كسپو رجواب رساله

(رَجِيع) كا مير [illegible] كه بطرف صاحب خود بازكردد و سركين وپليد [illegible] لانه رجع عن حالته الاولى بعد ان كان طعاما او علفا [illegible] ومنه [illegible] يستنجي [illegible] بعظم قال النووي [illegible] بالروث [illegible] النجس وبالعظم جميع المطعومات والمحترمات كاجزاء الحيوان واوراق كتب العلوم * وكلام شكم وستور كه ازو [illegible] بازكردد بسفري ورا هروا نچه كه شتر وما نند آن [illegible] نشخوار [illegible] از شكم باز آرد و هر چيز كه بازكردانيده شود وهر چيز [illegible]

آن را از سفر رجع تکتب جمع * و جماعة بیمه خط دار و آبی است مر هذیل نزدیک بمکه بازمکه و در انجا هذیل کرده شد عاصم بن ابی مرثد و مرثد ابو مرکاه آن سریه را پیغامبر صلی الله علیه و سلم با قوم عضل و قارة فرستاد در طرق رجوع و رجیع که بارد یکر تافته شود و هر طعام سرد که باز آن را بر آتش گرم نمایند و آمدن در از لگام و هر سابنان * و ناقة رجیع سفر) شتر ماده که از سفری باز کرده بسوی سفری دیگر
(رَجِیعَة) آبی است مر بنی اسد و او شتر ماده که از سفری باز کرده بسوی سفری رجائع جمع * و ناقه دوم از بهای ناقه اول خریده باشند
(مَرْجِع) بکسر جیم زیرک مراجع جمع
(مَرْجَعَة) کمرحلة نام مردی
(رُجُوع) باز گشتن و الفعل من ضرب رُجْعی و رُجْعَان بضمهما و مَرْجِع و مَرْجِعَة بکسر جیمهما مثله و هما شاذان لان المصادر من نحو ضرب انما یکون بالفتح و باز گردیدن مرد سیر بکرم سود

(مَرْجُوع) جواب یقال ما کان من مرجوع فلان علیك ای من مردود و جوابه
(رُجْعی) بالضم جواب مکتوب رُجْعَان بالضم مثله یقال ارسلت الیك فما جاءنی رجعی رسالتی ای مرجوعها و کذا جاء فی رجعی رسول جواب کتاب من
(ض) رَجَعَتِ النَّاقَةُ رِجَاعاً) بالکسر دم برداشته بول کرد * و رَجَعَ الشیءُ عن الشیء) برگردید ازوی * رَجَعَ الیه رَجْعاً و مَرْجَعاً) بالفتح و مَرْجِعاً بالکسر باز گردانید بسوی وی لازم است و متعدی و قوله تعالی یرجع بعضهم الی بعض القول ای یتلاومون * و رجع العلف فی الدابة) گوارید شد خورش متور * و رجع کلامی فیه) نافذ داد
(صفقة مرجعة) کصفقه صفقی که در آن ثواب و عاقبت نیك باشد
اَرْجَعَهُ الله ارجاعاً) باز گردانید آن را بسوی وی * و ارجع الله بیعته) نفع بخشد خدای عقد بیع او را * و ارجعت الابل) فربه شدند

بعد لاغری * و ارجع الشیخ) در زور بیمار شد بیرون تا یك ماه جسم و طاقت او بحال خود نیامد * و نیز ارجاع) خطا کرد در دست مهمایکی دراز کردن بگرفتن چیزی و خریده را باز گردانیدن و در مصیبت انا لله و انا الیه راجعون گفتن
(رَجَّعَ تَرْجِیعاً) انا لله و انا الیه راجعون گفت * و نیز ترجیع) گام زدن ستور و خط کردن زن راشمه * و ترجیع الاذان) بلند گفتن شهادتین را بعد آهسته گفتن و باز گردانیدن آواز در حلق و باز گردانیدن ستور دستها را در رفتن و نگار را دوباره تازه کردن
(مُرَاجِع) زن که شوهرش بعد از نه پدر و مادر خود باز گردد
(رَاجَعَهُ الکلام) باز گردانید او را سخن * و راجعت الناقة) از یك نوع سیر بنوع دیگر باز گردید * و نیز مراجعه) زن را بخانه آوردن
(ارتجاع) فروختن ناقه و ببهای آن دیگری خریدن مثل آن و یقال باع فارتجع منها رجعة صالحة بالکسر وقتیکه بهای آنرا در چیزی صرف

نمایند کما زان نماید ه نیلعصاش کردد
(تَراجُع) شیما یکی با زکشتن و
همدیکر با ز رفتن مرد و خلیط
تا انچه حاصل کرفته است میان
مرد و برابر کردد
(تَرَجُّع) فرو رفتن ناقه و بهای ان
دیکری خریدن مثل آن
(اِسْتَرْجَعَ) انا لله وانا الیه راجعون
کفت * واِسْتَرْجَعَ مِنْهُ الشَّیءَ)
بازکرفت از وی داده را

ر ج ع ن

(اِرْجَعَنَّ) افتاد و جنبید و یکبار
افتاد لغة فی اِرْجَحَنَّ بمعانیه •

ر ج ف

(رَجْفَة) بالفتح لرزه
(راجِف) کصاحب تب لرزه
(راجِفَة) نفخهٔ اولین و نفخهٔ ثانیه
رادفه است
(اَرْجاف) علی الجمع خبرکه بکمان
بود کویند اَراجِیف جمع
(رَجّاف) کشداد دریا بجهت
اضطراب آن و روز قیامت و حشر
و نوعی از سیر
(ن) رَجَفَ رَجْفًا و رُجُوفًا)
جنبانید و جنبید لازم متعدّ * و
رَجَفَ رَجَفانًا محركة و رَجِيفًا)
سخت جنبید * و رَجَفَتِ الاَرْضُ)
جنبید و بلرزه در آمد * و رَجَفَ
القَوْمُ) جنك در پیوستند یا مستعد
جنك شدند * و رَجَفَ الرَّعْدُ) بغرش
و بانك در آمد تندر و ابر یقال
رَجَفَ الرَّعْدُ اِذا تَرَدَّدَتْ هَدْهَدَتُهُ
فی السَّحاب
(اَرْجَفَ القَوْمُ) خوض کردند در
خبرهای فتنه و مانند آن و منه
وَالمُرْجِفُونَ فِی المَدِینَةِ * واَرْجَفَ القَوْمُ
فِی الشَّیءِ وَبِهِ) در آمدند در کاری
و خوض کردند دران * و اَرْجَفَتِ
الاَرْضُ) بلرزه در آمد اُرْجِفَت)
مجهولا مثله * و اُرْجِفَتِ النّاقَة) آمد
ماده شتر ماند مست و فرو هشته
کوشها که می جنبید

ر ج ل

(رَجْل) بالفتح مراد بود بستان
مکیدن شتر بچه و الفعل من نصر و
برجستن نر بر ماده * و رَجُلٌ رَجْلُ
الشَّعْر) بالفتح و کتف و فرس و ندس
مرد فرو هشته موی یا آنکه موی او
میان فرو هشته و مرغول باشد
اَرْجال و رُجالی جمع * و شَعْرٌ رَجْلٌ)
بالفتح و تثلیث العین کذلک
(رَجُلٌ رَجِلٌ) بکسر الجیم [illegible]
بالفتح مرد پیاده * رَجْل
جمع و رَجّال و رُجّالی بالضم و
التشدید و رَجالی و رُجالی
بالتخفیف مقصورا و رُجْلان بالضم
و رَجْلَة بالفتح و رِجْلَة بالکسر
و مَرْجِلَة و اَراجِل و اَراجِیل مثله
(رَجُل) بضم جیم و سکون آن مرد
خلاف زن و آن وقتی باشد که بالغ و
محتلم کردد یا آن رجل است هرکاه
پیل اُشود و مرد بسیار جماع و راجل
کامل و پیاده رُجَیْل مصغر آنست
رُوَیْجِل مثله علی غیر قیاس کانّه
تَصْغِیر راجِل رِجال و رِجالات
و رِجْلَة و رِجَلَة کعنبة و مَرْجَل و
اَراجِل جمع
(رَجُلَة) بالتاء زن خلاف مرد یقال
کانَت عایشة رَضِیَ اللّٰه عنها رَجُلَةَ الرَّاْیِ
(رِجْل) بالکسر پای یا از بیخ ران تا پای
اَرْجُل جمع * و پارهٔ از هر چیزی و نصف
مشك از شراب و از روغن زیت و پارهٔ
بزرك از ملخ و هو جمع علی غیر لفظ
الواحد و هو کثیر فی کلامهم کصوار
لجماعة البَقَر و خیط لجماعة النَّعام

بهانة لجماعة الحمير وازار يلطفه وتهرة وخصة چيزي ومرد بسيار خواب وكاهل سپيل و هلاكت وعذاب وفقر و يدي مرد و لشكر و پيش روي ارجال جمع * ونام مردي وعهد و زمانه يقال ن ذلك في رجل فلان يعني در عهد و حيات و زمانه وي * ويقال فلان قائم على رجل يعني مستعد وآماده است براي آن * و (رجل القوس) گوشهٔ بركشتهٔ زبرين كمان * و (رجل البحر) جوي وشاخ دريا * و (رجل السهم) مرد وطرف تير * و (رجل الطائر) آهن داغ * و (رجل الجراد) تره است كه به ترهٔ يماني مانند و در خواص بدل وي آيد * و (رجل الغراب) نباتي است ونوعي از بند پستان شترماده تا بچه اش شير نمكد * (ذو الرجل) لقمان بن توبه شاعر است

(رجلة) بالكسر جاي رويدن كياه خرفه در مرغزار و آب راههٔ سيل از زمين درشت بسوي زمين نرم رجل كعنب جمع * ونام مردي ونوعي از تره خرفه ومنه المثل هو احمق من رجلة لانها لا تنبت الا في مسيل والعامة تقول من رجلة * و (رجلة التيس) موضعي است ميان كوفه وشام * و (رجلة احجار) موضعي است در شام * و (رجلتا بقر) موضعي است با سفل زمين درشت بني يربوع

(رجل) كعنب موضعي است در يمامه

(حرس رجل) معركه اسپ كذاشته شده بر كروه اسپان * خيل رجل كذلك

(رجلة) بالفتح و يكسر رفتار سخت يا بالضم قوت رفتار است

(رجلة) بالضم سپيدي كه در يك پاي ستور باشد ومردي رجولية ورجلية بضم مرد وورجولية بالفتح مثله يقال هو رجل بين الرجولية وقوت در رفتار و سپيدي يك پاي اسپ

(راجل) پياده خلاف فارس رجل بالفتح جمع رجالة ورجال كرمان مثله * وناقة راجل على ولدها شترماده بي پستان بند با بچه خود

(راجلة) تكه راعي كه بران متاع خود را بار كند

(ارجل) بالفتح مرد قوي يقال هو ارجل الرجلين اي اشدهما ومرد كلان پاي واسپ يكپاي سپيد

(رجلاء) بالفتح آبي است مزني سعيد بن قرط را * وحرة رجلاء سنگستان هموار و زمين سنگناك * و (شاة رجلاء) گوسپند يكپاي سفيد

(امرأة رجلى) كسكري زن پياده رجال جمع * وحرة رجلى) زمين سخت كه در آن پياده رفته شود يا زمين هموار سنگريزه ناك

(رجيل) كامير اسپ كه پاي او مانده نشود ومرد پياده بسيار رو رجلي جمع رجالى كسكارى مثله * ومرد سخت قوي كه در اندوه از جاي نرود يا بزودي در دفع آن كوشد * ومكان رجيل) جاي دور از دو راه * وفرس رجيل) آسپ رام سواري يافته كه عرق نيارد * وكلام رجيل) سخن بديهه

(ذو الرجيلة) كجهينه سه كس اند عامر بن مالك تغلبي وكعب بن عامر نهدي وعامر بن زيد مناة

(ابو الرجال) كغراب سالم بن عطاء تابعي است و محدث روايت كرد از مادر خود كه عمرة است و

ـيد بن رحال شيخ است مرطبراني را
(رَجّال) كشداد بن عنفوه است
كه بخدمت آنحضرت صلى الله عليه
وسلم با گروه بني حَنيفه برسولي آمد
پس از ان مرتد گرديد و پيروي
مُسَيْلمه كذاب شد و در جنگ يمامه
بر دست زيد بن الخطّاب كشته
گرديد * و رَجّال بن هند
شاعر است
(رَجْلان) بالفتح پياده و بضم
رَجْلى و رِجال جمع
(رُجَيْلاء) مصغراً كرتيلاء ورَجَلِيّون
محركة قومي بود از پيادگان واحد
آن رَجَلِيّ است وهُم سُلَيْك المقانب
والمُنتشر بن وهب الباهلي وأوفى بن
مطر المازني * وقولهم ولدت الغنم
الرُّجَيْلاء وقتي گويند كه بزايد بعض
آن بعد بعض
(مِرْجَل) كمنبر شانه و ديگ سنگين
و ديگ مسين مثل كراهست و نوعي
از جامهاي يمن و بفتح
(تَراجيل) كرفس و آن تره است
(اَراجيل) شكاريان
(ن) (رَجَلَهُ) بر پاي او زد و رسيد
پاي او را * ورَجَلَ الشّاةَ) بست
هرد و پاي گوسپند را يا بربك پاي
او را قاله بست يا بيك پاي آويخت او را
* ورَجَلَتِ المرأةُ وَلَدَها) زاييد
بچه را كه بيرون آمد پاي او پيش
ازسر * ورَجَلَ النّاقةَ رَجْلاً)
بالتحريك بچه شتر را با مادر روي
گذاشت تا شير مكد هرگاه خواهد *
رَجَلَ البَهْمُ اُمَّهُ) مكيد شتربچه
شير مادر را * وهي مَرْجُولةٌ رَجْلٌ) بالفتح
وبحركه كَكَتِف شتر ريزه با مادر
گذاشته نعت است از ان اَرْجال
جمع
(س) (رَجِلَ رَجَلاً) بالتحريك
بزرگ پا گرديد * ورَجِلَ) بسيار
پا شد (رُجِلَ رُجْلَةً و رِجْلاً)
مجهولا مثله * ورَجِلَ) پياده رفت
و رَجِلَتِ الدّابّةُ) يكپاي سفيد شد
ستور * ورَجِلَ شَعْرُهُ) ميان فروهشته
ومرغول شد موي او ورَجُلٌ رَجِلٌ
الشَّعر) كندس وجَبَل وكتف نعت
است از ان وكذا شعر رَجِلٌ بالحركات
(امرأةٌ مُرْجِلٌ) كمحسن زن كه
همه پسر زايد
(مُمَرْجَل) جامها كه در ان
صورتهاي مرجل باشد
(أَرْجَلَ النّاقةَ [illegible]) ر
گذاشت * ونيز ارجال) [illegible]
ومهلت دادن و پياده كردانيدن [illegible]
(مُرَجَّل) كمعظم جامه نگارين
مشك كه از يكپاي سلخ آن كرده
باشند ومشك پر شراب و ملخ كه
آثار بالهاي وي در زمين ديده شوند
وجامه كه در ان صورتهاي مردان
باشد
(رَجَّلَ شَعْرَهُ) فروهشته كردانيد
موي را يا ميان فروهشته ومرغول
كردانيد آن را * ونيز تَرْجيل قوي
گردانيدن ومپنيدي كه در يك پاي
ستور را شد
(مُرْتَجِل) كسيكه پاره از ملخ برسد
پس بريان كند از ان وانكه بگيرد زند
را بهمرد و دست و بهمرد ر
(اِرْتَجَلَ الزَّنْدَ) بند دست زير
زير هرد و پا گذاشت * وَارْتَجَلَ
الشّاةَ) بست هرد و پاي گوسپند را
* وارْتَجَلَ الكلامَ) ببديهه گفت
سخن را * وَارْتَجَلَ الخُطْبَةَ كذلك
وَارْتَجَلَ برأيه) منفرد شد در راي
خود * وَارْتَجَلَ الفرسُ) گاه رهوار
وگاه گام رفت اسپ يا سيا نه

* وگویند ارْتَجِلْ رِجْلَكَ
یعنی لازم یکمرحال خود را * ویقال
امرُكَ مَا ارْتَجَلْتَ) یعنی کار تو
آنست که دران متفرد هستی برای
خودی * وارْتَجَلَ الطَّعَامَ) بخت
طعام را در یک سنگ یا مس * ونیز
ارْتِجَال) پای کسی گرفتن
(تَرَجَّلَ) سوده پا گردیدن از پیاده رفتن
* وتَرَجَّلَ الزَّ...) بند دست
را در زیر مرد و پا گذاشت * وتَرَجَّلَ
النَّهَارُ) بر آمد و بلند شد روز * و
تَرَجَّلَ البِئرَ) ... در آمد و
گذا تَرَجَّلَ فِی البِئرِ * وتَرَجَّلَ
فُلَانٌ) پیاده رفت * وتَرَجَّلَتِ
الْمَرْأَةُ) همچو مرد گردید * ونیز
تَرَجُّل) موی بشانه کردن

رجم

(رَجْم) بالفتح امری که حقیقت
آن معلوم نشود و خلیل و ندیم و
عیب و لعنت و دشنام و اسم چیزی که
بدان رجم کنند رُجُوم جمع * وجدایی
و کشتن و سنگسار کردن و بفاحشه
نسبت کردن کسی را و بگمان سخن
گفتن و راندن و دور کردن و دشنام
دادن و جدایی کردن والفعل من نصر

(رَجَم) محرکة چاه و تنور و جای
فراخ کرده در کوه مست با جا رکور و
برادران واحد آن رَجْم بالفتح است
یا بفتحتین قاله کُرَاع البغوی و فی
القاموس ولا ادری کیف هو قلت هو
جمع علی صورة المفرد کالخشب قاله
ابو حیان
(رُجْمَة) بفتح و ضم گور و بضم سنگها
که بر گور نهند و علامت و نشان و
خانه کفتار و هار ... که
گرد آگرد خرما بن نیک ثمر نهند
تا دست کسی بران نرسد
(رُجُم) بضمتین شعله هایی که
بدان دیو ران رانند و سنگهای کلان
است که برگور نهند تا خر بشته شود
رُجَم کصرد و رِجَام کجبال جمع و
منه فی وصیته لا تَرْجُمُوا قبری ای
لا تجعلوا علیه الرجم اراد ان لا یسنّم
قبره و یروی بالتخفیف والصحیح
انه مشدد و علامت و نشان
(رَجْمَان) بضم دمی است بخابور
(رِجَام) الکتاب موضعی است و سنگی
که بر ریسمان ببندند و بچاه اندازند
تا آب را معلوم نمایند و سنگی که
بر طرف دلو ببندند تا زود فرو شود
و آنچه بر چاه بنا کنند تا در عرض آن
چوب گذارند برای دلو
(رِجَامَان) بالکسر دو چوب است
که بر سر چاه نصب کنند و بران چوب
چرخ گذارند
(رَجِیم) کامیر کشته و سنگسار کرده
رانده شده
(اَرْجَام) بالفتح کوهی است
(مَرْجُوم) کشته و سنگسار رانده
شده و قربانگاهی است حاجیان را
در بادیه * ومَرْجُوم) عصری از
اشراف قبیله عبد القیس است و
مَرْجُوم دیگر از مهتران عرب بوده
که با پادشاه حیرة مفاخرت کرده
پس گفت او را قد رجمتك بالشرف
(رَجُلٌ مِرْجَمٌ) کمنبر مرد قوی و
سخت گویا آنکه رجم دشمن است و
اسپ که به سم خود زمین را رجم کند
(مِرْجَام) بالکسر شتریکه در از کشد
گردن ... در رفتار یا شتر سخت
سیر و آنکه در رفتن بسم خود سنگریزها
انگیزد.
(مَرَاجِم) سخن زشت و قبیح و مراجم
بن عوام محدثی است
(ن) رَجَمَ القبر) نشان دار ساختن

کو ررا یا سنگها نهاد بران * ورَجَمَ
فُلَانٌ) تیز وتند رفت
(تُرْجُمان) بالضم کعنفوان و
تَرْجَمَان بالفتح کزعفران وتَرْجُمان
بضم جیم کاروقان تیلماجی تَرَاجِم
جمع
(تَرْجَمَ کَلَامَهُ) بیان کرد زبانی را
بزبانی دیگر وقد مرّ فی ت ر ج
(رَاجَمَ عَنْهُ) نبرد کرد باری در سخن
ودرشتاب روی یا عام است * وراجَمَ
فِی الْحَرْبِ) سخت مبالغه کرد در
مفاخرت در حرب جای
(حَدِیثٌ مُرَجَّمٌ) کمعظم سخن که
برحقیقت آن آگهی نشود
(تَرْجِیم) سنگ برسر گور نهادن و
به پنداشت سخن گفتن
(اِرْتَجَمَ الشَّیْءُ) بعض آن بر بعض
نشست
(تَرَاجَمُوا بِالْحِجَارَةِ) سنگ اندازی
کردند باهم

ر ج ن

(رَاجِن) کصاحب خوکرده والفت
گرفته بجایی
(رَجِین) کامیر زهرکشنده
(رَجِینَة) کسفینه جماعت
(رُجَیْنَة) کجهینه موضعی است بمغرب
(رَجَّان) کشداد وادی است بنجد
وشهری است بفارس ویقال فیه
ارَّجان ایضا ازان شهرا ست احمد
رجّانی بن حسن واحمد رجّانی بن
ایوب وعبد الله رجّانی بن محمد بن
شعیب وبرادرش احمد رجّانی که
محدثاند
(مَرْجُونَة) کدوی خشک میانه
تهی که زنان در وی پنبه نهند
(ن) رَجَنَ بِالْمَکَانِ رُجُونًا) اقامت
کرد بجایی * ورَجَنَتِ الْاِبِلُ و
غَیْرُهَا) خو کردند والفت گرفتند
بجایی ویثلث جیمه فی المضارع *
ورَجَنَ دَابَّتَهُ رَجْنًا) بالفتح
بازداشت ستور را از چرا وآخور
خورش داد آن را یا بازداشت
ستور را درخانه برعلف * ورَجَنَتِ
الدَّابَّةُ رُجُونًا) بازایستاد ستور
از چرا لازم متعدّ * ورَجَنَ فُلَانًا)
شرم داشت ازوی
(اَرْجَنْتُ الدَّابَّةَ) بازداشتم ستور
راجهت علف
(رَجَّنَ الدَّابَّةَ تَرْجِینًا) باز
داشت ستور را درخانه برعلف
(اِرْتَجَنَ اَمْرُهُمْ) آمیخته وشوریده
شد کار ایشان * وارْتَجَنَ الزُّبْدُ)
جوش یافت مسکه وصافی نشد ازان
وتباه کردید * ونیز ارْتِجَان برهم
نشستن چیزی واقامت نمودن بجایی

ر ج ه

(رَجْه) بالفتح مردم چمکل در زدن
ودر را بجنبانیدن وکوالیدن کودک
والفعل من فتح
(اَرْجَهَ اِرْجَاهًا) سپس کذاشت
کار را از وقت آن

ر ج و

(رَجًا) امید ضد یاس وامید داشتن
رَجْو بالفتح ومَرْجَاة ورَجَاء بالمد
ورَجَاوَة مثله والفعل من نصر و
ترسیدن ومنه قوله تعالی وما لکم
لا تَرْجُونَ لِلّهِ وَقَارًا ای لا تخافون
عَظَمَةَ اللّهِ وکرانهٔ چاه یا عام است و
یثنّی رَجَوان تثنیه آن ومنه فی
الاستهزاء رمی بِهِ الرَّجَوانِ اراد
انه وقع فی المهالک ارجاء جمع * و
دهی است بسرخس وموضعی است
بوجره
(رَجْوَی) بالفتح والضم جامیسیدن
(اُرْجُوَان) بالضم سرخ وجامه [illegible]

رخ رزنانی است صفت سخ و
مرحی ونشاسته و رحی است که
شکوفه سرخ دارد معرب ارغوان
أُرْجُوانِيٌّ منسوب است بوی
یقال هوا حمر ارجوانی یعنی سخت
سرخ —
(أُرْجِيَّة) بالضم والتشدید کاثفیه
امید داشته رَجِيَّة) مثله یقال
مالي في فلان رجية اي ما ارجوه
رَجَاة) مشددة نام صحابیه فشویه
بصریه است روایت کرده از وی
ابن سیرین حدیثی راد رباب تقلیم
صدقه رزنان
(س) رُجِيَ عَنِ الْكَلَامِ) باز ایستاد
از سخن * و رُجِيَ عَلَيْهِ) مجهولا
بند شد بر وی سخن
(مُرْجِيَة) گروهی است از مسلمانان
که قول کلمه شهادت را مقدم کردند
وعمل را پس انداختند وهی گویند
که با ایمان معصیت ضرر نکند
چنانچه با کفر طاعت وسود نکو راست
در زجه
(أَرْجَى الْبِيرَ) کرانه ها جست
برای جاه * وارْجَى الصَّيْدَ)
فرسیند صیاد شکاری را * وارجت

النَّاقَةُ) فریب نیزادن رسید * ناقة
مُرْجِيَةٌ) نعت است ازان مرجع
مثله * و نیز ارجاء سپس انداختن کار
را یقال ارجيت الامر اذا اخرته یهمز
ولا * مُرْجٍ و مرجي و مرجئي
و مُرْجَاء) نعت است ازان
(تَرَجِيَة) امید داشتن
(إِرْتِجَاءُ) ترسید ازرا * و نیز ارتجاء
امید داشتن
(تَرَجِّي) امید داشتن

باب الراء فصل الحاء

رحب

(رَحْب) بالفتح فراخ والمونث بالهاء
یقال بلد رحب وارض رحبة از اعلام است
(رَحْبَةُ الْمَكَانِ) بالفتح و بحرکه کشادگی
جای و ساحت آن * و رَحْبَةُ الْوَادِي)
آب راهة آن از دو رمانت * و رَحْبَةُ
الثُّمَام) فراهم آمد نگاه بزبن و
رو بید نگاه آن * و نیز رَحْبَة)
جای عنب و جای کیاه ناك
و زمین فراخ بسیار رویا ننده کیاه
که دروی مردم بسیار فرود آیند
رِحَاب بالکسر و رَحَب و رَحَبَات
بتحریك فرد و تسکین آنها جمع * و
رحبة است سرمالك بن طوق را بر کنار

فرات و دمی است بل مشق و محلة
است دران و محلة است بکوفه و موضعی
است ببغداد و وادی است که
بها نبت ثلبوت می رود و موضعی
است بباد یه و دمی است بیمامه و
صحرائی است دران بسیار آب و بسیار
دما رَحَبِي بالتحریك منسوب است
بوی * و بنو رَحَبَة) بالفتح بطنی
است از قبیلهٔ حمیر
(رَحْبَتَان) دو استخوان اند متصل
هر دو بغل در اعلای پهلو با مرجع هر دو
آرنج یا جای جنبش دل است
(بنو رَحَب) محرکة بطنی است
از همدان
(رُحْب) بالضم موضعی است مرهذیل را
(رُحْبَة) بالضم آبیست باجا رحامی
است در وادی ذروان از زمین مکه
بوادی کوه شمنصیر و دمی است در
برابر قادسیه و وادی است نزدیك
صنعاء و ناحیة است میان مدینه و
شهام نزدیك وادی القری و موضعی است
بناحیه لجاة
(رَحِيب) کامیر فراخ و بسیار خوار
و فراخ سینه یقال هو رحیب الصدر و
ای واسعه

(رُحَاب) کغراب موضعی است
بحوران و فراخ از هر چیزی * وقِدْرٌ
رُحَابٌ) دیگ فراخ و کذا امرأةٌ
رُحَابٌ
(رُحَابَة) با لضم موضعی است
بمدینه
(رِحَاب) ککتاب ناحیهٔ است
باذربایجان وبه دربند و اکثر ارمینیهٔ
(اَرْحَب) قبیلهٔ است از همدان
یا شتری بوده است یا جایی است و
منه النجائبُ الأَرْحَبِیّاتُ و نام مردی
(رُحْبَی) بالضم والقصر پهن ترین
استخوانهای پهلو و سینه و داغی است
در پهلوی شتر
(رَحَائِبُ النُّجُوم) فراخی اطراف
زمین
(مَرْحَب) کمقعد از اعلام است و نیز
نام اسپ عبد الله بن عبد الحنفی و
نام بتی که در حضرموت بود * وذُو
مرحب) ربیعه بن معدی کرب
خادم آن بت است * وقولهم مَرْحَبًا
و اَهْلًا) یعنی باهل و جای فراخ
رسیدی پس الفت پذیر و وحشت
مگیر و کذا اهلًا و سهلًا و مرحبًا
و اَهْلًا و سهلًا * و گویند مَرْحَبَكَ
اللّٰهُ وَمَسْهَلَكَ) یعنی رحمت بدهد
ترا خدای و آسان کرداند و کذا
مَرْحَبًا بِكَ اللّٰهُ وَمَسْهَلًا
(ك س) رَحُبَ رُحْبًا بالضم و
رَحَابَةً) بالفتح فراخ کردید * و
رَحُبَكُمُ الدُّخُولُ فِي طَاعَةِ
الْكِرْمَانِي) ککرم بتضمین معنی
وسع است یا لغت هذیل که تعدیه
ان را جائز دارند قاله ابو علی یا بحذف
جار است ای رحب بکم
(اَرْحَبَ اِرْحَابًا) فراخ کردید و
ارحبه فراخ کردانید آن را لازم متعدّی
* وارْحَبْ وَارْحِبِي) بصیغه امر دو
کلمه است که بدان اسپ و شتر را زجر
کنند یعنی کشاده شو و دور رو
(مُرَحَّب) کمعظم نام مردی
(رَحَّبَ بِهِ تَرْحِيبًا) خواند او را
بسوی فراخی * و رَحَّبَهُ) فراخ
کردانید او را و مرحبا گفت

رح ح

(رَحَّة) بالفتح مار بصورت طوق
پیچ خورده اصله رَحِيَة
(رَحَح) محرکة فراخی سم و هو محمود
(رُحُح) بضمتین کاسهای بزرگ
فراخ
(اَرَحّ) بزکوهی فراخ سم
و کذا الظبي * و رَجُلٌ اَرَحُّ) مرد
فراخ کف ... که همه بزمین رسد
ضد اخمص رَحَّاء مونث
(شيءٌ رَحْرَحٌ) چیز فراخ پهن و
رَحْرَاح مثله * وعيشٌ رَحْرَاحٌ
زیست فراخ و قدحٌ رَحْرَاحٌ کاسه فراخ
نزدیک تک
(رَحْرَحَان) کوهی است نزدیک
عکاظ و در انجا میان بنی عامر جنگ
واقع شد * وشيءٌ رَحْرَحَانٌ) چیز
فراخ پهن و
(رَحْرَحَ رَحْرَحَةً) بتک چیزی
که خواست نرسید * و رَحْرَحَ
بِالْكَلَامِ) سخن سربسته گفت و بیان
نکرد آن را * ورَحْرَحَ عَنْ فُلَانٍ)
پوشید از وی
(تَرَحْرَحَتِ الْفَرَسُ) فراخ کرد
پایها را تا کمیز اندازد

رح ض

(رَحْض) بالفتح مشك دریده و
توشه دان کهنه
(خُفَافُ بن اَيْماء بن رَحَضَة)
بالتحريك صحابی است غفاری
(ثَوْبٌ رَحِيضٌ) کامیر جامهٔ شسته

(أرحضاء) كعشراء عرق كه در پی
تب آيد يا عرق بسيار كه جلد را
[illegible]
(رحضية) بالكسر وبضم دهی است
نزديك مدينه مر انصار و بنی سليم را
و آن را ارحضية نيز گويند
(رحاض) ... است
... باشد ... آب
دست دان
(مرحاض) بالكسر جامه كوب و
جای دست و روی شستن و جای
پليدی انداختن ...
ومنه الحديث فوجدنا مراحيضهم
قد استقبل بها القبلة
(مرحوض) خوی كرده # وثوب
مرحوض) جامه شسته
(ف. رحضه رحضا) شست آن را
ومنه الحديث فی آوانی المشركين
ان لم تجد غيرها فارحضوها بالماء #
ورحض المحموم) مجهولا
عرق آورد تب زده ورحاض بالضم
اسم است از آن
(ثياب مرحضة) كمكرمة جامهای
شسته
... (ارحضه ارحاضا) شست آن را

(ارتحض) رحواهل
رحف
(ارحف ارحافا) تيز كرد كارد و
مانند آن را كأن الحاء مبدلة من الهاء
رحق
(رحيق) كامير می يا خوشترين و
بهترين آن يا خالص بی آميغ يا صافی
بی درد و نوعی از خوشبوی
(رحاق) كغراب می خالص وصافی
(رحقان) كعثمان موضعی است
بحجاز نزديك مدينه
رحل
(رحل) بالفتح پالان شتر # أرحل
ورحال) جمع ومنه الشتم يا ابن
ملقی الرحال وملقی أرحل الركبان
وجای باش مرد و رخت و اسباب
همراهی
(رحلة) بالفتح پشته است وبالكسر
هيأت پالان نهادن ومنه انه لحسن
الرحلة) يعنی نيكو پالان نهنده
است وبالضم كوچ شتران يا عام است
وبكسر يا بكسر كوچ است وبضم جانب
كوچ ومقصد ومنه انتم رحلتی ای
الذين أرتحل اليهم ويك سفر
بعير ذو رحلة) بالضم وبكسر شتر توانا

بر سير و قوی
(رحال) ككتاب كمتر ونيمه
(رحالة) بالكسر زين يا زين
چرمين بی چوب كه جهت سخت
تاختن آن را نهند رحائل جمع # و
قولهم استقلت رحالتك وقتی گويند
كه شخصی در رهق يا رخود در ربدی ر
اذيت تعجيل نمايد ونام اسپ عامر
بن طفيل # رذوا لرحالة) معاويه
بن كعب بن معاويه # ررحالة
رحالة كاسة است كه بدان ميش را
دوانند
(رحيل) كامير كوچ ومنزلی است
ميان مكه و بصره # وبعير رحيل)
شتر پالان بر نهاده # وجمل رحيل)
شتر توانا بر سير والمونث بالهاء
(أرحل) بالفتح اسپ سپيد
پشت
(شاة رحلاء) بالفتح والمد گوسپند
سياه بدن سپيد پشت يا برعكس آن
(مراحل) كوچ فرما رحل كركع
جمع
(راحلة) كصاحبة شتر باركش و
فی الحديث تجدون الناس كابل
مائة ليس فيها راحلة هی البعير القوی

على الاستفار والاعمال او النجيب
الكامل الاوصاف فيستوى فيه المذكر و
المؤنث وهاؤه للمبالغة اى الناس كثير
والمرضى منهم قليل
(رَحُول) كصبور ستور باركش رحولة
مثله
(بعير مَرحُول) شتر پالان نهاده
(راحيل) نام مادر يوسف عليه السلام
(رحّال) كشد اد نيك دانا و ماهر
در پالان نهادن * وابو الرحّال)
خالد بن محمد تابعى و عقبة بن عبيد
طائى و رحّال بن منذر و عمرو
بن الرحال و على بن محمد بن رحّال
محدثان اند و رحّال بن عروه
شاعر است
(راحول) پالان شتر (راحولات)
در قول فرزدق پالان منقش است
(مِرحَل) كمنبر شتر قوى
(مَرحَلَة) بالفتح فرود آمدن گاه
(مَراحِل) جمع
(ف) رَحَلَ البعير رَحلاً بالفتح
پالان برنهاد بر شتر * و رَحَلتُ لَهُ
نَفسى) بر اذيت او صبر كرد * و رَحَل)
كوچ كرد
(رجل مُرحِل) كمحسن مرد
بسيار شتر
(اَرحَلَ الرَّجُلُ) بسيار شتر شد
مرد * وارحل البعير) قوى پشت
گرديد بعد ضعف * وارحل الابل)
فربه شدند بعد لاغرى و توانا
گرديدند بر كوچ * وارحل فلاناً
داد او را ستور باركش * و نيز ارحال
رياضت دادن و رام كردن ستور را
(راحله مراحلة) يارى داد او را بكوچ
(مُرَحَّل) كمعظم چادر كهد، نگاران
صورت پالان باشد
(مُرَحَّلَة) كمعظمه شتريكه بران
پالان نهاده و آنكه پالان او فرود
آورده باشند از لغات اضداد است
(رَحَّلَهُ تَرحِيلاً) كوچ فرمود او را
(رحّل فلاناً بسيفه) برداشت بروى
شمشير را * و نيز (ترحيل) سپيدى
سياهى آميخته يا سرخى بر مرد و شانه
(اِرتَحَلَ البَعِيرَ) پالان برنهاد
برشتر * وارتحل القوم عن المكان)
كوچ كردند * وارتحل البعير) سير
كرد و رفت * و نيز ارتحال كوچ ترحل
مثله
(تَرَحَّلَ) ... ستور را * و ترحّل
القوم) كوچ كردند * و ترحّله بمكروه)
پيش آمد او را بناپسندى
(ناقة مسترحلة) شتر ماده ...
(استرحله) كوچ خواست از ...
رح م
(ام رحم) بالضم مكه ام الرحم
مثله
(رَحمة) بالفتح و بحركت بخشودن
و مهربانى كردن مرحمة كمرحلة بالفتح و رحم
بالضم و بضمتين مثله والفعل من سمع
و نحوه ومنه تعطّف برحمته اى بنبوته
و نيز رحمة از اسماء اعلام مردان
است
(رِحم) بالكسر و ككتف زهدان زن و هى
مؤنثة و خويشى و قرابت يا اصل قرابت
و اسباب آن ارحام جمع
(رحوم) كصبور شتر ماده يا زنيكه
بعد وضع بيمار رحم گردد و بميرد
يا علتى است كه در زهدان عارض
شود و مانع قبول آب منى گردد يا آنكه
برآيد و سلاى آن برنيايد رحامة
بالفتح مصدر است از باب الفعل من
كرم رحم بالفتح و بالتحريك مثله
والفعل من سمع يقال رحمت رحامة
و رحماً و كذا ارحمت مجهولا يعنى
بيمار رحم گرديد

(شاةٌ راحِمٌ) گوسپند آماسیده زهدان

(محمّد بن رَخْمَوَیْه) کعمرویه محدّث است

(رَحْمَان) صفة الله رَحِیم مثله وهما اسمان مشتقان من الرحمة الا ان الرحمن مختص بالله تعالی لا یجوز ان یسمی به غیره # ورحمان الیمامة مسیلمه کذاب است

(رُحَیْم) بن مالک خزرجی کزبیر

وُرَحَیْم بن حسن دهقان محدثان اند

(رُحْمی) بالضم والقصر مهربانی

(رَحْمَاء) بالفتح بمعنی رحیم است

(مَرْحُوم) مهربانی کرده شده و مَرْحُوم عطّار محدث است

(مَرْحُومَة) مدینه شرّفها الله تعالی

(رَحَمُوت) بالتحریک من الرحمة یقال رهبوت خیر لک من رحموت ای لان ترهب خیر لک من ان ترحم یعنی ترسانیده شدن تو بهتر است برای تو از اینکه مهربانی کرده شوی ولم تستعمل الا مزدوجا

(مُرَحَّم) مبنیا للمفعول مهربانی کرده شده شد للمبالغة

(رَحَّم عَلَیْهِ تَرْحِیمًا) مهربانی نمود بروی # ونیز تَرْحِیم رحمک الله گفتن کسی را

(تَرَحَّمَ عَلَیْه) مهربانی نمود بروی ورحمک الله گفت او را وابن معنی در ترحیم بیشتر است

(تَرَاحَمَ الْقَوْمُ) یکدیگر مهربانی کردند.

ر ح م س

(رُحَامِس) کعُلابط مرد دلاور

ر ح و

(رَحًا) سنگ آسیا مونث است رَحَوَان تثنیه

(ن) (رَحَوْتُ الرَّحَا) ساختم آسیا را یا گردانیدم آن را # ورَحَتِ الْحَیَّةُ گرد شد مار

(تَرَحَّتِ الْحَیَّةُ) بمعنی رحت الحیة است

ر ح ی

(رَحًی) بالقصر سنگ آسیا مونث است رَحَیَانِ تثنیه اَرْحٍ واَرْحَاءٌ واَرْحِیٌ ورُحِیٌّ ورِحِیٌّ جمع ومن مدها قال رحاء ورحاءان وارحیة مثل عطاء وعطاآن واعطیة # ونیز بمعنی میل شتر وپارهٔ زمین گرد بلند مقدار یک گروه یا عام است وسخت ترین جای جنگ وبهترین دندان وقبیلهٔ بزرگ برسر خود وتنها است وشتران که بهم بر می گردند بر گرد تل وسپل شتر ومیل شتران بسیار فراهم آمده اَرْحاء جمع درمنه ونام اسپی وکوهی است میان یمامه وبصره وموضعی است بسجستان از ان موضع است محمد بن احمد بن ابراهیم ورَحَی بِطَان) زمینی است به بادیه ورَحَی الْبِطْرِیق) موضعی است ببغداد # ورَحَی جَابِر) موضعی است ببلاد عرب # ورَحَی السَّحَابِ) مستدار ما # ورَحَی عُمَارَة) موضعی است بکوفه کذا فی النسخة الصحیحة ورَحَی الْمِثْل) موضعی است واحمد بن هبة من بن رَحَی) محدث است

(ابو رُحَیّ) کسمی احمد بن خنبش محدث است

(رُحَیَّة) کسمیة جائی است نزد بلده جحفه.

(اَرْحَاء) دهی است بواسط از ان ده است علی اَرْحَائی بن ابی الکرم محدث

(مَرْحًی) بالفتح سخت ترین جای جنگ

(ض) (رَحَیْتُ الرَّحَا) بمعنی رَحَوْتُ الرَّحَا است و از نصر هم

در مرد ومعنی برسبیل نذرت آمده

(مُرَخٍّ) کمحدث آسیا گر

باب الراء فصل الخاء

رخ ب ز

(رَخْبَز) کجعفر نام مردی

رخ خ

(رُخّ) بالضم گیاهی است نرم یا گیاه تازه ومهره است در شطرنج رِخاخ ورِخَخَة کعنبة جمع * ومرغی است بزرگ چنانکه کرگدن را بمنقار یا بچنگال برد اشته می برد قال الجاحظ ومن الطائر يجزائر الصين يكون جناحه الواحد عشرة آلاف باع وپشته است از پشتهای نیسابور وازانجا است هارون رُخّی ابن عبد الصمد نیشابوری

(رَخَّة) بالفتح موضعی است

(رَخاخ) کسحاب زیست فراخ وزمین نرم یا زمین فراخ یا زمین دمیک که زیر پا شکسته گردد رَخاخی جمع

(رُخّان) کرمان دهی است نزد [illegible]

(طِينٌ رَخْرَخٌ) گل تنك طینٌ رخراخٌ مثله

(ن) (رَخَّهُ) پاسپر کرد او را * (رَخَّ الشَّرابَ) آمیخت آن را

(اِرْخاخ) مبالغه کردن در چیزی

(اِرْتِخاخ) فرو هشته ونرم شدن و شوریده گردیدن رای

(مُكْران مُرْتَخّ) نیك مست

رخ د

(رُخُودَة) نرمی ونازکی وفراخی وارزانی وفراخی زندگانی والفعل من نصر

(رِخْوَدّ) بالکسر وتشدید الدال کاردب مرد نرم استخوان بسیار گوشت والمونث بالهاء ويقال ايضا رجل رِخْوَدّ الشباب وامرأة رِخْوَدَّة الشباب ای ناعمة

رخ س

(عُتْبة بن سعيد بن رَخْس) بالفتح محدث است

(أَرْخَسَ السِّعْرَ إِرْخاسًا) ارزان کرد نرخ را

رخ ش

(اسمعيل بن رَخْش) بالفتح محدث است

(رَخْشَة) بالفتح جنبش

(اِرْتَخَشَ) مضطرب شد وجنبید

(تَرَخَّشَ) جنبید

رخ ص

(رَخْص) بالفتح نرم ونازك يقال بُورُخْصٌ [illegible] ونازك اندام است وكل اصبع رَخْصَة انگشت نازك رَخائص جمع [illegible]

رُخُوصَة ورَخاصَة مصدر است ازان والفعل من كرم

(رُخْص) بالضم ارزانی وارزان شدن والفعل من كرم

(رُخْصَة) [illegible] آسانی وفراخی در [illegible] وآسان فرمودن کاری را ودستوری دادن خدای بنده را در تخفیف کاری ونوبت آب دادن

(رَخْب [illegible]) [illegible] ارزان ونرم ونازك از جامها وشری [illegible]

(رُخاص) کغراب از اسمای زنان عرب است

(أَرْخَصَهُ إِرْخاصًا) ارزان کردانید آن را یا ارزان شمرد وارزان یافت وارزان خرید

(رَخَّصَ لَهُ فِي كَذَا تَرْخِيصًا) رخصت داد مر او را در کاری

(اِرْتَخَصَهُ اِرْتِخاصًا) ارزان شمرد آن را وارزان خرید

(تَرَخَّص) آسان گرفتن ویتعدی بفی * ويقال رَخَّصَ لَهُ تَرْخِيصًا فَتَرَخَّصَ ای لم يستقص

(اِسْتَرْخَصَهُ اِسْتِرْخَاصًا) ارزان
دید و ارزان شمرد آنرا و ارزان
خواست

رخ ف

(رَخْف) بالفتح مسکهٔ تنک یا نرم
سست رقیق [illegible] و قد تُحَرَّكُ
لاجل حرف الحلق رِخَاف جمع * ر
[illegible]
(رَخْفَة) بالفتح و بضم تنکی و سستی
خمیر و مانند آن رَخَفَة محرکة
مثله * ویقال صار الماء رَخْفَةً یعنی
گل تنک گردید
(رَخِیفَة) کسفینة خمیر تنک و سست
و مسکهٔ تنک رِخَاف جمع * رِجَارَةٌ
رِخَافٌ) بالکسر سنگهای نرم و سست
قال فی القاموس کأنها جوف مکلأ
[illegible]
[illegible]
[illegible] (رَخُفَ العجین) رَخَفًا
و رَخَفًا و رَخَافَةً و رُخُوفَةً تنک
و سست گردید
(اَرْخَفْتُ العجین اِرْخَافًا) تنک
و سست گردانیدم خمیر را و افزودم
آب را در آن

رخ ل

(رِخْل) بالکسر بره ماده رِخْلَة
بالکسر و ککتف مثله اَرْخُل و
رِخَال و بضم و رِخْلَان و رَخَلَة
و رِخَلَة جمع
(رِخْلَة) بالکسر نام جد صالح بن
مبارک که محدث است
(رُخَیْل) کزبیر نام اسپ بنی جعفر
بن کلاب
(بنو رُخَیْلَة) کجهینه بطنی است

رخ م

(رَخَم) محرکة مرغیست سطبر و مهربانی
و دوستی و نرمی و منه قولهم القی علیه
رَخَمَه او رَخَمَتَه ای محبته و لینه
و موضعی است میان شام و نجد و آب
راهی است که پاره در کوه است
در راه [illegible] مرغی است مردار خوار
که بفارسی آنرا کرکس گویند
رَخَمَة یکی ذرور [illegible] آن
قاطع نزف الدم و العیاء [illegible] جراحت
و با سرکه جهت دوالی و خنازیر نافع و
تلخهٔ آن طلاء جهت برص [illegible]
و جز آن و بخور گوشت خشک آن
با [illegible] جهت حل العقاد
[illegible] که آن را زنان بسته باشند
و جهت تسهیل ولادت نیز و نهادن
بویا زوری راست یا جب آن میان
مرد و پای زن جهت تسهیل ولادت
و قطور سرگین آن با سرکه در چشم
جهت رفع بیاض و درد گوش و بازیت
جهت ازالهٔ کری و ثقل سامعه و طلای
سرگین آن با سرکهٔ انگور بر برص
باعث تغییر لون و جگر بریان یا خام آنرا
مانیده در روزی سه بار و هر بار سه
دانگ با سرکه بنوشند تا سه روز
متوالی جهت رفع جنون
(رَخْمَة) بالفتح موضعی است
ببلاد هذیل
(رُخُم) بضمتین پارهٔ از دلو
(فَرَسٌ اَرْخَم) اسپ سپید سر
سیاه بدن
(شاةٌ رَخْمَاء) گوسپند سپید سر
سیاه بدن
(رَاخِم) کصاحب ماکیان بیضه
در زیر بال گرفته
(رَخِیم) کامیر کلام نرم و آسان و نام
مردی و وادی است * و جاریة رَخِیمَة
دختر نرم و آسان گوی و سست آواز
(رُخَیْم) کزبیر نام مردی و رُخَیْم
بصری برورت امیر باز بیر و حسن بن
رُخَیْم محدثان اند

(رَخِيمَة) كسفينه آ بي أمت
بيامه مربني وطلغ را * رَخَارِيَةٌ
رَخِيمَةٌ) دختر نرم و آسان كوي
(رُخَيْمَة) كجهينه نام آبي
(رُخَام) كغراب نام موضعي و سنكي
است سپيد نرم و آن انواع است برنك
مي وزرد و برنك زرزور كه مرغي
است سياه رنك ذرور سوخته آن
جهت قطع خون جراحت در حال و
خوردن يك مثقال سابيده آن با شهد
مه روز جهت انواع دما ميل خوردن
سابيده آن كه ازان لوح قبري ساخته
باشند برنام معشوق تسلي بخش
عاشق از عشق
(رُخَامَة) بالضم كيامي است
(رُخَامَى) بالضم والقصر كيامي
است و باد نرم
(رَخْمَان) موضعي است و در انجا
تابط شرا كشته كرديد
(اَرْخُمان) بضم خا شهري است
بفارس
(يَرْخَم) كينصر و بفتح كركس نر و
در ان لغات است يَرْخُوم بتحتيه و
تَرْخُوم بفوقيه * ويقال ما ادري
اي تُرْخُمٍ هو) بالضم وضم الخاء و

لتجعيا ويكف اي ترخيم و تَرْخَمَة
* وتُرْخَمَة و تُرْخُمَة هو يلفي
نهيد انم كه كدام كس است آن * ونيز
تُرْخُم بالضم و كجندب قبيله است
از حمير * وذو ترخم ابن وائل بن
غوث ترخمي وصف تُرْخُمي بن
معيد و عمرو و تُرْخُمي بن ابيد
محدثان اند
(ن ف) رَخَمَت المرأة
ولدها) نازي كرد با بچه خود * و
رَخَمَت الشيء) نرم كرد انيد آن را
* ورَخَم الكلام) نرم و آسان كرديد
ورَخَمه رَخْمَة) مهرباني نمود
برو و محبت كرد * ورَخَمَت
الدجاجة البيضة وعليه رَخْما
ورَخَما و رَخَمَة) بحركتين
بيضه را زير بال كرفت
(ك) رَخُم الكلام رخامة) نرم و سهل
كرديد * ورَخُمَت الجارية) نرم
و آسان كوي شد
(مُرْخِم) كمحسن ماكيان بيضه
در زير بال كرفته مُرْخِمَة مثله
(اَرْخَمَت الدجاجة على
بيضها) بيضه را زير بال كرفت
ماكيان

(مُرَخِّمَة) كمعظمة ماكيان بيضه
در زير بال داده
(تَرْخِيم) بيضه را در زير بال
ماكيان دادن ولنك ساختن حرف از
آخر كلمه در ندا و در غير آن بضرورت
لا تتمهيل للنطق بها

رخ ن

(رَخَان) بالفتح دهي است [illegible]
ده است حسن الرخاني ابن قاسم

رخ و

(رِخو) مثلثة نرم و سست از هر چيزي
رِخوة مونث و بالكسر والضم سستي
ونرمي رِخوة مثله و حروف رِخوة
سيزده است يجمعها خس حظ شص
هز ضغث ذي
(رَخَاء) بالفتح والمد سستي و نرمي
و بقصر وسست و نرم شدن رَخَاوَة
بالفتح و رِخوة بالكسر مثله والفعل
من كرم وسمع * و فراخي زيست و فراخ
زيست شدن والفعل من كرم ونصر
وفتح وسمع * و بالضم باد نرم قال تعالى
فسخرنا له الريح تجري بامره رُخاء
اي جعلناها رخاء
(رَجُلٌ رَاخٍ) مرد فراخ زيست
رَخِيٌّ كغني مثله

(مِرْخَاء) بالکسر کمحسان و لا يستوي فيه المذکر والمؤنث يقال فرس مِرْخَاء و اتان مِرْخَاء و خيول مَرَاخٍ

(اَرْخِيَّة) کاثفية هرچه فرو هشته شود از پرده و مانند آن و هرچه نرم و سست کرده شود از چيزي

(اُرْخِيَّة) کمسنة لقب جامع بن مالك بن شداد

(اِرْخَاءُ وَ رْخَاءً) سست و نرم کردانيدن آن را * وَاَرْخَي عِمَامَتَهُ) ايمن و بي بيم کرديد * وَاَرْخَي الفَرَسَ) دراز کرد رسن آن اسپ را کذلك ارخى للفرس * وَاَرْخَي السِّتْرَ) فرو کذاشت پرده را * وَاَرْخَي دَابَّتَهُ) سست کرد تنك ستور را * وَاَرْخَتِ النَّاقَةُ) فرو هشته کرديد بارك آن * ونيز اِرْخَاء) نوعي از دويدن نه سخت يا آن دويدن بچرا است

(رَاخَاه مُرَاخَاةً) نرم و سست کردانيد آنرا * وَرَاخَتِ النَّاقَةُ) نزديك بزادن رسيد ماده شتر * وَرَاخَاه) دور کردانيد آنرا

(تَرَاخِي) درنكي و سستي و درنك کردن يقال تَرَاخَتِ السَّمَاءُ اي ابطأت

(اِسْتَرْخَتِ النَّاقَةُ) فرو هشته کرديد بارك آن * ونيز اِسْتِرْخَاء) سست شدن و فرو هشتن هرچيز يقال اِسْتَرْخَي اللحم يعني فرو هشت و سست کرديد * و سستي و نرمي و فرو هشتکي

باب الراء فصل الدال

ر د ء

(رِدْء) بالکسر يار قال الله تعالى اَرْسِلْهُ مَعِيَ رِدْءً يُصَدِّقُنِي و دزوني پيوسته و تنکبار کران

(رَدِيء) کامير تباه و هيچ کاره اَرْدِيَاء بلا همزه جمع

(رَدَاءَة) بالفتح تباهي و تباه شدن والفعل من کرم

(ف) رَدَأَه بِهِ) يار وي کردانيد اورا * وَرَدَأَه) يار او کرديد و قوت داد و عماد ساخت اورا * وَرَدَأَ الحَائِطَ) ستون نهاد ديوار را * وَرَدَأَه بِحَجَرٍ) سنك انداخت اورا * وَرَدَأَ الاِبِلَ) نيك سياست نمود شتران را

(اَرْدَأَه) اعانت نمود اورا * وَاَرْدَأَ عَلَى مِائَةٍ) افزود بر صد * و اَرْدَأَ السِّتْرَ) فرو کذاشت پرده را و نيز اِرْدَاء) يار کسي شدن و منه اَرْدَأْتُه بنفسي ارام دادن و تباه

نمودن و بکفت برخود ثابت کردن چيزي را و برقرار داشتن و کار هيچ کاره کردن و بهيچ کاره رسيدن و ستون نهادن ديوار را

ر د ب

(رَدْب) بالفتح راه سربسته

(اِرْدَبّ) بالکسر و فتح دال و تشديد با پيمانه است بزرك بمصر که بيست و چهار صاع باشد پيمانه اي کنجايش دارد و کاريز روان بر روي زمين

(اِرْدَبَّة) پارکين بزرك که از خشت و مانند آن ساخته باشند و خشت پخته بزرك

(تَرَدُّب) مهرباني و نرمي نمودن

ر د ج

(رَدَج) بالتحريك سرکين بره و بزغاله نوزاد و سرکين اسپ کره و مانند آن که هنوز چيزي نخورده باشد و آن مانند عقي است مرکودك را

(اَرْدَاج) چرم سياه وهو المراد في قول رؤبة العجاج کانما سرولن في الاَرْدَاج

(اَرَنْدَج) و يکسر اوله چرم سياه معرب رنده

(یَرَنْدَج) پوست سیاه و میانهٔ که بدان موزه را سیاه رنگ کنند یا آن زاك است

(ن) رَدَجَ رَدَجَانًا) محرکة رفت و کم شت

ردح

(رَدْح) بالفتح درداندك

(رَدَح) محرکة زمانهٔ دراز و منه اقام عنده رَدَحًا من الدهر

(رُدْحَة) بالضم پاره زائد که در دامن خیمه یا سپس خرگاه درآرند یا پرده که درآخر خیمه بیفزایند و نواحي ومنه لك منه رُدْحَة اي سعة

(رُدَحِيّ) ککرسي تره فروش دها

(رَدَاح) کسحاب زن گران سرین و کاسه بزرگ ولشکر گران و درخت بزرگ سبز ورق فراخ شاخ و شتر گران با زو تغارهٔ از سنگ یا از چوب که در آن جامه شویند و غسل کنند و کوهپنه بزرگ سرین و فتنهٔ بزرگ و صفت بدرُدُح گکتب جمع * ومنه قول علي کرم الله وجهه ان من ورائکم امورًا متماحلة رُدُحًا وبروی رَدَحًا کسکري

(رَدَاحَة) بالفتح خانهٔ که برای گفتار بنا کنند

(رَدْیَغ) کزبیرا از اعلام است

(رَدْحَان) بالفتح از اعلام

(ف) رَدَحَ البیتَ) بارَدَح در دامن خیمه و سپس خرگاه در آورد و نیز رَدَّح کرد اگرد خانه را گل گرفتن و یقال ماصنعت فلانة فیقال مَدَحَت وَرَدَحَت یعني بسیار فرزند آورد و ثابت و برجا لتي تمانند در خانه شوي و کذلك المرجل اذا اصاب حاجته والمرأة اذا احظیت عنده

(أَرْدَحَه اِرْدَاحًا) پارهٔ در سپس خرگاه درآورد یا گرد اگرد خانه را در گل گرفت

(مُرْتَدَح) مبنیا للمفعول فراخي

ردخ

(رَدْخ) بالفتح سر شکستن و هر چیز که میان کاواك باشد والفعل من فتح وبالتحریك کل تنك

ردخل

(أَرْدَخِلّ) مرد ناز لیفا فند اندام پر گوشت

ردد

(رَدّ) بالفتح زدي رميه کاره هضا لف صفت و کریکسی و ... فیقال في المازح رَدّ اي حبسة

(رَدَّة) بالفتح زشتی روی ... في وجهه رَدَّة اي قبح مع شيء من الجمال وفي الحدیث ویکون عند ذلك البیع القتال رَدَّة شدید اي عطفة قویة

(رِدّ) بالکسر ... هر چیز

(رِدَّة) بالکسر گشتگی از دین و جز آن و ... پستانها ... از زاد ... و آوا ... ردّ و پاره آب ... شتران

(رُدُد) ... مرد ... رشت

(رَادَّة) چوبی است در مقدم گردون ... بستهمی شود میان دو چوب و فائده یقال هذا الامر لا رادّة فیه اي لا فائدة

(رِدَاد) بکسر را و فتح آن با ... کرد اسم است رد را

(رَدَّاد) کشداد اسم ... است ینسب الیه فیقال ... رَدّادي

(أَرَدّ) نافه

(رُدّي) بالضم والقصر زن مطلقه که ... بار کرده

(رَدِيل) ... ابو ...

(مَرَدَّة) ... یقال هذا الامر لا مردّة ...

فيه يعني تاآنكه نپسندد رائي

(مَرْدُوْد) آنكه مدت سفرو‌ی دراز شده باشد

(مَرْدُوْدَة) استره زيراكه پس از دمتة باز كرده ميشود وزن مطلقه كه تعاونه بن رويكه رحودبا زكرددد

(ن) رَدَّهُ رَدًّا ورِدَّة بالكسر ومَرَدًّا ومَرْدُودًا وتَرْدَادًا ورِدِّيْدَى باز كردانيد

آن سوي رَدَّ عَلَيْهِ قول نكرد آنرا و منسوب بخطا كرد * رَدَّ اليه جوابًا) يعني باز كردانيد

(مُرِدّ) كمحرم مرد آرزومند به زن ورياي بسيار موج ومرد خشمناك ومردي كه بي زني اورا بسفرش دراز كشيده باشد وماده شتري كه پستان وفرج اواز بسيتن بر زمين چنانك آماس كند پستان و كو سپند بستان برآورده و شتري كه بخوردن آب بسيار كران كرديد باشد مَرَادّ جمع

(اِرْدَاد) پستان كردن كوسپند وجزان پيش از زادن

(رَادَّةُ الشَّيْءِ) بركرداننده آن از بهران

(رَجُلٌ مُرَدَّد) كمعظم مرد درمانده ومتحير كشته كه بميرد يا فقد كار تنك آنكه ومهلاك شوند

(تَرْدَاد) بالفتح بسيار كرد انيدن زده دفعه نمودن

(تَرْدِيْد) بسيار كردانيدن شدّد للمبالغة في الوصفة الحديث فتراتك عن الله

(يُرَدِّدُ مَا) اي يكررها وبرود نموده يقال رَدَّدَهُ فَتَرَدَّدَ

(اِرْتِدَاد) بركشتن از دين وجز آن

مُرْتَدّ نعت است از آن

(مُتَرَدِّد) دو دله وفي صفته صلى الله عليه وسلم ليس بالطويل البائن ولا القصير المتردد اي المتناهي في القصر لانه تردد بعض خلقه على بعض وتداخلت اجزاؤه

(تَرَدُّد) دودله شدن ونرمش وآمد كردن ويعدى بالى

(اِسْتِرْدَاد) باز كردانيدن خواستن از وي يقال اِسْتَرَدَّهُ الشيءَ اي طلب رده

ردس

(رَجُلٌ رَدُوْسٌ وَمِرْدَسٌ) كصبور مرد منك اندازو بسيار زاننده رَجُلٌ رِدِّيْس كسكيت كذ للمعنيهما

(رُدُوْدِس) بالضم وكسر الدال جزيرة است بدرياي روم مقابل اسكندريه

(مِرْدَس) كمنبر سنك كوب

(مِرْدَاس) بالكسر ومنك كوب وسنكي كه درچاه اندازند تابدانند كه آب هست درو يا ني وعباس بن مرداس سُلَمي صحابي است كه شاعر ودلاوروجوان مرد بوده

(ن ض) رَدَسَ القَوْمَ) سنك انداخت بر ايشان * و رَدَسَ الحَائِطَ) كوفت ديوار رابمرداس وكلك رَدَسَ الأَرْضَ) يعني كوفت وهموار كرد * و رَدَسَ الحَجَرَ بالحَجَرِ) كوفته وريزه كرد سنك را بسنك * و رَدَسَ بِالشَّيْءِ) برد آنرا يقال ما ادري اين رَدَسَ هَوَاي اين ذهب

(مُرَادَسَة) يكديكر را سنك انداختن

(تَرَدَّسَ عَنْ مَكَانِهِ) فرو افتاد از آن

ردع

(رَدْع) بالفتح كردن زعفران يا اثري از رنك وبوي زعفران يا خون واثري از بوي خوش در بدن واثر كرفتن از رنك وبوي چيزي يقال به رَدْعٌ من زعفران او دم اي لطخ واثر ويقال للقتيل رَكِبَ رَدْعَهُ) يعني بر روي افتاد بر خون خود

(رَادِع) كصاحب آنكه در او اثر بوی خوش باشد. ...
(رَادِعَة) پيراهن پيسه بزعفران يا بيكرى بوى خوش
(أَرْدَع) كوسپند سياه سينه سپيد بدن رَدْعَاء مؤنث رُدْع بالضم جمع
(رُدَاع) كغراب اثری از بوی خوش كه در مانده باشد بجايی و بازگرديدن كردن بيماری رد بدو همت ايلام
(رَدَاع) كسحاب شهری است بيمن
(رِدَاع) ككتاب گل تنك و آب و نام آبی است.
(رِدَاعَة) بالكسر خانه مانندی است كه جهت شكار كرك و كفتار بنا سازند
(رَدِيع) كامير تير پيكان فتاده
(مِرْدَع) كمنبر تير پيكان فتاده و آنكه بی نيل مقصود باز گرديده از جايی و تير تنك سوفار و كشتيبان كاهل و كوتاه بالا و آنكه برو اثری از بوی خوش باشد
(مَرْدُوع) آنكه بروی اثری از بوی خوش باشد و بيمار باز كرده شده
وثوب مَرْدُوع) جامه رنك داده بزعفران.
(ف أَرْدَعَه عَنه رَدْعًا) باز داشت اورا ورد كرد و باز ايستانيد از چيزی
وَرَدَعَ جيبَه عنه) كمنع كرد كريبان خود را از آن وفي الحديث رَدَعَهَا رَدْعَة) ای رجم بها حتی تغير لونه الی الصفرة* ورَدَعَه بالشيء) در ماليد و آلوده ساخت زبان خود
يقال رَدَعَه بالشيء فارتدع) ای لطخه فتلطخ * ورَدَعَ السهم) آنرد پيكان تير را بزمين تا بجای خود نشيند* ورَدَعَ للمرأة) جماع كرد باوی
* ورُدِعَ) مجهولا بركرد يد كونه او
(مُرَدَّع) كمعظم آنكه در روی اثر بوی خوش باشد
(مُرْتَدِع) منهيا للنا هل تهيؤ كه برنشانه رسد و بكفد و شتر تمام سال و مرد آلوده بزعفران يا بچوی خوش ديكر.
(ارْتَدَع) باز ايستاد و بر كرديد و آلوده شد ببوی خوش

ردعل

(رِدْعِل) كزبرج گل ريكان ...

ردغ

(مَكَانٌ رَدِغٌ) ككتف جای گل آلود
(رَدَغَة) بالتحريك وسكين آب و گل تنك وگل زار و جمع رَدَغ كصحيفة و
رداغ كجبال جمع * وردغة الخبال) بحركت زرد آبه دوزخيان ومنه الحديث من قال في مؤمن ما ليس فيه وقفه الله في ردغة الخبال حتى يخرج مما قال.
(رَدِيغ) كامير آنكه همه اقران خود را ... از دوكول
(مَرْدَغَة) ميان كردن و تنوره وی و مرغزار به كوه كوه ميان سينه ... را بر ... اسينه مَرَادِغ جمع * وناقة ذات مرادغ) ماده شتر فربه
(أَرْدَغَت الأرض) كلناك شد زمين
(ارْتَدَغ) در گل تنك افتاد

ردف

(رِدْف) بالكسر پس سوار نشيننده و هر چه در پس چيزی لازم باشد و ستاره است نزديك نسر واقع و انجام بد از كاری و تحرك و سرين و كوهی است و شب و روز و جليس پادشاه كه بطرف دست راست نشيند و در بكل منه الملح تا نشست و بر جاست و چون برود و شاهيان و باجمله هر كه رد وم ملك باشد و چون ملك بجنگ رود او بجايش نشيند و يكی از چهار

ردف

حرف ساکن که پیش از حرف روی بی فاصله آرند چون

(رِدْفَان) بالکسر روز و شب و در قول لبید که در وصف کشتی گوید فالتأم طائفا القدیم فاصبحت ما ان یقوم درأها ردفان مراد ملاح اند که در آخر کشتی باشند و در قول جریر * منهم عتیبة والمحل وقعنب * والحنتفان ومنهم الردفان * ثعلبه و عوف دو پسر عتاب بن هرمی است یا مالک بن نویرة و مرد دیگر از بنی ریاح بن یربوع

(رِدْفَة) بالکسر موضعی است

(رَدَفَان) محرکة موضعی است

(رَدِیف) سپس سوار نشیننده رُدَافَی کسکاری جمع * و ستاره است دیگر نزدیک نسر واقع و ستاره که از مشرق برآید بعد فرو شدن رقیب آن در مغرب و آنکه تیر خود را بیارد بعد پیروزی یکی از ایسار یا دو از انها و بخواهد که تیروی را در تیرهای خود در آرند و ستاره ناظر و مقابل ستاره طالع

(رَادِفَة) شاخ فرزنی که از تنه گر مابن برآمده باشد و پیه رَوَادِف جمع * و مرین و نفخهٔ دوم صور اسرافیل علیه السلام که رعشت ترازا دل

ردف

(رِدَاف) کَکِتَاب جای برنشستن ردیف بر ستور

(رِدَافَة) بالکسر کار ردیفی ملک مانند خلافت

(هُمْ رِدْفَى) کَسَکْرَى گوسپندان ریزه که در خریف بر گرما در آخر نتاج گوسپندان زاده شده باشند

(رُدَافَى) کَحُبَارَى پس سوار نشیننده یستوی فیه الواحد والجمع و سرود گویان شتر و یاری کردن و یقال جاؤا ردافى ای یتبع بعضهم بعضا

(رَادُوف) کطاوس نام مردی هو ابن ابی حماد و پیه رَوَادِیف جمع

(س ن) رَدِفَهُ) پس روی کرد او را و پی رو او شد و یقال نزل بهم امر فردف لهم آخر اعظم منه و منه قوله تعالی تتبعها الرادفة

(اَرْدَفَهُ) پس روی کرد او را و از پی او رفت * وَاَرْدَفَهُ مَعَهُ) سوار ساخت او را بار پی و کذا اَرْدَفْتُهُ اِیَّاهُ) برنشاندم او را پس روی * وَاَرْدَفَتِ النُّجُومُ) در پی یکدیگر برآمدند ستارگان

(مُرَادَفَةُ الْمُلُوك) مفاعلة است از ردافت * و مُرَادَفَةُ الْجَرَاد) برنشستن نر بر ماده و سومی بر هر دو

ردف

* و قولهم هذه دابة لا تُرَادِف و لا تُرْدِف یعنی ردیف را بر نمی دارد و لغت قلیل است یا لغت مولده

(مُرْتَدِف) پس سوار نشیننده

(اِرْتَدَفَهُ) ردیف خود ساخت او را و پس وی برنشست * وَارْتَدَفَ الْعَدُوَّ) از پس گرفت دشمن را

(مُتَرَادِف) قافیه است که در ان دو ساکن جمع آیند و شریک چیزی در یک اسم

(تَرَادَفَا) با یکدیگر و پی یکدیگر شدند و متابعت نمودند * و نیز (تَرَادُف) پیاپی شدن و یک چیز را دو اسم بودن و این لغت مولد است

(اِسْتَرْدَفَهُ) ردیف کردن خواسته از وی

ردق

(رَدَق) محرکة ردج است و آن پلیدی باشد که شتربچه یا اسپ کره و مانند آن نو زاده پیش از خوردن چیزی ریند

ردك

(رَدْك) بحرکت فعل آن نیامده و مستعمل از ان جارية رَوْدَكة و مُرَوْدَكة دختر نوجوان خوب صورت

وغلام رودک ومرودک کودک نوجوان
خوش شکل وبقشتم میشما فتلکون
رباعیة
(مَرْدَك) بالفتح نام مردی
(رُودَكه) نیکو وآراسته کرد آن را

ردم

(رَدْم) بالفتح دهی است بحرین
وموضعی است که مر بنی قرا درا
ومنسوب است بسوی بنی جشم وانچه
برافکند از دیوار ویران وشکسته
وسد یاجوج وماجوج وآواز کمان
یا نام است ومرد بی خیر وتیز
(رَدَم) محرکة بندش رخنه نام
است ردم وارْدُوم جمع
(رِدْم) بالکسر موضعی است
(رِدْمَة) بالکسر انچه باقی ماند
در خنور رحسا
(رَدِيم) کامیر نام دلازری
شتی لعظم خلقه * وثوب ردیم جامه
کهنه رُدُم ککتب جمع
(رَدِيمَة) کسا ینة کرانه در جامه
بهم دوخته رُدُم ککتب جمع
(اَرْدَم) بالفتح کشتیبان ماهر
اَرْدَمُون) جمع
(محمد یوسف بن ردام) بالکسر
محدث است
(رُدَام) کغراب تیز وحرف بی خیر
وتیز دادن والفعل من نصر
(دَارَةُ المُرْدَمَة) ریکسر داره است
مر بنی مالک بن رَبِیعَة را
(مِرْدَام) بالکسر مرد بی خیر
(رَدْمَان) بالفتح موضعی است به
یمن * وردمان بن ناحیه وردمان
بن وائل و رَدْمَان بن رُعَین پدران
قبائل اند
(ض) رَدَمَ الباب رَدْمًا) بند کرد
در را * وردم الثلمة) برآورد رخنه
را ومحکم کرد تمامه آن یا همه یک
پاره مرانثل ازحد است * رنیز رَدْم
در پی کردن جامه وراندک آوردن
کمان را
(ن) رَدَمَتِ السَّحَابُ) ساکن
وبرجای ماند * وردمت الشجرة
برگ آورد وسبز کردید بعد خشک
شدن * وردم الشیء) جاری وروان
کردید
(مُرْدِم) کمحسن ساکن وبرقرار
(اَرْدَمَتِ السَّحَابُ) ساکن وبجای
ماند مدام * وارْدَمَتِ الحُمّی کذلک
* وَارْدَمَتِ الشَّجَرُ) برگ آورد وسبز
کردید پس از یباس که خشک بود
* وارْدَمَ البَعِیرَ) بها زرد شتر را
تا تیز رود
(ثوب مُرَدَّم) کمعظم جامه کهنه
ودر پی کرده
(رَدَّمَتْ علی ولدها ترئیما)
مهربانی نمود ومائل گشت *
(مُتَرَدِّم) بالکسر جامه کهنه وبالفتح
جای در پی کردن جامه
(تَرَدَّمَ ثوبه) در پی کرد جامه خود را
* وتَرَدَّمَ الثَّوبُ) کهنه وپاره آمد
جامه لازم متعد * وتردمت الناقة علی
ولدها ... مهربانی نمود ومائل گشت
* وتَرَدَّمَ فلانًا) پس روی وی کرد
واز پس وی در آمد * وتَرَدَّمَ علی
صاحبه) اطلاع یافت بر چیزی که
در آن بود * رنیز تَرَدُّم) دررود واز
گشتن از خصومت وپیکار

ردن

(رَدْن) بالفتح آواز کوفتن سلاح
بر یکدیگر ودود کردن وبر یکدیگر
نهادن رخت وبرهم تافتن والفعل
من نصر
(رُدْن) بالضم تریز وبن آستین
اَرْدَان جمع * وخطیبة رُدُنٌ)

یعنی نیزه نرم و لغزان

(رَدَن) بالتحریك تنكی یا پوست تنك كه بر روی شتر بچه در كشیده [illegible] بچه بیرون آید از رحم وقت زادن [illegible] و ریسمان

(رادن) كصاحب زعفران و [illegible] [illegible] ومنه [illegible] [illegible] ای [illegible] حمرة صفرة

(رَدَن) بالفتح [illegible] آن [illegible] است

(رُدَین) كزبیر نام اسب بشر بن عمرو بن مرثد

(رُدَینی) بتشدید [illegible] نام [illegible]

(رُدَینَة) كجهینة نام زن سمهرة و هرد و نیزه را راست می كرد ندی و از اینجا است كه گویند قناة رُدَینیة و رمح ردینی یعنی منسوب بردینه

(أُرْدُنّ) بضمتین وتشدید نون خواب ولم یسمع منه فعل وشهری است بشام از ان شهر است عبادة بن نسی و حكم بن عبد الله رحمهم [illegible] است

(مِرْدَن) كمنبر دوك

(مَرْدُون) دوك كرده [illegible]

(من اَرْدَن رَدَنا) معركه پیرا كوفت

و در كشیده شد پوست بر اندام

(رُدِنَ رَدْنَةً) ماننده كرد یك

(مُرْدِن) كمحسن تا رنده * و عرق مُرْدِنٌ خوی كننده بوی

(اَرْدَنَ الْقَمِیصَ) ردن ساخت برای پیراهن * وَأَرْدَنَت الحُمّی) ثابت و برقرار بود تب

(رَدَّنَ القَمِیصَ تَرْدِیناً) ردن ساخت پیراهن را

(اِرْتَدَنَت الْمَرْأَةُ) ساخت دوك را

رده

(رجل رَدِهٌ) ككتف مرد نیك صحت استوار خلقت ستیهنده كه مغلوب نه شود

(رَدْهَة) بالفتح مغاكی در زمین بلند درشت یا در سنگ كه آب در وی گرد آید رَدْه و رِدَاه و رُدَّه جمع * و پشته ماننده ای از زمین درشت سنگناك رَدَه محركة جمع * و خانه بزرگ ترین خانها و هر سنگ كه در ته آب باشد و آب برف و جامه كهنه بدبافت و منه [illegible] وفی الحدیث انه علیه السلام ذكر المقتول بنهروان فقال شیطان الرَّدْهة قیل فی ذی الثدیة وقیل اراد به علیه السلام معویة بن ابی سفیان لما انهزم اهل الشام یوم صفین

(رُدَیْهَة) وادی است در عقیق

(ف) رَدَهَهُ بِحَجَرٍ) سنگ انداخت او را * وَرَدَهَ الْبَیْتَ) بزرگ و كلان ساخت خانه را * وَرَدَهَ فُلَانٌ الْقَوْمَ) بشجاعت وجوانمردی مهتر شد قوم را

ردو

(ن) رَدَاهُ بِحَجَرٍ) سنگ انداخت او را لغة فی الیاء

ردي

(رجل رَدٍ) ككتف مرد هالك والمؤنث بالهاء

(رَدَى) بالقصر هلاكی

(رِدْیَة) بالكسر نوعی از بر افكندن چادر ومنه هو حسن الرِّدْیَة

(رَدَاة) سنگ بزرگ رَدًی جمع

(رادِی) شیر غرنده

(رِدَاء) بالكسر والمد چادر رِدَی مثله و شمشیر و كمان و عقل وجهل و هرچیز كه زینت دهد یا عیبنا كند كرد اند از لغات اضداد است و رام و جمیل و یُقَالُ هو غَمْرُ الرِّدَاء) یعنی او بسیار

اصفهان ونراغ ومانند آنست * وتصغیر
الرداء) کم عیال وکم وام وصار رداءان
باثبات الهمزة مثل الاصلیة وهو
اجود ورداوان بقلبها واوا مثل
التانیث
(مردی) بالکسر سنگ اند اختنی
ومنه یقال للشجاع انه لمردی الحروب
وهم مرادی الحروب
(مرداة) چاه رو سنگ اند اختنی
وتشبه بها الناقة فی الصلابة فیقال
ناقة مرداة ای صلبة قویة علی السیر
(مرادی) ازارها وسپیل شتر وپیل
(ض) ردی الفرس ردیا
وردیانا) جهجهان رفت یا بنوعی
از رفتار میان رفتن ودویدن * وردی
الغراب) جهجهان رفت زاغ * وردت
الجاریة) یک پا بر داشته بر پای دیگر
جهجهان رفت دختر در رفتن بازی * و
ردی الشیء) بشکست آنرا وریزه کرد
* وردت غنمه) بسیار شدند
گوسپندان او وکذا اردی زید علی
الخمسین) یعنی فزون شد سال
او بر پنجاه * وردی فلانا) کوفت اورا
* بردی فلانا بحجر) سنگ
اند اخت اورا * وردی فلان)

برفت ومنه ما ادری این ردی ای
ذهب * وردی فی البیر) فرو
افتاد در چاه
(س) ردی ردی) هلاک شد
(مردی) بالضم وتشدید الیاء چوبی
است که بدان کشتی را رانند مرادی
جمع
(اردیت الفرس) بر رفتار ردی
راندم اسپ را * واردت غنمه))
بسیار شدند گوسپندان او * و
اردی علی ستین) در گذشت
از شصت * وارداه فی البیر)
در چاه افکند اورا * ونیز ارداء) هلاک
ساختن ولاغر نمودن ودر مشقت
اند اختن
(رداه تردیة) در چاه اند اخت
اورا * وجعلت اردیتهم بالحجارة)
ای ارمیتهم بها
راداه مراداة) طلب کرد اورا ومدارا
نمود با وی * ورادی عن القوم)
سنگ اند ازی کرد با ایشان
(ارتدت الجاریة) چادر بر افکند
وحمیل اند اخت
(تردی فی البیر) در افتاد در چاه
* وتردت الجاریة) آراسته کرد ردا

بحمیل وچادر بر افکند

باب الراء فصل الذال

ر ذ ج

(رذنجان) بالفتح شتر [illegible]
تجارت

ر ذ ذ

(رذاذ) کسحاب باران نرم ریزه وهو
فوق القطقط یا باران پیوسته ریزه
که بغبار ماند
(ن) رذت السماء) باران
رذاذ بارید
(یوم مرذ) کمفر ورذاذ ناک
(ارذت السماء ارذاذا) باران
رذاذ بارید * وارذت الارض)
باران رذاذ رسید اورا * ارض مرذة)
بفتح الراء نعت است ازان وقال ابو
عبیدة ارض مرذ علیها ولا یقال
مرذة ولا مرذ رذة * ونیز ارذاذ)
روان شدن جراحت وآنچه در
مشک باشد

ر ذ س

(روذس) بضم راء وکسر ذال جزیرة
ایست بدریای روم برابر اسکندریه
بر مسافت یک شب ازان فتح
معاویة بن ابی سفیان

ر ذ ق

(رُوذَق) کجوهر پوست باز کرده از گوشت وبرهٔ پاکیزهٔ موی برکنده بریان وگوشت پخته بادیك پاره آمیخته رَوَاذِق جمع

ر ذ ك

(رودَك) کجوهرهٔ کوهچك آن ریزه رَوَاذِك جمع

(رَاذَان) بفتح ذال دهی است بطوس ازان ده است احمد بن حامد فقیه

ر ذ ل

(رَذْل) بالفتح ناکس وفرومایه وبلایه ازهرچیز و اَرْذَال رُذُول جمع رُذَّال مثله

(اَرْذَل) بالفتح ناکس وفرومایه و بلایه ازهرچیزی اَرْذَلُون جمع * و اَرْذَلُ العُمر) آخرعمر وآن بدترین عمراست که دران عقل ازکلان سالی خلل کرده وصاحب آن ازثمرهٔ علم که تفکر در آیات است وقیام بموجب شکرش عاجز ماند وان هفتاد و پنج یا هشتاد یا نود است

(رُذَال) کغراب ناکس وفرومایه وبلایه ازهرچیز اَرْذِلَة جمع * یا انکه بهتر وجمیع آن راگزفته باشند

رُذَالَة بالضم مثله

(رَذَالَة) بالفتح ناکسی وفرومایگی وناکس وفرومایه شدن رُذُولَة مثله والفعل من کرم وعلم

(رَذِیل) کامیر ناکس وفرومایه وردی وهیچ کاره ازهرچیز رُذَلاء ورُذَالی کعباری جمع

(رَذِیلَة) ناکمی ضد فضیلت

(ن) رَذَلَهُ ناکس وفرومایه گردانید اورا (رَذُول) فرومایه نعت است ازان

(اَرْذَلَه اِرْذَالاً) ناکس وفرومایه گردانید اورا * ونیز (اِرْذَال) صاحب ناکسان وفرومایگان گردیدن یقال اَرْذَلَ فلانٌ اذا صار اَصحابه رُذَلاء

(اِسْتَرْذَلَه) ناکس وهیچ کاره یافت آن را

ر ذ م

(رَذْم) بالفتح روان ازهرچیز یا مردم ناکس * وقیل رَذْمَة دیك پرکه ازسرش بریزاند

(رَذَم) بالتحریك پریشان ومتفرق یقال رأیت رَذَماً من الناس ای متفرقین وکهنه ورَذِی ومنه قولهم صَارَ بعدَ الخز فی رَذَم یعنی بعد لباس خز ورد پیدا در لباس کهنه وبلایه گردید در حق شخصی گویند که بعد فراخ عیش در تنك زیست مبتلا گردد

(رُذَام) کغراب بمعنی رذم بسکون است درهردو

(رَذُوم) کصبور رمائل وروان ازهرچیز * وعظم رَذُوم استخوان که مغزآن روان باشد * وجفنةٌ رَذُومٌ کاسهٔ پرکه آب ومانند آن ازسرش بیرون آید رُذُم ککتب ورَذَم محرکة جمع

(رَذَمَان) محرکة جماعت اندك یقال هو فی رَذَمَان من الناس یعنی او میان مردمان است که اندك اند

(ناقةٌ رَاذِمٌ) شترماده که شیرروانه (وکذا شاةٌ رَاذِم) انکه شیرش روان باشد ازکثرت

(رَوْذَمَة) بالفتح نوعی ازرفتار اسپ تاتاری

(ن ض) رَذَمَ اَنفُهُ رَذْماً ورُذَاماً ورَذَمَاناً) روان گردید بینی او

(س) رَذِمَتِ القصعة بیرون شد آب ازسرآن

(أَرْذَمَتِ الْقَصْعَةُ) بيرون شد
آب از سر آن * و نيز (إِرْذَام) زياده
شدن هر چيزي يقال أَرْذَمَ عَلَى
الخمسين يعني عمرش زائد بر پنجاه
سال شد

رذن

(رَذَان) كسحاب دهي است به
نيشاپور
(رَاذَان) موضعي است و موضعي
است باصفهان اصله روذان ذكره
في رذ و ياقوت گفته كه از نواحي
مدينة منوره است و در رحلة
ابن مسعود مذكورست و دو قريه است
از سواد عراق * و (ابن راذان) از
مقريان عبد الله بن محمد فرد است
(رَاذَنَات) روستاها است
(رَوْذَنَ رَوْذَنَةً) عاجز و مانده
گرديد لغتي است در رودن

رذي

(رَذِيّ) كغني بيمار گران از بيماري
و ضعيف و سست از هر چيزي و شتر
لاغر از رفتن و فرو مانده براه رَذِيَّة
مونث در همه رَذَايَا و رُذَاةٌ جمع
* و منه في حديث الصدقة
فلا تُعطى الرَّذِيَّةُ اي المهزيلة

(س) رَذِيَ رَذَاوَةً) بيمار
و ضعيف و سست گرديد
(مُرْذَى) مبنيا للمفعول مانده
براه افكنده
(أَرْذَاهُ غَيْرُهُ) بيمار و سست گردانيد
او را * و (أَرْذَى فُلَانًا) داد او را ناقه رَذِيَّة
* و (أَرْذَى نَاقَتَهُ) پس گذاشت
ناقه خود را و براه انداخت و لاغر
و نزار گردانيد آن را * و نيز (إِرْذَاء
صاحب شتران رذايا گرديدن
و هلاك ساختن و در مشقت
انداختن

باب الراء فصل الراء

ررق

(رَيْرَق) بالفتح و بكسر سلك انگور

باب الراء فصل الزاي

رزء

(رُزْء) بالضم مصيبت أَرْزَاء جمع
(رَزِيَّة) كنقيصة مصيبت و كمي
و عيب رَزَايَا جمع
(مَرْزِئَة) كمحمدة مصيبت
(ف س) رَزَأَهُ مَالَهُ رُزْءًا) بالضم
رسيد از ان چيزي را * و كذا (رَزَأَهُ
رُزْءًا و مَرْزِئَةً) رسيد از ان خير
را و في حديث سراقة فلم يرزآني شيئا
اي لم ياخذا منه شيئا * و (رَزَأَ الشَّيْءَ)
كم كردن آن را * و (رَزَأَتْهُ رَزِيَّةٌ) اي
أَصَابَتْهُ مُصِيبَةٌ * و (مَا رَزِئْتُهُ)
بالكسر و هو الاكثر يعني كم نكردم
آن را
(رَجُلٌ مُرَزَّأٌ) كمعظم مرد جوان
مرد كه مردم مال ان بسيار ببرند
مُرَزَّؤُون جمع * و في الحديث المؤمن
مرزأ اي مفعول بالرزية اي المصيبة
و مصاب بالبلاء و يروى مُرَزًّى (قوم
مُرَزَّؤُن) گروهي كه مردم خيار
آن در گذشته باشند
(ارْتَزَأَ مَالَهُ) رسيد از ان چيزي را
* و (ارْتَزَأَ مَالُهُ) كم گرديد و نقصان
پذيرفت

رزب

(إِرْزَبّ) بالكسر و تشديد الباء
كوتاه و هو ملحق بجردحل و كلان
و بزرگ و درشت و سخت و سطبر
و كس زن يا كس سطبر و زهار زن
(إِرْزَبَّة) بكسر و تشديد با كلوخ
كوب آهني يا عام است
(مَرْزَبَة) بالفتح مهتري اهل فرس
(مِرْزَبَّة) بالكسر مشددة الباء
كلوخ كوب يا بخفيف و آهن كوب

...ند آدان ...
(مِزْرَاب) بالکسر ناودان لغة
فی مِیزَاب ولیست بفصیحة کشتی
... زرک یا کشتی دراز مَرَازِیب
جمع
(مَرْزُبان) بضم الزاء رئیس فارسیان
... مَرَازِبَة جمع * ومرزبان
(... أرة) شیر لانه رئیس الاجمة
... ورَأْسُ المَرْزُبان) موضعی است
... ردیك به شعر
(مَرْزُبانِیّة) دهی است ببغداد
(...) ... کرفت اورا واز
جای نرفت

رزح

(رَازِح) کصاحب شتر افتاده از لاغری
رُزَّح کرکع جمع * ونام پدر قبیلة
است از خولان * وعاصم بن رَازِح
محدث است راحمد بن علی
(رَازِح) جاهلی است
(رَزَاح) بالفتح نام پسر عدی بن
کعب وبالکسر نام پسر عدی بن تهیم
برو ربیعة بن حرام
(رَزِیح) کامیر لاغر یقال بعیر
رزیح وناقة رزیح وابل رَزْحَی
کقتلی یعنی شتران لاغر ورزاحی
ومَرَازِیح ورُزَّح کرکع مثله
(مُرْزَح) کمقعد مقطع بعید از زمین
هموار
(مِرْزَح) کمنبر چوب دو شاخه که
تاك رز را بوی برکشند از زمین
وآواز سخت یا آنکه سخت نباشد
مِرْزِیح بالکسر مثله
(ف رَزَحَتِ النَّاقَةُ رُزُوحًا
ورَزَاحًا) افتاد از ماندگی ولاغری
ولاغر گردید * ورَزَحَ فلانًا بالرمح
رَزْحًا) نیزه زد او را وخسته کرد
(تَرْزِیح) لاغر وناتوان کردانیدن شتر
یقال رزحت البعیر اذا اهزلته

رزخ

(رَزْخ) بالفتح درخستن به نیزه
والفعل من فتح وآهن بن نیزه

رزز

(رُزّ) بالضم برنج وقد مرت لغاته
(رِزّ) بالکسر آوازیکه از دور آید
رِزِّیزَی کدلیلی مثله یا عام است
یا آواز تند ریا بانك شتر وفی الحدیث
من وجد فی بطنه رزا فلینصرف
ولیتوضأ اراد به الحدث
(رَزَّة) بالفتح زرفین در
(رَزِیز) کامیر کیا هیاست که بوی
رنك کند
(رُزَیز) کزبیر ابو البرکات مسلم بن
برکات بن رزیز استاد دمیاطی
است
(رَزَاز) کسحاب قلعی است
(اِرْزِیز) بالکسر لرزه وخستگی نیزه
ریخ ریزه ومرد دراز آواز
(رَزَّاز) کشداد لقب ابو جعفر بن
بختری وعثمان بن احمد بن
سمعان وعلی بن احمد بن محمد بن
بیان وسعید بن محمد بن سعید
مدرس مدرسه نظامیه ونبیره اش
سعید واحمد بن محمد بن علویه
ومحمد بن نفیس بن منجب که
محدثان اند
(ن ض رَزَّتِ الجَرَادَةُ) سپوخت
وفرو برد ملخ دم خود را در زمین
تا خایه نهد * ورَزَّ الرَّجُلَ) خسته
کرد وی را به نیزه * ورَزَّ الباب)
نیکو کرد زرفین در را * ورَزَّ الشَّیءَ
فی الشَّیءِ) ثابت واستوار کرد
چیزی را در چیزی * ورَزَّتِ السماءُ)
بانك کرد
(رَزْرَزَة رَزْرَزَة) جنبانیدن آن
را * ورَزْرَزَ ...) برابر گرد بال

را
(اِرْزَاز) دم بزمین فرو بردن ملخ
جهت بیضه نهادن
(طَعَامٌ مُرَزَّزٌ) کمعظم طعام بابرنج
پخته * وقرطاسٌ مُرَزَّزٌ کاغذ امار
ومهره یافته
(تَرْزِیز) آسان وہموار کردن کار را
یقال رززت ذلک الامر ترزیزا
اذا وطأته ومهّدته ومهره وآمار کردن
کاغذ را
(اِرْتَزَّ البَخِیلُ عِنْدَ المَسْئَلة
ارتزازا) بخیلی کرد * وارْتَزَّ السهم
فی القرطاس) درنشست تیر
به نشانه * ونیز ارتزاز ثابت بودن
بجایی وپشیمان وترنجیده شدن

رزع

(هوارزع منه) او بد دل تراست
ازوی

رزغ

(رَزِغ) ککتف مرد افتاده وفرو شده
در گل ودر دشواری وبالتحریک
مصدر منه والفعل من سمع
(رَزَغَة) محرکة گلزار ولا یستان
رَزَغ محرکة ورِزَاغ کجبال جمع
(اَرْزَغَ المَطَرُ الأَرضَ اِرْزَاغًا)
گلناک کرد زمین را باران * وَاَرْزَغَ
المَاءُ) کم شد آب * وَاَرْزَغَ فی فُلانٍ)
طمع کرد دران وبعیار رنجانید او را
یا خوار داشت وعیب نمود وطعن
کرد دروی وضعیف شمرد آن را * و
اَرْزَغَتِ الأَرضُ) گلناک گردید
واَرْزَغَ المُحْتَفِرُ) بگل زمین
رسید کننده * وَاَرْزَغَتِ الرِّیحُ) نم آورد
باد سرد
(مُرَازَغَة) کُشتی گرفتن وطعن کردن
مریکدیگر را
(اِسْتَرْزَغَهُ) ضعیف وخوار شمرد
آن را

رزف

(نَاقَةٌ رَزُوفٌ) کصبور دراز
یا کشاده گام وسریع
(رَزَفَاتُ بَلَدِ کَذَا) جایهای
نزدیک شهر
(ض) رَزَفَ الجَمَلُ رَزْفًا
ورَزِیفًا) بانگ کرد * ونیز رَزِیف
شتاب کردن ازبیم * ورَزَفَتِ النَّاقَةُ)
بشتافت ربوبه دویدن * ورَزَفَ
الأَمرُ) نزدیک شد کار * ورَزَفَ اِلَیْهِ)
پیش درآمد اورا
(اَرْزَفَ الجَمَلُ اِرْزَافًا) بانگ
کرد شتر * وَاَرْزَفَتِ النَّاقَةُ) پویه
دوانیدم آن را * وَاَرْزَفَ اِلَیْهِ) پیش
درآمد وی را * وَاَرْزَفَهُ اِلَیْهِ) مضطر
کرد آنرا بسوی او * وَاَرْزَفَ) متوحش
کردید وبشتافت ازبیم * وَاُرْزِفُوا
مجهولا شتابانیده شدند در
هزیمت ومانند آن
(رَزَّفَ اِلَیْهِ تَرْزِیفًا) پیش درآمد
اورا وتقدیم الزاء لغة فی الکل

ردق

(رَزْدَق) کجعفر صف مردم ورسته
ازهرچیزی معرب رسته
رُزْدَاق) بالضم روستا وسواد شهر
معرب است

رزق

(رِزْق) بالکسر روزی وهرچیز که
ازان نفع برد ارواح مرسوم وقوله
تعالی وفی السماء رِزقکم هو اتساع
فی اللغة کما یقال التمر فی قعر القلیب
یعنی منه سقی النخل وباران ومنه
قوله تعالی وما انزل الله من السماء
من رزق وشکرا ارزاق جمع * و
رزق الله بن سلام ورزق الله بن موسی
ورزق الله الکلوذانی ورزق الله
بن الاسود محدثان اند وملک یبعثه

(الرِّزْق) یکی از سرحدهای بیابان بوده در بصره پیش از آنکه نشان او حدید پیدا کنند مسلمانان
(رَزْقه) یک بار دادن رَزَقات بالتحریک جمع * ورَزَقات الجُند وارزاقهم) رزق و موسوم ایشان
(رجل مَرْزُوق) مرد بابخت * و مَرْزُوق حِمصی و مَرْزُوق باهلی مَرْزُوق تیمی محدثان اند و دانشمندان
(رَازِقی) مست ضعیف از عرق جین سیرغ از آنکه سپید دراز
(رَازِقَة) جامه کتان سپید و می
(رُزَیق) کزبیر یا بروزن امیر نهری است بمرو و نهری منسوب است احمد رُزَیقی ابن عیسی تلمیذ ابن المبارک * و (رُزَیْق) کزبیر قلعه است بیمن و نام دو کس تابعی و نام پسر سوار و پسر عبدالله و پسر حکیم و پسر ابی سَلْمَى و رُزَیق ابوعبدالله الْهانی و ثقفی و اعمی و رُزَیْق ابو جعفر و رُزَیق ابوبکار و رُزَیق ابو وهبه مولی عبدالعزیز بن مروان و رُزَیق ابن حیان تابعی و رُزَیق ابن حیان الفزاری و رُزَیق ابن سعید و رُزَیق بن هشام و رَزَیق بن عمرو بن مرزوق و رُزَیق بن نجح و رُزَیق بن کریم و رزیق بن ورد و اما کسانیکه نام جد ایشان رُزَیق است حکیم است و عبدالله و هَیْثَم و سُفیان و عَمّار و حسین و جَعْد و علی و محمد و آنکه نام جد یا پدر جد او رُزَیق است سلیمان بن ایوب است و احمد بن عبدالله و یزید بن عبدالله و سلیمان بن عبدالجبار و سعید بن قاسم بن سلمه و طاهر بن حسین بن مُصعَب و حسین بن محمد بن مصعب و ابو رُزَیق راوی است از علی بن عبدالله بن عباس
(رَزّاق) کشد اه پیدا کننده روزی و دهنده آن
(محمد بن احمد بن رِزْقان) بکسر است
(احمد بن عبدالوهاب بن رُزْقُون) بضم اشبیلی مالکی متاخر و احمد بن علی بن رُزْقُون مُرسی
(رَزَاقیّ) مح
(ن) رَزَقَهُ اللهُ رِزْقًا) روزی داد او را خدای * و رَزَقَ فُلانًا) شکر کرد او را و الغت ازدی است و منه قوله تعالی وتجعلون رِزْقَكُمْ انكم تكذبون ای شکر رزقکم او تکذبون معطیکم و تقولون مُطرنا بنوء کذا
و نیز (رَزْق) بالفتح دادن و بکیس و منه فی خدیجة رضی الله عنها رُزِقْتُ حبها یعنی ان حبها فضیلة حصلت لی * و نفع بخشیدن
(مُرْتَزِق) هر چیز که از آن نفع بردارند
(ارتزاق) موسوم گرفتن لشکر و روزی یافتن
(رَزِیق) بالفتح او کد رهم سلف انگور یا آن بمهمله است

رزك

(رُزَّيك) بالضم والتشدید نام پدر ملك صالح و طلائع بن رُزَّیك وزیر مصر بوده

رزم

(رزم) موضعی است بدبار مراد * و خوارزم) شهری است قیل اصله خوار رزم باضافه خوار الی رزم مخفف
(رَزْمَه) بالفتح یک بار خوردن.
(رُزَّم) کصرد ثابت قائم بر زمین و شیر بیشه
(رَزَمَه) بالتحریک آواز ناقه

ازحلق بی دهن کشاده پیش بچه
برمثال ناله وهو اخفی من الحنین
وفی المثل لاخیر فی رزمة لادرّة فیها
درحق کسی گویند که وعده کند و
بجای نیارد * ورزمة السباع)
آواز دادن
(رِزمة) بالکسر پشتوارهٔ جامه
وضرب شدید ویفتح منهما
(رازم) کصاحب شتر بر زمین مانده
از لاغری رزام ککتاب جمع * و
ناقه رزام) ای ذات رزمة
(رزیم) کامیر آواز شیر
(رِزام) ککتاب مرد درشت سخت و
رزام بن مالک او ابن حنظلة پدر
قبیلهٔ است از تمیم
(نوء المِرزم) کمنبر ستاره سرما
* وامّ مِرزم) باد شمال وباد * و
مرزمان دو ستاره اند یا هریر و شعری
وانها را مغربی دانند ومنه لاخیر
فی الزمان ما طلع المرزمان
(مِرزامة) بالکسر شتر ماده جوان
یا بسیار خوار و رام
(ن ض) رزم البعیر رزوما ورزاما)
بضم هردو بر زمین ماند شتر از لاغری
* ورزم الشیء) گرد آورد آن را

در جامه * ورزم الشتاء رزمة
سرد گردید * ورُزِم الرجل) مجهولا
بر جای ماند از بیماری
(ن) رزم فلان) بمرد * ورزم
بالشیء) گرفت آن را * ورزم رزما)
یک بار خورد * ورزمت الام)
بزاد آن را * ورزم علی قرنه) غالب
آمد بر حریف خود و بر نشست
بر آن
(مُرزِم) کمحسن شیر بیشه
(ارزم الرعد ارزاما) سخت
بانگ کرد تندر یا عام است * وارزمت
الناقة) ناله کرد وآرزومند بچه
گردید * وارزمت الریح) آواز
حنین شتر کرد باد وفی المثل لا افعله
ما ارزمت ام حائل یعنی تا وقتیکه
ناله کند مادر بچه نوزاده یعنی گاهی
(ورزّم الثیاب ترزیما) پشتواره
جامها بست * ورزّم القوم) بر زمین
زدند خود را و دوسیدند بر زمین
وازجای نرفتند
(مُرازمة) بریک طعام مداومت
ناکردن یعنی یک روز گوشت خوردن
ویک روز شهد ویک روز شیر ویک روز خرما
ومانند آن وخوردن ولقمه فرو بردن را

بشکر وحمد آمیختن یا خوردن نرم
وخشک وشیرین وترش ونان خشک
ونان با نان خورش واین همه معانی
تفسیر کرده اند قول عمر رضی الله
عنه اذا اکلتم فرازموا * ونیز یکدیگر
خوردن دو چیز را وجمع کردن میان
دو چیز در خوردن چون نان وتمر و
مانند آن ویقال رازمت الابل
اذا خلطت بین مرعیین * ورازم
بینهما) اذا جمعهما * ورازم الدار)
اقامت در آن کرد در خانه * ومرازمة
السوق) خریدن چیزی را کم
از بار پشت
(ترکته بالمترزّم) مبنیا للمفعول
گذاشتم او را دوسیده بزمین
(ارزیمام) سخت بخشم شدن.

رزن

(رَزن) بالفتح جای بلند هموار که
آب ایستد بروی رزون ورِزان
بالکسر جمع
(رِزن) بالکسر کرانه
(رِزنة) بالکسر جای گرد آمدن آب
رزان بالکسر جمع
(ارزن) بالفتح درختی است سخت
چوب که از وی عصا سازند مشهور است

بلدمینیه وآن را المزنُ الرّوم هم
گویند از ان شهراست عبد الله بن علی
ابن احمد محدث وشهریست دیگر
بارمینیه * ودشت ارزن) موضعی
است میان شیراز وکازرون بر سه
فرسخ از شیراز
(ارزنان) دهی است باصبهان
(مَرزَنَة) بالفتح روزن خانه وروشن
دان معرب است
(رَزِین) کامیر صاحب وقر وبردبار
ونام مردی * وشیء رَزِین) گران سنگ
نلد
رَزانت) سنگینی وبردباری
(رَزانَة) بالفتح اهستگی ووقار
(ارزنجان) شهریست بروم
(ل) رَزُنَ رَزانَةً) بردبار
وصاحب وقار گردید
(ن) رَزَنَهُ رَزْنًا) بدست برداشت
آن راتا گرانی وسبکی وی معلوم شود
ورَزَنَ بالمکان) اقامت کرد دران
(مُرازَنة) هم منزل شدن وفرود
آمدن باهم * ویقال هو مرازِنُه
ای مُحالُّه
(تَرَزَّنَ فی الشیء) وقار پیدا
کرد دران وثبات ورزید

(تَرازُن) بهم دیگر مقابل وبرابر
شدن یقال الجهلاء یترازنان ای
یتناوحان

رزو

(رَزَا) کعلی نام جد ابو الخیر محمد
بن احمد امام جامع اصبهان

رزی

(ض) رزی فلانا) قبول کرد
احسان اورا
(ارزی الیه) پشت بازنهاد بدو
وپناه گرفت بوی

باب الراء فصل السین

رس ب

(رَسَب) محرکة شمشیر در رکن رنده
درضریبه
(رُسَب) کصرد نام شمشیر نبی
صلی الله علیه وسلم ومرد عاقل و
بردبار
(راسب) کصاحب مرد عاقل وبردبار
وزمینی است * وجبل راسب) کوه
ثابت واستوار * وبنو راسب قبیلة
است
(رَسُوب) کصبور سونیزه وشمشیر
ماضی ودرکار رنده درضریبه
(مِرسَب) کمنبر مرد عاقل وبردبار
ونام شمشیر نبی صلی الله علیه وسلم یا
آن یکی از شمشیرهای هفتگانه است
که بلقیس به سلیمان علیه السلام
هدیه فرستاده ونام شمشیر حارث بن
ابی شمر وفیه یقول ضربت بالمرسب
راس البطریق
(مَراسِب) ستونها مَرسَب یکی
(رَوسَب) کجوهر بلا
(ن ک) رَسَبَ فی الماء رُسُوبًا)
بتک نشست چیزی درآب * ونیز
رُسُوب فرورفتن چشم بمغاک
(اِرساب) فرورفتن چشم بمغاک
از گرسنگی یقال أرسَبَ ای ذهب
عینه فی راسه جوعا وبتک بردن چیزی
ومنه فی وصف اهل النار اذا طفت
بهم النار ارسبتهم الاغلال ای اذا
رفعتهم واظهرتهم حطتهم الاغلال
بثقلها الی اسفلها

رس ت

(رُستَه) بالضم لقب عبد الرحمن
بن ابو الحسن زهری اصبهانی

رس ت ب

(ابو شعیب رُستَبی) بضم و فتح
ثالث صالح بن زیاد محدث است

رس ت ق

(رُسْتاق) روستا رَسَاتِیق جمع

رس ت م

(رُسْتَم) بالضم وفتح المثناة وقد تضم
اسم جماعت محدثان و اسم
جماعت

رس ت ن

(رَسْتَن) كجعفر شهری است میان
حماة وحمص ازان شهر است عیسی
بن سلیم رستنی

رس ح

(رَسَح) محركة لاغری سرین ولاغری
هردو ران والفعل من سمع وكفتح
(اَرْسَح) لاغر سرین و كوك لخفة
وَرِكَيْه
(رَسْحاء) مونث اَرْسَح است وزن
زشت باعام است رُسْح بالضم جمع
وفی الحدیث لاتسترضعوا اولادكم
الرُّسْح ولا العُمْش فان اللبن یورثهما

رس خ

(رَاسِخ) استوار و پای برجای ومنه
الرّاسخون فی العلم
(ن) رَسَخ رُسُوخًا ثابت و استوار
و پای برجای شدن * ورَسَخ الغَدِیْر
فرو رفت آب ان در زمین و سپری
كردید * ورَسَخ المَطَر فرو رفت نم
باران تا نم زمین
(اَرْسَاخ) ثابت و استوار كردانیدن
چیزی را

رس د ق

(رُسْدَاق) بالضم روستا

رس س

(رَسّ) ابتدای چیزی و اول آن و
منه رَسُّ الحُمّٰى یعنی اول تب وچاه
بسنك برآورده و نام چاه بقیه ثمود
كه بكذیب نبی خود كردند و در ان
چاه بند ساختند تا آنكه مرد یا دهی
است و آن قوم را اهل الرس كویند
و نام وادی و نام ابی و حرف حرفی
كه بعد الف تاسیس است یا قبل آن
یا فتحه قبل تاسیس و پاره از چیزی
یقال بلغنی رَسٌّ من خبر ای شیءٌ منه
و بند كردن و باز داشتن كسی را و صلاح
كردن میان قوم * افساد كردن از لغات
اضداد است و چاه كندن و در زیر
خاك پنهان كردن چیزی و در كور
كردن مرده را و دانستن امور و تفحص
انها و فرو بردن ملخ دم را بزمین
تا بیضه نهد و دیدن كسی را والفعل
من نصر و كذشتن اندیشه بدل یقال
فلان یَرُسُّ الحَدِیثَ فی نفسه ای
تحدث به لنفسه و محمد بن اسمعیل
رَسّی علوی است
(رَسَّة) بالف[redacted]ستوار
(رُسَّة) بالضم كلاه
(رَسِیس) كامیر ثابت و استوار
و مرد بی لك خردمند و خبر كه بعض
نرسیده و اول دوستی و اول تب
(رُسَّی) كحمی پشته یا باران بزرك
قطره
(رَسَارِس) كعلابط نام پدر
(رُسَارِس) كعلابط نام پدر

رملحس

(رَسْرَسَ البَعِیرُ رَسْرَسَةً) جنبید
تا برخیزد
(مُرَاسَّة) بالكسی چیزی را ابتدا
كردن یا با كسی بحاكم شدن
(اِرْتَسَّ الخَبَرُ فِی النَّاسِ) فاش
و ظاهر كردید
(تَرَاسّ) با یكدیكر راز كفتن

رس ط ن

(رَسَاطُون) می لغت رومیان است
مستعمل عرب

رس ع

(رَسَع) محركة درد مندی بنام
چشم والفعل من سمع.

(اَرْمَع) درد مند نيام چشم
(عين رَمْعَاء) چشم برچفسيده
نيام چشم
(رِمَاعَة) بالكسر دوال بافته كه
برو دوال شمشير باشد رَمَائِع جمع
(رَمِيع) كامير موضعي است
(رُمُوع) بالضم دوال پاي بافته
كه در ميان كمان بندند
(مُرَيْسِيع) مصغر مرموع چاهيست
يا آبيست مر خزاعة را بو يكروزه
راه از فُرُع واليه يضاف غزوة بني
المصطلق وفيها سقط عقد عائشة
رضي الله عنها ونزلت آية التيمم
(س ف) رَمَعَتْ عَيْنُهُ) برچفسيد
نيام چشم او بعلت يا عام است
و بركرديد چشم وتباه شد
(ف) رَمَعَ الصَّبِيُّ) در پاي
يا در دست او مهره دفع چشم بست
(رَمَعَ اَعْضَاءُ الرَّجُل) تباه
و هشته وسست كرديد اعضاي
مرد
(مُرَمَّع) كمعظم درد مند نيام
چشم مُرَمَّعَة بالتاء مثله رعين
مُرَمَّعة چشم برچفسيده نيام
(اِرْمَعَ) درد مند ي نيام چشم
[illegible]

و از چفسيدن آن دوال از انكا فتة
دران دوال ديگر داخل كردن
جهت بندش چيزي چنانكه
در مصاحف مي بندند

رمغ

(رُمْغ) بالضم وبضمتين خرده كاه
دست وپاي ستور وآن جاي باريك
پيوند سر دست وپا بود يا پيوند
ميان ساعد وكف وساق وقدم
وهمچنين از مرد ابه اَرْمَاغ وَاَرْمُغ
جمع
(رَمَغ) محركة سستي وفروهشتكي
دست وپاي ستور
(رِمَاغ) بالكسر رسن كه بر رُمْغ
ستور وجز آن بندند ميوس آن چيز
استوار كنند تا برفتن نتند يا عام
است
(رُمَاغ) كغراب موضعي است
(رَمِيغ) كامير فراخ از هرچيز و
طعام رَمِيغٌ طعام بسيار
(مُرَامَغَة) يكديگر رمغ كرفتن در
كشتي ويقال رامغه اي اخذ رمغه
في الصراع رِمَاغ بالكسر مثله
(راي مُرَمَّغ) كمعظم راي سخت
وتا درست

(تَرْمِيغ) فراخ كردانيدن ودر هم شكستن
را بهم آوردن وتركردن باران
زمين را وتا بر مغ رسيدن آب
باران
(اِرْتِمَاغ) فراخ شدن وفراخ
كردانيدن ومنه قولهم اِرْتَمِغْ على
عِيَالِكَ يعني فراخ كردان نفقه را
برعيال خود

رس ف

(اُرْسُوف) بالضم شهريست بساحل
بحر شام
(ن ض) رَسَفَ رَسْفًا ورَسِيفًا
ورَسَفَانًا) محركة رفت رفتار
پابند بر پاي ومنه في حديث
الحديبية فجاء ابوجندل يرسف
في قيوده اي يتحامل برجله مع القيد
(اِرْسَافُ الابل) راندن با قيد
شتران را
(اِرْتَسَفَ اِرْتِسَافًا) بلند كرديد
ارتسف ارتسافا كافهم مثله كذا في
نسخة من القاموس بخط من يعتمد
بثلثة قراءة الى المؤلف

رس ل

(رَسْل) بالفتح رفتار نرم وشتر نرم
رو وموي فروهشته

رسل رسل

(رَسْلَة) بالفتح زنيكه در هرد و ساق وي موي بسيار ود راز باشد وشتر مادۀ نرم رو وكاهلي ومستي
(رِسْل) بالكسر روش نرم ونرمي وآهستگي وگراني بار ومنه على رِسْلِكَ ويفتح يعني آهسته باش وقرار باش ومنه الحديث في الصدقة الا من اعطى في نجدتها ورسلها يريد الشدة والرخاء وشير وسرباز وي اسپ
(رِسْلَة) بالكسر آهستگي وگراني باري ويقال على رِسْلَتِك يعني آهسته باش
(رَسَل) محركة پارۀ از هرچيز أرْسال جمع * ويقال جاءت الخيل أرْسالا اي قطيعا قطيعا * وشتران يا شتران از ده تا بيست و پنج وكذلك في الغنم يا گلۀ شتران وگوسفندان
(جارية رُسُل) بضمتين دختر خرد سال كه معجر نپوشد
(رَسِيل) كامير فراخ وچيز لطيف وكشن وپيغام كننده وآب خوش وپاكيزه وپيغام * ورَسِيلُ الرَّجُلِ الذي يوافقه في نضاله ونحوه
(رَسُول) كصبور پيغام وپيغام برنده و پيغام بر أرْسُل ورُسُل ورُسَلاء جمع
وقوله تعالى إنَّا رَسُولُ رَبِّ العَالَمِين ولم يقل رسل رب العالمين لان فعولا وفعيلا يستوي فيهما المذكر والمؤنث والواحد والجمع كعدو وصديق * وموافق وباهم در تيراندازي ومانند آن
(رِسَال) كتاب قوائم ستور
(رِسَالَة) بالكسر كتاب پيغام وپيغام بري ويفتح * وام رِسالة) بالكسر رخمة است
(مِرْسَال) بالكسر تير كوتاه * وناقة مِرْسال) شتر مادۀ نرم رو ومَراسِيل جمع * وقولهم لا يكون الفتى مِرْسالا اي مُرْسِلَ اللقمة في حلقه او مرسل الغصن من يده ليصيب صاحبه
(رُسَيْلي) مصغرا مقصورا جانوري است * والقى الكلام على رُسَيْلاتِهِ) خوار داشت آنرا
(رَاسِلان) هردو شانه يا دو رگ است در هردو شانه يا شكم هردو ران
(س) رَسِلَ البعير رَسْلًا و رَسَالَةً) نرم رفت يا نرم رو گرديد * ورَسِلَ فُلانٌ رَسْلًا) فروهشته موي شد
(مُرْسَل) مبنيا للمفعول فرستاده وپيغام بر وحديثي كه آخر اسنادان محذوف باشد اعلى باين وجه المحدث في التابعي ثم يقول التابعي قال رسول الله صلى الله عليه وسلم هكذا ولم يذكر صحابيا فيقال حديث مرسل واحاديث مرسلة وموي فروهشته
(مُرْسَلَة) بالتاء گردن بند دراز كه بر سينه افتد يا گردن بند كه در آن مهره رجز آن با مد و مُرْسَلات بادها يا فرشتگان يا اسپان اند
(أرْسَلَ فُلانٌ) بسيار شير گرديد وصاحب گله ها شد * ونيز ارسال بر گماشتن وفرو گذاشتن وخود رها كردن وفرستادن به پيغام
(مُراسِل) مبنيا للفاعل زنيكه در هرد وساق وي موي بسيار ود راز بود يا زنيكه بخطبه كنندگان نامه و پيغام كند يا آنكه او را شوي جدا كرده باشد يا زن كلان سال يا زن شوي مرده او التي احست من الزوج الطلاق فتزين لآخر وتراسله وفيها بقية
(مُراسَلَة) نامه وپيغام كردن باهم
(رَسَّلَ تَرْسِيلًا) بسيار شير گرديد * ورَسَّلَتْ فُصْلاني) شير داد مشتو

پیکان را * ونیز (تَرْسِيل) هموار و آرمیده و پیدا خواندن

(تَرَسُّل) آهستگی وگرانباری ونامه ورسالت ساختن از خود * و (تَرَسَّل فِي قراءته) آهسته و پیدا خواند

(تراسُل) همدیگر فرستادن نامه و جز آن یقال تراسلوا اذا ارسل بعضهم الی بعض

(شَعْرٌ مسترسَل) موی فروهشته (استرسَل الشَّعْرُ) فروهشته گردید موی * وَاسْتَرْسَلَ اليه) گستاخی نمود وموانست جست * وَاسْتَرْسَلَ) ای قال ارسل الیّ الابل اَرْسَالاً ای قطیعا قطیعا

رس م

(رَسْم) بالفتح جاه پنهان کرده بخاك ونشان یا بقیهٔ آن یا نشان ناپیدا اَرْسم ورُسُوم جمع * و طریق وآیین وچیزی است که بدان دینارها را جلاده هند وتمغا وآن چوبی است کنده که بدان انبارها را مهر کنند

(رَسَم) محرکة خوبی رفتار

(رَاسِم) آب روان

(رَسُوم) انکه باقی ماند بر صعد یك شبانروز * وناقة رَسُوم) شتر ماده که نشان سپل او بر زمین ماند از سختی

(رَسِيم) کامیر نوعی از رفتار شتر والفعل من ضَرَبَ یقال رَسَمَ البَعِيرُ یعنی برفتار رسیم رفت ونام صحابی است مُجَيري عَبْدِي

(مِرْسَم) کمنبر بمعنی رسیم است که نوعی از رفتار شتر باشد

(رَوْسَم) کجوهر بلا ومهری است که بدان سرهای خم ومانند آن را مهر نمایند وعلامت ونشان وآیین

(رَاسُوم) جمع رَوْسَم است که مهر باشد

(رَوَاسِيم) کتابهای وقت جاهلیت

(ن) رَسَمَ الغَيْثُ الدِّيَارَ رَسْمًا) محو نا پدید ساخت دیار را وباقی گذاشت نشان آن را چسپیده بزمین * ونیز (رَسْم) نبشتن یقال رَسَمَ علی کذا ای کَتَبَ * وَرَسَمَ لَهُ كذا) کار فرمود اورا * ورَسَمَ الدَّارَ) نشان سرای با زمین هموار شد * وَرَسَمَ فی الارض) غائب شد در آن * و رَسَمَتِ النَّاقَةُ رَسِيمًا) نشان سپل خود بر زمین گذاشت

(اَرْسَمْتُ النَّاقَةَ) واداشتم ناقه را تا نشان سپل بر زمین گذاشت

(ثَوْبٌ مُرَسَّم) کمعظم جامه خط دار بخطوط خفیف

(تَرْسِيم) ملازمان تمغا دار یا عام است وکماشتن ترسیم بالغة مغربیة

(اِرْتِسَام) فرمان بردن وتکبیر آوردن وپناه جستن وبار زد اشتن خواستن ودعا کردن بر چیزی یا عام است

(تَرَسَّم) نشان سرای جست یا عام است ونظر کرد بسوی آن * ویقال تَرَسَّمْ هٰذِهِ القَصِيدَةَ) یعنی درس بکو این را وبیاد آر

رس ن

(رَسْن) بالفتح نام پسر عمرو ونام پسر عامر است

(رَسَن) محرکة رسن وانچه بر بینی شتر با شد از مهار اَرْسَان وارسُن جمع * وَاَبُو رَسَن) نام پلر حارث * ورَسَنَ بِرَسَنٍ عَلَى غَارِبِهِ)

يعني بگذاشت ورها كرد راه اورا
(رَاسَن) گياهي است نوعي از پيل
گوشت است وآنرا زنجبيل شامي
هم گويند بيخ آن خشبي خوشبوي تند
طعم يا قوتي رنگ مائل بسبزي وساق
آن منشعب وبرگش عريض ودراز
شبيه به برگ فلوس وگل آن مائل
بكبودي وحب آن شبيه بقرطم وبيخ
آن مستعمل است مفرح با قوت
ترياقيت مقوي قلب وفم معده و
هاضمه رياح ومثانه ورافع ماليخولياي
مراقي ومفتح سدد جگر وسپرز ومحلل
رياح ونفخ ومسكن اوجاع بارده كبد
ومفاصل وظهر ونقرس وعرق النسا
وجز آن ازامراض بارده لعوقيكه از
آن با عسل جهت سرفه وربو وعسر
النفس وتنقيه سينه از بلغم ورطوبت
وقطور آن در گوش جهت دوي
وطنين وبخور آن برد ذوات جهت
انداختن كرم آن مجرب
(مَرْسِن) بالفتح وكسر السين
وفتحها جاي بستن رسن از بيني ستور ثم
كثر استعماله حتى قيل مَرْسِن
الانسان ومنه فعلت ذلك على رغم
مرسنه اي انفه

(مَرْسُون) ستور بسته برسن
(اَرْسَان) زمين درشت
(ن ض) رَسَنَ البَعِيرَ) رسن
ساخت براي شتر يا بست آن را
برسن
(اِرْسَان) رسن ساختن ستور را
برسن بستن

رسو

(رَسْوَة) بالفتح يارق ونوعي
از شبه ومهره كه در رشته دركشند
(قِدْرٌ رَاسِيَةٌ) ديك بزرگ كه
همواره بجهت گراني بريك جاي
بماند رَوَاسِي ورَاسِيَات جمع
* وَرَوَاسِي مِنَ الجِبَالِ) كوههاي
محكم واستوار جِبَالٌ رَاسِيَاتٌ كذلك
(رَسِيّ) كغني ستون ايستاده
در خيمه ومرد ثابت واستوار در
نيكي وبدي
(مِرْسَاة) بالكسر لنگر كشتي مراسي
جمع * ويقال نعت السحابة مراسيها
يعني برجاي ماند وپيوسته
بسيار باريد
(نِرْسِيَانَة) بكسر النون الزائدة نوعي
از خرما
(ن) رَسَا رَسْوًا ورُسُوًّا بالفتح والضم
ايستاد برجاي واستوار شد * وَرَسَتِ
السَّفِينَةُ) برجاي ايستاد كشتي،
بر لنگر دريا * وَرَسَتْ اَقْدَامُهُمْ
فِي الحَرْبِ) برجاي ماند پاي
ايشان در جنگ * وَرَسَا الصَّوْمَ)
نيت روزه كرد * وَرَسَا بَيْنَهُمْ)
اصلاح كرد ميان ايشان * ورسا من
الحديث رَسْوًا) ذكر كرد پارۀ
حديث را * وَرَسَا عَنْهُ حَدِيثًا)
رفع كرد حديث را بسوي وي ونقل
كرد آن را ازوي * ونيز رَسْوًا باز
كردن گشن ماده شتران رمه
متفرق را تا بسوي وي ميل كنند
و آرميده شوند يقال رَسَا النحل
بشوله اذا قعا عليها متفرقت [illegible]
(مُرْسِيَة) كمحسنة شهريست
بمغرب
(قوله تعالى بِسْمِ اللّهِ مَجْرِيهَا
وَمُرْسَيهَا) مصدرانند بمعنى اجراء
وارساء وحيث تجري وترسي
وبفتح ميم هم مصدر جرت ورست
وقرئ مُجْرِيهَا ومُرْسِيهَا مبنيا للفاعل
نعتا لله تعالى * وَاَيَّانَ مُرْسَيهَا)
كدام وقت وقوع آن وكي ثبات
وقيام آن است

(أَرْسَى إِرْسَاءً) ايستاد بر جاى
واستوار شد * أَرْسَيْتُ السَّفِينَةَ)
پی جای ایستاده کردم ولنگر زدم
کشتی را لازم متعد
(زَامَاهُ) همه یکرشنا وري کردند

باب الراء فصل الشين

رش ء

(رَشَأٌ) محركة آهو بره که قوي کرده
وباماد ر برفتار آيد أَرْشَاء جمع * و
درختي است مثله ارقد مردم
وگياهي است مانند قرنوه
(ف) رَشَأَتِ الْمَرْأَةُ رَشْأً) بالفتح
جماع کرد * و رَشَأَتِ الظَّبْيَةُ) بچه
داد آهو ماده

رش ب

(رُشْبَة) بالضم نا رجيل خالي از مغز
که بد ان آب بردارند
(مَرَاشِب) کلها که بد ان سرخم
انبان ليند تا بوی بش بیرون نرود

رش ت ق

(رَشْتَابِيق) بعلی است از قبائل
سپاهان

رش ح

(رَشَح) محركة خوي ومنه في حديث
* الْقِيَامَة يبلغ الرشح آذانهم
(زَاشِح) کصاحب شتر بچه که برفتار
آمد با مادر و هر چیز که بر زمین
رود از هوام و هوام و حشرات و کوهی
که بن آن تر باشد رَوَاشِح جمع * و
خوي ما ننده اي است که از سنگها
بر آيد * و نيز رَوَاشِح دندانهاي
کوسپندان خاصة
(اَرْشَح) تيزخاطر ومنه هو أَرْشَح
فُؤاداً اي اذكى
(رَشِيح) کامیر خوي و گیاهی
است
(مِرْشَح) بالكسر تر ليلك يعني جامه
که در زير بپوشند بجهت خوي و خوي
گيرکه در زير نمد زين بر پشت ستور
نهند مِرْشَحَة بالكسر مثله فيهما
(ف) رَشَحَ رَشْحاً) خوي کرد * و
رَشَحَ الاناءُ) تراوید * ومنه قولهم
لم يَرْشَح له بشيء) يعني نداد
اورا چیزی * و رَشَحَ الظبي)
برجست و خرامید
(مُرْشِح) کمحسن شترماده که بچه
وي برفتار آید
(اَرْشَح إِرْشَاحاً) خوی کرد
(تَرْشِيح) تربيت ونيکو سياست
شتران واصلاح نمودن درخت تا بار
آرد و ليسيدن آهو ماده بچه خود
وريم بچه نوزاده راوانداك اندك
شيردادن مادر فرزند را تا انکاه که
بجنبيدن قوت يابد و پرورده ن و ادب
دادن * ومنه هو يُرَشَّح للوزارة
و للملك اي يُرَبَّى ويؤدب
(تَرَشُّح) قوت رفتار گرفتن شتر بچه
با مادر يقال تَرَشَّحَ الفصيلُ اذا قوي
على المشي مع امه عن الاصمعي
(مُسْتَرْشَح) مبنيا للمفعول جاي
تربيت ستور ريزگان
(اِسْتَرْشَحَ البُهْمَى) باليد
وبلند رد راز شد گياه بهمی * ونيز
اِسْتَرْشَاح) انتظار گياه کردن
تا دراز شود و چريدن آيد يقال هم
يَسْتَرْشِحُونَ البقل اي ينتظرون ان
يطول فيرعوه و پرورده ن ستور ريزه
تا بزرگ شود

رش د

(رَشَد) محركة نام مردي وراه راست
(رَشَدَى) كجمزى جست وجوي
راه اسم است مراسترشاد را
(رُشْد) بالضم راست ايستادن
بر راه حق با ثبات و قرار ونام
مردي

(رَشْدَة) بالفتح وبكسر حلال زاده
خلاف زنية ابن رَشْدَة مثله يقال
انه لولد لرشدة وفی الحديث كنا
نختبر اولادنا بحب علي بن ابي
طالب فاذا رأينا انه لا يحب علي بن
ابي طالب علمنا انه ليس منا وانه
لغير رشدة يريد انه ولد الزنية
(راشد) كصاحب نام مردی
* وأم راشد) موش وفی الحديث
عليكم بسنتي وسنة الخلفاء الراشدين
اراد بهم الخلفاء الاربعة
(راشدية) دهی است ببغداد
(أرشد) راه راست تر وقريب تر مطلب
(رَشِيد) راه يافته ودر صفات
باري هادی وراه نماينده است بسوی
راه راست وراست كار ونيك ماهر
در تقدير وراند از كاشياو نام مردی
ودهی است يا آن رشيدة بتا
است
(رَشِيدَة) دهی است نزد ...
اسكندريه ونام مردی
(رَشِيدِيَّة) نوعی از طعام كه
بفارسی آن را رشته گويند
(رُشَيْد) كزبير نام مردی * ورُشَيْد
هَفَفَی) تابعی است

(رَشَاد) كسحاب راه نمودن وبزرگی
ونام مردی ووادييست * وحب
الرشاد) حرف است وبفارسی
سپند ان سموه تفاؤلا لان الحرف
معناه الحرمان
(رَشَادَة) بالفتح سنگ بزرگ وسنگی
كه پر كند كف دست را رَشَاد
جمع
(رَشْدَان) نام مردی * وبنو
رَشْدَان) ويكسر بطنی است اولاد
انها رابنو غيان می گفتند فغير النبي
صلى الله عليه وسلم وفتح الراء ليحاكي
غيان
(رِشْدِين بن سعد) بالكسر از
روات است
(مَرْشَد) بالفتح نام مردی
(مَرَاشِد) راههای ميانه وراست
(ن ص) رَشَدَ رُشْدًا ورَشَدًا او
رَشَادًا) براه شد
(مُرْشِد) كمحسن نام مردي
(أرْشَدَهُ اللهُ إرْشَادًا) راه نمود او
را خدای
(اِسْتَرْشَدَ) براه شد * ونيز استرشاد
راه جستن
رشاش

(رَشّ) بالفتح چكيدن آب وخون
واشك تَرْشَاش بالفتح مثله * و
زدن جای را والفعل من نصر و ...
* وباران اندك رِشَاش جمع
* وضرب دردناك وريزه باريدن
يقال رَشَّت السَّمَاء رَشًّا يعنی باران
ريزه باريد
(رَشَاش) كسحاب چكيدهای
خون واشك وآب جز ان
(رَشْرَش) بالفتح نان خشك نرم
خبزة رَشْرَشَة) مثله * ونيز
رَشْرَشَة) نرمی وتوانستن تو بكسی
كه می ترمی اورا
(رَشْرَاش) استخوان نرم وگوشت
فربه بريان ونان خشك ...
رَشْرَاشَة مثله
(أرَشَّت السَّمَاءُ) باران ريزه
باريد * وأرَشَّت الطَّعْنَةُ) فراخ
شد زخم پس پراكنده كرد ... خون
آن * وأرَشَّ الفَرَسَ) عرقناك
كردانيد اسپ را بدوانيدن * و
أرَشَّ الفَصِيلُ) دم خود ...
دراز كرد شتربچه گردن را در هرد
ران مادر خود تا شير خورد
(اِسْتَرْشَاش) دراز كردن شتربچه

کردن را از مردوران مادر تا شیر خورد

(رَقْش) مکیدن آب ومانند آن

ر ش ط

(رَشَاطِي) نام شخصی

ر ش ف

(رَشَف) محرکة آب اندك که در ته حوض باقی ماند و هو وجه الماء الذي ترشفه الابل بافواهها

(رَشُوف) کصبور زن خوش مزه دهن خشبو فرج وناته که علف را بلب گیرد وخورد

(رَشِيف) کامیر خوردن آب بمزه رابستا

(تَرْشِيف) (رَشَفَ الماءَ رَشْفًا) مکید آب را ومنه المثل الرَّشْفُ انقع یعنی مکیدن آب اندك اندك تسکین دهنده تراست مر تشنگی را

(رَشَفَ الاناءَ) تمام آب نوشید وخالی گذاشت آوند را

(ارْتِشَاف) مکیدن آب ونحو آن

(تَرْشِيف) مکیدن آب ومانند آن

(ارْتَشَفَ الماءَ) مکید آب را

(تَرَشُّف) مکیدن آب وجز آن

ر ش ق

(رَشْق) بالفتح تیر انداختن وجز آن والفعل من نصر

(رِشْق) بالکسر تیر انداختن ازی وهرچه بران گرد کنند وجانب ووجه آن ومنه قولهم رمينا رِشْقًا اذا رموا كلهم دفعة في جهة واحدة ویلحدوری تیر وبانك قلم ویفتح

(رَشَق) محرکة کمان خوش قامت زود تیر انداز ونا ودر تعجب گویند ما ارشق القوس یعنی چه خوش قامت است کمان وکذا اما اخفها و ما اسرع سهمها یعنی چه سبك وچه زود تیر انداز است

(أَرْشَق) کاحمد کوهی است بنواحی موقان

(رَشَاقَة) نیکو وباریك قد شدن والفعل من کرم

(رجلٌ رَشِيقٌ) کامیر مرد نیکو وباریك قد رُشُق محرکة جمع

* (وحسن بن رَشِيق) محدث است

(رُشَيْق) کزبیر زاهدی است مصري ونام جد ابي عبد الله بن رشيق فقيه مالكي متاخر

(ارْشَاق) تیز نگریستن واندا ختن تیر وجز آن بجانبی ودراز کردن آهو گردن را

(رَاشَقَهُ مُرَاشَقَةً) باهم دیگر تیر انداختند

ر ش ك

(رِشْك) بالکسر ریش انبوه ومردی که ریش او کلان وانبوه باشد وکژدم ویضم ذکره القرطبي وانکه سبقت را بر رماة برشمارد وهرچیزی که بر سبق گرو کنند واصله القاف و لقب یزید قاسم بن ابي یزید ضبعي بصري که یکی از ایمه واحسب زمانه خود بوده است ویقال له القسام وهو الرِّشْك بلغة اهل البصرة وقيل انه لقب به لانه كان ماهرا في قسمة الاراضي وضربها ولكثرة لحيته وكثافتها لان الرِّشْك اللحية الكثيفة و قيل الرِّشْك العقرب ولقب به لانه قيل ان عقربا دخلت لحيته ومكثت فيها ثلاثة ايام ولا يدري بها لكثافة لحيته وقال ابو حاتم الرازي لقب به لانه كان غيورا كانه عين الغيرة والرشك

ر ش م

(رَشَم) محرکة سیاهی که در روی

کفتار با شد و علف که نخستین
بر آید ونشان باران در زمین و
باران وتسکین شیبه
(ارشم) با لفتح مرحه که بر روی
خطها وسیاهی ونکارها باشد وانکه
بوی طعام برد وحریص بران کردد
وبهاران ملی موم اندک وملک هر چیز
نکو هیئت اندک
(ضبع رشماء) کفتار که در روی
آن سیاهی باشد
(راشوم) کطاوس مهر چوبین که
بدان برانبار وجز آن مهر کنند
(روشم) کجوهر مهر چوبین که بدان
بر جهرم وجز آن مهر کنند
(ن) رَشَمَ رَشْمًا) بالفتح نبشت
ونکار کرد * ورَشَمَ الطعامَ) مهر
کرد انبار کندم را
(س) رَشِمَ رَشَمًا) محرکة بوی
طعام برد وحریص کردید بران
(اَرْشَمَ اِرْشَامًا) مهر کرد خنو را
بمهر چوبین * ونیز اِرْشام) دیدن
ستور وجز آن علف نخستین برآمده
را و چریدن ان و یقال ارشمت
المِاءة الرشم فرعته یعنی دیدکا و دشتی
علف نخستین برآمده را پس چریدن

آن را * وارْشَمَ الشَّجَرُ) برک آورد
* وارْشَمَ البرقُ) درخشید
(رَشَّمَ تَرْشِیمًا) نوشت ونکار کرد
شد د للمبالغة

رش ن

(رَشْن) با لفتح دهانه جوی و
بحره
(رَاشِن) کصاحب آن را مند
وثابت وبر جای وزراند کی که استاد
بعد از اجرت بطریق انعام بشاکرد
دهد وبفارسی آن راشاکردانه کویند
وناخوانده مهمانی آینده وهو الطفیلی
وانّما الّذی یتحیّن وقت طعام فیدخل
علی القوم وهم یاکلون فهو
الوارش * وعبدالله بن محمد رشنی
ادیب شاکرد حریری است
(رُشَیْن) کزبیر دهی است ازان
ده است ادریس بن ابراهیم رشینی
حرمنی
(رَوْشَن) روزنه
(غنم رُشُونٌ) کوسپندان چرنده
(ك) رَشُنَ رَشَانَةً) ناخوانده
مهملان کردید وبی دستوری در آمد
* ورَشَنَ الکلبُ فی الاناءِ
رَشْنًا ورُشُونًا) دهل کرد سیه

راد رآوند

رش و

(رِشْوة) مثلثة پاره ومزد رُشًی
ورِشًی جمع
(رَاشِي) پاره دهنده وفی الحدیث
لعن الله الرّاشی والمرتشی والرائش
یعنی دهنده وکیرنده و سعی کننده
واشیان انها
(رِشَاء) بالکسر والمد رسن دلو یا عام
است ورشته ما نندی است مر کدو
و حنظل وما نند آن را که بدان
بر رود رشتی وجز آن بخوا بد اَرْشِیَة
جمع * ومنزلی است مر قمر را وآن
چند ستاره اند خرد در راه حوت
(رَشَاة) کیاهی است رَشًا جمع
(رَشِی) کغنی شتربچه وشتری که
بلیستد چون با نک زنند شبان بر آن
ارشه ارشه یا ارشه ارشه وآن چنان
بد شد که کون شتر را بجنبانند
وا رشه ارشه کویند تا شتر تیز رود وبدود
تَرْشَاء) با لکسر رسن
(ن) رَشَاهُ رَشْوًا) بالفتح پاره داد
اورا
(اَرْشَی الدّلوَ) رسن بست بردلو
* وارْشَیتُ الفصیلَ) مهره ادم

... را * وارشی القوم فیهم
...) شریک ... در رشوت ...
وارشی القوم بینهم فی
... صلاح خود راد ر
... ون وی * وارشی الحنظل
... ارشد ... [illegible]
(ارشاء) رشوت دادن ... [illegible]
... ارشد ... کفتن راشی
[illegible]
(ارتشاء) ... رشوت داد ... [illegible]
[illegible]
(ارتشی) رشوت کرفتن
(ترشاه) ... [illegible]
(استرشی) رشوت خواست * و
استرشی الفصیل ... [illegible]
[illegible]
باب الراء فصل الصاد

رصب

(رصبه) ... میان سبابه و وسطی
... آنها

رصح

(رصع) ... [illegible]
و نزدیک شدن آنها ... [illegible]
شدن والفعل من ضرع ارصع ... [illegible]
[illegible]
مونث

رصع

(رصع) بالفتح ثابت ... [illegible]
... والفعل ... [illegible]

رصد

(رصد) ... [illegible]
یستوی فیه الواحد والجمع والمذکر
والمؤنث وربما قالوا ارصاد بلفظ
الجمع وکیاه و باران اندک ارصاد
جمع
(رصدة) بالفتح یکبار نم باران
رصاد بالکسر جمع
(رصدة) بالضم کار صیاد و حلقه
... یا نقره که در دوال شمشیر
... باشد
(راصد) ... [illegible]
... رصد
(رصید) ... [illegible]
[illegible]
(رصود) ... منتظر
قوت آن باشد

(مرصد) بالفتح جای نگاه داشتن
(مرصاد) بالکسر ... [illegible]
انتظار ... کنند
(رصد) بضم اول وکسر صاد مهمله
... [illegible]
(ترصده ترصدا) بالفتح ... [illegible]
چشم داشت آن را * ... [illegible]
(الارض) ... [illegible]
رسید آن را ارض مرصودة ... [illegible]
است از آن
(مرصدة) ... زمینی اندک
کیاه یا زمین اندک باران ... [illegible]
مترقب ... [illegible]
(ارصد له) ... [illegible]
[illegible]
... (ارصاد) آماده ... [illegible]
(مراصدة) در نظر ... [illegible]
(ترصد) چشم داشتن ... [illegible]

رصص

(رصاص) ... ارزیز ... [illegible]
... بالکسر و آن دو قسم است
سیاه و ... [illegible]
[illegible]
ان طرح ... [illegible]
[illegible]

منه لم يسقط ثمرها وكثر

(أرَصّ) متقارب دندان

(فخذٌ رَصّاءُ) ران چسپيده بران ديگر

(رَصيص) کامير پيچيده ايكي بر ديكر نهاده زروي بند زنان كه قريب بچشم باشد

(أرْصوصة) بالضم کلاه که بفرق [illegible] ماند

(رَصّاصة) مثل دة تبيلث وسنك چشميكه در زمين سخت بكنار چشمه روان

(مَرْصوص) بنياد استوار * و بيرٌ مَرْصوصةٌ) چاه با رزيز برآورده

(رَصْراصة) سنك چشميه بكنار [illegible] روان در زمين درشت وسخت

(ب) رَصّ الشيءَ بالشيءِ) برهم چفسانيد يكي را بديكري واستوار كرد * و رَصّت الدجاجةُ بيضها) برابر نهاد بيضه را ماكيان [illegible]

(رَصْرَص البناءَ) استوار ومحكم نمودن آنرا * ورَصْرَص في المكان) ثابت [illegible] ورسيد دران

(شيءٌ مُرَصّص) بارزيز [illegible] گرانيده و قلعي نموده

(رَصّص الشيءَ ترصيصاً) استوار كرد آنرا * ورَصّصت المرأةُ) روي بند را نزديك چشم نهاد * و نيز ترصيص) بقلعي يا رزيز در گرفتن چيزي را

(تَراصّوا) مريكديكر چفسيدن مردم در صف يقال تراصّوا في الصفّ إذا تلاصقوا وانضمّوا

رصع

(رَصْع) بالفتح بدست زدن و نيزه در نشاندن در چيزي در سخت خستن با آن و آرام كردن بجاي و ميان دو سنك كوفتن دانه را و فرو بردن سنان در مطعون والفعل من فتح

(رَصَع) محركة خرما بنان ريزه رَصَعة يكي آ والصواب بالضاد

(رَصيع) کامير كويك گوشه مصحف

(رَصيعة) كصفينة گره لكام نزديك عذار اسب كه [illegible] وحلقة گرد يا حلقه گرد كه در شمشير [illegible] باشد و جاي پيوند اضلاع ازپشت اسب و قرصي از طعام كه از گندم كوفته ترنها ده با روغن ترتيب دهند و

جواهري كه او را [illegible]

چيزي رصائع جمع

(أرْصَع) لاغر سرين و [illegible] * رُصْعٌ

أرْصَع) انكه سنان او فرو [illegible] در مطعون

(رَصْعاء) زن [illegible] سرين و لاغر [illegible] وكنار فرج

(رِصاع) بالفتح جماع

(رَصّاع) [illegible]

(مِرْصاع) كمحراب [illegible] كه بآن چيزي را [illegible]

(س) رَصِعَ بِهِ رَصَعاً) [illegible] بر چفسيد بچيزي * و رَصِع بالطيب) آلوده [illegible] * و رَصَع المرأةَ رِصاعاً) [illegible] آن را * و نيز رَصَع) لاغر سرين و لاغر ورد وكنار فرج [illegible]

(مُرَصّع) [illegible]

مَراصِع جمع

(إرْصاع) سخت خستن به نيزه و نشانيدن آن در چيزي و صاحب بچه [illegible] خرما [illegible]

(تيسٌ مُرَصّعُ الثُّنْتَين) كمعظم [illegible] كه موي [illegible] باشد * و تاجٌ مُرَصّعٌ) [illegible]

...نهوا امرة* صيغ بصورة مج)
كذا مث
... رنها ند ن جوا هر در
... به يكردن ريافتن و به
ترتيب نهد درست در رنهادن
... شاد مانى و خوشدلى كردن
... سخن كودن در كلمه
... رودن ورو يكجا
(ارتصيع ...* و
... اسنانه) بوسته و باهم
... * و نيز ارتصاع) ميان
... كردن دانه را
(ترصع) نشاط و خوشدلى كردن
(ترصيع) بهم پيوستن ... ماده
... فيه اذا تساقطت

رص غ

(رصغ) بالضم بمعنى رصع
(رصاغ) كغتا ...
(ارصاغ) كغراب بمعنى است لغة
... السين في الكل

رص ف

(رصف) بالفتح سنگ بر هم نهادن
در بنا و پى بر تير و كمان پيچيدن
والفعل من نصر و يقال رصف السهم
يعنى پيچيد پى را بر پيكان تير* و رصف
للمصلى قدميه) يعنى برابر پاى پيچيد
و باهم ملاصق كرد* و يقال ذا امر لا
يرصف بك) يعنى سزاوار تو نيست
(رصف) محركة آبى كه از كوه بر سنگى
فرو ريزد و منه مزج من اللعاب
من ماء رصف نازع رصفا آخر لانه
اصفى له و ارق اى مسيل من رصف
الى رصف منازعة منه اياه* و موضعى
است رصف كعنق مثله
(رصفة) بالتحريك سنگ بر سنگ
در آب را منهاد و يا نام است رصف
جمع* و پى كه بر تير و كمان پيچند
رصاف بالكسر جمع
(عمل رصيف) كار راست و محكم
* و كذا جواب رصيف) اى
رصين* و مقابل و برابر در كار و
مصاحب و رفيق كه موازنه با وى
باشد
(رصوف) كصبور ... سنگ
(...) بالضم پى كه بر تير و كمان
پيچند
(رصاف) كغتاب پيها ى است
جمع رصيف است كا ميت با آن
استحوار نهاد ى بها و است و بجمع
... رصف ككتب
(رصافة) بالفتح نرمى در كار و
استوار و محكم استوار شدن والفعل
من كرم
(رصافة) بالضم پى كه بر تير و كمان
پيچند و شهرى است ببغداد از آن شهر
است ابو منيع عبيد الله بن ابى
زياد و نيز هو رى حجاج ... است
ببغداد از آن محله است محمد بن بكار
و جعفر بن محمد بن على و شهرى است
ببصرة از آن شهر است محمد بن عبد
الله بن احمد و ابو القاسم حسن بن
على و شهرى است با بلى اسرا از انجا
است يوسف بن مسعود و محمد بن
عبد الله بن صيفون و دهى است نواحى
ارن ... است حسن بن عبد ...
و دهى است به نيشابور و ده ...
... و شهرى است بافريقية و قيروان است
... رصيف الرصافة ...
موضعى است ...
(مرصوفة) زن تنگ ... كه سر
جماع را نتوان ...
(امرأة رصفاء) بمعنى امرأة مرصوفة

(مترصفة) ... [illegible]

(أرصف أرصافاً) ... [illegible]

باب رصف

(مترصف) ... [illegible]

(مرتصف الأسنان) مرد ملاصق دندان

(تراصف) با يكديگر نزديك ايستادن قوم در صف يقال تراصّوا في الصف ... [illegible] مردم ... [illegible]

رص ق

(حوزموق) ... [illegible] برآوردن مغز ش دشوار باشد

(حوزمرتصق) ... [illegible]

(ارتصق ارتصاقاً) ... [illegible] و محكم كرده شد

رص م

(رصم) ... [illegible] ... جمع

رص ن

رصنت ... [illegible]

... [illegible]

رضيتنا الفرس ... [illegible] اسپ پيوسته

(أرصان) ... [illegible]

(مرصن) كمندى آهنيست كه بدان ستور را داغ كنند

(ساجد مرصون) ... [illegible]

(ن) رصنه رصناً بالفتح تمام كرد آن را وكامل كردانيد * ورصن بلسانه دشنام داد او را * ونيز رصن غالب آمدن كسى را بشناخت چيزى

(ك) رصن رصانة استوار و محكم كرديد

(أرصنه إرصاناً) محكم و استوار كردانيد آن را

(رصّن الشيء معرفة ترصيناً) ... [illegible]

رص و

(رصا رصاة رصواً) محكم و استوار كردانيد آن را

(أرصى بالمكان ...) ... [illegible]

... [illegible]

باب الراء مع الضاد المعجمة

رض ب

(الراضب) ... [illegible]

(رضاب) ... [illegible]

... [illegible]

(مراضب) آب دهن ... [illegible]

(ن) رضب ريقها مكيدن آب دهن او را * ورضب المطر بباريد ... [illegible]

(ترضب) مكيدن آب دهن ... [illegible]

رض ح

(نوى الرضح) بالفتح ... [illegible]

(رضح) بالضم ... [illegible]

رضح

شکستن چنبن شکسته و ریزه شده از هر
چیزی
(رَضِیح) کامیر مفعال خرما شکسته
(مِرضَاح) بالکسر سنگی که بدان
بادام مفعال خرما را کوبند
(ف) رَضَحَ الحَصَی) ریزه کرد
سنگ ریزه را * رَضَحَ النَّوَاةَ)
یعنی ریزه کرد هسته خرما را
(اِرتِضَاح) عذر خواستن یقال
فرتضح من کذا اذا اعتذر
(تَرَضُّح) ریزه ریزه شدن مفعال
خرما و جز آن یقال رَضَحَ النَّوَاةَ
فترضَّحت

رضخ

(رَضْخ) و بضم خبری که بشنوند
و باور ندارند آن را
(مِرضَاخ) بالکسر سنگی که بدان
مفعال خرما ریزه کنند مِرضخة
کمکنسة مثله مَرَاضِخ جمع
(نصر) رَضَخَ الحَصَی رَضخًا
بالفتح ریزه کرد سنگ ریزه را و کذلک
رَضَخَ النَّوَی * رَضَخَ لَهُ
عطای اندک داد او را * رَضَخْتُ
رأسَ الحَیَّةِ بِالحِجَارَةِ) کوفتم
خرما را بسنگ * و رَضَخَ بِهِ الارض)
زد زمین را بدان * و رَضَخَتِ
التُّیُوسُ) سرون زدن گرفتند
تکه ها * و نیز رَضْخ) همدیگر را
سنگ انداختن
(مُرَاضَخَة) کسی را بنا خواهش
چیز دادن یقال راضخ زید اشیاء
اِذا اعطاه کارها * و رَاضَخَ فُلَانًا
بِالحِجَارَةِ) همدیگر را سنگ
انداختند
(اِرتِضَاخ) سخن غیر فصیح آوردن
منه قولهم هو یرتضخ لُکنةً عَجَمِیة
اذا نشأ معهم ثم صار الی العرب فهو
ینزع الی العجم فی الفاظه ولو اجتهد
(تَرَاضُخ) همدیگر را سنگ و جز آن
انداختن یقال تَرَاضَخنَا ای تَرَامَینَا
(تَرَضُّخ) شنیدن خبری که باور
ندارند یقال هُم یترضَّخُونَ الخَبَرَ
ای یتسمعونه ولا یستیقنونه

رضد

(مَتَاع رَضَد) متاعی که رخت بر هم
نهاده * متاعٌ رَضِیدٌ و مَرضُودٌ
مثله
(ن) رَضَدَ المَتَاعَ) بر هم نهاد
رخت را
(اِرتِضَاد) بر هم نهاده شدن رخت
یقال رَضَدَ المتاعَ فارتضد

رضض

(رَضّ) کوفتن و ریزه کردن والفعل
من نصر * و خرما که بکوبند و از
هسته پاک کرده در شیر تر نهند
یا خام است
(رجلٌ اَرَضّ) مرد نشسته که از
جای نجنبد بَعِیرٌ اَرَضّ کذلک
(رَضِیض) کامیر کوفته مَرضُوض
مثله
(رُضَاضُ الشَّیء) بالضم ریزهای
چیزی و آنچه از کوفتن بر جهد
(رَضْرَض) بالفتح سنگ ریزها
که زیر پا کوفته گردد
(رَضْرَاض) بمعنی رضرض است
و زمین کوفته شده بسنگها و مرد
بسیار گوشت بَعِیرٌ رَضْرَاضٌ)
کذلک و المونث بالهاء * و قطرهای
خرد از باران و صرعی لرزان و
جنبان
(ابلٌ رَضَارِض) شتران چرا
گذاشته
(مُرِضَّة) پله خوردنی یا نوشیدنی
که خوردن یا نوشیدن آن خوری

آرد و شوربريزد * أَرْدَ آب حد اسه
ازوي زهرماي كوفته از پخته پاك
كرده و در شير ترنهاده يا مام است
وتكسر الميم وتفتح الراء
(أَرَضَّ إِرْضَاضًا) در نگي بود و
آهسته وگران گرديد و سست
و بيد ازلقا س اهل اد است * و
(أَرَضَّتِ الرَّثِيئَةُ) مطبر كرديد
ماست * رَثيز إِرْضَاض) روان
كردن خوي وبه بيده شدن شير
(رَضْرَضَهُ) شكست و ريزه كرد آنرا
(تَرَضْرُض) شكسته و ريزه شدن
يقال الحجارة تترضرض على وجه
الأرض اي تتكسر

ر ض ع

(رَضَع) محركة خرما بنان ريزه
وبخيلي
(رَضِع) ككتف شيرخوار رُضُع
كعنق جمع * وخرما بنان ريزه و
بخيلي
(رِضَع) بالكسر رختي است كه شتر
آنرا مي خورد
(رِضَع) كعنب خرما بنان ريزه
(رَاضِع) شيرخوار و مرد بخيل
ما نبس رُضَّع كركع ورُضَّاع ككفار
جمع * رضعت بخيل زنا كس كه شير
بخل از پستان مادر خورده و
شبا ني كه از بخل با خود شير دوشه
ندارد و هرگاه ازوي اهل في شير
طلب مد رمذ م شيرد و شه پيش
آرد و آنكه خلالة دندان خود را
بخورد تا از طعام چيزي فوت نشود
وساتل مستپهنده وفي المثل لئيمٌ
رَاضِعٌ د حق كسي كويند كه در
بخل بغايت رسيده اصله انّ رجلًا
كَانَ يَرْضَعُ إِبِلَهُ وغَنَمَهُ ولا يَحْلُبُهَا
لِئَلَّا يُسْمَعَ صَوْتُ حَلْبِهِ فَيُطْلَبَ مِنْهُ
* و (رَاضِعَتَان) دو دندان شير
كودك رَوَاضِع جمع * يقال سَقَطَتْ
رَوَاضِعُهُ
(رَضِيع) كامير شيرخواره وبرادر
هم شير يقال هذا رَضِيعِي اي اخي
من الرَّضَاعة وبخيل * و نا كس
(رَضُوعَة) با لفتح كوسپند با شير
(رضاعه) كه ... باد پس پشت
كه باد دبور است يا باد دبور و
جنوب
(رَضَّاع) ككتان بخيل نا كس
(ضرب ض) رَضِعَ الصبيُّ أُمَّهُ
رَضْعًا بالجزء ورَضَاعًا ورَضَاعَةً
وتكسر النون رَضَعًا ...
مكيد بچه ما در را * و رضعه رضعا
سؤال كرد او را شير با مام است
(ك ف) رَضُعَ ...
بخيل شد
(مُرْضِع) كمحسن زني كه بچه شير
خواره دارد ومُرْضِعَة بالتاء زنيكه
كودك شيرخود را شيرده شد
(أَرْضَعَتِ ...) إِرْضَاعًا) شير
دادن زن
(مُرَاضَعَة) بچه را بدايه دادن شير
دادن زن با رداركودك را ...
دادن كودك با كودك ديگر رِضَاع
با لكسر مثله
(إِرْتِضَاع) شير خود را خود مكيدن
يقال ارْتَضَعَتِ الْعَنْزُ اِذَا شَرِبَتْ لَبَنَ
نَفْسِهَا
(اِسْتِرْضَاع) شير ده خوا
يقال اِسْتَرْضَعَهُ اي طَلَبَ مُرْضِعَةً

ر ض ف

(رَضْف) بالفتح سنگهاي تفسيده
... ابوي در رخوش آرند
رَضْفَة وحدت يكي وفي المثل
خُذْ مِنَ الرَّضْفَةِ مَا عَلَيْهَا * واستعوانها
است ... دريا نو يكي باد يكري

پوستها مانند الکتهای فراهم آمده و در اسب ما بین پاچه زد سخت * ر
مُطْفِئَةُ الرَّضْف) بلای سخت
که فراموش کرداند بلاهای سابق
را زیرا که چون بسنگ تفسیده ریگ
گداخته گرمی سنگ را فرو میراند
یا ماریست خبیث که هرگاه بر سنگ
تفسیده گذرد زهر آن سنگ را
فرو نشاند

(رَضَفَة) هر کداغی که بسنگ
تفسان کرده باشند * و(رَضَفَاتُ
الْعَرَب) چهار قبیله اند شیبان
و تغلب و بهراء و ایاد

(رَضِيف) کا میر شیر سنگ تاب
کرده

(مَرْضُوف) کباب بر سنگ تفسان
بریان کرده و هر طعام که بر سنگ
تفسیده پخته باشند

(مَرْضُوفَة) شکنبه که آنرا پاکیزه
کرده در سفر همراه دارند و بوقت
حاجت هرگاه دیگ نباشد در آن
پارهای گوشت اندازند پس
از آن سنگریزها را گرم نموده در
همان شکنبه نهند تا گوشت پخته
شود * رقیق (مَرْضُوفَة) دیگ
بسنگریزهای تفسان پخته

(مِرْضَافَة) بالکسر سنگ تفسیده
که شیر را بوی در جوش آرند

(ض) (رَضَفَهُ رَضْفًا) داغ کرد
آن را بسنگ تفسان

(ن) (رَضَفَ بِسَلْحِهِ) ریخ زد * و
(رَضَفَ الوِسَادَةَ) دوتاه کرد
تکیه را

رض ك

(أَرْضَكَ عَيْنَيْهِ إِرْضَاكًا)
فرو خوابانید مرد چشم خود را
و باز کشاد

رض م

(رَضْم) بالفتح موضعی است میان
زُبَالَه و شُقُوق و موضعی است بنواحی
تَيْمَاء * وذَاتُ الرَّضْم) موضعی
است بوادی القری

(رَضَم) بالفتح و یحرك سنگهای
بزرگ که در عمارت برهم نهند
رَضَمَة یکی

(رِضَام) بالکسر جمع رضم است که
سنگهای بزرگ باشد که در عمارت
برهم نهند

(رَضِيم) کامیر بنا بسنگ برآورده

(رُضَام) کغراب گیاهی است و اندك
از هر چیزی و منه رُضَام مِن نَبْتِهِ
یعنی اندك از آن

(رَضَمَان) بالتحریك گام نزدیك
گذاشته دویدن * و(بَعِيرٌ رَضْمَانٌ)
و بسکون شتر گران نه

(بعيرٌ مِرْضَمٌ) کمنبر شتریکه می
اندازد بعض سنگ را بر بعض
در رفتن

(مَرْضُوم) بنا بسنگ برآورده
* وبِرْذَوْنٌ مَرْضُومُ الْعَصَب)
كَأَنَّهُ قَدْ تَشَنَّجَ عَصَبُهُ

(رُضَيْم) مصغر رضیم مرغی است

(ض) (رَضَمَ الشَّيْخُ) گران و
سست دوید * و(رَضَمَ الْأَرْضَ)
شیار کرد زمین را * و(رَضَمَ عَلَيْهِ
الصَّخْرَ) برهم نهاد بران سنگ را
* و(رَضَمَ بَيْتَهُ بِالْحِجَارَةِ) برآورد
خانه را بسنگریزها * و(رَضَمَ
فِي بَيْتِهِ) لازم گرفت خانه را * و(
رَضَمَ بِهِ الْأَرْضَ) زمین را بوی زد
* و(رَضَمَ الْبَعِيرُ بِنَفْسِهِ) خود
را بر زمین زد * و(رَضَمَتِ الطَّائِرُ)
ثابت و برجای ماند مرغ در پریدن
یا مام است طَائِرٌ رُضَمَةٌ کهمزه
نعت است از آن

رض ن

(مَرْضُون) رده تو بر تو نهاده از سنگ رهذ آن باهم پیوسته در بنا و جز آن

رض و

(رِضَی) ضامن و محب و نام پدر هنیه تا بعیه و لقب علی بن موسی بن جعفر الصادق بن علی بن الحسین بن علی بن ابی طالب رضی الله عنهم و لقب جعفر مقریء بن دبوقا وخشنودی مَرْضَاة بالفتح مثله رِضَوان و رِضَیان تثنیه * ورجل رِضیً) مرد خوش و پسندیده

(رُضَیٌّ) کهدی ابن زاهر * وعبد رُضَیٌّ) خولانی مرا او را صحبت است وبتخانه است مر ربیعه را

(رِضْوَة) بالکسر خوشنودی یقال ما فعلت الا عن رِضْوَتك

(رجلٌ رَضٍ) ککتف مرد خوشنود رَضُون جمع

(رجلٌ راضٍ) کقاض مرد خوشنود رُضَاة کقضاه جمع

(عیشةٌ راضیةٌ) ای مرضیة یعنی زیست خوش و پسندیده فاعلة بمعنی مفعولة لانها من رُضِیَتْ معیشته مجهولاً

(رَضِیٌ) کغنی مرد خوشنود ارضیاء جمع رُضَاة کقضاة مثله

(رَضْوَی) کسکری کوهی است بمدینه رَضَوِیٌّ منسوب است بآن ونام اسپی و شهری است

(رِضْوَان) بالکسر کوهی است و نگاه بان بهشت

(مَرْضِیٌّ) خوش و پسندیده مَرْضُوّ علی الاصل مثله

(س) رَضِیَ عنه وعلیه رِضًی و رِضْوَانًا ورُضْوَانًا و مَرْضَاةً بالفتح خوشنود کردید * ورَضِیتُه و رَضِیتُ به پسند کردم آنرا * ورَضِیَ به قناعت کرد بان * ورُضِیَتْ معیشته) مجهولا یعنی پسندیده و خوش است معیشت او ولا یقال رَضِیَتْ بالفتح

(اِرْضَاء) دادن چیزی که خوشنود کند او را

(مُرَاضَاة) زیکدیگر خوشنود شدن رِضَاء) بالکسر و المد مثله وبالقصر المرضاة بالفتح * ونبرد کردن با یکدیگر بخوشنودی یقال راضانی فرضوته ارضوه یعنی نبرد کردیم او را بخوشنودی پس غالب آمدم او را دران

(تَرْضِیَة) خوشنود کردن

(اِرْتَضَاهُ بصحبته وخدمته) برگزید آن را برای صحبت وخدمت خود

(تَرَضَّاهُ) خواست خوشنودی مهر او را و خوشنود کرد

(تَرَاضِی) یکدیگر خوشنود شدن وخوشنودی یقال وقع بینهما التراضی

(اِسْتَرْضَاهُ) خواست خوشنودی تا خوشنود کند او را و خواست خوشنودی وی را

باب الراء فصل الطاء

رطء

(رَطَأ) محرکة گولی و حماقت

(رَطِیّ) کغنی احمق او گول رِطَاء ککتاب جمع

(رَطِیئة) کسفینة زن گول رَطَاء کصحراء مثله رُطْء بالضم و رَطِیئات جمع

(ف) رَطَأ رَطْأً) جماع کرد * و رَطَأ به شحمه) بینزد * ورَطَأتهم ملازم کردانید ایشان را نا پسند

(اِرْطَاء) بالغ شدن و رسیدن دختر یقال ارطأت الجاریة اذا بلغت ان تجامع

(اِسْتَرْطَأ) گول کردید

رطب

(رَطْب) بالفتح تر ضد خشك و
شاخ تازه و نازك وكل لك من
الريش والغرة * وغلام رَطْبٌ)
كودك كه بنرمي ونزاكت بزنان مانند
(رَطْبَة) بالفتح سپست تر رِطَاب
بالكسر جمع * وجارية رَطْبَةٌ)
دختر نازك * وكبد رَطْبَةٌ) جگر زنك
(رُطْب) بالضم وبضمتين علف سبز
وكل من البقل والشجر يا مطلق كياه
سبز
(رَطِيب) كامير تر وتازه * وتمر
رَطِيبٌ) خرماى رسيده رِطَاب جمع
(رُطَب) كصرد خرماى تر رُطَبَة
يكى أَرْطَاب جمع * واحمد بن سلام
رُطَبى) يكى از اكابر شافعية است
ونبيرهٔ او قاضى ابو اسحق ابراهيم بن
عبد الله بن احمد وبرادرزادهٔ اش
احمد بن عبد الله رُطَبى روايت
كرده از ابو القاسم بن بشرى
(رَطَّاب) كقطام دشنام است
مر زنان را
(مَرْطَبَة) بالفتح جاى بسيار تر ميان
شورها * وأرض مَرْطَبَة زمين
كياه سبزناك
(مَرْطُوب) صاحب رطوبت وترى

(ك س) رَطُبَ رُطُوبَةً ورَطَابَةً)
تر وتازه كرديد
(ن ك) رَطَبَ الرُّطَبُ) رطب
كرديد * ورَطَبَ الدَّابَّةَ رَطْبًا ورُطُوبًا)
سپست تر خورانيد ستور را * و
رَطَبَ القَوْمَ) رطب خورانيد
ايشان را
(س) رَطِبَ) تر و خشك گفت
(أَرْطَبَ النَّخْلُ إِرْطَابًا) نزديك
رسيدن رسيد يا رطب شد آنچه
برخرما بن است * وأَرْطَبَ القَوْمُ)
قريب برسيدن رسيد خرما بنان
آنها * وأَرْطَبَ البُسْرُ) رسيد غوره
خرما * وأَرْطَبَ الثَّوْبَ) تركرد
جامه را
(رَطَّبَ الرُّطَبُ ترطيبًا) رطب
كرديد * ورَطَّبَ الثَّوْبَ) تركرد
جامه را * ورَطَّبَ القَوْمَ) رطب
خورانيد ايشانرا

رطز

(رَطْز) محركة سست از موى واز
مرجهاى
(رُطَازَات) بضم وتخفيف خرافات
كه حكايات شب است

رطس

(رَطْس) بالفتح بباطن كف زدن
والفعل من نصر
(أَرْطَسَتْ عَلَيْهِ الحِجَارَةُ) بعض
سنكريزه بر بعض موافق شد رهوار
نه سمعه

رطط

(رَطّ) بالفتح موضعى است ميان
فارس واهواز
(رَطِيط) كامير بانك وفرياد وكول
رمرد كول رِطَاط بالكسر ورَطَائِط
جمع
(رُطَارِط) بالضم امراست كه خود
را احمق نمايد بى احمقى
(رِطْرَاط) بالفتح آبيكه باقي
كذاشته باشند آنرا شتران در حوض
(أَرَطَّ إِرْطَاطًا) كول كرديد * و
قولهم أَرِطِّي فَإِنَّ خَيْرَكِ فِي الرَّطِيط
مثل است يعنى احمق باش كه خير
تو در حماقت است در حق شخص
احمق كويند كه در حماقت بخت
مند وبارزى بود ودر وقت تعاقل
محروم وبى نصيب * وأَرَطَّ فِي
مَقْعَدِهِ) لازم كرفت نشستن كاه
را وستهيد در آن
(اِمْتِرْطَاط) كول شمردن كسى را

يقال استرطله اذا استحمقه

رطع

(رَطَع) بالفتح زکام نمانند آن

(ف) (رَطَعَ المَرأَةَ) کائید زن را

رطل

(رَطْل) بالفتح عدل و مرد نرم وسست وفروهشته * وبالفتح والکسر نیم من وآن دوازده اوقیه واوقیه چهل درهم است ونوجوان باریك بدن یا کودك مراهق یا کوچك استخوان سخت ناشده و مرد نرم و سست و مرد کلان سال سست ضعیف یا مائل بنرمی وفروهشتگی وپیری ومرد احمق واسپ سبك رو و یکسر والمونث بالهاء

(رُطَیلاء) بالضم مصغرا موضعی است

(ن) (رَطَلَ رَطْلاً ورُطُولاً) بمعافت گرویدید * (ورَطَلَ الشَّيءَ) ازمود تا بشناسد وزن آن را

(مُرْطِل) مرد نرم وسست ومرد دراز بالا

(اَرْطَلَ اِرطالاً) پسر سست ونرم اعضا زاد یا فروهشته شد مرد وگوش وی

(تَرطِیل) نرم گردانیدن موبروغن

رطم

وشکستن رذ وهشتن وگل اهتن آن ووزن کردن برطل

رطم

(رُطْمَة) بالضم کار مشکل ومشتبه که جهت آن شناخته نشود

(رَاطِم) کصاحب ملازم چیزی

(رُطَام) کغراب بازداشت اسم مصدر است از رُطِمَ البَعِیرُ

(رَطُوم) مرد کمیل وزن فراخ فرج هذا ما قال الجوهري وفي القاموس المراة الضيقة الجهاز لا الواسعة کما توهمه الجوهري * وشتر ماده تنك فرج و زن بسته فرج که کسی جماع آن نتواند

(امرأةٌ مَرطُومَةٌ) زن متهم به بدی

(ن) (رَطَمَه رَطْمًا) بالفتح در کاري اند اخت اورا که نتوان ازان بیرون شد * ودر گل افکند * ورَطَمَ بسلحه) ریخ زد * (ورَطَمَ المَرأَةَ) نیك کائید زن را * ورُطِمَ البعیر) مجهولا باز داشته شد شتر بعیر مرطوم نعت مذکر است ازان وناقةٌ مرطومةٌ) نعت مونث

(ارْطَمَ ارْطَامًا) خاموش گردید وماکت ماند * وارْطِمَ البَعِیرُ) مجهولا بازداشته شد شتر

(اِرْتِطَام) در کاری افتادن که نتوان ازان بیرون شد یقال ارتطم عليه امرلم یقدر علی الخروج منه * و انبوهی کردن چیزی بر وی ودر گل افتادن یقال رطمه فارتطم * و بازداشتن پلیدی را ولی حل بث الحصر وقارتطمت بسلحه ... پای اسپ او فرو رفت در زمین سخت

(تَرَطَّمَ السَّلحَ) بازداشت پلیدی را

رطن

(رَطَانَة) ویکسر ... حز بزبان عربي گفتن والفعل من نصر یقال رَطَنَ له رَطَانَةً اذا تکلم بها قال الفراء ابل اذا اکثرت وکانت رفاقا ومعها اهلها فهي الرطانة والرطون بفتحهما

(مارُطِّیناك هذه) بالضم وقد تخفف اي ما کلامك هذه

(مُرَادَنَة) ... گفتن

(تَرَاطَنَ القَوْمُ) سخن بزبان عجم گفتند

رطو

(ن) رَطَا المرأةَ رَطْوًا) جماع
کرد با زن.

رطي

(رَاطِيَة) کصاحبه نام موضعی
(اَرْطی) درختی است از درختان
ریگ ع اَرْطَاة یکی ومنه کوراست
در ارط
(رَوَنْتی) نام موضعی اَرَاطِ مثله
(ض) رَطَی المرأةَ رَطْیًا) کائید
زن را

باب الراء فصل العين

رع ب

(رَعْب) بالفتح افسون از سحر و
جز آن و رعد ه بد رعداب رسخن
مقفی والفعل من فتح
(رُعْب) بالضم جای در نشانیدن
پیکان در تیر (رِعَبَة) کقِدة جمع
وبضم وضمتين ترس و ترسانیدن
وترسانیدن والفعل من فتح یقال
مِنهُ رَعَبْتُهُ ای افزعته ولا تقل ارعبته
(رَاعِب) کصاحب مزد سخن با سجع
گوی او معرفة زمینی است منها
الحمامُ الرَّاعِبِیُّ) یعنی نوعی
از کبوتر والمونث بالهاء * رسیل
(رَاعِب) ترجمه که پر کرد اند
رود را
(رَعِیب) کامیر ترسنده وترسانیده
وفربه که چربش چکد از وی * و
سَنَامٌ رَعِیبٌ) کوهان فربه
(تِرْعَابَة) بالکسر بسیار ترسنده
تِرْعِبَة بالکسر پاره از کوهان تِرْعِیب
بحذف تا جمع
(رَعَّاب) کشداد سخن با سجع گوی
(رَعْبَاء) موضعی است
(مَرْعَبَة) بالفتح جست ناگاه که
از ان بترسند مثل صورته ان یثب واحد
فیفعل عند ک وانت غافل متفزع
(مَرْعُوب) ترسانیده
(رُعْبُوب) بالضم مرد بد دل و
ترسنده والمونث بالهاء زن دراز
بالا پرگوشت نازک اندام یستوی فیه
المذکر والمونث اوهی خاصة للنساء
دون الرجال
(رُعْبُوبَة) بالضم پاره از کوهان
* وجَارِیةٌ رُعْبُوبَةٌ) دختر دراز
بالا پرگوشت نازک اندام سپید
رنگ خوب صورت نازک اندام
پرگوشت ملیح شیرین گفتار وزن
بد دل و ترسنده وماده شتر سبک رو
وبن شکوفه نخستین بر درخت خرما
یا عام است
(رُعْبَب) کجندب بن شکوفه خرما
(جاریةٌ رِعْبِیبٌ) بالکسر دختر
دراز بالا نازک اندام پرگوشت.
(ف) رَعَبَ الحَوْضَ) پرکرد
حوض را * رَعَبَ السَّهْمَ) بشکست
جای پیکان نشاندن تیر را * رَعَبَتِ
الحَمَامَةُ) بانگ کرد کبوتر * وَ
رَعَبَ السَّنَامَ رَعَبَهُ) برید آن را
(مُرَعِّب) مبنیا للفاعل نیک فربه
که چربش چکد از وی
(سَنَامٌ مُرَعَّبٌ) کمعظم کوهان
بریده
(تَرْعِیب) ترسانیدن تَرْعَاب
بالفتح مثله یقال رعبته ترعیبًا
فَرَعَبَ رُعْبًا بالضم یعنی ترسانیدم
او را پس ترسید * وبریدن کوهان
وجز آن را است ونیکو کردن جای
پیکان نشاندن تیر را
* (اِرْتَعَبَ اِرْتِعَابًا) ترسید

رع ب ل

(رَعْبَل) بن هصام * رهصر وبن
رَعْبَل با آن بزاء است مرد وشاعر اند
* وابوذبیان بن الرعبل له ذکر

*رثکلته الرعبل) گم کناد اورا
مادروی *رامراة رعبل) زن گول
یا کهنه لباس
(ریح رعبلة) بالفتح باد سخت
که بریک مهب نوزد ریح رعبلیل
مثله
(رعبلة) بالکسر جامه کهنه
رعابیل جمع * و منه جاء فلان
فی رعابیل ای فی اطمار و اخلاق * و
زن کهنه لباس یا گول فروهشته
گوشت
(رعبولة) بالضم خرقه پاره شده
(مرعبل) پاره پاره
(رعبل رعبلة) بزنی گرفت
زن حمقاء سست را * و رعبل
اللحم) پاره پاره کرد گوشت را * و
رعبل الثوب) پاره کرد جامه را * و
رعبل الخباء) برید خیمه را
(ترعبل الثوب) پاره کردید
یقال رعبلت الثوب فترعبل * و نیز
کهنه شد

رع ب ل ب

(رعبلیب) کزنجبید آنکه پاره
پاره کند هر چیز را که بران قادر
شود و زن لطف کننده و نرم سخن

رع ث

(رعث) بالفتح اندک گرفتن و
الفعل من فتح یقال رعثته الحیة اذا
قرمته و نالت منه قلیلا
(رعثة) بالفتح و بحرکه گوشواره
رعاث بالکسر جمع * و غبغب
خروس و موهای زیر زنخ ان و تاج
خروس و کوزه که از پوست طلع
خشک سازند
(رعث) بالتحریک و تمکن
سپیدی اطراف دو پاره گوشت که
زیر نرمه بز آویزان باشد و سپید شدن
آن والفعل من سمع و فتح * و پشم
رنگین که بهودج اویزان سازند
(رعثة) بالضم پشم رنگین که از
هودج آویزان سازند
(رعثاء) بالفتح نوعی از انگور دراز
دانه و گوسپند که هردو گوانه گوش
وی کفانیده معلق مانند باشد
(راعوثة) سنگی که آب کش بران
ایستاده شود یا سنگی که در تک چاه
وقت کندن گذارند تا بران پاک
کنند چاه نشسته چاه را پاک سازد
(ارعوثة) بالضم چیزی راه و نه
است

(مرعث) کمعظم نام شاعری
(ارتعاث) با گوشواره شدن زن
(ترعثت المرأة) با گوشواره
شد زن

رع ج

(رعج) بالتحریک بسیار شدن مال
واولاد والفعل من سمع * و بالفتح بی
آرام و مضطر کردانیدن و پی هم
درخشیدن برق و توانگر کردانیدن
خدای کسی را والفعل من فتح
(ارعاج) بی آرام و مضطر نمودن
کسی را و توانگر شدن و پی هم
درخشیدن برق
(ارتعاج) لرزیدن و بسیار شدن
مال و شتران و اولاد و پر شدن رود

رع د

(رعد) بالفتح تندر و بانگ ابر یا نام
فرشته موکل بر ابر و باد که می راند
آن را یا نام فرشته که زجر میکند ابر
را یا بادی است زیر آسمان * رذات
الرعد) جنگ یقال جاء بذات الرعد
والصلیل ای الحرب * و سختی و بلا ذات
الرواعد مثله
(رعدة) بالکسر و الفتح لرزه
(سحاب راعدة) ابر با بانگ

ميغ پر غرنده بى باران ومنه المثل
صلف تحت الراعدة در حق
پرگوى بى خير گويند * وبنو
راعدة) بطنى است از عرب
(رعّاد) گونه از نوعى از ماهى كه
بسودن او دست وباز ولرزان گردد
چندان كه آن ماهى زنده باشد و
مرد بسيار گوى
(رُعَيداء) آنچه وقت پاكيزه
كردن گندم از آن برآيد و آن را
دور كنند
(رِعْدِيد) بالكسر بد دل ترسان
وزن لرزان گوشت و پالوده
(رِعْدِيدة) بالكسر بد دل ترسان
(رَعَوْدَد) نام ماده شترى يا آن
رعود است
(ف ن) رَعَدَتِ السَّماءُ رَعْدًا)
بانگ كرد و غريد * ورَعَدَ زيد
وبَرَق) ترسانيد * ورَعَدَتِ
المرأة) آراست خود را و زينت كرد
(مُرْعِد) متهيئ در سوال
(كثيب مُرْعَد) مبنيا للمفعول
تل ريگ ريزان
(أَرْعَدَ زيد إرعادا) ترسانيد
يا رعده بد كرد يا رسيد او را رعد
وبرق * وأُرْعِدَ) مجهولا لرزه
گرفت او را وكذا أُرْعِدَ الكثيب يعنى
ريزان گرديد وأُرْعِدَت الفرائص
عند الفزع
(اِرْتَعَدَ) مضطرب و بى آرام گرديد
ولرزيد يقال أَرْعَدَه فارتعد
(تَرَعُّد) جنبيدن ولرزيدن يقال
ترعّدت الآلية اذا ترجرجت

رع ز

(مِرْعِزّ) بكسرتين مشددة الزاء
موى باريزه بن پشم گوسپند
ودران لغات است مِرْعِزّى بالقصر
وكسر الميم والعين ومِرْعِزاء بالكسر
والتخفيف ممدودا وقد تفتح الميم
فى الكل
(ثوب مُمَرْعَز) جامه پشمين از ريزه
بن پشم گوسپند
(ف) رَعَزَ الجارية) گاييد آن را
(مُراعِز) خشمگين
(مُراعَزة) ترنجيدن و درگشيده شدن

رع س

(رَعْس) بالفتح لرزيدن وفشاندن
و راه رفتن آهسته از ماندگى وضعف
والفعل من فتح
(ناقة راعسة) ناقه با نشاط
(رَعَسان) محركة جنبانيدن
سر از كلان سالى
(رَعُوس كصبور آنكه سرش از غلبه
خواب بجنبد و ماده شتريكه سرش
از نشاط لرزان باشد و ناقه شتابرو
كه دستها زود زود بردارد و آنكه
سر او لرزد از پيرى و نيزه نرم
وجنبان
(رَعِيس) گاو و شترى كه دست
او را بپاى وى بسته باشند يا شترى
كه در رفتن مضطرب وجنبان باشد
(رَعّاس) نيزه نرم جنبان
(مِرْعَس) كم بها ناكس وفرومايه
كه از مزبله ها دانه چيند
(أَرْعَسَه) لرزانيد او را
(اِرْتِعاس) لرزيدن يقال أرعسه
فارتعس يعنى لرزانيد او را
پس لرزيد

رع ش

(رَعِش) گكتف مرد بد دل وترسنده
وچالاك و شتابنده در جنگ ودر نيكى
واحسان از لغات اضداد است
ونام اسب جُعفى
(ناقة رَعُوش) كصبور شتر ماده
سر لرزان از كلان سالى

(رَعْشَاءُ) بالفتح شتر مرغ شتاب رو
وماده شتر جنبان در رفتن
و نام اسپ جد لبید که مالك بن
جعفر است و شهری است بشام
(رِعْشِيش) بالکسر مرد بد دل
و ترسنده و شتابنده در جنگ و
در نیکی عمل
(مَرْعَش) کمقعد شهری است
بشام نزدیك انطاکیه و نوعی از کبوتر
دور پرواز * و (مَرْعَش) پادشاهی
بوده از حمیر بلغ بیت المقدس
فکتب علیه باسمك اللهم اله حمیر انا
ذو مرعش الملك بلغت هذا الموضع
ولم یبلغه احد قبلی ولا یبلغه احد
بعدی
(س ف) رَعِشَ رَعَشًا و رَعْشًا)
لرزه گرفت او را و لرزید
(مُرْعَش) کمکرم نوعی از کبوتر دور
تر رود در هوا
(اِرْعَاش) لرزانیدن یقال ارعشه
الله یعنی بلرزاند او را خدای
(اِرْتَعَش اِرْتِعَاشًا) لرزید

ر ع ش ن

(رَعْشَن) کجعفر والنون زائدة مرد
با هتزاز رونده و بد دل و شتر و شتر
مرغ شتاب و با هتزاز رونده والمونث
با لهاء و نام اسپ مراد ولقب
پادشاهی از حمیر
(رَعْشَنَة) آبی است مر بنی عمرو
بن قریظ را از بنی بکر بن کلاب
سمیت برعشن ملك لحمیر کان به
ارتعاش

ر ع ص

(رَعْص) بالفتح افشاندن و
جنبانیدن و حرکت دادن و کشیدن
والفعل من فتح
(اِرْعَاص) جنبانیدن
(اِرْتَعَص) در پیچید و افشانده شد
* و ارتعص البرق) ای اضطرب
* و نیز (اِرْتِعَاص) جنبیدن
ولرزیدن و در پیچیدن مار زخم
خورده و گران شدن نرخ و برجستن
بزغاله از نشاط و سخت جنبان شدن
نیزه

ر ع ظ

(رُعْظُ السَّهْم) بالضم جای
درنشاندن پیکان در تیر که بالای
آن پی پیچند ارعاظ جمع ومنه قولهم
ان فلانا لیکسر علیك ارعاظ النبل
در حق شخصی گویند که سخت
خشم باشد کانه یقول اذا اخذ النهم
نکت به الارض وهو راجم نکتا شدیدا
حتی ینکسر رعظه یا معنی این است
که فلان دندان می ساید بر تو از خشم
شبه مداخل الانیاب و منابتها
بمداخل النصال من النبال و در
مثل دیگر ما قدرت علی کذا حتی
تعظمت علی ارعاظ النبل یعنی
بکوشش تمام و تحمل شدائد تا
بر چنین امری دست رس یافتم
(رَعَظ) بالتحریك شکستن سوراخ
تیر که پیکان در وی کنند والفعل من
سمع * سهم رَعِظ ککتف نعت
است از آن
(ف) رَعَظَهُ رَعْظًا) بالفتح
ساخت تیر را که در آن پیکان نهند
و اصلاح آن کرد و شکست آن را از
لغات اضداد است
(اِرْعَاظ) سوراخ ساختن تیر را که
پیکان در آن کنند
(تَرْعِيظ) سست کردانیدن
و برانگیختن و شتابانیدن
و جنبانیدن میخ تا بر کنند
و جنبانیدن انگشتان تا درد آن معلوم
شود

(تَرَعُّظ) برابر کردن خواستن بار شتر تا تیز رود

رع ع

(رَعّ) بالفتح آرام و سکون

(رَعَاع) کسحاب مردم فرومایه ناکس رَعَاعَة یکی * و نیز (رَعَاعَة) شترمرغ و مرد بیدل و بی‌هوش و بی عقل

(رَعْرَع) کجعفر و هُدهُد کودک بالیده نیکو قامت نیکو جوانی

(رَعْرَاع) کلجلاج کودک بالیده نیکو راست قامت نیکو جوانی و مرد بددل و نیز دزد رَعَارِع جمع

(رَعْرَعَة) جنبیدن آب صافی بر روی زمین و بر بالیدن کودک و بالیده گردانیدن کودک را یقال رَعْرَعَهُ الله یعنی برویانید و بالیده گردانید او را خدای * و (رَعْرَعَ الْفَارِسُ دَابَّتَهُ) سوار شد بر ستور نجست در ریاضت آمده تا رام کرد آن را و ریاضت داد

(تَرَعْرَعَ الصَّبِيُّ) جنبید و بر بالید و (تَرَعْرَعَ السِّنُّ) جنبید و سست یافت دندان

رع ف

(رُعَاف) کغراب خون بینی رُعْف بالضم لغة فیه ردیة

(رُعَافِيّ) بتشدید یا مرد بسیار دمش

(رَاعِف) تیزی بینی و بینی کوه و اسب سبقت کننده بر اسپان

(رُعُوف) باران‌های سبک

(رَعِيف) کامیر ابری که پیش پیش ابر رود

(رَاعُوفَةُ البِئْر) سنگی که در تک چاه گذارند وقت کندن انتا بران نشسته گل و لای آن را پاک سازند و فی الحدیث أَنَّهُ صلى الله عليه وسلم حِينَ سُحِرَ جُعِلَ سِحْرُهُ فِي جُفِّ طَلْعَةٍ وَدُفِنَ تَحْتَ رَاعُوفَةِ الْبِئْرِ و یروی بالثاء المثلثة وقد مر * یا سنگی است بر سر چاه که بران آب کش ایستاده شود

(أُرْعُوفَةُ الْبِئْر) بالضم بمعنی راعوفة البئر است

(مَرَاعِف) بینی و گرداگرد آن یقال فعلت ذلك على الرغم من مراعفه مثل مراغمه

(ن ف ك س) رَعَفَ رَعْفًا بالفتح و رُعَافًا بالضم رفت و روان شد خون از بینی و کذا اُرْعِفَ مجهولا

(ف ن) رَعَفَ الْفَرَسُ رَعْفًا بالفتح پیشی نمود و درگذشت و منه الحدیث سمع جاریة تضرب بالدف فقال لها ارعفی ای تقدمی * و (رَعَفَ بِهِ الْبَابَ) در آمد * و نیز (رَعْف) خون آلود کردن سنگریزه سم ستور را

(س) رَعِفَ الدَّمُ) روان شد خون

(أَرْعَفَهُ) شتابانید او را * و (أَرْعَفَ الْقِرْبَةَ) پر کرد مشك را

(اِرْتَعَفَ الْفَرَسُ) بمعنی رعف الفرس است * و نیز (ارْتَعَاف) توانا و با قوت شدن

(مُسْتَرْعِف) مبنیا للفاعل اسپ درگذرنده از اسپان و پیش شونده

(اِسْتَرْعَفَ الْفَرَسُ) پیشی نمود و درگذشت * و نیز (اِسْتِرْعَاف) چکانیدن پیه و گرفتن گداخته آن را و خون آلود کردن سنگریزه سم ستور را

رعق

(رُعَاق) کغراب آواز شکم ستور که شنیده شود در وقت دویدن آن یا آواز نره ستور چون در غلاف خود بجنبد رَعِیق کامیر مثله فیهما و الفعل من فتح

رعل

(رَعْل) بالفتح بینی کوه وجامهای مرد ومنه فلان یجر رَعْلَةَ ای ثیابه و موضعی است وانچه از گوش گوسپند وشتر ماده برید و اونگان کذارند

(رَعْلَة) بالفتح شتر مرغ وانچه از گوش گوسپند وشتر ماده برید و آونگان کذارند وغلاف هر نره ونخلهٔ بلند یا خرما بن نر یا بلایه بار آور وعیال مرد یا عیال بسیار وانچه اول برآید از شاخ وبرگ و جز آن وتیزی هر چیزی وگلهٔ اسپان اندك یا پیش روگله یا گلهٔ مقدار بیست یا بیست وپنج رِعَال بالکسر وأَرْعَال وأَرَاعِیل جمع * وکامی گلهٔ گاوان را هم رعلة نامند

(أَرَاعِیلُ الرِّیَاحِ) اوائل باد

(رِعْل) بالکسر درخت نر خرما تفسیر ما فی اکثر النسخ من القاموس ری بعضها بالمهملة * واطمی است بدو منازل بنی عبد الاشهل * ورِعْل رد کو ان د وقبیله اند از سُلَیم * و رِعْل بن مالك بن عوف) شخصی بوده که بران نبی صلی الله علیه وسلم دعا کرده هرگاه قراء را رضی الله عنهم شهید کردند

(رُعْلَة) بالضم تاج ریحان وآس * وابو رِعْلَة) کرك ویکسر وهو الاکثر

(رَاعِل) خرما بنان نر یعنی بی بر یا بلا یه بار آور

(أَرْعَل) بالفتح کول وگیاه بالیده وفرو هشته شاخها وهمچنین هر گیاه که دراز ونیکو ودرتاه کردد

(شاةٌ رَعْلَاءُ) گوسپند که گوش آن را شکافته معلق کذاشته باشند * ناقةٌ رَعْلَاءُ) کذلك * وگوسپند گوش دراز رُعْل بالضم جمع * و عَلِیُّ بن رَعْلَاءَ) شاعر است

(رَعَالَة) کولی والفعل من سمع

(رُعَال) کغراب آب بینی

(رَعِیل) کامیر گلهٔ اسپان اندك

(رُعَیْلُ) کزبیر بن ابل بن صلف ؟ رعضرموت است

(مِرْعَل) کمنبر تیغ بران

(شِواءٌ رَعْوَلِیٌّ) کباب نیك ناپخته

(رُعْلُول) بالضم ویفتح وهو شاذ تره است یا آن تره ای است که بیخ بری آن مانند ترها باشد

(ف)رَعَلَه) سخت نیزه زد اورا * ورَعَلَ بالسیف) بشمشیر زد اورا

(اِرْعَال) مبالغه سخت زدن نیزه وبقال أرْعَلَت العوسجة ای خرجت رَعْلَتها

(مُرَعَّل) کمعظم کزیده مال

(مُسْتَرْعِل) بکسر عین انکه همراه گله برآید وگله کش وگله بان یا صاحب شتران وپیش روگله

(اِسْتِرْعَال) درپی یکدیگر رفتن گوسپند وپیش روگله شدن

رعم

(رَعْم) بالفتح معرفة گوهی است

(رِعْم) بالکسر پیه ونام زنی * رام رِعْم) گفتار

رَعُوم) کصبور گوسپند لاغر که از بینی آن آب رود رمیانی دراست وسخت لاغر * ومعرفة زنی است

(رُعُوم) بالضم زن نازك اندام

رعم

(رُعَيم) کزبیر نام مردی

(رَعَام) بالفتح تیزی نظر

(رُعَام) بالضم آب که از بینی

اسپ یا گوسپند رود بعلتی یا عام

است ازمرد واَرْعِمَة جمع

(رُعَامَة) بالضم درختی است

(رُعَامِيّ) کعباری درختی است

وفزونی جگر

(رَعْمَان) کسکران نام مردی

(ف) رَعَمَتِ الشَّاةُ رُعَامًا)

سخت لاغر کردید پس روان شد

آب بینی آن واین معنی کاهی از کرم

هم آید * رَعَمَ الشَّيْءَ) نگاهبانی

آن کرد * وَرَعَمَ الشَّمْسَ) انتظار

فرو شدن آفتاب نمود

(أَرْعَمَتِ الشَّاةُ) یعنی رعمت

الشاة است

(تَرْعِيم) آب از بینی گوسپند پاک

کردن

رع ن

(رَعْن) بالفتح بینی پارهٔ کوه

رُعُون بالضم ورِعَان بالکسر جمع

* وکوه دراز وموضعی است بحجاز

وموضعی است ببحرین وموضعی

است نزدیک حفرابی موسی

رعن

(أَرْعَن) مرد کول زود سخن

فرو هشته کوشت ومست * وجَيْش

أَرْعَن) لشکر کران وبسیار

(رَعْنَاء) نام بصره سُمِّيَتْ بِهِ تَشْبِيهًا

بِرَعْنِ الْجَبَلِ * وزن کول ومست

ونوعی از انکور طائف

(رَعُون) کصبور سخت زود رشت

از هر چیزی وبسیار جنبان وتاریکی

شب

(رَعِين) کامیر اسپان اند که

(رُعَيْن) کزبیر قلعهٔ است یا کوهی

است وبران قلعه است وروستائی

است بیمن * وذو رُعَين) لقب یکی

از پادشاهان حمیر صاحب قلعهٔ رعین

(رَعَنّك) لغتی است در لعلک

(ك ف س) رَعُنَ رُعُونَةً

وَرَعَنًا) بالتحریک احمق ومست

کردید * وفی التعجب مَا أَرْعَنَهُ)

یعنی چه کول ومست است او * و

رَعَنَتْهُ الشَّمْسُ) درد رسانید

دماغ اورا چنانکه مست وبیهوش

کردید مَرْعُون مست فرو هشته

نعت است ازان

رعو

(رَعْو ورَعْوَة) ویشلتان پرداختن

رعى

از جهل وبدی وباز ایستادن ازان

ومنه فلان حَسَنُ الرِّعْوَةِ * رَعْوَى

ویضم ورُعْيَا بالضم مثله مصدر

است واسم ازان والفعل من نصر

(أُرْعُوَّة) بالضم یوغ وآن چوبی

است که بر کردن گاو زراعت وگاو

گردون کنند

(اِرْعِوَاء) باز ایستادن از بدی

ونادانی ویُعَدَّى بِعَنْ يقال فلان

قَدِ ارْعَوَى عَنِ الْقَبِيحِ * وپشیمان

شدن بر ترک چیزی ویُعَدَّى بعلی

رع ى

(رِعْي) بالکسر علف وکیاه أَرْعَاء

جمع

(رِعْيَة) بالکسر زمینیکه در ان سنگها

بلند وبر آمده باشد چنانکه مانع لُؤْمَة

وشیو ستکی کردد کذا فی الشرح *

وبدون الف ولام نام صحابی است

سُمِّيَ بآن رُعَيَّة است کسمیة

(رَاعِي) والی وامیر وچرانندهٔ ونگاه

دارنده ومنه قولهم لَيْسَ الْمَرْعِي

كَالرَّاعِي رُعَاةٌ ورُعْيَانٌ ورُعَاء

ممدود وبکسر جمع * ونام شاعری

* ورَاعِي الْبُسْتَانِ) نوعی

از ملخ

(راعِیَةُ الاُتُنِ) نوعی از ملخ * وراعِیَةُ النَّخیلِ) مرغی است * وراعِیَةُ الشَّیبِ) اول پیری * رَواعِی الشَّیب مثله
(رَعِیَّة) کغنیّة عامهٔ مردم و ستور چرنده و بچرا گذاشته از هر که باشد رَعاوِیَة مثله رَعایا جمع * و هرچیز که حفظ و رعایت آن لازم باشد
(رجلٌ تِرعِیّ) بالکسر مرد نیکو چراننده و نیکو سیاست کننده شتران یا آنکه شتربانی پیشهٔ او و پیشهٔ پدران اوست
(رجلٌ تِرعِیَّة) مثلثة وقد یخفف بمعنی رجل تِرعِیّ است
(رجلٌ تِرعایَة) بالکسر و یضم بمعنی رجل ترعیة است * رجلٌ تُراعِیَة) بالضم والکسر مثله
(رَعاوی) کسکاری و یضم شتر کرده اکرده قوم و دیار آنها چرا کننده
(اَرعاوِیَّة) ستور پادشاهی بچرا گذاشته
(مَرعیً) بالفتح گیاه و علف و چریدن و چراگاه و فی المثل مرعیً ولا کالسّعدان
(مَرعاة) بالفتح چراگاه

(ف) رَعَتِ الماشِیَةُ رَعیًا) بالفتح و رِعایَة بالکسر چرید ستور * ورَعَی الماشِیَةَ) چرانید ستور را لازم متعدی رِعیَة بالکسر اسم مصدر است ازان * و رَعاه) نگاهداشت حق اورا * رُعیا بالضم نگاهداشت اسم است ازان رَعوی بالفتح و یضم مثله * و رَعَی النُّجُومَ) چشم داشت غروب آنها را * ویقال فلان یَرعی عَلَی اَبیه) ای یرعی غنمه * و نیز رِعایَة) پاسبانی و پاس رعیت داشتن امیر و حرمت کسی نگاه داشتن یقال رَعَیتُ عَلَیهِ حُرمَتَه
(اَرعَی الماشِیَةَ اِرعاءً) چرانید ستور را * وَاَرعاهُ المَکانَ) چراگاه کردانید برای او مکان را * وَاَرعَتِ الاَرضُ) بسیار شد علف آن * و اَرعَیتُ عَلَیهِ) مهربانی نمودم بروی و باقی داشتم و بخشودم * ویقال اَرعَی اللّٰهُ الماشِیَةَ) یعنی برویاند خدای علف را تا بچرد آن را ستور * و نیز اِرعاء) گوش بکسی داشتن یقال اَرعِنی سَمعَکَ یعنی گوش خود را بمن دار * وَاَرعَیتُهُ سَمعِی)

ای اَصغَیتُ اِلَیهِ
(راعَیتُهُ مُراعاةً) بنیک نظر نگریستم اورا * وراعَیتُ الاَمرَ) دیدم پایان کار را * وراعَیتُ عَلَیهِ) بخشودم و مهربانی نمودم بروی * و نیز مُراعاة) باهم چرا کردن یقال راعَی الحِمارُ الحُمُرَ یعنی چرید خر با خران و نگاه داشتن حق کسی را و چشم داشتن یقال راعَیتُ النُّجُومَ ای رقبت غروبها و گوش بکسی داشتن یقال راعِنی سَمعَکَ ای استمع مقالی * وراعَتِ الاَرضُ) بسیار گیاه شد
(اِرتَعَتِ الماشِیَةُ) چرید ستور
(اِسترعاه) [illegible] کردن و نگاه داشتن خواستن [illegible] اِسترعاهُ اِیّاهُم) یعنی نگاهبانی آن [illegible] ازایشان و منه المثل من استرعی الذئب فقد ظلم
(ترعّتِ الماشِیَةُ) چرید ستور

باب الراء فصل الغین

رغ ب

(رُغب) بالضم و بضمتین بسیار خوردن و شره و آزمودن والفعل من کرم * و نرم شدن هرچیزی * و ارض رُغُب) کجنب زمین نرم

فراخ ریك ناك یا انکه روان نه شود
مکر به باران بسیار * و وادٍ رُغُبٌ)
رود بار فراخ بسیار آب بردار
(ارضٌ رَغابٌ) کسحاب زمینیکه
آب روان نه شود بران مکر بباران
بسیار یا زمین نرم فراخ ریك ناك
(رَغِیْب) کاسیر رد بسیار خوار و
حریص و آز مند و اشتر بسیار رشید رو
بسیار نفع رِغاب جمع * و فراخ
شکم از مرد م و جزان * وحوضٌ
رَغیبٌ) حوض فراخ * سقاءٌ رَغیبٌ)
کذلك * وفرسٌ رَغیبُ الشَّحوة)
اسپ کشاده کام * و وادٍ رَغیبٌ)
رود بار کلان و فراخ … بردار
* و …) تیغ بسیار آب
… رخسار
(رَغیبة) کسفینة امر مرغوب و
خواسته و عطاي بسیار رَغائب
جمع * و فراخ شکم از هر چیزي
(رَغَبُوت) بالتحریك خواهانی *
ورجلٌ رَغَبُوتٌ) مرد خواهان و
طالب … ر
(عبد العظیم بن حَبیب بن
رَغْبان) کسحبان از ابی حنیفة
… روایت میکند و متروك است

(رُغْبانَة) بالضم کورة …
(رَغْباء) جا هی است
(رُغابى) کحبارى مزروعی جنگر
(مَرْغاب) بالفتح موضعی است و
نهري است بمرو شاهجان و دهی
است بهراة
(مِرْغاب) بالکسر نام … مشهور مالك
بن جمّاز * و مِرْغابِیْن) مثنی
موضعی است ببصرة
(مَراغِب) زنان پریشان و مضطرب
در معاش
(مَرْغَبُون) دهی است ببخارا
(س) رَغِبَ فیه رُغْبًا) و بضم و
رَغْبةً بالفتح خواهانی آن نمود *
ورَغِبَ عَنْهُ) اعراض کرد ازان و
نخواست آنرا و ترك داد * ورَغِبَ
اِلَیْهِ رَغَبًا) محركة و رَغْبى و بضم
و رَغْباء کصحراء و رَغَبُوتًا و رَغَبُوتی
ورَغَبانًا محرکات و رَغْبَةً محرکة
و بضم زاری نمود بسوی وي یا آن
سوال است بخواري و مذلت * و
رَغِبَ بنفسه عَنْهُ) مزیت نهاد
خود را بر وي
(ك) رَغُبَ الوادی رُغْبًا) بالضم
و بضمتین فراخ و کلان کرد ید

رُود بار
(مُرْغِب) کمحسن توانگر
… مثل
(أَرْغَبَهُ) راغب کرد او را و طالب
کرد انید
(رَغَّبَهُ تَرْغِیبًا) راغب کرد او را
و خواهان کردانید
(اِرْتَغَبَ فیه ارتغابًا) خواهانی
آن نمود

ر غ ث

(أَرْضٌ رُغاثٌ) کغراب زمینیکه
روان نکردد مکر بباران بسیار
(رَغُوث) کصبور هر ماده با شیر
وقولهم هو آکل من بَرْذَوْنَةٍ رَغُوثٍ
فهی فعول بمعنی مفعول لانها
مرغوثة
(رُغَثاء) کعشراء رکهای شیر در
پستان یا پی زیر پستان قاله ابن
السکیت
(ف) رَغَثَ الجَدْیُ اُمَّهُ) برمکید
بزغاله شیر مادر را * ورُغِثَ) مجهولا
دردناك رك پستان کردید * وکذا
رُغِثَ الرَّجُلُ) بسیار شد بر وي
سوال چندانکه چیزي نشد مرجه
پیش او بود * و رَغَثَه) نیزه برنیزه

زدا ورا

(مُرْغِث) کمحسن ماده باشیر

(اِرْغَاث) شیر دادن یقال اَرْغَثَت الْمَرْأَةُ وَلَدَهَا ای ارضعتها وشیردار شدن ماده ونیزه زدن در رگهای شیر ونیزه برنیزه زدن کسی را

(مُرَغَّث) کمعظم جای انگشتری از انگشت

(اِرْتِغَاث) شیر مکیدن

رغد

(عِیْشَةٌ رَغْدٌ) بالفتح ویحرک زیست خوش وفراخ والفعل من سمع وکرم یقال رَغِدَ عَیْشُهُم ای طاب واتسع

(رَغَد) محرکة مرد فراخ زیست یستوی فیه الواحدُ والجمعُ والمونثُ والمذکر یقال قومٌ رَغَدٌ ونساءٌ رَغَدٌ

(رَغِیْدَة) کسفینة نوعی از آش که بشیر وآرد ترتیب دهند

(رُغَیْدَاء) رغیداء است وزنا ومعنی

(اَرْغَدَ اِرْغَادًا) بفراخ سال رسید ※ ونیز (اِرْغَاد) ستور را برمرعی خود گذاشتن بچرا ※ یقال اَرْغَدَ وامواشیهم اِذَا تَرَکُوهَا وَسَوْمَهَا

(مُرْغَادّ) بالضم مشدد قال الدرد سخت خشمناک که هیچ نه شنود و بسیار اندک که در ان سستی وناتوانی باشد وخوابنده نا تمام خفته وبهلک در کاری شونده ومرد در آمیخته رای که وجه آن راه در نیابد ومصدر این ارغیداد است ※ ونیز (اِرْغِیْدَاد) بریده شدن شیر وتمام نا خفتن آن ود رآمیخته ومشتبه شدن هر چیزی

(اِرْغَدَّ) افعلّ است از رغد

رغز

(اِسْتِرْغَاز) سست ونرم یافتن کسی را یقال اِسْتَرْغَزَهُ اِذَا استضعفه واستلانه

رغس

(رَغْس) بالفتح دست ودستارس آرغاس جمع ※ ونیکوئی وبرکت وکوالیدگی

(مَرْغُوس) مبارک وکوالیده ومرد بسیار خیر ویقال رایتُ وَجْهَكَ الْمَرْغُوس ای المیمون المبارك

(مَرْغُوسَة) فساد ودرآمیختگی کار یقال هو فی مرغوسةٍ من امرِهِ فی اختلاط وزن بسیار زاینده

(فعه) رَغَسَهُ اللّٰهُ مَالًا) زیاده کرد الله خدای مال او را وبرکت دهد در ان

(مُرْغِس) کمحسن بناز ونعمت پرورنده خود را وزیست فراخ وتفتح الغین

(اَرْغَسَهُ اللّٰهُ مَالًا) زیاده کرد الله خدای مال او را وبرکت دهد در ان

(اِسْتَرْغَسَهُ) نرم یافت او را یا نرم شمرد

رغش

(مُرَغِّش) کمحدث بناز ونعمت پرورنده خود را لغة فی السین المهملة وگویند لَا تَرْغَشْ عَنَيْنَا کلا تفتح تحت فتنه مینگیز وتباهی مریز

رغط

(رُغَاط) کغراب موضعی است

رغغ

(رَغِیْغَة) کسفینة زندگانی نیکو وآش میدنی از کفلک شیر یا آشی است برای زچه که از شیر وآرد ترتیب دهند

(رَغْرَغَة) بالفتح فراخی زیست وفرو رفتن کسی در نیکوئی وهمه وقت آب یا فتن شتر بآب بد اذن

شتر را از رزي بصبح و روزي بشام
يا سيري نا دادن آب آنرا ونهان كردن
چيزي و لازم كردانيدن شوره كياه
شتر را باعدم رغبت آنها بخوردن
شتران آب را بعد چريدن شوره
كياه كه در حوالي آب باشد

ر غ ف

(رَغِيف) كاميرخان كرده أَرْغِفَة
و رُغُف و رُغْفَان بضم هر دو جمع
تَرا غِيف مثله شد ر دًا
(ف) رَغَفَ البَعِيرَ رَغْفًا بالفتح
فروخورانيد آن را دانه و آرد
وما نند آن * ونيز رَغْف كرد
آوردن خمير يا گل را ونگلشيدن آن
بدست تا لغوا نبم آيد
(أَرْغَفَ) تيز كرد نظر را وشتاب
رفت

ر غ ل

(رَغْل) بالفتح آكندن كي و پرعه
خوشه از دانه
(رَغْلَة) بالفتح متوور ريزه چون بره
و بزغاله
(رُغْل) بالضم نوعي از علف شور
يا آن سرمق است كه عرب سلمه
باشد لُوبْغَلان جمع

(رُغْلَة) بالضم غلاف سرنره
(أَرْغَل) بالفتح ختنه نا كرده
ودرازخايه * وعَيْشٌ أَرْغَل
زيست فراخ وكذلك من الزمان
(ناقةٌ رَغْلاء) بالفتح والمد
شترماده كه پاره از گوش وي بريده
اونكان كذا شده باشد
(رَغُول) كوسپند كه شيرده هد
كوسپند را * ورم رَغُولٌ آنكه
غنيمت شمرد هر چيز را و بخورد
آن را
(رَغَال) كقطام داه * وابنا رَغَال
كسحاب دو كوه اند نزديك ضريه
* وابو رِغَال بالكسر با خراج
ابود ارد در سنن و بيهقي در دلائل
النبوة وغيرآنها از ابن عمر ابو ثقيف
است از ثمود قال سمعت رسول
الله صلى الله عليه وسلم حين خرجنا
معه الى الطائف فمررنا بقبر فقال
هذا قبر ابي رغال وهو ابو ثقيف
وكان من ثمود وكان بهذا الحرم يدفع
عنه فلما خرج اصابته النقمة التي
اصابت قومه بهذا المكان فدفن فيه
الحديث * و بقول جوهري دليلي
بود مر حبشه را در راه مرد رقتيكه

متوجه مكه بودند وقال ابن سيدة
كان عبد الصعيب وكان عشارا جائرا
(رُغْلَان) كعثمان نام مردي
(ف) رَغَلَ أُمَّهُ رَغْلًا بالفتح مكيد
شير مادر را يا آن خاص است بخوردن
بزغاله شير مادر را بي آنكه رها كرده
باشند
(أَرْغَلَتِ الأَرْضُ) رويانيد كياه
رغل را * وأَرْغَلَتِ المرأةُ ولدها)
شير داد بزك بچه را * وأَرْغَلَ الزرعُ)
نيك دانه آكنده شد خوشهاي آن
* وأَرْغَلَ إليه) مايل كرديد
بسوي وي * وأَرْغَلَ فلانٌ) خطا كرد
* وأَرْغَلَتِ الابلُ عن مراتعها)
كم شدند شتران از چراگاه * وأَرْغَلَ
الشيءَ) در غير جاي وي نهاد
آن را

ر غ م

(رَغْم) بالفتح ختي رنا پسندي
و خاك آلودگي و خاك آلود شدن
ويثلث مَرْغَمة مثله والفعل من
سمع وفتح يقال رغمه رغما ومرغمة
اي كرهه و رغم فلان اي لم يقدر على
الانتصاف وقال النبي صلى الله عليه
وسلم بعثت مرغمة * وخاك يقال

نعلتُ ذلك على الرغم من انفه
وپوست وپیوست باز کردن از درخت
وخوار بود [illegible]
(راغِم داغِم) از اتباع است
(رَغام) بالفتح خاك وخاك نرم یا
ریك آمیخته بخاك ونام ریکستانی
است
(رُغام) کغراب آب بینی لغة فی
المهملة او اشهر
(رُغامة) کثمامة خواسته
ومطلوب
(رُغامی) کحباری نیز ونی جگر
لغة فی المهملة وگیاهی است لغة
فی الرخامی وبینی ورگهای شش که
مجرای نفس است
(رَغمان) بالفتح ریکستانی است
(رُغَیم) کزبیر نام مردی
(رُغَیمان) موضعی است
(شاة رَغماء) گوسپندی که بر
کناره بینی وی سپیدی باشد یا رنگی
دیگر مخالف رنگ سائر بدن
(مَرغَم) کمقعد ومجلس بینی
(مَرغَمة) کمرحلة بازی است
مرهربان را
(مِرغامة) بالکسر زن خشم

آورشونی
(ف) رَغمتُه کردم آن کار را برغم
او * ورَغم انفی لله مثلثة یعنی
بکرهونا پسندی حقیر وخوار کردیدم
(اَرغمه الله) خشم نماید بروی
خدای * واَدغمه الله بالدال مهملة
کردانیدا او را * واَرغمه الذلّ)
خاك آلود کرد بینی او را خواری *
وارغمه الله انفه) ای الصقه
بالرغام ومنه حدیث عائشة فی
الخضاب اُسلُتیه وارغمیه * ونیز
اِرغام) درخاك افکندن چیزی را
ومنه حدیث شاة مسمومة فلما
ارغم صلی الله علیه وسلم ارغم بشر
بن البراء ما فی فیه ای القی اللقمة
من فیه فی التراب
(رَغَّمه ترغیما) گفت او را رغما
رغما وفی الحدیث سجدتی السهو
کانتا ترغیما للشیطان ای اغاظة له
واذلالا
(مُراغَم) بالضم وفتح الغین رفتن
جای وگریز جای وقلعه ومضطرب
(راغَمهم) آشکارا جنگ کرد
با ایشان وجدائی نمود وعداوت
کرد * ونیز مُراغَمة) جدائی ودوری

وخشم کردن باهم
(ترغّم) خشم گرفت

ر غ ن

(رَغَن) بالفتح گوش داشتن وقبول
کردن سخن وخوردن ونوشیدن
در نازونعمت والفعل من فتح
وطمع وآرزومیل کردن ویعدی بالی
یقال رغن الی الصلح ای رکن الیه
(رَغنة) بالفتح زمین نرم
(رَغَنَّ) لغة فی لعلّ
(مَرغینان) بکسرغین شهری
است بماوراء النهر از آن شهر است
علی بن محمد مولف کتاب هدایه
(اَرغنته [illegible] انید او را * واَرغن
الامر) آسان وسهل گردانید کار را
* ونیز اِرغان) گوش داشتن وقبول
کردن سخن

ر غ و

(رَغوة) بالفتح مثلثة [illegible]
(رُغوة) بالضم نام اسپی * ورغوة
اللبن) مثلثة کفك وسر شیر
رُغًی جمع
(ناقة رَغوّ) کعدو شتر ماده بسیار
بانك وفریاد
(رُغاوة اللبن) (رُغاوة [illegible]

ویکسران کفك شیر و سر آن
(رَاغِی) بانك کننده و کسی يقال
مَا بِالدَّارِ ثَاغٍ وَلَا رَاغٍ يعني نیست
در سرا نه کسی
(رَاغِيَة) شتر ماده و منه ما له ثاغية
ولا راغية يعني نه کوسپند دارد
و نه شتر ماده و قد مر فی ث غ و
(رُغَاء) بالضم والمد بانك شتر و مانند
آن * و (بَحْرَةُ الرُّغَاء) موضعی
است به لیّه طائف بنی بها النبي صلى
الله عليه وسلم مسجدا قال مجد
الدين والى اليوم عامر يزار
(رَغَّاء) مشددة مرغی است
(رَغْوَان) بالفتح [illegible]
[illegible]
([illegible]) بالكسر كفك كير
(ابل مَرَاغٍ) شترانیکه در شیر انها
بسیار کفك بر آید
(ن) رَغَا الْبَعِيرُ رُغَاءً) بالضم
بانك کرد شتر و منه المثل كفى
برغائها منادياً و كذلك رغا الضبع
والنعام * و (رَغَا الصبيّ) سخت
کریست کودك * و (رَغَا اللَّبَنُ)
کفك بر آورد شیر
(أَرْغَى اللَّبَنُ) کفك بر آورد
شیر و سر بست * و نیز (ارْغَاء) بانك
و فریاد آوردن يقال أَرْغَيْتُ الناقة اذا
حملتها على الرغاء * و ناقه دادن
کسی را و منه قولهم اتيته فما اثغى
ولا ارغى يعني نه کوسپند داد و نه
ناقه * (وَأَرْغَى الْبَائِلُ) بسیار
رغوة و کف بر آورد کمیز بول کننده
(كلامٌ مُرْغٍ) سخن که معنی خود
را ظاهر نسازد
(رَغَّى اللَّبَنُ تَرْغِيَةً) کفك
بر آورد و يقال أمست ابلهم تُرَغِّي و
تنشف اي بها نشافة و رغوة * و نیز
(تَرْغِيَة) بخشم آوردن کسی را
(ارْتَغَى الرَّغْوَةَ) کرفت کفك
شیر را و خورد و فی المثل يسرّ حسوا
في ارتغاء در حق شخصی کویند که
امری را ظاهر نماید و غیر آن مراد
او باشد
(تَرَاغِي) با یکدیکر بانك و فریاد
کردن و يقال تراغوا اذا رغا واحد
ههنا و واحد ههنا

باب الراء فصل الفاء

رف ء

(رَفَّاء) کفشدوز و رفوکر
(يَرْفَأ) کیمنع نام مولای عمر بن
الخطاب رضی الله عنه
(يَرْفَئِي) کیلمعی بیرون رفته دل
از بیم و ترس و چرانندہ کوسپندان
و شتر مرغ نر رمنده و آهو جهنده
کریزان و نام بندۂ سیاه
(مَرْفَأ) بالفتح و یضم جای بلب
آمدن کشتی
(ف) رَفَأَ السَّفِينَةَ رَفْأً)
بالفتح نزدیك کرانه کرد کشتی را
* و (رَفَأَ الثوبَ) رفو کرد جامه را
و پیوست و نیکو کرد دریدکی
و بریدکی آن را و يقال من اغتاب
خرق ومن استغفر رفا * و (رَفَأَ الرَّجُلَ
رِفَاءً) بالكسر والمد آرام داد
او را * و (رَفَأَ بَيْنَهُم) صلح کرد میان
ایشان و نیکو نمود * و نیز (رِفَاء) ساز وار
آمدن و برجسبان شدن
(أَرْفَأَ إِرْفَاءً) میل کرد و شانه نمود
و نزدیك کردید و نزدیك کردانید
و تندکیری کرد در معامله و مدارا
نمود * و (أَرْفَأَ إِلَيْه) پناه کرفت بوی
* و (أَرْفَأْتُ السَّفِينَةَ) نزدیك
ساحل کردانیدم آن را
(تَرْفِئَة) بالرفاء والبنين کفتن بوجه
دعا در زنا شوئی یعنی مجتمع

وبرجهيدن وبا آرام وطمانينت باشد
ترفى مثلهو قد نهى عنه كراهة
لعادتهم ولما فيه من التنفير عن
المبنات وكان اذا رفأ قال بارك الله
لك وعليك وجمع بينكما في خير
(رافا مرافأة) مدارا نمود
(ترافؤ) يكديگر موافقت نمودن
وقوت دادن يقال ترافؤا اذا توافقوا
وتظاهروا

رف ت

(رفت) كصرد كاه وشكسته وريزه
ريزه كنند هر چيزى
(رفات) بالضم ريزه وشكسته
هر چيزى
(مرفوت) شكسته وريزه شده
(ن ض) رفته رفتا بالفتح
شكست وريزه ريزه نمود آن را و
شكسته وريزه ريزه كرديد لازم
متعد * وبريده شد
(ارفات) شكسته وريزه شدن
(ارفتات) بريده شدن وريزه ريزه
كرديدن
(ترفت) شكسته كرديدن

رف ث

(رفث) محركة جماع وفحش كفتن
و سخن زنان در جماع والفعل من
سمع
(رفوث) بضمتين جماع وفحش
كفتن وسخن زنان در جماع يا فحش
روبا روى آنها والفعل من ضرب و
نصر وكرم
(ارفاث) فحش كفتن

رف ج

(رفوج) كصبور بن شاخهاى خرما
بن لغة ازديه

رف ح

(أرفح) بالفتح دابه كه هرد و شاخ
آن بجانب هرد و كوش او برآمده
باشد با دورى ميان هرد و شاخ
(رفّحه ترفيحا) بالرفاء والبنين
كفت او را قلبوا الهمزة هاء

رف خ

(عيش رافخ) كصاحب زيست
فراخ
(رفوخ) بالضم معنى وبلاها

رف د

(رفد) بالفتح دادن ويارى دادن
والفعل من ضرب يقال رفدته اى
اعنته واعطيته * ورفاده ساختن
ورفاده بستن
(رفدة) بالفتح آبيست بجوار رقيه
(رفد) بالكسر دهش وعطا وكاسه
بزرك كه دران شير دوشند يا عام است
ويفتح * وهريق رفده يعنى مرد
(رافد) كصاحب دهنده ويارى كرو
لر اسما است * ورافدان دجله
وفرات است
(رفود) بالفتح ناقة كه بيك
دوشيدن يك قدح شير پر كند
(رفادة) بالكسر قوم زين وپالان
وركه بندند وجراحت بندند ومالى كه
قريش در جاهليت بجهت حاجيان
بيرون آوردندى وبدان براى
ايشان كندم ومويز خريدندى و
كانت الرفادة والسقاية لبنى هاشم *
السدانة واللواء لبنى عبد الدار
(رفيد) كزبير از اسماء است
(رفيدة) كجهينة قبيلة است يقال
لهم الرفيدات
(بنو ارفدة) بكسر الفاء وقد تفتح
كروهى از حبشه وهو لقب لهم وقيل
هو اسم ابيهم الاقدم يعرفون به
(روافد) چوبهاى سقف جمع رافد
يا رافدة است
(مرفد) كمنبر قدح بزرك ويا كاسه

زنان که بر سرین بندند تا کلان نماید

(مَرَافِید) کوهپندان که شیر حمله نکنند در تابستان و زمستان کانه جمع مرفاد

(مُرْفِد) کسی که بازی کرد و رفاده ساز ندو و از اسماء است

(اِرْفَاد) یاری دادن و دادن چیزی و رفاده ساختن برای ستور

(مُرَافَدَة) همدیگر را یاری دادن و معاونت نمودن

(تَرْفِید) مهتر و بزرگ کردانیدن و بزرگ داشتن یقال اِیَّتَك فلان مهو لا ای سُوِّدَ وَعُظِّمَ و نوعی از رفتار

(اِرْتِفَاد) ورزیدن

(تَرَافُد) یعنی نهادن همدیگر را یاری دادن

(اِسْتِرْفَاد) یاری خواستن

ر ف ز

(رَافِز) کضارب رگ جهنده و یقال ماپر فزمنه عرق ای ما یضرب

(ض) رَفَزَهُ رَفْزًا بالفتح زد او را

ر ف س

(رَفْسَة) بالفتح ضربه بپای بر سینه

(رِفَاس) بالکسر رسن که بدان مر دست شتر را با بازو بندند

(ن ض) رَفَسَ رَفْسًا بالفتح و رِفَاسًا بالکسر بپای زد او را # و رَفَسَ البعیرَ بر سن رفاس بست شتر را

ر ف ش

(رَفْش) بالفتح والضم بیل و منه المثل الرَّفْشُ الی العرش یعنی سلطنت بعد از عمل بیچاره در حق شخصی کویند که بجاه و عزت رسد بعد از خواری و مذلت

(رجلٌ اَرْفَشُ الاُذُنَین) مرد کلان کوش قیل کان سلمان ارفش الاذنین

(رَفَّاش) کسی که کندم را به بیل از انبار زند یعنی کیال زند

(مِرْفَشَة) بالکسر بیل

(ن) رَفَشَ الشیءَ و فی الشیء رُفُوشًا بالضم فراخ کردید # و رَفَشَه رَفْشًا بالفتح کوفت آن را # و نیز رَفَشَ ابرایها الانیدن زنبیل خوردن و نوشیدن در فراخی و نعمت

(س) رَفِشَ رَفَشًا محرکة کلان شد کوش وی و بزرگ کردید

(اَرْفَشَ بالبلد اِرْفَاشًا) اقامت نمود در آن و لازم گرفت # و اَرْفَشَ ای وقع فی الاهیغین و هما الرَّفْش والقفش یعنی الاکل والنکاح

(تَرْفِیشُ اللِّحیة) شانه کردن ریش را و راست نمودن چندانکه به بیل ماند

ر ف ص

(رُفْصَة) بالضم نوبت آب یا هام است مقلوب فرصة

(رَفِیص) کامیر هم آبخور یقال هو رفیصك یعنی او هم آبخور تست که ستوران هر دو بیك نوبت آب خورند

(اِرْتَفَصَ السِّعْرُ اِرْتِفَاصًا) گران شد نرخ

(تَرَافُص) باهم نوبت کردن آب را یقال تَرَافَصُوا الماءَ اذا تناوبوه

ر ف ض

(ابلٌ رَفْضٌ) بالفتح و بحرك شتران بچرا شده با راعی اَرْفَاض جمع

(رَفَض) محرکة آب اندك و یسکن و نعامٌ رَفَضٌ ای فِرَقٌ

(رجلٌ قُبَضَةٌ رُفَضَةٌ) کهمزة آنکه

چيزي را مي كيرد و مي ماند
(رَافِض) كصاحب تارك و مانندة
چيزي و در قول باهلي مرد سنك
انداز است قال اذا بالحجارة زيّنت
اعلقن طنبت * جيئا ء لا يا لو ك
رانها صحرا * اي اذا علقن امنعتهن
با لشجر هيّمت هي با رض سهلة
لايستطيعك الرامي بها ان يرمي صخرة
لثقل انها
(رَافِضَة) كروهي از لشكريان كه قائد
ور هبر خود را مانند و ترك دادند و
بازكشتند از وي رَوَافِض جمع * و
جماعتي از شيعان با يغوا زيد بن علي
بن الحسين رضي الله عنهم ثم قالوا له
تبرأ عن الشيخين فابي و قال كانا
وزيري جدي فرفضوه و تركوه فسموا
بذلك اي لتركهم اياه را فضا منهم
منه رافضي منسوب است بآن * و
ابل رافضة) شتران بچرا شده
با راعي
(رُفَاض) بالضم شكسته و پريشان
از هر چيزي * و رُفَاضُ الحَطَب)
هيزم ريزه
(رِفَاض) بالكسر راههاي پريشان
(رُفُوض) بالضم كياه پريشان و

متفرق * و رُفُوضُ الناس) كروهها
مردم * و رُفُوضُ الارض)
زمين كه در ملك احدي نباشد
(رَفِيض) كامير شتر بچرا كذاشته
شده و خوي و نيزه شكسته * و شيءٌ
رفيض) اي متروك
(شيءٌ مَرفُوض) متروك و ماندة
شده از هر چيزي * و ابلٌ مرفوض)
شتران بچرا كذاشته شده
(رَفَّاضَة) بالتشديد كجبانه قومي
كه كياه رفوض را ميچرانند
(مَرَافِضُ الوادي) جايهاي
پريشان شدن سيل در وي
(ن ض) رَفَضَ الشيءَ رَفْضًا) بالفتح
والتحريك ماند و ترك داد آن را
ويند اخت * و رَفَضَ الابلَ رَفْضًا
فرفضت هي رُفُوضًا) بچرا
كذاشت شتران را تا متفرق چرند
بچراكاه پس بچرا شدند تنها در
نظر راعي * و رَفَضَت النخل)
پراكنده كرديد خوشه خرما و بيفتاد
پوست تنك آن * و رَفَضَ الوادي)
فراخ شد رود بار
(اِرْفَاض) بچرا كذاشتن شتران
را در چراكاه و فراخ شدن رودي

(رَفَّضَ فِي القِرْبَةِ تَرْفِيضًا)
باقي كذاشت آب اندك را در مشك
* و رَفَّضَ الفَرَس) برآورد نره
را تا بر جهد و محكم نشد انعاظ آن
(تَرَفُّض) برشاشيده و پريشان
شدن و رفتن و شكسته كرديدن
(اِسْتَرْفَضَ الوادي) فراخ شد
رودبار
(شيءٌ مُرَفَّض) پريشان و متفرق
(اِرْفِضَاض) برشاشيده و پريشان
شدن مرشك و پريشان و برشاشيده
شدن و رفتن هر چيزي و روان شدن
خون

(رِفْعَة) بالكسر بلندي در مرتبه
و بلند قدر و مرتبه شدن والفعل
من كرم
(رَافِع) كصاحب برفع كنندة كلمه و
برداردنده [illegible]
قصه برزوالي و نام صحابي
است رضي الله عنهم و بردارنده و
رسانندة حديث از آن حضرت صلي الله
عليه وسلم ومنه الحديث كل رافعة
رفعت علينا من البلاغ اي كل نفس
او جماعة مبلغ [illegible]

بنت المدينة * وناقة رافع)
شتر ماده كه فله بر كشد در پستان
* و برق رافع) برق بلند
(رفاع) بالفتح والكسر ايام غلة
درودة را بخرمنكاه آوردن يقال هذه
ايام رفاع * و نيز رفاع) پرشدن
زراعت ازدانه
(رفاعة) بالضم ويكسر بلندي كه
زنان برسر بن بندند تا كلان وفربه
نمايند و رشته كه بندي بان زنجير و
قيد خود را بسوى خود كشند وبالكسر
نام بيست وسه صحابي است وبالضم
و يثلث بلندي آواز و بلند آوازي
شدن والفعل من كرم يقال بين رفاعة
الصاعة ... ورفع صوته رفاعة
اى ... جهارة
(رفيع) كامير شريف وبلند قدر
ومرتبه و بلند آوازي
(رفيعاء) كحميراء نام صحابيه ... است
(رفيع) كزبير ... ابو العاليه رياحي
تابعي است
(رفيعة) بنت ... الجهينة
صحابيه است
(رفاع) كشداد نام پدر ... بن ... محدث

(رويفع) بتصغير رافع مولاي رسول
الله صلي الله عليه وسلم * و رويفع
بن ثابت صحابيان اند
(مرفوع) نوعى از دويدن يقال
هذه دابة ليس لها مرفوع وهو
مصدر مثل المجلود والمعقول
(ف) رفعه رفعا) بالفتح برداشت
آن را خلاف وضعه * و رفع البعير
في سيره) مبالغه نمود شتر در رفتن
* و رفعته) مبالغه نمود در راندن
شتر لازم متعد * و رفعها القوم)
بشهرها رفتند * ونيز رفع برداشتن
غلهٔ درودة و بخرمن كاه آوردن
و بر فع كردن كلمه را وآن در اعراب
مثل ضم است و رفتار قصه برداشتن
بر والي صلته بعلي و نزديك كردانيدن
كسى را بكسى صلته بالى ومنه قولهم
رفعته الى السلطان رفعانا بالضم
اى قربته وقوله تعالى فرش مرفوعة
يعنى نزديك كردانيده شده براي ايشان
يا بعض آن فوق بعض يا مراد از زنان
مكرمات است
(رفعه ترفيعا) برداشت آن را * و
نيز ترفيع) دور شدن و دور نمودن
يقال رفعهم اي ابلغهم في الحرب

و مختلف ... ويدن ... يقال رفع
الحمار اذا عدا عدوا بعضه ارفع
من بعض * ونيك راندن شتر را
(رافعه الي الحاكم) شكايت برد
پيش حاكم و نزديك آن شد با خصم
* و رافع بهم) باقي كذاشت انها
را و مهربانى نمود * و نيز مرافعة
معامله كردن با كسي و در مشقت و
جهد انداختن يقال رافعني وخافضني
اي داورني كل مداورة
(ارتفعه) برداشت و بلند كرد آن را
* فارتفع) پس بلند كرديد * و
نيز ارتفاع) نزديك حاكم شدن
با خصم
(استرفعه) برداشتن آن را ورفع
و برداشتن خواست از وي * واسترفع
الخوان) سپري شد انچه بر خوان
بود و وقت برداشتن آن رسيد

رفغ

(رفغ) بالفتح نكوهيده ترين وادي
و بدترين آنها از روي خاك و ناحيه
ارفغ بضم فا جمع * و زمين نرم
رفاغ كجبال جمع * و مشك رقيق
تنك پوست متوسط ميان جيد
و ردي و زمين بسيار خاك و جاي

خشك بى نبات و مرد ناكس و فرومايه أَرْفَاغ جمع * و ربم ناخن و بضم بابن ريم بن‌هاى ران و فراخى عيش و ارزانى و بن ران و هر فراهم آمدن گاه ربم از بدن و بضم أَرْفَاغ و رُفُوغ جمع * و تُرَابٌ رَدَغٌ) خاك نرم و كل لك طعامٌ رَفِغ و كِيسٌ رَفِغٌ

(رُفْغ) بالضم بغل و كرد آكرد فرج زن و منه اذا التقى الرفغان وجب الغسل يريد التقاء الختانين

(رَفْغ) بالفتح موضعى است

(رَفْغَاء) بالفتح و المد زن باريك ران خرد فرج خرد بن مرد و ران

(رَافِغ) عيش فراخ و خوش رَوَافِغ جمع

(رَفَاغَة) فراخ عيش شدن و الفعل من كرم

(رَفِيغ) كامير عيش فراخ و خوش

(رَفَاغِيَة) زيست فراخ و تن آسانى يقال هو فى رَفَاغِيَةٍ من العيش اى رَفَاهِيَةٍ * رُفَغْنِيَة) كبلهنية مثله

(مَرْفُوغَة) زن خرد كس كه كسى جماع آن نتواند

(تَرَفُّغ) ميان مرد و ران زن نشستن جهت جماع يقال تَرَفَّغَ المرأة اذا قعد بين فخذيها ليطأها * و فراخى نمودن در عيش * و تَرَفَّغَ فلانٌ فوق البعير) اى خشى ان يرمى به خلف رجليه عند ثبله

ر ف ف

(رَفّ) بالفتح چوبى باشد پهنا كه هر دو طرف آن در ديوار كرده بران متاع شكرف خانه نهند و هو شبه الطاق هذا تفسير النهاية رُفُوف جمع * و شتر كلان هيكل و بكسر و كله كاوان و رمه از ميش يا از مطلق گوسپند و هر ريك تودهٔ بلند و جاى باش شتر و گوسپند كه از شاخ درخت و چوب سازند و نوعى از خوردن شتر و گوسپند و آب دهن و نيكوئى رخوار بار و جامهٔ تنك نرم و فراخى دامن جامه بشوبد يكو

(رَفَّه) يك بار شير خوردن

(رِفّ) بالكسر بهرهٔ آب هر روز و تب هر روزه و يفتح

(رُفّ) بالضم كاه و ريزهٔ آن رُفَّة مثله

(رَفَف) محركة رقت و تنكى

(رَفِيف) كامير آسمان خانه و درخت ترنجبان و غير آن و فراخ شاخ و سوسن در وزن و جامه تنك * وَذَاتُ الرَّفِيف) كشتيها است بلهم بسته برد ريا جهت عبور ملوك و امراء

(رَفْرَف) بالفتح جامهاى سبز كه اران گسترد نى و جامه بس سازند و دامنهاى خرگاه و كرانهاى زره كه او نگان باشد رَفْرَفَة يكى * و شاخهاى افتاده و فرو هشته درخت كنار يا از درخت پيلو و كناره جبهها و فرشها كه زائد بود باشد * و كل ما فضل فثنى * و گسترد نى و افكند نى و ماهى آ سعد رئى و درختى است كه در يمن نزديك رود زن و بالشچه و تلاق و درخت نار و فرو هشته شاخهاى مرغزار و پاره كه در ماپين سراپرده و خرگاه دوزند و ديباى تنك و ازره انچه آن را بخود بسته بر پشت اندازند و چوبى باشد پهنا كه هر دو طرف آن در ديوار گذاشته متاع شكرف خانه بران نهند رَفْرَفَة يكى * وَذَات رَفْرَف) و بضم وادى است مر بنى سليم را * و دابة رَفْرَف) و تضم الراء

دارة است مر پی نمر را
(رَفْرَاف) با لفتح شترمرغ نر و
مرغی است که آن را خاطف ظله
هم گویند
(ض ن) رَفَّ رَفًّا) با لفتح بسیار
خورد * رَفَّ المرأةَ) بوسه داد
آنرا با طراف لب * ورَفَّ فُلَانًا)
نیکوئی واحسان کرد بوی * وَرَفَّتِ
الإبلُ) بخورد نی رف خورد و
کذلک الغنم * ورَفَّتِ العَيْنُ و
غيرُها) پرید وبرجست چشم
وغیر آن
(ض) رَفَّ لَوْنُهُ رَفًّا و رَفِيفًا)
درخشید و روشن کردید گونه از *
ورَفَّ لَهُ) نیک کوشش کرد در
خدمت وی * ورَفَّ القومُ به)
گرد کرفتند آن را وفی المثل مَن
حَفَّنا اورَفَّنا فليقتصد اي من تعطّف
علينا او تعطّفنا * وقيل هذا حديث
وقد مر * ورَفَّ الحُوارُ أُمَّه) مکید
شیر مادر را شتر کره * ورَفَّ بفلانٍ)
گرامی داشت وی را * ورَفَّ اِلی
کذا) شاد مانی نمود * ورف الطائرُ
جَنَاحَيْهِ) بال جنبانید و گسترد
مرغ رفتن و فرود آمدن * ونیز رَفّ)

وقت درخشیدن برق بی آنکه پراکنده
شود در ابر و هر روز شیر خوردن
و هر روزه کرفتن تپ
(رَفْرَفَ الطّائرُ جناحَيْه) بال
گسترد و جنبانید مرغ بوقتیکه
خواهد نا فرود آید وهذا اکثر * و
نیز رَفْرَفَة) بانگ کردن و جنبانیدن
شترمرغ نر بال خود را وقتیکه خواهد
بر چیزی فرود آید
(اِرْفَاف) گسترد ن ماکیان بال را
بر بیضها یقال ارفّت الدجاجة علی
بیضها اذا بسطت الجناح
(ارتفّ لونه) درخشید و روشن
کردید کونه آن

رف ق

(رِفْق) با لکسر چیزی که بدان
یاری خواهند و نرمی خلاف عنف
و سود و نفع و نرمی در کار و نیکو
کرداری و نیکوئی
(رَفَق) با لتحریک بر تافتگی آرنج
رَفَقَة مثله * وماءٌ رَفَقٌ) آب
سهل حصول یا کوتاه رسن * ومرتَعٌ
رَفَقٌ) چراگاه زود حاصل * رحاجةٌ
رَفَقٌ) مطلوب سهل و آسان * و
نیز رَفَق) بدون اللام ومعناه علی

رسا دی است که درسوراخ پستان
ناقه عارض شود از بد دوشیدن نی
دوشنده او من ترک نفضه ای بقیة
اللبن فی الضرة فیعود دمًا او خرطًا
(رُفْقَة) مثلثة گروه هم سفر رِفَاق
ککتاب وأرْفَاق ورُفَق کصرد جمع
(ناقةٌ رَفِقَةٌ) کفرحة ناقه که سوراخ
سر پستانش بند شده باشد
(رَافِقَة) کصاحبة شهری است بفرات
وآن را رقّة هم گویند بناها المنصور
وهی اخت بحرین
(بعيرٌ أرْفَق) شتر آرنج بر تافته
(ناقةٌ رفقاء) شترماده آرنج
برتافته و آنکه سوراخ سر پستانش
بند شده باشد
(رِفَاق) با لکسر رسن که بدان
بازوی شتر بندند تا آهسته رود
ودر رویی نسرة الکرمانی
(رَفَاقَة) با لفتح همراهی کردن
والفعل من سمع و با لضم گروه
هم سفر
(رَفِيق) کامیر همراه رُفَقَاء جمع
فاذا تفرّقوا ذهب اسم الرفقة لا
اسم الرفيق وهو واحد وجمع مثل
الصديق قال الله تعالی وحسن

اولئك رفيقا او الرفقة اسم للجمع *
وايضا رفيق ضد اخرق يعنی کول
ودرشت ومهربان وآسان کار
(رُفَيْق) بن عبد الله كز بير وابو
رُفَيْق محدثان اند
(مِرْفَق) کمنبر ومجلس آرنج وانچه
بوی نفع یا بند از کاری ومنه قوله
قوله تعالی ويهيئ لكم من امركم مِرْفَقًا
جعله مثل مقطع ومن قرأه مَرْفِقا
جعله اسما مثل مسجد ويجوز
مرفَقًا بفتح الفاء مثل مطلع و
لم يقرأبه
(مِرْفَقة) کمکنسة نازبالش
(بعير مَرْفُوقٌ) شتر آرنج بدرد
آمده
(جمل مِرْفَاقٌ) بالکسر شتری که
آرنج آن به پهلوی وی درخورد * و
ناقة مِرْفَاقٌ) شتر ماده که پستانش
از بستن پستان بند درد کرده باشد
وچون بند وشند آن را از پستانش
خون برآید
(مَرَافِقُ الدَّارِ) جای آب وبرف
انداختن وامانند آن رخلاجای ها
ومنه رجل نا مَرَافِقهم قد استقبل بها
القبلة جمع مرفق بالكسر وبروي
مراحيضهم وقال مر
(ن ك س) رَفَقَ بِهِ وعَلَيْهِ رِفْقًا
ومَرْفِقًا بكسر الفاء وفتحها نرمی
كرد باوی
(ن) رَفَقَ فلانًا سود رسانيد ورا
وزد برآرنج وی * ورَفَقَ الناقةَ
رَفْقًا) بست بازوی شترماده را
تا آهسته رود وكذلك اذا اخيف ان
تنزع الى وطنها
(أرْفَقَهُ) سود رسانيد اورا * ونيز
إرْفَاق) نرمی کردن باکسی
(شاةٌ مُرَفَّقَةٌ) کمعظمة گوسپند
که هردو دست آن تا هردو آرنج سپید
باشد
(مُرَافِق) همراه وموافق
(مُرَافَقَة) باکسی همراهی کردن
يقال رافقته فی السفر * وملاطفت
نمودن
(مُرْتَفِق) ثابت وبرجای * وبات
فلان مرتفقًا) ای متكيا علی مرفق
يده * وبفتح فا منزل وتکیه جای
كذا فی الغريبين
(اِرْتَفَق) تكيه کرد برآرنج خود یا
برنازبالش * وارتفق الحوض)
پرکردید
(تَرَفَّقَ بِهِ) نرمی کرد باوی
(تَرَافَقَا) همدیگر همراه شدند
در سفر
(تَمَرْفَق) کتمسکن اخذ مرفقة

ر ف ل

(رِفْل) بالکسر دامن
(رَفِل) ککتف کول
(رَفَلُ الرَّكِيَّة) بالتحريك جای
زرف از چاه * رَفَلْ رَفَلْ کلمة امر است
که بدان میش ماده را برای بدوشیدن
خوانند
(امرأة رَفِلَة) کفرحة زن بطرز
نیکو دامن کشان * وزن زشت و بکسر
الراء * ومعيشة رَفِلَة) زندگانی
فراخ
(شعر رَفَالٌ) کسحاب موی دراز
(رِفَالُ التَّيْس) بالکسر چیزی
است که بر سر غلاف نره قچقار نهند
تا گشنی نتواند
(رَفْلاء) زن بد رفتار دامن
کشان
(رُفَيْل) کزبير بن سلمه است و
بسوی آن منسوب است بئر رفيل
(رَوْفَل) کجوهر نام مردی
(رِفَلّ) کهجفّ دراز دامن واسپ

د رازدم بسیار گوشت وجامهٔ فراخ
وشتر فراخ پوست
(مِرْفال) بالکسر مرد بسیار
خرام
(تَرْفُل) کتنصر ابن عبد الکریم وابن
داود که محدث اند
(ن س) رَفَلَ رَفْلاً ریحرك نیكو
نتوانست جامه را پوشیدن ونتوانست
بهر کاری رانیکو کرد (اَرْفَل) بالفتح
ورَفِل ککتف نعت مذکر است ازان
ورَفْلاء ورَفِلة نعت مونث
(ن) رَفَلَ رَفْلاً ورَفَلاناً محرکة
خرامید ودامن کشان رفت یابا اهتزاز
رفت یعنی برداشت دست را
باری وفرو کرد آن را بار دیگر # و
نیز رَفَل پر کردن چاه را ز آب
(تَرَفَّل تَرْفُلاً) بتکبر خرامید
(اَرْفَلَ رِفْلَه) فرو هشت دامن را
ونیز (ارفال) خرامیدن .... دامن
کشان رفتن یقال اَرْفَلَ فی مِشْیَتِهٖ
واَرْفَلَ فی ثِیابِهٖ کذلك
(ناقةٌ مُرَفَّلَةٌ) کمعظمة شتر مادهٔ که
[illegible] آن را بخرقه بسته وآن خرقه
را بر سر پستان وی کذارند تا بپوشد
سر پستان را

(رجلٌ تَرْفِیلٌ) کتمثین مرد
خرامان
(رَفَّلَ الرَّكِیَّةَ ترفیلاً) پر کرد چاه را
از آب # ونیز (ترفیل) بزرك داشتن
وخوار وحقیر نمودن از لغات اضداد
است ومالك چیزی کردانیدن
کسی را ومهتر نمودن وزیاده کردن
در بحر کامل سبب را بر متفاعلن
پس متفاعلاتن کردد

رف ن

(رَفْن) بالفتح بیضه
(رَافِنَة) زن فیرنده بناز خرامان
(رِفَنّ) کخدبّ اسب دم دراز
(رِفان) بالکسر باران سست قطره
(رُفانِینَة) کطمانینة خوشی
زندکانی وفراخی
(اِرْفَأَنَّ اِرْفِینَاناً) رمید وباز
ارمید ومست وفروهشته کردید # و
ارفأنّ غَضَبُهُ) فروشد خشم او

رف ه

(رِفْه) بالکسر تن آسانی وخرما بنان
ریزه
(رُفَه) کصرد کاه ومنه المثل اَغْنی
مِنَ التُّفَه عَنِ الرُّفَه التفه السبع
(رَفَهَة) محرکة رحمت ومهربانی

(رَافِه) کصاحب مرد فراخ عیش
تن آسان # وبعیرٌ رَافِهٌ شتر سیر
علف وآب وبر آب آینده هر کاه خواهد
ابلٌ رَوَافِهُ جمع # ومرد مهربان
یقال هو رَافِهٌ بِهٖ ای راحم له ویقال
بینی وبینك لیلةٌ رافهةٌ ولَیالٍ
رَوافِهُ یعنی نرم وآسان سیر
(رَفِیه) کامیر فراخ عیش تن
آسان
(رَفَهان) فراخ عیش تن آسان
(رَفَاهَة ورَفَاهِیَة) مخففة
ورُفَهْنِیَة) کبلهنیة فراخی عیش
وارزانی
(ك) رَفُهَ عَیْشُهُ) فراخ وآسان
شد زندکانی او
(ف) رَفَهَ الرَّجُلُ رَفْهاً) وبکسر
ورُفُوها فراخ وآسان زندکانی
شد # ورَفَهَتِ الاِبِلُ) بر آب
آمدند شتران هر کاه خواستند # و
نیز رَفْه ورُفُوه) سیر علف و
آب شدن شتران
(اَرْفَهَهُم اللهُ) برآسوده و تن
آسان داردایشان را خدای # و
اَرْفَهْتُ الاِبِلَ) بر آب آوردم شتران
را هر کاه که خواستند # وارفهوا)

ای رفهت ماشیتهم * ونیز ارفاه
اقامت کردن شتران نزدیک آب
وتن آسان وسیرآب وعلف ماندن
وروغن مالیدن مرد هر روز و
همچنین موی شانه کردن وقد نُهی عنه
* وبرآسودن وپیوسته بودن
در ناز ونعمت
(رَفَّهَهُمُ اللهُ تَرْفِیهًا) برآسوده
وتن آسان داد ایشان را خدای
* ورَفَّهْتُ الاِبِلَ) براب آوردم
شتران را هرگاه که خواستند * و
نیز تَرْفِیه) رهایش دادن از غم
واندوه وامایش دادن یقال رَفَّه
عنّی ترفیهًا ای نفّس تنفیسًا
(مُتَرَفِّه) برآسوده وتن آسان
(اِسْتِرفاه) برآسودن

رف ه ن

(رُفَهْنِیَة) کبلهنیة فراخی وسعت
زندگانی والنون زائدة وقد مرّ

رف و

(اَرْفی) بزرگ گوش با فروهشتگی
رَفْواء مونث
(حُبَیّ بن رُفَیّ) بتصغیر مرد و
نام شخصی
(اُرْفِیّ) کترکی شیر آهو ماده یا شیر
خوش بی آمیغ
(ن) رَفَا الثوبَ) رفو کرد جامه
را * ورَفَا فلانًا) تسکین وآرام
داد او را از ترس
(رِفاء) بالکسر والمد کفشیر کردن و
بهم فسان شدن وپیوستگی واتفاق
ومنه زرارى مُرافاة مثله ومنه
بالرِّفاء والبنین دعاء للمتزوج
(رَفَّیتُه تَرفِیة) بالرفاء والبنین گفتم
او را

باب الراء فصل القاف

رق ء

(رَقُوء) کصبور آنچه برجراحت
نهند تا خون بایستد ومنه قول اکثم
لا تسبّوا الابل فانّ فیها رَقُوءَ الدّم)
ای تعطی فی الدیات فتحقن بها
الدماء
(رَقاء) کسماء فساد
(مِرْقاة) بالکسر و یفتح زینه
ردبان
(ف رَقَأَ الدَّمعُ رَقْأً ورُقُوءًا) خشک
شد اشک وایستاد وکذلک رَقَأَ الدّم
ویقال ارقا علی ظلعک لغة فی قولک
اِرْقَ ای ارفق بنفسک ولا تُحمّل
علیها اکثر مما تطیق * ورَقَأَ العرق
رَقْأً ورُقُوءًا) برآمد یا بلند کرد یا
* ورَقَأَ بینهم رَقْأً) اصلاح کرد
میان قوم وفساد انداخت از لغات
اضداد است * ورَقَأَ فی الدرجة)
بالا برآمد
(اَرْقَأَ الله) خشک وساکن کرداند
اشک وی را خدای * وارْقَأْتُ
العرقَ) برداشتم آن را

رق ب

(رَقَب) محرکة سطبری گردن
(رَقَبَة) محرکة مپس گردن یا بن
گردن یا گردن رَقَب ورِقاب واَرْقُب
ورَقَبات جمع * وذات چیزی و
مردم وبنده ونام مردی * ورَقَبَة)
محرکة مولای جعدة تابعی است
* ورقبة بن مَصْقَلة) تبع تابعی
* ورملیح بن رَقَبة) محدث است
والعرب تُلقّب العجم برقاب المزاود
لانهم حمر
(رِقْبَة) بالکسر نگهبانی وترس وبیم
ورزندی
(رُقْبَة) بالضم مغاکی بجهت شکار
پلنگ چنانکه زبیة مغاکی بجهت
شکار شیر
(اَرْقَب) بالفتح شیر بیشه و مرد

سطبر کردن
(رَقُوب) کصبور زنی که چشم بر
مرگ شوی دارد بجهت میراث و شتری که
با حوض ورود نکند بلکه نزدیک نیاید
در انبوهی و زنیکه اورا بچه نزیند
و کذلک الرجل و زنیکه اورا فرزند نی
باقی نباشد یا زن فرزند مرده
* اُم الرَّقُوب) بلا و سختی
(رَقِیب) کامیر یکی از اسمای باری
تعالی شانه و نگهبان و چشم دارنده
و پاسبان و موکل و امین اصحاب
قمار یا امین بر قداح و زنک و تیر
سوم از تیرهای قمار و ستارهٔ از ستارگان
بار آن که انتظار دیگر کند و ستارهٔ
مشرق که بطلوع مقابل خود فرو
شود مثل الثریا رقیبه الاکلیل اذا
طلعت هی غابت تلک او منازل
القمر کل منها رقیب لصاحبه * و نام
اسپ زبرقان بن بدر و پسر برادر
پدر و ماری است بد رَقِیبات و
رُقُب بضمتین جمع * و پس ابنهٔ
مرکلبنزد زند رقیبله
(رَقِیبَة) کسفینة و جهینة کوهی
است مشرف بر خیبر * ذو الرُّقَیبَة)
کجهینة لقب مالک قشیری

لقب ابن عبد الرحمن بن کعب
بن زهیر
(رُقبیٰ) بالضم والقصر عطا کردن
چیزی باشد بکسی بدین شرط که
هرکس ازان اول بمیرد آن چیز
بورثهٔ او باز کرده یا دادن خانه
یا زمین کسی را که تا حیات خود
ازان نفع گیرد و بعد مرگش بدیگری
بر سد اَو ان تقول اِن مِتُّ قبلی
فهی لک و ان مِتُّ قبلک فهی لک و هی
من المراقبة لان کل واحد منهما
یرقب موت صاحبه
(رَقَبان) محرکه مرد سطبر کردن
و معرفة موضعی است * والاشعر
الرقبان) شاعری است قیل
ورثه ما لنعی رقبة بالکسر ای عن
کلالة ولم یرثه عن آبائه
(رَقَبانِیّ) محرکه مرد سطبر
کردن
(رَقّابة) کشداده مرد ناکس و
فرومایه و آنکه نکهبانی رخت و بار
کاروان کند در غیبت ایشان
(مَرْقَبة و مَرْقَب) بالفتح جای
دیدبان بر بلندی
(ن) رَقَبهُ رِقْبةً و رِقْبا نًا بکسرهما

و رُقُوبًا بالضم و رَقابَةً و رَقُوبًا و رَقَبة)
بفتحهن چشم داشت آن را و انتظار
کرد * و رقب الشیءَ) نکهبانی کرد
آن را * و رَقَبَ فلانًا) رسن در
گردن او انداخت
(اِرْقاب) رقبی کردن با کسی و یقال
اَرْقَبتُهُ دارًا او اَرْضًا) یعنی بر رقبی
دادم او را خانه یا زمین را
(مرقّب) کمعظم پوستی که از
جانب گردن باز کرده باشند
(راقَبَه مراقبةً و رقابًا) نکهبانی
کرد آن را * و راقَبَ اللهَ فی اَمْرِهِ)
ای خافه * و نیز مُراقَبة) یکدیگر
را نکهبانی کردن و چشم داشتن * و
مراقبة در عروض مضارع و مقتضب
آنست که جزو آن گاهی مفاعیلُ
و گاهی مفاعیلن باشد
(اِرْتِقاب) بالا بر آمدن دیدبانی
کرد * و اِرْتَقَبَه) چشم داشت آن را
(تَرَقُّبه) چشم داشت آن را

رق ح

(رَقاحَة) بالفتح ورزیدن والفعل
من فتح و بازرگانی و منه حیّنا لله
للنضاحة و لم نات للرقاحة و یقال
فلان رقاحی مال یعنی تیمار دار

شتران است
(تَرْقیح المال) نیکو میاست و تیمار داشتن شتران
(تَرَقُّح) ورزیدن و فراهم آوردن برای عیال یقال هو یترقّح لعیاله ای یکسب

رق د

(رَقْد) بالفتح کوهی است که چون آمیا ازوی کهربند و خواب را بخواب شدن رُقَاد و رُقُود بالضم فیهما مثله والفعل من نصر و الرّقاد خاصّ باللیل
ونیز رُقَاد نام مردی
(رَقْدَة) بالفتح فعلة من الرّقاد یعنی یک بار بخواب شدن و یقال اصابتنا رقدة من حرّای قدر عشرة ایام
(راقِد) خوابنده رُقُود و رُقَّد کرکع جمع * و معرفة نام مردی
(رَقَدان) محرّکة برجستن بره و بزغاله از شادمانی و نشاط
(راقُود) خم بزرگ یا دراز تک یا خم قاراندود شکم یا عام است رَوَاقید جمع * و ماهی است کوچک و نوعی زیبا نه
(رُقَیْدات) مصغرا آبی است مر بنی کلب را
(رجل مِرْقِدّی) بالکسر و شد الدال مقصورا مرد شتاب کار
(رجلٌ یرقُودٌ) مرد بسیار خواب
(مَرْقَد) کمسکن خوابگاه و گور
(مُرْقِد) کمحسن داروئی است که خورنده را خواب آرد و راه روشن
(اَرْقَدَهُ اِرْقَادًا) بخواب برد او را * و اَرْقَدَ المکان) اقامت کرد در آنجای
(تَرْقِید) نوعی از رفتار
(اِرْقِداد) شتافتن

رق ز

(رَقْز) بالفتح پا کوفتن والفعل من نصر و برجستن یقال ما یرقز منه عِرْق یعنی نمی جهد از وی رگی
(راقِز) کصاحب رگ جهنده

رق س

(مَرْقَس) کمقعد لقب شاعری طائی است نامش عبد الرحمن و آن یکی از بنی معن بن عتود است

رق ش

(رَقْش) بالفتح نگاشتن و نگارین کردن چیزی را بد و رنگ یا زائد ازانه والفعل من نصر
(رَقَاش) کسحاب [illegible] علم است مر زنان را و هو مبنی علی الکسرة همچنین هر فعال که معدول از فاعلة باشد نزد اهل حجاز بروی الف و لام در نیاید و جمع کرده نشود چون قَطَام و حَذَام و غَلَاب و اهل نجد آنرا حکم لا ینصرف دهند چون عُمَر و زُفَر و هو القیاس لانّه اسم علم و لیس فیه الّا العدل و التانیث فانّ الاشعار جاءت علی لغة اهل الحجاز فاذا کانت فی آخره راء مثل جعار و حضار اسما اصبع و کوکب و سفار و وبار اسما بئر و ارض فیوافقون اهل الحجاز فی البناء علی الکسر * و بنو رَقَاش) دو قبیله بکر بن وائل و در کلب و در کنده منسوب اند بسوی مادران خود
(رَقَاشان) دو کوه اند با علای شُرَیف
(رَقْشاء) بالفتح والمد دبه شتر که از گلو بر آرد و جانوری کیست که در گیاه باشد * و حَیّة رَقْشاء) ماریست پیسه
(رُقَیش و اُرَیْقِش) تصغیر ارقش

ـرقش است یعنی انکه نقطهای سیاه
وسپید داشته باشد
(مرقش الاکبر) کمحدث عمرو
بن سعد * ومرقش الاصغر)
ربیعة بن حرملة دو شاعر اند
(رقش کلامه ترقیشا) آراست
سخن را وبربست وسخن چینی کرد
(ارتقشوا فی القتال) درهم
شدند وستنند در جنگ
(ترقش) زینت داد وآراسته

رق ص

(رقص) بالفتح وبحرک بویه دویدن
ورقصان بالتحریک مثله ولایکون
الرقص الا للاعب وللابل وما سواه
القفز والنقز
(رقاص) کشد اد پای کوبنده
وبازیکر
(راقصة) مشددة بازی است
مر پایان را از زمین که هیچ نتوانند
کوتا ران رسیده باشد
(ن رقص الرقاص رقصا) بالفتح
بازی کرد پای کوفت * ورقص
الآل) درخشید سراب * ورقصت
الخمر) جوشید می * ورقصت
... وبهم) مست کرد

(ارقص البعیر) پویه درانید
شتر را * ونیز ارقاص برجهانیدن
وبپازی داشتن کودک را
(ترقیص) برجهانیدن وبپازی
داشتن کودک را
(ترقص) بلند شدن وبرآمدن
وپست کردیدن وفرود شدن صد

رق ط

(رقطة) بالضم سیاهی چکهای
سپید آمیخته یا برعکس آن وشاخ
درخت عرفج که برگ آوردن گرفته
باشد
(ارقط) سیاه چک سپید آمیخته
وپیسه رقطاء مونث * وپلنگ وقوز
پیسه ولقب حمید شاعر که ابن مالک
است بدان جهت که بر روی وی
نشانها بود
(رقطاء) ماریسه وفتنة سخت
یقال جاءت فتنة رقطاء ای مظلمة
شبهها بحیة رقطاء * ولقب الهلالیه
التی فیها کانت قصة المغیرة وما کیان
پیسه رنگ برنگ واشکنة بسیار
روهن
(عبد الله بن اریقط) بمفدرا
دلیل ورهبر نبی است صلی الله علیه
وسلم در روز هجرت
(ترقط ثوبه) چکیدن برجامه او
چکهای سیاهی یا مانند آن
(ارقط ارقطاطا) پیسه گردید * و
ارقط العرفج) برگ برآوردن
گرفت شور طاق
(ارقیطاط) بمعنی ارقطاط است
در هرد و

رق ع

(رقع) آسمان هفتم وشوی ...
لاحظی رقعک ای لا رزقک الله زوجا
* مجد الدین ار تصحیف زوجه
الرقع بالزوج ظن وتخمین والصواب
رفغک بالفاء والغین
(رقعة) بالفتح آواز تهدر نشانه
(رقعة) بالضم نوشته موجز ودر پی
رهدف رقاع بالکسر جمع * راول
را ما زمیها
(رقعة) کهمزه درختی است بزرگ
ما تش همچو ماق چنار وبرکش
مثل برگ کل وبار آن مانند بار
انجیر رقع کصرد جمع
(علی بن رقاع) کتاب شاعر
است * وعلی بن سلیمان بن ابی
الرقاع محدث * وذات الرقاع

کوهی است در ان کوه جایی جای
مرغی وسپیدی وسیاهی است ومنه
غزوة ذات الرقاع ویفتح والکسر
افصح او لانهم لفوا علی ارجلهم
الخرق لما نقبت ارجلهم او لشجر
هناك او قیل رقع المسلمون فیها رایاتهم
(رقیع) کامیر کول وآسمان دنیا
یا آسمان ارقعة جمع * وفی الحدیث
من فوق سبعة ارقعة فجاء به علی
لفظ التذکیر کانه ذهب به الی
السقف
*(رقیع) کزبیر شاعری است والبی
اسلامی * و ربیعة بن رقیع
تمیمی یکی از منادیان از پس حجرات
است یا آن بعدا است و بسوی وی
منسوب است رقیعی که آبی است
میان مکه وبصرة
(رقعاء) بالفتح والمد گوسپند که
در پهلوی آن سپیدی باشد وزن
لاغر سرین ونام اسب عامر باهلی
وزن کول
(مرقعان) بالفتح مرد کول
مرقعانة مونث
(جوع یرقوع) بالفتح گرسنگی

(ف) رقع رقعا بالفتح بدشنا فت
* ورقع الثوب) درپی نهاد جامه
را * ورقع فلانا) هجای او کرد
ونکوهید * ورقع الغرض بسهم)
تیر بهدف رسید * ورقع الرکیة)
ویرانی چاه را ترمیم نمود ای اصلح
دو جامت برآورد آنرا * ونیز (رقع)
صعد ارزد نیزه دریافته نیزه زدن
کسی را یقال رقع خلة الفارس اذا
ادرکه فطعنه والخلة الفرجة بین
الطاعن والمطعون * ودست چپ
کردن زیر لقمه وقت خوردن ومنه
کان معاویة یلقم بید ویرقع باخری
ای یبسط احدی یدیه لینتثر علیها
ماسقط من لقمة
(رقاعة) کسحابة کولی والفعل من
کرم
(ارقع ارقاعا) حماقت آورد * و
ارقع الثوب) درپی خواه شد جامه
(عطا رق بن مرقع) کمعظم و
مرقع بن صیفی حنظلی تابعی
است
(رقع الثوب) درپی نهاد جامه
را * ونیز (ترقیع) تیمار کردن شتران
واو درپی نمودن بر جامه شد للمبالغة

(مراقعة) پیوسته جواردن می ومنه
قلب معاقرة
(ارتقاع) باك داشتن وهو الاکتراث
والمبالاة ویستعمل فی النفی یقال
ماارتقع له وبه ای ما اکترث له وما
بالی به وکذا ماترتقع بافلان برقاع
کقطام وسحاب وکتاب یعنی باك
نداری وپروای ما نمی کنی یا التفات
نمی نمایی یا قبول نصیحت ما
نمی کنی
(استرقع الثوب) درپی خواه شد
جامه
(مترقع چیزی که بدان نکوهند
ودشنام دهند یقال اری فیه مترقعا
ای موضعا للشتم والهجاء
(ترقع) رزیدن وفرا هم آوردن

رق ف

(رقوف) بروزن ومعنی رفوف است
ویقال رأیته یرقف من البرد یعنی
می لرزد از سرما
(ترقف) کتنصر نام زنی یا شهری
است از ان شهرا ست هبا س بن
ولید
(ارقف ارقافا) سجه لا لرزه گرفت
او را از سرما

(تَرَقرُقَة) بالفتح لرزه واين ماخوذ از رقف است قاف زاد را ول آن مكرر كرد ان بوزن تفعل

ر ق ق

(رَقّ) بالفتح وبكسر پوست تنك از آهو وجز آن كه برزي نويسند ومنه قوله تعالى في رَقٍّ منشور وصحيفهٔ روشن وتنك از هرچيزي ضد غليظ و منك پشت بزرك ونوعي از چارپايان بي كه بتمساح ماند رُقُوق جمع (رَقَّة) بالفتح هر زمين بر لب رود كه آب بر آيد بروي در وقت مد سپس آن فرو رود رِقَاق بالكسر جمع * وشهري است بر فرات مقدم ديار ربيعه وشهري است ديكر غربي بغداد ودهي است در اسفل بغداد برلب فرسنك وشهري است بقهستان ود وموضع ديكر است و زمين نرم هموار كه آب آن فرو رفته باشد (رَقَّتَان) رَقّه ورافقه است (رِقّ) بالكسر ملك وبنده وكياهي است خارد ار وبرك درخت يا شاخهاي نرم كه ستور خوردن تواند وچيزي تنك وزمين نرم وفراخ ويضم وتندي كي (رِقَّة) بالكسر مهرباني ويعدى باللام * وتنكي والفعل من ضرب * وشرم داشتن (رُقّ) بالضم آب تنك در رود يا ياد رود ويفتح (رَقَق) محركة زمين نرم هموار كه آب آن فرو رفته باشد وسستي وكمي يقال في عظمه رَقَق اي ضعف وفي ماله رَقَق اي قلة (رَقَاق) كسحاب بيابان وزمين هموار پست كه روي آن نرم وزير وي سخت باشد يا زمين كه آب آن فرو رفته باشد ويضم يا زمين نرم فراخ * ويوم رَقَاق روز كرم (رُقَاق) كغراب نان تنك يقال عندي غلام يَخْبِزُ الدِّقَّ والرُّقَاق يعني كرده ونان تنك رُقَاقَة يكي ولا يقال رِقَاقة بالكسر رِقَاق ككتاب جمع * وتنك ونرم از هرچيزي ويشدد (حَدَثُ الرِّقَاق) بالكسر موضعي است بشام (رَقِيق) بنده يستوي فيه الواحد والجمع وقد تجمع على رِقَاق بالكسر * وتنك از هرچيزي ونرم (رَقِيقَان) مرد وبصيه است رهر دو رك پشت مرد وكرانه مرد بر موراخ بيني وما بين تهيكاه و بيني ران (اُمَيمَة بنت رُقَيقَة) كجهينة صحابيه است (رُقَّى) بالضم والقصر پيه تنك كه آن را توان آشاميد وفي المثل وجد تمرة الشحمة الرقي عليها الماتني شخصي كويد كه وي را ما حبش ضعيف وناتوان انكارد (مِرْقَاق) بالكسر آنچه بدان نان را تنك نمايند (مَرَاقُّ البَطْن) تنك ونرم جايهاي شكم واحد آن مَرَقّ است يا واحد ندارد (رَقْرَاق) بالفتح درخش سراب ودرخش هرچيزي ونام شمشير سعد بن عُبَادَة انصاري رضي الله عنه وآب است بالاي قادسيه ونام پدر زبّاد غطفاني شاعر (رَقْرَاقَة) زن درخشان روي (رُقَارِق) بالضم آب تنك در رود يا ياد رود كه بسياري نباشد آن را

وشراب تنك وهمچو نیسیا رآب
(رُقْرُقَانُ السَّرَاب) بالضم آنچه
جنبان و جنبان با شد از وی
(ض) رَقَّ الْبَعِيرُ رُقاقًا) لاغر اب نرم
وسست رفت یا اسب ك رفت * ورَقَّ
الشيءُ رِقَّةً) نرم و تنك كرديد
(رَقْرَقَ الْمَاءَ وغيرَهُ) ريخت آنرا
و رَقْرَقَ الثَّرِيدَ بالسَّمْن)
تنك كرد انيد اشكنه را بروغن * و
نيز رَقْرَقَة) جنبانيدن كوزهٔ آب
وبركشتن آب در چشم
(فرسٌ مُرِقٌّ) اسب رقيق
وتنك سم
(أَرَقَّهُ إِرْقَاقًا) تنك كردانيد آن را
بعد غلظه * وبنده كرد او را * و
أَرَقَّ فُلَانٌ) بد حال كرديد * و
أَرَقَّ العنبُ) به آخر رسيد پختگی
آن خاصّ با لا بيض
(رَقَّقَهُ ترقيقًا) تنك كردانيد آنرا
* ورَقَّقَ الكلامَ) نيكو كرد سخن
را * ونيز ترقيق) كنايه كردن از
چيزي ومنه المثل أعن صبوح ترقق
والأصل أن جابانًا نزل بقوم فأضافوه
فلما فرغ قال اذا صبحتموني
كيف آخذ في طريقي فقيل له المثل اي
تكني عن الصبوح
(تَرَقَّقَ لَهُ) مهربانی نمود بر وی
* ونيز تَرَقُّق) تنك دل شدن
(اِسْتَرَقَّهُ) بنده كرفت او را * واسْتَرَقَّ
الماءُ) فرو رفت آب در زمين مكر
اندك * واسْتَرَقَّ الشيءُ) تنك
كرديد
(مالٌ مُتَرَقْرِقٌ) شتران آماده
براي فربهي يا لاغري
تَرَقْرَقَ) جنبيد ودرخشيد وآمد
ورفت * وتَرَقْرَقَ الدَّمْعُ) بركشت
آب در چشم و بهر سو رفت در آن
* وتَرَقْرَقَ الشيءُ) درخشيد *
ونيز تَرَقْرُق) كردان ومعلوم شدن
آفتاب يقال تَرَقْرَقَتِ الشمسُ اذا
صارت كأنها تدور

ر ق ل

(رَقْلَة) با لفتح خرما بن بلند كه
دست بدان نرسد رَقْل ورِقَال
به الكسر جمع
(راقُول) رسن كه بان برود رخت
خرما بر آيند
(ناقة مِرْقَال) بالكسر شتر ماده
شتاب رو * ولقب هاشم بن عتبة
رضي الله عنه لأنّ عليًّا كرّم الله
وجهه أعطاه الراية بصفين فكان
يُرْقِلُ بها * والمر... كه
رُقبان است وناش عطا...
كه يكى از ... الله است
(ناقة مُرْقِل) كمحسن شترماده
شتاب رو مُرْقِلَة بالتاء مثله
(أَرْقَلَ إرقالا) بشتافت و پويه
رفت * وأَرْقَلَ المَفَازَةَ) طى كرد
بيابان را

ر ق م

(رَقْمٌ) با لفتح نوعى از نكار رخط
دار يا نوعى از ديبا يا از جامه رما
وكنايه وسختى و بلا * وجاء
بالرَّقْم) ريحرك يعني بسيار آورد
(رَقْمَة) با لفتح مرغزار وكرانه
رود يا فراهم آمدن كاه آب رود
وگياهي كه بفارسي نان كلاغ است
وموضعي است نزديك وادي القرى
وموضعي است نزديك بصره
(رَقْمَتَان) دو رتندي است در
پاهاي كوسپند كه بنا خن ماند
يا نشان داغ كرانه ران خر يا در بند
دو بازوي ستور باد و كونست ...
متصل با طن ذراع اسب يا دو كرانه
ران ستور و رود ... استخوانه

سمان، ودر بهشته است از بهشتها بهرو
ر نكش مرغ بزرد ي ماثل است
وموضعي است در زمين بني اسد
(رَقَم) محركة سختي وبلا وموضعي
است جليته ومنه السهام الرقميات
ه ويَوْمُ الرَّقَم ويسكن روزي است
از روزهاى عرب كه درفيه قرزل فرس
عامر بن الطفيل
(رَقَمة) محركة كيا هي است
رَقِيم كشقيف سختي وبلا * وجاء
بالرَّقِم) اي بالكثير * وبنتُ الرَّقم)
بلا وسختي ويقال وَقَعَ في الرَّقِم
والرَّقْماء اذا وَقَعَ فيما لا يقُوم به
(أَرْقَم) بالفتح بد ترين مارها است
يا مار پيسه يا مار نركه مادهٔ آن
رَقْشاء است أَرَاقِم جمع * وحى
است از تغلب وهم الأراقم ايضا
(رَقِيم) كامير نبشته ودوات وتخته
وموضعي است واصب حزام بن
وابصه ونام قريهٔ اصحاب كهف يا كوه
ايشان يا سك ايشان يا وادي يا سنك
بزرك يا لوح ارزيز كه بران نام و
نسب ودين وقصه ايشان نوشته
(رَقِيمَة) كسفينه زن عاقله با عفت

(حُمَيْضَة بن رُقَيم) كزبير
صحابي بدري است
(مِرْقَم) كمنبر قلم ويقال للشديد
الغضب طَغَا مِرْقَمُكَ وكذا جَاشَ
وغَلَا وطَفَحَ وارْتَفَعَ وقَذَفَ مرقمك
(مَرْقُوم) خط دار * وكتابٌ
مَرْقُومٌ) نامهٔ مهر كرده * وثورٌ
مرقوم القَوَائِم) آنكه پايهايش
خط دار سياهي باشد
(مَرْقُومَة) خط دار وزمين كم نبات
* ودَابَّةٌ مرقومةٌ) ستوركه بر پايهاي
آن خطوط داغ باشد
(ن) رَقَمَ رَقْمًا) نبشت ومنه قولهم
هو يَرْقُمُ الماء يعني حاذق وقادر
بر تصرف هرامور راست * ورَقَمَ
الكتَابَ) نقطه نهاد كتاب را وواضح
وبيان نمود ومهر كرد برآن * ورَقَمَ
الثوبَ) خط دار بافت جامه را *
ونيز رقم كتابه كردن
(رَقَّمَ الثَّوب تَرْقِيمًا) مثل
بافت جامه را وخط دار كرد * ونيز
ترقيم كتابه كردن وآراستن خط و
نقطه نهادن تا واضح كرد ونزد يك
باهم نمودن سطور را * وترقيم در
حساب نشان وعلامتي است مراهل

ديوان خراج را كه بر رقاع وتوقيعات
ودرا فراد حساب كنند تا كمان
نباشد كه جاي سپيد وخالي است
كه دران حساب واقع شود

رقن

(رَقَن) محركة بيضهٔ مرغ مردار
خوار
(رَاقِنَة) كصاحبه زن خوش ونيكو
رنك وزن خضاب كرده
(رُقُون) كصبور حنا وزعفران
(رِقَان) ككتاب جمع رقون است
(رَقِين) كاميرد رهم
(رِقَان) بالكسر حنا وزعفران
(مُرْقُون) بمعنى مرقوم است
(أَرْقَنَ لِحْيَتَهُ إِرْقَانًا) خضاب كرد
ريش خود را بحنا يا زعفران * و
أَرْقَنَ الطَّعَامَ) نيك مرغن كرد
آن را * ونيز ارقان) آلوده شدن
بزعفران
(رَقَّن لحيته ترقينًا) بمعنى أَرْقَنَ
لحيته است * ونيز ترقين) قريب
باهم كردن سطور ونقطه نهادن خط را
تا واضح كرد وآراستن وزينت
دادن آن را وترقين در افراد حساب
سياه كردن مواضع آن باشد تا توهم

نشود که جاي خالي وسپيد است
تا دران خضاب واقع شود
(إِرْتَقَنَ ارتقانًا) آلوده شد بزعفران
(تَرَقَّنَتِ المَرْأَةُ ترقنًا) خضاب
كرد بحنا يا بزعفران وفي الحديث
ثلثة لا تقربهم الملئكة المترقن اي
المتلطخ بالزعفران

ر ق و

(رَقْو) بالفتح ريك توده كرد اندك
كلان ازد مص رَقْوَة مثله
(تَرْقُوَة) بالفتح چنبر گردن تَرَاقِي
جمع

ر ق ي

(رُقْيَة) بالضم افسون وتعويذ رُقًى
جمع * وآن مباح است اگر بزبان
عربي وباسماي الهي وصفات واردهٔ
او تعالي باشد ونيز بر رقيه تكيه نبود
(رجل رَاقٍ) كقاض مرد افسون گر
وكذا رجل رَاقِيَةٌ والها للمبالغة
رَقَّاء كشداد مثله وهو مرادي ابن
ابراهيم معروف به رقاء محدث
است
(رُقَيّ) كسمي موضعي است * و
عبد الله بن شُفَيّ بن رُقَيّ
صحابي است

(رُقَيَّة) كسمية نام دختر نبي
صلى الله عليه وسلم ونام دو صحابيهٔ
ديگر رضي الله عنهن * ورُقَيَّات
على الجمع لقب عبد الله بن قيس
بدان جهت كه او را چند زن يا چند
جده يا چند حبيبة بودند بنام
رقيه
(مِرْقَاة) بالفتح ويكسر پايه نردبان
من كسرها شبهها بالآلة التي يعمل
بها ومن فتحها قال هذا موضع يفعل
فيه مَرَاقِي جمع
(مَرْقِيًّا الانف) بالفتح دو طرف
بيني
(ض رَقَاه رَقْيًا ورُقِيًّا ورُقْيَةً)
دردميد بروي افسون خود را
(س) رَقِيَ اليه رَقْيًا بالفتح و
رُقِيًّا برآمد بروي * ورَقِيَ في
السلم) برآمد بر نردبان ومنه
قولهم ارق على ظلعك اي امش و
اصعد بقدر ما تطيق ولا تحمل على
نفسك مالا تطيقه
(تَرْقِيَة) بر داشتن كلام از كسي
ونقل كردن وبر خواندن پيش وي
يقال رقّى عليه كلاما ترقية اذا
رفع

(إِرْتَقَى) برآمد بر نردبان
(تَرَقَّى) برآمد بر نردبان * وتَرَقَّى
في العلم) اي رَقِيَ فيه درجة درجة
(استرقاء) رقيه خواستن ومنه
استرقيته فرقاني رقيةً

باب الراء فصل الكاف

ر ك ب

(رَكْب) بالفتح شترسواران ده و
افزون اسم جمع است يا جمع راكب
براي اسپ سواران هم باشد أَرْكُب و
رُكُوب جمع * وموش * ورَكْب
مصري) بحرك صحابي است يا
تابعي وپدر قبيلهٔ است
(رِكْبَة) بالكسر نوعي از برنشست
وبر نشست اسم است ركوب را
(رَكَب) محركة زهار يا بن آن يا فرج
يا ظاهر آن يا ركبان بن مرد وزن
كه بران گوشت فرج است يا خاص
است بزنان قاله الخليل وقال الفراء
هو لهما جميعا أَرْكَاب وأَرَاكِيب
جمع
(رَكْبَة) بالفتح يك شترسواران
كمتر از رَكْب
(رُكْبَة) بالضم بيخ بريك تا صليانه
كه نباتي است دشتي وزانو يا جاي

یکی هانی وذو راع ستور با آرنج
از هر چیزوان رُکبات بسکون کاف
وضم وفتح آن جمع * رُکَب کصرد
مثله وکذلک کل ما کان علی فُعْلة
الا فی ذوات الیاء فانهم لا یحرّکون
موضعَ العینِ منه بالضم وکذلک فی
المضاعف * ومعرفتواد یست بطائف
* وذو الرُّکبة) لقب شاعری است
* ورقاش بنت رُکبة) مادر کعب
بن لوی است
(رُکَب) کصرد شهری است بیمن
* ومحمد خُشنی بن مسعود بن ابی
رُکَب از کبار نحویان مغرب
است همچنین بسروی که ابوذر
مُصْعَب است
(راکب) کصاحب شترسوار خاصةً
واذا کان علی فرس او حمار یقال فارس
او فارس علی حمار وقیل لا یقال
لراکب الحمار فارس بل یقال حمّار
* یا راکب عام است رُکّاب ورُکْبان
ورُکوب بضم همه جمع رِکَبة بکسر
اول وفتح ثانی مثله * ونهال خرما
برتنهٔ مادر رسته وتا زمین نرسیده
یا شاخ خرما برتنه نخل برآمده
ومکروه * وهم رُکّاب السفینة)
کمنقا ریعنی کشتی سواران
(راکبة) نهال خرما برتنهٔ مادر
رسته وتا زمین نرسیده
(رَکوب) کصبور ستور رام نشستنی
رَکوبَة بالتاء مثله * منه قولهم
ما له رَکوبةٌ ولا حَمولةٌ ولا حَلوبةٌ
او الرکوب المرکوبة والرکوبة المعینة
للرکوب واللازمة للعمل * وطریق
رَکوب) راه پا سپرده * ورجلٌ
رَکوبٌ) مرد شترسوار
(ناقةٌ رَکوبة) شتر مادهٔ صالح
برنشستنی یا شتر ماده رام پشتهٔ است
میان مکه ومدینه نزدیک عرج
(اَرْکَب) بالفتح مرد کلان زانو
* وبعیر اَرْکَب) شتر که یک زانوی
آن بزرگ از دیگر باشد
(اُرْکوب) بالضم شترسواران زیاده
از رکب است
(رِکاب) بالکسر شتران که بدان
سفر کرده شود واحد ندارد یا راحله
آن راحلة است رُکُب ککتب و
رِکابات ورکائب جمع * ورکاب
زین رُکُب ککتب جمع * وجد
ابراهیم حباز محدث * ورِکاب
السحاب) باد * وزیت رِکابیّ)
روغن زیت که از شام آید را نامند
قیل رِکابیٌّ لانه یُحمل من الشام
علی الابل
(رِکابیّة) بالکسر موضعی است
نزدیک مدینه
(رَکیبٌ) کامیر چیزی اندر چیزی
نشانده وانکه با دیگر هم سواری
باشد وکرد زمین یعنی پارهٔ از زمین
که کنارهای آن را بلند کرده در ان
سبزی یا زراعت کارند یا جوی
میان دوکرد زمین یا جوی میان
دو بستان خرمابن یا کشت زار
رُکُب ککتب جمع * ونخل رکیبٌ)
خرما بنان بر یک رسته بر جدول
وغیر آن نشانده
(رجلٌ رَکّابٌ) کشداد مرد شتر
سوار ولقب جد علی محدث
بن [illegible]
(رَکّابة) بالتاء جمعی را کوب
است
(رُکْبان) بالفتح موضعی است
بحجاز
(ناقة رُکْبانة) بالفتح شتر مادهٔ
صالح برنشستنی یا شتر مادهٔ رام رَکَباة
مثله

(رُكْبَانُ السُّنْبُل) بالضم آنچه از غلاف گندم اول برآید و آن ریشها است که بر خوشه باشد
(رَوَاكِبُ الشحم) پارهای پیه بوم نشسته در مقدم کوهان و آنکه در مؤخر کوهان باشد آن را رادف گویند
(رَاكُوب) نهال خرما بن بر ساق رسته یا شاخ خرما بر تنه خرما بن برآمده رَاكُوبَة مثله
(ناقةٌ رَكَبُوتٌ) بالتحریك شتر مادهٔ برنشستنی یا شتر مادهٔ رام
(مَرْكَب) بالفتح برنشستنی از ستور و کشتی مَرَاكِب جمع
(مَرْكُوْب) بمعنی مرکب است و معرفةً موضعی است بحجاز
(س) رَكِبَهُ رُكُوبًا و مَرْكَبًا) بالفتح برنشست آنرا * ورَكِبَ الذَّنْبَ) گناه ورزید * ورَكِبَهُ کلان زانو گردید
(ن) رَكَبَهُ رَكْبًا) بالفتح زد بر زانوی او یا موی ارکونه زار خود و ابر پیشانی وی زد یا پیشانی او را بر سوی او زد
(أَرْكَبَ المُهْرُ) نزدیك بسواری رسید * أَرْكَبْتُ الرجلَ) ستور برنشستنی دادم او را
(مُرَكَّب) کمعظم اصل و منبت چیزی یقال فلانٌ كَرِيمُ المُرَكَّبِ اي كريم الاصل و اسپ عاریت گیرنده بر نصف غنیمت و چیزی اندر چیزی نشانده
(رَكَّبَهُ تَرْكِيبًا) برهم نشاند آنرا يقال رَكَّبْتُ الفصَّ في الخاتم والنصلَ في السهم * و نیز ترکیب) اسپ را بر نصف غنیمت عاریت دادن
(إِرْتَكَبَهُ) برنشست آنرا * و إِرْتَكَبَ الذَّنْبَ) گناه ورزید
(مُتَرَكِّب) چیزی در چیزی نشسته
(تَرَكَّبَ) برهم نشست و استوار گردید
(تَرَاكَبَ) بمعنی ترکب است

زك ح

(رُكْح) بالضم بن کوه و کرانه و ناحیه آن رُكُوح و أَرْكَاح جمع * و ساحت خانه و میان سرای و ناحیهٔ پس سرای و بنیاد أَرْكَاح جمع
(رُكْحَة) بالضم ساحت و کناره سرای و میان آن و پارهٔ ترید که در بن کاسه مانده باشد
(رَكَاح) کسحاب موضعی است
(أَرْكَاح) علی الجمع خانها راهبان
(رَكْحَاء) بالفتح والمد زمین درشت بلند
(رَكَّاح) کشداد نام سگی و نام اسپ شخصی از قبیلهٔ ثعلبة بن سعد
(سَرْجٌ مِرْكَاحٌ) بالکسر زینی که سپس رود از پشت اسپ وکذلك الرحلُ اذا أَخَّرَ عن ظهر البعير
(ف) رَكَحَ) اعتماد کرد و تکیه نمود * ورَكَحَ اليه رُكُوحًا) میل کرد بسوی وی و باز گردید و آرام گرفت بوی
(أَرْكَحَ إِرْكَاحًا) اعتماد کرد و تکیه نمود * وأَرْكَحَهُ اليه) تکیه داد او را بسوی آن یا مضطر کرد انید او را بآن
(جَفْنَةٌ مُرْتَكِحَةٌ) کاسه پر از ترید
(إِرْتَكَحَ) تکیه کرد و اعتماد نمود
(تَرَكَّحَ) فراخ شدن و فراخ نشستن در مجلس و دست درکاری کردن و درنگ نمودن و تصرف کردن

و رکاز

رك د

(رَاکِد) ثابت بر جای از هر چیزی
(رُکُود) بکسر و رفتن باد که پیوسته
هبوب هل و قطع نکند آنرا رکاسه پر
(مَرَاکِد) ایستادن گاه مردم و غیر
آن
(ن) رَکَدَ الْمِیزَانُ) راست ایستاد
ترازو * و نیز رُکُود) آرمیدن و
بر جای بودن و ایستادن آب و باد
و کشتی و آفتاب بنصف نهار * و
رُکُودُ الصَّلٰوةِ) سکون است میان
دو حرکت ان مانند طمانینت بعد
رکوع و جلسه میان دو سجده

رك ز

(رِکْز) بالکسر حس و آواز نرم و مرد
دانا عاقل جوان مرد
(رِکْزَة) بالکسر ثبات عقل و رای
و پاره از زر که از زمین بیارو
(رِکْزَة) ویکسر خرما بن بر کنده
از تنه
(رِکَاز) کهمال مالیکه حق سبحانه
در کانها پیدا کرده و مال پنهان کرده
اهل جاهلیت در زمین و پارهای
سیم و زر کان رِکْزَة بالکسر واحد ان
است رَکَائِز جمع
(رَکِیزَة) کسفینة مالیکه حق
سبحانه در کانها پیدا کرده و رَکَائِز
جمع * و در اصطلاح اهل رمل نام
شکلی است و آن عُتْبَةُ داخله یا شد
(مَرْکَز) بالفتح میانهٔ دائره و جای
باش مردم و جایی که لشکر را قیام
لازم باشد
(مَرْکُوز) موضعی است
(ن ض) رَکَزَ الرُّمْحَ) در زمین
زد نیزه را و بوجهت دران * و رَکَزَ
الْعِرْقُ) بر جهست رگ و پرید
(أَرْکَزَ الرَّجُلُ) یافت رکاز را در
زمین * وَأَرْکَزَ الْمَعْدِن) صاحب
رکاز کردید کان
(رَکَّزَ الرُّمْحَ تَرْکِیزًا) بفوجهت
نیزه را در زمین
(اِرْتَکَزَ الْعِرْقُ) بر جهست و بر
پرید * وَارْتَکَزَ) ثابت شد * .
أَرْتَکَزَ عَلَى الْقَوْسِ) گوشه آن
را بر زمین نهاده تکیه کرد بران

رك س

(رَکْس) بالفتح به سپاسگی بر
گردانیدن و برحالت نخستین بازدن
و اول چیزی را بر آخر آن نمودن
و رکاس بستن شتر را والفعل من نصر
(رِکْس) بالکسر پلیدی و مردم
بسیار
(رَاکِس) وادی است و گاوی که در
مرکز خرمن بند ند بوقت کوفتن
وَ اَرَکِسَة مونث
(رِکَاس) بالکسر رسنی است که
در مهار شتر بسته بند مرد و
دست آنرا بدان بند ند و تنگ کنند
تا سرا و معلق ماند
(رُکَاسَة) و یکسر خوبی سرگین یا
رسن و ما نند آن که در زمین نیك
فرو برده شود مانند آخیه
(رُکُوسِیَّة) گروهی است میان
ترسایان و صابئین
(اِرْکَاس) بسپاسگی برگردانیدن
و قوله تعالى وَاللّٰهُ اَرْکَسَهُم بِمَا کَسَبُوا
اى رَدَّهُمْ اِلى کُفْرِهِمْ * وَارْکَسَتِ
الْجَارِيَةُ) بر آمدن گرفت پستان
او اِذَا اِجْتَمَعَ وَضَخُمَ نَقْدُ نَهْدُ
اِرْتِکَاس) نگونسار شد و بیفتاد
را نبوهی کرد و فرا هم آمد * و نیز
ارتکاس) با زگشتن بچیزی که
از ان خلاص یافته باشد و بجای خود
کرد یدن و کرد اکرد مرکز گشتن

ر ك ض

(رَكْضَة) بالفتح راندن وجنبش ومنه قولهم هو لا يركض المحجن اي لا يدفع عن نفسه وفي الحديث هي ركضة من الشيطان اي دفعة منه

(قوسٌ رَكُوضٌ) كصبور كمان زود تيرانداز

(مِرْكَض) كمنبر فرو زننده

(مِرْكَضَة) كمكنسة بازوي كمان

وهما مركضتان واسپ كه زمين را به پايهاي خود كند

(مَراكِضُ الحَوْضِ) اطراف آن

(تَرْكُضاء) بالفتح وضم الكاف وتِرِكِضاء بالكسر وكسر الكاف مجد الدين مثّل بهما النحاة ولم يفسّرا وعندي انهما الركض

(ن) رَكَضَهُ البَعِيرُ بِرِجْلِهِ لكد زد او را شتر * ونيز رَكْض بالفتح پاي جنبانيدن ومنه اركض برجلك يعني بجنبان وراندن واسپ تاختن وبال جنبانيدن مرغ در هوا وگريختن ومنه فاذا هم منها يركضون ودويدن * ورَكِضَ الفَرَسُ مجهولا فرَكَضَ هو بمعنى دوانيده شد پس دويد راكض ومركوض نعت است از آن

(اَرْكَضَتِ المَرْأَةُ) بزرگ شد بچه در شكم آن وجنبيد ولگد زد

(رَاكَضَه مُراكَضَةً) باهم دوانيدند اسپهاي خود را

(مُرْتَكَضُ الماءِ) جاي بسياري آب

(اِرْتَكَضَ) اضطراب كرد در كاري * ونيز ارتكاض بزرگ شدن بچه در شكم مادر يا ن وجنبيدن ولگد زدن آن

(تَرَاكُض) دوانيدن اسپان را بسوي چيزي صلته بالى يقال تراكضوا اليه خيلهم

ر ك ع

(رُكْعَة) بالضم مغاك رُكَع جمع

(رَاكِع) هر فرود آينده وزير روتبي نماينده

(ہرَكَّاع) كشداد اسپ زيد بن عباس كه يكي از بني تميم است

(ف) رَكَعَ الشَّيْخُ بر روي افتاد از پيري * ورَكَعَ فُلَانٌ محتاج گرديد بعد توانگري وفرو ترشد حال او وفرو تني نمود * ونيز رُكُوع پشت خم دادن يقال ركع الشيخ اي انحنى من الكبر ومنه رُكُوعُ الصَّلٰوة وآن پست كردن سر است بعد قومهٔ قراءت چنانكه برسد هر دو كف دست بهر دو زانو يا هموار وبرابر كردن پشت * ويقال رَكَعَ المصلّي ركعةً وركعتين وثلث رَكَعَات محرّكة يعني نماز گزارد يك دو وسه ومنه الحديث ركعتان لم يكن رسول الله صلى الله عليه وسلم يدعهما اي صلاتان

ر ك ف

(اِرْتِكَاف) افتادن برف وجاي گرفتن آن بر زمين يقال ارتكف الثلج اي وقع فثبت في الارض

ر ك ك

(رِكّ) بالكسر ويفتح باران نرم ريزه يا آن زاند از باران ريزه است اَرْكَاك ورِكَاك بالكسر جمع * وارضٌ رِكّة بالكسر زمين باران ريزه رسيده

(رَكّ) بالفتح جايي ست انجا نبت شرقي سلمى وتمكّد اذ غامه زهير ضرورة قال شعر * ثم استمروا وقالوا ان موعدكم * ماء بشرقي سلمى فيد او ركك *

(رَكَاك) كغراب مرد ناكس وسست

زاى وآنكه بر اهل خود غيرت ندارد
يا اهل او مهابت او نكنند (رُكاكة
بالفتح) مثله ومنه الحديث انه صلى
الله عليه وسلم لعن الرَّكّاكة
(رَكِيك) كامير مرد ناكس
سست راى وضعيف عقل وآنكه
بر اهل خود غيرت ندارد يا آنكه
اهل او مهابت آن ندارند
يستوي فيه المذكر والمونث
(رِكاك) بالكسر جمع * ورجلٌ
رَكِيكُ العِلم * مرد كم علم
وكم دانش
(رَكِيكة) كسفينة باران ريزه
يا آن فوق دثّ است * وارضٌ
رَكِيكةٌ) زمين باران ريزه
رسيده
(أَرِكّ) جمعى رِكاك است كغراب
(رَكّاء) ويخفف آواز بوم
(رُكّى) بالضم والقصر پيه زود گداز
ومنه المثل شحمةُ الرّكّى يُضرَبُ
لمن لا يُعينُك في الحاجات
(سِقاءٌ مَركُوك) مشك
مرسيده اصلاح يافته
(رَكرَكة) سستى وضعف هرچيزي
(رِكْراكة) بالفتح زن بزرگ

سرين وبازو و رانها
(ض) رَكّ رَكاكةً) سست راى و
بى غيرت گرديد * ورَكّ الشيءُ)
سست و تنك شد
(ن) رَكّه) جزوى را بر جزو آن
چيز افكند يقال رَكَكتُ الشيءَ بعضَه
على بعضٍ اي طرحتُه * ورَكّ الذنبَ
في عُنُقه) گناه را بر گردن وى
لازم كرد * ورَكّ الشيءَ بيده)
دست خود را بر دنبه و پهلوى
گوسپند نهاد تا فربهى ولاغرى آن
معلوم شود * وكذا ارتكّ الشيءَ
بيده اذا غمزه ليعرف حجمه * و
رَكّ المرأة) نيك جماع كرد آن را
* ونيز رَكّ) دست را پاك كردن بهم
غسل كردن
(أَركّت السماءُ) باران ريزه
باريد * وأُرِكّت الارضُ) مجهولا
باران ريزه رسيد آن را ارضٌ
مُرَكٌّ عليها) نعت است از آن
رَكّكت السماءُ تركيكًا)
باران ريزه باريد
(مُرتَكّ) كسى كه بليغ نمايد ودر وقت
سخن سست شود و عاجز آيد ومن الجمال
الرخو المعلوق الغي * وسكران

مرتكّ) آنكه بيان سخن را نتواند
(اِرتَكّ) مرتكّ گرديد * وارتكّ)
لرزيد و جنبيد * وارتكّ في
أمره) شك كرد در آن
(استركّه) سست وضعيف شمرد
آن را يا سست وضعيف يافت
(تَرَكرُك) جنبانيدن مشك
شير ومسكه آن گرفتن يقال تركرك
السّقاء اي تمخّضه بالزبد

ركل

(رَكل) بالفتح گندنا خوردن
آن بعد از غذا مانع ترش شدن طعام
است وبپاى زدن اسپ را تا بدود و
بيك پاى لگد زدن والفعل من نصر
(رُكلة) بالضم بند تره
(رَكّال) گندنا فروش
(مِركَل) كمنبر پاى
(مَركَل) كمقعد ران وپهلوى ستور
كه بر وي لگد رسد در راندن وتاختن
مَراكل جمع
(مَركلان) موضعى است
(أرضٌ مُركّلة) كمعظمة زمين
كوفته به سمهاى اسپان
(تَراكَلَ القومُ) جنگ لگد كردند
با يكديگر

(تَرَکَّلَ الرَّجُلُ بِمِسْحَاتِه) لگد
زد بر بیل تا در زمین فرو رود

رکم

(رَکْم) بالفتح در هم نشاندن و
فراهم آوردن چیزی را بر چیزی تا
توده کرد د ما با بتوده رسانیدن والفعل
من نصر
(رَکَم) محرکة ابر برهم نشسته
(رُکْمَة) بالضم گل تنك فراهم آورده
رکرد آمده
(رُکَام) کغراب ریگ توده و ابر
برهم نشسته * وقطعة رُکَامٌ) کله
بزرك
(مَرْکُوم) برهم نشانده وفراهم
آمده
(مُرْتَکَمُ الطَّرِیق) بفتح تا شاه
راه
(اِرْتَکَمَ الشَّیْءُ) گرد آمد
وبرهم نشست
(تَرَاکَمَ الشَّیْءُ) گرد آمد
و برهم نشست

رکن

(رَکْن) بالفتح کلاکموش و موش
کذا فی النسخة المصححة
(رُکْن) بالضم کرانۀ قوی تر چیزی
وقوله تعالی اَوْ آوِی اِلٰی رُکْنٍ شَدِیدٍ
ای الی الله تعالی الذی هو اشد
الارکان واقوا ها هبة القوی العزیز
بالرکن من الجبل * وهو معنی است
بیا مه وامر بزرك وحجر اسود ومنه
فلما مسحوا الرکن حلوا والمراد المسح
والطواف والسعی والحلق والا بحجره
مسحه لا یحصل الحل * وهوا مر که
باعث قوت وغلبه و شوکت باشد مثل
ملك ولشکر و مانند آن ویا رجمندی
وقوت وغلبه * وفی حدیث الحساب
ویقال لارکانه انطقی ای جوارحه
(رُکَان) کغراب اراعلام است
(رُکَانَة) کثمامة ابن عبد یزید
بن هاشم بن مطلب صحابی است
وبروز فتح مکه ایمان آورد وکان من
اشد الناس وقد صارعه النبی صلی
الله علیه وسلم * ورُکَانَة) مصری
[illegible] غیر منسوب در صحبت او
خلاف است
(رَکِین) کامیر کوه بلند اطراف
بزرك جوانب وهو استوار رای
وآهسته وآرمیده
(رُکَیْن) کزبیر کلاکموش
وموش وار اعلام است
(اُرْکُون) بالضم کما
بزرك
(مِرْکَن) کمنبر لگن وتغاره
بزرك که دور وی جامه شویند
(ن س ف رَکَنَ اِلَیْهِ رُکُونًا)
میل کرد بسوی او و آرمید قال
الله تعالی ولا ترکنوا الی الذین
ظلموا
(ك) رَکُنَ رَکَانَةً) بالفتح
ورکونة بالضم استوار رای و آهسته
و آرمیده گردید وصاحب وقار شد
(مُرَکَّن) کمعظم پستان بزرك
* وناقة مُرَکَّنُ الضَّرْعِ)
شتر ماده پستان دراز
(تَرَکَّنَ تَرَکُّنًا) استوار گردید
وصاحب وقار شد

رکو

(رَکْوَة) مثلثة کشتی خرد ورقعة
که زیر سنگهای انگور وشار کسترند
وفرو زن رُکًی ورِکَاءٌ ورَکَوَات
جمع * وبالفتح حوض بزرك وحوض
کوچك ورکوة آب خوردنی و مشك
آب رِکَاء ورَکَوَات جمع * وفی
المثل صارت القوس رَکْوَةً یضرب
فی الادبار وانقلاب الامور

(رِكاء) بالكسر والمد موضعى است

(رَكِيَّة) كغنية چاه رَكِيّ ورَكايا جمع

(رُكِيّ) كشداد وادي است

(مرتكأ) حوض بزرك وجو مرز كوچك

(ن) رَكا رَكْوًا) بالفتح چاه كندن *ونيز رَكو) بصلاح آوردن وكناه بر كسى نهادن وبزشتى صفت كردن وبعلت بعلى وتاخير كردن در كاري وآرا كردن بجائى وبار برابر افزودن *ومتور راستوار كردن خلل وباقى روز ناشيدن بجايى يقال رَكَوْتُ *يَرشى ...

(مُرْتَكِي) هميشه برجاي

(مَراكِيَة) نوعى از درخت شوره مَراكى جمع

(أَرْكَى إليه) پناه كرفت بوي *و أَرْكَى لَهُم جُندًا) ساخته وآماده كرد براي ايشان لشكررا *و أَرْكَى عَلَيهِ) كناه نهاد بروي وبد كفت *ونيز (إرْكاء) تاخير ورد رنك كردن در كاري ومهلت دادن نه أَرْكِني إليه كفوا

(مُرْتَكِي) هميشه وبرجاى ويقال انا مُرتَكٍ على كذا) يعني اعتماد كننده ام بروي *ومالى مُرتَكَى إلّا عَلَيك) ونيست مرا اعتماد مكر برتو

ركي

(رَكِيّ) كغني ضعيف وسست يقال هذا الامر رَكِيّ مِن ذاك يعنى سست وضعيف تر است از ان

باب الراء فصل الميم

رمء

(ف) رَمَأ رَمْأً ورُمُوءًا) آرام كرد *ورَمَأتِ الابلُ) بيك جاى ماندند شتران *ورَمَأ على مائة) زياده شد برصد *ورَمَأ الخَبَرَ) كمان كرد آنرا وتحقيق نمود

(أَرمَأ إليه) نزديكى كرد بدو *وارمَأ على مائة) زياده شد برصد

(مُرَمَّآتُ الاخبار) بشد ... رفته خبرهاي باطل

رمث

(رَمْث) بالفتح اصلاح كردن چيزى ومالبيدن بدست والفعل من نصر

(رِمْث) بالكسر چراگاه شتران شور كياه ودرختى است مانا بلاد زغند طاق ومرد كهنه لباس وسست پشت

(رِمْثَة) بالكسر نام شخصى *وابو رِمْثَة) رِفاعة بن يثربي تيمى صحابي است

(رَمَث) بالتحريك چوبها كه برهم بندند ورهما ازند وبران شده عبور دريا نمايند وباقى شير در پستان وفزرنى وعلاقة مشك شير مسكه برآورده يا عام است رِماث جمع

(رُمَيثَة) كجهينة موضعى است ونام شخصى

(رَمّاثه) مشددة الميم ماده كاو وحشى

(حَبلٌ أَرماثٌ) رسن كهنه

(بيرُ مَرمُوثَةٌ) چاهى كه جاي آب آنرا از چوب كرفته باشند

يقال هم في مَرمُوثاء) اي اختلاط

(س) رَمِثَ أَمرُهُم) آميخته وشوريده شد كار ايشان *ونيز رَمَث) بحركة خوردن شتر شور كياه را ورنجور شدن آن ازوى ابلٌ رَمِثَةٌ كفرحة شتر رنجور از خوردن شوركياه رمث نعت است ازان رَمْثى

كسكرى و رمّاثى كسكارى مثله
(ارض مُرمِثَةٌ) كمحسنة زمينى
كه كياه رمث رويانَد
(اَرمَثَت فِي الضَّرع اِرماثاً)
باقي كذاشت در پستان ناقه شيررا
* وَاَرمَثَت فلا نافي مالِه) باقي
كذاشت ازراد رمال او * ونيز ارماث)
افزون كردانيدن رزائد كردن ازانچه
كمداده باشد ونرم كردانيدن
(رَمَّثَت في الضَّرع تَرميثاً)
باقي كذاشت در پستان ناقه شيررا
* وَرَمَّثَت على الخمسين)
زياده شد برپنجاه
(اِستَرمَثَت فلانا في مالِه) باقي
كذاشت ازراد رمال وى

رمج

(رَمج) بالفتح بيغال كردن مرغ
والفعل من نصر
(رامِج) كصاحب مرغى كه بدام
بندند تابدان مرغان شكارى را شكار
كنند يا چغد است كه پاي آن ببندند
تا باز را شكار كنند
(رَماج) كسحاب كرههاي نيزه
وميان دوپيوندهاي آن
(ترميج) كشه كردن سطور بعد
نوشتن آن

رمح

(رُمح) بالضم نيزه رِماح بالكسر و
اَرماح جمع * ونام مردي درويشى
رفاقه * (رُمحُ بن مَيّادة) شاعر
است * وابن رُمح) مردي بود *
(دارةُ رُمحٍ) مروئي كلاب راست * و
ذات رُمح) لقب ايمان ودهى
است بشام * (ذوالرمحين)
لقب عمرو بن مغيرة بدان جهت
كه هرد وپاد رازد اشت ولقب مالك
بن ربيعه بن عمرو زيرا كه دو نيزه
درهردو دست كرفته جنك ميكرد
ولقب يزيد بن مرداس سُلَمى وعَبد
بن قطن بن شهر
(رامِح) صاحب نيزه ونيزه زن
* وثور رامح) كاو وشاخ دار * و
السِّماك الرّامِح) ستاره است
پيش فلك رپيش وي ستاره است
كه آنرا نيزه وي كويند
(رِماح الجِنّ) بالكسر طاعون
* ورِماح العَقرب) دم كژدم
كه در روابا شد * وذات الرِّماح)
اسپى بود مرضبه را وكانت اذا غرت
تباشرت بنو ضبة بالغنم * ويقال
اَخَذت الابل رماحها يعني فربه
شدند يا شيردار كرديدند ودرين
حالت كويا صاحب خودرا از ذبح خود
با زمى دارند وكذلك البُهمى اذا
امتنعت من الراعية
(رِماحة) بالكسر نيزه كرى
(رُماح) كغراب موضعى است
(عُبَيد الرِّماح وبلال الرِّماح)
دومرداند از عرب * وملاعب الرِّماح
ويكسر علم بن مالك بن جعفراست
والمعروف ملاعب الاسنة وجعله
لبيد رمّاحا للقافية
(رُمَيح) كزبير نره * وذو الرُّمَيح)
نوعى از موش كه دوپاى دراز دارد
* ويقال اخذ فلان رُمَيح ابى سعد
يعني برعصا تكيه كرد لزپيري وابو
سعد هولقمان الحكيم اركينة الهرم
والكبرا ومرثد بن سعد احد
وفد عاد
(رَمّاح) كشداد نيزه كرونام مردى
(قوس رَمّاحة) كمان سخت
(اَرماح) بالفتح دوراه در كوه اند
درازيد هناء
(ف رَمَحَه رَمحاً) بالفتح نيزه زد
اورا * ورَمَحَه الفرس) بپا بيزد

ابراسپ پر کل ارمحه البغل والحمار اذا ضربه برجله * و رمح الجندب) زد ملخ منکر بپای خود * و زمح البرق) درخشید

ر م ح س

(رماحس) کعلابط مرد شجاع دلیر و شیر بیشه * رماحس بن عبد العزیز بن رماحس) معروف بود بروس هنگام مروان بن محمد

ر م خ

(رمخ) با لکسر درختان انبوه و فراهم آمده

(رمخة) بالضم غوره خرما رمخ بکسر جمع

(رمخة) کعنبة بمعنی رمخة است ورمخ جمع

(رمخاء) بالفتح والمد کوسپند حریص بخوردن رمخ

(ارمخت النخلة) غوره برآورد خرما بن * وارمخ الرجل) نرم شد ورام کردید * وارمخت الدابة) دندان برآورد یا فربه کردید

ر م د

(رمد) بالضم شتر مرغان جهت که همه بکستری رنگ است

(رمد) بالتحریک درد چشم تا ورمی است که در طبقه ملتحمه حادث شود و بدرد آمدن چشم و الفعل من سمع

(رمد) ککتف آب مزه برگشته و آب شور * ورجل رمد) مرد درد کین چشم و کذا عین رمدة بالهاء

(رمدة) بالکسر شی اندک وحقیر منه ما ترکوا الا رمدة حمارین ای لم یبق منهم الا ما تدلک به یداک ثم تنفخه فی الریح بعد حته

(رماد) بالفتح خاکستر و رماد رمدد کزبرج درهم خاکستر نیک باریک یا هلاک شونده رماد رمدید بالکسر مثله

(رمادة) بالفتح موضعی است بیمن و بفلسطین و بمغرب و شهری است میان مکه و بصره و محله است بحلب و دهی است ببلخ و دهی است یا محله است به نیشاپور و شهرکی است میان برقة و اسکندریه * و عام الرمادة) سال هلاکی ستور و مردم و هی اعوام جدب تتابعت فی ایام عمر رضی الله عنه فهلک فیه الناس و هلکت الاموال

(رمادان) موضعی است

(ارمد) بالفتح خاکستر گون * و رمادا رمد) خاکستر نیک باریک یا هلاک شونده * و رجل ارمد) مرد بیمار چشم

(رمداء) بالفتح شتر مرغ سمیت به لارمداده * و بنو الرمداء) در وطن است از عرب * وابو الرمداء البلوی) صحابی است

(رمداء) بکسرتین والمد خاکستر

(ارمداء) بالفتح وکسر المیم کاربعاء مثله

(ض) رمدت الغنم رمدا) بالسکون و رمادة بالفتح هلاک شد از سرما یا از برف ریزه * ویقال قد رمدنا القوم اذا اتینا علیهم وضم الغابر فیه اکثر

(ارمد ارمادا) محتاج و درویش گردید * وارمد القوم) بعطر چوشک سال رسیدند قوم و هلاک شدند مواشی آنها * وارمدت الناقة) پستان کرد شتر ماده و کذلک ارمدت الشاة والبقرة * وارمد الله عینه) درد کین کرد الله تعالی چشم اورا

(مُرمَّل) كه معظم بريان كرده در
خاكستر گرم وخاكستر آلود
(رمّلت الناقة ترميلاً) پستان
گرد شتر ماده * ورمّلت الضأن والبقر
كذلك * ونيز (ترميل) در خاكستر
كردن چيزى را ومنه المثل شوّى
اخوك حتى اذا انضج رمّد * ودر
خاكستر بريان كردن
(رجلٌ مرمِّدٌ) مرد بيمار چشم
(ارمِداد) بدرد آمدن چشم ودرد
چشم وخاكستر گون شدن
(مُرمئِدّ) بكسر همزه كمقشعر
روان وجارى ومرد رسا

رمز

(رَمْز) ويضم ويحرك بلب يا بچشم
يا بابرو يا بدهن يا بدست يا بزبان
اشارت كردن والفعل من نصر
وضرب
(ابلٌ رُمّز) بالضم شتران فربه
(رَميز) كامير بسيار جنبان ومرد
بزرگ داشته خرد مند وبزرگ
واصيل ومرد گران مايه با منش * و
(رجلٌ رميزُ الفؤاد) مرد تنك دل
والفعل من كرم في الكل
(رُمَيز) كزبير چوبك متى

(رَامُوز) دريا واصل چيزي وموضع
(تُرامِز) كعلابط توانا وسخت كه
توانائى او بانتها رسيده باشد
(رَمَّازَة) كجبانة زن بدكاره وروبين
مردم كه سوراخ مقعد باشد وپيه
استر د چشم زانو ولشكر گران وانبوه
كه گوئى اطراف ونواحى مى جنبد
بحركت ايشان
(ن) رَمَزَ الظبىُ رَمْزاً ورَمَزاناً)
بالتحريك برجست ورميد * ورمز
فلاناً بكذا) براغالانيد او را بان
* ورَمَزَ القِرْبَةَ) پركرد مشك را * و
نيز رَمْز) بالفتح جنبيدن وبرجاى
جنبيدن ونرفتن از گرانى وفربهى
يقال هذه ناقةٌ ترمز اي لا تكاد تمشي
من ثقلها وسمنها * وگوسپندان را
از راعى جهت بد چرانيدن او گرفته
براعى ديگر دادن يقال رمز غنمه
اذا لم يرض رعية الراعى فحوّلها
الى راعٍ آخر
(ارتَمَزَ) جنبيد واضطراب كرد *
ونيز ارتماز) جنبيدن قوم در
مجلس براى برخاستن يا براى
خصومت
(تَرَمُّز) جنبيدن واضطراب كردن

يقال ترمّز من الضربة اي اضطرب
* وترمّز القومُ في مجالسهم
جنبيدند جهت برخاستن يا براى
خصومت * وترمّز فلانٌ) آماده
گرديد وسخت تيز داد
(أرمأَزَّ ارميزازاً) درگشت ودور
شد از جاى و ثابت ماند ولازم گرفت
جاى را از لغات اضداد است وترنجيد
ومنقبض گرديد * ونيز ارميزاز)
جنبيدن لشكر

رمس

(رَمْس) بالفتح گور ارماس و
رُمُوس جمع * وخاك گور وپوشيده
داشتن خبر ودفن كردن مرده وسنك
انداختن وهموار وناپديد كردن
پشتهٔ گور وبرباد غبر برون والفعل
من نصر
(رَامِس) كصاحب موضعى است
(رَمِيس) كامير خبر وپوشيده ومرده
دفن كرده
(رَامُوس) گور
(رَوَامِس) بادها كه راه وپى را ناپديد كنند رَامِسات مثله * و
مرغ كه بشب پرد يا هر جانور كه
بوقت شب بيرون آيد

(يَرَنْمَص) كتنصب وادي است مر بني اسد را
(مَرْمَس) بالفتح گور وجاي گور
(اِرْمَاس) دفن كردن مرده
(اِرْتِمَاس) بآب فرو شدن

رم ش

(رَمْش) بالفتح دستهٔ ريحان و مانند آن و منه رجز آن اذن الحق و اندك چرا نيدن گوسپيدان را و بدست سودن و بسر انگشتان گرفتن چيزي را والفعل من نصر وضرب
(رَمَش) بالتحريك سپيدي كه بيرون ناخن برآيد [illegible] باسيلان آب باشد
(اَرْمَش) آنكه پلك او سرخ و با سيلان آب باشد * ورجلٌ اَرْمَش) مرد [illegible]
(ارضٌ رَمْشَاء) بالفتح والمد زمين بسيار گياه يا زمين خشك بي نبات از لغات اضداد است
(مِرْمَاش) بالكسر زن آرايندهٔ ... مرد با آنكه وقت نگاه چشم را بسيار برهم زند

(اَرْمَشَ الشَّجَرُ) برگ برآورد وشكافته شد * ونيز ارماش) بسيار نگريستن بسستي وبرهم زدن چشم يقال اَرْمَشَ الرجلُ اذا طرف كثيرا بضعف كذا في النسخة المصححة وفي البعض طرق بالقاف * واندك اشك ريزه ريختن يقال اَرْمَشَ في الدمع اي اَرَشَّ قليلاً
(رجلٌ مُرَمَّش) كمعظم مرد تباه چشم كه پلك ريزنده شود

رم ص

(رَمَص) محركة خم چشم كه در گوشهٔ چشم گرد آيد وخشك شود
(رَمِيص) كامير موضعي است
(رُمَيْصَاء) مصغرا بنت ملحان صحابيه است مادر ام سلمه رضي الله عنها بر قولي
(ن) رَمَصَ اللهُ مُصِيبَتَهُ رَمْصًا) بالفتح دربند د مصيبت او را خداي * ورَمَصَ بينهم) نيكو كرد ميان ايشان وصلح نمود * ورَمَصَت الدَّجَاجَةُ) سرگين انداخت ماكيان (رَمُوص) كصبور نعت است ازان * ورَمَصَتِ السِّبَاعُ) بچه زادند مگان ماده وقال ابن السكيت قبح الله اُمًّا رَمَصَتْ بِهِ اي وَلَدَتْهُ * ورَمَصَ فُلَانٌ) كسب كرد وروزي اند * ونيز رَمَص) شكسته را بستن
(س) رَمِصَتْ عَيْنُهُ) خم چشم آورد چشم او اَرْمَص نعت مذكر است ازان و رَمْصَاء نعت مونث

ر م ض

(رَمِضَة) كفرحة زن كه رانهاي او بام مايل در رفتن * وارضٌ رَمِضَةُ الحجارة) زمين سنگريزهاي تفسان ناك
(رَمَاضَة) تيزي هر چيزي
(رَمْضَاء) بالفتح زمين تفسيده و ريگ تافته از گرمي آفتاب كه چون پاي بروي نهند بسوزد
(شفرةٌ رَمِيضٌ) كامير كارد نيك تيز و هر چه تيز باشد آن را رميض خوانند
(رُشَيْدُ بن رُمَيْض) بتصغير مرد و شاعر است
(شهرُ رَمَضَان) محركة ماه روزه رَمَضَانَات رَمَضَانُون وَاَرْمِضَة وَاَرْمِضَاء وَاَرْمُض جمع سمي به لانهم لما نقلوا اسماء الشهور عن

المدینة المقدسة سمّوها بالأزمنة
التی وقعت فیها فوافق ناتق زمن
الحرّ والرمض أو من رمض الصائم
اشتدّ حرّ جوفه أو لأنّه یحرق الذنوب
* و رمضان اگر صحیح باشد که از
اسمای الهی است در این صورت غیر
مشتق است یا راجع بسوی معنی غافر
است ای یمحو الله ذنوبه و یمحقها
(رَمَضِیّ) محرکة ابر و باران که در
آخر صیف و اول خریف باشد
(مَرْمِض) کمجلس جائی که
درو مرموض سازند
(س) رَمِضَتْ قَدَمُه) سوخت
پای او از گرمی زمین سخت گرم *
و رَمِضَ یَوْمُنا) سخت گرم شد روز
* و رَمِضَتِ الفِصالُ) سوخت
سپل آن از گرمی زمین تفسیده و منه
الحدیث صلوة الأوّابین إذا رمضت
الفصال من الضحی ای اذا وجد
الفصیل حرّ الشمس من الرمضاء
یعنی صلوة ضحی این وقت است *
و نیز (رَمَض) بالتحریک سخت تافتن
گرمای آفتاب بر ریگ و جز آن و بگرما
چریدن گوسپند و سوختن درون
و ریشناک شدن جگر و بیمار کردن

وی از آن
(ض) رَمَضَ الشاة رَمْضًا) بالفتح
شکم کفانیده با پوست آن در مغاکی
بر سنگریزهای تفسیده زیر خاک کرد
گرم پخت گوسپند را و این نوع
گوشت بریان را مرموض نامند
* و رَمَضَ الغَنَمَ) چرانید
گوسپندان را در زمین تفسیده *
(ن ض) رَمَضَ النَّصْلَ رَمَاضَةً)
پیکان میان دو سنگ هموار نهاده
کوفت تا تنک و تیز کردید
(أَرْمَضَ الغَنَمَ) بمعنی رمض
الغنم است * و أَرْمَضَهُ) دردناک
ساخت او را و سوخت آن را * و
أَرْمَضَ الحرُّ القومَ) سخت شد
گرما بر ایشان پس ایذا رسانید
آنها را * و نیز ارماض بسوزانیدن
ریگ و زمین پاها را
(رَمَّضَ الغَنَمَ تَرْمِیضًا) چرانید
گوسپندان را در زمین تفسیده * و
رَمَّضَ الصومَ) نیت روزه کرد
* و نیز ترمیض اندک انتظار کرده
رفتن یقال أتیت فلانا فلم أصبه
فرمّضته ای انتظرته شیئا ومضیت
(ارتَمَضَ فلانٌ من کذا)

سخت شد بروی و دل تافته و بی
قرار کرد او را * و ارْتَمَضَ لَهُ)
اندوهگین کردید برای وی *
و نیز (ارتماض) برجستن اسپ
یقال ارتمض الفرس به ای وثبت
* و تباه شدن جگر و سوخته و اندوهگین
گردیدن از درد
(ترمُّض) صید کردن آهو وقت
گرمگاه و شوریدن دل

ر م ط

(رَمْط) بالفتح فراهم آمدنگاه
عرفط و مانند آن از درختان بلند
با خار او الصواب الرّمطة بالهاء
(ض) رَمَطَهُ رَمْطًا) عیب کرد او
را و طعنه زد بر وی

ر م ع

(رَمَع) محرکة و بثلث راءه موضعی
است و بالتحریک زردی که در روی
زنان پدید آید از بیماری که عارض
شان شود
(رِمَع) کعنب دهی است به یمن و
آن جای باشندهٔ شاعره است از آن ده
است ابو موسی اشعری
(رُمْعَة) بالضم پاره از کیا
و جز آن

(رَامِع) کصاحب آنکه سبزه افزود
آرد سپس آن بود ارد
(رُمَاع) کغراب موضعی است
و بیماری که در شکم حاملهها رخ
شود چندانکه از سقی منع کند
آن را و زردی و تغییری است که
در روی زنان پیدا آید از بیماری
فرج
(رَمَّاعَة) مشدده المیم دبر مردم
ومنه قولهم کل بنت رماعة لعاء اذ احبق
و آن جای از سر کودک که می
جنبد
(یَرْمَع) کیمنع باد فرکه بازیچه
است کودکان را و سنگریزهای سپید
تابان ترمیکه از شکستن شکسته و ریزه
کند و قولهم ترکته یفت الیرمع برای
اندوهگین شکسته دل گویند
(ف) رَمَعَ انفُه رَمَعانًا) معرکة
جنبید یا بر زیر سر بینی او از خشم
یا عام است * رَمَعَ بِیَدِه) اشاره
کرد بدست * ورَمَعَتِ المَرأةُ
بِالصَّبِیّ) ازاد کودک را * ورمعت
عَیْنُه بالبکاء) روان کردید * و
رَمَعَ رَاسَه) افشاند سر را * ورُمِعَ
البساقی) مجهولا بیمار رماع کردید

* ونیز رَمَع بالفتح ورَمَعَان
بالتحریک شتافتن
(س) رَمِعَتِ المرأةُ رَمَعًا)
بالتحریک زرد شد روی او از بیماری
فرج
(مُرَمِّعَة) کمحدثة بیابان
(مُرَمَّعَاتُ الاخبار) کمعظم
خبرهای باطل یقال اتی فلان
بمرمعات الاخبار ای بالباطل
(رُمِّعَتِ المرأةُ تَرمِیعًا) مجهولا
زرد شد روی او از بیماری فرج
* ونیز ترمیع) بچه ناتمام افکندن
و دماده
(تَرَمَّع) جنبید یا تهدید کرد از
خشم و گویند دمه یترمع فی طمته
یعنی بکذا را ورا تا خون وسر کشته
باشد در کرهای خود یا آلوده
در پیشغال خویش

ر م ع ل

(ارْمَعَلَّ الصَّبِیُّ ارْمِعْلالًا)
آب دهن رفت از دهان کودک * و
ارْمَعَلَّ الثَّوْبُ) ترشد جامه *
وَارْمَعَلَّ الشِّوَاءُ) چکید روغن
از بریان کرم * وَارْمَعَلَّ الرَّجُلُ)
بشتافت مرد ومنه قولهم اذ رنفق
مُرْمَعِلًّا ای ماض راشدا * وفریاد
و نعره زد * وَارْمَعَلَّ الادِیمُ) نیک تر
شد روی پوست * وَارْمَعَلَّ الدَّمْعُ)
پیاپی افتاد قطرهای اشکها ز چشم
* وَارْمَعَلَّتِ الابلُ) متفرق
و پراکنده شدند

ر م ع ن

(ارْمَعَنَّ دَمْعُهُ) روان شد اشک او

ر م غ

(رُمَاغ) کغراب موضعی است
(ف) رَمَغَهُ رَمْغًا) همچو انبان
مالید آن را بدست
(رَمَّغَ الکلامَ تَرْمِیغًا) بهم آورد
سخن برلب یا باطل گفت و بربافت
* ونیز تَرْمِیغ) موی را بروغن نیک
ترکردن * وتَرْمِیغ الطعام) نیک
ترکردن طعام را بنان خورش

ر م غ ل

(مُرْمَغِلّ) بکسر غین پوست که
در دباغ نهاده باشند
(ارْمَغَلَّ الدَّمْعُ ارْمِغْلالًا) پیاپی
افتاد قطرهای اشک از چشم

ر م ق

(رَمَق) معرکة باقی جان ارْمَاق
جمع * ورمقه گوسپندان معروف

ان است ورِمَاق جمع * وآنچه کفاف
جان را بکار دارد [illegible] ان
روز گذاره ویحکون
(عَيْشٌ رَمِقٌ) گلفت اندك
از معیشت که باقی جان را نگاه دارد
(رُمْقَة) بالضم اندك از قوت که
جان را نگاه دارد یا آنچه بدان
روز گذارند یقال ما فی عیشه الا
رُمْقَةٌ ای بُلْغَةٌ
(رُمُق) بضمتین درویشان کم روزگار
و ایالدار معیشت گذارند وبد خواهان
واحد آن رَامِق است ورُموق
کصبور
(رَامِق) کصاحب مرغی که صیاد
در دام بندد آنرا تا باز را شکار کند
(رِمَاق) بالکسر وبفتح آنچه بدان
روز گذارند یا اندك از معیشت
که باقی جان را نگاه دارد
(حَبْلٌ أَرْمَاقٌ) بالفتح رسن
سست مثل ثوبٌ أخلاقٌ وأسمالٌ
(رُومَقَان) بالضم موضعیست
بکوفه
(رَمَّق) کرکع ضعیف وسست
(رجلٌ يَرْمُوقٌ) مرد سست
بیناو

(ن) رَمَقَه رَمْقًا) نگریست آن را یا
بنگاه سبك نگریست وفی الحدیث
لا رمقن صلوة رسول الله صلی الله
علیه وسلم ای لانظرن واحفظنها
حتی أری کم صلّی
(رجلٌ مُرَمَّقُ الْعَيْشِ) کمعظم
مرد تنك زندگانی یا اندك وحقير
وفرود آن
(رَمَّقَه تَرْمِيقًا) پیوسته نگریست
آنرا * وگویند رَمَّقَت المعزی فرمق
رَمْق) بالامر ای اشرب لبنها قلیلا
قلیلا لانها تقع بعد مدة وقد مرّ
فی ر ب ق * ونیز تَرْمِيق) کار را
نیکو محکم نا کردن که کافی وبسند
باشد * وترميق الكلام) بهم
آوردن سخن وبر بستن ودروغ
وباطل گفتن
(مُرَامِق) بکسر میم آنکه اندك
اندك دوستی تو در دل او مانده
باشد
(رَامَقَ الْأَمْرَ) محکم نکرد کار را
* ونیز رِمَاق) دو روئی ومنه
الحدیث مالم تضمروا الرماق ای
النفاق * وبنظر سخت دید اوت
دیدن یقال رَامَقَه اذا نظرته

شزرًا نظر العداوة * ویقال لهذه
النخلة تَرامقُ بعرقٍ) یعنی خرما
زیاد شدنی میرد
(تَرَمَّقَ اللَّبَنَ) خورد شیر را اندك
اندك * ونیز تَرَمُّق) آشامیدن
آب وجز آن * ویقال ترمّق الماء
اذا حساه حسوة بعد حسوة
(رجلٌ مُرْمَقُّ الْعَيْشِ) کمقشعر
یعنی مرمّق العیش کمعظم است
(ارْمَقَّ الْإِهَابُ) کاحمر تنك شد
پوست * وارمقّ الشیء) سست
گردید * وارمقّت الغنم) بمرد تند
گوسپندان
(ارْمَاقّ) هلاك شد از لاغری
* وارماقّ الحبلُ) سست شد
رسن * ونیز ارْمِيقَاق) سست
شدن کار

ر م ك

(رَمَكَة) بالتحريك اسپ ماده یا آن
اسپ تاتاری که برای نسل باشد
یا عام است رِمَاك ورمكات جمع
أَرْمَاك جمع الجمع * ومرد
ضعیف وسست
(رُمْكَة) بالضم نوعی از رنگها یعنی
شتر جملٌ أرمكُ نعت منه

است از آن و ناقةٌ رَمْكَاءُ نعت مؤنث و نیز رمکا زمینی است در علیای مدینه بدان جهت که رنگ تیره دارد

(اَرْمَكُ) بضم میم جزیره است بدریای یمن

(رَامِكٌ) کصاحب چیزی است سیاه که بحلق آمیزند و بفتح * و اقامت کننده بجائی او خاص بالمجهود

(رَمَكَانُ) محرکة موضعی است

(يَرْمُوكُ بالفتح وادی است بناحیهٔ شام یا موضعی است و منه يوم اليرموك

(رَمَكَ رُمُوكًا) آرام کرد بجایی * و رَمَكَتِ الإِبِلُ) مقیم کردیدند شتران بر آب * و رَمَكَ الشيءُ) ثابت شد و پایید و منه کونوا برامكة مساء ولتكم برامكة اي بثابت يريد ان صيلهم ان تكون ذاهبة فان دولتك عن قريب ذاهبة

(ارْمَاكُ) مقیم کردن دیکری را بجائی

(اِسْتَرْمَكَ الْقَوْمُ) با عیب شدند بسبب های خود

(اِرْمَكَّ اِرْمِكَاكًا) نرم و لطیف و باریک شد * وَارْمَكَّ الْبَعِيرُ) لاغر و نزار کردید * و نیز ارْمِكَاكٌ) برنگ رمکه شدن شتر

رمل

(رَمْلٌ) بالفتح ریگ رِمَال وَأَرْمُل جمع

(رَمْلَةٌ) بالفتح ریگ و مِنَّا أَخَصُّ مِنَ الرَّمْلِ وبها سُمِّيَتْ ام حبيبة زوج النبي صلى الله عليه وآله وسلم وغيرها * و نیز نیز موضع است مشهورتر آنها شهری است بشام از آن شهر است ادریس رَمْلِیّ و مکی بن عبد السلام رُمَيْلِيّ مصغرا

(رَمَلٌ) محرکة نام بحری است از عروض مشتق از رَمَلان بالتحريك و بیت دران بهشت فاعلاتن تمام شود و هو غير القصيد والرجز * و باران اندک و فزونی در چیزی و خطها ی یای کارد هتی مخالف ما ئر رنگ او و علمی است پیدا کرده دانیال علیه السلام بدان جهت که جبرئیل علیه السلام بو ریگ نقطه چند کرده بود

(رُمْلَةٌ) بالضم خط سیاه رمل کمرد و اَرْمَال جمع

(رُمَالُ الْحَصِيرِ) کغراب و بکسر ترکهای خرما در زمین و مانند آن بافته و آن بمنزله رشته و پود است در جامه * وأُمُّ رِمَالٍ) بالکسر کفتار

(اَرْمَلُ) مرد بی زن و محتاج و درویش و بیچاره اَرَامِل وَأَرَامِيل وَأَرَامِلَة جمع * و عام ارمل کم نفع و کم باران یا سال بی باران

(اَرْمَلَةٌ) زن بی شوهر و بیوه و محتاج و بیچاره اَرَامِل وَأَرَامِيل جمع * ولا يقال للعزبة الموسرة ارملة * و درویشان و محتاجان و ضعیفان از مردان و زنان

(نَعْجَةٌ رَمْلَاءُ) میش سیاه پایها که سائر بدن آن سپید باشد * و سَنَةٌ رَمْلَاءُ) سال بی باران

(رُمَيْلَةٌ) کجهینة موضع است و نام مردی

(اُرْمُولَةُ الْعَرْفَجِ) بالضم پاره از شاخ عرفج که برتنه مانده باشد بعد از بریدن اَرَامِل وَأَرَامِيل جمع * و غلامٌ أُرْمولةٌ) محتاج مسکین

(ارملول) کعصفور غوطه ور تخت بمغرب

(یرمل) کیمنع موضعی است یا ناحیه است باندلس یرملة مثله

(یرمول) برگ خرما ریگ آلوده

(یرامل) کعلابط وادی است

(مرمل) کمنبر بند کوچک از آهن

(ن) رمل الطعام رملاً) ریگ انداخت دران * ورمل الثوب) آلود بخون جامه را * ورمل النسیج) بافت یا با ریگ بافت بوریا را * ورمل السریر) آراست و زینت داد تخت را بجواهر و مانند آن وکذلک رمل الحصیر * ونیز رمل) برگ های خرما تافته پشت تخت کردانیدن و بافتن آن بدان یقال رمل سریره اذا رمل شریطا فجعله ظهرا له * ورمل فلان رملا و رملانا) محرکتین ومرملاً بالفتح بشتافت و پویه دوید و جنبانید هردو دوش را

(مرمل) کمحسن شیر بیشه * و سریر مرمل) کمکرم تخت بافته از رسن و مانند آن

(ارمل النسیج) باریک بافت بوریا را یا عام است * وارمل سریره) برسن برگ خرما بافت سریر را * وارمل القوم) سپری شد زاد ایشان * وارملوا الزاد) سپری کردند زاد را * وارمل الحبل) دراز کرد رسن را * وارمل السهم) آلوده بخون شد تیر * وارملت المرأة) رملة کردید زن

(مرمل) کمحدث شیر بیشه * و خبیص مرمل) کمعظم افروشه که عسل ولی آن بسیار کرده باشند

(رمل النسیج ترمیلاً) بمعنی رمل النسیج است * ورملت المرأة ترمیلاً) ارملة کردید زن * ونیز ترمیل) زبون و آلوده و آلوده بخون و ناچیز کردانیدن

(ترمل) آلوده و حقیر کردیدن

(ارتمال) آلوده کردیدن و خوار و حقیر شدن

رمم

(رم) بالفتح نام پنجره است بشیراز * یقال ماله حم ولا رم) یعنی نیست او را چیزی * وکذا ماله منه حم ولا رم) بالفتح والضم فیهما یعنی نیست مر او را چاره ازان

(رم) بالضم اندوه و نهامی است قدیم در رمله کندة مرة بن کعب بن مناة و بنائی است بحجاز * ویقال ماله ثم ولا رم وما یملک ثما ولا رما فالرم مرمة البیت وقد مر

(رمة) بالضم پاره رسن پوسیده و بکسر یا عام است وبه سمی ذوالرمة رم و رمم و رمام جمع * ودشتی است پست و هموار بنجد که دران چند رود با رهی ریزد و یخفف ومنه المثل تقول الرمة کل شیء یحسینی الا الجریب ای انه یرویني والجریب وادیست فیه * وپیشانی و جمله سائر والاصل ان رجلا دفع الی آخر بعیرا بحبل فی عنقه فقیل لکل من دفع شیئا بجملته اعطاه برمته * و بطن الرمة) در بلاد غطفان است

(رم) بالکسر آب آورد یا آنچه بر زمین است از کاه ریزها و مغز استخوان وتری و نمی وگویند جاء بالطم والرم) یعنی آورد بری و بحری را یا خشک و تر را یا خاک و آب را یا مال بسیار را * یقال کنا اهل ثمه

ورمل) ثلث لغات فالثير من الاصلاح
والرم من الاكل
(رمة) بالكسر استخوان پوسيده و
مورچهٔ پردار وكرمك چوب خوار رمم
ورمام جمع * رحال نمخاك ومغز
استخوان
(رمم) محركة وادي است
(رمم) بضمتين دختران زيرك
(حبل رمم) كعنب رسن كهنه
وپوسيده
(حبل رمام) ككتاب رسن كهنه
وپوسيده (رمام) كغراب مثله
(رمامة) كثمامة انچه بدان روز
كذرانند
(نعجة رماء) ميش مادهٔ سپيد
(ارمام) بالفتح موضعي است *
وحبل ارمام) رسن كهنه و
پوسيده
(رميم) كاميرا استخوان پوسيده
قال الله تعالى من يحيي العظام
وهي رميم رمة جمع
(مرمة) بالكسر لب كاو وهر بهيمه باسم
شكافته باشد لانها به تاكل * و
بالفتح لغة فيه كذا قال الجوهري
وفي القاموس المرمة وتكسر او هما

(مراميم) تيرهاي پر آراسته واصلاح
يافته
(رمان) بالضم موضعي است
(رمانتان) مثنى موضعي است
(رمرم) بالفتح يا يرمرم بالياء
كوهي است وربما قالوا يلملم باللام
(دارة الرمرم) كسمسم موضعي
است
(رمرام) بالفتح گياهي است
تيره گون
(ن ض) رمه رما ومرمة) اصلاح
نمود ونيكو كرد چيزيا خلل را * وكذا
رم شانه) نيكو كرد حال اورا * و
رمت البهيمة) بكرفت ستور
چوبها را بدهن خود وخورد ومنه
الحديث البقر ترم من كل شجر
و(رم الشيء) خورد آنرا
(ض) رم العظم رمة بالكسر و
رما ورميما) پوسيده شد استخوان
(ناقة مرم) شتر ماده فربه با
استخوان مغزدار يا ناقه كه در
استخوانش اندك مغز مانده
باشد
(مرمات) بلاما
(ارم العظم) با مغز شد استخوان

ويقال للشاة اذا كانت مهزولة
ما يرم منها مضرب اي كسر عظامها
ولم يصب فيه مخ * وارم) خاموش
شد * وارم الى اللهو) مائل
بازي شد * ونيز ارمام) پوسيده
استخوان ومنه الحديث كيف
تعرض صلاتنا عليك وقد ارمت
اي بليت اصله ارممت فحذفت
احدى الميمين كما حذفت في
احسست
(ارتمت البهيمة) بمعني رمت
البهيمة است * ونيز ارتمام)
خوردن ويقال ارتم الفصيل)
وهو اول ما يجد لسنامه مسا
(ترمم) متفرق وپراكنده شدن
(استرم الحائط) مرمت خواه
شد * ونيز استرمام) مرمت
خواستن از كسي
(ترمرم) جنبانيدن لبها بجهت
سخن ويقال ترمرموا اي تحركوا
للكلام ولم يتكلموا

رمن

(رمان) بالضم والتشديد انار
رمانة) يكي وآن شش مزه دارد مانند
سيب وهو محمود لرقته ورمانة الحلاوة

ونطافته حلوها ورطب ملين
للطبيعة وللسعال * رحامضه
بالعكس * ومزه نافع من التهاب
المعدة ورجع الفؤاد قيل ومن اكل
من اقماعه ثلثة امن من الرمد
سنة * و رمان السعال)
خشخاش سپيد يا نوعي است
ازان * رمان الانهار) نوع بزرك
از هوفاريقون كه نباتي است * و
قصر الرمان) در واسط است ازان است
ابوهاشم رماني يحيى بن دينار و
على رماني بن عيسى نحوي وصدقة
وحسن بن منصور وعبد الكريم بن
محمد وطلحة بن عبد السلام و محمد
بن ابراهيم رمانيان كه محدثان اند
(رمانتان) مثنى موضعي است
نزديك هجر
(رمان) كشداد پسر كعب است
در مذحج و پسر معاوية در قبيلة
سكون وكوهي است مرطي را
(مرمنة) بالفتح روئيدن نكاه انار
وقتيكه بسيار باشد
(ارمينية) بالكسر وكاهي ياي اخير
مشدد هم آيد شهري است بروم
يا چهار اقليم است يا چهار شهر
است متصل با هم وهر شهر را ازان ها
ارمينية كويند ارمني بفتح ميم
منسوب است بان
عبد الوهاب بن محمد بن عمر بن محمد
بن رونين) بالضم استاذ است
مر شيخ ابي اسحق را
حسن بن حسين بن رامين)
فقيهي بوده است

رم ن س

(رومانس) بالضم وكسر النون
نام ماد رمند ركلبي شاعر ومادر
نعمان بن منذر وخواهر لام

رم ه ز

(مرمهز) كمقشعر سبك و بفتح
الهاء جاي طمع و آز * ويقال هو
لا يرمهز لشيء) يعني ارمني د مد
چيزي را

ر م ي

(رمي) بالكسر كالي آوازسنك كه
ب يند ازند
(رمية) بالفتح يك بار انداختن
و يك پرتاب تير ومانند آن وقولهم
رمية من غير رام) در امري كويند كه
ناكاه برسد
(رمة) بالضم كثبة وادي است
(رماء) بالفتح والمد ربا وانزوني
قال عمر رضي الله عنه لا تشتروا
الذهب بالفضة الا يدا بيد هاء
وهاء اني اخاف عليكم الرماء
(رمي) كغني ابريا رهاي كوچك
يا ابريزرك قطرة سخت بار ارماء و
ارمية ورمايا جمع
(رمية) شكار به تير افكنده ومنه
الحديث يمرقون من الدين كما
يمرق السهم من الرمية يعني دردين
درآمدند وزود ازان بيرون شدند *
وا ثري ازدين ندارند [illegible] تير
در صيد نشست وصاف از [illegible] رون
رفت وا چيزي ازصيد الوده نكشت
وقولهم بئس الرمية الارنب [illegible]
بئس الشيء مما يرمى به وانما
جاءت بالهاء لانها صارت في عداد
الاسماء
(رمي) كسمي موضعي است
(رميات) بالفتح [illegible] ميم
موضعي است
(مرماة) بالكسر تير خرد سست يا تيري
كه بدان تير انداز آموزند ويد
كرد و پايچه ستور رهم شكافته و
تندي كه ميان دو ظلف ستور است

ويفتح ومنه الحديث من مانسروه
لو ان احدكم دعي الى مرماتين
لاجاب وهو لايجيب الصلوة
(ارميا) بالكسر والتخفيف نام
نبي است عليه السلام
(مرمى) بالفتح مقصد ومنه
الحديث ليس وراء الله مرمى اي
مقصد ترمى اليه الآمال
(ض) رمى الشيء وبه رميا)
بالفتح انداخت آن را ازدست
* ورمى على الخمسين)
افزون شد بر پنجاه * ورمى الله له)
يارى دهد او را خداى ونيكوى نمايد
* ورمى في يده) دعاى بد
است وكذلك رمى في انفه وغيرذلك
* ورماه بفاحشة) دشنام داد
او را ومنه قوله تعالى والذين يرمون
المحصنات * ورمى السهم عن
القوس رميا ورماية) بالكسر
تير انداخت * وكذلك رمى
السهم على القوس) قاله ابن
السكيت وقال ولا يقال رميت بها
الا ان تلقيها من يدك
(ارمى الشيء) انداخت آن را
ويقال طعنه فارماه عن فرسه اي

القاه من ظهر دابته * وارمى على
الستين) افزون شد بر شصت
ويقال سابه فارمى عليه اي زاد *
وارماه) انداخت آن را ازدست
* وارمت به البلاد) بيرون اورد
او را ودور انداخت از وطن * ونيز
ارماء) ربا دادن
(راميته مراماة ورماء وارتماء)
بالفتح تير انداختم او را * ونيز
مراماة) همديكر را تير انداختن
(مرتمى) نكهبان ومنه هو مرتمى
لنا يعني او طلايه وديدبان است
ما را
(ارتمى الشيء) افتاد وانداخته
شد * ونيز ارتماء) همديكر را تير
انداختن ويقال خرجت ارتمى اذا
رميت القنص
(ترامى) همديكر را تير انداختن
وانداخته شدن چيزى وبيرون
شدن از وطن ويتعدى بالباء يقال
ترامى به البلاد اي اخرجه * و
ترامى الامر) درنك كرد كار *
ترامى امره الى الظفر والخذلان)
مائل كرديد بسوى پيروزى يا
بسوى هزيمت * وترامى الجرح

الى الفساد) تباه كرديد * وترامى
السحاب) پيوست بعض آن با
بعض وفراهم آمد * وتراميته) تير
انداختم او را
(رميا) بالكسر وتشديد ميم وبا
همديكر تير انداختن وهي للمبالغة
يقال كانت بينهم رميا ثم صاروا
الى حجيزى
(ترمى) تيرو نشانه وجز آن
انداختن يقال خرجت اترمى اذا
خرجت ترمي في الاغراض وفي
اصول الشجر

باب الراء فصل النون

رن ء

(يرنا) بتشديد نون حنا يا رنكى
است مانند حنا ومذكور است
در ي رن ء
(ف) رنأ البيدرنءا) بالفتح ديد
او را ويقال جاء يرنا في مشيته يعني
كران بار آمد

رن ب

(ارنب) بالفتح خركوش نر باشد
بامادة يا خركوش ماده ونر را خزز
كويند ارانب واران جمع * و
كلاكموش كوتاه دم ونوعى از پرندكان

رغبي # وذات الارانب) موضعی است

(اَرْنَبَة) طرف بینی و خرگوش ماده

(اُرَیْنِبَة) بتصغیر یا رُنَیبة گیاهی است که بگیاه نصی ماند

(اَرْنَبانیّ) جامهٔ خزمانند بسیاهی

(رَنْبُوَیْه یا اَرْنَبُوَیْه) دهی است بری که دران کسائی فوت کرد

(مَرْنَب) کمقعد نوعی از موش بزرگ # وکِساءٌ مَرْنَبٌ) گلیم که رشتهای آن مخلوط به پشم خرگوش باشد

(اَرْضٌ مَرْنَبَةٌ) بالفتح زمین خرگوش ناک

(کِسَاءٌ مَرْنَبَانِیٌّ) بالفتح والضم گلیم خرگوش رنگ

(یَرْنَب) کیمنع کلاکموش کوتاه دم

(کِساءٌ مُوَرْنَبٌ) مبنیا للمفعول بمعنی کساء مرنب است

(اَرْضٌ مُؤَرْنِبَةٌ) بکسر نون وفتح آن زمین خرگوش ناک

رن ج

(رَانِج) کصاحب خرمائی است سیاه نرم تا با ان را جلتیکن وجوز هندی یعنی خار مغز که به هندی اخروت است

(رَنْجَان) بالفتح شهری است معرب ازان شهر است سعد رَنْجَانِیّ بن اسمعیل بن عبد الملک

رن ج ح

(تَرَنْجُم) برکرد انیدن سخن

رن ج ن

(رَنْجَان) شهری است بمغرب وذکر فی رن ج

رن ح

(رَنْح) بالفتح دوران سر وپارهٔ برشکل عصفور از دماغ جدا ازان

(مَرْنَحَة) بالفتح سینهٔ کشتی

(مُرَنَّح) کمعظم بیهوش وسرکشته ونارنا وان ورونده از جهت سستی استخوان ونیز جید ترین عود بخور است

(تَرْنِیح) بیهوش شدن یقال رُنِّحَ مجهولا اذا غُشِیَ علیه # ونارناوان رفتن بجهت سستی که عارض استخوان وی است وسستی وسست کردن شراب وماننده ان کسی را

(اِرْتِنَاح) ناوید ن وخم شدن

(تَرَنُّح تَرَنُّحًا) ناویدن از سستی وجز آن # ونیز تَرَنُّح) اندک نوشیدن شراب

رن

(ن) رَنَّخَ رُنُوخًا) سست وضعیف شد

(رَنَّخَهُ تَرْنِیخًا) خوار وذلیل کرد انید او را

(تَرَنَّخ) سست وحقیر شد # و تَرَنَّخَ بِهِ) چنگ درزد ودر آویخت بآن

رن د

(رَنْد) بالفتح نوعی از درخت خوش بوی وعود که به هندی اکر است وآس که بهنا رحی مرزد وجوال مانندی است که از برک خرما سازند # وذو رَنْد) موضعی است در راه حاجیان بصره ازان موضع است ابراهیم بن شبیب

(رُنْدَة) بالضم قلعهٔ است ازتاکُرُنّی باندلس ازانجا است خطیب آن عبید الله بن عاصم وهو شیخ الشیوخ احمد بن ابو العاقیة

رن ز

(رُنْز) بالضم برنج لغة فی الارز

رن ع

(رانع) بازي كننده رانعون
جمع
(مرنعة) بالفتح آوازهاي بازي
وفراخي وسرسبزي روبار الاصيل طعام
وشراب وفراهم آمدن نگاه از جهت
خصومت ومانند آن ويقال للضعفاء
اذا اثريت وقعت في مرنعة يعيشي
اي يخصب * وفي المثل ان في المرنعة
لكل قوم مقنعة اي غنى
(ف) (رنع لونه رنوعا) برگرديد
گونه او * ونيز (رنوع) پژمرده شدن
وكاهيدن ولاغر شدن * (ورنعت
الدابة) راندن مگس را از سر كردن *
ورنع فلان) بازي نمود
(ترنيع) سر جنبانيدن

ر ن ف

(رنف) بالفتح وبحرك بيد مشك
بري
(رانفة) كرانه استخوان نرم بيني
وگوشت بن كف دست وپوست
پاره طرف بيني وطرف باريك از جگر
وكرانه آستين وفرود سرين مردم
وقت قيام وي يا عام است وفرود
دنبه وكليم كه بر شكاف خانها ي
اعرابيان ازمين آويزند روانف
جمع
(مرناف) بالكسر نام شخصي
هو نزار بن شهرياك
(ارنف البعير) رفتن وجنبانيدن
سر را پس پيش در آمدن پوست مراو
* وارنف الرجل) بشتافت * ونيز
ارناف) سست كردن ستور گوش
را زمانيكه وفي الحديث كان
اذ نزل عليه الوحي وهو على القصواء
تذرف عينها وترنف باذنيها من
ثقل الوحي

ر ن ق

(عيش رنق) ككتف زيستي تيره مكدر
ورنا خوش
(رونق) گوهر آب كار * ورونق
السيف) آب تيغ وخوبي ودرخش
آن وكذلك رونق الضحى ورونق الامر
(رونقة) آب مكدر يقال صار الماء
رونقة يعني گل تنك غالب شد بر آب
روانق جمع رنايق مثله
(رنقاء) بالفتح والمد مرغ بربيضه
نشسته وآبي است مرتيم ادرم
بن ظالم را وزمين كه هيچ نرويانند
رنقاوات جمع
(ترنوق) بالفتح وبالضم گل تنك
كه آب نهر يا آب آمده در تند و خو
شود در زمين ترنوقاء بالضم
والمد مثله
(ض ن) رنق الماء رنقا بالفتح و
بالتحريك ورنوقا بالضم تيره
شد آب * ماء رنق كعدل نعت است
ازان صار عرنق ككتف وجبل مثله
(ارنق) جنبانيدن علم را از بهر
حمله كردن * وارنق اللواء)
جنبيد لازم متعد * (وارنق الماء)
تيره كرد آب را * وارنق الله
قذاتك) پاك كرداند خداي
چشم ترا از خاشاك * وارنق القوم
بالمكان) اقامت نمودند به يك جاي
* وارنق في الامر) شوريده
راي شد در ان وبازايستاد * وارنق
الطائر) جنبانيد بال را وثابت
ماند در هوا * وارنق النوم في
عينه) آميخت خواب به چشم وي
(رنق الماء ترنيقا) تيره كرد آب
را * ورنقه) صاف نمود اين از لغات
اضداد است * ونيز (ترنيق)
سستي تن وبينائي ومنه لقيته خلافا تا
مرنقة عيناه) اي منكسرا لطرفه
من جوع وغيره * وسستة كار وشوريده

رای شدن قوم و پیوسته نگریستن
در چیزی را نتظار [illegible] کردن ترمنه قولهم
رمدت المعزی فرنقی رنق ای
لنتظار الولادة و رنق مرغ رنق ق * و
شکستن بازویی مرغ به تیر و پابه بحواری
چند انکه بیفتد طائر مرنّق
کمعظم نعت است ازان * وآرامیدن
بجایی و واداشتن وبال جنبان
و نابت ماندن مرغ در هوا
یقال رنق الطائر اذا خفق بجناحیه
فی الهواء و ثبت ولم یطر
(ترنّق الماءُ) تیره شد آب

رن ك

(وارنك) کصاحب قبیلة است

رن م

(رَنَم) محرکة آواز و سرائیدن و
المفعل من صمع
(رَنَمة) بالتحریك کیاهی است
(رَنْمَة) بالفتح آواز نیکو ویحرك یقال
ترنّم وله رنمة حسنة
(رُنُم) بضمتین زنان نیکو سرود
کویان کانّه جمع رنماء
(رَنُوم) کصبور رمو ... است
(رَنِیم) کامیر آواز سرود وکشیدن
و نیکو کردن آواز

(تَرْنُومَة) بضم آواز نیکو
(تَرْنَمُوت) بالفتح وزیادت واو
وتا بمعنی ترنم کردن * و قوس
تَرْنَمُوت) کمان که بانك کند
در کشیدن
(تَرْنِیم) کشیدن و نیکو کردن وبر
کردانیدن آواز و بانك کردن کبوتر
وملخ وکمان وانچه که آوازش لذیذ و
خوش آید
(تَرَنُّم) آواز نیکو و سرائیدن
وبرکردانیدن آواز و بانك کردن
کمان در کشیدن وجز آن یقال ترنّم
الحمامُ یعنی بانك کرد کبوتر وکذلك
الجندبُ والقوسُ وکل ما استلذ
صوتُه * و نیکو کردن آواز در تلاوت
قرآن

رن ن

(رَنَن) محرکة قال فی الصحاح شیءٌ
یصیح فی الماء ایام الصیف و فسّره
فی الصراح جانوری که در تابستان
بانك کند در آب وفی القاموس شیءٌ
یصیح فی الماء ایام الشتاء
(رانّة) آن زن که آواز کریه را در
حلق بکرداند
(رُنان) کغراب دهء است باصفهان
ازان دهء است احمد بن محمد بن
احمد بن ماله مقری
(رُنّی) کربّی تماثه مخلوق رنام
جمادی الآخرة وبدینی معنی بدون
الف ولام آید
(مِرْنان) بالکسر کمان
(رانُوناء) کعاشوراء وادی است
وسیل آن بوادی بطحان میریزد
وان را رانونا نیز کویند
(ض) رَنَّ الیه رَنًّا) کوش کرد
بسوی او * ورَنَّ فلانٌ رَنَّةً و رَنِینًا)
فریاد کرد * وکذا ارنّت القوسُ)
یعنی بانك کرد کمان * و ... (رَنّة)
بالفتح آواز وآواز کریه در ... [illegible]
کردانیدن
(مُرِنّة) کمسنة کمان و کمان
با آواز
(اَرَنَّ اِرنانًا) فریاد کرد و منه
... ارة مغنة راطبارة مرنّة ای صیّاحة
* وَارَنَّ الیه) کوش ک... [illegible] * و
اَرَنَّتِ القوسُ) بانك کرد کمان
(تَرْنِین) ببانك آوردن چیزی را

رن و

(رَنْوَة) بالفتح پارهٔ کوشت رَنَوات
جمع

(رُنُوًّا) بالفتح والقصر چیزی که بدو پیوسته نگرند از جهت خوبی و حسن آن

(رُنَاء) بالضم والمد آواز و طرب و نشاط

(رَجُلٌ رَنُوٌّ) کعدو پیوسته بسوی چیزی نگرنده و آنکه سخن کسی را بر او جهت تمام بشنود و خوش آیدش یقال هو رنو فلانة ای یدیم النظر الیها ویرنو الی حدیثها ویعجب به

(رجل رانٍ) مرد پیوسته نگرنده بسوی چیزی

(رَجُلٌ رَنَّاء) کشداد بمعنی رجل رنو است و مرد پیوسته نگران بسوی زنان

(کَاسٌ رَنَوْنَاةٌ) علی فعلعلة کاسه که پیوسته بر شرب باشد رنونیات جمع

(تُرْنَی) کگبری زنان حرام کار و مولهم یا ابن ترنی کنایه از زناکس و لئیم است * و ربکشتانیه است و یفتح

(ن) رَنَا رُنُوًّا کدنو شادمان گردید * و نیز رُنُوّ پیوسته بسکون بچشم نگریستن رَنًا بالفتح والقصر

مشغله * و لهو و لعب با شغل دل و شغل بینایی و غلبهٔ هوا

(اِرْنَاء) بر پیوسته نگریستن داشتن یقال ارناني حسن ما رایت * و بطرب آوردن و شادمان کردن

(مُرَانَاة) همدیگر نرمی کردن و مدارات نمودن

(تَرْنِيَة) سرود و ناله و شادمان کردن و بر پیوسته نگریستن داشتن کسی را

(تَرَنِّي) پیوسته نگریستن بسوی محبوب خود

باب الراء فصل الواو

روء

(رَاء) کماء درختی است رَاءَة یکی * و کف دریا

(اَرْوَأَ الْمَكَانُ اِرْوَاءً) درخت راء ناک شد جای

(رَوِيَّة) بالهمزه و الیاء کغنیة فکر و اندیشه اسم است تروئة را

(رَوَّأَ فِي الاَمْرِ تَرْوِئَةً و تَرْوِيئًا) اندیشید در کار و نگریست پایان آن را و تعجیل نکرد در جواب

روب

(لَبَنٌ رَوْبٌ) بالفتح شیر خفته یا شیر مسکه برآورده

(رَوْبَة) و یضم مایهٔ شیر یا بقیهٔ شیر و فی المثل شب شوبا لك روبته کما یقال احلب حلبا لك شطره * و آب منی کشن کرد آمده از تولد کشنی یا آب منی آن کرد آمده در زهدان و منه اعرني روبة فرسك * و حاجت یقال فلان لا یقوم بروبة اهله ای بحاجتهم * و مادهٔ زندگانی و فراهم آمدنگاه کار و یقال انا ذو الك غلام لیس لی روبة ای عقل * و پارهٔ از شب و منه ابن العجاج و یهمن لا یهمز * و پارهٔ گوشت و میخ آهن مرکب که بدان شکر را از سوراخ آن بیرون کنند و دو رو پشی رد رخت چنار و کاهلی و سستی و زمین نفیس حدی بسیار گیاه و هر چیزی که باصلاح آرد چیزی را

(رَاب) کقاب مقدار یقال راب کذا ای قدره

(رُوْب) بالضم دهی است ببلخ

(رَائِب) کصاحب مرد کشته شوریده عقل مست و گران جسم گران جان از سیری شکم یا از غلبهٔ خواب یا از راه رفتن * و لبن رائب) شیر خفته

جغرات شده یا شیر مشکه بر آورده
آب آمیخته
(مِرْوَب) کمنبر ظرفی که در آن شیر
خوابانیده
(رُوبیٰ) کطوبیٰ دهی است
ببغداد
(ن) (رَابَ اللَّبَنُ رَوْبًا ورُؤُوبًا)
سطبر شد شیر وجغرات شد * و(رَابَ
فُلَانٌ) سرگشته وشوریده رای وسست
گردید از خواب وجز آن وسست شد از
چیزی شکم یا از غلبهٔ خواب یا گران
جسم وگران جان وبسته خاطر برخاست
(رجلٌ رَائِب) سست است از آن أَرْوَب
ورَوْبَان کسکران مثله وروبیٰ کسکری
جمع رَوْبَان است وقال الأصمعی
واحده رائب مثل هالک وهلکی * و(
رَابَ) مانده شد در رنج گفته * و
رَابَ دَمُهُ) نزدیک هلاک رسید *
ورَابَ فُلَانًا) جغرات داد اورا *
ونیز (رَوْب) آمیختن ومنه الحدیث
لا شوب ولا روب فی البیع والشراء ای
لا غش ولا تخلیط
(أَرَابَ اللَّبَنَ إِرَابَةً) جغرات ساخت
شیر را
(سِقَاءٌ مُرَوَّبٌ) کمعظم مشک شیر
خوابانیده وفی المثل أَهْوَنُ مظلوم
سقاءٌ مروّبٌ واصله السقاء یلفّ حتی
یبلغ أوان المخض
(رَوَّبَ اللَّبَنَ تَرْوِیبًا) جغرات
ساخت شیر را * ونیز (تَرْوِیب)
عاجز وماند کردانیدن وسست
کردن

روبج

(رَوْبَج) کجوهر درم خرد سبک وزن
معرب روبه

روت

(رَات) کاه یمنیة رَوَّات جمع کذا
فسره الشارح وفی نسخة صحیحة من
القاموس الراءت التبن یعنی بیای
تحتانی

روث

(رَوْثَة) بالفتح سرگین رَوْث بحذف
تا جمع أَرْوَاث مثله * وکاه ریزه
کندم که در پیرو بیرون جانند بعد
بوجختن کندم وکرانهٔ سر بینی یقال
فلان یضرب بلسانه روثة أنفه وسر
لبخهٔ شیر که متصل انگشت سرد
با شد وقت گرفتن
(رُوَیْثَة) کجهینة موضعی است
میان حرمین
(مَرَاث) کمطلب جای سرگین انداختن
ستور
(مَرْوَث) بالفتح بمعنی مراث
است
(ن) (رَاثَ الْفَرَسُ) سرگین
انداخت وفی المثل أَحَشَفًا وقرونثة
ای أتعطینی حشفًا وتعطینی للروثة

روج

(رَائِج) روان وجاری
(رَوَّاج) کشداد آنکه تشنه کرده
حوض کرده تا آب نرسد
(ن) (رَاجَ رَوَاجًا) روائی یافت *
ونیز (رَوَاج) روانی متاع ودرم
ومختلف ومختلط وزیدن باد یقال
راجت الریح ای اختلطت فلا یدری
من این تجیء
(مُرَوِّج) کمعظم روائی یابنده
کمحدث روائی دهنده
(رَوَّجْتُهُ تَرْوِیجًا) روائی دادم
آنرا
(تَرَوَّجَ) روائی یافتن وکرد چیزی
کردیدن

روح

(رَوْح) بالفتح آسایش وباد نرم
وخوش آینده * ویوم رَاحٌ

طيب * و مهرباني قال الله تعالى
فروح وريحان اي رحمة ورزق
و نام مردي
(ليلة روحة) بالاضافة وعلى
الوصف فليلة شب خوش * و نيز
روحة سرور كه بحصول يقين حاصل
شود .
(روح) بالضم جان ويونث ارواح
جمع * و قرآن و منه قوله تعالى و
كذلك اوحينا اليك روحا من امرنا
و پيغام خدا اي وجبرئيل ومنه ونزل
به الروح الامين وعيسى عليه السلام
و نفخ و امر وكار نبوت وحكم خداى
و فرمان او وحجت و فرشته اى است
بصورت انسان و به تن ملائكه
(ريح) بالكسر باد ارياح و ارواح
ورياح وريح كعنب جمع اراويح
واراييح جمع الجمع * و چيرگى و
توانائي قال وتذهب ريحكم و
مهرباني وياري كردن و بوي و دولت
و توان كردن چيزي پاكيزه و خوش
(ريحة) كحيلة باد رسيد بعض من
الريح وگياه باقي مانده از اول سال
كه ذريح عصاه برآيد يا گياه كه از
سرد شب برگ بر آيد بي باران

(روح) بالتحريك فراخي وكشادگي
ميان هر دو پاي در رفتن هر دو پنجه كه
پيشي پاها نزديك ويكديگر پاشنها دور نهاده
رفتن است والفعل من سمع * و
مرغهاي پراكنده ومتفرق يا مرغها
كه بسوي آشيانه باز گردند شبانگاه
(راح) مي وشادماني يقال تقول
راحي وحالي اي ارتياحي واحتيالي
* ويوم راح) روز سخت باد
(راحة) پنجه راح وراحات جمع
و زمين هموار پست نيك روياننده
گياه وزن پاشوي وكشادگي سراي
و نورد جامه و موضعي است بيمن
و موضعي است نزديك حرض و
موضعي است ببلاد خزاعة و آن را
روزي است سرور بسيار وشادماني و
آسايش و سرور كه بحصول يقين
حاصل شود وگويند تركته على انقى
من الراحة اي بي چيزي گذاشتم
او را * وراحة الكلب) گياهي
است * و(ذو الراحة) لقب شمشير
منقذ بن ابي عبيد
(رائح) شبانگاه آينده روح جمع
(رائحة) مونث رائح وباران شبانگاه
روايح جمع * وخوش يقال في وجهه

رائحة العلم و بوي خوش يا ناخوش
* وقولهم ماله سارحة ولا رائحة يعني
نيست او را چيزي
(اروح) كاحمد آنكه هر دو پاي كشاده
دارد در رفتن وكان عمر رضي الله عنه
اروح روحاء مونث * وتجمل
اروح) بازگونه فراخ * جمل اريح
بالياء كذلك * ونيز اريح دهي است
بشام
(يوم ريوح) كصبور روز خوش
باد
(اريحي) بياي مشدد مرد فراخ
خو و فراخ خوئي
(اريحية) فراخ خوئي وشادماني
وخوش دلي كه بدان بخشش واحسان
كردن حاصل شود يقال اخذته
الاريحية اي الارتياح بالندى
(اريحا) بفتح همزه وكسر را كزليخا
شهري است بشام وآن را ارتحا
بالفتح كربلا هم گويند
(روحاء) بالفتح والمد موضعي
است ميان حرمين بر سي يا چهل ميل
از مدينه ودهي است از مضافات
رحبة شام ودهي است از مضافات
نهر عيسى وشهري است ذكره الفراء

* وقصعة رَوْحاءُ کاسه نزدیک
تک

(رُوَیْحَة) کسفینة سروری که بحصول یقین حاصل شود

(اَبُو رُوَیْحَة) کجهینة برادر بلال حبشی است

(رَوَاح) بالفتح شبانگاه یا از وقت زوال تا شب و شبانگاه شدن ضد غدو و سروری که بحدوث یقین حاصل شود ریافتن آن سرور را * ویقال فعله فی سَرَاحٍ ورَوَاحٍ یعنی بسهولت وآسانی کرد آنکار را

(رَبَاح) بالفتح می * ویقال خرجوا برباح من العشی ویکسر یعنی برآمدند اول شب وکذلک برواح من العشی اوأَرْوَاحٍ منه

(رَوَاحَة) بالفتح سروری که بیقین چیزی حاصل شود * وعبد الله بن رَوَاحَة صحابی است * وبنو رواحة بطنی است از عرب

(رِیَاح) ککتاب ابن حارث تابعی است * ورِیَاح بن عبیده باهلی ورِیَاح بن عُبَیْدَة کوفی هم عصر تابعی اند ورِیَاح بن یربوع پدر قبیلهٔ است و نام جد عمر بن الخطاب رضی الله عنه و نام جد بُرَیْدَة بن الحُصَیب ونام جد حرمله اسلمی ومسلم بن رِیَاح صحابی است ودیگری تابعی و اسمعیل بن رِیَاح وعبیده بن رِیَاح وعمر بن ابی عمر بن رِیَاح بصری وخبا ز وموسی پسران رِیَاح وابو رِیَاح منصور بن عبد الحمید محدثان اند * ورویاح بن ربیع صحابی اختلاف است در مثناة وموحده و رِیَاح عبسی بن عمرو وزیاد بن رِیَاح تابعی است قال ولیس فی الصحیحین سواه وحکی فیه البخاری بموحدة وعمران بن رِیَاح کوفی وزیاد بن رِیَاح بصری واحمد بن رِیَاح قاضی بصره ورِیَاح بن عثمان استاذ امام مالک وعبد الله بن رِیَاح تلمیذ عکرمة واین گروه بیای موحده هم مروی است * حیا ز بن سلامة رِیَاحیّ وابن ابو العوام رِیَاحیّ وابو العالیة رِیَاحی منسوب اند بسوی ریاح که بطنی است از تمیم

(رِیَاحِیَّة) بالکسر وتشدید یای دوم وتخفف موضعی است بواسط

(یومٌ رَیِّحٌ) ککیس روز با کیزه وخوش باد وکذا مکانٌ رَیِّحٌ وشیٌ رَیِّحٌ ای طیب الریح

(رَیِّحَة) ککیسة گیاه که برآید در بیخ عضاه که باقی مانده از اول سال یا گیاه که بی باران از سردی شب بروید

(رَوْحَان) بالفتح موضعی است ببلاد بنی سعد

(رَوَحَان) بالتحریک موضعی است

(مکانٌ رَوْحَانِیّ) بالفتح جای پاکیزه وخوش

(رُوحَانِیّ) بالضم صاحب روح وجان وکذلک النسبة الی الملک والجن رُوحَانِیُّون جمع

(رَیْحَان) بالفتح گیاهی است خوش بوی بفارسی شاهسپرم وبهندی ناز بو است بوی آن دافع زکام نافع درد سر محرور بود * ونیز گیاه که بوی خوشی دارد یا اطراف وشاخ آن یا ورق آن وفرزند ورزق ورحمت وراحت * وسبحان الله وریحانه منصوبان علی المصدر ای تنزیها لله واسترزاقا منه

(رَيْحَانَة) با لتاء گياهي است
خوش بوي كه در زمين نرم رويد.
و دسته ريحان
(رَيْحَانِيّ) منسوب با محمد بن عبد
الوهاب است وعبد المحسن بن احمد
اعرابي وعلي بن هبيرة متكلم مصنف
واسحق بن ابراهيم و زكريا بن علي
وعلي بن عبد السلام كه محدثان
اند.
(رُوَيْحَان) مصغرا موضعي است
بيمامه
(رُوحِين) بالضم وكسر حا دهي
است نزد حلب و دران آن كوه
نكورقس بن ساعدة است
(مَرْوَحَة) بالفتح بيابان وجاي
باد كذ رمرا وِيح جمع
(مِرْوَحَة) كمكنسة باد كش مِرْوَح
بدون تا مثله مَرَاوِح جمع
(مَرَاح) بالفتح جاي شب آمد وشد
كردن نقيض مَغْدى ويقال ماترك
فلان من ابيه مَغْدى ولا مَرَاحًا اذا
اشبهه في احواله كلها
(س) رَاحَ اليَوْمُ رِيحًا) بالكسر
سخت باد كرديد روز * ورَاحَتِ
... الشَّجَرَ) رسيد آن را باد * و

راحَ الشَّجَرُ) يافت باد را و برك
آوردن گرفت * ورِيحَ الغَدِيرُ)
مجهولا باد رسيده شد چاه * مَرُوح
ومَرِيح مثل مشوب و مشيب نعت
است از ان * ورَوْضٌ مَرِيحٌ مرغزار
باران رسيده * و رَاحَ القَوْمُ)
در آمدند در باد يا رسيد ايشان
را باد و هلاك كرد وا زبيخ بركند
ايشان را * وراحَ المعروفَ راحةً)
شادماني ونيكي گرفت از احسان
كردن * ورَاحَتْ يَدُهُ لِكَذَا)
سبك دست شد و منه الحديث
ومَنْ رَاحَ في السَّاعَةِ الثانِيَةِ الحديث
يعني چست و سبك شد بسوي آن
* وراحَ الفَرَسُ) اسپ نر نجيب
گرديد * وراحَ الشَّجَرُ) برك بياورد
* وراحَ مِنْكَ مَعْرُوفًا) رسيد از
تو احسان را * رَاحَ لِذَلِكَ الأَمْرِ
رَوَاحًا ورُؤُوحًا وارْتِيَاحًا ورَيَاحَةً)
با لابر آمد وشادمان گرديد *
(مرض) رَاحَ الشَّيْءَ) بوييد آن
را ومنه الحديث مَنْ قَتَلَ نَفْسًا
مُعَاهِدَةً لَمْ يَرَحْ رَائِحَةَ الجَنَّةِ
(ن) رَاحَ رَوَاحًا) شبانگاه شد بجائي
يا كاري كرد دران * رُحْتُ القَوْمَ

رَوْحًا ورَوَاحًا وكذا ارُحْتُ
إِلَيْهِم وعندهم) شبانگاه رفتم
نزديك ايشان * ورَاحَتِ الإِبِلُ
رَائِحَةً) شبانگاه باز گرديدند
شتران والرَّائِحَةُ مصدر على فاعلة
ولم يجيء سواها وسوى كاذبة وعافية *
ونيز رواح) بجاي شدن در هر وقت كه
باشد ومنه الحديث من رَاحَ الى
الجمعة في الساعة الاولى اي مشى
وذهب الى الصلوة
(مُرَاح) بالضم شب جاي ستور
(أَرَاحَ القَوْمُ إِرَاحَةً) درآمدند
در باد * وأَرَاحَ مِنْكَ مَعْرُوفًا)
رسيد از تو خيري را * وأَرَاحَ عَلَيهِ
حَقَّهُ) رد كرد بر وي حق او را كاروح
با لتصحيح * وأَرَاحَ اللهُ العَبْدَ)
در راحت رسانيد او را داد اي وآسايش
داد * وأَرَاحَ الإِبِلَ) باز گردانيد
شتران را بسوي مُراح * وأَرَاحَ الماءُ)
بوي گرفت آب وكذا أَرَاحَ اللحمُ وغيره
* وأَرَاحَ زيدٌ) بمرد و دم سرد زد
وباز گشت بسوي اهل او بعد ماندگي
وشادمان وصاحب راحت گرديد *
وأَرَاحَ الشَّيْءَ إِراحَةً وإِرْوَاحًا)
دريافت بوي او را * وأَرَاحَ الصيد)

بانت بوی مردم را آرْوَحَ علی
الاصل مثله
(مُرَاحَة) سروری که حصول یقین
حاصل شود
(مُرَاوَحَة) کاه این کاه رکاه آنکار
کردن و همچنین کاهی برابن پا و کاهی
بران پا ایستادن یقال راوح بین
الرجلین ای قام علی کل مرة و کذا
راوح بین جنبیه اذا انقلب من
جنب الی جنب
(دُهْنٌ مُرَوَّحٌ) کمعظم روغن
خوش بوی یافته و الحدیث انه
صلی الله علیه وسلم امر بالاثمد
المروّح عند النوم
(رَوَّحْتُ الْقَوْمَ تَرْوِيحًا) شبانگاه
رفتم نزدیک ایشان و کذلک روحت
الیهم و عندهم) * ونیز (تَرْوِيح)
راحت دادن ومنه ترويحة شهر
رمضان سُمّيت بها لاستراحة بعد
کل اربع رکعات و خوش بوی
کردانیدن چیزی را و بخوابگاه باز
آوردن ستور را شبانگاه
(مُرْتاح) اسب نهم از اسپان رهان
ونام اسپ قیس حبوش جدلی
(اِرْتِياح) شادمان شدن و شادمانی

ویعدی باللام و رحمت یقال ارتاح
الله لهم برحمته یعنی از بلا نجات ایشان
را داد ای * وهما يَرْتَوِحانِ
عملا) بامر بنوبت میکنند کار را
(تَرَوَّحَ النَّبْتُ) بالید گیاه * و
(تَرَوَّحَ الْقَوْمَ) شبانگاه آمد ایشان
را * و (تروّح الماءُ) بوی چیزی را گرفت
از جهت قرب * ونیز (تروّح) دوباره
برگ بر آورد درخت و شبانگاه
رفتن بجا عمو و بجه باد کردن
(تَرَاوُح) بنوبت کاری را کردن
ویقال یداه تتراوحان بالمعروف یعنی
کاهی ازین دست می بخشد و کاهی
ازان دست
(مُسْتَراح) جای بر آسودن و جای
آسایش
(اِسْتِرْوَاح) بر آسودن و بوی بر داشتن
و آسایش جستن و آسایش یافتن
و بیارامیدن و یعدی بالی یقال استروح
الیه اذا استنام * (استراحة) مثله
فی الکل

روخ

(تَرَوَّخَ فِی الطِّین) در گل ولای
افتاده

رود

(رَوْد) بالفتح جستن ریاد بالکسر
مثله و آب و علف جستن و الفعل من
نصر و شد آمد کردن یقال رادَ الشَّیءُ
اذا جاء و ذهب * (رِیادُ الابل)
جای آمد و شد کردن شتران پیش
رفتن در صحرا * و ریحٌ رَوْدٌ
باد نرم
(رجلٌ رَادٌ) مرد آب و علف جوینده
اصله رَوَدٌ با لتحریک بمعنی فاعل
کالفرط بمعنی الفارط
(رُوْد) بالضم آهستگی و نرمی یقال
امش علی رُوْدٍ یعنی آهسته خرام
و تصغیر آن رُوَید است
(امرأةٌ رَادَةٌ) بلا همزه زن
که در خانهای همسایه بسیار آمد
و رفت نماید
(رَائِد) کصاحب جوینده و خواهنده
و فی المثل لا یکذب الرائدُ اهله و رادة
جمع * ومنه انا قوم رادة ای نرود
الخیر و الدین لاهلنا و دسته
دستاس و آن چوبی باشد که طاحن
آنرا گرفته آسیا بکرداند و آنکه او را
جهت طلب آب و علف فرستاده
باشند * و رائد العین خاشاک
چشم

(امرأة رائدة) زن که در همسایه خود بسیار آمد و شد نماید * و (ریح رائدة) باد نرم

(أرود) آهسته کار و منه قولهم الدهر أرود ذو غير أي يعمل عمله في سكون لا شعر به

(امرأة رُوادة) کثمامة بمعنی امرأة رادة است * و نیز (رُوادة) موضعی است و آن را رواد تان هم گویند

(رُوَيداً) بالتنوين أي أروِد رُوَيداً * و (رُوَيدَكَ عَمراً) أي امهله فالكاف للخطاب لا محل لها من الإعراب و رُوَيد مضاف إليها وهو متعد إلى عمرو ولأنه اسم بمعنى فعل و إنما دخله الكاف بمعنى افعل دون غيره وحركت الدال لالتقاء الساكنين ونصبت نصب مصدر * و رويد بر چهار وجه آید * اسم فعل نحو رُوَيدَ عمراً أي أمهله * و صفت نحو ساروا سيراً رويداً أي ليناً * و حال وقتیکه بمعرفه متصل شود نحو سار القوم رويداً * و مصدر نحو رويدَ عمرٍو بالإضافة على حد قوله تعالى فضرب الرقاب و یقال رُوَيدَكَ كَني بفتح كاف در واحد مذكر

و رُوَيدَكِ كِني بكسر كاف در واحد مؤنث و رُوَيدَكُما كُماني در تثنية مذكر و مؤنث و رُوَيدَكُم كُموني در جمع مذكر و رُوَيدَكُنَّ كُنَّني در جمع مؤنث

(رِوَند صيني) بكسر اول و فتح دوم و واو ساكن دوائی است معروف و اطباء الف زیاده می کنند پس راوند صینی گویند * و احمد بن یحیی ریوندی از من و رود است

(راوَند) موضعی است بنواحی اصبهان

(عبد العزيز بن ابي روّاد) کشد او تابعی است

(مَراد) بالفتح جای آمد و شد کردن شتران * و (مَرادُ الرِّيح) جای آمد و شد باد

(مِرْوَد) بالكسر میل سرمه و آهن حلقهٔ لگام که گردان باشد و چرخ دلو از آهن

(ماتُرِيد) محلهٔ است بسمرقند یا دهی است در آن

(ن) (رادَتِ المرأةُ رَوَداناً) بالتحريك طواف کرد همسایگان را * و (رادَ وِسادُهُ) آرام نگرفت * و (رادَهُ رِيداً) بالكسر خواست آن را

(أرْوَدَ إرْواداً ومُرْوَداً) بالضم و مَرْوَداً بالفتح و رُوَيداء و رُوَيدية و يخفف نرم رفت و نرم راند

(إرادة) خواستن و أصلها إِرْوادة لقولك راوَدَهُ إلا أن الواو سكنت فنقلت حركتها إلى ما قبلها فانقلبت في الماضي ألفاً وفي المستقبل ياءً وسقطت في المصدر لمجاورتها الألف الساكنة وعوض منها الهاء في آخره

(مُراوَدة) خواستن رِواد مثله وفي الحديث حيث يراوده عمه أبا طالب على الإسلام أي يراجعه

(ارْتِياد) جستن وفي الحديث إذا بال أحدكم فليرتد لبوله أي ليطلب مكاناً ليناً و منحدراً

(مُسْتَراد) جای آمد و شد کردن شتران

روذ

(رَوْذة) بالفتح آمد و رفت و آمدن و رفتن والفعل من نصر

(راذان) موضعی است بمدینه از آن موضع است ولید بن کثیر محدث و دو شهرستان است بعراق یکی اعلی و دیگری اسفل از آن جا است محمد بن حسن زاهد

روز

(رَاز) بهتر بنا یان رازة جمع * و فی
الحدیث کان راز سفینة نوح جبرئیل
ای راس ملاحی السفینة
(رِیَازَة) پیشه بنّاء
(محمد بن رُوَیز) کزبیر محدث
است و رُوَیْزِی منسوب بآن هر
(مَرَاز) بالفتح پستان وهما مَرَازَان
* ویقال موخفیف المَرَازِ والمَرَازَة)
وقتیکه ببازما ید آن را تا ثقل وی
معلوم کند
(رَازَن) کها جرو بیلد دهی است
باصفهان ولیس بتصحیف رَازَان
فلا تر تابنّ ازان ده است خالد بن
محمد و محلة است بشهر بروجرد
ازان محله است بدر بن صالح
بن عبد الله
(ن) رَازَهُ رَوْزًا) آزمود اورا * و
رازالرّجل ضَیْعَتَهُ) برپای داشت
آن را و اصلاح وی کرد * ورا زَمَا
عِنْدَهُ) خواست آن را وطلب کرد
(رَوَّزَرَایَهُ تَرْوِیزًا) قصد کرد
چیزی را بعد چیزی

روس

(اِنَّهُ لَرَوْسُ سُوءٍ) بالفتح یعنی
بد مرد است
(رُوْس) بالضم گروهی است یا قوم
انها بسرحد صقالیه و ترک پیوسته
(رُوَیْس) کزبیر لقب محمد بن
متوکل قاری راوی یعقوب بن اسحاق
(ن) رَاسَ رَوْسًا) بالفتح خرامید
* ورَاسَ السَّیْلُ الْغُثَاءَ) برداشت
و برد خس و خاشاک را * ورَاسَ
فُلَانٌ) بسیار خورد و نیکو کردانید

روش

(رَوْش) بالفتح بسیار خوردن و کم
خوردن از لغات اضداد است
والفعل من نصر
(جَمَلٌ رَاشٌ) شتر صاحب کوش
بسیار موی یا شتر سست پشت * و
کذا رُمْحٌ رَاشٌ) والمونث
بالهاء
(رَجُلٌ رَوُّشٌ) کصبور مرد صاحب
کوش بسیار موی و سست
(ن) رَاشَهُ الْمَرَضُ رَوْشًا) بالفتح
سست کرد او را بیماری

روص

(ن) رَاصَ رَوْصًا) بالفتح عاقل
کردید بعد سفاهت ونادانی

روض

(رَوْضَة) بالفتح مرغزار و فراهم
آمدن نکاه آب و نیم مشک آب و آن قدر
آب که تک حوض را فرا زکیرد * رَوْض و
رِیَاض و رِیضَان جمع * و رَوْضَة
الخماط) وادی است از وادیهای
عقیق
(رِیضَة) بالکسر جای فراهم آمدن
کاه آب
(رَائِض) رام رَاضَة و رُوَّاض
جمع
(رِیَاض) بالکسر موضعی است
میان مهره و حضرموت * و رِیَاض
الرَّوْضَة) موضعی است بمهره
* و رِیَاضُ الْقَطَا) موضعی است
دیگر
(فَرَسٌ مَرُوضٌ و نَاقَةٌ مَرُوضَةٌ)
اسپ و شتر ماده رام کرده
(رَیِّض) نخست در ریاضت آمده
یستوی فیه المذکر والمونث یقال
ناقة رَیِّضٌ و غلام رَیِّضٌ اصله رَیْوِض
فقلبت الواو یاء و ادغمت
(مَرَاض) ملا بتی که در واسفل
زمین نرم باشد که آب را کیرد
مَرَائِض و مَرَاضَات جمع * و نیز
مَرَائِض) مواضع اند مَرَاضَات

مثله
(ن) رَاضَ المُهْرَ رِيَاضًا وَرِيَاضَةً
رياضت داد ورام كرد اسب كره را
(أَرَاضَ إِرَاضَةً) رياضت نمود وابر
شد * وَأَرَاضَ الوَادِي) ميراب
شد وادي بازركرد آمد آب در ان
* وَأَرَاضَ القَوْمَ) ميراب كرد ايشان
را يعني ان را ومنه فَدَعَا بِإِنَاءٍ يُرِيضُ
الرَّهْطَ رِوَايَةٍ وَالأَكْثَرُ يَرِيضُ
كما مر * ونيز (إِرَاضَة) كرد آمدن
آب از سيرابي جاي رود وبا ره خوردن
آب را ومرغزار رنا كه شدن جاي
يقال أَرَاضَ المكانُ وأَرْوَضَ اذا كثر
رِيَاضُهُ

(رَوَّضَ تَرْوِيضًا) رياضت داد
شد د للمبالغة * ونيز (تَرْوِيض)
لازم كرفتن مرغزار را ومرغزار ساختن
زمين را

(رَاوَضَهُ) مدارات ونمود * و
نيز (مُرَاوَضَة) نرمي كردن با
يكديكر در كار ري تا وراد ر كار كشيدن
صاحبه بعلي يقال فلان يراوضه عليه *
و المراوضة المكروهة في الخبر وهي
ان تواصف الرجل بالسلعة ليست
عندك وهي بيع المواصفة

(اِرْتِيَاض) رام شدن

(اِسْتَرَاضَ الوَادِي) ميراب شد
وكرد آمد آب در ان * وَاسْتَرَاضَ
المَكَانُ) فراخ كرديد جاي وميراب
شد * ونيز (اِسْتِرَاضَة) خوش شدن
نفس وخوش آمدن جاي وآن
شدن آب در حوض ريختن كه بپوشد
زمين را

روط

(رُوْط) بالضم نهر وجوي معرب
رود

(رُوْطَة) موضعي است باندلس

(ن ض) رَاطَ الوَحْشِيُّ بِالأَكَمَةِ)
ميل كرد بسوي پشته ويناه
جست بآن

روع

(رَوْع) بالفتح شهري است بيمن
نزد يك لحج وترس وبيم وترسيدن
والفعل من نصر وترسانيدن لازم
متعدي ويقال هذه شَرْبَةٌ رَاعَ بِهَا
فؤادي اي برد بها غُلَّةَ رَوْعِي وكذا
أَفْرَخَ رَوْعُهُ اي سكن فزعه وذهب
وقولهم لا ترع اي لا تخف ولا يلحقك
خوف

(رُوْع) بالضم دل يقال وقع ذلك
في رُوعِي اي في خلدي وبالي *
يا جاي ترس وبيم از دل يا همان دل
وذهن وعقل ومنه الحديث أَفْرَخَ
رُوعُكَ مَنْ أَدْرَكَ إِنَّمَا تَسْتَنَامُ مِنْهُ
فَقَدْ أَدْرَكَ يعني الحَجَّ اي خَرَجَ
الفَزَعُ من قلبك * ويروى رَوْعُكَ
بالفتح اوهي الرواية فقط اي زال
عنك ما تَرتَاعُ له وتخاف وذَهَبَ عنك
وانْكَشَفَ كانّه ماخُوذٌ من خُرُوجِ
الفَرْخِ مِنَ البَيْضَةِ وفي قولِ معاوية
اِلى زِيَادٍ لِيُفْرِخْ رُوعُكَ بالضم اي
أَخْرِجِ الرَّوْعَ من رُوعِكَ يقال
افرخت البيضة اذا خرج الفرخ منها
والرَّوْعُ الفَزَعُ والفزع لايَخْرُجُ من
الفَزَعِ انما يَخْرُجُ من مَوْضِعِ الفَزَعِ
وهو الروع بالضم * ويقال أَفْرِخْ
رَوْعَكَ عن الامر وعلى الامر يعني
ساكن كردان ومامون دار دل خود را

(رَوَع) محركة شكفت

(رَوْعَة) بالفتح بيم وهي اخص من
الرَّوْع وبهرهٔ از حسن وجمال وابو
روعة جهني شخصي بوده كه
بر سولي آمد نزد ان حضرت صلى
الله عليه وسلم

(رَائِع) كصاحب فناني است از

فنا مائی مدینه و بشگفت آرنده
کسی را از حسن وجمال
(رَائِعَة) منزلی است میان مکه
و بصره یا آن آبیست مربنی عُمَیله
را میان اِمَّرة و ضَرِیَّة یا آن بپای موضعی
است * وذ اُرُرَائِعَة) بمکه است
ودرانجا است مدفن آمنه مادر نبی
صلی الله علیه وسلم
(اَرْوَع) بالفتح بشگفت آرنده کسی
را از حسن وجمال یا از شجاعت
ومانند آن اَرْوَاع ورُوْع) بالضم
جمع
(رَوْعَاء) بالفتح والمد ناقهٔ تیز
هش وکذلک الفَرَس ولا یُوصَف به
الذکر * وزن بشگفت آرنده از
حسن وجمال
(نَاقَةٌ رُوَاعَةُ الفُؤَاد) بالضم شتر
مادهٔ تیزخاطر و تیز هش ناقه رُوَاع
الفؤاد مثله
(رَوَّاع) کشداد نام زنی کعبار تشبیب
کرده رَبِیعَة بن مقروم یا ان رُوَاع
است کغراب ورَوَّاع بن عبد
الملک) کشداد وسلیمان بن رَوَّاع
حشنی واحمد بن رَوَّاع مصری
محدثان اند یا آن بغین است ودل

اورد صاحب القاموس فی الموضعین
ولم یتعرض
(ن) رَاعَ فُلَانًا) بشگفت آورد او را
* ورَاعَ فِی یَدِی کَذَا) یعنی
فائده داد
(ن ض) رَاعَ الشَّیْءُ رُوَاعًا) بالضم
باز گردید
(اُرِوعَ بالغنم) مجهولا لعالعا گفته
شد گوسپند را وآن کلمهٔ زجر است
مرگوسپندان را * وکذا اروع
بالغنم علی الامر ای لعلع
(مُرَوَّع کمعظم مرد درست وراست
فراست یا آنکه در دل او صواب اندا خته
باشند
(رَوَّعَهُ تَرْوِیعًا) ترسانید آن را
* ونیز تَرْوِیع) نیک سیراب کردن
نان را ابروغن
(اِرْتِیَاع) ترسیدن
(تَرَوُّع) ترسیدن

روغ

(رَوَاغ) کسحاب پویه
(رِیَاغ) ککتاب ارزانی وفراخی
* و فلان اسم است روغ را
(طَرِیقٌ رَائِغٌ) راه مائل وکژ
(رِوَاغَة) بالکسر کشتی کاه رِیَاغَة
بالیاء مثله یقال هلده رِوَاغَتهم
ورِیَاغَتهم ای مَصَارِعُهم
رُوَیْغَة) کجهینة مکر وحیله یقال
اخذنی بالرویغة
(رَوَّاغ) کشداد روباه ونام پدر
سلیمان حمصی وپدر احمد مصری
محدثان ورَوَّاغ بن عبد الملک بن
قیس از قبیلهٔ تُجِیب است.
(ن) رَاغَ الثَّعْلَبُ رَوْغًا) بالفتح
ورَوَغَانًا بالتحریک پویه دوید
* ونیز رَوْغ) ورَوَغَان میل کردن
بدل یا عام است قال الله تعالی فَرَاغَ
اِلَی اَهْلِهِ * وبرگردیدن از چیزی
وروی آوردن بر کسی ببهانه وفی
المثل رُوْغِی جَعَارِ وَانْظُرِی اَیْنَ
المَفَرّ
(اَرَاغَ الصَّیْدَ اِرَاغَةً) خواست
وجست صید را
(رَوَّغَ الثَّرِیدَ تَرْوِیغًا) نیک تر
کرد ترید را بروغن
(مُرَاوَغَة) مصدر بکر کشتی کرفتن و
فریب دادن در کاری
(اِرْتِیَاغ) خواستن وجستن
(تَرَاوُغ) مصدر بکر کشتی گرفتن
ودستان آوردن

(تروّغ) غلطیدن ستور در خاک

روف

(رَوْف) بالفتح آرمیدن از غنودن ومهربانی کردن ومهربانی رَوْفَة مثله ولیس من الرأفة والفعل من نصر * و رَافَ یَرَافُ لغة فی رأف یرأف

روق

(رَوْق) بالفتح شاخ اَرْوَاق جمع * وپارهٔ از شب وطرف پائین از خانه وآغاز جوانی واول هر چیزی وعمر وزندگانی ومنه قولهم فلانٌ اَکَلَ رَوْقَهُ یعنی کلان سال گردید تا آنکه همه دندان بریخت واسپ نیکو خلقت وپرده وپرده که در زیر آسمان خانه کشند وجای صیاد وکاشانه وپیش خانه ودلاوری که کسی تا از نتواند وخرگاه ومنه الحدیث حین ضرب الشیطان رَوْقَهُ ومدّ اطنابه * وعزم مرد وکار وهمت او ومهتر وصاف وبی آمیغ از آب وجز آن وخوش آیند از هر چیزی وتنزّع وکشش وشکفت از چیزی وجماعت ودرهمی بی آمیغ * ومعرفة دهی است بجرجان ونام پدر پدر رحمن بن حسن روقی محدث وپدر جمیزی ودشه ربدن * و(رَوْقُ الفَرَس) نیزهٔ که سوار آن را میان دو گوش اسپ دراز کرده باشد گانها روق له * (داهیةٌ ذاتُ رَوْقَیْن) مثلی بلای سخت بد وجنگ سخت

(رَوْقَة) بالفتح حسن وجمال خوب

(رَمَی بِأَرْوَاقِهِ عَلَی الدَّابَّةِ) سوار شد برو ی * و(رَمَی بِأَرْوَاقِهِ عَنِ الدَّابَّةِ) فرود آمد از آن * (وَأَلْقَی أَرْوَاقَهُ) سخت دوید وآرمید بجایی کانه من الاضداد * و(أَلْقَی فُلَانٌ عَلَیْكَ أَرْوَاقَهُ) یعنی نیک دوست میدارد تو را * (وَأَلْقَتِ السَّحَابَةُ أَرْوَاقَهَا) یعنی بارید باران بزرگ قطره خود را یا آب صافی را * (وأَرْوَاقُ اللَّیْل) اثنای تاریکی شب * و(أَرْوَاقُ العَیْنِ) جوانب چشم * (أَسَالَتْ أَرْوَاقُهَا) جاری شد اشکهای چشم

(رُوقَة) بالضم خوب روی یستوی فیه المذکر والمونث فیقال غلام رُوقَة وجاریةٌ رُوقَة وغلمان رُوقَة ایضا ای حسان جمع رائق کفارهٍ وفرهة وصاحب وصحبة * وچیز اندک ونیک خوب روی

(رَوَق) محرکة دراز شدن دندانهای بالا از دندانهای سفلی

(رَیِّق) کسید وبخفف اسپ نیکو خلقت وبهتر از هر چیزی و(رَیِّقُ الشَّبَاب) اول جوانی اصله ریوِق * ونیز رَیْق بالفتح باندک باران رسیدن از لغات اضداد است

(رَائِق) خوب روی وچیز خوب رُوق بالضم جمع

(أَرْوَق) بالفتح اسپکه سوار آن نیزه را میان سر و گوش آن دراز کرده باشد وان لم یفعل فارسه ذلك فهو اجم یعنی شاخ دار ودرازی که دندان علیا ی او دراز باشد رُوق بالضم جمع یقال رجل أَرْوَق وقوم رُوق

(رَوْقَاء) گوسپند ماده شاخ دار

(رِوَاق) بالکسر والضم خانهٔ که بخرگاه ماند یا آن سایبان است وپیش خانه وخرگاه ومنه الحدیث فیضرب رواقه فیخرج الیه کل منافق ای فسطاطه وعجلهما أَرْوِقَة ورُوق

بالضم جمع * وابریز کوسپید ماه ۵ شاخ
داری اول شب...
(رَوَّاق) کشد ا دبرد بی بود از
عقیل
(رَاوُق) کطاؤس پالونه وپاتیله
وخنور وکاسه که بدان شراب را صاف
وروشن کنند وکاسهٔ شراب
(تَرَوُّق) کصبور آبکج جدول بشته است
(رِیْوَقان) بکسر اول وفتح ثالث
دمی است جرو
(ن) رَاقَهُ رَوْقًا بشکفت آورد اورا
* وراقَ هو) خوش آمد وروشن
گردید آب وجزآن * وراقَ علیه)
وپادہ شد بروی در فضیلت وخوبی
(اَرَاقَ الماءَ وغیره) ریخت آب وخون
ومانند آن را وفیه لغة اخری هَرَاقَ
الماءَ هِراقةً والشی مُهَراق بفتح الهاء
وهی علی هذه اللغة بدل من الهمزة
(بیتٌ مُرَوَّقٌ) کمعظم خانهٔ رواق
دار
(رَوَّقَ السکرانُ تَرویقًا) کمیز
کرد مست در جامهٔ خود * وروّق
بفلانٍ فی سلعته) بالا کرد در
قیمت آن را ونمی خواهد آن را
* ونیز تَرویق) پالودن وروشن

وصاف کردانیدن شراب وجزآن
وفروختن چیزی وخریدن بهتر
از آن وفرو هشتن شب تاریکی را
(مُرَاوِق) کمصاحب هم رواق یقال
هومُراوِقی یعنی رواق او مقابل
رواق من است

روك

(رَوْکَة) بالفتح آواز بوم نر
رَوْکَاء بالفتح والمد مثله * زوج
لغة بغدادیة

رول

(رَائِل) کصاحب دندان زائد
مکان از هر چیزی
(رُوَال) کغراب آب دهن ستور
(رَاؤُل) کطاؤس مثله او خاصّ
بالفرس * ورُوَالٌ رائلٌ مبالغه
است وهردندان زائد که بروش
رؤید ن دندان نباشد در مردم
واسپ رَاؤُل مثله
(رُوَیلان) وادی است سر سلیم را
(مِرْوَل) کمنبر مرد بسیار لعاب
و پاشید... ...
(یَرُوَلَة) لحمر له ناحیة است
باندلس
(رَوَّلَ الخبزةَ تَرویلًا) پیه

کل اخته را بان خورش ملسی
یا چرب کرد نان را بروغن یا سخت
وبسیار تر کرد آن را بروغن یا بمسکه
* ورَوَّلَ الفرسُ) برآورد نره
را تا کمیز اندازد یا نرم ایستاده
کرد آن را * ونیز تَرَوُّل) امنزال
کردن مرد پیش از رسیدن بزن
ونر کُشتن اسپ آب دهن در توبره

روم

(رَوْم) بالفتح خواستن وجستن
والفعل من نصر * ورَومة گوش ونیم
وحرکتی است خفی یعنی حرکتی
راجهت تخفیف میان دو حرکت
خواندن وهی اکثر من الاشمام
لانها تسمع وهو لا یسمع وهی بزنة
الحرکة وان کانت مختلسة کهمزة
بین بین
(رُوْم) بالضم گروهی است از اولاد
روم بن عیصو رُومی منسوب
است بان یقال رجل رُومیٌّ وقوم رُوم
فلیس بین الواحد والجمع الا الیاء
* وابو الروم بن عُمَیر صحابی
است
(رُومِیّ) بالضم بادبان کشتی
حال * ورُومیّ بن مالك) شاعر

است * وابن الرومی) ابو الحسن شاعری است * وابو رومی) صحابی است

(رومیة) شهریست جلیل الذکر که مداین شد و شهریست بزرگ بروم و یخفف او هو الصواب که بازار ما کیان در این یک فرسنگ است و بازار کندم یا جامه سه فرسنگ قال فی القاموس و فی المراکب فیه علی دکاکین التجار فی خلیج معمول من النحاس وارتفاع سوره ثمانون ذراعا فی عرض عشرین فیما ذکره ابن خرداذبه ان یلک کاذبا فعلیه اثم به

(رومة) بالضم سریشم که بدان پر تیر چسپانند و دهی است بطبریه و چاهی است بمدینه

(رام) درختی است

(رامة) موضعی است بادیه و منه المثل تسألنی برامتین سلجما * والشعر در شعر آن را مثنی آورده اند رامی منسوب است بان و بسوی رام هرمز که شهری است

(رومان) بالضم موضعی است * و رومان الرومی و رومان بن اخبته صحابیان اند * ام رومان) مادر

عایشه رضی الله عنهما صحابیه

(رومانی) منسوبا موضعی است بیمامه

(روام) کغراب کفک دهن شتر

(مرام) بالفتح خواستن و جستن و جای جستن

(روم ترویما) درنگ کرد * وروم فلانا به) طالب و جوینده چیزی گردانید آن را * وروم الرجل رائه) اراده چیزی نمود بعد چیزی

(ترومه به) سخریه کرد بان

رون

(رون) بالفتح نهایت مشارة که گرد زمین باشد

(رون) بالضم سختی و شدت رؤن جمع

(رونة) بالضم معظم چیزی

(محمد بن رزین) کز پیر از شعبه روایت دارد

(راون) کهاجر شهری است بطخارستان

(راوان) دهی است بحجاز یا وادی است

(ارونان) بالفتح آواز و زور زور سخت * ویوم ارونان) بالاضافه و النعت روز سخت و روز نرم از لغات اضداد است

(لیلة ارونانة) شب سخت

(ریون) کتنوریکی از ارباع نیشاپور است

(مرون) مغلوب یقال هو مرون به ای مغلوب مقهور

روه

(ن) راه) جنبیدن بر روی زمین * و نیز روه) بالفتح جنبش و جنبیدن آب بر روی زمین رواه) کغراب مثله

روی

(ری) بالکسر سیرابی و تازگی و یقال من این ریتکم ویفتح ای من این ترتوون الماء

(عین ریة) بالکسر چشمه بسیار آب ویفتح

(وایة) علم

(روی) فراخ حالی و ارزانی * و ماء روی) آب شیرین سیراب کننده

(رواء) کسماء چاه زمزم * و ماء رواء) آب خوش گوار سیراب

کننده

(رُوَاء) بالضم والمد منظر و دیدار

(رُوَاوَة) کثمامة موضعی است نزدیک مدینه

(رِوَاء) ککساء رسنی است که بدان بار بر شتر بندند أَرْوِيَة جمع

(رَاوِي) نگاهبان اسپان و باز گوینده شعر و سخن از کسی رُوَاة جمع

(رَاوِيَة) کصاحبة توشه‌دان و مشک که در ان آب باشد یا عام است و ستور آب کش و باز گوینده شعر و سخن از کسی والتاء للمبالغة

(أَرْوَى) بالفتح دهی است بمرو أَرْوَاوِي منسوب است بوی * و آبی است در راه مکه نزدیک حاجر و نام زنی

(رَيَّان) مرد سیراب رِوَاء بالکسر والمد جمع * وجَبَلُ الرَّيَّان) کوهی است در بلاد طی که همواره از ان آب جاری است و نیز کوهی است دیگر بزرگ و سیاه در بلاد ایشان و دهی است بنسا از ان ده است محمد بن احمد بن ابی عوف قال وغلط من خفف * و قلعة است بمدینه و وادی است بحمای ضریة و کوهی است بدیار بنی عامر و دهی است بیمامه و محلة است ببغداد از ان محله است هبة الله بن حسین مشهور به ابن التل و عبد الله بن معالی * و موضعی است نزدیک معدن بنی سُلیم * و رَبَّانُ رَاهِبْ و رَيَّانُ بن مُسلم و حَجَّاج بن رَيَّان و عمر بن یوسف بن رَيَّان محدثان اند قال وغالب من سمی به انما یذکر بالسواهم

(رَيَّا) زن سیراب مونث رَيَّان ولم یبدل من الیاء واو لانها صفة بخزیا وانما یبدلون الیاء فی فعلی اسما کشروی وتقوی من شربت وتقیة * و بوی خوش و یقال رَيَّا ریح طیبة من نفحة ریحان او غیره

(رَوِيّ) کغنی حرف قافیهٔ شعر و آب بسیار و قطره سخت بار و شرب تمام یقال شربت شربا رَوِيًّا * وماءٌ رَوِيٌّ آب بسیار و شیرین و سیراب کننده

(رَوِيَّة) کغنیة تدبر و اندیشه در کار و حاجت و باقی وام

(رُوَيَّة) کسمیة آبی است

(أُرْوِيَّة) بالضم ویکسر والیاء مشددة بزکوهی ماده أَرَاوِيّ جمع قلت است بر افاعیل و أَرْوَى بالفتح جمع کثرت بر غیر قیاس یا آن اسم جمع است * و نام زنی

(مَرْوَى) بالفتح موضعی است ببادیه

(مِرْوَى) بالکسر رسنی است که بدان بار بر شتر استوار کنند مَرَاوِي جمع

(س) رَوِيَ مِنَ الْمَاءِ وَاللَّبَنِ رَيًّا و رِيًّا و رِوًى) کرضی سیراب گردید * و رَوِيَ الشَّجَرُ) تازه شد و سیراب گردید

(ض) رَوَى الْحَدِيثَ رِوَايَةً) بالکسر باز گفت سخن را * و رَوَى الشِّعْرَ کذلک * و رَوَى الْحَبْلَ) تافت رسن را * و رَوَى عَلَى أَهْلِهِ) آب آورد ایشان را و کذلک رَوَى لأَهْلِهِ * و رَوَاهُ عَلَى الرَّحْلِ) محکم بست آن را بر شتر بر سر رواله تا بیفتد * و رَوَى الْقَوْمَ) آب کشی کرد برای ایشان

(مَاءٌ مَرْوٍ) آب سیراب کن.

(اِرْوَاء) برروایت شعر واشتن کسی را وسیراب کردانیدن
(مُرَوًّی) کمعظم موضعی است
(رَوَّیْتُهُ الشِّعْرَ تَرْوِیَةً) بر روایت شعر واشتم اورا * وَرَوَّیْتُ فِی الْاَمْرِ اندیشه کردم در کار * ونیز تَرْوِیَة) سیراب کردانیدن * (یَوْمُ التَّرْوِیَة) روز هشتم ازماه ذی حجّة لانهم کانوا یَتَرَوَّوْنَ فِیْهِ مِنَ الْمَاءِ لِمَا بَعْدُ اَوْ لِاَنَّ اِبْرَاهِیْمَ علیه السلام کَانَ یَتَرَوَّی وَیَتَفَکَّرُ فِی رُوْیَاهُ فِیْهِ وَفِی التَّاسِعِ عَرَفَ وَفِی الْعَاشِرِ اسْتَعْمَلَ
(اِرْتِوَاء) سیراب شدن وتافته وسطبر تاه کردیدن رسن ومعتدل وسطبر شدن بند های مرد
(تَرَوِّی الْحَدِیْثَ) بارکفت سخن را * وَتَرَوَّی فِی الْاَمْرِ اندیشید در کار * ونیز تَرَوِّی سیراب شدن وتافته کردیدن درخت ومعتدل وسطبر و... شت کردیدن بندهای مرد * یقال تَرَوَّتْ مَفَاصِلُهُ اِذَا اعْتَدَلَتْ وغلظت

باب الراء فصل الهاء

رهء

(رَهْیَأَة) کلحرجة مصدر است بمعنی وگران کردانیدن یک لنگه بار نسبت به لنگه بار دیگر و به آب شدن مرد چشم از سستی وتعجب یا از پیری وتباه رنا استوار کردن رای ونا استوار کردن بارچنانکه بیک جانب مائل وکج باشد وآماده باران کردیدن آبر
(تَرَهْیُؤ) کتدحرج جنبیدن وناروا ران رفتن * وَتَرَهْیَأَتِ السَّحَابَةُ) آماده باران کردید * وَتَرَهْیَأَ فِیْ اَمْرِهٖ) اراده کاری کرد سپس آن باز ماند واراده کردن آن دارد

رهب

(رَهَب) بالفتح شتر ماده لاغریا شتر نر قوي کلان جثه وپیکان تنک رِهَاب بالکسر جمع
(رَهْبَة) بالفتح ترسیدن رُهْب بالضم وبالفتح وبالتحریك رُهْبَان بالضم وبالتحریك مثله والفعل من سمع
(رَهَب) بالتحریك آستین رقی الصراح قال الصغانی یقال من المعانی اِلی الرَّهَب بانصهم الکم فی قوله تعالی واضمم جناحك من الرَّهَب ای من الکم وهی لغة بنی حنیفة وحمیر
(رَاهِب) کصاحب هیربیعه ونام مردي وپارسا ترسا یان رُهْبَان بالضم جمع * ونیز رُهْبَان کاهی مفرد آید رَهَابِیْن جمع رَهَابِنَة ورُهْبَانُوْن مثله * رَهْبَة بالفتح ورَهْبَانِیَّة بتشدید یا مصدر است ازان ولَارَهْبَانِیَّةَ فِی الْاِسْلَامِ مثل الاختصاء واعتناق السلاسل ولبس المسوح یعنی بیضه برآوردن ودر زنجیر کردن داشتن وپلاس پوشیدن
(رَاهِبَة) حالتیکه ازان ترسند
(رَهَابَة) کسحابة بقوبضم وحرمان هارا مثل دکفته استخوان دامن سینه رَهَاب بحذف تا جمع
(رَهْبَی) بالفتح ویضم وبهد هر د ونیز ترس اسم است رُهْبَة را و کسکرة موضعی است
(رَهَبُوْت) بالتحریك ترس رَهَبُوْتَی محرکة مقصوراً مثله * ورجل رَهَبُوْت) مرد ترسناك ویقال رَهَبُوْتٌ خَیْرٌ لَكَ مِنْ رَحَمُوْتٍ ای لَاَنْ تُرْهَبَ خَیْرٌ لَكَ مِنْ اَنْ تُرْحَمَ
(اَرْهَاب) بالفتح مرغی که شکار

نكند
(مَرْهُوبة) شيري بيشه ونام مردي
واسپ جُشَيْنِح بن طَمّاح
(مُرْهِب) كمحسن نام مردى
(اَرْهَبه) ترسانيد اورا * ونيز
(اِرْهَاب) برشتر نشستن ودر راشدن
آستين وبازداشتن شتررا
ازحوض
(تَرْهِيب) بدحال شدن ناقه
ازرفتن پس آن بحال آمدن از
خوردن علف
(تَرَهَّبَه) وعده بدكرد اورا و
ترسانيد * ونيز ترهّب پرستش
(اِسْتَرْهَبَهُ) ترسانيد اورا

ر ه ب ل

(رَهْبَل) بالفتح سخن كه فهميده
نشود
(مُرَهْبَل) بفتح ها وكسر آن سخن
مبهم كه بفهم نيايد
(رَهْبَلَة) بالفتح نوعي از رفتار
(تَرَهْبَل) بروش رَهْبَلة رفت
ومنه قولهم جاء يترهبل

ر ه ج

(رَهْج) بالفتح رنج وحركت كردن وابر
بي آب * رَهَج يكي * وبرانگيختن
شور وفتنه والفعل من فتح
(رَهْوَجَة) بالفتح نوعي از رفتار كه
رهواري باشد معربه است
(رَهْجُوج) بالفتح سست ونرم
(رِهْجِيج) بالكسر سست ونرم
ونازك
(مُرْهِج) كمحسن ستاره بسيار
باران
(اَرْهَج) برانگيخت گرد راو بسيار
شد بخور رخانه * واَرْهَجَت
السَّمَاءُ) باريدن گرفت باران

ر ه د

(رَهَادَة) بالضم نازكى
(رَهِيدَة) كسفينة زن جوان
نازك اندام تازه روي ونوعي از
طعام كه از گندم كوفته وشير
ترتيب دهند
(رَهْوَدِيَّة) بالضم وتشديد
يا نرمي وملايمت
(اَمرمرهود) كار نا استوار ويقال
تركتهم مرهودين يعني كل اشتم
ايسار [illegible] كاري
(ف [illegible]) بالفتح
ويحرك سخت سائيد آن را
(رَهَدَ رَهْدًا) سخت ساييد ني
وحماقت نمود

ر ه د ل

(رَهْدَل) كجعفر كول ونام [illegible]
ومرغى است ودران لعاث است
رُهْدُل كقنفذ ورِهْدِل كزبرج [illegible]
في الرَّهْدَن

ر ه د ن

(رَهْدَن) بتثليث را مرغى است
[illegible] مانند [illegible] رَهْدَنَة بالتاء
ورُهْدُنَّة [illegible] وتشديد السوم
ورُهْدُون [illegible] زنبور منه رهادن
جمع * ومرد بد دل وكون
(رَهْدَنَة) بالفتح درنك وتاخير
كردن وكرد شدن در رفتن وباز
ماندن
(رُهْدُون) [illegible] روغ كوى

ر ه س

(رَهْس) بالفتح سخت سپردن
والفعل من فتح
(رَهُوس) كجرول بسيار خورنده
(اِرْتَهَسَ الْوَادِي) پر شد
رود بار * وارْتَهَسَ الْقَوْمُ) انبوه
كردند ودر جنگ ايستادند * و
ارْتَهَسَ رِجْلَا للدَّابَة) بيكديگر
زدهم ستور در رفتن * وارْتَهَس

(جراد) بعض ملخ بر بعض برنشست * ونیز (ارتهاش) جنبیدن و مضطرب شدن
(ترهّس) جنبیدن و حرکت کردن و مضطرب کردیدن

رهش

(رُهْشَة) بالضم کرم و حیا
(رُهْشُوشَة) بالضم مثله فیهما
(راهِشان) نام دو رگ با زو باد رپا طن هر دو ذراع
(رَواهش) رگهای درون بازو یا رگهای ظاهر پنجه واحد آن راهش است
(رَهِیْش) کامیر سود کی و جرح پنجه و هم ستور که از بریکدیکر زدن سم سوده شد در رفتن و شتر بسیار شیر یا ناقة لم لرست پشت ریکهای دراز آن که نه ایستد و سست لاغر بدن کم کوشت و شمشیر و پیکان تنک و تیر باریك که زمین آن را تراشیده باشد و کمان باریك سست سرها بهم در آینده بکشیدن
(رَهِیشَة) کسفینة شتر شیر ناك
(رُهْشُوش) بالضم شتر بسیار شیر * ورجلٌ رُهْشُوشٌ) مرد جوان مرد با حیا
(قوسٌ مُرْتَهِشَةٌ) کمان نرم و سست که سرهایش بهم در آید بکشیدن
(ارْتَهَشَتِ القوسُ) نرم و سست کردید * ونیز اِرْتِهَاش) لرزیدن و از بن برکندن و نوعی از نیزه زدن در پهنا و در جنك افتادن قوم یقال اِرْتَهَشُوا اِذا وَقَعَتِ الحربُ بینهم * و هم بر یکدیکر زدن ستور در رفتن و مجروح شدن آن و فی حدیث العرینیین عظمت بطونها وارتهشت اعضاؤنا ای اضطربت ویجوز بالشین و السین

رهص

(رِهْص) بالکسر چینهٔ بن دیوار وکل که بدان دیوار سازند و بعض آن بر بعض نهند
(رَهْصَة) بالفتح سودکی سم ستور از سنك وجز آن
(رَهِیْص) کامیر منتسك لیبـ * و الاسدُ الرَّهِیْصُ) لقب هبار بن عمرو بن عمیرة نویسد که او دل عنترة بن شداد است * وفرسٌ رَهِیْصٌ) اسپ که سم آن از سنك وجز آن سوده باشد * وخُفٌّ رَهِیْصٌ) سپل سنك خورده
(رَهّاص) کشداد دیوارکلین ساز
(رَواهِص) سنکها برهم نشسته استوار و سنکها که سپل شتر را کوبد
(فرسٌ مَرْهُوصٌ) اسپ سوده سم از سنك وجز آن
(مَراهِص) پایکاه و مرتبه ها واحد آن مسموع نشده یا مَرْهَصَة است بالفتح
(ف) رَهَصَنِی بِحَقِّهِ رَهْصًا) بالفتح سخت کرفت مرا بتقاضا * ورَهَصَ الحائِطَ) دیوار کل ساخت * ونیز رَهْص) سخت فشاردن و نکوهیدن و در پیش شدن و شتابانیدن و بکل دیوار کرفتن و بعض آن را بر بعض نهادن
(س) رَهِصَ الفَرَسُ رَهَصًا) بالتحریك * ورُهِصَ) مجهولا سوده سم کردید اسپ از سنك وجز آن وکذلك الابلُ وغیرهُ

(ارهصه الله ارهاصا) مرده
کرد الله حم حمورا ور احد اي * و
(ارهص الحائط) بنا کرد دیوار
را بکل * وارهص الله فلانا)
کان خیر کرد انیلا ور احد اي
ونیز (ارهاص) متمهیدن وآمادهٔ
چیزی شدن وایستادن بران یقال
لم یکن ذنبه عن ارماص اي اصرار
وارصاد وانما کان عارضا
(راهص غریمه مراهصة)
سخت گرفت غریمی دار خود را
بتقاضا ودر نظر داشت اورا
(تراهص) برهم نشستن ومحکم
واستوار شدن ستکها

رهط

(رهط) بالفتح وبحرک گروه
مردان از ده یا از هفت تا ده یا کم
از ده وقیل از سه تا چهل * وقوم
وقبیلهٔ مرد جمع است و واحد از لفظ
خود ندارد ارهط وارهطة
وارهاط ورهاط بالکسر جمع اراهط
واراهیط جمع الجمع * ودشمن
وموضعی است وپوست پارهٔ بر شکل
میزر که زنان حائض وکودکان
بر میان بندند وپوست پارهٔ که آن
راد وال د وال تراهند وبر ور
ستوراند ازند ارهاط جمع * ارهو
راحیل ایضا اراهیط جمع * ونیك
بسیار خوردن والفعل من فتح
* ونحن ذووا رهط یعنی فراهم
شونده کانیم
(رهیط) چنل مرد مصغر رهط
است
(رهطة) کهمزة یکی از سوراخهای
کلا کموش که از ان خانه را
بیرون کند رهطاء کخیلاء و
راهطاء کقاصعاء مثله
(رهاط) بالکسر رخت خانه
(رهاط) کغراب موضعی است مر
نصفر ابرمه شب راه از مکه وموضعی
است در ینبع
(راهط) کصاحب پشتهٔ است
مرخ نزد یك مدینه * وبرج
راهط) موضعی است شرقی دمشق
آن را روزی است
(رهطی) کسکری موضعی است
(ترهرط) بالضم بسیار خوار
(دومزاهط) موضعی است
(رجل مرهط الوجه) کمعظم
مرد آماسیده روی
(ترهیط) بسیار خوردن هذه
للمبالغة
(ارتهاط) فراهم آمدن ومنه
نحن ذووا ارتهاط یعنی فراهم
آینده کانیم

رهف

(رهافة) کثمامة موضعی است
(رجل مرهوف البدن) مرد
باریك اندام
(ف) رهف السیف رهفا) تنك
کرد شمشیررا
(ك) رهف رهفا بحرکة
ورهافة) بالفتح تنك کردید
(مرهف) کمکرم شمشیر تنك * و
(فرس مرهف) اسب باریك
شکم درهم استخوان پهلو وآن عیب
است
(ارهف السیف) تنك کرد
شمشیر را

رهق

(رهاق) بالضم والکسر مقدار
یقال القوم رهاق مائة بالاضافة
اي رهاء مائة یعني نزدیك صد اند
(رهوق) کصبور ستور ماده نجیب
فراخ گام هموار نرم عنان

(رَهِيق) کامیر مى
(رَهَقَى) کجزى هشتا به زوري
يقال مُوتٌ هو الرهقى اى يصرع
فى مشيته حتى يرمى طالبه
(رَيْهُقَان) بضم ها زعفران
(س) رَهِقَهُ فروپوشيد آن را
ولاحق ومتصل كرديد بوي وكرد
او بر نشست * ونيز رَهَق
بالتحريك نادانى وكولى وسبكى
وتندى انكيزى وبدخوى وظلم وتهم
وبدكردن ونافرمانى وخود را بر حرام
وتباهى داشتن وارتكاب منهيات
كردن ودروغ وشتابزدكي وتكليف
دادن كسى را بركارى كه طاقت آن
ندارد ام است إِرْهاق وادريافتن
چيزي را بطلب ملبته حتى رهقته
اى ادركته * وتهم كردن
(مُرْهَق) كمكرم آنكه بكشتن
رسيده باشد
(أَرْهَقَهُ طُغْيَانًا) برنا فرمانى
برانكيخت او را وبرنافرمانى
داشت * ونيز إِرْهَاق) لاحق
ونزديك چيزي كردانيدن چيزى
را ونافرمانى نمودن وتكليف كردن
وتكليف دادن كسى را زائد از طاقت

ری ورا تا خير كردن نماز را تا
بوقت نماز ديكر وشتابانيدن
كسى را از نماز يقال أَرْهَقْتُهُ
أَنْ يُصَلِّيَ اى أَعْجَلْتُهُ عنها * ودشوار
كردن يقال لا تُرْهِقْنِي لا أَرْهَقَكَ
اللهُ اى لا تعسرني لا أعسرك الله
(مُرَهَّق) كمعظم موصوف بتهم
وظلم ومتهم به بدي وشر وآنكه او را
مردمان ومهمانان بسيار فرا هم
آيند
(تَرْهِيق) متهم داشتن كسى را
ببدى وتهم كار كفتن
(مُرَاهِق) كودك نزديك بلوغ
رسيده وآخر وقت حج در مكه در
آينده يقال دَخَلَ مَكَّةَ مُرَاهِقًا اى
مُقَارِبًا لِآخِرِ الوقت حتى يكاد
يفوته التعريف
(مُرَاهَقَة) نزديك رسيدن كودك
به بلوغ وتقريب آخر وقت حج
رسيدن بمكه

ر ه ك

(رَهْك) بالفتح كارنيك وصالح
(رَهَكَة) بالفتح سستى ونا توانى
(رَهَكَة) محركة شترماده سست
ونا توان كه كرامى نژاد نباشد

ومرد بى خير
(رُهَكَة) كهمزة مرد بى خير
(رَهِيك) كامير سخت مرده و
شكسته
(رَهْوَك) بالفتح بزغالة فربه
وكذلك من الظباء وجوان خوش
(رَهْوَكَة) بالفتح نرم وسستى
وسستى بندهاى اعضا در رفتن
ومضطرب شدن يقال رَهْوَكَ القومُ
إِذَا اضْطَرَبُوا
(مُرَهْوَك) شكسته وسخت مرده
(أُمْرُمْرُهُوك) مبنيا للمفعول
كمد حرج كار سست ومضطرب
(ف) رَهَكَهُ كوفت وشكست او را
ميان دو سنك يا سخت سود آن
را * ورَهَكَ الْمَرْأَةَ سخت كائيد
آن را * ورَهَكَ بِالْمَكَانِ) اقامت
نمود دران
(تَرَهْوُك) جنبان رفتن يقال
مَرَّ فلانٌ يَتَرَهْوَكُ اي كانه يموج
فى مشيته
(ارْتِهَاك) نرم وسستى مفاصل
وسستى آن در رفتن

ر ه ل

(رِهْل) بالكسر ابر تنك كه به

شبنم مانند
(رَهَل) محركة زرد آبى كه باچه
برآيد از زهدان
(رَهِل) ككتف سست وجنبان
گوشت
(هو) رَهِلَ لَحْمُهُ سست و
جنبان شد گوشت آن وآماسيد بى
علت وبيمارى
(مُرَهَّل) كمعظم آماسيده يقال
اَصْبَحَ مُرَهَّلاً اذا انتفخ
(رَهَّلَهُ تَرْهِيلاً) سست وجنبان
گردانيد آن را

ر ه م

(رُهْم) بالضم نام زنى * وبَنُو رُهْم
بطنى است وابُو رُهْم انمارى
وابُو رُهْم سمعى وابُو رُهْم
غفارى وابو رُهْم بن قيس
اشعرى وابُو رُهْم بن مطعم ارحبى
صحابيانند
(اَبُو رُهْمَة) بالضم صحابى است
(رِهْمَة) بالكسر باران نرم پيوسته
رِهَم كعنب ورِهَام كجبال جمع
* ونرمى ويفتح
(رُهَام) كغراب مرغى كه شكار
نكند وقيد و بسيار
(رَهَام) كسحاب گوسپند لاغر
(اَرْهَم) بالفتح فراخ تر يقال
كنا فى اَرْهَم جانبىْ فلان اى
اخصبهما
(شاةٌ رَهُوْم) كصبور گوسپند لاغر
* ورجلٌ رَهُوْم مرد سست كار
سست راى كه بسوى كمان رود
(رُهَيْمَة) كجهينة چشمه است
ميان شام وكوفه * واَبُو رُهَيْمَة
صحابى است يا همان ابو رُهْمَة
بالضم است
(رُهْمَان) كسكران موضعى است
(رَهَمَان) بالتحريك نوعى
از رفتار شتر كه دران تمايل باشد
(مَرْهَم) بالفتح آنچه بر جراحت
نهند معرب است يا مشتق از رِهْمَة
كه بمعنى نرمى است بدان جهت
كه طلاى نرم است كه بر جراحت
مالند
(مَرْهُوْم) باران نرم رسيده
يقال روضة مرهومة يعنى مرغزار
باران نرم رسيده ولا يقال
مُرْهَمَة ... مة
(اَرْهَمَتِ السَّمَاءُ) باران نرم
باريد

ر ه م ج

(رَهْمَج) بالفتح فراخ از هر چيزى

ر ه م س

(رَهْمَسَة) با هم راز گفتن ونبلدى
تعريض كردن
(امرٌ مُرَهْمَسٌ ومُدَهْمَس ...
كار پوشيده ومستور

ر ه ن

(رَهْن) بالفتح گرو كردن رِهَان
بالكسر ورُهُوْن ورُهْن بالضم
جمع رَهِيْن كعبيد ورُهُن كـ...
مثله يا رُهُن جمع رِهَان جمع
است
(هو رِهْنُ مَالٍ) بالكسر او برابر
مال است
(رُهْنَة) بالضم ... بگروش
(رَاهِن) ثابت وآماده ولاغر
از مردم وشتر * وطعامٌ رَاهِنٌ
طعام دائم
(رَاهِنَة) ناقه وكردا كرد ناقه
اسپ ومى ...
(رَهِيْن) كامير گرو ولقب حارثه
بن علقمه كه از تبع تابعين است *
ونضر بن الرهين نيز از تبع تابعين
* رَهِيْنُ الشَّيءِ آنچه بدان

آن چیز را باز دارند
(رَهِينَة) كسفينة موضعی است
(و) كل رهين يستوي فيه المذكر والمونث
ومنه الحديث كُلُّ غلامٍ رَهِينَةٌ
بعقيقته يعني ان العقيقة لازمة له
... سمار رَهائِن جمع
(رَهْنَان) بالفتح موضعی است
وبالضم موضعی دیگر
(جاريةٌ أُرْهُون) بالضم دختر
نا ئض
(رَاهُون) کوهی است در
هندوستان که آدم علیه السلام بران
فرود آمد
(مَرْهُون) گروی
(ف) رَهَنَهُ الشيءَ رَهْنًا بالفتح
وكذا رَهَنَ عِنْدَهُ الشَّيْءَ گرو
کرد نزد او آن را * ورَهَنَهُ لِسانَهُ
بند کرد زبان او را و باز داشت از
ذکر غیر * و رَهَنَ فلانٌ رُهُونًا
ثابت ... کرد بدن ولاغر شد * و
رَهَنَهُ ثابت و دائم داشت آن را
(رَهَنَهُ الشيءَ رِهانًا) گرو کرد
او را آن چیز * و أَرْهَنَهُ ثابت و
دائم داشت آن را * وأَرْهَنَهُ سمت
کردانید آن را و بها پیش داد او را

* وأَرْهَنَ فِي السِّلْعَةِ گران کرد
متاع را * وأَرْهَنَ لَهُمُ الطَّعامَ
والشَّرابَ ثابت و دائم داشت
برای ایشان طعام و شراب را * و
أَرْهَنَ المَيِّتَ القَبْرَ در آورد
مرده را در گور * وأَرْهَنَ فُلانًا
ثَوْبَهُ دفع کرد جامه را بسوی وی
تا گرو گیرد * وأَرْهَنَ وَلَدَهُ بِهِ
گرو بست با او فرزند خود را
(مُراهَنَة ورِهان) بالکسر گرو
بستن بتاختن يقال راهَنْتُ فلانًا
على كذا
(مُرْتَهَن) مبنيا للمفعول گروی
ومُرْتَهَنُ الشيءِ بمعنی رَهِينُ
الشيء است
(ارْتَهَنَ مِنْهُ) گرو گرفت
ازوی
(تَراهُن) باهم گرو کردن

ر ه ن م ج

(رَهْنَامَج و رَهْنَامَج) کتابی که
بدان کشتی بانان راه دریا سپارند
وبسوی لنگرگاه و جز آن پی برند
معرب راه نامه

ر ه ه

(طَسْتٌ رَهٌّ) بالفتح طشت فراخ
نزدیک تک
(طَسْتٌ رَهْرَهٌ) بمعنی طست ره
است * وجِسْمٌ رَهْرَهٌ تن نرم
تازه سرخ سپید نازپرورده
(رَهْرَهَة) خوبی درخش رنگ
بشره وبشاشت چهره و جز آن و
نعومت و تازگی بدن و نازکی آن
(جسمٌ رُهْرُوهٌ) بالضم تن نازک
سرخ سپید نازپرورده
(جسمٌ رَهْراه) بمعنی جسم رهره * و
طستٌ رَهْراهٌ بمعنی طست
رهره است
(رَهْرَهَ مَائِدَتَهُ رَهْرَهَةً)
فراخ کرد خوان را از جود و سخاوت
(تَرَهْرَهَ جِسْمُهُ) سرخ سپید
شد تن او از نعمت * وتَرَهْرَهَ
السَّرابُ پی هم درخشید سراب

ر ه و

(رَهْو) بالفتح کشادگی میان هر دو
پا و هموار دو پای کشاده رفتن * و نرم
رفتن يقال جاءت الخيل رَهْوًا *
وگستردن مرغ بال را و آرمیدن و
ساکن و آرمیده شدن دریا و منه
قوله تعالى وَاتْرُكِ البَحْرَ رَهْوًا اي
ساكنا على هيئته و الفعل من نصر

ويقال اُرْهُ على نفسك يعنى آهسته باش ونرمى كن با نفس خود # و جاى بلند و پست كه در ان آب ايستد از لغات اضداد است وزن فراخ فرج وكلنك كه نوعى از مرغان است وجماعت مردم و آبراه ميان محله وفى الحديث انه عليه السلام قضى ان لا شفعة فى فناء ولا طريق ولا منقبة ولا ركح ولا رَهْوٍ رِهَاء جمع
(رَهْوَة) بالفتح جاى بلند وپست كه دران آب فراهم آيد من الاضداد # وآبراه ميان محله و پشتهٔ است ويكسر
(رُهَى) كهدى شهريست ازان شهراست زيد رُهَاوِى بن ابى انيسة ويزيد رُهَاوِى بن سنان وحافظ عبد القادر رُهَاوِى
(عَيْشٌ رَاهٍ) زيست فراخ # و طعام رَاهٍ طعام دائم وپيوسته # وخِمْسٌ رَاهٍ يعنى آسان ونرم
(رَاهِيَة) مى ويروف راهنة و زنبور عسل بدان جهت كه در پريدن ساكن ميباشد
(رَهَاء) كسماء زن فراخ

كس وجاى وسيع وفراخ وهى است از مذحج ويضم اران حى است مالك رَهَا وِى بن مُرَارَة ويزيد رَهَاوِى بن شجرة كه صحابيان اند و عُمَيْرة بن عبد المومن رَهَاوِى
(رَهْوَى) بالفتح والقصر زن فراخ فرج وموضعى است ويمد
(رَهِيَّة) كسفينة طعامى استكه خوشها بدست ماليده دانه برآورده كوفته با شير آميخته طبخ شده
(فرسٌ مِرْهَاءٌ) بالكسر اسپ شتاب رو مَرَاهِى جمع
(اَرْهَى اِرْهَاءً) بنكاح در آورد زن فراخ فرج را وتوام كرد برخوردن كلنك رسيد جاى فراخ را # وارْهَى لهم الطعام والشراب) هميشه داشت براى آنها طعام وشراب را
(رَاهَاهُ) نزديك اوشد وسخن نرم كفت وكرد آمد باوى
(اِرْتَهَاء) آميخته شدن وزهيه ساختن و شوريك راي كرد يدن يقال ارْتَهوا اذا اختلطوا
(تَرَاهَيَا) همد يكر صلح نمود ندو آرميدند

باب الراء فصل الياء

ر ى ء

(رِيْء) بالكسر ديدن اراسم است رويتوا
(رَاءَ) كباع لغت است در رَأَى و كذشت
(رَيَّأَهُ تَرْيِئَةً) رها نيد اورا از خيه # ورَيَّأَ فى الامر انديشيد دركار وفكر نمود
(رَايَأَهُ مُرَايَأَةً) پرهيز كرد آن را ونكاه داشت

ر ى ب

(رَيْب) بالفتح حوادث زمانه و حاجت وشك وتهمت وآنچه در شك افكند وموضعى است # ورَيْبٌ رَيْبٍ) قلعهٔ است بيمن # ورَيْبُ المنون) سختيهاى زمانه
(رِيْبَة) بالكسر تهمت وشك وآنچه بشك افكند
(رَائِب) كار مشتبه ومكدر
(امرٌ رَيَّابٌ) كشد ادكار ترساننده ودر شك افكننده
(ض) رَابَنِى فُلَانٌ) در شك افكند مرا ركمان بردم در وى شك را وتهمت كرد مرا وناپسندى ديدم از وى ومنه حديث فاطمة

رضي الله عنها يريبني ما يريبها
اي يسوءني ما يسوءها ويزعجني ما
يزعجها وفيه انه يحرم ايذاؤه
صلى الله عليه وسلم وان تولد من
مباح * ورابني امره ريبا و
(ريبة) بالكسر ناخوش آمد مرا
كار او ودرشك افكند
(مريب) صاحب شك وتهمت
ودرشك افكننده
(ارابني فلان) درشك افكند
مرا وتهمت كرد وناپسند ديدم
ازوي وقيل اراب في كذا اي
شككني واوهمني الريبة فيه فاذا
استيقنته قلت رابني بغير الف * و
(اراب الرجل) صاحب شك و
تهمت گرديد * وكذلك اراب
(الامر) اي صار ذا ريبة
(ارتاب) شك كرد * وارتاب به)
تهمت كرد اورا
(استراب به) ديد ازوي كاري
راكه درشك افكند اورا

ر ي ث

(ريث) بالفتح درنك ودرنك
كردن يقال راث علي خبرك اي
بطأ والفعل من ضرب * وفي المثل
رب عجلة وهبت ريثا * وفي التعجب
ما راثك علينا اي ما ابطأك عنا
ومنه الحديث لم يلبث الا ريث
كذا واين كم است بيشتر با لفظ
ما آيد فيقال ما يلبث الا ريثما
كذا اي قدره * ورئيث بن
غطفان) پدر قبيله است
(ريثما) كليس بطي ودرنك كار
(رجل مريث العينين)
كمحدث مرد سست نظر
(تريث) نرم كردانيدن و
عاجز نمودن وبطي گفتن كسي را
(تريث) درنك كردن
(استراث) بطي يافت اورا وبطي
شمرد ودرنك كرد ودرنك خواست

ر ي خ

(ريخ) بالكسر موضعي است
بخراسان يا ناحية است به نيشابور
(ريخي) منسوب است بآن ازان
ناحيه است محمد بن قاسم بن حبيب
صفار روايت دارد وكه محدثان اند
(مريخ) كامير استخوان نرم
اندروني شاخ دابه امرخة جمع
(ض) راخ) سست وفرو هشته
گرديد * ونيز ريخ) دوري مابين
مرد وزن وفراخ وكشاده گرديد
ميان مرد وزن چندانكه بايهم
نه پيوندند
(مريخ) كمعظم مرد از رمنده
واستخوانك نرم اندروني شاخ
دابه
(تريخ) سست كردن

ر ي د

(ريد) بالفتح كرانه بلند وبيرون
جسته ازكوه ريود جمع
(ريدة) بالفتح شهري است
بيمن ودهي است بصعيد ورده
اند بحضرموت ودهي است
بعفربين وفي الحديث ان الشيطان
يريد ابن آدم بكل ريدة اي بكل
مطلب ومراد مواضع للارادة واصلها
الواو ذكرهنا للفظة * وريح ريدة
باد نرم ريح رادة مثله
(ريدان) بالفتح قلعة است
بعفربين وموضعي است واطمي
است چند بنده مر آل حارثة بن
سهل را
(ريح ريدانة) باد نرم

ر ي ر

(رير) بالفتح آبي كه از دهن

کودک بر آید و پیه استخوان که تنک و آبمند باشد یا مغز استخوان تباه شده و رکند اخته از لاغری یا مام است

(رِثر) بالکسر مغز استخوان تباه شده و رکند اخته از لاغری رار مثله اصله رَيَّر بالتحریک

(رَائِرَة) پیه زار نوران نفیس است مانند مغز

(رَارَان) دهی است باصفهان از آن ده است زید بن ثابت و پسرش خلیل و برادر زاده او محمد بن محمد بن بدر که محدثان اند

(ض) رِيْرَالْقَوْمُ مجهولا در ارزانی و فراخ سالی رسیده شدند

(اِرَارَة) تنک کردانیدن مغز را یقال اَرَارَاللّٰهُ مُخَّهُ ای رقّقه

(رَيَّرَالقَومَ تَرْيِيرًا) غالب شد بر ایشان فربهی * ورَيَّرتِ البِلاَدُ) بارزانی و فراخ سالی شد * ورَيَّرَتْ اَوْلاَدُالْمَالِ) فربه شدند شتر بچکان بحدیکه از جنبش ماجز ماندند * ورُيِّرَالْقَوْمُ) مجهولا در ارزانی و فراخی رسیدند * و کذ اُرِيْرُوا) یعنی فربه شدند

غالب شد بر ایشان فربهی

ر ی س

(رَيْسُونِ) بالفتح دهی است باردن

(ض) رَاسَ رَيْسًا بالفتح و رَيَسَانًا) بالتحریک خرامید * و رَاسَ الشَّيءَ رَيْسًا) ضبط کرد آن را و چیره شد بر آن * وراسَ القومَ) برتری و بلند کردید بر ایشان و مهتر شد

ر ی ش

(رِيْش) بالکسر پر مرغ اَرْيَاش و رِيَاش بالکسر جمع * و جامه و لباس پاکیزه و ارزانی و مال و معاش و یقال اَعْطَاهُ بِاِتَّبِرِيْشِهَا یعنی داد او را صد شتر بالباس و ساز و سامان آن ارلاَنَّ الْمُلُوكَ كَانُوا اِذَاحَبَوْاحِبَاءً جَعَلُوا فی اَسْنِمَة لاِبلِ رِيْشَ النَّعَامَة لِيُعْرَف اَنَّه حِبَاءُ الملك * و ذُوالرِّيْش) لقب اسپ مَنْج هند الخولانی * وذَاتُ الرِّيْش) نباتی است مانند گیاه قیصوم

(رِيْشَة) بالکسر یک پر مرغ و پلنو قبیله است یا آن دختر معاویة بن بکر ما در مالک و حنظله بن تعمله بن هُبَل است

(رَيَش) محرکة بسیاری موی در کوش مرد و کوش و روی

(رَاش) پر مرغ * و رجلٌ ذُوْ رَائِش) شتر بسیار موی در هر دو کوش و روی و سست * و رمح رَاشٌ) نیزهٔ سست و ضعیف * و ناقة رَاهَةٌ) ناقهٔ سست و ضعیف شُبِّهَا بالريش ضعفًا *

(رِيَاش) بالکسر جامه و لباس پاکیزه

(ناقة رَيَاش) کسیا بار شتر مادهٔ بسیار موی در هر دو کوش و روی و سست

(رجل اَرْيَش) مرد بسیار موی در هر دو کوش و روی و سست * رجلٌ اَرَاشُ) کذلك فیهما

(رَائِش) میانجی میان پاره دهنده و پاره کیرنده و تیر با پر * و [illegible] الرَّائِش) [illegible] از پادشاهان یمن

(کلاَرَيِّش) کهین و یخفف کیاه بسیار برك

(رَيْشَانُ) قلعهٔ است از اعمال ابین و کوهی است مشرف بر منجم

(سهم مَرِيش) كمبيع تير پرنهاده
ومنه قولهم ماله اقذّ ولا مَرِيش
اي شيء
(ض) (رَاشَ السهمَ رَيْشًا) بالفتح
پرنهاد تير را * وراشَ المالَ
والأثاثَ) فراهم آورد مال ومتاع
را * وَراشَ الصديقَ) طعام وآب
خورانيد دوست خود را وكسوت
داد ونيكو كرد حال او را ونفع
داد * وراشه مالًا) داد او را مال
(المُرَيَّش) كمعظم شتر بسيار پشم
وكم گوشت وچادر منقش وموى
سست پشت وموى اصلاح يافته
از دوال ومانند آن * ورسهم
مُرَيَّش) نيز پرنهاده
(ناقة مُرَيَّشة اللحم) شتر مادهٔ
كم گوشت
(رَيَّشَ السهمَ تَرْيِيشًا) پرنهاد
تير را
(إِرْتِيَاش) نيكو شدن حال
كسى
ري ش ر
(رِيشَهر) بكسر اول وفتح هاء
نقطه او شهريست بخوزستان
ري ط
(رَيْطة) بالفتح چادر يك لخت
يا هر جامهٔ نرم وتنك كه زنان برسر
افگنند يا عام است رَيْط ورِيَاط
جمع * وسعوطة موضعى است به
ارض شنوءة ونام دختر منبّه و
دختر حارث كه هردو صحابيه
اند
(رائطة) چادر يك لخت كه
زنان برسر افگنند ونام دختر سفيان
ودختر عبد الله ودختر حارث
يا آن بباء موحده است ودختر
حيّان كه صحابيه اند قال وقول
ابن دريد رَيْطةُ في أسماء النساء
خطأٌ خطأٌ
ري ع
(رَيْع) بالفتح اول هرچيزى و
افضل آن وروشنى چاشت وخوبى
درخش آن * وليس له رَيْعٌ)
اى جواب
(رِيع) بالكسر والفتح زمين بلند
يا هر راه كشاده ميان دو كوه يا
هر راه كه باشد يا راه كشاده در كوه
وكوه بلند رِيعَة يكى يا آب رامة
وادى از جاى بلند رِيَاع جمع * و
بالكسر عبادتگاه ترسايان وبرج
كبوتران وبرج بلند ونام ابيه
عمرو بن عصم
(رِيعَة) بالكسر جماعت فراهم
آمده
(فرس رَائِع) كصاحب اسپ
نيكو * ورَائِع بن عبد الله
مَقْدِسى محدث است
(رَائِعة) موضعى است بمكه ودر آن
موضع است قبر آمنة مادر نبي صلى
الله عليه وسلم بيك روايت
(رَيْعَان) بالفتح اول هرچيزى
وبهتر آن ومنه رَيْعَانُ الشَّبَاب
وشهريست يا كوهيست ونام
مردى * ورَيْعَان السراب)
نمايش آن
(رَيْعَانَة) شتر بسيار شير
(رِبَاع) ككتاب موضعى است
(ارض مَرْيَعَة) بفتح الميم زمين
با فراخى وارزانى سال
(ناقة مِرْيَاع) كمحراب شتر مادهٔ
زود شير يا زود فربه شو يا شتر ماده
كه خود در چراگاه رود وباز آيد
بى دلالت راعى
(ض) (رَاعَ رَيْعًا) بالفتح گواليد
وافزون شد وبالا كرديد * ورَاعَ

حِيا نبه) ميل كرد وبرگشت * و
(رَاعتِ الحِنطَةَ) پاكيزه شد گندم
* ونيز (رَيع) بالفتح فزونى آستين
زره وفزونى هرچيزى مثل خمير
و آرد وتخم ومانند آن ونيكو بر
آمدن نان از تنور وطعام از ديك
يقال رَاعَ الطَّعَامُ اِذا صارت له
زِيادَةٌ فى العَجن والطبخ * وجنبش
ودرخش سراب وترس وبيم
(اَرَاعَ القَومُ) بسيار شد وافزون
كرديد طعام ايشان * وَاَرَاعتِ
الاِبِلُ) كو اليدند وبسيار بچه
شدند شتران * واَرَاعَتِ
الحِنطَةُ) پاكيزه شد گندم
(رَيَّعَ القَومُ) فراهم آمدند
(مُتَرَيِّع) آنكه دست از بدن او لغزد
بسبب بسيار آلودن بدن را بروغن
(تَرَيَّعَ) درنك كرد وتوقف نمود
وسركشته كرديد * وتَرَيَّعَ
السَّرَابُ) نمايان ونا پديد شد
سراب * وتَرَيَّعَ القَومُ) فراهم
آمدند * ونيز تريّع درخشيدن
وجنبيدن روغن برسر طعام
(اِستَراع) سركشته كرديد

ر ی غ

(رِيغ) بالكسر غبار وكرد وخاك
وكريختن ورميدن را لفعل من
ضرب * وابو محمد رِيغى ابن عبد الله
بن ابراهيم واولاد اوقاضى اسكندريه
بوده اند
(مُرَيَّغ) كمعظم خاك آلوده
از هرچيز
(رَيَّغَ الثَّرِيدَ تَرْيِيغًا) تر كرد
تريد را بروغن
(تَرَيَّغَتِ الثَّرِيدَةُ) تر كرديد
تريد

ر ی ف

(رِيف) بالكسر زمين با كشت
وعلف اَرْيَاف جمع * وفراخى در
ماكل ومشرب وهر زمين عرب كه
قريب آب باشد يا جاى سبزه وآب
وكشت
(رَاف) سى
(ارض رَيِفَة) ككيسة زمين
علف ناك با فراخى وارزانى
(... رَافَ البَدَوِىّ رَيفًا)
بزمين كياه ناك رسيد * ورَافَتِ
الماشِيَةُ) چريد ستور در زمين
علفناك را
(اَرَافَتِ الاَرْضُ وَاَرْيَفَت)
قُلى الاصل يا فراخى وارزانى
شد زمين وعلفناك كرديد *
نيز اَرَافَة واَرْيَاف) بزمين
علفناك رسيدن
(مُرَايَفَة) تهمت كردن وتهمت
ورزيدن يقال رَايَفَ لِلطِّلبة اِنما
قارنها وطفق بها
(تَرَيُّف) بزمين علفناك
رسيدن

ر ی ق

(رَيق) بالفتح جنبش ونمايش آنچه
افتد كه پا يا ب بر روى زمين و
ترود آن رد رخش ودرخش سراب
و باطل واول هرچيزى وآب * و
خُبز رَيقٌ) نان بى نان خورش
(رِيق) بالكسر آب دهن رِيقَة
اخص منه اَرْيَاق جمع * وقوت
وبقيه جان
(رائق) كصاحب خالص وبى
آميغ وآنچه ناشتا خورده شود از
آب وطعام وجز آن ومرد تهى دست.
وآنكه برناشتا باشد ومنه اتيته رائقًا
اى على الريق لم اطعم شيئًا * وخبز
رائق) نان بى نان خورش
(اَرِيق) الكيس آنكه برناشتا باشد

موا ول هر چيزي و اسل آن و
مخفف ومنه ريق الشباب والمطر
(رِيقان) بالكسر شهري است
(رَيُّوق) كتنور اول هر چيزي
(ض) رَاقَ الْمَاءُ ريخته شد * و
رَاقَ السَّرَابُ) درخشيد و
نمايان گرديد بر روي زمين * و
نيز رُيُوق) جان دادن يقال
هو يريق بنفسه اي يجود بها عند
الموت

(أَرَاقَهُ إِرَاقَةً) ريخت آن را
(مُرَيَّق) كمعظم آنكه اول هر چيز
خوش آيد و بشگفت آرد
(تَرَيَّقَ السَّرَابُ) نمايان شد و
درخشيد

ري ك

(رِيكَتَان) بكسر را و فتح مثناة
تحتيه دو پوست پاره خورد از اسپ
كه طرف آن از طرف كبد بر آمده
و بن آن بالاي آن ثابت و مستقر
رِيكَة يكي

ري ل

(رِيَال) ككتاب آب دهن
(ض) رَالَ الصَّبِيُّ رَيْلًا
تا گلا) آب دهان ريخت كودك
از دهن

ري م

(رَيْم) بالفتح فزوني و فضل يقال
لهذا على ذاك رَيْمٌ * و مربا ر ميان
دو تنگبار و كوههاي خرد و گور يا
وسط گور و دور يي و آهو سپيد
يا آهو بره و يكسر آرام جمع * و آخر
روز تا در آمد تاريكي و يك ساعت
دراز يقال قد بقي رَيْمٌ مِنَ النَّهارِ
و كژي بار شتر و بهره يا استخوان كه
بعد از قسمت جزور باقي ماند و
آن را بجزار دهند و پايه نردبان
* و نيز رَيْم) بالفتح در گذشتن از جاي
و دور شدن و الفعل من ضرب
يقال ما رمت افعل و ما رمت بالمكان
اي ما زلت و منه ارِيم ما برحت
يعني هموار در ورم و گفت ا رمت
فلانا رمتعين عند فلان * و يقال
رِيمَ بِهِ) مجهولا اذا قطع بعني
دور پس ماند از قافله * و فراهم
آمدن سر جراحت از به شدن و
رَيَمان بالتحريك مثله * و كوژ
شدن بار شتر
(رَيْمَة) بالفتح قصبة المسعبين
و قلعة است در ان و ابو ريمة
صحابي است بصري

(رِيم) بالكسر موضعي است ببلاد
غرب و شهري است نزديك مقلشوه
و وادي است مزينه را كه بور قان
جي ريزد پس آن سلابقي مي شود
بوادي عقيق
(رِيمَة) بالكسر وادي است مر بني
شيبه را نجد ينه
(مَرِيمَة) دهي است بحضرموت
(تِرْيَم) بالكسر و فتح الياء شهري
است بحضرموت و موضعي است
(يَرِيم) كيبيع قلعه است و محدو
نهيك بن يَرِيم محدث
(رَيْمان) بالفتح در موضعي است
(مَرْيَم) كمقعد نام مادر عيسى
عليهما السلام و مريم پارسا كه
حديث مردان را دوست دارد
(رَيَّمَ عَلَيْهِ تَرْيِيمًا) افزون شد
بر آن * و نيز تريم) مقيم بودن
بجائي و تيره شدن و مقيم بودن ابر
بسيار ان

ري ن

(رَان) مو زه مانندي است
در از تر از آن مكر قدم ندارد
و شهري است بسر حد آذربيجان

وآن غير از آن است از ان شهر است
ابو الفضل اسمعيل الرانيّ بن حسن
وولید الرانيّين کثير
(رَيْنَة) بالفتح من رَيْنَات جمع
(رَايَان) کوهی است بحجاز و
دهی است بهمدان ودهی است
بناحیة اعلم
(رُوْيَان) بالضم شهری است
بطبرستان از ان شهر است امام ابو
المحاسن عبد الواحد بن اسمعيل
صاحب بحر وغيران ومحلة است
بری ودهی است بحلب
(ض) رَانَ ذَنْبُهُ عَلَى قَلْبِهِ
رَيْنًا ورُيُونًا) غالب وچیره شد
گناه بر دل او ومنه كَلَّا بَلْ رَانَ عَلَى
قُلُوبِهِمْ اي غلب * ورَانَتْ
نَفْسُهُ) شوريد دل او * ورَانَ
النُّعَاسُ * ورَانَتِ الْخَمْرُ)
يعنی غالب شد او وكذا كُلّ مَا غَلَبَكَ
فَقَدْ رَانَكَ ورَانَ بِكَ ورَانَ عَلَيْكَ
* ويقال رِيْنَ بِهِ) مجهولا يعنی
در کاری افتاده که بیرون شدن
ازان نتوانند * وكذا ارِيْنَ بِهِ)
اي انقطع به * ونيز رَيْنَ) بالفتح
بمعنی زنگ وريم وزنگ گرفتن وتيره

ومياه شدن دل از تسلّط گناه
(مُرِيْن) کمقيم آنکه مواشي
او هلاك شده باشند مُرِيْنُون
جمع
(أَرَانَ الْقَوْمُ) هلاك شدند
مواشي ايشان

ر ي ه

(ض) رَاهَ السَّرَابُ) نمودونا
پدید شد
(سرابٌ مُرَيَّهٌ) کمحمّد سراب
نمود ونا پدید شونده
(تَرَيَّهَ السَّرَابُ) درخشيد و
ناپديد شد

ر ي ي

(رَيّ) بالفتح شهري است رازي
منسوب است بوی بر خلاف
قياس
(رَيَّة) بالفتح موضعي است
(رِيّ) بالكسر ديدار نيكو وصورت
نيكو وخوب
(رَايَة) نيزه وكذ شت رايي و
رَايَات جمع * وگلو بند يا انچه در
گردن بنده آبق افکنند و شهري
است مرمند پدید را و دهی است
بدمشق ورَايَة الاعمى ورايه

الغراب دو وادی اند از وادیهای منبج
(رَيَّا) موضعي است
(دَارَيَّا) دهی است بشام ومنسوب
است دردرر
(أَرْيَيْتُ الرَّايَةَ) در زمین زدم
نیزه را *

الْكِتَابُ الْحَادِي عَشَرَ فِي الزَّاءِ
باب الزاء فصل الهمزة

ز ء ز ء

(قِدْرٌ زُؤْزُؤَةٌ ازُئِيَّةٌ) کعلابطة دیگ
بزرگ که یك شتر گوشت را بگیرد * قدر
زُؤْزُئَة) كعلبطة * مثله قال ر
ذكره في المعتلّ وهم للجوهري *
(زَأْزَأَهُ زَأْزَاةً) نرسانيد اورا *
وزَأْزَأَ الظَّلِيمُ) اصدر بازوی را بزدم
برداشته يعني شترمرغ نر *
وزَأْزَأَ الشَّيْ) حرکت داد
آنرا
(تَزَأْزَأَ) جنبيد وازجاي رفت
وسرين جنبان رفت * وتَزَأْزَأَ
مِنْهُ) خرد نمود خودرا از پیش
او وترسيد وپوشيده کرد يد

ز ء ب

(زُؤَاب) كغراب تغيير [illegible]

يقال الدهر هو ذو زوءاب اي انقلاب
قال الازهري تصحيف وصوابه زوآت
وقد زاء به يزوءه يعني اجوف واوي
ومهموز اللام است
(ف) زَأَبَ القِرْبَةَ) برداشت
مشك را پس ان بشتافت يقال
زأب الرجل اذا حمل ما يطيق و
اسرع المشي * وزأب الماءَ) نيك
نوشيد آب را * وزأب الابلَ)
واند شتران را * و زأبه) بو
كردانيد آن را * وكذا زأب الدهر
به اي انقلب به
(ازدأب القربة) برداشت
مشك را پس آن بشتافت * ونيز
ازدئاب) بار حسب طاقت خود
برد بشتاب شتافتن

ز ء ب ب

(زَآبِب) به دو باشيها را حد
ندارد

ز ء ب ج

(اخذه بزأبجه) كرفت آن را

ز ء ب ر

(زِئْبِر) كزبرج وقد تضم الباء
پرز جامه وپشم نعلل بضم اللام
سواء وضئبل وجرشع هكذا الوا
او هو لحن * زُوبُر كقنفذ وزأبر
بالفتح مثله * واخذه بزأبره)
بالفتح يعني كرفت همه او را
(زأبر الثوب) پرزه دار كرديد
جامه * وزابر الزئبر) پرزه
برآورد * ثوب مزأبر) بفتح
الباء وكسرها جامه پرزه دار نعت
است ازان
(ازبئرار) برپاي خاستن موي
براندام وتغم برآوردن سلك و
رستن پشم ونبات وآماده شر وبدي
شدن مرد

ز ء ب ق

(زِئْبَق) كدرهم وزبرج سيماب
معرب است بهمزه نوعي ازان
مانند آب كشيده مي شود از معدن
ونوعي ازان از سنكهاي معدني
باتش برآورده شود دود آن مار
وكژدم را كريزاند واكرنه كربزه
بكشد
(هبة الله بن علي بن زئبقة)
بالتاء واحمد بن محمد بن زئبقة تمار
واسمعيل بن زئبقي بن عبد الله
واحمد زئبقي بن عبده محدثان
اند

ز ء ت

(ف) زَأَتَهُ غَيْظًا) سخت خشمكين
كرد او را

ز ء ج

(ف) زَأَجَ بَيْنَهُم زَأْجًا) بر
اغالانيد قوم را وبرانكيخت
بعض را بر بعض

ز ء ج ل

(زِئْجِيل) بالكسر مرد سست
اندام وضعيف * زُؤَاجِل)
كعلابط مثله

ز ء د

(زُؤْد) بالضم ترس زُؤُد بضمتين
مثله
(مَزْؤُود) ترسانيده شده
(ف) زَأَدَهُ زَأْدًا) بالفتح
ترسانيد او را * وزُئِدَ فلانٌ)
مجهولا ترسانيده شد

ز ء ر

(زَأْر) بالفتح ويحرك بانك شير
وغرش وبانك كردن آن زَئِير
كامير مثله فيهما * واسد زَئِر ككتف
نعت است ازان والفعل من فتح
وسمع وضرب * وبانك كردن شتر نر

وغرش وي يقال زأر الفحل اي
ردد صوته في جوفه ثم مده
(زأرة) بالفتح بيشه و قلعه است
بصعيد و ده ايست بطرابلس
مغرب و ده ايست ببحرين و دران
چشمه ايست مشهور * ومرزبان
الزأرة) شير بيشه
(زائر) شير با غرش و بانك بلعام
است ومنه رب تزورة الزائر اشد من
زأرة زائر و دشمن زائرين جمع
(زئير) شير با بانك و غرش و بانك
شير و غريدن وي
(مزئر) كمحسن شير غران
(ازآر) بانك كردن و غريدن شير
(تزأر) بانك كرد شير و غريد

ز ء ط

(زأطا) سخت بانك و خروش
كردن والفعل من فتح يا زأط
زنگله است كه بر اسپ و شتر
آويزند

ز ء ف

(زؤاف) كغراب شتابنده * و
موت زؤاف) مرگ شتاب
(ف) زأفه زأفا) بالفتح
شتابانيد اورا
(ازأف) مضمر را كشتن يقال ازأف
عليه اي اجهز * وازأف فلانا
بطنه) گران و بي حركت كرد
اورا شكم او

ز ء ك

(زأكان) مصغر كفشدوزك را ميدن
والفعل من فتح
(تزأوك) شرم داشتن

ز ء م

(رجل زئم) ككتف مرد
ترسناك
(زئم) بالكسر هم يقال يرزمون
في زئمك يعني مي اندازند
در چشم تو * وطعنوا في زئمه)
طعن و عيب كردند در حسب او و
(زأمة) بالفتح آواز سخت و
حاجت زأم جمع * و سخت خوردن
و نوشيدن و با دو آنقدر از طعام
كه بسند باشد و كلمة يقال وما يعصيه
زأمة اي كلمة * و كلمه كه حق و باطل
آن معلوم نه شود يقال زام زأمة
اذا طرح كلمة لا يدرون احق هي ام
باطل
(زؤام) كغراب مرگ بد يا مرگ
شتاب
(زؤام) بالضم قتال
(ف) زأم زأما بالفتح و زؤما
بالضم مرد يا شتاب مرد * و زأمه)
نيك خورد آن را * و زأم الرجل)
ترسانيد اورا * و زأم لي) سخني
گفت مرا كه حق و باطل آن معلوم
مي شود * و زأمه البرد) پر شد
شكم او از سردي تا انكه لرزه گرفت
آن را
(س) زئم زأما) بالتحريك
ترسيد * و زئم) مجهولا مثله
* و زئم به) بانك برزد بروي
(ازأم على الأمر) بنا خوشي
بر كاري داشت او را * و نيز ازآم ا
فشردن تا آنچه در جراحت بود
تا آنكه بچسپد بپوست آن و خشك
كرد و خون بدان يا دارو كردن
تا آنكه به شود
(زأمه ترئيما) ترسانيدن
آن را
(ازدأم) ترسيدن

ز ء م ج

(أخذه بزأمجه) گرفت آن
را همه

ز ء ن

(كَلْبٌ زِئْنِيٌّ) بالكسر وتعديد
ماماك خرد وكوتاه
(رُمْحٌ أَزْأَنِيٌّ) وكذا ايزأنيّ
لغتان في يزنيّ نيزهٔ منسوب بسوى
يزن كه واديى است يا قبيلهٔ از حمير
(زُؤَان) مثلثة دانه كه بگندم
آميخته شود

زءى

(ف) (زَأَى) تكبر نمود
(أَزْأَهُ بَطْنُهُ) پرشد شكم او چندان
كه جنبش را نتواند

باب الزاء فصل الباء

زبء

(زِبْأَة) بالفتح پوست بزنر كوهى
يا پوست ماهى ربوست پارهٔ كرد
از شتر

زبب

(زَبَب) محركة موى ريزهٔ زرد
در ازو وانبوهى موى مردم و
انبوهى موى روى شتر وموى زير زنخ
آن
(زُبّ) بالضم نرهٔ مرد يا عام
است أَزُبّ را زِبَاب وزِبَبة
محركة جمع * وريش يا سرريش
بلغت يمن گوينى

(أَزَبّ) بسيار موى از مردم وشتر
زَبَّاء مونث ولا يكون الأزبّ إلّا
نفوراً لأنه تنبت على حاجبيه شعيرات
فإذا ضربته الريح نفر * وناام شيطانى
واز آن است حديث ابن الزبير
انه وجد رجلا طوله شبران فاخذ
السوط واتاه فقال من انت فقال
أَزَبّ قال وما أَزَبّ قال رجل من
الجن فقلب السوط فوضعه في رأس
أَزَبّ حتى باص اى هرب * وفى
حديث العقبة هو شيطان اسمه
ازبّ العقبة * وعامٌ أَزَبّ سال
فراخي وارزانى وسال بسيار علف
ورمح أَزَبّ نيزهٔ باريك سر
(زَبَّاء) زن درازموى مونث ازبّ
است و دبرى بلاى سخت زبّاء ذات
وبر شله * وشهرى است بر فرات
وناام اسپ أُصَيْل ف ط ى وآبى است
طهية را وناام ملكهٔ جزيره كه
يكى از ملوك طوايف وصاحبهٔ
جذيمه بود وآبى است مربنى سليط
را وچشمهٔ است بيمامه
(زَبَّاوَان) دو مرغزار اند از آن
عبد الله بن عامر بن كريز
(زَبَاب) كسحاب موش كلان كر يا

موش صحرايى يا نيز موش
زَبَابَة يكى وفي المثل أسرق من
زبابة زُبَاب بالضم جمع * ونام
وناج كبير و زُبَابُ بن رُمَيْلة
شاعر براه راشهب اسمه
(زَبِيب) كاميرم ويز وانجير
زَبِيبَة يكى وبسوى فروخت آن
منسوب اند ابراهيم زَبِيبي بن عبد الله
عسكري وعبد الله زَبِيبي بن ابراهيم
بن جعفر وابونعيم زَبِيبي تلميذ محمد
بن شريك وعلى زَبِيبي سمرقندي
بن عمر كه محدثان اند وكفا آب
وزهر دهن مار * وزَبِيبُ الجَبَل
مويزك است منقى بلغم ورافع
لكنت زبان
(زَبِيبَة) كسفينة يك مويز وقرحه
كه در دست برآيد وكفك دو كنج
دهن از بسيارى سخن بهم رسد
* وعبد الرحمن بن زَبِيبَة
از ثقات است
(زَبِيبَتَان) كفك دو كنج دهن
يا كنج دهن مار يا آب دهن بسيار
كوى رد ونقطهٔ سياه اند بالاى
هر دو چشم مار ورسك ياد رد وطرف
دهن مار * وذو الزَّبِيبَتَيْن

ما نَد
(زَبِيبِيّ) آب مويز ترنها ده
وشِبِيل آن وآن درا مرباه بهتر
از انكوري است ومويزفروش
(زبِيبِيّة) محلة است ببغداد ازان
محله است ابوبكر عبد الله زَبِيبِيّ
بن طالب
(زُبَيْب بن ثعلبة) كزبيوريا
زُبَيْب بنون صحابي است عنبري # و
عَبْد الله بن زُبَيْب جَنَدِي)
تابعي
(زبَّاب) كشداد مويز فروش # و
حُجَيْر بن زَبَّاب) در بني عامر
بن صعصعة است ولي زَبَّاب بن
ابرهيم) محدث است
(زِبِيبِي) بكسر زا وباي اول نام
جد پدر محمد زبيبي بن علي بن ابي
طالب بن زِبِيبِي محدث
(زَبْزَب) بالفتح جانوري است
مانند گربه ونوعي از كشتي
(ض) زَبَّ البَعِيرُ) بسيار موي
گرديد # وزَبَّتِ الشمسُ)
قريب بفروشدن گرديد # وزَبَّبَ
شِدْقاه) كفك آورد دو كنج دهن
او وكذا زَبَّ شِدْقَاهُ بالادغام

(ن) زَبَّ القِرْبَةَ) پركرد مشك را
(زَنْزَب) خشم كرفت يا بكريخت
از جنك
(مُزِبّ) كمقر مرد بسيار مال
(اَزَبَّتِ الشمسُ) قريب بفرو
شدن شد # وازَبَّ العِنَبُ) مويز
كرد انكور را
(مُزَبِّب) كمحدث مرد بسيار
مال
(زَبَّبَتِ الشمسُ تَزْبِيبًا) قريب
بفروشدن كرديد ويقال تكلم فلان
حتى زَبَّبَ شِدْقَاه) يعني كفك
برآورد دو كنج دهن او وكذا زَبَّبَ
فمه # وزَبَّبَ العِنَبَ) مويز
كردانيد انكور را
(ازدَبَّتِ القِرْبَةُ) پركرديد
مشك
(تَزَبَّب) با كف شدن دهن وقت
سخن

زب ت ل

(زَرْتَتَل) كجعفر كوتاه بالا

زب ج

(زَبَج) محركة دهي است بجرجان
ازان ده است ابو الحسن علي
محدث ابن ابي بكر بن محمد

زب ل

(زَبْل) بالفتح اندك مال واندك
دادن والفعل من ضرب يقال
زَبَلَهُ يعني دادا ورا اندك از مال
وفي الحديث انا لا نقبل زَبْل
المشركين اي رفدهم وهو العطاء قال
الخطابي يشبه ان يكون هذا الحديث
منسوخا لانه قد قبل هدية غير
واحد من المشركين # ونام پسرسا...
(زُبْل) بالضم كفك شير وسرشير
وابو الزُبْل) محمد بن مبارك
عامري است
(زُبْلَة) بالضم كفك شير وسر
آن وهي اخص من الزُبْد ومسكه
ونام دختر حارث و حسين بن محمد
بن زُبْلة محدث است
(زَبَل) محركة كفك آب وشير وهيم
وجزآن وكوهي است بيمن ودهي
است بقنسرين ونام قلعه ونام
حمص يا دهي است درحمص و
موضعي است غربي بغداد ونام
ام ولد سعد بن ابي وقاص وبلديين
معني بدون الف ولام آيد # و
زَبَلُ البَحْر) كف دريا # وزَبَل
البورق) كف بوره # وزَبَلَه...

الْقَصَبَة) رطوبتی است که در بیخ نی جمع شود * و زَبَلُ القمر) حجر القمر است و آن سنگی است شفاف و سبک که نقره را جذب می کند

(زَبِل) ککتف نام اسپ حوفزان

(زَبِيل) کامیر شهریست به یمن از آن شهر است موسی بن طارق ومحمد بن یوسف ومحمد بن شُعَیب که محدثان اند

(زُبَيْل بن الحارث) کزبیر از رواة حدیث است ولَيْسَ فی الصحيحين غيرُهُ * وبطنی است از مذحج قوم عمرو بن معدیکرب و از ایشان است محمد بن ولید صاحب زُهْري وسَخمية بن جزء ومحمد بن حسن وهردو پسرش که لغویان اند

(زُبَيْلَة) کجهینة نام زن هارون الرشید که دختر جعفر بن منصور است

(زُبَيْلِيَّة) حوضی است در راه مکه نزد یک مغیثه ودهی است بجبال وبواسط ومحلهٔ است به بغداد نزد یک کرخ اسفل آن

(زَبَاد) کسحاب نوعی از بوی خوش قال وغلط الفقهاء واللغويون في قولهم الزباد دابة يحلب منها الطيب وانما الدابة السنور والزباد الطيب وهو وسخ يجتمع تحت ذنبها على المخرج فتمسك الدابة وتمنع الاضطراب ويسلت ذلك الوسخ المجتمع هنالك بليطة او بخرقة * ونیز زَبَاد شهریست بمغرب و زَبَاد بن کعب وزَبَادة دختر بسطام بن قیس ومحمد بن احمد بن زَبَاده است یا زَبدة او ثانی مشهورتر است

(زُبَّاد) کرمان کفک شیر وگیاهی است زُبَّاد کحواری ویخفف مثله * وزُبَّادُ اللَّبَن) آنچه بی خیر باشد وفی المثل اختلط الخاثر بالزباد

(زَيْبَلَان) کاَيْهقَان موضعی است

(ن) زَبَلَه) سرشیر خورانید او را * وزَبَلَ السِّقَاءَ) جنبانید مشک شیر را تا مسکه بر آید

(بَحْر مُزْبِد) کمحسن دریای مواج کف آلد از

(اَزْبَدَ الْبَحْرُ) کفک بر آورد دریا وکذا اَزْبَدَت السَّرَابُ ونحوها * واَزْبَدَ السِّدْرُ) شکوفه آورد درخت کنار

(مُزَبَّد) کمحدث نام مردی

(زَبَّدَ شِدْقَاهُ) کفک بر آورد کنج دهن وی * ونیز تَزْبِيد) پنبه زدن

(مُزْدَبِد) مبنیا للمفعول مسکه بر آرنده وصاحب مسکه

(تَزَبَّدَ الزُّبْدَ) فرو برد مسکه را یا خلاصه آن گرفت * وتَزَبَّدَ الْيَمِين) شتابی نمود در سوگند * وتَزَبَّدَ فَمُهُ) کفک بر آورد دهن او

زبذ

(زَبَاذِيَة) کعلانیة شر وبدی یقال بینهم زباذیة ای شر والصواب بالراء

زبذب

(زَبْذَب) حیوانی است بقدر سلحفا کوچک پوشیدن پوست آن جهت نقرس ومفاصل ورعشه ودخل رنافع

زبر

(زَبْر) بالفتح قوی و توانا و عقل
و رای و سنگ بر چیدن و شکیبائی
* واَخَذَهُ بِزَبْرِهِ) ای بجمیعه *
و ابو زَبْر عبد الله بن علاء
بن زَبْر از تبع تابعین است * و نیز
(زَبْر) سنگ اندر اختن و بر آوردن
کردا گرد چاه بسنگ و الفعل من
نصر * و نهادن بنا بعض آن بر بعض
و نبشتن و بازداشتن و نهی کردن
و بانگ بر زدن و زجر کردن و درشت
گفتن و الفعل من ضرب و نصر
(زَبْرة) بالفتح خط و کتابت
(زِبْر) بالکسر نبشته زُبُور جمع
(زُبْرة) بالضم دوش و پاره از آهن
زُبَر کصرد و زُبُر ککتب جمع * و کتف
مرد و شیر و موی انبوه میان هر دو
شانه شیر و جز آن و پشته آهنگار
و دو ستاره روشن بر دو دوش
اسد و آن از منازل قمر است
(اَزْبَر) بالفتح مرد بزرگ دوش
و کتف و موی ذی از هر چیزی
(زَبْراء) بالفتح و المد جایی است
نزدیک تیماء و نام دایه احنف بن
قیس و فی المثل قد هاجت زبراء
و کانت سلیطة کلما غضبت قال

الاحنف هذه لك فصارت مثلا
(حارثة و حصن) هر دو پسر قطن
بن زابر که صاحب صحابی اند
(محمد زبّاری بن زیاد بن
زبّار) کشداد اخباری است
(زَبُور) کصبور نبشته و هو فعول
بمعنی مفعول زُبُر ککتب جمع * و
کتاب داود علیه السلام و هر کتاب
حکمت
(زِبِرّ) بکسرتین و تشدید را نیك
قوی و توانا
(زُبَیر) کأمیر بلا و کوهی که بران
حق سبحانه با موسی علیه السلام
سخن کرد و آمده و گل سیاه و بدبو
و نام پسر عبد الله که شاعر است و
نام پدر رید رآن و عبد الله هو
القائل لعبد الله بن زبیر حین
حرمه لعن الله ناقة حملتنی الیك
فقال ان و راکبها * و موضعی است
نزدیک ثعلبیة و چیز نبشته و کوش
و عبد الرحمن بن زبیر بن باطیا
صحابی است
(زُبَیرتان) دو آب است مرطهیه را
(زُبَهر) مصغرا نام پسر عوام و
پسر عبد الله و پسر عبیدة و پسرانی

مالله که صحابیان اند و زبیریون
عبد الرحمن و زبیر بن عدی
تابعیان
(زَبَّران) معرکه دمی است
بجند از آن ده است زید بن عبد
الله فقیه و زیاد بن میمون
(زَوْبَر) بالفتح نام اسپ مُطَیر بن
اشیم و اسپ جُبَیح منقذ بن طماح
و اسپ برادر رش مرقطة * و
اَخَذَهُ بِزَوْبَرِهِ) گرفت آن را همه
* و رجع بِزَوْبَرِه) یعنی بچیزی
نرسید * و قال ابن احمر عدت
الی بزوبر ویقصر ای نسبت الی
بکلها او کمالها * و زوبر الثوب)
پرزه جامه * واخذه بزابره)
گرفت آن را همه
(زُوبُر الثوب) بضمتین پرزه
جامه
(اخذه بزبوبره) گرفت آن را
همه
(مِزْبَر) کمنبر قلم
(ارض مَزْبَرة) زمین زنبور ناك
حذفوا الزنابیر ذات کما قالوا ارض
معقرة و مثعلة اعذا تعقارب
و ثعالب

(مُزْبَرانِيّ) بالفتح مرد كلان ريش وكذلك أسد مُزْبَرانيّ

(مَزْبُور) نبشته * وبئر مزبورة چاه بسنك برآورده *

(ثَوْبٌ مُزَوْبَرٌ) جامهٔ پرزه برآورده ثوب مُزَيْبَر بالياء مثله

(زَوْبَرَ الثَّوْبَ زَوْبَرَةً) پرزه برآورد جامه

(اِزْبَأَرَّ الرَّجُلُ) بزرك جثه ودلير كرديد

(تَزْبِرَة) نبشتن وخط يقال انا أعرف تَزْبِرَتي اى خطّي وكِتابتي

(اِزْبِئْرار) برپاي خاستن موي براندام وتهيج برآوردن سك وريستن پشم ونبات وآمادهٔ شر وبدى شدن مرد

زبرج

(زِبْرِج) بالكسر آرايش ازنكار وجواهر وجز آن وابر تنك باندك سرخى وزر

(مُزَبْرَج) بفتح زا ورا آراسته يقال زِبْرِج مزبرج اي مزين

زبرجد

(زَبَرْجَد) كسفرجل كوهري است سبز مائل بزردى ومعدن آن زمين مصر وشام است وآن نزديك فارابي واكثر حكما معرّب زمرد است نه جنس عليحده و بعض برانند كه زبرجد غير زمرد است * ولقب قيس بن حسّان لُقِّبَ بِهِ لجماله

زبردج

(زَبَرْدَج) زبرجد است وزنا ومعنى

زبرق

(زِبْرِقان) بالكسر ماه ومرد سبك ريش ولقب حُصَين بن بدر صحابي لجماله اولصفرة عمامته او لانّه لبس حُلّة وراح الى ناديهم فقالوا زَبْرَقَ حُصَين

(زَبارِبقُ المَنِيَّة) لمعان واضطراب آن وزردیها كه طارى شود

(زَبْرَقَ ثَوْبَهُ) رنكين كرد جامه را برنك سرخ يا زرد

زبرن

(زَبَران) محركة دهى است بجند ومذكوراست در زب ر

زبز

(زَبازاة) بالفتح زن كوتاه بالا زبازاة مثله

(زَبازِيَة) كعلانية بدى وفساد يقال في القوم زَبازِيَةٌ اى شر

زبط

(زَبْطانَة) بالفتح نيزهٔ ميان كاواك كه بدان مرغان را شكار كنند

(ض) زَبَطَ البَطُّ زَبْطًا بالفتح و زَبِيطًا) بانك كرد بط

زبطر

(زِبَطْرَة) بكسر اول وفتح دوم شهرى است ميان مَلَطْيَه وسُمَيْساط وآن ثغري است از ثغور روم ونامهٔ است به تيهاء مر روم بن يقن بن سام بن نوح را

زبع

(زَوْبَع) كجوهر مرد كوتاه بالا هذا ما في الصحاح وقال في القاموس الزَّوْبَعُ للقصير الحقير بالراء المهملة لا غير وتصحّف على الجوهري في اللغة وفي المشطور الذي أنشده مختلا مصحفا قال * ومن همزنا عِزَّه تبركعا * على استه زوبعة اوزوبعا * والرواية * ومن همزنا عظمه تلعلعا * ومن اجتاعزه تبركعا * على استه روبعة او روبعا * انتهى

(زَوْبَعَة) بالفتح نام شیطانی است
یا رئیسی از پریان و از اینجا است
که گرد باد را زَوْبَعَة وامّ زَوْبَعَة و
ابو زَوْبَعَة خوانند زَعَمُوا اَنَّهُ
شَیْطَان مَارِدٌ
(زَبِیع) کامیر مرد پر خشم و بد
خوی
(تَزَبُّع) خشمکین شدن و بد ... و بد
خلقی نمود در سخن درشتی و رنجش
و رنج گفتن گرفت و در راه راست
وفاق و نیکو اخلاق نرفت و متغیر
گردید
ز ب ع ب ق
(زَبَعْبَق) کسفرجل بد خلق از
مردم و جز آن زِبَعْبَاق کسرطراط
مثله
ز ب ع ب ك
(زَبَعْبَك) کسفرجل مرد شوخ
چشم بیباك زَبَعْبَکِیّ بیای مشدد
مثله
ز ب ع ر
(زَبْعَر) کجعفر گیاهی است خوش
بوی زَبْعَرِیّ کجعفری مثله و نوعی
از مرو
[(زِبْعَر) کدرهم گیاهی است
خوش بوی
(زِبَعْرَى) بکسر زا وفتح با و را
بدخوی درشت و بفتح وانکه بر روی
موی بسیار دارد از مردم و شتر
و مرد انبوه ابرو و ریش و درختی است
حجازی و رمح ماده یا حیوانی است
دیگر که پیل را بر شاخ خود بردارد
ونام پدر عبد الله قرشی صحابی
شاعر
(زِبَعْرَاة) زن بد خوی درشت * و
اذنٌ زِبَعْرَاة) گوش مطبر بسیار موی
(زِبَعْرِیّ) منصوبا کهرقلی نوعی
از تیر دراز پر
ز ب غ
(اَخَذَهُ بِزَبَغِهِ) محرکة جمله
و همه آن را گرفت
ز ب غ ر
(زِبْغِر) کدرهم لغتی است در زعبر
مهمله یا همان صواب است
ز ب ق
(لِحْيَةٌ زَبِيقَةٌ) کسفینة ریش
برکنده شده و لِحْيَةٌ مَزْبُوقَةٌ
مثله
(زَابُوقَة) موضعی است نزدیك
بصره در انجا جنك جمل واقع شد
و کوهه‌ها نه و شبه دهلیزی است
یَکُونُ فِیهِ زَوَایَا مُعْوَجَّة
(ن ض) زَبَقَ لِحْيَتَهُ) بر کند
ریش آنرا * وزَبَقَ الشَّیْءَ)
آمیخت آنرا * وزَبَقَ فُلَانًا)
بند کرد آنرا و بازداشت
(اِنْزَبَقَ فِي الْبَيْتِ) در آمد
در خانه
ز ب ل
(زِبْل) بالکسر سرکین
(زُبْلَة) بالضم لقمه
(زَبَلَة) محرکة چیزی یقال
مَا رَزَأْتُهُ زَبَلَةً یعنی کم نکردم
چیزی را
(زَأْبَل) کجعفر وتکسر الباء کوتاه
بالا و ترك همزه در ان اکثر است
* وزَابَل) کهاجر شهری است
بسند
(زِئْبِل) کزبرج وزُئْبُل بلا و
داهیة
(زِبَال) ککتاب آنچه مورچه
بدهان برداشته برد و چیز اندك
وحقیر یقال مَا اَصَابَ زِبَالًا و یضم
یعنی نرسید چیزی را
(زِبَالَة) ککتابة موضعی است

ازان موضع است محمد بن ... بن
بن عباس * ومحمد بن حسن بن
زبالة) محدث است * و نیز
زبالة) نام دختر عتبة بن مرداس
که شاعره است
(زبالة) بالضم نام جد پدر مالك
بن حويرث بن اشيم و موضعی
است و چیز اندك يقال ما فی البئر
زبالة يعنی نيست در چاه چیزی
ازآب * وكذا ما فی الاناء زبالة
ای شیء
(جعفر بن محمد زبالی) محدث
است
(زبیل) کامیر سرگین وکلوی
خشك میان تهی که در روی زنان
پنبه نهند وانبان یاخنور زبل)
ککتب و زبلان بالضم جمع
(زبیل) کسکین کلوی خشك
میان تهی کرده که زنان در روی پنبه
وجز آن نهند وانبان یاخنور * و
فی الحدیث لا تقبل صلوة الزبیل
ای الذی یدافع الاخبثین کذا
روی والمشهور بالنون
(زنبیل) کقندیل وقد یفتح
جمع زنابیل کسکین است * واحد

نهاوندی بن حسین بن احمد بن
زنبیل راوی تاریخ بخاری است
از ابوالقاسم اشقر از بخاری
(مزبلة) بالفتح وقد تضم الباء
سرگین جای
(ض) زبل زرعه) نیرو داد
کشت را بسرگین * وکذا ازبل
الارض

زب ن

(زبن) بالفتح راندن وفروختن
بار درخت را بر درخت بتخمین
به خرما بعالهیمانه والفعل من
ضرب * وسپوختن وبزانو زدن شتر
کسی را یقال زبنت الناقة اذا ضربت
بثفنات رجلها عند الحلب والزبن
بالثفنات والرکض بالرجل والخبط
بالید * وسخت راندن * وبیت
زبن) بالفتح خانه که در رویك
سو باشد از خانها
(زبن) بالکسر حاجت یقال قد
اخذ زبنه من المال ای حاجته
(زبن) بالتحریك جامه که بر قطع
خانه باشد مانند حجله ومثل آن
ورناحیه وکرانه
(زابن) کصاحب دیو سرکش

رچارش ودوزخ بان
(زابنة) پشته است در وادی رآن
منعطف آن وادی است
(ابوالزبان زبانی) کسحاب
محدث است * رزبان بن مرة)
در ازد است * رنیز زبان) نام
پسر امرء القیس وسرکش از مردم
وپری
(بنو زبینة) کسفینة حی است
زبانی بتخفیف با منسوب است
بوی
(زبن) کعتل سخت رانند ه * و
زبنتا الناقة) تعتلة دو پای
شتر ماده
(زبون) کصبور کول رناد ان و
حریف ومقابل وبدین معنی
مولد است * وچاه که در نورد یا
در میانه آن که آب در آن گرد آید
وا پس رفتگی باشد * وناقة
زبون شتر ماده بسیار راننده وزننده
مردم را * وحرب زبون) جنك
که در آن بجهت کثرت وانبوه بعض
مردم دفع کنند مر بعض را
(زبنیة) بالکسر والتخفیف دیو
سرکش ومردم سخت درشت و

مرهنگ سلطان و دوزخ بان زَبانِيَة جمع * یا واحد آن زبان یا زابن است یا زِبْنِيّ.
(زِبِّين) کسکین آنکه بول و غائط را از خود دفع کند و قضا نماید و منه الحدیث لاتقبل صلوة الزِّبِّين و یروی باللام و قد مرّ * یا آنکه بنا پسندی با زدارد و حبس نماید آن را
(زُبَانِيَان) بالضم دو ستاره اند روشن برد و شاخ برج عقرب و آن از منازل قمر است * و زُبَانِيَا الْعَقْرَب) مرد و شاخ کژدم است
(زَبُّونَة) بالفتح مشددة الباء و تضیم کردن و کردن کشی و کبر * و رجل ذُو زَبُّونَةٍ) ای مانع جانبه
(زَبَّان) کشداد لقب ابی عمرو بن العلاء مازنی * و زَبَّان بن قائد و محمد بن زَبَّان بن حبیب و احمد بن سلیمان بن زَبَّان راویان اند
(زَابَنَه مُزَابَنَة) قصد یکدیگر راندند.
* و نیز مُزَابَنَة) هرمای تر بر درخت بتخمین بعرمای خشک بپیمود و فروختن * و عن مالک هو کُلُّ جِزَافٍ لا يُعْلَمُ كَيْلُهُ وَلَا عَدَدُهُ وَلَا وَزْنُهُ بِيعَ بِمُسَمًّى مِن مَكِيلٍ وموزون ومعدود او بيع معلوم بمجهولٍ مِن جِنْسِهِ او بيع مجهولٍ بمجهولٍ من جنسه او هي بيع المغابنة في الجنس الذي لا يجوز فيه الغبن
(اِنْزِبَان) یک سو شدن یقال اِنْزَبَنُوا ای تَنَحَّوْا

زب ن ج

(ابن زَبَنَّج) کسفنّج لمزابن هَرِمَة روایت دارد

زب ت ر

(زَبَنْتَر) کغضنفر مرد کوتاه بالا و مرد زشت روی کوتاه و داهیة و بلا
(زَبَنْتَرِي) بلا و فتنه
(تَزَبْتُر) تکبر کردن یقال مرّ يَتَزَبْتَرُ علينا اي مرّ متكبرا

زب ه م

(زَبْهَمَة) بالفتح کمرحلة کردن و نوعی از شتاب رفتن

زب ی

(زُبْيَة) بالضم پشته بلند که آب بران نرود زُبًى جمع * و فی المثل وقد بلغ السيل الزُّبى و زحق شعضعى گویند که از حد خود در گذرد و همچنین در امری که در شدت بحد ی رسد * و مغاکی جهت شکار شیر رد ده و واد ی است و بفتح او هو الصواب
(زَابِيَان) دو نهر اند در پایین هرات و آن را زَابَان هم گویند
(اُزْبِيّ) بالضم شتاب زدگی و شادمانی و سبکی و رفتار مختلف و شر و بدی و کاری بزرگ و هوا فعول بالضم اَزَابِي جمع
(زِبِيبَا) بکسر زا و با ی اول جد والد محمد بن علی بن ابی طالب که شیخ سلفی است
(ض) زَبَاهُ زَبْيًا) بالفتح بار کرد آن را از پس راند و برا * و زَبَاهُ بِشَرّ) بدی رسانید آن را * و زَبَاهُ الی هذا) خواند آن را
(اِزْبَاء) بار کردن
(زَبَّاهُ تَزْبِيَة) ازپس راند آن را * و زَبَّى اللَّحْم) گوشت را در زبیه گذاشت جهت شکار * و نیز تَزْبِيَة) زبیه ساختن برای شکار شیر و دده

(اِزْدِبَاه) بار کرد آن را از پس زانو و عار

(تَزَبِّی) زبیه ساختن برای شکار دد

(تَزَابِی) نوعی از رفتار آهسته با تکبر و نازو تکبر کردن

باب الزاء فصل التاء

ز ت ت

(زَتّ) بالفتح آراستن والفعل من نصر یقال زَتَّ العروسَ اذا زیّنتها

(تَزْتِیت) آراستن

(تَزَتُّت) آراسته شدن یقال زَتَّتُّ العروسَ فتزتّتت هی وکذا زَتَّیْتُ العروسَ فتزتّت بالابدال

ز ت خ

(ن) زَتَخَ القُرَادُ زُتُوخًا) در آویخت کنه بچیزی که چسپیدن بآن

باب الزاء فصل الجیم

ز ج ب

(زُجْبَة) بالضم کلمة یقال ما سمعتُ منه زُجْبَةً ای کلمةً

ز ج ج

(زَجّ) بالفتح بن نیزه زدن کسی را والفعل من نصر یقال زَجَجْتُ الرجلَ اذا طعنتَهُ بالزُّجّ * ونیز انداختن و دویدن شترمرغ

(زُجّ) بالضم تیزی آرنج و آهن بن نیزه و پیکان تیر زِجَاج ککتاب و زِجَجَة بکسر زا و فتح جیم جمع * و موضعی است در ناحیهٔ ضریّة و آبی است * و (زُجّ لاوة) موضعی است

(زَجَج) محرکة درازی و باریکی ابرو

(زُجُج) بضمتین عُمران رام و چوب دستیها ی سنان دار یا آلات جنگ یا پیکان

(اَزَجّ) شترمرغ درازگام زُجّ بالضم جمع * وانکه بالای خرد و چشم آن پر سپید باشد * و رجلٌ اَزَجُّ) مرد باریک و کشیده ابرو

(زَجَّاء) شترمرغ ماده درازگام و زن باریک و کشیده ابرو

(زُجَاج) کغراب و یثلث آبگینه زُجَاجَة یکی * و قوله تعالی المصباحُ فی زُجَاجَةٍ هی القندیلُ

(زُجَاجِیّ) بیای مشدد آبگینه فروش و ابو القاسم بن ابی حریشة صاحب اربعین یوسف بن عبد الله لغوی محدث صاحب تصانیف مفیده و عبد الرحمان بن احمد طبری و ابو علی حسن بن محمد بن عباس و فضل بن احمد بن محمد

(زِجَاجُ الفَحْل) بالکسر دندان نیش شتر * و اَجْمَادُ الزِّجَاج) موضعی است بعمان

(زَجَّاج) کشداد آبگینه ساز وابو القاسم عبد الرحمان زَجَّاجِی ابن اسحق صاحب الجمل منسوب است بسوی شیخ خود که ابو اسحق زَجَّاج است

(مِزَجّ) بالکسر نیزهٔ خرد و کوتاه

(مَزْجُوج) دلوی که کرد تا تراشیده شود و لب آن را باهم دوزند

(رُمْحٌ مُزَجٌّ) نیزهٔ با زج

(اَزْجَجْتُ الرُّمْحَ) آهن دادِ بن نیزه در آوردم

(زُجِّجَ الحَاجِبُ) دراز و باریک کرد انید ابرو را * و نیز تَزْجِیج) راست و برابر کردن چیزی را

(اِزْدَجَّ الحَاجِبُ اِزْدِجَاجًا) تمام و تاد نباله شد و چشم رسید

ابرو

زج ج

(ف) زَجَّهُ زَجًّا) بالفتح
جراشیدن آن را

زج ر

(زَجْر) بالفتح نوعی از ماهی
بزرك وبحرك زُجُور جمع
بعيراً زَجَراً) شتري كه در مهرهاي
پشت او شكستكی و بریدكی باشد
از بیماری یا از پشت ریش
(زَجُور) كمبور شتر ماده كه بچشم
بشناسد و ببوي كردن ناشناسا كرد د
و ناقة كه شیر ندهد تا انكه زجر
كرده شود و ناقة كه بچهٔ دیكر را
بوي كند و شیر ندهد
(زاجِر) برانكیزنده بركاري
(زاجِرات) ملائكه موكل بر ابر
و باد و منه قوله تعالى فالزاجرات
زَجْراً اى الملٰيكة تزجر السحاب
زَجْراً
(ن) زَجَرَهُ زَجْراً) باز داشت
اورا و نهي كرد * وزَجَرَ الكَلْبَ
وبِهِ) باز داشت آن را ورانید *
وزَجَرَ البَعيرَ) از پس راند شتررا
* وزَجَرَتِ الناقةُ بما فِي
بَطْنِها) انداخت انچه در شكمش
بود * و نیز زَجْر) فال كوئي كردن
بمرغان و بانك بر زدن بر آن يقال
زَجَرَ الطَّائرَ زجرا اذا تفاءل به بان يكون
كذا وكذا فتهره * وفال كوي بمرغان
و بستاركان و جز آن و بانك برزدن
بر ستور تا تيز رود
(اِزْدَجَرَهُ) باز داشت آن را
و نهي نمود * وازْدَجَرَ هُو) باز ايستاد
لازم متعدي * وازْدَجَرَ الطَّائرَ)
فال كوى كرد بمرغ
(اِنْزَجَرَ) باز ايستاد

زج ل

(زَجَل) محركة بازي و آواز
و نشاط و طرب و بر داشتن بانك
و فريا در الفعل من سمع
(زَجِل) ككتف مرد بلند آواز
* وبيتٌ زَجِلٌ) خانه كه در ان
باد بسيار بانك كند * وسَحابٌ
زَجِلٌ) ابر با بانك
(زُجْلَة) بالضم پوستكي كه ميان
دو چشم است و حالت و آواز مردم
و بفتح واثر واندكي از چيزي
و پارهٔ از هرچيز و جماعت مردم
يا عام است و بفتح زُجَل كصرد
جمع * و نام دختر منظور كه زن
زبير است يا نام مولاة معاويه يا مولاة
ما تكه دختر معاويه
(زاجِل) كصاحب مرد بلند
آواز * وحَمامُ الزّاجِلِ) كبوتري
كه آن را از دور رها كرده باشند
وانكه پيش پيش كله برد و كبوتر
دور پرواز و چوب مرتبند مشك
و بفتح زَواجِل جمع * وحلقه
آهن بن نيزه وقائد لشكر و نام اسپ
زيد الخيل * و نيز زاجَل) بفتح
جيم آب مني نر يا مني شتر مرغ
نر و كاهي در ين معني مهموز العين
هم آيد * وآبيكه از كون شترمرغ
نر رود در ايام حضانت بيضه و
نوعي از داغ كردن شتر يا عام است
(حَمامُ الزِّجال) بالكسر كبوتري
كه آن را از دور رها كرده باشند
(عقبةٌ زَجُولٌ) كمبور پشته
دور و بلند
(ناقةٌ زَجْلاء) شتر ماده تيزرو
(زِئْجِيل) بالكسر و با لهمز مرد
ضعيف اندام زِنْجيل بالنون مثله
(زُؤاجِل) كعلابط مرد ضعيف
صيت اند ام

زجل

(زَجَنْجَل) کسجنجل آئینه
(مِزْجَل) کمنبر نیزه یا نیزهٔ خرد
(مِزْجَال) کمحراب تیر پیکان وپر نانهاده
(ن) زَجَلَهُ وَبِهِ زَجْلًا بالفتح انداخت آن را وراند * ویقال لَعَنَ اللهُ اُمًّا زَجَلَتْ بِهِ ای وَلَدَتْهُ * وزَجَلَ بالرُّمْحِ آمن بن نیزه زد او را * وزَجَلَ الحَمَامَ رها کرد کبوتر را از دور * وزَجَلَ الماءَ فی رَحِمِها ریخت آب مرد و زهدان آن

زجم

(زَجْم) بالفتح شنیدن سخن خفی و ... والفعل من نصر * وهمچنین گفتن سخن یقال ما نَطَقَ فما زَجَمَ بحرفٍ ای ما نَبَسَ
(زَجْمَة) بالفتح وبضم کلمهٔ خفی ونرم یقال ما سمعت له زجمة ای نبسة وما یعصیه زجمة ای کلمة * و نیز (زُجْمَة) رطوبتی که با بچه برآید از شکم مادر
(زُجَّم) کسکر مرغی است
(بکیرًا زُجَمًا) شتر نرکه بانگ نکند

زجو

یا آنکه آواز را بلند نکند .
(زَجُوم) کصبور کمان سست آواز و دیوانگی وشتر ماده که بر بچهٔ غیر مهربان نه شود بوی کند ووحشت کرد

زجن

(زَجْنَة) بالفتح سخن نرم و خفی و درنفی استعمال کنند آن را یقال ما سمعت له زجنة ای کلمة ونبسة

زجو

(اَزَاجِی) حقیر واندک
(زَجَاء) روانی کار
(یقال هُوَ اَزْجَی بِهِ مِنْهُ) یعنی او روانتر و رواتر است در ان از ان
(زَوَاجِی) دمی است بنهجم
(ن) زَجَاهُ زَجْوًا بالفتح راند آن را و دفع کرد * وزَجَا الاَمْرُ زَجْوًا وزُجُوًّا وزَجَاءً بالفتح روان کردید کار و آسان وراست و درست شد و پایید ومنه عطاء قلیل یزجو خیر من کثیر لا یزجو * وزَجَا الخراجُ زَجَاءً بامانی کرد آمد خراج * وزَجَا فلانٌ

زحح

منقطع کردید خنده او ویقال ضحک فلان حتی زجا ای انقطع ضحکه
(مُزْجِی) کمکرم چیز اندک مُزْجَاة مونث ومنه بضاعة مُزْجَاةٌ ای قلیلة او ما لم یتم صلاحها
(اَزْجَاهُ) راند آن را یقال الریحُ تُزْجِی السحابَ والبقرُ تُزْجِی وَلَدَهَا ای تسوقه * وازجی به العیش) بسر برد بان زندگانی را
(رَجُل مُزَجًّی) آنکه خویشتن را بقومی چسپانیده باشد که نه از ایشان بود
(زَجَّاهُ تَزْجِیَةً) بنرمی راند آن را ویقال کیف تُزَجِّی الایامَ ای کیف تدافعها
(تَزَجِّی) بچیزی بس کردن یقال تزجیت بکذا ای اکتفیت به

باب الزاء فصل الحاء

زحب

(ف) زَحَبَ الیه زُحُوبًا نزدیک او کردید

زحح

(زَحْزَح) بالفتح دوری یقال هو بزحزح منه ای بمعزل

(زَحْزَاح) بالفتح دور رو موضعی
است
(ن) زَحَّهُ زَحًّا) دور کرد او را
از جای وی و راند وزود کشید
آنرا
(تَزَحْزَحَهُ عَنْهُ) کذا زحزحه
دور کرد آنرا از وی
(تَزَحْزُح) دور شدن یقال زحزحته
عنه فتزحزح ای باعدته فتباعد

ز ح ر

(زَحْرُبْن قَیْس) بالفتح و زَحْر
بن حِصْن و زَحْر بن الحسن
محدثان اند
(زُحَر) کصرد بخیل و زفت
(زَحِیْر) کامیر آواز دم سرد یا ناله
برآوردن و سخت روان شدن شکم
و پیچاک شکم که خون بر آرد و
الفعل من فتح و ضرب
(زُحَار) کغراب بمعنی زحیر است
و رحمه زُحَارَة مثله# وعلتی است
مرشتران را
(زَحْرَان) کسکران بخیل
(مزحور) مرد زفت
(ف) زَحَرَتْ بِهِ اُمُّهُ) زاد اورا
مادر او # و زَحَرَ الْبَخِیْلُ) دم
سرد برآورد از گرانی سوال کسی
وزَحَرَهُ بِالرُّمْحِ) مر شکست
آنرا و خسته کرد به نیزه # وزُحِرَ)
مجهولا بخیل کرده شد مَزْحُوْر
نعت است ازان
(زَاحَرَهُ مُزَاحَرَةً) دشمنی کرد
با او
(تَزْحِیْر) سخت پیچاک کردن
شکم و روان شدن آن و سخت مبتلا
کرده شدن بعلت پیچاک # و نیز
تَزْحِیْر) مردن بچه ناقه یک ماه
پیش از ایام ولادت پس کوی را
در مخلاه کرده یک شب در کس
آن کذارند و بینی وی را بند کنند
سپس آن کوی را از فرج آن برآرند
و بچه نو زاد ناقه دیگر را بوی
بنمایند پس ناقه گمان می برد
که حالا بچه داده است و بینی آن
را بکشایند پس آن ناقه بوی کند
آن بچه را و مهربان شود پس
می دوشند آن را این فعل تزحیر
است یقال زَحَرْتُ النَّاقَةَ اذا فعلت
معها ذلک
(تَزَحُّر) پیچاک کردن شکم و دم
برآوردن و به بیماری زحیر مبتلا
شدن و روان شدن شکم و زادن
زن بچه را یقال تزحّرت عنه امّه
ای ولدته

ز ح ف

(زَحْف) بالفتح لشکر رونده سوی
دشمن و جهاد و لشکر گران
(نَارُ الزَّحْفَتَیْنِ) آتش شیح که
گیاهی است و آتش الاء که درختی
است بدان جهت که آتش بدین
دو چیز زود در گیرد
(زُحَفَة) کهمزة آنکه در بلاد بسیار
نرود و سفر نکند
(زَاحِف) کصاحب شتر مانده کشان
رونده از ماندگی زَوَاحِف
جمع # وسَهْمٌ زَاحِفٌ) تیر غیران
رونده تا نشانه و نا مرده ی آنکه
بشکم راه رود
(زَحُوْف) کصبور شتر مانده اصل
کشان رونده از ماندگی زَاحِفَة
مثله
(زُحَیْف) کزبیر کوهی است و
جاهی است
(زَحَّاف) کشداد نام مردی
(زَحْنَفَقَة) آنکه مرد بی پاشنه
او بر هم دیگر زند در رفتن و آنکه

زمین غیژد

(مِزْیَحَفَة) کمعبیرد هی است بزیید

(مِزْحَاف) بالکسر شتری که عادت آن سپل کشان رفتن باشد

(مَزَاحِفُ الْحَیَّات) جایهای غیژیدن ماران * ومَزَاحِفُ السَّحَاب) جایهای افتادن قطره های باران

(ف) زَحَفَ اِلَیْهِ زَحْفًا) بالفتح وزُحُوفًا وزَحَفَانًا محرکة رفت بسوی وی * وزَحَفَ الدَّبِیّ) پیش کردیدن ملخ پیاده * وزَحَفَ الصَّبِیُّ) غیژیدن کودک * و زَحَفَ الْبَعِیْرُ) سپل کشان رفت شتر از ماندکی * ونیز زَحْف) غیژیدن تیری که فرود نشانه افتاده تا نشانه

(مُزْحِف) کمحسن شتر مانده شده * ورجلٌ مُزْحِفٌ) صاحب شتر مانده

(أَزْحَفَ لَنَا بَنُو فُلَانٍ) زحف کردیدند بسوی ما * وأَزْحَفَ فُلَانٌ) بنهایت مطلوب خود برسید * وأَزْحَفَ الْبَعِيْرُ) مانده کردید شتر * ونیز اِزْحَاف) صاحب شتر مانده سپل کشان شدن یقال أَزْحَفَ الرَّجُلُ اِذَا اَعْیَتْ دَابَّتُه وکذا أُزْحِفَ عَلَیْهِ غیر معمی للفاعل

(زِحَاف) بالکسر در شعر افتادن حرفی است میان دو حرف پس یکی بدیکری نزدیک شود

(شِعْرٌ مُزَاحَفٌ) بفتح الحاء شعری که دران زحاف واقع باشد

(اِزْدَحَفَ) رفت بسوی او

(تَزَحَّفَ اِلَیْهِ) بتکلف رفت بسوی او باهام است

(تَزَاحَفُوا فِی الْقِتَال) همدیکر نزدیک کردیدند

زحقف

(زَحْنَقَف) کجحنفل آنکه بر زمین غیژد ر آنکه مرد وبی پاشنه او بر همدیکر زنند در بیرون تال والقیاس من جهة الاشتقاق ای بکون بغاثین وتقدیم

زحك

(ف) زَحَكَ یَعِیْرُهُ زَحْكًا و زُحُوكًا) مانده شد شتر * و زَحَكَ بِالْمَكَانِ) اقامت کرد دوان ونزدیک کردید * وزَحَكَ عَنْهُ) دور شد ازوی از لغات اضداد است

(أَزْحَكَ فُلَانٌ) صاحب شتر مانده کردید

(زَاحَكَهُ عَنْ نَفْسِهِ) دور کردانید او را از خود

(تَزَاحَكُوا) همدیکر نزدیک شدند ودور کردیدند

زحل

(رجلٌ زُحَلٌ) کصرد مردی که از کار دور ریخته وباشد وممنوعاً ستاره است از ستارکان وابرز یز سیاره بلغت انکلیسی یان * وغلام زُحَلَ) ابو القاسم منجم است

(مُزَحَلَة) کمعیزه جا دوری است که در سوراخ از طرف دم در آید ومردی که سیاحت بلاد نکند و سفر نکزیند وزنیکه خود را از کار دور دارد وکرد آن نکردد

(زَحِل) ککتف دور از جای خویش

(زَحِیْل) کامیر دور از جای ومقام خویش

(زَحُوْل) کصبور شتر ماده که

چون بترسد و آن را ترک کند و باز زحل بس روزی بکردانند از آب و از ان بار همواره از آب خور بیرون سوی کنار باشد * و عقبة زَحُولٌ) پشتهٔ دور و بلند
(الزِّحَلّ) بالکسر بیلام کلک شتری که بر آب خور شتران را رانند و بعد آب خورد
(زَيْحَلَة) بالفتح نوعی از رفتار تکبر
(زُحْلُولٌ) بالضم جای بلند و لغزان از ملامت و صفائی
(زِحْلِيلٌ) بالکسر جای تنگ و لغزان از صفائی و ملامت و شتاب رو و دور از جای خود
(مُزَحَّل) بالفتح جائی که آنجا زوال جویند و دور شوند از جای خود * مقصد و فی حدیث ان الله تعالی ان لی عنك لمزحلا ای منتدحا .
(ف) زَحَلَ عن مقامه زَحْلًا) دور رفت از جای خود و برآمد و دور کردید * و زحل عن مکانه زُحُولًا) دور کردید از جای خود ... موشد * زَحَلَت الناقة) همچنان ماند تو بر رفتن و درنگ کرد

ومنه حدیث ابن موسی فلما انصرف الصلوة زحل و قال ما انقد م زحلا من اهل بیته را فی فاخر ولم یؤم القوم
(تَزَحْوَلَ عَنْ مَقَامِهِ) در رفت از جای خود و دور کردید
(أَزْحَلَهُ) دور کرد او را به دور رفت و دور کردانید آن را
(زَحَّلَهُ تَزْحِيلًا) دور کردانید او را
(تَزَحَّلَ) دور شدن از جای

زح ل ط

(زُحْلُوط) بالضم مرد ناکس و فرومایه

زح ل ف

(زُحْلُوفَة) بالضم جای لغزان از بالا به نشیب که کودکان بوی بلغزند یا جای نشیب تا بان و هی لغة فی العالیة * و جانور کیست که جای که برنگاه می رود و چه و ره می ماند زَحَالِف و زَحَالِيف جمع
(زَحْلَفَهُ زَحْلَفَةً) غلطانید آن را و دور کرد او را * و زحلف الإناء) پر کرد آوند را * زحلف

لِفلان الفا) داد او را هزار * زَحْلَفَ فِي الْكَلَام) حتا می کرد در سخن
(تَزَحْلُف) غلطیدن و دور شدن
(ازْحَلَفَّ ازْحِلْفَافًا) دور شد و کنار کزید

زح ل ق

(زِحْلِق) کز برج باد جهت و تسل
(زُحْلُوقَة) مثل زحلوفة ... لغزیدن کودکان از بالا به نشیب و هی لغة تمیم زَحَالِق و زَحَالِيق جمع * و کور رو با نوع چوبین که آن را بر جائی بلند نهند و بر هرد و طرف آن جماعت کودکان نشینند و هر گاه یکی ... آن جهت کرانی میل فتادن کند همه باواز بلند کویند الا حلوا الاخلوا
(زَحْلَقَة) غلطانیدن
(التَزَحْلُق) غلطیدن

زح ل ك

(زُحْلُوكَة) بالضم جای لغزیدن کودکان از بالا به نشیب

شکار می زهوق است و آن بازی
باشد نیکو کرد کلك را ازحنالیك
جمع
(زَخْلَکَة) غلطانیدن را
(تَزَحْلُك) غلطید

زح م

(زَحْم) بالفتح مردم فراهم
آمدن کان و نام مردی
(زَحْمَة) بالفتح انبوهی * و
زَحْمَةُ الولادة زحمة آن است و
کش است
(زُحْم) بالضم مکة معظمه و آن
ام الزحم است
(زُحْمَة بن عبد الله کلبی)
بالضم قاتل ضحاك بن قیس است
در جنك مرج راهط
(زکریا بن یحیی بن زَحْمَوَیْه)
کنفطویه محدث است
(مِزْحَم) کمنبر بسیار انبوه یا
صفت انبوه
(ف) زَحَمَهُ زَحْمًا بالفتح و
زِحَامًا بالکسر انبوهی کرد او را
و تنگی نمود
(ابو مُزَاحِم) بکسر حا کنیت پیل
مرغ شکسته مرو و شاخ رکشت
نیست از حکام ترك که اول با عرب
جنك کرده * و مُزاحِم بن ابی
مُزاحِم زنوکوفی و مُزاحِم بن
ابی مُزاحِم مولای عمر بن
عبد العزیز و مُزاحِم بن زواد
محدثان اند و نام اسپی
(مُزَاحَمَة) انبوه درون و نزد یك
شدن یقال زاحم علی الخمسین
یعنی قریب به پنجاه رسید و انبوهی
کردن مثل یکدیگر
(اِزْدَحَمَ القَوْمُ علی کذا)
انبوهی نمودند بران و فراهم
آمدند
(تَزاحَمَ القَوْمُ عَلَیْهِ) انبوهی
نمودند بران و گرد آمدند

زح م ر

(زَحْمَرَ القِرْبَةَ زَحْمَرَةً) پر کرد
مشك را

زح م ك

(زُحْمُوك) بالضم کشوتاء ...
زَحَامِیك جمع

زح ن

(زَحَن) بالفتح مرد کوتاه بالا
زُحَن کصرد مثله
(زَحْنَة) بالفتح کرهای هدیه
و تا فله با بار و توابع شود
(زُحْنَة) بالضم هم وادی * و
زُحْنَة بن عبد الله قاتل ضحاك
بن قیس است در جنك مرج
راهط یا آن بهم است و کفل شیت
(زُحَنَة) کهمزة زن کوتاه بالا
(زِنْحَنَّة) بالکسر و فتح حا و تشدید
نون کسفنّة مرد درنك کار
زحمت ده یعنا جمعه که طلب کرده
شود بسوی آن
(ف) زَحَنَ زَحْنًا بالفتح
درنك کرد * و زَحَنَ فُلَانًا عَنْ
مَکَانِهِ دور کرد او را از جای وی
(تَزَحَّنَ) درنك کرد * و نیز
تَزَحُّن بناپسندی کاری کردن
یقال تَزَحَّنَ الشَّرابَ و عَلَیْهِ اِذَا
تَکَارَهَ عَلَیْهِ بِلَا شَهْوَةٍ یعنی باکراه
و بی خواهش خورد آب را

باب الزاء فصل الخاء

زخ ب

(زَخْبَاء) بالفتح و المد شتر ماده
قوی و توانا بر سیر

زخ ب ر

(زَخْبَر) کجعفر نام مردی

زخ خ

(زَخّ) بالفتح سخت درخشیدن
آتش زَخِیخ مثله والفعل من ضرب
یقال زَخَّ الجَمْرُ زَخّاً وزَخِیخاً ای
بَرِق
(زَخّة) بالفتح زن وکینه وخشم
(زُخّة) بالضم گوسپندان ریزه
(امرأةٌ زَخّاخةٌ) کتّانة
زنیکه وقت جماع آب راند
(مِزَخّة) بکسر المیم وفتحها زن
وبالفتح فرج زن
(ن) زَخَّهُ زَخّاً میوخت و
انداخت او را بجماع واز پس راند
* وزَخَّ الحادِی تیز راند
شتران را * وزَخَّ المَرْأةَ گائید
زن را
(ض) زَخَّ زَخِیخاً خشم گرفت
وکینه ورزید وبرجست * وزَخَّ
ببَوْلِهِ انداخت کمیز را * و
زَخّتِ المَرْأةُ بالماءِ آب راند
در وقت جماع
(زَخْزَخَ المَرْأةَ) جماع کرد زن را

زخ ر

(زُخْرِیّ) عکردی دراز از
مرجیزی
(زاخِر) شرف بلند ومرد شادمان
* وبحرٌ زاخِرٌ دریای بسیار آب
وپر * وعِرْقٌ زاخِرٌ اصل نیکو
ونامی
(نَباتٌ زَخُورٌ) بالفتح گیاه تازه
نیک دراز بهم درپیچیده
(زَخْوَرِیّ) بیای مشدد علف تازه
بهم درپیچیده * وکلامٌ زَخْوَرِیٌّ
سخن تکبر
(نَبْتٌ زُخارِیٌّ) بضم وتشدید
یا گیاه تازه نیک بالیده بهم درپیچیده
* وزُخارِیُّ النَّباتِ و بفتح
شکوفه گیاه ونضارت وتازگی آن
* ومکانٌ زَخارِیُّ النَّباتِ
جائی که علف بهم درپیچیده باشد
(ف) زَخَرَ البَحْرُ زَخْراً بالفتح
وزُخُوراً پرشد دریا از آب وموج
زد * وزَخَرَ الوادِی نیک دراز
وبسیار آب گردید رودبار * و
زَخَرَ الشَّیءَ پر کرد آنرا * و
زَخَرَتِ القِدْرُ بجوش آمد
دیگ * وکذا زَخَرَتِ الحَرْبُ
یعنی بجوش آمد وگرم شد * و
زَخَرَ القَوْمُ بجوش آمدند
جهت تغیر وبرآمدن یا جهت
جنگ * وزَخَرَتِ النَّباتُ
گوالید گیاه وشکوفه آورد * و
زَخَرَ الرَّجُلُ بِما عِنْدَهُ فخر کرد
بآنچه که داشت * وزَخَرَهُ غالب
آمد او را در فخر واین معنی از
نصر بیشتر است * وزَخَرَ الرَّجُلَ
شادمان کردانید او را * وزَخَرَ
العُشْبُ المالَ فربه کردانید
گیاه شتران را ورونق داد * وزَخَرَ
الدِقَّ بر باد داد ریزها را
(زاخَرَهُ) نبرد کرد او را در فخر
(تَزَخَّرَ الرَّجُلُ) فخر کرد بچیزی
که داشت
(تَزَخَّرَ البَحْرُ) پرشد دریا از
آب

زخ رط

(زِخْرِط) بالکسر آب بینی شتر
وگوسپند وآب دهن آنها ونوعی
از گیاه
(زُخْرُوط) بالضم شتر کلان
سال
(زِخْرِیط) بالکسر آب دهن
گوسپند وشتر وآب بینی آن وگیاهی
است

زخ رف

(زُخْرُف) بالضم زر وکمال خوبی

چیزی را آراسته و آب طلا بر او مموه
و هو من حسن بآرایش دروغ و الوان
نبات زمین و جانورکی است
مانند مگس ... برپایه که بر آب
میرود برگشتی زَخَارِف جمع *
ونقش ونگار زرین ومنه الحدیث
لَمْ یَدْخُلِ الْکَعْبَةَ حَتّی اُمُرَ بِالزُّخْرُف
فَمُحِیَ

(زَخَارِفُ الدُّنْیَا) آرایش و
ملذات آن است * وزَخَارِفُ
الْمَاءِ) راه روها ءآب

(مُزَخْرَف) آراسته ظاهر

(زَخْرَفَ الْکَلَامَ مُزَخْرَفَةً) آراست
سخن راو بربست * و نیز زَخْرَفَةٌ
نگارین کردن چیزی را بزر
و مانند آن

زخ زب

(زُخْزُبٌّ) بالضم وتشدید الباء
درشت توانا و پرگوشت ومنه صَارَ
وَلَدُ النَّاقَةِ زُخْزُبًّا اِذَا غَلُظَ جِسْمُهُ
وَاکْتَنَزَ لَحْمُهُ

زخ ف

(زَاخِف) مرد متکبر

(ف) زَخَفَ زَخْفًا) بالفتح و
زَخِیفًا فخر کرد وتکبر نمود

(مُزْخِف) کمحسن مرد متکبر

(اَزْخَفَ اِزْخَافًا) تکبر کرد

(تَزْخِیف) بسیار گفتن و بتکلف
فصاحت نمودن و با گفتار زرکشی
کردن

(تَزَخُّف) نیکو و آراسته شدن

زخ ل ب

(مُزَخْلِب) للفاعل مرد استهزا
کننده بمردم

زخ ل ط

(زُخْلُوط) بالضم مرد ناکس و
در و ماییه یا صواب بجا است

زخ م

(زَخْم) بالفتح موضعی است و بالضم
کوهی است نزدیک مکه کذا فی
النهایة

(زَخِم) ککتف گندیده تباه
شده

(زَخَمَة) محرکة بوی جرش
تباه شده یقال فیه زَخَمَةٌ اَوْ خَلَصٌ
بِلَحْمِ السَّبُعِ

(زَخْمَاء) زن گنده بو

(ف) زَخَمَهُ زَخْمًا) بالفتح
سخت راند آن را

(س) زَخِمَ اللَّحْمُ) تباه شد و
گندید گوشت

(اَزْخَمَ اللَّحْمُ) گندید و تباه شد
گوشت

(اِزْدَخَمَ الْحِمْلَ) برداشت
بار را

زخ ی

(زُخَیّ عَنْبَرِیّ) کسمیّ الزاولاه
قرط بن عبد مناف صحابی است
بَرَّکَ عَلَیْهِ النَّبِیُّ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ
وَمَسَحَ رَاْسَهُ

زخ ی ر

(زَخْیَر) کجعفر نام مردی

باب الزاء فصل الدال

زد ب

(زِدْب) بالکسر حصه و بهره از
چیزی اَزْدَاب جمع

زد ر

(زَدْر) بالفتح بازگشتن والفعل
من نصر و منه فی قراءة ابو مثل
یَزْدُرُ النَّاسُ اَشْتَاتًا ای یصدر

(اَزْدَرَان) مرد وشانه ویقال
جَاءَ یَضْرِبُ اَزْدَرَیْهِ یعنی آمد
فارغ وتهی دست از هر چیز

(اَزْدَرَهُ اِزْدَارًا) بازگردانید آن
را لغة فی اصدر

زدم

(اِزْدِرَام) فرو بردن يقال اِزْدَرَمَهُ اِذَا ابتلعه

زدع

(زَدْع) بالفتح كابيدن والفعل من فتح يقال زَدَعَ المرأة اى جامعها

(مِزْدَع) كمنبر وجاى زود دريا بندة كاررد رآينه در آن

زدغ

(مِزْدَغ) كمنبر ناز بالش لغة فى المصدغ

(تَزَدُّغ) ناز بالش كرفتن و ناز بالش ساختن

زدف

(اَزْدَفَ اللَّيْلُ) تاريك شد شب لغة فى اسدف

زدق

(زِدْق) بالكسر راستى لغة فى الصدق ومنه اَنَا اَزْدَقُ مِنْهُ اى اَصْدَق

زدو

(زَدْو) بالفتح كوز باختن واندا ختن آن در مغاك والفعل من نصر يقال زَدَا الصَّبِىُّ الجوزَ وزَدَا بِهِ اِذَا لَعِبَ ورمى به فى الزِّدَاة وفى المثل بعلى المدعا زُدَة وقت تحريص بر چيزى كويند * رد سعدو ازكردن بجانب چيزى

(مِزْدَاة) بالكسر مغاك كوز اندا ختن بفارسى جانم است

(احمد بن مُزْدِى) محدث حرم است وآن را مُمْلِى هم كويند

(اِزْدَاء) احسان كردن يقال اَزْدَى اِلَيْهِ اى صَنَعَ معروفا

باب الزاء فصل الذال

زذب

(زَذَابِيَة) كثمانية دو دمانى است بيمامه

باب الزاء فصل الراء

زرب

(زَرْب) بالفتح جاى درآمدن وآغل كوسپندان ويكسر زُرُوب جمع * وكازهٔ صياد

(عَيْنُ زَرْبَة) بالفتح يا عَيْنُ زَرْبَى كسكرى سرحدى است نزديك مَصِيصَة

(زِرْب) بالكسر آبراهه

(ذَاتُ الزِّرَاب) بالكسر ازمساجد نبى اصحفا صلى الله عليه وسلم بزدو روزه از تبوك وآن را زِرَاب هم كويند

(زَرِيبَة) كسفينة آغل كوسپندان وكازهٔ صياد درجاى بود ورباش دده

(زِرْيَاب) بالكسر زرياب زر معرب است

(زَرَائِب) اهل الجمع شهرى است بيمن

(يَوْمُ الزَّرِيبَة) كامير از روزهاى عربان است

(زَرَابِى) بالفتح بساطها وكستردنيها وهرچه كه كسترده وتكيه بران كرده شود واحد آن زِرْبِىّ است بالكسر ويضم * وكياه زرد يا كياه سرخ سبزى آميز

(مِزْرَاب) بالكسر ناودان

(ن) زَرَبْتُ لِلْغَنَمِ زَرْبًا بالفتح آغل ساختم براى كوسپندان

(س) زَرِبَ الْمَاءُ زَرْبًا روان كرديد آب

(اِزْرَبَّ النَّبْتُ اِزْرِبَابًا) كاه رسته شد كياه يا سرخ سبزى آميخته كرديد

(اَنْزِرَاب) در کمین نشستن صیاد

زربع

(زَرْبَع) کجعفر نام پسر زید بن کثوة

زربن

(زُرْبُون) بالضم پاپوش لغة مغربية ويحرك

زرت

(اَنْزَرُوْت) صمغ درختی است خار دار صفاد آن ادرام ورمل و رمص را نافع

(ف) زَرَتَهُ) خبه کرد اورا

زرج

(زَرْج) بالفتح شور وآواز اسپان

(زَرَجُون) محرکة کقربوس ... درزیاشاخهای آن وهی رآب باران صافی که بر سنك گرد آمده باشد ورنکی است سرخ قال و ذكره الجوهري في النون ووهم الا ترى الى قول الراجز * هَلْ تَعْرِفُ الدَّارَ لِاُمِّ الْخَزْرَجِ * مِنْهَا فَظَلْتَ الْيَوْمَ كَالْمُزَرَّجِ * اى كالنشوان انتهى منه اجابى الجمهور قد ذكره فى النون ايضا

(زَرْجَنَة) کرنتن بعض بعرکهامانة مبنى وا وبعض زمين راوگر پزى وغير يسبنو النون زائدة

(ن) زَرَجَهُ) آهن بن نيزه زد اورا

(مُزَرَّج) کمعظم مست شراب

زرح

(زَرْوَح) کجعفر پشتهٔ خرد واپشتهٔ پهنا پست باريك تودهٔ كج زَرْوَحَة بالتاء مثله زَرَاوِح جمع

(زُرَّاح) کرمان خوش حرکات

(مَزْرَح) کمسکن زمين پست هموار

(ف) زَرَحَهُ زَرْحًا) سر شکست اورا

(ص) زَرِحَ زَرْحًا) درگذشت از جایی بجای دیگر

زرد

(زَرْد) بالفتح دمی است با سفراين

(زَرْدَة) بالفتح قلعة است بلد رتنك وکوهی است بشيراز

(زَرِد) ككتف زود فرو برنده بحلق

(زَرَد) بالتحريك زره بافته

(زَرُود) كصبور موضعى است به

(زَرَدَان) محركة كش بل انه جهت كه فرو مى برد نره را يا از جهت تنگى خود خبه مى كند آن را

(زِرَّاد) كشداد زره گر

(زِرَاد) ككتاب ريسمان كه بوى كلو شتر بندند تا نشخوار بدهان نيارد ودرّه وتازيانهٔ چوبين

(زَرَنْد) كسمند شهرى است بكرمان ودهى است با صبهان ازان ده است محمد بن عبّاس نحوى وموضعى است نزد بلد مدينة

(زَرَاوَنْد) فارسى است مستعمل عرب وآن بيخى است بسطبرى انگشتى وزراوند زراوند وآن دو قسم است زراوند طويل وزراوند مدحرج كه زراوند گرد نامند ش مدر بول وحيض وترياق سموم حيوانى ونباتى وقاتل اقسام كرم معده

(مَزْرَد) بالفتح گلو وخشك ناى گلو

(مِزْرَد) كمنبر رشته كه بدان گلوى شتر را بندند وخبه كنند تا نشخوار از شكم بدهان نيارد

(مُزَرْوَد) حلق خبه كرده

(ن) زَرَدَهُ زَرْدًا) بالفتح خبه

کرد آن را * و (زَرَدَ الدِّرْعَ) بافتن زره را و درهم افکند حلقها را

(س) (زَرِدَ اللُّقْمَةَ زَرْدًا) بالسکون والحرکة فرو برد لقمه را

(مُزَرِّد) کمحدث لقب برادر شماخ

(اِزْدِرَاد) فرو بردن بگلو لقمه وجز آن

زردم

(زَرْدَمَة) سر حلقوم و تنگی آن تا جای فرو بردن از گلو

(زَرْدَمَهُ) خبه کرد آن را یا فشرد گلوی وی را و بگلو فرو برد آن را

زرر

(زَرّ) بالفتح نام جد عبد الله خوارزمی است * و (وَارِم بن زَرّ) صحابی است * و (زَرّ بن کِرْمَان رَازِی) مراورا ذکر است در آثار * و نیز گویک بستن پیراهن را یقال ازرر علیک قمیصک وزره ثلث لغات * و راندن و منه هو یزر الکتائب بالسیف و نیز نیزه زدن و موی برکندن و گزیدن بدندان و تنگ کردن هر دو چشم و سخت کرد آوردن و تنگ بستن یا حرکت دادن متاع را

والفعل من نصر * و (زِر) بیاد فعل یقال زر عقله یزر و یزر

(زِرّ) بالکسر گویک گریبان و جز آن (ج) أَزْرَار و زُرُور (جمع) * و تخم مرغ و استخوانکی است زیر قلب و آن قوام و عماد اوست و مغاکچه که در آن کناره شانه از سر بازو می گردد و کناره سرین که در مغاکچه است و چوبی است از چوبهای خیمه و تیزی تیغ * (زِرّ بن حُبَيْش) تابعی است و گویند انه لزر من ازرارها یعنی او نیکو چرانندهٔ شتران است * (ذُو الزِّرَّيْن) لقب سفیان بن ملجم یا ملجّج فزاری است * و (زِرّ الدِّين) قوام و عماد دین * و گویند (هو زِرّ مَالٍ) یعنی او عامد و دانا است بمصلحت شتران * و (زِرّ الوَرْد) غنچه گل یا ثمر آن است یا چیزی است که بعد از ریختن برگ گل باقی باشد

(زِرَّة) بالکسر نشان گزیدگی و نام اسپ عباس بن مرداس صحابی و بفتح وکان یقال له فی الجاهلیة فارس زرّة * و نام اسپ جمیع بن منقذ و نوعی شتران یقال بها زرة

اذا اکلت الابل سمانا رقالی فی القاموس هو تصحیف وموضعه فصل الیاء

(زَرَر) محرکة ستم کردن و افزونی جستن بر کسی والفعل من سمع یقال زَرِرَ فلان اذا تعدّی علی خصمه * و عاقل شدن بعد کولی

(زَرِير) کامیر تیز خاطر سبک روح و گیاهی است که بوی رنگ کنند و برافروخته و سرخ شدن چشم والفعل من سمع * و (سَلْم بن زَرِير عُطَارِدِی بصری) از تبع تابعین است

(زَرِيرَان) دهی است به بغداد

(عَبْدُ الله بن زُرَيْر) کزبیر تابعی است

(زَارَّة) مگس کبود یا سرخ که بر شتر نشیند

(زُرْزُر) بالضم نوعی از مرغان * و (زُرْزُر بن صُهَيْب) محدث است

(زُرَارَة) بالضم آنچه بیفتد از پی د ردیلر تا بچسپد بدان * و (زُرَارَة بن ابی اوفی یا اوس) و (زُرَارَة بن عمرو) و (زُرَارَة بن قیس بن

حارث را ابو عمرو زرارة هم
منصوب صحابیان اند * و نیز
(زُرَارَة) محله است بکوفه و نام پسر
یزید بن عمرو بکالی
(زَرْزَار) بالفتح تیز خاطر سبك
روح
(زِرْزَار) بالکسر سرهنك روم که
ده هزار مرد جنکی در زیر حکم او
باشند زرا زرة جمع
(زُرْزُور) کعصفور مرد چ تملك
و مرغی است زرا زیر جمع * و
کویند هو زرزور مال یعنی او
دانا و ماهر است بمصالح شتران
(زُرْزُوری) بیای نسبت
هم زرزك
(زُرَازِر) کعلابط تیز خاطر سبك
روح
(حمار مِزَرّ) بالکسر خر کزنده
(تزرزر بالمکان) ثابت کردید در ان
جای * و نیز زَرْزَرَة بانك کردن
مرغ زرد رام کردن کسی برخوردن
زرزر
(تَزَرْزَر) جنبید و متحرك شد
(اِزْرَار) دم فرو بردن ملخ بزمین
تا بیضه نهد

(مُزَارَّة) یکدیکر را کزیدن

زرز

(زَرِیز) کامیر مبلغ پاکیزه و عاقل
استوار رای

زرط

(زِرَاط) بالکسر لغة فی الصراط
(نص) زَرَطَ اللُّقْمَةَ زَرْطًا فرو برد
لقمه را

زرع

(زَرْع) بالفتح کشت و فرزند
زُرُوع جمع * و خوشه و تخم
زَرْعَة یکی
(زُرْعَة) بالضم تخم و معرفة نام
مردی و زرعة بن مسلم بن جرهد
اسلمی از رواة حدیث است * و یقال
ما فی الارض زُرْعَة مثلثة و یحرك
یعنی نیست در زمین جائی که
کشته شود در ان
(زَارِع) کصاحب نام سکی و منه
قیل للکلاب اولاد زارع * و زارع
بن عامر صحابی است
(محمد بن سکی بن زُرَاع)
کغراب راوی صحیح بخاری است
از ابو عبد الله محمد فربری بن
یوسف بن مطر

(زُرَیْع) کزبیر نام مردی
(زَرِیعَة) کسفینة آنچه کشته
باشند آن را
(مَزْرُوع) کشت و کشته * و
(مَزْرُوعَان) از بنی کعب لقب
کعب بن سعد و مالك بن کعب
است
(زَرْعَان) بالفتح نام مردی
(زَرْعُونی) نام معجونی است
(زُرْعَان) بالضم نام مردی
(زِرِّیع) کسکیت آنچه خود
بروید از دانه افتاده وقت درو
در زمین ناهموار نا آراسته
(مَزْرَعَة) به تثلیث را کشتزار
(ف) زَرَعَ زَرْعًا کاشت تخم
را * زَرَعَهُ اللهُ رویانید آن را
خدای و یقال للصبی زَرَعَهُ اللهُ
ای جبره * و زُرِعَ لَهُ بَعْدَ شَقَاوَة
مجهولا رسید مال را بعد حاجت
و فقر
(اَزْرَعَ الزَّرْعُ) در ارشد زراعت
* و اَزْرَعَ النَّاسُ) قدرت یافتند
مردم بر زراعت
(مُزَارَعَة) بایکدیکر کشاورزی
کردن و زمین را بربعض حاصل آن

بكسي ذادن و تخم بر زمين ما نند
باشد
(مُزْدَرَع) كشت زار
(اِزْدَرَعَ) كاشت تخم را اصله
اِزْتَرَعَ ابدل لو هاد الّا لتوافق الزاء
(تَزَرَّعَ) شتافتن بسوي بد يعو
بعلّ و بالي يقال تَزَرَّعَ اِلَى الشّرِّ
اِذا تسرّعَ اليه

زرغب

(زَرْغَب) كجعفر كيه خته

زرف

(زَرُوف) كصبور ناقة شتاب رو
(زَرَافَة) كسحابة وقد تشدّد فاؤها
جماعت مردم يادة كس از ايشان
زَرَافَات جمع وجا نوري است
بفارسي آن را اشتركاو پلنك كويند
لِاَنَّ فيها تشابه من البعير والبقر
والنمر ومن زرف في الكلام اى
زاد لطول عنقها زيادة على المعتاد
ويضم اولها فيهما زُرافى جمع
(زُرافة) كتنا مة بسيار دروغ كو
وعلم است
(زَرَّافات) كشداد ات موضعي
است و جويكه در سر آن رمن
بند ندورد رطرف ديكر ولو مانند

آن بحته بد ان آب پا شي نما يند
(مَزْرَفَة) كمرحلة ادهي است
به بغداد ديوان وخراب
(ن) زَرَفَ زَرْفًا) بالفتح بزجهيد
* وزرف اليه) پيش در آمد *
وزرف في الكلام) زيادة كرد
در سخن * وزرفت النّاقة)
بشتافت و تيز رفت * وزرف
الرَّجُلُ زَرِيفًا) آهسته ونرم
رفت كانه ضد
(س ن) زَرِفَ الجرح زرفًا)
بالتحريك تازه شد زخم بعد به
شدن
(اَزْرَفَ اِزْرافًا) زرا فه خريد
* واَزْرَفَتِ النّاقة) بشتافت
* واَزْرَفتها انا) براندم آن را
وشتابانيد ملازم ستعد * وَاَزْرَفَ
الرَّجُلُ) پيش در آمد
(زَرَّفَ في الكلام تزريفًا)
زيادة كرد در سخن * ونيز تزريف)
باك كردن ود ورغمودن وافزودن
(انْزَرَفَ) دركذشت * وانزرفت
الرّيح) رفت وكذشت * وانزرف
القوم) در طلب آب وكيا رفتند

زرفن

(زُرْفِين) بالضم والكسر زنجير
درياعام است معرب است
(زَرْفَن صُدْغَهُ) همچو زفيز
ساخت زلف را مولدة ماخوذة من
الزرفين

زرق

(زَرْق) بالفتح دهي است بهامة
يا بمرو از ان ده است محمد بن احمد
بن يعقوب محدث
(زَرْقَة) بالفتح مهرة است انسون
كه زنان شوهر را بدان بند كنند
(زُرْق) بالضم پيكانها وسنانهاي
نيزه وريك تود ها است بدهناء
واحد آن اَزرق است يا زرقاء
(زُرْقَة) بالضم كربه چشمي
(زَرَق) محركة كربه چشم شدن
والفعل من سمع يقال زرقت عينه
* ونابينائي وسپيدي دست وپاي
ستور ورد راز موي كرد اكرد سم و
سپيدي بعض استخوان كه تمام آن
را انكرفته باشد
(اَزْرَق) كربه چشم ونابينا زُرق
بالضم جمع ودمنه يوسئل زرقا ايه
عميا * ونصل ازرق) پيكان نيك
صاف * ونافع بن الازرق)

مردی بود که گروه ازارقه از خوارج
منسوب اند بوی ..
(زَرْقَاء) گربه چشم مونث ازرق
است وموضعی است بشام ویمم
وهی ونام اسپ نافع بن عبد العزی
*وزَرْقَاءُ الْیَمَامَة) زنی بود از قبیله
جدیس که از سه روزه راه می دید
(زُرَیْق) کز بیر مرغی است *و
زُرَیْق خصی) شیخ است مرعبّاد
بن عبّاد را ونام مردی از بنی طی
ونام پسر ابان وخباب وی وپسر حمد
کوفی وپسر ورد وپسر عبد الله
مخرمی * واما کسانیکه نام پدر
ایشان زُرَیْق است عمار است
وعبد الله وعمر وهرد ومحمد موصلی
وبلدی وحسن واسحق ویحیی و
علی * وانکه جد او زُرَیْق است یوسف
بن مبارك وحسن بن محمد واحمد
بن حسن وحسن بن عبد الرحمن
ومحمد بن احمد وعبد الملك بن حسن
بن محمد ورد ومسلم بن زُرَیْق
اختلاف است بعض به تقدیم رای
مهمله گویند وبنو زُرَیْق جماعتی
است از انصار والنسبة زُرَقی کجهنی
* زُرَیْقی) بیای نسبت شاعری
بوده است .
(زُرَّق) کسکّر مرغی است شکاری
وآن باز سپید است یا چرخ یا باشه
زَرَارِیْق جمع * وسپیدی در
پیشانی اسپ
(زُرْقَان) بالضم لقب ابوجعفر زیات
محدث وپدر ابو عمرو شیخ
اصمعی * و مَحْجَرُ الزُّرْقَان)
ویفتح بحضرموت است
(زُرَیْقَاء) مصغرا ترید از شیر
وزیت ساخته وجانوری است
کوچك مانند گربه
(زَرْزَق) کجوهر کشتی خورد
(زَوْزَقی) استخوان پاشنه
(مِزْرَاق) بالکسر نیزۀ خرد وشتری
که رحل را پس افکند
(ض) زَرَقَهُ زَرْقًا) بالفتح مزراق
زد اورا * وزَرَقَ الْبَعِیْرُ) رحل را
پس افکند شتر * وزَرَقَ الطَّائِرُ)
سرگین افکند مرغ * وزَرِقَتْ
عَیْنُهُ نَحْوِی) برگردید چشم
او بجانب من وظاهر شد سپیدی
آن
(تَزَوْرَق) اندامت آنچه در شکم
او بود ورنج زد
(ازْرَقَّتْ عَیْنُهُ) برگردید چشم
او وظاهر شد سپیدیها او * وازْرَقَّتِ
النَّاقَةُ حِمْلَهَا) بیفکند اندامت
ماده شتر بار خود را
(انْزَرَقَ) بر پشت خفت * و
انْزَرَقَ الرَّجُلُ) پس ماند ورنك
کرد * وَانْزَرَقَ السَّهْمُ) ا
در گذشت تیر
(ازْرَقَّتْ عَیْنُهُ ازْرِقَاقًا)
برگردید چشم او وظاهر گردید
سپیدی او * ونیز ازْرِقَاق) کبود
شدن چشم وصاف گردیدن پیکان
وسنان ازْرِیقَاق مثله فی الکل

زرقف

(زَرْقَف) بشتافت
(ازْرَنْقَف) بمعنی زرقف است

زرقل

(زَرْقَلَ لِی بِحَقِّی زَرْقَلَةً)
داد حق مرا * وزَرْقَلَ الشَّعْرَ)
واهیلد موی را

زرقم

(زُرْقُم) بالضم سخت کبود چشم
للمذکر والانثی

زرك

(زُرَیْك بصری بن زُرَیْك)

کز بین محدث است

(س) زَرِكَ زَرَكاً) بالتحریك بد خلق کردید

زرم

(زَرْم) بالفتح ترس و پرهیز و رود باری است که در دجله میریزد

(زَرِم) ککتف مرد خوار کم یا رکم کرده وانکه بریك جا قرار نگیرد و تنك خوی و بخیل

(اَزْرَم) بالفتح کربه

(س) زَرِمَ الكَلْبُ وَالسِّنَّوْر) خشك شد پشغال آن بر کون آن * وزَرِمَ بَوْلُهُ) منقطع کردید کمیز او وکذلك زَرِمَ دَمْعُهُ وَكَلَامُهُ وكُلّ ما وَلّی وا نقطع

(ض) زَرَمَهُ) قطع کرد کمیز او را * وزَرَمَتْ بِهِ اُمُّه) زاد او را مادر او * ونیز زَرْم) قطع کردن اشك و سخن و جز آن

(اَزْرَمَهُ) قطع کرد کمیز را بر وی * واَزْرَمَ كَلَامَه) قطع کرد سخن را بر او * وفی الحدیث لاتُزْرِمُوا ابْنِی یعنی الحسن بن علی رضی الله عنهما ای لاتقطعوا علیه بوله

(زَرَّمَهُ تَزْرِيماً) قطع کرد کمیز براو * ونیز تَزْرِيم) قطع کردن اشك وسخن وجز آن بر کسی و تنك کردن و بخیل نمودن

(مُزْرَئِمّ) کمقشعر ترنجیده * و کرفته زَرَامِيم مثله

(اِزْرَامَّ بَوْلُهُ اِزْرِيمَاماً) منقطع شد کمیز او و با یستاد * ونیز اِزْرِيمَام) زاده شدن بچه و ترنجیده و کرفته شدن

زرم ج

(زُرْمُوج) کعصفور پا پوش

زرم ق

(زُرْمَانِقَة) بالضم جبه است از صوف یا آستین معرب اشتربانه ای متاع الجمّال ذلیل هی عبرانیة وفی الحدیث ان موسی اتی فرعون وعلیه زرمانقة

زرن ب

(زَرْنَب) بالفتح کیاهی است خوشبوی شبیه ببوی ترنج وآن را رِجْلُ الجَرَاد هم نامند وبفارسی مهر ترکستانی ملطف وبغایت مفرح وبا قوت قابضه ومقوی معده وجکر وجهت اسهال وتقویت هضم و رفع سردی مثانه و دفع سموم نافع * ونوعی از خوشبوی و زعفران و بشکل جانور دشتی و فرج زن یا فرج بزرك یا ظاهر فرج یا کوشت پارهٔ پس تندی فرج

زرن ب د

(زُرُنْباد) بضمتین بیخ نباتی است مقوی دل و محلل ریاح و مسمن بدن

زرن ج

(زَرَنْج) کسمند قصبهٔ است بسجستان

(زَرَنُوج) بالضم شهریست وراء اوزجند وآن را زَرُنُوق هم نامند

زرن خ

(زِرْنِيخ) بالکسر دهی است بصعید و سنکی است بفارسی وبهندی آن را هرتال کویند وآن پنج قسم است زرد و سرخ و سپید و سبز و سیاه واقسام آن از سموم است

زرن ق

(زَرْنَقَة) پوشیده خریدن چیزی با کثر قیمت بوعده و پس آن فروختن آنرا بکمتر قیمت بر دست

بانج یا برد مست دیگر بود بن معرب زرنه ای الذهب لیس معی * وانزرونی رحسن تام ز آب کشیدن بر زرنوق وبیع سلم و بنا کرده زرنوق را بر سر چاه

(زُرْنُوق) بالضم نهر کوچك ونام شهری است * ردبر الزُّرْنُوق) بر کوهی است که مشرف برد جله است بجزیره * و زُرْنُوقان) ویفتح دو دیوار چه در طرف چاه که نعامه را بر وی نهند و آن چوبی باشد که بکره را از وی در آویزند فَإِنْ كَانَتَا مِنْ خَشَبٍ فَهُمَا دِعَامَتَانِ وَقِيلَ نَعَامَتَانِ وَالْمُعْتَرِضَةُ عَلَيْهِمَا هِيَ الْعَجَلَةُ وَالْغَرْبُ مُعَلَّقٌ بِالْعَجَلَةِ

(زِرْنِيق) بالکسر زرنیخ معرب است

(زَرْنَقْتُهُ) پوشانیدم اورا جامه و پنهان کردم

(تَزَرْنَق) متغیر ودیگر گون گردید * وتَزَرْنَقَ فِي الثِّيَابِ) پوشید جامه را و پوشیده شد در آن * ونیز تَزَرْنُق بر زرنوق با جرت آب کشی کردن

(اِنْزَرَقَ فِي الْجُحْرِ) در آمد

در سوراخ و پنهان گردید * و انْزَرَقَ الرُّمْحُ) در کند بشت نیزه

زرنك

(عبد الرحمن بن زَرَنْك) محدث و پسرش ابو بکر محمد و نبیره اش حسن بن محمد محدثان اند

(زُرْنُوك) بالضم دسته آسیا

زرهم

(زُرَاهِمَة) کعلابطة داه آزاد وزن فربه نوجوان

زری

(زِرَة) بالکسر والتخفیف فربهی

(سِقَاءٌ زَرِيٌّ) کغنی خیك میانه

(رجلٌ مِزْرَاء) بالکسر مرد بسیار عیب کننده مردم

(ض) زَرَى عَلَيْهِ زَرْيًا بالفتح وزِرَايَةً بالکسر ومَزْرِيَةً ومَزْرَاةً وزُرْيَانًا) بالضم عیب کرد وعتاب نمود وخشم گرفت بر وی

(أَزْرَى عَلَيْهِ إِزْرَاءً) خشم گرفت وعتاب نمود وعیب کرد * وأَزْرَى بِأَخِيهِ) عیب ناك کرد اورا وافکند بر وی عیب را * امری را که اراده تلبیس او بدان دارد * وأَزْرَى بِالْأَمْرِ) خوار

داشت آن را وحقیر شمرد

(مُزْدَرِی) حقیر و خوار و عیب پیشه

(اِزْدِرَاء) حقیر داشتن کسی را وکم شمردن وعیب کردن

(مُسْتَزْرِی) حقیر و خوار

(اِسْتِزْرَاء) حقیر شمردن کسی را

تَزَرَّى عَلَيْهِ) عتاب کرد بر او و عیب نمود

زریان

(زُرِّين) مشددة الراء مرغی است سپید ولقب احمد رملی محدث * وعبد الله بن زَرِّين

دُرَيْنِيّ) شیخ است مر ابن ابی لقمه را معرب است ومعنا ش ذهبی یعنی ساخته از زر

(ضَدَاةٌ مُزَرَّنَةٌ) یا سنانه خنك

باب الزاء فصل الزا

ززز

قال اهمله جمهور المصنفین و فی بسیط النحو زَزَّهُ يَزُزُّهُ زَزًّا) یعنی میلی زد اورا

ززك

(زَوْزَكَتِ الْمَرْأَةُ زَوْزَكَةً)

جنبانيدن مرد وسرين وهرد وپهلوي
وخود براه رفتان
(زَنْزَك) كوتاه بالا متكبر زشت
زوي خرامان رفتار

زرز

(زَرَا) نام جد جد محمد بن محمود
بن ابراهيم بن نَبَا الفارقاني ونام
جد رابوا لخير بن زرزا كه محدث ثان
اند

باب الزاء فصل الطاء

زطط

(زُطّ) بالضم گروهي از هند معرب
جت بالفتح والقياس يقتضي
فتح معربه ايضا زُطّي يكي
(زُطِّيّة) جليپا يا چيزي است
بر شكل جليپا منسوب بزط
(اَزَطّ) مرد كج زنخ وخوار روي
وكوسه
(ن ض) زَطَّ الذُّبَابُ) بانك
كرد مگس

زطن

(زَطْنِيّ) محركة عبد الله بن محمد
بن فرج مكي محدث است

باب الزاء فصل العين

زعب

(زِعْب) بالكسر پاره وقبيلة است
(زُعْبَة) بالضم پاره از مال و
خري بود
(زَاعِب) كصاحب شهري است
يا نام مردي ورماح زَاعِبيّة وسنان
زَاعِبيّ منسوب باست بدان او هي
الرِّمَاح التي اذا هُزَّتْ كَان كُعُوبها
يَجْرِي بعضها فِي بَعْضٍ * ونيز
زَاعِب هادي بسيار رونده وسير
كننده درزمين
(زَعَابَة) كسحابة ده يست
بيمامه
(زُعَاب) كغراب موضعي است
بمدينه
(اَزْعَب) ناكس كوتاه بالا وزشت
هيات دربه
(زَعِيبُ النَّحْل) كاميز بانك
زنبور وعسل
(زُعَيْب) كزبير نام مردي
(زُعْبُب) كقنفذ نام مردي
(زُعْبُوب) بالضم ناكس كوتاه
بالا زُعْب بالضم جمع شُذُرْذُا
(محمد بن نِعمَة بن مَحْمُود
بن زُعْبَان) بالضم هادي
است متاخر
(زِعْبَان) بالكسر نام مردي
(ف زَعَبَ الاناءَ زَعْبًا) بالفتح
پر كرد آوند را وبريد وپاره كرد
آن را * وزَعَبَ الوَادِي) پر كرد بتك
رود بار * وزَعَبَ القِرْبَةَ) بر
داشت مشك پر را * وزَعَبَ المَرْأَةَ)
گائيد آن را بس پر ساخت وي را از مني
* وزَعَبَ البَعِيرُ بحمله) گران
بار رفت يا دفع نمود آن را ودر كرد
يا بر داشت آن را وراست ايستاد *
* وزَعَبْتُهُ عني) راندم آن را
وزَعَبَ لَهُ مِنَ المَالِ زَعْبَةً) وبضم
داد وبريد براي او پاره از مال *
وزَعَبَ الغُرَابُ زَعِيبًا) بانك
كرد زاغ * ونيز زَعْب) راندن
وتقسيم نمودن چيزي را ودرهم
(ازْدَعَبَهُ) بريد آن را * و
ازْدَعَبَ البَعِيرُ بحمله) گران بار
رفت يا دفع كرد آن را ودر نمود
(تَزَعُّب) شادمان شدن وخشم
گرفتن ردو واكل وشرب كثرت كردن
وزيادت نمودن ومال را درهم
تقسيم كردن يقال تَزَعَّبَ القَوْمُ
المَالَ اِذَا اقْتَسَمُوا بينهم

زعبج

(زَعْبَج) کجعفر وزبرج ابر تنک سپید
یا ابر تنک سبک ونیکو از هر چیزی
وزیتون

زع ب ر

(زَعْبَرِی) کجعفری نوعی از تیر

زع ب ق

(زَعْبَقَ الْقَوْمُ الشَّيْءَ) پریشان
متفرق ساختند آنرا

زع ب ل

(زَعْبَل) کجعفر هرکه مرضعه خورد
وارد او را وشکم کلان می شود
وگردن باریک ومار بزرگ وآفتاب
پرست وماده ریا زن کول ودرخت
پنبه ونام زنی کول ومحدثی است
که ابو قرة امة حارث بن عبیل
ازوی روایت می کند * وزَعْبَل
بن وَلِید) شامی وفاطمة بنت
زَعْبَل روایت حدیث دارند
(زَعْبَلَة) آنکه بدن او فربه وگردن
وباریک شود
(زَعْبَلَ زَعْبَلَةً) عطای نیکو
وخوب داد او را

زع ج

(زَعَج) محرکة بی آرامی
(مِزْعَاج) بالکسر زنی که بی‌یک
جای قرار نگیرد
(ف) زَعَجَهُ) بی آرام وازجای
برکند آن را وراند وبانگ برزد * و
زَعَجَهُ مِنْ بَلَدِهِ) برآورد آن
را از دست او
(أَزْعَجَهُ) ازجای برکند آن را
وبی آرام ساخت
(اِنْزِعَاج) بی آرام وازجای
برکنده شدن

زع ج ل

(زَعْجَلَة) بد خلقی وتنک خوئی

زع ر

(زَعْر) بالفتح موضعی است بحجاز
ولا يبدلون الفعل من فتح
(زَعِر) ککتف تنک موی وموی
تنک وپریشان وجای کم نبات
ویسکن
(زُعَرَة) کهمزة مرغی است ترمان
وبیم ناک
(زَعْوَر) کجدول بد ربطی است
(أَزْعَر) تنک موی زُعْر بالضم
جمع * وموی پریشان وتنک وجای
کم علف
(زَعْرَاء) بالفتح نوعی از شفتالو
وموضعی است * وامرأة زَعْرَاءُ)
زن کم موی
(رجلٌ زَيْعَر) بالفتح مرد کم مال
(زَعَارَّة) بالفتح وتشدید الراء
وتخفف بد خوئی وتندی مزاج
ومنه فیه زَعَارَّةٌ
(زُعْرُور) بالضم تند خوی بد
خلق ومیوه است که بفارسی آنرا
الیج گویند
(س) زَعِرَ الشَّعْرُ زَعَرًا) بالفتح
ویحرک کم شد وپراکنده گردید
وَزَعِرَ الرِّيشُ كذلك اي قلّ وتفرّق
* وزَعِرَ الرَّجُل) تنک موی شد
(زَعَّرَ بالحَشِّ تَزْعِيرًا)
خواند خرنر را تا برماده برجهد
(اِزْعَرَّ الشَّعْرُ اِزْعِرَارًا) کم شد
وپراکنده گردید
(اِزْعَارَّ الشَّعْرُ اِزْعِيرَارًا) کم شد
وپریشان گردید

زع رف

(بحرٌ زَعْرَفٌ) کجعفر دریای بسیار
آب یا آن بغین است

زع زع

(سیرٌ زَعْزَعٌ) بالفتح سیر شتاب که
دران جنبش بسیار باشد * وریحٌ
زَعْزَعٌ) باد سخت جنبانندهٔ هرچیز

ريحٌ زَعْزَاعٌ و زَعْزَعَان و
زُعَازِعٌ كعلابط مثله
(زَعْزَعَة) جنبانيدن وسخت
جنبانيدن باد درخت وجز آن را
(زَعْزَاعَة) بالفتح لشكر بسيار
اسپ
(زَعَازِع) شهري است نزديك
عدن وحوادث زمانه
(مُزَعْزَع) بالفتح پالوده
(تَزَعْزُع) جنبيدن

زعزف

(بحرٌ زَعْزَفٌ) دریای بسیار آب

زعط

(موتٌ زَاعِطٌ) مرگ شتاب
(ف) زَعَطَهُ زَعْطًا) بالفتح خبه
كرد آنرا * وزَعَطَ الحِمَارُ) بانك
كرد خر

زعف

(سمٌّ زُعَافٌ) كغراب زهر كشنده
(زُعُوف) مهالك وجايهاي
هلاك
(زَعُوفَة) سنگی كه در ته چاه
گذارند وقت كندن تا برآن نشسته
گل ولاي چاه را پاك سازند
(مِزْعَافَة) بالكسر مار
(ف) زَعَفَهُ زَعْفًا) بالفتح برجاي
كشت اورا
(عيشٌ مُزْعَفٌ) كمكرم وماملى
شور آب
(مُزْعِف) كمحسن نام شمشيري
يا آن برا است * وموتٌ مُزْعِفٌ)
مرگ شتاب كش * وسيفٌ مُزْعِفٌ)
آنكه زنده نگذارد ضريبهٔ خود را
(اَزْعَفَهُ اِزْعَافًا) برجاي كشت
آن را * ونيز ازعاف) خسته را
كشتن يقال ازعف عليه اذا اجهز
(اِزْدَعَفَهُ اِزْدِعَافًا) برجاي
كشت اورا

زعفر

(زَعْفَرَة) رنگ دادن بزعفران
(مُزَعْفَر) پالوده رشد سرخ كه
اصل مورد باشد
(زَعْفَرَان) بهندي كيسر است
مفرح قوي ومقوي حواس ومصلح
عفونت خاط بلغمي ومدر بول
ومحرك باه ومقوي جوهر روح
حيواني وجگر واحشا وآلات تنفس و
مورث نشاط وضحك وماداميكه در خانه
باشد چلپاسه دران خانه درنيايد
* ورنگ آهن زعافر جمع * ونام
اسپ حوفزان بن حارث بن شريك
واسپ سليل بن قيس * وزَعْفَرَانُ
الحَدِيد) زنگ آهن است
(زَعْفَرَانِيَّة) دهي است ببغداد
ازان ده است قاسم بن عبد الرحمن
شيخ دارقطني ودهي است ببغداد
ازان ده است حسن بن محمد صباح
تلميذ شافعي واليه ينسب درب
الزَّعْفَرَانِي

زعفق

(زُعْفُوق) كعصفور بدخوي تنك
مزاج

زعق

(زُعَاق) كغراب آب تلخ سطبر
كه خوردن نتوانند ورميدن كي
* ويقال ايضا رجلٌ زُعَاقٌ) يعني
بزكوهي رمنده
(زَعِيق) كامير ترسان پرخوف
(مَزْؤُوق) ترسان وبيمناك *
وطعامٌ مَزْعُوق) طعام بسيار
نمك وشور
(ارضٌ مَزْعُوقَة) زمين باران
بزرگ قطره رسيده
(فرسٌ زَعَّاقٌ) كشنده اسپ
شعاب بسيار رو

(زُعْقُوقَة) بالضم جوزۀ كبك
(مِزْعَق) كمنبر آنكه بتل ؟ ان زمين كاوانند * وبعير مِزْعَق ؟ سيرشتاب * ويقال نزّع في القوس نزعًا مِزْعَقًا يعني بسرعت كشيد كمان را
(ك) زَعُقَ الْمَاءُ) دور وتلخ وسطبر كرديد
(ف) زَعَقَهُ زَعْقًا) بالفتح ترسانيد او را وبانك وفرياد كرد * و زَعَقَ بِدَوَابِّهِ) راند آن را * وزَعَقَ الْقِدْرَ) بسيار نمك كرد ديك را * و زَعَقَتِ الرِّيحُ التُّرَابَ) برانگيخت باد خاك را * وزَعَقَتِ الْعَقْرَبُ فُلَانًا) كزيد كزدم فلان را
(س) زَعِقَ زَعَقًا) بالتحريك ترسيد بسبب رحالت نشاط وكذلك زُعِقَ مَجْهُولًا * زَعِق ككتف نعت است ازان
(أَزْعَقَهُ) ترسانيد آن را * وأَزْعَقَ الْقِدْرَ) بسيار نمك كرد ديك را * وحتى إِزْعَاق) زمين كندن بس بنا كاه بر آب شور رسيدن يقال أَزْعَقُوا اذا احتفروا فهجموا على ماءٍ زُعَاقٍ * وترسانيدن وشتاب رفتن

(انْزَعَقَ فُلَانٌ) ترسيد بسبب * وانْزَعَقَ الْفَرَسُ) پيشي كرفت از اسپان ديكر * وانْزَعَقَتِ الدَّوَابُّ) شتاب رفتند وسرعت كردند در رفتار

ز ع ك

(زَعْكَة) بالفتح درنك وتوقف يقال الهم زَعْكَةً اى لبثةً
(زُعْكُوك) بالضم شترفربه وكوتاه بالا ناكس زَعَاكِك و زَعَاكِيك جمع
(أَزْعَكِيّ) كوتاه بالا ناكس

ز ع ل

(زَعْل) بالفتح نام مردي
(زَعْلَة) بالفتح آنكه دريك سال بچه دهد ودر سال دوم نه وشتر مرغ ماده
(زِعْل) بالكسر موضعي است ونام مردي
(زَعِل) ككتف سخت كرسنه ودر رنجها نه از كرسنكي وشادان
(زُعَيْل) كزبير نام اسپ قيس بن مرداس
(زَعْلَان) بالفتح نام مردي
(زُعْلُول) بالضم سبك
(اِزْعِيل) بالكسر شادمان
(س) زَعِلَ زَعَلًا) بالتحريك شادمان شد * وزَعِلَ الْفَرَسُ) برجست وتوسني كرد تا رعيت سوار
(أَزْعَلَه) بنشاط آورد او را * و أَزْعَلَهُ مِنْ مَكَانِهِ) بركند او را از جاي وي
(مُزَاعَلَة) از جاي بركندن كسي را
(تَزَعُّل) شادمان شدن

ز ع ل ج

(زَعْلَجَة) بدخلقي وتندخويي

ز ع ل ق

(زُعْلُوق) كعصفور شادمان وكيا هي است با صواب بدل است در مرد و

ز ع م

(زَعْم) بالفتح بد رفتاري ره بحري
(زَعْم) مثلثة كفتار حق باشد يا باطل ودر دروغ بيشتر آيد أَكْثَرُ مَا يُقَالُ فِيمَا يُشَكُّ فِيهِ
(زَعِمِيّ) بياي مشدد كاذب وصادق
(شِوَاءٌ زَعِمٌ) ككتف بريان

بسیار جوید زود گفتار خوش و
بر آتش
(زَعِيم) کامیر ضامن و پذیرفتار
و مهتر و رئیس قوم یا آنکه از طرف
ایشان سخن گوید زُعَمَاء جمع
(زَعَامَة) بالفتح پذیرفتاری و
بزرگی و مهتری و سلاح و زره و کار
و تند و بهرهٔ مهتر از غنیمت
و گزیدن مال و اکثر آن از مال میراث
و مانند آن و تقول هذا و لا زَعْمَتَكَ
و لا زَعَامَتَكَ ای لا اَتَوَهَّمُ زَعْمَا تَكَ
تَذْهَبُ اِلَى رَدِّ قَوْلِهِ
(زَعُوم) کصبور رماننده بسخن
و زن کم پیه و بسیار پیه از لغات اضداد
است و شتر ماده و جز آن که در ان
شك کنند که پیه دارد یا نه پس
بدست امتحان کرده شود
(زُعْمُوم) بالضم درمانده بسخن
(مِزْعَامَة) بالكسر مار
(مَزْعَم) بالفتح کاری که بران
اعتماد نباشد و جای طمع
(مَزَاعِم) علی الجمع خصومت
و منازعت یقال هذا امر فیه مزاعم
(ن) زَعَمَ بِهِ زَعْمًا وَزَعَامَةً)
بالفتح ضامن و پذیرفتار کردید

و مهتر شد * و زَعَمْتَنِي كَذَا)
گمان بردی و دانستی مرا چنین
یا تهمت کردی * و زَعَمَ اللَّبَنُ)
خوش شدن گرفت * و زَعَمَ فُلَانٌ
كذا) یعنی او چنین گفته و این
را در سخنی آرند که حجت ندارند
و محض بر زبان غیر نقل کنند و منه
الحدیث بئس مطيّة الرجل زعموا
یعنی بد است که وسیله غرض خود را
زعموا کذا کرده اند و نسبت کذب
بسوی برادر خود کند مگر آنکه
کذبش متیقن وارا ده تحذیر
مردمان باشد
(س) زَعِمَ زَعَمًا) معرکة امید
داشت و حرص نمود
(مُزْعَمَة) کمکرمة زن کم پیه
و بسیار پیه ضد
(اَزْعَمَ) امید وار کرد و آزمند
نمود و فرمان برداری کرد * و
اَزْعَمَ الْاَمْرُ) دست داد کار *
و اَزْعَمَ اللَّبَنُ) خوش شدن
گرفت * و اَزْعَمَتِ الْاَرْضُ)
برآمد اول رونید گی آن
(مُزَاعَمَة) انبوهی کردن
(تَزَعَّمَ) دروغ بربست و کاذب

گفت
(تَزَاعُم) ممن یکر سخن نا موثوق به
گفتن و اختلاف نمودن

زعن

(ابو زَعْنَة) عامر بن کعب یا
عبد الله بن عمرو صحابی بدری
است و شاعر
(ف) زَعَنَ اِلَيْهِ) میل کرد بسوی
آن و منه حدیث عمرو بن العاص
يَزْعَنُونَ اليها ای يَمِيلُونَ قال
ابوموسی اظنه یرکنون الیها فصحف

زعنف

(زِعْنِفَة) بالكسر والفتح کوتاه
بالا از مرد و زن و کوتاه دست و پا و
پارهٔ از هر چیزی و کنارهٔ پائین
ادیم که بر شکل اطراف باشد و
ناکس فرومایه و پارهٔ از قبیله
که جدا شده باشد یا قبیلهٔ اندك
که با غیر خود منضم بود و پارهٔ
جامه یا پائین جامهٔ دریده و بلا
زَعَانِف جمع * و نیز زَعَانِف)
پرهای ماهی و مرجماهی که از
یك اصل نباشد و آنچه از دامن
پیراهن که سینبان باشد
(زَعْنَفَ الْعَرُوسَ) زینت داد

آن را وا آرامنه کرد

ز ع و

(ن) زَعَا زَعْواً بالفتح عدل نمود و داد گری کرد

باب الزاء فصل الغين

ز غ ب

(عبد الله بن زُغْب) بالضم صحابي است * و فراخ زُغْب جوزهاي زرد موي

(زُغْبَة) بالضم جانوري است مانند موش و معرفة حرمي بود شهري بر شام و موضعي است و يفتح و لقب عيسى بن حماد است از مسلم و جد پدر احمد محدث بن عيسى بن احمد بن خلف

(زَغَب) محركة موي ريزه زرد جوزه و جز آن و همچنين پر ريزه يا آنچه اول نمايان شود از موي و پر و آنچه باقي بماند از موي بزمن پير بعد افتادن و تنك كرديدن موي سر او * و يقال أخذه بزغبه) يعني كرفت اول و آغاز آن را

(زُغَب) كصرد كوه سپيد سياهي آميخته و شتر خاكستري رنك

(زَغَب) بالفتح انجير بزرك و خيلي كوچك زغب دار و واسپ ابلق و كوه كه سپيدي او بسيار مي آميخته باشد و شترها كمتر كون زُغْب بالضم جمع

(زُغْبَاء) كوهي است بقبليتو نام مردي

(زُغَابَة) بالضم ريزه ترين موي ريزه زرد زغابي با لضم مثله * و اندك يقال ما اصبت منه زُغَابَة يعني نرسيدم از وي چيزي را و موضعي است نزد يك مدينه پيغمبر مشهد سيد نا حمزة رضي الله عنه و يفتح

(زُغْبُب) كقنفذ كوتاه بالانجيل

(زُغَيْبَة) كجهينة آبي است شرقي سميراء

(س) زَغِبَ الْفَرْخُ زَغَباً) محركة موي ريزه زرد برآورد جوزه

(أَزْغَبَ الْكَرْمُ) برك آوردن كرفت درخت رز بعد سيرابي و بعد جاري شدن آب در ان

(زَغَّبَ الْفَرْخُ تَزْغِيباً) يعني زغب الفرخ است

(ازْغَبَّ الْفَرْخُ) يعني زغب الفرخ است ازْغَابَّ الْفَرْخُ مثله

زغ ب ج

(زَغْبَج) كجعفر بار زيتون دشتي و آن مانند كنار خرد است سبز مي شود پس آن سپيد كردد بعد از ان سياه پس شيرين كردد با اندك تلخي و آن را رب مي باشد و در نان خورش بكار برند

زغ ب ر

(زَغْبَر) كجعفر مكي از هر چيز و نوعي از درخت مرو با ريك برك و تكسر الزاء * وزَغْبَرُ الثَّوْبِ) بالفتح و زُغْبُرة بالضم پرزه جامه

(زُغْبُور) بالضم نوعي از دده

(زَغْبَرَ الثَّوْبُ) پرزه برآورد

زغ ث

(زُغَيْثي) بالضم والقصر لقب عمرو بن عثمان جُهَني حِمصي محدث كه از عطية بن لقية روايت كند و ضبطه ابو الفرج البغدادي بالراء و غلط

زغ ب د

(زَغْبَد) كجعفر مسكه

زغ د

(زَغْد) بالفتح زیست و بانگ شتر
(زَغِیْد) کامیر مسکه بیرون کرفته از غیک
(نهر زَغَّادٌ) کشداد جوی بسیار آب
(ف) زَغَدَ الْبَعِیْرُ زَغْدًا) بالفتح سخت بانگ کرد شتر * و زَغَدَ الْمِنْقَاءَ) فشرد خیک را تا مسکه بیرون آید * و زَغَدَ فُلَانًا) بیفشرد گلوی او را * و زَغَدَ بِالْکَلَامِ) برانگالانید او را بسخن
(اَزْغَدَه) شیرداد او را
(مُزْغَئِدّ) کمطمئن خشمناک

زغ د ب

(زَغْدَب) کجعفر بانگ سخت و کفک بسیار و پیه کداخته و چربش
(زَغْدَبَة) خشم کرفتن و ستیهیدن در سوال
(زَغَادِب) کعلابط کفک بسیار و غره شطر روی زشت منظر کنده لب

زغ ر

(زَغْرُ کُلِّ شیءٍ) بالفتح بسیاری آنچه بیرو اهرا ناآن است
(زُغَر) کزفر چون رقبیله است که ترکشهای نیزیشان از چرم سرخ دارند و نام دختر لوط علیه السلام و از انست زُغَرُ سمی بهالانها نزلت بها * و در آن ده چشمه است که غور رفتن آب آن علامت بیرآمدن دجال است
(زَغْرَی الوادی) ثمر و مانند آن و نوعی از خرما و یقصر
(زُغَار) کغراب خراطین
(ف) زَغَرَهُ زَغْرًا) بالفتح بستم کرفت آنرا * و زغرت دجلة) بسیار آب و فراخ کردید

زغ ر ب

(زَغْرَب) بالفتح آب بسیار و بول بسیار * و بحر زَغْرَبٌ) دریای بسیار آب * بحر زَغْرَبی) بیای مشدد مثله و همچنین بئر زَغْرَبٌ یعنی چاه بسیار آب * و رَجُلٌ زَغْرَبُ الْمَعْرُوفِ) مرد بسیار احسان و بسیار عطا
(زَغْرَبَة) بالفتح هندوانه * و بئر زَغْرَبَةٌ) چاه بسیار آب

زغ ر د

(زَغْرَدَة) بالفتح بانگ شتر که در جوف خود بگرداند

زغ ر ف

(بحر زَغْرَفٌ) دریای بسیار آب
بحر زَغْزَفٌ) بالمعجمة مثله.

زغ غ

(زُغّ) بالضم کنش بقل میانه یا مانند آن است
(زَغْزَغ) بالفتح مردم سبک و چست و تیز طعن است بسیار
(زَغْزَغَة) سستی سخن و پنهان کردن چیزی و خصومت وا رانیدن کشادن سر مشک
(زَغْزَغِیَّة) بالفتح نوعی از طعام که از آرد و روغن ترتیب دهند
(زُغْزُغ) کهدهد مرغی است و کوتاه بالا مرد و حقیر رد کوچک
(زُغْزُغِیَّة) بالضم لغتی است مر بعض عجم را یقال کلمته بالزغزغیة

زغ ف

(زَغْف) بالفتح ابر آب ریخته که چوشانند آسمان است و بسیاری آب چاه و افزونی سخن بدروغ و نیزه زدن والفعل من

ثم * وزره فراخ
(زَغْفَة) بالفتح وبحرك زره نرم
فراخ استوار يا زره نيكو وتنك
حلقها زَغْف بالفتح وزَغَف
بالتحريك وأزْغَاف وزُغُوف
جمع
(زَغَف) محركة ريزه هيزم وسر
شاخهاى درخت كه نرم وسست
باشد وضر كيا ه رمث ومرخ
(مِزْغَف) كمنبر حريص بسيار آز
(اِزْدِغَاف) بسيار كرفتن چيزي
ومنه يقال ازدغف فلان اذا اخذ
كثيرا

ز غ ف ل

(زَغْفَل) كجعفر درختى است
(زَغْفَلَ زَغْفَلَةً) دروغ كفت
وآتش افروخت از درخت زغفل

ز غ ل

(زُغْلَة) بالضم دفعه از كميز
وجز آن وآنچه از دهن اندازى
از شراب وما نند آن وكون وانداك
از چيزى يقال ازغل لى زغلة من
حقائك اى صبّ لي شيئا
(زُغْلُول) كعصفور شتر كوچك
حريص شير
(زُغَيْلُ التَّمَّار) كزبير شيخ است
مرابن شاهين را
(زَغْلُولِيّ محمد بن جليهى)
ابن حصين بن محمد بن حصين است
مصنف كتاب قيد الاوابد در چهار صد
مجلد مشتمل بر تفسير وحديث
وفقه ولغت
(زُغْلُول) بالضم كسرهوس مرد
سبك وكودك ونام مردى
(ف) زَغَلَهُ ريخت آن را بيك بار
واز دهن انداخت آن را * و
زَغَلَ الأُمَّ شير ما در مكيد *
وزَغَلَتِ النَّاقَةُ بِبَوْلِهَا) كميز
انداخت شتر ماده دفعه دفعه
(اِزْغَال) بول انداختن شتر دفعة
دفعة وريختن آب وما نند آن
*ومنه ازغل لى زغلة من انائك يعنى
چيزي بده وبريز* ودانه دادن
مرغ بچه را وخون بيرون جهانيدن
زخم از جراحت

ز غ ل ج

(زَغْلَجَة) بالفتح بد خلقى وتند
خوئى

ز غ ل م

(زَغْلَمَة) بالفتح ويضم كدا ن
ودم وكينه ودشمنى دلى

ز غ م

(زُغْمَة) بالضم موضعى است
(زُغْرُوم) كعصفور وما نده
درسخن
(زُغَيْم) كزبير مرغى است
(زُغْمُوم) بالضم درماندة
درسخن
(تَزَغُّم) بركردانيدن شتر بانك
را در كلو وسخن كفتن درخشم
وناليدن شتر بچه

ز غ م ل

(زُغْمُل) كقنفذ كينه ودشمنى دلى

ز غ ن

(زَاغُونِي) على بن عبد الله
محدث حنبلى است
(زُغَيْنِيّ) كجويني محمد بن عبد
العزيز فقيه مولف احكام القضاة
است

ز غ و

(زُغْيّ) كهدى بوى سياهان
(زَاغِيَة) كصاحبة زن خشمى كه
خود را بر مردان اندازد
(زُغَاوَة) بالضم صنفى از سياهان
(زَغْوَان) بالفتح كوهى است

(ن) زَقَا الصَّبِيُّ) گریست کودک

باب الزاء فصل الفاء

ز ف ت

(زِفْت) بالکسر قیر که در تنور و کشتی مالند تا آب نفوذ از وی

(ن) زَفَتَ الحَدِيثَ فِي أُذُنِهِ زَفْتًا) بالفتح ریخت سخن را در گوش او * و نیز زَفْت) بالفتح پر کردن ظرف و خشم و بخشم آوردن و راندن و دور کردن و باز داشتن و تکلیف کردن دشوار نمودن و ماندهٔ گردانیدن

(مُزَفَّت) کمعظم قیراندود و دارو ی است

(جَرَّةٌ مُزَفَّتَةٌ) سبوی قیراندود

(تَزْفِيت) بزفت اندودن

(اِزْدِفَات) تمام کردن یقال اِزْدَفَتَ المَالَ اِذَا اسْتَوْعَبَتْهُ

ز ف د

(ن) زَفَدَ الاِنَاءَ زَفْدًا) بالفتح پر کرد آوند را * و زَفَدَ فُلَانٌ فَرَسَهُ شَعِيرًا) افزود جو را برای اسپ خود

ز ف ر

(زِفْر) بالکسر بار بپشت و بار قال وفی البارع الحمل معرکة یعنی بمعنی بره گفته انتهی و مشک و ساماِن مسافر و گروه مردم

(زَفْرَة) بالفتح و بضم دم مرد و دم برآوردن و بانگ کردن والفعل من ضرب * و متنفس و صاحب دم * و زَفْرَةُ الشَّيْءِ) میانهٔ چیز و میان اسپ

(زُفَر) کصرد شیر بیشه و مرد دلاور و دریا و جوی بسیار آب و دهش بسیار و بار بردارنده یا توانا بر برداشتن مشکها و شتر فربه و لشکر * و زُفَرُ بن اَوْس) تابعی است * و نیز نام جماعتی که یکی از آنها از اصحاب ابو حنیفه است رحمه الله و بدین معنی بدون الف و لام آید

(زَفَر) بالتحریک ستون درخت

(زَافِرَة) گروه مردم لشکر و رکن بنا و شتر فربه و مهتر بزرگ و کمان * و زَافِرَةُ السَّهْم) نزدیک پیکان از تیر یا سوای جای پر از تیر یا کم از دو ثلث جانب پیکان * و زَافِرَةُ الرَّجُل) این دو بشان مرد

(اَزْفَر) اسپ بزرگ پهلو زُفْر بالضم جمع

(زَفِير) کامیر سختی و بلا و اول آواز خر و آخر آن را شهیق گویند

(زَوَافِر) کنیزکان که در مشک آب کشند * و زَوَافِرُ المَجْد) اسباب و اسپور که بدان مجد قوت گیرد

(مَزْفُور) ستور سخت پیوسته بند

(ض) زَفَرَ زَفْرًا) بالفتح و زَفِيرًا دراز کشید دم را * و زَفَرَ الشَّيْءَ زَفْرًا) برداشت آن را * و زَفَرَ المَاءَ) کشید آب را و آب پاشی نمود و آب داد * و زَفَرَتِ النَّارُ) شنیده شد آواز افروخته شدن آتش * و زَفَرَ القِرْبَةَ) برداشت مشک پر آب را * و نیز زَفِير) بگلو فرو رفتن آواز از سختی

(مُزَفَّر) کمکرم دم برآورده و صاحب دم مزفرة مثله فیهما

(مُزْدَفَر) دم برآوردن و متنفس و جای آواز برآوردن اسپ از سینه

(اِزْدِفَار) برداشتن چیزی را

زف ف

(زِف) بالکسر پرهای ریزه از شتر مرغ یا از هر مرغ که باشد
(زَفَف) محرکة بسیار زف شدن شترمرغ
(زَفَّة) یکبار افکندن مرغ خود را بر زمین
(زُفَّة) بالضم گروه ومنها الحدیث فی تزویج فاطمة رضی الله عنها انه صنع طعاما وقال لبلال ادخل الناس علیّ زُفَّة زُفَّة ای طائفة بعد طائفة سمیت لزفیفها فی مشیتها واقبالها بسرعة
(هَیْقٌ اَزَفُّ) ای بیّن الزَّفَف یعنی شترمرغ نر بسیار زف بهم پیچیده
(زَفُوف) کصبور شترمرغ
(زِهِف) کامیر شترمرغ نر بسیار زف
(زِفَّانِیّ) شترمرغ نر بسیار زف
(مِزَفَّة) بالکسر محفه که عروس را در وی برند
(زَفْزَف) باد تند پیوسته رفزاف وزفزافة مثله * وسبک از هر چیز
وشترمرغ
(زَفْزَفَة) افکندن مرغ خود را بر زمین یا گستردن هر دو بازو را وجنبانیدن باد گیاه را وبانگ کردن باد در گیاه و درخت وسخت وزیدن باد وآواز جنبش لشکر وفی الحدیث مَا لَکِ یَا اُمَّ السَّائِب تُزَفْزِفِینَ بضم اوّله ای ترتعدین وبفتحه ای ترتعدین ویروی بالراء ومعناه تتحرکین حرکة شدیدة
(ن) زَفَّ العَرُوسَ اِلَی زَوْجِهَا زَفًّا) بالفتح وزِفَافًا بالکسر فرستاد عروس را بسوی شوی * وزَفَّ البَرْقُ) درخشید
(ض) زَفَّ الظَّلِیمُ وغَیْرُهُ زَفًّا وزَفِیفًا وزُفُوفًا) بشتافت شترمرغ وجز آن یا تیز رفت یا دوید یا شروع کرد در دویدن * وزَفَّتِ الرِّیحُ) نیک وزید باد ارهوما لیس بالشدید ولکنه فی ذلک ماض * وزَفَّ الطَّائِرُ زَفًّا وزَفِیفًا) خود را برزمین افکند یا گسترد هر دو بازو را
(اَزَفَّهُ اِزْفَافًا) برانگیخت او را بر شتاب وبشتاب راند آن را * و نیز اِزْفَاف) فرستادن عروس بخانه شوی وشتاب رفتن شترمرغ یا تیز رفتن آن یا شروع کردن آن در دویدن
(اِزْدَفَّ الحِمْلَ) بر داشت بار را * ونیز اِزْدِفَاف) فرستادن عروس بخانه شوی
(تَزَفْزُف) سخت جنبیدن از سرما وجز آن
(اِسْتَزَفَّهُ السَّیْرُ) سبک کرد انید او را سیر

زف ق ل

(زَفْقَلَة) شتاب رفتن

زف ل

(زَوْفَل) کجوهر نام مردی
(اَزْفَل) بالفتح خشم وتیزی
(اَزْفَلَة) جماعت یقال جاؤا ازفلة وباَزْفَلَتِهِم ای بجماعتهم وقامتهم
(اَزْفَلَی) مقصورا جماعت از هر چیزی
(اِزْفَلَّة) بالکسر وتشدید اللام سبکی عقل

زق

(زِفْنٌ) بالكسر مانند پوش كه
پربامها سازند تا از حرارت آفتاب
و نمی آن نگاهدارد و بوریا مانندی
كه از شاخهای بی برگ خرما بافته
باشند
(زَوْفَن) كجوهر نام مردی
(زَافِنَة) شترماده لنگان وزن
آسان جماع و زن رقاصه
(ناقة زَفُون) كصبور شترماده
بسیار راننده و دفع كننده یا شتر
ماده لنگان
(زَيْفَن) بالفتح نام مردی
(زَيْفَن) كهزبر دراز و سخت
(زِيَفَّن) بالكسر و تشدید نون
مثله
(ناقة زَيْزَفُون) بالفتح كحيزبون
شترماده شتاب رو
(ض) زَفَنَ زَفْنًا) بالفتح پای
كوفت و رقص نمود * و نیز زَفَن)
ببازی داشتن كودك را و رقصانیدن
آن و رقص و بازی كردن بسلاح

ز ف ی

(زَفَيَان) زن كوتاه و بالا و لقب
شاعر و كمان زود انداز * و ناقة
زَفَيَان) شترماده شتاب رو

(مُزَفِّي) اكرمی مرد ترسانیده
شده
(ض) زَفَتِ الرِّيحُ السَّحابَ زَفْيًا)
بالفتح و زَفَيَانًا بالتحريك راند
باد ابر را و سبك و پراكنده كرد آنرا
* و زَفَتِ القَوْسُ) بانگ كرد كمان
* و زَفَتِ الرِّيحُ) سخت وزید
باد * و زَفَتِ السَّرابُ) برداشت
سراب چیزی را در هوا * و نیز
زَفْي) برداشتن شترمرغ بال را
و ترسانیدن كسی را
(أَزْفاهُ إِزْفاءً) انتقال كرد آنرا از جای
بجای دیگر
(مُتَزَفِّي) ترسانیده شده
(تَزَفِّي) ترسانیدن

باب الزاء فصل القاف

ز ق ب

(زَقَب) محركة راه تنگ زُقُب
بضمتین مثله زَقَبَة یكی یا واحد و
جمع در وی یكسان است * و نزدیكی
یقال رمیته من زَقَب محركة ای
من قرب
(أَزْقَبَان) بالفتح موضعی است
(ن) زَقَبْتُ الجُرَذَ فی جُحْرِهِ)
درآمدن كردم كلاكموش را در
سوراخ وی * فتزقب هو) پس
درآمد او در آن لازم متعدی
(تَزْقِيبُ المُكّاء) درآواز آوردن
مكا را و آن مرغی است خوش
آواز
(اِنْزَقَبَ الجُرَذُ فی جُحْرِهِ)
درآمد كلاكموش در سوراخ
خود

ز ق ح

(زَقْح) بالفتح آواز بوزینه

ز ق ر

(زَقْر) بالفتح چرغ
(زَقَر) محركة دوزخ لغتی است
در صقر

ز ق ط

(زَقَاطَة) حب الزلم است لغة
بربریة

ز ق ع

(زُقَاع) كغراب كوز خر
(زَقَاقِيع) چوزهای كبك قلب
زعاقیق است و واحد آن زُقُّوع
است یا نیامده
(ف) زَقَعَ الحِمارُ زَقْعًا بالفتح
و زُقَاعًا) بالضم سخت تیز داد *
و زَقَعَ الدِّيكُ) بانگ كرد خروس

ز ق ف

(زَقْف) بالفتح فرو خوردن و الفعل من نصر

(زُقْفَة) بالضم لقمه و نواله و هرچه بدست گیری آن را

(زَاقِفِیّة) بیای مشدد دهی است بصره اداران ده است ابو عبد الله زاقفی بن ابی الفتح و محمود زاقفی بن علی که محدثان اند

(ازْدِقَاف) بدست گرفتن چیزی را و فرو خوردن و شتاب بودن

(تَزَقُّف) بشتاب ربودن چیزی را یقال تزقفه اذا استلبه بسرعة * و فرو خوردن و ربودن گوی بدست از هوا یقال تزقفت الکرة اذا اخذتها بالید علی سبیل الاستلاب من الهواء .

ز ق ق

(زَقّ) بالفتح سرکین انداختن مرغ و خورش دادن مرغ جوزه را بدهان

(زِقّ) بالکسر هیك یا پوستی است برای شراب و جز آن که موی آن را بریده باشند نه برکنده ج اَزْقَاق و زِقَاق بالکسر و زُقَّان بالضم جمع

(زُقّ) بالضم مرغی زُقَقَة محرکه جمع

(زُقَّة) بالضم مرغی است کوچك

(زَقَقَة) محرکة فاختها

(زَقَاق) کسحاب آنکه بر ماند ه آب خورد و درزد من او طعام باشد

(زُقَاق) کغراب کوچه و کاهی مونث آید زُقَّان بالضم و اَزِقَّة جمع * و راه دریا میان طبخه و جزیرة خضراء بمغرب

(یَزِیْد بن محمد بن زُقَیْق) کزبیر محدث است

(ابن زُقَیْقَة) کجهینة محمود بن عمر نسائی طبیب و شاعر است

(زُقِّیَة) و یضم موی بریده منسوب است بسوی زق که پوست بریده موی باشد یقال حلق رأسه زُقِّیَّة ای کانه جلد مزقق

(زَقُوقی) کشرورقی موضعی است میان فارس و کرمان

(کَبْش مَزْقُوق) قچقار یکه پوست آن از سر بجانب پا کشیده باشند فاذا اسلخ من رجلیه الی راسه فمرجول

(مُزَقْزَق) کمدحرج مرغ کارکه زود ترا نجام پذیرد

(زِقْزِق) کزبرج نوعی از مورچه

(زَقْزَقَة) سرکین انداختن مرغ و خورش دادن مرغ جوزه را بدهان و خنده نرم و سبکی و آنك مرغان وقت صبح و بر جهانیدن مادر کودك را و لغتی است مر کلب را یقال زقزقة کلب کانها فی سرعة کلامهم

(زِقْزَاق) بالکسر بر جهانیدن مادر کودك را

(زَقْزَاقَة) بالفتح زن سبك رفتار و کذلك الناقة

(مُزَقَّق) کمعظم پوستیکه موی آن را ببرند و برنکنند * و راس مُزَقَّق) سر موی بریده تشبیة بالجلد المزقق

(مُزَقَّقَة) کمعظمة شتر ماده بزرك خلقت

(تَزْقِیق) موی بریدن و پوست کشیدن از جانب سر

زق ل

(زُقل) بالضم دزدان

(زُقَيلَة) كصفينة كوچه تنك

(زَوَاقِيل) دزدان * وزواقيل العِمَامَة برآمدگی موی اززیر عمامه

(زَوْقَلَ عِمَامَتَهُ زَوْقَلَةً) فرو هشت هردو طرف عمامهٔ خود را

زق ل ب

(زِقلاب) بالكسر نام پسر حكمة كه مازل ومصدرهٔ وليد بن عبد الملك بود

زق م

(زَقْم) بالفتح خوردن وفرو بردن بكلو والفعل من نصر

(زَقْمَة) طاعون

(زَقُّوم) كتنو ومسكه با خرما بلغت افريقيّة وهر طعام كه در وی مسكه وخرما باشد ودرختی است در دوزخ قال ابن عبّاس لمّا نزل قوله تعالى انّ شجرة الزّقّوم طعام الاثيم قال ابوجهل النّمر بالزبد نتزقّمه ما نزل الله تعالى انها شجرة تخرج في اصل الجحيم طلعها كانّه رؤس الشّياطين * وطعام دوزخيان وگياهی است ببادیه شكوفهٔ آن بر اطراف شاخهای او برشكل ياسمين ودرختی است بارها ازمين خورشمر آن سياه رنك شبيه بهليله شيرين باندك عفوصت ودر جوف آن دانه مثل كنجد وروغن آن بسيار منفعت وعجيب افعال در تحليل رياح بارده وامراض بلغم واخلاط غليظ ومسهل آن ومد در مهره زر واوجاع مفاصل ونقرس وعرق النسا وريح ورك هر يا هفت درهم سه روز يا پنج روز وضماد او بما است كه لنج وبر جای ماندگان را برپا نموده مصلح معده وريش وسياه كنندهٔ جلد مصلحش شير تازه * گويند كه اصلش هليله كابلی است بنوا ميه آن را در اريحا كاشتند وبعد مرور ايام زمين اريحا آن را از طبيعت او بركردانيد ديگرگون ساخت

(اَزْقَمْتُهُ) فرو خورانيدم آن را زقوم يا طعام است

(اِزْدَقَمَهُ) فرو خورد آن را

(تَزَقُّم) بسيار خوردن ولقمه كردن وافراط نمودن در شير نوشيدن

زق ن

(ن) زَقَنَ الحِمْلَ) برداشت بار را

(اِزْقَان) ياری دادن كسی را بر برداشتن بار يقال اَزْقَنْتُ فلانا اذا اعنته على الحمل

زق و

(زَقَا) درختی است كه برك كوچك دارد

(زُقَاء) بالضم آواز بوم نر

(ن) زقا الصّدى زَقْوًا وزُقَاءًا) بانك كرد بوم نر

زق ی

(زَقْيَة) بالفتح بانك وفرياد

(زُقْيَة) بالضم تودهٔ دراهم

(زَاقِی) فرياد وبانك كننده وخروس زَوَاقِی جمع ومنه المثل هو اثقل من الزّواقی لانّهم كانوا يسمرون فاذا صاحت الدّيكة تفرّقوا

(زُقَاء) بالضم والمد بانك وفرياد يا بانك بوم وآن اسم است ويقصر

(زَقوقی) كنجوجی موضعی است

فيان فارس وكرمان وقد مرّ في
ز ق ق
(ض) زَقى زَقياً) بانك كرد

باب الزاء فصل الكاف

ز ك ء

(رجلٌ زُكَأٌ) كصرد مرد بسيار مهم
وتوان كر وزود نقد * رجلٌ
زُكَأَةٌ بالتاء و زُكاءٌ بالمد مثله
فيهما
(ف) زَكَأَهُ زَكْءاً بالفتح زد اورا
* و زَكَأَهُ أَلْفاً) داد او را هزار
يا زود تر داد نقد او را * وزَكَأَ
إليه) پناه گرفت بسوى او و تكيه
كرد بران * وزَكَأَ جاريته) گاييد
آن را * وزَكَأَتِ الناقة بولدها)
انداخت بچه را در پاي خود
(إِزْدِكاء) گرفتن ومنه اِزْدَكَأَ منه
حقه اى أخذه

ز ك ب

(زَكْب) بالفتح انداختن زن
بچه را بيك دفعه و نكاح كردن و
پرى و پر شدن و الفعل من نصر
(زُكْبَة) بالضم نطفه و فرزند و في
المثل هو ألأم زُكْبَة اي ألأم شيء
لفظه شيء

(زُكَيْبَة) كسفينه ظرفي است مانند
جوال لغت مصري است
(مَزْكوبَة) زنيكه آن را از زمين
بر گرفته باشند
(اِنْزَكَبَ) در آمد در زمين
پست يا در مغاك

ز ك ت

(زَكْت) بالفتح پر كردن
يا پر كردن مشك والفعل من نصر
و موضعي است
(مَزْكوت) ملخ كه در شكم بيضه
دارد و مردى زده و اندوهگين
و پر * ومنه في صفة علي كرم الله وجهه
كان مزكوتاً اي مملواً علماً
(قِرْبَةٌ مَزْكوتَةٌ) مشك پر
(أَزْكَتَتِ المرأةُ إزكاتاً) بچه
زاد زن * ونيز إِزْكات) پر كردن
مشك و بياد دادن حديث كسى
را يقال أَزْكَتَه الحديث إذا
أَوْعيته إياه
(تَزْكيت) پر كردن مشك

ز ك ر

(زُكْرَة) بالضم خيك شراب
و سركه
(عنز زَكْرِيَّة) بالفتح والتشديد

و فربه بزيادة سخت سرخ
(زَكَرِيّا) بالتحريك مقصورة نام
پيغامبري عليه السلام و در آن لغات
است زكرياء بالمد و زكريّ كعربيّ و
يخفّف فان مددت او قصرت لم
تصرف وان حذفت الالف صرفت
وتثنية الممدود زكرياوان وجمعه
زكرياوون وفي الخفض والنصب
زكرياوين والنسبة زكرياوي واذا
أضفت اليك نقل زكرياي بلا واو
وفي التثنية زكرياوان وفي الجمع
زكرياوي وتثنية المقصور زكريّيان
ورأيت زكريّيين وهم زكريّون
حذفت الالف لاجتماع الساكنين
ولم يحرك لانك اذا حركتها ضممتها
ولا تكون الياء مضمومة ولا مكسورة
وما قبلها متحرك وتثنية زكريّ
مخففة زكريان وجمعه زكرون
(ابو زُكَيْريا) بالتصغير كنية
يحيى بن محمد است
(ن) زَكَرَه زَكْراً) پر كرد آن را
(زَكَّرَه تَزْكيراً) پر كرد آن را *
وزَكَّرَ بطنُ الصبي) كلان
كرد بچه شكم كودك و نيكو شد
حال او

زكك

(تزكّر الشراب) فراهم آمد
*و(تزكّر بطن الصبيّ) كلان
كرديد شكم كودك ونيكو شد حال او*
ونيز تزكّر) پر شدن وبر شدن
شكم كودك

ز ك ك

(زكّ) بالفتح لاغر ونزار
(زُكّ) بالضم جوزهٔ ناخته
(زِكّه) بالكسر ملاح
(زُكّة) بالضم خشم وانده وه
(مشى زكيك) كامير رفتار
تنكا تنك
(زُكازِك) كعلابط مرد حقير
وزشت رو
(زكّازكّه) زن بزرك سرين
(ض) زكّ زكّا وزكّكا) نادرا
وزكيكا تنكا تنك رفت يا جهت
صعتي وناتوانى كوتاه كام رفت*
وزكّ زكيكا) دويد* وزكّ
بملئه) ريزرد * وزكّت
الدجاجة) شتابرفت وكذلك
الدراجة* وزكّ القربة) پر كرد
مشك را
(زكزك زكزكة) تنكا تنك رفت
(ازكّ على الشيء) اصرار كرد

زكم

بران وستيهيد وچيره شد بروى
*و(ازكّ ببوله) باز داشت
كميز خود را
(ازدكّ الزرع) ميراب شد
كشت
(تزكزك) كرفت ما زرمامان
خود را

زك م

(زَكْمة) بالفتح بمعنى زجمة است
وقد مرّ في زج م* وزكام كه بيمارى
سرودماغ است
(زُكَمة) بالضم مرد كران جان درشت
خوي وپسين فرزند مادر وپدر را
يقال فلان زكمة ابويه اذا كان
آخر ولدهما
(زُكام) كغراب بيماري سر ودماغ
وهو تحلّب فضول رطبة من بطني
الدماغ المقدّمين الى المنخرين
(ن) زكمه) بيمار زكام كردانيد
اورا* وزكم بنطفته) انداخت
آن را * وزكم القربة) پر كرد
مشك را* وزُكِم الرجل) مجهولا
زكام زده كرديد
(ازكام) مبتلا بزكام كردانيدن
كسي را يقال ازكمه الله فهو مزكوم
مثل امور الاكثر وقد يقال زكمه فهو
مزكوم
(تزكيم) پنهان داشتن كار
بر كسى ويعدّى بعلى يقال زكّم عليه
اذا لبّس

ز ك ن

(زَكَن) كصرد نيك نكهبان
(ازكن) زيرك تر وفي المثل هو ازكن
من اياس
(زاكان) قبيلة است از عرب كه در
قزوين سكونت ورزيده اند
(س) زكنه زكنا) بالتحريك دانست
آن را ودريافت وكمان برد يا زكن
كمان قوي است يا طرفي از كمان
(ازكنه ازكانا) دانست آن را
ودريافت وآكاه كردانيد آن را
يقال ازكنته اياه حتى زكنه اي
افهمته فعلم* ونيز ازكان) بكمان
كفتن چيزي را وراست بر آمدن
آن زكانة اسم مصدر است از ان
زكانية كعلانية مثله
(مزاكنة) مصدر يكدر نزديك شدن
وبرابر بزانو نشستن كسى را
يقال هذا الجيش يزاكن الغالب
يقاربه وبنو فلان يزاكن بني فلان

لا يبل انونهم ويثنا فنو نهم يعنى
قريب بهم زانومى نشينند ايشان را
* وبكمان كفتن چيزي را
(تَزْكِين) پوشيده وپنهان داشتن
كاربركسى ومشتبه كردانيدن يقال
زَكَّنَ عَلَيْهِم اذا اَلبَسَ * وحديث
نفس وجاي دادن حديث نفس
را در دل

ز ك و

(زَكًا) بالفتح والقصر جفت از
عدد يقال خسًا اَوْزَكًا يعنى طاق
يا جفت
(زَكوة) خلاصهٔ چيزى وبارهٔ ازمال
كه جهت تطهير بر آري و پاكيزكى
ونما وبركت و پاكيزه كردن مال را
(رَجلٌ زَاكٍ) مرد پاكيزه
ونيكو
(زَكِيّ) بمعنى پاكيزه ونيكو وخوش
عيش اَزْكِيَاء جمع
(ن) زَكَا زَكَاءً بالفتح والمد
وزُكُوًّا بالضم كواليد وافزون شد
* وزَكَا الرجلُ نيكو ولائق
آمد * ومنه مثل اء لا مرلا يزكو
بفلان اى لا يليق به * وخوش
عيش كرديد

(اِزْكَاء) كواليدن و پاكيزه
كردانيدن
(تَزْكِيَة) زكات دادن ازمال
وپاكيزه كردانيدن وستودن خود
را وزكات ازكسى كرفتن
(تَزَكِّي) كواليدن وصدقه كردن

ز ك ي

(زَكِيَّة) كغنية دهى است ميان
بصره وواسط
(س) زَكِيَ زَكَاءً كواليد و
افزون شد ونشنه كرديد
(تَزَكِّي) كواليد وافزون كرديد
وصدقه كرد

باب الزاء فصل اللام

زل ب

(زُلْبَة) بالضم تير
(زَلَابِيَّة) بالفتح نوعى از حلوا
(زُوْلَاب) بالضم موضعى است
بخراسان
(س) زَلِبَ الصَّبِيُّ بِاُمِّهِ زَلَبًا
بالتحريك چسپيد بچه بمادرخود
وجدا نكرديد ازوي
(اِزْدَلَبَهُ اِزْدِلَابًا) ربود آن را

زل ب ن ع

(زِلِبْنَاع) بكسرتين مرد پريشان
كوى

زل ج

(زَلَج) محركة جاى لغزان
ويسكن
(زُلُج) بضمتين سنكهاى هموار
(زَالِج) رسنكار ازشدائد وسخت
نوشندهٔ آب ومانند آن * وسَهْمٌ
زَالِجٌ تيرلغزندهٔ ازكمان
(زَلُوج) كه بورتير لغزندهٔ ازكمان
وسريع وشتاب ونام اسپ عبدالله
بن جَحْش كمانى يا نام ناقهٔ او *
وقِدْحٌ زَلُوجٌ كاسه زود لغزان
ازدست * وعقبهٔ زَلُوجٌ راه
كوه دورود راز
(ناقهٔ زَلِيجَةٌ) شترمادهٔ سريع
تيز رفتار
(ناقهٔ زَلَجَى) كجمزى شترمادهٔ
شتاب رو
(زِلَاج) ككتاب كليدان كه بى
كليد كشاده شود
(زَلَجَان) محركة پيش درآمدن
وپيشى
(مِزْلَاج) بالكسر كليدان كه
بى كليد كشاده شود زن لاغر
ضريين

(ض) زَلَجَ زَلْجًا) بالفتح وزَلِيجًا
سبك رفت يقال مر يَزْلِجُ اذا خفّ
على الارض
(ن) زَلَجَ البَابَ) بند كرد در
را بمزلاج يا عام است
(مُزْلِج) كمحسن لقب عبد الله
بن مطر لقوله * تلاقى بها يوم الصباح
عدوّنا * اذا اكرهت فيها الاسنّة
تزلج
(ازلج الباب) بند كرد در را
(مُزَلَّج) كمعظم چيز اندك وانكه
خويشتن را بقومى چسپانيده باشد
كه نه از ايشان بود ومرد ناقص
وفرومايه از هر چيزي وزفت
وبخيل وحب مخلوط غير خالص
(زَلَّجَ الكَلَامَ تَزْلِيجًا) بر آورد
سخن را وروان كردانيد * ونيز
تَزْلِيج باندك چيز زندگى را
بسر بردن
(تَزَلَّجَ النَّبِيذَ) ايستاد واصرار
كرد بر شرب نبيذ * ونيز تَزَلُّج
لغزيدن

زل ج ب

(زَلْجَب) بالفتح لغزنك
(تَزَلْجَبَ عنه) لغزيد ازان

زل ح

(زَلْح) بالفتح باطل وهيچ كاره
(زُلُح) بضمتين كاسهاي بزرك
فراخ
(زَلَحْلَح) كسفرجل مرد سبك
اندام و رود بار نزديك تلك
(زَلَحْلَحَة) نان تنك وكاسه فراخ
نزديك تلك
(ن) زَلَحَه زَلْحًا) چشيد آنرا
(تَزَلُّح) چشيدن يقال تزلّحه
اذا تطعمه

زل ح ف

(زَلْحَفَه زَلْحَفَةً) يكسو كردانيد
آنرا و دور كرد
(تَزَلْحَف) يكسو كرديد
و دور شد
(ازْلَحَفَّ ازْلِحْفَافًا) يكسو كرديد
و دوري گزيد

زل خ

(زَلْخ) بالفتح جاي لغزيدن پاي
جهت ترى يا ملاست آن يقال
مكان زَلْخ اي دحض * ريك
پرتاب تير مسافت
(زَلِخ) ككتف بيحرك جاي لغزيدن
جاى

(زُلَّخَة) بضم وتشديد لام جائيه
لغزيدن از بالا به نشيب كه كودكان
بروى بلغزند وبيماري است كه
در پشت عارض شود وبدان پشت
درشت وسطبر كردد تا آنكه حركت
را نتوانند
(بئر زَلُوخ) كصبور چاه كه
بر ان هر كه رود پايش بلغزد
(زَلِيخَا) بفتح زا وكسر لام صاحبة
يوسف عليه السلام
(زَلَخَان) ويحرك پيشى در رفتار
(ض) زَلَخَه بالرُّمح) خسته
كرد او را به نيزه
(س) زَلِخَ زَلَخًا) بالتحريك فربه
كرديد
(زَلَّخَه تَزْلِيخًا) هموار كردانيد
آنرا و تابان كرد
(تَزَلُّخ) لغزيدن

زل د ب

(زَلْدَبَ اللُّقْمَةَ زَلْدَبَةً) فرو برد
لقمه را

زل ز

(زَلَز) محركة رخت خانه ولوازمه
كه از ان در آيى
(زَلِز) ككتف بمعنى زلز محركة

امت
(زَلْزَة) بالفتح زن سبك كه
بجانهاي همسايگان آمد وشد كند
(زَلْزَاء) بالفتح والمد كار يقال
جيعوا ازلزاءهم يعني جمع كردند
كار خود را
(س) زَلِزَ زَلَزاً بي آرام كرديد

زل ط

(زَلْط) بالفتح رفتار شتاب
(زَلِيْطَة) كسفينة لقمة لغزنده
از عصيده ومانند آن لغت مولده
است

زل ع

(زَلَع) محركة كفتكي پاي وظاهر
پنجه با شكافتكي پوست فاما اذا
كان في باطن الكف فهو الكلع
(زَلَعَة) بالتحريك زخم تباه رفاسد
شده
(زَوْلَع) كجوهر مرد كفته پاشنها
(زَيْلَع) بالفتح نوعي از مهرهٔ
سپيد و شهري است بساحل
دریاي حبشه
(س) زَلِعَتْ رِجْلُهُ زَلَعاً
بالتحريك كفته كرديد پاي او *
وزَلِعَتْ جراحَتُهُ تباه شد زخم
وي ورا ماند كرديد
(ف) زَلَعَهُ زَلْعاً بالفتح زبود
آنرا بفريب * وزَلَعَ رِجْلَهُ بالنَّار
سوخت پاي او را باتش
(اَزْلَعَهُ اِزْلَاعاً) در طمع چيزي
انداخت او را كه بكيرد
(اِزْدَلَعَهُ) ربود آنرا بحيله * و
اِزْدَلَعَ حَقَّهُ پارهٔ از حق خود
جدا كرد
(مُزَلَّع كمعظم آنكه پوست پاي او
از كوشت رفته باشد
(تَزَلُّع) شكستن وكفتن پا و كفتن
دست

زل ع ب

(سَيْلٌ مُزْلَعِبٌّ) كمقشعر سيل
بسيار
(اِزْلَعَبَّ السَّحَابُ) كثيف شد
ابر * واِزْلَعَبَّ السَّيْلُ بسيار شد
توجبه وتدافع نمود

زل غ

(ن) زَلَغَتِ الشَّمْسُ زُلُوغاً
برآمد آفتاب * وزَلَغَتِ النَّارُ
بلند كرديد
(اِزْدَلَغَ الْجِلْدُ) سوخته شد
پوست
(تَزَلَّغَتْ رِجْلُهُ) كفته كرديد
پاي او

زل غ ب

(اِزْلَغَبَّ الشَّعْرُ اِزْلِغْبَاباً)
روييد موي بعد ستردن * و
اِزْلَغَبَّ الْفَرْخُ برآمد پر جوزه

زل ف

(زَلْف) بالفتح نزديكي ومنزلت
وپيش شدن والفعل من نصر
(زِلْف) بالكسر مرغزار
(زَلَف) محركة نزديكي و مرتبه
وپايكاه
(زَلَفَة) بالتحريك حوض پر آب
زَلَف بحذف تا جمع * يا زَلَف
حوض پرآب است وزَلَفَة جاي كرد
آمدن آب باران پرآب وكاسهٔ
بزرگ و پنكان سبز وصدفه وكاسهٔ
نزديك تلك وكرانهٔ كوه و سنك
هموار تابان و زمين درشت
وزمين روفته وجاي برابر وهموار
از كوه نرم و زن با روي آن
ومرغزار
(زُلْفَة) بالضم آبي است شرقي
سميراء وكاسه وپنكان وكرانهٔ چيزي
ونزديكي ومنزلت و پارهٔ از شب

یا ازار و ایشب زُلَف کغرف و زُلفات
کغرفات با لیهم جمع زُلُفات)
کغرفات بضمتین و زُلَفات کغرفات
بفتح دوم مثله * او الزلف ساعات
اللیل الآخذة من النهار و ساعات
النهار الآخذة من اللیل و قرئ
زُلُفا من اللیل بضمتین اما مفردة
کحلم و اما جمع زلفة کبسر و بسرة بضم
هیبهما او زُلَفا من اللیل بضمة جمع
زلفة کدرة و درر و زلفی من اللیل
کحبلی بالالف للتأنیث
(عقبة زَلوف) کصبور راه کوه دور
و دراز
(زَلیف) کامیر پیش در آیندن
از جائی بجائی
(زُلَیفة) کجهینة بطی است بیمن
(زُلفی) کحبلی نزدیکی و منزلت
ومنه قوله تعالی ولا اولادکم بالتی
تقربکم عندنا زلفی و هی اسم
المصدر ایضا ای تقربکم عندنا
ازدلافا
(مَزلفة) بالفتح کمرحلة مرده
که میان دشت و زمین کشت باشد
مزالف جمع * و نیز مزالف
جایها جمع مزلفة است با لکسر

یا با لفتح
(ازلاف) نزدیک کردانیدن
چیزی را
(زلّف فی حدیثه تزلیفا)
زیاده کرد در سخن خود و افزود
(مُزدَلِف) پسر ابو عمر طائی
و لقب خصیب یا عمرو بن
ربیعه لقب به لانه القی رمحه بین
یدیه فی حرب فقال ازدلفوا الیه
او لاقترابه من الاقران فی الحرب
و ازدلافه الیهم
(مُزدَلِفة) موضعی است میان
عرفات و منی لانه یتقرب فیها الی
الله تعالی او لاقتراب الناس الی
منی بعد الافاضة او لمجیء الناس
الیها فی زلف من اللیل او لانها
ارض مستویة مکنوسة قال و هذا
اقرب
(ازدلاف) پیش نمودن و پیش
در آمدن و متفرق شدن و نزدیکی
و خود نزدیک کردیدن و نزدیکی
جستن * و منه الحدیث فاذا زالت
الشمس فازدلف الی الله برکعتین
ای تقرب
(تَزلّف) پیش در آمدن و متفرق

شدن

ز ل ق

(زَلق) بالفتح جای لغزان
(زَلَق) محرکة جای لغزان و موضع
ستور * و قوله تعالی فتصبح صعیدا
زلقا ای ارضا ملساء لیس بها شیء
* و زلق الامعاء) بیماری است
مر معده یا روده را * و زلق الکلیة)
ذیابیطس است
(زَلقة) بالتحریک یکسنگ تا بان
وزن
(زَلِق) ککتف جای لغزان * و
رجل زلق) آنکه پیش از مجامعت
انزال کند و مرد زود خشم
(زالق) کصاحب روستائی است
بسجستان
(ناقة زَلوق) کصبور شتر ماده
تیزرفتار * و عقبة زلوق) عقبة
دور و دراز
(زلاقة) بالفتح جای لغزان *
و نیز زلاقة) زمینی است بقرطبة
و نهری است بواسط
(زَلیق) کامیر بچه ناتمام افکنده
(زُلّیق) بالضم والتشدید شفتالک
و آن نوعی شفتالو است تابان

بشم (مَزْلَق) بالفتح جاي لغزان مَزْلَقة مثله

(مِزْلاق) بالکسر کلید ان که بی کلید کشاده شود * وفرس مِزْلاق) اسپ ماده که بیشتر بچه نا تمام افکند

(س ن) زَلِقَ زَلَقًا) بالتحریك لغزید * و زَلِقَ بِمَکَانِه) دل تنك شد از جاي بجهس کناره کزید ازان

(ض) زَلَقَهُ عَنْ مَکَانِه زَلْقًا) دور کردانید آن را و یك سو کرد * و زَلَقَ فُلَانًا) لغزانید او را * و زَلَقَ رَاسَهُ) سترد موي سر او را

(مُزْلَق) کمکرم لقب اسپ مخرمة بن خلیفة

(اَزْلَقَهُ اِزْلَاقًا) لغزانید او را * ونیز اِزْلاق) بچه افکندن ناقه وجز آن وبنظر تیز نکریستن کسی را یقال اَزْلَقَ فلانا ببصره اذا نظر الیه نظر متسخط * وموي ستردن

(زَلَّقَ رَاسَهُ تَزْلِیقًا) سترد موي سر او را * وزَلَّقَ الحَدِیدَةَ) بهوسته تیز زد لشت آن را * وزَلَّقَ

الْمَوْضِعَ) لغزان کردانید جاي را * ونیز تَزْلِیق) نیك آلودن بدن بروغن ومانند آن انجیلي که دست را بلغزاند

(تَزَلَّق) زینت کرفت وخوش هیش شد تا آنکه کونه او سرخ سپید ودرخشان کردید

ز ل ق م

(زُلْقُوم) بالضم حشك ناي کلو

ز ل ل

(زُلّ) بالضم لغزان یقال مَقَامٌ زُلٌّ جاي لغزان وکذا اُزْحُلُوقة زُلٌّ یعنی جاي لغزیدن لغزان

(زُلَّة) بالضم تا مه رتنکی دم ودمه

(زَلَّة) بالفتح لغزش پاي در کل ولغزش در سخن اسم است زَلِیل را * ونیکویی رهنرو کارو ریشم * و زن مرد یا مهمانی عروسی وکناه وخطاي بی اراده وانچه از مائده دوست یا خویشاوند برداری لغت عراقیان یاعامیان است

(زِلَّة) با لکسر منکر یزه یا منکر یزهای تابان

(زَلَل) بالتحریك لغزش اسم

است زَلِیل را زَلِیلي مثله * ومکانه * ومکان زَلَل) جاي لغزان وکمي یقال فی میزانه زَلَلٌ اي نقصان

(درهم زالٌّ) درم ناقص وکم وزن

(اَزَلّ) مرد خفاب را آنکه ترپیشانی اثر شکستگی یا زالي از شجه دارد ومرد سبك سرین وکرك لاغر سرین وآن از کفتار وکرك پیدا شود * ومنه المثل هو اسمع من الذئب الازل وهذه الصفة لازمة للذئب

(زَلَّاء) زن سبك سرین * و قوس زَلَّاء) کمانی که تیر ازان زود بلغزد وبر آید

(زَلُول) کصبور شهری است بمغرب * وماء زَلُول) آب خوش شیرین

(زَلِیل) کامیر پالوده * وماء زَلِیل) آب شیرین خوش کوار

(زَلَّالَة) کجبانه مقبلة است بتهامه

(زِلِّیق) بالکسر ریا ي مشدد کستدنی زَلَالِي جمع

(ماء زُلَال) کغراب آب شیرین خوش کوار

(ماءٌ زُلالٌ) كغراب آب شيرين خوش گوار زود فرو شونده بحلق

(مَزِلَّة) بفتح زاء و كسر آن جاي لغزيدن

(زَلْزَل) كجعفر مغني بوده كه در سرود نوازي بدان مثل زنند و بسوي او منسوب است حوض زلزل كه در بغداد است

(زُلْزُل) كهدهد طبل نوازنده و ماهر در آن

(زَلَزِل) بفتحتين و كسر الثالث متاع و رخت

(زُلْزُول) بالضم كسره و رهبك ظريف و سبكي و چنگ ربدي

(زَلازِل) بلاها و سختيها

(اِزْلِزِل) بكسر همزه و كسره و دو زاء كلمة است كه بوقت زلزله گويند

(ض س) زَلَّ فِي طِينٍ زَلًّا) بالفتح و زَلِيلًا و مَزِلَّة بكسر الزاء و زُلُولًا و زَلَلًا محركة و زِلِّيلى كدليلى و مَزِلَّة لغزيد پاي او در گل * و كذا زَلَّ فِي مَنْطِقٍ) يعني لغزيد در سخن و خطا كرد * و زَلَّ عُمُرُه) سپري شد عمر او * و زَلَّ فلانٌ زَلِيلًا و زُلُولًا) شتاب رفت و رويد * و زَلَّ اِلَيْهِ زليلًا) از جاي بجاي شد * و زَلَّ الدِّرْهَمُ زُلُولًا كم شد درم در وزن يا ريخته و ناقص كرديد

(س) زَلَّ زَلَلًا) سبك سرين كرديد

(زَلْزَلَه زَلْزَلَةً و زِلْزالًا) مثلثة نيك جنبانيد آن را

(اَزَلَّه اِزْلالًا) لغزانيد او را * و اَزَلَّ اِلَيْهِ شَيْئًا مِنْ حَقِّهِ) داد او را چيزي از حق او * و نيز اِزْلال) نعمت دادن يقال اَزَلَّ اِلَيْهِ نعمةً اذا اسداها * و في الحديث مَنْ اُزِلَّتْ اليه نعمةٌ فليشكرها * و بر گناه انگيختن كسي را

(مُزَلِّل) كمحدث مرد بسيار احسان

(اِسْتَزَلَّه اِسْتِزْلالًا) لغزانيد او را

(تَزَلْزُل) جنبيدن

(زِلْزال) جنبش اسم است تنيدن را

ز ل م

(زَلْم) بالفتح ماناو مهابهدر رقد وجز آن

(زَلَم) محركة جانوري است مانند گربه اَزْلام جمع * و شكافته يا آنچه از پس ظلف است و تير بي پر و تير قمار را اَزْلام جمع و قوايم گاو دشتي يا عام است و كوهي است نزديك شهر روزنباتي است كه تخم و شكوفه ندارد و در بركهاي بيخ آن كه در زير زمين است دانه است پهنا شيرين باهي

(زَلَمَة) بالتحريك نشان و درويش گوش بز و هر اَزْلَمَتان * و يقال هو العبد زَلَمةً و كذا زُلْمَةً بالفتح و كهمزة اي قَدُّه قَدُّ العبد و حَذْوُه حَذْوُه اي يشبهه كانه هو و كذلك الامة

(زُلَم) كصرد دوم شكافته يا آنچه از پس ظلف است و جانوري است مانند گربه و تير قمار اَزْلام جمع

(الاَزْلَمُ الجَذَع) بزر گوهر و روزگار و سختي و بلاي بد * و بعيرًا زَلَّيم) شتر كناره گوش بريده

بريده
(زِلْماء) شتر ماده كنار ه كوش
بريده * و تير نيك تراشيده و
* زمنك بز ماده كومي وچرغ
ماده
(زَلِيم) كامير تير نيك تراش
(زُلَيْم) كزبير نام مردى
(زَلّام) كشداد نام مردي
(ت) زَلَم) خطا كرد * ز زَلَمَ
الاِنَاءَ) پر كرد اوندرا * وكذا
زَلَمَ الحَوضَ * زَلَمَ عَطَاءَه)
كم كرد بخشش را * ز زَلَمَ اَنفَهُ)
بريد بيني ورا
(مُزَلَّم) كمعظم سبك رجست
وظريف واسپ كرد اندام توانا ر
شتر كنار ه كوش بريده يفعلُ ذلك
بكرام الابلِ والشاءِ * وتير نيك
تير ... كومي ...
(امرأةٌ مُزَلَّمَة) زني كه ... را ز
...
(زَلَّمَ تَزْلِيمًا) راست ودرست
كردانيد تير را ونرم وتابان كرد *
زَلَّمَ الرَّحى) بكردانيد آسيا را
وكرد كنار ماهي آن * ز زَلَّمَ
غِذَاءَه) بد كرد غذاي آنرا

(اِزْدَلَمَ اَنفَهُ) از بيخ ببريد بيني
او را * (اِزْدَلَمَ رَاسَهُ) ببريد سر
او را
(مُزْلَئِمّ) كمقشعر بونده ود ر
كل رونده وبلند بر آينده در سير
وجز آن وكوچ كننده وثابت و برپا ...
(اِزْلَامَّ الضُّحى اِزْلِيمَامًا)
بلند برآمد چاشت و روشن كرديد
* ونيز اِزْلِيمَام) زود بركشتن
وكوچ كردن وبرپاي شدن چيزي
وبلند برآمدن روز

زل ن ب ر

(زَلَنْبُور) يكي از اولاد پنجكانه
ابليس است كه بدان ها تفسير
كرده اند قول او تعالى اَفَتَتَّخِذُونَه
وذُرِّيَّتَهُ اَوْلِيَاءَ وكارش آن است
كه ميان شوي وزن فساد اندازد
تفريق كند وعيوب زن را بر شوي
ظاهر نمايد ومطلع كرداند

زل ن ف ح

(زَلَنْفَح) مرد بد خوى

زل ن ق ط

(زُلُنْقُطَة) بضمتين وضم قاف
بروزن كذبذبة ولا ثالث لهما
زن كوتاه بالا ونره مرد

زل ه

(زَلَه) بالفتح شكوفه ريحان و حسن
وخوبي آن و سنكي كه بر آن آب
كش ايستاده شود و سر كشتكي
(زَلَه) معركه غم راند ره كه بدان
كسي برسد

زل ه ب

(زَلْهَب) كجعفر مرد سبك ريش
و سبك كوشت

زل ه م

(مُزْلَهِمّ) كمشمعل خفيف سبك

زل ي

(زِلِّيَّة) كجنية كستردني زَلَالِي
جمع معرب زيلو وقد مر

باب الزاء فصل الميم

ز م ت

(زَمِيت) كامير صاحب وقار و
آهسته و بردبار
(زُمَّت) كسكر مرغي است كه
رنك برنك مي كردد
(زِمِّيت) كسكيت نيك آهسته
وباوقار
(اَزْمَت) آهسته وباوقارتر يقال
فلان اَزْمَتُ النّاسِ اي اَوْقَرُهُم
(ك) زَمُتَ زَمَاتَةً) آهسته

وصاحب زقا کردید
(تزمیت) آهستگی ووقار ومنه
ما اشد تزمته
(ازمئنات) رنك بو لك شدن
يقال ازمأت اذا تلون الوانا
متغايرة

ز م ج

(زمج) ککتف خشمناك
(زامج) کصاحب زنگی
(زمج) کسکر مرغی است بفارسی
دوبرادر لانه اذا عجز عن صيده
اعانه اخوه
(اخذ ه بزامجه) گرفت ان را
همه وكذا اخذه بزأبجه
اي كله ولم يدع منه شيئا
(زمجة الظليم) بکسرتين وتشديد
جيم نوك شترمرغ
(زمجي) بکسرزا وکسرمیم وفتح
آن وتشديد جيم مقصورا دمغزه
مرغ
(ن) (زمج القربة) پرکرد مشك را
* وزمج بينهم) برانگیزد
قوم را بريكديگر * وزمج عليهم)
ناگاه وبي دستوري در آمد
برایشان

(س) (زمج زمجا) محرکه خشم
گرفت
(مزمج) کمعظم خشمناك

ز م ج ر

(زمجر) کجعفرتیربارید ازنی
وکلك دراز زماجر وزماجير
جمع
(زمجرة) بالفتح نی که می نوازند
وزن زانیه وآرا زوآوازنی وبانك
وفریاد بسیار
(زمجر) کهزبر آواز
(زمجار) بالکسر شهري است
(زمجر الاملُ) غريد شير
(تزمجر الاسدُ) غريد
(ازمجرار) بانك وفرياد كردن

ز م ج ل

(زمجيل) بالكسر پلنك

ز م ح

(زامح) دنبل اسم است مانند
کامل
(زمح) بالضم وتشديد ميم ناكس
وفرومايه وسست وكوتاه بالا
زشت روي وسياه فام بدخلقت
(زماح) کرمان مرغی است که
کلاغ را ازپیه برمیکیرد

(زمخن) کسجل مرد بدخلق
بخيل زمحنة مثله والنون زائدة
(زومح) سیاه فام زشت روي
(تزميح) کشتن زماح را که مرغي
است
(زامح) کصاحب هند و پیمانه
کامل زمخ کرکع جمع
(عقبة زمخ) محرکه عقبة بخسو
ودورودراز
(عقبة زموخ) کصبور بمعني
عقبه زمخ است
(زميخ) بالضم وتشديد يا ميم
مفتوح روستايي است به بيهق
(ف) زمخ زمخا) تکبر کرد
وکردن کشي نمود

ز م خ ر

(زمخر) بالفتح ناي وتير ازچوب
ودرخت انبوه درهم پیچیده وفراخ
درون کاواك نازك وتازه وكلك
دراز وباريك
(زمخرة) زن زانیه
(زمخري) باریك ودراز
وميان كاواك از هرچيزي * و
ظليم زمخري السواعد

شترمرغ باریك ساق
(زِمْخِیر) بالكسر چیزی اندك * ومنه ما رزأته زمخيرا اى ما نقصته شيئاً
(زُماخِرِیٌّ) بالضم میان تهی وآلك
(زَماخِیر) نامی است غرسی نیل بصعید ادنی
(زَمْخَرَ الصَّوْتُ زَمْخَرَةً) سخت شد آواز * (وزَمْخَرَ النَّمِرُ) در خشم آمده بانك برزد * تَزَمْخُر لازم است از آن * (وزَمْخَرَ العُشْبُ) شكوفه آورد گیاه
(اِزْمَخَرَّ الصَّوْتُ اِزْمِخْرارًا) نیك سخت شد آواز

زم خ ش ر

(زَمَخْشَر) كسفرجل دهی است بنواحی خوارزم قیل اجتاز بها اعرابی فسأل عن اسمها واسم كبيرها فقيل زمخشر والرداد فقال لا خير في شر ورد فلم يلم بها از آن ده است جار الله ابو القاسم محمود بن عمر وفيه يقول امير مكة على بن عيسى بن وهاس الحسنى * جميع قرى الدنيا سوى القرية التى * تبوأها دارا فدا لزمخشرا * واحر بأن تزهى زمخشر بامرء * اذا عد فى اسد الشرى زمخ الشرى *

زم ر

(زَمِر) ككتف كم موی وكم پشم زَمِرَة مونث و كم مروت و مرد نیكو روی
(زُمْرَة) بالضم فوج وگروه یا گروه متفرق از مردم (زُمَر) كصرد جمع
(زِمِّیر) كاميركوتاه بالا (زِمار) بالكسر جمع * وكودك خوب روی * رغناء زِمِّیرٌ مرود نیكو
(بَنو زُمَیْر) كزبير بطنی است
(زَمُّور) كصبور كودك نیكو روی
(مِزْمار) بالكسر نای (مَزامِیر) جمع * ودف یا هر آلة سرود وآواز نیكو وسرود * ومزامیر داود آنچه از كتاب زبور می سرائید نه آنرا او ازنوعها واحد آن مِزْمار است یا مَزْمور
(زِمار) بالكسر بانك شترمرغ و بانك كردن آن والفعل من ضرب
(زِمارَة) بالكسر نای ازواری
(زَمّارَة) بالفتح والتشدید نای وچوب كه بر گردن سگ بندند تا از سوراخ رزن نتواند در شدن یا انگور خوردن وزن زانیه یا زن زانیهٔ خوب روی * ومنه الحدیث نَهى عَنْ كَسْبِ الزَّمّارَة * وعمود آهن میان دو حلقهٔ كردن بند آهنی
(زِمِّ) كطمر سخت ودرشت
(زِمِّیر) كسكیت نوعی از ماهی
(زَمّاراء) بالمد والتشدید موضعی است
(زَوْمَر) بالفتح كودك نیكو روی
(زَیْمَر) بالفتح وضم میمه نام مردی و نافهٔ شماخ و پارهٔ زمینی است در جبال بنی طی
(زَیْمُران) بالفتح وضم میم موضعی است
(مَزْمور) بفتح میم وضم آن نای وسرود
(ن ض) (زَمَرَ زَمْرًا) بالفتح وزَمِیرًا نای زد زَمّار كشد اد نای نواز زامِر مثله قلیلا نعت مثل كراهت

ازان زا مرة نعت مونث
(ن) زمر القربة) پرکرد مشک
را * وزمر بالحدیث) فاش
وآشکار کرد سخن را * وزمر فلانا
بفلان) برآغالانید فلان را
برفلان * وزمر الظبی زمرانا)
رمید آهو
(س) زمر زمرا) معروفة کم
موی شد وکم مروت کردید
(زمر تزمیرا) نای زد * وزمر
القربة) پرکرد مشک را
(مستزمر) ترنجیده وخرد
وحقیر نماینده
(ازمیرار) سخت خشمگین شدن
یقال ازمار اذا غضب واحمرت
عیناه

زم رد

(زمرد) بضمتین وتشدید الراء
وقد تفتح المیم جوهریست معروف
وآن انواع است ذبابی وریحانی
وسلقی وصابونی انکشتری وجهت
منع صرع شخصی که مصروع نباشد
مو ثرو کویند چون افعی را نظر
برآن افتد کور شود
(زماورد) بالضم طعامی که از تخم
مرغ وگوشت ترتیب دهند

زم ر ذ

(زمرذ) بضمات وتشدید راء
زبرجد معرب است

زم ز ر

(لحمه زمازبر) کوشت او
منقبض وترنجیده است
(زمزر الوعاء زمزرة) جنبانید
اوند را بعد پر شدن تا نیک
پر شود

زم ع

(زمع) بالتحریک مردم فرومایه
یقال هو من زمع الناس ای من
ما خیرهم * وموی درازبرتندی
پاشنه اسپ ونوعیه سست ولرزه
مانندی است که بمردم عارض
شود وکرهای جای برآمدن خوشه
تاك و زمعة یکی * ورجل زمع)
مرد رسا در امور وثابت عزم
[illegible]ری * ونیز زمع) زائل شدن
اندیشت ازمعتاد وسرکشته وبی خود
شدن از ترس یا عام است وترس
وبیم والفعل من سمع
(زمعة) محرکة تندی پس سم ستور
یا [illegible] ما نند ها است در رند
دست که مجلد وآن در [illegible]
دو تا است کویا معلق از [illegible]
شاخ یا موی در هشته در پس پای
کوسپند وآهو وخرکوش وجز آن
زمع جمع زماع جمع الجمع *
وپشته وآب راهه یا [illegible]
او هو دون [illegible] الشعر [illegible]
دون التلعة او تلعة صغیرة لیس لها
[illegible] * یا زمین پست که آب
در وی کرد آید ازماع جمع * وآب
راهه کوچک [illegible] زمع جمع
(زمعة [illegible] بالتحریک نام
پدر سوده ام المومنین وپدر [illegible]
عبد الله که صحابی است رضی الله
عنه وعنها
(زمع) ککتف آنکه [illegible]
کمینز یا شک آیدش
(زمعة) بالضم پاره [illegible]
(زمعی) مردی [illegible]
خشم ومرد زیرك و [illegible]
(ازمع) آنکه انکشت زائد داشته
باشد وبلا واهوید و قبیح ازامع
جمع
(زماع) بالفتح [illegible] زد که
[illegible] ونیز بمعنی استواری عزم

مرد رسا و دلیر کنند ه دوام و زموره
ثابت عزم بر کاری و یکبر بیهما
(زموع) کصبور مرد شتاب زده
و خرکوش که نزدیك گام کذاشته
دود کانها تعد و علی زمعاتها او لانها
تمد اثر بت من حجرها مشت
علی زمعتها لیلا یقتفی اثرها
فتصاده * و زن ... ادمان و شتاب
(زمیع) کامیر شتاب زده زمرد
دلیر که چون عزیمت کاری کند
بر نکرد داز آن و به کواستوار رای
همیار اقدام کننده بر امور
زمعاء جمع
(زمعان) محرکة سبکی و شتابی
و آهسته و دیر رفتن از لغات
اضداد است و ثابت بودن بر کاری
والفعل من فتح
(زمج) کسکر زنبور بی نیش و انکه
در حاجت ... جهت پا شد
(زماعة) بالتشدید کون
(مزمع) کمحسن ثابت عزم
بر کاری
(ازماع) دویدن خرکوش و جای
جای بر آمدن گیاه و بر ابر ناشدن
آن و بزرك شدن کرهٔ انکور که

جای بر آمدن خوشهٔ آن است و
ثابت عزم بودن بر کاری و عزم
کردن کاری را یقال اَزمَعتُ الامرَ
وعَلَیهِ اِذا اجمعتَ عَلَیهِ و اثبتَّ
عزمك علیه
(مُزَمِّعَة) کمحدثة نوعی از جماع
و هو ان یعوما علی اطراف الزمع
(زَمَّعَتِ النَّاقَةُ تَزمِیعًا) شتابی
نمود و تیز رفت

زم ق

(زَمَقَة) محرکة چیز اندك و حقیر
* رمنه ما اغنی عنی زمقة ای شیئا
(لحیةٌ زَمِیقَة) ریش بر کنده
مَزمُوقَة مثله
(ض ن) زَمَقَ لحیتَهُ زَمقًا)
بالفتح بر کند ریش اورا * و زمق
القُفلَ) کشاد کلید آن را

زم ك

(زَمَك) محرکة خشم
(رجلٌ زَمَکَة) بالتحریك مرد
شتاب زده خشمناك یا کوتاه پست
بالا
(زِمِكّ) کطمر بن دم جانور
پرنده
(زِمِکّی) بکسر الزاء و المیم مقصورا
مثل دا د مغزهٔ جانور پرنده یا
تمامهٔ دم آن یا بن دم
(ن) زَمَکَهُ عَلَیهِ زَمکًا)
بر انگیخت آن را تا سخت خشمگین
شد بر وی * و زَمَكَ القِربَةَ)
پر کرد مشك را
(اِزمَاكّ) سخت خشم کرفت

زم ل

(زِمْل) بالکسر ردیف و بار پشت
و نیم جوال از هر چیزی * رمنه ما فی
جوالقه الا زِملٌ اذا کانَ نصفَ
الجوالق * و عبد الله بن زِمل)
تابعی غیر ثقة است و انکه صغانی
کفته که صحابی است غلط است
و زِمل بن ربیعة یا زُمَیل بن ربیعة
یا زُمَیل بن عمرو بن عنز بن
خشاف صحابی است
(زِملَة) بالکسر خرما بنان دراز
در هم پیچیده و خرما بنان ریزه
انبوه و نهال خرما آن قدر که دست
بد ان نرسد
(زُملَة) بالضم کروه مردم و
همراهان
(زَمَلَة) محرکة بسیار یقال ترك
زملة یعنی کذاشت بسیار و ما

(زَامِل) کصاحب پس رو وتابع
ومتورکه از نشاط لنگان راه رود
واسپ معاویه بن مرداس سُلَمی
(زَامِلَة) شترکه رخت وتوشه دان
بروی نهند
(أَزْمَل) بالفتح آواز یقال سمعت
لها أَزْمَلاً ای صوتاً یا هر آواز
مختلط یا آوازکه از علاف نرة ستور
برآید یا ازامل جمع ازامیل
مثله والیاء للاشباع * وهمه بتضم میمه
یقال اخذه بأزملة ای بتمامه *
وترک أزملاً یعنی کذاشت عیال
بسیار را
(أَزْمَلَة) بالفتح بسیار یقال ترکه
أَزْمَلَةً یعنی کذاشت عیال بسیار
* وآواز کمان * واخذته بأزملته
ای باثاثه وکله
(زَوْمَلَة) بالفتح راننده شتر
وراننده خرکه سوار بار باشد وفواهم
هو ابن زوملتها یعنی داناى
آن است * ونیز ابن زَوْمَلَة پسر
داه است
(زِمَال) بالکسر لنگی شتر والغانه
توشه دان زُمَل کعتب وازْمِلَة

(زَمِیل) کامیر سپس سوار نشیننده
وهم سفر ویار در سفر قال اذا اعمل
الرجلان علی بعیریهما فهما زمیلان
فاذا کانا بلا عمل فزمیقان
(زُمَیْل بن عباس) کزبیر
ازموالی خود که عروه بن زبیر
است روایت دارد
(زُمَّل) کسکر ومخفف ضعیف
ترسنده بددل وبارد رخت
(زُمَّیْل) کقبیط ویخفف ضعیف
بددل ترسنده زُمَّیْلَة کقبیطة وزِمِّیل
بالکسر وتشدید اللام کقسیب و
زُمَیْلَة کجهینة وهده مثله * ونیز
زُمَیْلَة کجهینة بطنی است از قبیلة
تجیب از آن بطن است مسلمه
زُمَیْلی بن مخرمه تجیبی محدث
(إِزْمِیل) بالکسر نشکرده کفشکران
که بدان چرم تراشند وآهن
پاره که در طرف نیزه کنند برای
...مل کاو وعایسك آهنکران ومرد
سخت وقوی ومرد سست وضعیف
... اصل اداست
(زُمَّال) کرمان ضعیف بددل
ترسنده زُمَّالَة کرمانة مثله
(أُزْمُول) بالضم آهو رکوزن

بانك کننده
(أُزْمُولَة) کبرذونة آهو رکوزن
بانك کننده وإِزْمَوْل مثله
(ن ض) زَمَل زِمَالاً بالکسر
وبفتح لنگان سریك بپلو ...
(ن) زَمَلَه زَمْلاً ... پس ...
ساخت او را یاعدیل ... زمیل *
وزَمَلَهُ در پی رفت * وزَمَل
زَمَلاً بالفتح وزِمالاً وزَمَلاناً
بالتحریك لنگان راه رفت از نشاط
(مُزَمَّلَة) کمعظمة کوزه ...
که در آن آب سرد ... لغة
عراقی است
(تَزْمِیل) در پیچیدن ...
وپنهان کردن
(مُزَامَلَة) هم یای کردن بر یك
زاملة
(اِزْدَمَلَهُ) برداشت او را دایك بار
برجست
(تَزَمَّل) در پیچیدن
(اِزَّمَّل) در پوشیدن جامه
شدبدان

زملق

(زُمَّلِق) ... الميم
آنکه پیش ... جماع انزال ...

(زمالق) کعلابط مثله

زم ل ك

(زِملکان) با لکسر دهی است
بدمشق ازان ده است شیخ الشیوخ
ابو المعالی ... اعرابی است بعید
آلخر ...

زم م

(زَمّ) بالفتح شهری است برکنار
جیحون ویضم
(زُمّ) بالضم موضعی است
(زَمَم) محرکة مقابل وقریب یقال
وجهی زمم بیتها ای تجاهه وداری
زمم داره ای قریب منه وامرهم
زمم ای قصد متوسط معتدل او بین
ظاهر
(زِمام) بالکسر مهار ورسنه که
در چوب بینی شتر بندند ومهار وی
مهار بندند آنرا ... منه جمع * زمام
النعل آنچه ... دوال بروی
بند ند
(زامّ) متکبر کردن کش زُمّم
کرکع جمع * زمرد ساکت وخاموش
تکبر * یقال اخف الذئب سخلة
ثم ... ای رافعا
... با لیده

وبلند
(زَمْزَم) بالفتح چاهی است
نزد یک خانهٔ کعبه شرفها الله ونام
ناقه * وماء زَمْزَم) آب بسیار
(زَمْزَمَة) بالفتح آواز که از دور
آید ودران بانگ باشد مانند بانگ
مگس وبانگ رعد یا بانگ رعد
که پی در پی باشد وهو احسنه صوتا
واثبته مطرا * وکلام مجوس وقت
طعام خوردن که زبان ولب بند ان
نکشایند بلکه بآوازی که از خیشوم
وحلق برآید بعض آن از بعض
بمطلب برسد * وآواز شیر بیشه وهر
آواز خفی که فهمیده نشود
(زِمْزِم) بالکسر گروه شتران
شش ساله
(زِمْزِمَة) بالکسر گروه مردم وشتر
یا پنجاه شتر یا ره از دیوان یا
دد ان وجماعت شتران که دران شتر
ریزه نباشد
(زِمْزِیم) بالکسر جماعت شتران
شش ساله
(زِمْزَم) کدرهم موضعی است
بخوزستان
(زُمازِم) کعلابط چاهی است
نزد یک خانهٔ کعبه شرفها الله تعالی
ویخفف * وماء زُمازِم) آب
بسیار
(زُمْزُوم الابل) شتران برگزیده
یا اصلها ازان * وزُمْزُوم القوم)
بد ترین آنها
(اِزمیم) بالکسر شبی است
از شبهای محاق وموضعی است
وماه آخر ماه
(ن) زَمّهُ زَمّا) بست آن را * و
زَمّ البعیر بانفه) برداشت وبلند
کرد شتر سر خود را از درد بینی
* وزَمّ الرَّجُل برأسه) بلند
کرد سر خود را * وزَمّ بانفه)
تکبر کرد وگردن کشی نمود * وزَمّ
القِربَة) پر کرد مشک را * وزَمّت
القِربَة) پر کردید مشک یقال زمّها
زمّا فزمّت هی زموما لازم متعدی
* وزَمّ البعیر) مهار کرد در بینی
شتر * وزَمّ النَّعل) زمام ساخت
نعل را * ونیز زَمّ) پیش شدن در
رفتن وسخن گفتن وبر برداشته
بردن گرگ بزغاله را
(زُمّم) کمعظم چاهی است نزد کعبه
شرفها الله تعالی

(تَزْمِيْم) مهار در بيني شتر كردن
يقال زمّم الجمال اي شدّد للكثرة.
(تَزَمْزُمُ الْجَمَل) بانگ كردن
شتر * ويقال ما تَزَمْزَمَتْ بِهِ
شَفَتَايَ) يعني نگفتم آن را
(اِزْدِمّ) تكبر نمود * ونيز اِزْدِمام)
سر برداشته بردن گرگ بزغاله
وا يقال ازدمّ الذّيب بالسّخلة اِذا
احتملها رافعاً راسها
(اِنْزِمام) بسته شدن

زمن

(زَمَن) محركة روزگار و وقت
قليل باشد يا كثير اَزْمَان واَزْمُن
جمع
(زَمَنَة) محركة روزگار يقال ما رأيته
مُذْ زَمَنَة اي مُذْ زَمَان
(زَمِن) ككتف برجاي مانده
زَمِنُون جمع * و بيماري كه بهار
آن از مدت دراز باشد
(زَمَان) كسحاب روزگار و وقت
اندك بود يا بسيار اَزْمِنَة جمع
(زَمَانَة) بالفتح حب و برجا
ماندگي و آفتي در حيوانات و
ولّيد بن منذر ربيعي جهك بن زَمَانَة
[illegible]

محدثان اند
(زُمَيْن) كزبير اندك وقت
گاهي بتراخي اراده كنند * ومنه
لقيته ذات الزُّمَين يعني بعد وقت
وزماني * وكقتيل برجاي مانده
زَمْنَى كقتلى جمع
(زِمّان) بالكسر والتشديد نام جد العين
زِمّاني ونام الفند سهل بن شيبان
بن ربيعة بن زِمّان بن مالك بن
صعب بن علي بن بكر بن وائل يا
زِمّان بن تيم الله بن عهل است
وازايشان است عبد الله زِمّاني بن
سعيد تابعي واسمعيل زِمّاني بن
عباد ومحمد زِمّاني بن يحيى بن
عياض كه محدثان اند
(س) زَمِنَ زَمَنًا وزُمْنَة) بالضم
وزَمَانَة بالفتح برجاي ماندن
(اَزْمَنَ عَلَيْهِ اِزْمَانًا) آمد بروي
روزگار * ونيز اِزْمَان) انكار كردن
و ويران شدن
(مُزَامَنَة) بر روزگار معامله
كردن يقال عاملته مُزَامَنَة كمشاهرة
ومياومة

زمه

(زَمَه) محركة شدت گرما
(س) زَمِهَ الحرّ) سخت [illegible]
وزَمِهَ الرّجل بالحرّ [illegible]
گرما بر مرد
(ف) زَمَهَتْ الشمس) [illegible]
داد اراگرمي افتاب [illegible]
في الدال والذال [illegible]

(كلأ مُزْمَهِجّ) كمقشعر گياه تر
وتازه بسيار خوش آيند

زمهر

(زَمْهَرِير) [illegible]
(مُزْمَهِرّ) [illegible]
(زَمْهَرَتِ الْعَيْنُ) سرخ شد
چشم از غضب
(اِزْمَهَرَّ الْوَجْهُ) ترش كرديد
روي * واِزْمَهَرَّ اليَوْمُ) سخت
سرد شد روز * واِزْمَهَرَّتِ الكَوَاكِبُ)
درخشيدند ستارگان * زَمْهَرَتِ
الْعَيْنُ) سرخ شد چشم از خشم.

زمهل

(مُزْمَهِلّ) آب صافي زلال است
و بريان ايستنده
(اِزْمَهَلَّ المَطَرُ اِزْمِهْلَالًا)
باريد باران * واِزْمَهَلَّ الثَّلْجُ)
جاري شد [illegible] برف [illegible]

... اخته شدن

باب الزاء فصل النون

زن ء

(زَنَاء) بالفتح والمد کوتاه کرد اندام را و نهادن را آکمیز بشتاب کرفته * و یقال رجل زَنَاء یعنی مرد تنک آمد بهای حاجت * و فی الحدیث نهی اَنْ یُصَلِّی الرجلُ وهُوَ زَنَاءٌ ای حَاقِنٌ * وظلٌّ زَنَاءٌ) سایهٔ تنک و موضعی است (زِنِیّ) کغنی تنک خود (ق) زَنَا اِلَیه زَنْءًا و زُنُوءًا) ... کرفت بوی * و زَنَأَ فِی الجَبَلِ) برآمد برکوه * وزَنَأَ الظِّلُّ) کم شد سایه و در رسم کشت * وزَنَأَ اِلَیهِ) قریب شد بوی * یقال زَنَأْتُ لِلخَمْسِین ای دَنَوْتُ مِنها * زَنَأَ ... داد مان کردیدن و بشتاب بود رسید بخمسین * ونیز زَنْءٌ وزُنُوءٌ) جمع کردن و بشتاب کرفتن بول و غایط یقال زَنَأَ بولَه ای احتقن (زَنَّاهُ تَزْنِئَةً) ملتجی کردانید ... و مضطر کردانید او را بامری و ... داشت ری را ...

(تَزْنِئَة) تنک کردانیدن یقال زَنَّأَ عَلَیهِ ای ضَیَّقَ

زن ب

(زَنْبَة) بالفتح نام زنی (اَزْنَب) بالفتح فربه (زَیْنَب) بالفتح بددل و درختی است خوش منظر خوش بوی * ومنه سُمِّیَت المرأة زینب * ومن الازنب للسمین او من زَنَابِی العقرب لزنابامها او اصلها زین اب (زُنَاب) بالضم لقب زینب بنت ام سلمه بدان جهت که نبی صلی الله علیه وسلم او را بلفظ زُناب یاد می فرمود (عَمرو بن زُنَیْب) کزبیر تابعی است (ابو زُنَیبَة) کجهینة از کنیت عربان است (زِینَابَة) بالکسر ماهی است باریک تن (زَأْنَبی) بالفتح کقهقری نوعی از ریشارد رنک (س) زَنِبَ زَنَبًا) بالتحریک فربه شد

زن ب ر

(زَنْبَر) بالفتح مرد حاضرجواب و شیر بیشه (زُنْبُر) بالضم کودک حاضرجواب و خرد ریزه (زَنْبَرِی) بیای نسبت کران از مردم و نوعی از کشتی بزرک زَنْبَرِیَّة مثله (زُنْبُور) بالضم کبت انکبین زُنْبُورَة بالتاء مثله * ومردم جست ظریف حاضرجواب و خرد تو انا برباربردن وموش بزرک و درختی است مانند درخت چنار و انجیر حلوانی و کودک حاضرجواب (زِنْبَار) بالکسر کبت انکبین و درختی است بزرک و انجیر حلوانی (زِنْبِیر) بالکسر درختی است مانند چنار و انجیر حلوانی (زَنَوْبَر) کسفرجل همه یقال اَخَذَهُ بِزَنَوْبَرِهِ ای کله (ارض مُزَنْبَرَة) زمین زنبور ناک (تَزَنْبُر) تکبر نمودن و کردن کشی کردن

زن ب ع

(زُنْبُوع) بارد رحت بپوندی از نارنج وترنج ولیمون است که با یکدیگر پیوند کنند

(زِنْبَاع) کقنطار از اعلام است

(زِنْبَاعَة) بالتاء نوک سوزه ونوک کفش

زن ب ق

(زَنْبَق) کجعفر روغن یاسمین که بهندی چنبیلی است درد ورم کرم ودر اول خشک ملطف وملین ومقوی اعضاء وطلای آن جهت رفع قشعریرة وسردی دماغ واعضای تناسل نافع * وکل موضن آزاد وناي * وام زنبق) می

(بَنُوا بِيْ زَنْبَقَة) واسطی اند از ایشان است ابو الفضل محمد بن محمد بن عبد الکریم بن محمد بن ابي زنبقة وپسرش حسین وپسر پسرش یحیی که محدثان اند

(زِنْبَاق) بالفتح تره است کرم تند طعم زبان گزد درد سر آرند

زن ب ل

(زِنْبِيل) بالکسر کیسه وانبان وجز آن ویفتح * واحمد بن حسین بن احمد بن زنبیل نهاوندی راوی تاریخ بخاری است از ابو القاسم اشقر از بخاری

زن ت

(زِنَاتَة) بالکسر قبیلة است بمغرب از ان قبیله است زناتی منجم

زن ت ر

(رِفَاعَة بن زَنْتَر) کجعفر صحابی است ومبشر بن عبد الله بن زنتر بدری است قتل یومئذ * و (ابو زنتر) جد است مر سعید زنتری بن داؤد بن ابی زنترا * واحمد بن محمود زنتری محدث است * واما محمد بن بشر الزنتری فوهم فیه ابن نقطة والصواب بالباء الموحدة لانه من آل الزبیر

(زَنْتَرَة) بالفتح تنکی وعسرت

(تَزَنْتَر) خرامید

زن ج

(زَنْج) ویکسر زنک که کروهی است از سیاهان زنجی یکی زنوج جمع * (مَزْنَجَة) بالفتح مثله

(زُنْج) بالضم دهی است به نیشاپور

(زَنَج) محرکة شدت تشنکی یا آن درهم شدن رودها است از تشنکی ردیدن وقت صاحب آن از خوردن ونوش زائد با زمانه

(زُنَيْج) کزبیر لقب ابی غسان محمد بن عمرو محدث

(زِنَاج) بالکسر پاداش

(زَنْجَان) بالفتح شهری است باذربیجان از ان شهر است محمد زنجانی بن احمد بن شاکر وامام محمد زنجانی بن علی شیخ الحرم وابو القاسم یوسف زنجانی بن حسن وابو القاسم یوسف زنجانی بن علی

(عطاء عمر زنج) المعظم المخشش لحم والد له

(تَزْنِيج) کم دادن کسی را

زن ج ب

(زُنْجُب) بالضم کمربند

(زَنْجَبَة) بالفتح بالشیء که زنان بر سر بن بندند تا کلان نماید

(زُنْجُبَان) بالفتح وبالضم جمع کمربند

زن ج ب ل

(زَنْجَبِيل) می وبیخ نباتی است که بفارسی آنوجه وبهندی سونته نامند برک آن شبیه به برک نی ونبردی * له قوة مسخنة هاضمة ملينة يسيرا باهية ملكة ذكاة

مطوبة تبل المغز وجفف ومجق ر
التجيل به ازال الغشاوة وظلمة البصر

* و (زنجبيل الكلاب) ترة است تند كه بركش به برك بيد ماند وشاخهاي سرخ دارد وبسيار كرم وخشك كلف وكلف ونمش را ازاله نمايد وملك را ميكشد * (زنجبيل العجم وكذا زنجبيل الفارس) اشترغار است * (زنجبيل الشام) راسن

(زنجبيلة) كياهي است وآن را متاثل الرهبان نيز مند لغت مصري است

ز ن ج ر

(زنجرة) انكشتك زدن * ويقال زنجر فلان اذا قرع بين ظفر ابهامه وظفر سبابته

(زنجير) بالكسر انكشتك وسپيدي كه برناخن نوجوانان ظاهر كردد

زنجيرة بالهاء مثله

(زنجار) بالكسر شهري است و بالفتح زنكار معرب است

(زنجور) كعصفور نوعي از ماهي •

ز ن ج ع

(زنجع) كقنفذ قبيلة است از ذي الكلاع

ز ن ج ف ر

(زنجفر) بالضم زنجرف است معرب شنكرف

ز ن ج ل

(زنجيل) بالكسر مرد سست اندام وضعيف * (زئجيل) بالهمز مثله

ز ن ح

(زنح) بضمتين پاداش دهندكان بر خير وشر

(زنوح) كصبور ماده شتر تيز رو وشتاب

(ف) (زنح زنحا) ستود وراند وتنكي نمود در معامله وتنك كرفت

(تزنيح) با ربار آب خوردن

(مزانحة) همديكر را ستودن

(تزنح) واكشاده شدن در سخن وسرقة بعد اخرى آب خوردن وبرداشتن وبلند كردن نفس خود را زائد از مرتبة خود وتكبر نمودن

ز ن ح ف

(زنحفة) بالضم ويفتح از اسماي دواهي است

ز ن خ

(زنخ وزنوخ) برداشتن بزغالة سرخود را وقت شير مكيدن از در ماندن شير بكلو يا خشكي حلق والفعل من ضرب ونصر

(دهن زنخ) ككتف روغن متغير ومزه بركشته

(زنخة) كفرحة شتران كه شكمهاي آنها از شدت تشنكي تنك شده باشد

(س) (زنخ الدهن زنخا) محركة متغير ومزه بركشته كرديد روغن * (وزنخ السخل) برداشت بزغاله سرخود را وقت شير مكيدن از در ماندن شير بكلو يا از خشكي حلق

(تزنيخ) برداشتن بزغاله سر خود را وقت شير مكيدن از كرفتكي كلو يا خشكي حلق

(تزنخ) واكشوده شدن در سخن وتكبر نمودن

ز ن خ ر

(زنخر بمنخره) دميد در سوراخ بيني او

ز ن د

(زَنْد) بالفتح بند دست و هما
زندان * و چوب بالایین آتش زنه
و یدعی بالانثی اسمها ... آتش زنه
زیرین را زندة بالهاء گویند و قیل
هما زندان اذا اجتمعا و لا یقال
زندتان ج زِناد جمع اَزْنُد و اَزْناد
مثله * و منه تقول لئن اتانا نصرت
بك زِنادی یعنی روشن شد بتو
آتش گرفت زناد من و این کنایه
از نُجح مرام است * و درختی است
که از وی ... است ببحار الزمان
دو است احمد بن محمد بن حنبل ان
بن حازم را ازان است ثوب
زَنْد نیجی و کوهی است بنجد *
و طویل الزندین) آنکه
استخوانهای هر دو ذراع آن
دراز و بزرگ باشد * و زَنْدَرُود)
نام نهر اصبهان است * و زَنْد
وَرْد) شهری است نزدیك واسط
حالا ویران و خراب است و ناحیة
است در اواخر عراق * و زَنْد
بن الجَوْن) ابو دلامه شاعر
است * و زین بن زَنَّة) نام پسر زری
بن اَعْراق الثری
(زَنْدَة) بالفتح شهری است

بتوروم
(زَنَد) محرکة موضعی است
و خرقة که در رکس ناقه نهند تا
بر بچه غیر مهربان کرد د
(زَنْدَنَة) بالفتح دهی است
دیگر به بخارا
(زَنْدِينَا) دهی است بنصف
(زَنْدَان) بالفتح دهی است
ما بین رود هی است هرو و ناحیة
است بصیصة
(ن) (زَنَدَهُ) پرکرد آنرا
(س) (زَنِدَ زَنَدًا) تشنه گردید
(اَزْنَدَ اِزْنادًا) افزود * و منه
ما يُزْنِدُكَ اَحَدٌ عَلَيْهِ اى ما يزيدك
* و (اَزْنَدَ فِي وَجَعِهِ) پرکردید
در درد خود
(مُزَنَّد) کمعظم زشت تنك خوی
و بسر خوانده و جامة کوتاه پهن
(زَنَّدَ تَزْنِيدًا) دروغ گفت
و عذاب کرد زائد از جرم آن و تنك
نمود * و (زَنَّدَهُ) پرکرد آنرا * و
نیز (تَزْنِيد) آتش برآوردن از
آتش زنه و افزودن يقال ما يُزَنِّدُكَ
اَحَدٌ عَلَيْهِ اى ما يزيدك * و بلهم
در بستن کنارهای فرج ناقه را

بمیلهای عود رقیقه رهد آن
بعد ولادت بیرون افتاده با ...
يقال زَنَّدَتِ النَّاقَةُ اذا اخْتَلَّتْ اَشاعِرُها
بالخلال لسقارتم شُدَّتْ بشعر و ذلك
اذا اندحقت رحمها بعد الولادة
(تَزَنَّدَ) تنك آمد ...
کردت

زندبل

(زَنْدَبِيل) کعندلیب پیل عظیم
معرب است

زندق

(رجلٌ زَنْدَقٌ) بالفتح مرد
سخت بخیل رجلٌ زَنْدَقِيٌّ بیای
مشدد مثله
(زَنْدَقَة) بالفتح زندیقی اسم
است تزندق را
(زُنْدُوق) بالضم لغتی است
در صندوق
(زِنْدِيق) بالکسر گروهی است
از مجوس که قائل ایزد و گویند
یا قائل بنور و ظلمت اند یعنی نور را
مبدا خیرات و ظلمت را مبدا شرور
دانند یا آنکه منکر آخرت و ربوبیت
رب ایمان ندارند یا آنکه بظاهر
مومن و بباطن کافر باشند یا آن

[illegible] دینی است یعنی [illegible] [illegible] است او معرب زنده و گویند مأخوذ من الزند [illegible] کتابیها المعلومة کان لزردشت المجوس ثم استعمل لکل ملحد فی الدین وقیل قوم من السبائیة من [illegible] عبد الله بن سبا اظهر الاسلام ابتغاء الفتنة وتضلیلا للاسلام فسعی اولا فی اثارة الفتنة علی عثمان رضی الله عنه ثم ضوی الی الشیعة واخذ فی تضلیل جهالهم حتی اعتقدوا فی علی کرم الله وجهه المعبودیة فاستتابهم علی فلم یتوبوا فاحرقهم مبالغة فی النکایة زنادقة جمع والهاء عوض من الیاء اصله زنادیق وقد جاء

(تزندق) زندیق شد

زن د ن

(زندنة) بالفتح دهی است یا دهی است به بخارا و قلعه [illegible] ده است ابو حامد احمد بن موسی و محمد بن سعید که محدثان اند و محمد بن محمد که مقری ما وراء النهر است و محمد بن احمد بن عارم [illegible] ها آن از زندی است و زندنیة

زن ر

(زنیر) کزبیر نام پدر عمرو که شاعر است خثعمی

(زنار) کرمان آنچه ترسایان و مجوس و رومی برمیان بندند زنارة بالتاء مثله

(زنیر) کقبیط جمع زنار است

(زنانیر) سنگریزها و مگس ریزها و نام زمینی و جاهی است و ریکستانی است میان جرش و زمین بنی عقیل

(زنیرة) بالتصغیر کسکینة داهی است رومیه صحابیه و کانت تعذب فی الله فاشتراها ابو بکر رضی الله عنه واعتقها

(ن) زنره زنورا) پر کرد آنرا * وزنر الرجل) رنا ربست اورا

(امرأة مزنرة) کمعظمة زن دو [illegible] بالا تنگ [illegible]

(تزنر الشیء) باریک و کوته کرد یده و لبسه الزنار

زن ط

(زناط) بالکسر انبوهی و انبوهی کردن والفعل من نصر

(تزانط) انبوهی کردن

زن ف

(زنف) بالفتح از اعلام است

(س) زنف زنفا) خشمگین شد

(تزنف) خشمگین کردید

زن ف ج

(زنفجة) بالفتح معنی زیلا

زن ف ل

(زنفل العرفی) کجعفر یکی از فقهای مکه است وحدیث ثقه * وام زنفل) معلمی و بلات

(زنفل فی مشیته) کرانبار رفت و شتابی کرد

زن ف ل ج

(زنفیلجة) بالکسر وفتح اللام زنبیله معرب است زنفالجة بالکسر وزنفلیجة بالفتح مثله

زن ق

(زنق) محرکة نوک پیکان تیر زنوق جمع * وجای زناق معرب

(زنقة) کوچه باریک تنگ

(زنق) بضمتین عقول کاملی و صائب

(زِنَاق) بالكسر گلو بند زنان
از زيور و حلقة است كه در زير حنك
مستور كرده بر شته و سرش بندند
تا سركشى نكند
(زُنَاق) كغراب آنچه در زير حنك
باشد از رسن و دوال و جز آن
و رسن پارة كه بدان پايهاى ستور
بندند
(زَنِيق) كامير كار محكم و استوار
(مَزْنُوق) اسپ زناق بسته و نام
اسپ عامر بن الطفيل و اسپ عتاب
بن ورقاء
(ض) زَنَقَ عَلَى عِيَالِهِ زَنْقًا)
تنگى كرد در نفقه بر عيال خود
از زفتى يا از درويشى * و زَنَقَ
فَرَسَهُ) زناق بست در زير
حنك اسپ خود * و زَنَقَ
الْبَغْلَ) پاى بست استر را
بپاى بند
(إِزْنَاق) تنگى كردن در نفقه بر
عيال خود
(تَزْنِيق) بر عيال خود در نفقه
تنگى كردن

ز ن ق ب

(زُنْقُب) بالضم آبى است
مرغبس را

ز ن ق ر

(زِنْقِير) بالكسر تراشة ناخن
و پارة از ان رپوست تنك سفال
خرما * و منه يقال ما رَزَأْتُهُ زِنْقِيرًا
اى شيئا

ز ن ق ل

(زَنْقَلَ فِي مِشْيَتِهِ) گران بار
رفت

ز ن ك

(زَنْك) بالفتح و بحركة نام جد
جد احمد بن احمد محدث
(زَنَكْتَان) محركة بمعنى زنكتان
است
(زَانِكِيّ) بكسر نون و تشديد ياء
پاشوخ و بيباك
(زَوَنَّك) كعملس پست بالا متكبر
زشت روى و آنكه خود را از اندازة ز
خود شناسد و در اطوار خود چنان
بنمايد كه خير و نيكوئى دارد
و احتمال آنكه ندانسته باشد

ز ن م

(زَنَم) محركة تندى پس سم
گوسپند و مانند آن
(زَنَمَة) بالتحريك تره است و
در روش گوش گوسپند و شتر كه ببرند
از گوش آن بريده معلق كنى ازين
و يفعل ذلك بالكرام من الابل
و غيرها * و زَنَمَتَا الأُذُن)
دو تندى متصل نرمه مقابل خرك
گوش * و زَنَمَتَا الْفُوق) دو سر
طرف سوفار تير و تسكين نون نيز * و
قولهم هو العبد زَنَمَة مانند هو العبد
زلمة است در لغات و معانى و گذشت
* و زَنَمَةُ الشَّجَرِ) تندى كه پيش
از خوشه يا برگ پديد آيد
(بعير زَنِم) كتف شتر كه پارة
از گوش آن بريده معلق گذاشته
باشند زَنِمَة مونث * واما الذى فى
الحديث ان الضأن الزَّنِمَة فهى
الكريمة لان الضأن لا زَنَمَة لها
وانما يكون ذلك فى المعز
(أَزْنَم) بطنى است از بنى يربوع *
و أَزْنَم بن جُشَم) پدر بطنى
است از تميم و موضعى است * و
الأَزْنَم الجذع) دهر و روزگار يا
روزگار سخت و سختى و بلا * و بعير
مُزَنَّم * شتر زنمه دار زنماء مونث
(زُنَام) كغراب سختى و بلا و نام نى
نواز هارون الرشيد كه در يين

تی بسیار با مهر و حاذق بود
(زُنَیم) کامیر مردی بقوم
چسپیده که نه از ایشان بود و پسر
خوانده و ناکس و سخت فرومایه
و بدخوی که در ناکسی معروف
باشد و خصیم جواب از طرف قوم
(زُنَیم) کزبیر نام پدر ساریهٔ
صحابی که او را عمر رضی الله عنه
بنهاوند فرستاده بود و در خطبه
ایراد اداد و گفت یا ساریة الجبل
و آواز ندا و را شنید و بشنیدن آن
آنرا زمکر دشمن را دریافت * و
نام شخصی بسیار پست بالا که او را
نبی صلی الله علیه وسلم دید
وسجدهٔ شکر بجای آورد که حق تعالی
از بد قدر کوتاهی محفوظ داشته
* و نام پدر ذؤیب طهوی رجل
انس بن ابی ایاس شاعر و نام شاعر
هارون الرشید
(ازنم الشجر) درک برآوردن
گرفت
(مُزَنَّم) کمعظم شتران ریزه و نام
فحلی * وبعیر مزنم شترکه پارهٔ
از گوش آن بریده معلق گذاشته
باشند و المونث بالهاء * و پسر
خوانده و مردی بقوم چسپیده
که نه از ایشان بود
(تَزْنِیم) وکیل مخاصمت فرستادن
بسوی کسی یقال زَنَّموا الی هذا
الخصم ای بعثوه لیخاصمه

زنن

(زِنّ) بالکسر ماش یا گندم دیوانه
(حِنْطَةٌ زِنَّةٌ) بالکسر گندم مردی
ناخوش مزه * وابو زِنَّة) ویفتح
کنیه
(ماءٌ زَنَنٌ) محرکة آب کم و تنک
وکذا میاه زَنَنٌ یا چاه که در وی
آب هست یا نه معلوم نباشد
(ظِلٌّ زَنَانٌ) کسحاب سایهٔ کوتاه
ظِلٌّ زَناءٌ بالهمز مثله
(زَنِین) کامیر آنکه او را کمیز
بشتاب گرفته باشد * ومنه الحدیث
لا یصلین احدکم وهو زنین ای
حاقن وقیل هو من یدافع
الاخبثین معا
(رجلٌ زَنانِیٌّ) مرد کافی و بسند
ذات خود را
(زُنَین بن کعب) کزبیر
بطنی است * و محمود بن زُنَین
مردی بود معروف
(زُنانی) آب بینی مانندی که
از بینی شتر برآید
(ن ض) زَنَّ عصبه زَنًّا و زُنونًا)
خشک شد پی آن * وزَنَّ فلانًا
بخیر او شر) گمان کرد او را
بخیر یا شر و تهمت نمود
(اِزْنان) گمان بردن بکسی نیکی
یا بدی را و تهمت کردن یقال
ازننته بکذا اذا اتهمته به و هو
یزن بکذا
(تَزْنین) پیوسته ماش خوردن

زنهر

(زَنْهَرالیّ) سخت تیز نگریست
بسوی ما

زنو

(وعاءٌ زَنِیٌّ) کفنی خنو و تنک
(ن) زَنا زُنُوًّا) تنک شد لغة
فی الهمز
(زَنّی علیه تَزْنِیةً) تنگ گرفت
بروی و تنگ کرد

زنی

(زِنْیَة) بالکسر بمعین فرزند
مرد * و بنو زِنیة) حی است * و
ابن زَنیة) بالفتح ویکسر پسر زنا
خلاف ابن رشدة

(زِنَوِيّ) نسبت از زنا مقصور
است و زِنَاوِي از ممدود
(زَنَّاءَة) با لتشدید یل حمل رنه
مادة
(زَوَانِي) سه کوه خرد اند بیمامه
(ض) زَنَى زِنىً وزِنَاءً (ا)
بکسرهما با زن حرام جمع آمد * و
زَنَّى فُلَانًا) بزنا نسبت کرد
اورا
(مُزَانَاة) با زن حرام جمع آمدن
زِنَاء مثله * ويقال هذه تزانی
مُزَانَاةً وزِنَاءً اي تباغی
(تَزْنِيَة) بزنا منسوب کردن وزانی
خواندن کسی را

باب الزاء فصل الواو

زوء

(زَوْءُ المَنِيَّة) با لفتح آنچه
از مرگ پیدا وحادث شود
(ن) زَاءَ اللّهُ هرَبه زَوْءاً)
بزکردانید آن را ومنقلب ساخت

زوب

(زَاب) شهری است باندلس یا
روستائی است دران اران است
محمد بن حسن تمیمی و جعفر بن
عبد الله صبّاح زنهری است
به موصل ونهري است به اربل ونهری
است میان سوراء ووأسط ونهری
است دیکر نزدیك آن وبرهر
واحد آن روستائی است وآن
هردو را زابان کویند یا
اصل زابیّان است منسوب بزاب
وعامه زابان کویند از یکی آن
در روستا است عبد المحسن بن
احمد بزاز محدث وتجمع بها
حوالیهما من الانهار الزوابی *
ونیز زاب نام پادشاهی از پادشاهان
فارس که این همه انهار کند یك
اوست
(ن) زَابَ زَوْباً) بیرون آمد
از وی کریز * وزَابَ الماءُ)
روان کردید آب

زوبر

(زَوْبَر) کجوهر همه یقال اَخَذَهُ
بزَوْبَرِهِ اي کله وکذا ازبوبره * و
رجع بزوبره یعنی نرسید چیزی
بوی * وزَوْبَرُ الثوب) پرزه جامه
زُوبُرُ الثوب بالضم مثله

زوج

(زَوْج) بالفتح شوی وزن یقال
هی زوجها وهی زوجه وزوجته *
وجفت خلاف فرد یقال زوج او فرد
یعنی جفت یا طاق * ويقال للاثنین
هما زوجان وهما زوج کما یقال هما
سیّان وهما سواء واشتریت زوجی
حمام یعنی ذکرا وانثی وعندی
زوجا نعل * وبر شئی که برهم زوج
افکنند ونك ازدیبا ومانند آن و
قرین ویار (ازْوَاج) جمع
(زَاج) زاك معرب است وآن
انواع است ولقب احمد بن م... ر
حنظلی
(زِيج) بالکسر رشتهٔ بنایان معرب
است
امرأةٌ مِزْوَاجٌ) بالکسر زن
که بسیار شوی کند ومرد بسیار زن
(ن) زَاجَ بَيْنَهُمْ) فساد انداخت
میان قوم وبرآغالانید ایشانرا
(تَزْوِيج) مرد را زن دادن وزن
را شوی دادن ویعدّی الی مفعولین
یقال زَوَّجْتُهُ امْرَأَةً * وحُکِيَ
عن الکسائی زوجته امرأةً وبامرأة
ایضا * وجفت وقرین کردن
ویعدّی الی المفعول الثانی بالباء
قال الله تعالی وزَوَّجْنَاهُم بِحُورٍ
عِينٍ ای قرناهم

(مُزَاوَجَة) جفت یکدیگر شدن و
قرین شدن
(اِزْدِوَاج) با هم جفت و قرین
شدن
(تَزَوَّجَهُ النَّوْمُ) در آمیخت
... * و نیز (تَزَوُّج) زن
کردن و شوي کردن و یعدّی بنفسه
یقال تزوّجت امرأةً * و اما تزوّجت
... ازد شنوءه است که
... آن را بباکوینبد
(تَزَاوُج) جفت و قرین شدن
با هم

زوح

(زَوْح) بالفتح پراکنده کردن
... و فراهم و گرد آوردن آنها
از اضداد است و رفتن
و دور شدن والفعل من نصر
(زَوَاح) بالفتح رفتن و موضعی
است و یضم
(اَزَاحَ الاَمْرَ) تمام کرد کار را
و بانجام رسانید * (وازَاحَ الشَّیْءَ)
دور گردانید آن را از جاي آن
و زائل کرد

زوخ

(زُوَیلخ) کغراب موضعی است

و یصرف

زود

(زَوْد) بالفتح آماده و مهیا کردن
توشه والفعل من نصر
(زَاد) توشه * (و زَادُ الرَّکْبِ)
نام اسپی که سلیمان علیه السلام
آن را به ازد عطا فرمود وقتیکه ایشان
پیش آن حضرت بوصول آمده بودند
(ذُو زُوْد) بالضم لقب سعید
است که بسوی او حضرت ابو بکر
رضی الله عنه در رشان ردّت دوم
از اهل یمن نوشته
(زَوَّاد) ککتان لقب پسر علّون
حد یثی و پسر محفوظ ذریعی که
محدثان اند
(زُوَیْدَة) کجهینة زنی بود از مهالبة
(اَزْوَادُ الرَّکْب) لقب
مسافر بن ابی عمرو زمعة بن
اسود و ابو اُمیّة بن مغیرة لانه
لم یکن یتزوّد معهم احدٌ فی سفرٍ
یطعمونه و یکفونه الزّاد
(مِزْوَد) کمنبر توشه دان مزاود
جمع * (و رِقَابُ المَزَاوِدِ) لقب
است مر عجمیان را
(اِزَادَة) توشه دادن

(تَزْوِیْد) توشه دادن یقال زوّدته
فتزوّد
(تَزَوُّد) توشه گرفتن

زوذ

(زَاذ) نوعی از خرما
(ابو عبد الله زَاذَان کِنْدِی)
از مشاهیر تابعان است و منصور
بن زاذان محدث ثقه بود بزرگ
* (و بَنَات زَاذَان) خران و محمد
زاذانی بن ابراهیم بن علی بن
هاشم بن زاذان حافظ و مسند
اصبهان است

زور

(زَوْر) بالفتح میانه سینه یا برهوی
آن تا هر دو شانه یا جاي با هم
شدن اطراف استخوانهاي سینه
و زیارت کنند کان یستوي فیه
المذکر و المؤنث یقال رجلٌ زائر
و قوم زَوْرٌ و نسوة زَوْرٌ و قد جاء
رجل زَوْرٌ ایضا ای زائر * و شاخ
خرما که برگ نیاورده باشد و عقل
و رای و یضم و متهوره خیال که در خواب
آید و عزیمت قوي و سنگی که
در چاه کنند تا بر آید و چاه کن
شکستن آن نتوانند و همچنان

ظاهر بکذارد آن را وازی است
نزدیک مواریة * ویوم الزَّوْرِ
روزی است مر بکر را بر تمیم لانهم
اخذوا بعیرین فعقلوهما وقالوا
هذان زورانا لن نفر حتی یفرا
زائر مرد زیارت کننده زائرون
جمع زُوَّار کلفار وزُوَّر کرکع
مثله
(زَوْرَة) بالفتح دوری ویک بار
زیارت کردن وشتر ماده که جهت
شدت وصلابت وحدت تیز نبالة
چشم نکرد
(زُوْر) بالضم دروغ وکفر وشرک
با خدای عز وجل وعیدهای
جهودان وترسایان ومهتر وعقل
ویفتح فیهما * ومنه ما له زُوْر
ولا صیور ای رأی یرجع الیه *
ومجلس سرود وآنچه بخدائی گیرند
آن را مشرکان وزور وتوانائی
وهذه وفاق بین لغة العرب
والفرس * ونهری است که در
دجله ریزد وباطل از هر چیزی
ولذت طعام وخوبی آن ونرمی
جامه وپاکیزگی وی ونام
پادشاهی که شهر زور بنا کرده

اوست
(زُوْرَة) بالضم ویفتح موضعی
است نزدیک کوفه
(زِیْر) بالکسر کوبک وکتان وخم
بزرگ قار اندود وسبوی کلان
وخوی وعادت ومردی که سخن
گفتن وهم نشینی بازنان دوست
دارد نه بنظر بدی یستوی فیه
المذکر والمونث اوخاص بهم
ازوار وزِیَرَة کعنبة وازیار
جمع * وتار باریک تر رود جامه
یا یک تار رود جامه باریک باشد
یا کنک
(زِیْرَة) پارهٔ از کتان وحیات
زیارت کردن
(زَوَر) بالتحریک میل وکژی وکری
اعلای سینه وازد وتنگی سینه
اسپ یکی بیرون ویکی درون
در آمدن وبیک ربه نگریستن
والفعل من سمع
(زَار) دهی است از اشتیخن ازان
ده است یحیی بن خزیمة زاری
(زَارَة) جماعت شتران وچینه
دان مرغ وحی است از ازد سراة
وده است ببحرین ازان ده است

مرزبان الزَّارة وده است
بصعید وده است با طرابلس
الغرب ازان ده است ابراهیم زاری
با زرکان مالدار
(ازْوَر) لشکر وماثل وکژ وآنکه
یک جانب سینه او برآمده وجانب
دیگر در آمده باشد زُوْر بالضم
جمع * وسک باریک سینه وریک
رویه وبدنباله چشم نگرنده و
الذی یقبل علی شقی اذا اشتد السیر
وان لم یکن فی صدره میل
(زَوْرَاء) زمینی بود مر احیحه
بن الجلاح را وچاه مغاک دور تک
وزمین دور وقدح وکمان وآوندی
است از نقره ودجلهٔ بغداد وبغداد
لان ابوابها الداخلة جعلت
مُزْوَرَّةً عن الخارجة * وموضعی
است بمدینه نزدیک مسجد ونام
بازار مدینه وخانهٔ بود در حیرة
وزمینی است نزدیک ذی خیم و
خانهٔ است عثمان بن عفان را
رضی الله عنه
(زِوَار) ککتاب هر چیزکه صلاح
چیزی باشد ورسن که میان
پاردم وسینه بند شتر کشند او طبیشة

زور

مُتَور زِيَار بالياء مثله فى لكل

زُوَرَة جمع

(علىّ زِيَارِي بن عبد الله

بن بَهْرام) محدث است

(زُوَبر) گزين مهتر و پايگاه قوم

* وَيَوْمُ الزُّوَيْر) روز يست

مر عرب را

(زِوَّر) بكسر و تشديد را مهتر و

پير ضخمت و شديد و شتر

آماده سفر

(زَوَّر) كسيد خشمناك

(زاوَرَة) چينه دان مرغ

(زُؤْوَرَة) بالضم بمعني زاورة

است

(زَوْرَان) بالفتح نام جد محمد بن

عبد الرحمن تابعي

(عبد الله كا زرونى بن

زُوْرَان) بالضم واسحق ميرانى

بن زُوْرَان محدثان اند

(مَزار) بالفتح جاي زيارت و

زيارت كردن

(ن) زَارَهُ زَوْرًا ومَزَارًا ومَزَارَةً)

بالفتح وزِيَارَةً بالكسر وزُوَارًا و

زُوَارَةً بالضم زيارت كرد ورا *

وزار البعير) زوار بست برشتر

زوز

(آزارَه إزارَةً) بزيارت برانگيخت

آن را

(مُزَوَّر) كه عظيم كرد و شتركه سينه

آن از دست مُذَمر وقت برآوردنش

از شكم مادر كژ شده باشد و بعد

اصلاح ورا ست كردن هم كژ

باشد

(زَوَّرَ تَزْوِيرًا) آراست دروغ

را * ونيز تَزْوِيرًا آراستن و برپاي

داشتن چيزي وراست ونيكو كردن

آن و ماثل كردانيدن و كرامى

داشتن زائر را وباطل كردانيدن

شهادت راونشان وعلامت كردن

بند و رو بهتان يقال زَوَّر نفسه إذا

وسمها بالزور

(اِزْدِوَار) زيارت كردن از يار

مثله

(تزَاوُر) بركشتن از چيزي

و مائل شدن از آن و همديگر را زيارت

كردن

(اِسْتِزَارَة) زيارت خواست

از وي

(اِزْوِرَار) بركشتن از چيزى و

ميل كردن از آن وكژ شدن

(اِزْوِيرَار) بمعنى ازورار است

زوزى

زوزك

(امرأةٌ مُزَوْزِكَةٌ) زن شتاب

پيش درآمده سبقت كرفته

(زَوْزَكَة) زن شتاب پيشى سبقت

كرفته

(زَوَنْزَك) پست بالا خرامان

رفتار

(زَوْزَكَتِ المَرْأَةُ) جنبانيد هردو

سرين و پهلو را در رفتار

زوزن

(زَوْزَن) بالفتح شهرى است ميان

هرات و نيشابور

(زُوْزَان) بالضم نام جد محمد بن

ابراهيم انطاكى

زوزي

(زُوَازِيَة) بضم وتخفيف يا كوتاه

درشت وفربه و بزرك * ويقال قِدْرٌ

زُوَازِيَةٌ اي ضخمةٌ ورجلٌ وقومٌ

زُوَازِيَةٌ اي قصارٌ غلاظٌ

(رجلٌ زَوَنْزَى) مرد زيرك

نماينده لاف زن رجل زَوَزَّى

مثله

(زَوْزَيْتُ بِهِ زَوْزَاةً) اندك و

حقير شمردم آنرا و زراندم و دفع

نمودم

زوش

(زَوْش) بالفتح بندهٔ ناکس ولئیم والعامة تضم الزاء

(اَزْوَش) بالفتح مرد متکبر فخار

زوط

(زَوْطی بن ماه) کسلمی نام جد امام ابو حنیفه

(زُوَاط) کغراب موضعی است

(زُوَاطی) کسکاری شهری است میان بصره و واسط

(تَزْوِیط) بزرگ و کلان کردن لقمه را یقال زَوَّطَا الرجلُ اذا اعظم اللقم

زوع

(زَوْع) بالفتح نام زنی

(زُوْع) بالضم تننده زُوَع کصرد مثله

(زُوْعَة) بالضم پارهٔ از کیاه خشك میان کیاه تر و کوشت برهم نشسته و صباح و جهت از مردم وجز آن زُوَع کصرد جمع

(زَاعَة) کرره سرهنکان را کویند که اول اولشکر برای پیکار دشمن آماده شوند

(ن) زَاعَ الْبَعِیرَ زَوْعًا) جنبانید مهار شتر را تا تیز رود * وزَاعَ الْفَرَسَ کلك) یعنی جنبانید عنان اسپ را تا شتاب رود * وزَاعَ الشَّیْءَ) مائل کردانید آنرا * و زَاعَ لَهُ زَوْعَةً مِنَ الْبِطِّیخِ) داد اورا پارهٔ از بطیخ * و زَاعَ الثَّرِیدَ وَنَحْوَهُ) کشید اشکنه و مانند آنرا بدست * وزَاعَ لَحْمَهُ) دور شد کوشت او ازپی

(تَزْوِیع) برکردانیدن شتران را و فراهم آوردن باد کاه ریزه را تا بپراند

(تَزَوَّعَ لَحْمُهُ) دور شد کوشت وی ازپی

زوغ

(ن) زَاغَ زَوْغًا) بالفتح وزَوَغَانًا بالتحریك خمید وازراه چسید و خم داد و مائل کردانید * وزَاغَ النَّاقَةَ) کشید آنرا بمهار * وزَاغَ فِی الْمَنْطِقِ زَوَغَانًا) ستم کرد و در کذشت از حد در سخن

زوف

(زَوْفُ الْجَیْشَانِیّ) بالفتح مردی است که از کذر روایت میکند * وزَوْفُ بن علی بن زَوْف) از پدر خود و پدرش از پدر خود * و زَوْفُ بن زَاهِر) یا اَزْهَر بن عامر بن عوبثان پدر قبیلهٔ است

(زُوفَا) کطوبی کیاهی است که در کوههای قدس میروید و آنرا زوفای یابس کویند طبیخ آن با سکنجبین مسهل خلط غلیظ و مضمضهٔ آن که در سرکه پخته باشد جهت درد دندان و بخور آن برای درد کوش نافع * و چرکی که در پشم و موی زیر شکم و کنج ران کوسپند که بآب سطرونیون چند بار بشویند و پشم را از ان جدا کرده بکیرند واین را زوفای رطب نامند محلل اورام صلبه و چون زیر ورد نهند احشا و جکر وکرده را و استسقا را شربًا و ضمادًا نافع

(مَوْتٌ زُوَاف) کغراب مرك زود کش و شتاب

(ن) زَافَتِ الْحَمَامَةُ) بال در واکرده دم کشان رفت کبوتر * وزَافَ فُلَانٌ) نرم و خشته اعضا رفت فلان

(تَزَاوُف) بازی است مرکودکان

اي يقال الغلمان يتزاوفون وهو ان
يجيء احدهم الى ركن الدكان
فيضع يده على حجزته ثم يزوف
زوفة فينتقل عن موضعه ويدور
حوالى الدكان في الهواء حتى يعود
الى مكانه يتعلمون بذلك الخفة
كفرو ميتة

زوق

(زُوقَن) بالضم دهی است بر
دجاه ميان ... ريره وموصل وهما
زوقان بالضم
(زُوَق) كصرد سيماب
(زَاوُق) كطاوس سيماب
(مُزَوَّق) كمعظم آراسته وزينت
ونقش ازهرچيزي
(تزويق) آراستن وزينت كردن
سخن وكتاب را وهو من الزاؤق
لانه يجعل مع الذهب فيطلى به
فيدخل في النار فيطير الزاؤق
ويبقى الذهب

زوك

(زَوْك) بالفتح رفتار زاغ وبرفتار
زاغ رفتن وجنبانيدن مرد دوش
در رفتن وبصرا ميدان والفعل
(زُوك) بالضم دهی است بيمن
(زَوَّاك) كشداد نيك جنبان
ومتحرك در رفتن
(زَوَكان) محركة خراميدن
(زَوْنك) بالفتح زن شتاب پيشی
وسبقت كرنده

زول

(زَوْل) بالفتح شگفت وچرغ رفرج
مرد ومرد دلاور وكريم وموضعی
است بيمن واسپ نيكو رروگالبد
مردم وسختی وبلا ومرد سبك چالاك
وظريف وزيرك كه شگفتها نمايد
بظرافت وخرد مند والمونث
بالهاء ازوال جمع
(زَائِلَة) مرذی حيات وهر
جنبنده ودرنده وآينده
(زَوِيل) كامير جنبش يقال اخذه
الزويل والعويل اي الحركة و
البكاء بحيث لا يستقر على مكان *
وزال زويله پراكنده شد ازبيم
وازجاي رفت
(زَوِيلَة) كسفينة شهری است
به بربرو شهری است نزد يك
المريقيه
(زُوَيْل) كزبير شهری ...ت
وموضعی است نزد يك حاجر
(زُوَيلَة) كجهينة موضعی است
يانام مردي * وباب زُوَيلَة
درقاهره است
(زَوَّال) كشداد نيك متحرك و
جنبان در رفتن
(زَوَائِل) شكار وزنان رمتاركان
(زَوال) بالفتح دركشتن ودور
شدن ازجائی والفعل من نصر ومن
سمع قليلا ومن ابی علی يقال زال
زوالا وزؤولا وزويلا وزولا وزولانا
دركشت ودوركرديد ازجاي *
وزال زواله هلاكی باد اورا *
وزال النهار بالا برآمد * و
زالت الشمس زوالا وزؤولا
بدون همزه وزيالا بالكسر وزولانا
بالتحريك مائل كرديد ازميانة
آسمان * وزالت الخيل بركبانها
برخاستند وكوچ كردند
* وزال زائل الظل ايستاد
نصف النهار * وزال ظعنهم
زبلولة جاي كرفتند بمكانهاي
خود سپس آن برآمد ندازان جاي
* وزاله باهم جائی نمود * و
زال زواله ترسيد وازجا رفت

ازیم * وما زَالَ یَفْعَلُ كذا
یعنی پیوسته می‌کند چنین * وكذا
مَازِیْلَ یفعل كذا
(س ض) زَالَهُ) دور کرد اورا
ازجای وبرکرد انیل
(اَزَلْتُهُ اِزَالَةً) دور کردم اورا
ازجای وبرکردانیدم * وأَزَالَ
اللهُ زَوَالَهُ) هلاك كرداند اورا
(زَوَّلْتُهُ تَزْوِیْلًا) دور کردم آن
را ازجای وبرکردانیدم * و
زَوَّلَهُ) نیکو کرد آنرا واصلاح وی
نمود
(مُزَاوَلَة و زِوَال) استعمال
و ورزیدن درکاری ومرورسیدن
ورنج کشیدن دران واراده کاری
کردن
(اِزْدِیَال) دورکردن ازجای
(تَزَاوُل) اشتغال نمودن درکاری
وباهم واکوشیدن
(تَزَوَّلَهُ) نیکو کرد آن را واصلاح
وي نمود * و نیز تَزَوَّل) نیك
زیرك کردیدن وبنهایت در زیرکی
وظرافت رسیدن وممتاز شدن
(اِنْزَالَ عَنْهُ) جدا شد ازوی
(اِزْوَالَّ اِزْوِلَالًا) درکشت ردور

شد ازجای

زوم

(زَوْم) بالفتح نوعی از طعام لذیذ
مراهل یمن راکه از شهر ترتیب
دهند
(زَام) چهار یك از هرچیزي و
شهري است به نیشاپور وهوام آن
راجامی کویند * وزَامٌ مِنَ النَّهَارِ
چهار یك از روز
(زَامَان) نصف روز که دو چهار
یك باشد
(زَامَة) فرقه وکروه زَامَات
جمع
(زُوْم) بالضم موضعي است در
حجاز وناحیهٔ است به ارمینیه
(زُوْمَان) بالضم کروهی است
از اکراد
(زَوِیْم) کامیرفراهم آمده از
هرچیزي

زون

(زُوْن) بالضم بت وانچه آن را
بخدائی کیرند مشرکان و مرد
پست بالا وبفتح وجاي که دران
بتها را فراهم آرند وآراسته
وبرپا کرده شوند دران جاي

(زُوْنَة) بالضم زینت وآرایش
وزن ما قبله
(زَان) درختی است که ازوي
کمانها زنند
(زُوَان) مثلثة دانهٔ تلخ که باکندم
آمیزد
(هبة الله بن زُوَیْن) کزیده
فقیهی است اسکندرانی
(زِوَنّ) کعتل ب کوتاه بالا زَوَنَّة
مونث

زونزك

(زَوَنْزَك) کوتاه بالا زشت روي
خرامان رفتار

زونزي

(رجلٌ زَوَنْزًى) کوتاه بالا و
مرد زیرکی نماینده لاف زن

زونك

(زَوْنَك) بالفتح زن شتاب پیشی
وسبقت کرفته
(زَوَنَّك) کعملس کوتاه بالا زشت
روي خرامان رفتار یا مرد متکبر
لاف زن

زونكل

(زَوَنْكَل) کسمندل مرد پست
بالا

ز و ة

(زَاة) كجاه دهی است نزديك
نيشاپور

ز و ي و

(زَوٌّ) كتود رحريف باهم وجفت
خلاف توٌّ نوعي از كشتی كه ازساخت
متوكل است يا كوهی است وقضا
وقدر
(زَاي) حرف يازدهم از حروف
معجمه ميل ويقصر فيا ذا مدت
كتبت بهمزة بعد الالف ودران
لغات است زَاي وزَاء وزَا وزَيّ
كطيّ وزِيْ كلِيْ وزًا منونة أزْوَاء
جمع أزْيَاء وأزْوٍ وأَزْيٍ مثله
(زَاوِيَة) كنج وپيغوله وكرانه زَوَايَا
جمع * وموضعی است ببصره كه
دران جاميان حجاج وعبد الرحمن
بن الاشعث جنك واقع شده دهی
است بواسط وموضعي است نزديك
مدينه كه دران جا قصر انس است
وموضعی است باندلس ودهی
است بموصل
(قِدْرٌ زُوَزِيَة) كعلبطة ديك
بزرك كه يك شتر كوشت پزد وقيل
مرفي الهمز كذا قن زُوَّازِيَة
كعلابطة
(زُوَيَّة) كسمية موضعی است ببلاد
عبس
(زَوَاوَة) بالفتح شهري است
بمغرب
(زِيٌّ) بالكسر پوشش وهيأت
اصله زِوْيٌ * ويقال منه زِيْيَتُهُ و
القياس زَوَّيْتُهُ أزْيَاء جمع
(ن ض) زَوَاهُ زَيًّا وزُوِيًّا) دور
كرد آن را * وزَوَاسِرَّهُ عَنْهُ)
پوشيد راز را ازوي * وزَوَا الشَّيْءَ)
فراهم آورد آن را وكرفت وی را
* وفي الحديث زُوِيَتْ لِيَ الْأَرْضُ
فَأُرِيْتُ مَشَارِقَهَا ومَغَارِبَهَا اي
جُمِعَتْ * وزَوَى الرجل
مَا بَيْنَ عَيْنَيْهِ) يعني آژنك در
افكند * وزَوَى الْمَالَ عَنْ وَارِثِهِ)
اى صرفه * وزُوِيَ عَلَيْهِ زَوًّا) *
مجهولا اي قضي وقدر * وزَوَى
الزَّاوِيَةَ) كوشه كرفت
(زَوْزَى زَوْزَاةً) پشت ستيخ
كرده وكام نزديك كذاشته رفت *
وزَوْزَى بِفُلَانٍ) راند آنرا
(أزْوَى إزْوَاءً) آمد وبا خود
ديكري هم دارد
(تَزَوَّى) زاويه كرفت
(اِنْزَوَى) درشد وزاوية
كرفت * وانْزَوَتِ الْجِلْدَةُ)
دركشيده شد پوست

باب الزاء فصل الهاء

ز ه ب

(زِهْب) بالكسر پاره از مال ذُهْبَة)
بالضم مثله
(اِزْدَهَبَهُ اِزْدِهَابًا) برد اشت
آنرا

ز ه د

(زَهْد) بالفتح قدر يقال خُذْ زَهْدَ
مَا يَكْفِيكَ اي قدر مَا يَكْفِيكَ
(زُهْد) بالضم ناخواهانی خلاف
رغبت وطيب كسب وقصر امل
(زَهَد) محركة زكوة
(زَاهِد) تنك خور وزاهد بن عبد
الله ابو زاهد موصلی مرد و
محدث اند
(زَهَاد) كسحاب زمين كه جز بآب
كثير روان نشود
(زَهِيْد) كاميراند ك از هرچيزي
وتنك خور وكم خوار ورود بار
تنك
(ف س ك) زَهَدَ فِيهِ زُهْدًا)

بالضم وزَهادَةً بالفتح ناخواهانی
نمودن از وی زَهِدَ عَنْهُ یا زهادت
در امور دنیا است و زُهْد در امور
دین
(ف) (زَهَدَهُ زَهْدًا) بالفتح
اندازه کرد آن را
(مُزْهِد) کمحسن کم مال * ومنه
الحدیث افضل النّاس مؤمنٌ
مُزْهِد
(اَزْهَدَهُ اِزْهادًا) اندازه کرد
آن را
(تَزْهِيد) برناخواهانی برانگیختن
کسی را و یعدّی بفی و عن ضد
ترغیب * وکم کردن وکم شمردن
چیزی را وکرامی داشتن هذا
تفسیرُ ما فی اکثر النسخ من القاموس
وفی بعضها التنحیل بنون وحاء
لعلّه من النحول ولم افقه.
(اِزْدِهاد) کم شمردن یقال فلانٌ
یزدهد عطاء فلانٍ ای یعدّه زهیدًا
ای قلیلا
(تَزَهُّد) عبادت کردن
(تزاهُد) حقیر شمردن کسی را

ز ه د ب

(زَهْدَب) کجعفر نام مردی

ز ه د م

(زَهْدَم) کجعفر نام اسپ عنترة
واسپ بشیر بن عمرو بن بَاجی وشیر
بیشه وچرغ یا جوزهٔ با زو یکی از
اَبَارِق که چند موضع اند * و
(زَهْدَم بن مُضَرِّب) تابعی
است ثقه
(زَهْدَمان) دو برادر اند از بنی
عبس زَهْدَم وکَرْدَم یا زَهْدَم
وقیس

ز ه ر

(زُهْر بن عبد الله بن زُهْر)
اندلسی بالضم وخویشاوند او از
فضلاء واطبا اند * واحمد زُهْرِیّ
نباتی بن محمد بن مفرّج حافظ است
(زِهْر) بالکسر حاجت
(زَهْرَة) بالفتح ویحرک گیاه وشکوفهٔ
گیاه یا شکوفهٔ زرد زَهْر بحذف
تا جمع اَزْهار مثله اَزاهِير جمع
الجمع * وزَهْرَة بن حُوَيْرِثَة)
بالفتح صحابی است * وزَهْرَة
بن مَعْبَد) تابعی * و (زَهْرَة
الدُّنْيا) خوبی وتازگی دنیا * و
(زَهْرَة الملح) نباتی است * و (زَهْرَة
النُّحاس) چیزی است که از
مس گداخته بر آید
(زُهْرَة) بالضم دهی بوده میان
حرّة شرقیه وحرّة ها فله مدینه
بغایت بزرگ چنانکه گویند سه
صد زرکرد را آنجا متوطن بوده اند
* وسپیدی وخوبی ونام پسر کلاب
که پدر قبیله است از قریش ونام
امّ الحیاء الانباریه که محدثه
است * واُمّ زُهْرَة یا زُهْرَة زن
کلاب بن مرة * وبنو زُهْرَة
گروهی است بحلب
(زُهَرَة) کهمزة ویسکن الهاء نام
ستارهٔ آسمان سوم وشکوفه و
موضعی است بمدینه وکهمزة نام
مردی
(زَاهِر) کصاحب برکهٔ است
میان مکه وتنعیم و (زَاهِر بن حَرَام
وزاهِر بن الاسود) صحابیان
اند * واحمر زاهر) نیک سرخ
ومحمد زاهری دندانقانی بن
احمد محدث است
(زاهِرِيَّة) حرامش چشمهٔ است
بر اس عین که بتک آن رسیده
نشود
(اَزْهَر) سپید ونیکو وروشن و

سپید روي از کرم و ماه و یوم جمعه
و گاو دشتی و شیر بیشه سپید رنگ
و روشن و درخشان روي روشن
هتاب که پای را از هم باز نهد و
اطراف دزختان را بگیرد در رفتن
زهیر ... * و اَزْهَر بن مِنْقَر و
اَزْهَر بن عبد عَوْف و اَزْهَر بن
قیس صحابیان اند * و اَزْهَر بن
خوصه تابعی است
(اَزْهَران) ماه و آفتاب
(زَهْرَاء) گاو مادهٔ دشتی و شهری
است مغرب و موضعی است و زن
درخشان روي و ابر سپید در آخر
روز و لقب فاطمه رضی الله عنها
... بسیار صَفَائها
(زَهْرَاوَان) سوره بقر و آل عمران
است بجهت کثرت احکام شرعیه
و اسماء الهی که دارند و احد
آن زهراء است
(زَهْرَان) بالفتح نام مردی
(زُهَیْر) کزبیر نام مردی و زُهَیْر
بن عثمان الاعور و زُهَیْر بن
عمرو الهلالی صحابیان اند * و
زُهَیْر بن عبد العزیز و زُهَیْر
بن معاویة تابعیان و زُهَیْر بن

حرب از ائمه ثقات است و ابو
زُهَیْر بن اسید صحابی
(زُهَیْرِیَّة) بیای نسبت دهی است
ببغداد
(مِزْهَر) کمنبر چوبی که بدان
می زنند و می نوازند و مردی که
برای مهمانان آتش افروزد
(مَزَاهِر) علی الجمع موضعی
است
(ف) (زَهَرَ السِّرَاجُ زُهُورًا)
روشن کردید * و زَهَرَ القَمَرُ)
درخشید و کذا زَهَرَ الوَجْهُ * و
زَهَرَتِ النَّارُ) روشن کردید
و بالا کرفت * و زَهَرَتْ بِكَ
زنادی) قوی و بسیار کردید * و
زَهَرَتِ الشَّمْسُ الاِبِلَ) متغیر
کردانید آفتاب شتران را
(س ك) زَهِرَ) سپید و نیکو و خوب
کردید
(اَزْهَرَتِ الدَّارُ) روشن کردانید
آتش را * و نیز اِزْهَار) شکوفه
بیرون آوردن گیاه
(اِزْهِیرَار) شکوفه بر آوردن
گیاه
(اِزْدَهَرَ الوَجْهُ) درخشید

روي ور روشن کردید * و نیز
اِزْدِهَار) نکامد اشتن چیزی
یقال اِزْدَهَرَ بِهِ ای احفظه به
و شادمان شدن بچیزی و بدل
نکاه داشت کردن و در دل داشتن
چیزی را و کوشش فرمودن صاحب
را در کاري

زهزج

(زَهْزَج) بالفتح آواز پریان
و بانگ و فریاد آنها زَهَازِج جمع

زهزف

(زَهْزَفَ الكَلَامَ) جاري كردانيد
آن را و روان نمود * و زَهْزَفَ
الشَّيْءَ) نبهره کرد آن را و ناروان
کردانید

زهزق

(زَهْزَقَة) سخت خندیدن و بر
جهانیدن مادر بچه را و ببازي
داشتن * و الزَّهْزَاق بالفتح
اسم ذلك الفعل

زهط

(زَهْوَطَة) کلانی لقمه و کلان
لقمه خوردن
(زِهْیَوْط) کبرذون موضعی
است او الصواب بدال معجمة

ز ه ع

(زَهْنَعَة) آرايش كردن دختر
را يقال زَهْنَعَ الجارِيَةَ اي زَيَّنَها
وكذا ازهنع المرأة يعني آراست
زن را
(تَزَهْنُع) لباس پوشيدن وآماده
شدن

ز ه ف

(مِزْهَف) كمنبر كيچه پست شور
(س) زَهِفَ زَهَفًا) بالتحريك
سبك كرديد * وزَهِفَتِ الرِّيحُ
الشَّيْءَ) سبك يافت آنرا وسبك
برد * ونيز زَهَف) محركة سبكي
وبرجستن
(ف) زَهَفَ زُهُوفًا) خوار وحقير
كرديد * وزَهَفَ لِلْمَوْتِ)
قريب بمرگ شد * ونيز زُهُوف)
دروغ آوردن وهلاك شدن
(مُزْهَف) كمكرم برده شده وخبر
دروغ
(ازْهَفَ ازْهَافًا) بدي انداخت
* وازْهَفَ اليه الطَّعْنَةَ) قريب
وي كردانيد نيزه را * وازْهَفَ لَهُ
حَدِيثًا) دروغ آورد براى او * و
ازْهَفَ عَلَيْهِ) زود كشت اورا

* وازْهَفَ بِالشَّرِّ) براهالانيد
بدي * وازْهَفَ بِمَا طَلَبَهُ)
روا كرد حاجت اورا * وازْهَفَ
الخَبَرَ) زياده كرد دران ودروغ
گفت وسخن چيني نمود * ونيز
ازْهَاف) خوار داشتن وخيانت
نمودن وبسوي بدي شتافتن وبردن
چيزي را وهلاك كردانيدن
وخسته را كشتن وشگفت داشتن
بچيزي ونسبت كردن سخن هيچكاره
رابسوي كسی وبشگفت آوردن
كسی را يقال ازْهَفَتْ فلانة اليه
اذا اعجبته * وافكندن ستور كسی را
(ازْدِهَاف) برداشتن وبركشتن
وميل كردن وروى بر كردانيدن
وشتافتن بر سبك بردن وشتابانيدن
وبعنف ودرشتي درشدن ودروغ
گفتن وبتكلف افزودن درسخن
وبردن چيزي را وهلاك كردن
وسختي ودرشتي نمودن درسخن
وبلند كردن آواز يقال ازْدَهَفَ
في قوله اذا اشتد ورفع صوته *
وبسخن باطل كردن سخن كسی را
ودشمن ورزيدن را فكندن ستور
كسی را ونزديك مرگ رسيدن يقال

ازْدَهَفَ فلان لِلْمَوْت يعني مرگ
نزديك رسيد
(تَزَهُّف) روي بر كردانيدن
(انْزِهَاف) برجستن ستور
از رميدگي يا ضرب

ز ه ق

(زَهَق) محركة زمين پست
(زَهِق) ككتف سبك
(زَاهِق) كصاحب باطل وخشك
وهلاك شونده وستور فربه پرمغز
وسخت لاغر از لغات اضداد است
وورد مزيمت يافته زُهْق بالضم و
بضمتين جمع * وآب سخت روان
وتيري كه وراي نشانه افتد ريه نشانه
نرسد
(زَهُوق) كصبور باطل وهلاك
شونده وچاه دور تك وراه كوه فراخ
وبلند
(زُهَاق) كغراب ريكمر مقدار از
يقال انهم زُهَاقُ مائة اي زهاءها
(فرسٌ زَهَقَى) كجمزى اسپ
پيش رو اسپان
(ازَاهِيق) نام اسپ زياد بن
هند ابه رابن ماذ راوست وپدرش
حارثه است * وفرسٌ ذاتُ
ازَاهِيق) اسپ تيز قدم وشتاب

(ف) زَهَقَ العَظْمُ زُهُوقًا) مغز آگنده شد استخوان * وزَهِقَ المُخُّ) پر شد مغز * زَهَقَ البَاطِلُ) نیست
ونا پدید گردید * وزَهَقَ الرَّاحِلَةُ
زَهْقًا و زُهُوقًا) پیشی نمود و
سبقت گرفت بر دیگران وکذلك
فی الفرس وغیره * و زَهَقَ
السَّهْمُ) درگذشت تیر از نشانه و
بهدف نرسید * وزَهَقَتْ نَفْسُهُ)
بیرون آمد جان او واین معنی از
سمع هم مسموع است * وزَهِقَ
الشَّيْءُ) باطل شد وهلاك گردید
(مُزْهِق) کمحسن شتابنده ویقال
رَأَیتُ فلانًا مُزْهِقًا اي مُغِذًّا فی سیره
(أَزْهَقَ العَظْمُ) مغز آگنده شد
استخوان * وأَزْهَقَ اللهُ البَاطِلَ)
نیست ونا پدید کردانید آن
راحلة اي * ونیز اِزْهاق) پر کردن
ستور ودرگذرانیدن تیر از نشانه
وشتافتن در رفتار یقال أَزْهَقَ
فی سَیْرِه ای اغذّ وبر کردن آوردن
ستور زین ورحل را
(اِنْزَهَقَ) سبقت نمود و پیش
کردید * ونیز اِنْزِهَاق) بر جستن
ورمیدن ستور بزدن با بوحشت

ورمیدن کی پیش شدن آن

زه ك

(ف) زَهَكَهُ زَهْكًا) کوفت آن را *
وزَهَكَتِ الرِّيحُ الأَرْضَ) برد
وپرانید باد خاك را

زه ل

(زَهْل) بالفتح دور شدن از بدی
والفعل من فتح
(زَهَل) محركة سپید وتابانی
و سپید وتابان شدن والفعل من
سمع
(زَاهِل) كصاحب ثابت دل
(زُهْلُول) بالضم لغزان وتابان
ونام کوهی

زه ل ب

(رَجُلٌ زَهْلَبٌ) کجعفر مرد سبك
ریش

زه ل ج

(زَهْلَجَة) با یکدیگر نرمی کردن
(تَزَهْلَجَ الرُّمْحُ) درگذشت و
راست شد نیزه

زه ل ف

(زَهْلَفَ الشَّيْءَ) روان کرد وروا
داشت آن را

زه ل ق

(زِهْلِق) کزبرج مرد سبك شتاب
وباد سخت وتند وچراغ مادام که
درفشنده باشد
(زَهْلَقَة) سپید کردانیدن جامه
ونوعی از رفتار
(زُهْلُوق) کعصفور فربه زَهَالِيق
جمع * وحمر زَهَالِيق خران فربه
(زَهْلَقَى) بالفتح والقصر آنکه
پیش از مجامعت انزال کند واسپ
نری است که بوی اسپان نجیب
را نسبت کنند
(تَزَهْلُق) سپید کردیدن وصاف
وروشن شدن و فربه کشتن

زه م

(زُهْم) بالضم باد کنده و پیه جانور
دشتی یا پیه شترمرغ واسپ یا عام
است * وخوشبوئی است مشهور
بز باد وآن چیزی است که از
زیر دم ستور الزباد بر آید
(زُهْمَة) بالضم باد کنده وبوی
ریم وچربش وبوی گوشت چربه
بر گشته بوی زُهُومَة بالضم مثله
فیهما
(زَهَم) محركة چرب شدن دست
و ریم گرفتن وبوی چربی بد وبوی بد

كرفتن باد والفعل من سمع
(زَهِمٌ) ككتف فربه بسيار پيه
يا آنكه در ربقيه پيه باشد
(يَدٌ زَهِمَةٌ) دست چرب وريم
كرفته
(زَهْزَمَة) آوازكه ازدور آيد
وبانك وبويه دويدن
(زُهَام) كغراب موضعى است
(زَهْمَان) كسكران مرد تخمه
زده ونام سكى وموضعى است
ويضم فيهما
(ف) (زَهَمَ الْعَظْمُ) مغزدار شد
استخوان * وزَهَمَ عن كذا)
باز داشت اورا ازان ونهى كرد *
وزَهَمَ فُلاَنًا) بسيار كفت اورا و
انزود سخن را بران
(س) (زَهِمَ) ناكوارد شد اورا
طعام
(أَزْهَمَ الْعَظْمُ) مغزدار شد
استخوان
(مُزَاهَمَة) باهم دشمنى نمودن
وباهم درشتى كردن وهمله يكرجدا
هدن وباهم نزديك كرديدن از
لغات اضداد است * ونزديك شدن در
رفتار وهريد رفر وخت وجز آن *

ويقال زَاهَمَ الْخَمْسِينَ يعنى
نزديك بپنجاه رسيد

زه م ق

(زَهْمَق) كجعفر پست بالا كرد
اندام
(زَهْمَقَة) كنده بوئى بدن ازكنده
بغلى يا بوى بد ديكر

زه م ل

(زَهْمَلَ الْمَتَاعَ) تو برتو نهاد
رخت را

زه و

(زَهْو) بالفتح روى نيكو وخوب
وكياه تروتازه وشكوفهٔ كياه وتازكى
ودرخش آن ورديدار نماينده
خوب وباطل ودروغ وسبك وسهل
داشتن كسى را وجنبانيدن باد
كياه ترشده را وغورهٔ خرما زرد و
سرخ وكبر وكردن كشى وتازو
نازيدن
(زَهْوَة) بالفتح نام داه آزاد احمد
بن بدر كه محدثه بوده
(زُهْو) بالضم تروتازكى ودرخش
شكوفهٔ كياه وغورهٔ خرما زرد وسرخ
(زُهِيّ) كهدي موضعى است
بحجاز * وزُهِيَ الدُّنيا) آرايش

دنيا ونمايش آن
(زَاهِيَة) شترانيكه شوره كياه را
چرا نكنند
(زَهَاء) بالفتح تازكى ودرخش
شكوفهٔ كياه وغورهٔ خرما زرد
وسرخ
(زُهَاء) بالضم مقدار يقال هُمْ
زُهَاءُ مِائَةٍ يعنى بقدر صد اند
(مَزْهُوّ) مرد متكبر
(رَجُلٌ إِنْزَهْوٌ) بالكسر مرد متكبر
(ن) (زَهَا الرَّجُلُ) نازيد واين
كم است والاكثر زُهِيَ مجهولا *
وزَهَاهُ الْكِبْرُ) نازنمود * وزَهَا
النَّخْلُ) درازشد وصاحب غورهٔ
رنكين كرديد * وزَهَا الْبُسْرُ)
رنك كرفت غورهٔ خرما * ومنه نهى
عَنْ بَيْعِ الثَّمَرِ حَتَّى يَزْهُوَ وروى
وحتى يُزْهِيَ * وزَهَا الْغُلَامُ)
جوان شد كودك * وزَهَتِ الشَّاةُ)
پستان كرد كوسپند نزديك
زادن * وزَهَا السَّرَابُ الشَّيْءَ)
بر داشت سراب چيزى را ونمايان
كرد * وزَهَتِ الْإِبِلُ) رفتند
شتران بعد ورد يك شبا روز باد وشبا
روز * وزَهَوْنَهَا إِيَّاهَا) يعنى راندم

انهارا لازم متعدی * وزَهَتِ
النّاقة) در طلب کیاه رفت بعد
خوردن آب * وزَهَا السِّرَاجَ)
روشن کرد چراغ را * وزَهَا
بالسَّيف) درخشانید تیغ را *
وزَهَاهُ بِالعَصَا) زد او را بچوب
دستی * وزَهَاهُ بِمِائَةِ رَطْلٍ)
اندازه کرد آن را صد رطل
(ما ازْهَاهُ) چه متکبر است ولیس
هذا من زُهِيَ مجهولا لانّه لا
یتعجب من فعل للمفعول
(اَزْهَى الرَّجُلُ) نازکرد * و
اَزْهَى النَّخْلُ) دراز شد
وصاحب غوره رنکین کردید * و
اَزْهَى البُسْرُ) رنك كرفت غوره
خرما
(تَزْهِيَة) رنك كرفتن غوره خرما
(اِزْدِهَاء) سبك وسهل داشتن
کسی را وتکبر کردن یقال اُزْدُهِيَ
الرجلُ مجهولا فهو مزدهًى وللعرب
احرف لا یتکلمون بها الّا على
سبیل المفعول به وان کان بمعنى الفاعل
مثل قولهم زُهِيَ الرَّجُل وعُنِيَ
بالأمر ونُتِجَت النّاقة واشباهها

ز ه ه

(زَهْزَاه) بالفتح مرد متکبر زشت
هیأت

باب الزاء فصل الياء

ز ي ب

(زَيْب) بالفتح دهی است بکنار
دریای روم
(اَزْيَب) بالفتح باد جنوب
یا باد نکباء که میان صبا وجنوب
وزد ودشمن وخارپشت وشادمانی
وشادمان وکوتاه بالا که در
رفتن کام نزدیك نهد وناکس ومهتر
خوانك وامر بلا ودیو وبلا وبیم ومال
بسیار وآب بسیار * ویقال مَرَّ وله
اَزْيَبُ مُنْكَرَةٌ یوصف بالنّشاط
ای مرّ مرًّا سریعًا من النَّشاط
(رَكَبٌ اِزْيَبٌّ) كقرشب زهار
بزرك * وانّه لَاِزْيَبُّ البَطْشِ)
یعنی سخت کرفت است .
(اِزْيَبَّة) زن بخیل
(تَزَيَّبَ لَحْمُهُ) فراهم آمد و
مجتمع کردید کوشت او

ز ي ت

(زَيْت) بالفتح نام اسپ معاویة
بن سعد وروغن زیتون * واَحْجَارُ
الزَّيْت) موضعی است بمدینه *
وقَصْرُ الزَّيْت) موضعی است ببصره
(زَيْنِيَّة) بیای نسبت نام اسپ
لبید بن عمرو غسانی
(زَيْتُون) درخت زیت ومسجد
دمشق وکوههای شام وشهری
است به چین ودهی است بصعید
ونام مردی * وعمر زیتونیة منسوب
است بآن ده یا بزیتونة
(زَيَّات) کشدّاد لقب حمزة بن
حبیب کوفی قاری بدان جهت
که زیت را از کوفه بحلوان می برد
(زَيْتُونَة) یك زیتون وموضعی
است ببادیه شام * وعَيْن
زَيْتُونَة) چشمه است در افریقیة
(طعامٌ مَزِيتٌ على النقص و
مَزْيُوتٌ) على التمام طعام
روغن دار
(ض) زَاتَ الطَّعَامَ زَيْتًا) روغن
زیت کرد در طعام * وزَاتَ
القَوْمَ) زیت نان خورش کرد
ایشان را
(اَزَاتَ القَوْمُ اِزَاتَةً) بسیار زیت
کردیدند
(تَزْيِيت) روغن زیت توشه
دادن تقول زَيَّتُّ اذا زَوَّدْتَهم

الزيت
(اِزدِيات) زيت آلودن يقال
اِزدات اذا ادّهن به
(اِستِزاتَه) روغن زيت خواستن
يقال هم يستزيتون اي يستوهبون
الزيت

ز ي ج

(زِيج) بالكسر تنه برشته بنّا واصل
حساب نجوم

ز ي ح

(ض) زاح زَيحًا بالفتح وزُيوحًا
بالضم وزِيوحًا بالكسر وزَيَحانًا
بالتحريك دور كرديد ورفت
(اَزَحتُه اِزاحةً) دور كردانيدم
آنرا * واَزَحتُ عِلَّتَه) دور كردم
علت اورا
(اِنزاح اِنزِياحًا) رفت ودور
كرديد

ز ي خ

(ض) زاخ زَيخًا بالفتح وزَيَخانًا
بالتحريك جور كرد وستم نمود
ودور شد ويك سوكرديد
(اَزاخها اِزاخةً) دور كرد آنرا و
يك سوكردانيد
(تَزَيَّخ) جدا كرديد وپراكنده
شد وازجاي رفت

ز ي د

(زَيد) نام مردي وموضعي است
وزَيد بن عبد الله زَيدي از اولاد
زيد بن ثابت است وزيد بن
ارقم وزيد بن حارثه وزيد بن
خارجه وزيد بن الخطاب و
زيد بن مُهَلهَل وزيد بن الدَّثِنة
را بويسار زيد مولى رسول الله
صلى الله عليه وسلم وزيد بن سهل
وزيد بن صوحان وزيد بن ابي
شيبه وزيد بن الصامت وزيد بن
مِربَع صحابيان اند * ونيز زَيد
بالفتح والكسر والتحريك افزوني
وافزون يقال هم القوم زَيدٌ
على كذا بالفتح اي يَزِيدون و
افزون شدن وافزون كردن لازم متعدي
والفعل من ضرب يقال زاده الله خيرا
وزاد فيما عنده *
(زَيدان) بالفتح افزوني وشهري
است از مضافات اهواز وقصري
است وموضعي است بكوفه * و
بُوزَيدان) بكسر اوهي الصواب
بيخي است سپيد درازتر از انكشتي
مبهي محرك جماع ومسهل زرد
آب وترياق سموم بارده ومفتح
سدهٔ جكر وسپرز ومسقط جنين
(زَيدِيَّه) دهي است بيمامه
(زَيدِيَّة) دهي است ببغداد
وآبي است مر بني نمير را
(زَيدِيُّون) جماعتي است از
محدثان منسوب بزيد بن علي
مذهبًا ونسبًا
(زَيدَوَيه) نام مردي
(زُيَيد) مصغرا نام مردي
(زِياد) بالكسر نام مردي وزِياد
بن الحارث وزياد بن لَبِيد
صحابيان اند * وزياد بن جارِيه
تميمي وزِياد بن جُبَير ثقفي و
زِياد بن حُدَير اسدي وزِياد بن
حُصَين يربوعي تابعيان وزِياد
بن ابي سفيان وانرا زِياد بن ابيه
وزِياد بن سُمَيّه هم كويند از اولاد
زنا است ولد من ابي سفيان
حين وَقَع على سمية فعلقت منه
ووَلَدته على فراش عُبَيد مولى
الحارث فاستلحقه معاوية وادّعاه
اخا لابيه سنة اربع واربعين وهذه
اول واقعة خُولِفت فيها الشريعة
علانيةً لصريح قول النبي صلى الله

عليه وسلم الولد للفراش وللعاهر
الحجر وقد بيناه في انيس الأدباء
(زِيَادَان) بالكسر نهري است وناحيه
است ببصره
(زِيَادَة) بالكسر افزوني يقال
افعل ذلك زيادة والعامة تقول
زائدة ونام مردي * وحروف
الزيادة) امان وتسهيل است
(زِيَادِيَّة) محله است بقيروان
(زيدوان) دهي است بحمص
(زَيَّاد) نام مردي زَيَّادَة بالتاء
مثله
(زائدة الكبد) پاره از جگر جدا
متعلق بدان والصواب بالراء وآن
را زيادة الكبد هم گويند ذكره الكرماني
* (الزائدة العظمى) استخوان ران
جانور وحشي وصر بستان وهما
زائدتان * (زائدة بن
قدامة) صدوق است ثقه ومعن
بن زائدة مردي بود جواد
(زوائد) سديهاي پس پالان
ودو الزوائد) شير بيشه
يعني به اظفاره وانيابه وزئيره
وصولته * ولقب صحابي جهني
(ابل كثيرة الزوائد) اى

الزيادات .
(يَزِيد) نهري است بدمشق *
ويزيد بن معاوية) دوم است
از پادشاهان بني اميه ومدت
سلطنت او سه سال وشش ماه است
ويزيد بن عبد الملك بن مروان
نهم ووليد بن يزيد بن عبد الملك
يازدهم ويزيد الناقص پسر وليد
است
(يَزِيدَان) نهري است ببصره
(يَزِيدِيّ) دهي است بيمامه
(يَزِيدِيَّة) نام مدينة شروان
(نَزِيدُ بن حُلْوَان) پدر قبيلة
است
(نَزِيدِيَّة) چادرها است باخطوط
سرخ منسوب بسوي نزيد بن
حلوان
(مَزِيد) بالفتح افزوني ومزيد
بفتح يا نام مردي
(مَزَادَة) بالفتح توشه دان فراخ
يا عام است مَزَائِد بحذف تا جمع
مَزَائِد مثله * وآبدست دان
(تَزْيِيد) افزون كردن
(اِزْدِيَاد) افزون شدن
(تَزَيَّدَ السِّعْرُ) گران شدن نرخ

* ونيز تَزَيُّد) نوعي از رفتار اسب وآن
فوق عنق است ودر دروغ گفتن
بتكلف افزودن در سخن وجز آن
ويا زيدن شير در زبانك كردن
(تَزَايُد) فزون شدن و بتكلف
افزودن در سخن وجز آن
(الاستزادة واستزادة) مقصر
شمردن آنرا وفزوني خواستن از وي

زيدك

(زَيْدَك) بالفتح نام مردي

زيدل

(زَيْدَل) نام مردي

زيار

(زِير) بالكسر خم بزرگ قار اندود
ومقل وراي زير وي بموحدة
رقد مر
(زِيَار) بالكسر ليبشه ستور ومذكور
است در زور

زيربج

(زِيرِبَاج) بالكسر نوعي از آش

زيز

(زِيزِي) بالكسر حكايت آواز پريان
(زِيزَى) بالكسر والقصر موضعي
است بشام
(زِيزَاء) بالكسر والفتح وزيزى

بالفتح والقصر وزَازِيَةٌ بتخفيف
ياء زمين درشت و پسته مرد زِيزَاة
وزِيزَاءَة بكسرهما مثله * وپر
مرغ يا كرانهٔ پر زِيَاً زِي جمع
(زَيَازِيَة) كشنا نية كردن

ز ي ط

(ض) زاطَ زَيْطاً و زِياطاً بالكسر
فرياد كرد و خروش نمود ار
الزِياطُ المنازعة واختلاف الاصوات و
الوِقاط الصياح

ز ي غ

(زاغ) زاغ كوچك كه بسپيل مى زند
زِيغَان بالكسر جمع
(قَوْمٌ زَاغَةٌ) قوم مائل از حق
(ض) زاغَ زَيْغاً وزَيغاناً وزَيْغوغة)
ميل كرد * وزاغَ البَصَرُ) كند شد
بينائى * وزاغتِ الشَّمْسُ) ميل
كرد بسوى پستى * ونيز زَيْغ)
بالفتح شك وميل كردن از حق
(أزاغَهُ إزاغَةً) كنبانيد اورا
از راه
(زيَّغه تَزْييغاً) راست كرد ميل
اورا
(تَزيُّغ) خود را آراستن زن
(تَزَايُغ) سوى يكديكر كنبانيدن

ز ي ف

(زَيْف) بالفتح كنارهاى ديوار كه
بخشت فروكرنه بلهشنل تلد يوار را
نكاه دارد و پايهاى نرد بان و
كنكرها زَيْفَة يكى * ودرهم
زَيْف درم ناسره و مى رديه زِياف
وازياف جمع
(زائِف) شير بيشه * ودرهم
زائِف درم ناسره
(زَيَّاف) كشد اد شير بيشه
(ض) زافَ زَيْفاً بالفتح وزَيَفاناً
بالتحريك خراميد در رفتار * و
زافَ الحَمَامُ) دم در زمين كشيد
وسينه برداشت كبوتر نزد يك
ماده و بانك كرد * وزافتِ
الدَّراهِمُ زُيُوفاً وكذا أزافتْ
عليه) ناروان شد درمها * و
زافَ فلانٌ الدَّرَاهِمَ) ناسره
وناروان كرد انيد درامهرا * و
زافَ الحائِطَ) برجست حائط
را * وزافتِ الشمسُ) مائل شد
افتاب
(تَزْييف) ناسره وناروان
كرد انيدن دراهم را

ز ي ق

(زِيقُ القَمِيصِ) بالكسر زه
پيراهن * وزِيقُ الشَّيْبانى)
پسر بسطام بن قيس است و محلّه
است به نيشاپور * امّا ريق
الشياطين للعاب الشمس فبالراء
(تَزيُّق) سرمه كردن وآراستن
زن خود را

ز ي ك

(زِيكُون) دهى است به نسف
(زَيَكَان) محركة خراميدن

ز ي ل

(زَيَل) محركة دورى مرد و ران
از يكديكر
(أزْيَل) بالفتح آنكه ميان مرد و
ران وى دورى بود
(مِزْيَل) كمنبر مرد زيرك پاكيزه
خوى مِزْيال كمحراب مثله و
آميزنده امور
(ض) زالَهُ عن مكانِهِ زَيْلاً)
بالفتح دور كرد آنرا از جاى *
ونيز زَيْل) پاره پاره كردن وجدا
كرد انيدن وممتاز نمودن يقال
زِلْتُه فلم ينزِل وميزته فلم يتميز
* وزِلْ ضأنك من معزاك)
يعنى جدا و ممتاز ساز * ومازِلْتُ

الجعلة) یعنی پیوسته میکنم آن کار
را ومضارع این ازل است وازیل
پس این زال که د زما زلت است
وزال تامه مرد و مختلف اند در
ماده آن مرکب است از زول و
این مرکب است از زی ل یا ناقصه
تغییر داده شده است از تامه بنا
کرده شد آن را بوفعل بکسر عین بعد
ازان که عین مفتوح بود او الناقصة
من زاله یزیله اذا مازه ویقال
ما زلت بزیل وما زلت و زیلا
حتی فعل یعنی همواره با زید ام تا
کرد آن کار را * وزیل یفعل کذا)
یعنی همواره میکند چنین * وزلت
افعله) یعنی ما زلت افعل کم
است

(ازاله عن مکانه ازالة وازالا)
فا د رّاد ور کرد اورا ازجای
(مزایلة) همدیکر جدا شدن
زیال بالکسر مثله
(تزییل) جدا کردن و پراکنده
بودن * ومنه فزیلنا بینهم ای فرقنا
وپراکندکی امم امت تزایل را
(تزیلوا تزیلا) پراکنده و متفرق
شدند

(تزایلوا تزایلا) پراکنده شدند
* ونیز تزایل) جدائی وجدا شدن
وشرم داشتن از کسی

زی م

(زیم) کعنب کوشت متفرق بهر
موضع و پر و همچنین متفرق
وپراکنده از ستور واز موش ونام
اسپ جابر تغلبی بن حنی واسپ
اخنس بن شهاب وبدین معنی
ممنوع الصرف آید از جهت علمیة
وتانیث وموضعی است * ودر قول
حجاج * هذا اوان الحرب فاشتدی
زیم * نام ناقه یا اسپ است که
در ید ن می فرماید بحذف
حرف ندا

(زیمة) بالفتح دهی است بنخلة
یمان

(زیمة) بالکسر کله شتران کمتر
آن در شتر سه شترا ست واکثر آن
پانزده ومانند آن

(ازیم) بالفتح شتر که بانک نکند

(زیزم) بکسر اول حکایت آواز
پریان

(ص ص) زام له فاملته) یعنی
کلمة گفت ربها ن کلمه ما گفت
کردانید اورا * ویقال لا ازیم مکانی
یعنی نخواهم کذاشت آن را

(تزیم) متفرق وپراکنده کردید *
وتزیم اللحم) متفرق شد و
سخت اکنده وباهم پیوسته کردید
از لغات اضداد است

زی ن

(زین) بالفتح مزرعه است در
جرف که پیغمبر صلی الله علیه وسلم
انجا زراعت فرموده وبالحروس و
یکسر * وزین بن شعیب معافری)
محدث است وحافظ ابوعبد الله
زینی بن راصل بن عبد الشکور
بن زین خود و پدرش هردو
محدث اند وسنقر زینی شیخ است
مرشیوخ ابوالطاهر مجد الدین
محمد را

(زینة) بالکسر آنچه بدان آرایند
وآرایش وزادی است ونام
جد محمد بن الحسن بن محمد حفار
ونام جد محمد بن الحسین اصفهانی
که محدثان اند ونام دختر نعمان
که محدثه بود و بدین معانی
بدون الف ولام است * ویوم
الزینة) روز عید یا روز شکستن نهر

مصر * ودار الزينة) موضعی است
نزدیك حلب * وهذا وا زينتكم
عند كل مسجد ای ثیابكم لموارات
عورتكم * وكیاه * ومنه فی صلوة
الا ستسقاء انزل علینا فی ارضنا
زینتها ای نباتها
(زانة) ناكوار
(زیان) بالكسر انچه بدان آرایند
(قمر زیان) كسحاب قمر نیكو
وخوب
(امرأة زائن) زن آراسته
(منصور بن نجم بن زیان)
كشداد محدث است
(ض) زانه زینا) آراست آنرا
* ونیز (زین) بالفتح آرایش
وخوبی ضد شین آزیان جمع
(ازانه) آراست آنرا وكذا
ازینه
(مزین) كمعظم مرد پیراسته موی
وكه حدث آیینه دار
(زینه تزیینا) آراست آنرا
(مزدان) آراسته وان اذ فمت
قلت مزان وتصغیر مزدان مزین
مثل مخیر تصغیر مختار ومزیين
معهما اذ اعوضت كما تقول فی

الجمع مزاین ومزایین
(ازدان) آراسته شد
(تزین) آراسته شد
(ازین) آراسته شد
(ازین ازینانا) آراسته كردید
(ازیان ازینانا) آراسته
كردید

ز ی ی

(زی) بالكسر پوشش وهیأت ازیاء
جمع * وفی الحدیث ایاكم وزی
العجم یعنی از لباس عجمیان
پرهیز باید ومقصود ازین تحریض
است بر خشونت زیست ومحافظت
طریقه عرب
(زیته تزییة) پوشش دادم اورا
(تزیا الرجل) پوشش كرفت
مرد وآراسته شد * وتزیا بزی
الصلحاء) لباس نیكان كرفت

الكتاب الثانی عشر فی السین

باب السین فصل الهمزة

س ء س ء

(سأسأ بالحمار سأسأة وسأساء)
زجر كرد خر را تا باز ماند یا خواند
آنرا به لفظ سأ تا آب خورد یا
بانك بر زد تا بكذرد * وفی المثل
عرب الحمار سأسأ الوردة ولاتقل
له سأ سأ
(تمسأ سأت الامور) مختلف شد
كارها و دشوار كردید

س ء ب

(سأب) بالفتح مشك یا خیك
بزرك یا ضرارة خرمی كه در آن
خیك نهند سؤب وب جمع
(سؤبان) بالضم نكهبان یقال انه
سؤبان مال یعنی او نكاهبان شتران
است
(مسأب) كمنبر جمعی مأب است
در همه یا آن خیك شهد است و
در شعر ابو ذؤیب متى لی مساب
كه كتاب واقع شده * وبسیار آب
خورنده ازمردم وجز آن
(ف) سأبه سأبا) بالفتح خبه
كرد اورا و فشرد كلوی آنرا یا خبه
كرد اورا چندانكه بمرد * وسأب
من الشراب) سیراب كردید
از شراب * وسأب السقاء) فراخ
كردانید مشك را
(س) سئب من الشراب)
سیراب كردید از آن

س ء ت

(سَأْتَان) معركه هر دو طرف كلو سلعت يكى

(ف) سَأَتَهُ سَأْتًا) خبه كرد آنرا وقال ابوعمرو سأته خنقه حتى يموت مثل سأبه

س ء د

(سَئِد) ككتف زخم شكسته روان

(سُؤْدَة) بالضم باقى جوانى يقال بها سودة اي بقية من الشباب * وقوت زن

(سُؤَاد) كغراب بيماري است كه بمردم وشتر ركومفند از خوردن آب شور عارض شود

(مِسْأَد) كمنبر خيك روغن وشهد مِسَاد مثله فيهما يهمز ولا فاذا همزت فهو مفعل واذا لم تهمز فهو فعال

(رجل مَسْؤُد) مرد بيمار بمرض سآد

(ف) سَأَدَهُ سَأْدًا) بالفتح وسأدا بالتحريك خبه كرد آن را وخسته نمود

(س) سَئِدَ الماءَ) نوشيد آب را * وسئد الجُرْحُ) بشكست زخم وروان شد * وسئد) مجهولا بيمار سواد كرديد

(إِسْآد) شتاب رفتن يا همه شب رفتن بى آنكه تعريس نمايد يا تمام شب رفتن باندك روز

س ء ر

(سُؤْر) بالضم بقيهٔ چيزى وپس خورده أَسْآر جمع * وسُؤْرُ الأَسَد) لقب خبيثة كوفى بدان جهت كه غرو كوفت آن را شير و زنده كذاشت

(سُؤْرَة) بالضم بقيه * ومنه فيه سُؤْرة من الشباب يعني بقيه از جوانى * وسورة از قرآن لغتى است در سورة بواو

(سَائِر) كصاحب باقى وهمه قليلا * ومنه قول الاحوص * فجلتها لنا لبابة لما * وقذ النوم سائر الحراس * اى جميعهم * وقول اعرابى ضاف قوما فامروا الجارية بتطييبه بطني عطري وسائري ذري * وقولهم أَسائر اليوم وقد زال الظهر در حق شخصي كويند كه طمع كاري كند با آنكه آثار ياس آن نمايان باشد اصله ان غير ملى قوم فاستصرخوا بني عمهم فابطؤا عنهم حتى أُسِروا وذهب بهم ثم جاؤا يسألون عنهم فقال لهم المسؤل المثل يعني اتطمعون فيما بعد وقد تبين لكم الياس لان من كانت حاجته اليوم بامره وزال الظهر وجب ان ييأس كما ييأس منها بالغروب * وناحيهٔ است از نواحي مدينه يا آن بباى موحده است

(سَآر) كشداد پس خورده كذارنده اسم فاعل است از سأر وانه نادر غير قياس مثل جبار من الاجبار والقياس مسئر وقد يجيء

(ف) سَأَرَ سَأْرًا) پس خورده كذاشت

(س) سَئِرَ سَأَرًا) بالتحريك باقى ماند

(أَسْأَرَ إِسْآرًا) پس خورده كذاشت * ويقال اذا شربت فاسئر يعني اندك از آن بكذار

(تَسَؤُّر) بقيه نبيذرا خوردن يقال تسأر اذا شرب سؤر النبيذ

س ء س م

(سَأْسَم) درختى است سياه

يا آن ابنوس است

س ء ف

(سَأَف) محركة شاخ خرما زموي مطبرد م اسپ يا عام است

(يَدٌ سَئِفَةٌ) كفرحة دست ترقيده

(سَائِفَة) آنچه باريك باشد از پايين تودهٔ ريك سَوَائِف جمع

(س ف) سَئِفَتْ يَدُهُ سَأَفاً) بالفتح ويحرك ترقيد دست او * ونيز سَأَف) ريشه شدن بنهاي ناخن يا ترقيدن ناخن وپوست رفتكي لب وپوست رفتن ازان و پراكنده شدن ليف خرما و ريشه شدن آن

(سُؤَاف) بالضم ويفتح مرك مركي ستور وبيماريء آن لغتي است در سُوَاف بواو

(ك) سُئِفَ مَالُهُ) در شتران او سُوَاف واقع شد

(اِنْسِئَاف) پراكنده شدن ليف خرما و ريشه كرديدن آن

س ء ق

(سَأْق) لغة في الساق سُؤُوق جمع

س ء ل

(سُؤْل) بالضم خواسته سُؤْلَة مثله وتترك همزتها

(رجلٌ سُؤَلَةٌ) كهمزة مرد بسيار سوال

(ف) سَأَلَهُ كَذَا سُؤَالاً وسَآلَةً ومَسْئَلَةً وتَسْآلاً ومَسْأَلَةً) خواست از وي آن را و بهمين معني است سأله عن كذا و سأله بكذا والامر منه سَلْ واسْئَلْ واِسَلْ * ويقال سال يسال كخاف يخاف * واما قول بلال بن جرير * اِذَا ضِفْتَهُم اوسَايَلْتَهُم * وَجَدْتَ بِهِم عِلَّةً حَاضِرَة * جمع است ميان دو لغت بروزن فعايلت يعني همزهٔ سألته وياي سايلته نه لغتي است براسه وهذا مثالٌ لا نظير له

(اَسْأَلْتُهُ سُؤْلَهُ ومَسْئَلَتَهُ) روا كردم حاجت اورا

(تَسَاؤُل) همديگر خواستن چيزي را يقال هُمَا يَتَسَاءَلان وتسهل

س ء م

(سَأْم) بالفتح موت * ومنه عليكم السّام والالف ام وترك همزه دران مشهور تراست

(رجلٌ سُؤُم) كصبور مرد ملول بستوه آمده سَئِم ككتف مثله

(س) سَئِمَ الشيءَ ومنه سَأْماً بالفتح ويحرك وسَأْمَةً وسَآماً وسَآمَةً) بستوه آمد از آن و ملول شد

(اِسْآم) بستوه آوردن كسي را

س ء و

(سَأْو) بالفتح وطن و جاي باش وغايت چيزي ودوري قصد و همت * ومنه انت ذو سَأْو اي بعيد الهم ونيت ودور نورد خاطر كشش بچيزي

(سَأَةُ القَوْس) مثلثة سرهاي بركشتهٔ كمان لغات في السية بالياء عن ابن مالك

(ف) سَأَهُ سَأْوًا) اندوهكين كرد اورا مقلوب ساءه است * وسَأْزيد) دوريد * وسَأَ الثوبَ سَأْوًا وسَأْيًا) كشيد جامه را پس دريده كرديد * و سَأَ بينهم افسد دائما ختن ميان ايشان

(اَسْأَيتُ القَوْسَ) ساة ساختم براي كمان

باب السين فصل الباء

س ب ء

(سَبَأ) بالتحريك نام شهر بلقيس بنت هدهاد در بلاد يمن ويُمنَع ولقب پسر يَشْجُب بن يَعرُب بن قَحطان بن هود النبي عليه السلام ونام او عبد شمس است يا عامر واكثر قبائل يمن بوى منتهي مى شود ونام پدر عبد الله كه منسوب اند بوى سَبَأِيّة از غلاة شيعه كه نسبت الوهية بحضرت على ابن ابى طالب كرم الله وجهه ميكنند * وقولهم تفرَّقوا أيدِي سَبَا وأيادِي سَبا يعنى متفرق وپريشان شدند چنانكه پريشان شدند پسران سبا بن يَشْجُب وليس بتخفيف عن سبأ وانما هو بدل لِضَرب المثل بهم لأنهم لمّا غرِق مكانُهم وذَهبت جنّتا هم تبدّدوا في البلاد (سَبَأِيّة) گروهى از غلاة شيعه منسوب بعبد الله بن سَبَأ

(سُبْأَة) بالضم سفر بعيد يقال يريد سُبْأَةً اذا اراد سفرا بعيدا

(سِبَاء) ككتاب مي ومى خرى

(سَبِىءُ الحَيّة) كامير پوست مار

(سَبِيئَة) ككريمة مى

(سَبَّاء) كشداد مى فروش

(مَسْبَأ) بالفتح راه كوه

(ف) (سَبَأَ الخمرَ سَبْأً وسِبَاءً بالفتح ومَسْبَأً) خريد مى را جهت باز فروختن يا عام است * (وسبأ الجِلْدَ) سوخت پوست را * (وسبأ فلانًا) تازيانه زد اورا * (وسبأت النارُ الجلدَ) گرفت آتش پوست را وبركرد انيد گونهٔ آن را * ونيز (سَبْء) پوست باز كردن ودست يك ديگر را گرفتن والتفات وباك ناكردن بسوگند دروغ ودليرى نمودن بدان (اَسْبَأَ لِاَمْرِ الله) فروتنى كرد امر خداى را * (واَسْبَأَ عَلَى الشَّىءِ) نرم شد دل او بران وشيفته گرديد ومائل شد (اِسْتَبَأَ الخمرَ) خريد مى را (اِنْسِبَاء) پوست باز شدن

س ب ب

(سَبّ) بكسر مرد بسيار دشنام ومجرود ستار وسن بلغت هذيل وميخ وجامهٔ كتان تنك سُبُوب جمع * يا هرجامهٔ تنك ودشنام دهنده مرد

(سِبّة) بالكسر انگشت شهادت ومعرفة نام جد محمد قرشى محدث بن اسمعيل

(سَبَّة) بالفتح كون وگرمى وسردى وسيارى كه چند روز پيوسته باشند وروزگار يقال مارأيته منذ سَبّةٍ اي زمنٍ من الدهر ومضت سَبّة من الدهر * ونام پسر ثوبان در حضرموت ودرين معنى بدون الف ولام آيد

(سُبّة) بالضم عار كه بدان نكوهند وآنكه مردم اورا بسيار دشنام دهند

(سَبَب) محركة رسن وهرچه بدان بديگرى پيوسته شود وپيوند وخويش واز اركان شعر يك حرف متحرك ويك حرف ساكن ودو حرف متحرك اَسْبَاب جمع * وحيات يقال قَطَعَ اللهُ بهِ السَّبَبَ اى الحيوة * (وتقطّعت بهم الاسبابُ) اي الوصل والمودات (اَسْبَابُ السَّموات) نواحيهاي آسمان يا درجه ها يا درهاى آن * (وذو الاسباب) لقب

ملطاط بن عمرو بن مالك
(سُبَبَة) كهمزة آنكه مردم را
دشنام بسيار دهد
(سَبِيْب) كامير هر دشنام مرد
وموى دم وفش وپيشانى اسپ
ويكدسته موى وگيسو سَبَائِب
جمع * ومنه سَبَائِبُه تجول على
صَدْرِهِ
(سَبِيْبَة) كسفينة جامه كتان تنك
سَبَائِب جمع * ويك دسته موى
وانبوه درختان عضاة درجايى
وموضعى است وناحيهٔ است از
اعمال افريقية
(سَبَّابُ العَرَاقِيْب) شمشير
(سَبَّابَة) كجبانة انگشت شهادت
(سَبِّى) كحتى آبى است مرسليم را
(أُسْبُوْبَة) بالضم دشنام معتاد
يقال بينهم أُسْبُوْبَة يتسابّون بها
(سَبُّوْبَة) كتنورة لقب عبد
الرحمن بن عبد العزيز محدث
ومحمد بن اسحق بن سَبُّوْبَة مجاور
محدث است يا آن بغين معجمه
است
(سَبْسَب) بالفتح بيابان وزمين
برابر دور * وبَلَدٌ سَبْسَبٌ)

شهر دور ودراز
(يَوْمُ السَّبَاسِب) روز عيد
جاهليت * وبلد سَبَاسِبُ) شهر
دور ودراز
(مِسَبّ) كمكر مرد بسيار دشنام
(مَسَبَّة) بالفتح آنكه مردم
را دشنام بسيار دهد
(ن) سَبَّهُ سَبًّا) بريد آن را وخسته
كرد ونيزه زد در سبّهٔ او كه كون باشد
ومنسوب بخطا كرد او را * وسَبَّهُ
سَبًّا وسِبِّيبى) كدليلى دشنام
داد او را وبى زد او را
(سَبْسَبَ الماءَ) روان وجاري
كردانيد آب را * وسَبْسَبَ بَوْلَهُ)
فرو كذاشت كميز را
(مُسَبِّبُ الأسْبَاب) خداى
تعالى شانه
(رجل مُسَبَّب) كمعظم آنكه او را
بسيار دشنام دهند
(ابل مُسَبَّبَة) كمعظمة شتران
كزيده بدين جهت كه در وقت
تعجب كويند قاتلها الله
(سَبَّبَهُ تَسْبِيْبًا) دشنام داد
او را * ونيز تَسْبِيْب) سبب ساختن
(مُسَابَّة) همديكر را دشنام

دادن
(تَسَابًّا) از يكديگر بريدن و
يكديگر را دشنام دادن
(اِسْتِبَاب) باهم دشنام دادن
تَسَبْسَبَ) الماءُ) روان وجاري
كرديد

س ب ت

(سَبْت) بالفتح آسايش وروزگار
ونوعى از رفتار شتر وسر كشتن
وبيهوشى واسپ نيكو رو وروز
شنبه أَسْبُت وسُبُوْت جمع * و
كودك سخت بدن دلاور ومرد
بسيار خواب ومرد زيرك وزمانه
درازيقال اقمت عنده سبتا اي برهة
* وهفته ومنه فما رأينا الشمس
سبتا اي من سبت الى سبت وقيل
اراد مدة من الزمان قليلة او كثيرة
* ورَكَفْر سَبْت) موضعى است
بشام * ونيز سَبْت) بريدن وسر
ستردن وموى كشاده رها كردن
وكردن زدن وشنبهى كردن
جهودان والفعل من نصر وضرب
(سَبْتَة) بالفتح بز وشهرى است
بمغرب وزمانهٔ دراز
(سُبْت) بالضم كياهى است كه

يكياه خطمى مانند ويفتح
(سِبْت) بالكسر چرم بهاى كاويقرظ
پيراسته يا عام است
(سِبْتِيَّة) نعال از جلد مذكور ساخته
(سُبَات) كغراب مرد زيرك و
خواب يا خواب سبك وخفى يا
ابتداى خواب در سر تا كه بدل
رسد واصله الراحة * ومنه قوله
تعالى وجعلنا نومكم سباتا * روزگار
ومعرفة لقب ابراهيم بن داود
محدث * ابنا سبات شب
وروز
(سِبْتَان) بالكسر احمق
(سَبْتَاء) كصحراء دشت گسترده
كوش دراز يا كوچك
(سِبِتّ) كخِلِب تره است كه
بفارسى شوت و بهندى سووا
گويند
(سَنْبَت) بالفتح روزگار دراز
سَنْبَتة مثله
(سَبَنْتى) مرد دلير پيش در
آينده در حرب والالف للالحاق
لا للتأنيث الا ترى ان الهاء تلحقه
فيقال سَبَنْتاة * ويلنك سَبَانت
جمع

(مَسْبُوت) مرده و بيهوش و بيمار
ستان خفته وچشم فرازكرده
(ن) سَبَتَ سُبَاتًا) خواب
رفت
(مُسْبِت) كمحسن آنكه ازجاى
نجنبد وديروزشنبه درآينده
(اسْبات) بشنبه درآمدن جهودان
را آراميدن
(رطب مُنْسَبِت) بكسر با خرما
كه بيشتر ازوى پخته باشد
(انْسَبَتَ انْسِبَاتًا) درازكرديد
و نرم شد * و نيز انْسِبَات
درازى يقال فى وجهه انسبات اى طول
وامتداد

س ب ت ل

(سُبْتُل) بالضم كعصفور دانه است
از دانهاى تره

س ب ج

(سَبَج) شبه فارسى است معرب
(سُبْجَة) بالضم گليم سياه وشلماكچه
كه پيراهن بى آستين باشد
* وسُبْجَةُ القميص) تريز
پيراهن
(سَبِيج) كاميرشلماكچه وجامه
است از صوف سياه

(سَبِيجَة) كسفينة گليم سياه و
شلماكچه
(سَبَابِجَة) قومى ازسند كه در
بصره زندانبانى كردندى
والهاء للعجمة والنسب
(كساء مُسَبَّج) كمعظم گليم
پهنا
(تَسَبُّج) گليم سياه پوشيدن يقال
تسبّج الرجل اذا لبس سُبْجة

س ب ح

(سَبْحَة) بالفتح جامه چرمين
ونام اسپ نبى صلى الله عليه وسلم
واسپ جعفر بن ابى طالب رضى
الله عنه واسپ ديگر مرد يكرى را
(سُبْحَة) بالضم مهرها كه عدد
تسبيح بوى گيرند سُبَح جمع * و
دعا وذكر و نماز نفل يقال قضيت
سُبْحتى اى تطوعى * وسُبْحَةُ الله)
جلاله ويفتح ويضمان
(سُبْحِىّ) بالضم و يفتح منسوبة
است بسوى سُبْحة كه مهره تسبيح
است
(سَابِح) كصاحب شناور سُبَّاح
ككفار جمع * واسپ بدان جهت
كه در رفتار شنا مى كند سَوَابِح

جمع * وبَرَكة بن علي بن سابح
شروطي محدث است
(سابحات) كشتيها است يا
ارواح مومنان كه باسانى بيرون
كرده شوند يا ستاركان يا فرشتكان
كه ميان زمين واسمان تسبيح
كنند
(سُبُحات) بضمتين جايهاي
سجود * وسُبُحاتُ وَجْهِ اللهِ
انوار وعظمت وجلالت وي تعالى
شانه
(سَباح) كسحاب زميني است
نزديك معدن بني سليم
(سَبَّاح) ككتان نام شتري و
شناور وسَبَّاحُون جمع
(سَبُوح) كصبور شناور وسُبَحاء
كامراء جمع * واسپ خوش رفتار
ونام اسپ ربيعة بن جشم
(سَبُوحَة) بالتاء مكه يا وادي
است بعرفات
(سُبْحَانَ اللهِ) دوري وپاكي
است مر خداي را از زن وفرزند
منصوبٌ على المصدرية كأنّه قال
أُبَرِّئُ اللهَ مِنَ السُّوءِ بَرَاءَةً ومعناه
السرعة إليه والخفة في طاعته ار

السرعة الى هذه اللفظة * ودر
تعجب گويند سُبْحَانَ مِنْ كَذَا
ولم ينون لانه صار معرفة وفيه
شبه التانيث * ويقال انت اعلم
بما في سُبْحَانِكَ يعني تو دانا
تري بچيزي كه در دل تست * و
سُبْحَانُ بن اَحْمَد از فرزندان
رشيد است
(سُبُّوح) بالضم والتشديد از
صفات باري تعالى است وهمچنين
قدوس زيراكه او را تسبيح وتقديس
ميكنند قال ثعلب كل اسم على فعّول
فهو مفتوح الاول الا السبوح
والقدوس فان الضم فيهما اكثر
وانكر ذلك سيبويه وقال وليس
من الكلام فعّول على الضم بواحدة
(سَبَّاحَة) انكشت شهادت لغت
اسلامي است
(ف) سَبَحَ بِالنَّهْرِ وفيه سَبْحًا
بالفتح وسِبَاحَة بالكسر شناوري
كرد * وسَبَّحَ سُبْحَانًا سبحان الله كفت
* ونيز سَبْح بالفتح فراغ از كاري
وتصرف كردن در معاش وزمين
كندن وخواب وارامش وآرميدن
وآمدن ورفتن وبر كرديدن

وپراكنده شدن در زمين از اطالت
اصل اذا سعد * ومنه تعالى ان لك
في النهار سَبْحًا طويلا اي فراغا
قال ابو عبيدة متقلبا طويلا وقيل
الجيئة والذهاب * ودور رفتن
وبسيار گفتن ونوعي از دويدن اسپ
(احمد مُسَبِّحِيّ) بضم وفتح
بابن خلف بن محمد ومحمد مُسَبِّحِيّ
بن سعيد وعبد الرحمن
مُسَبِّحِيّ بن سلم ومحمد مُسَبِّحِيّ
بخاري بن عثمان محدثانند
(أَسْبَحَهُ) شنا كنانيد او را
(مُسَبِّح) كمحدث نام مردي *
وامير مختار محمد بن عبد الله
مُسَبِّحِيّ صاحب تصانيف است
(مُسَبِّحَة) انكشت شهادت لغة
اسلامية
(كساء مسبّح) كمعظم چادر
كنده وسخت
(سَبَّحَ تَسْبِيحًا) سبحان الله
گفت * ونيز تسبيح به پاكي ياد
كردن وصمت كردن خداي را و
نماز * ومنه كان من المسبّحين و
روي ان عمر رضي الله عنه ...
رجلين سبّحا بعد العصر اي

(سبحل) كقمطر ... ...رک وخيك ضخم ردختو فربه
(سبحلل) كسفرجل د ختر وخيك بزرك
(مسبحلل) بكسر لام بچه شير وقتيكه بالغ كردد
(سبحل سبحلة) سبحان الله كفت

س ب خ

(سبخ) بالفتح خواب سخت وفراغ وقرئ ان لك في النهار سبخا طويلا اي فراغا ودرشدن يقال سبخ فلان اذا تباعد والفعل من نصر
(سبخة) محركة ويسكن زمين شوره ناك سبخة بكسر الباء مثله سباخ بالكسر جمع * وشوره وموضعي است ببصره ازان موضع است فرقد بن يعقوب وجامه غوك يا چيزي است ديكركه بجامه غوك ماند
(سبيخ) كامير پارهٔ ازپنبه كه آنرا ... كرده دوا بران باشند وپر افتاده ازمرغ وباغندهٔ پيچيده ازپنبه زده شده وازپشم ومانند آن
(سبيخة) يك نواله ازوي سبائخ جمع * وخواب سخت
(اسبخت الارض) شورناك كرديد زمين * ونيز (اسباخ) بزمين شور رسيدن يقال حفروا فاسبخوا اي بلغوا السباخ
(سبخ الحر تسبيخا) بيارميد وسست كرديد كرما * (وسبخ الله عنك الحمى) سبك كند آن را خداي * ونيز (تسبيخ) پيچيدن پنبه ومانند آن وبيارميدن رك ازدرد وحسب دردكيمن وفراغ وخواب سخت وسبك كردانيدن وآرام دادن
(تسبخ الحر) بيارميد وسست وضعيف كرديد

س ب خ ت

(سبخت) بالضم وفتح باي مشدده لقب ابوعبيده

س ب د

(سبد) بالفتح موي ستردن والفعل من نصر
(سبد) بالكسر كرك ودلا * ويقال هو سبد اسباد يعني اوبسيار حيله وبد بلا است دردزدي
(سبد) بالتحريك اندك * ومنه ماله سبد ولا لبد يعني نه كم دارد ونه زائد وقيل السبد من الشعر واللبد من الصوف
(سبد) كصرد مرغ زهاموجامة است كه بدان حوض را بند كنند تاآب ملك رنكرد وموضعي است نزديك مكه ومرغي است نرم پر كه اكرد وقطرهٔ آب بران افتد روان كردد سبدان جمع * وشوم ونام پسر رزام بن مازن
(سبد) ككتف باقي كياه
(سبندى) درازبالا ودلير ازهرچيزي وپلنك سبنداة مونث سبانيد جمع سبابدة مثله يا سبابد مردم بي كار مشغول ببازي وبطالت
(اسباد) جامهای سياه وسرهاى كياه نصي كه اول برآيد
(اسباد) موي ستردن ونوبرآمدن كياه نصي درقديم آن
(تسبيد) موي ستردن وانبيغ بركندن وجرب ناكردن سر ونمايان شدن پرجوزه وموي سر

بودن موی تردن ونو برآمدن گیاه ونیز
درقدیم آن وکشاده وتر رها کردن
موی سر * وفی الحدیث قدم ابن
عباس مکة مسبّدا راسه یرید ترک
الدهن والغسل

س ب د ح

(سَبَادِح) درکمی طعام مستعمل
شود یقال اصبحنا سبادح ولصبیاننا
ضَجَاجٍ من الغرث یعنی صبح
کردیم بکمی طعام وبرای طفلان
ما بانک وفریاد بود از گرسنگی

س ب د ر

(سبادرة) مردم بیکاران ودوست
دارندگان بازی وبطالت

س ب ذ

(سَبَذة) محرکة اوندی است
مانند زنبیل معرب سبد ولا
تجتمع السین والذال فی کلمة
عربیة

(اَسْبَذ) کاحمد شهری است
به هجر

(اَسَابِذة) گروهی از مجوس
فارس را حمد آن اسبذی است

س ب ذ ج

(سُنْبَاذَج) بالضم سنگ فسان
معرب است

س ب ر

(سَبْر) بالفتح میل بجراحت فرو
بردن تا غور آن معلوم شود
وآزمودن مَسْبَرة مثله والفعل من
نصر * وشو بیشه واصل ونهاد چیزی
ورنگ وخوبی وهیات نیکو ودرین
هرچهار معنی کسره هم آمده

(سَبْرة) بالفتح بامداد خنک
سَبَرات جمع * ومنه الحدیث
عن علی کرم الله وجهه اسباغ
الوضوء فی السبرات * وسَبْرة بن ابی
سبرة * وسَبْرة بن عمرو وسَبْرة
بن فاتک وسَبْرة بن الفاکه
صحابیان اند * وابوبکر سبری بن
ابوسَبْرة مفتی مدینه است * و
سبرة بن عبد العزیز تجهنی از
پدرخود روایت دارد * وبنت
ابی سبرة زن معاذ صحابیه است

(سِبْر) بالکسر شعر وازرجال
وخوبی وشبه وهیات یقال فلان
حسن الحِبْر والسِّبْر یعنی خوب
هیات

(سِبْرة) بالکسر شهری است
بمغرب

(سُبَر) کصرد مرغی است سُبْرة
کقترة مثله * ونیز سُبَر کصرد یا
سُبْرة کقترة یا سُبَیر کزبیر جایی
است قدیم مرتیم رباب را

(سَابِرِیّ) بیای نسبت نوعی
ازجامهای تنک گران مایه * ومنه
المثل عرض سابری یقوله من یعرض
علیه الشیء عرضا لم یبالغ فیه لان
السابری من اجود الثیاب یرغب
فیه بادنی عرض * ونوعی از
بهترین خرما وزره باریک بافت
استوار ساخت وهرجامه تنک
ونیکو

(سِبَار) ککتاب میل جراحت
وعبد الملک سباری بن عبد
الرحمن راوی تاریخ بخارا است
از مؤلف آن که غنجار باشد

(سُبْرُور) بالضم فقیر وزمین بی
نبات

(سابور) پادشاهی بود معرب
شاه پور وآن سابور ذو الاکتاف بن
اردشیر است وجهرستانی است
بفارس مدینه آن نوبندجان است
واحمد بن عبد الله بن سابور ومحمد
شیرازی بن سابور محدثان اند

(سَبُورَةٌ) کنونه تخته است که
بران وی حساب و ما بند آن
نویسند وچون مستغنی شوند
ازان محو سازند آنرا.
(سَبَرُ) بتحریک پشته است میان بد ر
وملینه
(مَسْبُور) نیکومنیات
(مِسْبَار) بالکسر میل جراحت
(اِسْتِبَار) میل جراحت فرو بردن
تاغور آن معلوم شود آزمودن
(مُسْبَئِر) کمقشعر و زنده بحسب

س ب ر ت

(سَبْرَت) کجعفر بازاری است
باطرابلس
(سُبْرُت) بضم مرد درویش
(سُبْرُوت) بالضم کزنبور زمین خشک
بی نبات و خیرانرک وحقیر و مرد
درویش و محتاج سُبْرُوتة مونث
* وکودک ساده زنخ سَبَارِيت
جمع سَبَارِ مثله نادرا * وارض
سَبَارِيتُ) علی حذف ثوب اخلاق
زمین بی آب وگیاه
(سِبْرِيت) بالکسر مرد درویش
سِبْرِيتة مونث سَبَارِيت جمع
(سِبْرَاتُ) بالکسر مرد درویش

(سَنْبَرِيت) بدخوی
(رجل مُسَبْرَت) بفتح را مرد
بی موی
(سَبْرَتَ سَبْرَتَةً) قناعت نمود

س ب ر ج

(سَابُرُّوج) و بخفف موضعی
است ببغداد
(سَبْرَجَ عَلَيْهِ الْاَمْرَ سَبْرَجَةً)
پوشانید ومشتبه کردانید بروی
کاررا

س ب ر د

(مُسَبْرَد) شتر ماده که بچه ناتمام
بی موی انداخته باشد
(سَبْرَدَ شَعْرَهُ) سترد موی وراه *
وسَبْرَدَتِ النَاقَةُ) بچه بی موی
انداخت شتر ماده

س ب س

(سَابُس) کصابد دهی است
بواسط ونهر سابس مضاف است
بسوی آن ده

س ب ط

(سَبْط) بالفتح و بحرک موی
فرو هشته نقیض جعد * ورجل
سَبْطُ الْيَدَيْنِ) بالفتح مرد
سخی * وسَبْطُ الْجِسْمِ) نیکو قامت
* ومطر سَبْطٌ) باران ریزان
(سَبْطَة) بالفتح نام مردی
(سِبْط) بالکسر پسر پسر وگروها زیهود
اَسْبَاط جمع * وفرزندان یعقوب
علیه السلام واسباط از بنی اسرائیل
چون قبائل ازعرب * وحسین
سِبْطٌ مِنَ الاَسْبَاطِ) ای اُمَّةٌ
مِنَ الْاُمَمِ * وقوله تعالی وقطعناهم
اثنتی عشرة اسباطا بدل من
اثنتی عشرة لاتمییز لان التمییز
لایکون الا واحدا منکورا کقولک
اثنی عشر درهما ولا یجوز دراهم
وانما انث لانه اراد اثنتی عشرة
فرقة ثم اخبر ان الفرق اسباط
(سَبَط) محرکة تر و تازه از گیاه
نصی ونبات آن مانند نبات ارزن
وآن نیکوچرا است وازبیخ وی
غرواشه باشد کانسازند سَبَطَة
یکی اَسْبَاط جمع * وهود رخت که
بریکا اصل وبیخ شاخهای بسیار
داشته باشد
(سَبِط) ککتف درازموی
فرو هشته * ورجل سَبِطُ الشَّعْرِ)
مرد فرو هشته موی
(سَابِط) کصاحب نام مردی

(سُباط) کغراب و بصرف نام
ماهی‌ست رومی که پیش آذار است
(سُباطة) ککناسة خاکروبه *
و(سُباطة المطر) کثرت باران و
فراخی آن
(سَباط) کقطام تب
(سَبَطانة) محرکة نی میان کاواك
که بدان مرغان را اندازند
(ساباط) پوشش راه کذر سوی بیط
و(ساباطات) جمع * و شهریست
بماوراء النهر و موضعی است بمداین
مر کسری را معرب بلاس اباد * ومنه المثل
(افرغ من حجام ساباط) زیراکه او حجامت
کرد کسری را یك مرتبه در سفروی پس
غنی و بی نیاز کردانید او را کسری
پس ازان باز حجامت هیچکس نکرد
یا برای انکه او حجامت میکرد هر کس
و از لشکریان که پیش وی میکذشت
بیك دانك به نسیه تا وقت رجوع
و با این معامله هفته و دو هفته
میکذشت که احدی پیش وی بغرض
حجامت می آمد و در این هنکام
بطرح زنش بطالت و بیکاری
مادر خود را حجامت میکرد
و این دأب او بود تا انکه مادرش

بناکاه مرد و ابی مثل شد
(سُبَیط) کزبیر نام مردی
(سابُوط) جانوری است
دریایی
(سَبَطِیَّة) کاحمدیة شهری است
از اعمال نابلس و دران شهر است
قبر زکریا و یحیی علیهما السلام
(ك س) سَبِطَ سَبْطاً و سُبُوطاً
و سُبُوطة و سَباطة فروهشته
کردید موی * و (سَبِطَ) مجهولا
کرفتار تب کردید
(مُسْبِط) کمحسن مرد سست
بدن فروافکنده سر
(ارض مُسْبِطة) زمین سَبَط ناك
که کیاه نصی باشد
(اَسْبَطَ اِسْباطاً) خاموش شد
از بیم و سر فرو دافکند * و (اَسْبَطَ
بالارض) دو بسید بزمین و دراز
کشت از ضرب * و (اَسْبَطَ فی نومه)
چشم فرو خوابانید در خواب *
* و (اَسْبَطَ عن الامر) غفلت نمود از
کار * و نیز (اِسْباط) کوالیدن چیزی
در درازی و پهنا و کسترده شدن
و افتادن چنانکه حرکت را نتواند
و صیرورة ناك شدن زمین

(مُسَبَّط) کمعظم آنکه بچه ناتمام
افکنده باشد [illegible] شتر ماده و
کو[illegible]
(تَسْبیط) باطل کردن ناقه
آبستنی خود را و بریزانیدن
میش

س ب ط ر

(سِبَطْر) کهزبر مرد رسا تیزخاطر
وچالاك و بازیدن دراز از هر چیزی
و شیر یازیدن رقت برجستن یقال
اسد سِبَطْر و جمال سِبَطْرات ای
طوال و تارة لیستطلنا نیست وانما هی
کنعو لهم حمامات و رجالات فی
جمع المذکر
(سِبَطْرَی) بکسر اول و سکون
طاء و فتح راء رفتاری است بتبختر
(سَبَیْطَر) کسفرجل دراز و مرغی
است نیك دراز کردن که پیوسته
در آب باشد و ماهی کیرد و کنیت
او ابوالعیزار است
(سُباطر) کعلابط دراز
(اِسْبَطَرّ) بر پهلو خفته یازیدن
یقال اِسْبَطَرّ ای اِضْطَجَعَ وامتدّ
* و شتاب رفتن شتران را و [illegible]
در رست شدن بلاد - [illegible] و

فرزندان ذبحه

س ب ع

(سبع) هفت * و (سَبْعَة) ...
... هفت زن * و (نهر سبع) بالفتح
دهی است میان رقه و راس عین
و موضعی است میان قدس و کرك
بدان جهت که در آنجا هفت
چاه است و جائی که در آنجا حشر
واقع شود * و منه الحدیث مَنْ لها
یَوْمَ السَّبْعِ و یروی بضم الباء یعنی
کیست برای آنها در روز قیامت
و روز بیم و بسوی همین راجع
است قول ذیب یومَ لا یَکُون لها
رَاعٍ غَیْرِي و ظاهر است که گرگ
در روز قیامت راعی آنها نمی
تواند شد او اَرَادَ من لَهَا عِنْدَ الفِتَن
حِینَ تُتْرَكُ بِلا رَاعٍ نُهْبَةً لِلسِّبَاع
فَجَعَلَ السَّبُعَ لَهَا رَاعِیًا اِذْ هو مُنْفَرِدٌ
بِهَا * یا یوم السَّبْع روز عید
جاهلیت است که در ان روز
از همه پرداخته ببازی و لهو مشغول
می شدند * و (اَحْمَقُ مِنْ سَبْع)
یعنی کار سخت دشوار تشبیها
با حدی اللیالی السبعة التی ارسل
فیها الریح علی عاد و سبع ضنی
یوصف فی الشدة * و (السَّبْعُ
المَثَانی) سورة فاتحه است بدان
جهت که هفت آیت است یا هفت
سورهٔ طوال از بقرة تا توبة * و
(سَبْعُ الْاَرْض) پرمیاوشان * و (سبع
الشعر) افتیمون
(سَبْعَةُ رِجَالٍ) یعنی هفت مرد
و بحرك و بعضی تحریك را انکار
کنند و گویند که متحرك جمع سابع
است چون طالب و طَلَبَة * و (اَخَذَهُ
اَخْذَ سَبْعَةٍ) و تمنع اصل آن سَبُعَة
است بضم با یعنی گرفت آن را
بگرفتن شیر ماده و یا سَبْعَة نام مردی
است سرکش که آن را پادشاهی
گرفتار ساخته دست و پایش بریده
بردار کشید و از ینجا است که
گویند لَاُعَمِّلَنَّ بِكَ عَمَلَ اَبِ سَبْعَة
یا آنکه نامش سَبُع است تای
تانیث جهت تحقیر افزودند
یا معنی آنست که گرفت او را
بگرفتن و قوت هفت مرد * و (وَزْنُ
سَبْعَة) هفت مثقال است * و
(حوذان بن ضَبْعَة) تابعی است *
و نیز (سَبَعَة) بضم الباء شیر ماده
(حسن سبعی بن علی ... و
ابوبکر سَبْعِی بن محمد بن علی
بن ابراهیم و پسرش احمد
سَبْعِی و نبیره اش محمد سُبْعِی
محدثانند
(سَبُع) بضم با و فتح و سکون آن
دده اَسْبُع و سِبَاع جمع
(سَبْعِین) بالفتح مثنی در قول
فرزدق * وَکَیْفَ اَخَافُ النَّاسَ
وَاللهُ قَابِضٌ * عَلَی النَّاسِ وَالسَّبْعَیْنِ
فِی رَاحَةِ اللهِ * هفت آسمان
و هفت زمین اسمند
(سَبْعُون) هفتاد * و محمد بن
(سَبْعُون) مقری مکی است *
و عبد الله بن سَبْعُون محدث
(سَبْعِین) دهی است بحلب که
سیف الدوله بمتنبی عطا کرده
(سَبْعِیَّة) بیای مشدد آبی است
مربنی نمیر را
(سُبْع) بالضم هفت یك
(سِبْع) بالکسر نوبت آب شتر
هفت روز یك بار
(ذات السِّبَاع) ککتاب موضعی
است * و (وَادِی السِّبَاع) در
راه رقه است قال مَرَرْنَا وَائِلِ بن
قَاسِطٍ اَسْمَاءُ بنت دُرَیْم ...

بهاجين رأها متفردة في الخباء
فقالت والله لئن صحت بي
لدعوت أسبعي فقال لها اري في
الوادي غيرك نصاحت ببنيها
يا كعب يا ذيب يا فهد يا دب
يا سرحان يا سيد يا ضبع يا نمر فجوءا
يتعادون بالسيوف فقال لها ارى
هذا الأوادي السباع * وسباع
بن ثابت و سباع بن زيد
و سباع بن عرفطة صحابيان اند
* و سباع بن عبد العزى)
مرا و راذ كراست در غزوه احد
در حربگاه حمزه بن عبد المطلب
در حديث جعفر بن عمرو بن
اميه ضمري
(سابع) هفتم سبعة محركة
جمع
(سبيع) كامير هفت يك * و سبيع
بن سبيع پدر بطني است از
همدان از ان بطن است ابو
اسحق عمرو بن عبد الله همدانی
است كه منسوب است بسوی
ايشان و موضعی است بيمن
(سبيع) از زبير نام مردی * و سبيع
بن حاطب و سبيع بن قيس

صحابيان اند * و سبيع بن خالد
يشكري بصري تابعي
(سبيعة بنت الحارث) كجهينة
و سبيعة بنت حبيب صحابيه
اند
(سباعي) بالضم و الياء مشددة
شتر بزرگ در ازشبه عيلة مونث
* و رجل سباعي البدن)
مرد هفت اندام درست بزرگ
هيكل دراز بالا
(سبوع) بالضم هفته * ويقال طاف
با لبيت سبوعا يعني هفت بار
(اسبوع) بالضم هفته اسابيع جمع
* و طاف بالبيت اسبوعا يعني
هفت بار
(سبعان) بضم با موضعي است
ببلاد قيس و لم يات على فعلان شيء
غيره
(ارض مسبعة) كمرحلة زمين
ددناك
(مسبوعة) ماده گاو كه گوساله
او را دده خورده باشد
(ضرف) سبعهم سبعا) هفتم
ايشان گرديد * و سبعه) هفت يك
مال او گرفت يا دشنام داد او را

و عيب او كرد يا بد نداز گزيدن او را
* و سبع الذئب الغنم) تيرانداخت كرد
را يا تيرسانيد آن را * و سبع
الشيء) بدزديد آن را * و سبع
الذئب الغنم) اكشن كرد
گوسپند را * و سبع الحبل)
هفت تو تافت رسن را
(مسبع) كمكرم بر سر خود كذاشته
يا پسر خوانده يا در زنا بحرام
يا آنكه مادرش مرده پس شير
غير مادر خود خورده باشد يا آنكه
تا هفت پشت يا چهار پشت در
عبوديت باشد يا آنكه از صحبت
ددان دده گرفته باشد يا آنكه
بر هفت ماه زاده شده باشد * و بچه
كه آن را بدايه سپرده باشند
(اسبع اسباعا) صاحب ورد سبع
گرديد * و اسبع القوم) هفت عدد
شدند * و نيز اسباع) صاحب
رمه گرگ در آمده شدن يقال
اسبع الرعيان اذا وقع السبع في
مواشيهم * و بدايه دادن بچه را
و بگرگ دادن گوسپند را و بيكار
كذاشتن بنده را
(سبعه تسبيعا) هفت عدد كرد

ورا وا کهفت رکن ما جهت آنرا
وسبّع الاناءَ) هفت آوندیرا
هفت بار * وسبّع اللّهُ لكَ) دهد
[illegible] تا هفت مرتبه یا
هفت ضعف * وسبّع القرآنَ)
وظیفه کرد قراءت قرآن را در هفت شب
* وسبّع لامرأته) اقامت نمود
نزد زن خود هفت شب * وسبّع
دَراهِمَه) هفتاد کامل کرد
درهمهای خود را این لغت مولد
است * وسبّع لقوم) هفت صد
کس شد کلد
(سِبَاع) کثا ب جماع و فخر
نمودن بکثرت جماع وفحش گفتن
وهمدیکر را دشنام دادن مُسابعة
مثله
(اِستبع الشيءَ) هفت زد یک
آن را

س ب ع ر

(سَبعرَة) بالفتح هاد مانی ناقه و
تیزی آن وقتیکه سربرداشته دم
را برهردو ران زند در رفتن
سبعار وسبعارة بالکسر وبفتح

س ب ع ط ر

(سَبَعْطَرى) بالفتح بسیار
دراز

س ب ع ل

(رجلٌ سَبَعْلَلٌ) کسفرجل مرد
بی باك

س ب غ

(رجلٌ سُبُغٌ) کعنق مرد با زره
فراخ
(سَبْغَة) بالفتح فراخی ورفاهیت
وتن آسانی
(سابِغ) دراز وتمام از هر چیز
* وفحلٌ سابِغٌ) نر دراز نره * و
بَيْضَةٌ لها سابِغٌ) یعنی خود
دامن دار * وذنبٌ سابِغٌ) دم
تمام ودراز
(سابِغَة) زره فراخ * وناقةٌ سابِغةٌ
الضلوع) شتر ماده دراز تمام
پهلو * وعجزةٌ سابغةٌ) سرین
دراز وتمام وکذا الیةٌ سابغةٌ ونعمةٌ
سابغةٌ ومطرةٌ سابغةٌ ای تامةٌ طویلةٌ
* ولِثّةٌ سابغةٌ) بن دندان
زشت
(تَسبِغ البَيْضَةِ وتَسبِغَتُها)
بالفتح وکسر الباء وفتحها فیهما
دامن خود که بر زره نشیند تسابغ
جمع
(ن) سَبَغَ الشيءُ سُبُوغًا) دراز
شد بسوی زمین * وسبغت
النّعمةُ) تمام وفراخ شد نعمت *
وسبّغ لِبَلَدِه) مائل گشت بسوی
شهر خود ورسید آن را
(مُسْبِغ) کمحسن آنکه بروی زره
فراخ باشد
(اِسْبَاغ) تمام کردانیدن نعمت
را برکسی وتمام آوردن وضو را
یقال اَسبَغَ الوضوءَ اذا اَبلغه
مواضعه ووفی کلّ عضوٍ حقّه
(مُسَبِّغ) کمحدّث شتر ماده که بچه
قریب زادن را افکنده باشد
(تَسْبِيغ) بچه افکندن شتر که
بزادن نزدیك آمده باشد یقال
سبّغت الناقةُ اذا القت ولدها و
قد اشعر * ونوعی از تصرفات
عروض

س ب غ ل

(سَبَغْلَل) کسفرجل مرد بی
سلاح وبی هیچ چیز دیگر یقال
اتانا سبغللًا ای لاشيءَ معه ولاسلاح
علیه
(مُسْبَغِلّ) فراخ ودراز

(دِرْعٌ مُسْبَغِلَّةٌ) زره فراخ
(اِسْبَغَلَّ الثَّوبُ اِسْبِغْلَالاً)
ترشد جامه * وَاسْبَغَلَّ الشَّعرُ
بِالدُّهْنِ) چرب وترشد موی
بروغن

س ب ق

(سَبَق) معرکه آنچه کرو بندند
بدان در اسپ دوانیدن وتیر
انداختن وجز آن اَسْبَاق جمع
(هما سِبْقَان) بالکسر یعنی با هم
مسبقت کیرندکانند
(سُبْقَة) بالضم یعنی سَبَق معرکه
است
(سَابِقُ بن عبد الله) از امام
ابوحنیفه روایت دارد
(سَابِقَة) پیشی يقال له سَابِقَةٌ
فی هذا الامر اِذَا سَبَقَ النَّاسَ
اِلَيْه یعنی او را سبقت وپیشی است
بر مردم دران کار * وسَابِقَاتٌ)
فرشتکانیکه پیشی برده اند بردیوان
در رساندن وحی
(سِبَاقَا البَازِی) کعتاب
هردو بند پای باز که از چرم وجز آن
باشد
(هو سَبَّاقُ غايَاتٍ) کشداد
از فراهم آورندهٔ نیزهای
مسبقت است یعنی برد یکران
سبقت کیرنده است * وعُبَيْد
بن سَبَّاق) وپسرش معین هردو
محدثاند
(ن ض) سَبَقَهُ سَبْقًا) بالفتح
درکذشت آنرا وپیشی کرفت * و
سَبَقَ الفرسُ فی الحَلْبَة)
نخستین بر آمد از اسپان رهان
(سَبَّقَت الشَّاةُ تَسْبِيقًا) ناتمام
افکند بچهٔ خود را کوسپند * و
سَبَّقَ فُلَانٌ) کرفت آنچه کرو
بسته بود بردوانیدن اسپ یاداد آن
را از لغات اضداد است
(مُسَابَقَة وسِبَاق) باکسی پیشی
کرفتن در دویدن یا در تاختن ونبرد
کردن در آن يقال سَابَقَهُ فَسَبَقَهُ
ويُسابِقُنى فَأَسْبُقُهُ بالضم
(اِسْتِبَاق) بریکدیکر پیشی کرفتن
ودرکذشتن از جای وترک دادن
*ويقال اِسْتَبَقَا الصِّرَاطَ اذا جاوزاه
وتركاه حتى ضلّاه * وبا یکدیکر
تیر انداختن
(تَسَابُق) بریکدیکر پیشی
کرفتن

س ب ك

(سُبُكُ الضَّحَّاك) بالضم دهی
است بمصر * وسُبْكُ العَبِيد)
دهی است دیکر [illegible]
است علی بن عبد الکافی یکی از
ایمهٔ شافعیه
(سَبِيكَة) کسفينة پارهٔ نقره
ومانند آن کداخته سَبَائِك
جمع * ونام مردی
(ض) سَبَكَهُ سَبْكًا) بالفتح
کداخت آنرا پس ریخت
(تَسْبِيك) کداختن زر ونقره

س ب ك ر

(مُسْبَكِرّ) جوان تمام بالا رباعتدال
رسیده وموی فروهشته
(اِسْبِكْرَار) بر پهلو خفته یا زیدن
ویا زیدن شیر رفت بر جستن
وتمام بالا شدن دختر

س ب ل

(سُبْلَى) بالضم خوشه یا خوشهٔ
بوردانه ومانند
(سُبْلَة) بالضم یک خوشه وباران فراخ
(سَبَل) معرکه باران که از ابر
بر آمده وتا زمین نرسیده
باشد یا عام است وبینی و

* نام روشه و نیزه و جامهٔ دراز فرو هشته و پردهٔ چشم که از ورم عروق چشم که در سطح ملتحمه است [illegible] شود و بدان در پیش نظر غبار معلوم شود یا رگ سرخ است که در چشم پدید آید و موضعی است نزدیک یمامه و نام اسپی نیکو و نجیب * و (سَبَلُ بن العَجْلان) طائفی صحابی است و نام پدر سُمَیْره محدث یا آن بشین است * و (ذو السَّبَل) لقب پدر جلته بن بطر * وسَبَلٌ مِنْ رِمَاحٍ پارهٔ از رماح کم باشد یا بسیار (سَبَلَة) بالتحریک خوشه و دائرهٔ وسط کچهٔ وسط لب بالائین و بروت یا موی که بر بروت است یا کرانهٔ بروت یا فراهم آمدن گاه هر دو بروت یا موی که بر زنخ است تا آخر ریش یا بخصوص سر ریش که بر سینه فتد سِبَال جمع * و موی گردا گرد منخر شتر با آنکه در پایین منخر است * وقولهم جَرَّ سَبَلَتَهُ) یعنی متکبرانه دامن کشان رفت * و (نَشَرَ سَبَلَتَه) یعنی تهدید کنان در آمد * و (ذو السَّبَلَة) لقب خالد بن عوف بن نَضْله که از رئیسان عرب است * و (بعیرٌ حَسَنُ السَّبَلَة) شتر تنک پوست * و (لَبَتَ فی سَبَلَةِ الناقة) نیزه زد در گوسینهٔ ناقه (خُصْيَةٌ سَبِلَةٌ) کفرحة خایهٔ دراز

(سَابِل) باران نیک ریزان

(سَابِلَة) راه پا سپرده و بسیار مسلوک و مسافران و آینده و رونده

(سُبُولَة) و یضم خوشه یا خوشهٔ کج برآمده

(سِبَال) ککتاب موضعی است میان بصره و مدینه * و (ذو السِّبَال) لقب سعد بن صُفَیح خال ابو هریره رضی الله عنه

(سِبَالَة) موی پایین منخر گربه و مانند آن و موی کرانهٔ بروت

(بنو سَبَالَة) کسحابة قبیلهٔ است

(سَبِیل) کامیر راه یا راه روشن و یونث سُبُل ککتب جمع * و راه میانه * ومنه وعلى الله قصد السبيل اى راست و میانه لقوله ومنها جائر * و قصد و سبب و حرمت و مخرج و آنچه بدان بیکدیگر پیوندند * و (سَبِیلُ الله) قتال با کافران در راه خدای و هر امر خیر که بدان امر وارد شده و اول بیشتر است * و (ابنُ السَّبِیل) پسر راه یعنی آینده و رونده و آنکه از باعث مردن یا ماندن یا بیمار شدن ستوروی در راه مانده باشد

(سَبِیلان) قبیله ودیر و قضیب عن الصنعی

(سَبِیلَة) راه روشن یا عام است

(بنو سُبَیْلَة) کجهینة قبیلهٔ است

(سَبْلَل) کجعفر موضعی است

(اِسْبِیل) کازمیل شهری است

(سَلْسَبِیل) چشمهٔ است در بهشت قال الله تعالى عينا فيها تسمى سلسبيلا قال الاخفش هي معرفة زيدت الالف في الآية للازدواج

(سَبَّال) کشداد جد والد ازداد بن جمیل بن موسی محدث

(سَبَلان) محرکة کوهی است ولقب سالم مولی مالک بن اوس و ابراهیم بن زیاد و خالد بن

سبل الله شيخ خالد بن دهقان
(رجلٌ اَسْبَلُ) مرد دراز بروت
(عينٌ سَبْلاءُ) بالفتح چشم دراز مژگان
(اَسْبَالُ الدَّلْوِ) دهانهاي دلو * ويقال مَلَأَهَا الى اَسْبَالِهَا يعني پر كرد آن را تا لبهاي آن
(رجلٌ سَبَلَانِيٌّ) بالتحريك مرد دراز بروت
(مُسْبِلٌ) كمحسن نره وسومار وششم يا پنجم تير قمار ونام ذي حچه وانكه ازار را دراز كند وبر زمين كشان رود از تكبر
(رجلٌ مُسَبَّلٌ) كمكرم ويكرم مرد دراز بروت
(اَسْبَلَ عَلَيْهِ) بسيار كرد سخن را بروي * وَاَسْبَلَ الْمَطَرُ بباريد باران * وكذا اَسْبَلَ الدمع * وَاَسْبَلَ الزَّرْعُ برآمد خوشهٔ آن * وَاَسْبَلَتِ السَّمَاءُ باريد باران * وَاَسْبَلَتِ الطَّرِيقُ) صاحب بسيار آينده وروندهٔ گرديد راه * ونيز (اِسْبَال) فرو گذاشتن ازار وما نند آن بتكبر وسست كردن بند ازار و باريدن اشك وباران وبيرون آمدن خوشهٔ كشت وصاحب خوشه شدن كشت
(سَنْبَلَ الزَّرْعُ سَنْبَلَةً) خوشه برآورد كشت
(رجلٌ مُسْبِلٌ) كمحدث مرد دراز بروت
(رجلٌ مُسَبَّلٌ) كمعظم مرد دراز بروت وبيز زشت رو
(سَبَّلَهُ تَسْبِيلاً) در باخت آنرا در راه خداي

س ب ن

(سَبَن) محركة دهي است ببغداد ثوبٌ سَبَنِيٌّ وثيابٌ سَبَنِيَّةٌ منسوب است بآن وآن ازارها است سياه براي زنان قال وقول اللَّيْث ثيابٌ من كتّان بيض سهو وقال ابو عُبيدة الثياب السَّبَنِيَّة هي القَسِّيَّة وهي من حرير فيها امثال الاُتْرُجّ
(ابو جعفر سَبَنِيٌّ واحمد سَبَنِيّ بن اسمعيل) محدثان اند
(اَسْبَنْتَنَ) بالفتح روپوشهاي تنك
(سِيَبْنَة) بالكسر وفتح يا وتشديد نون لغتي است در صيفنة وآن مرغي است جهلو
(اِسْبَان) پيوسته جامهٔ سَبَنِيَّة پوشيدن يقال اسبنت اذا دامت على لبسها

س ب ن ت

(سَبَنْتَى) بالقصر مرد دلير پيش درآينده در حرب وپلنك سَبَانِت جمع
(مُسْبَنْتَاً) بهمزه كسي كه سرش دراز باشد مانند كوخ كه خانهٔ نئين است

س ب ن ج

(سَبَنْجُونَة) پوستين از پوست روباه وقيل معرب آسمان گون است

س ب ن د

(سَبَنْدَى) بالقصر مرد دلير پيش درآينده در حرب وپلنك سَبَانِك جمع

س ب ن ك

(سَبَنَك) بالتحريك كسمند جد ابو القاسم عمر بن محمد ...

آورده بن اسمعیل بن عمر مرد و
محدث اند و مرد و معروف با بن
مبنك

س ب ه

(سَبَه) سحر کردن رفتن عقل از پیری
هو الفعل من سمع يقال سبه سبها
و یمکن مجهولا حرف کردید
(سَباه) کسحاب مرد عقل رفته
و کمراه
(سُبَاد) کغراب سکته که بمردم
عارض شود
(مَسْبُوه) پیر خرف
(مُسَبَّه) کمعظم پیر خرف و مرد
تیز زبان

س ب ه ل

(ضَلَالُ بن السَّبَهْلَل) چیز
باطل * رجاء سَبَهْلَلاً) بی سلاح
و بی هیچ چیز دیگر آمد یا متکبرانه
و بی پروا ها نه آمد یا آمد
نه برای کار دنیا و نه برای کار آخرت
* و منه الحدیث لا کره آن اری
احد کم سبهللا * و یقال هو
یمشی سبهللا یعنی بیهوده آمد
و شد کرد

س ب ی

(سَبْی) بالفتح برده و غیره یعنی
وطن سبیّ جمع * و زنان بدان
جهت که دل می برند یا برده
و اسیر کرده شده مملوک می شوند و
لا یقال ذلک للرجال
(سِبْیُ الحَیّة) بالکسر و یهمز
پوست مار
(سِبْیة) بالکسر و تفتح دهی است
برمله از ان ده است ابو القاسم
عبد الرحمن سبیّ بن محمد و ابو طالب
سبیی که محدثان اند
(سَبَا) حی است به یمن * و یقال
ذهبوا ایدی سبا و ایادی سبا یعنی
رفتند متفرق و پریشان و هما
اسمان جعلا اسما واحدا و قد مر
(سَبَاء) کسماء چوبیکه آن را
سیل از جایی بجایی برد و یقصر
(سَبِیّ) کغنی برده یستوی فیه
المذکر و المونث سبایا جمع * و
چوبیکه آن را تو جبه از جایی
بجایی برد و پوست مار که برفکند
آن را
(سَبِیَّة) می که آن را از جایی
بجایی برند و زن برده و ریگی است
بد هناء و مروارید که غواص
بر آورده باشد
(سابیاء) بالمد کقاصعاء مشیمه
که با بچه بیرون آید از زهدان
یا پوستکی است تنک که بر بینی
بچه باشد وقت زادن و آن دور
کرده شود و اگر آن را دور نکنند
بچه بمیرد * و شتران و گوسپندان
بسیار * و منه لفلان سابیاء ای
مواش کثیرة * و نتاج و شتران که
برای نتاج باشند و گوسپندان
بسیار و نسل سوابی جمع * و جحر
سوراخ موش دشتی
(اَسَابِیُّ الدِّمَاء) راههای خون
اِسْبَاءَة بالکسر یکی
(ض) سَبَی العَدُوَّ سَبْیا و سِبَاءً)
برده کرد او را * و سَبَی الخمر)
خرید کرد می را تا از شهری بشهری
یا از جایی بجایی برد * و سَبَاه
الله) غریب کند و دور کرداند
او را خدا ای * و سَبَی الماء) کند
چاه را تا باب رسید * و نیز سبی)
دل بردن معشوق عاشق را سباء
مثله
(اِسْتِبَاء) برده کردن و دل بردن
(تَسَابَوا) بندی کردند بعض

آن مربعض را ودل بروند .

باب السين فصل التاء

س ت ب

(سَتْب) بالفتح نوعی از شتاب روی كه فوق عَنَق است

س ت ت

(سَتّ) بالفتح سخن زشت وعيب

(احمد بن محمد بن سَتَّة) بالفتح محدث است

(سِتّ) بالكسر شش يقال سِتَّةُ رِجَالٍ وسِتُّ نِسْوَةٍ اصل آن سدس است سين را بتا بدل كردند ودال را تا كرده در تا ادغام نمودند بدليل سُدَيْسَة وأسْداس كه تصغير وجمع آن است * ويقال جاء فلان سادِسًا وسادِيًا وساتًّا فمن قال سادِسًا بناه على السدس ومن قال ساتًّا بناه على لفظ سِتّ ومن قال سادِيًا بالياء أبدل السين ياءً على حدّ تقضّى في تقضّض * وسِتّة ضرورية هوا است وماكول ومشروب وحركت وسكون بدنی وحركت وسكون نفسانی وخواب وبيداری واستفراغ واحتباس

(سِتِّي) بالكسر براي خطاب زن آيد

يعني اي شش جهات من يا آن ملعون است وصواب سيدتی ونام دختر ابو عثمان صابونی كه محدثه است

(سِتِّيك) بكاف تصغير نام محدثه كه دختر مَعْمَر بود

(سُتَيْتَة) بتصغير جماعت زنان است كه محدثه بودند

(احمد سُتَيْتِيّ) بن محمد بن سلامة محدث است

(قلعة ابن سِتِّين) در مقابل مَلَطية است

س ت ج

(اِسْتَاج) بالكسر جوبكی است ميان كاراك كه بران پنبه ريسيده را بپيچند براي بافتن يا چيزي كه رشته را از دوك بدست بران بپيچند اِسْتِيج بالكسر مثله فيهما

س ت د

(سَاتِيدَا) كه در قول يزيد بن مُفَرِّغ است * مدّ بُرسُوی فَساتِيدَا فبُصْرى * فحلوان المَحَانة ما لجبال * نام كوهی است اصل آن ساتيدما بود بضرورت ميم آن را حذف نمود

س ت ر

(سَتْر) بالفتح پوشيدن والفعل من نصر وبازداشتن از مراد

(سِتْر) بالكسر پرده سُتُور وأسْتار جمع * وبيم وشرم وكار

(عبد الرحمن ستری بن يوسف) محدث است وياقوته خادم سِتْري يكی از عابدان بود

(سَتَر) محركة سپر

(سُتْرَة) بالضم پوشش وآنچه بدان خود را از چيزی بپوشند

(سِتَار) بالكسر پرده سُتُر بالضم جمع * وكوهی است بعاليه وباجأ وكوهی است بحمی ربضتها اند بالای انصاب حرم بدان جهت كه ستره اند ميان حرم وميان حل * ودروادی اند در ديار ربيعة وكوهی است بديار رُمْلَيم وناحية است ببحرين

(سِتَارَة) بالكسر پوشش سَتَائِر جمع * وپرده وپوست كه بر ناخن است

(سَتِّير) كامير پوشيده وپارسا والمونث بالهاء وپوشنده وفعيل بمعنی فاعل * وكان رجلا سِتِّيرًا اي يتستر في الغسل وهو كسكيت

ويجوز نعته والتخفيف
(سَتَّار) كشدّاد بسيار پوشنده
و نامي از نامهاي باري تعالى
(إِسْتَار) بالكسر در عدد چهارتا
است و وزني چهار و نيم مثقال
ج أَسَاتِير جمع
(إِسْتَارَة) بالكسر پوشش و پرده
(علي سَامِريّ مَسْتُورِيّ) بن
فضل و عبد العزيز مَسْتُورِيّ بن
محمد) محدثانند
(سَاتُور) نام يكي از ساحران كه
بموسي عليه السلام ايمان
آوردند
(مَسْتُور) پوشيده و پوشنده * ومنه
قوله تعالى حجاباً مَسْتُوراً اي سَاتِراً
على حدّ كان وعدُه مأتيّا اي آتيا
وقيل حجاباً على حجاب اراد بذلك
كثافة الحجاب * ورجل مَسْتُور
مرد پارسا
(مَسْتُورَة) زن پردگي و پارسا
(مِسْتَر) بالكسر پوشش
(إِسْتَرَاباد) بالكسر و بفتح دهي
است نزديك جرجان و شهري
است بسوي رقة و دهي است
بنحو اسبان

(جارية مُسَتَّرَة) كمعظمة دختر
پردگي
(تَسْتِير) پردگي كردن دختر را
(اِسْتَتَرَ اِسْتِتَاراً) پوشيده كرديدن و
در پرده شدن و پرهيز نمود
(تَسَتُّر) پوشيده شدن * و نيز
تستّر) پرهيز كردن و در داشتن
چيزي را و در پرده شدن

س ت ع

(مِسْتَع) كمنبر مرد شتابكار
و رسا در امور و چست و چابك
مِنْسَتَع مثله

س ت ق

(سُتُّوق) كتنور و بضم درم نبهره
مغشوش و قلب معرب سه تو
(تُسْتُوق) كعصفور درم نبهره
(مُسْتُقَة) بالضم و فتح التاء و ضمها
پوستين دراز آستين معرب است
* و التي است كه بدان چنگ و
مانند آن نوازند مَسَاتِق جمع

س ت ك

(سِتَّيْك) بالكسر و كاف تصغير
نام دختر معمر و مذكور است
در س ت ت

س ت ل

(سَتَل) محركة عقاب يا مرغي
است يكرم مشابه بعقاب يا بكركس
سُتْلَان بالضم و الكسر جمع * و پس
روان
(سَاتِل) آنچه مانند اشك و
مرواريد قطره قطره چكان و روان
باشد
(سُتَالَة) بالضم بلايه و ردي از
هرچيزي
(مَسْتَل) كمقعد راه تنك
(مَسْتُول) آنچه كه گوشت از وي
كوفته باشند
(ن) سَتَلَ القَوْمُ سَتْلاً) يكي
سپس ديكري بر آمدند
(سَاتَلَ مُسَاتَلَةً) پس روي كرد
(اِسْتِتَال) يكي بعد ديكري
بر آمدن قوم
(تَسَاتُل) بمعني اِسْتِتَال است

س ت ن

(أَسْتَن) بالفتح بيخ درخت پوسيده
آسْتَان مثله أَسْتَنَة يكي * يا
استن درختي است كه در بيخ
و منبت آن تفرق رها كند كه
باشد بروشي كه از دور بر شكل كالبد
مردم نمايد

(أُسْتَان) بالضم جهار كوه اند
ببغداد هان وأعلى وأوسط وأسفل
ازيكي آنها است هبة الله أُستاني
بن عبد الصمد
(أَسْتَنَ اِسْتَانًا) در رحال قحط
درآمد مقلوب أَسْنَتَ است

س ت ه

(سَتَه) بالفتح ويحرك كون أَسْتَاه
جمع * ويكسر * وبالتحريك
استخوان سرين * ونيز كلان سرين
شدن والفعل من سمع
(سَتِه) ككتف پس رو قوم وآنكه
سرين كلان رادوست دارد
(سَه) بحذف لام فعل وتخفيف
سرين يا حلقهٔ دبر ويضم * ومنه
العين وكاء السه بحذف العين
ويروى وكاء الست بحذف لام
الفعل
(اِسْت) كون اصل آن سته است
* ويقال كان ذلك على اِسْتِ الدهر
يعني همواره بود * وكذا ما زال
فلان على اِسْتِ الدهر مجنونًا
يعني همواره ديوانه است * ويا
ابن اِسْتِها) كنايه است ازباز
كردانيدن پدرش مادرا ورا از
كار * (وقولهم يا ابن اِسْت فُلانٍ)
دشنام است مرعرب را * (وتركته
باسْتِ الأرض) كذا شتم اورا
محتاج ودرويش * (مالك اِستٌ
مع اسْتك) يعني نيست ترا عون
ومدد كار * (ولقيت منه اِسْتَ
الكلبة) يعني نا پسنديدهٔ ديدم
ازوي * ويقال (هم أَضْيَقُ أَسْتَاهًا
من أن يفعلوه) يعني عاجزاند
ازان كار
(سَتَهِيّ) بالتحريك آنكه همواره
ازپس قوم رود (سَتَيْهِيّ) مثله
منسوب الى الاست
(رجلٌ مُسْتَهٌ) كمحسن مرد كلان
سرين
(أَسْتَه) بالفتح كلان سرين سُتْه
ككتب جمع (سُتْهان) بالضم مثله
* وآنكه سرين كلان رادوست
دارد ابن السكيت رجل استه
وسُتَاهِي وسُتْهُم عظيم الاست
والمراة ستهاء
(سَتْهَاء) زن كلان سرين
(اِسْتِيّ) بالكسر پس رو قوم
نسبة الى الاست
(سُتَاهِيّ) كغرابي كلان سرين
(ف سَتَهَهُ) ازپس اورفت
وزد بر كون او

س ت ه م

(سُتْهُم) مرد كلان سرين يستوي
فيه المذكر والمونث * وآنكه سرين
كلان خواهد وسرين كلان را
دوست دارد والميم زائدة

س ت و

(سَتَا) تار جامه لغة في السدى
واحسان ونيكويي
(أُسْتِيّ) كتركي جامهٔ بافته وتار
جامه
(ن سَتَا) شتابي كرد وسرعت
نمود
(أَسْتَى الثوب اِسْتَاءً) يافت
جامه را
(سَاتَاهُ مُسَاتَاةً) همديكر بازي
شغلقه بازي كردند
(اِسْتَنْتَاتِ الناقة اِسْتِنْتَاءً)
فروهشته كرديد ازجهت شدت
خواهش نر

باب السين فصل الجيم

س ج ب

(سَجْب) خيك كهنه سُجُب بالضم
جمع

(سقاءٌ ساجِبٌ) خيك خشك
سَواجِب جمع

س ج ج

(سَجَّة) بالفتح نام بتی و شير تنك آب آميخته
(سُجُج) بضمتين با مهای كل اندود و ذاتهاي پاكيزه
(سَجَاج) بالفتح شير تنك بسيار آب
(مِسَجَّة) بالكسر اندا وه و آن چوبی باشد كه بدان كل اندايند
(سَجْسَج) بالفتح زمين هموار خوش نه درشت و نه نرم و ما بين طلوع فجر تا طلوع آفتاب و هواي خوش نه سرد و نه كرم * و منه الحديث في صفة الجنّة وهواءها السّجسج * وكذا ظلّ الجنة سَجسَج اي معتدل لا حرّ ولا قرّ * و يوم (سَجْسَج) روز نه كرم و نه سرد
(ن) سَجَّ بطنُه) رقيق و تنك شد پليدی او و كذا اسَجَّ غائطُه * و سَجَّ الحائطَ) بكل كرد ديوار را

س ج ح

(سُجْح) بالضم شاه راه و ميانه آن يقال خلّ له عن سُجُح الطريق اي عن وسطه * و نرم و آسان از هر چيزی
(سُجْحة) بالضم سرشت و يفتح
(سُجُح) بضمتين نرم و آسان و شاه راه و اندازه * و منه بيوتهم على سُجُح واحد و يضم اي قدر واحد
(وَجْهٌ اَسْجَح) روي نيكو با اعتدال و آسان از هر چيزي
(سَجْحاء) مونث اسجح و شتر ماده تمام خلقت دراز پشت
(سَجِيح) كامير نرم و آسان
سَجِيحة) كسفينة اندازه و سرشت و خو
(سُجَاح) كغراب هوا
(سِجَاح) بالكسر مقابل و برابر
(سَجَاح) كقطام نام زنی متنبّية كه در كذب بدان مثل زنند فيقال اكذب من سَجاحِ
(مَسْجُوح) سرشت و خوی
(مَسْجُوحة) سرشت
(مِسْجَح) كمنبر نام مردی
(س) سَجَحَ الخدُّ سَجْحًا و سَجَاحةً) نرم و تابان و دراز با اعتدال و كم كوشت كرديد رخسار
(ف) سَجَحَت الحمامةُ) بانك كرد كبوتر * و سَجَّح له بالكلام) تعريض كرد مر او را بسخن
(اِسْجَاح) آسان داشتن و عفو نمودن و در كذا شتن * و منه اذا مَلَكتَ فاَسْجِح اي سهّل و كذا اذا سألت فاسجح اي ارفق و سهّل الفاظك
(تَسْجِيح) تعريض كردن كسی را بسخن
(اِنْسِجَاح) جوانمردي نمودن يقال انْسَجِح لی بكذا اي انسمح بكذا

س ج د

(سِجْدَة) بالكسر اسم است سُجود را * و سورة السَّجدة بالفتح است
(سَاجِد) سر بر زمين نهنده و پشت خم دهنده * سُجّد جمع * و منه قوله تعالى وادخلوا الباب سُجّدا اي رُكّعا
(عينٌ ساجِدةٌ) چشم سست و سست نظر * نخلةٌ ساجِدةٌ) خرمابن كه اورا بار آن كژ و مائل كرده باشد

(اَسْجَد) آماسیده پای
(اَسْجَاد) بالفتح در قول اسود بن یعفر * مِنْ خَمْرِ ذِیْ نَطَفٍ اَغَنَّ مُنَطَّقٍ * وَافِی بِهَا کَدَرَاهِمِ الاَسْجَادِ * جهود وترسااست یا مراد ازان جزیه است یاد راهم الاسجاد نوعی ازدرم که بران صورت صنم است که آن راسجده میکردند * وروی بکسر الهمزة وفسر بالیهود
(سُجَّادَة) کرمانة جای نماز و نشان سجده در پیشانی
(مَسْجَد) بالفتح پیشانی مساجد جمع * ونماز * ونیز مَسَاجِد) اعضای هفتگانه که در سجده بزمین جسپد * ومنه الحدیث اُمِرْتُ اَنْ اَسْجُدَ عَلَی سَبْعَةِ آرَابٍ
(مَسْجِد) بکسر جیم وبفتح مرکت مَسَاجِد جمع * قال الفراء المَفْعَل من نصر بفتح العین اسماً کان او مصدراً مثل دخل مَدْخَلاً وهذا مَدْخَلُه الا اَحْرفاً مِنَ الاَسْمَاءِ اَلْزَمُوهَا کَسْرَ العَیْنِ وَالفَتْحُ جَائِزٌ وَاِنْ لَمْ یُسْمَعْ کمسجد ومطلع ومشرق ومسقط ومفرق ومجزر ومسکن ومرفق ومنبت ومنسك وماکان من باب جلس فالموضع بالکسر والمصدر بالفتح کنزل مَنْزَلاً ای نُزُولاً وهذا مَنْزِلُه بالکسر
(مَسْجِدَان) مسجد مکه ومسجد مدینه
(ن) سَجَدَ سُجُوداً وسَجْدَةً) بالفتح ویکسر سررا بر زمین نهاد وفروتنی نمود وراست ایستاد از لغات اضداد است * وسَجَدَتْ رِحْلَتُه) آماسید پای او
(اِسْجَاد) سرنگون کردن رخم شدن وبریك جای پیوسته چشم خمار ناك نگریستن

س ج ر

(سَجَر) محرکة سپیدی سرخی آمیخته
(سُجْرَة) بالضم سرخی سپیدی آمیخته ر آب اندك که جمع در باران پرشده باشد سُجَر کصرد جمع
(اَسْجَر) بالفتح حوض پاکیزه گل وشیر بیشه
(عین سَجْرَاء) چشم سرخ شده یا چشم که سپیدی آن را سرخی آمیخته باشد
(سَوْجَر) بالفتح درختی است یا درخت بید یا صواب بمهمله است
(سَجُور) کصبور هرچه تنور بدان بتفسانند
(ساجِر) کصاحب جایی که آب سیل آن را پرکرده باشد وآب سیل است بیمامه ونام موضعی
(سَجِیر) کامیر یار دوست خالص سُجَرَاء جمع
(مِسْجَار) کمکتاب دهی است بحمرا
(مَسْجُور) چوب که برکردن سگ بندند تا از سوراخ رزتنوا ندید شدن باشکور خوردن و نصرسی است بمنبج وموضعی
(سَجْوَرِیّ) کجهوری مرد سبك یا احمق
(مِسْجَر) کمنبر فروزینه تنور
(مُسَوْجَر) مثل با ساجور * و شَعْرٌ مُسَوْجَرٌ) موی فرو هشته
(مَسْجُور) افروخته وساکن شده ودریائی که آبش زائد ازان باشد ومردی که بر شته کشیده

وهيّري كه آب بروي غالب باشد
وهلك باساجور
(ن) سَجَرَ التَّنُّورَ سَجْرًا)
بالفتح تافتن تنور را وگرم کرد *
وسَجَرَ النَّهْرَ پرکرد جوي را *
وسَجَرَ الْمَاءَ فِي حَلْقِهِ) ريخت
آب را درحلق او * وسَجَرَتِ
النَّاقَةُ سَجْرًا وسُجُورًا) بانگ
کرد وناليد * وسَجَرَ الْكَلْبَ)
ساجور بست سگ را
(سَوْجَرَ الْكَلْبَ) ساجور بست
برگردن سگ
(شَعْرٌ مُسَجَّرٌ) کمعظم موي فروهشته
(تَسْجِيرُ الْمَاءِ) روان کردن
آب را
(مُسَاجَرَة) همديگر دوستي
کردن
(شعرٌ مُنْسَجِرٌ) موي فروهشته
(انْسِجَار) پيوسته رفتن شير
يا عام است وفروهشته شدن موي
(مُسْجَئِرٌ) كمقشعر سخت و
درشت

سجرد

(سَاجِرْد) بكسر جيم دهي است
نزديك قاشان ردهي است

بپوشنج

س ج ز

(سَجْز) بالفتح نام سجستان که
اقليمي است سَجْزِي بالفتح
والكسر منسوب است بآن هكذا
في كتاب اللواحق * يا منسوب
است بسوي سجستان برغير قياس
از آنجا است ابوداود سليمان
بن اشعث وابوسعيد عثمان دارمي
بن سعيد وابوحاتم بن حبّان
وخليل بن احمد قاضي ودَعْلَج
وابونصر عُبَيْد الله وائلي سجاور
ومسعود بن ناصر كاتب ويحيي
بن عمّار واعظ وعلي ليثي بن بشري
وعبد الكريم بن ابي حاتم وعبد الله
بن عمر بن مأمور وابوالوقت
عبد الاوّل

س ج س

(سَجِس) ككتف وبحرك آب
رنگ برگردانيده
(سَاجِسِيّ) نوعي از گوسپندان
مربي تغلب را وقجقار سپيد رنگ
نجيب
(سِجَاس) ككتاب شهري است
ميان همدان وابهر

(سَجِيس) كامير آب ابر گشته
رنگ ومكدر * وگويند لاآتِيكَ
سَجِيسَ اللَّيَالِي والاّيام يعني
نيايم ترا هرگز وكذا سَجِيسَ
الاوجس وسَجِيسَ الاوجُس و
سَجِيسَ عُجَيس
(سِجِسْتَان) بالكسر ويفتح اوله شهري
است بمشرق معرب سيستان
(سَجُوس) اذخر است بلغت
رومي
(س) سَجِسَ الماءُ سَجَسًا) محركة
برگرديد آب وتيره شد
(تَسْجِيس) تيره كردانيدن
آب را

س ج ع

(سَجْع) بالفتح سخن مقفى با
موالاة سخن برحرف روي اَسْجَاع
جمع
(سَاجِع) سخن مقفي گوي وراست
رود رسخن وجز آن وناقة دراز
بالا وناقة نشاط آور ببانگ وناله
خود وروي نيكو وخوب
(سَاجِعَة) كبوتر با بانگ سَوَاجِع
جمع سُجَّع كركع مثله
(أُسْجُوعَة) بالضم سخن مقفى

اَسَاجِع جمع
(سَجَّاعَة) كعلامة سخن مقفى گوي
(سَجُوع) كصبور كبوتر با بانك
(مَسْجَع) بالفتح مقصد و راه ميانه
(ف) سَجَعَ سَجْعًا) بالفتح سخن با قافيه گفت * وَسَجَعَتِ الْحَمَامَةُ) با بانك كرد كبوتر * و سَجَعَتِ النَّاقَةُ) ناليد شترماده * وَسَجَعَ ذَلِكَ الْمَسْجَعَ) قصد كرد آن مقصد را ورفت بدان راه
(تَسْجِيع) سخن با سجع گفتن * كلام مُسَجَّع) كمعظم نعت است از آن

س ج ف

(سَجْف) با لفتح موضعى است و دو پرده كه باهم قرين باشند وميان آنها فرجه بود وهر دو كه آن را بدو پرده پوشيده باشند وهرجانب وكرانه آن را سَجْف گويند * ونيز سِجْف) ويكسر پرده سُجُوف واَسْجَاف جمع
(حَنْتَف بن سِجْف) بالكسر تابعى است وحتيف بن سجف شاعر
(سَجَف) بالتحريك باريكى كمر ولاغرى شكم
(سُجْفَة) بالضم ساعتى از شب
(سِجَاف) بالكسر پرده وكرانه وجانب پرده
(ن) سَجَفَ الْبَيْتَ) فروهشت برخانه پرده را
(اَسْجَفَ السِّتْرَ) فرو هشت پرده را * وَاَسْجَفَ اللَّيْلُ) تاريك شد شب * وَاَسْجَفَ الْبَيْتَ) فرو هشت برخانه پرده را
(تَسْجِيف) فروگذاشتن پرده را برخانه

س ج ل

(سَجْل) بالفتح دلو بزرگ با آب وهو مذكر سِجَال وسُجُول جمع * و پر دلو ومرد جوانمرد و پستان بزرگ * وَضَرْعٌ سَجِيلٌ) مبالغه است
(سِجْل) بالكسر چك با مهر
(ضَرْعٌ اَسْجَل) پستان فروهشته فراخ پوست
(سَجْلَاء) زنى كه هردو سرين آن بزرگ وكلان باشد * وناقة سَجْلَاءُ) شترماده بزرگ پستان سُجْل بالضم جمع
(سَجِيل) كامير بهره وسخت ودرشت از هر چيز * ودلو سَجِيلٌ) دلو بزرگ * وضرع سَجِيل) پستان دراز فروهشته فراخ پوست
(دلو سَجِيلَةٌ) دلو بزرگ * وخُصْيَةٌ سَجِيلَةٌ) خايه فروهشته فراخ غلاف
(عين سَجُولٌ) كصبور چشمه بسيار آب
(سِجِلّ) بكسرتين وتشديد لام چك با مهر وعهد وپيمان ومانند آن سِجِلَّات جمع * ونويسنده وبرد بلغت حبشه ونام كاتب نبي صلى الله عليه وسلم ونام ملكى از ملوك .
(سِجِّيل) كسكيت سنگ گل معرب آن وقالوا هي حجارة من طين طبخت بنار جهنم مكتوب فيها اسماء القوم وقوله تعالى من سجيل اى من سجل اي مما كُتِبَ لهم انهم يعذبون بها قال الله تعالى وما ادراك ما سجين كتاب مرقوم

وا السِّجِّيل بمعنى السِّجِّين قال
الأزهري هذا أحسن ما مرّ فيها
عندي وأبينها * ومحت از هر چيزي
(سِجَالْ سِجَالْ) بالكسر كلمهٔ
است كه بدان ميش را براي
دوشيدن خوانند
(سَاجُول) غلاف شيشه سَوْجَل
وسَوْجَلة بالفتح مثله
(سَجَنْجَل) كسفرجل آيينه لغت
رومي است * وزر وسيم كداخته
وزعفران
(سَجَالَة) بالفتح فروهشته وفراخ
پرست شدن خايه والفعل من
كرم
(ن) سَجَلَ الماءَ) ريخت آب
را * وسَجَلَ السُّورة) متصل
خواند آن را * وسَجَلَه سَجْلًا)
افكند اورا از بالا بزير
(مُسْجَل) كمكرم مباح از هر چيز
* ويقال فعلناه والدهر مُسْجَل
يعني كردم آن را واحدي احدي
را نمي ترمد
(أَسْجَلَهُ اسجالًا) داد اورا دلو دلو
* وأسجل الرجلُ) بسيار خير
شد مرد * وأسجل الناسَ) گذاشت
مردمان را * وأسْجَلَ الأَمْرَ
لهم) رها كرد كار را براي ايشان
* وأسْجَلَ الحَوْضَ) پر كرد
حوض را از آب
(مُسَاجَلَة) مفاخرت كردن باهم
درراندن ودر آب خوراندن
رجوع آن سِجَال مثله * ومنه
الحرب سِجَالٌ اي سَجْلٌ منها على
هؤلاء وآخر على هؤلاء
(تَسْجِيل) ايستاده كردن نره از
بالا بزير افكندن ويعدى بالباء
فيقال سَجَّلَ بِه اي رمى به * و
سجل كردن وعهد وپيمان نمودن
وپر كردن حوض را
(تَسَاجُل) با يكديگر فخر كردن
(انْسَجَلَ الماءُ) ريخته شد
آب.

س ج ل ط

(سِجِلَّاط) بكسرتين ياسمين
وچيزي است از صوف كه زنان
برهودج اندازند يا آن جامهٔ
كتان است نگارين برشكل نگار
خاتم ونام جايي
(سِنْجِلَاط) بكسر وزيادت نون
موضعي است ونوعي از ريحان

س ج ل ط س

(سِجِلَّاطُس) بكسر سين وجيم
وتشديد لام وضم طاء مهمله نوعي
از بساط رومي وكلمهٔ رومي است
معرب

س ج ل م س

(سِجِلْمَاسَة) بكسر سين وجيم
جاي تخت ولايتي است بمغرب
بسيار انهار واشجار واهل آن
ولايت سگ را فربه مي كنند ومي
خورند آن را

س ج م

(سَجَم) محركة آب ظاهر ونمايان
واشك وبرگ بيد
(أَسْجَم) بالفتح شتركه بانگ
نكند
(سَجُوم) كصبور چشم رانندهٔ
اشك وابر رانندهٔ باران
(سَاجُوم) رنگي است ورادي
است
(ناقةٌ مَسْجُومَة) شتر ماده كه وقت
دوشيدن پايها را فراخ دارد
وسر را بلند وريزان از اشك
مانند ان
(مَسْجُومَة) زمين باران رسيده

(ناقةٌ مِسْجَام) بالكسر بمعنى ناقه
مسجوم است
(ن) سَجَمَ الدَّمْعُ سُجُومًا و
سِجَامًا) بالكسر و سَجَمًا نًا
بالتحريك روان شد اشك * و
سَجَمَ عَنِ الأَمْرِ) درنك كرد
دركار * ونيز سَجَمَ) راندن چشم
اشك را وابر باران را والفعل من
نصر وضرب يقال سَجَمَتِ العَيْنُ
الدَّمْعَ وسَجَمَتِ السَّحَابَةُ المَاءَ
(اِسْجَام روان كردن اشك
(تَسْجِيم) روان كردن اشك
تَسْجَام مثله
(اِنْسِجَام) روان شدن اشك
وجزآن

س ج ن

(سِجْن) بالكسر زندان و
بازداشت
(سَجِين) كامير بندي يستوي
فيه المذكر والمونث سُجَنَاء و
سَجْنَى كقتلى جمع * وضرب
سَجِّينٌ) ضرب سخت
(سَجِينَة) كسفينة زن بندى
(سجنى سَجَائِن جمع
سَجَّان) كشداد زندانبان
(سِجِّين) كسكين آنكه همواره
بى زن باشد وسخت ازهرچيزى
وثابت وموضعى است كه دروى
كتاب فجار وكفار بود ووادى است
درجهنم اَعَاذَنَا اللهُ يا سنكى است
درزمين هفتم وعلانية وكو
كود اكوخرما بن
(مَسْجُونَة) زن بندى
(ن) سَجَنَهُ سَجْنًا) بالفتح باز
داشت آن را وبند كرد ونيز متهم
نمود اورا * وسَجَنَ الهَمَّ)
فاش نكرد غم را
(تَسْجِين) نيك شكافتن و
كرد اكرد خرما بن كوكندن تاآب
دران ايستد

س ج ه ر

(مُسْجَهِرّ) كمقشعر سپيد
(سَحَابَةٌ مُسْجَهِرَّةٌ) ابر درخشان
آب
(اِسْجَهَرَّ النَّبَاتُ) باليد كياه
ومنبسط وكسترده كرديد * و
اسْجَهَرَّتِ السَّرَابُ) نمود و
ناپديد شد سراب * واسْجَهَرَّتِ
الرِّيَاحُ) پيش آمد

س ج و

(سَاجِي) ساكن وآرميده *
وليلٌ سَاجٍ) شب نيك تاريك
كه پنهان مى كند اشيا را
(سَجِيَّة) كغنية خو وطبيعت
سَجَايَا جمع
(ناقةٌ سَجْوَاء) شترماده كه وقت
دوشيدن آرام وقرار كيرد * و
امرأةٌ سَجْوَاءُ الطَّرْفِ) زن
آرميده چشم
(ن) سَجَا سَجْوًا) آرام كرفت و
دائم شد وپاييد واران است كه
كه دريا وچشم را ساجى كويند *
وسَجَتِ النَّاقَةُ) باليد شترماده
(اِسْجَاء) بسيارشيرشدن ناقه
(مُسَاجَاة) مس كردن و
واكوشيدن ومعالجت نمودن
(تَسْجِيَةُ المَيِّتِ) پوشانيدن
مرده را بجامه وما نند آن

باب السين فصل الحاء

س ح ب

(سُحْبَة) بالضم پرده وپوشش و
باقى آب درچاه
(سَحَاب) بالفتح نام شمشير
ضرار بن الخطاب ونام عمامهٔ
نبى صلى الله عليه وسلم وميمانيه

بلغت اکمیریان * وسَحَابُ البحر
اسفنج است.
(سَحَابَة) بالفتح ابر سَحَاب و
سُحُب و سَحَائِب جمع *
ومدت یقال ما أفعله سَحَابَة
یومی یعنی نکنم آن را مدت روز
خود
(سُحَابَة) بالضم باقی آب
در چاه
(أُسْحُوب) بالضم بسیار خوار
وبسیار نوش
(سَحْبَان) کسکران نیك برنده
وکشندهٔ هر چیز * وسَحْبَان
بن وائل مردی بود که در
بلاغت بوی مثل زنند
(سُحْبَان) بالضم اسپ نوی بود
(ف) سَحَبَهُ سَحْبًا) بالفتح کشید
آن را بر زمین یقال سَحَبْتُ ذَیْلِی
ای جَرَرْتُهُ یا عام است * و نیز
سَحْب) سخت خوردن و سخت
آشامیدن و کستردن و روان
شدن
(تَسَحَّب) ناز کردن و یعدی
بعلی یقال تَسَحَّبَ عَلَیْهِ ای أَدَلَّ
عَلَیْهِ

(اِنْسِحَاب) کشیده شدن

س ح ب ل

(سَحْبَل) بالفتح دلو بزرك و
سوسمار کلان وضخم وخیك فراخ
وشکم بزرك ورود بار فراخ سَبَحْلَل
مثله فی الکل وقد مر * ونام وادی
(سَحْبَلَة) بالفتح خایه فرهشته

س ح ت

(سَحْت) بالفتح جامه کهنه * و
مال سَحْتٌ) وبضم مال برده شده
* وبرد سَحْتٌ) سردی سخت * و
دَمُهُ سَحْتٌ) خون او رایکان است
وکذا اماله سَحْتٌ
(سَحْتِیّ) بالفتح ویای مشدد
جامهٔ کهنه
(سُحْت) بالضم وبضمتین حرام
وهر کسب بد که موجب عار وننك
باشد أَسْحَات جمع
(عام أَسْحَتُ) سال بی نبات
(ارض سَحْتَاء) زمین بی کیاه
(سَحِیْت) کامیر مال برده شده
(سُحَیْت) کزبیر نام جد مبرّج
بن شهاب رعیفی یکی از جماعت
رعین که برسولی پیش آن حضرت
صلی الله علیه وسلم آمدند

(سُحْتُوت) بالضم پست کم روغن
وجامهٔ کهنه وبیابان نرم خاك
(سِحْتِیت) بالکسر پست کم
روغن
(مَسْحُوتُ الْجَوْف) آنکه سیر
نشود وآنکه بیشتر بتخمه مبتلا
کردد از لغات اضداد است * و
فراخ شکم * ومالٌ مَسْحُوتٌ)
مال برده وباز بیخ بر کنده شده
(ف) سَحَتَ الشَّیْءَ) از بیخ بر کند
آن را * وسَحَتَ) حرام ورزید
* وسَحَتَ الشَّحْمَ عن اللَّحْمِ)
باز کرد پیه را از کوشت وکذا
سَحَتَ اللَّحْمَ عن العَظْمِ) یعنی
رنده کرد کوشت را از استخوان
(مالٌ مُسْحَتٌ) کمکرم بمعنی مال
مسحوت است
(أَسْحَتَ السُّحْتَ) حرام ورزید
* وکذا أَسْحَتَ فی تِجَارَتِهِ)
ای اکتسب الحرام * وأَسْحَتَ
الشَّیْءَ) از بیخ بر کند آن را * و
أَسْحَتَتْ تِجَارَتُهُ) بد شد تجارت
او وحرام کردید

س ح ت ب

(سَحْتَب) کجعفر مرد دلاور

بسيار اقل ام كنند ه برا مور وتمام
مردي

س ح ج

(سَحْج) بالفتح رفتاري است نرم
ستوررا ونوعي ازبسيار دويده
(سَحُوج) كصبور زن بسيار
سوكند كه قسم ها تراشد
(سَيْحُوج) بالفتح موضعي است
(بعير سَحَّاج) كشداد شتريكه
بخراشد زمين رابسپل خود
(مِسْحَج) كمنبر كارد چوبتراش
* وحمار مِسْحَج خر بسيار
كزنده وبرفتار سحج رونده
(مِسْحَاج) كمحراب زن بسيار
سوكند كه سوكند ها تراشد * و
حمار مِسْحَاج يعني حمار مسحج
است كمنبر
(ف) سَحَجَه سَحْجًا) بالفتح
خراشيد آنرا وپوست بازكرد
ازوي * ويقال اصابه شئ فسحج
وجهه * ونيز سَحْج) نرم رواكردن
وكشادن موعد بر پوست مرپيش
ازها نه كردن وشتافتن
(حمار مُسَحَّج) كمعظم خر بسيار
كزيده وخراشيده شده

(سَحَّجَه تَسْحِيجًا) خراشيد آن
را شدد للمبالغة يقال سَحَّجه
فتسحَّج
(تَسَحُّج) بسيار خراشيده شدن
انْسِحَاج) خراشيده شدن و
پوست بازكرديدن

س ح ج ل

(سَحْجَلَة) بالفتح ماليدن چيزي
را وجلا دادن وزدودن آن

س ح ح

(سَحّ) بالفتح سخت وزدي يا خرماي
خشك متفرق وريختن آب والفعل
من نصر * وروان شدن آب
از بالا سُحُوح مثله لازم متعد
* وروان شدن اشك وباران و
زدن تازيانه وزدن ونيك فربه
شدن سُحُوح وسُحُوحة مثله
والفعل من ضرب
(مُسَحّ) بالضم خرماي سخت
وخشك
(لحم ساحّ) كوشت نيك فربه
(شاة ساحّة) كوسپند بسيار فربه
سِحَاح بالكسر جمع سُحَّاح كرمان
مثله نادرا
(سَحَّاء) ريزان * ومنه يمين الله
سحّاء اي دائمة الصب بالعطاء
(سَحَاح) كسحاب هوا
(سَحَابَةٌ سَحُوح) كصبور ابر
ريزان
(سَحَّاح) كشداد ريزان سَحَّاحَة
مونث
(سَحْسَح) بالفتح ساحت خانه
وباران سخت ريزان
(سَحْسَحَة) ساحت خانه
(سَحْسَاح) باران سخت ريزان
(عَيْنٌ سَحْسَاحَةٌ) چشم بسيار
اشك ريزاننده
(فرس مِسَحّ) بالكسر اسپ خوش
رفتار
(طعنة مُسَحْسِحَةٌ) نيزه كه
سخت خون ريزاند
(تَسَحْسُح) روان شدن آب از بالا
تَسَحُّح مثله

س ح د

(سُحْدُد) كقنفذ سخت مركش
ونافرمان ازمردم وجز آن

س ح د ل

(سَحْدَل) كجعفر علم است
مرشخصي را
(سُحَادِل) كعلابط نره * وقولهم

هُوَ لَا يَعْرِفُ سَحَادِلَيْهِ مِنْ عَنَادِلَيْهِ
يعني او نمی شناسد کیرا از خایه
نمی سحادل یکان عنادلیه وهما
الخصیتان

س ح ر

(السَّحْر) بالفتح و يحرك شش
سُحُور واسحار جمع * ونشان
پشت ریش شتر وا علاي سینه
* وقولهم انتفخ سَحْرُه وكذا انتفخ
مَسَاحِرُه يعني از حد مرتبهٔ خود
تجاوز كرد * وانقطع منه سَحْرِي
مايوس شدم از وي * ونيز كامی
بد دل را کويند قد انتفخ سَحْرُه
يعني بد دلی کرد
(مقطّعة السُّحُور وكذا
مقطعة الأسحار) خرگوش
است واين اسم را بطريق تفاؤل
است يعني شش آن پاره پاره
باد * وبعضهم يقول المقطِّعة السُّحُور
بكسر الطاء اي من سرعتها وشدة
عدوها كانها يقطع سحرها
(سُحْر) بالضم والتمكين شش
أسحار جمع * وذلك قاله الجرمي
(سُحْرَة) بالضم اولين سحر كه صبح
كاذب باشد وجاي براي برميان
منكستان
(سِحْر) بالكسر فسون وجادوئی
وهر چیز كه ماخذ آن لطيف و
دقيق باشد ودانستن وجادوئی
نمودن ومشغول كردن كسی را
بچیزی وفریفتن ومحتاج وباعلت
كردن وروشدن والفعل من
منع * وقوله وانّ من البيان
لسحرا قال معناه والله اعلم انه
يمدح الانسان فيصدق فيه فيصرف
قلوب السامعين اليه او يذمه
فيصدق حتى يصرف قلوبهم
ايضا اليه
(سَحَر) محركة پیشك از صبح يقال
لقيته سحر بغير تنوين اي سحر
ليلتنا يعني ديدم من او را اين سحر
لم تصرفه لانه معدول عما فيه
الالف واللام فان اردت نكرة
صرفته فقلت اتيته بسحر وبسحرة
* وسپيدي كه بالای سياهی
باشد وكرانهٔ هر چیزي اسحار
جمع
(سَحَرِيّ) بياي نسبت پیشك
از صبح سَحَرِيّ يذبتا مثله رعبد الله
سَحَرِي محركة حدث است.
(ساحر) دانشمند وفسونگر
وفريبنده
(سِحَار) ككتاب ترهٔ است كه
شتر را فربهی آرد ونام صحابی
است
(سَحُور) كصبور طعام سحري
(سُحَارَة) بالضم آنچه قصاب
از گوسپند جدا سازد از شش
ونای
(سَحِير) كامير پيمار شكم واسپ
بزرگ شكم
(سَحَّارَة) كجبانة چیزی است
كه بدان طفلان بازي كنند
(إسْحَارّ) بكسر وتشديد را تره
است كه شتر را فربه كند اسحارّة
بالهاء مثله ويفتحان
(سَوْحَر) كجوهر درخت بيد
(مَسْحُور) سحر زده وطعام تباه
شده وجاي ويران وتباه از كثرت
باران يا از قلت گياه وبر گردانيده
شده از حق
(س) سَحَرَهُ آمد او را بامداد
(إسْحَار) در سحر شدن وبوقت
سحر بجايی رفتن
(مُسَحَّر) كمعظم كارك رميان

تهی و محتاج طعام وشراب و علت
نهاده و فریفته و مشغول و مسحور
* وقیل الذي خُلِق واسحر
(سَحَّره تسحیرًا) فریفت آن
را و مشغول کرد و محتاج
کردانید بطعام و شراب و
جادویی کرد شد د للمبالغة
(اِسْتحر الدِّیكُ) بانك کرد
خروس بوقت سحر
(تَسَحُّر) طعام سحري خوردن

س ح ط

(سِحَاط) بالکسر موضعی است
یا دهي یا وادی یا پشتهٔ یا کوهی
خرد یا زمینی است
(مِسْحَط) کمقعد خشك ناي گلو
(مَسْحُوط) شراب آب آمیخته
و شراب که باشد
(ف) سَحَطه سَحْطًا) بالفتح و
مَسْحَطًا گلو برید آن را بشراب
* وسَحَط الطعامُ فلانًا) گلو
گرفت آن را * وسَحَطَ الشرابَ
بالماء) آمیخت آب را در شراب * و
سَحَطَ السَّخْلَ) رها کرد بزغاله
را با مادر آن
(اِنْسَحَطَ من یده) از دست
او لغزید و افتاد * ونیز (اِنْسِحَاط)
از بالا به چیزي آویخته سپس
آن از دست آن را کذاشته فرود
آمدن یقال اِنْسَحَطَ عن النخلة
اذا ادلی عنها حتی نزل لا یمسکها
بیدیه

س ح ف

(سَحْفَة) بالفتح پیه پشت و پیه
سُحُف و سِحَاف جمع * ومنه سِحاف
ییا سِحَاف اي شُحُوم * و آواز
دوشیدن شیر
(سَحْفَتَان) هر دو جانب عُنْفُقه
که مویهاي میان لب زیرین و زنخ
است
(سَحُوف) کصبور فربه و بسیار
پیه یستوی فیه المذکر والمونث
یقال جمل سَحُوف و ناقة سَحُوف
اي كثیرتها * و ناقة دراز سر
پستان و تنك سوراخ پستان و ناقة
که سپل خود را بر زمین کشد در
رفتن و گوسپند که پشم شکم آن
تنك باشد * ودلو سَحُوف) دلو
که بر کند و بردارد آنچه آب در چاه
باشد * و باران که زمین رندد
در ربودن
(سَيْحَف) بالفتح کصیقل و درقش
وحیفش پیکان پهنا یا پیکان
دراز
(رجل سَيْحَفِيُّ اللِّسَان) مرد
چرب زبان * ورجل سَيْحَفِيُّ
اللِّحْيَة) مرد دراز ریش * و
رجل سَيْحَفَانِيُّ اللِّحْيَة
مثله
(ناقةٌ اُسْحُوفُ الاَحَالِيل)
بالضم ناقه فراخ سوراخ پستان
ناقةٌ اِسْحُوف) کبرذون مثله
یا ناقةٌ بسیار شیر که آواز دوشیدن
شیر آن شنیده شود
(اُسْحُفَان) بالضم گیاهی است
که قرون دارد مانند لوبیا و آن را
نخورند و نه چرانند بلکه در
تداوی عرق النسا بکار برند
(سُحَاف) کغراب بیماري سل
(سَحِيفَة) کسفينة پیه پهنا که
ما بین توهاي تهیگاه و مانند آن
ملصق و پیوست است سَحَائِف
جمع * و پیه فربهی پشت مازه
که برداشته باشند و باران
سخت که زمین را رندد و آواز
آسیا سَحِيف مثله یقال سمعت

خفيفة الرحى وسخيفها اى
صوتها * وآواز وشيدن شير
(رجل سُخْفُنِيَةٌ) كبلهنية مرد
موي سر سترده
(مَسْخَفُ الْحَيَّة) بالفتح نشان
مار بر زمين
(مِسْحَفَة) كمكنسة آنچه بدان
گوشت را باز كنند
(مَسْحُوف) معلول
(ف) سَحَفَ الشَّحْمَ عَن
ظَهرِهَا) باز كرد پيه را از پشت
او وبرداشت فربهى پشت ماده
را * وسَحَفَ الشَّيْءَ) سوخت
آن را * وسَحَفَتِ الْإِبِلُ) بر سر
خود چريدند * وسَحَفَتِ الرِّيحُ
السَّحَابَ) برد باد ابر را * و
سَحَفَ رَأْسَهُ) سترد موي سر او را
* وسَحَفَ النخلة غبرها)
سوخت آن را * و نيز سَحْف)
بالفتح نيك بر كندن موي از
پوست چندانكه باقي نماند
از ان و تراشيدن و ستردن
(أَسْحَفَ إِسْحَافًا) فروخت
پيه پشت را * وأَسْحَفَتِ الرِّيحُ
السَّحَابَ) برد باد ابر را

(اِسْتِحَاف) بردن باد ابر را و
برداشتن پيه

س ح ق

(سَحْق) بالفتح جامه كهنه و
ابر تنك
(سُحْق) بالضم وبضمتين دوري
يقال سُحْقًا لَهُ اى بعدًا
(سَحُوق) كصبور خرمابن دراز
وخره راز ورخرماده دراز سُحُق
بالضم جمع * وعبد الله بن سَحُوق)
محدث است واين نام مادر وي
است و نام پدر را سحق
(مكانٌ سَحِيقٌ) كاميرجاي دور
(سَحِيقَة) كسفينة باران شديد
كه زمين رندد
(سَوْحَق) كجوهر دراز
(امرأة سَحَّاقَة) ككتانة زن
بزرك وفروهشته پستان واين
نعت بد است زنان را
(سَاحُوق) نام شخصى وموضعى
است كه در انجا ميان بني ذبيان
وعامر بن صعصعة جنك واقع شد
(إِسْحَاق) نام پيغامبري عليه
السلام وهو اسم اعجمي لم تصرفه
للتعريف ويصرف ان نظر الى انه

مصدر في الاصل من اسحقه السفر
اسحاقا اي ابعده
(ف) سَحَقَهُ سَحْقًا) بالفتح سود
آن را وكوفت يا ريزه ريزه كرد
* وسَحَقَتِ الرِّيحُ الْأَرْضَ) سود
ناپديد كرد آثار آن را يا سخت
وزيد چندانكه مى مايد خاك را
* وسَحَقَ الثَّوْبَ) كهنه كردانيد
جامه را * وسَحَقَ الشَّيْءَ
الشَّدِيدَ) نرم كردانيد چيز
درشت را * وسَحَقَ الْقَمْلَةَ)
كشت شپش را * وسَحَقَ رَأْسَهُ)
سترد سر را * وسَحَقَتِ الْعَيْنُ
دَمْعَهَا) جاري كرد اشك خود
را * وسَحَقَتِ الدَّابَّةُ) سخت
دويد يا پويه رفت
(ك) سَحُقَ الثَّوْبُ سُحُوقَةً)
بالضم كهنه شد جامه * وسَحُقَت
النَّخْلَةُ) دراز شد خرمابن
(ك س) سَحُقَ سُحْقًا) بالضم
دور شد
(أَسْحَقَ الثَّوْبُ) كهنه شد جامه
* وأَسْحَقَ خُفُّ الْبَعِيرِ) سوده
شد سپل شتر * وأَسْحَقَ الضَّرْعُ)
خشك شد پستان با شير و برسينه

وشکم جفسیدن * (وَأَسْحَقَ فُلَانًا) دور کردانید آن را
(دمع منسحق) اشک روان مساحیق جمع نادر
(اِنْسِحَاق) سوده شدن و فراخ کردیدن و خشک شدن پستان ناقه با شیر

س ح ك

(سَحْك) بالفتح سودن و ریزه ریزه کردن والفعل من فتح وفی النهایة * وفی حدیث المحرق اذا مت فاسحکونی او قال اسحقونی هکذا جاء فی روایة وهما بمعنی ورواه بعضهم اسهکونی بالهاء وهو بمعناه
(شَعْرٌ سُحْكُوكٌ) کعصفور و قربوس موی سخت سیاه
(شعر مُسْحَنْكِكٌ) بکسر کاف وفتح آن بمعنی شعر سُحْكُوك است
(اِسْحَنْكَكَ اللَّيْلُ) تاریک و سیاه شد شب * و (اسْحَنْكَكَ الْكَلَامُ عَلَيْهِ) دشوار شد و متعذر کردید سخن بروی

س ح ل

(سَحْل) بالفتح جامهٔ از ریسمان یک تاه بافته ضد مبرم که دو تاه بافته باشد و رسن یک تاب داده و جامهٔ سپید یا جامهٔ سپید از پنبه و سیم نقد اَسْحَال وسُحُول جمع سُحُل بضمتین مثله
(اِسْحِل) بالکسر درخت مسواک
(سُحَلَة) کهمزة خرکوش ریزه که مادر را گذاشته باشد
(سَاحِل) زمین نزدیک دریا و کرانهٔ دریا قال ابن دُرَيْد هو مقلوب لان الماء سَحَلَه فکان القیاس مسحولا او معناه ذو ساحل من الماء اذا ارتفع المد ثم جزر فجرف ما علیه
(سُحَال) کغراب آواز که در سینهٔ خر بر کرد در وقت بانک کردن
(سُحَالَة) بالضم سونش زر و نقره و فرومایهٔ قوم و پوست کندم وجو و مانند آن و ردی و هیچ کاره از هر چیزی
(سِحَال) ککتاب لگام و چوبی که در دهن بزغاله کنند تا شیر نمکال
(سَحُول) کصبور موضعی است بیمن جامهٔ خوب می بافند در آن یا زار * ثواب سَحُولِیَّة) منسوب است بدان یا بگازر که می شوید آن را
(مِسْحِيل) کامیر جامه از ریسمان یکتاه بافته و رشته ناتافته و رسن بکتاب داده و آواز که در سینهٔ خر بر کردد بوقت بانک کردن
(سَحْلَال) بالفتح کلان شکم
(شَابٌّ أُسْحُلَانٌ) بالضم جوان دراز بالا یا جوان فروهشته تنک موی جای جای سترده سر
(رجلٌ اِسْحِلَانِي اللِّحْيَة) بالکسر مرد دراز ریش
(امرأةٌ اِسْحِلَانِيَّة) بکسرتین زن بشکفت آرنده دراز بالا نیکو صورت
(مُسْحُلَان) بالضم وادی است یا موضعی است * و (شابٌّ مُسْحُلَانٌ) جوان دراز بالا یا جوان فروهشته تنک موی جای جای سترده * (وشاب مُسْحُلَانِيٌّ) بیای مشدد مثله فیهما والمونث بالهاء
(اَسَاحِل) آبراهها
(مِسْحَل) کمنبر تیشه و سوهان و زبان از هر که باشد و زبان خطیب

ونکام یا کام لکام و خطیب بلیغ
و تمر کره و کور خر و د و حلقهٔ در طرف
دهانهٔ لکام و جانب ریش یا پائین
رخسار تا مقدم لحیه * وهما
مِسْحَلاَن * ونهایت در جود
و سخاوت و جز آن که مصدر و در آبریا کنند
و ساقی شادمان و پر ریزنده دهانهٔ
توشه دان و ماهر قرآن و جامهٔ
پاکیزه از پنبه و دلو و ریی که تنها
کار کند و ناودان ممخت رانند آب
و اراده صادق و رسن یکتاه تا بنه
و گمراهی یقال الغی رکب مِسْحَلَهُ
یعنی تبعیت گمراهی خود کرد
و نه ایستاده از آن وکذا رکب
الخطیب مِسْحَلَهُ ای مضی فی خطبته
* و باران بسیار و کرانهٔ رخسار
مرد و نام اسپ شریح بن قراش
و بمعنی و نام مردی و نام جنیهٔ که
عاشق اعشی بود
(مَسْحُول) حقیر کوچک و جای
بالای رو فراخ و شتری است مر عجاج
را و رسن یک تاب داده
(ف) سَحَلَ الثَّوْبَ سَحْلاً)
بالفتح یک تاه بافت جامه را *
وسَحَلَهُ) پوست باز کرد آن را و

تراشید وی را * وسَحَلَتِ الرِّيحُ)
کشاد باد روی زمین را از خاک
و خاشاک * وسَحَلَ الدِّرْهَمَ)
بسود درم را * وسَحَلَ الدَّرَاهِمَ)
نقد کرد درمها را * وسَحَلَ
الْغَرِيمَ مِائَةَ دِرْهَمٍ) نقد کرد
صد درم او را * وسَحَلَهُ مِائَةَ
سَوْطٍ) زد او را صد تازیانه چنانکه
پوستش برخاست * وسَحَلَتِ
الْعَيْنُ سَحْلاً وسُحُولاً)
گریست چشم * الاصمعی باتت السماء
تسحل لیلتها یعنی همه شب میریخت
باران را * وسَحَلَ الْبَغْلُ سَحِيلاً
وسُحَالاً) بالضم بانگ کرد استر
و این معنی از ضرب هم آید * و
سَحَلَ فُلاَناً) دشنام داد او را و
نکوهید * فی الحدیث افتتح سورة
النساء فسحلها هو بمعنی سجل
بالجیم وقد مر
(مُسْحَل) که کرم رسن یک تاب
داده خلاف مبرم
(اَسْحَلَ فُلاَناً) یافت فلان را
که مرد دشنام میدهند او را
(سَاحَلَ الْقَوْمُ مُسَاحَلَةً) بکرانهٔ
دریا شدند

(اِنْسَحَلَ بِالْكَلاَمِ) روان
کردانید سخن را * وکذا انْسَحَلَ
فِی الْكَلاَمِ * ونیز انْسِحَال)
تراشیده و سونش شدن زسودهٔ
و تابان کردیدن درم و پوست باز
شدن

س ح ل ت

(مُسْحُلُوت) گزنبور زن بی باک

س ح م

(سَحَم) بالتحریک سیاهی و
درختی است و آهن
(سُحُم) بضمتین پتکهای آهنگران
(سُحَم) کزفر نام اسپ نعمان
بن منذر
(سَحْمَةُ) بالفتح بنت کعب
است در قبیلهٔ قضاعة وابوسَحْمَة
شاعر است باهلی
(سُحْمَةُ) بالضم سیاهی و نام
مردی و نام اسپ جزء بن خالد
(اَسْحَم) بالفتح سیاه و گیسو و نی
است و شب و خون که در آن سوگند
خورند کافی وقت سوگند دست
خود را غوطه دهند و ابر و
پستان و خیک می
(سَحْمَاء) بالفتح گونه درختی

است * وشَرِيك بن سَحْماء)
صحابی است وسَحْمَاء نام مادر
اواست وپدرش عَبْدَة بن مُغيث
است
(سُحَام) کغراب سیاهی وروستایی
است بیمن و وادی است بفلج
ونام سگی ربروی بالمعجمة
(سَحَامَة) کسحابة جماعت
محدثان است
(سُحَامَة) کثمامة آبی است
مرکلب را بیمامه
(سُحَيم) کزبیر نام اسپ مثلم بن
مُسَخَّرة ضبّی ونام مردی لغوی
وخیك * ومنه حَمَلني وسُحَيماً * و
ذُو سُحَيم) موضعی است ولقب
پسر تبّع
(اُسْحُمَان) بالضم درختی است
(اِسْحِمَان) بالکسر کوهی است
وسیاه از هرچیزی
(اَسْحَمَتِ السَّمَاءُ اِسْحَاماً) ربخت
باران خود را

س ح ن

(يوم سَحْنٌ) بالفتح روز
جماعت بسیار
(سَحْنَة) بالفتح والتحريك نرمی
روی پوست ونعمت وهیأت ر
رنگ ونهاد روی مردم يقال
هؤلاء قوم حسن سحنتهم * سَحْنَاء
بالفتح ويحرك مثله في الكل * و
نیز سَحْنَة) معرفة شهری است
نزدیك همدان
(سِحْن) بالكسر پناه جای يقال
هو في سِحْنِه اي في كَنَفِه
(مِسْحَنَة) کمکنسة سنگ بوی
خوش سای وتیشه سنگ شکن
(مَسَاحِن) سنگ زر ونقره و
سنگریزهٔ تنك که بدان آهن را
تیز کنند
(سَبْحُون) بالفتح نهریست بهند
یا واو زائد است
(ف) سَحَنَهُ) مالید چوب را تا که
نرم وتابان کرد بد * وسَحَن
الحَجَر) شکست سنگ را
(مُسْحِن) کمحسن نیکو حال يقال
جاء الفرس مُسْحِناً اي حسن الحال
والمونث بالهاء
(سَاحَنَ المَالَ) بمعنی تسحّن
المال است * ونيز مُسَاحَنَة)
ملاقات رحسن معاشرت ونیکو
مخالطت
(تَسَحَّن المَالَ) نیکو دید هیأت
مال را ونیکو یافت

س ح ن ط ر

(اِسْحَنْطَرَ الرَّجُلُ) دراز کشید
وتاویدن رپهنا کشت رطویل کرد بد
وبر روی افتاد

س ح ن ف ر

(مُسْحَنْفِر) شهر فراخ ومرد دانا
وپرگوی وراه راست ومستقیم
(اِسْحَنْفَرَ الرَّجُلُ) تیز رفت * و
اسْحَنْفَرَ الطَّرِيقُ) راه
درست شد راه * وا سْحَنْفَرَ
المَطَرُ) بسیار بارید باران * و
اِسْحَنْفَرَ الخَطِيبُ) فراخی
یافت در سخن * ونیز اِسْحِنْفَار)
روان وبشتاب خواندن خطبه را

س ح ی

(سَحَاة) بالفتح ناحیه ودرختی
است خاردار وشب پره سَحاً
جمع * رساحت خانه ومانند آن
وپوست هرچیزی
(ضَبٌّ سَاحٍ) سوسمار خورندهٔ
گیاه سحا
(سَاحِيَة) سیل که زمین را بکاود
وهمه چیز را ببرد رباران سخت

که زمین را رندد
(سِحَاءَة) بالکسر مهر نامه سِحَاء
نحو ف تا و أَسْحِیَة جمع * رکیاهی
است خارداری که زنبور عسل آن
را خورده و شهد آن در نهایت
خوبی است * و دماغ و پارهٔ از ابر
یقال ما فی السماء سِحَاءَةٌ من
سحاب و یفتح ای قطعة
(سِحَایَة) بالکسر دماغ و پارهٔ
از ابر و گل کهتر تراشه و رندیده
از هر چیزی * وسِحَایَةُ القِرْطَاسِ
وسِحَاءَتُه وسِحَاتُه تراشهٔ کاغذ
أَسْحِیَة جمع
(أُسْحِیَّة) بالضم هر پوست که بر
استخوان گوشت باشد واحد آن
نیامده یا واحد ش سحایة است
(أُسْحُوان) بالضم نیکو صورت
دراز بالا و مرد بسیار خوار
(سَحَّاء) کشداد آنکه خاک و گل
را از زمین رندد و باغبان که از
بیل خیابان وغیره را آرایش دهد
(مِسْحَاة) بالکسر بیل آهنی و
کلند مَسَاحِی جمع
(ض ن س) سَحَی الطِّینَ عَنْ
وَجْهِ الأَرْضِ سَحْیًا) بالفتح
هراشیدن گل را و رندیدن و به بیل
خاک و گل را برکند از زمین * و
سَحَی القِرْطَاسَ) رندید کاغذ
را * وسَحَا الکِتَابَ) مهر کرد
نامه را * وسَحَا الجَمْرَ) کاوید
خدرك آتش را * وسَحَا الشَّعْرَ)
سترد موی را
(أَسْحَی الکِتَابَ إِسْحَاءً)
مهر کرد نامه را * وأَسْحَی) بسیار
شد نزد او أَسْحِیَة
(سَحَّی الکِتَابَ تَسْحِیَةً) مهر
کرد نامه را
(اِسْتَحَاء) ستردن موی

باب السین فصل الخاء

س خ ء

(سَخْء) بالفتح آتش را در زیر
دیگ کردن و فروزانیدن آن
والفعل من فتح یقال سَخَأَ النَّارَ
إذا جعل لها مذهبا تحت القِدْرِ
(سَخَّأَ النَّارَ تَسْخِیأً وتَسْخِئَةً)
یعنی سخأ النار است

س خ ب

(سَخَب) محرکة بانگ و فریاد
(سِخَاب) ککتاب گردن بند
بی جواهر که از مشك و مانند آن
سازند یا رشتهٔ که در آن مهرها
کشیده در گردن کودکان
و دختران اندازند سُخُب
بضمتین جمع
(سَخَّاب) کشداد مرد بسیار بانگ
و فریاد

س خ ب ر

(سَخْبَر) کجعفر نوعی از درخت
که بار خرما ند و مار آن را دوست
دارد و موضعی است * و یقال رَکِبَ
فُلانٌ السَّخْبَرَ یعنی بی وفائی کرد
* و منه قول الشاعر * والغَدْرُ
یَنْبُتُ فِي أُصُولِ السَّخْبَرِ *
(سَخْبَرَة) بنت تمیم صحابیه
است * وسَخْبَرَةُ الأَزْدِی و
سَخْبَرَة بن عُبَیْدَة صحابیان
اند
(سُخَیْبِرَة) بتصغیر سخبرة آبی
است مر بنی اضبط را

س خ ت

(سَخْت) بالفتح درشت یقال
هذا أحر سَخْتٌ أي شدید تستعمل
فی کلامِ العَرَبِ والعجم معًا
(سُخْت) بالضم چیزی که از
بطون جانوران ...

يا ذرات حوا فر برآيد قبل از ان
که چيزى خورند
(سَخِيت) کاميو درشت
(سُخَيْت) کزبير محل ثا است
(سَخْتَلِن) بالفتح محل ثا است
(سِخْتِيَان) بالکسر ويفتح پوست
بز دباغت يافته معرب است
وشهري است از ان شهرا ست ابو
ايوب سِخْتِيَانِيّ
(سِخْتِيت) بالکسر پست
ناآميخته وکم روغن وغبار بلند
رفته وآرد سهيل وبسيار رو
درشت از هر چيزى
(مَسْخُوت) تابان
(اِسْخَيْنَات) فرو نشستن آماس
جراحت

س خ ج

(سَخَاوِج) على الجمع زمين
بى نشان وبى آب

س خ خ

(سُخّ) بالضم بيست وچهار من لغة
اعجمية
(سَخَاخ) کسحاب زمين نرم نيکو
ريك وموضعى است بماوراء
النهر
(سَخَّاء) نرمى ومنه تى سَخَاخِى
جمع
(سَخَاسِخ) زمين نرم نيکو ريك
(ن) سَخَّ فِى الْحَفْرِ) دور
رفت در کندن وکذا اسَخَّ فِى السَّيْرِ
* وسَخَّتِ الْجَرَادُ) دم بزمين
فرو برد ملخ تا بيضه نهد

س خ د

(سَخْد) بالفتح کرم وآماس *
ومنه فيُصبحُ والسُّخْدُ على وَجْهِهِ
(سُخْد) بالضم آب زرد سطبر که
با بچه برآيد از زهدان
(شباب سَخْوَدٌ) کجعفر جوانى
خوش با ناز ونعمت
(سُخْدُود) بالضم مرد تيز فهم
(مُسَخَّد) کمعظم مرد بسته خاطر
وزرد رنگ گران جسم آماسيده
روي يقال اصبح فلان مُسَخَّدا اي
مصفرا ثقيلا مورما
(تَسْخِيد) نم کرفتن اوراق و
چفسيدن بعض آن بربعض يقال
سُخِّدَ ورقُ الشَّجَرِ مجهولا اذا ندى
وركب بعضه على بعض

س خ ر

(سُخْرَة) بالضم مطيع وفرمان
بردار (سُخْرِىّ وسِخْرِيّ) بالضم
والکسر مثله يقال هو سُخْرَةٌ لى اي
مقهور منقاد و آنکه بروي بسيار
مردم فسوس کنند وآنکه او را
هر کس مقهور وفرمان بر سازد
وقد قرى بهما قوله تعالى ليتَّخذ
بعضهم بعضا سخريّا اي ليستخدم
بعضهم بعضا او يتخذ بعضهم عبيدا
فيحصل بينهم تالف وانتظام
(سُخَرَة) کهمزة آنکه بر مردم
بسيار فسوس کند
(سُخْرِيَّة) بضم و(سُخْرِيّ) بضم و
بکسرهم فسوس اسم است مصدر را
(سُخَّر) کسکر تره است بخراسان
(سفن سَوَاخِر) کشتيهاى باد
موافق يافته
(س) سَخِرَ مِنْهُ وَبِهِ سَخَرًا)
محرکة ويسکن وسُخْرَةً بالضم و
مَسْخَرا وسُخُرا بالضم وبضمتين
فسوس کرد باو
(ف) سَخَرَهُ سِخْرِيًّا) بالکسر ويضم
تکليف کرد او را بچيزي که
نميخواهد وبى مزد شد بروي * و
(سَخَرَتِ السَّفِينَةُ) باد موافق
يافت کشتى وخوش رفت * ونيز

مُسَخَّرًا) نادان شمردن وسبک
داشتن کسی را * ومنه ان تَسْخَرُوا
مِنَّا فَاِنَّا نَسْخَرُ مِنْكُمْ كَمَا تَسْخَرُونَ
اى اِنْ تَسْتَجْهِلُونَا فَاِنَّا نَسْتَجْهِلُكُمْ كَمَا
تَسْتَجْهِلُونَا

(سَخَّرَهُ تَسْخِيرًا) مطيع ومنقاد
كرد اورا و تكليف كرد كارى را
بى مزد

(تَسَخُّر) فرمان بردار كردن
ديكرى را ورام كردن وبى مزد
كارى كردن

(اِسْتِسْخَار) فسوس كردن و
يعدى بالباء ومن

س خ ط

(سُخْط) بالضم وبضمتين وكجبل
خشم كرفتن وناخوشنود شدن ضد
رضا مَسْخَط كمقعد مثله ويعدّى
باللام وعلى والفعل من سمع

(سَاخِط) خشمناك

(مَسْخُوط) مكروه وناخوش

(اَسْخَطَهُ اِسْخَاطًا) بخشم آورد
اورا

(تَسَخُّط) خشم كرفتن وناخوشنود
شدن وكم شمردن ربما جايكاه
دادن ومكروه وناخوش داشتن

س خ ف

(سَخْف) بالفتح تنكى زندكانى
ولاغرى از كرسنكى وسبكى عقل
وجز آن ويضم يا سُخْف بالضم سبكى
عقل است خاصّة وسَخَافة سبكى
هر چيز * و نيز سَخْف) بالفتح
موضعى است

(سَخُف) بالضم دريده شدن
مشك والفعل من كَرُمَ يقال سَخُفَ
السِّقَاءُ سُخْفًا اذا وَهِىَ

(سُخْفَة) بالضم سبكى عقل وتنكى
ولاغرى از كرسنكى ويفتح يقال
به سُخْفَة من جوع

(سَخَافَة) سبكى عقل وجز آن و
لاغرى والفعل من كرم

(سَخِيف) كاميرمرد كم عقل و
سبك * وثوبٌ سَخِيفٌ) جامه
كم بافت

(ارضٌ مُسْخِفَة) كمحسنة
زمين كم كياه

(مُسَاخَفَة) بكولى بارى دادن
هر يكر را

س خ ل

(سَخْلَة) بالفتح بره و بزغاله
نر ازاده ذرباشد يا ماده سَخْل
وسِخَال وسُخْلَان جمع سِخَلَة
كعنبة مثله نادرةً

(رجالٌ سُخَّلٌ) كسكر مردان
ضعيف فرومايكان واحد ندارد
سُخَّال كرمان مثله و واحد آن
سُخَّل است * و نيز سُخَّل) چيزى
كه بجميع وجوه كامل وتمام نشده باشد
وخرماى دانه سخت ناشده در لغت
اهل حجاز

(سِخَال) ككتاب موضعى است

(سُخَالَة) بالضم بركزيده وبهتر
از چيزى

(مَسْخُول) فرومايه و ضعيف
ومجهول وكذا كواكبُ مَسْخُولَةٌ
اى مجهولةٌ ويروى مَخْسُولَة

(ف) سَخَلَهُمْ) صاف وپاكيزه
كرد آنها را * وسَخَلَ الشَّيْءَ)
كرفت آن را بفريب

(اَسْخَلَهُ اِسْخَالًا) سپس كذاشت
آن را

(سَخَّلَهُم تَسْخِيلًا) عيب كرد
ايشان را وضعيف شمرد وبضعف
نسبت كرد آنها را * وسَخَّلَت
النخلةُ) سست خسته بار آورد
وصاحب بار دانه سخت ناشده

کردیدن ریاح آن را بروی بازانگیختند با رد

س خ م

(سَخَم) محرکة سیاهی
(سُخْمَة) بالضم کینه و سیاهی
(اَسْخَم) سیاه
(سَخْمَاء) بالفتح والمد زمین
که خاک آن نرم و درشت بهم
آمیخته باشد
(سُخَام) کغراب نرم و آسان
فروشونده سَخَامِی و سُخَامِیّة
مثله و انگشت و سیاهی دیگ و پر
نرم ریزه مرغ و جامهٔ نرمینه چون
خز و قز و مانند آن * و شعر سُخَام)
موی سیاه * و نام مکی
(سُخَامَة) بالضم کون
(سَخِیمَة) کسفینة کینه سخائم
جمع و پلیدی * و منه الحدیث
من سل سَخِیمَته علی طریق فعلیه
لعنة الله
(مُسَخَّم) کمعظم کینه ور
(سَخَّمَ بِصَدْرِهِ تَسْخِیمًا) بخشم
آوردن او را * و سَخَّمَ وَجْهَهُ) سیاه
کردانیدن روی او را یا بسیاهی
دیگ سیاه کردانیدن آن را * و سَخَّمَ
الْمَاءَ) کرم کرد آب را * و سَخَّمَ
اللَّحْمَ) بوی بد گرفت گوشت
(تَسَخَّمَ عَلَیْهِ) کینه گرفت بروی

س خ ن

(سُخْن) بالضم کرم
(سَخْنَة) مثلثة و بحرکة تپ یا
کرمی یا زیادت کرمی سَخْن
بالفتح و سُخُونَة بالضم مثله تقول
لاجد فی نفسی سَخْنَةً ای حمی او
حرارة او فضل حرارة * و سُخْنَةُ
الْعَیْنِ) بالضم کرمی چشم و آن
عبارت از غم و حزن است خلاف
قرة العین که مراد از شادی و سرور
است
(یومٌ سَاخِنٌ) روز کرم یومٌ سَخْنَانٌ)
بالفتح و بحرکة و سُخُنٌ و سُخْنَانٌ
بضمهما مثله * واللیلة بالهاء فیقال
لیلة ساخنة و سخنانة و سخنة یعنی
شب کرم
(سَخُون) کصبور شوربای کرم
کرده
(ماءٌ سَخِینٌ) کامیر آب کرم * و
رجل سَخِینُ الْعَیْنِ) مرد کرم
اشک و محزون * و ضرب سَخِینٌ)
ضرب دردناک و کرم
(سَخِینَة) کسفینة طعام کرم و نوعی
از آش که از آرد و روغن یا از آرد
و خرما ترتیب دهند و لقب مردمان
از قریش بدان جهت که آن آش
را ترتیب داده و بدان او را سرزنش
میکردند * و بیضهٔ مرد * و منه
الحدیث فقیهٌ رجلٌ ...
... سخینتیه فضرب
اِمتها
(سُخَیْنَة) کجهینة شهری است
میان عرض و تدمر و عامه مردم
آن را سَخْنَة کویند
(اِسْخِنَة) بالکسر زمی از بیماری
کرمی صداع برده
(سِخِّین) کسکین بیل برکشته
لب سَخَاخِین جمع * و کارد
جزاران یا عام است و منه ...
* و ماء سِخِّین) آب کرم
(تَسَاخِین) موزها و چیزیست
مانند چادر که علما و دانشمندان
آن را بر سر اندازند و واحد ندارد
یا واحد آن تَسْخَن و تَسْخَان است
(ماءٌ سُخَاخِینٌ) آب کرم و لیس
فی الکلام فعاخیل سواه
(مِسْخَنَة) کمکنسة دیگ آب
... که تور مانند

(ن س ك) سَخُنَ سُخُونَةً و
سُخْنَةً و سُخُنًا بضمتين و سَخَانَةً
و سَخَنًا محركة كرم كرديك
(...) سَخِنَتْ عَيْنُهُ سَخْنًا)
بالفتح و بحرك و سُخُونًا و سُخْنَةً
... كرم كريست ...
يعني ...
(اَسْخَنَهُ) كرم كرد اورا * و
اَسْخَنَ اللهُ عَيْنَهُ و كذا اَسْخَن
بِعَيْنِهِ) دعاي بد است يعني
[illegible] اورا خداي
(ماء مُسَخَّن) كمعظم آب كرم
و يخفف
(سَخَّنَهُ تَسْخِينًا) كرم كرد اورا

س خ ي

(سَخَى) بالفتح والقصر لنكي شتر
وشتر بچه و اسم له من سمع * ونيز
سَخَا) معرفة شهر ستاني است بمصر
از آن شهرستان است مقرئ مشهور
بود يكى از آن وعلم الدين على سخاوي
ابن محمد بن عبد الصمد صاحب
كتاب مفضل شرح مفصل
(بعير سَخٍ) كلتف ... لنك
(سَخِيّ) كغني جوان مرد اسخياء
و سُخَرَاء جمع * سَخِيَّة مؤنث

سَخِيَّات و سَخَايَا جمع * و بعير
سَخِيّ) شتر لنك
(سَخَاءَة) بالفتح ترشا است سخاء
بحذف تا جمع
(سَخْوَاء) زمين نرم فراخ سَخَاوِي
بفتح واو و كسر آن جمع
(سَخَاوِيَّة) بياي مشدد زمين نرم
ربوابر سَخَاوِيّ جمع
(ف ن ك س) سَخِيَ سَخَاءً
و سَخَاوَةً سَخَا و سَخْوَةً و سَخْوًا
جوان مردي نمود * ونيز سَخَاوَة)
با زماندن از چيزي و ترك
دادن يقال سَخِيَتْ نفسي عنه
يعني بازماندن و ترك داد
(مِسْخَاة) بالكسر فرو زينه و
آتش كاو
(ن ف) سَخَا النارَ سَخْوًا و سَخْيًا)
بالفتح افروخت آتش را د زير
ديك به بيرون آوردن ها كستر
از زير ديك ان يا هام است * و يقال اَسْخ
نارك اي اجعل لها مكانا تو قد
عليه * و سَخَى القِدْرَ) آتش را
در زير ديك كرد * و سَخِيَ فلان)
آرام كرد از جنبش
(تَسَخَّى) بتكلف جوانمردي كردن

باب السين فصل الدال

س د ء

(مِسْدَأُور) كجردحل على مفعلو
بالهاء ايضًا مرد هبلد دراز
پيش در آينده ... پست
با لابا ... كلان
مر ... أرون جمع * و كرك
ماده

س د ب

(جمل مِسْدَأْب) كجرد حل شتر
سخت و نيك توانا

س د ج

(سَدَّاج) كشداد دروغ كوي
(ن) سَدَجَ بالشيء) كمان كرد
اورا بان چيز
(تَسَدَّجَ تَسَدُّجًا) دروغ كفت
و بربافت دروغ را
(انسدج) بر روي افتادن يقال
انسدج اذا انكب على وجهه

س د ح

(سَدْح) بالفتح كلو بريدن و
بر زمين كستردن و به پهلونها دن
بر زمين و بر رو افكندن و ستان
انداختن كسي را و الفعل من فتح
يقال سدحه و انسدح * رهوا افتادن

ناقه را رام کردن بجای بهر کردن
مثله را رکشتن و بهره مند شدن
زن از شوهر یا بمیراث فرزند آوردن او
(مادح) کصاحب قبیله است *
و رجل مادح) مرد درنواحی
وارزانی
(مادحة) ابر نیک تاریک
(مدیح) کامیرستان یا بررو ی
افتاده
(ممدوح) بررو ی یا برقفا
افکنده
(تمدیح) کشتن
(انمداح) بررو ی یا برقفا
افتادن

مدخ

(انمداخ انسداخا) گسترده
و پهناور کردیدن

مدد

(سد) بالفتح کوه ها تل یا عام
است و در آینده میان دو چیز و
یقصم یا بضم چیزی که مخلوق خدای
است و بالفتح از افعال ما و عیب
چون کری و کنگی و نحو آن و اسداة
جمع بر غیر قیاس والقیاس سدود
* و منه قولهم لا تجعلن بجنبك
الاسداة اي لاتضيقن صدرك فتسكت
عن الجواب كمن به عيب من
صمم او بكم * و چیزی است که
از شاخها ما زند و مرآن را طبقات
بود * و سد الروحاء و سد
الصهباء) مواضع اند
(سد) بالکسر کلام درست و
صحیح
(سد) بالضم ابر سیاه و سدود
جمع * و وادی سنگناک که آب
در روی ایستد سدة) کسدة
جمع * و معاینه وآب باران است
در کوهچه که برای غطفان است
و قلعه است بیمن ورود با رو مطبخ
بسیار که روی هوا را بسته باشد
* و یقال جاء نا جراد سد ای
کثیر سد الافق من کثرته * و
سد ابی جراب) پایین است
از عقبه منی نزد یک عقبه رو بدست
راست روند بسوی منی * و
سد قناة) وادی است که در وادی
شعیبة مدینه بود و موضعی است
و بندی است که عبد الله بن عمرو
بن عثمان آن را بسته و از پیها
می آید وادی ... نا
(سدة) بالضم درخانه و درگاه
و ساحت خانه سدد کصرد جمع *
و جائی که بعد بند کردن طاق
بصورت ما بیدان باقی باشد و
ما بیمان و بیماری است که به بینی
اعتراض شود و صاحب آن نفس
نتواند زد
(سدی) لقب اسمعیل است
بدان جهت که در سدة مسجد
کوفه نشسته روی بند ها ر
سرافکند نیهای زنان میفروخت *
(سدد) بضمتین چشمهای کشاده
که بنظر قوی دیدن نتوانند
(سدد) مصدر کقد رستی و راستی
در کردار و گفتار و هو مقصور
من السداد
(امر اسد) کار درست و محکم
(سداد) کسحاب درستی و راستی
در کردار و گفتار و نام کمانی
هي سميت به تفاؤلا باصابة ما يرمى
عليها * و سداد بن سبيعى بن
معيل) محدث است
(سداد) ککتاب سر بند شیشه * و
سداد الثغر) بند کردن راه
درآمدن دشمن * و سداد من

خَرَزٍ وَكَذَا السِّدَادُ مِنْ عَيْشٍ)
چیزی که بدان حاجت وثغر
بند کرده و بفتح او مولّدست * و
چیزی که در سوراخ پستان ناقه
محکم شده باشد * وسداد بن
زمیل جعفی) محدّث است
(سُدَاد) کغراب بیماری است
که به بینی استوار شود وصاحب آن
دم زدن نتواند
(سَادَّة) مادّه شتر کلان سال و
پسوی مردم * وعين سادّة)
چشم کشاده که نیک نکرد باچشم
سپید که بدان دیده نشود وهنوز
نکسته نشده
(سَدِيد) کامیر استوار وراست
(سِدِّين) کسجّین شهری است
بر کنار دریا
(ضُرِبَتْ عَلَيْهِ الْأَرْضُ
بِالْأَسْدَادِ) یعنی طرق بر او
بند کرده شد
(مَسَدّ) بالفتح بستان بن عامر
است یا بستان بن معمر وهذا
هو الاکثر وذلك البستان مأسدة
(ض) (سَدَّ) راست واستوار
کردید

(ن) (سَدَّ الثُّلْمَةَ) استوار کرد
رخنه را واصلاح آن نمود * ونیز
(سَدّ) باز داشت وباز داشتن و
برآوردن وقطع کردن سخن
بر کسی
(مُسِدّ) کمُقِرّ راست کار وصواب
گفتار
(أَسَدَّ إِسْدَادًا) بصواب وراستی
رسید یا طلب کرد صواب را
(مُسَدَّد) کمعظم راست ودرست
واستوار ومرد راست کار وراست
گفتار ویکسر * وابوالحسن مسدد
بن مسرهد از شیوخ بخاری
است
(سَدَّدَه تَسْدِيدًا) راست و
درست کرد آن را وتوفیق سداد
وصواب داد او را * وسَدَّدَ رُمْحَهُ)
راست کرد نیزه را ودر طول نهاد
خلاف عرض رمحه وکذا اسدّد
السَّهْمَ الی الرَّمِيَّة یعنی راست کرد
تیر را بسوی شکار * ونیز تَسْدِيد)
توفیق صواب یافتن وصواب
جستن وبیانه راه رفتن در قول
وعمل
(تَسَدَّد) بسته شدن رخنه و

اجزاء آن
(اِسْتَدَّ اِسْتِدَادًا) راست شد واستوار
گردید * واسْتَدَّتْ عُيُونُ
الْخَرَزِ) بند شد سوراخهای
دوخت
(اِنْسِدَاد) بسته شدن وبند
گردیدن

س د ر

(سِدْر) بکسر درخت کنار سِدْرَة
یکی سِدْرَات) بالکسر وسِدِرَات
بکسرتین وسِدَرَات بفتح دال
وسِدَر کعنب وسُدُور بالضم جمع
او واسمانی دریا است * وذو سِدْر
موضعی است
(سِدْرَة) بالکسر نام تابعی است
* وسِدْرَةُ الْمُنْتَهَى) درخت کناری
است در آسمان هفتم بجانب
راست عرش که منتهای اعمال
مردم ونهایت رسیدن علم خلق
از ملائکه وغیر ایشان است * و
ابو سِدْرَة سُحَيْمِی هُجَيْمِی)
شاعر است
(سِدْرَتَان) مثنی موضعی است
(سَدَر) محرکة بیماری است
که بدوار ماند واکثر گفتی

موآران را عارض شود
(سَدِر) ككتف سراسيمه و دزيا
و خيره چشم
(سادِر) كصاحب سراسيمه و آنكه
باك ندارد از چيزی و بی غم
و خيره و شوخ چشم و شتركه چشم
او از شدت گرما خيره شده باشد
(سَدِيْر) كامير نهري است بناحيهٔ
حيره و زمينی است بيمن از انجا
است برود يمنيه و موضعی است
بمصر نزديك عباسيه و نام كوشكی
و نام پسر حكيم كه شيخ است
مر صفيان ثوري را وكياه
(سُدَيْر) كزبير زمينی است هموار
ميان بصرة و كوفه و موضعی است
بديار غطفان و آبی است بحجاز
و آن را سديرة بها هم گويند *
وذو سُدَيْر موضعی است
(اَسْدَران) دو رگ است در
درچشم و دو كرانهٔ دوش و كردن
* و منه جاء يضرب اَسْدَرَيْه
اي عطفيه و منكبيه يعنی فارغ
آمد از هر چيز و تهی دست و بی
نيل مقصود
(سُدَّر) كسكر بازيچهٔ است

مركو دكان را
(سِدار) ككتاب پرده مانندی
(سِيْدارة) بالكسر معجر زنان
كه زير مقنعه اند از ند تا مقنعه
چركين نشود و سربند
(س) سَدِرَ سَدَرًا) بالتحريك
و سَدارة بالفتح مرا سيمه كرديد
* و سَدِرَ الْبَعِيْر) خيرة شد چشم
شترا زشدت گرما يا از شدت
سرما
(ن) سَدَرَ الشَّعَر) فرو هشت
موي را * و كذا سَدَرَ السِّتْر) لغة
في سدل
(اِنْسَدَرَ الشَّعْرُ) فرو هشته شد
موي * و نيز اِنْسِدار) شتافتن و
نرم دويدن و فرود آمدن و پيوسته
رفتن و دور شدن

س د س

(سُدُس) بالضم و بضمتين
شش يك
(سِدْس) بالكسر بهره شش روز
يا بهر پنجم روز يك بار نوبت آب
شتر قال في الصحاح السِّدس بالكسر
مِنَ الوِرد في اَظماء الابل ...
تنقطع خمسة و ترد السادس و في
القاموس ان تنقطع اربعة و ترد
الخامس
(سَدَس) محركة دندان است
سالكی شتر و آن پيش از بازل باشد
يستوي فيه المذكر و المؤنث لان
الاناث كلها بالهاء الا السدس و
السديس و البازل ... جمع سدس
سدس و اصل سُدُس ككتب مثله
(سِتّ) بالكسر شش اصله سدس
و دال مدغم شد در ت
(سَدُوس) كصبور نام مردی
شيباني و ديكري تميمي و ... ن
سدوس را بيست و يك در زند
نرينه بود و سَدُوس بن ذهل بن
ثعلبه بطني است از ربيعه سدوسی
منسوب است بدان
(سَدُوسان) بالضم شهري است
بسند بميان رخير و بازرانی
(سُدُوس) بالضم نيل و نيله
و چادر سبز و بفتح نام مردی
طائی
(سَدِيس) كامير شش يك و
دندان هشت سالكی شتر سُدُس
جمع مثل رغيف و رغف * و شتر
بهشت سالكی در آمده * وقولهم

لا اتيك سدى يس عجيس) يعنى
نيايم ترا هرگز * و نيز سد يس
نوعى از پيمانهء كوسپند بشش
لبى در آمده و از ارشش
ذرعى
(سدامى) كغرا با ششش شش
معاذ ... * (سدامى)
بپاى مثل دار ارشش ذرعى
(ن) سدسهم سدسا) بالفتح
شش يك از مال ايشان گرفت
(ض) سدسهم سدسا) بالفتح
ششم ايشان گرديد
(اسدس) صاحب شتران سدس
شد * و نيز اسداس) دندان
افكندن شتر بهشت سالگى و شش
تن شدن قوم

س د ع

(سدع) بالفتح باهم در خوردن
و چيزى را گلو بريدن و گستردن
والفعل من فتح
(سدعة) بالفتح رنج يقال سدع
سدعة شديدة مجهولا يعنى
رسانده شد رنج و اذيت سخت را *
و در دعا گويند نقذك الله من كل
سدعة يعنى سلامت باد مرترا
از مرور نج
(مسدع) كمنبر براه خود رونده
رهادى و راهنما

س د غ

(سدغ) بالضم ميان چشم و گوش
از مردم و موى پيچه لغتى است
در صدغ

س د ف

(سدف) بالتحريك تاريكى
و روشنائى ضد و صبح و برآمدن
صبح و سياهى شب و شب و ميش
و كالبد كه از دور نمايد سدوف
جمع والصواب بالشين * و سدف
سدف) كلمه است كه ميش را
براى دوشيدن خوانند
(سدفة) بالفتح و بضم تاريكى
بلغت تميميه و روشنائى بلغت
قيسيه از لغات اضداد است و سميا
بالسم لان كلا يأتى على الآخر *
و روشنائى با تاريكى در آميخته
چنانكه ميان صبح و اسفار باشد
و پارهء از شب و بالفتح سياهى
شب
(سدفة) بالضم در خانه يا درگاه
و پوششى كه بر در راه سازند
تا آن را از باران نگاه دارد
(اسدف) بالفتح سياه
(سدافة) كحكاية پرده * و منه
قول ام سلمة لعائشة رضى الله عنهما
قد وجهت سدافته يعنى دريدى
پرده را و گرفتى وجه و حرمت
آن را و قيل ازلتها عن مكانها
الذى امرت ان تلزميه و جعلتيها
اماميك
(سديف) كامير پيه كوهان
و كوهان
(سديف) كزبير نام پسر اسمعيل
كه شاعر است
(اسدف اسدافا) خوابيدن * و
اسدف الليل) تاريك شد شب
* و اسدف الفجر) نيك روشن
شد صبح * و اسدف الستر)
برداشت پرده را * و نيز اسداف)
تاريك و ضعيف شدن مرد و چشم
از گرسنگى يا ارغائت پيرى و روشن
كردن چراغ و فرا گرفتن آن و
مقنعه فرو هشتن زن و در سپيدى
صبح در آمدن و دران وقت بجايى
شدن * و يقال اسدف الباب
اى افتحه حتى يضىء البيت

س د ق

(سَوْدَق) كجوهر جوع قاله الباهر

(سَيْذَانِق) درخت است قوي ساق و در پوست آن سوزنها است و بيخ گستر چوب آن ريسمان كتان را صيقل كنند

س د ك

(سَدِك) ككتف مرد حريص و سبك دست و بسيار نيزه زننده و لازم چيزي

(سَدَنْك) كسمند علم است والنون زائدة

(س) سَدِكَ بِهِ سَدَكاً بوي حريص و لازم گرفت او را

(تَسْدِيك) خرماهاي خرما را بر همديگر نهادن يقال سَدَّكَ جلالَ التمرِ اذا نضد بعضها فوق بعض

س د ل

(سُدْل) بالضم والكسر پرده اَسْدَال وسُدُول واَسْدُل جمع

(سِدْل) بالكسر رشتهٔ جواهر كه بر سينه افتد

(سَدَل) محركة گوهر و پرده كه در پيش هودج كشند

(ذكر اَسْدَال) انزه سائل وگر سُدُل ككتب جمع

(سَدِيل) كامير چيزي كه پهنا كرده شود در صفت خيمه و پردهٔ خانهٔ عروس و موضعي است و پرده كه در پيش هودج در كشند سُدُول واَسْدَال وسَدَائل جمع

(سِدِلّي) بكسرتين وشد اللام مقصورا سه دله فارسي معرب كانه ثلثة بيوت في بيت واحد

(سَوْدَل) بروت

(سَوْدَلَة) دراز شدن بروت يقال سَوْدَلَ اذا طال سَوْدَلُه

(ض ن) سَدَلَ الشَّعْرَ فروهشت موي را * وسَدَلَ ثَوْبَهُ اشكافت آن را فروهشت * وسَدَلَ فِي البِلادِ رفت * وفي الحديث نهى عن السَّدْل في الصلوة وهو ان يَلْتَحِفَ بِثَوْبِهِ ويُدْخِلَ يَدَيْهِ من داخل فيركع ويسجد كذلك

(اَسْدَلَ الشَّعْرَ) فروهشت موي را

(شعر مُنْسَدِل) موي فروهشته

(اِنْسِدَال) فروهشته شدن تمامه

وستوه

س د م

(فَحْلٌ سَدِمٌ) كشن غالب شهوة تيز شده بكشني يا كشن كه آن را در شتران كذارند پس از ميان آنها باز داشته شتر ماده گان از مثل خسل شوند آن كشن را از ميان آنها برآرند و اين از جهت بد داشتن نسل او ست يا كشن بسته دهن يا باز داشته شده از كشني بهر وجه كه باشد * وماء سَدَمٌ) آب ريزان اَسْدَام جمع سِدَام مثله

(فَحْلٌ سَدِمٌ) ككتف بمعني فحل سَدَم است في الكل * وماء سَدِمٌ) آب ريزان ماء تسدم كنند و هنق مثله * ورجل سَدِمٌ) مرد خشمگين * وعاشق سَدِم عاشق بسيار عشق

(ركيّة سُدُم) بالضم وبضمتين چاه انباشته اَسْدَام جمع

(سَادِم) كصاحب اندوهگين پشيمان * ومنه سَادِمٌ نَادِمٌ ويقال هو اتباع وكذا سَدْمَان نَدْمَان

(فحل سَدُوم) عصبور بمعنی
فحل سدم است * و نیز سَدُوم
نام شهر قوم لوط علیه السلام که آن
بلاد آن اینجا

(سَدِیم) کامیر مرد بسیار ذکر
و میغ تنک یا عام است

(سَدْمَان) بالفتح اندوهناک
و پشیمان

(س) سَدِم سَدَمًا) بالتحریک
اندوهگین کرد بد * و نیز سَدَم
اندوه یا اندوه مع پشیمانی
یا خشم مع اندوه و آرزوشیفتگی و
آزمندی چیزی * و یقال ماله هم
ولا سدم الا ذاک

(ن) سَدَمَ الباب) بند کرد و
نیز آورد در را

(فحل مُسَدَّم) کمعظم بمعنی
فحل سدوم است * وماء مُسَدَّم)
آب ریزان * رجل مُسَدَّم)
شتر مهمل کذاشته وشتر پشت ریش
که پالان ننهند بروی تا به شود

(انسدام) به شدن جراحت

سدن

(سَدَن) محرکة پرده * یا پرده
بار کیر اسدان جمع لغة فی السدل

(سَادِن) خادم کعبه یا بتخانه
و دربار سَدَنَة جمع

(سدان) پرده

(سِدِین) کامیر پیه و جوش روغن
و پرده

(ن) سَدَنَ سَدْنًا) بالفتح وسِدَانَة
بالکسر ویفتح خدمت کرد کعبه را
یا بت خانه را و دربانی نمود
و کانت السدانة واللواء لبنی عبد الدار
فی الجاهلیة فاقرّها النبی صلی الله
علیه وسلم لهم فی الاسلام

(ن ض) سَدَنَ ثوبه) فرو هشت
جامه را و کذا سدن الستر

سدو

(سَدی) تا رجامه و توری شب
و غوره سبز و تر و یمل و شهد و
نیکوئی و شتر بخود کذاشته شده
و یضم والضم اکثر و کلاهما للواحد
والجمع

(سداة) بالفتح تا رجامه و تری
شب اَسْدِیَة جمع

(بلح سدٍ) کلکه غوره تر * و یوم
سدٍ) روز نمناک

(ارض سَدِیَّة) زمین نمناک
و کذلک لیلة سَدِیَة

(سَادِی) شتر مهمل و بخود
کذاشته شده للواحد والجمع و ششم
اصله سادس ابدلت من السین یاء

(اُسْدِیّ) کترکی ویفتح تار جامه
و کترکی جامه بافته

(نوق سَوَادی) شتر ماده کام
فراخ گام

(رمان سَدَوِیّ) بالتحریک
منسوب است بسوی سَدًا کحمیا
بر غیر قیاس

(سَدَی) کحتی موضعی است
نزدیک زبیل

(سُدَیًّا) کحمیا شهری است نزدیک
زبید

(س ن) سَدِیَ البُسر) سست
و تر و هشته شد خلاف آن * و یقال
فلان یسدی و یلحم وفلان ای یتصرف
* وسدی الیه بیده) دراز کرد
دست را بسوی وی * و سدی
الصبی بالجوز) بازی کرد
بچهار مغز لغة فی الزاء * وسدیت
الناقة) کام فراخ نهاد ناقه * و
سدیت اللیلة) بسیار نم کردید
شب

(اسدی الثوب) بافت جامه را *

واسْدَى الإبلَ) نحو كذاشت شتران را * واسْدى بينهما) اصلاح كرد ميان هردو * واسْدى إليه) نيكوئي نمود بسوي وي * ونيز اسْداء) سست شدن غلاف غورهٔ خرما يقال اسْدى النخلُ اذا صار بُسْره

(سدّى الثوبَ تسْدِيَة) بافت جامه را * وسدّى إليه) نيكوئي نمود بسوي وي

(استدى إليه بيده) دراز كرد دست را بسوي او * واستدى الصبيّ بالجوز) بازي كرد * واستدى الفرسُ) خوي كرد اسپ

(تسدّى الثوبَ) بافت جامه را * ونيز تسدّى) برنشاندهٔ فراخ گام سوار شدن وبر زبر چيزي شدن وبر روي نمودن

باب السين فصل الذال

س ذ ب

(سذَبة) بالضم نوعي از خنور

(سذاب) ترهٔ است بسيار سبز وكلش زرد عصارهٔ آن مدر بول وحيض ومجفف مني ومسقط جنين

* وعمرسَك ابي) ... است

س ذ ج

(ساذَج) بفتح ذال درختي است كه برروي آب پيدا شود وآن را برگ وشاخ بي بيخ بود معرب ساده است آماس چشم را نفع دهد ومصلح حال معده ومقوي احشا واعضا وحافظ ارواح

س ذ ق

(سذَق) محركة شب آتش افروختن مغان معرب سذه وآن شب دوازدهم بهمن است ملوك وسلاطين مرغان وجانوران صحرايي را گرفته دستهاي گياه را برپاي شان بسته آتش زنند ورها كنند تا در صحرا وهوا بپرند وشعلهاي آتش در كوه وبيابان زنند و واضع اين جشن كيومرث است وبعضي بر آنند كه هوشنك بن سيامك اختراع نموده

(سوذَق) بالفتح يارهٔ وقلب ... چرغ ويضم اوله وحلقهٔ زنجير

(سوذِقيّ) شادمان برحذر

ميله سابو ...

(سيذاق) بالفتح چرغ سيذقان كزعفران وريهقان مثله

س ذ ن ق

(سوذنيق) كزنجبيل وبضم اوله چرغ ياشاهين سيذَنُوق بالفتح سوذَنان بضم اول وفتح آن وكسر نون وفتح آن وسذانق بفتح نون وبفتح سين وضم آن مثله فيهما

س ذ م

(سذُوم) كصبور شهري است بحمص ومنه قاضي سذوم

باب السين فصل الراء

س ر ء

(سرْء) بالفتح تخم ملخ وتخم ماهي سَرْأة ويكسر مثله فيهما او هي بالكسر سرْوَة بالواو وكذلك واصله مهموز

(سرُوء) كصبور ملخ بيضه دار سُرُؤ ككتب جمع سَرُوء مثله نادرة فانّ فعولا لا يكسّر على فعُل

(ارض مَسْرأة) بالفتح زمين ملخناك *

(ف) سرأت الجرادة سرْءاً)

بالفتح تخم نهاد ملخ * وسَرَأَتِ
المَرْأَةُ) بسيار اولاد كرديد زن
(اَسْرَأَتِ الجَرَادَةُ اسراءً) قريب
بيضه نهادن رسيد ملخ
(سَرَّأَتِ المَرْأَةُ تَسْرِئَةً) بسيار
اولاد كرديد زن * وسَرَّأَتِ
الجَرَادَةُ) بيضه نهاد ...

س ر ب

(سَرْب) بالفتح ستور وچرندگان
وراه وجانب وموي وسينه * وكويند
اِذْهَبْ فلا انده سربك اي لا ارده
اِبْلَك تَذْهَبُ حيثُ شاءَتْ اي
لاحاجة لي بك * ونيز در جاهليت
در طلاق كفتندي اذهبي فلا انده
سربك * ودرزيدن وختن درز والفعل
من نصر
(سَرْبَها) بالفتح درز وسفره زديك
(سِرْب) بالكسر گله آهوان و
جماعت زنان ومرغان وراه و
كروه ومسلك وحال وشان ودل *
ومنه هو واسع السرب اي رخي البال
ويروي بالفتح وهو المسلك * ونفس *
ومنه هو آمن في سربه اي نفسه
* وبار ريا از خرما بنان
(سَرَب) بالتحريك سوراخ

جانوران دشتي وخانه كند زير
زمين وكياه وراه پوشيده وكاريز
كه از آن آب بباغ رود وآب كه در
مشك ريزند تا درز و الهاي آن
تر ونرم كرد در آب كه از مشك
روان كرد درزيكسر العين رآب
روان * ومحمود سربي بن عبد الله
بن احمد اصبهاني زاهد واعظ
وضوء سربيه خواهر او ومبشر سربي
بن سعد بن محمود محدثان اند
(سُرْبَة) بالضم مثل سرب وراه و
جماعت اسپان ما بين بيست تا سي
و رسته رز و موي ريزه ميانه
سينه تا شكم وجماعت خرما بنان
سُرَب بالضم جمع سُرُوب مثله * و
موضعي است
(سَرَاب) بالفتح نمايش آب
ومعرفة وكفطام نام ناقة بسوس *
ومنه المثل هو اشأم من سراب وقد
مرفي ب س س
(سَارِب) برپك جهت رونده
وظاهر ونمايان در مذهب و
مسلك خود
(سَرْبِي) كسكري موضعي است
بنواحي جزيره

(سُرَاب) بالضم دمي است
بمازندران
(اُسْرُب) كقنفذ وتشديد الباء
سرب
(مَسْرَبَة) بالفتح چراگاه مسارب
جمع * وحلقة دبر ويضم ر صمة
پيش دو راه
(مَسْرُبَة) بضم را موي ريزه
ميانه سينه تا شكم
(مَسْرُوب) آنكه در دماغ او دخان
سيم رسيده محصور كرده باشد
(ن) سَرَبَ سُرُوبًا) برپك جهت
رفت ورفت * وسَرَبَ الفَحْلُ)
متوجه چريدن شد * وسَرِبَ)
مجهولا درسوراخ بيني او دخان
سيم درآمد واو را زان كرفتكي و
تنك نفسي عارض كرديد
(س) سَرِبَتِ المَزَادَةُ سَرَبًا)
بالتحريك روان شد آب از آب
دستدان مزادة سَرِبَة بكسر الراء
نعت است از آن
(تَسْرِيب) گله گوداني و اسپ
واشتر وگله گله فرستادن يقال
سَرِّب علي الابل اي ارسلها قطعة
قطعة وازين سو وازان سو كنند

چاه وجز [illegible] از آب در مسلك نو
ريختن تاد رزها استوار كرده شد
(تَسَرَّب) در سوراخ در آمدن
(مُنْسَرِب) نيك دراز
(اِنْسِرَاب) در سوراخ شدن
يقال اِنْسَرَبَ الثَّعْلَبُ فی جُحْرِه
اي دخل # ودرا زشدن چيزی

س ر ب ج

(سُرْبُج) بالضم قبيلهٔ است از كراد
ازان قبيله است ابو منصور محمد
بن مهد ی سُرْبُجی كه او و پدر
او هردو محدث اند

س ر ب خ

(سَرْبَخ) كجعفر زمين فراخ وزمين
كه در آن راه كم شود
(سَرْبَخَة) خفت وسبكی ورفتار
نرم ودر نيم روز بجا يی شدن
(مهمله سِرْبَاخ) بالكسر بيابان
فراخ
(مهمله مُسَرْبَخ) بفتح با بيابان
دور ودراز

س ر ب ط

(مُسَرْبَطه) خربزهٔ دراز
باريك
(مُرَبِطَت البطيخة) مجهولا

در از وباريك كرديد

س ر ب ل

(سِرْبَال) بالكسر پيراهن يا زره
يا هرچه پوشيده شود
(سَرْبَلَة) بالفتح تن پيراهن دار
(سَرْبَلَه سَرْبَلَةً) بپوشانيد اورا
پيراهن
(تَسَرْبَل) پوشيد پيراهن را يقال
سربلته فتسربل

س ر ب ن

(سَارْبَان) بسكون راء جد والد
على بن ايوب بن حسن سيبويعی قمی
كه راوی اشعار متنبی است

س ر ت

(سُرْت) بالضم شهری است
بمغرب
(سُرْتَه) شهری است در اندلس
ازان شهراست قاسم بن ابی شجاع
سُرْتی محدث

س ر ت ح

(سِرْتَاح) بالكسر از صفات ناقه
نجيب راه و زمين نرم بسيار
روياننده گياه

س ر ج

(سَرْج) بالفتح زين ونام پسر

ابراهيم خليل عليه السلام از قنطورا
بنت يقطن ونام جماعتی ازان
جماعت است يوسف بن سرج
وصالح بن سرج ومحمد بن عثمان بن
سَرْج كه محدثان اند وموضعی
است
(سُرْجَة) بالضم موضعی است
نزديك سميساط ودهی است
بحلب وقلعهٔ است ميان نصيبين
ودنيسر
(سِرَاج) بالكسر چراغ سرج جمع
وآفتاب ونام شخصی وسراج
امتی ابو حنيفة قال الصغانی هو
موضوع # وسراج القطرب) كياهی
است كه تر تازه اند در شب مانند
چراغ می درخشد # وسراج الظلام
كنلس كه بيخ نباتی است # وسراج
القطوبل) نباتی است كه تا خشك
نشده باشد در شب درخشد
(سِرَاجَة) زين سازی
(سَرَّاج) كشداد زين ساز
ودروغ كوی وزين فروش
(سُرَيْج) كزبيرونام آهنگری
وابوسعيد محمد سُرَيْجی بن قاسم بن
سُرَيْج وابوالعباس احمد سريجی

بن عمرو بن سُرَيج دانشمند قراق
و هیثم سُرَیْجی بن خالد دانشمندان
اند و سریج بن یونس بن ابراهیم
محدث و نیکوترین بندگان
خدای است
(سُرَیْجِیَّة) شمشیرهای ساخته
سُرَیج منسوب است بوی
(سَرُوج) کصبور شهری است
نزدیک حران
(سُرْجُج) کترتب دائم و پیوسته
(سُرْجُوج) بالضم احمق
(سُرْجُوجَة) سرشت که مردم
بران آفریده شده است سِرْجِیْجَة
بالکسر مثله
(مَسْرَجَة) بالفتح چراغدان
و یضم
(ن سَرَجَتْ شَعْرَهَا) بافتن
موی را * (سَرَج) دروغ گفت
(س سَرِجَ وَجْهُهُ) نیکو و روشن
شد روی او * (وسَرِجَ فُلَانٌ)
دروغ گفت
(أَسْرَجْتُ الْفَرَسَ إِسْرَاجاً) زین
نهادم اسپ را * (ونیز اسراج) روشن
کردن چراغ و روا کرفتن آن
(تَسْرِيج) بوی بافتن و زیبا و

نیکو گردانیدن

سرجم

(سَرْجَم) بالفتح دراز بالا

سرجن

(سِرْجِين) بالکسر سرکین معرب
است سِرْقِين مثله

سرح

(سَرْح) بالفتح ستور چرنده و
درختها است بزرگ و بلند و
هر درخت بی خار یا هر درخت
دراز و بلند سَرْحَة یکی * و
کوز اکرد خانه ونام موضعی ونام
شخصی * (وذوالسَّرْح) وادی
است میان حرمین وعمرو سَرْحی
بن سواد واحمد سرحی بن عمرو
بن سَرْح و پسرش عمرو سرحی
ونبیره‌اش عبدالله سرحی محدثان‌اند
* وعبدالله بن سعد بن ابی سرح
شخصی است که نبی صلی الله
علیه وسلم بروز فتح مکه خون او را هدر
فرموده واو را آن روز کشته نشد
* (ونیز سَرْح) بالفتح بچرا گذاشتن
ستور را وچریدن ستور سُرُوح
مثله یقال سَرَحَتْ المال سَرْحاً و
سَرَحَتْ هی سُرُوحاً لازم متعد

درپیچ زدن وروان وجاری شدن
بول و بیرون کردن آنچه در سینه
بود وفرستادن ورها کردن و
العقل من فتح فی المل
(سَرْحَة) زن دراز بالا و خرمادۀ
نوجوان که هنوز بار دار نکرده یا
ونام سکی ونام جد عمر بن سعید
محدث ونام موضعی یا آن بشین
وحیم است
(فرس سُرُح) بضمتین اسپ
شتابرو * (ناقة سُرُح) شتر مادۀ
رام * (ولدت سُرُحاً) وبفتح بآسانی
زاد * (وعطاء سُرُح) عطای بی
درنگ * (ومشیه سُرُح) رفتار
نرم * و آبی است مر بنی عجلان را
(سُرْحُوحَة) بالضم خو یقال لهم
علی سُرْحُوحَة واحدة یعنی اخلاق
ایشان مساوی وبرابر است و
بر یک خلق اند
(سَرَاح) کسحاب طلاق اسم است
تسریح را * وفی المثل السَّراح من
النجاح و نام جد ابو حفص بن
شاهین و کقطام نام اسپی
(سَرِيح) کامیر آسان و نرم * و
(بول سَرِيح) کمیز روان * و

فرس سَرِيح) اسپ بی زین
(سَرِيحَة) كسفينة دوال كه بدان
نعل و مانند آن در زنند و خط
دراز از خون و راه روشن از زمین
فلك بسیار درخت و پاره از جامه
سَرَائِح جمع سَرِيح مثله * و ابو
سَرِيحَة * كنيت حذيفه بن اسید
صحابی است
(سَرَّاح) ككتان نام اسپ معلق
بن حنتم
(سَارِح) ستور چرنده * سارحة
مثله * و گویند مَا لَهُ سَارِحَةٌ
وَلَا رَائِحَةٌ) یعنی نیست او را
چیزی
(سِرْحَان) بالكسر گرگ سرحال
مثله سرحانة مونث و شیر بیشه
و نام سگی و اسپ عمارة بن حرب
بحتری و اسپ محرز بن نضلة و
میانه حوض سَرَاحِين جمع سِرَاح
بالكسر و الفتح مثله * و نام مردی
* و منه المثل سَقَطَ العشاء بِهِ على
سرحان و الاصل انه خرج یطلب
العشاء فسقط على ذئب فاكله * و
ذَنَبُ السِّرْحَان) صبح كاذب
(سِرْيَاح) بالكسر دراز و ملخ و سگی
است * و اُمُّ سِرْيَاح) نام زن
دراج بن زرعه صحابی امیر مكه
(مَسْرَح) بالفتح چراگاه مَسَارِح
جمع
(مِسْرَح) كمنبر شانه * و سودة
بنت مِسْرَح) صحابیه است
یا آن بشین است
(مَسْرُوح) نام مردی و نمایش
آب * و ذو المسروح) موضعی
است
(س) سَرِحَ) سهل برآمد در امور
خود
(مُسَرَّح) كمعظم نام شخصی * و
بنو مُسَرِّح) كمحدث بطنی است
(تَسْرِيح) بچرا گذاشتن ستور *
و تَسْرِيحُ الْمَرْأَةِ) طلاق دادن زن را
و آسان نمودن و كشادن موی
و فرو هشتن آن
(مُنْسَرِح) مبنیا للفاعل مرد
با هم پا كشاده ستان خفته و برهنه
و نام بحری از عروض و اسپ شتاب
رو و المونث بالهاء

سرحب

(سُرْحُوب) بالضم اسپ بزرگ
هیكل قال الجوهری توصف به الاناث
دون الذكور * و رجل سُرْحُوب)
مرد دراز بالا و شغال و دیوی است
كور كه در دریا سكونت دارد و لقب
ابو الجارود امام فرقه جارودیه
و وی را حضرت باقر صادق رضی الله
عنه بدین لقب ملقب كرده * و
سُرْحُوب مُرْحُوب) كلمه است
كه بدان میش ماده را بوای
دوشیدن خوانند

سرخس

(سَرَخْس) بفتحتین نام شهری
است بزرگ بخراسان و آن نهری
ندارد

سرد

(سَرْد) بالفتح درز ادیم دوختن
و سوراخ كردن و زره بافتن و پی هم
نقل كردن حدیث را و پی هم
داشتن روزه را والفعل من نصر * و
نیز سَرْد) اسم جامع است مر زرهها
و حلقهها را و موضعی است ببلاد
ازد * و قیل فی الاشهر الحرم ثلثة
سرد و هو ذو القعدة و ذو الحجة
و المحرم و واحد فرد و هو رجب
* و سَرْد رود) دهی است
بهمدان

(سِرَاد) بالکسر درزد و ختن اد بم ز ارا آنچه بدان دوزند نعل وخلال

(سِرَاد) کسحاب غورهٔ خرما سخت شده خرما بن که از تشنگی خشک و پژمرده باشد

(سَارِدَةُ بن تزید بن جُشَم) انصاري النسب است

(سُرْدُد) کقنفذ وادي است بتهامه ودران لغات است سُرْدَد کجندب وسَرْدَد کجعفر

(سَرِید) کامیر درفش

(سَرْدَانِیَة) بیا مخفف جزیرهٔ است بزرگ بدریاي مغرب

(مَسْرُود) درزد وخته و زره با ثقبه وزره ثقبه دار یقال خرز مسرود ودرع مسرودة

(مِسْرَد) کمنبر آنچه بدان دوزند ✱ وقولهم هو ابن مِسْرَدٍ) دشنام است مرعرب رایعنی ایر پسر کنیز یا پسر مغنیه است

(س) سَرِدَ) پی در پی روزه کرد

(اَسْرَدَ النخلُ) صاحب غوره سخت شده کردید خرما بن

(مُسَرَّد) کمعظم زره با فته ودرز دوخته

(تَسْرِید) درزدوختن ادیم وسوراخ کردن ونیکو روان ونقل کردن سخن را وپی در پی داشتن روزه

(سَرَنْدَی) مرد شتاب در امور خود سخت وتوانا والمونث بالهاء ونام شاعری از تیم

(مُسْرَنْدِی) غالب وبرتر

(اِسْرَنْدَاهُ) غالب آمد اورا وبلند کردید

س ر د ب

(سِرْدَاب) بالکسر خانه که در زیر زمین سازند براي کرما معرب است

س ر د ج

(سَرْدَجَهُ سَرْدَجَةً) برخود کذاشت اورا

س ر د ح

(سَرْدَح) بالفتح زمین نرم مستوي وهموار وجای نرم که کیاه نمی رویاند یا عام است

(سِرْدَاح) بالکسر شترمادهٔ دراز یا شترمادهٔ نجیب یا بزرگ هیکل یا فربه پر کوشت یا توانا وسخت تمام خلقت سَرَادِح جمع ✱ و درختان موزسرداحة یکی وجای نرم که کیاه در ان بروید

(سُرْدَاحَة) شترمادهٔ بزرگ یا فربه پر کوشت

(مُسَرْدَح) بفتح بر سر خود کذاشته

(سَرْدَحَهُ سَرْدَحَةً) برخود کذاشت اورا

س ر د خ

(سُرَادِخ) کعلابط خرماي تر نهادهٔ سُرْدُوخ مثله

س ر د ق

(سُرَادِق) کعلابط سراپردهٔ سُرَادِقَات جمع ✱ وخیمه از پنبه وغبار بلند رفته ودود بلند بچیزي کرد کرفته یا عام است وهرچیز که محیط چیزی باشد

(بیتٌ مُسَرْدَق) خانه با سراپردهٔ یا آنکه بالا ورپایین آن هردو پرده کشیده باشند ✱ ومنه قوله یذکر ابرویز وقتله النعمان بن المنذر تحت ارجل الفیلة ✱ هو المدخل النعمان بیتاً سماؤه

* صد زرا لغيو لي بعد بيت مسردق *

سردل

(سردال) جوز رومی بلغت اندلسی

س ر ر

(سر) بالكسر راز و پوشيده خلاف جهر اسرار جمع * وفي المثل ما يوم حليمة بسر را مري كويند كه مشهور باشد ومن كورا ست در رحل م * وجماع و نره مرد ونكاح و اشاي نكاح و زنا و فرج زن وشب اول ماه يا آخر ماه يا ميانه ماه واصل و زمين نيكو و جوف هرچيزي وخالص وكزين نسب و بهترين آن وخالص هرچيزي و ميانه آن * ومنه هو في سر قومه اي اوسطهم وخط وشكن كف دست و يضم اسرار جمع * و ميانه وادي و بهترين جاي در وي اسرة جمع * و وادي است در راه حجاز بصره طول آن مسافت سه روزه راه است وروستايي است بيمن و موضعي است ببلاد تميم و وادي است در بطن حلية وموضعي است بنجد مرا مدار * وقولهم ولد له ثلثة على سر اي على سرر كعنب وقتى كويند كه سه فرزند نرينه پيدا شود ازرا و ميان انها خلط انثى نبود * ورتقة السرين) دهى است بر ساحل ميان حلي وجده

(رجل برسر) مرد شادمان كننده و نيكو و پوشيده نيكى كننده يقال هو برسر اي يبرو يسر و قوم برون ميرين * وسر جاهلا) لقب شخصي است مانند تابط شرا

(سر) بالضم دهى است بري از ان ده است زياد بن على و موضعي است انجا زيد با رمزينه وانچه بريده شود از ناف كودك اسرة جمع يقال عرفت ذاك قبل ان يقطع سرك ولا تقل سرتك لان السرة لا تقطع وهي الموضع الذي قطع منها السر * وسر من راى) بضم سين را شهري است در ان لغات است سر من راى بفتح سين وراو بفتح سين و ضم را وسامرا بالقصر ومده البحتري او كلاهما لحن وساء من راى و اين بدان جهت است كه هركاه معتصم در بناي آن عمروغ كرد كران شد بناي آن بر لشكريان پس هركاه بالشكر انجا رفت همه لشكر از ديدن آن مسرور شدند پس اين اسم بران لازم شد و نسبت بسوي آن سامري آيد وسامري وسري وازان است حسن سري بن على بن زياد كه محدث است

(سرة) بالضم ناف سرات وسرر كصرد جمع * و ميانه وادي و بهترين جاي در وي و ميانه هرچيزي * وسرة الحوض) قرارگاه آب در تك حوض * وامرأة سرة) زن شادان

(سرر) بالتحريك خطوطهاي كف دست و شكنهاي آن و يضم اسرار جمع وآنچه بريده شود از ناف كودك و ميانه چيزي وجوراحت كركره واخرين شب از ماه يا ميانه آن

(سرر) كصرد موضعي است و پوست صار وغ وكل و خاك كه بروي چفسيده باشد و موضعي است نزديك مكه دوزان درختى بود كه هفتاد نبي را در زير آن درخت

ناف بریده اند یعنی در زیر آن درخت متولد شدند # واخر شب از ماه یا میانهٔ آن

(سِرَر) کعنب آنچه بریده شود از ناف کودك وپوست سار روغ ومکل وخاك که بروی چفسیده باشد وآخر شب از ماه وشکنهای کف دست وپیشانی اسرار جمع اسارير جمع الجمع

(سُرِّيّة) بالضم داه قراشی وهی منسوبة الی السر بالکسر للجماع وهذا من مغیرات النسب سراری جمع

(سُرُر) بضمتین سر شاخ گیاه

(سُرُور) بالضم شادی اسم مصدر است واطراف شاخهای ریاحین ومعرفة شهری است بقهستان

(سَرَار) بالفتح گزین نسب وخالص آن وآنچه بریده شود از ناف کودك وغورهٔ خرما و آخرین شب از ماه ووادی است در بطن حلمه # وسَرار الوادی بهترین جای وادی

(سَرارة) بالفتح خوبی چیزی و خلوص وبهتری وپاکیزگی آن والفعل من کرم # وسَرارة الوادی بهترین جای از وادی وگزین نسب وبهترین آن ووادی است در بطن حلمه

(سِرار) ککتاب موضعی است بحجاز وآبی است نزدیک یمامه وموضعی است ببلاد تمیم وشکنهای کف دست وپیشانی اسرة جمع # وآخرین شب از ماه وبفتح وآنچه بریده شود از ناف کودك

(امرأة سارّة) زن شادمان کن

(اَسَرّ) آنکه در کار کسی دخل کند ونا خوانده در آید ومیان کاواك وشتر که کرکره آن مجروح باشد

(سُرّاء) ممدودة مضمومة مشددة وبفتح آبی است نزدیک وادی سلمی در تکستانی است کل آمیخته نزدیک وادی ارل ونام سُرّ من رأی

(سَرّاء) بالفتح والتشدید شادی ونیکویی وشتر مادهٔ بیمار کرکره ونی میان کاواك یا عام است وزمین نیکو رویانندهٔ گیاه # وسَرّاء بنت نبهان صحابیه است

(سَرِیر) کامیر موضعی است بلد بیانه بنی دارم یابی کفانه وملکتی است میان بلاد لان وباب الابواب و اورا پادشاهی است بر سر خود ردیف وملتی جداگانه ووادی است وتخت اسرة وسُرُر ککتب جمع سُرَر کصرد مثله عند البعض # و قرارگاه مراز کردن وملك ونعمت وفراخی زندگانی واصل وقوام هر چیزی وجنازه بی مرده وآنچه بر پشته باشد از ریگ وخوابگاه وبیه گیاه بردی

(سَرِیرة) کسفینة راز سرائر جمع

(سُرَیر) کزبیر وادی است بحجاز رد. ها نه جوئی است نزدیک جابر که کشتیهای حبشه را که جلیله آیند آنجا لنگر کنند

(ابو سُرَیرة) مانند ابو هریره همیان مدلها است ومنصور بن ابو سریره شیخ است مر ابن المبارك را

(سارُوراء) شادی

(سَرّی) کسکری نام دختر نبهان غنویة صحابیه است

سرير) كجهين موضعي است
...
ابن كشير كه شيخ است مرطبرانی را
(سُرْسُور) كعصفور دانای بزرك
بسيار درآينده درامور وپيكان
دوك ردوست ويارخاص * ويقال
هو سرسور مال يعني نيكو سياست
كنندهٔ شتران است
(مَسَرَّة) بالفتح اطراف الرياحين
(مِسَرَّة) بكسر ميم آلة را زو آن
نا شوره باشد يك سروی در دهان
كوبنده و يك سر آن در كوش
شنونده
(سَسَارٌ) بتشديد يد را قلعهٔ است
بيمن وتخفيف آن لحن است
(أَسَارِير) خوبی روی وسرد ور
رخسار
(مَسْرُور) ناف بريده
(ن) سَرَّه سُرُوراً وسُرّاً بالضم وسُرّى
كبشرى وتَسِرَّةً ومَسَرَّةً شاد كرد
اورا * وسُرَّ هو مجهولا شاد كرده شد
* وسَرَّ الزَّنْدَ سَرّاً بالفتح چوب
را در زير منك آتش زنه كرد
تا آتش بكيرد * ويقال سُرَّ زندك
فانه اسرّ ای اجوف يعني برا بر

ما زنده را كه زندك تو ميان تهی است
است * وسَرَّ الصَّبِيَّ ناف بريد
كودك را * ونيز سَرَّ نيز زدن بوناف
وچوب نهادن درميان آتش زنه
* وسَرَّه شاد باد كفت اورا
(س) سَرَّ بيمار ناف كرديد * و
سَرَّكَ شادمان كرد ترا ونيكی نمود
(سَرْسَرَ الشَّفْرَة) تيز كرد
كارد را
(تَسَرْسُر) تنك بافی جامه رباندك
ريسمان با متن
(أَسَرَّه) پوشيد آن را وپنهان
نمود وظاهر كرد از لغات اضداد
است * وأَسَرَّ إِلَيْهِ حَدِيثاً
رسانيد بسوی وی سخن را * و
أَسَرَّ إِلَيْهِ بِسِرِّهِ در ميان نهاد
باوی راز خود را
(سَرَّهُ الماءُ تَسْرِيراً) تا بناف
رسيد آب اورا
(مُسَارَرَة) با كسی راز كفتن
(تَسَارُّوا) با كسی راز كفتند
(تَسَرَّرَها) سريه كرفت آن را
تَسَرَّاها بالقلب مثله
(اِسْتَسَرَّ) پنهان شد * ونيز
اِسْتِسْرَار سريه كرفتن

س ر س

(سَرِس) كنف نامرد يا آنكه
جماع نكند يا ورا فرزندی نشود
وكشنی كه بارد ارنكرد اند ناقه است
ومرد زيرك وهوشيار ونكهبان
چيزی كه در دست وی است
سِرَاس بالكسر جمع
(سَرِيس) كامير بمعنی سرس است
در همه سُرَسَاء كامراء جمع
(سَرُوس) كصبور شهری است
بافريقيه را هل آن اباضيه اند
(س) سَرِسَ سَرَساً بالتحريك
نامرد شد يا جماع نكرد يا فرزندی
نشد اورا * وسَرِسَ الفَحْلُ باردار
نكرده كشن * وسَرِسَ فلان
بدخوی شد ودانا وهوشيار كرديد
سپس نادانی
(مُصْحَفٌ مُسَرَّس) كمعظم
مصحف درست مجموع شيرازه
بسته

س ر ط

(سُرَط) كصرد ... دلير وبسيار
خوار كلان لقمه
(سُرَطَة) كهمزة زود فرو برنده
(سِرَاط) بالكسر راه يا راه روشن

بدان جهت که رونده در آن ناپدید شود مانند غیبت طعام فرو برده و الصاد اعلى للمضارعة والسين الاصل * وقول من قال بالزاء مخلصة خطأ خطأ

(سُرَاط) کغراب شمشیر بران.

(سُرَاطِیّ) بالضم بسیار خوار * و سیف سُرَاطِیّ شمشیر بران

(سِرْوَاط) بالکسر بسیار خوار

(سَرَطَان) محرکة خرچنگ * سه مثقال خاکستر آن که در دیگ مس بدون قلعی سوزانیده باشند با آب یا شراب یا نصف وزن آن جنطیانا بنوشند در رفع سم سگ دیوانه نفع بسیار بخشد و چشم او را اگر بر صاحب تپ نوبت ببندند شفا یابد و پای او را اگر بر درخت آویزند همه بار آن بدون علت بیفتد و گویند تعلیق پای او بر درخت باردار جهت حفظ سقوط آن و گوشت آن مدقوق را نفع دهد * و سرطان بحری خرچنگ دریایی است چون از آب برآرند متحجر شود و آن سنگی است بقدر سرطان نهری سوخته آن در سرمه و سنون جهت سفیدی دندان و جلای دندان مفید * و نیز (سَرَطَان) نام برجی است در آسمان و ورمی سخت بسیار بلند که از سودای سوخته و صفرا پیدا شود اول بقدر دانه نخود نمایان شود سپس آن بقدر خربزه و کلان از آن هم گردد و بران عروق مانند پای خرچنگ دیده شود و درین هنگام امید به شدن آن نیست و تدارکی برای آنست که تا ازین کلان تر نشود و علتی است که بر پیوند سم ستور پدید آید و خشک گرداند یا آنکه برگرداند سم آن * و تیزقدم و بسیار خوار کلان لقمه و سخت دلیر * و فی المثل الاخذ سرطان والقضاء لیان ای یاخذ الدین فیبتلعه فاذا طولب للقضاء اضرط به

(سُرَیْطَاء) کرتیلاء نوعی از آش مانند حریرة * و فی المثل الاخذ سُرَّیْطی والقضاء ضُرَّیْطی مضمومتین مشددتین مقصورتین در حق شخصی گویند که در ادای دین تهاون ورزد و تعلل پیش آرد یعنی گرفت و بآسانی فرو برد و وقت تقاضا باد تیز داد یعنی ادای آن ممتنع و دشوار [illegible] * و در این لغات است سُرَّیط وضُرَّیط کقُبَّیط و یخفف و سِرِّیطی و ضِرِّیطی کخلیفی و سُرَیْطًا و ضُرَیْطًا مضمومتین مخففتین

(سِرْطِیط) بالکسر بسیار خوار کلان لقمه

(سِرِطْرَاط) بکسرتین پالوده وافروشه

(مِسْرَط) کمنبر راه گذر طعام در حلق * (مَسْرَط) کمقعد مثله

(ن س) سَرَطَهُ سَرَطًا و سَرَطَانًا محرکتین فرو خورد لقمه وجز آن را

(تَسَرَّطَهُ) فرو برد آن را

(اِسْتِرَاط) فرو خوردن لقمه وجز آن * و فی المثل لا تکن حُلْوًا فتُسْتَرَط ولا مُرًّا فتُعْقَى

(اِنْسَرَطَ فِی حَلْقِهِ) بآسانی فرو شد در گلوی او

س ر ط ع

(سَرْطَعَ سَرْطَعَةً) سخت دوید از ترس و بیم

س ر ط ل

(سَرْطَل) کجعفر دراز مضطرب الخلقة

(سَرْطَلَة) بالفتح درازی بانحافت جثه واضطراب بنیه

س ر ط م

(سَرْطَم) کجعفر وزبرج دراز بالا بلند آواز واضح کفتار فراخ حلق زود فروبرنده با جسامت جثه وفخامت خلقت* وکزبرج بسیار سخن‌ور ومتکلم بلیغ

س ر ع

(سَرْع) بالفتح ویکسر شاخ تر رز بدان جهت که نازک می شود و شاخ تر از هر درخت که باشد.

(سِرَع) کعنب ویحرک شتاب یقال اعجبنی سِرَعه* وقولهم السِرَع السِرَع) کلمة است که بدان بر سرعت انگیزند مثل الوحی الوحی یعنی بشتاب بشتاب

(سُرْعَة) بالضم شتاب نقیض بطء یقال عجبت من سُرْعَةِ ذلك

(سَرِیع) کامیر شتابنده سُرعان بالضم جمع وشاخ تر افتاده از درخت بنام سِرْعان بالضم والکسر جمع* وقوله تعالی والله سَرِیعُ الحِسَاب

ای حسابه واقع لا محالة او لا یشغله حساب عن حساب ولا شیء عن شیء او تُسرع اعماله فلا یبطئ شیء منها عما اراد سبحانه لانه بغیر مباشرة ولا علاج فهو بحسب الخلق بعد بعثهم وجمعهم فی لحظة بلا عد ولا عقل وهو اسرع الحاسبین* و نام بحری از بحور شعر* (سَرِیع بن عمران) شاعر است وابوسریع درخت عرفج است یا آتش عرفج

(سَرِیعَة) کسفینة چشمه‌ایست

(سُرَاعَة) بالضم شتاب یقال حجر سُرَاعَة ای سریعة

(سَرْعَانَ ذَا خُرُوجاً) مثلثة السین ای سَرُعَ ذا خروجا فتحهٔ عین سرع را بنون سرعان داده‌اند پس مبنی بر فتح شد و سَرْعَان گاهی خبر محض واقع شود وگاهی خبر متضمن معنی تعجب* وازانست لَسَرْعَانَ ما صنعت کذا ای ما اسرع* واما سَرْعَانَ ذَا اِهَالَةً واصله ان رجلا کانت له نعجة عجفاء ورُغامها یسیل من منخریها لهزالها فقیل له ما هذا فقال ودکها فقال السائل ذلك و نصب اهالة علی الحال ای سَرُعَ

هذا الرغام حال کونه اهالة او تمییز علی نقل بر نقل الفعل کقولهم تصبب زید عرقا والتقدیر سرعان اهالة هذه واین مثل در حق شخصی کویند که خبر وجود چیزی را پیش از وقت آن دهد* وسَرَعَان الناس) محرکة اوائل مردمان وسبقت وپیشی کیرندگان در کاری واوائل اسپان که سبقت کرفته باشند وگاهی ساکن هم آید در هر دو* ور زه کمان یا سرعان پی هر دو جانب استخوان پشت است بر شکل موی مجتمع پس آنرا از کوشت پاك کنند وازان زه کمان های عربیه سازند سَرَعَانَة یکی یا سرعان زه قوی ومحکم یا پی که فراهم می آرد اطراف پرها را یا موی فراهم آمده در کردن اسپ یا پاشنهٔ آن یا زه که از کوشت پشت سازند وماسوای مذکور ساکن الرای است

(مَرْوَعَة) بالفتح پشته ریك کرد* ومنه ما خذ تهم بین سروعتین* و دهی است بمر الظهران وکوهی است بتهامه* وابو سَرْوَعَة) رقد تضم الراء عقبه بن حارث صحابی

است
(سَرعَرَع) شاخ تر از سرجه باشد
ودراز بالا وجوان نازک ونرم
(سَرَاوِع) علی الجمع موضعی
است
(اَسَارِیع) شاخهای ریزه که از بن
درخت برآید وگاهی نرم وترش
آن خورده می‌شود از آن اری دندان و
درخت یکی آن وخطوط ونقشهای
کمان وپارهای سیم وزر کذا حته #
ومنه فی صفته صلی الله علیه وسلم
کان عُنقه اساریع الذهب ای
حمائله وکرمکها است صیقل رنگ
سرخ سرکه در ریگ رد وادی
ظبی یافت شود در دندان انگشتهای
زنان را درنزاکت وجزآن تشبیه
دهند أُسْرُوع بالضم واحد آن
است یُسْرُوع بالیاء مثله
والاصل یَسْرُوع بالفتح ضم اتباعا للراء
یا اَسْرُوع پیه باطن پای ودست آهو
است
(مِسْرَع) کمنبر مرد شتابنده بسوی
خیر یا شر
(مِسْرَاع) بالکسر بسیار شتابان ن
بسوی نیکی یا بسوی بدی مَسَارِیع
جمع # ومنه الحدیث مسَارِیع فی
الحرب یعنی نیک شتابان
(ك) سَرُعَ سُرْعَةً بالضم وسِرَعًا
کعنب بشتافت وسرعت نمود
(اِسْراع) شتافتن صلته‌فی یقال
اسرع فی السیر یعنی بشتافت کسرع
وهو فی الاصل متعدٍ کانّه ساق نفسه
بعجلة واسرع المصنف غیر انه لما کان
معروفا عند المخاطبین استغنی عن
اظهاره # ومنه الحدیث فلیسرع
المشی # وصاحب ستور شتاب
رو شدن یقال اسرعوا اذا کانت
دوابهم سِراعا
(مُسَارَعَة) شتافتن صلته بالی
(تَسَارُع) شتافتن یقال تسارع
الیه یعنی بشتافت بسوی او
(تَسَرَّعَ اِلَی الشر) بشتافت
بسوی بدی

سرعب

(سُرْعُوب) بالضم راسو

سرعف

(سَرْعَفَة) نیکو پرورش دادن
کودک را یقال سرعفت الصبی یعنی
نیکو ساختم غذای کودک را
(مُسَرْعَفَة) گفتدر نازک ونیک
گوشت # (مُسَرْعَفَة) مؤنث وآنست
دراز بالا یا عام است وزن بود یا زن
نازک اندام وسلخ و کَرمها
جامه خوار
(تَسَرْعَفَ الصَّبِیُّ) نیکو پرورش
یافت کودک

سرغ

(سَرْغ) بالفتح شاخ رز سُرُوغ
جمع # وبدون الف ولام موضعی
است نزدیک شام میان مُغِیثَة و
تبوک یصرف ولا
(سَرْغَی سَرْطَی) کسکری دهی
است بجزیره یا بمصر
(س) سَرِغَ سَرْغًا) خورد خوشه
انگور را با بن آن

سرف

(سَرَف) بالتحریک افزونی کردن
در خرج مال وجاه وحد نگذشتن و
ماندن چیزی را غفلت وفراموش
نمودن وخطا کردن وخطا وچیزی
مثل کرم کی وخزیصنی برصی
وماند آن # وفی الحدیث ان للحم
سَرَفا کسرف الخمر ای الضراوة
والفعل من فرح # وسرف وسرفه
وفی الحدیث ... [illegible]

نبتة ذات ثمر فيه موضع ... مرف رجل وشجر وزرعها بالشام ... * وسوف نام جد محمد بن حاتم محدث * ونقب ماء الحوض مرفا رفت آب حوض ازمجاری آن

(مرف) ككتف موضعی است ... يك تنفيم * ورجل مرف الفؤاد) مرد غافل دل خطا کار

(أرض مرفة) كفرحة زمين مرفه ناك

(مرف) بضمتين چيزی است صپيل كه ببافته كرمك ابريشم ماند

(مرفة) با لضم مورسپيل كه از ريزهای چوب خانه سازد ودران در آيد وبميرد * ومنه المثل هو اصنع من مرفة

(أمرف) بالضم معرب معرفه را نيست

(مروف) كصبور ... ولنوك

(مريفه) كمعظمه درختان ...

(...) ... ميان ...

...

مرفل

سال است در كمال خوبی واستحكام وازان شهر است قاضی ابو سعيد حسن سيرافی نحوی بن عبد الله بن المرزبان شارح كتاب سيبويه وپسرش ابو محمد يوسف سيرافی النحوی بن حسن معروف را بن المرزبان

(ك) مرفت المرفة الشجرة مرفا بالفتح هو ونصوفه مرك درخت را * ومرفت الام ولدها پرورش بد كرد مادر بچه وابافزونی شير

(مسرف) كمحسن بيجا خرج كنند وولقب مسلم بن عقبه مری صاحب جنك حره بدان جهت كه دران جنك از حد در كذشته بود

(إسراف) بی فائده ونی كزاف خرج كردن يا بيجا وبی محل زر در غير طاعت خرج كردن وخوردن چيزی كه حلال نيست ودر كذشتن از حد ميانه

(إسرافيني) نام ...

مرفع

(مرفع) كجعفر نام شيطان

مرفل

(اسرافيل) بكسر همزه يا مرشته ...

مرق

است لغة فی اسرابين الاصمعی ... واسما فيين واسرافيين مضاف ... ابل وقيل هما سی همزته اصلية

مرق

(مرق) ككتف ... مرقة بالتاء ويفتح مثلها

(مرق) محركة ... حريرو يا حرير سپيد مرقة يكی معرب سره

(مرقة) محركة اقصی آبی است بعاليه

(سارق) دزد ونام مردی * ر فی المثل سرق السارق فانتحر

(سراقة بن كعب) كثمامة وسراقة بن عمرو وسراقة بن الحارث وسراقة بن مالك بن الجعشم وسراقة بن ابی الحباب وسراقة بن عمرو وسراقة ذو النون صحابيانند * وسراقة بن جعشم نيز صحابی است بر قول جوهری وفی القاموس انه ابو جده

(سرق) كسكر موضعی است بسنجار ... است باهواز * وسرق بن اسد ... صحابی است وكان اسمه الحباب فابتاع سرق بعيرا ... فلم ... جلبه ...

ليخرج ابنه بثمنهما فخرج
من اسباب الآخر وهرب فلما اخبر به
النبي صلى الله عليه و سلم قال
للمشتري فلما اتى به قال له انت
سُرَّق كان يقول لا احب ان ادعى
بغير ... نى رسول الله صلى الله
عليه وسلم * واحمد بن سُرَّق
مروزي اخباري است
(مارُوق) دهى است بروم
(سوارِق) زرافه برة قفل والسوارق
الجوامع جمع سارقة است
(سوارِقيَّة) بياء مشدد دهى
است ميان حرمين شريفين
(سِرْقين) سركين معرب آن
است
(سُرَّاق) بتشديد يدرا نام مردى
(اِسْتبرَق) ديباى كنده ومعرب
استبره ...
(مَسْرُوق) دزديده ونام پدر
سعيد تابعى ومسروق بن اجدع
تابعى است ومسروق بن المرزبان
محدث است
(ض) سَرَق الشيء سَرَقًا
وسَرَقة بفتحتين وسَرِقًا وسَرِقة
بكسر الراء وسَرْقًا بالفتح دزدي كرد
وربما قالوا سرقه مالا
(س) سَرِق سَرَقًا پوشيده شد *
وسَرِقت مفاصله سست وفرو هشته
شد بند اعضاي او
(مُسْرِق العنق) كمحسن كوتاه
گردن
(مُسْرُقان) بكسر ميم ... وفتح
موضعى است
(اَسْرَق اِسراقًا) سست وضعيف
گرديد * واَسْتَرق منهم السمع
ماندن از آنها وپنهان شد تا بروده
(مُسارَقة) دزديده نگريستن
سوى كسى يقال هو يسارق النظر
اليه اي يطلب غفلته لينظر اليه
(تَسْرِيق) بدزدي نسبت كردن
كسى را
(مُسْتَرِق) ناقص ضعيف الخلقت
و پنهاني گوش دارنده سخن
كسى را * ومُسْتَرِقُ العُنُق
كوتاه گردن
(اِسْتِراق) دزدي كردن وگوش
داشتن پنهاني سخن كسى را
(تَسَرُّق تَسَرُّقًا) ... اندك اندك
دزدي كرد
(انسرقت مفاصله) سست
شد بند هاى اعضاى او

سرقط

(سَرَقُسْطَه) بفتحتين ...
شهريست باندلس سرقسطى
منسوب است بآن * وشهرى است
بنواحى خوارزم

سرقع

(سُرْقُع) كقنفذ نبيذ ترش

سرك

(سُرْكُوك) كعصفور شتر لاغر
(سَرُوكَة) بلغزيدن و درنگى
وسستى در رفتار از لاغرى
يا ماندگى * تَسَرُّك مثله في
الكل
(س) سَرِك سَرَكًا سست شد
تن او وبعد قوت وتوانائى

سرم

(سَرْم) بالفتح ...
... از جر كنند ... سَرْمًا ...
(سُرْم) بالضم دهان روده
مستقيم كه مخرج ثفل است
(سرم) بالتحريك درد كون
درد كون كردن والفعل من سمع
(سُرْمان) بالضم زنبور ...
(تَسْرِيم) ... كردن

(مُتَمَرِّمَة) پاره پاره و جماعت
الابل متمرّمة [illegible]
(تَمَرُّم) [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
حلب [illegible]

مرمط

(مَرْمَط) بالفتح [illegible] دراز هیکل
[illegible]
مثله
(تَمَرْمُط) کمسو بر شتر دراز
هیکل و پوست کوسپند که دران
سخیلة [illegible] و مانند آن
که بدان چیزی را [illegible]
[illegible]
(جمل مُمَرْمَط) شتر دراز هیکل
(تمرمط القمر) [illegible]
گردیدن [illegible]

مرمق

(مَرْمَق) بالفتح [illegible]
[illegible] است [illegible]
[illegible]
آن [illegible] است مر
[illegible] آن [illegible]

* و بدون لام [illegible]
با صطغر
(سَرمَقان) بالفتح [illegible]
بهرات و بسرخس و [illegible]

مرنج

(مَرنج) کسفند [illegible]
[illegible] که [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
است که آن را [illegible] هم
گویند و در [illegible] بکار آید
و نفع [illegible]

مرندب

(مَرَنْدِیب) جزیرهٔ است بزرگ
در هند و دران کوهی است که بران
آدم علیه السلام هبوط نموده

مرند

(مَرَنْدی) درخت [illegible]
در امور [illegible]
مذکور است [illegible]

مرنف

(مُرُنُوف) کعصفور [illegible]
(مرناف) [illegible]

مرول

(مَرَاوِیل) ازار [illegible]
معرب [illegible] آید
(مَرَاوِیلات) جمع [illegible] جمع سراویل
و مراولة یا سرویل بالکسر است
[illegible]
بنون [illegible] است [illegible]
(تَسَرْوَال) [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
فرمودید * (مَرَاوِیلُ الطَّلْوَل)
نوعی از [illegible]
(فرس مُسَرْوَلٌ) اسپ که سپیدی
قوایم آن ازباز و ورا نهاد در گذشته
باشد
(حمامة مُسَرْوَلَة) کبوتر پا پر
(مُسَرْوَلَة) ازان بپوشانید م
ازرا
(تَسَرْوَل) ازار پوشید

مرهب

(مَرْهَب) کجعفر احمق و بسیار
[illegible]
(مَرْهَبَة) بالضم [illegible]
بالا

س ر ه ج

(سَرْهَجَة) سرکشی و تمرد و سخت تافتن رسن را

(حَبْلٌ مُسَرْهَجٌ) رسن سخت تافته

س ر ه د

(مُسَرْهَد) کوهان فربه و مسدد که معظم بن مسرهد بن مسرهد بن مسربل بن مغربل بن مرعبل بن مطربل بن ارندل بن سرندل بن غرندل بن ماسك بن مستورد اسدی محدث است وکذ شت

(سَرْهَدَ الصَّبِيَّ) نیکو پرورش داد کودك را * وسَرْهَدَ السَّنَام برید کوهان را

س ر ه ف

(سَرْهَفْتُ الصَّبِيَّ) نیکو پرورش کردم کودك را و بناز و نعمت پروردم آن را

س ر و

(سَرْو) بالفتح درختی است که بلدان قد را تشبیه دهند سَرْوَة یکی * وجای بلند تر از آب راهه وفرود تر از کوه و کرملك نبات ومحلة حمیر ومواضع اند * ومحد

بن سَرْو) بسیار وضع کننده حدیث است

(سِرْو) بالکسر شهری است نزدیك دمیاط و دهی است ببلخ

(سَرْوَة) مثلثة تیر خرد کوتاه یا تیر پهن پیکان دراز سُرًى جمع * وتخم ملخ یعنی ملخ ریزه که هنوز برشکل کرم باشد را صلها الهمز

(سَرَاة) پشت سَرَوَات جمع * و بالا بر آمدگی روز و میانه راه و جای بلند از آن

(سَرِيّ) کغنی مهتر و جوان مرد وسخی أَسْرِيَاء جمع سَرَوَاء وسُرَى مثله سَرَاة کذلك و این نادر است که جمع فعیل بر فعلة بالتحریك آید یا اسم جمع است سَرَوَات جمع الجمع * سَرِيَّة مونث سَرِيَّات جمع سَرَايَا مثله * ونفیس از هر چیزی

(سُرِّيَّة) بالضم والتعدیل کنیزك فراشی سَرَارِي جمع وقد مر

(سَرْوَان) بالفتح دهی است بسجستان

(ارض مَسْرُوَّة) زمین سروة ناك

(إِسْرَائِيل) ویهمز واسرائین

بنون نام مردی وقد مر

(ن) سَرَتِ الجَرَادَةُ) بیضه نهاد ملخ ماده

(ك ن ض) سَرُوَ سَرَاوَةً و سَرْوًا وسُرًى وسَرَاءً) جوان مرد کردید وسخی شد و مهتر کردید * ونیز سَرْو) بالفتح از خود افکندن چیزی را یقال سَرَوْتُ الثَّوْبَ عَنِّي) ای القیته * وجوان مردی ومردمی وهو سخاء فی مروة

(إِسْرَاء) از خود افکندن چیزی را

(سُرِّيَ عَنْهُ الهَمُّ) مجهولا دور شد از ماانده * ونیز تَسْرِيَة) از خود افکندن چیزی را شد د للمبالغة

(اِسْتِرَاء) اختیار کردن چیزی را وبرگزیدن آن یقال اِسْتَرَيْتُهُم اذا اخترتهم * واسْتَرَى الموت الحَيَّ) یعنی اختیار کرد مهتران قبیله را

(تَسَرِّي) بتکلف مرد می نمود وسریه گرفت کنیزك را وقال یعقوب اصله تَسَرَّرَ من السرور

(اِنْسَرَى عَنِّي الهَمُّ) دور شد .

ازما اندوه

س ری

(سرِیَّ) کبلی شب روی وبلند کر اسم است سُرْیَة بالضم والتخفیف مثله

(سِرْیَة) بالکسر تخم ملخ لغة فی السروة

(سَارِی) موضعی است و شیر بیشه

(سَارِیَة) کصاحبة ابر شب سَوَارِی جمع * و ستون و شهری است بطبرستان از آن شهر است بندار سَرِی بن خلیل * و سَارِیَة بن زُنَیم) شخصی است که در نهاوند مصور بود وحضرت عمر از منبر مدینه او را ندا داده ومذکور است در رزنم * وسَارِیَة بن عمرو الحنفی) صاحب خالد بن ولید است وسَارِیَة بن مُسْلِمة بن عبد حنفی) نیز

(سَرَاة) اعلای هر چیز وکوهی است که از یمن تا اطراف شام رسیده * و سَرَاةُ بَجِیْلَة با ضافت و همچنین سَرَاةُ زَهْرَان وسَرَاةُ عَنَزٍ وسَرَاة الحجر وسَرَاةُ بنی العرن وسَرَاة بنی شَبَابَة وسَرَاةُ الْغَامِد وزدارلن ورانا و کوهها است وسَرَاة الکراع ودران هم دمها است وسَرَاة بنی سیف و سَرَاةُ خَتْلَان وسَرَاةُ الهان وسَرَاة المصانع وسَرَاةُ قُدُم وسَرَاة مَتُوم وسَرَاةُ الطَّائف وتشیب ابن مکه است وفراز این دیار هوازن همه ها مواضع اند

(سَرَاء) کسماء درختی است که از آن کمان سازند سَرَاءَة یکی

(سِرْیَا) بالکسر دهی است ببصره * وسِرْیَا قَوْمس) دهی است بمصر

(سَرِیّ) کغنی جوی خرد که بجانب خرمابنان رود أَسْرِیَة وسُرْیَان بالضم جمع * وسَرِیّ سَقَطِی) زاهدی است معروف ونیز نام جماعتی

(سَرِیَّة) کغنیة پارهٔ از لشکر از پنج نفر تا سه صد یا چهار صد سَرَایَا جمع * ویقال خیر السرایا اربعمائة رجل * و پیکان خرد کرد

(غَنْم بن سُرَیّ) کسمی در خزرج است موالا دا وصت طلحة بن براء صحابی و دیکری در بنی حنیفه

(سُرِّیَّة) کحمیة دهی است بشام

(سَرَّاء) کسدا دبمیا رشیدرو

(ض) سَرَی عِرْق الشَّجَرِ سِرَایَة بالکسرد رآمد رکهای درخت در زمین * وسَرَی مَتَاعَهُ) انباخت رخت خود را بر پشت ستور * و سَرَیْتُ الثَّوْبَ عَنِّی سَرْیًا) انداختم جامه را از خود * و نیز سِرَایَة) درگذشتن چیزی در همه اجزای چیزی * وسَرَی سُرًی) کهدی وسَرْیًا وسَرْیَة ویضم وسِرَایَة بالکسر بشب رفت * و سَرَی بِهِ) شب سیر کنانید او را

(أَسْرَی) بشب رفت * ویقال أَسْرَاهُ وأَسْرَی بِهِ یعنی سیر کنانید او را بشب * وقوله تعالی سبحان الَّذِي أَسْرَی بِعَبْدِهِ لَیْلًا تاکید وإن کان أَسْرَی لا یکون الا باللیل کما فی قولهم سِرْتُ أَمْسِ نَهَارًا وسِرْتُ البَارِحَة لیلًا او معناه سیره * ونیز إِسْرَاء) درصراة در آمدن و بسوی صراة شدن

(مُسَارِی) شیر بیشه

(سَرَّی تَسْرِیَة) سَرِیَّة برآورد وسَرِیَّة فرستاد

(مُسْتَرِي) اشیر بیشه
(اِسْتَرِي) بشب رفته

باب السين فصل السين

س س ب

(سَاسَب) بالفتح درختی است که از ان تیر سازند * سَيسَب بالياء مثله
(سَيسَبان) بالفتح درختی است سَيسَبي) مثله * ورؤبة آن را در شعر سَيسَاب آورده * و نيز سَيسَبان) نوعی از انگور

س س ب ر

(سِيسَنبر) بکسر سين اول گياهي است خوشبو که در آب رويد و آن را نمام هم گويند

س س ت ن

(سَسْتَان) در نسب بادشان بني نُوبَة است

س س س

(سَسُوِيه) بالضم لقب ابو نصر محمد بن احمد بن عمر بن مشاد بن سَسُوِيه اسفرايني محدث

س س ل

(سَسَالِي) معرب سيساليوس

که نباتی است بلغت یونانی

س س م

(سَاسَم) بفتح سین درختی است سیاه یا آبنوس یا درخت شیز که نوعی از آبنوس است یا درختی است که از ان کمان سازند و یُهمز وقد مرّ

س س ن

(سَوْسَن) کجوهر گلی است و آن بری است وبستانی وبستانی دونوع است سَوْسَن آزاد و آن سپید است وسوسن ابرساو آن آسمانجونی است نافع استسقا ملطف مواد غلیظ وآراد لطیف است نافع امراض باردهٔ دماغی ومحلل ریاح غلیظ فراهم آمده در دماغ و بیخ آن جالی لون محلل ریاح وبرگ آن سوختگی را که از آب گرم بهم رسد نافع وگزیدن هوام وگزدم را خاصة *سَوْسَنَة) یکی
(ابوقاسم مُحْسِن بن محمد بن مُحْسِن بن سَسنَوَیه) کعمرویه محدث است

س س ر

(سَاسَاءَةً مُسَاسَاةً) بر زه نهادن برکسی او را و نکوهیدن او

باب السين فصل الطاء

س ط ء

(ف) سَطَأَ الْجَارِيَةَ) گاییدن آن را

س ط ب

(أُسْطُبَّة) بضم وتشدید با آنچه برآمد از کتان وقت صاف کردن آن
(مِسْطَبَة) و یکسر مثل آن و چشمهٔ انباشته و دکان پیش کونه و دیوار که بالای آن نشینند مَسَاطِب جمع

س ط ح

(سَطْح) بالفتح بام و بالای هرچیز و موضعی است میان کُسْوَة وعباعب ودران موضع ابو القاسم بن بطی صاحب باقه را جنگ واقع شد
(سَطِيح) کامیر کشته در افتاده و ستان خفته وآنکه در رو جاستن بطی بود از جهت ضعف یا برجا ماندگی و توشه دان که از چرم ساخته باشند دام است سَطِيحَة مثله ونام کاهن از بنی ذئب و

گويند که در بدن او بهم رسيد وبالي
مرد يکراست خوابيدن
(مُسَطَّح) گرمان گياهي است
مُسَطَّحَة يکي # وهر گياه که برزمين
گسترده باشد
(مِسْطَح) آنجا که خرما خشک
کردن وستون خرگاه وسنگ گرداگرد
از سنگ برآورده تا در وي آب
فراهم آيد وکوزه است که پهلوکه
در سفر همراه دارند وبوريا که
از برگ نوعي خرما بافته باشند
ريسمان که از آن کندم تريان
کنند وچوب که در پهنا برد وظروف
بزنهند ومرد وطوق آنرا بخيا گستر
مخلوط نخورند محکم کنند يا عام
است وچوبي است بر شکل مدور
که بدان نان را پهن سازند # و
مِسْطَح بن آثاثه) صحابي
است
(مَسْطُوح) گشته دراز افتاده
(ف بسطحه سطحا) بالفتح گسترد
آن را وبر زمين افکند وبر پهلو
خوابانيدن # وسطح سطوحه)
گونه برابر وهموار کرد آن را و
پهن نمود # وسطح الشعل)

گذاشت بزغاله را با مادر آن
(انف مسطح) کسعه بيني نيک
گسترده وپهن
(تَسْطِيح) برابر وهموار کردن
وپهن نمودن # وتَسْطِيحُ القبر)
خلاف تسنيمه
(اِنسِطاح) ستان شد را از بلندي
جنبش نا کردن يقال انسطح الرجل
اذا امتد على قفاه ولم يتحرك

س ط ر

(سَطْر) بالفتح رسته از هر چيز
يقال بني سطرا وغرس سطرا ر
كتب سطرا اسطر وسطور واسطار
جمع اساطير جمع الجمع # وخط
ويحرك في الكل وگوسپند يک ساله
ونيز سطر بالفتح نبشتن وبريدن
بشمشير يا عام است وافکندن
بر زمين والفعل من نصر
(سُطْرة) بالضم آرزو
(سَطْري) گسکري دهي است
بلخش
(ساطر) قصاب # و
ساطرون) بلفظ جمع نام پادشاهي
از پادشاهان عجم که ما بود
ذوالاکتاف او را بقتل رسانيد

(مَاطُور) آنچه بدان برند از
کارد وجز آن
(اَساطِير) سخنهاي پريشان و
بيهوده وافسانها واحد آن اِسطار
است واِسطير بکسر همزه واُسطور
بالضم وبتاء در همه
(مِسطار) بالکسر نوعي از مي که
خورنده را بر زمين افکند يا شراب
ترش يا شراب نو ساخته ودر عقل
ابن فارس ترجمه را بدين در بد
ومصنف ابو عبيد مُسطار بضم
ميم اهمه وغبار بلند رفته
(مُسَيْطِر) حافظ ونگهبان وبر گماشته
بر مشرف بر چيزي
(تَسَيْطَرَ عَلَيْهِم) بر گماشته شد
برايشان وغالب کرديد
(مُوَطَرِعَلَيْهِم) بر گماشته شد
بر آنها وچيره کرديد
(اَسْطَرَ اِسمي اِسْطارا) درگذشت
از سطري که در آن نام من است #
و اَسْطَرَ فلان في قراءته)
خطاي سطر کرد در قراءت خود
(مُصَطِر) گمان ث بر گماشته
(سَطَّرَ تسطيرا) فراهم آورد # و
نيز تَسْطِير نبشتن وفراهم آوردن

چیزی را که اصلی نباشد آن را
یقال سطر علینا یعنی سخنهای
پریشان و بی اصل گفت * و برگماشته
شدن
(تَسَیْطُر) برگماشته شدن
(اِسْتِطار) نبشتن

س ط ط

(أَسَطّ) مرد دراز پای
(سُطُط) بضمتین ستمکاران و
ظلم پیشگان

س ط ع

(سَطَع) محرکة دست برهم زدگی
اسم است بر آواز ضرب و مانند آن
یقال سمعت لوقعه سطعا شدیدا
ای صوت ضربة او رمیة وانما حرکه
لانه حکایة لا نعت ولا مصدر و
الحکایات تخالف بینها و بین النعوت
احیانا * و درازی گردن
(سِطاع) ککتاب دراز ترین
ستون خیمه و شتر دراز فربه و ستون
خانه و کوهی است و داغ کردن شتر
یله رازا
(أَسْطَع) دراز گردن از شتر و مرغ
و جز آن (سَطْعاء) مؤنث * و لقب
صاحب بکر بن وائل و ذو القِلادة

ایضا
(مِسْطَع) کمنبر فصیح
(سَطِیع) کامیر دراز بالا
و صبح
(ف) سَطَعَ الغُبارُ سُطُوعًا و
سَطِیعًا) کامیر قلیلا بر آمد گرد
و بلند گردید * و نیز (سُطُوع)
برآمدن بوی سَطِیع مثله * و
دمیدن صبح و روشنائی آفتاب
و درخشیدن برق و نمایش آن *
و (سَطَعَ بِیَدَیهِ سَطْعًا) بالفتح
دست برهم زد تا آواز برآید یا دست
بر دست دیگری زد و بحرکت * و
سَطَعَتْنِی رائحةُ المِسْك) رسید
بوی مشک تا بینی من
(س) سَطِعَ سَطَعًا) بالتحریک
دراز گردن گردید
(بعیر مُسَطَّع) کمعظم شتر با داغ
(سَطَّعَه تَسْطِیعًا) داغ کرد گردن
شتر را در درازی

س ط ل

(سَطْل) بالفتح پنگان با دسته
سَیْطَل کصیقل مثله سُطُول جمع
* یا سیطل طست است متعارف
نه سطل و مرد دراز بالا

(ساطِل) کصاحب گرد بالا رفته
طاسل مثله
(تَسَیْطُل) تنها و بی هیچ چیز
بودن یقال جاء یتسیطل اذا جاء
وحده ولیس معه شیء

س ط م

(سَطْم) بالفتح تیزی تیغ
(سُطُم) بضمتین اصول و بنها
(أُسْطُم) بضمتین میانه دریا
(سِطام) بالکسر آتش کاو آهن
هرچه بدان در تنور بندند تا روزه
و تیزی تیغ * و منه الحدیث العرب
سِطامُ الناس ای فی شوکتهم و
حدتهم کالحد من السیف
(اِسْطام) بالکسر فروزینه آتش
و آتش کاو آهن و لقب شمشیر عبد الله
بن اخرم
(أُسْطُمَّةُ القَوْمِ) بضم و تشدید
میم میانه قوم و اشرف و مهتر ایشان
یا فراهم آمدن گاه مردمان و
معتمد علیه ایشان
(ن) سَطَمَ البابَ) بند و مسدود
کرد در را

س ط ن

(ساطِن) کصاحب پلید

(اِسْطَانٌ) بالفتح ... و ... زنشين
كَاَنَّ النون بدل اللام وقلعتها است
نقلا ط ...

(اُسْطُوَانٌ) بالضم شتر دراز كردن
يا بلند بالا و شتری است برو م

(اُسْطُوَانَةٌ) بالضم ستون معرب
استون نون اصلی است بروزن
اُفْعُوَانَةٌ مثل اُقْحُوَانَةٌ بدليل
اساطين مُسَطَّنَةٌ يعنی ستونهاي
استوار ويا زائد بروزن فُعْلُوَانَةٌ و
قيل اُفْعُلَانَةٌ * وقوائم ستور ونحوه

س ط و

(سَطْوَةٌ) يك حمله سَطَوَات
جمع

(سَاطِي) اسپ كام دراز ورنده
واسپيكه در دويدن دم خود را
بردارد وآنكه برد بكرا سپان حمله
كند وشتر نری كه بغلبهٔ شهوت
ازميان شتران بيرون آيد ازيكی
برد يكری ودراز بالا

(امرأةٌ سِطَةُ النِّسَاءِ) كعدة
زن متوسط در حسب ونسب
اخرجت على اللفظ

(ن) سَطَا عَلَيْهِ وبِهِ سَطْوًا وسَطْوَةً
حمله كرد بدو غلبه نمود وصعت
كرفت آنرا * وسَطَا الْمَاءُ بسيار
شد آب * وسَطَا لطَّعَامَ ...
آن را * وسَطَا الْفَرَسُ دور ودور
نهاد اسپ كام را * وسَطَا الرَّاعِي
عَلَى النَّاقَةِ دست در رحم
ناقه كرد راعی تا آب فحل را بيرون
كند * ومنه الحديث لا بأس ان
يَسْطُوَ الرجلُ على المرأةِ اذا خيف
عليها ولم تُوجَد امرأةٌ تعالجها يعنی
وقتيكه قابله يافت نشود رواست
كه مرد دست خود راد رفرج زن
كرده بچهٔ مرده را از شكمش برآرد
* وسَطَا الْفَرَسُ برسرخود رفت

(سَاطَاهُ) سختی كرد بروی

باب السين فصل العين

س ع ل

(سَعَائِل) شتران دراز هيكل

س ع ب

(سَعْب) بالفتح هر چيز لزج كه
روان ودرازشود ازشراب وجزآن

(سَعَابِيب) رشته مانند ازشهد
ولعاب خطمی ومانند آن * وسَالَ
فَمُهُ سَعَابِيبَ دهنش لعاب آن
مانند رشتها وروان شد آب
درشت ولزج رادهن آن مَسْعُوب

... المعق

(مُسَعَّب) كمعظم جائز يقال هو
مُسَعَّبٌ له كذا يعنی جائز ورواست
او را چنين

(تَسَعَّب) دراز شدن مانند رشته
از آب لزج ونحو آن

(اِنْسَعَبَ الْمَاءُ) جاری شد
آب وروان كرديد

س ع ب ر

(سَعْبَر) بالفتح چاه بسيار آب
سَعْبَرَة بالتاء مثله * وماء سَعْبَر
آب بسيار * وهو سَعْبَر نرخ ارزان

(سَعَابِر الطَّعَام) آنچه ازكندم
دوركنند آن را ازكندم ديوانه ودانه
تلخ وجزآن

س ع ب ق

(سَنْعَبِق) بالكسر جل وتضم اباه
كيا هی است ... رائدة

س ع ت ر

(سَعْتَر) بالفتح بود ينه كوهی
مفتح ومحلل بلغم ورياح ومشهی
وملطف اغذيه غليظه ومنقی معده
وعوز دندان [illegible] مسهله با آب
سعتر مطبوخ نافع قی ومخرج [illegible]
كرم است ... تخمه ...

فذ ا
(سَعْتَري) بيا ي منسوب مرد
سرخ وبي باك وجوان مرد دلاور
ودرين معني بيا د بيشتر است
ولقب يوسف بن يعقوب نحوي است

س ع د

(سَعْد) بالفتح موضعي است
نزديك مدينه وكوهي است بحجاز
وشهري است كه دران زرهها ساخته
شود وكويند كه قبيله است وسعد
خدمت حاجت سُعُود جمع * ونيك
بختي ورستي بود مرعي ولمكان را #
وسُعُود النُّجُوم ده ستاره اند
سَعْدُ بُلَع وسَعْدُ الأَخْبِيَةِ واين
سه ستاره است بر شكل ديكپايه وسعد
الذَّابِح وسَعْدُ السُّعُود واين
هر دو از منازل قمر ودر برج جدي
ودلواند * وسَعْدُ نَاشِرَة وسَعْدُ
المَلِك وسَعْدُ البِهَام وسَعْدُ
الهُمَام وسَعْدُ البَارِع وسَعْدُ
مَطَر واين هشت از منازل قمر
نيستند بهر واحد اين كواكب
شكانه در تو [illegible] ومي ناهرد و
فاصله مقدار ويك [illegible] رع در نظر مي
آيد وسَعْد بن هُذَيْم وسَعْد بن
خيثمة وسَعْد بن الربيع وسَعْد بن
عُبادة وسَعْد بن عُبيد وسَعْد بن
عُمير وسَعْد بن مالك وسَعْد بن
نُجَيْحَة وسَعْد بن مُعَاذ وسَعْد
بن ابي وقاص وسَعْد بن زيد
رضي الله عنهم وسعد الجيزي سعد
بن خيثمة وسعد القاري سعد بن
عبيد است وسعد بن ابراهيم و
سَعْد البارمي مولى عمر بن
الخطاب وسَعْد بن طارق وسَعْد
بن طريف وسَعْد بن هشام وسَعْد
بن ابيض ارتا بعيالك * ونيز در عربيه
سُعُود بسيار وقبيلة [illegible] منها
سَعْد تميم وسَعْد قيس وسَعْد هُذَيل
وسَعْد بكر وقيل لما تحوّل الاضبط
بن قريع السعدي من قومه انتقل
في القبائل فلما لم يحمدهم رجع
الى قومه وقال بكل واد بنو سعد يعني
سعد بن زيد مناة بن تميم فذهبت
مثلا * وفي المثل أسَعْدٌ ام سُعَيْد
بصغرا يعني محبوب است يا مكروه
واصله ان ابني ضبة بن اد خرجا
يطلبان ابلا لهما فرجع سعد وفقد
سُعيد فكان ضبة اذا راى سوادا
تحت الليل قال أسعد ام سعيد فصار
قوله مثلا يضرب في الاستخبار
عن الامرين الخير والشر ايهما
وقع * ونيز در تحريض چيزي كويند
اتق سَعْدًا قبل قتل سُعَيد * (دير سَعْد)
موضعي است * (حَمَّام سَعْد)
موضعي است بطريق حاج كوفه و
(مستهل سَعْد) منزلي است در ميان
مغيثه وقرعاء * وقول علي كرم الله
وجهه اردد ها سَعْد وسعد مشتمل
بمنكور است در شين رع
(سَعْدَة) بالفتح نام زني
(سَعْدِيّ) بياي نسبت دهي است
[illegible] وموضعي است در رحلة
بني مزيد
(سَعْدِيَّة) منزلي است مر بني
سَعْد بن حارث را وموضعي است
مر بني عمرو بن سلمه را وموضعي
است بيشا مه مر بني رفاعه را و
چاهي است مر بني اسد را وآبي
است در ديار بني كلاب ودو يكر
مر بني قريظه را وده اند بغلب
سفلي وعليا
(سَعْدِيين) دهي است نزديك
مصر يه از ان ده است خلقه
شاعر

(سُعْل) بالضم بمعنی کیاهی است
خوشبوی بفارسی مثله زیرزمین
وبه‌نل پیچوته د رانکلمال جواخبات
مشکله منفعت عجیب دارد *
ونیز سُعْلی) موضعی است نزدیک
یمامه وکوهی است
(سُعُل) بضمتین نوعی از خرما
(سَعَل) محرکة آبی بود جاری
در زبر کوه ابوقبیس وبیشه است
(سَاعِل) بازوی مرد وبال مرغ
(سَاعِدَة) علم است مرشیر بیشه
وارنام مردی * (بَنُوسَاعِدَة)
گروهی است از خزرج وسقیفة
بنی ساعده بمنزله سرایی است
مرایشان را در مدینه * ونیز
(ساعدة) جویی که بکره را گیرد
(اسعد) مذکر سُعدی نیک
بخت سعید مثله * ومنه الحدیث
اَسْعَدُ الناس بشفاعتی من قال
لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ خالصًا * واگر
از اخلاص اخلاص کامل مراد باشد
اسم تفضیل بود * ونام مردی وکمتکی
پند د صمه ستور یا علتی است
مانند گرّ که بشترها رض شود و
از آن لاغر گردد * وبنو اسعد)
بطنی است
(سُعْدَی) بالضم مونث اسعد
ونام زنی
(سَوَاعِد) آب راهها بسوی جوی
های دریا ورهگذر وجای وصل مغز
در استخوان ورهگذر شیر در پستان
وسوراخهای سر پستان ساعد
واحد آن است در همه
(سَعِيد) کامیر جویی ونام مردی
* وسَعِيد بن حُرَيث وسَعِيد بن
امية وسعيد بن يربوع صحابيان
اند وابوسعيد خدری سعد بن
مالک است مشهور بکنیت * وسعید
بن بُردة وسَعِيد بن جُبَير وسَعِيد
بن اِيَاس وسَعِيد بن جُمْهان و
سَعِيد بن الحارث وسَعِيد بن ابی
الحسن یسار وسَعِيد بن ابی سَعِيد
كَيْسَان مقبری وسَعِيد بن عبد
الرحمن مصری وسَعِيد بن
عبد الرحمن مکی وسَعِيد بن فیروز
وسَعِيد بن عبد الله وسَعِيد بن
المسیب وسَعِيد بن مینا وسَعِيد
بن هلال وسَعِيد بن عبد وسَعِيد
بن یزید از تابعیان * وسَعِيد بن
عبد العزیز فقیه اهل شام است
وسَعِيد بن عمرو همدانی قاضی
کوفه وسعید بن عمرو زُرقی از علم
بن سعد روایت دارد وسَعِيد بن
عمرو بن شُرَحبیل بن سعید بن
سعد بن عُبادة از رجال وسَعِيد
بن ابی عَرُوبة مهران یکی از اعلام
بصریان وثقات ایشان است و
سَعِيد بن غَزْوان از صالح بن حی
روایت دارد وسَعِيد بن یحیی از اهل
واسط است وسَعِيد بن یَسَار برادر
حسن بصری واَبُوالحسن سَعِيد
مجاشعی نحوی است معروف
باخفش اوسط وابومحمد سَعِيد بن
مبارک نحوی بغدادی است
معروف بابن دَهّان وقاضی سعید
مصری معروف بابن سناء الملک
شاعر است
(سَعِيدَة) کسفینة خانه بود
مرعرب راکه حج آن میکردند
ونام زنی
(سَعِيدِيَّة) ردیی است بمصر و
نوعی از چادرهای یمن
(سُعَيْد) کزبیر چهاریک خشت
خام ونام مردی
(سُعَيْدَة) کجهینة نام زنی

(سَعَادَة) نیك بختي خلاف شقاوت ونیك بخت شدن والفعل من سمع یقال سَعِدَ فهو سَعِیدٌ * وقد اُسعِدَ مجهولا فهو مسعودٌ

(سُعُود) بالضم نام مردي

(سُعُودَة) بالضم مبارکي ونیك اختري خلاف نحوست

(سُعَاد) بالضم نام زني

(سُعَادي) کحباری مثله زیر زمین

(سَعْدَان) بالفتح کیاهی است وآن نیکوتر علف شتراست وفی المثل مَرْعًی ولا کالسعدان در حق شخصي کویند که بکمتر چیزی قناعت کند اصله انّ امرأ القیس الکندی تزوّج امراةً من طی بعد زوج لها فقال این انا من زوجك الاول فقالت مرعًی ولا کالسعدان نه هست مثلا وسعدان را خاری باشد سه پهلو وبدان سر پستان را تشبیه دهند وکویند سَعْدانَةُ الثندوة وسعدان لانه لیس فی الکلام فعلال غیر خزعال وقهقار وقسطال وخزعال الاثنی المضاعف * ونیز سَعْدان نام مردی

(سَعْدَانَة) بالفتح پنجه سپل شتر وکبوتر یا نام کبوتري وکره بند نعل وحلقهٔ دبر وسیاهي کرد که زیر سر پستان مرد است وپستان زن وکرهٔ رشتهٔ ترازو وسَعْدانات جمع * ونیز سعدانات نا خنان سرچرکی کله شتر

(سُعْدَان) بالضم کسبحان اسم است اسعاد را ویقال سُبْحانَهُ وسعدانه ای اُسبحه واُطیعه

(سَعَّادُ بنُ سُلَیمان) کشداد محدث است

(سَعْدُون) نام مردي

(مَسْعُود) نام مردي

(مَسْعُودَة) ده ومحله اند ببغداد

(مَسْعَدَة) بالفتح نام مردي

(ف) سَعَدَ یومُنا سَعْدًا) بالفتح وسعودًا میمون ومبارك شد

(اِسْعَاد) نیك بخت کردن یقال اَسْعَدَ الله فهو مَسْعُودٌ ولا یُقال مُسْعَدٌ کانّهم استغنوا عنه بمسعود * ویاري دادن ویاری دادن زن مرد یکري را در نوحه وان منهي عنه است وقولهم لبیك وسعدیك معناه اسعادًا بعد اسعاد .

(مُسَاعِد) نام مردي

(مُسَاعَدَة) یاری نمودن

(اِستسعَاد وبه) نیك بخت شمرد اورا ومبارك ومیمون دانست * ونیز اِستسعاد) نیك بختي جستن ویاری خواستن

(تَسَعُّد) کیاه سعدان جستن

س ع د م

(بنو سَعْدَم) کجعفر از بنی مالك بن حنظله است باسم زائد است

س ع ر

(سِعْر) بالکسر نرخ اَسْعَار جمع * وسِعرُ الدُّؤَلِیّ) صحابي است بقوله وابو سِعْر مَنْظُور بن حبّة) راجز است وشاعر

(سَعْرَة) بالفتح سعال وازل کاری وسرعت هرکار وحدت وتیزی آن

(سُعْر) بالضم کرمي آتش ودیوانکي وکرسنکي یا سختی کرسنکی یا سخت آرمندی کوشت ویاری کري ونقل کردن علتي از صاحب خود بدیکري

(سُعْرَة) بالضم رنکي که بسیاهي زند

(سُعُر) بضمتین دیوانکي وکوله وکندي ذهن ورنج وعذاب

(سَعِر) ککتف دیوانه سَعِر ...

كقتلى جمع
(اَسْعَر) مرد كم گوشت نمايان
پى لاغربدن برگرديده رنگ
ولقب مرثد بن ابى حمران جعفي
شاعرو لقب عُبيد مولاى زيد بن
صوحان يا آن بشين است * و
اَسْعَربن رحيل) تابعى * و
اَسْعَر جعفى و اَسْعَربن عمرو
صحابيان اند * وهلال بن اَسْعَر
بصرى ازاجلهٔ مذكورين است
* وصفيه بنت اَسْعَر شاعره است
(سُعَار) كغراب گرمي آتش و
سختي گرسنگي وگرسنگي سُعْران
وسُعُر جمع * وبدى وفساد
(سَعِير) كاميرآتش افروخته
وسوزان وزبانهٔ آتش سُعُر ككتب
جمع * ونام بتى وقوله تعالى و
كفى بجهنم سعيرًا اى مسعورًا
(سُعَيْر) كزبيرنام بتى * وسُعَير
بن العداء) صحابى است
(سِعْرَارة) بالكسر صبح و شعاع
آفتاب داخل روشن دان كه بفارسي
گرد آفتاب است * سُعْرُورة)
بالضم مثله فيهما
(سَاعُور) تنور وآتش ومقدام

ترسايان در شناخت طب
(سَاعُورة) آتش افروخته
(سِعْرَان) بالكسر نام مردى و
سخت دويدن كى
(سَعَرَان) بالتحريك سخت
دويدن
(مَسْعُور) آزمند [illegible]
پرشكم بود ومرد ديوانه وگرمى
زده وتشنه
(مَسْعُورة) شترمادهٔ ديوانه
(مِسْعَر) كمنبر فروزينهٔ آتش
وآتش كاو آهن وچوب ان مَسَاعِر
جمع * وبرانگيزندهٔ حرب ودرازو
گردن دراز وسخت ودرشت و
اسب كه پايها متفرق اند ازدو اينجا
وانجا زند وصبر رنگ مه * ومسعربن
كدام شيخ است مرسفيان ثيبين
راوگاهى ميم آن رارميم هم بسمان
آن را تفاؤلا فتحه هم دهند
(مِسْعَار) بالكسر فروزينه آتش
وآتش كاو مَسَاعِير جمع * و
برانگيزنده حرب
(مَسْعَرالبَعِير) بالضم جاى باريك
از دم شتر بفتحتان
(مَسَاعِرالإبل) بغلها وتنگ

جايهاى شتران
(بمسعور) موضعي است يا درختي
است ومذكور است دريا
(ف) سَعَرالنار) افروخت آتش
را * وكذا اسعرها وسعّرها يعني
گرم كرد جنگ را وبرانگيخت * و
سَعَرتُ حاجتي اليوم سَعْرة)
بالفتح كرديدم تمام روز در حاجت
خود * وسَعَرالابل) گرم رسانيد
شتران را * وسُعِرالرجل) مجهولا
باد گرم رسيد اورا ويقال لاسعرنّ
سعرة طواف اُرخواهم كرد * و
سَعَرهُم شرًّا) بدى رسانيد اورا
(مُسْعِر) كمحسن برانگيزندهٔ
حرب
(اِسْعَار) نرخ نهادن وبرافروختن
آتش وبرانگيختن جنگ وبدى
رسانيدن كسى را
(مُسَعِّر) كمحدث حاكم ومتصرف
در امور
(تَسْعِير) نرخ نهادن وبرافروختن
آتش وحرب شدد للمبالغة
(اِسْتِعَار) برافروخته شدن
آتش وگر [illegible] افتادن بعماعر
شتران يقال استعرالجرب فى البعير

اذا ابتن أبو ما عرة * و بعبر کند
آمدن د زدان یقال استعر اللصوص
ی تحرکوا کانهم اشتعلوا * و منتشر
باش شدن حرب و بدی و شدت
مرکا مرکی ... شدن ... چیزی
(تسعر) بر... شدن آتش

س ع ر د

(اسعرد) بالکسر شهری است
... ن شهرا ست منسوبه زینب
بنت سلیمان محدث بن هبة الله
... بیت لهیا

س ع س ل ق

(...) که سعلق ام السعالی
که ... کیا هیست

س ع ط

(سعطة) بالفتح یک بار دارو
ریختن در بینی اسعاطة مثله
(سعوط) کصبور دارو به بینی
ریختنی
(سعاط) ... تندی بوی
... وحدت آن
(سعیط) کامیر دردی می و باد
خوش از می و از هر چیزی و بوی
تند و دهت بان و روغن آن و
روغن خردل ... بوی خردل
وحدت آن
(مسعط) کمنبر دارودان که
بدان دارو در بینی ریزند
(مسعط) بالضم بمعنی مسعط
کمنبر است
(ف ن) سعطه سعطا) دارو
در بینی ریختن ... او
(اسعاط) ... ریختن در بینی
و مبالغه نمودن در ... علمی و
نیزه را در بینی زدن یا عام است
(استعاط) خود را خود دارو
در بینی ریختن
(استسعاط) بوئیدن بول ناقه را
و داخل شدن بوی آن در بینی یقال
استسعط اذا شم بول الناقة فدخل
فی انفه

س ع ع

(سع) بالضم کندم دیوانه یا کندم
رده ...
(سعیع) کامیر دانه سیاه که
بکندم امیزد و کندم دیوانه یا
کندم هیچکاره
(سعسعة) بالفتح خواندن یا
راندن بز بلفظ سع سع * و لرزیدن
بدن از پیری و پیری و سپوی
شدن زندکانی و نیک ترکردن
موی را بروغن و با خر رسیدن
شب یا تاریکی آوردن آن و آن
مقلوب عسعسة است
(طعام مسعوع) کندم زردی
زده و آن آفتی است که بزراعت
رسد
(تسعسع) سپری شدن زندکانی
و پیر خرف شدن مرد و بیشتر
کذشتن از ماه و برهنه شدن
دندان از لب و فرود افتادن حال
کسی و بدحال شدن

س ع ف

(سعف) بالفتح آخریان و مرد
فرومایه
(سعفة) بالفتح شیرینه که بر
سر و روی کودک بر آید و بیماری
است که موی بریزاند و نام پدر
ایوب عجلی شاعر و بدین معنی
بدون الف و لام آید
(سعف) محرکة شاخ درخت
خرما برگ دور کرده یا برگ آن
یا اکثر آنست که خشک را سعف
کویند و تر را شطبة * سعفة
یکی * و ریشه شدن بن ناخن

دست والفعل من صمع * و رحمت
عروس سُعُوف جمع * و سرکوه
و یمکن و شیرینه که بر پیشانی شتر
و ستور روی آید مانند کو بیرون
آید و موی سر و جز آن بریزاند و
هر چیز نیکو و کامل از سلوک یا از
هر چیز گران مایه یا خانه و سرای
که مالک آن شوی
(اَسْعَف) شتر شیرینه برآورده
و اسب موی پیشانی سپید
(ناقةٌ سَعْفَاء) ناقه شیرینه زده
(سُعُوف) بالضم کاسهای بزرگ
ترعتهای خانه و سرشت مردم
از جود و جز آن
(صبیٌّ مَسْعُوف) کودک
شیرینه برآورده
(س) سُعِفَتِ النَّاقَة) مجهولا
شیرینه برآورد شتر ماده و هی فی
الجمال قلیلة وانما هی فی النوق *
و کذا سُعِفَ الصَّبِیُّ) شیرینه
برآورد کودک
(ف) سَعَفَ بحاجته) روا کرد
حاجت او را
(اَسْعَف بحاجته) بمعنی سعف
بحاجته است

* وَاَسْعَفَ مِنْهُ) قریب او شد *
وَاَسْعَفَ لَهُ الصَّیْدَ) قادر
کردانید او را بر شکار * وَاَسْعَفَ
بِاَهْلِهِ) فرود آمد در اهل خود
(مکانٌ مُسَاعِفٌ) جای قریب
(مُسَاعَفَة) دست دادن و یاری
کری نمودن و موافقت و سازواری
کردن و قریب شدن
(تَسْعِیف) آمیختن مشک و
مانند آن بخوشبوییهای دیگر

س ع ف ق

(سُعْفُوق) کعصفور لقب پسر
طَرِیف بن تمیم یا لقب پدر او است

س ع ل

(سَعَل) محرکة خرما بود انه
سخت ناکرده خشک
(سُعَال) سرفه و ... حرکت ریه
است که بدان طبیعت اذیت را
از ریه و اعضای که متصل ان است
دفع میکند و ان مر سینه را مانند
عطاس است مر دماغ را * و سُعَال
سَاعِلٌ) مبالغه است
(سَاعِل) کصاحب حلق و ناقه
که او را سرفه باشد
(سِعْلاة) بالکسر غول یا ساحرة
جن سِعْلاء با لمد و یقصر مثله
فیهما سَعَالِی جمع * و کامی اسپ
راد و سرعت بدان تشبیه دهند
(سُعَالی) کجباری کیاهی است
برلهو آن در تفجیر ریش و در بیلک
و تحلیل آن عجیب الفعل زیاده آن
کر راه فع کند قال جالینوس سُمّی
هذا الدواء بهذا الاسم لنفعه
السعال وضیق النفس اکلا وبخورا
(مَسْعَل) بالفتح حلق
(ن) سَعَلَ سُعَالاً و سُعَالَةً)
بضمهما سرفید * وسَعَل سَعْلاً)
بالفتح شادمان کردید * وسَعْلَة)
بالفتح فعلة من السعال
(اَسْعَلْتُهُ) شادمان کردم او را *
و نیز اِسْعَال) مانند سعلات
کردانیدن کسی را در حرکت و جز آن
(اِسْتَسْعَلَتِ الْمَرْأَةُ) مانند غول
شد زن یعنی بسیار بانگ و پلید
زبان کردید

س ع م

(سَعَم) بحرک نوعی از رفتار
شتر و رفتن شتر بدان رفتار و
الفعل من فتح
(ناقةٌ سَعُومٌ) کصبور شتر ماده

ورند ه برفتا رسعم نعت است
ازان
(سُعَیْم) کزبیر نام جد مُرَّداس
بن مُعَفَّان صحابی رضی الله عنه
(سَبِلٌ مِسْعَامٌ) کمحراب او
کَمُسْعَانٌ بالضم وشد اللام توجه
شتاب وتیزرو

سعن

(سَعْن) بالفتح پیه وشراب و
منه یوم سَعْنٍ بالاضافة ای ذو
شراب صرف
(سَعْنَة) بالفتح میمون ومبارک
یا نامبارک ونام مردی وشی
اندک وحقیر ومِنهُ ما لَهُ سَعنَةٌ
وَلا مَعْنَةٌ ای شیء * وابن سَعْنَة
ها هزاست
(سُعْن) بالضم خیک ومشک که
نصف آن تراشیده دران نبیذ
سازند وگاهی ازان آب پاشی
کنند مانند دلو وگاهی زنان دران
رشته و پنبه نهند سِعَنَة کقردة
جمع * وآب دستان وقدح بزرگ
که دران شیر دوشند
(سُعْنَة) بالضم سا[...]ه پوش بام
یا سایه پوش وعلم مرادی ریک
چوب دمن دلو ومرکاه دو رقا
باشند آن مرد را عَرقُوتان
گویند وانچه ازلب بالا ثنین شتر
فرو هشته باشد * وزید بن
سُعْنَة) یهودی است
(سَعانِیْن) علی الجمع عیدی
است مرترسایان را یکهفته
پیش ازعید فصح ودران روز
باچلیپهای خود بیرون می برآیند
لغت سریانی است معرب وقیل
واحد آن سُعْنُون است
(اَسْعَنَ اِسْعَانًا) همه بزرگ یا
سایبان ساخت
(مُسَعَّن) کمعظم دلو بزرگ که
ازدوچرم سازند
(تَسَعَّنَ الْجَمَلُ) پر شد از
فربهی ونیم [...]ه کرد پیل شتر

سعو

(سِعْو) بالکسر یکساعت یا ساعت
شب یقال مضی من اللیل سِعْوٌ ای
ساعة سِعْوَة بالتاء وسِعْوَاء
بالکسر والضم ممدودا مثله *
وزن پلید زبان بیرون آینده
ازشوی بغدا
(اَسْعی) موضعی است بیمن
(سَعَاوِی) بالضم مرد شکیبا
بربیماری وسفر

سعی

(سَعْیَة) علم است مربز را
(سَعَاة) بالفتح تصرف ردستکاه
کاری
(سَاعِی) سخن چین و باج
وخراج ستان ووالی برهرکار و
برهرقوم که باشد وکاسب وانکه
کاری برکسی افکند وکثیراً ما یقال
ذلک فی وُلاة الصدقات سُعَاة
بالضم جمع * ومهتر جهودان و
ترسایان
(سَعْیَا) بالفتح موضعی است و
سَعْیا بن اَمْصیا نبی بود که بآمدن
عیسی علیه السلام بشارت فرمود
والشین لغة فیه
(مَسْعَاة) بالفتح بزرگی وبلندی
ونهایت مرد در انواع مجد و
شرف مَسَاعِی جمع
(ف) سَعی سَعْیًا) بالفتح اراده
کرد وکار نمود ویعدی باللام
ورفت وشتاب کرد ویعدی
بالی رد وبد وسخن چینی نمود و
ورزید * وسَعی سِعَایَةً) بالکسر

مراج رباح کرفت * وسَاعَتِ الْأَمَةُ
زنا کرد * ونیز سِعَايَة) پاره
ازبهای خود دادن مکاتب بجهت
آزادی زپارهٔ ازبهای مکاتب و
هنا زی وبدلی کردن یقال سَعَى
بِهِ اِلَى الْوَالِي اِذَا وَشَى بِهِ
(اَسْعَاهُ) سخن چین کردانید
اورا * ونیز اِسْعَاء) دادن جسته
جوینده را ومحتاج طلب کردانیدن
کسی راصلة یقال اَسْعُوا بِهِ اَي
اُطْلُبُوهُ بقطع همزتهما
(مُسَاعَاة) زنا کردن بکنیز
یقال سَاعَاهَا وتقول زَنَى الرَّجُل
وَعَهَرَ فهذا یکون بالحرة وبالامة
ولا یکون المُسَاعَاة اِلَّا فِي الاِمَاء
خاصة * ونبرد کردن با کسی
درسعی وغلبه جستن برکسی دران
(اِسْتِسْعَاء) کارکردن خواستن و
کار کردن فرمودن عبد مکاتب را
تا بدان زر باقی کتابت خود را
ادا ساخته آزاد کردد

باب السین فصل الغین

س غ ب

(سَغْب) بالفتح وبحرکه کرسنکی
(مَسْغَبة) بالفتح مثله
(سُغب) ککتف کرسنه
(سَغَب) بالتحریک تشنکی ولیس
بمستعمل
(سَاغِب) کرسنه یا کرسنه با
تعب ومشقت
(سَغْبَان) بالفتح کرسنه سَغْبَى
مونث سِغَاب جمع
(س ن) سَغِبَ سَغَبا) بالفتح
وبالتحریک وسَغَابَة وسُغُوبا و
مَسْغَبَة کرسنه کردید یا کرسنه
کردید با مشقت وماندکی
(مُسْغَب) کمکرم رزا وجائز
(اِسْغَاب) کرسنه کردن ودر
کرسنکی درآمدن مُسْغِب نعت
است ازان مُسْغِبُون جمع
(مُسَغَّب) کمعظم جا نزورا
یقال [illegible] مُسَوَّغ

س غ ب ل

(مُسَغْبَل) کمدحرج [illegible]
(سَغْبَل سَغْبَلَة) بسیار [illegible]
چرب کرد او را * ونیز سَغْبَلَة
چرب کردن سر را بروغن وترکردن
طعام را بروغن وپیه کداخته را
نان خورش کردن
(تَسَغْبَل الدِّرْع) پوشید
زره را

س غ د

(سَغْد) بالفتح باران نرم ولا
يُسْتَعْمَلُ الّا مُزْدَوِجاً يقال اَغْمَدَهُ
اللّه بِسَغْدِ مَغْد [illegible] درآورد
اوراخدای تعالى بباران نرم.
(سُغْد) بالضم جند باغ است
پاکیزه وجای خوش بسیاره [illegible]
درسمرقند ازانجا است کامل بن
مُکْرَم وعلی بن حسین واحمد بن
حاجب که محدثان اند
(سَغَد) بالتحریک آماسیدن و
الفعل من سمع یقال سَغِدَ [illegible]
اذا ورم
(فِصَال سَاغِدَة) شترکرهای
میری یعنی شیرفربه
(سُغْدَان) کسلطان دهی است
ببخارا
(سُغْدَدی) کسکاری کیاهی است
(فِصَال مُسْغَدَة) بفتح الغین
جمعی [illegible] ساغدة است

س غ ر

(سَغْبُر) سرخس که بجهی است
سیاه مانند [illegible] پرکرده دافع
بخار سوداوی [illegible] ودافع

اصل ومسقط جنین

(ف) صَغَرَهُ) نفی کرد اورا و راند

ص غ غ

(صَغصَغَ الشَّيءَ صَغصَغَةً) پنهان کرد آن را در جای آن * و صَغصَغَ فِي التُّرَابِ) پنهان کرد آن را در خاك یا غلطانید وی را * و صَغصَغَ الطَّعَامَ) روغن را بسیار در طعام کرد * و صَغصَغَ رَاسَهُ) نیك تر کرد موی را بروغن و مالید تا فرو خورد * وقال الجوهری اصله صغصغ مثلث غينات الا انهم ابدلوا من الغين الوسطى سينا فرقا بين فعلل وفعل وانما زادوا السين دون سائر الحروف لان في الحرف سينا كذلك القول في جميع ما اشبهه من المضاعف مثل لقلق وعثعث وكعكع (تصغصغ في التراب) در آمد در خاك * وتصغصغت ثنيته) جنبید دندان ثنیه او

ص غ ل

(صَغِل) بالفتح وككتف خرد جثه حقیر بار یا پراکنده یا مضطرب اعضا یا بد خو و بد خوار و بی آرام یا لاغر و نزار و تنرنجیده پوست و الفعل من سمع فی الكل

ص غ م

(صَغَم) ككتف بد خوار و يقال (رغماله دغما صغما) بالفتح يريدون ان لو غما بلا راو (صَيغم) كصيغم شهري است (ف) صَغَمَ جَارِيَتَه) جماع کرد او را یا انکه انداخت و بیرون آورد تا انزال نکند * وصُغِمَ الْغُلَامُ) مجهولا فربه و بناز پرورده کرد یده

(أَصْغَمَهُ إِصْغَامًا) بسیار خدمت وها نید دل او را * وأُصْغِمَ الْغُلَامُ) مجهولا بمعنی صُغِمَ الغلام است (مُصَغَّم) ... نیك هذا ... نیك خوار و کودك فربه پس بناز پرورده

(تَصْغِيم) فرو خوردانیدن خشم وجز آن

ص غ ن

(أَصْغَان) هذا اماي ردی و بلایه

ص غ ي

(صَاغِيَة) شربت خوش مزه

باب السین فصل الفاء

س ف ت

(سِفت) بالكسر قیر که در تنور و کشتی مالند

(سَفِت) ككتف طعام بی برکت

(س) سَفِتَ سَفْتًا) بالفتح بسیار شراب خورد و تشنگی نرفت

س ف ت ج

(سَفْتَجَة) بالفتح دادن مال خود را بشخصی در جای و گرفتن آن مال را از ان شخص در شهر خود و این از باعث خوف طریق است

(سُفْتَجَة) بضم و فتح تا اسم است از ان و بهندی هندی است

س ف ج

(سَفج) بالفتح شدت وزش باد يقال ما اشد سفج هذه الريح اى شدة هبوبها

س ف ج ر

(سَفْجَر) کجعفر ریزگان را حد ندارد * و ذو سَفْجَر) مور چگان ریزه

س ف ح

(سَفح) بالفتح موضعی است * و سَفح الجَبَل) روی کوه یا بن کوه

یا پایین کوه یا پست سُفُوح)
جمع
(مَسافِح) بر وزن مَواقِع جمع
(سُفُوح) بالضم سنگهای نرم
(سَفِیح) کامیر کلیم کنند شو تیر که
است از تیرهای قمار که نصیبی
ندارد و جوال
(سَفِیحان) دو جوال که مرد و
وابهم دو زند و هر چینه ما زند
(سَفّاح) کشداد مرد بسیار عطا و
فصیح و توانا بر سخن و لقب عبد الله
بن محمد بن عبد الله بن عباس که
مُمِیت دولت بنی امیّه و اول از
خلفای عباسیه است # و رئیسی بود
مر عرب را و شمشیر حُمیل بن تحدل
(مَسْفُوح) ریخته و شتر بر زمین
گسترده و دراز کشیده و چیز فراخ
و درشت و اسپ صخر بن عمرو بن
حارث
(ناقةٌ مَسْفُوحَةُ الآباط)
شتر فراخ بغل
(ف) سَفَحَ الدَّمَ سَفْحًا بالفتح
ریخت خون را کذا سَفَحَ الماءَ یعنی
ریخت آب را # و سَفَحَ الدَّمعُ
سَفْحًا وسُفُوحًا وسَفَحانًا ریخته
شد اشک
(اِسْفاح) بی کوی با جستن اسپ را
یقال اَخْرَوْا اِسْفاحًا لی لغیر عطر
(مُسافَحَة) زنا کردن سِفاح
بالکسر مثله
(مُسَفِّح) کمحدث کار بیهوده کن
(سَفَّح تَسْفِیحًا) کار بیهوده کرد
(تَسافُح) زنا کردن
س ف د
(سَفُّود) کتنور سیخ آهنی بریان
کن و آن را بفارسی باب زن خوانند
و چوب آتش کاو
(اِسْفَنْد) بالکسر و تکسر الفاء مں
(ض س) سَفَدَ الذَّکَرُ عَلَی
الأُنْثَی سِفادًا بالکسر برجست
نر بر ماده و ذلک یقال فی التَّیس
وَالبعیر وَالثَّور وَالطَّیر
(اِسْفاد) بر جهانیدن نر بر ماده
(تَسْفِیدُ اللَّحْم) گوشت را در سیخ
در آوردن برای بریان کردن
(تَسافَدَت السِّباعُ) برجهیدند
ددان
(تَسَفُّد) در راه تنگ رفتن
(اِسْتَسْفَدَ بَعِیرَه) از پس آمد
مر اشتر شتر را
س ف ذ
(اِسْفِیذَیات) ریختج ده‌ای است
باصفهان و ده‌ای است به نیشاپور از او
است عبد الله بن ولید
س ف ذ ج
(اِسْفِیذاج) بالکسر سپیده
معرب آنست و آن ها کمتر قلعی
است و ا سرب اِذا شُدِّدَ عَلَیه
الحَرِیقُ صارَ اسْرنجًا ملطف جلا
س ف ر
(سَفْر) بالفتح نشان سُفُور جمع #
وَسَفْر بن نُصَیر) تابعی است
و والد ابو الفیض یوسف # و نیز سَفْر
بن نُسَیْر) و بحرک محدث است
و نیز سَفْر) مسافران یستوی فیه
الواحد والجمع یقال رجلٌ سَفْرٌ و
قومٌ سَفْرٌ و مسافرة واسفار و سُفّار و
سُفّار # یا سَفْر جمع ساخر است
کراکب ورَکْب
(سِفْر) بالکسر کتاب بزرگ یا
پاره از تورات و نبهنة اَسْفار جمع
(سَفَر) محرکة معروف است که
بریدن مسافت را و ابل اَسْفار جمع #
و بقیه سپید روز بعد فروشدن
آفتاب و موم ... است و کمی است

بحران و سهیل ی صحح * وَاَبُو
السَّفَر سعید بن محمد) تابعي
است * وعبد الله بن ابو السَّفَر)
تبع تا بعي.
(سَفَرَة) با لتحریك نویسند گان
جمع سافر است و فرشتگان که
اعمال بندگان را نگاه دارند
(سُفْرَة) بالضم طعام مسافر و توشهٔ
آن و توشه دان مسافر نقل
اسمُ المظروف الی الظرف
(سَافِر) کصاحب مسافر و فعل
آن نیامده و قیل سَفَرَ سُفُورًا
و اسپ کم گوشت و زن کشاده
روي و نویسنده سَفَرَة جمع *
و رسول و مصلح میان قوم.
(سَافِرَة) کروهي است از روم
صُوابِه لبُعدهم و توغلهم فی
الغَرْب و منه الحدیث لَوْ لَا
اَصْوَاتُ السَّافِرَة لَسَمِعتم وَجبة
الشمس اي السّقطة مع الغيّ
(سِفَار) ککتاب مهار و حرم یا
آهن که بر پشت بینی اشتر نهند
چنانکه حکمة مر اسب را سِفَرَة و
سُفُر و سَفَائِر جمع * و کقطام
چاهي است بجانب ذي قار مر بني

مازن بن مالك را
(سِفَارَة) بالکسر میانجی کری
(سَفَارَة) بالضم جاك روبه و
جامنه روبه.
(سَفِیر) کامیر صلاح کن میان
قوم و میانجي و رسول سُفَراء جمع *
و برگ از درخت افتاده و خشك
شده که باد آن را برو بد و موضعي
است
(سِفْیرة) کردن بند زر و نقره
و نا حیهٔ است بیلاد طي
(سُفَیر) کزبیر موضعي است
(سُفَیْرَة) کجهینة پشته است
(ابو لا سُفَر) کنیت راوي است
که روایت از ابو حکیم دارد و ابو
حکیم ازعلی روی مجهول است.
(سَفُّور) تنور ماهي است بسیار
[illegible]
(سَفُّورَة) کتنوره تخته که بر آن
حساب نویسند و بعد نقل از آن
محو سازند
(مِسْفَر) بالکسر بسیار سفر ازمرد فم
و جز آن و توانا بر سفر
والمؤنث بالهاء
(مِسْفَرَة) بالکسر جاروب

(مَسَافِرُ الوَجْهِ) آنچه پیدا
و نمایان باشد از روي
(ض) سَفَرَ البَعِيرَ) سفار را
بر پشت بینی شتر نهاد * و
سَفَرَ الصُّبْحُ) روشن شد صبح * و
سَفَرَتِ الحَرْبُ) پشت داد *
وسَفَرتِ المَرْأَةُ عَنْ وَجْهِهَا)
روي کشاد زن * وسَفَرَ الغَنَمَ)
فروخت بهترین گوسپندان را
* ونیز سَفْر) بالفتح خانه روفتن
و برهنه کردن سر و جز آن و
پراکنده نمودن و نبشتن و از
بیخ بر کندن موي را
(ض ن) سَفَرَ بَيْنَ القَوْم سَفْرًا)
بالفتح وسَفَارَةً بالفتح و الکسر
صلح کرد میان قوم و میانجی کري
نمود * وسَفَرَ الطَّائِرُ) تیز پرید
و شتاب رفت
(المُسْفِرَة الحُمرة) شمرده
که سرخي آن از سرخي سهیل ي
آمیخته اند که زائل نباشد
(اَسْفَار) بروشنائي روز درآمدن
و في الحدیث اَسْفِرُوا بالفَجْرِ
فَاِنَّهُ اَعْظَمُ لِلاَجْرِ اي صَلُّوا
الفَجر مُسْفِرين اي في الليالي

الغمرة احتيا طالعك متعين اول الصبح ويقال طولوها الى الاسفار فانه اوفق لاحاديث وارد ة في التغليس * وبي برك شدن درخت وسخت شدن جنك وسفار برپشت بيني اشترنهادن و روشن شدن صبح وبركهاى افتاده جرانيدن شتران را وروشن وتابان شدن روى و برسرخود رفتن شتران (مُسَفَّرة) كمعظمة كرومة ريسمان (سَفَّرَهُ تَسْفِيرًا) بسفر فرستادن اورا * وسَفَّرَ الابِلَ ميان مغرب و عشا جرانيدن شتران را * وسَفَّرَ النَّارَ برافروختن وشعله ناك كردانيدن آتش را * ونيز تَسْفِيرٌ سفار برپشت بينى شترنهادن (سَافَرَ الى بلدٍ كذ اسفارًا و مُسَافَرَةً) رفت بسوي آن * و سَافَرَفلانٌ) بمرد بهمان * ويقال الرياح يُسَافِرُ بعضها بعضًا لانَّ الصَّبا تَسْفِرُها اشدّ تها الدّبور والجَنوب تلحمه

(تَسَفَّرَ) بسفر رفت * وتَسَفَّرَ الجلدُ) اثرين يرفت چيزي را * وتَسَفَّرَشيئًا من حَاجَتِهِ) تدارك آن نمود * وتَسَفَّرَ النساء طلب كرد انكشف روهاي ايشانرا * وتَسَفَّرَفُلاَنًا) خواست ازوي نصف چيزي كه برطريق تاوان وجرمانه برذمه اوبود * وتَسَفَّرَتِ الابلُ) بركهاى افتاده چريدند شتران * ونيز تَسَفَّرَ ميان مغرب وعشا چريدن شتران (انسفرراس الرجل عن الشعر) برهنه كرديد سرمرد ازموي * وانْسَفَرَتِ الابلُ) رفتند شتران (اِسْتَسْفَارَ) پيدا وا شكاركردن خواهتن

س ف ر ج ل

(سَفَرْجَل) بفتح اول ورابع چهارم آبي مقوي است ومدر ومشهي ومسكن تشنكي وقابض وبرطعام شكم راندونافع ترين طريق استعمال وي آنست كه آنرا ازدانه فارغ كرداند وبجاي آن ازشهد پركرده كل حكمت نموده درآتش بريان كنند سَفَرْجلة

يكى سَفَارِج جمع مُفَيْرِج مصغر آن

س ف ر ق ع

(سُفْرُقُع) بضم اول وثاني وفتح رابع لغت ضعيف است در سُفْرُقُع بغا ين

س ف ر ن

(اِسْفَرَايِن) بكسرهمزه وياى مثناة تحتيه شهري است بخراسان

س ف س

(اِسْفِس) كانمل دهي است بمرو وارانده است كه اسفسي ذهلي بن رقاد بن ابراهيم ... است بجزيرة ابن عمر كه باغها ونهرها بسيار دارد

س ف س ر

(سِفْسِير) بالكسرميانجي ميان بائع ومشتري لغت فارسي است وخادم وسپس رو وپيك و برپا دارنده كاري ومصلح آن وباصلاح آرنده شتر مادهرا ومرد ظريف وزيرك وقوي وماهر در صناعت خود ووكيل وحافظ نكهبان اموري كه دارد و در اثناي اصوات وماهر ودانا درامور آمنكرى ويسفسيرة كياه

سپمت که آنرا شتران خورند و
بغایت فربه کند * سَفَابِیر جمع
سَفَابِرَة مثله
(سِفْسَار) بالکسر نقّاد دلال لغت
رومی است

س ف س ق

(سَفْسَقَةُ السَّیْف) بفتحتین و
بکسرتین * وسِفْسِیقَتُهُ پرند تیغ
یا خطوط وطرائق که دران پرند
است یا خطوط وطرائق متن
شمشیر یا آنچه میان دو خط روی
آن است بدرازا سَفَاسِق) جمع
(سُفْسُوقَة) بالضم میانه راه *
وفیه سُفْسُوقَةٌ مِنْ اَبِیهِ) یعنی
در روی شبه پدر روی است و نه پدر
خود مانان است * و سُفْسُوقَة
السَّیْف) پرند تیغ سَفَاسِق جمع
(سُفَاسِق) کعلابط دراز و کشیده
از هر چیزی
(سَفْسَقَ الطَّائِرُ) سرگین افکند
مرغ

س ف ط

(سَفْطُ اَبِی خَرْجِی) بالفتح و
الاضافة دهی است بمصر * و
همچنین سَفْطُ الْعُرَفَاء * وسَفْطُ
القُدُوْر * وسَفْطُ الرِّیْب * و
سفط زُرَیْق * وسَفْطُ الحِنَّاء *
وسَفْطُ البَهْر * وسَفْطُ ابی تُرَاب *
وسَفْطُ سُلَیْط * وسَفْطُ کُرَّامَة *
وسَفْطُ قُلَیْشَان * وسَفْطُ مَیْدُوم *
وسَفْطُ رُشَیْن * وسَفْطُ الْخَمَّارَة *
وسَفْطُ نَهْیَا * وسَفْطُ المُهَلَّبِیّ
همه دهها اند دران
(سَفَط) محرکة جامه دان که
برشکل جوال یا مانند کدوی خشک
میان تهی باشد اَسْفَاط جمع * و
پوستکی که برپوست ماهی است
(سَفِیط) کامیر جوانمرد وخوش
و پاکیزه نفس و فرومایه و حقیر
از لغات اضداد است * وخورۀ
خرما سبز از درخت افتاده
(سُفَاطَة) کثمامه رخت خانه
(اِسْفِنْط) بکسرتین نوعی از
شراب
(ك) سَفُطَ) جوانمرد پاکیزه
نفس گردید
(مَا اَسْفَطَ نَفْسَهُ عَنْكَ) یعنی
چه خوش است آن
(رَجُلٌ مُسَفَّطُ الرَّأْسِ) کمعظم
آنکه سرش همچو سفط باشد
(تَسْفِیط) گل اندودن حوض
را و اصلاح کردن آن یقال سَفَّطَ
حَوْضَهُ اِذَا اَصْلَحَهُ وَلَاطَهُ
(تَسَفُّط) اندك اندك گرفتن
و برخویشتن چیدن آب و مانند آن
(اِسْتِنْفَاط) استقصا کردن در
کاری و تمام آب کوزه خوردن

س ف ع

(سَفْع) بالفتح جامه هرچه باشد
(سَفْعَة) بالفتح چشم و چشم زخم
واثر دیو و پری ومنه به سَفْعَةٌ مِنَ
الشَّیْطَانِ ای مَسٌّ * و برگردیدگی
گونه یقال به سَفْعَةُ غَضَبٍ اذا تغیر
لونه
(سُفْع) بالضم دانه حنظل و دیك
دان آهنی یا عام است و سیاهی
که بسرخی زند
(سُفْعَة) بالضم دیك دانه حنظل
وانچه در آثار دارا را زسرگین یا
خاکستر یا خاك و روبه توبرتو
نشسته مخالف رنگ زمین نماید
و سیاهی که بسرخی زند و سیاهی
سرخ زند
(سَفَع) بحرکة سیاهی سرخسار
زن برگردیده رنگ از لاغری

سفعةً اخص منه
(اَسْفَع) چرغ وكاو دشتی وحمامه سیاه وهرسیاه که سیاهی آن بسرخی زند * ونیزنام است مرغنم راوقتیکه برای دوشیدن خوانندش ومنه اشل الیك الاَسفع یعنی بخوان گوسپند را برای دوشیدن
(سَفْعَاء) یك پایه دیکدان
سُفْع بالضم جمع * وكبوتر سبز کردن * وبَنُو السَّفْعَاء) بطنی است ازعرب
(اُسَیْفِع) مصغراسفع نام مردی ومنه قول عمر اَلا اِنَّ الاُسَیْفِع اُسَیْفِع جُهَیْنَة رضی من دِینه و اَمَانَتِه باَن یُقَال سَابِقُ الحَاجِّ فادّان مُعرِضًا فاَصْبَح قَدْ رِینَ به فمن كان له عليه دين فليغد بالغداة فلنقسم ماله بينهم بالحصص
(سَوَافِع) روسوختكيها
(رجل مَسْفُوعُ العَیْن) مردکه چشمها یش درچشم خانه رفته باشد ومردچشم رسیده وپری زده
(ف) سَفَعَ الطَّائِرُ سَفْعًا) بالفتح ببال زد مرغ یکدیگررا * وسَفَعَ فلانٌ فلانًا) طمانچه زد اورا * وسَفَعَ الشَّیْءَ)نکار کرد آن را و نشان وداغ نمود* وسَفَعَ السَّمُومُ وَجْهَه) سوخت بادگرم روی اورا ورنك کردانید * ونیز سَفَعَ) موی پیشانی گرفته کشیدن کسی را ومنه قوله تعالی لَنَسْفَعًا بالنَّاصِیَة زدن وعذاب کردن وحقیر و خوار نمودن وسیاه کردانیدن روی را
(تَسْفِیع) سوختن آتش وباد کرم روی راورنك کردانیدن
(سَافَع)زنا کار و حمله کننده وشیر بیشه ودست در کردن یکدیگر کننده و شمشیر زننده یا عقلی مضاربت نماینده
(مُسَافَعَة) ببال زدن کبوتر و مرغ یکدیگررا
(اُسْتُفِعَ لَوْنُهُ) مجهولا برگردید گونه او از ترس ومانند آن * و نیز اِسْتِفَاع تیره شدن هوا که به برخاستن باد و گرد ومانند آن ماند وفی نسخة الاستفاع کالتهیج یعنی باماه وتهیج برآماسیدن باشد
(تَسَفَّع) گرم شدن باتش

س ف ف

(سَفٌّ بالفتح شکوفه خرما بن نو
(سِفٌّ) بالکسروالضم ماریست یا مارپران
(سُفَّة) بالضم اوندی ازبرك خرمامقل زرنبیل یا اوندی از برك خرما * وسُفَّةٌ مِن السَّوِیق) یك مشت از پست وکذا سُفَّةٌ مِن القَمْحِ ونحوه * ونیز سُفَّة) موی باف وموی بند زنان که بدان موی را پیوند کنند قال ولم یکرهه ابراهیم النخعی وقال لاباس بالسُّفَّة ودار وی کوفته بیخته معجون ناکرده
(سَفُوف) کصبور دارو کوفته بیخته معجون ناکرده
(سَفِیْف) کامیر کیاهی است و نام شیطان وتنك پالان شتر
(سَفِیفَة) بوریا ازبرك خرما بافته
(ن)سَفَّ الطَّائِرُ عَلَى وَجْهِ الأَرْضِ سَفِیفًا)پست پرید مرغ وسر ورکرد بر روی زمین وردست * وسَفَّ الخُوصَ سَفًّا)بافت بوریا را ازبرك خرما * وسَفَّ البَعِیرُ) خورد شتر کیاه خشک را.

(س) سَفَّ الدَّوَاءَ سَفّاً) سفوف
خورد یا سفوف ساخت * و سَفَّ
الْمَاءَ) بسیار خورد آب و سیراب نشد
(جوعٌ سُفَافٌ سَفٌّ) گرسنگی
سخت
(سَفْسَاف) ناکس و هیچ کاره از
هر چیزی و کار حقیر و منه ان الله
یحب معالی الامور و یبغض سفسافها
وغبار آرد که وقت بیختن با ملل
شود و از غربال پرد و موی ریزه
و هیچ کاره و خاك نرم تنك
(مُسَفْسِف) مبنیا للفاعل مرد
کم عطا و لئیم
(سَفْسِفَة) بکسر سین ثانی باد
که بجنبد و زد و خاك نرم و تنك را
برانگیزد و ببرد
(مُسَفْسَفَة) بفتح سین دوم
کرد آرد بیخته و جز آن
(سَفْسَفَة) بیختن آرد و مانند
آن و نا استوار کردن کار را
(اِسْفَاف) از برك خرما بوریا
بافتن و رنك بر کردانیدن و منه
کانما اُسِفَّ وجهه ای تغیّر و ربی
کارهای دون شدن و کارهای دنی
خواستن و لایار خود کردیختن و
کناره گزیدن و با یك دیگر گرفتن کار را
و کاه خشك علف دادن ستور را و
پست پریدن مرغ و لگام دادن
اسب را و نزدیك گشتن ابر بزمین و تیز
نگریستن و فرو آوردن جعل سر
را جهت گزیدن و پراکندن نیم و پیر
جراحت و پراکندن سرمه و مانند
آن بر بن دندان و جز آن و رسیدن
بچیزی یقال ما اَسَفَّ منه بِتَافِهٍ
یعنی نرسید از وی چیزی را
(اِسْتِفَاف) سفوف ساختن یا
سفوف خوردن و بیفکندن چیزی را

س ف ق

(سَفْقَة) یك بار دست زدن
در بیع لغة فی الصاد و در یك سفقه
فروختن چیزی و خریدن چیزی
یقال اعطاه سَفْقَة بمینه اذا بایعه
و اشتریا ثوبا فی سَفْقَةٍ واحدةٍ ببیعةٍ
(سَفَاقَة) سختی جامه و سخت
شدن آن و شوخ دیدگی و شوخ
روئی والفعل من کرم
* ثوبٌ سَفِيقٌ) گاڑھا جامه سخت
بافته و رجلٌ سَفِيقُ الْوَجْهِ) مرد
شوخ روی بی شرم
(سَفِيقَة) چوبی است باریك دراز
پهن که بروی بوریا بیچند و فلیته
مانند وی باریك دراز از زر و نقره
و مانند آن
(سَفَائِقُ السَّيْف) پرنك شمشیر
(ن) سَفَقَ الْبَابَ سَفْقاً) بالفتح
باز کرد در را * و سَفَقَ وَجْهَهُ)
طپانچه زد روی او را
(اَسْفَقَ الْبَابَ اِسْفَاقاً) باز کرد در را
(اِنْسِفَاق) باز شدن در

س ف ك

(سُفْكَة) بالضم لحة
(سَفُوك) کسیکه رنفس و مرد بسیار
دروغ
(سَفِيك) کا میز خون ریخته
(سَفَّاك) کشنده بلیغ توانا بر
سخن و بسیار خون ریز
(مِسْفَك) کسیکه بسیار گوی
(مَسْفُوك) خون ریخته
(ض) سَفَكَ الدَّمَ سَفْكاً)
بالفتح ریخت خون را و کذا الدمع
* و سَفَكَ الْكَلَامَ) بسیار کرد
سخن را
(اِنْسِفَاك) ریخته شدن خون و اشك

س ف ل

(سُفْل و سُفُول و سَفَالَة) بضم همه

فرودی و پستی نقیض عُلو و عُلو و
عَلاوة با لضم سِفْل وسِفْلَة بکسر
فرود و سَفال بفتح مثله ضد علو و
علوة با لکسر و علاء با لفتح
(سِفْلَةُ النَّاس) با لکسر ناکس و
فرومایه
(سَفِلَة) کفرحة مردم فرومایه و
ناکس یقال هو من السفلة ولا یقال
هو سِفَلَة لانها جمع والعامة تقول
رَجُلٌ سَفِلَةٌ من قوم سَفِل * وسَفِلَةُ
البَعِير) قوایم شتر
(أَسْفَل) پست تر نقیض اعلی * و
أَسْفَل سافِلِين) پیری یا تلف
ورا یگان یا ضلالت وگمراهی
مرکافران را و بها فسّر قوله تعالی و
رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِين
(أَسافِل) شتران ریزه * وعَجْلُ
الاسافل) ای ضخم الفخذین و
الساقین
(سافِل) مردم فرومایه و فرود و پست
نقیض عالی
(سافِلَة) دون مردم * و سافِلَةُ
الرُّمْح) نیمه نیزه که متصل با آهن
بن نیزه است .
(سُفَالَة) بالضم پایین و فرود هر چیزی
ونشیمنگاه نیزه * وسُفَالَةُ الرِّيح)
جهتی پایین باد که بدان جانب
میرود ضد علاوة الریح که جانب
فرق وجای وزیدن است یقال
قعدت بسُفَالَةِ الرِّيحِ وعُلاوَتِها
(سَفَالَة) با لفتح ناکسی والفعل من کرم
(مَسْفَلَة) وبضم محله است در
پایین مکه و دهی است بیمامه
(ك من ن) سَفَلَ سَفالا وسُفُولا
پست و فرود شد و پیر گردید
(ك) سَفُلَ فِي خُلُقِهِ سَفَالا)
وبضم وسِفَالا با لکسر تنك خوی
گردید و كذا سَفُلَ فِي عِلْمِهِ * و
سَفَلَ فِي الشَّيْءِ سُفُولا) بالضم
فرود گرم شد و از اعلای آن
به نشیب وی آمد
(تَسْفِيل) به نشیب آوردن
(تَسَفُّل) فرود شدن و پست گردیدن
و به نشیب آمدن
س ف ل ج
(سَفَلَّج) کعملس دراز بالا
س ف ن
(سَفَن) محرکة پوست درشت
مانند پوست نهنگ و مثل آن
و سنگی که بدان تراشند و تابان
نمایند و تیشه چوب تراشی و
هر چیزکه بدان چیزی را تراشند
و پوست پاره درشت از پوست
سوسمار یا پوست ماهی که بدان
تیر تمام ناتراشیده را تا بان کنند
تا اثر کارد کمان تراش ببرد
(سِفانَة) با لکسر کشتی سازی
(سافِنَة) باد هائیکه روی سوافِن
جمع
(سَفُون) کصبور باد هائیکه روی
سوافین جمع
(سافِين) رگی است در باطن
پشت به دراز او متصل است بدان
رگ ذل
(سَفِين) کامیر موضعی است
بمشرق
(سَفِينَة) کشتی بدان جهت که
روی آب را میخراشد سَفائِن
وسُفُن وسَفِين بحذف تا جمع
سُفُن با لضم مثله ولقب مولای
رسول الله صلی الله علیه وسلم یا
مولای ام المومنین ام سلمه رضی
الله عنها و نامش مهران است
(سَفّان) کشداد خداوند کشتی
و کشتی ساز و نا خدا است میان

نصیبین وجزیرهٔ ابن عمر
(تَجِیبُ سَقَّانِی واسطی) بن
میمون محدث است
(سَقَّانَة) کجبانة مروارید ونام
دختر حاتم طائی
(تَسَبیطه) ...لسین وفتح فاء و
نون مثل د پرندا ست چسرکه
نمی نشیند برد رختی مکرانکه
همه برکها یش را مخورد ولقب
ابراهیم بن حسین بن دیزیل
همدانی لُقّبَ بهِ لانه اذا اتی محدثا
کتب جمیع حدیثه
(مِسْفَن) کمنبر تیشهٔ چوب
تراشی وانچه بدان چیزی را
تراشند
(ض) سَفَنَ الشَّجرَ وغیرَه
سَفْناً) بالفتح پوست باز کرد از
درخت وجز آن
(ن س) سَفَنَتِ الرِّیحُ سُفُناً)
بالفتح و زید وخاک روفت باد
از زمین

س ف ن ج

(سَفَنَّج) کعملس شتر مرغ نر
سبک رو ومرغی است که بسیار
جست کند

(اِسْفَنْج) بیخ وهر وق درختی
است که جراحات متعفنه رابقع
دمل یا همان ابر مرده است که بز
روی سنگهای کنار دریا متکون
میشود متخلخل بسیار سوراخ وآب
را بسیار بر دارد وچون تازه او را
بسرکه مزوج یا شراب ترکرده
برجراحات تازه بکزارند
درحال التیام دهد ومطبوخ باب
جهت زخمهای کهنه نافع *
(اَسْفَنْجَة) مثله وهی اخص منه
(سَفْنَجَ لَهُ سَفْنَجَةً) شتاب داد
نقل او را

س ف ن خ

(اِسْفَانَاخ) تره است بفارسی
اسفناخ وبهندی پا - ویند
درآخر اول سرد وتر وکوبنده معتدل
باقوت جالبه وغساله ملین طبع
سریع الهضم پشت وریه وسینه را
نفع دهد ودرد کمر را دفع کند

س ف ن ط

(اِسْفِنْط) بالکسر وبفتح الفاء می
انکوری خوشبوی یانوعی از شراب
یااعلا ترین شرابها سمیت به لان
الدنان تَسَفَّطَتها ای تشربت اکثرها
او من السَّفیط للطیّب النفس وقیل معرّب

س ف ه

(سَفِیه) کامیر نادان یا انکه تلف مال
را نادان یا مسرف تباه کار * سُفَهَاء
کامراء وسِفَاه بالکسر جمع * و
(ثَوْبٌ سَفِیهٌ) جامه سست بافت *
* و (زِمَامٌ سَفِیهٌ) مهارنار است
ومضطرب
(سَفِیهَة) مونث سَفیه سَفِیهَات
وسَفَائِه جمع سُفَّه کرکّع وسِفَاهٌ
ککتاب مثله * وناقةٌ سَفِیهَةُ
الزِّمَام) ناقه نا راست
مهار
(ف ك س) سَفِهَ نَفْسَه) بربی خردی
انکیخت نفس خود را وکذا سَفِهَ رایَه
بالنصب والاصل سَفِهَت نَفْسُه
ورایُه فلما حُوِّلَ الفعلُ الی الرجل
انتصب ما بعده بوقوع الفعل
علیه لانه صار فی معنی سَفَّهَ نَفْسَه
یا لتشدید یا منسوب بسفاهت
کرد آن را یا هلاک و تباه
کردانید ویرا * وسَفِهَت الطَّعْنَةُ)
زود برآمد خون از آن وخشک
کردید * وسَفِهَ الشَّرابَ)
بسیار خورد شراب را ومیس

نشد

(س ك) سَفِهَ عَلَيْنَا) نادانی کرد * و نیز سَفَه) محرکة و سَفَاه و سَفَاهَة کسحاب و سحابة سبکی عقل یا بی‌خردی شد حلم یا نادانی * و سَفِهَ الشَّرابَ) کفرح اسراف نمود در شراب پس خورد آن را باندازه رقیاس

(س ف) سَفِهْتُ) بازداشته شدم یا بازماندم * و سَفِهْتُ نَصِيبِي) فراموش کردم حصه خود را

(ن) سَفَهَ صَاحِبَه) غالب آمد یار خود را در دشنام

(طعام مَسْفَهَةٌ) کمحسن طعام که بسیار آب خوراند

(وادٍ مُسْفَهٌ) کمکرم زود بار پر آب

(إسْفَاه) بسیار خورانیدن شراب را و سیر نا کردن

(سَفَّهَهُ تَسْفِيهاً) نادان کردانید اورا یا نسبت نادانی کرد بسوی او

(سَافَهَهُ مُسَافَهَةً) دشنام داد اورا ومنه المثل سَفِيهٌ لَمْ يَجِدْ مُسَافِهاً * سَافَهَ الدَّنَّ) نشست نزدیک خم شراب وخورد آن را ساعت بعد ساعت * وسَافَهَ الشَّرَابَ) اسراف نمود در خوردن شراب * وسَافَهَتِ النَّاقَةُ الطَّرِيقَ) لازم گرفت راه بسیر سخت * و نیز مُسَافَهَة) نادانی نمودن

(تَسَفَّهَتِ الرِّيَاحُ الْغُصُونَ) کژ و مایه دار کردانید شاخها را وجنبانید * و نیز تَسَفُّه) سفاهت شنوانیدن و یعدی بعلی و الی یقال تَسَفَّهْتُ عَلَيْهِ او إِلَيْهِ إِذَا أَسْمَعْتَهُ وکسی را از چیزی فریفتن یقال تَسَفَّهَهُ عن ماله یعنی فریفت اورا از مال او

(تسافه) نادانی کردن یقال تسافه علینا یعنی نادانی کرد

س ف ی

(سَفَیً) بالقصر کم موی شدن پیشانی اسپ ولاغری و خاک و خاک کور و خار کیاه بهمی یا عام است وکیاه خار دار و کل کیاه خار دار سَفَاة یکی آن او لکل و ناحیه است از نواحی مدینه

(سَافِي) خاک که باد برده باشد فاعل بمعنی مفعول و باد که خاک را برد آهسته باشد

(سَفَاء) بکسماء بزیک شد بر شیر ناقه

(سِفَاء) ککساء دوا

(سَفَوی) کجمزی موضعی است

(أَسْفَی) اسپ کم موی پیشانی و اسپ شتاب و تیز رو

(سَفْوَاء) استر سریع و تیز رو

(سَفِيّ) کغنی خاک باد برده و مرد سبک و بی‌خرد را بر

(سُفْيَان) مثلثة نام مرد و نام قبیله است از همدان و سفیان بن أَسِيد حضرمی و سفیان بن الحکم ثقفی و سفیان بن ابی زهیر ازدی و سفیان بن عبد الله ثقفی و سفیان بن وهب خولانی صحابیان اند * و سفیان بن سعید ثوری یکی از ائمه مجتهدان دین است و سفیان بن حسین واسطی از حسن و ابن سیرین سماعت دارد و سفیان بن عیینة از زهری و عمرو بن دینار ثقه است و سفیان بن هانی از تابعیان بصره ز ثقات ایشان است * وابو سفیان مغیرة بن الحارث بن عبد المطلب

بسوزهم نبی است صلی الله علیه
وسلم وابوسفیان صخر بن حرب
بن امیه پدر معاویه * وابو سفیان
طلحه بن نافع تابعی است و
ابوسفیان بن وکیع از اعمش روایت
میکند ......
(سِفْیَان) بالکسر و می ست
همراه یا آن دختر است از ان ده
است ابوطاهر احمد سِفْیانی بن
محمد بن اسمعیل بن صباح
(سَفَوَان) بالتحریک موضعی
است بنزدیک منزل از بصره وواد
است از ناحیه بدر
(سَافِیَاء) غبار باد برده یا باد
غبار برداشته
(ض) سَفَتِ الرِّیحُ التُّرابَ
سَفْیاً) بالفتح برد باد خاک را
وبرداشت
(س) سَفِیَ سَفًی ریملیبی خرد
گردید * وسَفِیَتْ یدُهُ) شکافته
شد دست او
(مُسْفِی) کمحسن سخن چین
وباد خاک بردارنده
(أَسْفَی الزَّرْعُ) سبعث کرد
اطراف خوشه را

* وأَسْفَی فُلاَنٌ) نقل کرد
خاک را * وأَسْفَتِ النَّاقَةُ)
لاغر کرد ید * وأَسْفَی فُلاَناً)
برانگیخت او را بر سپکساری و
خفت * وأَسْفَی بِهِ) بدی رسانید
بسوی او * ونیز اسْفَاء) بردن
باد خاک را وافکندن گیاه بسوی
خار را واحترشتاب ورا کرفتن
واختیار کردن وسبک روی خود
کردن بدن.
(مَسَافَاة) دشنام دادن او را * و
نیز مُسَافَاة) داوا کردن
(اِسْتِفَاء) حیله کردن یقال
استفی وجهه اذا اصطرفه

باب السین فصل القاف

س ق ب

(سَقْب) بالفتح شتر کره یا شتر
کره نر زاده هرچه باشد یا شتر کره
نر ولا یقال سَقْبَة او یقال أَسْقُب
وسِقَاب وسُقُوب جمع سُقْبان
بالضم مثله * ونیز درازاز هر
چیزی یا فربهی یا عام است
وستون خیمه سقبان بالکسر
جمع * وموضعی است بغوطه
دمشق از ان موضع است احمد
سقبانی بن عبید بن احمد محدث
(سَقْبَة) بالفتح خرکره ماده
(سَقَب) بالتحریک نزدیکی و
منه الحدیث الجار أَحَقُّ بسَقَبِهِ و
نزدیک شدن والفعل من سمع
ونصر یقال سَقِبَتْ دَارُهُ سُقُوباً
بالتحریک وسُقُوباً ای قربت *
ومنزل مُسْقَب) ای قریب و
بعید ضد
(سَاقِب) کصاحب نزدیک ودور
از لغات اضداد است
(سُقُوبُ الإِبِلِ) پایهای شتران
(سِقَاب) بالکسر پنبه خون آلود که
زن مصیبت زده آنرا بر سر کند ارد
و یک طرف آن پنبه از روی
بند بیرون کند تا بینند
بدانند که وی مصیبت زده است
(سَقِیبَة) ستون خیمه
(مِسْقَب) بالکسر ناقه نر زاینده
مسقاب بالکسر مثله
(مُسْقِب) کمحسن نزدیک و
بعید از لغات اضداد است
(أَسْقَبَتِ الدَّارُ) نزدیک شد
* وأَسْقَبْتُهَا) نزدیک کردانیدم
ان را لازم متعدی

(ابیاتهم متصاقبة) یعنی
همه یکدیگر نزدیک اند
(تصاقب) نزدیک شدن

س ق ت

(سقت) بالفتح ویحرک بی برکت
شدن چیزی والفعل من سمع یقال
مقت سقتا اذا لم یکن له برکة
(سقت) بکسر عین بی برکت

س ق ح

(سقح) محرکة موی رفتکی پیش
سر والفعل من سمع رجل اسقح
نعت است از آن
(سقحة) با لتحریک جای موی
رفتکی از سر

س ق د

(سقدة) بالضم پرنده است سرخ
رنگ بهرزکی گنجشک و بفارسی
آنرا زرورک گویند سقیدة کجهینة
مثله سقد کصرد و سقیدات
جمع
(سقد) بالضم کقعد د اسپ
لاغر کرده شده
(اسقاد) لاغر کردن اسپ
فربه را
(سقد الفرس تسقیدا) لاغر
کرد انید اسپ را بعد فربه کردن

س ق ر

(سقر) بالفتح چرغ رد شاب
ونام زنی * و سقر بن عبد الرحیم
و سقر بن عبد الرحمن و سقر
بن حصین و سقر بن عداس
را ابو السقر یحیی بن یزداد و
عبد الرحمن بن آدم محدثان
اند * و نیز سقر) هو حشن
آفتاب روی را وگرمی واذیت
آن وزن جلبی وقیادت برحرم
(سقر) محرکة معرفة دوزخ
اعاذنا الله تعالی وکوهی است
بمکه مشرف بر موضع قصر منصور
(سقیر) کزبیر نام زنی * و
ا سقیر نمیری) از تابعیان
است * و بکار بن سقیر) از تبع
تابعیان و سقیر و سهل بن
سقیر و یوسف بن عمر بن سقیر
محدثان اند
(سقار) کشداد کافر وانکه غیر
مستحق لعنت را بسیار لعنت کند
ودروغ کوی سقارون جمع
(سقران) بالفتح موضعی است
(ساقور) گرمی و آهنی است
که بدان خر را داغ کنند
(سقروان) کنهروان دهی
است بطوس
(سقنقور) جانوری است
بفارسی ریگ ماهی که بر کنار
نیل یافته شود کوشت آن بسیار
مبهی است
(مسقار) بالکسر خرما بن که
دوشاب راند
(اسقرت النخلة) روان کرد
دوشاب را
(یوم مصمقر) کمقشعر روز نیک
گرم

س ق ر ع

(سقرقع) بضمتین وفتح قاف دوم
معرب سکرکه بسکون را بکی ارزن
که نوعی از شراب است مرحبشه را
یا شرابی است مر اهل حجاز را که
از جو ورد یکر حبوب کیرند لغة
حبشیة لهجوا ولیس فی الکلام
خماسیة مضمومة الاول مفتوحة
العجز

س ق ط

(سقط) بالفتح برف وشب نم
که به برف ماند وتابی وفرومایه

(سَقْطَة) با لفتح لغزش سِقَاط
جمع * وشكوهيدن وخطا كردن
(سَقْط) مثلثة بچهٔ ناتمام افتاده
وآتش كه برجهد از چقماق و
درنگيرد ويونّث * وتمامي ريك
توده كه تنك كرديده منقطع شده باشد
وجاي آن
(سِقْط) بالكسر كوشه وناحيه
ودامن خيمه وبال شترمرغ يا
هام است وهما سِقْطَان * وكوشه از
ابركه برزمين افتاده نمايد
(سَقَط) بالتحريك هيچ كاره از
هرچيز وانچه درروي خير نبود
أسْقَاط جمع * وفضيحت ورسوائي
وخطا ومتاع نبهره وسهو وغلط
درنبشتن ودرسخن ودرحساب و
مردم ضعيف وفرومايه يا فروتني
نمايند
(سَقَطِيّ) متاع نبهره فروش
(سَاقِط) كصاحب افتاده وفرومايه
وسپس مانده سُقَّاط ككفّار جمع
وفي الحديث لا يلتقط ساقطتها
يعني انچه بغفلت صاحب آن
افتاده باشد * وتمر مسقوطة بمعني
ملقوطة است

(سَقَّاط) كسحاب شمشيري كه
درپس ضريبه افتد يعني مقطوع
را بريده بزمين يا پس مقطوع
رسد
(سُقَاط) كغراب انچه وراافتد
ازچيزي سُقَاطَة بالتاء مثله
(سِقَاط) بالكسر بال مرغ وخطا
درنبشتن ودرسخن ودرحساب * و
نيز سِقَاط انچه بردارند از خرما
وجز آن ازجائي وبجاي ديكر برند
ونورهٔ خرما ازدرخت افتاده و
لغزش درقول ودرفعل يا جمع سقطة
است يا مرد ودريك معني
(سُقُوط) كقعود افتادن
(سَقِيط) كامير كم خرد وبرف و
تخچه وصفا لينه ويبروي باالمعجمة
ويذكر * ويشك وشبنم كه برزمين
افتد وناكس سَقْطَى كقتلى جمع
(سَقِيطَة) كم خرد وامرأة سَقِيطَةٌ
زن فرومايه
(سَوَاقِط) كسانيكه ازيمامه خوار
بارآرند وكوههاي پست
(سَقَّاط) كشداد متاع نبهره فروش
ومنه الحديث كَانَ لَا يَمرّ بِسَقَّاطٍ
وَلَا عَلَى صَاحِب بيعةٍ اِلَّا سَلَّم عَلَيْهِ

وشمشيركه اره برنده خله
پيش ازمقطوع برزمين فتد
(مَسْقِط) كمقعد ومنزل جاي
افتادن وبالكسر بال مرغ و
(مَسْقِطُ الرَّأس) جاي زادن * ونيز
مَسْقَط بالفتح شهري است بساحل
درياي عمان ورمّاني است
بجاحل درياي جزر ووادي است
ميان بصره ونباج
(مَسْقَطَة) بالفتح تمامي ريك
توده وجاي كه ريك تنك كرديده
منقطع شود وسبب افتادن يقال
هذا مَسْقَطَةٌ لَهُ مِنْ اَعْيُنِ النَّاسِ
يعني سبب افتادن وي است از
چشم مردم
(مِسْقَاط) بالكسر زن كه بچهٔ نا
تمام افكندن عادت او باشد
(ن) سَقَطَ سُقُوطًا و مَسْقَطًا)
بالفتح افتاد * وسَقَطَ الْقَمَرُ)
فرو شد ماه * ونيز (سُقُوط) افتادن
بچه ناتمام ازشكم * وسَقَطَ الْوَلَدُ
مِنْ بَطْنِ اُمِّهِ) بيرون برآمد
بچه ازشكم مادر قال الخليل ولا
يقال وقع * وسَقَطَ الْحَرُّ) پيش
آمد كرما وفرود شد * وسَقَطَ عنّا

بازایستاد ازما رد وركرديد از
لغات اضداد است * وسَقَطَ عَلَى
بَعِيْرٍ رسيد شتر كم شده خود را
ومنه المثل على الخبير سقطت يعني
بدانائي حقيقت كار رسيدي * و
سَقَطَ فِي كَلَامِهِ خطا كرد در
سخن * وسَقَطَ الْقَوْمُ إِلَيَّ فرود
آمدند بسوی من * ويقال تَكَلَّمَ
فَمَا سَقَطَ بِحَرْفٍ يعني خطا نكرد
وسُقِطَ فِي يَدِهِ مجهولا خطا كرد
ولغزش نمود وپشيمان شد وسر كشته
كرديد ومنه قوله تعالى ولما سُقِطَ
في أيديهم اى ندموا قال
الاخفش قرا بعضهم سقط معلوما
كانه اضمر الندم

(مُسْقِط) كمحسن زن كه بچه نا
تمام افكنده باشد

(إِسْقَاط) بچه نا تمام افكندن زن
وجز آن وخطا ولغزش جستن بر كسى
ودروغ بر بستن وهرچه درست
واكفتن آن را وسخن چيني
نمودن وبر خطا انكيختن
كسي را وغلط كردن در سخن يقال
أَسْقَطَ فِي كَلَامِهِ اى اخطأ * وتكلم
فما اسقط كلمة اوفى كلمة يعني خطا
نكرد در آن * وأُسْقِطَ فِي يَدَيْهِ
مجهولا خطا كرد وپشيمان شد و
سر كشته كرديد

(سَاقَطَ الشَّيْءَ مُسَاقَطَةً وسِقَاطًا)
افكند آن را پياپي هم افكند * وسَاقَطَ
الْفَرَسُ الْعَدْوَ سِقَاطًا سست دويد
* ونيز مُسَاقَطَة وسِقَاط بنوبت
سخن كفتن يكي ديكري را خاموش
بودن يا نوبت سخن از يكي بر ديكري
افتادن بدين نمط كه يكي سخن
كويد وديكري ساكت باشد وچون
او ساكت شود ساكت ديكر در سخن در
آيد يقال ساقط فلان فلانا الحديث
إِذَا أَسْقَطَ مِنْ كُلٍّ عَلَى الْآخَرِ

(تَسَقَّطَ الْخَبَرَ) اندك اندك كرفت آن را

(وتَسَقَّطَ فُلَانًا) خطا ولغزش جست
او را * ونيز تسقط سخن چيني نمودن
ودروغ بر بستن وبر خطا انكيختن
كسي را

(تَسَاقُط) پي در پي افتادن و
افتادن وبيفكندن خود را بر
چيزى افكندن

(اِسَّاقَطَ اِسَّاقُطًا) افتاد

س ق ط ر

(سِقَطْرِيّ) كزبرجي نقاد دانا
سِقَنْطَار بكسرتين مثله

(سُقُطْرِيّ) بضم سين وقاف
ممدوده ومقصورة وا سُقُطْرة
بالضم جزيره است بدرياي هند
برجنب كسي كه از بلاد زنك آيد
وعامه آن را سقوطره كويند صبر
ودم الاخوين از آنجا آيد

س ق ط م

(سِقْطِم) كزبرج موش

س ق ع

(سُقْع) بالضم ناحيه ونواحي جاه
وكوشه آن

(سَوْقَعَة) بالفتح كوشه چيزي
وناحيه آن وجائي كه روغن
قرار كيرد از ثريد وآنچه بسر متصل
وملصق باشد از عمامه وخمار و
چادر وآن زودتر ريمناك كردد

(سِقَاع) بالكسر خرقه كه زير
معجر افكنند تا معجر ريمناك نشود
وروي بند وچيزى كه بيني ناقه
را بدان استوار كنند

(أَسْقَع) بالفتح مرغي است بقدر
كنجشك سبز بر سپيد سر اساقع جمع
* ومر اسب ومرغ سپيد سر سقعاء
مونث * وابرالا يسقع والله بين

آسْقَع صحابی است

(خطيب مِسْقَع) كمنبر خطيب بليغ وفصيح

(ف) سَقَعَ الدِّيكُ سَقْعاً) بالفتح بانگ كرد خروس * و نيز سَقَع) رفتن ومنه لا أدري أين سَقَع يعنى نميدانم كه كجا رفت * وسَقَعَ الشَّيْءَ) زد آن را و اين فعل را نيابند مگر وقتيكه چيز سخت را مثل آن بزنند * وسَقَعَ الطَّعامَ) خورد آن را از كوشهٔ آن ومنه قول الاعرابي لضيفه وقد قدّم اليه ثريدة لا تَسْقَعْها ولا تَقْعَرْها ولا تَشْرِمْها قال فمن أين آكُلُ قال لا ادري فانصرف جائعاً.

(أُسْقِعَ لَوْنُهُ) مجهولا بر گرديد گونهٔ او

(تَسْقِيع) رفتن ومنه ما ادري اين سقّع هو

(اِسْتِقاع) بر گرديدن رنگ يقال أُسْتُقِعَ لونه مجهولاً اذا تغيّر

س ق ع ط ر

(سَقَعْطَرى كقبعثرى) دراز تر از مردم و شتر سَقَعْطَرى بيابان گذرنده مثله * و قريه وسطر

سخت گير

س ق ف

(سَقْف) بالفتح آسمان خانه سُقُوف وسُقُف ككتب جمع * و آسمان * ولحيى مَسْقَف) يعنى دراز وفرو هشته

(سُقْف) بالضم و بفتح موضعی است

(سَقَف) بفتحتين دراز وكوز شدن والفعل منهما سمع * ودرازي با كوژى

(اَسْقَف) بالفتح دراز بالكوژى ويضم و مرد دراز بالا يا درشت و بزرگ استخوان و بشترمى پشم و شتر مرغ كوژ گردن سَقْفاء مؤنث درمعه * وقول الحجاج لبعض نبطه السَّقَفاء تصحيف صحّفه الزمخشري وصوابه العُقَفاء كانوا يجتمعون عند السلطان يتقعون فيه المنزلة فتّها من صنه

(اَسْقُف) كانصر موضعي است

(اُسْقُفّ) بالضم وتشديد الفاء پيشواى ترسايان در دين يا پادشاه فروتنى نماينده در رفتار و روش خود يا دانشمند ايشان يا بالاتر از قِسّيس و كمتر از مطران سُقْف كقفل وسُقُفّ بضمتين مع شد الفاء كقطرب مثله في الكل اَساقِفة و اَساقِف جمع

(اُسْقُفَّة) روستائى است باندلس

(سَقِيف) كامير آسمان خانه سُقُف جمع

(سَقِيفَة) كسفينة صفة پوشيده از آن است سَقِيفَةُ بني ساعِدَة سَقائِف جمع * و چوب پهلوئى كه بدان استخوان شكسته را بندند و پارهٔ از استخوان سر شتر و مانند آن و تختهٔ كشتي سَقائِف جمع * و هر چوب يا سنگ پهنا كه از آن خانه را توان پوشيد و استخوان پهلوى شتر

(سُقَيْف بن بِشْر) كزبير محدث است

(ن) سَقَفَ البَيْتَ سَقْفاً) بالفتح پوشيد خانه را و فتح مضارع لغت ردي يا لحن است * وسَقَفَ فلانٌ سِقِّيفى) كخليفى رئيس و پيشواى ترسايان شد

(مُسَقَّف) كمعظم دراز بالا

(تَسْقِيف) خانه پوشيدن و اُسْقُفّ گردانيدن كسى را يقال سُقِّفَ فلان * ولا إذا صُيِّر اسقفا

(تَسَقُّف) اسقف شدن
(شَعر مُسَقَّف) کمعظّم اسوی
بلند از پس اکنده رشته ولیفه

س ق ق

(سُقُق) بضمتین غیبت کنندگان
مردم را
(سَقْ سَقْ) ویکسران کلمه ایست
که بدان گاو را از جر کنند
(ن) سَقَّ الطّائر سَقّاً) بالفتح
سرگین افکند مرغ
(مُسَقْسِق) مبنیاً للفاعل آنکه اجای
برابر ومقابل شخصی دیگر نشسته باهم
بنوبت شعر خوانند لغت مولد است
(سَقْسَقَ الطّائر) سرگین افکند
مرغ * ونیز سَقْسَقَة) هم یکدیگر
بنوبت شعرخوانند

س ق ل

(سَقْل) بالفتح زدودن والفعل
من نصر
(سُقْل) بالضم تهیگاه وآنچه میان
سرسرین وکوتاه ترین دو استخوان
پهلوا است لغة فی الصاد
(سِقْل) ککتف مرد لاغرمیان و
اسپ نزار پهلو
(مِیْقَل) بالفتح زداینده مَیاقِلَة
جمع
(سَقّال) کشداد زداینده
(إسْقِیل) بالکسر پیاز دشتی
إسْقَال مثله

س ق ل ب

(سَقْلَب) بالفتح نام مردی وگروهی
است از مردم سَقْلَبی منسوب
است بدان سَقَالِبَه جمع
(سَقْلَبه سَقْلَبَةً) افکند اورا بر
زمین

س ق ل ط

(سِقِلّاط) سجلاة است زنةً ومعنی
(سَقْلاطُون) بالفتح وضم الطاء
شهری است بروم وبسوی آن جامه را
منسوب کنند

س ق م

(سَقَام) بالفتح بیماری سُقْم بالضم
وسَقَم بالتحریک مثله والفعل
من سمع وکرم
(سُقَام) کغراب وادیی است و
بفتح
(سَقِیم) کامیر بیمار سِقَام ککتاب
جمع
(سَقْمان) بالفتح موضعی است
(سَوْقَم) بالفتح نوعی از درختان
بزرگ
(سَیْقَم) کصیقل درختی است
(مِسْقَام) بالکسر بیماریهای و مرد
بسیار بیماری
(سُقْمُونِیا) بالضم ممدوده ویفتح
ویمد فیهما وآن عصارهٔ نباتی
است که بیخ آنرا قطع کرده اطرافش
را از خاک خالی نموده برگها
فرش کنند تا از اندرون آن رطوبت
لبنی بر برگها جمع شده خشک
شود وآن را باسم نباتش خوانند
ضرر آن معده واحشا را زائد از
سائر مسهلات است مصلح آن
مصطکی وکثیرا وانیسون وروغن
بادام وزنجبیل وفلفل ودیگر
عطریات است قال ستّ شعیرات
منها الی عشرین شعیرةً تُسهّل
المِرّةَ الصفراء واللزوجات الردیّة
من اقاصی البدن وجزءٌ منه
بجزء من تُربُد فی حلیب علی
الریق لا یترک فی البطن دودة
عجیبٌ فی ذلک مجرّب * ونیز
سُقْمُونیا اسم بوتی است صمغ بلغت
یونانی
(إسْقَام) بیمار گردانیدن مقابل

أسقن فلانٌ بسيار كرد آن را او را
مثل اخذ

اسق قن

(أسقان) على الجمع كمر هاي
باريك ولاغر

(إسقان) تمام كردن جلاي
شمشير را يقال أسقن سيفه أي
تمم جلائه

س ق ي

(سَقْي) بالفتح موضعي است
بدمشق

(سِقي) بالكسر اسم است سقي
يعني آب خورده و حصه آب وكشت
آب پاشيده وآب خوردن ما يخيل آن
أسقية جمع * و بهرة از آب يقال
كم سقي ارضك وكشت آب زرد آب
كه در شكم گرد آيد اسم است استسقاء را
و بفتح پوستي كه در آن آب زرد باشد
وازسر بچه شكافته شود

(ساقي) آب دهنده سقاة جمع
سقي كركع مثله

(ساقية) جوي خرد سواقي جمع

(سُقيا) بالضم شهري است بيمن
[illegible] است در حره تميم در وصي
است باز منزل فرع موضعي است

نزديك وادي فرع وموضعي است
ميان مدينه و وادي صفراء واسم
است مرتجني بالاستقاء را

(سقاء) ككساء مشك شير و آب
أسقية جمع أسقيات أساقي
مثله * واين مشترك است ميان
خرد واما وطب مشك شير است
خاصة ونحي مشك روغن خاصة
وقربه مشك آب خاصة

(سقاية) بالكسر وبضم جاي آب
خوردن وظرفي كه بدان آب خورند
وپيمانه وپيمانه شراب و نبيذ انگور
كه قريش در جاهليت حاجيان را
مي خورانيدند

(سَقِيّ) كغني ابر بزرگ قطره أسقية
جمع بردي پيلي * وكياه بردي
وخرما بن سقية يكي ازان

(سُقَيّة) كسميه جاهي است بمكه
شرفها الله تعالى

(سقّاء) كشاد آب دهنده سقاؤن
جمع سقاءة وسقاية مونث *
وفي المثل اسق رقاش فانها سقاية
يضرب للمحسن اي احسن اليه
لا حسانه

(مَسقاة) بالفتح والكسر جاي

آب خوردن وبالكسر آلت آب
خوردن

(مِسقي) كمرمي شراب

(مَسقوي) بياي مشدد كشت آب
داده وكشت آبي خلاف عذي
بالكسر كشت دشتي كه از باران
آب خورد

(ض) سقاه سقيا بالفتح آب داد
او را وكرد انيد برايش آب را وسقيا الله
گفت ويرا * وسقي بطنه كرد آمد
درشكم او آب زرد وبيماري استسقاء كرديد
* وسقاه الله الغيث آب داد مر او را
خداي * وسقي زيد فلانا عيب
وعيب كرد او را * وسقي قلبه
عداوة اي ما شبهه لا يعني سيراب
[illegible]

(اسقاه) آب داد او را آب خورانيد
يا سقي وتسقية آب خورانيدن
است واسقاه دلالت ميكند بر آب
حلق ... نيز آب دادن
جار يا ... باشد و
أسقاه الله الغيث آب داد
او را خداي * واسقي فلان
فلانا غيبت كرد آنرا و متهم شود
و نيز إسقاء سقيك بأسقاك الله

گفتن کسی را و مشک دادن یا پوست
دادن تا مشک سازد آن را و نوبت
آب معین کردن کسی را و مشک
ساختن پوست را
(سقّاه تسقیة) آب دادن او را شدد
للمبالغة وسقاک الله یا سقیاً لک
گفت او را
(مساقاة) انباز و همدستی کردن
در خدمت و آبیاری کشت دخل وی
(استقاء) آب خواستن و برکشیدن
آب از چاه و سقاء خواستن و قی کردن
ایشان و شتران
(تساقی) یکدیگر را آب دادن و انبان
(تسقّی) خوردن شتران گیاه
خوردن تر را و سیراب شدن از آن و قبول
کردن چیزی آب را و سیراب شدن
(مستسقی) بیمار استسقاء
(استسقاء) گرد آمدن آب زرد
در شکم یقال استسقی بطنه اذا جمع
فیه ماء اصفر زرد و صفت اطبا بیماری
است مادی و آن را سه نوع است طبلی
و زقی و لحمی * و آب و باران
خواستن و [illegible]

باب الباء فصل الکاف

س ک ب

(ماء مسکب) بالفتح آب ریزان
یا ریخته شده مصدر موصوف به * و
مرد دراز بالا و نوعی از جامهٔ باریک
و اسپ تیزرو و فراخ گام منبسط
و روح باران طولانی پیوسته بزرگ قطره
و کار لازم و نام اول اسپیکه در ملک
آن حضرت صلی الله علیه و سلم
درآمد و خریده و آن کمیت سپید
پیشانی و سرچهار دست و پای
جمیل و دست راست او مطلق بود
و نام اسپ شبیب بن معاویه و
[illegible]
(سکبة) بالفتح پارچه گرد که بر بند
برای سر بر مثال شبکه و پوسته
تنک که بر روی جنین باشد.
(سکب) محرکة درختی است
خوشبوی و لاله سکبة یکی
(سکبة) بتحریک سبوسه و سکبة
بن الحارث صحابی است
(ماء ساکب) آب ریزان *
و کان آدم ساکب ای منصب
(ماء مسکوب) کصبور آب ریزان
(ماء سیکب) بالفتح آب ریزان
* ماء سکیب) کامیر مثله
(سکاب) کسحاب نام اسپ اجدع

بن مالک و کقطام اسپ عبیدة
مر تمیمی یا کلبی یا عبیدة
بن ربیعه بن قحطان را
(اسکوب) بالضم آب ریزان و باران
پیوسته بزرگ قطره و کفش گر یا آهن
گر و بوق که بجانب زمین دراز و
منتشر شود و رسته در ما بنان نهانه
(اسکوبة) بالضم فلکه که بر سر
خنورهای سرتنک روغن و مانند
آن نهند یا پاره چوب که در شکافه
حیله کنند.
(اسکاب) بالکسر کفش گر
(اسکابة) فلکه که بر سر خنورهای
سرتنک روغن و مانند آن نهند
و یا پاره چوب که در شکاف حیله کنند
(اسکبة الباب) بالضم مع شد الباء
عتبهٔ در
(سکّاب) کشداد نام اسپی
(مسکوب) ریخته شده * و ماء
مسکوب) آبی که بر روی زمین
روان باشد بی کند *
(ن) سکب الماء سکباً و تسکاباً)
بالفتح ریخت آب را * و سکب هو
سکوباً) ریخته شد آب لازم متعدی
* و نیز سکبه پیاپی شدن باران

پیوسته بزرگ قطره وا فزان گفتن مؤذن و منه اذا سکب المؤذن بالاول من صلوة الفجر قام فرکع رکعتین خفیفتین

(مُنْسَکِب) ریزان

(اِنْسِکَاب) ریخته شدن آب وجز آن

س ك ب ج

(سِکْبَاج) بالکسر معرب است و آن نان خورش است که از سرکه و گوشت وادویهٔ خوشبو و نبات ترتیب دهند و گاهی میوهٔ خشک را هم اندازند

(سَکْبِینَج) صمغ نباتی است مسخن وملطف وجالی و محلل ریاح و ادرار حیض و مدر حیض و مسهل بلغم غلیظ

س ك ت

(سَکْت) بالفتح مرد همیشه خاموش و مرد کم سخن که چون بسخن در آید نیکو گوید

(سَکْتَه) بالفتح بیماری که بسبب سدهٔ کاملی در بطون دماغ و مجاری روح اعضا صاحب آن از حس و حرکت معطل کردد

(سُکْتَة) بالضم آنچه بدان باز دارند بچه وغیر او را و خاموش کنندش و بقیه که در آوند بماند

(سَکُوت) کصبور بسیار خاموش یقال رجل سکوت و امراة سکوت ایضا

(سُکَات) بالضم خاموشی و راز و آنچه خاموش کرده اند کسی را سکاتة مثله * ومنه رماه بسکاتةٍ ای بما اسکته وانتهاء و تمامی چیزی یقال هو علی سکات الامر یعنی او مشرف بر تمامی آن کار است * وکذا کنت علی سکات هذه الحاجة یعنی قریب است که برسم آن را * وحیّة سکاتٌ) ماری که تا نگزد معلوم نشود

(سُکَّیْت) کقبیط و بخفف مرد همیشه خاموش و اسپ بازپسین رمان

(سِکِّیْت) بالکسر و شد الکاف مرد پیوسته خاموش سکیت کحلتیت مثله * وابو یعقوب ابن السکیت نحوی و مصنف کتاب اصلاح المنطق است

(سَاکُوت) مرد بسیار خاموش ساکوته مثله

(اِسْتَان) بکسر همزه ذکر آنه نزج زن اسکت یکی

(اَسْکَات) بالفتح اوباش و بقایای هر چیزی و روزهای معتدل پس گرما

(ن) سَکَتَ عَنه سَکْتًا بالفتح و سُکُوتا و سُکَاتا) بالضم و سَاکُوتَةً و اِسْکَاتَةً بالکسر نادرا خاموش شد یقال تکلم ثم سکت بغیر الف فاذا انقطع کلامه فلم یتکلم قلت اسکت * وسَکَتَ فلانٌ) بمرد بهمان * و سَکَتَ الغضبُ) آرمید و فرو شد * و نیز سَکَّت) فصل کردن میان دو نغمه بدون دم زدن * وفی المثل سَکَتَ اَلفًا ونطق خَلْفًا وقد مر

(اِسْکَات) منقطع شدن سخن یقال اَسْکَتَ اذا انقطع کلامه فلم یتکلم و خاموش کردن

(مُسَاکَتَة) مسد یکر خاموش بودن و نبرد کردن با کسی در خاموشی

(مُسَکِّت) کمعظم تیر پسین از تیرهای قمار

(تَسْکِیت) خاموش کردن

س ك د

(سَکْدَة) بالفتح شهری بساحل دریای افریقیه

(سُکُنْدان) بضم سین وکاف وهی است بمزو

فصل الشین

(شَکْر) بالفتح نرمهٔ است از بهترین خرما * ونیز شکر پر کردن وبستن جوی وآب را والفعل من نصر ومنه قال للمستحاضة اسکریه ای سدیه بخرقة وشد به بعصابة * وافسون کردن کسی را

(سَکْرَة) بالفتح ضلالت وگمراهی از مستی * وسکرة الموت) شدت وسختی آن است * وسکرة الهم) شدت غم سکرات جمع

(سُکْر) بالضم مستی وشراب وآنچه مست کرده اند

(سِکْر) بالکسر بند آب ونهر وآنچه بدان بند کنند وکنارهٔ بلند از نهر وآب سُکُور جمع

(سَکِر) ککتف مست ویمکن سَکِرَة مونث * وهو سکر مست ونام مرد اعظمی است ذکره البخاری فی تاریخه

(سَکَر) محرکة می ونبیذ خرما سوکشوت ومر چیز که مست کند و هر چیز که حرام است خوردن آن از میوه وجز آن * وهر که وطعام

قال الازهری وانکره اهل اللغة * وامتلاء وپری شکم وتخم وتخمه پنهان

(سَکَرَة) دانهٔ تلخ که با گندم آمیزد

(سُکَّر) کزنار نمی است برود ورزه زاه از مصر

(لیلةٌ ساکرةٌ) شب آرمیده بی باد

(سَکُور) کصبور همیشه مست

(سَکّار) کشداد نبیذ فروش

(سُکَّر) بضم سین وتشدید کاف شکر معرب آنست * وخرمای تر نیکو وانگوری است که چون او را آفتی رسد از هم باشد وآن بهترین انگور ها است ولقب احمد بن سلمان حربی * وعلی بن حسن بن طاوس بن سُکَّر محدث است *

وسُکَّر العُشر) شبنمی است که بر درخت عشر منعقد کردد شبیه بپاره های نمک

(سُکَّرة) آبکز است بقادسیه وشکر وهو اخص من السکر * وابن سُکَّرة محمد بن عبد الله شاعر وزاهد هاشمی است وعبد الله بن مبارک بن صباغ مشهور با بن سُکَّرة زاهد وابو علی بن سُکَّرة امام

(سَکْرَان) بالفتح مست [illegible] وسکرانة مونث سُکارَی بالفتح والضم جمع سکری مثله * ونیز سَکْرَانُ) وادی است در بعض دهنهای شام

(سَیْکُرَان) کصیمران گیاهی است پیوسته سبز ودانه آن را می خورند و موذی است

(سِکِّیر) کسکیت همیشه مست

(مِسْکِیر) بالکسر بسیار مست شوند *

(س) سَکِرَ سُکْرًا) بالضم وسُکُرًا بضمتین وسَکْرًا بالفتح والتحریک وسَکَرَانًا محرکة مست شد

(ن) سَکَرَت الریح سُکُورًا و سَکَرَانًا) آرمید باد وایستاده شد وسُکِرَت ابصارُهم) مجهولا بند شد بینائی ایشان

(اِسْکَار) مست کردانیدن ومنه کل مُسْکِر حرام

(مُسَکَّر) کمعظم همواره مست

(سَکَّرَهُ تَسْکِیرًا) حبه کرد او را وقوله تعالی سُکِّرَت ابصارنا ای سدت وحبست النظر وغشیت وحبست او لحقها ما یلحق شارب المسکر

... نمودن از خود بی‌معنی

س ك ر ج

(سُكُرُّجَة) بضم سين و كاف و راء مشدده و جيم مفتوح ظرفی است كوچك كه در آن نان خورش‌ها و چيزهای اندك از مشهيات و جوارشات و مانند آن كرده بر مائده نهند فارسی است و قيل معرب سكوره و چون خوردن در آن از داب متكبرين و اهل نعمت است قال لا آكل في سُكُرُّجَة

س ك ر ك

(سُكُرْكَه) بضم سين و كاف و سكون راء نوعی از شراب مر حبشه را كه از ارزن گيرند لغت حبشی است معرب آن سُقُرْقَع و گذشت

س ك ع

(سَكِع) ككتف مرد بی‌راه رود در راهای خود

(سُكَع) سرگشته و حيران

(ساكع) مرد دور افتاده از وطن مرد

(... سَكَعَ سَكْعاً) ز... تا آگاهانه رفت كه نمی داند كجا خواهد رفت و سرگشته گرديد و منه سكع في باطله اي تحير و تردد و رفت و منه ما أدري أين سكع يعني نمی دانم كه كجا رفت * و نيز (سَكَع) جای و مسكن گرفتن زمينی را يقال ما يدری أين يسكع من أرض الله يعني دانسته نمی شود كه در كدام زمين جای و مسكن گرفت

(مُسَكِّعَة) كمحدثة زمين بی علامت و نشان

(تَسَكُّع) سرگشته گرديدن و بی‌پارسائی بودن در كار باطل و تمادی نمودن در آن و بكوشه رفتن

س ك ف

(سَكَف) بالتحريك پاشنه در ساختن و الفعل من صنع يقال ما سَكَفَ البابَ يعني نساخت پاشنه در را برای در

(أَسْكَف) بالفتح كفش‌گر

(سَاكِف) چوب بالايين در كه بر آن در ميگردد

(سَيْكَف) كصيقل كفش‌گر

(سِكَافَة) بالكسر كفشگری و لقب عبد الجبار اسفرائنی بن علی

(إِسْكَاف) بالكسر كفش‌گر أَسَاكِفَة جمع * يا إِسْكَاف هر اهل حرفه صنعت سوای كفش‌گر كه آن اسكف است * يا اسكاف چوب تراش است و هر اهل حرفه كه به آهن كار كنند و دو ديهی و شهر و آن ود و موضع اند بنواحی نهروان از اعمال بغداد ينسب اليهما علماء و مرد زيرك و ماهر در كار

(أُسْكُوف) بالضم كفش‌گر

(سَكَّاف) كشداد يعني اسكوف است

(أُسْكُفَّةُ الْعَيْنَيْنِ) بضمتين و تشديد الفاء جای رستن موی مژگان بالا و زيرين است

(أُسْكُفَّةُ الْبَابِ) بالتاء آستانه در

(إِسْكَاف) كفش‌گر شدن يقال أَسْكَفَ فلان إذا صار إِسْكَافاً

(تَسَكُّف) پاشنه در ساختن

س ك ك

(سَكّ) بالفتح ميخ آهن و تميخ آن سِكَاك بالكسر جمع سُكُوك مثلثه و چاه تنگ سر از بن تا بالا راست و درست و زره تنگ حلقه * و نيز (سَكّ) زمين كندن تا بهم

واستوار کردن چیزی را و از بن برکندن گوش را و میخ دوز کردن دربا آهن و رفتن شکم و انداختن شتر مرغ آنچه در شکم وی باشد والفعل من نصر و تنگ شدن سوراخ گوش یقال سَكَكْتَ یا جَدْیُ یعنی تنگ سوراخ گوش کردید ی و خرد گوش شدی

(سُكّ) بالضم سوراخ کژدم یا سوراخ تنگ و ناکشیده زرهٔ تنگ و راه بسته و چاه سر تنگ و عصارهٔ آمله ونوعی از بوی خوش که رامک را نیک بسائید و بیخته با آب خمیر کنند و بروغن خیری چرب کرده یک شب بگذارند بعد از آن مشک آمیخته نیک مالیده قرصها سازند و دو روز بگذارند تا سخت گردد بعد از آن سوراخ کرده در رشته کشند و یک سال بگذارند و هر قدر که کهنه گردد نیک تر گردد و آن را سک المسک هم گویند

(سِكَّة) بالكسر مهرهٔ درم و دینار و آن آهن منقوش است که بدان درم و دینار را نقش کنند و دینار و درم مسکوک و آهن آماج و کلند که بدان زمین کاوند و رسته خرما بنان نشانده و خرمابن و منه قولهم خیر المال مُهْرَةٌ مَأْمُورَةٌ او سِكَّةٌ مَأْبُورَةٌ و راه برابر و هموار و کوچهٔ خرد * واخذ الامر بِسِكَّتِهِ ای اخذه فی حین امکانه

(سِكِّيّ) دینار

(سَكَك) محركة کری و خردی گوش و چسپیدگی آن بسر و پستی آنها یا خردی مغاک گوش و تنگی سوراخ آن در مردم و غیر آن

(سَكَا) بالفتح والقصر بند آهن و مسمار

(أَسَكّ) شترمرغ نر یا شترمرغ نر روان شکم سُكّ بالضم جمع * وگوش بریده و خرد گوش از مردم و جز آن و مرد کرو نام اسپی مر بعض بنی عبد الله بن عمرو بن کلثوم را

(سَكَّاء) مونث أَسَكّ ومنه كُلُّ سَكَّاءَ تَبِيضُ وَكُلُّ شَرْفَاءَ تَلِدُ يعنى السكاء التي لا اذن لها والشرفاء التي لها اذن مشقوقة * واذن سَكَّاء) گوش خرد و گوش تنگ سوراخ و زرهٔ تنگ * و نیز سَكَّاء) دمی است

(مَسْكُوك) کصبور چاه تنگ سر

(سُكَاك) کغراب هوای میان زمین و آسمان یقال والله لا آتیك ولو نزوت فی السكاك ای فیما بین السماء والارض * جای پرواز تیز

(سُكَاكَة) کثمامة خرد گوش و هوای میان زمین و آسمان و هوائی که ملاقی ابر است و مرد متفرد برای خود

(سِكَاك) بالکسر صف و رسته یقال ضربوا بیوتهم سِكَاكًا ای صفا واحدا

(سَكْسَكَة) بالفتح سستی و دلاوری

(سَكَاسِك) قبیلهٔ است بیمن جد هم القیل سَكْسَك بن اشرس بن کندة یا سَكَاسِك بن واثله او هذا وهم والصواب الاول

(سَكْسَكِيّ) منسوب است بسوی سکسک بن اشرس

(سَرِیر مَسْكُوك) تخت میخ دوز کرده با آهن

(اِسْتَكَّ النَّبْتُ) انبوه شد گیاه و پیچید بهم در شد * و نیز اِسْتِكَاك کر شدن و تنگ گردیدن سوراخ گوش و زاری نمودن

(تَسَكُّك) لمزاری کردن

(اِنْسِكَاك) بهم در شدن و انسکاک الْقَطَا ان ینسك على نحو من

مذکره بداء التعليق

س ك ل

(سِكْل) بالكسر ماهي است سياه سطبر اَسْكال جمع سِكْلة كقردة مثله

س ك ل د

(سَكَلْكَنْد) شهريست از ان است بطخارستان از ان شهرستان است مكي سكلكندي فقيه بن حصين

س ك م

(سَكْم) بالفتح نرم وكوتاه گام رفتن والفعل من نصر

(سُكَيْم) كحيل ركوتاه گام رونده با نرمي وسستي ونام مردي

س ك ن

(سَكْن) بالفتح باشندگان خانه جمع ساكن كسافر وسفر * وقوت وخورش اَسْكان جمع * ونيز سَكْن) از اسماء رجال است وسَكْن القشيري باسكين كزبير در صحبت او با نبي صلى الله عليه وسلم اختلاف است

(سَكِنَة) كفرحة قرارگاه سرازكردن وجای باش سَكِنات جمع ومنه الحديث استقروا على سكناتكم فقد انقطعت الهجرة اي مساكنكم * ويقال الناس على سكناتهم اي على استقامتهم

(سَكَن) بالتحريك جاي گرفتني وباشش اسم است سكون را وآرامش وآتش وهرچه بوي آرام گيرد مرد چون زن وفرزند وجز آن ورحمت وبركت ونام مردي در يمكن * و اسماء بنت السكن) صحابيه است كه بروز يرموك نه كافر را بچوبي كشت وجند ربن السكن بن قيس وابو السكن مكي بن ابراهيم وشبيب بن السكن ويزيد ابن السكون كصبور محدثانند

(سُكْنى) كبشرى جاي باش وخانه وباشش اسم است مصدر را

(سَكُون) كصبور حيي است از يمن

(ساكِن) باشنده وپري ومنه اعوذ بالله من ساكني البلد لانهم كانوا سكان الارض * ونيز ساكن) دهي است يا وادي است نزديك طائف واحمد بن محمد بن ساكن زنجاني ومحمد بن عبد الله بن ساكن بيكندي محدثانند ونام مردي

(ساكِنَة) از اعلام است وزن باشنده

(مَوَاكِين) جزيره است نيكو نزديك مكه

(سُكَيْن) كزبير حيي است از عرب وهر سبك تيزرو * وسُكَيْن) بن عبد العزيز تابعي است

(سُكَيْنَة) كجهينة ماده خر ونام پشه كه در بيني نمرود در آمده و نام صحابي ونام دختر حسين بن علي رضي الله عنهم طرة سُكَيْنية منسوب است بآن * ونيز سُكَيْنة نام دو محدث وابو سكينه) تابعي است

(سَكِينَة) كسفينة آرمش و آهستگي وقوله تعالى وفيه سكينة من ربكم اي ما تسكنون به اذا آتاكم او هي حيوان له رجة كرجه انسان مجتمع وما بعدها خلق رقيق كالريح والهواء وقيل هي شيء كان له راس كراس الهرة من زبرجد وياقوت وجناحان فاذا ظهرت انهزم اعداءهم * و باد تيزرو واز اعلام است * وابو سكينة) زياد بن مالك فرد است

(سِكِّين) بكسر سين وكاف مشدد كارد

(سِكِّينَة) كارد وآرمش وآهستگي

وقرئ وفيه سِكِّينَةٌ مِن رَبِّكُم
(علي بن حسين بن سَكِّينَة)
بفتح سين وتشديد كاف ومبارك
بن احمد بن حسين بن سَكِّينَة و
مبارك بن مبارك بن حسين بن
سَكِّينَة) محدثاند
(سَكَّان) كشداد سكين ساز
سَكَّانِيّ مثله .
(سُكَّان) ككفار باشندگان ودم
كشتي
(مَسْكَنَة) بالفتح فقر وحاجت
(مَسْكِن) بكسر الكاف وفتحها جاي
باشش وخانه وكمَسْجِد موضعي
است بكوفه وكمَقْعَد از اعلام است
(مِسْكِين) بالكسر وقد يفتح ميمه
درويش وآنكه هيچ ندارد يا آنچه
در آن كفايت او شود ندا شته باشد
يا آنكه او را فقر از حركت وقوت
باز داشته باشد وخوار وحقير و
ضعيف مَساكِين ومِسْكِينُون
جمع * ونيز مِسْكِين) فقيره
يستوي فيه المذكر والمونث * و
يقال مسكينة ايضا تشبيها بالفقير
والفقيرة مِسْكِينَات جمع * ونيز
مِسْكِين از اعلام است وفي

الحديث ليس المسكين الذي ترده
اللقمة واللقمتان انما المسكين
الذي لا يسأل ولا يفطن له فيعطي *
ومِسْكِين دارمي شاعر مجيد است
(مِسْكِينَة) فقيرة ونام مدينهٔ رسول
صلى الله عليه وسلم
(مدرع بن يَسْكُن) كينصر تابعي
است
(ن) سَكَنَ سُكُونًا) آرميد و
درويش ومحتاج گرديد وضعيف شد
وسَكَنَ دارَه) جاي گرفت در خانه
خود وجاي باش كرد آنرا
وسَكَنَ فُلانٌ) بمرد بهمان
(ك ن) سَكُنَ) مسكين شد يقال
ماكان مِسْكِينًا وانما سَكُنَ
(مُسْكِن) كمحسن صاحب فقر و
درويشي يقال أَصْبَحُوا مُسْكِنِين
اي ذوي مَسْكَنَة ونام مردي
(اِسْكَان) آرام دادن وبي حركت
ساختن حرف را وجاي دادن كسي را
در خانه ومسكين شدن ومسكين
گردانيدن لازم متعدي
(سَكَّنَه تَسْكِينًا) آرام داد او را
ونيز (تَسْكِين) پيوسته بر خر سريع
وتيز سوار شدن ورا مست كردن

نيزه را با آتش
(مُساكَنَة) با يكديگر در يك خانه
باشش كردن يقال الساكنه في دار
واحدة اي سكن معه فيها
(تَسَكَّنَ) درويش شد ويقال
تَسَكَّنَ الرجل اذا تشبه بالمسكين
(اِسْتَكَانَ) فروتني نمود وخوار
گرديد افتعال است از مسكنة
در اصل استكن بود حركة را
پر كردند استكان شد
(تَمَسْكَنَ) درويش شد يا مانند
درويش گرديد وخوار وحقير شد

س ك ن د ر

(اِسْكَنْدَر بن فَيْلَقُوس) وبفتح
همزه هم پادشاهي بود كه دارا
را كشته وممالك بلاد كرديد
(اِسْكَنْدَرِيَّة) شانزده موضع است
منسوب بوي از انجمله است
شهري ببلاد هند وشهري بارض
بابل وشهري بكنار نهر اعظم وشهري
بصغد سمرقند وشهري بمرو ونام
مدينة بلخ وثغر اعظم ببلاد مصر
ودهي بين حماة وحلب ودهي
بر دجله نزديك واسط از انجمله
است اديب احمد بن مختار

بقبور و گاهی بین مکه و مدینه منوره
در مجاری انهار دهند و بنهج شهر
دیار ..

س ل ک

(مُسَاکَاۃ) تنک کرفتن در تقاضا
یقال ماکاه اذا ضیّق علیه فی المطالبة

باب السین فصل اللام

س ل ء

(سِلَاء) بالکسر روغن کشی اسم
است مصدر را اَسْلِئَة جمع
(سُلَّاء) بالضم مشدد ممدود خار
خرما و مرغی است و نوعی از پیکان
بر شکل خار خرما سُلَّاءَة یکی
(ف سَلَأَ السَّمْنَ) روغن کشید
از مسکه و کرم کرد * وسَلَأَ الجِذْعَ)
بر کشید خار آنرا * و نیز سَلْأ)
بالفتح شهلیدن کجل و زدن
و تازیانه زدن و نقد کردن
یقال سَلَأَهُ مائة درهم و خار خرما
دور کردن با هام است
(اِسْتِلَاء) روغن کشیدن از مسکه

س ل ث ب

(مُسْلَنْثِب) کمقشعر باران سخت
بسیار

س ل ب

(سَلْب) بالفتح و بفتحتین ربودن و ستدن
و درختی است لغة فی السلب محرکة
(سِلْب) بالکسر دراز ترین آله
کشاورزی یا سامان چوب است
که یک طرف آن در چوب آهن
آماج و طرف دیکر آن در چوب
که برکردن کاو است نصب کنند
(سُلْب) بالضم ناقه و زنی که بچه
اش مرده باشد یا ناتمام افکنده
(سُلْبَة) بالضم برهنکی تقول ما
اَحْسَنَ سُلْبَتَهَا یعنی چه نیکو است
برهنکی او
(سَلِب) ککتف دراز و سبک * و
فرس سَلِبُ القَوَائِم) اسپ
سبک پا * ورجلٌ سَلِبُ الیَدَیْنِ
بالطَّعْنِ) مرد سبک دست در نیزه
زدن
(سَلَب) بالتحریک ربوده اسلاب
جمع * و درختی است دراز
و کیاهی است و پوست و پایچه
و شکم از ذبیحه و پوست نی و پوست
درخت مقل و پوست درختی
یمنی که از آن رسن سازند
(سَلَبَة) نام وادی
(سَالِب) کصاحب زن و شتر مادهٔ
فرزند مرده یا آنکه بچه ناتمام
افکنده باشد سَوَالِب جمع
(سَلِیب) کامیر ربوده و مقتول سَلْبی
کقتلی جمع * و زن و شتر مادهٔ فرزند
مرده یا بچهٔ ناتمام افکنده سُلُب
ککتب جمع * و پوست درختی
که از وی رسن سازند * و شَجَرَةٌ
سَلِیبٌ درختی که شاخ و برک آن
ربوده باشد
(سِلَاب) بالکسر جامهٔ ماتم سُلُب
بضمتین جمع
(سَلُوب) کصبور ناقه یا زن که بچهٔ
ناتمام افکنده یا آنکه بچه اش
مرده باشد سَلَائِب جمع سُلُب
بضمتین مثله
(اُسْلُوب) بالضم کونه و روش
و راه و کردن شیر بیشه اَسَالِیب جمع
* و بلندی بینی
(سَلَبُوب) بقربوس ربا ینده
یستوی فیه المذکر والمونث یقال
رجلٌ سَلَبُوبٌ وامرأةٌ سَلَبُوبٌ
(سَلَّابَة) کجبانة ربا ینده یقال
رجلٌ سَلَّابَةٌ وامرأةٌ سَلَّابَةٌ
(سوق السَّلَّابِین) [illegible]
بازاری است در مدینه منوره

(مَسْلُوب) ربوده و ربوده عقل
(ن) سَلَبَهُ سَلْبًا) بتحريك ربود آن را
(س) سَلِبَتِ الْمَرْأَةُ سَلْبًا) جامهٔ سوك پوشيد
(مُسْلِب) كمحسن ناقه و زن بچه مرده يا ناتمام افكنده
(أَسْلَبَتِ النَّاقَةُ) بچه ناتمام افكند يا آنكه بمرد بچهٔ آن * و
أَسْلَبَ الشَّجَرُ) رفت و افتاد برگ و بار آن
(مُسَلَّب) كمعظم موضعى است نزد يك زبيد
(تَسْلِيب) سلاب پوشانيدن كسي را
(مُسْتَلِب) ربايند و لقب شمشير عمرو بن كلثوم و شمشير ابو دهبل
(اِسْتَلَبَهُ) ربود آن را
(تَسَلُّب) جامهٔ سوك پوشيدن زن بر شوى وغير آن
(اِنْسَلَبَ) نيك شتاب رفت

س ل ت

(سُلْت) بالضم جو يا جو بى پوست يا نوعى از آن يا همان جو ترش است وقيل نوعي از گندم و اول صحيح تر است
(يقال ذَهَبَ مِنِّي فَلْتَةً وَسَلْتَةً) بالفتح يعني پيشي كرفت و فوت كرد و در گذشت
(رجلٌ أَسْلَتُ) مرد از بيخ بينى بريده و نام پدر ابو قيس شاعر
(سَلْتَاء) بالفتح زنى كه حنا نه بسته باشد
(سُلَاتَة) بالضم آنچه از چيزى برآورده و دركرده شود مانند آب و جز آن از جوانب كاسه
(مَسْلُوت) آنچه از وي گوشت را بر كرفته باشند * و رجلٌ مَسْلُوتٌ) مرد سرسترده
(ن ض) سَلَتَ الْمِعَى سَلْتًا) بالفتح برآورد زوده را بدست * وسَلَتَ الْأَنْفَ) از بن بريد بيني را * وسَلَتَ الشَّعَرَ) ستر د موى را * وسَلَتَ الشَّيْءَ) ببريد آن را * وسَلَتَ دَمَ الْبَدَنَةِ) خراشيد خون بدنه را تا آنكه نمايان شد خون آن * وسَلَتَ الْقَصْعَةَ) پاك كرد آب كاسه را با نكشت * و سَلَتَتِ الْمَرْأَةُ الْخِضَابَ عَنْ يَدِهَا) دور كرد زن دست بند حنا را از دست * وسَلَتَ فلانًا) زد او را * وسَلَتَهُ بِسَلْحِهِ) ريخ زد
(اِسْتِلَات) آماج كاسه را با نكشت پاك كردن
(اِنْسَلَتَ عَنَّا) بي خبر و بر غفلت بيرون رفت از ما

س ل ت م

(سِلْتِم) كزبرج بلا و سختي و غول و قحط سال صعب و شتر كلان سال كه از پيري همه دندان ريخته و لب زيرين او بطورى فرو هشته وافتاده باشد كه رفعش نتواند و شى اندك و حقير يقال ما أَصَابَ منه سِلْتِمًا اى شيئا

س ل ت ن

(سِلْتِين) بالكسر خرما بن كه كردا ن كوكنه باشند تا آب در وى بيستد

س ل ج

(سَلْج) بالفتح نخمش نجل مثله وهو مقلوب منه
(سُلَّج) كسكر نوعى از علف آبى و دران چيزى باشد كه مى خورند آن را
(طَعَامٌ سَلِيجٌ) كگريم طعام نيكو

خوش مزه که زود فروشود بگلو
(سُلَّیْجَة) کسفینة نوعی از درخت
بزرك که از آن دروازه‌ها سازند
(سُلَّج) کسکر گیاهی است
(مَلَالِیج) چنارد را زو بزرك
(سِلِّجَان) بکسر سین ولام مشدد
خشك نای گلو
(سُلَّجَان) بضم سین ولام مشدد
گیاهی است
(سَلْجَن) کجردحل کالك
(طَعَامٌ سَلْجَلَج) کسفرجل بمعنی
طعام سلیس است وطعام سُلَجْلَج
کقذعمل) طعام نیکو وخوش مزه
(س) سَلِجَ اللُّقْمَةَ سَلْجًا) بالفتح
وسَلَجَانًا بالتحریك فروبرد لقمه را
بگلو ومنه المثل الاکل سَلَجَان
والقضاء لَیَّان درحق شخصی گویند
که دراد ای وام تاخیر نماید * و
سَلِجَتِ الْاِبِلُ) روان شد شکم
شتران از خوردن گیاه سُلَّج وا ینمعنی
از نصر هم مسموع است * وسَلِجَ
الْفَصِیلُ النَّاقَةَ) هتر مکید
شتربچه ما دیرا
(اِسْتِلَاج) دوام کردن برخوردن
شراب وصیحیبد ن دران وبسیار

خوردن آن
(تَسَلَّجَ الشَّرَابَ) دوام کرد
برخوردن شراب وبسیار خورد

س ل ج م

(سَلْجَم) کجعفر شلغم ولا تقل ثلجم
ولا شلجم او لغیة وآن کثیر الغذا
مهیج باه مدر بول مقوی باصره
نفاخ ردیرهضم ومصلح آن زیره
وشیرینها است * ونیز سَلْجَم دراز
از اسپ ومرد وپیکان یا عام است
وشتر کلان سال سخت سَلَاجِم جمع
* وریش سخت انبوه ومرد را ز
زنخ وچاه قدیم بسیار آب
(سُلَاجِم) کعلابط دراز وشتر کلان
سال سَلَاجِم جمع

س ل ح

(سُلْح) بالضم آبی است بد هناء
مربنی سعد را ردو شابی است که
بدان خیك روغن را مالند
(سَلَح) محرکه آب باران در پارگینها
(سُلَح) کصرد بچهٔ کبك سلحان بکسر
جمع
(سِلَح) کعنب ما زحرب
(سَالِح) کصاحب شتر ماده که از
خوردن تره ربیع زند * ورجُلٌ
سَالِحٌ مرد با سلاح
(سِلَاح) بالکسر ما زجنك یا آهن
ان ویونث اَسْلِحَة جمع * وشمشیر
وکمان بی زه وچوب دستی
(سَلَاح) کسحاب اوکقطام موضعی
است پائین خیبر وآبی است مر
بنی کلاب را که هرکه خورد شکمش
راند
(سُلَاح) کغراب سرکین ستور یا عام
است
(سُلَاحَة) کمیز بزگوهی است که
در سنك لاخها منجمد می شود
(سَلِیح) کا میر قبیلهٔ است بیمن
(اِسْلِیح) بالکسر گیاهی که ستور
بخوردن آن شیرناك شود
(سُلْحَان) بالضم ساز حرب
(سَلْحِین) قلعهٔ بود بیمن که
بنابش در سال هشتاد هجری است
(سَیْلَحُون) بالفتح دهی است
وسالحون غلط
(مَسْلَحَة) بالفتح جای که دروی
خوف باشد که سلاح باید پوشید
وقومی صلاح ورجای دیدبان
مَسَالِح جمع * ونکاهبانان ومنه
الحدیث بعث الله له مسلحة

تخطونه من الشيطان
(ف) سَلَحَ سَلْحًا) بالفتح سرگين
كرد * وسَلَّحْتُهُ السَّيْفَ) شمشير را
سلاح او ساختم وداد م او را شمشير
وكذا اسلحته القوس وغيرها
(اِسْلاح) سرگين كرانيدن
(مُسَلَّحَة) كمعظمة موضعی است
(تَسْلِيح) رب سلح را برخيك
روغن ماليدن وشمشير را سلاح
نمی کردن شدد للمبالغة
(تسلّح الرجل) سلاح پوشيد مرد

س ل ح ب

(مُسْلَحِبّ) كمقشعر راست وراه
روشن ودراز
(اِسْلِحْباب) راست ودراز و
روشن شدن راه وجز آن

س ل ح ت

(سُلْحُوت) سلوت است وزنا
ومعنی

س ل ح ف

(سُلَحْفِيَة) بضم سين وفتح لام و
وكسر فا وتخفيف يا باخه ودران
لغات است سُلَحْفاة وسُلَحْفاء
ويقصر وسُلَحْفا مقصورة ساكنة
اللام مفتوحة الحاء وسِلَحْفاة

بكسر سين وفتح لام سلاحف موضع
* چون وزهره آن شوبا زاكلا مصروع
را نفع دهد وآلودن چون وی
مفاصل را ازكهاو اوجاع بعض خيفی
ومحلل رياح غليظ وچون خون
ان را با آرد جو وعسل ضماد كنند
ونقل وفلفل صبح وشام بخورند
صرع را دفع كند وطلاء زهره او
محلل خناق وخاكستر كاسه آن با دو
بلك فلفل اضافه كرده باعسل بصرشيل
وصبح وشام يك ملعقه بخورند
جهت ربو كردن تنكي نفس وسل مؤثر
ويقال اذا اشتد البرد في مكان و
وكُبِّبَت راحلة بحيث يكون يداها
ورجلاها الى الهواء وتُرِكَت كذلك
لم ينزل البرد في ذلك الموضع

س ل خ

(سَلْخ) بالفتح آخر ماه و پوست باز
وانچه از گوسپند كشيده وباز كرده شود
(سَلَخ) محركة رشته كه برود وله
با شد
(سِلْخ) بالكسر پوست مار كه
می اندازد
(اَسْلَخ) انكه موى پيش سر او
رفته باشد وسخت سرخ

(سالخ) بكسر لام چون شتر و مار نر و
يقال اسود سالخ على الوصف وكذا
اسودان سالخ واساود سالخة وسوا
وسُلَّخ وسُلَّخة لانه ينسلخ جلده كل
عام والانثى اسودة ولا توصف
بسالخة
(سَلاخة) بی مزكی يقال فيه
سلاخة ملاخة يعنی بی مزكی است
والفعل من كرم
(سَلِيخ مَلِيخ) كامير كه بی مزه
جماع كه بار دار نكند وگوشت بی مزه
(سَلِيخة) كسفينة پوست شاخی
ورختی است خوش بوى وفرزند و
روغن باد رخت بان پيش از آنك
كه تربيت آن كنند * وسَلِيخة
الرِّمْث وكذا سَلِيخة العرفج ا
چوب خشك وی است كه مرعی
نباشد
(اِسْلِيخ) بالكسر گياهی است
(مِسْلاخ) بالكسر پوست مار و
خرمابن كه غوره آن نارسيده بريزد
و پوست بزباز م است
(مَسْلُوخ) گوسپند پوست باز كرده
(ف ن) سَلَخ سَلْخًا) بالفتح پوست
باز كرد * وسَلَخ الشهر) كذشته

آخر شد ماه * و سلخ فلانٌ
شَهرَهُ) با آخر رسانید ماه را و در
... بر مید * و سلخ النّباتُ)
سبز شد گیاه بعد خشک شدن * و
سلخ اللهُ النّهارَ مِنَ اللّیل)
بیرون آورد روز را از شب *
و سلخت الحیّةُ) بیرون برآمد
مار از پوست و جدا شد از آن * و
سلخت المرأةُ درعَها) بر کند
پیرهن را از تن * و سلخوا موضع
النماء) کندند آن جای را تا باب
رسیدند
(مُنسلَخ) بفتح اللام آخر ماه
(انسلاخ) بیرون آمدن چیزی
از چیزی و بگذشتن ماه و بیرون
برآمدن روز از شب و مار
از پوست
(تسلّخ) خراشیده شدن پوست
ز بیماری و حزان
(اِسلَخّ اِسلِخاخاً) بر پهلو خوابید

س ل خ ب

(سلخب) بالفتح [illegible] کنکلاج
رشته او موج المعجمة

س ل خ د

(سلخد) کجرد حل شتر ماده
ترانا سَلَخْداةٌ بفتحتین مثله
سلاخد جمع

س ل خ ف

(سلخف) کجرد حل نزاز و مضطرب
بنیه

س ل خ م

(مُسلخِمّ) کمقشعر متکبر
گردن کش

س ل د ن

(سلدن انیون) در رومی اسم
که بدل رعنی ... مانند لغت یونانی
است

س ل س

(سلس) بالفتح رشته که در کشیده
که داهان پوشند یا گوشواره
(سلس) ککتف نرم و آسان و رام
و سلس البول) نوعی از بیماری
مثانه که ضبط کمیز نتوانند در وی
(سلسة) کفرحة گیاهی است
که بگیاه نصی ماند
(سلس) بالتحریک نرمی
و آسانی سلاسة مثله اسم است
مصدر را
(سُلاس) بالضم تیره چشمی و رنجی
عقل
(سِلْلاس) بالکسر درما بن
که بیخ شاخهای آن رفته باشد
(مَسلوس) بیهوش و دیوانه
(س) سَلِست النّخلة) رفت بیخ
شاخ خرما بن * و سلست
الخشبةُ) پوسید و ریزه ریزه
گردید * و سُلِس) مجهولاً دیوانه
و بیهوش گردید
(مُسلس) کمحسن شتر ماده که
بچه ناتمام افکنده باشد
(اسلست النّخلة) بمعنی سلست
النخلة است * و اسلست النّاقة)
بچه ناتمام افکند شتر ماده
(تسلیس) در نشاندن جواهر
و ترکیب دادن زر و غیر هم را

س ل س ب

(سلسبیل) کزنجبیل نرم
از هر چیزی و می و چشمه است
در بهشت

س ل ط

(سلط) بالفتح درشت و زبان
دراز و مرد دراز زبان و موضعی است
بشام
(سِلطة) بالکسر تیر دراز باریک
سلط کعنب و سلاط * بالکسر جمع

جامه که دران کیاه وکاه کنند

(سُلْط) بالضم برکماشتکي

(سَلِط) ککتف پیکان ضوار سِلَاط بالکسر جمع

(سنابك سِلْطات) بالکسر سمهای تیز

(سَلْطَانَة) بفتح سین ولام وبکسر مرد وزن دراززبان

(سَلِيط) کامیر درشت وزبان دراز ومرد دراز زبان وفصیح مذکر للذکر وذم للانثی یقال هُوَ اَسْلَطُهم لِسَانًا اي افصحهم * و روغن زیت وروغن کنجد وهر روغن که ازحبوب کیرند وتیز وتند از هر چیزی ونام مردی وپدر قبیلهٔ است

(سَلِيطَة) زن دراززبان

(سَلَاتِط) کردهای نان کلان

(سِلْطِيط) بالکسر برکماشته یا کلان شکم

(سُلْطَان) بالضم حجت وقدرت ملك ویضم لامه وقهرمان ویونث لانه جمع سَلِيط للدهن کان به يضيء الملك اولانه بمعنى الحجة وقد يذکر ذهابا الی معنی الرجل

سَلَاطِين جمع * وسُلْطَانُ الدم جوشش وهیجان خون * وسُلْطَانُ كُلِّ شيءٍ) شدت وقوت هر چیزی *وسُلْطَانُ بنُ اِبْرَاهِيمَ) فقیه قدسی است

(مِسْلَاط) بالکسر زدندان کلید مسالیط جمع

(رجلٌ مَسْلُوطُ اللِّحْيَة) مرد سبك رخسار

(ك س) سَلُطَ سَلَاطَةً) بالفتح وسُلُوطَةً بالضم دراززبان کردید ودرازدست وچیره شد

(مُسَلَّط) کمعظم برکماشته

(تَسْلِيط) برکماشتن وروان کردن حکم وقدرت را

(تَسَلُّط) برکماشته شدن

س ل ط ح

(سُلْطُح) بالضم کوهی است هموار تابان

(جاريةٌ سَلْطَحَةٌ) دختر عریض وپهناور

(سَلُوطَح) بالفتح موضعی است

(سُلَاطِح) کعلابط پهناور ووادی است دراز یا ز مراد

(سَلَنْطَح) کسفرجل فضای فراخ

(مُسْلَنْطِح) بکسر طا فضای فراخ

(اِسْلَنْطَح) بر روی افتاد * اسْلَنْطَحَ الْوَادِي) فراخ ووسیع کردید

س ل ط ع

(سُلْطُوع) کعصفور کوه تابان وهموار

(سَلَنْطَع) محرکة مرد درازبالا

سِلِنْطَاع) بکسرتین مهملة دیوانه ولو بیهوش وزدل شده وسخن خود

(اِسْلِنْطَاع) ستان خفتن یقال اِسْلَنْطَعَ الرَّجُلُ اِذَا اسْتَلْقَى

س ل ع

(سَلْع) بالفتح کفیدکي پای سُلُوع جمع وشکسته شدن سر والفعل من فتح ومعرفة کوهی است بمدینه وکوهی است مرهذیل را وقلعهٔ است بوادي موسى از اعمال شوبك وشکاف کوه

(سَلْعَة) بالفتح سر شکستکي هر مقدار که باشد ویحرك یا انکه پوست بشکافد سَلَعَات وسِلَاع جمع

(سِلْع) بالکسر مثل ومانند وشکاف کوه ویفتح * وهمزه د اَسْلَاع و

سُلُوع جمع يقال غلامان سِلْعان
وغلمان اسلاع وچهار موضع اند
همازان در بلاد باهله ويكى در بلاد
بني اسد
(سِلْعَة) بالكسر متاع واسباب
ومتاع تجارت سِلَع كعنب جمع
وآزخ كه بى درد براندام پيدا
آيد وبفتح وبتحريك كعنبة * ياريشى
است كه در گردن پيدا شود يا گره
گوشتى است در ران يا زيادت گوشتى
است در اندام كه بكره گوشت ماند
وبتحريك حركت كند واز نخود
تا بقدر خربزه ميرسد * وخون
بسته سِلَع كعنب جمع
(سَلَع) بالتحريك درختى است
تلخ مزه يا نوعى از زهر يا نوعى
از صبر يا تره است بدمزه وكوهى
است جاى ينبع يا همان سلع است و
پيسى اندام از فساد مزاج وكفيدن
پاى والفعل من سمع فيهما و
موشكستكيها لم يدع است سلعتها
(أَسْلَع) مرد كفيده پاى زمرد برص
زده سُلْع بالضم جمع
(مَسْلَع) كجوهر صد رنلع
(سُلَيْع) كزبير آبى ست بقطن

ركو هچه است بمدينه وآنرا
سَلْعَت هكويند ووادي است بيمامه
كه دران درختها است ودهى است
بنواحي زبيد
(سَلْعَان) محركة قلعة است بيمن
(أَسْلاعُ الْفَرَس) بالفتح گوشتيكه
در مردورك ران اسپ كه تا
پاشنه اند متعلق بود ووقت دويدن
آن
(مِسْلَع) كمنبر دليل وراهنما
(مَسْلُوع) انكه براندام او سلعه
بر آمده باشد
(مَسْلُوعَة) راه روشن
(انْسَلَعَ انْسِلاعًا) شكسته سركرديد
(تَسْلِيع) شكافتن قال والتسليع
في الجاهلية كانوا اذا أَسْنَتُوا أَعْلَقُوا
السَّلَعَ مع العُشَر بثيران الوحش
وحدروها من الجبال واشعلوا
في ذلك السلع والعشر النار
يَسْتَمْطِرُون بذلك وقال الجوهري
السَّلَع محركة شجر مُرٌّ ومنه المسلّعة
لانهم كانوا في الجدب يعلّقون
شيئا من هذا الشجر ومن العشر
باذناب البقر ثم يُضرِمُون فيها
النار وهم يُصعِدون بها في الجبل

فيمطرون زعموا قال الشاعر أَجاعِلٌ
انتَ بيقورًا مسلّعةً * ذَرِيعةً لك
بين الله والمطرِ * انتهى البيقور جمع
البقرة
(تَسَلُّع) شكافته شدن پاشنه وجز آن
(اِنْسَلَعَ عَقِبُهُ انْسِلاعًا) شكافته
شد پاشنهٔ او

س ل ع ج

(سَلَعُوج) كقربوس شهرى است

س ل ع س

(سَلَعُوس) بالتحريك شهرى
است در بعض طرسوس

س ل ع ف

(سِلْعَف) كجرد حل وحضور
مضطرب خلقت لاغر اندام
(سِلْعَاف) بالكسر چوبها است
سر تيز كه گرد اگرد درخت
نصب كنند ودد ان را بدان شكار كنند
(مُسَلْعَف) بفتح عين درشت
(سَلْعَفَهُ سَلْعَفَةً) فربه دان رابكو
ارالفوات بالغين

س ل ع م

(سِلْعَام) بالكسر فراخ حلق كلان
شكم ودرازبيني وكرك باريك ودراز
پشم * (وَأَبُو سَلْعَامَه) كنيت

کرک است

س ل ع ن

(سَلْعَنَ فِي عَدْوِهِ) سخت دوید

س ل غ

(سَلَغ) محرکة نا پختگی گوشت والفعل من سمع ویُفتح
(اَسْلَغ) نا پخته وسخت سرخ وبرص زده وناکس وفرومایه * و(لَحمٌ اَسْلَغُ) گوشت که زود نه پزد وگوشت ناپخته
(سَالِغ) گاو وگوسپند دندان ناب برآورده یا دندان شش سالگی ریخته مذکر ومونث دروی برابراست وولد البقرة اول سَنَة عِجْلٌ ثم تَبِيعٌ ثم جَذَاعٌ ثم ثَنِيٌّ ثم رَبَاعٌ ثم سَدِيسٌ ثم سَالِغُ سَنَةٍ وسَالِغُ سَنَتَين الی مَا زَادَ وولد الشاة اول سَنَة حَمَل اوجَدْيٌ ثم جَذَع ثم ثَنِيّ ثم رَبَاعٌ ثم سَدِيسٌ ثم سَالِغٌ والاسم
(ف) سَلَغَتِ البَقَرَةُ والشاةُ سُلُوغًا) دندان ناب برآورد گاو وگوسپند یا سُلُوغ دندان شش سالگی افکندن گاو وگوسپند است واین در سال ششم باشد وهو فی ذوات الاظلاف کالبزول فی ذوات الاخفاف وموافقی الاسنان منهما * وسَلَغَ رَاْسَه) شکست سراورا لغةٌ فی ثَلَغ

س ل غ ب

(اِسْلَغَبَّ الطَّائِرُ) کاقشعر خار پرها برآورد چوزه پیش از سیاه شدن

س ل غ د

(سِلَّغْد) کجردحل وقِرْشَبّ مرد احمق وسست وخشمناک وگرگ واسپ سرخ نش ودم ومرد بسیار خوار بسیار نوش والمونث بالهاء

س ل غ ز

(سَلْغَزَ سَلْغَزَةً) سخت دوید

س ل غ ف

(سَلْغَف) کجعفر کرد اندام تمام خلقت * وبقرةٌ سَلْغَفٌ) کاو فربه سَلْغَفَة بالتاء مثله
(سِلْغَاف) سلعاف است وزنا خومعنی
(سِلَّغْف) کجردحل لاغر مضطرب خلقت
(سَلْغَفَة) فرو بردن آن را بگلو

س ل ف

(سَلْف) بالفتح انبان دراز که باعام است یا پوسته که پیراسته اَسْلُف وسُلُوف جمع
(سُلْف) بالضم زن چهل وپنج ساله
(سُلْفَة) بالضم ناشتاشکن وطعام که آن را برای مردم آینده خوردن نهند وپوست تنک که در آستر موزها وجز آن بکار برند ویک کرد زمین که جهت تره وما نند آن هموار کرده باشند سُلَف جمع * وجاؤا سُلْفَةً سُلْفَةً یعنی بعض ایشان در پس بعض آمدند
(سَلِف) ککتف وکسر پوست وشوی خواهر زن وهما سَلِفَان یعنی مرد وشوی مرد دیگر خواهر اَسْلَاف جمع
(دَرْبُ السِلْفِيّ) بالکسر دربغداد است سکونت کرده دران اسمعیل سِلْفي محدث بن عبّاد
(سِلْفَة) بالکسر زن برادر وهما سِلْفَتَان یعنی مرد وزن مرد برادر را وخاص بالرجال * ونیز سِلْفَة از اعلام زنان است
(سُلَف) کصرد بطنی است از ذو الکلاع زان بطن است ربیع

بن عقبة بن سُلَفي و خدا لله بن
معدیکرب وبراد رشود بکران
ربیعه کبك سُلَفَة مونث سُلَفان
بالکسر و بضم جمع
(أرض سَلِفَة) کفرحة زمین کم
درخت
(سِلَفَة) کعنبة از اعلام زنان است
ولقب جد جد حافظ محمد سِلَفي بن
احمد معرب سه لبه ای ذو ثلث
شفاه لانه کان مشقوق الشفة
(سَالِف) پیش رفته
(سَالِفَة) ایام پیش گذشته وکرانه
کردن از جای آویختن گوشواره
تامغاك چنبر و گردن اسب و پیش
گردن آن
(سُلُوف) کصبور ستور پیش تاب
رونده وپیکان دراز واسپ شتاب
سُلُف بالضم جمع
(سَلِيف) کامیر پیش رفته
(سُلاَف) کغراب می را نچه چکد
از انگور پیش از فشاردن * وسُلاَف
العَسْكر) مقدمة لشکر
(سُلاَفَة) کثمامة نام زنی از قبیله
[illegible] و هرچه نفشارده شود
(أُسْلُوفَة) بالضم قرابت شویان

درخواهر یا مر یقال بینهما اسلوفة
ای صهر
(سُولاَف) بالضم دهی است
بخوزستان
(مِسْلَفَة) بالکسر ماله
(مَسْلُوفَة) برابر وهموار کرده
ومنه الحدیث ارض الجنة مسلوفة
ای مستویة او ممسوّاة
(ن) سَلَفَ الأَرْضَ سَلْفًا)
بالفتح شیار کرد زمین را برای
زراعت یا هموار کرد آن را بماله
و سَلَفَ الشيءُ سَلَفًا) محرکة
درگذشت آن چیز * وسَلَفَ فلان
سَلَفًا وسُلُوفًا) پیش رفت * وسَلَفَ
المزادةَ سَلْفًا) روغن مالید
توشه دان را * ونیز سَلَف) محرکة
نوعی از بیع که بها پیش دهند
درویجون سَلَم اسم است اسلاف را
ووامی که در آن وام دهنده را نفعی
نباشد و برذمه مدیون ادای آن
بعینه باشد و هر عمل نیکو که پیش
فرستادی یا فرزندی که مرده و
درگذشته یا شد پدران درگذشته
سُلاَّف بالضم و التشدید واَسْلاَف
جمع * وازان است عبد الرحمن

سَلَفي محدث بن عبد الله و جمعی
دیگران هم منسوب بسوی سَلَف که
پدران گذشته اند
(اِسْلاَف) هموار کردن زمین را
بماله و بها پیش دادن و بچهل و
پنج سالگی رسیدن یقال اَسْلَفَ
المرأة وهي مُسْلِفٌ ای بلغت خمسة
واربعين وهو وصف مختص به الاناث
(تَسْلِيف) ناشتا شکستن وناشتا
شکن دادن کسی را و پیش فرستادن
و بها پیش دادن
(مُسَالَفة) با کسی رفتن یقال
سالفه في الارض اذا سایره * وبرابر
وهمسری کردن کسی را در کاری و
پیشی گرفتن شتر یقال سالف البعیر
اذا تقدم
(تَسَلُّف) وام کردن * ونیز
(تَسَلُّف) بها پیشی گرفتن
(تَسَالُف) همدیگر شویداد خواهر
شدن
(اِسْتِسْلاَف) بها پیشی گرفتن از
قرض خواستن

س ل ف ع

(سَلْفَع) کجعفر مرد دلیر فراخ سینه
وزن دراز زبان بی باك شوخ روی

سَلْفَعَة باالتاء مثله * وشتر مادۀ
تیز رو واستوار ومعرفة تام مادۀ سکی

س ل ق

(سَلْق) بالفتح نشان ریش پشت
ستور که نیکو شده باشد وجای آن
سپید مانده (سَلَق) بالتحریک
مثله * ونشان تنک در پهلوی شتر
ونشان پای وسم در زمین
(سَلْقَة) بالفتح زمین هموار نیکو خاک
اَسْلاق جمع سُلْقان بالضم والکسر
مثله
(سِلْق) بالکسر آب راهه سُلْقان
بالضم جمع * وچکند رتجلو وتجلل
وتلیین وتفتیح وتسر النفس نافع
للنقرس والمفاصل وعصیره اذا
صب علی الخمر خللها بعد ساعتین
وطی الخل خمرها بعد اربع وعشرین
اصله سعوطا تریاق وجع السن و
الاذن والشقیقة * وکرک سِلْقَة
مونث سُلْقان بالضم ویکسر جمع
او السلقة الذئبة خاصة ولا یقال
للذکر السلق * وسلق الماء وسلق
البردو نوع کیاه اند
(سِلْقَة) بالکسر زن دراز زبان
وبد زبان سُلْقَان بالضم والکسر
جمع * وکرک ماده سِلْق بحذف
تا جمع
(سَلَق) بالتحریک کوهی است
بلند بموصل وناحیۀ است بیمامه
ونشان پشت ریش ستور که بعد
به شدن بماند
(سَلَقَة) محرکة دشت هموار نیکو
خاک سَلَق بحذف تا و سُلْقان
بالضم والکسر جمع اَسْلاق مثله * و
نیز سَلَقَة شهری است بروم
ازان شهر است احمد سَلَقی بن
رَوْح
(سِلَق) کعنب آنچه از درخت
فرو ریزد وکیاه شبرق خشک و
شهد که در طول خانه مکس است
وطرف راه
(سالقة) زنیکه در مصیبت بسیار
بانک کند وروی خود را طپانچه
زند ورخسار را خراشد
(سَلُوق) کصبور دهی است بیمن
دروع سلوقیة وکلاب سلوقیة
منسوب است بوی یا شهری است
بجانب ارمینیه یا هردو منسوب اند
بصو وسَلَقة که شهری است
بروم وسلوقیه از تغییرات نسب است
والاصل دروع سلقیة وکلاب سلقیة
(سَلُوقِیَّة) نشستن کاده مهتر
کفتیبا نان در کشتی
(سَلِیق) کامیر آنچه فرو ریزد از
درخت سُلُق بالضم جمع * وکیاه
شبرق خشک وشهد که مکس
در طول خانه نهاده باشد وجانب
راه
(سَلِیقَة) کسفینة سرشت و منه
فلان یتکلم بالسلیقة ای بطبعه لاعن
تعلم * وارزن کوفته اصلاح یافته
یا پینو ظرا ثیث آمیخته وطرائیث
کیاهی است که در نخود زار و زیر
درختهار وید شیرین وماکول است
وتره جوش داده وجای بر آمدن
تنک ستور واثر تنک در پهلوی
ستور راسم است سَلَق را ونشان
قدم ووسم درراه سَلائق جمع
(سُلاق) کغراب دمیدکی بو
بنهای دندان با پوست رفتکی
بن دندان است وصلابتی است
در پلک چشم از مادۀ اکاله که سرخ
میکرداند پلکها را ومیریزاند
مژه را وسمی آن اطراف پلک را
قرحه رساند ودمیدکی دهان

ودميدن كه بر انف ام
(سُلاقَةُ بن وضبه) از بني جامعه
بن لوي است
(اَسالِق) انچه مستعمل کام است
از داخل دهن
(مَلْقَلَة) لوعي از جماع بر پشت
(خَطِيبٌ سَلاّقٌ) كشداد خطيب
بليغ وبلند آواز
(سُلاّق) کرمان ميد پست مر
ترمايان را
(تَمْيلَق) با لغتي زن شتاب
(سَلَقْلَق) كجعفرجل زني كه از
كون وى خون آرد
(سَلَقْلَقَة) زن بسيار فريا د
(خطيبٌ مِسْلَقٌ) كمنبر خطيب
بليغ وبلند آواز * خطيب مسلاق
كمحراب مثله
(يوم مَسْلُوقٌ) روزي ست از
روزهاى عربان
(ن) سَلَقَهُ بالكلام سَلْقًا)
بالفتح سخن سخت كفت وآزرد
او را بزبان ومنه قوله تعالى سَلَقُوكم
بالسنة حداد * وسَلَقَ اللحم
عن العظم) باز كرد كوشت را
ازا ستخوان * وسَلَقَ فلانًا)
نيزه زد او را وستان افكند سَلْقاة
مثله فيهما بزيادة الياء * وسَلَقَ
البَرْدُ النبات) خوهت سرما كياه
را * وسَلَقَ المَزادَةَ) روغن
داد توشه دان را * وكذا اَسلَقَ القِرْبَة *
وسَلَقَ الشيءَ) جوش داد آنرا
باتش ونيم پخته كرد * وسَلَقَ
العودَ في العروة) داخل كرد
چوب را در كوشه كوزه وجز آن *
ونيز سَلَق) كوشه جوال را درهم
افكندن * وسَلَقَ البعيرَ) قطران
ماليد تمام بدن شتر را * و
سَلَقَ فُلانٌ) دويد وبانک برزد
وهو لغة في صلق * وسَلَقَ في
الأرض *) نشان پاي كذاشت
در زمين * وسَلَقَ الجارِيَةَ)
كسترد وستان افكند كنيزك آن
را * وسَلَقَ شيئًا بالماء الحار)
ببرد موي وپشم و پر بآب كرم ويا في
ما تند آن را * وسَلَقَ فُلانًا بَسوط
پوست بركند او را بتازيانه
(اَسْلَقَ إسْلاقًا) شكار كرد كرك
ماده را * وأسْلَقَ العُودَ في
العُروة) داخل كرد چوب را
در كوشه كوزه وجز آن
(تَسَلَّقَ الجِدارَ) بالاي ديوار بر شد
* ونيز تسلّق) بي آرامي واضطراب
از درد بالا ند ويقال تسلق على
فراشه اذا انقلب همًّا او وجعًا
(اِسْتِلْقاء) ستان خفتن ويعدى
بعلى يقال استلقى على ظهره اى نام
وهو افتعلى ويقال سَلْقَيْتُهُ سِلْقاء
بالكسر فاسْتَلْقى يعني ستان
برزمين افكندم او را پس ستان
افتاد
(اِسْلَنْقاء) بر قفا خفتن يقال
اسلنقى فلان اذا نام على ظهره و
اين بر وزن افعنلى است

س ل ق د

(سِلْقِد) كز بر ج اسپ لاغر
كرده شده
(سَلْقَدَ الفرسَ) لاغر كرد اسپ را

س ل ق ع

(سَلْقَع) كجعفر جاي سخت يا تابع
بلقع است يقال بلقعٌ سلقعٌ يعني
جاي خشك بى نبات وكذا بلاقع
سلاقع * وشترمرغ نر
(سِلْنقاع) بكسرتين برق جهان
و پراكنده شونده در ابر
(اِسْلَنْقَعَ البَرقُ) منتشر و

پرا کنده شد برق * وَاسْلَنْقَعَ
الحَصَى) کرم گردید سنگ ریزه ها
ازتابش آفتاب

س ل ق م

(سَلْقَم) بالفتح شیر بیشه و شتر
سخت زنخ و درازبینی
(سَلْقَمَة) بزهم زدن دندانها را
وانچه بدان افکنند و تهمت
(سِلْقَامَة) بالکسر کرکس ماده
(سُلاَقِم) کعلابط شیر بیشه

س ل ك

(سِلْك) بالکسر شبه رشته که از
پستان ناقه رشید شود وپس
آن را است
(سِلْكَة) بالکسر رشته ورشته که
بدان درزند سِلْك بحذف تا جمع
اَسْلاَك جمع الجمع سُلُوك
مثله
(ابو نائله سِلْكَان بن سَلاَمَة
بن وَقْش) بالکسر صحابی است
انصاری برادر رضاعی کعب
بن اشرف قرظی مشهور بکنیت
(سُلَك) کصرد کبك بچه یا بچه
سنگ خوار سُلَكَة مونث سِلْكَانَة
بالکسر مثله قلیلا سِلْكَان بالکسر
جمع
(سُلَكَة) کهمزة نام مادر سُلَیْك
بن یثربی و کبك بچه ماده
(سُلَیْك) کزبیر ابن عمرو یا ابن
مُدَیَّه غطفانی صحابی است وسُلَیْك
بن یثربی بن سنان بن سُلَكَه شاعر
است بسیار دو زدو دلیر از جمله دزدان
و سُلَیْك مقبلی و شقیق بن
سُلَیْك مرد و شاعرانند وسُلَیْك
بن مسحل واعز بن حنظله بن
سُلَیْك سُلَیْکی مرد و تابعی اند
(سُلْكَی) بالضم نیزه راست
مقابل روی و کارد رست وراست
وفی المثل سُلْكَی ولیست بمخلوجة
یعنی راست است نه کج
(سُلَّكُوت) کجبروت پرنده ایست
سُلْكُوت) کزنبور مثله * یا مرغی
است دیگر
(مَسْلَك) بالفتح راه
(مُسَلْسَلَة) کمقعد ة طره که
زکوشه جامه هی کرده باشند
(ن) سَلَكَ المَكَانَ سَلْكاً) بالفتح
وسُلُوکاً پا سپر کرد جای را * و
سَلَكَه غَیْرُهُ وفیه) پا سپر کنانید
آن را دیگری * وسَلَكَ یَدَهُ فی
الجَیْب) درآورد دست را در جیب
* وسَلَكَه فیه) درکشید آن را
دروی
(اَسْلَكَه اِیَّاه) پاسپر کنانید آن
جای را وکذا اَسْلَكَ اِیَّاه وفیه وعلیه
* واَسْلَكَ یَدَهُ فِی الجَیْب)
درآورد دست را در جیب * و
اَسْلَكَه فیه) درکشید آن را
دران
(مُسَلَّك) کمعظم نزار ولاغر

س ل ل

(سَلّ) بالفتح خنور که طعام از
جز آن دروی نهند ومرد دزدان
ریخته * ونیز سَلّ) برکشیدن
شمشیر وکارد وجز آن والفعل
من نصر
(سَلَّة) بالفتح دزدی یقال فی بنی
فلان سَلَّةٌ ای سرقة * وخنور که طعام
وجامه وبار دروی نهند سِلاَل
بالکسر واَسْلاَل جمع * وریزه دندان
ریخته ورنك اسپ یقال فرس شدید
السَلَّة وخرجت سَلَّتهُ من الخیل
فی البِنَاء ای دفعته * وبیماری
سِلّ * ونیز سَلَّة برکشیدن تا
درجوف اسپ بعد از ان که پوشیده

باشدَ يقال سَلّ الفرسُ اذا
اُوتِيَ الربوفي جوفه من كَبوَةٍ
يُرْبِضْها* و درشتيَ بلك درزيادو
هزال يا كشيدن مهره در رشته
وعيب افتادن در حوض يا درخم
يا فرجه ميان سنگها ى كرد اكرد
حوض
(سِلّ) بالكسر والضم درحه ايست
كه درشش حادث شود پس ذات
الريه يا ذات الجنب يا بعد زكام
ونزله يا بعد سرفه كهنه وآن راتپ
دقي لازم است
(سِلَّة) بالكسر وقت بركشيدن شمشير
يقال اَتَيناهم عند السلّة و بفتح
اى عند استلال السيوف
(سالّ) بتشديد لام وادى فراخ
دورتك درخت ناك سُلّان بالضم
وسوالّ جمع
(سُلال) كغراب بيمارى سل
(سَلول) كصبور قبيلة است ازقيس
وايشان بنو مُرّة بن صَعصَعه اند *و
سَلول) نام مادر انها است وازان
قبيله است عبد الله بن همام شاعر
ونام مادر عبد الله بن ابى منافق
(اَسليل) كامير بچه ودختر بچه

نوزاده واسب كره وبچه كه بى ماسكه
ربى علامتى لد شود وانكه باماسكه
يا باعلامتى متولد شود دنقيرا ست
و شمشير بركشيده شده ومغز اسب
وشراب صاف يا شراب خالص وكومان
وجاى روان شدن آب در وادى
يا ميانه وادى وآب بينى وادى
است وادى فراخ ورتك درخت
ناك يا درخت سَلَم درخت طلح
ناك سُلّان بالضم جمع * ويقال
سَليلٌ من مَيمُركما يقال خال من
سَلَم * و سَلِيل اشجعي صحابي
است * وابو السُّلَيل ضريب
بن نُقَيرتابعي * وابو السَّليل
عبد الله بن اياد * وابو السُّلَيل
احمد بن عيسى صاحب آمدى *و
پسرش سَلِيل بن احمد * وسَلِيل
بن بحر بن رافع * وعبد الله بن يحيى
بن سَلِيل * و زيد بن خَليفه
بن سليل محدثان اند
(سَلِيلة) كسفينة دختر وانچه
در از شود از كوشت پشت وعصب
آن يا كوشت پاره است يا پيه
وماهى است دراز وپهنا كه قيمه
ربهم خارکرده در روى افكنند و

ريحتند
(سُلالة) بالضم انچه بيرون كشيده
شود از چيزى وفرزند وآب پشت
مردم
(سُلّى) بالضم وتشديد الياء
كلى موضعى است مربنى عامر
بن صعصعه را واين تصحيف سلى
بالقصر نيست
(سُلاءة) كرمانة خار درخت خرما بن
سُلّاء جمع
(سُلّان) بالضم وادى است مربنى
عمرو بن تميم را
(مِسَلّة) بكسر الميم جوزن كلاله
مَسالّ جمع
(مَسْلول) شمشير بركشيده ومرد
بيمار سل
(ض) سَلّ اَسنانُه) ريخته شد
دندانها ش * وسُلّ) مجهولا بيمار
سل كرديد
(اِسلال) بيمار سل كردانيدن
كسى را يقال اَسَلّه الله فهو مَسْلول
لامُسَلّ * ونيز اِسلال دزدى رهيانت
وپاره رها ره دادن
(اِنسلال) بركشيده شدن شمشير
وكارد وجز آن

(اِنْسِلَال) پنهان بیرون آمدن
از میان چیزی و آهسته آهسته
بر آمدن ومنه المثل رمتنی بدائها
وانسلت
(تَسَلُّل) پنهان بیرون آمدن
از میان چیزی یا عام است
(سَلْسَل) کجعفر آب شیرین
وروشن وسرد وخوش که بگلو
روان فرو شود ومی نرم وروان فرو
شونده بگلو سَلْسَال بالفتح مثله
فیهما * ونیز سَلْسَل کومی است
بلد صنا
سَلْسَلة پیوستگی چیزی بچیزی
وپارهٔ دراز از کوهان ویکمرو روان
کردن آب را یقال سَلْسَلْتُ الماءَ
فی الحلق فتَسَلْسَلَ ای صببته فانصب
ویقال هوما سَلْسَلَ طعاما یعنی باو
نخورد طعام را
(سِلْسِلَة) بالکسر زنجیر * و
سِلْسِلَةُ البرق) آنچه درپهنا
پدید آید از برق وکذا سِلْسِلة
السحاب سَلاسِل وسَلاسِیل جمع *
ونیز سلسله کرمکی است سرخ
بر زمین چفسیده
(سُلاسِل) کعلابط آبی است پس
وادیی قری بارض حذاء موقا ای
السُّلاسِل) موضعی است موسوم بان
آب ومنه غزوة ذات السُّلاسل که
سال هشتم از هجرت نبی صلی الله
علیه وسلم لشکری بسرکردگی عمرو
عاص در انجا بجنگ فرستاد * وماء
سُلَاسِل) آب شیرین خوش وسرد
(سِلْسِلَان) بالکسر موضعی است
(سَلاسِل) ریگ بر یکدیگر
چفسیده متصل ریخته شده و
سطور نامه وکتاب
(ثوب مُسَلْسَل) جامه بد باف
وجامه نگارین بپیکار مخطط وشی
مُسَلْسَل) چیزی در هم پیوسته
(ثوب مُتَسَلْسِل) جامه بد باف
(تَسَلْسَلَ الماءُ) در هم پیوسته
روان شد آب * ونیز سلسل در
پهنا پدید آمدن برق وسحاب
وتنک شدن جامه باستعمال یقال
تَسَلْسَلَ الثوب اذا لُبِسَ حتی رَقَّ

س ل م

(سَلْم) بالفتح دلو یك گوشه اَسْلُم
وسِلَام جمع * وگزیدن مار و
الفعل من نصر * ونام مردی *
وسَلْم بن زُرَیر * وسَلْم بن جُنادة
وسَلْم بن ابراهیم * وسَلْم بن
جعفر * وسَلْم بن ابی الجعد بالیل
وسَلْم بن عبد الرحمن * وسَلْم
بن عطیه * وسَلْم بن قُتَیْبَة * و
سَلْم بن قیس محدثان اند * و
باب سَلْم محلة است باصفهان
ومحله است بشیراز از یك محلة
از ان مزدراست ابو خلف محمد
بن عبد الملك سَلْمی طبری مولف
کتاب کنایه وهو بدیع فی فنه
(سِلْم) بالکسر آشتی وصلح ویفتح
ویونث وصلح کننده ومنه انا سِلْمٌ
لِمَنْ سالَمَنی سِلَام واَسْلَام جمع *
واسلام وسلام وتحیت
(سَلَم) محرکة پیش دادن بها
ومنه بیع السَّلَم وکردن نهادن و
نام مردی ودرخت عضاه یا عام
است سَلَمه یکی اَسْلَام جمع *
ومنه ارض ذات اَسْلَام یعنی زمین
سلمناك وانکه سلم بر وباند *
ونیز سلم تسلیم وتحیت وبندی و
بندی کردن وکردن نهادن * و
ذُوسَلَم موضعی است وشهری
است * ونیز ذوسَلَم ابن شد
بن ثابت است

(سَلِمَة) بالتحريك نام چند كس از صحابي و يك كس از محدث است و سَلَمَةُ الخير و سلمة الشرّ دو كس بوده اند از بني قُشَير * و ام سلمة بنت امية بن المغيرة از ازواج نبي صلى الله عليه وسلم * و ام سَلَمة بنت يزيد و ام سَلَمة بنت ابي حكيم يا ان ام سُلَيم اصح يا ام سُلَيمان صحابيات اند * و سَلَمة بن دينار و سلمة بن كهيل از تابعيان

(سَلِمة) كفرحة سنگ لام بالكسر جمع * و زن نازك اطراف و سَلِمة بن قيس جرمي و سَلِمة بن حنظلة سُحَيمي صحابيان اند و بنو سَلِمة بطني است از انصار و سَلِميين بنو سَلِمة بن كهلان در بجيلة و سَلِمة بن حارث در كندة و سَلِمة بن عمرو بن ذهل و سَلامان بن غطفان بن قيس بطونها اند در عرب * و عُمَيرة بن خفاف بن سَلِمة است و عبد الله بن سَلِمة بدري و خالد بن عمرو بن سَلِمة همداني و عبد الله بن سَلِمة مرادي .

(سَلام) بالفتح و التخفيف نامي از نامهاي باري تعالى و سلامت و بي گزندي و منه الحديث من يدخل بيته بسلام اي يلزم بيته طلبا للسلامة من الفتن و قيل اراد انه اذا دخل سلم و الا و الارجح * و پاكي از عيبها و گردن نهادن و تحيت و مار گزيده و موضعي است نزديك سُمَيساط و نام مكه شرفها الله و كوهي است بحجاز و درختي است و يكسر سَلامة يكي * قيل لاعرابي السلام عليك قال الجثجاث عليك قيل ما هذا جواب قال هما شجران مُرّان وانت جعلتَ عليّ واحدا فجعلتُ عليك الاخر * و قَصْرُ السَّلام كوشكي برقه منصور شهيد را * و عبد الله بن سَلام و برادرش سَلَمة بن سَلام و برادر زاده او سَلام و سَلام بن عمرو صحابيان اند * و ابو علي جُبّائي معتزلي محمد بن عبد الله بن سَلام و محمد بن موسى بن سَلام سَلامي منسوب است بسوي جد خود * و دار السَّلام بهشت * و نهرُ السَّلام دجله و مدينة السَّلام بغداد و بسوي آن منسوب است حافظ محمد بن ناصر سَلامي و عبد الله سَلامي بن موسى كه محدثان اند و موسى سَلامي بن عبد الله شاعر

(سَلامة بن عُمَير بن ابي سَلامة) صحابي است و هَيّار بن سَلامة) محدث و سَلامة بنت الحرّ ازديه و سَلامة بنت معقل خُزاعيه و سَلامة داية ابراهيم پسر نبي صلى الله عليه وسلم صحابيه اند * و يُقال لا و سَلامتك ما كان كذا

(سَلامتيه) بياء مشدد آبي است مر بني حزن را در جنب ثلماء و آبي است ديگر

(سِلام) ككتاب آبي است

(سُلام) كغراب موضعي است

(سالِم) بي گزند و درست و نيز سالم پوست ميان بيني و چشم و نام مرد و در عروض كلمه كه فا و عين و لام آن از حروف علت نبود و لقب ركني از اركان بحور كه از زحافه نبوده باشد * و مدينة سالم بالاضافة شهريست باندلس * و سالم بن معقل * و سالم بن عبيد صحابيان اند * و سالم بن البرّاد

* و سالم بن ابي الجعد * و سالم
بن عبد الله بن عمر بن الخطاب * و
سالم بن عبد الله مدني معروف
بعبلان * و سالم بن شوّال مكي
* و سالم بن ابي امية * و ابو سالم
سفيان بن هاني تابعيان اند
(سَلِيم) كاميرمار گزيده كه نام
تفأل را بالسلامة يا زخم خورده
نزديك بهلاك و كناره هم اسب
و استخوان هم شتر و مانند آن
و درست و بي گزند از آفت سُلَمَاء
كأمراء جمع * و قلب سَلِيم
اي سالم
(سُلَيم بن مَنصُور) گروهي در
قبيلهٔ است از قيس غيلان و
از جذام و نام پانزده صحابي است
و ام سُلَيم بنت مِلحان و ام سُلَيم
بنت عُمَيس صحابيه اند * و ذات
(السُّلَيم) موضعي است * و در
سُلَيم) كوهي است در بغداد
(سُلَينة) كجهينة نام مردي
(سُلَّم) كسكّر نردبان و يك
سَلَالِيم) جمع سَلَالِم مثله * و ركاب
حرمين كه بر پالان نهند و نام
اسب زبّان بن سيّار و كواكب اند

اسفل از كواكب دانة جانب راست
آن را نيز به بدان بديكري
پيوند ند
(سَلّام بن سَلْم) كشدّاد * و سَلّام
بن سُلَيم * و سَلّام بن سليمان
* و سَلّام بن ابي سَلّام * و سَلّام
بن شُرَحبِيل * و سَلّام بن ابي عَمرة
* و سَلّام بن مسكين و سَلّام بن
مُطيع محدثان اند * و نيز سَلّام
داؤد عليه السلام در قول حُطَيه
(مصرع) جدلاء محكمة من صنع سَلّام *
اراد من صنع داؤد فجعله سليمان
ثم غيره ضرورة و نيز سلام ذهبي است
بضعيد و خيف سلام بمكه است
و در سَلّام بن ابي الحُقَيق و سَلّام
بن محمد بن ناهض و محمد بن جعفر
بن سَلّام و محمد بن سَلّام بيكمد ي
اختلاف است
(سَلّامه) بتشديد لام بنت عامر
مولاة است مر ابرهه را * و
سَلّامة مغنّية) عشيقهٔ عبد الرحمن
بن عبد الله بن عمار سَلّامة القس
است
(سَلّاميه) دهي است بموصل
از آن ده است عبد الرحمن بن

عصمت محدث و ديگران هم
(سَلَامَان) درختي است و آبي
است مر بني شيبان را و نام ...
(اَسْلَم) نام مردي و بضم لام نيز
(سَلْمَان) بالفتح كوهي است
و بطني است از مراد از آن بطن است
عبيدهٔ سلماني و غير او * و سَلْمان
بن سَلَامة * و سَلْمان بن ثُمامه *
و سَلْمان بن خالد * و سَلْمان
بن صخر * و سَلْمان بن عامر * و
سَلْمان بن الاسلام فارسي صحابيان
اند * و ابو حازم سَلْمان مولاي
اشجعيه * و سَلْمان بن ربيعه
تابعيان اند * و ابو سَلْمان كنيت
كوه كردان
(سَلْمى) كسكري موضعي است
بنجد و طمي است بطائف و كوهي
ازد و كوه طي شرقي مدينه و حي
است از دارم و كيا هي است و نام
د و صحابي و سه زده صحابيه * و
سَلْمى بن جندل در دا است *
و ام سَلْمى) زن ابي رافع است
* و ابو سلمى) كنيت آفتاب
پرست
(سُلْمى) بن بَجِيلي كبشرى

بن عبد الله بن سلمی * وسُلمی بن غیاث * وسُلمی بن مُنذی وسُلمی بن منقذ * وابو سُلمیٰ قتبانی یا ان سلمی کسکری محدثان اند * ونیز ابو سُلمی کنیت پدر زهیر شاعر است

(سَلَمُون) محرکة پنج مواضع اند

(سُلَالِم) کعلابط قلعهٔ است بخیبر

(سَلَمیَة) بسکون میم وتخفیف یا شهری است از شهرا نست حتی سلمانی

(اُسَیلِم) بتصغیر اسلم رگی است میان خنصر و بنصر

(اُسَالِم) بضم همزه وکسر لام کوهی است بسراة

(ذُو السّلُومة) بالفتح از بنی الهان بن مالک است

(سَلُّومَة) مشددة اللام وتضم نام دختر حریث بن زید زن علی ابن الرقاع

(سُلَیمان بن ابی سُلَیمان) وسُلَیمان بن عمرو وسُلَیمان تیمی وسُلَیمان بن صرد وسُلَیمان بن معمر وسُلَیمان بن هاشم وسُلَیمان بن اُکیمه صحابیانند

رام سُلَیمان صحابیه * وسُلَیمان بن الاشعث از ائمهٔ ثقات * و سُلیمان بن طرخان * وسلیمان بن حبیب * وسلیمان بن ابی حثمة * وسلیمان بن ابی سلیمان * وسلیمان بن ابی عبد الله * و سلیمان بن عمرو * وسلیمان بن ابی مسلم * وسلیمان بن مهران * وسلیمان بن یسار از تابعیان * و سلیمان بن حرب قاضی مکه * و سلیمان بن داود یکی از حفاظ حدیث * وسلیمان بن المغیرة شیخ شعبه است * وسلیمان بن موسی فقیه اهل شام

(سُلَامی) کحباری استخوان سپل شتر واستخوان انگشت دست و پا سُلَامیات جمع * وسَلَامی کسکاری باد جنوب

(سُلْمَانِین) بالضم وکسر النون موضعی است

(مَسْلَمَة) کمرحلة بن مخلد و مسلمة بن اسلم و مسلمة بن قیس ومَسلَمة بن هانی ومَسلَمة بن شیبان صحابیانند

(مُسَیلِمَة) بتصغیر از اسمای

رجال است ومُسَیلمه کذاب متنبی بود در عهد نبی صلی الله علیه وسلم وهو مُسَیلمة بن کثیر بن حبیب بن الحارث بن عبد الحارث

(مَسْلُوم) مار گزیده * وادیم مَسْلُوم) پوست پیراسته به برگ سلم

(مَسْلُومَاء) زمین سلمناک

(س) سَلِمَ من الآفة سَلامة رستگی گزند شد ورهایی یافت * ونیز سَلَامة) بی گزندی وبی عیب شدن * وقولهم لا بذی تَسْلَم کتسمع ما کان کذا وکذا ای لا والله الذی یسلمک ویقال بذی تسلمان وتسلمون وتسلمین وتسلمن واذهب بذی تسلم و اذهبا بذی تسلمان واذهبوا بذی تسلمون ای اذهب بسلامتک لا یضاف ذو الا الی تسلم کما لا ینصب لدن غیر غدوة

(ض) سَلَمَ الجِلْدَ سَلْمًا پیراست پوست را بدرخت سلم

(سَلَّمَ الدَّلْوَ) فارغ شد از کار آن ومحکم ساخت آن را و نیکو ساخت

(مُسْلِم) کمحسن نام مردی و نیز نام قریب بیست کس از صحابه

رضي الله عنهم
(مُسْلِمَةُ) نام مردى
(أَسْلَمْتُ عَنْهُ) كذاشتم آن را
بعد از آنكه بودم در وى * وأَسْلَمَتِ
الأَرْضُ) روياند زمين درخت
سلم را * وايضا (إِسْلَام) كردن
نهادن و اسلام آوردن و
فرو كذاشتن و يارى نادادن كسى را
يقال أَسْلَمَ العَدُوَّ اذا خذله وكار
بكسى سپردن يقال أَسْلَمَ أَمْرَهُ إلى
الله اى سلّمه وبيع سلم كردن و
بصلح در آمدن
(تَمَسْلُم) مسلمان كويانيدن
يقال كان يسمى محمدا ثم تَمَسْلَمَ اى
تسمى بمسلم
(مسلَّم) كمعظم نام مردى
(سَلَّمَهُ اللهُ مِنَ الآفَةِ تسليما)
رهانيد او را از آفت ونيك نكه
داشت * (سَلَّمْتُهُ إليه) سپرد كردم
آنرا بسوى او * وايضا تسليم كردن
دادن بحكم قضا و راضي بودن و
سلام كردن و بعد من بعلى
(مُسَالَمَة) صلح كردن بايك ديكر
وآشتي كردن باكسى سِلَام بالكسر
مثله

(اِسْتِلَام) بسودن سنك را بلب
يا بدست يقال استلم الحجر وكذا
استلأمه بالهمز اى لمسه اما بالقبلة
او باليد وخوشه برآمدن كشت زار
ويقال هو لا يُستلم على حفظه اى لا
يصطلح على ما يكرهه
(تَسَالُم) مع يكر صلح كردن و
قولهم هو لا يتسالم خيلاه يعني او
سخن را مست نمى كويد كه شنيده
شود ازوى واذا تسالمت الخيل
تسايرت لا يهيج بعضها بعضا
(تَسَلُّم) پذيرفتن يقال سلمت
الشيء اليه فتسلمه اذا اعطيته فتناوله
واسلام آوردن وراه سپردن و
خطا ناكردن در آن يقال تسلّم
الطريق اذا ادركه ولم يخطئه
(اِسْتِسْلَام لَهُ) كردن نهاد او را

س ل م ج

(سَلْمَج) بالفتح پيكان دراز باريك
سلامج جمع

س ل م س

(سَلْمَاس) بفتحتين شهريست
با ذربيجان

س ل ن ط

(اِسْلِنْطَاء) برآمدن بسوى چيزى
تا بنكرد او را

س ل ه ب

(سَلْهَب) كجعفر مرد دراز بالا
يا دراز از هر چيزى واسپ دراز
خانه وسطبر وهر دو را استخوان
سلاهبة جمع * ونام مكى
(سَلْهَبَة) اسپ كلان ودراز استخوان
واسپ بزرك پيكل * وناقة سلهبة
شتر ماده فربه
(سِلْهَابَة) بالكسر زن دراز سلهابه
مثله
(اِسْلِهْبَاب) يازيدن اسپ ودراز
شدن ومنه قول اعرابي يصف فرسه
اذا عدا اسلهب واذا قيد اجلعب و
اذا انتصب اتلأب

س ل ه ج

(سَلْهَج) بالفتح دراز از هر چيزى

س ل ه م

(سَلْهَم) بالفتح لاغر ودراز وناتوان
از بيماري رخى است از مَلِّ جمع
(سُلْهِم) كزبرج نام مردى
(مُسْلَهِمّ) كمقشعر كونه بركشته
(اِسْلِهْمَام) كونه بركشتن يقال
اسلهم لونه اى تغير

س ل و

(سَلوی) بالفتح والقصر شهد و مرغی است شبیه تیهو و بعضی ابن خوانند سَلْواة یکی و قال الاخفش لم اسمع له بواحد و تخیّل ان یکون جمعه و حدا انه سواء * و هر چیز که تسلی بخشد

(سَلْوة) و بضم خرسندی و بی غمی اسم است تسلی را و فراخی زندگانی و منه هو فی سَلْوة من العیش ای فی رغدة

(سُلْوان) بالضم مهرهٔ افسون یا آن آب باران است که بر مهرهٔ افسون ریخته بعاشق خورانند تا از عشق تسلی یابد * او السُّلْوان ان یوخذ تراب قبر میّت فیجعل فی ماء فیسقی العاشق فیموت حبه * یا داروی بی غمی است که خوردن آن اندوه را دور کند و آن را مفرّح هم خوانند و دوایی است مر سَلیم را و چشمهٔ است عجیب بقدس که درو زیک بارد و بار روان کرد و بدان برکت جویند

(سُلْوانة) بالضم شهد و مهرهٔ افسون که بدان زنان شوهر را از زنان دیگر بند کنند و بفتح و مهرهٔ است که آن را در ریگ دفن کنند پس هر گاه سیاه گردد از ان بر آورده آب باران بر ان پاشند و آن آب را بهر که خورانند از عشق تسلی یابد

(سُلَیّ) کسمی و تکسر لامه وادی است

(ن س) سَلاه و عنه سَلْوا بالفتح و سُلُوّا و سُلِیّا بالضم فیهما و سَلْوانا فراموش کرد آن را و خرسند و بی غم شد

(مُسْلِیَة) کمحسنة پدر بطنی است * و مُسْلیة بن هزّان صحابی است

(اَسْلاه عنه) فراموش کنانید او را آن چیز و خرسند و بی غم گردانید * و نیز اِسْلاء بی بیم شدن قوم اردکان

(مُسَلّی) کمحدّث خرسندی و بی غمی دهنده و موم اسپ رهان

(تَسْلِیَة) خرسندی و بی غمانی دادن

(اِسْتِلاء) فربه شدن کرمهند

(تَسَلّی) خرسندی و بی غمی و خرسند و بی غم شدن یقال اسلاه عنه فتسلّی یعنی بی غم کرد او را پس بی غم گردید

(اِنْسِلاء) بی غم شدن و در گردیدن غم از کسی یقال انسلی عنی الهمّ اذا انکشف عنه

س ل ی

(سَلی) بالقصر پوستیکه بو روی بچه در کشیده زاید و آن را بفارسی بارک خوانند اَسْلاء جمع * و شهری است بمغرب سلاوی منسوب است بآن و یقال وقعوا فی سَلا جمل یعنی در کار دشوار افتادند زیرا که شتر نر سلا ندارد و کذا انقطع السلا فی البطن وقتی گویند که حیله کار نمانده باشد چنانکه گویند بلغ السکین العظام

(شاة سَلْیاء) کحمراء انکه سلای او در شکمش مانده باشد

(س) سَلِیَت الشاة سَلًا منقطع شد سلای آن در شکم وی * و سَلِیْت عنه تسلی یافتم ازان و خرسند و بی غم شدم لغة فی سلوت

(تَسْلِیَة) بیرون کشیدن سلای ناقه را از رحم آن

(اِسْتِلاء) بیرون انداختن سلا را

يقال استامت الشاة اذا طرحته

باب السين فصل الميم

س م ت

(سَمْت) بالفتح راه و روش نيكو يقال ما احسن سَمْتَه اي هديه وبراستي و ميانه راه رفتن وحدس وگمان راه رفتن والفعل من نصر وضرب * وآماده كردن راي و وجه سخن را والفعل من ضرب يقال سمت لهم اذا هيأ لهم وجه الكلام والراي

(يوسف بن خالد بن عمير سَمْتي) بالفتح محدث است وكنيه ابن معين وكان من فقهاء الحنفية وفي الطبقات وكان ملازم الصحبة للامام ابي حنيفة كثيرا لاخذ عنه

(تَسْمِيت) نام خدا اي گفتن برچيزي و يرحمك الله گفتن عطسه دهنده را وبالشين المعجمة ايضا وقال ابو عبيد الشين المعجمة اعلى في كلامهم واكثر * ونيز (تَسْمِيت) ملازم بودن ميانه روي را

(مُتَسَمَّتُ النَّعْلِ) مبنيا للمفعول جاي ما بين از كمر كفش تا طرف آن

(تَسَمُّت) ميانه راه رفتن و نيكو سيرت شدن

س م ج

(سَمْج) بالفتح و ككتف زشت سِماج بالكسر جمع و نيز (سَمْج) بالفتح شير چرب مزه بر گشته

(سَماجَة) بالفتح زشتي و زشت شدن والفعل من كرم

(سَمِيج) كأمير زشت و شير چرب مزه بر گشته سِماج جمع

(سَمَّجَه تَسْمِيجًا) زشت كردانيد اورا

(اِسْتَسْمَجَه) زشت شمرد او را

س م ج ر

(سَمْجَرَ اللَّبَنَ سَمْجَرَةً) زياده كرد آب را در شير

س م ج ن

(سَمَجُون) بفتحتين جد والد ابو القاسم احمد بن عبد الودود بن علي بن سَمَجُون هلالي اندلسي شاعر است

س م ح

(سَمْح) بالفتح آسان و جوانمرد سُمَيْح بتخفيف يا و سُمَّيْح بتشديد آن مصغر وي است سُمَحاء جمع كانه جمع سميح كامير مَسامِيح مثله كانه جمع مِسْماح بالكسر * و عود (سَمْح) چوب بي گره * و (ابو السَّمْح) خادم نبي است و مولاي آن حضرت صلى الله عليه وسلم ونامش اياد است بكسر همزه و تخفيف ياي مثناة تحتيه * و تابعي است مكنى بعبد الرحمن وملقب بدو را

(سَمْحَة) بالفتح زن جوانمرد سِماح بالكسر جمع لا غير * و يك بار جوانمردي نمودن از كمان موافق و نرم و ملت كه در ان حرج و تنگي نبود * و نيز (سَمْحَة) نام اسپ جعفر بن ابي طالب رضي الله عنه ويهم * و سُمَحَة بن سعد و سُمْحَة بن هلال مردو بصر است

(اَسْمَح) آسان تر

(سِماح) بالكسر نوعي از خرما است جرمين

(سُمَيْحَة) كجهينة چاه مستبحل بنه بسيار آب

(مَسْمَح) كمسكن وسعت و فراخي يقال ان فيه لمَسْمَحًا اي متسعا

(ك سَمُح سَماحًا وسَماحَة

سُمُوحًا وسُموحةً بالضم وسَمْحًا بالفتح وسِمَاحًا بالكسر جوانمرد گرديد * وسَمُحَ بِهِ جوانمردي کرد و بخشيد کذا سَمُحَ لِي اي أَعْطَانِي

(أَسْمَحَ إِسْمَاحًا) جوانمرد شد بجوانمردي نمود * ونيز اِسْمَاحٌ نرم ورام شدن ومنه قولهم أَسْمَحَتْ قرينته اي ذلت نفسه * رام شدن ستور بعد نفرت وسرکشي يقال أَسْمَحَتِ الدابة اي لا نت بعد استصعاب

(تَسْمِيحٌ) نرم رفتن وراست کردن نيزه بثقاف وشتابي کردن وکريختن وآساني کردن باکسي

(مُسَامَحَة) آساني کردن باکسي

(تَسَامُحٌ) همديکر آساني کردن

(اِنْسِمَاح) جوانمرد شدن

س م ح ج

(سَمْحَجٌ) بالفتح اسب وخرماده دراز پشت واسپ باريک ميان درشت پشت ازصفات مونث است ودهان دراز

(سَمْحَجَة) بالفتح درازي هرچيزي

(سِمْحَاجٌ) بالكسر ماديان دراز

پشت

(سُمْحُوجٌ) بالضم درازبالا شدن روي

س م ح ق

(سِمْحَاق) کقرطاس پوست تنک هرروهرشکستکي که بدان پوست رسد

(سُمْحُوقٌ) کعصفور مرسابن دراز

(سَمَاحِيقُ السَّمَاءِ) پارهاي ابروپارهاي پيه برروده

س م خ

(سِمْخَة) بالكسر ميانه کوش داشتن ومنه اِنَّهُ لَحَسَنُ السِّمْخَة يعني نيکو نکاه دارنده مسموعات است کانه مأخوذ من السِّمَاخ العمامي

(سِمَاخ) بالكسر سوراخ کوش

(ف) سَمَخَهُ) زد برسوراخ کوش او ورسيد آن رابس خسته کرد * وسَمَخَ الزَّرْعُ) برآمد يا شکوفه برآورد

س م ل خ

(سُمْلُوخ) بالضم ريم کوش وانچه برآورده شود ازشاخهاي کياه نصي

(سُمْلَاخٌ) بالكسر ريم کوش

(سُمَالِخ) شير خفته لغة في الصاد

(سُمَالِخِيّ) بياي مشدد بيمزه ازشير وطعام وشيري که درخيك ريخته درکوي کذارند تابخته شود

س م خ ن

(سَمْخُون) کصعفوق نام پدر ابوبکراندلسي اديب نحوي

س م د

(سَمْد) بالفتح هميشه يقال هُوَ لَكَ سَمْدًا اي سَرْمَدًا

(سَامِد) مرد رودارنده وپيوسته رونده از شتر وجز آن ومنه قول رُؤْبَة سَوَامِدًا اللَّيلِ خِفَافُ الْأَزْوَادِ * اي دَوَائِمُ السَّيرِ * وبازي ولهو کننده وسرود کوينده

(سَمَاد) بالفتح سرقين خاکستر آميخته

(سَمِيد) کامير مثل سميذ معرب وبدال افصح است

(سَمَدَان) ... است بيمن

(ن) سَمَدَ سُمُودًا) سربرداشت از تکبر ونخوت * وسَمَدَتِ الْإِبِلُ) نيک کوشيد ند شتران دررفتن * وسَمَدَ فِي الْعَمَلِ)

رنج دید درکار * ونیز سُمُود)
برشدن تقول سَمَدتَ اذا علوتَ
ومتحیر ایستادن وشکفت داشتن
ازچیزی اندوه با شد یا نشاط
وبازی کردن وسرود کفتن
(سَمَّدَ الأرضَ تَسْمِيداً) بارداد
زمین را بسماد * وسَمَّدَ الشَّعرَ
ازبن برکند موی را
(اِسْمَدَّ) برآماسید ان ازخشم
وجزآن * اِسْمَيْدَّ) مثله
فیهما

س م د ر

(سُمْدُوْر) بالضم پادشاه بدان
جهت که بینائی ازنظر بسوی او
کوتاهی می کند وخیره می شود
ومتحیر میکردد درپردهٔ چشم
(سَمَادِيْر) ضعف بینائی یا انچه
نمودار شود مردم را بسبب ضعف
بصر ازمکر وغشی ودوران سر
ونیکک * ونام زنی
(سَمَنْدَر) بنون وسَمَيْدَر بیا
جانوری است که پوست آنرا
آتش نسوزد
(طریق مُسْمَدِرٌّ) کمقشعر راه
راست دراز * وکلام مُسْمَدِرّ
صعب راست واستوار
(اِسْمَدَّار) ضعیف شدن بینائی

س م د ع

(سَمَيْدَع) کسفرجل وقد یعجم
الدّال مهتر بزرک جوانمرد خوش
خو بسیار خیر ومرد دلاور وکرک
ومرد چالاک درحاجات خود
وشمشیر ونام مردی ونام دختر
قیس که صحابیه است ونام اسپ
براء بن قیس بن عتّاب

س م ذ

(عبد الله بن محمد دَوْرقی
سِمِذی) بکسر سین ومیم وذال
ومحمد بن محمد بن علی سِمِذِیّ * و
برادر پدرش مبارک بن علی
سِمِذی * وابو القاسم احمد بن
احمد بن علی سِمِذِی) محدثان اند
(سمیذ) سمید است وزنا
ومعنی

س م ر

(سَمَر) بالتحریک شب وافسانهٔ
شب وضوء قمر قیل ومنه سُمّی
حدیث اللیل لانهم کانوا یتحدثون
فی ضوء القمر * ومنه لا افعله السمر
والقمر ای ما دام الناس یسمرون
فی لیلة قمراء * وروزکار وزمانه
وتاریکی شب ومجلس افسانه کویان
(محمد بن موسی سَمَرِیّ)
محرکة محدث است * وجند به
بن مروان سَمَرِیّ از اولاد سَمُرة
بن جندب
(سُمْرَة) بالضم کندم کونی وآن
رنکی است میان سفیدی وسیاهی
وکندم کون شدن والفعل من کرم
وصبح
(سَمُرَة) بضم میم درخت طلح سَمُر
سَمُرات اَسْمُر جمع وسوم جمع
قلت است ومصغر آن اُسَيْمِر ومنه
المثل اَشْبَهَ شَرْجٌ شَرْجاً لو انّ
اسیمرا * ونیز سَمُرَة) از اعلام
است * وسَمُرة بن جنادة بن
جندب * وسمرة بن عمرو بن
جندب * وسمرة بن جندب بن
هلال * وسمرة بن حبیب * وسمرة
بن ربیعه * وسمرة بن عمرو عنبری
وسمرة بن فاتک * وسمرة بن
معاویه * وسمرة بن مغیره صحابیان
اند
(ابل سَمُرِیّة) شترانیکه درخت
طلح را چرا کنند

(اَسْمَر) گندم گون و شیر آمیخته
(اَسْمَرَان) آب و گندم یا آب و نیزه
(سَمْرَاء) مؤنث اسمر است و گندم آردی که نخاله آن را جدا نکرده باشند و شتر ماده و شه از حرم و اسب صفوان بن ابی صهبان و شتر ماده است و نام دختر نهیك
اَدْرَكَتْ زَمَنَ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰه عليه وسلم
(سَامِر) افسانه گوینده و گویندگان اسم جمع است سَامِرَة مثله سُمَّار ككفار جمع * و مجلس افسانه گویندگان * و ذو سَامِر ملکی است از ملوك یمن
(سَامِرَة) كصاحبة دهی است میان حرمین و قومی است از یهود که در بعض احکام با ایشان مخالفت دارند و گروهی است از اسرائیلیان وقيل منهم السامري
(ابراهيم بن ابو العباس سامري) بفتح میم محدث است وليس من سامرّا التي هي سُرّ من رأى وسامري انكه پرستش گوساله کرد بکسر میم و از کمران کرمان است یا بزرگی از اسرائیلیان منسوب بسوی موضعی مر ایشان را یا بسوی قبیلهٔ از ایشان و نامش موسی بن ظلف است
(سَمَار) بالفتح شیر تنک بسیار آب و نیز سَمَار موضعی است و یضم
(سَمُور) كصبور شتر ماده تیز رو
(سَمِير) كامیر زن افسانه گوینده * و ابنا سمير روز و شب * وقولهم لا افعله ما سَمَرَ السَّمِيرُ وكذا ما سَمَرَ ابنا سَمِيرٍ وابنا سَمِيرٍ یعنی نخواهم کرد آنرا هرگز * و قولهم لا افعله ما اَسْمَرَ لغة في الكل * وايضا يقال لا افعله سَمِيرَ اللَّيالي يعنی گاهی نخواهم کرد آن را
(سِمِّير) كسكيت صاحب افسانه
(سُمَيْر) كزبير ابو سليمان * و سُمَيْر بن حصين ساعدی صحابیان اند
(سُمَيْرَة) كجهينة زنی بود از اولاد معاویه که دندانی بالای دندان داشت و گروهی است که بدندانش تشبیه مند و وادی است نزدیک حنین
(سُمَيْرِيَّة) نوعی از کشتیها
(سُمَيْرَاء) مصغر سمراء موضعی است و نام دختر قیس که صحابیه است
(سَمُّور) كتنور جانوری است که از پوست آن پوستینهای گران بها سازند
(سَمُّورَة) بتا وسُمَّرة كقبرة نام شهر جلالقه
(سَمَرْمَرَة) بالتحريك غول
(مِسْمَار) بالكسر آنچه بدان چیزی را استوار کنند و میخ آهن مَسَامِير جمع و بند آهن و نام سگی است مر ام المؤمنين میمونه را که در حقش فرمود و قتیکه آن بیمار شد ارحمني المسمار و نام اسب ضرار ضبی و مرد نیکو سیاست کننده شتران
(مُسَمَّر) مرد کم گوشت و درشت پیوند استخوان و درست پی و محکم و آمیخته زندگانی
(مُسَمْوَرَة) دختر درشت بدن سخت گوشت
(ن سَمَرَ سَمْرًا) بالفتح وسُمُورًا خواب نکرد شب را افسانه گفت *

سُمرَالعَیْنَ) بیرون کرد چشم را
باشکست آن را * وسَمَرَاللَّبَنَ)
تنک کردانید شیر را باب وسمر
السَّهْمَ) رها کرد تیر را * وسَمَرَتِ
الْمَاشِیَةُ النَّبَاتَ) چرید چارپا
گیاه را * وسَمَرَالخمر) خورد
شراب را * وسَمَرَالشَّیْءَ) میخ
درزکرد آن چیز را استوار نمود
و این معنی از ضرب نیز آمده
(تَسْمِیْر) استوار کردن چیزی
را بمیخ درزنمودن ودامن برزدن
ورها کردن وزود رها کردن تیر را
وتنک کردن شیر بآب وکور کردن
چشم کسی را
(مُسَامَرَة) افسانه کفتن
(اِسْمِیْرَار) سخت کندم کون
شدن * اِسْمِرَار مثله

س م ر ت

(سُمْرُوْت) بالضم دراز

س م ر ج

(سَمْرَجَة) دادن ومنه سَمْرِجْ له
ای اَعطِه
(سَمَرَّج) بتشدید را بروزن سَفَنَّج
سه باره خراج کرفتن سَمَرَّجَة)
بالتاء مثله فارسی است معرب ونام
روزی که دران خراج وا نقد کنند

س م ر د

(سُمْرُوْد) بالضم دراز

س م ر ط

(رجلٌ مُسَمْرَطُ الرَّأسِ) مبنیا
للمفعول مرد دراز سر

س م ر ط ل

(سَمَرْطَل) کسفرجل دراز بالا
مضطرب خلقت سَمَرْطُوْل مثله

س م س ر

(سَمْسَرة) نیک ماهر شدن باحوال
زمین
(سِمْسَار) بالکسر میانجی میان بائع
ومشتری سَمَاسِرَة جمع * ومالك
چیزی وبرپادارنده آن و میانجی
میان دو دوست * وسِمْسَارالارض)
نیک ماهر باحوال زمین سِمْسَارَة
مونث

س م س ط

(سُمَیْسَاط) بضم سین وفتح میم
شهریست بکنار فرات ازان شهر است
شیخ ابوالقاسم علی بن محمد بن یحیی
سُلَمِی دمشقی سمیساطی که از اکابر
محدثین دمشق است ووقف کننده
خانقاهی که دران است

س م س ق

(سَمْسَق) کجعفر وزبرج وقنفذ
وجُنْدُب کل یاسمین ومرزنکوش

س م ط

(سَمْط) بالفتح مرد سبك حال
(سِمْط) بالکسر رشتهٔ مروارید
یا شبه وجز آن رکردن بند وحمیل
دراز تر از کلوبند سُمُوط جمع * و
زرهٔ که فارس بر سرین اسپ اویزد
ورد وال فتراك وچادر بی استر
که بردوش اندازند یا چادر ازپنبه
یا جامهٔ که از زیر جامه نمایان باشد
و مرد زیرك وسبك حال وصیاد
چالاك سبك دست وریک تودهٔ
دراز یا آن ریگ که بر زمین ماند
رسن باشد ونام پدر شرحبیل
صحابی * ومنه ربن السِمْط وثابت
بن السِمْط محدثان اند وشلهٔ
دستار برسینه وهر دو کتف افتاده * و
بنو السِّمْط) قومی است از ترسایان
* وابو السِّمْط) از کنیت است مروان
(قَصِیْلٌ سِمْطِیَّةٌ) بمعنی قصیلة
مسمطة است
(سُمْط) بالضم جامهٔ صوف
(ناقةٌ سُمُطٌ) بضمتین شتر مادهٔ

بی داغ ونشان * ونعل سُمُطٌ) نعل
یک لخت
(سِمَاط) بالکسر آنچه بر آن طعام
کشند ورسته * وسِمَاطُ القوم)
رسته از قوم * وسِمَاطُ الشجر) رسته از
درخت * وسِمَاطُ الوادي) ما بین
سینه ومنتهای آن سُمُط کُتُب
جمع * ویقال هم علی سِمَاطٍ واحد
یعني ایشان بر یك نظم وروش اند
* وسِمَاطَان) دو رسته از درخت
ومردم ویقال یمشي بین السماطین
یعني میان دو رسته
(سَامِط) شیر ترش یا شیر که حلاوت
تازکي از وی رفته باشد ومنوز مزه
نکرده اید ه باشد
(سَمِيط) کامیر بره پاکیزه از موی
جهت بریان ومرد سبک حال وزده
خشت لخته
(سُمَيْط) کز بیر رده خشت لخته
ونام مردی
(ناقة اَسْمَاط) بالفتح شتر ماده
بی داغ * ونعل اَسْمَاط) نعل
یك لخت * وسراویل اَسْمَاطٌ)
ازار بی حشو یعني یك تاه کثوب
*اخلاق نیز جامهٔ کهنه

(مَسْمُوْط) بره ونبز غاله پاکیزه
از موی جهت بریان
(ن ض) سَمَطَ الجدی سَمْطًا)
بالفتح پاکیزه کرد موی بزغاله را
جهت بریان کردن * و سَمَطَ
الشَّيءَ) آویخت آن را * وسَمَطَ
السِّكِّين)تیز کرد کارد را * و
سَمَطَ اللَّبَنُ سُمُوطًا) رفت حلاوت
تازکی آن ومنوز مزه نکرده اید ه*
یا سُمُوط اول تغیر شیر است * و
وسَمَطَ الرَّجُل) خاموش کردید
(اَسْمَطَ الرَّجُل)خاموش شد
(مُسَمَّط) کمعظم نوعی از شعر یقال
شعر مُسَمَّطٌ وقصیدةٌ مُسَمَّطَةٌ وآن
چنان باشد که جمع کند ابیات را
یك قافیه مخالف قوافي ابیات
سابقه کقوله ومُسْتَلْئِم کَشَّفْتُ بالرمح
ذَیلَهُ * اقمتُ بعضب ذي سفاسِق
مَیلَهُ * فجعتُ به في ملتقى الحيّ
خَیْلَهُ * ترکتُ عتاق الطّیر تحجُلُ
حَوْلَهُ * کانّ علی اثوابه نضح جِریَالِ
وحکمی ردنه شود یقال حکمك مُسَمَّطًا
اي متمَّمًا اي لك حکمك ولا یقال
الامحذوفًا ویقال ایضا خذ حکمك
مسمَّطا ای مهلا نافذا ونیز مسمَّط

فرستاده که باز نکردد
(سَمَّطَ غریمه تَسْمِیْطًا) رها کرد
قرض دار خود را * وسَمَّطَ الشيء)
بر فتراك او یخت آن چیز را * و
نیز (تَسْمِیط) خاموش شدن
شدن للمبالغة
(تَسَمُّط) او یخته شدن چیزی

س م ع

(سَمْع)بالفتح شنوائی یکون للواحد
والجمع وهو فی الاصل مصدر وقد
یُجمع علی اَسْمَاع واَسْمُع وجمع
الجمع اَسَامِعُ * وگوش وآنچه در گوش
زند وشنیده شود وذکر شنیده شده
ویکسر * ویقال سَمْعَكَ اِليّ ای
بشنو از من * وقالوا ذلك سَمْعَ اُذُني
ویکسر یعني آن قول را شنوا شنیدن
گوش من است وکذا سماعها وسَمَاعتها
وان شئت قلت سَمْعًا ذلك اذا
لم تخصص نفسك یعني این وقتی باشد
که ذات خود را بسماع خاص
نکرد انی * وقالوا ابضا اخذت
عنه سَمْعًا وسَمَاعًا جاؤا بالمصدر
علی غیر فعله * وقالوا سَمْعًا وطاعةً
بالنصب علی اضمار الفعل ای
نَسْمَعُ ونُطِیعُ ویُرفَعُ ای امري ذلك

* ويقال سمع اذني فلانا وكذا اسمعه
اذني فلانا ويكسران يعني شنيدم
او را كه مي گفت اين را * ويقال
هو بين سمع الارض وبصرها يكسر
يعني معلوم نيست كه كجا رفت
او معناه بين سمع اهل الارض
فحذف المضاف وهو بارض خالية
ما بها احد يعني جزمين كسي
او را نمي بيند و سخنش نمي شنود
يا سمع زمين وبصر آن طول زمين
وعرض آن است ومنه القى نفسه
بين سمع الارض وبصرها يعني در
خط انداخت نفس خود را و
معلوم نيست كه كجا است او
حيث لا يسمع صوت انسان ولا يرى
بصر انسان
(سَمْعَة) بالفتح يكبار شنودن
وهو فعلة من الاستماع وبالكسر هيئة
* واُذُنٌ سَمْعَةٌ) بالفتح ويحرك
گوش شنوا * ويقال فعله ذلك
رياءً او سَمْعَةً ويضم ويحرك يعني
كرد اين را تا به بينند وبشنوند
(سِمْع) بالكسر ذكر نيكو يقال ذهب
سِمْعُه في النّاس يعني رفت ذكر
خير او ميان مردم وبچه گرگ

از كفتار ومنه المثل اسمع من سِمْع
سِمْعَة مونث يزعمون انه لا يموت
حتف انفه كالحية وفي عدوه اسرع
من الطّير ونيز گويند كه جست
آن زائد بر سي ذراع باشد * و
كوهي است وبدين معني بدون الف
ولام آيد * ورجل سِمْعٌ)
يعني مرد نيكو نام وشنواننده
نكوئي را يا نام است وكذا رجل
ذو سِمْع * ودر دعا گويند اللّهم
سَمْعًا لا بِلْغًا ويفتحان يعني شنيده
شود و بد بكرده ما نرسانده نشود
يا شنيده شود وحاجت برسانيدن
نكرده يا شنيده شود وناتمام بماند
او هو كلام يقوله من يسمع خبرًا
لا يُعجبه * وام السِّمع) مغز سر
(اذن سَمِعَةٌ) كفرحة گوش شنوا
(سَمَع) محركة او كعنب ابن مالك
بن زيد بن سهل پدر قبيلة است
از حمير از ان قبيله است ابو رُهم
احزاب بن اسيد وشفعة كه تابعيان
اند ومحمد بن عمرو تبع تابعي
وعبد الرحمن بن عباس محدث
او يقال في النسبة ايضا سَماعِيّ
بالكسر

(سَمَاع) بالفتح شنوائي وذكر
شنيده شده وهر آواز كه شنيدن
آن خوش آيد * ورجل ذُو سَمَاع)
مرد نيكو نام * ونيز سَمَاع
بطني است از عرب * وكقطام
اسم فعل است اي اسمع مثل دراك
ومناع اي ادرك وامنع
(سَمَاعَة) بالفتح نام مردي * و
رفاعة بن سماعة محدث است و
محمد بن سماعة الرملي بكسر است
وصدوق است ومحمد بن سماعة
الكوفي قاضي حنفي
(اَسْمَع) لائق تر وموافق تر وفي
حديث الضحاك لمّا عرض عليه
الاسلام قال فسمعت منه كلامًا
لم اسمع قط قولا اسمع منه اي ابلغ
وانجع في القلب
(سَمِيع) كامير شنواننده وشنونده
صفتي از صفات باري تعالى ومعني
آن داننده هر چيز وشير كه از دور حس
مرد ميجزان شنود * وام السَّمِيع)
مغز سر * واذن سَمِيع) گوش
شنوا اذن سَمِيعَة مثله
(سُمَيْع) كزبير نام مردي
(سُمَيْعِيَّة) كزبيرية دهي است

نزدیک مکه
(سامعة) کصاحبة گوش * واذن
سامعة گوش شنوا
(اذن سموع) کصبور گوش شنوا
سُمُع ککتب جمع
(اذن سمّاعة) بتخفیف گوش
شنوا
(سُمَّع) کسکر سبک و توصف به
الغول
(سِمعان) بالکسر نام مردی *
(دیر سِمعان) موضعی است
بحلب و موضعی است بحمص
ودر آن موضع است قبر عمر بن
عبد العزیز * وابو منصور محمد بن
محمد بن سِمعان سِمعانی محدث
است و نوّاس بن سمعان صحابیه
است
(سَمعان) بالفتح از اسمای رجال
است و از آنست امام ابو المظفر
منصور بن محمد سَمعانی و پسرش
حافظ ابو بکر محمد
(سَمعون) بالفتح نام مرد و نام
پدر ماریه سُرّیة نبی صلی الله علیه
وسلم وبضم معجمه بیشتر است
(امراة سُمعُنّة نِظرنّة) بضم

اول و ثالث و کسر مرد و زنیکه در
اول و فتح ثالث و تشدید نون
در هر دو و سِمعَنَة کعروقة مخففة
النون زنیکه هر چه بشنود و به بیند
خلاف آن گمان نماید و هم گوش
ایستاده در نظار
(سَمَعمَع) کسفرجل خرد
سر و ریش و مرد زیرک و سبک شتابنده
و یوصف به الذئب و زنیکه در
حضور ترش روی نماید و چین
با برو باشد و در غیبت با ناله و
فریاد کند و مرد دراز بالا باریک
تن
(مِسمَع) کمنبر گوش مَسامِع
جمع * و سوراخ گوش و تفتح و گوشه
دلو و دسته سر دلو که رسن در آن
بندند تا دلو برابر باشد و نام
پدر قبیلة مسامعة جمع * و
چوب هائی است که در داخل
زنبیل کنند وقتیکه از چاه خاک
را بر کشند
(مَسمَع) بالفتح آن جای که
از انجا شنیده شود و منه هو منی
بمرأی و مَسمَع یعنی جائی است
که می بینم او را و می شنوم سخن او را

(مَسامِعة) گروهی از اولاد
مسمع که پدر قبیله است
(س) سَمِع الیه وله سَمعًا و بکسر
بفتح مصدر است و بکسر اسم و
سَماعًا و سَماعةً و سَماعِيَةً شنود
آن را * و سَمِع الله لِمَن حَمِدَه
قبول کرد حمد او را و قوله تعالی
اِسمَع غیر مُسمَع ای غیر مقبول
یا بشنو و شنوانیده نشوی
(مُسمِع) کمحسن قید و شنواننده
ومنه وما انت بمُسمِعٍ مَن فی القبور
(مُسمِعَة) کمحسنة زن سرود گوی
(اِسماع) شنوانیدن سخن و
اجابت نمودن و دشنام دادن و
گوشها ساختن دلو را و مِسمَع نهادن
در زنبیل و سرود گفتن * و فی
التعجب اَبصِر به و اَسمِع ای ما
ابصره و ما اسمعه
(مُسَمَّع) کمعظم مقید با زنجیر
(تَسمِیع) تشنیع کردن و تشهیر
نمودن و منتشر کردن ذکر کسی
متعدی بالباء و فی الحدیث من فعل
کذا سَمَّع الله به اَسامِع خَلقِه یوم
القیامة * و شنوانیدن آواز کسی را
و بر داشتن کم نامی را از کسی

تَسْمِعَةً مثله * ویقال فعلته تَسْمِعَتَك وتَسْمِعَةً لك یعنی کردم آن را تا بشنوی * وفی الحدیث من سَمَّعَ بعلم سَمَّعَ الله به ای جزاه علی ذلک

(اِسْتِمَاع) شنیدن وگوش داشتن صلته باللام وبالی

(تَسَمُّع) شنودن واندک اندک شنیدن وگوش نهادن بسوی کسی صلته بالی فاذا ادغمت قلت اَسَّمَّعَ وقری لا یَسَّمَّعون بالادغام

(تَسَامُع) از یکدیگر شنیدن وفاش شدن خبر

س م ع ج

(سَمَعْجَج) کجعفر شیرین بسیار روغن

س م ع د

(اِسْمَعَدَّ اِسْمِعْدَادًا) پرشد از خشم * واسْمَعَدَّتْ اَنَامِلُهُ) آماسید سر انگشتان او

س م ع ط

(اِسْمَعَطَّ العَجَاجُ) بالا رفت غبار * واسْمَعَطَّ الذَّكَرُ) برخاست وراست وسخت گردید نره * و نیز اسْمِعْطَاط) سخت خشم گین شدن وبرتر اماسیدن از خشم

س م ع ل

(اِسْمَاعِیل) بکسر همزه پسر ابراهیم خلیل است واکبر اولاد است علیهما السلام ومعنی لفظ مطیع خدای است وا وست ذبیح بر قول صحیح وپدر عرب وپدر رسول صلی الله علیه وسلم وچهارده سال از برادر خود اسحق علیه السلام در عمر کلان بود

(مُسْمَعِلّ) کمقشعر شتر دراز

س م غ

(سَامِغَان) دو کرانه دهان زیر دو طرف بروت از چپ وراست لغة فی الصاد

س م غ د

(سِمَغْد) کهزبرد رازبالا سخت ارکان وکول ومتکبر

(اِسْمَغَدَّ) سخت پرشدن از خشم وآماسیدن سر انگشتان

س م ف ع

(سَمَیْفَع) کسفرجل وگاهی بضم سین وکسر فا آید پسر ناکور بن عمرو بن یعفر پدر شرحبیل یا شراحیل است رئیس مطاع ومتبوع بوده اَسْلَمَ فکتب الیه النبی صلی الله علیه وسلم علی ید جریر البجلی و قُتِلَ بصفین

س م ق

(سُمَاق) کغراب درخت ماده وحاصل از هر چیزی واسحق بن ابراهیم سُمَاقی محدث است

(سَمِیْق) کامیر چوب یوغ که برگردن گاو نشیند وهما سَمِیْقَان

(سُمَّاق) کرمان تتم وآن نوعی از بزر رستنی است ترش مزه شهوت طعام آرد وقطع اسهال مزمن کند وسرمه بنقوع آن سلاق ورمد را نفع دهد

(اَسْمِقَة) چوبهائیکه در آلة خشت خام کشی باشد

(سُمَّاق) کرمان تتم * ومحمد بن احمد سُمَّاقی از احمد بن ابی حواری روایت کرده * وشبل المولی بن سُمَّاقی شیخ است مر شیوخ قاضی القضاة ابو الطاهر را

(ن) سَمَقَ سُمُوقًا) بلند شد * و سَمَقَ البقل) در ازگردید تره

س م ق ر

(سُحْمَقِرٌّ) كقشعرر روز سخت گرم

س م ك

(سَمْك) بالفتح سقف خانه يا از
بالاي خانه تا زير آن و قامت
و بلندي از هر چيزي و معرفة نام
آبي است بتيماء
(سَمَك) محركة ماهي سِماك
و سُموك جمع
(سَمَكة) محركة يكدانه ماهي و برجي
است در آسمان و نام مردي
(سَامِك) بلند از هر چيزي
(سِمَاك) بالكسر آنچه بدان چيزي
را در از و بلند كنند سُمُك
ككتب جمع * و دو ستارة است روشن
سِماك اعزل و سِماك رامح يا آن
هر دو در پاي اسد است * و بالاي
سينه تا متصل چنبر گردن * و
سِماك بن حرب و سِماك
بن ثابت و سِماك بن خَرَشَة
و سِماك بن سعد و سِماك
بن مخرمة صاحب مسجد سِماك
كه بكوفه است و سِماك بن مزال
صحابيان اند * و سماك بن حرب و
سماك بن الوليد تابعيان
(سَمَّاك) كشداد ماهي فروش و
جد محمد بن صبيح كفابي و جدلت
است جد عثمان بن احمد دقاق
شيخ دارقطني
(سُمَيكاء) ماهي ريزة كه خشك
كنند آن را
(سِمَاك) بالكسر چوب دو شاخه
كه خرگاه را بدو در رواكنند
(سنام سَامِكٌ) كوهان بلند * و
سماء سامكة اي مرتفعة
(مَسْمُوك) دراز و بالا و رسن
استوار
(مَسْمُوكات) آسمانها لغتي است
در مسمكات يا لحن است
(سَمَكَهُ سَمْكًا) بالفتح برداشت
آن را * فَسَمَكَ هُوَ پس بلند و
برداشته شد لازم متعدي و منه اسْمُكْ
في الرَّيْم اي اصْعَدْ في الدَّرَجة
* وسَمَكَ اللهُ السَّماءَ بلند
گردانيد خداي آسمان را
(مُسْمَكات) كمكرمات آسمانها

س م ل

(ثَوْبٌ سَمِلٌ) ككتف جامة كهنه
(سُمْلَة) بالضم اشك كه از شدت
گرسنگي برآيد كانه يَسْمُلُ العَيْنَ
(سَمَلَة) محركة اندك آب در بن
حوض مانده يا عام است سَمَل
بحذف تا جمع * و گل و لاي و بقية
آب در بن حوض سُمْلَة بالضم مثله
في الكل سَمَل و سِمَال و سُمُول
و اَسْمَال جمع * و ثوب اَسْمَال
جامة كهنه مثل حبل رمم اقصاد *
ثوب سَمَلَة و سَمَل محركتين مثله
(سَامِل) كصاحب سعي كننده
در صلاح كار و صلاح معيشت
(سَمَال) كسحاب كرمك آب
(ثوبٌ سَمُولٌ) كصبور جامة
كهنه
(سَمِيل) كامير بقية آب در ته
حوض و جز آن * و ثوبٌ سَمِيلٌ
جامة كهنه
(سُمْلان النَّبِيذ) بالضم بقية
نبيذ
(سَمَّال) كشداد مزختي است
و لقب پدر قبيله ايست از ان جهت كه
شخصي را بطمانچه كور كرد * و
ابو السَّمَّال عدي زي قعنبي مقري
است و نيز شاعري اسدي و ديگري
هم بود كه علي كرم الله وجهه وي را
در خوردن مي بحد رسانيد * و
سَمَّال بن عوف جد سجا شعر بن

صعود صحابي است * زميّال
بن سمّال بن جريش‌بود وخالد بن
ابي يزيد بن سمّال محدث تابعی اند
(سمأل) بالفتح وزيادت همزه
سايه
(سوملة) پنگانچه
(سموأل) کسفرجل مرغی است
که ابو براء کنيت دارد و سايه
و مگس مرکه ونام پسر عاديا * و
قرب سموأل) قرب شناب
(سمول) بتحريک وتشديد وار
زمين فراخ ونرم خاک
(سمويل) بالفتح مرغی است
يا شهری است بسيار پرند
(ن) سمل الحوض سملا)
بالفتح پاک کرد حوض را از گل
ولای * وسمل بينهم) صلح کرد
ميان آنها * وسملت الدلو)
گل ولای آورد دلويا آب اندک را
* وسمل عينه) کور کرد چشم
اورا وبيرون نمود * وسملت
عينه) مجهولا همان معنى است * و
سمل الثوب سمولا وسمولة)
کهنه شد جامه واين معنى از کرم
نيز آيد

(اسمل بينهم اسمالا) صلح کرد
ميان ايشان * واسمل الثوب)
کهنه شد جامه
(سمّل الحوض تسميلا)
پاک کرد حوض را از گل ولای * و
وسمّلت الدلو) آب اندک آورد
دلو * ونيز تسميل) آب اندک
آب شدن حوض از گل ولای آوردن
دلو از چاه ونرمی کردن با کسی
بسخن
(سمول النخل) بالا برآمد اورا
مگس آن
(استمال) کورکردن چشم کسی را
(تسمّل تسمّلا) خورد آب
باقی مانده را یا برگرفت آن را * و
تسمّل النبيذ) ستهيد در
نوشيدن نبيذ
(مسمئل) کمقشعر مرغی است
ومرد باريک شکم لاغر وجامه
کهنه
(اسمالّ الرجل) لاغر وباريک
شکم کرديد * واسمالّ الثوب)
کهنه شد جامه

س م ل ج

(رجل سملج الذکر) بالفتح
مرد دراز وکرد نره
(سمالج) کعلابط شير شيرين
(سملج) کعملس سبک وشير
شيرين وگياهي است که شتر خورد
وتير لطيف وسبک
(سملاج) کسنمار رهيدی است
مرترما يانرا
(رجل مسملج الذکر) مبنيا
للمفعول مرد کرد ودراز نره
(سملجته في حلقي سملجة)
آسان فروبردم آن را در گلوی
خود

س م ل خ

(سملاخ) بالکسر سوراخ گوش
(سملوخ) بالضم سوراخ گوش
وانچه از شاخهای گياه نصی
برآورده شود
(سمالخی) بالضم شير وطعام
بی‌مزه وشيری که در خيک ريخته
درگوی کنی اثرش باخفته کردد

س م ل ع

(سملّع) بتشديد لام بر وزن
صملّع گرگ وگويند مرخبيث رد را
انه لسملّع صملّع

س م ل ق

(سَمْلَق) کجعفر زمین هموار برابری کیاه

(سَمْلَقَة) نام مردی

س م ل ك

(سَمْلَكَ اللُّقْمَةَ) دراز کرد لقمه را در تند ریز

س م م

(سَمّ) سوراخ و زهر قاتل وبثلثان سُمُوم وسِمَام جمع * و سرابچه از دریا بر آید مثل شبه سپید و درك است در بن بینی اسپ * وسِمّ الْفَأْر) داروئی است که موشها را می کشد * وسَمّ الْحِمَار) کیاه هر زهره * وسِمّ السَّمَك) کیاه ما هی زهره معروف بمو میر پوست آن در درد مفاصل و درد ورك و پشت ونقرس را نفع دهد وچون آنرا در آب غدیر اندازند همه ماهی آن را مست کردانند وبرك آن در چراغ بجای فتیله می سوزد * و سَمّ الْحَاجَة) مقصد مرد یقال اصاب سَمّ حَاجَتِهِ یعنی رسید مطلب خود را * وسَمّ الْخِيَاط) سوفار سوزن * وسَمّ أَبْرَص) کربشه و بهندی چهپکلی * و نیز سَمّ ویضم روباه * وکویند ماله سَمّ ولا حَمّ غیرك ویضمان یعنی نیست او را سوای تو

(سِمَّة) بالکسر والفتح کون

(سُمَّة) بالضم سفره است از برك خرما که زیر خرما بن کسترند تا خرما از درخت بر وی فتد سُمَم کصرد جمع * وخویشی

(سُمُوم الانسان) دهان مردم و مرد وسوراخ بینی وسوراخ کوش او

(یوم سَامّ) روز باد کرم * وسَامّ أَبْرَص) کربشه ومذ کور است در ب رص

(سَامَّة) بتشدید میم خاصه یقال کیف السَّامَّة والعامّة وهر جانور زهردار

(سِمَام) بالکسر کرك

(سَمَام) کسحاب سبك سریع از هر چیزی * وسَمَامُ الْإِنْسَانَ ویکمود دهان مردم و مرد وسوراخ بینی وسوراخ کوش او

(سَمَامَة) کسحابة کالبد مردم و دایرهٔ است مستحب در کردن اسپ ونوعی از مرغان سمام جمع * ونشان خانه خراب و ویران ورایت وشکوفه خرما و شتر ماده سریع

(أَسَمّ) بینی تنك سوراخ

(سَمُوم) کصبور باد کرم وبونث قال ابو عبیدة السَّمُوم بِالنَّهَارِ وقد یَكُونُ بِاللَّيْلِ والحَرُور باللَّيْل وقد یکون بالنهار سَمَائم جمع

(سُمّى) کربی وادی است بحجاز

(سَمَّان) بالفتح کیاهی است

(سُمَّان) بالضم دهی است نکوه سراة

(سُمَّوَيْه) لقب اسمعیل بن عبد الله حافظ

(سَمْسَم) بالفتح روباه وکرك خرد جثه باهام است وریك توده است ونام موضعی

(سَمْسَمَة) بالفتح دویدن روباه

(سِمْسِم) بالکسر کدل سِمْسِمَة یکی سَمَاسِم جمع * وان کنجد است ومفسد معده ودهن وصلح آن شهد است واکر هضم شود فربه سازد وشستن موی با ب طبیخ برك آن درازونیکو کرداند * وبری آن را جلجهنك نامند فعل آن

قریب فعل خربق است وگاهی
مفلوج را از نصف درهم تا یک
درهم خورانند پس بهتر می کند
رد ریک درهم خطرامت * ز نیز
(سِمْسِم) دانه کشنیز وماری
است رریک توده است واین تصحیف
مفتوح نیست
(سُمْسُم) بالضم ویکسر مورچه
سرخ سُمْسُمَة یکی سَمَاسِم جمع
ومرد سبک
(سَمْسَام) بالفتح سبک سریع
از هرچیزی وکوک خرد جثه
(سُمَاسِم) کعلابط روباه وسبک
وسریع
(سَمَاسِم) بالفتح نوعی از مرغان
وفی حدیث اهل النار فیخرجون
منها کانهم عیدان السمام فهو جمع
سمسم وقیل هو محرف عیدان السماسم
بکسرا ولی السینین وفتح ثانیهما
وهو خشب اسود یروی سامم بحذف
میم وفتح سین ثانیه
(سَمَائِم) شهری است نزدیک
صغار
(سُمْسُمَان) بالضم سبک سریع
سُمْسُمَانی مثله

(مِسَمّ) بکسرا ول آن که بخورد
هرچیزکه بران قادر شود
(مَسَامّ الجسد) سوراخهای بن
هرموی
(یوم مَسْمُوم) روزبادگرم
(ن) سَمَّهُ سَمًّا) زهرداد اورا *
وسَمَّ الطَّعَام) زهرکرد درطعام *
وسَمَّ القَارُورَة) استوارکرد سر
قارورهرا * وسَمَّ بَیْنَهُمَا) صلح
کرد میان آن دوکس * وسَمّ
الشیئ) راست ودرست کرد آن
چیزرا * وسَمّ النِّعمَة) خاص کرد
نعمت را * وسَمَّت هِیَ) خاص
شد آن نعمت لازم متعد * وسَمّ
الأَمْرَ) ازمودکار را وپایان
آن نگریست * وسَمَّ سَمَّك) قصد
کرد قصد ترا * وسُمَّ یومنا) مجهولا
گرم شد روزما
(یوم مُسِمّ) روزبادگرم
(اهل المُسِمَّة) خاصه وخویشان
مرد ویفتح

س م ن

(سَمْن) بالفتح روغن وهو یقاوم
السموم کلها وینقی الوسخ من القروح
الخبیثة وینضج الاورام کلها ار
یُنْضِجُ الکلف والنمش من الوجه
طلاءً * ومسکه أَسْمُن وسُمُون و
سُمْنَان جمع
(سُمْن) بالضم موضعی است
(سُمْنَة) بالضم کیاهی است کا
بسبب ستارهای تابستان روید
وهمواره سبز باشد ودا روی فربهی
زنان یا نام است ر... موضعی است
رد هی است ببخارا از آن د... محمد
محمد بن علی بن عبد الملک فقیه و
لقب زبیر بن محمد عمری مقری
(سَامِن) فربه وصاحب بسیار
روغن
(سَمِین) کامیر فربه سِمَان جمع *
ولقب عبدالله بن عمرو بن ...
بدان جهت که میان براد روهم
ومردم وحد بسیار بود
(اَرْض سَمِینَة) زمین کرد ناک
که سنگ در آن نباشد * وفتیان بن
احمد بن سَمِینَة شیخ است مزابن
نقطه را
(سُمَیْنَة) کجهینة اول منزل است
از نباج مرتا مکه بصره را
(سَامَان) دهی است بری ومحله
است با صفهان از آن محله ...

محمد بن علي صحاف * و ساماني
بن عبد الملك ساماني محدث است
و ملوك سامانيه منسوب اند بسوي
سامان بن جي
(اَسْمَان) بالفتح شلوارهاي كهنه
(سَمْنَان) بالفتح موضعي است
(سُمْنَان) بالضم كوهي است
(سِمْنَان) [illegible] است
[illegible] است بهمدان
(سِمْنِين) بالكسر شهريست
(سُمَنِية) كعرنية قومي است بهند
دهريه يا از بت پرستان مائل
بتناسخ
(سَمَّان) كشداد روغن فروش
و رنگها است كه بدان آرايند
(سُمَانى) بالضم كحبارى مرغي
است واحد وجمع دروي يكسان است
يا واحد آن سُمَانَاة است وآن را
قتيل الرعد هم كويند بدان جهت
كه از شنيدن آواز رعد مي ميرد
(س) سَمِنَ سَمَانَةً) بالفتح و
سِمَنًا) كعنب فربه شد
(ن) سَمَنَ الطَّعَامَ سَمْنًا) بالفتح
تركرد طعام را بروغن * وسَمَنَ
القَوْمَ) طعام چرب خورانيد قوم را

(مُسْمِن) كمحسن فربه خلقي
(امرأة مُسْمَنَة) كمكرمة زن فربه
خلقي * وطعام مُسْمِنَة) طعام
چرب
(اَسْمَن) فربه خلقي شد ومالك
كرديد فربه را وفربه شد چارپاهاي
او * ونيز اسمان فربه دادن
كسي را وصاحب ستور فربه شدن
وتركردن طعام را بروغن وبحيار
روغن شدن قوم وفربه خريدن
(امرأة مُسَمَّنَة) كمعظمة زن فربه
بادويه
(تَسْمِين) فربه كردن وچرب
كردن طعام را بروغن وخنك كردن
وروغن توشه دادن * وفي المثل
سَمِّنْ كَلْبَكَ يَأْكُلْكَ
(اِسْتِسْمَان) فربه خواستن وفربه
يافتن يا فربه شمردن كسي را وروغن
خواستن خويش را
(تَسَمُّن) فربه شدن

س م ن ت

(سَمَنت) كسمند دهي است
بصعيد

س م ن ج

(سِمِنْجَان) بكسرتين وبفتح الميم
شهري است از طخارستان

س م ن د

(سَمَنْد) اسپ فارسي است
(سَمَنْدُو) قلعة است بروم * و
سَمَنُّودِيَّة) بالفتح وتشديد يا
روستاي است بمصر

س م ن د ر

(سَمَنْدَر) سَمَنْدَل است
(سَمَنْدُور) شهري است نزديك
ملتان

س م ن د ل

(سَمَنْدَل) مرغي است بهند
كه در آتش نمي سوزد واين را
سمندر هم كويند

س م ه

(سَامِه) متحير وبدهوش واسپ
رونده بر نوشي كه مانده نشود
سُمَّه كركع جمع
(سُمَّه) كسكرة دروغ وباطل * و
ابل سُمَّه) شتران بر سر خود كذاشته
شده
(سُمَّهَة) كسكرة بورياي سفره
مانندي از برك خرما
(سُمَّهَى) بالضم مشددة الميم
مقصورا باد * سُمَّهَاء بالمد مثله *

وسماه شیطان دروغ وباطل ویقال
جری فلان السُمَّهی اذا اجری الی
غیرا مریعرفه * وذهبت ابله
السُمَّهی) یعنی رفتند شتران او
متفرق وپریشان
(سُمَّیْهی) بالضم والتشدید یعنی
مقصورا دروغ وباطل * سُمَّیْهاء
بالمد مثله * ومخففان * وذهبت
ابله سُمَّیْهی یعنی رفتند شتران
او پریشان ومتفرق ومست هذه
الامةُ السُمَّیْهی) بناز وتکبر
خرامید
(ف) سَمَهَ الفرسُ سُمُوهًا)
رفت اسب چنانکه مانده نشود
* ونیز سُمُوه) مدهوش ومتحیر
شدن
(رجلٌ مُسَمَّهُ العقل) کمعظم
مرد عقل رفته
(سَمَّهَ ابلَه تسمیهًا) برسر خود
گذاشت شتران را

س م ه ج

(لبنٌ سَمْهَجٌ) شیر آب آمیخته
یا شیر شیرین بسیار روغن
(سِمْهاج) بالکسر دروغ
(سَماهِج) موضعی است میان عمان
وبحرین * وسَماهیج بیا اشباع
آن است یا موضعی است دیگر
نزدیک آن
(لبنٌ سُماهِجٌ سُماهِجٌ) بهم
هردو شیر بی مزه
(مُسَمْهَج) مبنیاللمفعول اسپ
مناسب اعضا
(سَمْهَجِیج) شیر آب آمیخته یا
شیر شیرین بسیار روغن
(سَمْهَجَ کلامَه) دروغ کرد
در سخن * وسَمْهَجَ الدَّراهِم)
روانی داد درام را * ونیز
سَمْهَجَة) رها کردن وشتابی نمودن
وسخت تافتن وشدت وتغلیظ
نمودن در سوگند

س م ه د

(سَمْهَد) بالفتح خشک وسخت
هرچیز که باشد
(سَمَهْدَد) کسفرجل شتر بزرگ
تن
(اِسْمَهَدّ) کلان شدن کوهان
شتر

س م ه د ر

(سَمَهْدَر) کسمندر رفوبه ونرم
وشهر فراخ وزمین دور اطراف
بی نشان که راه گم کنند در آن

س م ه ر

(سَمْهَرِیّ) نیزه درشت ورسته
یا منسوب است بسوی سمهر شوهر
ردینه وآن هردو نیزه را بثقاف
راست میکردند یا منسوب است
بسوی جایی بحبشه
(اِسْمَهَرَّ الزرعُ سَمْهَرَةً) بی
توالد شد گفت کانه کل حبة برأسها
(مُسْمَهِرّ) کمقشعر نره سخت
یا عام است
(اِسْمَهَرَّ اِسْمِهْرارًا) سخت
ودرشت کردید ومعتدل وراست
وبرپا شد وثبات ورزید * واسْمَهَرَّ
الظَّلامُ) نیک سخت شد تاریکی
* واسْمَهَرَّ الشَّوْکُ) خشک
وسخت گردید خار

س م ه ط

(سُمْهُوط) بالضم دهی است بزرگ
غربی نیل مصر

س م ه ل

(مُسْمَهِلّ) کمشمعلّ لاغر ونزار

س م و

(اِسْمُ الشَّیء) بالکسر والضم علامت
ونشان چیزی * وهو سُمُ الشَّیء کصماه)

مثلثتين مثله واللفظ الموضوع على
الجوهر والعرض للتمييز * سُمَيّ
مصغر آن است و اَسْمَاء و اَسْمَاوَات
جمع اَسَامِي جمع الجمع آسام
مثله * سَمَوِيّ منسوب است
بآن * واَسْمِي على حاله مثله * و
اَسْمَاء الله تعالى) صفات اوست
تعالى شانه
(سَمِيّ) كهدى آوازى كه دران
خير باشد
(سَمَاء) بالفتح والمد آسمان يذكر
ويونث * سُمًا بالقصر والتثليث
مثله * وآسمان خانه وآسمان هر چيز
وسايه بان و پرده كه در كشيده
باشند از سقف خانه وپشت اسب
وپشت اسپ وابر وباران نيكو يقال
ما زلنا نطأ السَّمَاء حتى اتيناكم * و
كياه اَسْمِيَة وسَمَاوَات و سُمِيّ
وسُمًا جمع * ... جمع * وماء السَّمَاء
نام مادر بني ماء السماء ولا اسم لها غيره
(سَامِي) بلند * وفحل سَامٍ)
كشن سر برداشته سَوَامِي جمع
* وبرايند ه جهت شكار سُمَاة
كقضاة جمع يقال رجل سَامٍ وقوم
سُمَاة يعني قوم كه براي شكار

برآمده باشند
(سَمَاوَة) پرده كه از سقف خانه
در كشيده باشند و كالبد هر چيزي
وموضعي است ميان كوفه وشام
(سَمِيّ) كامير همنام وهمتا
ومثل
(سُمَيَّة) كاميه كوهي است ونام
مادر عمار بن ياسر ومادر زياد بن ابيه
(مِسْمَاة) بالكسر پايتابه
(ن) سَمَا سُمُوًّا) بلند كرديد
* وسَمَا بَصَرِي) نظر كرد * و
سَمَا بِه) بلند كرد آن را * وسَمَا لِي
الشَّيْءُ) بلند كرديد براي من
آن چيز از دور پس دريافتم آن را
* وسَمَا الْقَوْمُ) برآمدند براي
شكار * وسَمَا الْفَحْلُ سَمَاوَةً)
حمله كرد بر شتر ماده ها و برجست
كشن
(اَسْمَاهُ) بلند كرد آن را * ونيز
(اِسْمَاء) نام نهادن يقال اَسْمَاهُ
اياه وبه و بجانب سَمَاوَة رفتن يقال
اَسْمَى فلان اذا اخذ ناحية السَّمَاوَة
(تَسْمِيَة) ناميدن وبنامي خواندن
ونام نهادن يقال سَمَّاهُ زيدًا وكذا
سَمَّاه بزيد وسَمَّاه اياه واول ثعلب

است
(سَامَاهُ) نبرد كرد از وي در بزرگي
(اِسْتَمَى الصَّائِدُ) پوشيد
پايتابه را يا بعاريت خواست
پايتابه را براي شكار آهو در گرما
* واسْتَمَى الظِّبَاءَ) جست
وطلب كرد آهوان را در جاي باش
آنها بعد طلوع سهيل * ونيز
(اِسْتِمَاء) اراده ديدن كسي كردن
ودريافتن نيكوي از كسي يقال
اِسْتَمَيْتُه اذا تعمدته بالزيارة او
توسمت فيه الخير
(تَسَمَّى بكذا) نام نهاده شد
بآن * وتَسَمَّى بالقوم والى
القوم) منسوب شد بسوي ايشان
(تَسَامِي) باهم نبرد كردن ببزرگي

س م ى

(سُمْي) بالضم وادي است يا شهري
است وابن جني غير شهر ندانند

باب السين فصل النون

س ن ب

(سَنْب وسَنْبَة) بالفتح روزگار
وپاره از روزگار * سَنْبَتَة) بدر
تاى فوقيه مثله والاولى تثبت في
التصغير يقال سُنَيْبَة وفي الجمع

سَنَابِتُ * ونيز سَنْبَة) بدخلقی مع
زرد خشمی و بکسر
(فَرَسٌ سَنِبٌ) ككتف اسپ بسیار
رو و تیز قدم سُنُوب جمع
(سَنَاب) کسحاب بدی صحت
(سِنَاب) بالکسر دراز پشت و
دراز شکم از مردم و جز آن * سِنَابَة)
بالتاء مثله
(رَجُلٌ سَنُوبٌ) کصبور مرد
خشمکین و مرد دروغ کوی و موضعی
است
(سَنْبَات) بالفتح و یکسر بدخلقی
مع زرد رنجی و زرد خشمی و
بالکسر مرد بسیار شر و بالفتح کون
(رجل سَنَبُوتٌ) بالتحریك
مرد خشمناك
(سَنْبَاء) بالفتح والمد کون
(مَسْنَبَة) بالفتح حرص و آزمندی
جست

س ن ب خ

(مُسَنْبَخ) کمحرمد آنکه در نیم
روز سیر کند و راه رود

س ن ب ذ ج

(سُنْبَاذَج) بالضم و فتح ذال سنکی
است که بدان صیقل کر شمشیر را
جلا دهد و دندان را نیز بدان جلا دهد

س ن ب ر

(سَنْبَر) کجعفر دانای هر چیزی
و ماهر و استوار کار آن * و مَنْبَر ابو اَشْي)
صحابی است و نام پدر هشام
دستوائی * و سِيسَنْبَر مذکور
است در س س ب ر

س ن ب س

(سِنْبِس) بالکسر مرد شتاب * و
سِنْبِس بن معویه بن جرول
پدر قبیله است از طي * و جابر بن
رألان سِنْبِسِيّ) شاعر است
(سَنَبُوس) کقربوس موضعی
است بروم نزدیک سَمَنْدُرة
(سَنْبَسَ سَنْبَسَةً) شتابی کرد

س ن ب ط

(سُنْبَاط) بضم شهریست از اعمال
محله از مصر از انجا است محمد بن
عبد الصمد فقیه

س ن ب ق

(سُنْبُوق) کعصفور کشتی خرد

س ن ب ك

(سُنْبُك) کقنفذ نوعی از دویدن
و پیش سم ستور سَنَابِك جمع *
و کناره و منه الحدیث کره ان
يطلب الرزق فی سنابك الارض
ای اطرافها کانه کره السفر الطویل
فی طلب المال * و کناره حلیه شمشیر
و اول باران و پیش و مقدم از
هر چیزی و منه هو سُنْبُك مِن كذا
ای متقدم منه * و آهن سر خود
و زمین درشت کم خیر و دور شته بند
برقع و [illegible] و یقال كان ذلك
علی سُنْبُكِه ای عهده [illegible]

س ن ب ل

(سُنْبُل) بالضم شهری است بروم
بر بیست فرسنج از سنبلان * و سُنْبُل
بن علی شامی) محدث است
و نیز سُنْبُل کیاهی است خوش بوی
و آن انواع است و هندی را سُنْبُل
العصا نیز هم کویند و رومی را
ناردین و اجود آن سوری است
و اضعف آن هندی مفتح و محلل و
مقوی دماغ و جکر و طحال و کرده و روده
و آن بالخاصیة حابس خون مفرط
است که از زهدان آید
(سُنْبُلَة) بالضم خوشه سَنَابِل
جمع * و نام برجی از بروج فلک
و سُنْبُلَة بنت ماعص * و ام
سُنْبُلَة مالکیه مرد و صحابیه اند

(بنو سُنْبُلَة) چاهی است بمکه کنده
بنو جمح وبنوها مر
(سُنْبُلَة) بالضم ... درخت عضاه
(سُنْبُلَان) بالضم شهری است
بروم وفی نسخة من اعمال سوس
سُنْبُلاء
(قميص سُنْبُلَانِي) بالضم
پیراهن دراز وفراخ یا منسوب
است بدان شهری که بروم است
(سَنْبَلَ الزَّرْعُ) خوشه برآورد
کشت وصاحب خوشه کردید ☆
(سَنْبَلَ ثَوْبَهُ) از پس یا از پیش
کشید جامه را

س ن ب م

(سَنْبَمُو) بالفتح درده ای الدهر

س ن ت

(سَنِت) ککتف مرد کم خیر
سَنِتُون جمع
(اَرْضٌ سَنِتَةٌ) زمین خشک بی نبات
قحط زده
(عامٌ سَنِيتٌ) کامیر سال قحط
(سَنُّوت) کتنور وسنور مسکه وپنیر
وشهد ونوعی از خرما وشونیز وسطبر
از هر چیزی وشبت که بهندی سوا
است وبرازیانه وزیره

(مُسْنِتُون) مصاحبی که نبی صب
خشم گیرد بر تو
(مُسْنِت) کمحسن سال قحط رجل
مُسْنِتٌ مرد قحط رسیده مسنتون
جمع
(مُسْنِتَةٌ) کمحسنة زمین بی نبات
قحط رسیده
(اِسْنَات) به قحط افتادن يقال
أَسْنَتَ الْقَوْمُ اى اَجْدَبُوا وَاَصْلُهُ مِنَ
السَّنَةِ قلبوا الواو تاءً ليفرقوا بينه و
بين قولهم اَسْنَى الْقَوْمُ اِذَا اَقَامُوا
فِى موضع سَنَةٍ
(سَانَتُوا الْأَرْضَ) جستند و تفحص
کردند نبات زمین را
(تَسْنِيت) دیگ افزار در دیگ
کردن
(تَسَنُّت) خواستن مرد زن کریمه
رابقوت توانگری خود ودرویشی زن

س ن ت ب

(سُنْتُب) بضم اول وثالث بد خلق
(سَنْتَبَة) بالفتح جامه دان محکم

س ن ج

(سِنْج) بالکسر دهی است بمرو
(سُلَيْمان بن مُعْجَل سِنْجِي)
بالکسر وحافظ ابو علی حسین بن محمد
بن ابی بکر سِنْجی وحافظ محمد بن عمر
سِنْجی محدثان اند
(سُنْج) بالضم دهی است بباميان
(سُنْجَة) بالضم سیاهی سپیدی
آمیخته سُنُج کحُجُر جمع
(سَنْجَة) بالفتح شهریست بدیار
مضر ولقب حفص بن عمر رقّی ☆ و
(سَنْجَة المیزان) سنگ ترازو
وبسین افصح است از صاد
(سُنُج) بضمتین عناب
(سِنَاج) الكتاب اثر دود چراغ بر دیوار
ونیز چیزی را بغیر رنگ آن چیز
اندود کردن والفعل من نصر ☆ و
چراغ قاله ابن سیده
(سَنِيج) کامیر چراغ
(سِنْجَان) بالکسر قصبة است
بخراسان
(بُرْدٌ مُسَنَّجٌ) کمعظم چادر خط دار

س ن ج ب

(سَنْجَاب) جانوریست بزرگ تر
از موش وکوچک تر از گربه مو بش
در نهایت نرمی ونزاکت واز پوست
آن پوستینهای گران بها سازند
واین بیشتر در بلاد صقالبه وترك
باشد

س ن ج ر

(سِنْجَار) بالكسر شهري است مشهور بر سه روزه راه از موصل و در مي است بمصر

س ن ج ف

(سَنْجَرْف) معرب شنكرف

س ن ج ل

(سِنْجَال) بالكسر موضعي است

س ن ح

(سُنُح) بالضم يمن و بركت و موضعي است نزديك مدينه كه آنجا مسكن ابوبكر صديق رضي الله عنه بود * و از انجا است خُبَيب بن عبد الرحمن سنحي و بضم نون و ميانه راه

(سَانِح) صيد كه از جانب چپ صياد در آيد خلاف بارح والعربُ تَتَيمّن بالسانح وتتشأم بالبارح ومنه المثل مَن لي بالسانح بعد البارح اي بالمبارك بعد الشوم * و هر چيز كه ظاهر شود كسي را از خير و شر

سَوَانِح جمع

(سَنِيح) كامير صيد كه از جانب چپ صياد در آيد و مرواريد يا رشته آن پيش از انكه در وي مرواريد كشيده باشند و پيرايه

(سُنَيْح) كزبير نام مردي

(سِنْحَان) بالكسر روستائي است بيمن و نام مردي

(رجلٌ سَنَحْنَحٌ) آنكه بشب خواب نكند و بروي سمعمع وقد مر

(ف) سَنَحَ لي رَأيٌ سُنُوحًا و سُنْحًا بالضم و يفتح پيدا و هويدا شد مرا تدبيري * وسَنَحَ بكذا سخن سربسته گفت * و سَنَحَ فلانًا عن رأيه بزگردانيد از را ازان راي * وسَنَحَ الشِّعْرُ لِي آسان شد مرا * وسَنَحَ بِهِ وعَلَيْهِ دركناه انداخت او را وبدي رسانيد * و سَنَحَ الظَّبْيُ سُنُوحًا از جانب چپ در آمد صيد ضد برح

(مُسَانَحة وسِنَاح) از سوي چپ صياد در آمدن صيد

(اِسْتِسْنَاح) باز كاويدن از چيزي يقال اِسْتَسْنَحَ عَنْ كَذَا اِذَا اسْتَفْحَصَ عَنْهُ

(تَسَنُّح) باز كاويدن از چيزي و كرديدن ومنه المثل تَسَنَّحْ مِنَ الكَرِيم اي اسْتَدِرّ مِنْهَا

س ن خ

(سِنْخ) بالكسر بيخ و بن دندان

اَسْنَاخ جمع * و شدت تب و دمي است بخراسان ازان ده است ذاكر بن ابي بكر سنخي

(سَنَخ) محركة بركرديدن و تباه شدن والفعل من سمع يقال سَنِخَ الدُّهْن اي فَسَدَ وتغير * و بسيار خوردن طعام را

(بَلَكٌ سَنِخٌ) كنف شهر تپناك

(سَنِخَة) بالفتح ويحرك بوي بد

(سَانِخ) جد نصر بن احمد يا آن بسهمله است

(سَنَاخَة) بالفتح بوي بد و چرك و ريم و نشان دباغت

(سُنُوخ) پاي برجاي شدن در علم و جز آن والفعل من نصر يقال سَنَخَ فِي الْعِلْمِ اي رسَخَ فيه

(سُنْخِتان) بالضم درقامت

(تَسْنِيخ) جستن چيزي را و خواهاني كردن

س ن د

(سَنْد) بالفتح شهري است بباجة

(سِنْد) بالكسر بلاد ي است و نيز مردم آن بلاد و نهري است بزرگ بهند و ناحيه است باندلس و شهري است بمغرب

(سِنْدِيٌّ) بالکسر یک مرد از سند
مثل زنجیٌّ وزنج * واسپ هشام بن
عبد الملک ولقب پسر شاهک که
صاحب حرم است
(سِنْدِيَّة) بیای منسوب آبکیست
عربی مغیثه ودهی است ببغداد ازان
ده است سند بن عبد العزیز محدث
(سَنَد) محرکة آنچه پشت بدو باز
نهند از بلندی وکوه وروی کوه و
تکیه‌گاه مردم وآنکه از وی حدیث
برد ارند ونوعی از چادرها اَسْنَاد
جمع یا جمع وواحد یکسان است
(سِنَاد) بالکسر شتر ماده قوی
هیکل واختلاف ردفین در شعر کقوله
فَقَدْ اَلِجُ الخُدُورَ عَلَی العَذَارَی *
کَاَنَّ عُیُونَهُنَّ عُیُونُ عِینٍ * فَاِنِّی قَدْ
اَتَی اَصْفَا شَبَابِی * وَاَصْبَحَ رَاْسُهُ
مِثْلَ اللُّجَیْنِ * وبضم لام وفتح جیم
سیم واگر بفتح لام وکسر جیم خوانند
بمعنی کف گل خطمی تر نهاده
سناد نبود * ونیز سِنَاد جانوری
است یا همان کرکدن است قال
القزوینی انه حیوان علی جثة
الفیل الا انه اصغر منه جثة واعظم
من الثور قیل ان ولدها یخرج

رَاْسَهُ مِنْ فَرْجِ اُمِّهِ یَرْعَی حَتَّی یَقْوَی
فَاِذَا اَقْوَی خَرَجَ وَهَرَبَ مِنَ الاُمِّ
مَخَافَةَ اَنْ تَلْحَسَهُ بِلِسَانِهَا فَاِنَّ لِسَانَهَا
مِثْلُ الشَّوْکِ وَهُوَ کَثِیرٌ بِبِلَادِ الهِنْدِ
(سَنْبَل) کامیر پسر هوانده
(سُنَیْل) کزبیر لقب ابوعلی حسین
بن داود محدث
(سِنْدَاد) بالفتح والکسر نام
جوئی یا قصری است بعذیب * ذی
سنداد موضعی است
(سَنْدَان الحَدَّاد) بالفتح
افزاری است آهن‌کر را * وسَنْدَان
بن العباس) محدثی است.
(سِنْدَان) بالکسر مرد قوی بزرك
جثه وگرك سخت قوی
(سِنْدَأْنَة) بالکسر ماده خر
(سِنْدَوانی) محمد بن عبد العزیز
است منسوب بسِنْدِیَّه که دهی
است تغیر داده اند نسبت را
جهت فرق میان نسبت سِنْد
وسندیة
(سِنْدِیُون) بالکسر سین وفتح دال
وضم یای مثناة تحتیه در دهانه
بمصر یکی بتوده که دهی است
بعد بمردیکی بشرقیه که ناحیه

است در ان
(ن) (سَنَدَ اِلَیْهِ سُنُودًا) پشت
باز نهاد بسوی آن * وسَنَدَ فِی
الجَبَل) برآمد برکوه * وسَنَدَ
لِلْخَمْسِین) نزدیک بپنجاه رسید
* وسَنَدَ ذَنَبُ النَّاقَة) چفسید
بکمیز وسرگین دم ناقه پس زد آن
را چپ وراست جای بر نشستن
ردیف
(مُسْنَد) کمکرم روزگار وحدیثی
که ان را بکوینده وی برداشته
باشند مَسَانِد ومَسَانِید جمع
عن الشافعی * وپسر خوانده وخطی
است مرحمیر را وکوهی است.
(مُسْنَدِیٌّ) لقب عبد الله بن
محمد بدان جهت که احادیث
مسانید را تتبع میکرد نه مراسیل
ومقاطیع را
(اَسْنَدَ فِی الجَبَل) برآمد برکوه
* واَسْنَدَ فِی الجَبَل) برداشت
آن را برکوه * واَسْنَدَ اِلَیْهِ) تکیه
داد آن را بآن چیز * ونیز اِسْنَاد)
منسوب کردن حدیث بکسی و
برداشتن سخن را بکوینده وی
(سَنَّدَ تَسْنِیدًا) پوشانید چادر

سند را بکمی * ومَنْتَمَا تُنْعَائِطَ)
چوب را زیرد یوا رکند است سَنَّد
للکثرة
(ناقةٌ مُسَانِدَةٌ) شتر ماده بلند
سینه بلند بیش یا شتر ماده سخت
قوی که بعض عضو آن قوت میدهد
بعض را
(سَانَدَ الشَّاعِرُ) شعر مختلف
الردفین گفت * وسَانَدَ فُلَاناً)
قوت داد اورا و یاری گری کرد *
وسَانَدَ عَلَى الْعَمل) پاداش
داد اورا بر کار
(اِسْتِنَاد) پشت باز نهادن بسوی
چیزی
(تَسَانَدَ اِلَيْهِ) پشت باز نهاد
بسوی آن ومنه خَرَجَ الْقَوْمُ
مُتَسَانِدِينَ عَلى رایات شتّى اي
لم یکونوا تحت رایة امیر واحد * و
نیز تساند هر یکی را اعانت کردن
س ن د ب
(جملٌ سِنْدَأْبٌ) شتر توانا سخت
س ن د ر
(سَنْدَرَةٌ) بالفتح شتابی و نوعی
از پیمانهٔ بزرگ و درختی است که
از آن کمان و تیرها زنند و لقب

زنی که گندم می فروخت و پیمانه را
وافی و کامل می پیمود
(سَنْدَرِيّ) بیای نسبت دلیر
و سخت و درازو شیر بیشه و پیکان
سپید که از سندره ساخته باشند
و نام شاعری و پیمانهٔ بزرگ
و بزرگ چشم و نیکو هیچکاره از لغات
اضداد است * و نوعی از مرغان
و مرغان کبود و مرد شتاب کار و
کمان زه کرده استوار
س ن د س
(سُنْدُس) بالضم دیبا یا نوعی
از دیبای تنک معرب است
س ن د ف
(سَنْدَفَا) بالفتح والقصر دو ده
اند بمصر یکی از بهنسی و دیگری
از سمنودیه
س ن د ق
(سُنْدُوق) بالضم صندوق لغتی
است در آن
س ن د ه ر
(سِنْدَهُور) بکسر سین و فتح دال
و نون و ضم ماده ده اند بمصر و
هره و بشرقیه
س ن ر

(سَنَر) محرکة بد خوئی
(سَنِير) کامیر کوهی است میان حمص
و بعلبک
(سُنَّار) کرمان گربه
(سِنَوْر) بکسر سین و تشدید نون
مفتوح گربه و مهتر و مهرهای
استخوان گردن یا دم سَنَانِیر
جمع
(سَنَّوْر) بالفتح و تشدید او ز
خفتان از دوال بافته و تمامهٔ سلاح
هرچه باشد
س ن س
(سُنَيْس) کزبیر ابو الاصبع صورى
محدث است
س ن ف ق
(سَنْفَق) کجعفر درخت اس
ریزه
س ن ط
(سِنْط) بالکسر پیوند دست
(سَنَط) محرکة نوعی از درخت
سلم که در مصر رویند و هی است
بشام یا آن بلام است
(سَنْطَة) بالفتح دو ده اند بمصر
(سِنَاط) بالکسر و بالضم کوسه که
ریش نباشد او را یا مرد میانه ریش

زر یعنی زنان یا آنکه ریش بر زنخ او
باشد نه بر عارض منط بالضم و
اسماط جمع
(منوط) کصبور کوسه که هیچ ریش
ندارد و یا مرد سبک ریش در
رخسار یا آنکه ریش بر زنخ داشته
باشد نه بر رخسار نیز (منوط)
در اثنی است
(منوطی) کهیولی بمعنی منوط
است در رهر متداول * ولقب
عبید محدث یا نام پدر او است
(منّاط) کشداد لقب حسن بن
حسان شاعر قرطبی
(ك) منط مناطة کوسه کردید

م ن ط ب

(منطبة) بالفتح درازی مضطرب
(منطاب) بالکسر پتك آهنگران

م ن ط ح

(منطاح) بالکسر شتر بار که فراخ
فرج

م ن ط ل

(منطل) کجعفر کوچه است
بفا مرستان
(منطلة) بالفتح درازی
(منطالة) بالضم و همتا رندم با
سکون و بحتی هر دو است و اشتکی آن
(ممنطل) بفتح الطاء صفت زرو
ناتوان که بافتادن نزدیك باشد
در رفتار یا کسی که مرز اوابه تفصیب
و نرا زکند یا بیچ بیچان روند
که حفظ نفس خود نتواند و یا زرد
شکم مضطرب خلقت
(منطلیل) دراز بالا

م ن ع

(منع) بالکسر خردکاه دست یا
بریدن کی که میان پیوند دست
و ذراع است یا استخوان کف دست
که با انگشتان و خردکاه دست
اتصال دارد منعة کقردة و امناع
جمع
(منع) محرکة خوبی و جمال
(مانعة) ناقه خوب و نیکو
(امنع) بالفتح دراز بالا و بلند * و
یقال هذا امنع ای افضل و اطول
(منعاء) بالفتح والمد دختر ختنه
ناکرده
(منیع) میر مرد خوبتر و نیکو
یقال هو منیع منیع ای جمیل فاضل
(منیعة) کسفینة راه در کوه و زن
خوب روی نیکو نرم پیوند سبک و لطیف
المتعبون منعا کرکع جمع
(عقبة بن منیع) کزبیر زنیع
طهیة را از اشراف است و پدرش
منیع مشهور بحسن و جمال و از اولاد
جملة آن خوب رویان است که ایشان
را اتریش در رسوم حج امر میفرمانید
میکردند تا زنان بسبب مشاهدهٔ
حسن و جمال ایشان در فتنة نیفتند
(منّاع) بالکسر ناقهٔ خوب و نیکو
(ن ف ك) منع مناعة و منوعا
خوب و نیکو کردید
(امنع امناعا) دردناك منع
کردید زن را زشت و خوب و نیکو
کردید و فرزندان نیکو و خوب آورد

م ن ع ب

(منعبة) بالضم راهوار کوشت پاره
بر آمده در وسط لب بالائین

م ن ع ب ق

(منعبق) کسفرجل و یضم الباء
کیاهی است بدبو

م ن ع ف

(منعف) کجردحل مضطرب
خلقت

م ن غ م

(یقال فعلت ذاك رغما له

صنفعًا) به‌تعفن يافتن يعني كردم
آن كار را برغم او از اتباع است يا آن
بشين معجمه

ص ن ف

(صِنف) بالكسر گونه و نوع و گونه
و جماعت و گروه مردم و برگ مرغ
كه درخت آتش زنه است يا غلاف
بار آن يا غلاف هر درخت كه بار آن
دانه در غلاف دراز باشد مثل لوبيا
و مانند آن صِنفة يكی يعنی يك
خريطة بار آن صِنف بالكسر جمع
صنفة كقردة جمع الجمع * و شاخ
بی برگ و پوست با قلا كه دانه آن
خورده باشند و برگ درخت صِنف
جمع
(صِناف) بالكسر پيش سينهٔ شتر
و پيش‌بند رحل يا رسن كه بر سينه
بند شتر بسته پيش آورده پس هپل
بند بر بند و محكم كنند تا سينه بند
از جای نرود يفعل ذلك اذا
اضطرب تصديره لخماصه صُنُف
جمع
(فرس صنوف) كصبور اسپ
كه زين پس اندازد
(صَنيف) كامير خرقه كه بر هودج
شانه كاه شتران اندازند صُنُف بالضم
جمع صُنُف ككتب مثله * و حاشيه
بساط
(صُنفتان) بالضم و الفتح دو چوب
ايستاده كه ميان هر دو چرخ چاه
باشد
(مِصناف) بالكسر شتر كه رحل
پس و شتر كه رحل پيش اندازد
از لغات اضداد است و شتر كه بروی
صناف بندند
(ن ض) صَنَفَ الْبَعِيرُ صَنْفًا)
بالفتح صناف بست بر شتر * و
صَنَفَتِ النَّاقَةُ) پيش شد شتر ماده
از شتران
(مُصنِفَة) كمحسنة اسپ پيش شونده
از اسپان و زمين قحط رسيده و شتر ماده
لاغر * و بكرة مُصنِفَة) شتر ماده
جوان كه بر حمل آن دو ما گذشته
و ريستان كرده باشد
(مُصنَفَة) كمكرمة شتر مادهٔ صناف
بسته خاص با لناقه فلا يقال بعير
مصنف او يقال
(اَصنَفَ البعيرُ اِصنافًا) صناف
بست بر شتر * و اَصنَفَتِ النَّاقَةُ
الابِلَ) پيش شد شتر ماده شتران را
و كذا اَصنَفَ الفرسُ ای تقدم الخيل
مُصنِف نعت است از آن مصانيف
جمع * و اَصنَفَ البعيرُ) پيش گرد
كردن خود را برای رفتن * و
اَصنَفَتِ الرِّيحُ) سخت وزيد باد
و بر انگيخت غبار را * و اَصنَفَ
اَمرَهُ) محكم ساخت كار خود را و
فی المثل عيّ بالاصناف درحق شخصی
گويند كه در امر خود سرگشته و
سراسيمه باشد * و اَصنَفَ البرقُ
و السحابُ) ديده شدند هر دو
بهم قرين * و اَصنَفَ البعيرَ)
صناف ساخت برای شتر

ص ن ق

(صُنَّيق) كقبيط خانه كج كاز
صُنَّيقات و صنانيق) جمع * و
ستاره است صپيل ريشته است
(س) صَنِقَ الفَصيلُ مِنَ اللَّبَن
صَنَقًا) بالتحريك ناگوار شد از شير
(اَصنَقَهُ النَّعيمُ اِصناقًا) نعمت
پرورد آن را و خوش عيش شد

ص ن ق ر

(صُنقُر) كقنفذ نام اشقر كه چندی
در دمشق سلطنت كرد * و عبد الله
بن فتوح بن صُنقُر) محدث

ست * وابوعبدالله محمد بن طَيْبة
سُنْقُري صوفى مولى امير على بن
سُنْقُر از روز به مماست حديث
دارد * وسُنْقُر زينى شيخ شيوخ
مجدالدين است

س ن ق ط ر

(سِنْقَطار) مقنطار است وزنا
ومعنى كه نقاد كالا باشد

س ن ك

(سُنُك) بضمتين راههاى روشن

س ن م

(سَنِم) ككتف كياه بلند كه شكوفه
آورده باشد وشتر بلند كوهان * و
(ماءٌ سَنِم) آب كه بر روى زمين
باشد
(سَنِمات) بكسر النون چند پشتها
است در ازد ربنى نمير
(سَنَمة) بالتحريك شكوفه كياه
و سر شاخ
(أَسْنُمة) بالفتح وضم النون يا
(ذات أَسْنُمة) پشته است نزديك
طخفة
(سَنام) كسحاب كوهان أَسْنِمة
جمع * وركن ومعظم هر چيزى وسنام
الحديث الجهاد سنام الدين *
وميانه زمين وكوهى است ميان
بصره وربما مه وكوهى است ميان
ماوان ورَبَذة وكوهى است ببصرة
كويند اين كوه همراه دجال روان
خواهد بود
(إسنام) بالكسر كوهى است مر بنى
اسد را ودرختى است كوهى وبار كياه
حُلَيًّا * إسنامة يكى
(سُنَّم) كسكر ماده كار
(يَسْنُوم) بالفتح موضعى است
(س) (سَنِمَ البعيرُ) بزرك كوهان
شد شتر
(أَرْضٌ مُسْنِمةٌ) كمحسنة زمين
كه كياه حُلَيًّا رويانده
(إسنام) بزرك كوهان كردانيدن
شتر را يقال أَسْنَمَ الكلأُ البعيرَ يعنى
بزرك كوهان كرد كياه شتر را و بالا
برآمدن دخان و بزرك شعله شدن
آتش و كياه حليا رويانيدن زمين
(مُسَنَّم) كمعظم شتر كلان اشته شده
كه سوار نشوند آن را
(سَنَّمَ الكلأُ البعيرَ تسنيمًا)
بزرك كوهان كرد كياه شتر را * و
(سَنَّمَ الإناءَ) پر كرد آوند را * و
(سَنَّمَ الشيءَ) برآمد بر ان چيز *
(وسَنَّمَ القبرَ) خر پشته كرد قبر را
خلاف تسطيح * ونيز (تَسْنِيم)
آبى است در بهشت كه بالاى غرفهها
روان است يا چشمه است كه بالاى
اهل جنت برآمده
(تَسَنَّمَ الشيءَ) برآمد بر ان چيز
* ونيز (تَسَنَّم) ناكاه فرو كرفتن
كسى را

س ن م ر

(سِنِمّار) بكسرتين وشد الميم ماه
ومردى كه بشب خواب نكند و
دزد ورازى بود كه خَوَرْنق را
نزد يك كوفه براى نُعمان بن
امرئ القيس بنا كرده وچون تمام
شد اورا از بالاى كوشك درانداخت
وهلاك كرد تا مثل آن كسى ديكر را
بونيارد * اوغلام لأُحَيحة بن
طمه فلما فرغ قال له لقد احكمته
قال انى لاعرف حجرا لو نزع لتقوض
من عند آخره فسأله عن الحجر
فاراه موضعه فدفعه احيحة من
الأطم فخر ميتا فضربت العرب
به المثل لمن يجزى الاحسان بالاساءة
فقالوا جزاء سنمار

س ن ن

(سِنّ) بالکسر دندان اَسنان و
اَسُنّ واَسِنّة جمع * ورا دندان
وتیزی مهره پشت از کوهی است
بمعنیه وموضعی است بری از
شهری است برکه جمله از آن شهر
است عبد الله بن علی بن فقیه و
شهری است میان رها و آمد و
جای تراش از قلم و زبانه آن و
منه اَطِلْ سِنّ قلمک وسَمِّنها وحَرِّف
قَطّتک واَیمِنها * واکل شدید و
شاخ رداله از میر و دندانه داس
ومال و سن مونث است از مردم
باشد یا در غیر آن اَسنان جمع
وفی الحدیث اذا سافرتم فی الخصب
فاعطوا الرکب اَسِنّتها ای امکنوها
من المرعی * ویقال لا آتیک سِنّ
الحِسْل یعنی نخواهم آمد ترا گاهی
لان الحسل لاتسقط له سنّ * ویقال
هو منه یعنی او هم زاد وهم عمر
او ست * ویقال کم سِنّک یعنی سال
تو چند است * وذو السِّنّ لقب
عمرو بن ثعلبی بدان جهت که اورا
دندان زائد بود ولقب پسر صفوان
بن عبد شمس ووقع فی سِنّ راسه
ای علی شعرة من الخیر او فی ماشاء

واحتکم
(سَنّة) بالفتح غرش ماده ویوز
ماده * وعبد الرحمن بن سَنّة
صحابی است * وسَنّة بن ظبین بن
معلم * وابو عثمان بن سَنّة
محدثان اند
(سِنّة) بالکسر تیر وتبر ویک دانه
از سیر یقال اعطنی سِنّة من ثومک
ومهرد [illegible]
(سُنّة) بالضم روی یا رخساره
یا دائره روی با صورت و پیشانی
وهر دو جانب پیشانی وخوی و
طبیعت وروش وخرمائی است
بمدینه * وسُنّة الله حکم خدای
را امر ونهی او وقوله تعالی الا ان تأ
تیهم سُنّة الاولین ای معاینة العذاب
واسد السُنّة) اسد بن موسی
محدث است
(احمد سُنّی بن محمد بن
اسحق بن سُنّی) صاحب
تصانیف مفیدة * وعلاء سُنّی بن
عمرو ویحیی سُنّی بن زکریا و
احمد سُنّی بن علی بن منصور
مولف منهاج محدثان اند ودیگران
هم بدان نسبت منسوب اند

(سَنَن الطریق) مثلثة وبضمتین
راه پیدا از کشاده وجهت آن [illegible]
یقال امض علی سَنَنک ای علی وجهک
واستقام علی سَنَن واحد ویقال تنح
عن سَنَن الطریق * وبالتحریک
شتران که بجهت کنان دوند
(سِنان) بالکسر [illegible] نیزه وصا
تیزی هر چیز ای اَسِنّة جمع *
فسان گویند هو اطوع من السِّنان یعنی
سنان در فرمان او ست بهر طور که
خواهد * وسِنان بن سَنّة وسِنان
بن ابی سنان وسِنان بن ظهیر
وسِنان بن عبد الله وسِنان بن
عمرو وسِنان بن مقرن وسِنان بن
وبرة وسِنان بن سلمة وسِنان
بن ثعلبة وسِنان بن تیم وسِنان
بن ثعلبة وسِنان بن روح صحابیان
اند * وام سِنان اسلمیة صحابیة
* وسِنان بن ابی سنان واسم ابی
سنان یزید بن امیة مدنی است
وسِنان بن قیس وابو سنان عیسی
بن سلیمان تابعیان اند * وحصن
سنان [illegible] است
(سِنانی) ابو العباس اسم است
منسوب بسوی جد خود که سنان

است
(اُسْنَان) بالضم دهی است بهراة
(سَنِين) ... منکسر آهن
وجز آن و زمین که گیاه آن خورده
باشد و شهری است و هم نام دو هم
... سَنِينَة مثله یقال هو سنینه و
سنینتها ای لدته و تربه * و تیز کرده
از کارد و مانند آن ...
(سَنِينَه) کسفینة ریگ توده بلند
دراز سنائن جمع * و بادو هم زاد
(سَنِينَا) دهی است بکوفه
(سُنَيْن) کزبیر نام مردی و ابو
جمیله سُنَيْن بن فرقد و سنین بن
واقد صحابیان اند
(سُنَيْنَة) کجهینة بنت مخنف
صحابیه است و نام مولی است مرام
سلمه را * و ذو السُّنَيْنَة لقب حبیب
بن عتبه تغلبی که او را نیز دندان
زائد بود
(سِنِيْن) بالکسر دهی است بدیار
عوف بن عبد
(اَسَنّ) کلان سال تر
(سَنُوْن) کصبور دارو که بدو دندان
مالند و هرچیزی که بدان دندان را
تابان و روشن نمایند

(سَنَائِن) بادی است بسر بنی رقاص را
* وجاءت الريح سَنَائِن)
یعنی باد بر یک روش آمد
(مِسَنّ) کمریم فسان و هر چیز که
بر ان کارد و مانند آن تیز کنند
(مَسَانّ) بالفتح شتران کلان سال
(مَسْنُوْن) تیز کرده از کارد وجز آن
و صورت کرده و روشن و تابان نموده
* وحَمَأٌ مَسْنُون) گل بدبوی
ناک * ورجلٌ مَسْنُوْنُ الوَجْه)
مرد تابان روی و آنکه در روی و بینی او
درازی باشد * و نیز مَسْنُوْن لقب
شمشیر مالک بن عجلان انصاری
(مَسْنُوْنَة) زمین که گیاه آن را
خورده باشند
(سِنْحِن) بالکسر تشنگی و سر چرخ
دلو و تیزی مهره پشت سِنْحِنَة
بالتاء مثله * و سر استخوانهای سینه
یا کناره استخوانهای پهلو که در سینه
است سَنَاحِن جمع
(سُنْحُن) کهدهد لقب ابو سفیان
بن علاء برادر عمرو و نیز شاعری
و جد حضین بن محمد شاعر
(مُسَنْسَن) راه پا سپرده
(ن) سَنَّ السِّكِّيْن سَنّاً) بالفتح

تیز کرد کارد را بفسان * و سَنَّ
الرُّمْح) نصب کرد سنان را به نیزه
* وسَنَّ الاَضْرَاس) مالید
دندان را بمسواک * وسَنَّ الاِبِل)
سخت راند شتران را * و سَنَّ
الاَمْر) ظاهر و آشکار کرد کار را * و
سَنَّ الطِّيْن فَخَّاراً) سفال کردانید
گل را * وسَنَّ فُلَاناً) سنان زد
او را یا بدندان گزید آن را یا شکست
دندان او را * وسَنَّ الفَحْلُ
النَّاقَة) خوابانید و برجست بر ان
* وسَنَّ المَال) کذاشت شتران را
در چراگاه و نیز نیکو کرد مبا شرت و
تیمار آن را * وسَنَّ الشَّيْء) تصویر آن
چیز کشید * وسَنَّ عليه الدِّرْع
او الماء) ریخت آن را بر ان * وسَنَّ
الطَّرِيْقَة) رفت در ان راه * و
سَنَّنِي هَذَا الشَّيْء) آرزومند
طعام کرد مرا آن چیز * وسُنَّت
الاَرْض) مجهولا خورده شد گیاه
آن * و نیز سَنّ ریختن خاک بر زمین
و بلند کردن و آب بر روی ریختن
یقال سَنَنْتُ المَاء اذا ارسلتها ارسالا
من غیر تفریق فاذا فرقتها فی
الصب قلت بالشین المعجمة

(أَسَنَّ) کلان سال شد * وأَسَنَّ
سِنُّهُ) برآمد دندان او وکذا أَسَنَّ
سدیس النّاقة) ای نبت وذلک
فی السّنة الثامنة * واسنّ الله سِنَّه)
برویاند خدای دندان او را
(تَسْنِین) تیز و روشن وتابان
کردن کارد ومانند آن وآراستن
ونیکوکردن سخن را وراست کردن
نیزه را بسوی کسی
(مُسانّة وسِنان) راندن و
خوابانیدن کشن شتر ماده را
جهت کشنی
(مُسْتَنّ) شیر بیشه
(اِسْتَنَّ اِسْتِنانًا) دندان مالید
وَاسْتَنَّ الفَرَسُ) برجست اسپ
وتوسنی کرد ومنه المثل اِسْتَنَّتِ
الفصال حتی القرعی * واستنّ
السَّرابُ) نمایان ونا پدید شد
(مُسْتَسَنّ) راه پا سپرده
(اِسْتَسَنَّ) کلان سال شد * و
استسنّ الطَّرِيقَةَ) رفت در آن راه
* واستسنّت الطريق) پا سپرده
شد راه وجاری کردید
(تَسانَّتِ الفُحُولُ) یکدیگر را
گزیدند

(تَسَنُّن) متغیر کردیدن وبوی ناک
درشدن

س ن ه

(سَنْه) بالفتح سال سال بار نیاوردن
خرما بن وکذشتن سالها بران و
الفعل من فتح یقال سَنَهَتِ النَّخْلَةُ
اذا اتت علیها السّنون
(سَنَه) محرکة سال اصله سَنَهَة
اوسَنَوة سَنَهات وسَنَوات جمع *
وقحط و زمین خشک بی نبات
قحطناک
(سَنِه) ککتف کره که بزنان و
شراب افتد * وطعامٌ سَنِهٌ) کندم
دیزینه که بران سالها کذشته باشد
(سُنَيْهَة) بهاء وسُنَيَّة بیای مشدد
مصغر سنه است
(سَنْهاء) بالفتح خرما بن که
یک سال بعد یک سال بار آرد
(سانَهَه مُسانَهةً وسِنَاهًا)
سالا سال دادار را چیزی وسالانه
کرد او را بر کاری * ونیز سِناهًا در
مُسانَهة یک سال بعد یک سال بار
آوردن خرما بن
(خُبزٌ مُتَسَنِّهٌ) نان کره بسته
(تَسَنُّه) کره بستن نان وشراب
وجز آن وبر کردیدن وتباه شدن نمو
و سال زده شدن خرما بن وجز آن
وتنک سالی کشیدن وسال کردن
نزد کسی وسال سال بار
نیاوردن خرما بن

س ن ه ب

(سَنْهَب) کجعفر نام مردی

س ن ه ر

(سَنْهُور) بالفتح دو شهر اند
بمصر یکی ببحیرة ودیکری بغربیه
وان که بصعید است بشین معجمه
است

س ه ن س ه

(سِهْنَساهُ) وسِهِنْساه بکسر سین
در هر دو وضم هاء اول وکسرها
در ثانی آخر هر چیزی یقال افعل
هذا سِهِنساه ای آخر کل شیء

س ن ی و

(سَنَا) بالقصر روشنائی برق وجز آن
وکیاهی است ازادریة منسوب
بمکه مسهل صفراء وسوداء بلغم
وکاهی بدل هم آید * ونوعی از حریر
ودوائی است مجهد * ونیز سَنَا)
نام دختر اسماء بن صلت که پیش
از آنکه نبی صلی الله علیه وسلم

ري خلوت فرمايد قوت كرد
(سَنَة) بالتحريك سال سُنُون
وسَنَوات جمع * وقحط و زمين
قحطناك (سَنَةٌ سَنْوَاء) سال سخت
(سَنَاء) بالمد بلندي
(احمد بن ابي بكر سَنَوي)
محركة محدث است
(اَبُو مُرّ السَّنَائِي) شاعري است
نيكوكار متأخر از حكيم سنائي عجمي
(سِنَايَة) بالكسر همه يقال اَخَذَه
بِسِنَايَتِه يعني كرفت آن را همه
(سَانِيَة) دلو كلان وادات آن
وشتر آب كش سَوَانِي جمع * ومنه
المثل سير السواني سفر لا ينقطع
(سَنِيّ) كامير بلند
(وَقَعُوا فِي السَّنِيَّاتِ الْبِيض)
يعني در شدند افتادند در آن
سالهاي شديد وسخت است كه
براهل مدينه كذشت
(رجل سَنَايَا) مرد شريف
(مَسْنُوَّة) زمين سيراب مَسْنِيَّة
كمرمية مثله
(ن) سَنَتِ النَّاقَةُ الْأَرْضَ)
سيراب كرد زمين را و كذا سَنَت
السَّحَابَةُ الْأَرْضَ * وسَنَتِ النَّار)

بلند شد روشني آتش * وسَنَى
الْبَرْقُ) درخشيد برق * وسَنَى
الْقَوْمُ لِاَنْفُسِهِمْ) آب كشي كردند
براي خود * وسَنَيْتُ الْبَابَ)
كشادم در را سَنَوْتُه مثله
(س) سَنِيَ سَنًى) كرضي بلند
كرديد * و سَنِيَت الدَّابَّةُ)
آب كشي كرده شد بوي ستور
(اَسْنَاهُ اِسْنَاءً) بلند كردانيد
آن را * وَاَسْنَى الْبَرْقُ) در آمد
روشني آن در خانه يا بر زمين
افتاد يا در هوا پريد * وَاَسْنَى
الْقَوْمُ) يكسال بجائي اقامت
كردند
(مُسَنَّاة) بند آب
(سَنًّا وَتَسْنِيَةً) آسان كرد آنرا
وبكشاد كره و مانند آن را
(سَانَاهُ مُسَانَاةً) خوشنود كرد
اورا ازمدارا نمود ونيكو كرد معاشرت
را با او * ونيز مُسَانَاة وسِنَاء)
سالانه كردن كسي را بر كاري
وبالاسال دادن چيزي را و نيز يك
سال بعد يك سال بار آوردن
خرمابن
(تَسَنِّي) بركرديدن ومتغيرشدن

اصله تَسَنُّن فابدلت من احدى
النونات ياء مثل تَقَضَّى من تَقَضَّض
* وآسماني ونرمي كردن دركار
يقال تَسَنَّى زيد اي تسهل في اموره
* وافسون كردن وخوشنود كردن
كسي را وبر جهيدن شتر برناقه
وسال كردن نزديك كسي وتنك سالي
كشيدن

باب السين فصل الواو

س و ء

(رجل سَوْءٍ) بالفتح والاضافة
في النكرة وكذا رجل السوء في المعرفة
مرد بد و بي خير قال الاخفش
لا يقال الرجل السوء ويقال الحق
اليقين وحق اليقين جميعا لان
السوء ليس بالرجل واليقين هو الحق
(سَوْأَة) بالفتح عورت ورسوائي
وسخت بدي وزنا وخوي زشت
(سُوء) بالضم بدي واندوه اسم
است مصدر را * وپيسي اندام
از فساد مزاج وضعف بينائي وخيانت
وآفت هرچه باشد وآتش ومنه
قوله تعالى ثم كان عاقبة الذين
اساؤا السوء في قراءة * ودائرة
السوء) هزيمت وبدي * وسوء

الحساب) هلم مغفرت* وهو سوء العمر) اوزل عمر* ودابة سوء) سك وخروما نند آن ناسخت.
(بنو سوأة) بالضم قبيلة است
(اسوأ) كاحمر زشت وزشت تر
(سوءى) بالضم والقصر بدى ضد حسنى و آتش وعذاب سخت
(سوآء) كحمراء خوى زشت وزن زشت وقبيح
(سواء) كغراب پدر قبيلة است
(سواءة) بالضم كخرانة نام مردى
(هو سيء الاختيار) ويخفف كلين ولين يعني او بد اختيار است
(سيئة) بدي وخطا اصلها سيوئة واو را يا بدل كرده ادغام نمودند* و قحط وعذاب
(ن) ساءه سوءًا وسواءً وسواءة و سوائة) باليا وحذف الهمزة وسوائية بالاثبات ومساءة ومساية بالحذف ومسائية بالاثبات مقلوبا اصله مساوئة فكرهوا الواو مع الهمزة ومساية بتقديم اليا اندوهگين كردن ورا* وساء سواء) كسحاب زشت كرد يد
اساءه اساءة) تباه كرد آن را* و أساء اليه) بدي كرد با وى
(سوّأ عليه صنيعه تسوئة و تسوئا) عيب كرد او را ومنسوب بدى نمود وبد گفت ومنه ان شئت ان تسوّئ علي يعني اگر بد كنم بگو كه بد كردى
(استاء استياءً) اندوهگين كرديد يقال ساءه فاستاء

س و ب

(سوبة) بالضم مفرد و(سباة) بالضم مثله
(سوبيّة) بالضم نبيذ كندم لغت مصري است
(سوبان) بالضم وادي است يا كوهى است يا زمينى است يا آبى است

س و ج

(ساج) نوعى از درخت هندى و چادر سبز يا سياه و(سيجان) جمع
(سوج) بالضم موضعى است
(سواج) كغراب موضعى است وكوهى است كوينده را انجا صحبت جن است* وابو سواج ضبي) برادر بني عبد مناة بن بكر فارس بذ وة كه اسپى بود
(ن) ساج سوجا) بالفتح وسواجا بالضم وسوجانا نگاه هموار وآهسته ونرم رفت* وتسوّج) آمد وشد وآمد وشد كردن
(كساء مسوّج) كمعظم گليم كه آن را گرد كرده باشند

س و ح

(ساحة) ناحيه وفضاى ميان سرايها ساح وسوح وساحات جمع

س و خ

(سوخ) بالضم دهى است
(سواخ) كغراب آب و گل تنك
(سواخى) كشقارى مثله يقال مطرنا حتى صارت الارض سواخى وذلك اذا كثرت رداغ المطر
(سواخية) كعلابطة گل ولاى بسيار
(ن) ساخت قوائمه) فرو رفت پاى او در زمين نرم* وساخ الشيء) بته نشست وفرو رفت* وساخت بهم الارض سوخا و سؤوخا وسوخانا) فرو رفت ومنه الحديث فساخ الجبل وخر موسى صعقا

(تضوّخ) در کل ولای التأذن

فصل سود

(سَود) بالفتح زرین کوه هموار سنگریزهای سیاه مانند درکوه عبدالقیس

(سَوْدة) بالفتح اخص سود است که سنگ ستری باشد ونام زنی و ام المومنین سَوْدة بنت زَمْعَة از ازواج مطهرات است وعثمان بن سَوْدة محدث

(سُود) بالضم مهتری ومهتر شدن سِیَادة وسُوْدَد وسُؤْدَد بالهمز کقنفذ وجندب مثله والفعل من نصر * و نیز سُوْد) نام مردی * وبَنُو سُوْد) بطون اند از عرب * وسُوْد البُطُون) لاغر

(سِید) بالکسر شیر بیشه وگرگ سِیدة مونث * وبنو السِّید) قبیله است از بنی ضبه

(سائد) کصاحب مهتر یا کمتر از ان سادة جمع قال الفراء تقول هذا سَیّد قومه الیوم فاذا اخبرت انه عن قلیل یکون سیدهم قلت هو سائد قومه عن قلیل

(اَسْود) مار بزرگ سیاه وکنجشک ومهتر وبزرگ قوم اَساود جمع * ویقال هو اَسْوَد من فلان ای اجل منه واسخی واعطی للمال واحلم تصغیره اُسَیِّد بالادغام واُسَیْوِد بالفک اُسَیْدِي بحذف یای متحرکه منسوب است بوی * واَسْوَد القَلْب) دانه دل * وسَهْم اَسْوَد) تیر مبارک یتیمن به کانه اسود من کثرة ما اصابه الید * واَسْوَد العین * واَسْوَد النَّسا * واَسْوَد العُشاریات * واَسْوَد الدَّم * واَسْوَد الحِمی کوههااند

(سُوَیْد) مصغر اسود بتصغیر ترخیم وسوید بن حنظله * وسوید بن قیس * وسوید بن مُقَرِّن * وسوید بن نعمان انصاری صحابیان اند * وسوید بن حجیر * وسوید بن سعید تابعیان وسوید بن غفله مخضرم است ویک صد وبیست سال زندگانی کرد * وام سوید کون

(اَسْوَدان) خرما وآب ومار وکژدم

(اَسْوَدة) دهی است مرضباب را ومار ماده سیاه بزرگ

(سَوْداء) روستائی است بحمص ویقال کلمت فلانا فما رد علی سَوْداء ولا بیضاء یعنی نه زشت گفت ونه نیک * وکهنه وپوسیده ازهرچیزی وسَوْداء القلب) دانه دل * وحَبَّة السَّوْداء) شونیز که بهندی کلونجی است

(سَواد) بالفتح کالبد ومال بسیار وسیاهی الوان وسیاهی اشخاص واعیان ودهات شهر وعدد بسیار وجماعت وعامه مردم وخال دل و دانه ان وخم ما اَسْوِدة جمع اَساوِد جمع الجمع * ونام مردی وروستائی است بعراق وموضعی است نزد بلقاء * وسَواد الامیر) متاع واسباب اوست * وسواد البطن) جگر

(سَوادة) بالهاء نام مردی

(سُواد) بالضم بیماری است که گوسپندان را عارض شود وبیماری است مرانسانرا وزردی رنگ وسبزی ناخن وحزان

(سَوادیّة) دهی است بکوفه و کنجشک

(سِواد) بالکسر آواز ومنه حدیث ابن مسعود اذنک علی ان ترفع الحجاب وان تسمع سوادی حتی انهاک

(سُوَدتان) موضعی است

(اُسَيِّد) مصغراً علم است

(اُسَيِّدَة) دختر عمرو بن ربابه

(سَيِّد) مهتر سادة وسيائد جمع مثل سري وسراة ولا نظير لهما * و بز كلان سال ومرد كريم ودانا وحليم ومالك

(سُوَيْدَاء) مصغر سوداء دهی است بحوران از آن ده است عامر بن دغش صاحب غزالی وموضعی است نزدیک مدینه وشهری است میان آمد وحران ودهی است میان حمص وحماه * (وسُوَيْدَاء القلب) دانهٔ دل

(سِيدَان) بالكسر پشته است * و سيدان بن مضارب محدث است

(سِيدَانَة) بالكسر گرگ

(اِسِّد) كامع بز كلان سال كذا في النسخ

(مَسْوَدَة) كمرحله آب كه بران زردي باشد

(مَسْؤُود) كومفعول بيمار بعلت سواد

(ن) (سَادَ) خورد آب را كه بران سواد بود * و(سِيدَ الغَنَم) مجهولا بيمار سواد كرديد * ويقال سَوِدَ الرجلُ بالكسر والتصحيح كما يقال عورت عينه

(اَسَادَ اِسَادَةً) فرزند مهتر زاد يا فرزند سياه فام آورد از لغات اضداد است * و(اَسْوَدَ اِسْوَادًا) بالتصحيح مثله فيهما

(مُسَوَّد) كمعظم رودها كه دران خون فصد ناقه را پر كرده وسر آن را بند كرده بريان نموده خوردندی در جاهليت

(تَسْوِيد) دليري ومهتر كردانيدن ومهتران قومی را كشتن وكوفتن پلاس كهنه را جهت آنكه اوي پشت ريش شتران وسياه كردن

(مُسَاوَدَة) با كسی دستان آوردن وشيوه را انداختن يقال سَاوَدَ لاَسَد اذا طارده وكرفتن شتران كياه را بدهان وقادر ناشدن بر خوردن آن از جهت قلت وخردكی كياه يقال سَاوَدَ الابل النبات اذا نالته بافواهها ولم يتمكن منه لقصره وقلته ونبرد كردن با كسی بمهتری يا بسياهي وبكسی راز كفتن سِوَاد بالكسر ويضم مثله واصله ادناء سوادك من سواده اي شخصك من شخصه

(اِسْتِيَاد) مهتر قومی را كشتن يا اورا اسير كردن ومهتر زنان قومی را بزنی خواستن

(اِسْوَدَّ اِسْوِدَادًا) سياه كرديدن

(اِسْوَادَّ اِسْوِيدَادًا) سياه كرديدن ويجوز للضرورة اسوادد بتحريك الالف لالتقاء الساكنين والامر منه اسوادد وان شئت ادغمت فقلت اسوادّ بالفتح والكسر

(تَسَوُّد) نكاح كردن

سور

(سَوْرَة) بالفتح تيزی هر چيزی وخشم سلطان وبيداد اي او وعلامت ونشان بزركی ورفعت آن * و(سَوْرَةُ الخَمْر) برجستن شراب بسوی دماغ * و(سَوْرَةُ البَرْد) شدت سردی * و(سَوْرَةُ الحُمَّى) شدت تپ * ونيز (سَوْرَة) موضعی است ونام جد ابو عيسی محمد بن عيسی ترمذي بوغي ضريري * و(قاضي سَوْرَةُ بن حكم) استاذ عباس دوري است

(سُور) بالضم بارهٔ شهر اسوار وسِيرَان جمع * وشتران نجيب * ونيز (سُور) مهمانی فارسی است وبشرف تكلم نبي صلی الله عليه

بیجام معروف آورده بدیه قال قوموا
فقد صنع جابر سورا * ولقب عبد بن
خالد ضبی تابعی * وکعب بن سُوْر
قاضی بصره بود در عهد عمر
رضی الله عنه
(سُوْرَة) شرف و منزلت قال النابغة
أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللهَ أَعْطَاكَ سُوْرَةً * تَرَى
كُلَّ مَلْكٍ دُوْنَهَا يَتَذَبْذَبُ * ای
شرفا ومنزلة * و سُوْرَة از قرآن
لانها منزلة بعد منزلة مقطوعة
عن الاخرى * و هر رده از بناو
نیکو و دراز از بناها و نشان و علامت
سُوْر بحذف تا و سُوَر کصرد جمع
(سَارَة) بتخفیف راء دختر هادان
[بن ناحور زوجه ابراهیم علیه السلام
مادر اسحق
(سَاوِر) بن هند عبدی شاعر
است
(سِوَار) بالکسر و بضم یاره أَسْوِرَة
جمع سُوْر و سُوُوْر بالضم مثله * وفی
المثل لو ذات سوار لطمتنی * و
ابوطاهر بن سِوَار مقری است
و عبید الله بن هشام بن سِوَار محدث
* و بالضم تیزی و حدت شراب
و تیزی هر چیزی

(سُوْرِيَة) بضم و تخفیف یا نام شام
است یا موضعی است نزدیک
خناصرة
(ابو سُوَيْرَة) کهریره جبلة بن
سحیم شیخ است مر ثوری را
(سُوْرَى) کطوبی موضعی است
بعراق و هو من بلد السریانیین و
موضعی از اعمال بغداد و قد یمد
(سُوْرِين) بالضم نهری است
بری و اهل ری آن را شوم و بد
می شناسند بدان جهت که در آن
شمشیری را که بدان یحیی بن زید
بن علی بن حسین رضی الله عنهم
کشته شد شسته اند
(أُسْوَار) بالضم یاره أَسْوِرَة
جمع أَسَاوِر و أَسَاوِرَة مثله *
و بالضم والکسر قائد فارسیان و جادم
اسپ و مرد ماهر و دانا در تیر
اندازی و سوار کار نیکو و ابو یحیی
أُسْوَارِی بالضم محدث است
منسوب بسوی اساورة * ونیز أُسْوَار
و یفتح دهی است باصفهان از آن
ده است عیسی أَسْوَارِی و محمد
بن احمد أَسْوَارِی
(ذو الاِسْوَار) بالکسر باد شاهی

بود بیمن و کان مسورا ناغیا و علیهم
ثم انتهی بجمعه الی الکهف فتبعه
بنو معد فجعل منهم ید ضمن علیهم
حتی هلکوا فسمی ذا خانا
(سَوَّار) کشداد عربده کن وانکه
در سر او شراب زود اثر کند و مست
گرداند و سخن که در سر جای گیرد
و شوربیده ونام جماعتی است
(أَسَاوِرَة) قومی است از عجم که
در بصره ساکن شدند چون احامرة
بکوفه
(مِسْوَر) کمنبر تکیه جای چرمین
و مِسْوَر بن مَخْرَمَة و ابو عبد الله
مِسْوَر غیر منسوب صحابیان اند
(مِسْوَرَة) تکیه جای چرمین
(مَسْوَر) بالفتح کمسکن در حصن
اند بیمن مر بنی منتاب و بنی
ابو فتوح را
(ن) سَارَ الشَّرَابُ فِي رَأْسِهِ
سَوْرًا بالفتح و یضم و سُوُوْرًا بالضم
برجست شراب در دماغ و سرار
و برگردید * و سَارَ الرَّجُلُ اِلَيْكَ)
برجست بسوی تو * و سَارَ الْحَائِطَ
سَوْرًا) بر دیوار بر آمد
(سُوْسُر) اسر است کسی را بمعالی

امور يعني كارهاي شريف وبرتر
اختيار كن
(مُسَوَّر) كمعظم جاي دست برنجن
از دست ومُسَوَّر بن عبد الملك
محدث است ومُسَوَّر بن يزيد
المالكي الاسدي الكاهلي صحابي
است
(تَسْوِير) ياره بر دست كسي نهادن
وبر ديوار بر آمدن
(سَاوَرَهُ مُسَاوَرَةً وسِوَارًا) كرفت
مر او را * وسَاوَرَ فُلانًا) همديكر
بر جستند وحمله آوردند
(تَسَوُّر) بر ديوار بر آمدن ويارة
بر دست خود نهادن
(تَسَاوُر) ظاهر شدن وخود را بلند
نمودن يقال تَسَاوَرْتُ لهُ اي رفعت
له شخصي وبرزت

س و س

(سُوس) بالضم اصل وطبيعت و
درختي است كه بيخ آن شيرين
وشاخ آن تلخ مي باشد ودي وجه
وكرمكي است كه در پشم وطعام
افتد وشهرستاني است باهواز
بنا كردهٔ سوس بن سام بن نوح
ودر آن است قبر دانيال عليه السلام
وسوس آن وسوس تستر اول سور را
است كه بعد طوفان موضوع ومبني
گرديده وشهري است ديكر بمغرب
وهو السوس الاقصى وميان هر دو
راه دو ماه است وشهري است ديكر
بروم وموضعي است
(سُوبَجَة) بالضم نام اسب نعمان
بن منذر وشهري است بمغرب
بر ساحل دريا وان حد است ميان
كوره جزيرة وقيروان
(سُس) بالضم كقُفل نام محمد
بن مسلم محدث
(سَوَس) محركة در افتادن كرمك
در چيزي والفعل من سمع يقال
سَاسَ الطَّعَامُ سَوَسًا وكل سَوِسَ
بالتصحيح وسِيسَ مجهولا وبيمار
كنه شدن كوسپند * ونيز سَوَس)
بيماري است كه در سرين ستور
عارض شود وبيمار شدن ستور
به بيماري سوس
(سُوسِيَة) بضم وتخفيف يا
شهرستاني است باردن
(سَائِس) بن دندان كرم
خورده سَاس مثله كما مر
*ونكهبان سَاسَة جمع *والسَّائِس
القادح ان دندان كرم خورده
(اَسْوَس) ستور كه در سرين
بيماري سوس باشد
(سَوَاس) كسحاب كوهي است
يا موضعي است در رمني است
سَوَاسَة يكي ازان درخت آتش زنه
خوب مي شود
(سُوَاس) كغراب بيماري است كه
در كردن اسپ عارض شود وكردن
را خشك كرداند
(سِيَاسَة) رعيت داري كردن و
الفعل من نصر ونكاه داشتن
حد هر چيزي را يقال فلان مجرب
قد سَاسَ وسِيسَ عليه اي اَدَّبَ
وأُدِّبَ وأَمَرَ وأُمِرَ عليه
(سِيوَاس) بالكسر شهري است
بروم
(سَاسَان) اكبر بن بهمن وملمان
مغربي با بلد پدر را كامروز
هو سَاسَان كنيت كمرد
(ذاتُ السَّوَاسي) بالقصر كوهي
است مر بني جعفر را يا آب راههاي
است كه در زينوف مي ريزند
(اِسَاسَة) كرمك در افتادن در
چيزي وبيمار كنه شدن كوسپند

وسیاست راد رکردن کسی افکندن
(تَسْوِیْس) سوس در افتادن
در چیزی و آراستن و زینت دادن
کاری برای کسی و مرتکب آن شدن
یقال سَوَّسَ لَهُ امرًا فرکبه * و
سیاست در کردن کسی افکندن
یقال سُوِّسَ فُلاَنٌ اُمُوْرَ النَّاسِ
مجهولا ای صیر ملکا

س و ط

(سَوْط) بالفتح آمیختن چیزی
بچیزی والفعل من نصر * و بتازیانه
زدن کسی را و بمعوط جدها نیدن
انچه در دیگ است تا بیامیزد و
تازیانه بدان جهت که گوشت را
بخون آمیزد سِیَاط و اَسْوَاط جمع
و بهره از عذاب و جز آن و سختی
و شدت و جای فراهم آمدن آب و
قطعه و بقیه از چاه و کار یقال و ما
یتعاطیان سَوْطًا واحدًا ای امرا
واحدا * و سَوْط باطل) گرد هوا نه
از روزن پیدا آید در آفتاب
(دَارَةُ الْاَسْوَاط) بطهر لیدرق است
در شهر مصیح
(سِیَاط) بالکسر شاخهای کندنا که
بوان رطب میر آید باشد

(سُوَیْطَة) کسفینة مخلوط و
آمیخته یقال اموالهم سُوَیْطَةٌ بینهم
ای مختلطة
(سَوَّاط) کشداد مرد منیک شحنه که
مردم را بتازیانه زند سواطون
جمع و منه الحدیث اول من یدخل
النار السواطون
(سُوَیْطَاء) مصغرا شوربائیکه در ان
آب بسیار و بکره یک افزاران
زائد باشد
(مِسْوَط) کمنبر انچه بدان چیزی را
در چیزی امیزند از چوب و
مانند آن و نام پسر ابلیس که
مردم را بر خشم انگیزد و بدین معنی
بدون الف و لام آید
(مِسْوَاط) کمحراب انچه بدان
چیزی را در چیزی اندازند و
اسپی که بدون تازیانه تیز نرود
(س) سَاطَتْ نفسي سَوْطَانًا)
بالتحریک بر جهت دل من
(تَسْوِیْط) امیختن چیزی را بچیزی
و زملدق از شاخ کندنا بر آوردن
و خلط کردن در کاری یقال سَوَّطَ
فلان امره اذا خلطه
(اِسْتَوَاط) مشتبه و مضطرب شدن

کاری یقال استوط امرهم ای اختلط
واضطرب

فصل و ع

(سَوْع) بالفتح آرامش یقال
جَاءَ بَعْدَ سَوْعٍ مِنَ اللَّيْلِ اَيْ بَعْد
هدء یعنی بعد از آرام شب * و
جانب از هر چیزی
(سُوْع) بالضم قبیلة است به یمن
(سَاعَة) پارهء از روز و شب و
وقت که در وی باشی سَاعَات
و سَاع جمع * و قیامت یا وقت که
در ان قیامت بر پا شود و ملائک
شوند کان مثل جَاعَة بمعنی جیاع *
و سَاعَةٌ سَوْعَاءُ) زمان سخت مثل
لَيْلَةٌ لَيْلَاءُ
(سَائِع) مهمل و بیکار یقال
هو ضَائِعٌ سَائِعٌ
(سُوَاع) بالضم و خلیل بفتح خوانده
نام بت قوم نوح علیه السلام فدفنه
الطوفان فاستثاره ابلیس و صار
لهذیل و حج الیه و کعوا بدا وامش
یقال جئته بعد سُوَاعٍ مِنَ اللَّيْلِ اي
بعد هدء * و مدی یا ردی
(سُوَعَاء) کبرحاء مذی یا ردی و منه
الحدیث في السُّوَعَاءِ الْوُضُوْءُ

(ناقة مِسیاع) بالکسر شتر ماده
که بچه را تنها کذارد تا اینکه و دان
خورند وراویة یائیة
(ن) ساعت الابل بی‌سرخود
چریدند شتران و بیکار ماندند
(سُعْ سُعْ) امر است بتعهد شوعاء
(اساعة) مهمل کذاشتن شتر را
وضائع کردن آن را ز ساعتی در ساعت
دیکر آمدن یا یک ساعت پس
ماندن یقال اسوع اساع ای انتقل
من ساعة الی ساعة او تأخر ساعة * و
مذی انداختن مرد بعد انتشار آلت
وکذا شتن خونر شخود را
(مُسَوَّع) کمعظم جائز و روا یقال
هذا مسوع له ای سوغ
(مُساوعة) بساعت معامله کردن
چنانکه مُیاومة بروز

س و غ

(هذا اسوغ هذا) بالفتح این
کلمه را در آن دو وجه کویند که میان
هر دو یکی زیاده باشد وکذا هذا
سوغته بالتاء وکذا هما فی الذکور
والانثی یقال اخته سوغه وسوغته
(شراب اسوغ) شراب کوارا و
آسان کذار

(مِساغ) بالکسر انچه فرو برده
چیزی در کلو ماند یقال منه انما عسواغ
الغصص
(مَساغ) بالفتح جای کذر و راه
(ن) ساغ الشراب سوغا) بالفتح
وسَوَغانا بالتحریک آسان بکلو فرو شد
شراب * وسُغته الشراب) آسان
بکلو فرو بردم شراب را لازم متعدی
وساغ له ما فعل) روا شد انچه کرد
آن را در این هر دو معنی از ضرب
نیز آید وساغت به الارض)
فرو برد آن را زمین * وساغت الناقة
دیر شتر ماده وقوی کردید
(اساغة) کوارانیدن شراب را و
مهلت دادن یقال اسغ لی غصتی ای
امهلنی ویقال هذا اسوغ اخاه
بالتصحیح یعنی او همراه زاییده شد
یا پس وی * و نیز اساغة تمام
وکامل شدن چیزی بچیزی یقال
اساغ فلان بفلان یعنی تمام شد کار
او بدان وذلک انه یرید هلاک رجال
ورای هم فیبقی واحد به یتم الامر
فلذا اصابه قیل اساغ به وفی الکثیر
آمنا غوائبهم
(سَوَّغه تسویغا) روا داشت آنرا

* وسَوَّغه کذا) داد او را آن چیز
و روا کرد عطا را * وتسویغات
السلاطین) عطایای پادشاهان
لغت مولده است

س و ف

(سَوف) بالفتح بوی کردن چیزی
را والفعل من نصر * و صبر و شکیبائی
* و نیز سَوف) سرانجام مرزود باشد
و در آن لغات است سف و سو و سی
وهو حرف معناه الاستیناف او کلمة
تنفیس فیما لم یکن بعد ویستعمل
فی التهدید والوعید والوعد فاذا
شئت ان تجعلها اسما نونتها * و
کویند فلان یقتات السوف یعنی
با امید زندکانی میکند
(سُوفة) بالضم زمین یا زمین
میان ریک و درشتی سُوف بالضم
وکصرد جمع
(ساف) هر رده از دیوار و باد
غبار انکیز سافه یکی
(سافة) زمین میان ریک و درشتی
(سیفة) بالکسر بعد و درازی و طلایه
لشکر یا آن بشیر است
(سائفة) ریک تنک و پاره از کوشت
دراز بهر یا و زمین میان ریک

ود رفتني
(سُوَاف) كسحاب ملاك ومرگ وملاك
شدن وخيار ومرگا مرگي ستوريا آن
بضم است يقال وقع سوافٌ اي موتان
يا مرگا مرگي مردم ملن وشتران
(سُوَاف) كغرابه ويفتح بيماري
ستور
(اَسْوَاف) بالفتح موضعي است
بطي پنه
(مِسْوَف) كمنبر عطردانه
(مَسَاف) يعني بدان جهت كه
مي بوييد بدان ره دوري وبعد
(مَسَافَة) بعد ره دوري را الاصل
انَّ الدليل اذا كان في فلاة اخذ التراب
فشمَّه ليعلم على قصدٍ هو ام على جور
ثم كثر استعمالهم لهذه الكلمة حتّى
سمّوا البعد مسافة
(مَسْؤُوف) خلل تيز شده بكشني
(مِسْياف) بالكسر مادر فرزند
مرده
(س ن) سَافَ المَالُ) هلاك
شد ملد شتران يا مرگا مرگي افتاد
دران * وسَافَ الارض) قريب
بزمين سوفه رهزنل
(مُسِيف) كمقيم پل رفن زنل

مرده
(مُسَاف) كمقام فرزندش كه
مرده باشد
(اَسَافَ) مالش هلاك شد * و
اَسَافَ الخارزُ) درفش سطبر زد و
موضعت بس تباه كرد يلشد مرد ودرز
* وفي المثل اَسَافَ حتى لا يشتكي
السواف در حق شخصي گويند كه
از كثرت توالي هموم خو كرده باشد
ومصيبتها كرديده باشد * و نيز
(اِسَافَة) مردن فرزند مادر
وپدر را
(مُسَوِّف) كمحدث ديرسر خود
هرچه خواهد كند وكسي ره حكم
آن نتواند
(رَكِيَّةٌ مُسَوِّفَةٌ) كمحدثة چاهي
كه قريب است كه آب دهد يا چاهي
كه آبش ناگوار ونا خوش وبدبو باشد
* وفي الحديث لعن الله المسوفة
يعني زن نا فرمان راكه اطاعت
شوهر نكند وبسوف افعل وقت گذارد
وبمبي در زنل ملم
(سَوَّفَهُ تَسْوِيفًا) در تاخير
انداخت آن را * وسوَّفتني فلانًا
اَمْرِي) مالك كار خود كردانيدم

ورا وهما كم ما هتم آن بوادر نك * و
نيز تَسْوِيف) بار بار سوف افعل گفتن
كسي را يقال سوَّفتُ الرَّجُلَ اذا
قلتَ له مرةً بعد اخرى سوف افعل
(سَاوَفَهُ مُسَاوَفَةً) راز گفت با او
* وسَاوَفَ المَرْأَةَ) هوا با نيد آن را
با خود * وسَاوَفَ الامرَ) پس افكند
كار را
(مُسْتَاف) جاي بوييدن وبيغي
(اِسْتِيَاف) بوييدن
(فَيْلَسُوف) لغت يونانيست
يعني دوست دارنده حكمت واصله
فيلا وهو المحب وسُوفا وهو الحكمة
(فَلْسَفَة) فيلسوفي اسم مصدر
است مركب مانند حَوْلَقَة از
لاحولَ ولا قوة

س و ق

(سُوق) بالضم بازار ونيك گر * و
سُوقُ الحَرْبِ) سخت تيري
جاي جنگ * وسُوقُ الثَّلاثاء)
دهي است نزديك * وسُوقُ
الاَرْبِعَاء) شهري است بخوزستان
* وسُوقُ الثَّلَثَاءِ) محلة است
ببغداد * وسُوقُ حَكَمَة) موضعي
است بكوفه * وسُوقُ وَرْدَانَ)

محلة است بمصر * وسُوقُ لِزَام)
شهری است بافریقیه * وسُوقُ
العَطَش) محلهٔ ایست ببغداد
لانه لما بنی قال المهدي سموه سوق
الري فغلب عليه العطش * وسُوقُ
بني قَيْنُقَاع) بازاری بود
درجاهلیت
(سُوْقَة) بالضم رعیت ومردم
فرومایه واحد وجمع ومذکر ومؤنث
دروی یکسان است وقد یجمع علی
سُوَق کصرد * وآنچه زیر سرگیاه
ظرثوث است که بزان پوستک سرخ
باشد * ومحمد بن سُوْقَة تابعي است
وکان لا يحسن يعصي الله تعالی
(سَاق) آنچه میان شتالنگ وزانو
است سُوْق بالضم وسِيقَان بالکسر
جمع اَسْؤُق بهمزة مثله وانما همزت
ليحمل الضمة * وسختي ومنه يوم
يكشف عن ساق اي عن شدة وكذا
التفت الساق بالساق اي آخر شدة
الدنيا باول شدة الآخرة * وقيل
يذكرون الساق اذا ارادوا شدة
الامر والاخبار عن هوله * ويقال
ولدت ثلث بنين على ساق واحد
یعنی سه فرزند نرینه پی هم آورد
بی آنکه میان آنها انثی باشد * وسَاقُ
الشَّجَر) تنهٔ درخت * وسَاقُ حُرّ)
قمري نر لان حكاية صوته ساق حر
یا ساق کبوتر و حُرّ بچهٔ آن * ونیز
سَاق) موضعی است * وسَاقُ الفَرْو
اوسَاقُ الفروين کوهی است
مر اسد را وآن کو یا شاخ آهو است *
وسَاقُ الفَرِيد) موضعی است * و
سَاقُ الجِوَاء) موضعی است دیگر
(سَاقَة) قلعهٔ است بیمن * وساقة
الجيش بنگاه لشکر وموخر آن
(سَوَق) بالتحريك خوبي ساق و
خوب ساق شدن والفعل من سمع
(اَسْوَق) کاحمد درازساق و
مرد خوب ونیکوساق سَوْقَاء مونث
مرد ر
(مِيَاق) ککتاب دست پیمان
(سَائِق) رانندهٔ چارپا سُوَّاق
جمع * ومحمد بن عثمان بن سائق
وبرادرش مرد وروایت حدیث
دارند
(سُوَيْق) کامیر پشته ومی ربشته
است میان خلیص وقدید
(سُوَيْقَة) کجهينة موضعی است
وپشته است بحمای ضریه زکوهی
است میان ینبع ومدینه وموضعی
است بسیاله وموضعی است ببطن
مکه وموضعی است بنواحي مدینه
که آل علي بن ابي طالب کرم الله
وجهه دران وقت دارند و
موضعی است بمرو از ان موضع
است احمد سُوَيْقي بن محمد
تلمیذ ابو داود وموضعی است
بواسط از ان موضع است عبد الرحمن
بن محمد واعظ ادیب وشهری است
بمغرب ونیز نام مواضع اند ببغداد *
وذو السويقتين) لقب حبشی
که کعبه را خراب خواهد کرد
(اَسَاقَة) بالفتح دوال رکاب زین
(سَيِّق) ککیس ابر بی باران که
باد آنرا راند
(سَيِّقَة) ککیسة ستور که دشمن
آن را بغارت رانده باشد وستور
وجزآن که در پس آن صائد پنهان
شود جهت قدرت یافتن برصید
سَيَائِق جمع
(سُوَّاق) کزنار درازساق وشکوفه
خرما وقتیکه بمقدار یک شبر
برآمده باشد وهرگیاه که برشاخ
وریه

(مِسْوَق) کمنبر چوبیکه بدان ستور رانند
(ن) سَاقَ الْمَاشِيَةَ سَوْقاً بالفتح وسِيَاقَةً بالكسر ومَسَاقاً راند چارپا را
سَاقَ المريضُ سَوْقاً (سُؤُوقاً) در جان کندن در آمد بیمار * وساقَ فلاناً) برساق ارزد *
وسَاقَ المهرَ الى المرأة) دست پیمان را از ستور و جز آن بسوی عروس * و نیز سِيَاقة) بریك روش راندن
(بَعِيرٌ مِسْوَقٌ) کمحسن شتر که شکار رانند وشکاری را بر شکار قادر کرداند
(لَمْ يَسْقُهُ ابلاً اساقه) داده ام او را شتران که می راند آن را * و نیز
(إسَاقَة) دست پیمان راندن بسوی عروس
(سَوَّقَ الشَّجَرُ تَسْوِيقاً) تنه دار کردید درخت * وسَوَّقَ فلاناً امره) مالك کردانید او را بر کار خود
(سَاوَقَهُ) [illegible] سوق یاد رفت یساوقه رراندن
(اِسْتَاقَ الْمَاشِيَةَ) راندن ستور را

(تَسَوَّقَ) بازار جستن وجز بدان خروخت کردن وخود را بازاری نمودن بخریدن وفروخت
(تَسَاوَقَتِ الْإِبِلُ) بی همدیگر شدند شتران و رام کردیدند * و
تَسَاوَقَتِ الْغَنَمُ) انبوهی نمودند در رفتار
(مُنْسَاق) پی بر و نزدیك وکوه پست دراز
(اِنْسِيَاق) رانده شدن

س و ك

(سِوَاك) بالكسر چوب دندان مال مِسْوَاك بالكسر مثله ويذكّر سُوُك ككتب جمع
(سُوَاك) كغراب علم است * و بالفتح رفتار نرم و آهسته
(ن) سَاكَ الشَّيْءَ) مالید آن را * و سَاكَ فَمَهُ بالعُودِ) مالید دهان را بمسواك
(سَوَّكَ فَمَهُ تَسْوِيكاً) مالید دهن را شدید للمبالغة
(اِسْتِيَاك) دندان مالیدن و مسواك کردن یقال اِسْتَاكَ زيدٌ ولا يذكر معه الفم ولا العود.
(تَسَوُّك) مسواك کردن ولا يذكر معه العود ولا الفم
(تَسَاوُك) جسپیدن در رفتن و بد رفتن از ناتوانی و نرم و سست رفتن ويقال جاءت الإبل تتساوك اي تتمايل من الضعف في مشيها * و جاء وما يتساوك هزالاً اي ما يتحرك

س و ل

(سَوَل) محركة سستی وفرو هشتگی زير ناف والفعل من سمع * و سستی وفرو هشتگی
(سَوْلَة) بالفتح فرو هشتگی شکم و جز آن * وبدون لام قلعهٔ است بر پشتهٔ بنخلهٔ یمانیه و آن را عجبه هم گویند وجای باش کبوتران
(سُوْلَة) بالضم خواسته لغة فی المهموز
(سُوَلَة) كهمزة سرد بسیار سوال
(أَسْوَل) آنکه زیر ناف وی سستی و فرو هشتگی باشد سول بالضم جمع * وسَحَابٌ أَسْوَل) ابر سست و فرو هشته
(سَوْلَاء) بالفتح دلو بزرگ * و نیز سَوْلَاء مونث اسول سُوْل بالضم جمع
(سُوَيْل) كأميرمرا بمر
(ف) سَلْتُ أَسَال) بفتحهما سُؤَالاً

بالضم لغة في سالت وقولهم سما
يتساولا يدل على انها واوي الاصل
(تسويل) آراستن کاری را يقال
سولت له نفسه اي زينت * وبی راه
کردن شیطان کسی را يقال سول له
الشيطان اي اغواه

س و م

(سوم) بالفتح بها
(سومة) بالضم بها ونشان وعلامت
ونشان مرد جرب
(سيمة) بالكسر بها يقال انه لغالي
السيمة اي السوم ونشان وعلامت
(سام) چیز زران که درختی است
وکوهی است مر هذیل را ونام پسر
نوح علیه السلام که پدر عرب است
وکوی که در روی آب گرد آید ونام
مردی ومرگ ومنه علیک السام
(سامة) کوی که بر سر چاه باشد سیم
کعنب جمع * ورگهای زرد رگان
سام جمع * وزر وسیم ورگی است
در کوه ... زران * ونیز سامة
موضعی است مر عرب را دور از
یمن ومحلة است ببصره وآن را
بنو سامه نیز گویند ونام پسر لوی
بن غالب که ابراهیم سامی بن

حجاج بوی منسوب است ونام
جماعتی از بصره
(سوام) بالفتح چرنده وکوی
که زیر مرده چشم اسپ است
(سوام) بالضم بها ومرغی است
(سائم) چرنده سائمة مونث
سوائم جمع
(سيما) بالكسر والقصر وسيماء
بالمد نشان وعلامت سيمياء
مثله
(سيموية البلقاوي) بالكسر
صحابی است
(مسامة) چوبیست پهنا غلیظ در
زیر مرد رقاعدهٔ در رجوب پیش
هودج
(يسوم) کوهی است متصل کوه
فرقد ودران مرد وجز درخت نبع
وشوحط دیگر نروید وبوزنه در وی
بسیار می باشند
(ان) سمت بالسلعة بها کردم
متاع را وسامت الابل چریدند
شتران وگذشتند * وسامت الريح
وزید باد وروگذشت * وسام
فلانا الامر تکلیف داد او را
کار وادادر او را آن را * واکثر ما يستعمل

في العذاب والشر يقال سمته خسفا
يعني خواری رسید لت ظلم او را * و
سامت الطيور على الشيء
گرد گردید مرغ آن چیز را
(اسامة) گران کردن بها را يقال
اسمت بها وكذا اسمت عليها يعني
گران کردم بهای آن را * وسوال کردن
بها را از کسی تقول استسمتها
وكذا استسمت عليها اذا سألته سومها
وچرا نیدن ستور بر سر چاه کردن
ونظر انداختن بر کسی
(مسوم) کمحدث نشان کننده
وکسی که اسب خود بچرا گذاشته
باشد
(مسومة) کمعظمة اسپ بچرا
گذاشته واسپ با نشان وعلامت
* وحجارة مسومة) سنگریزهای
که بران امثال خواتیم بوده باشد
یا آنکه بران نشان سپید وسرخ یا دیگر
علامت که بدان معلوم گردد که این
سنگریزها از سنگریزهای دنیا نبود
(سوم الفرس تسويما) نشان
وعلامت گذاشت مر اسپ * وسوم
فلانا) گذاشت او را * وسومه في
ماله) حاکم گذاشت او را در آن مال

خود تا هرچه باید کند * وسَوَّمَ الْخَيْلَ) رها کردا سپان را بچرا * وسَوَّمَ عَلَى الْقَوْمِ) غارت کرد برایشان وتباهي رسانید * ونیز تَسْوِيم) تکلیف کاری دادن کسی را وداد ن وبرسر خود گذاشتن کسی را

(سَاوَمْتُ الْمَتَاعَ) بها کردم متاع را

(اِسْتِيَام) بها کردن ویعدی بعلی وبالباء یقال اِسْتَامَ عَلَيْهَا وکذا اِسْتَامَ بِهَا یعني بها کرد آن را * و بها پرسیدن ویعدی بنفسه وبعلی تقول اِسْتَمْتُهُ اِيَّاهَا واسْتَمْتُهُ عَلَيْهَا یعني بهای آن پرسیدم اورا

(تَسَوُّم) نشان حرب بستن برخود ومنه الحدیث تَسَوَّمُوا فَاِنَّ الْمَلاَئِكَةَ قد تسوّمت

(تَسَاوُم) بها کردن متاع را

س و ن

(سَوْن) بالفتح فرو هشتگي شکم (فَضْلُ بن مُحَمَّد بن سَوْن) کزبر محدث است

(سُوْنَايَا) بالضم دهی است ببغداد هالا در شهر در آمد

(سُوَان) کغراب موضعی است

(اُسْوَان) بالضم ویفتح یا سمعانی در فتحه غلط کرده شهري است بصعید مصر از آن شهر است فقر بن موسی محدث

س و ه

(سُوهَاي) بالضم دهی است باخمیم از زمین مصر

س و ی

(سَوَاء) بالفتح والمد وسط راست ومیانه چیزی وبمعنی جز یقال ماعدلت عنک بسوائك ای بغیرك وسر کوه ونیمه روز وموضعی است وقلعه است در کوه صبر وبرابر هم است استواء را * ومثل ومانند مذکر ومونث وتثنیه وجمع در وی یکسان است یقال هما سَوَاءٌ وهم سَوَاءٌ وهن سَوَاءٌ وقد يجمع على اَسْوَاء وسَوَاسِيَة وسَوَاسٍ وسَوَاسِوَة * ونیز سَوَاءُ بن حارث وسواء بن خالد صحابیان اند * ویقال سَوَاءٌ يطلب اثنين سَوَاءٌ زيدٌ وعمرو اي ذوا سَوَاءٍ * و یقال هما سَوَاءَانِ یعني هردو مانان اند باهم * ویقال مررت برجل سَوَاءٍ بالكسر والعدم اي سواء وجوده وعدمه * ویقال وقع فلان في سَوَاءِ رَاسِهِ بالكسر اي في حُكْمِهِ مِنَ الخير او في قدر ما يغمر راسه او في حد شعره * ولیلة السَّوَاء) شب سیزدهم یا چهاردهم از ماه * وسَوَاءُ الرَاس) بالاي سر * وايام سواء) روزهای کامل وتمام

(سِوًى) بالکسر والضم مقصور برابر وراست ومیانه چیزی وجز یقال مررت برجل سِوَاك اي غيرك * وقصد یقال قصدت سِوَاهُ ای قصدت قصده * ومكانٌ سِوًى) یعني جای بانشان وعلامت ویقال مررت برجل سِوًى والعدم یعني وجود وعدم آن برابر است

(سُوَائي) بضم سین وتخفیف واو منسوب است بسوي سواء بن عامر بن صعصعه که بطنی است از عرب

(سَيّ) بالفتح دشت وموضعی است ویقال فلان وقع في سَيِّ راسه یعني افتاده در حکم خود از خیر یا بآن قدر که بپوشد سرا ورا یا بعدد موی سر او

(سِيّ) بالکسر مثل ومانند یقال هما سِيَّانِ اي مثلان * ویقال لا سِيَّما زيد بالجر اي لا مثل زيد وما لغو وبرفع زيد مثل دع ما زيد وتخفيف

الياء * ويقال لا سيّما فلان ولا سيك
ما فلان ولا سيّة فلان ولا سيّك
اي اذا فعلتَ ولا سِيّ لمن فعل ذلك
ويقال لَيسَت المرأة لك بِسِيّ و ماهي
لك با هواء * ومكان سِيّ جاي
هموار وبرابر
(سَايَة) فعلة است از تسوية ودهي
است كه پاوادي است ميان حرمين
وضرب لي ساية آماده كرد براي من
كلمه را
(الصراط السُّوي) كهدي راه
راست وهو فعل من السَّواء او مَن
تلبيين السوء ى والابدال
(سَاوَة) شهري است
(رجلٌ سَوِيُّ الخَلْق) كغني يعني
برابر وباعتدال وسالم تمام خلقت
سَوَاءً جمع * ومكان سَوِيٌّ جاي
هموار وبرابر
(سَوِيّة) كغنية راستي وبرابري يقال
هم على سَوِيّة اي استواء * ونيز سَوِيّة
از مركب داهان ومصاكين است
يا آن كليم است پر از گياه كه
بر پشت ستوران نهاده سوار شوند
سَوَايا جمع * وابو سَوِيّة صحابي
است وعبيد بن سَوِيّة بن ابي سَوِيّة

انصاري مولاي ايشان وعبد الملك
بن ابي سَوِيّة سهل بن خليفة وحماد
بن شاكر بن سَوِيّه راوي صحيح بخاري
محدثان اند
(سُوَيَّة) كسمية نام زني
(محمد بن علي بن محمد
بن سَيَّوَيْه) كعمرويه مودب
وعلي بن احمد بن محمد بن
سَيَّوَيْه محدثان اند
(هو لا يَسْوى شيأ) كيرضي
يعني كم است يقال كيف اصبحتم
فيقال مُسْوُونَ صالحون يعني
اولاد ومواشي ما برابر وصالح اند
(اَسْوَيْتُه بِه) برابري كردم اورا *
واَسْوَيْتُه برابر وهموار ساختم آن را
واَسْوَى الرجلُ) برابر پسر شد
درخلقت * ونيز اِسْواء) زنا كردن
ورسوا كردن بدن ود ربلا افتادن و
تمام درآوردن چيزي را وچيزي
رافكندن حرفي از قرآن وترك دادن
وغفلت نمودن تقول اَسْوَيتُ الشيء
اذا تركته واغفلته
(سَوَّيْتُه تَسْوِيَة) راست وبرابر
كردم آن را * وسَوَّيتُ بينهما *
برابر كردم هردو را وبرابر ...

نمودم وكذا اَسْوَاةُ بِه يعني مثل
آن ساختم اورا * وسُوِّيَت عليه
الارض) مجهولا هلاك شد درآن
(سَاوَيْتُه) برابر كردم اورا * ويقال
كذا ساويت بينهما * ويقال لا
مولا يُسَاوِي شيأ يعني كم وانك
است
(اِسْتَوَيَا) همد بكر ما نند وبرابر
شدند * واستوى الشيء) معتدل
وبرابر كرديد وراست شد * و
استوى الرجلُ) بنهايت جواني
وعقل رسيد يا چهل ساله كرديد *
واستوى الى السماء) برآمد
برآسمان يا اراده كرد بسوي آن
يا متوجه بوان شد يا قائم وراست
كرد آن را يا مستولي شد بروي ومنه
قول الراجز قد استوى بشرٌ على
العراق * بغير سيفٍ ودمٍ مُهراقِ * و
استوت بِهِ الارض) هلاك شد
درآن * واستوى على الفرس
بر پشت اسپ قرار كرفت
(تَسوَّت بِه الارض) هلاك شد
درآن زمين * وتسوّى الشيء
مستوي وبرابر كرديد
(تَسَاوَيَا) همد بكر ما نند شدند

و برابر و مستوی کرده شد

باب الشين فصل الهاء

س ه ب

(سَهْب) بالفتح دشت و زمین برابر و فراخ و اسپ توانا فراخ رو و یکسر ماءُه وگرفت سخت و شور و مرغزاری است

(سُهْب) بالضم زمین برابر و هموار با نرمی و سهولت سُهُوب جمع * یا سُهُوبُ الفلاة نواحی دشت است که دران راه نماشد

(بئر سَهْبَة) بالفتح چاه دور تک

(راشد بن سهاب) شاعری است وليس لهم سهاب بالمهملة غيره

(سَهْبی) بالفتح والقصر دشتی است

(سَهْباء) بالفتح والمد چاهی است مر بنی سعد را و مرغزاری است

(مُسْهَب) بفتح الهاء وکسرها مرد بسیار گوی و فرس مُسْهِب کمحسن اسپ فراخ رو

(بئر مُسْهَبَة) کمکرمة چاه که از بسیاری ریگ ... ند و چاه مغاك

(اُسْهِبَ الرجل) بمجهول کرده ... سخن ... آزمند شد چنانکه نفس او از هیچ چیز باز نمی ماند * و (اَسْهَبَ الفرسُ) فراخ گام رفت و مبالغت نمود * و (اُسْهِبَ الرجلُ) مجهولا مدهوش شد از گزیدن مار یا برگردید گونه او از فرط حب یا از خوف یا از بیماری * و نیز اِسْهاب چاه کندن پس برسیدن بریگ یا ربیع و رسیدن یقال اَسْهَبُوا ای حفروا فهجموا على الرمل او الربيع یا چاه کندن پس نارسیدن بخیر لو کند اشتن ستور را و شبیه مکیدن بچه ماده را و بسیار عطا شدن مرد و بسیار عطا کردن

(اِسْتَهَبَ الرجلُ) بسیار عطا نمود و بسیار عطا کرده شد

س ه ب ر

(سَهْبَرة) بالفتح نام چاهی

س ه ب ل

(سَهْبَل) کجعفر دلاور

س ه ج

(ريح سَيْهَج) بالفتح باد سخت و تند و ريح سَيْهُوج كبيقور و سُهْوُج كعصفور و سَهْوَج كجعفر مثله

(مِسْهَج) كمنبر آنكه حرف زند در هر حق و باطل و مرد بليغ فصيح

(اَساهيج) انواع مختلفه از سير و رفتار

(مَسْهَج) بالفتح گذرگاه باد

(ف) (سَهَجَ الطيبَ سَهْجًا) بالفتح سوده نمود بوی خوش را * و (سَهَجَتِ الريحُ) سخت وزيد باد و (سَهَجَتِ الريحُ الأرضَ) رانديد باد زمين را * و (سَهَجَ القومُ ليلتَهم) تمام شب رفتند

س ه ج ر

(سَهْجَرة) ترسان در دیدن یقال سَهْجَر ای علا علا و فزع

س ه د

(سَهْد) بالفتح نیکو یقال هو سَهْدٌ مَهْدٌ ای حسن

(سَهْدَة) بالفتح قابل اعتماد از سخن و جز آن یقال ما رأيتُ منه سَهْدَةً ای امرًا اعتمد عليه من كلامٍ او خبرٍ * و بیدار دل یقال هو ذو سَهْدَةٍ ای یقظة

(سُهْد) بالضم بیداری

(سُهُد) بضمتین کم خواب بیدار خاطر

(سُهاد) کغراب بیداری

(هو اَسْهَدُ رأيًا منك) یعنی

بیدارمغز تراست از تو
(سَهْدَد) کجعفر کوهی است و هو
لاینصرف
(غلام مَهْوَد) کصبور نوجوان
تازه بدن یاد رازبالا توانا و یفتح
(سُهَیْد) کامیر نام جد ابی حاتم
بن حیان
(س) سَهِدَ سَهَدًا) بالتحریک
بیدار شد
(اَسْهَدَت با ولد اِسْهَادًا)
یکبارگی انداخت بچه را * و نیز
اِسْهَاد) بیدار کردن
(مُسَهَّد) کمعظم بیخواب
(تَسْهِید) بیخواب کردانیدن
کسی را و بیدار کردن

س ه د ر

(بلد مَهْدَر) شهر دور و دراز بلد
مهمل ومثله

س ه ر

(سَهَر) محرکة بیداری
(سُهَرَة) کهمزة مرد نیک بیدار
(رجل ساهِرٌ) مرد بیدار * و
لیل ساهرٌ) شب بیداری
(ساهِرَة) زمین یاروی زمین و چشمهٔ
روان و دشت بیم ناک و زمینی که کسی
بر روی نرفته یا زمینی است که
حق سبحانه انرا در روز قیامت
مجدد اپید اسازد و کوهی است
بقدس و جهنم و زمین شام و غلاف ماه
(ساهِرِیَّة) عطریست که در عمل
آن بیداری باید
(سُهَار) بالضم بیداری
(اَسْهَرَان) بینی و نرهٔ رود ورگ اند
در پشت که از ان آب منی در نره
آید و دورگ در بینی ستور یا عام
است و دو رگ در چشم و دو رگ که از
انثیین بالا رود و نزدیک باطن نره
مجتمع شود
(سَهْرَان) بالفتح بیدار
(سَهَّار) کشداد بیدار
(ساهُور) بیداری و بسیاری و ماهتاب
و غلاف آن و هاله ماه و نه روز باقی
از ماه و سایهٔ زمین بر روی زمین
یا روی زمین و بن چشم
(س) سَهِرَ سَهَرًا) بالتحریک
بیدار ماند
(مُسْهِر) کمحسن نام مردی
(اِسْهَار) بیدار داشتن
(تَسَهُّر) بیدار بودن

س ه ر ز

(تَمْرٌ مُسَهْرِیز) بالضم و بالکسر و
بالنعت و بالاضافة نوعی از خرما

س ه ن س

(سِهِنْسَاه) بکسر سین و ها وضم
ها و کسر آن یعنی خواهم کرد آن
را آخر همه چیز خاص است استعمال
آن بمستقبل

س ه ف

(سَهْف) بالفتح در خون طپیدن
کشته و اضطراب نمودن آن در حالت
نزع و جان دادن و الفعل من فتح * و
پشیزهٔ ماهی
(سَهَف) بالتحریک تشنگی سخت
و سخت تشنه شدن و الفعل من
سمع
(ساهِف) سخت تشنه و هلاک
شونده و تشنه یا آنکه او را وقت
جان کندن تشنگی غالب باشد * و
ساهِفُ الوَجْه) گونه بر گردیده
روی
(سُهاف) کغراب علت تشنگی
(رجل مَسْهُوف) آنکه بسیار
آب خورد و سیر نشود
(طعام مَسْهَفَة) بفتح الهاء طعام
که تشنگی آرد و آب بسیار خورانند

(اِسْتَهَفَهُ اِسْتِهَافًا) سبک داشت
آن را

فصل الهاء مع القاف

(سَهْوَق) بالفتح کجوهر دراز دروغ
گوی و بسیار و سیراب ساق از هر چیزی
سَوْهَق کجوهر مثله * و مرد دراز
ساق و باد غبار انگیز
(سَهَوَّق) کعملس مرد دراز کام

فصل الهاء مع الكاف

(سَهَك) محرکه بوی بد عرق
کسی و بوی بد گوشت بوی گرفته و بوی
ماهی و زنگ آهن
(سُهْكَة) بالضم بوی رنگ آهن
و بوی ماهی و بوی بد گوشت بو
گرفته و بوی بد عرق کمی سُهَكَة
کهمزة مثله فی الکل
(سَهِك) ککتف بوی بد گرفته
یقال یدی من السمک و من صدأ
الحدید سهکة
(سَاهِك) کصاحب درد چشم
و خارش آن یقال بعینه ساهک اى
رمد و حکة
(ریح ساهِكَة) تند وزنده
(سَيْهَك) بالفتح خار خسکه آن را
باد بر آورده باشد و ریح سَيْهَك)
باد سخت
(ریح سَهُوك) کصبور باد سخت
* و نیز سَهُوك) مقلوب کم سرخی
است معروف
(سَهِيكَة) کسفینة نوعی از طعام
(ریح سَيْهُوك) باد سخت و تند
(اَسَاهِيكُ الدَّابَّةِ) انواع رفتار
ستور و جستنهای آن
(مِسْهَاك) کمشکاة مرد فصیح زود سخن
(مِسْهَك) کمنبر مرد فصیح زود گوی
و اسپ بسیار روان تیز رفتار
(مَسْهَك) بالفتح گذرگاه باد
(مَسْهَكَة) بالفتح گذرگاه باد و ریح
مَسْهَكَة باد سخت
(س) سَهَكَ سَهْكًا) محرکة
بوی بد کرد
(ف ن) سَهَكَتِ الرِّيحُ التُّرَابَ
عَنِ الْاَرْضِ) بردیاد خاک را از زمین
و پراکنید * و سَهَكَ الشَّيْءَ) ساییدن
آن را و نرم نمود * و سَهَكَتِ الدَّابَّةُ
سُهُوكًا) سبک و آهسته رفت ستور
(اسْتَهْوَكَتِ الدَّابَّةُ) آهسته و آرام رفت
ستور
(تَسَهُوك) سبک و آهسته رفت
ستور

فصل السين مع اللام

(سَهْل) بالفتح و ککتف نرم از
هر چیزی و بالفتح زمین نرم
خلاف جبل سُهُول جمع * و رجل
سَهْل الوجه مرد کم گوشت روی *
و نهر سهل جویی ریگ ناک صاف
الماء * و رجل سَهْلُ الخُلُق)
مرد خوش خوی * و نیز سَهْل نام بسیار
صحابی از آن جمله است سَهْل بن
وهب و سهیل بن بیضاء و آن مادر
مرد بود است و سَهْل بن ابی حَثْمَة
و سَهْل بن ربیع و سَهْل بن حُنَیف
و سَهْل بن رافع و سَهْل بن سعد بن
مالک * و نیز سَهْل بن ابی امامة بن
سَهْل بن حنیف و سَهْل بن معاذ از
تابعیان * و نیز سَهْل نام یک صحابی
است و نام وزیر مامون * و نیز
سَهْل ده ای است بصنعاء * و
سَهْل الحج بن) آنکه رخسار
او بلند نبا شد
(سَهْلَة) بالفتح قلعة است بایمن
و نام مرد * و سَهْلَة بنت سُهَیل بن
عمرو قرشیه صحابیه است و آن را
ذکر است در رضاع * و ابو سهلة
سائب بن خلاد صحابی است

(سَهْلَيْن) مثنى ناحية است
بيمن
(سُهْلِيّ) بالضم نرم منسوب است
بسوي سَهْل بالفتح بر غير قياس * و
بعير سُهْلِيّ) شتر كه در زمين نرم
چرا كند
(سِهْلَة) بالكسر ريگ مانند ی
از خاك كه آب آرد آن را و ريگ درشت
و منه حديث ام سلمة في مقتل
الحسين ان جبرئيل اتاه بسهلة
او تراب احمر اي رمل خشن ليس
بالدقاق الناعم
(اَرْضٌ سَهِلَةٌ) كفرحة زمين
ريگناك
(سُهَيْل) كزبير ستاره است
باندلس و وادي است در ان و ستارة
است كه در طلوع آن ميوها رسيده
شوند و كرما ... ولاد زنا
معلوم ونماپديد كردد * وسُهَيْل
بن رافع * وسُهَيْل بن عمرو انصاري
* وسُهَيْل بن بيضا * وسُهَيْل بن
عامر * وسُهَيْل بن عمرو قرشي * و
سُهَيْل بن هدي صحابيان اند * و
سُهَيْل بن حزم * و سُهَيْل بن
ابي صالح محدثان اند وضعيف

در حديث * وابو السُّهَيْل نافع بن
مالك اصبحي برادر پدر امام مالك
بن انس اصبحي است
(سُهَيْلَة) دروغ كوي بود و منه المثل
اَكْذَبُ مِنْ سُهَيْلَة
(سَهُول) كصبور دوائي كه شكم
راند
(ك) سَهُلَ سَهَالَةً) نرم كرديد
و آسان شد * وسَهُلَتِ الاَرْضُ
سُهُولَةً) نرم كرديد
(اِسْهَال) بزمين نرم رسيدن
يقال اَسْهَلُوا اي صَارُوا اِلَى السَّهْل
و في الحديث من كذب علي فقد
سهل مكانه من جهنم اي تبوأ * و شكم
را لاندن دارو يقال اَسْهَلَهُ الدَّوَاءُ)
اي نرم كرد شكم او را دارو * و
اُسْهِلَ الرَّجُلُ) مجهولا دارو ی
اسهال داده شد * و كذا اُسْهِلَ
بَطْنُهُ) اي روان شد شكم او
(سَهَّلَهُ تَسْهِيْلاً) نرم و آسان
كردانيد آن را
(سَاهَلَهُ) آساني كرد با او
(تَسَاهُل) همديكر آساني كردن
(تَسَهُّل) آسان و نرم شدن
(اِسْتَسْهَلَهُ) نرم و آسان شمرد

آن را و آسان كردانيد

س ه م

(سَهْم) بالفتح بهره سُهْمَان و
سُهْمَة بضم هردو جمع * و تير و تير
قرعه سِهَام جمع * و رشاه ... و در معاملات
مردمان ومساحتهاي ايشان مقدار
شش ذراع است و سنكي است كه
بر در خانه كه براي صيد شير بنا كنند
كذارند و چون شير در خانه در آيد
در آن خانه بند ازان سنك بند كرده
و قبيلة است در قريش و در باهلة
وسَهْمُ الرَّامِي) ستاره است
و ذو السَّهْم) لقب معاويه بن
عامر بدان جهت كه بهره خود را
با صحاب خويش مي بخشيد
(ذو السَّهْمَيْن) مثنى لقب كرز
بن حارث ليثي
(سُهُم) بضمتين خطوط شعاع
وتشنكي و حرارت سخت و مرد دانا
عاقل و حكيم
(سُهْمَة) بضم خويش و قرابت
و نصيب
(سَهَام) بالفتح لعاب شيطان و آن
تار ... كه مانند ... كذا زهوا
فرود آيد ...

کرده وبیانکرم وشدت کرما وتغیر رنگ
آن
(سِهَام) ککتاب وادیی است
بیمن
(سُهَام) کغراب لاغری وباریکی
وتغیر روی ومعرب تبع وبیماری شتر
(سَاهِم) اسپی بود مرکنده را
(سَاهِمَة) شتر ماده باریک
ولاغر
(مَهْوم) کصبور عقاب
(ابل سَوَاهِم) شتران نیکه صغر
آنها را بر کرده نیده ولاغر کرده باشد
(بعیر مَسْهُوم) شتر سهام زده
(ف ك) سَهَمَ سُهُوماً متغیر
روی کردید لاغر شد * وسَهُمَ
مجهولا کرما رد شد * ونیز سُهُوم
ترش روئی
(مُسْهِم) بکسر ها بسیار کوی
(مُسْهَم) کمکرم اسپ کم اصل و
رجل مُسْهَمُ الجِسْم) مرد لاغر
در عشق
(أَسْهَمَ الرَّجُل) بمیان کرده [illegible]
را * وَأَسْهَمَ [illegible] قرعه زدند
باهم
(مُسَهَّم) کمعظم چادر [illegible] دار

(ابل مُسَهَّمَة) کمعظمة شتران
سهام زده
(تَسْهِيم) چادر مخطط بافتن
(مُسَاهَمَة) تیر قرعه زدن باهم یقال
ساهمته فسهمته یعني غالب آمدم
او را در قرعه
(اِسْتِهَام) باهم یکدیگر قرعه زدن
(تَسَاهُم) باهم یکدیگر قرعه زدن
(اِسْتِسْهَام) قرعه زدن
خواستن

س ه ن

(اَسْهَان) بالفتح ریگهای نرم
وتنك

س ه ن س

(سِهْنَسَاه و سِهِنْسَاه) بالکسر
فیهما وضم الهاء فی الاول وکسرها
فی الثانی آخر وپس همه یقال افعل
هذا اسهنساه ای آخر کل شیء والنون
زائده وقد مر

س ه و

(سَهْو) بالفتح آرام ونرمی ومرد
نرم خو وکار آسان وآب شیرین
وشتر نرم ورام سِهَاء جمع * و
حملت علی سَهْوٍ یعنی بر حیض
حامل شد * وفعله سَهْواً اَمْرا

یعني کرد آن را بطرز عفو نه بتقاضا
وطلب * ونیز سهو لهو وبازی
(سَهْوَة) بالفتح شتر ماده رام نرم
رفتار وکمان نرم وسنگ بزرك
وپیش دالان وکنجینه وخانه خرد
میان دو خانه کلان یا طاق مانندی
است که در آن چیزها کذارند یا
صراحة است که بکنجینهٔ کوچك ماند
یا مه چهار چوب است که بالای
هم دیگر کسترند وبر آن متاع خانه
کذارند وکنجینه مانندی که در
دیوار کنند و ورزن وعمارتی مدور
مانند کنبد یا مانند آروسرا پردهٔ
فنای خانه سِهَاء جمع د رهمه * و
شهری است به بربر وموضعی است
(سَهْي) کنهی ویضم موضعی است
(سُهَا) ستاره است ریزه وپنهان
خفی در بنات نعش صغری وفی المثل
اُرِیهَا السُّهَا وتُرِینِي القَمَر
(سَهْوَاء) بالفتح اسپی است وساعتی
از شب یا از اول شب
(سُهَيّ) کسمی موضعی است
(اَرْطَاة بن سُهَيَّة) کسمیة پهلوانی
شاعر بوده
(سَاهِي) غافل وفراموش کار

(سَهْوان) بالفتح غافل و فی المثل ان الموصین بنو سهوان معناه انک لا تحتاج الی ان توصی بما انما یوصی من کان غافلا ساهیا * و سهوان نیز موضعی است

(اَسْهاء) رنگها واحد ندارد

(سَهاوَة) بالفتح نرمی

(ن) سَهَا فِی الاَمْرِ سَهْواً و سُهُوّاً) فراموش کرد آن را و غفلت نمود از آن و رفت دل آن بطرف غیر آن * و سَها فی صلاته) ترک داد از آن چیزی را یا افزود در آن یا چیزی را در غیر جای آن آورد * و مالٌ لا یُسْهَی و لا یُنْهَی) یعنی مال بسیار که بغایت آن رسیده نشود

(اَسْهَی اِسْهاءً) بنا کرد سهوة را

(مُساهاة) در عیش ترک استقصا کردن.

باب السین فصل الیاء

س ی ء

(سَیْء) بالفتح و بکسر شیر گرد آمده در اطراف پستان پیش از دوشیدن

(سَیَّأها تَسْییئاً) دوشید شیر گرد آمده را

(تَسَیَّأَتِ النّاقَةُ) فرو گذاشت شتر ماده شیر را در پستان بعد از دوشیدن * و تسیأت الامور) مختلف شدند کارها * و تسیّأ فلانٌ) اقرار کرد بعد از انکار

(اِنْسَیَأَ اللَّبَنُ) فراهم آمد شیر در اطراف پستان

س ی ب

(سَیْب) بالفتح دهش سُیُوب جمع * و یال اسپ و جز آن کهتر و موی دم اسپ و رفتن آب و شتاب رفتن مار و جز آن و بر سر خود رفتن ستور یقال سابت الدابة اذا خرجت حیث شاءت والفعل من ضرب * و ذاتُ السَّیْب) رمه ماست مراضم را

(سِیب) بالکسر روش آب و نهری است بخوارزم و نهری است ببصره و نهری است دیگر پس فرات و بر آن نهر شهری است و از آن شهر است صبّاح بن هارون و یحیی بن احمد مُقری و هبة الله بن عبد الله مودّب مقتدر و احمد بن عبد الوهاب که او خود مودّب مقتفی است نه پدرش * و سیب فارسی است و منه سیبویه نحوی و انحته * و نیز سیبویه لقب عمرو بن عثمان شیرازی امام نحویان و هو فی ترکیب الاسم مع الصوت و ینصب الاسم علی الفتح و الصوت علی الکسر * و نیز لقب محمد بن موسی فقیه مصری

(سائب) روان * و سائب بن لعبالب و سائب بن خلّاد و سائب بن ابی السائب و یقال له السائب بن نُمیلة و ابن عبد البر ابن نمیله را اصحابی دیگر دانند و اول را از مؤلفة القلوب و سائب بن یزید و عبد الله بن السّائب صحابیان اند و در صحبت ابن خباب اختلاف است * و سائب قاری و ابو السائب سَلْم بن جُنادة تابعیان

(سائِبَة) گذاشته شده بنده که او را بر غیر ولا آزاد کنند و آن ممنوع است * و شتری که اولاد اولاد خود را دریابد پس بر سر خود گذاشته شود و کسی بر آن سوار نشود * و شتر ماده که آن را در نذر رها نمایند آن را می گذاشتند در جاهلیت * و قیل هی امّ البَحِیرة وکانت الناقة اذا ولدت عشرة ابطن کلّهن اناث سُیّبت فلم ترکب و لم یشرب لبنها الا ولدها

ارالضيف حتى تموت فاذا ماتت
اكلها الرجال والنساء جميعا وبحرت
اذن بنتها الاخيرة فتسمى بحيرة
وهى بمنزلة امها في انها سائبة * اوكان الرجل اذا قدم من سفر بعيد
او نجت دابته من مشقة او حرب
قال هى سائبة * اوكان ينزع من
ظهرها فقارة او عظما وكانت لاتمنع
من ماء ولا كلأ ولا تركب سيب كركع
جمع
(سياب) كسحاب غورة خرما يا غوره
ميان خلال وبسر
(سيابة) يك غورة خرما وهى * و
سيابة بن عاصم صحابي است * و
نيز سيابة تابعيه است
(سيبان) بالفتح ويكسر قليلا پدر
قبيلة است ازان قبيله است ابو
العجماء عمرو بن عبد الله ويحيى بن
ابي عمرو وايوب بن سويد * وسيبان
بالفتح كوهى است پس وادي القرى
(دير السابان) ميان حلب و
انطاكيه است
(سياب) كشداد ويضم غورة خرما
(سيوب) مال پنهان كرده در زمين
سيب يكى

(مصيب) كمحيل وادي است
(مسيب بن علس) كمعظم
شاعرى است ونام مش زهير و
كمحدث نام پدر سعيد ويفتح
(تسييب) كذاشتن ستور را
برسر خود
(انسياب) بشتاب رفتن مار وآنچه
بدان ماند وبازگشتن

س ى ج

وهب بن منبه بن كامل بن سيج
بفتح يا بكسر يا بتحريك برادر همام
است وهردو شيخ اند مر يمني را
(سيج) ككتف شهرى است بشحر
(سياج) ككتاب ديوار وانچه بدان
چيزى را احاطه كنند مثل خرمابن
ورز ومانند آن
(سيجان بن فدوكس) بكسر
است
(سيج حائطه تسييجا) احاطه
كرد باغ را
(تسيج) گرد كرفته شدن

س ى ح

(سيح) بالفتح آب روان ونوعى
از جاد روكليم خط دار وآبى است
مر بني حسان بن عوف را وبه وادي

است بيمامه
(مسلم بن سيحي) بالكسر
محدث است
(سائح) روزه دار ملازم مسجد
(سيحان) بالفتح نهرى است بشام
ونهرى است ببصره وآنرا ساحين
هم گويند * ورد هى است ببلقاء و
دران دو است قبر موسى عليه
السلام
(سيحون) بالفتح نهرى است
بما وراء النهر ونهرى است بهند
(سيوح) بالضم دهى است بيمامة
(سياح) ككتان كوهى است كه
ميان شام وروم حد واقع شده
(مسياح) بالكسر سخن چيني و
فتنه رونده مسابيح جمع
(ض) ساح الماء سيحا بالفتح و
سيحانا بالتحريك رفت آب بر روى
زمين وروان شد * وساح الظل)
بازگشت سايه * وساحت الماشية)
برسر خود رفت چارپا * ونيز سيح و
سيحان وسياحة بالكسر وسيوح
بالضم رفتن در زمين جهت عبادت
ومنه لا سياحة في الاسلام يا عام
است را زان است مسيح بن مريم

رد راشتقاق آن اقوال بسیار است
(اَساحَ نهراً) روان کرد جوی را *
و اَساحَ الفَرَسُ بِذَنَبِهِ) فرو
افکند اسپ دم خود را
(مُسَیَّح) کمعظم کلیم مخطط و ملخ
خچک دار و راه فراخ که راههای
کوچك در خود ظاهر و روشن داشته
باشد و گورخر بدان جهت که
خط فاصل میان پهلو و شکم دارد
مُسَیَّحة مونث یقال برد مُسَیَّح و
عباءة مُسَیَّحة
(تَسْیِیح) چادر مخطط بافتن
(اِنْسَاحَ بَالُهُ) فراخ و کشاده شد
دل او * و اِنْساحَ بَطْنُهُ) فرو هشته
شد شکم او و نزد یك فربهی رسید *
و نیز اِنْسِیَاح) روان شدن آب
بر روی زمین و بکلی شتن و شکافته
شدن و منه الحدیث فانساحت
الصخرة و یروی بالصاد

س ی خ

(سِیَاخ) ککتاب کار کل کنندگان
(ض) سَاخَ سَیْخاً) بالفتح و سَیَخَاناً
بالتحریک در آمد در چیزی نرم و
استوار کردید

س ی د

(سَیَل) محرکة دهی است با بیورد

س ی ر

(سَیْر) بالفتح دوال سُیُور جمع
و حسین بن محمد سُیُوری و عبد الملك
بن احمد سُیُوری محدثان اند
منسوب بآن * و نیز سَیْر شهری
است شرقی جَنَد از ان شهر است
یحیی بن ابو الخیر سَیْری عمرانی
صاحب البیان و الزوائد * و نیز سَیْر
رفتن مَسِیر تَسْیَاراً بالفتح مَسِیرَة
سَیْرُورَة مثله * و راندن لازم
است و متعدی و الفعل من ضرب
یقال سَارَ زید ای ذَهَبَ و سَارَه
و سَارَ به ای اذهبه و فی المثل سِرْ عَنْكَ
ای تغافل و احتمل و فیه اضمار کانه
قال سِرْ و دَعْ عنك المِرَاء و الشك *
و بدوال زدن کسی را سَیَّرَة بالتاء مثله
یا یك باربدوال زدن * و یقال
بینهما مَسِیرَة یوم ای مقدار ما یسار
فیه یوم
(سِیْرَة) بالکسر راندن کی اسم است
تسییر را و روش اسم است سَیْر را
و طریقه و هیأت و خوار با ز
(سَارُ الشَّیْءِ) تمامهٔ آن چیز لغة
فی سائر الشیء

(سَیَر) محرکة موضعی است میان
بدر و مدینه که در انجا نبی صلی
الله علیه و سلم غنیمة بدر را تقسیم
فرموده
(سُیَرة) کهمزة بسیار سیر
(سَائِرُ النَّاس) تمامهٔ مردم
(سِیَرَاء) کعنباء نوعی از جامه برد
است که خطوط زرد دارد یا از ابریشم
زرد بافته و گیاهی است که بگیاه خلّه
مانند و پوست که بخسته چفسیده
باشد و پرده دل و شاخ خرما بن
(سِیرَوان) بکسر و فتح را شهرستان
ما سبذان یا در جنب آن است * و
دهی است بمصر از ان ده است احمد
بن ابراهیم بن معاذ و موضعی
است بفارس و موضعی است
نزد یك ری
(سَیِّرَان) بفتح و کسر یای مشدد
موضعی است
(سَیَّار بن بَکْر) کشداد صحابی
است و رتابعین و محدثین نام
جماعتی است و سَیَّار و بن هم
جماعتی است کثیر از ان جماعت
است عمرو بن ... سیاری * و
و هَبِیر سَیَّار) ریکستانی است

تجلی و درآنجا جنگ واقع شد

(سَیَّارَة) کجبانة قافله * وابو سیّارة

عمیله بن خالد عدوانی است

زاورا خری بود سیاه که بران چهل

سال مردم را سوار کرده از مزدلفه

بمنی برده وکان یقول اَشرِق ثَبِیر

کیما نُغیر ای نُسرِع الی النحر * ومنه

المثل اَصَحّ من عَیرِ ابی سیّارة یعنی

صحیح تر است از خر ابو سیارة

(طریق مَسُور) کمقول راه پاسپرده

* و رجل مَسُوَّر به) مرد رفته

در ان را

(اَسَارَهُ اِسَارَةً) راند آن را

(مُسَیَّر) کمعظم جامه یا خطها

و نام مردی و حلوائی است

(سَیَّرَهُ تَسْیِیرًا) راند آن را * ونیز

(تَسْیِیر) از شهر بیرون کردن و جامهٔ

خط دار بافتن چون دوال رجل

از پشت ستور باز کردن و مثل پدید

کردن و احادیث اوایل آوردن

وحنا مخطط بستن زن

(مُسَایَرَة) برابر رفتن با کسی

ونبرد کردن با کسی در رفتن

(اِسْتِیَار) خوار بار داشتن وبرَوش

کسی رفتن یقال اِسْتَارَ بِسِیرَتِهِ اِذَا

استن بسنته و رفتن

(تَسَیَّرَ جِلْدُهُ) باز شد پوست او *

(وتَسَیَّرَ بسیرته) برروش او رفت

(تَسَایُر) باهم رفتن

س ی ز

(سِیَازَة) بالکسر وتفتح دهی است

به بخارا مشهور ببغلبک طویل

ازان ده است علی سیازی بن حسن

محدث

س ی س

(سَمُرَة بن سِیس) بالکسر

از تابعیان است وعثمان بن سیس

تبع تابعی وسلمة بن سیس ابو

عقیل مکی است

(سِیسَة) بکسر شهری است میان

انطاکیه وطرسوس

(سِیسَاء) بالکسر والمد جای

پیوند مهرهای پشت و جای

برنشست از ستور وسر کتف اسپ

ومهرهٔ پشت خر سیاسی جمع *

ویقال حمله علی سِیسَاءِ الحَقّ

یعنی برداشت آن را بر حد راستی

(سِیسَاءَة) زمین نرم کوفته

(مَن سِیسَ الطَّعَام بِالْمَهْمُوز)

دیوچه درافتاد در گندم

س ی ط

(سِیَاط) بالکسر روذکونی بوده

است

(سُیُوط یا اُسْیُوط) بضم هردو

دهی است بصعید مصر

س ی ع

(سَیْع) بالفتح آب روان بهرسوی

(سَیَاع) کسحاب درخت کند

یادرختی است دیگر که بدرخت

کند رماند رپیه که برتوشه دان

مالند وگاهگل که بدان دیوار

اندایند ویکسر ومنه قوله * فلمّا

اَن جری سِمَن علیها * کما طیّنت

بالفَدَنِ السَّیَاعَا * وهو من باب

القلب ای کما طَیَّنْتَ بالسَّیَاع

الفَدَنَ وهو القَصْرُ

(سِیعَاء) بالکسر والمد پارهٔ از شب

سِیعَاء کعَنبَاء مثله یقال جاء بعد

سِیعَاءٍ من اللیل ای بعد قِطعٍ منه

(مِسْیَعَة) کمکنسة اندواره وان

چوبی یا آهنی است که بدان گل

اندایند

(ناقة مِسْیَاعٌ) بالکسر شتر ماده

که برسر خود بچراگاه رود یاناقه

که بران متاع بردارند وبی تیمار

كذاشته يا آنكه آن را بصفر بو ند
و با زآرند * و رجل مِضْيَاعٌ
مِضْيَاعٌ) اى مضيع
(ض)سَاعَ الْمَاءُ والشَّرابُ مَيْعًا
بالفتح ومُيُوعًا رفت آب وشراب
بهر روى * وسَاعَتِ الْاِبِلُ)
برسرخود كذاشته شدند واريّة
يا ئيّة
(اَسَاعَ مَالَهُ اِسَاعَةً) بى تيمار
كذاشت مال خود را
(تَسْيِيع) كل اندودن وآلودن
بدن را به پيه ومانند آن
(اِنْسِيَاع) رفتن آب بهرسوى

س ى غ

(هذا سَيْغُ هذَا) بالفتح اين لفظ
دران دو بچه كويند كه ميان آن
هردو يكى نزاده باشد يقال
اخته سَيْغُه وكذا سوغه وسوغته
ايضا وقد مر
(سِيْغ) بالكسر ناحيه است
بخراسان وآن را صيغ بصاد هم
كويند ازان ناحيه است امام
ابو بكر محمد بن عمر صيغي مفسر
مصنف كتاب تلخيص در لغت
(ض) سِغْتُ الشَّرابَ آسان بكلو فرو
بردم شراب را

س ى ف

(سَيْف) شمشير اَسْيَاف سُيُوف
جمع اَسْيُف مَسْيَفَة بالفتح مثله
ويقال هم اَسْيَاف يعني ايشان
كروهها اند * وسَيف بن سليمان *
وسَيف بن عبيد الله مرد ثقفي اند
وسَيف بن عمر صاحب تاليفها *
وسَيف بن محمد * وسَيف بن هارون *
وسَيف بن مسكين * وسَيف بن
وهب وسَيف بن منير تابعى *
وسَيف بن ابو مغيرة * وابو سَيف
مخزومي تابعي همه ضعيف اند * و
سَيْفُ الْغُرَاب كياهى است
بدان جهت كه برك باريك طرف
مانا بشمشير دارد * وسَيْفُ الله
لقب خالد بن وليد رضى الله عنه
* ونيز سَيْف) بالفتح وبكسر ماهي
است و بالفتح موى دم اسب
و بالكسر ساحل دريا وساحل رودبار
يا هر ساحل كه باشد سيف است
يا خاص است بساحل درياي عمان
وانچه در بن شاخهاى درخت
جمع شده باشد مانند ليف وان
ردي تراز ليف است وموضعي است
* والسَّيفُ الطَّوِيل) ساحل
درياى بربره وانچه ازان متصل
شده است نهايت دراز است وخور
السيف شهري است درين ميراف
(رجلٌ سَائِف) مرد با شمشير
و زننده شمشير
(سَيَّاف) كشداد شمشير كرو
صاحب تيغ سَيَّافة جمع * يا آن
كسانند كه قلعه ايشان شمشير ايشان
است * وصدقة السيّاف محدث
است
(رجل سَيْفَان) بالفتح مرد
دراز باريك ميان لاغر شكم سيفانة
مونث وهو علي بهين
(مَسَائِف) سالهاى قحط وقحط
(ض) سَافَهُ سَيْفًا) بالفتح زد
اورا شمشير وسِفْتُهُ ايضا بالضم * و
سَافَتْ يَدُهُ) شكافته شد دست
او وريشه كرفت كردا كرد ناخن او
(مُسِيْف) كمقيم مرد با شمشير
ودلاور با شمشير
(اَسَافَ الخَرَزَةَ) بازكرد درز
درخته را
(درهم مُسَيَّف) كمعظم درم كه
كناره آن از نقش ساده باشد

(مُسَايَفَة) باهم شمشير زدن
(اِسْتِيَاف) همديگر را شمشير زدن وكشتن يقال اُسْتِيفَ الْقَوْمُ مجهولا اي قُتِلُوا
(تَسَايُف) باهم شمشير زدن

س ي ل

(سَيْل) بالفتح توجه * و (مَاءٌ سَيْلٌ) آب روان وَضَعُوا الْمَصْدَرَ مَوْضِعَ الاِسْمِ سُيُول جمع
(سَيْلَة) بالفتح ده ايست بفيوم
(سِيْلَة) بالكسر رواني آب ومانند آن
(حَبْسُ سَيَلٍ) محركة ميان حرة بني سليم وسوارقيه است
(سَائِلَة) سپيدي پيشاني وقصبهٔ بيني كه باعتدال باشد يا سپيدي كه تا نرمهٔ بيني رسيده وآن را نيز سپيل كردانيده
(سَيَال) كسحاب موضعي است بحجاز
(سَيَالَة) كسحابة موضعي است بريك منزل از مدينه وكياهي است باخار سپيدي دراز چون خار آن را بركنند شير از آن بيرون آيد يا درخت مورد را ز سيال جمع

(سِيلِي) بالكسر والقصر يكي از ثغور است
(سِيلَان) بالكسر دنبالهٔ شمشير وكارد ومانند آن ونام جماعتي * و ابن سِيلَان صحابي است * و عيسى بن سِيلَان * وجابر بن سِيلَان هر دو تابعي اند * و ابراهيم بن سيلان محدث
(سَيَالِي) كسكاري آبي است بشام
(سَيْلُون) بالفتح دهي است بنابلس
(سَيَّال) كشداد نوعي از ماهي * و سَيَّال بن سماك محدث است
(مَسَل) كجبل آب رو امْسِلَة ومُسُل ومُسْلَان بالضم جمع
(مَسِيل) آب رو مَسَائِل جمع
(مَسِيلَة) وآن را مَسِيلَة بتمام كويند شهري است بمغرب از ابنيهٔ فاطميان
(ض) سَالَ سَيْلاً بالفتح وسَيَلَانًا محركة روان شد آب وخون ومانند آن
(مُسَال) كرانهٔ ريش مرد وجانب وهما مُسَالَان
(اَسَالَ غِرَارَ النَّصْلِ) دراز كرد نوك وتيزي پيكان را * ونيز اِسَالَة راندن وروان كردن آب ومانند آن
(تَسْيِيل) راندن آب ومانند آن
(تَسَايُل) روان شدن لشكر از هر جهت

س ي ن

(سِين) حرفي است از حروف هجا متصف بشش صفت همس رخاوت انفتاح انخفاض اِصمات صفير * و از صاد باطباق ممتاز است واز زا بهمس * وزائد آيد كاسْطَاعَ يُسْطِيعُ اصله اَطَاعَ يُطِيعُ * وبدل آيد از شين چون سُدّة در شُدّة * واز تا چون اِسْتَخَذَ در اِتَّخَذَ * واز زي تا بدل آيد چون طَسْت در طَسّ واَكْيَاس در اَكْيَاس * وتخلّص الفعل للاستقبال تقول سَيَفْعَلُ * ونيز كوهي است ودهي است باصفهان از آن ده است ابومنصور محمد بن ابي زكريا سيني وابن سكرويه سيني كه مرد وكس قول ابن خورشيد را شنيده * ومحمد بن عبد الله بن سِين محدث است * و يا سين معناه يا انسان او يا سيد
(سِينَة) دندانه ومنه قولهم فلانٌ لاَ يُحْسِنُ سِينَةً اي شعبة من شعبه و

هُوَ وَ ثُلُثُ شُعَبٍ
(سِينَا) بالكسر والقصر بلد پدر
ابوعلي حسين بن عبد الله * وطُورُ
سِينَا) كوهي است بشام ويفتح
(سِيْنَاء) بمد سنكريزه * وطور
سِيْنَاء) كوهي است بشام وهو طُورُ
أُضِيفَ الي سِيْنَاء وهي شجر وقرئ
طُورِ سِيْنَاء بالكسر والفتح والفتح اجود
(سَيْنَان) بالفتح ويكسر دهي
است بمرو ونام جد محمد بن مُغِيرَة
وجد علي بن محمد بن عبيد الله
صاحب طَبَرَانِي
(سِيْنِيْن) بكسر درختي است
سِيْنِينَة يكي * وطُورِ سِيْنِيْن كوهي
است بشام مضاف بسوي سِيْنِيْن

س ي ن ز

(سَانِيْز) دهي است به يزد ويقال
لها سَانِيز وهي لحن
(سِيْنِيز) بالكسر دهي است بفارس
ازان ده است احمد بن عبد الكريم
سِيْنِيزي مقري وعلي بن معلّى
محدث

س ي ي

(سِيَةُ الْقَوْسِ) بالكسر مخففة
سرهاى بركشته كمان سِيَات جمع
*والهاء عوض عن الياء والواو والنسبة
سِيَوِيّ بفتح ولا * ولا سِيَّمَا مذكور
است درس وي زيرا كه واوي است

الكتاب الثالث عشر في الشين

باب الشين فصل الهمزة

ش ء ش ء

(شَأْ) كلمة زجر است مقصور
از شَأْشَأْ
(شَأْشَاء) كلداج خرما كه دانه
وي سخت نشود خرما بن دراز بالا
(شَأْشَأْ) بالفتح كلمه است كه بدان
خر را بسوي آب خوانند شُؤْشُؤْ
كهدهد مثله * وني بدان كوسپند
وخر وجزآن را زجر كنند تا دركذرد يا
ايستاده شود ومنه قال لبعيره شَأْشَأْ
لعنك الله يا بكلمه شُؤْشُؤْ كوسپند را
براي علف وآب خوانند تا بخورد
(تَشَأْشَأَ شَأْشَاءً) شوشو كفت براى
خر يا كوسپند * وفي الصحاح ابو زيد
شَأْشَأْتُ بالحمار اذا دعوته وقلت
له تَشُؤْ تَشُؤْ وقال رجل من بني
الحرماز تُشَأْتُشَأْ وفتح الشين انتهى
*وتَشَأْشَأَتِ النَّخْلَةُ) قبول نكرد
خرمابن ماده كشن را
(تَشَأْشَأَ الْقَوْمُ) متفرق وپريشان
شدند * وتَشَأْشَأَ امرُهُم) مضطرب
وپريشان شد كار ايشان

ش ء ب

(شُؤْبُوب) كعصفور يك دفعه باران
وپاره از ابر باران قطره زخ هر چيزى
وشدت دفع آن و آنچه اول ظاهر شود
از خوبي چيزى وسختي كرمي آفتاب
وخط وارتفاع آن شَآبِيب جمع

ش ء ت

(شَئِيت) كاميراسپ شكوخنده
وآنكه سم هر دو پاي او از سم
هر دو دست او كوچك باشد

ش ء ج

(ف) شَأَجَ الأَمْرُ شَأْجًا)
اندوهكين كرد او را آن كار

ش ء ز

(مَكَانٌ شَئِزٌ) كَكَتِف جاى درشت
سنكريزه ناك شَأْز بالفتح مثله
(خَيلٌ شَأْزَةٌ) بالفتح اسپان فربه
(مَشْؤُز بالنقص ومَشْؤُوز) بالتمام
بى آرام وترمناك
(س) شَئِزَ شَأْزًا وشُؤُوزًا) درشت
كرديد وبلند وسخت شد جاى
وجزآن * وشَئِزَ الرَّجُلُ) بى آرام

شد و ترسید * شُئِزَ مجهولا مثله
(ف) شَأَزَ الجَّارِيَةَ کاویید آن را
(اَشأَزَ) بی آرام کردانیدن و
ترسانیدن کسی را و منه قول معاویة
بن ابی سفیان لخالد وقد طفق یبکی
ما یبکیک یا خال اوجع یشئزک ام
حرص علی الدنیا ای یقلقک
(اِشتَأَزَ) رمید

شءس

(شَأس) بالفتح راهی است میان
خیبر و مدینه * ومکان شَأس
جای سخت منکریزه ناک و درشت
شئیس کفعیل جمع شُؤس
بالضم مثله * وشَأس بن نَهار
عبدی) شاعر ملقب بممزق و
برادر علقمة بن عبدة است
(مَکَانٌ شَئِسٌ) ککتف جای سخت
و درشت
(س) شَئِسَ المَکَانُ شَأسًا)
بالتحریک سخت شد جای و درشت
گردید

شءف

(شَأفُ الجُرحِ) بالفتح فساد و
تباهی ریش چنانکه به نشود
و پیش سوختنی که
زیر قدم برآید و علاج آن بداغ
کنند و اگر ببرند صاحب آن بمیرد *
و اصل و بیخ یقال اِستَأصَلَ الله
شَأفَتَهُ یعنی ببرد اصل و بیخ آن را
خدای یا ببرد چنانکه می برد
شأفه را بداغ واستأصلنا شأفتهم
ای الخوارج حتی تکونوا کانکم شامة
فی الناس ای کونوا فی احسن زیّ
وهیئة
(رَجُلٌ مَشؤُوفٌ) مرد ترسان
و بیمناک
(رِجلٌ مَشؤُوفَةٌ) پای ریش
سوختنی برآورده
(س) شَئِفَت رِجلُه شَأَفًا)
بالتحریک ریش سوختنی برآورد
پای او و شُئِفَت رِجلُهُ مجهولا مثله
* وشَئِفَه وَلَه شَأفًا وشَآفَةً)
بخشم آورد و را یا ترسید باینکه
چشم زخم رسد بوی یا راه نمود
بروی کسی را که ناخوش کند او را *
وشَئِفَت اَصَابِعُهُ) ریشه کرفت
کرانهای ناخن او * وشُئِفَ الرَّجُلُ
مجهولا ترسید و بیمناک گردید

شءم

(شَأم) بالفتح شهرهای سوی
دست چپ قبله و همین است
سبب تسمیة آن * یا آنکه قومی از
بنی کنعان چپ آن شدند یا سبب
خود کذا شتند * یا نامیده شد
بسام بن نوح علیه السلام
بدان جهت که سام بلغت سریانی
بشین معجمه است * یا آنکه زمین
آن شامات است یعنی سپید و سرخ
سیاه مشتق از شامة بمعنی خال
و بدین تقدیر اجوف خواهد بود
نه مهموز العین * وکاهی مذکر آید
(شَأمَة) بالفتح سوی دست چپ
یقال قعد فلانٌ شَأمَةً ونظرتُ یمنةً
وشَأمَةً
(شَأمِيٌّ) بیای نسبت وشَآمٍ علی
فعال منسوب است بان شَآمِي
مثله * ولا یقال شَآمٌ وشَآءٍ
ضرورة محمول اهلی اقتصار النسبة علی
ذکر البلد * وامرأة شامیة * وکذا
شآمیة مخففة الیاء
(شُؤم) بالضم بد فال نقیض یُمن
یقال رجل شوم * وبد فالی وشتران
سیاه بخلاف حضار که شتران سپید اند
ولا واحد لهما
(شِیمَة) بالکسر بیعه

(رَجُلٌ شَائِمٌ) مرد شوم و بدفالی آرنده
(اَشْأَم) بالفتح جانب چپ ومنه في صفة الابل فلا ياتي خيرها الا من الاشأم يريد بخيرها لبنها لانها انما تحلب وتركب من الجانب الايسر
وطائر اَشْأَم) مرغ نامبارک ضد ايمن قال فاذا الاشائم كالايامن والايامن كالاشائم
(شُؤْمَى) بالضم والقصر چپ ضد يمنى
(مَشْأَمَة) بالفتح سوی دست چپ نقيض ميمنة وشوم
(رَجُلٌ مَشْؤُم ورَجُلٌ مَشْؤُوم) مرد بدفال * ونيز مرد بدفالی رسيده مَشَائِيم جمع
(ف) شَأَمَهُم وشَأَمَ عَلَيهِم بدفالی آورد برايشان * وشُئِمَ عَلَيهِم) مجهولا بدفال كرديد برايشان
(ك) شَؤُمَ عَلَيهِم) بدفال شد برايشان
(مَا اَشْأَمَهُ) چه بدفال است آن
(اَشْأَم اِشْآما) بشام رفت
(شَأَّمَهم تَشْئِيما) بسوی شام بر هشتاد اورا
(مُشَاءَمَة) چپ شدن و بشام آمدن وكسی را بسوی چپ گرفتن يقال يا فلان شائم باصحابك اي خذ بهم ذات الشمال
(تَشَأَّم) خويشتن را بشام نسبت كرد وبسوی چپ گرفت اورا * ونيز
تَشَؤُّم) بسوی سمت چپ كسی شدن وفال بد زدن بچيزی و يتعدى بالباء
(تَشَاءَمُوا بِه) فال بد زدند بوی *
وتَشَاءَمُوا اِلَيه) بسوی دست چپ آن شدند

ش ء ن

(شَأْن) بالفتح كار و حال شُؤُون وشِئَان جمع قال الله تعالى كل يوم هو في شأن اي في امر يحيي ويميت و يخلق ويرزق * وعن النبي صلى الله عليه وسلم قال في شأنه ان يغفر ذنبا ويكشف كربا ويجيب داعيا ورگيست كه ازان اشك بچشم فرود آيد ومنه شأنان اَشْؤُن وشُؤُون جمع * وشوره زاری است در كوه كه درخت نبع رويد دران و ريك دراز بانبرك خاك در آب راهه مرود رز وجائی پيوند استخوانهای سر و زمينی بلند دراز در كوه كه درانجا گياه رند شُؤُون جمع * وقصد و قصد كردن والفعل من فتح يقال شأن شأنه اي اقصد قصده وجست وجوی وجستن و دريافتن و پروا كردن يقال ما شأن شأنه يعني نه دريافت آن را و پروا نكرد * وكردن كاری كه موجب خوبی و رونق حال و كار باشد يقال شأن شأنه اي عمل ما تحسنه * و خبر دادن يقال لاشأنن خبرهم اي لاخبرنهم * وتباه و فاسد كردن يقال لاشأنن شأنهم اي لافسدن امرهم * وكشتن يقال شأن بعدك اي صار له شأن
(اِشْتَأَنَ شَأْنَهُ) قصد كرد قصد آن را

ش ء و

(شَأْو) بالفتح زنبيل وغايت هر چيزی و نهايت آن وتلك يقال عدا شأوا اي طلقا * وسهار ناقه و پشكل آن وخاك چاه ودر گذشتن و سبقت نمودن وخاك از چاه بر كشيدن والفعل من نصر * و بشگفت آوردن كسی را يقال شأله

اي اعجبه
(اِمشاة) بالکسر والمد زنبیل و زنبر که بدان خاک و مانند آن کشند
مشائی جمع
(مُشاءاة) با کسی پیشی کردن و نبرد کردن با کسی در دویدن
(اِشتناء) گوش فرا داشتن و پیشی کردن
(تَشاءَب القوم) متفرق و پریشان شدند * و تَشاءَ ما بینهما) با هم دور شدند

باب الشین فصل الباء

ش ب ء

(شَبأة) بالفتح پرهٔ قفل

ش ب ب

(شَبّ) بالفتح نوعی از زاک و بهاری است و موضعی است بیمن و محمد بن هلال بن بلال شَبّی و احمد بن قاسم شَبّی و حسن بن ابی ذر شَبّی محدثان اند
(امرأة شَبّة) بالفتح زن جوان * و نیز شَبّة نام مردی و مکی بن ریان بن شَبّة و عمرو بن شَبّة محدثان اند
(شُبّ) بالضم موضعی است بیمن

(شَبَب) بالتحریک پیران کوهینه و گاو دشتی و هو الذی انتهی اسنانه * و کوهینه گاو جوان
(شابّ) مرد جوان شَباب بالفتح جمع * و منه الحدیث سیدا شباب اهل الجنة و لا یجمع فاعل علی فعال غیره شُبّان بالضم شَبَبة بالتحریک مثله
(شابّة) زن جوان شَوابّ جمع
(شَباب) بالفتح جوانی و آن از سی تا چهل است و اول هر چیزی و نام مردی و لقب خلیفه بن خیاط حافظ * و ابن شَباب جماعتی است
(شَبابة) بالفتح بطنی است از بنی فهم که در طائف یاد و سراة سکونت کردند * و شَبابة بن معتمر و شَبابة بن سوار از مشاهیر روات بوده اند
(شِباب) بالکسر آنچه بدان آتش افروزند و شادمانی و نشاط اسپ که برداشتن هر دو دست باشد معا
(شَبوب) کصبور آنچه بدان آتش افروزند و ماهر و نیکو کرداننده چیزی و آراینده آن و قوت دهنده یقال هذا شبوب لهذا ای یزیده

و یعقوبه * و اسپ که هر دو پای و هر دو دست آن را در کند و جوان از کوهینه گاو دشتی یا پیر از هر دو
(شَبیب) کامیر نام مردی * و شَبیب بن غرقدة * و شَبیب بن نُعیم تابعیان اند
(شُبَیب) بن حکم بن میناء کزبیر مرد است
(شَبیبة) کسفینة جوانی * و نسوة شَبائب) زنان جوان
(شَبّان) کشداد لقب عبد العزیز بن محمد عطار
(شُبّان) کرمان لقب جعفر بن حسن و مذکور است در ش ب ن
(مُعلّی) بن شِبیبی) محدث است
(محمد بن عمرو بن شَبّوبة شَبّوبی) کتنورة راوی صحیح است از فربری
(مِشَبّ) بکسر میم و فتح شین گاو کهن سال و شیر بیشه و نیز پیر گاو دشتی و کوهینه
(مَشبوب) نیکو خوب روی
(مَشبوبة) آتش افروخته *
لا یقال شابّة

(ض) شَبَّ الْغُلَامُ شَبَابًا) جوان گردیدن کودک * وشَبَّتِ النَّارُ
شُبُوبًا) افروخته شدن آتش * و
شُبَّتْ هِيَ شَبًّا وشُبُوبًا) مجهولا
لازم متعدی * وشَبَّ الْخِمَارُ
لَوْنَهَا) زیاده کرد حسن وجمال
زن را سواد آن ومنه اَشَبَّ الشَّعَرُ
لَوْنَهَا * وشَبَّ الْوَجْهَ) رنگین کرد
وبیاراست روی را * ونیز شَبَّ
برافروختن آتش وحرب ومانند
آن شُبُوب مثله * ربما دی هر چیزی
وشُبَّ لِي) مجهولا تقدیر وانداز
کرده شد برای من وقولهم فعلته
من شُبَّ الی دُبَّ فی دبب تجعل
منزلة الاسم بادخال من علیه
وان کان فی الاصل فعلا کما قیل نهی
رسول الله صلی الله علیه وسلم من
قیل وقال
(ن ض) شَبَّ الْفَرَسُ شِبَابًا)
بالکسر وشبیبا وشبوبا نشاط کرد
اسپ وآن برداشتن هر دو دست
باشد معا
(مِشَبّ) بکسر شین کار کلانه
سال
(اَشَبَّهُ اللهُ اِشْبَابًا) جوان کرد لنه
او را خدای وکذا اَشَبَّ اللهُ قَرْنَه
یعنی افزون وقوی کرد اند او را
خدای * واَشَبَّ الرَّجُلُ) پدر
فرزندان جوان شد * واُشِبَّ لِيْ)
مجهولا تقدیر وانداز کرده شد
برای من * ونیز اِشْبَاب برانگیختن
ومبرنا لا نیدن و پیر و کلان سال
شدن کاو و بنشاط آوردن اسپ را
(تَشْبِيب) غزل گفتن بمعنی صورت
وجمال زنی وحال خود با وی از عشق
گفتن وآغاز کردن در مقصود
(اِشْتَبَّ اللهُ قَرْنَهُ) جوان
کرد اند او را خدای والقرن زیادة
فی الکلام
(تَشَبُّب) غزل گفتن

ش ب ت

(شِبِتّ) بکسرتین وتشدید مثناة
تره است که بهندی سوانا مند
محلل ومنضج ریح وبول وحیض
ودافع یرقان وامراض بلغمی نافع

ش ب ث

(شِبِث) بالکسر تره است
(شَبَث) محرکة تنندو هزار پای
شِبْثَان) بالکسر جمع * وشَبَث
ابن سعید) محرکة صحابی است
* وشَبَث بن ربعی) تابعی *
وشبث بن منصور وعبد بن
عبد الرحمن ملقب به [illegible]
محدثان اند
(رجل شَبِث) کتف مرد
چسپان طبیعت
(شُبَثَة) کهمزة آنکه همواره
ملازم حریف خود باشد ومفارقت
ازوی نکند
(شُبَاث بن خدیج) که
صحابی است که بشب عقبه متولد
شد
(شُبَيْث) کزبیر کوهچه است
بحلب ویا آبی است * وشُبَيْث
بن حکم بن مینا فرد است یا آن
بیای موحده است وگذشت * ودارة
شُبَيْث) مرئی اضبط است * و
عمرو بن هلال بن بطاح شُبَيْثِي
محدث است
(شُبَيْثَة) کجهینة دهی است
(شَنْبَث) بالفتح شیر بیشه
درشت [illegible] هر چیزی
شَنَابِث) کعلابط شیر بیشه
شَنْبَثَ الْهَوَى قَلْبَهُ [illegible]
آویخته [illegible]

زائدة
(تشبوث) اکتبوث است و هم حرکه
شبات کتان مثله شبابیث
جمع
(تشبث) در آویختن بچیزی
وچنگ در زدن

ش ب ج

(شبج) محرکه دروازه بلند بنا یا
دروازه بجپبه یکی
(اشبج الباب) رد کرد در را

ش ب ح

(شبح) بالفتح ویحرك دروازه
بلند بنا * ورجل شبح الذراعین)
بالفتح مرد پهن بازو
(شبح) محرکة کالبد ویسکن
اشباح وشبوح جمع * واشباح
مالك) عبارت است از شتر و
گوسپند ودیگر مواشی
(شبحان) بالفتح دراز
(شبحتان) محرکة دو چوب منقله
(شباح) ککتان وادی است باجا
(شبائح) جویها است که در بالاین
در عرض کذا رند
(رجل مشبوح الذراعین)
مرد پهن بازو بزرگ استخوان

(ف) شبحه) شکافت آن را * و
شبح الجلد) کمیدو دراز کرد
پوست را میان چوبها * وشبح
الداعی) دراز کرد دست را در دعا
* وشبح فلان لنا) ما نا ومثل
ما کردید * وشبح الحرباء
علی العود) دراز کردید
(ك) شبح الرجل شباحة)
پهن بازو کردید
(مشبح) کمعظم پوست باز کرده
وتراشیده شده وکلیم درشت و
سخت
(شبح تشبیحا) بزرگ سال شد
پس یك کالبد را دو دید * وشبح
الشیء) پهناور کردانید آن چیز را
(تشبح) یا زیدن آفتاب پرست
برچوب ومانند آن یقال تشبح
الحرباء علی العود ای امتد

ش ب خ

(شبخ) بالفتح آواز دوشیدن شیر

ش ب د ع

(شبدع) کزبرج کژدم وزبان و
منه الحدیث من عض علی شبدعه
سلم من الآثام ای سکت ودا هیه
وبلا ونغتحه الشبادع جمع

ش ب ذ

(شبذ) محرکة دهی است بابیورد
از آن ده است حافظ رشید الدین
ابو بکر احمد بن ابی المجد ابراهیم
خالدی شبذی ونبیرهٔ او علامه
شمس الدین ابراهیم بن محمد و
پسرش علاء الدین

ش ب ذ ر

(شبذر) کجعفر کیاهی است مانند
اسپست مگر آنکه برگش کلان وبزرك
می باشد
(رجل شبذارة) بالکسر مرد تمییز
غیرت

ش ب ر

(شبر) بالفتح حق نکاح و صداق
پیمان * ونکاح ومنه دعاء النبی
صلی الله علیه وسلم لعلی وفاطمة
جمع الله شملکما وبارك فی شبرکما
* ومزد کشن وقد نهی عنه * وآب
کشن وفرزند کانی ویکسر * وشبر بن
صعفوق ویحرك صحابی است * و
بشر بن شبر تابعی از اصحاب عمر
بن الخطاب رضی الله عنه * وشبر
بن علقمة نیز تابعی است * و
نیز شبر دارجی پاره زهر را است

من مَنَّاد بن سُرّی را * و نیز شبر
بدست پیمودن جامه و مانند آن را
و مال را بکسی دادن و شمشیر دادن و
*و تر شبر خواهانی نمودن چیزی را
و بکرا دادن کشن را بجهت کشنی
وکشنی کردن فحل و جماع نمودن
و بدراز اسب دادن والفعل من نصر و
ضرب
(شِبْر) بالکسر یک بدست و آن ما بین
سر ابهام و سر خنصر است و مذکر هم
آید اَشْبار جمع * و قصیر الشِّبْرِ
مرد کوتاه خلقت * رجال الشبر اسار
* و شِبْر بن مُنْقِذ اَعْوَر شاعر
است و تابعی
(شَبَر) محرکة عطیه و خیر و نیکوئی
و انچه ترسایان یکی مر دیگری را
فرستد و فرا گیرد مانند قربان یا
همان قربان است و اجسام و قوی
و انجیل
(رجلٌ شابِرُ المِیزَان) یعنی درد
(شَبْری) کسکری پنجاه و یک موضع
اند در مصر ده بشرقیه * و پنج
بمرتاحیة * و شش بجزیره قوسنیا * و
یازده بغربیه * و هفت بمنوفیه *
و سه بمنوفیه * و سه بجزیره بنی نصر

* و چهار ده بجیزة * و دو ببر منیس
* و ده بجیزیه
(شَابُور) نام پادشاهی
(اُشْبُور) بالضم ماهی است
(مَشَابِر) کرهای کز که جهت
پیمایش ربع و نصف و مانند آن داغ
و نشان کنند و باعتبار آن جامه
و جز آن را فروشند و نهرهای پست
که در وی از هر طرف آب آید
واحد آن مَشْبَر و مَشْبَرَة است
(شَبَّر کبَقَّم و شُبَیْر کقُمَیْر و مُشَبِّر
کمحدث) پسران هارون علیه
السلام اند قیل و بأسمائهم سمّی
النبي صلّی الله علیه و آله وسلم
الحسن و الحسین و المحسن
(شَبُّورة) کبقمة جد احمد بن محمد
عابد نیشاپوری است
(شَبُّور) کتنور کرنای لغة عبرانیة
(مَشْبُورَة) زن سخیه
(ش ر) شَبِر شَبَرًا بالتحریک
فیرید و تکبر کرد
(اِشْبَار) مال را بکسی دادن و
عطا کردن یقال شَبَرَهُ فی کذا و اَشْبَرَهُ
ای طلب منه فاعطاه
(شَبَّر تَشْبِیرًا) اندازه کرد * و

شَبَّر فلانًا) بزرگ داشت او را
(تَشَبُّر) بزرگ شدن
(تَشَابُر) نزدیک شدن دو لشکر
با یکدیگر و حرب کوشیدن
ایشان اندازه شبری مانده است

ش ب ر ص

(شَبْرَبَص) کسفرجل شتر ریزه

ش ب ر ت

(شُبْرُت) کقنفذ قلعة است
باندلس

ش ب ر ذ

(شَبْرَذَة) محرکة سرعت
(شَبْرَذَی) بالقصر و التحریک
شتر تیز رو و شَبْرَذاة مونث و نام
مردی از بنی تغلب

ش ب ر ق

(ثوب شَبْرَق) کجعفر جامه پاره
(شَبْرَقَة) بالفتح کرفتن باز صید را
و دریدن آن و بریدن جامه و پاره
کردن گوشت و نوعی از دویدن ستور
و بد بافتن جامه را
(شِبْرِق) کزبرج قوم تر یا ضریع
که گیاهی است دیگر و شتر آن را
نمی خورد شبرقه یکی * و بیخ کربه
و عوذ بن شبرق و عاصم بن شبرق

تعمل تأنالاذن

(شِبْرَاق) بالكسر شلت مرچيزى وكفتكي جامه وتعويذ كردن اسپ وجز ءآن جهت دفع چشم زخم * و وصى است بزبيد * وثوب شِبْرَاق جامهٔ پاره

(شُبَارِق) كعلابط درختى است بلند وشلوار * وثوب شَبَارِق جامهٔ پاره

(شَبَارِق) پارهاى جامه * شَبَارِيق بالمد مثله * ونوعى از درخت بلند وپارهاى كوشت مطبوخ وابن معرب است وجمع است * وثوب شَبَارِقُ جامهٔ پاره شَبَارِيق مثله

(ثوب مُشَبْرَق) جامه بد باف وبريده

ش ب ر م

(شُبْرُم) كقنفذ كوتاه بالا ويفتح * وبخيل وآبى است نزديك كوفه مر بني عجل را ودرختى است خاردار كه وبا را دفع سازد وكياهى است ديكر كه دانه مانند نخود دارد بيخ آن درشت رپرشير وتمامهٔ آن مسهل است واستعمال شيران خطرناك وانما يستعمل اصله مصلحاً بان ينقع في الحليب يوماً وليلة ويجدد اللبن ثلث مرات ثم يجفف وينقع في عصير الهندباء والرازيانج ويترك ثلثة ايام ثم يجفف ويعمل منه اقراص مع شيء من التربد و الهليلج والصبر فانه دواء فائق

(شُبْرُمَة) بالضم كربه ماده وانچه كه از رسن ورشته پرا كنده شود * ومعرفه صحابى است غير منسوب وله ذكر فى النيابة فى الحج في حديث ابن عباس * وعبد الله بن شبرمه از بني ضبه است

(مُشَبْرَم) انچه از رسن ورشته پرا كنده شود

ش ب ز ق

(شَبْزَق) كجعفر پري زده * و نصر الله بن موسى بن شَبْزَق موصلى محدث است

ش ب ش ب

(شَبْشَبَة) تمام كردن چيزى را

ش ب ص

(شَبَص) محركة درشتي ودر هم يكى درآمدن خار

(تَشَبَّصَ الشَّجَرُ) بهم درشدند درختان

ش ب ط

(شَبُّوْط) كتنور ويخفف نوعى از ماهي نرم بدن خرد سرباريك دم كشاده ميان بشكل بربط شُبُّوط كقدوس مثله شَبُّوطة يكى

(شُبَاط) كغراب ماهى است از ماه رومي وآن ماه آخر زمستان است

(شِبْيَوْط) كعذيوط قلعهٔ است بابدة از اندلس

ش ب ع

(شَبْع) بالفتح وكعنب سيرى ضد كرسنكي وسيرشدن والفعل من سمع يقال شبع خبزاً او لحماً وكذا شبع من خبز ولحم يعني سيرشد از نان وكوشت * وبستوه آمدن از چيزى يقال شبعت من هذا الامر ورويت اي سئمته وكرهته * وفى الحديث اعوذ من نفس لا تشبع اي حريص تتعلق بالآمال البعيدة

(شِبْع) بالكسر وكعنب مقدار سيرى از طعام

(شُبْعَة) بالضم مقدار يك سيرى از طعام

(شُبَاعَة) بالضم نام چاه زمزم در جاهليت بدان جهت كه آب

آن سیر می سازد و رنگ را * و زیاده ماند ه بعد سیری

(ساِبع) صاحب سیر و لم یُسمَع الا فی الشِّعر و لا یجوز فی غیره

(شَبْعَان) بالفتح سیر و کوهی است ببحرین و اطمی است بمدینه

(شَبْعَی) بالفتح و القصر مونث شَبْعان شَبْعَانَة بالتاء مثله * و (امرأة شَبْعَی الذِّرَاع) زن سطبر بازو * و (شَبْعَی الخَلْخَال و السِّوَار) زن فربه دست و فربه پا که دست برنجن و پا برنجن را پر کند از فربهی * و نیز شَبْعَی دهی است بدمشق

(ثوب شَبِیعُ الغَزْل) کامی جامه سیر بافت بسیار ریسمان * و (رجل شَبِیعُ العَقْل) مرد بسیار عقل * و (حبل شَبِیع) رسن بسیار تاه

(ك) (شَبُعَ عَقْلُهُ شَباعَةً) بسیار و وافر کردید عقل او

(رجل مُشْبَعُ العَقْل) بفتح الباء مرد بسیار عقل

(اَشْبَعْتُهُ من الجوع اِشْبَاعًا) سیر کردانید م او را از کرسنکی * و (اِشْبَاع) بسیار و وافر نمودن رنگ سیر خور انیدن جامه را و پر خواندن حرکات را * و فی الدعاء لا اَشْبَعَ اللّٰه بطنک ای ویل للك

(تَشْبِیع) نزد یک سیری رسیدن کوسپند ان یقال شبعت غنمه تشبیعا اذا قاربت السبع و لم تشبع

(مُتَشَبِّع) بتکلف سیر نماینده خود را و خود را خود داشتن آرایش زیادت از وسع خود و رنا زنك بدان و فی الحدیث المتشبع بما لا یملك کلابس ثوبی زور

(تَشَبُّع) بتکلف سیر نمودن خود را و افزون شدن و بار بار خوردن

ش ب ق

(ذات الشِّبْق) بالکسر موضعی است

(شُوبَق) بالضم چوب نان پز معرب چوبك

(س) (شَبِقَ شَبَقًا) بالتحریك سخت آزمند شد بجماع * و (شَبِقَ مِنَ اللَّحْم) ناکوارد شد از کوشت

ش ب ك

(بنو شِبْك) بالکسر بطنی است

(شُبْكَة) بالضم قرابت یقال بینهما شُبْكَة ای نسب قرابة

(شَبَك) محرکة دندانهای شانه * و (ذو شَبَك) [illegible] است [illegible] ببلاد بنی نصر بن معاویة

(شَبَكَة) بالتحریك دام صیاد بعضی تا و شِبَاك [illegible] جمع * و [illegible] و ظاهر نمایان و زمین بسیار چاه و سوراخ کلاکموش و آبی است باجأ و ابکی است شرقی [illegible] مر بواسل را و آبی است مر بنی [illegible] و [illegible] آب است دیکر مر بنی نُمیر را و چاهی است و آبی است دیکر

(طریقٌ شَابِك) راه در هم و مشتبه * و اسد شابك شیر در هم دندان

(شِبَاك) ککتاب نام شهر موضع است * و شِبَاك ضبی و شِبَاك بن عبد العزیز و عثمان بن شِبَاك محدثان اند

(شُبَیْك) کزبیر موضعی است ببلاد مازن

(شُبَیْكَة) کجهینة وادی است نزدیك عرجاء و موضعی است میان مکه و زاهر یا چاهی است آنجا و آبی است مر بنی سلول را

(شَبَّاك بن عائذ) [illegible]

كشد اد * وسبا ت بن عمرو
محدثان اند ...
(شُبّاك) كزنار كياهي است مانند
ثيل ادلموث وشبيز بن توازان وهرچه
از ني وما نند آن در هم نهاده باشد
در صنعت بوريا ها شباك ... پاره
ازان * ونيز شُبّاك درالهاي
در هم آمده ميان خوبهاي كج محمل
وحمد اسمعيل بن مبارك وجد
والد علي بن اسمعيل بن ابي الغر
كه محدثان اند وام شبا بيك
جمع * وانچه از آهن وچوب وجز آن
بر شكل دام سازند وبجائي نصب كنند
(شَبَابَانَك) كياهي است بمصر
معروف بمرزوف
(ض) شَبَكَه شَبْكًا بالفتح
در آميخت وبيكديكر درآورد آن را
(اَشْبَكُوا چاهها) همديكر قريب
كندند
(مُشَبَّكَة) كمعظمة دام مانندي
از آهن وجز آن
(تَشْبِيك) درآميختن وبيكديكر
در آوردن چيزي * ومنه تشبيك
الاصابع
(اِشْتِبَاك) بيكديكر درآمدن
چيزي در آميخته شدن ودر هم
شدن امور ونيك تاريك شدن
سياهي شب ونيك ظاهر شدن
ستاركان
(تَشَبُّك) بيكديكر درآمدن
چيزي ودرآويختن از چيزي و
درهم ومختلط شدن كارها
(تَشَابَكَتِ السِّبَاع) برجهيدند
ددان * ونيز تشابك مختلط ودرهم
شدن امور

ش ب ك ر

(شَبْكَرَة) بالفتح شب كوري معرب
است مبني بر فعللة از شب كور

ش ب ل

(شِبْل) بالكسر شير بچه وقتيكه
شكار كند اَشْبَال واَشْبُل وشُبُول
وشِبَال جمع * وخضر بن شِبْل
از فقها است * وشِبْل بن عبّاد
مكي * وشِبْل بن العلاء * وشِبْل
بن شريق * وعبد الرحمن بن شِبْل
* وشيبان بن شِبْل محدثان اند
* وذو الشِّبْلَيْن لقب عامر بن عمرو
بن حارث بدان جهت كه اورا
دو پسر بودند در يك بطن مشهور
بشبلين
(شِبْلِي) بالكسر نام جماعتي است
* وابو بكر شِبْلي تلميذ جنيد
است ونام او جعفر بن يونس عالم
بوده وفقيه ومذهب مالك داشت
وموطا را حفظ كرده
(شَابِل) كصاحب شيري كه دندان
آن در هم آمده باشد وكودك پر بدن
تازه جواني
(شُبَيْل) بن عوف كزبير ابو الطفيل
احمسي تابعي است ادرك النبي
صلي الله عليه وسلم في الجاهلية * و
شُبَيْل بن عروة ضبعي ختن قتادة
* ومنبه بن شُبَيْل در نسب ثقيف
است * وابو شُبَيْل عبيد الله بن
مسلم محدث * وابو الطفيل حارث
بن شُبَيْل بجلي ثقه است * و
حارث بن شُبَيْل كامير ضعيف
(اِشْبِيلِيَّة) بالكسر كارمينية
شهري است بزرك باندلس
(ن) شَبَلَ شُبُولًا كوالد كودك
قوي وجوان كرديد در نعمت
(لبوة مُشْبِل) كمحسن شيرماده
با بچكان
(اَشْبَلَ عَلَيْهِ اِشْبَالًا) مهرباني
كرد بروي واعانت نمود * واَشْبَلَت

المرأة على ولدها) بچه پرورد
زن بیوه وشوی نکرد

ش ب م

(شَبَم) محرکة سرما وسرد شدن
والفعل من سمع
(شَبِم) ككتف سرد يقال غداة شَبِم
وماء شَبِم اي بارد * وسرما زده با
كرسنكي يا عام است وموت وزهي
بل ان جهت كه سرد كنند
(بقرة شَبِمَة) كفرحة كا رفربه
(شَبَام) كسحاب كياهي است
(شِبَام) ككتاب چوب پتغوز بند
بزغاله وحيي است از عرب وموضعي
است بهام وكوهي است بمين مر
همدان را وشهري است مرحمير را
زير كوه كوكبان وشهري است مربني
حبيب را نزديك ذمرمر وشهري است
در حضرموت ورشته بند برقع رهما
شبامان
(شِبَمّ) كخدم چوب پتغوز بند
بزغاله
(ن) شَبِمَ الجَدْيَ) چوب پتغوز
بند را در دهن بزغاله كرد
(مُشَبَّم) كمعظم بزغاله با چوب پتغوز
بند ومنه المثل تفرق من صوت الغراب

وتفر من الاسد المشبم يعني مي ترسي
از آواز زاغ ومي داري شير دهان
بسته را در حق شخصي كويند كه از
امر حقير بترسد وبر امر خطير اقدام
نمايد والاصل ان امرأة افترست
اسدا ثم سمعت صوت غراب ففزعت
(شَبَّمَ الجَدْيَ تَشْبِيمًا) شبام را
در دهن بزغاله كرد

ش ب ن

(شَابِن) كصاحب كودك نازك
اندام پرگوشت
(شَبَانَة) بالفتح معرفة نام مردي
(احمد بن فضل بن شُبَانَة)
بالضم همداني كاتب * وعبد الرحمن
بن محمد بن شُبَانَة كه او را جزء
مولف است * وعلي بن عبد الملك
بن شُبَانَة محدثان اند
(شُبَانِيّ) بالضم مرد سرخ روي
وميكون بروت أُشْبَانِي بالضم
مثله فيهما
(أُشْبُونَة) بالضم شهري است بمغرب
(ابن شَبَّان) كشداد عبد العزيز
بن محمد عطار است
(شُبَّان) كرمان لقب جعفر بن
حسن بن فرقد واحمد بن حمدان

بغدادي معروف بشبان است
(ن) شَبَنَ الغُلَامُ) پرگوشت
نازك اندام كرديد * وشَبَنَ منه
قريب او شد ونزديك كرديد

ش ب ه

(شِبْه) بالكسر وكعنب مانند
أَشْبَاه جمع * وكوز شِبْه) بالكسر
وبحرك كوزه برنجين
(شَبَه) محركة مانند مَشَابِه و
مَشَابِه جمع على غير قياس
كمحاسن ومذاكير * ويقال بينهما
شبه يعني همرد ومانا اند * ونيز
شَبَه) نوعي از درخت بزرك و
روئين ويكسر أَشْبَاه جمع * وكياهي
است خاردار كه شكوفة لطيف
سرخ رنك دارد ودانه مانند
شهدانه
(شُبْهَة) بالضم پوشيدكي كار
مانند وامري كه در آن حكم بخطا و
صواب نكنند شُبَه شُبُهَات جمع
(شَبِيه) كامير مانند
(شَبَاه) بالفتح دانه است مانند
تخم اسفند ان ويضم
(شَبَهَان) بالتحريك نباتي است
خوش بوي خاردار كه شكوفة

الطوق وسرخ رنک دارد ودانه مانند شهدانه شبه‌دانه یکی تریاقی است مرکزیدکی هوام را وشرفه وتفتیت حصات را نفع بخشد و شکم را بندکند
(اَشْبَهَهُ) مانند او شد * وَاَشْبَهَ اُمَّه) قاصر ضعیف کردید
(شَابَهَهُ مُشَابَهَةً) مانند او شد
(امورٌ مُشَبَّهَةٌ) کمعظمة کارهای مشکل
(شَبَّهَهُ اِیَّاهُ وَشَبَّهَهُ بِهِ تَشْبِیهًا) مانند او کرد آن را * وَشُبِّهَ عَلَیْهِ الْاَمْرُ) مجهولا مشکل شد بروی کار
(امورٌ مُشْتَبِهَةٌ) کارهای مشکل ومانند ه
(اِشْتِبَاه) مانند شدن یقال اِشْتَبَهَا اِذَا اَشْبَهَ کُلٌّ مِنْهُمَا الْآخَرَ حَتَّی الْتَبَسَا * وپوشیده شدن کار ومانند آن
(مُتَشَابِه) آن آیت است که معنی وحقیقت آن معلوم نشود خلاف محکم وکار مشکل ومانند ه
(تَشَابُه) مانند شدن یقال تَشَابَهَا یعنی هر یکی مانند شد ند
(تَشَبُّه) مانا شدن

ش ب و

(شَبْوَة) بالفتح کژدم اسم است عقرب را مثل اسامة مر اسد را و کاهی الف ولام هم داخل شود آن را ونیز قبیله است وموضعی است ببادیه وقلعه است بیمن یا شهری است میان مارب وحضرموت مر حمیر را از زن پلید زبان
(شَبَا) بالفتح کعصا جامة غوك و وادیست بمدینه وشبا بن حارث بن حضرموت از قبیلهٔ حمیر است
(شَبَاة) بالفتح کژدم نوزاده یا کژدم زرد رنک واسپ نرم عنان واسپ میخ پا و نیش کژدم وتیزی هرچیزی وهرد وجانب هرکفش شَبًا وشَبَوات جمع
(ن) شَبَا شَبْوَةً) بلند کردید * وَشَبَا وَجْهُهُ) روشن شد ودرخشید روی او بعد تغیر * وشَبَا الْفَرَسُ) میخ پا کردید * وشَبَا النَّارَ) افروخت آتش را
(اَشْبَی اِشْبَاءً) داد وبخشید و ولید اشد او را بفرزند زیرك * مَشْبِی ومُشْبِی نعت است از ان ردنع مرد * واَشْبَی فُلَانًا) در چاه

یاد رمکر وبلا اند اخت او را وکرامی کرد وبزرك بند اشت آن را از لغات اضداد است * واَشْبَی الشَّجَرُ) بالید ودرهم پیچید از تازکی وترآکت واَشْبَی زَیْدٌ الْوَلَدُهُ) مشابه زید شدند اولاد او

باب الشین فصل التاء

ش ت ت

(شَتٌّ) بالفتح پراکنده اَشْتَات و شُتُوت جمع * ویقال جاؤا اَشْتَاتًا ای متفرقین فی المجالس شتوت من الناس ای لیسوا من قبیلة واحدة ونیز شَتّ) پراکندکی ومنه الحمد لله الذی جمعنا من شتٍّ ای بعد تفرق
(محمد بن شُتَّی) بالضم محدث است
(جاؤا اَشْتَاتَ شَتَاتَ) یعنی آمدند متفرق وپریشان
(شَتِیت) کامیر کار پراکنده ودندان کشاده
(قومٌ شَتَّی) کقتلی کروه از اصناف مردم * اَشْیَاءُ شَتَّی) چیزهای مختلف
(شَتَّانَ بَیْنَهُمَا) وینصب رَتَّلْنا

ما بينهما وشتان ما هما وشتان مصدر
اخرج اي بعد ما بينهما وشتان
مصدر مصروف من شت اذا تفرق فالفتحة
التي في النون هي الفتحة التي كانت
في التاء لتدل على انه مصروف من
الماضي وكذلك سرعان ووشكان
مصروفان من سرع ووشك وقد
تكسر النون
(ض) شت شتا وشتاتا وشتيتا)
پراكنده كرد * وشت هو) پراكنده
شد
(اشتات) پراكنده كردن
(تشتيت) پراكنده كردن يقال
شتته الله يعني پراكنده وپريشان
كند او را خداي
(تشتت) پراكنده شدن
(استشتات) پراكنده شدن
(انشت الامر) پراكنده شد كار

ش ت خ ن

(اشتيخن) بكسر همزه تا روستائي
است بسمرقند از ان روستا است
محمد بن احمد بن متّ محدث

ش ت ر

(شتر) بالفتح بريدن والفعل من
ضرب ومعروف نام پدر عبد الرحمن
كوفي محدث
(شتر) محركة بركشتكي بام چشم
يا كفتكي آن يا فرو هشتكي اسفل آن
وكفته شدن اسب زير ين دو آمدن
خرم و قبض در بحر هزج پس
مفاعيلن فاعلن شود * ونيز شتر
قلعة است باران ميان برده
وكنجه
(شترة) بالضم ما بين دو انكشت
(اشتر) بالفتح لقب مالك بن
حارث نخعي شاعر تابعي از خواص
اصحاب علي كرم الله وجهه * والاشتران
مالك اشتر و پسر او ابراهيم
(احمد بن اشتري وعمر بن
علي صوفي اشتري) مردو
روايت دارند
(ابن الشتراء) دزدي بود
(نقصد شتار) كتابي ميان بلقاء
ورمل ينه است
(شتير بن شكل) كزبير * و
شتير بن نهار تابعيان اند
(اشترغاز) بالضم كيامي است
تازه آن را مثل كاهو در مصر وموصل
مي خورند مفتح معده ومدر بول
ومسخن معده وهاضم
(اشتر) بالضم وتشديد التاء المكسورة
لقب مردي
(شتير) كقبيط مرد [illegible]
بسيار عيب وبد خوي
(شوتره) بالفتح زن [illegible] مرتفق
(س) شترت العين * وكذا اشتر
الرجل) معروفا ومجهولا فيهما
بركشته بام چشم كرديد * وشتر به)
دشنام داد او را
(ن) شتر العين) بركشته پلك كرد
چشم را * وشتره) رنجانيد او را و
خسته كرد
(اشتار) بركشته پلك كردانيدن
چشم را
(تشتير) پلك چشم كردانيدن و
عيب كردن كسي را وتنقيص نمودن
(انشترت العين) بركشته پلك
كرديد چشم

ش ت ع

(س) شتع شتعا) محركة نا شكيبائي
كرد از بيماري يا از كرسنكي

ش ت ع ر

(شتعور) بالفتح جو

ش ت غ

(ض) شتغه شتغا) بالفتح پامهر

كرد اورا وحقير داشت وخوار نمود
(مشاتغ) جايها ي هلاكت واحد آن مشتغة است بالضم
(شتغه اشتاغا) هلاك نمود آن را

ش ت غ ر

(ابن جني شيتغور) هو

ش ت م

(اُشتوم) بالضم قلعة است به تفليس
(شتيم) كاميرد شنام يافته مذكر ومونث در وي يكسان است ومرد ناخوش روي وشير غضبناك
(شتيمة) كسفينه دشنام
(شتامة يا شُتيم بن ثعلبة) كزبير پدر قبيله است در ضبه يا صواب شُتيم بدل ياي مثناة تحتيه است * وشُتيم بن خُويلد فزاري شاعر است
(مَشتوم) دشنام داده شده مَشتومة مونث
(ض ن) شَتَمه شَتمًا بالفتح ومَشتمة بتثليث التاء دشنام داد اورا
(ك) شَتم شَتامة زشت روي كرديد
(مُشتّم) كمعظم شير غضبناك
(مشاتمة) مه يكديكر را دشنام دادن
(تشاتم) يكد يكر را دشنام دادن

ش ت ن

(شَتن) بالفتح بافتن والفعل من نصر * ورجل شَتن الكف) مرد درشت دست
(شاتن) بافنده
(شتان) كسحاب كوهي است بمكه ميان كدي وكداء
(اُشتون) بالضم قلعة است باندلس وموضعي است نزديك انطاكيه
(شتون) كصبور بافنده
(شُنون) بالضم جامهاي نرم كتانه جمع شتن
(شتنى) كجمزى دهي است بمصر
(محمد بن ابو المظفر بن شُتّانة) كرمانة محدثاست وفرد

ش ت و

(شتا) كعصا جاي درشت وصلب رادي
(شِتاء) ككساء زمستان وسرما شُتي واَشتية جمع * وقحط
(شتوي) بالتحريك والتسكين منسوب بشتاء * ونيز ... باران زمستان
(يوم شات) روز سرد
(غداة شاتية) صبح سرد
(شاتاة) بمعني شتاء است يا شتاء جمع شَتوة بالفتح يا هرد و بيكم معني
(شَتِيّ) كغني باران زمستان
(مَشتا) سرما جاي مَشتاة مثله
(ن) شتا بالبلد) اقامت كرد در شهر ايام سرما * وشتا القوم) باقحط شدند در زمستان * وشتا الشتاء) نيك سرد شد زمستان
(اِشتاء) باقحط شدن در زمستان ودر شتاء در آمدن
(شتّي تشتية) اقامت كرد در زمستان * وهذا الشيء يُشتّيني) يعني آن چيز بس است زمستان مرا
(مُشاتاة) بر شتاء معامله كردن شِتاء بالكسر مثله
(تشتّي) بجائي در زمستان اقامت كردن يقال تشتيت بيلد كذا

اذا اقمت به الشتاء

باب الشين فصل الثاء

ش ث ث

(شثّ) بالفتح گیاهی است خوشبوی تلخ مزه که دباغت کنند بوی زنبور عسل را آنچه از سر کوه شکسته بزمین افتد کنگره باقی ماند و باشد شثاث جمع * وجوز دشتی

ش ث ر

(شِثْر) بالکسر کرانه کوه شُثُور جمع وکوهها است

(قناة شَثِرَة) کفرحة نیزه که پارهایش وقت شکستن بپرد

(شَثِیر) کامیر ریزه چوبها و شاخهای باریک که از بیخ درخت روید

(س) شَثِرَتْ عَیْنُهُ) ادفرك وسطبر گردید چشم او از ریم چشم

ش ث ل

(شَثْلُ الاَصَابِعِ) درشت انگشتان

(ك س) شَثُلَتْ اَصَابِعُهُ) سطبر گردید انگشتهای او و درشت شد

ش ث ن

(شَثْنُ الاَصَابِعِ) بالفتح درشت انگشتان

(س ك) شَثِنَتْ كَفُّهُ شَثْناً بالفتح وشُثُونَةً درشت شد دست او ورشوخ بست وكذلك العضو * و شَثِنَتْ مَشَافِرُ الْبَعِيرِ) درشت شد لبهای شتر از خوردن خار

ش ث و

(شَثَا) کعصا اصل و وادی و تصحیف شتا نیست بلکه هرد و لغت است

باب الشين فصل الجيم

ش ج ب

(شَجْب) بالفتح حاجت واندوه و ستون خانه شُجُوب جمع * و مشك خشك که در آن سنگریزها کرده بجنبانند جهت ترسانیدن اشتر و بید و قبیله است و دراز و دلوی که مشک را ببرید از نیمه آن ساخته باشند

(شَجِب) ککتف هلاک شونده و اندوهگین

(شَجَب) معرکة اندوه و رنج و اذیت بیماری یا اذیت و رنج که از قتال حاصل شود

(شُجُب) بضمتین مه پایه چوبین که شبان بوی ادات خود را آویزان سازد

(شَاجِب) اندوهگین و هلاک شونده و وادی است بعرمه و مرد بسیار فسوس کننده و دیگر گوئی و زاغ سخت بانگ

(شِجَاب) ککتاب دار چوب که بروی جامه اندازند

(امرأة شَجُوب) کصبور زن اندوهگین

(مِشْجَب) کمنبر دار چوب که جامه بروی اندازند

(یَشْجُب) کینصر پسر یَعْرُب بن قحطان

(س ن) شَجِبَ شُجُوباً وشَجَباً بالتحریک هلاک کردید

(رجل مشجوب) مرد هلاک شده

(ن) شَجَبَه شُجُوباً) هلاک کرد او را و اندوهگین ساخت و باز داشت و کشید آن را * وشَجَبَ الظَّبْيَ) تیر انداخت آهو را چنانکه خسته کرد پای او را و رفتن نتوانست * و نیز شُجُوب هلاک شدن لازم است ومتعدی

(تَشَاجُب) بهم در پوشیدن کار

(تَشَجُّب) اندوهگین شدن

ش ج ج

(شَجَّة) سر شکستگی شِجَاج بالکسر جمع

(اَشَجّ عَصَرِي) صحابی است

ونیز اَشَجّ نام جماعتی * ورجلٌ اَشَجّ) مردی که برپیشانی خود اثر شکستگی دارد

(شِجَاج) بالکسر باهم سر شکستن یقال بینهم شِجَاج ای شجّ بعضهم بعضاً

(شَجِيج) شکسته سر * ووتد شَجِيج میخ سر شکسته

(شَجَجَی) کجمزی نوعی از مرغان یا همان نوعی از زاغ است

(شَجَوجَی) مرد بسیار دراز پای کوتاه پشت ونوعی از زاغ

(مَشْجُوج) شکسته سر * ووتد مَشْجُوج میخ شکسته سر

(ن ض) شَجّ رَاسَه شَجّاً سر شکست آن را * وشَجّ الْبَحْرَ شکافت دریا را * وشَجّ الْمَفَازَةَ) طی کرد بیابان را * وشَجّ الشَّرَابَ) آمیخت شراب را

(مُشَجَّج) کمعظم شکسته سر از هر چیزی شدّد للمبالغة

(تَشْجِيج) در کل شتن درعزیمت وبسیار سر شکستن

ش ج ذ

(شَجْذَة) بالفتح باران نرم وضعیف (مِشْجَاذ) بالکسر ملاحن * وشَجَاذ کقطام سعل ول است از آن

(اَشْجَذَهُ الشَّيْءُ) سخت شد آن چیز بر وی واذیت داد * و اَشْجَذَ الْمَطَرُ) ماند باران سپس پیوسته وبسیار باریدن * واَشْجَذَتِ السَّمَاءُ) سست ونرم شد باران

ش ج ر

(شَجْر) بالفتح کار مختلف فیه وما بین هر دو جای تنك رجای کرفتگی از پالان وزنخ وشکاف دهن وهو ما بین اللَّحْيَيْن یا مؤخر آن یا کرانهٔ دهن با انچه واکرد از محل انطباق دهان یا ملتقای هر دو تندی زیر نره کوش اَشْجَار وشُجُور واَشْجُر جمع

(شُجْرَة) بالفتح جوی کوچک در زنخ کودك ومقدار ومیانهٔ چیزی ومنه ما احسن شُجْرَةَ ضرع الناقة ای قدره ومیانه اوعروقه وجِلْده ولحمه

(شَجَر) محرکة درخت با تنه باریك باشد یا درخت مقاومت سرما را توانند یا عاجز آید از ان وهر چه ساق دارد از نبات شَجَرَة یکی وبها سُمّي الرَّجُل شَجَرَة * وشَجَرَةُ الرَّاهِب) نباتی است روغن آن مقوی قوی * و شَجَرَةُ الطلق) شجرهٔ مریم که نوعی از نبات است وشَجَرَةُ الدَّم) شاه توره وشَجَرَةُ الکافور) اقحوان است وشَجَرَةُ سلیمان) تفاح بری وشَجَرَةُ الجن) دیودار وشَجَرَةُ طَيِّبَة) خرما بن وشَجَرَةُ ابراهیم) پنج انگشت است وشَجَرَةُ التنین) فیل کوش وشَجَرَةُ الخطاطیف) زردچوبه وشَجَرَةُ الدُّبّ) زعرور است

(ابراهیم بن یحیی شَجَرِي) بدای نسبت شیخ است مر بخاری را * وابو السعادات هبة الله بن علي بن شَجَرِيّ علوي نحوي عراق است

(حُرُوف شَجَرِيَّة) سه حروف است مجموع در شضج

(شَجِر) کعنب درخت با تنه وهرچه ساق دارد از نبات شَيَر بالیاء مثله

(اَرْض شَجِرَةٌ) کفرحة زمین دارنده درخت بالیه

(وادٍ اَشْجَرُ) رود بار بسيار درخت * و
(هذا المكان اَشْجَرُ مِنه) يعني زياده
تر است ازان از روي درخت * و
(كذا هذه الارض اَشْجَرُ من هذه) اي
اَكْثَرُ منها شَجَرًا
(شَاجِرٌ) بازدارنده وحتي روزگار
(شَوَاجِرُ) جمع * و (رِمَاحٌ
شَوَاجِرُ) نيزهاي مختلف بعض
آن در بعض درآمده *
(شَجْرَاءُ) كصحراء درخت هرچه
ساق دارد از نبات * (وارض شَجْرَاءُ)
زمين درخت ناك واحد وجمع در وي
يكسان است * وقيل هو جمع واحده
شَجَرَةٌ كقصبة وقصباء وطرفة وطرفاء
(شِجَار) ككتاب ويفتح چوب هودة
يا مركبي است بي پوشش كوچك
از هودة * وكجاوه * شُجُر ككتب جمع
* وبالكسر يعني ان تخت كه بدان
تخت را استوار كنند و ميخ پايه آن
و سترمن در چوب جاه وداغي است
مر شتر را و چوبيكه در دهان بزغاله
كهنند تا شير نمكد و موضعي است * و
نيز شِجَار نام شاعري از كنده
(شَجِير) كامير شمشير وغريب
و بيكانه از مرد مرا شتر وتير قداح

بيكانه در آورده اي آن كه از ان چوب
نباشد ويار وهمكاره * (وادٍ شَجِيرٌ)
رود بار بسيار درخت
(ارض شَجِيرَةٌ) زمين درخت
ناك
(عُلاثَةُ بْنُ شَجَّار) ككتان صحابي
است * وابو شَجَّار عبد الحكم
بن عبد الله بن شَجَّار محدث
(مِشْجَر) كمنبر سه پايه كه بران متاع
ودخت اندازند وسه پايه كازر وچوب
هودة يا مركبي است كوچك از هودة
كه پوشش ندارد وكجاوه ويفتح
وشتر كه درخت چرا كند مَشَاجِر
جمع
(مَشْجَر) بالفتح رويدن كاه درخت
وكجاوه ويكسر
(مَشْجَرَة) بالفتح درختستان
(ن) شَجَرَ بَيْنَهُمُ الْاَمْرُ شُجُورًا)
خلاف افتاد ميان قوم در ان كار و
مختلف فيه كرديد * وشَجَرَ الشَّيْءَ
شَجْرًا) بربست آن را * وشَجَرَ
الرجلَ عَنِ الْاَمْرِ) بركردانيد
مرد را ازان كار وبيك سو كرد وباز
داشت وراند آن را * وشَجَرَ فَمَه)
واكرد دهان را * وشَجَرَ الدَّابَّةَ)

يلكام زده ستور را تا بهانيد وبهمين وجه
كند * وشَجَرَ البيتَ) ستون نهاد
خانه را * وشَجَرَ الشَّجَرَ) برو آشت
شاخهاي فرو هشته آن را * وشَجَرَه
بالرمح) به نيزه بزد او را * وشَجَرَ
الشيءَ) بر سه پايه افكند آن چيز را
(س) شَجِرَ) بسيار كرديد درخت
آن
(وادٍ مُشْجِرٌ) كمحسن رودبار
بسيار درخت
(اَشْجَرَتِ الْاَرْض) رويانيد
درخت را
(مُشَجَّر) كمعظم جامه منقش بشاخ
وبرك وجز آن وانچه بر صنعت شجر
باشد
(تَشْجِير) منقش كردن بدرختان
* وتَشْجِيرُ النَّخْلِ) بالاي شاخ
نهادن خوشه خرما بن را تا شكسته
نكردد
(شَاجَرَ الْمَالُ) درخت چرانيد
شتران را يا عام است * وشَاجَرَ
فلانًا) منازعت كرد او را
(اِشْتِجَار) منازعت كردن ودركرو
باهم زدمت راستون زنخ كردن
ازاندیشه ورفتن خواب از غم

ور ترسیدن چشم کسی را و نخفتن بعض ان
نیز مادر آمدن بعض آن در بعض
ومنه الحدیث یتشجرون اشتجار
اطباق الرأس ای یشتبکون فی الفتنة
والحراب شبکت عظام الرأس
(تَشاجُر) منازعت و خلاف کردن
و گروه با هم و بر یکدیگر نیزه زدن
و چریدن شتر و تمام گیاه را بخوردن
و رسیدن درخت و در آمدن چیزی
در چیزی .
(اِنْشِجار) رمیدن چشم کسی را و
بی خواب شدن

ش ج ع

(بَنُو شَجْع) بالفتح بطنی است از کلب
(شَجْعَة) بالفتح شتر بچه که مادرش
آن را ناقص خلقت زاده باشد
(بَنُو شِجْع) بالکسر بطنی است
از کنانه و آن جد حارث بن عوف
صحابی است
(شُجْعَة) بالضم و بفتحتین لاغر
بی دل عاجز
(شَجِع) ککتف دلاور زهره دل
در شدت و در سختی جنگ و جز آن
شُجَع کعنب مثله * و شتر دیوانه *
رجل شَجِعُ القَوائم سبک ترسبک

دست و پا در رفتن
(شَجِعَة) کفرحة زن دلاور و پر دل
* و ناقة شَجِعَة شتر مادهٔ سبک دست
و پا در رفتن
(شَجَع) محرکة سبک بر داشتن
شتر دست و پای را در رفتن والفعل
من سمع * و درازی
(شُجُع) بضمتین ریشه ای درخت
و لگام چوبین که در جاهلیت
ساختندی
(شُجَاع) مثلثة دلیر و پر دل
در شدائد و مخاوف شَجَعَة مثلثة
و شَجَعَة محرکة و شِجَاع بالکسر
و شُجْعَان بالضم و الکسر جمع * و
نیز شُجَاع کغراب و کتاب مار یا
مار نر یا نوعی از مار کوچک
شِجْعَان بالکسر والضم جمع * و
مار شکم * و شجاع بن وهب صحابی
است * و مروان بن شُجَاع
از رواة حدیث است * و ابو بدر
شُجَاع بن الولید کوفی است
و بنهما رجل بث فراخ روایت قال
السفیان لیس بالکوفة اعبد من
شجاع بن الولید
(شَلجاعَة) بالتثلیث زن پر دل

و دلاور در شدت شِجَاع بالکسر
و شُجُع بضمتین جمع * و بَنُو
شُجَاعَة) بالضم بطنی است از عرب
* و نیز شَجَاعَة بالفتح پر دلی
و دلیری در مخاوف و شدائد للذکر
والانثی و خاص بالرجال
(اَشْجَع) پر دل و دلاور و مرد سبک
هر گول و شیر بیشه و زمانه و درازی
و نیک دراز و نوعی از مار و پیوند
بن انگشتان متصل به پی پشت
دست یا پی پشت دست از بند دست
تا بن انگشتان یا استخوان انگشتان زیر
پی پشت دست ملصق به بند دست
اِشْجَع بالکسر کاِصْبَع مثله فی الکل
اَشَاجِع جمع * و اَشْجَع بن رَیث
بن غطفان) پدر قبیله است * و
ابو سعید اَشْجَع) عبد الله بن
سعید محدث .
(شَجْعَاء) بالفتح زن پر دل و دلاور * و
ناقة شَجْعَاء) شتر مادهٔ سبک دست
و پا در رفتن
(شَجِیع) کامیر پر دل و دلاور
در خطرات و مخاوف شُجَعَاء
کامراء جمع شُجْعَان بالضم
مثله

(شَجِيعَة) كسفينة زن پر دل
ودلاور شَجَائِع جمع.
(مَشْجَع) كمقعد نيك ديوانه
(مَشْجَعَة) بالفتح نام مردى
(مَشْجُوع) مغلوب در شجاعت
(ك) شَجُعَ شَجَاعَةً) پر دلي
ودليري نمود در مخاوف
(ف) شَجَعَهُ) غالب آمد او را
بدليري
(تَشْجِيع) دلير كردن ودل دادن
كسى را وبشجاعت صفت كردن
(تَشَجُّع) بتكلف دليري نمودن

ش ج ع م

(شَجْعَم) بالفتح شير بيشه ودراز
بالا وكالبد انسان يا كردن او *
ميم زايد است ووزنش فعلم

ش ج غ

(شَيْجَغ) بالفتح سبك بردداشتن
متوردمست وپارا دررفتن من
الغزيري والصواب بالعين
(جملٌ اَشْجَغ) شتر پيش در آينده

ش ج م

(شَجَم) محركة هلاك
(شُجُم) بضمتين بلاهاى دراز وبلند

ش ج ن

(شَجْن) بالفتح راه وادي يا راه
در اعلاى وادي شُجُون جمع
(شُجْنَة) مثلثة شاخ از هر چيزى
(شِجْنَة) بالكسر يك شعبه از خوشة
انگور كه تمامة آن پخته باشد
وشكاف در كوه وموضعى است وزنها
وبيخهاى درخت در هم شده ويقال
بيني وبينه شِجْنَة رحم اى
قرابة مشتبكة وفي الحديث الرحم
شِجْنَة من الرحمن اى الرحم
مشتقة من الرحمن يعني انها
قرابة من الله مشتبكة كاشتباك
العروق * وشِجْنَة بن عطارد بن
عوف بن كعب بن زيد مناة است
(شَجَن) محركة غم واندوه و
شاخهاى درخت در هم آمده
وشعبة وشاخ از هر چيزى وشتر ماده
استوار خلقت درهم آمده اعضا
وحاجت هر چه باشد وهر جا كه باشد
شُجُون واَشْجَان جمع * ومنه
الحديث ذو شُجُون يعني انواع
فنون است واغراض دارد وپيچ در پيچ
است يا شاخها وشعبها دارد بعض
آن در بعض در آمده
(شاجِن) اندوهگين

(شَاجِنَة) راه اعلاى وادي يا راه
وادى ووادى درخت ناك شَوَاجِن
جمع
(شَوَاجِن) وادي است بزرگ
تن يا رضبة
(ن) شَجَنَتْهُ الحاجة شَجْنًا)
بالفتح بازداشت او را حاجت
از كارى * وشَجَنَهُ الاَمْرُ شَجْنًا
وشُجُونًا) اندوهگين كرد او را
كارى
(س ك) شَجِنَ شَجَنًا محركة
وشُجُونًا) بالضم اندوهگين شد
(اَشْجَنَهُ الاَمْرُ) اندوهگين كرد
او را كارى * واَشْجَنَ الكَرْمُ)
صاحب شجنه كرديد درخت انگور
(تَشَجَّنَ) بياد آورد * وتَشَجَّن
الشَّجَرُ) بهم درشد درخت.

ش ج و

(شَجْو) بالفتح حاجت واندوه
(شَجْوَة) بالفتح وادي است
(شَجَا) كعصا استخوان وجز آن
كه در گلو بماند وراه وي است ونام
جائي
(شَجِي) مشغول واندوهگين و
الياء مخففة وقد شددت في الشعر فان

نقام الحليون عن لبل الشجيينا *
ولقتني انلر رهناك ونام موضعی است
(شَجِوِيّ) بفتح جيم منسوب است
بموضع شجي مخفف چنانكه نمري
بموي نمر وا رئيا كرديد ويا الف
بدل شد وا و شد
(شَاجِي بن مُعلٍ) همشيرة است
و شاجي بن مُر حضرمي
(مَفَازَةٌ شَجْوَاء) بيابان سخت
گذار
(شَجِيَّة) كغنية موضعي است و
بالتخفيف نيز اندوهگين
(شَجَوجَى) بالقصر ويمد بيك
دراز پادراز سطبر استخوان يا دراز
پای يا دراز پشت کوتاه پا عقاب
فربه سطبر استخوان ومرغی است
ابلق سياه سپيد شجوجاة مونث
و باد پيوسته
(شَجَوجَاة) باد پيوسته وعقعق
ملده كه مرغی است ابلق
(مَشْجُوّ) اندوهناك
(ن) شَجَاه شَجْوًا) بالفتح
اندوهگين كرد او را شادمان وطرب ناك
ساخت از لغات اضداد است *
و (شَجَا بينهم) اختلاف ونزاع شد
ميان ايشان
(س) شَجِيَ بالعظم شَجًا)
غصه مند شد از استخوان * و (شَجِيَ
الغريم خصمه) بزفت آرزوی غريم *
و شَجِيَ شَجَاءَةً) اندوهگين شد
(أشجاه) اندوهگين کرد او را و
شادمان ضد است * ومغموم ساخت
وچيره شد بر وی ودرانده اگند
او را
(تَشَاجِي) اندوه وغوی شدن و
اندوهگين کردانيدن

باب الشين فصل الحاء

ش ح ب
(ف ن ك) شَحَبَ لونه شُحُوبًا
و شُحُوبَةً) برگرديد گونه او از
لاغری يا كبرسنگی يا از سفر *
شَحِبَ لونه) مجهولا كذلك * و
شَحَبَ الأرض) رنديد زمين را
به بيل.

ش ح ت ل
(شَحتَلَة) بالفتح انچه از يك بار
بركنده شده حاصل شود از موی و
مانند آن يقال اعطني شحتلة
من كل اي نتفة منه

ش ح ث
(شَحِيثًا) كلمه است سريانی كه
بدان کليد ان بی کليد گشاده كردد
(شَحَّاث) بمعنی شحّاذ غلط عوام
است

ش ح ج
(شَحِيج) کاميربانك زاغ واستر و
شتر مرغ شُحَاج كغراب و شَحَجَان
بالتحريك مثله
(طلحة بن شحّاج) كشداد محدث
است * و(بنات شحّاج) استرها
اما كوهر را مِشْحَج كمنبر و شحّاج
ککتان نيز گويند * و بنو شحّاج
در بطون اند از زيد
(ف ض) شَحَجَ الغراب شَحِيجًا
و شُحَاجًا) بانگ كرد زاغ وکلان
سال شد و درشت کردید بانگ آن
(اِمْتِشْحَاج) بانگ از زاغ
خواستن وآن انجا است که زاغان را
ممتشحجات مبنيا للمفعول هو انثى
اي امتشحجن تشحجن

ش ح ح
(شَحّ) مثلثة زفتی وآزمندی
(شِحّة) بالكسر حالتی که بدان بخيلی
کرده شود يقال ابرص في صحتيه
شِحَّتِهِ اي حالة التي يشح عليها

(شَحَاح) كسحاب رفت وآزمند و
زمين كه بى باران بسيار روان نكردد
وزندٌ شَحَاحٌ) آتش زنه كه آتش
ندهد * وماءٌ شَحَاحٌ آب اندك كه
زمين نپوشد * وابلٌ شَحَاحٌ)
شتران كم شير
(شَحِيحٌ) بخيل وحريص شِحَاح و
اَشِحَّةٌ واَشِحَّاءُ جمع * وفي الحديث
سُئل النبيّ صلّى الله عليه وسلّم اي
الصدقة افضل فقال ان تصدق وانت
شحيح صحيح تامل الغنى وتخشى
الفقر
(شَحِيحَةٌ) شتر كم شير شَحَائِحُ
جمع كذا في النسخة المصححة من
القاموس
(شَحْشَحٌ) بالفتح بخيل وحريص
وبيابان فراخ وپيوستكي ودوام
كننده بركارى وسادران وبدخوى
وخطيب بليغ ودلاور ومرد بسيار
رشك وزاغ بسيار بانك وزمين
كه بى باران بسيار روان نكردد وآنكه
با اندك باران روان شود از لغات
اضداد است وخرمسك ويقصر * وسنك
خوار سريع وشتاب ودراز از هر چيزى
(شَحْشَحَةٌ) برهيدن وبشتاب پريدن
مرغ وشتاب پريدن كي قطاة ومانند
آن وبانك ومركانك وبركردانيدن
شتر بانك را
(شَحْشَاحٌ) بخيل وحريص ودراز
ودوام كننده بر چيزى وبسيار
غيرت ورشك * وامرأةٌ شَحْشَاحٌ)
زن قوي كه در قوت وتوانائي به ردان
مانند
(شَحْشَحَانٌ) رفت وحريص ودراز
از هر چيزى ومرد بسيار رشك
(مُشَحْشَحٌ) كمُسَلسَل مرد كم خير
(من ن ض) شَحَحْتَ بِهِ وعَلَيْهِ
شُحًّا) زفتي كردي بروي وآزمندي
نمودي
(مُشَاحَّةٌ) با كسى بچيزى بخيلي
كردن ويعدى بعلى يقال هو يشاحّ
على فلانٍ اي يضن به * وخصومت
ومنه في صفته عليه السلام ليس
بفظٍّ ولا غليظٍ ولا صخّابٍ ولا فحّاشٍ
ولا عيّابٍ ولا مشاحٍّ اي لا مجادل
ولا مُنَاقش
(تَشَاحٌّ) مر ديكر حريصي كردن
بركارى تا فوت نشود يقال تشاحّ
الرجلان على الامر اي لا يريدان
ان يفوتهما

ش ح د
(شُحْدُودٌ) كعصفور مرد بدخوى
ش ح ذ
(شَاحِذٌ) كصاحب بطنى است
از همدان
(محمد بن ابي شِحَاذ) ككتاب
شاعر است ضبي
(شَحَذَانٌ) محركة نيك راننده و
مرد گرسنه زيرك ومبلغ در كار خود
(شَحَّاذٌ) كشداد ستيهنده وتيز كننده
وشَحَّاث بثا غلط است چنانكه گذشته
* وشَحَّاذ بن ابي الفتح) محدث
است
(مِشْحَاذ) بالكسر پشته فراخ
وزمين هموار فراخ وسركوه
(مِشْحَذٌ) كمنبر فسان وسخت
راننده
(ف) شَحَذَ السِّكِّينَ شَحْذًا)
بالفتح تيز كرد كارد را * وشَحَذَ
الْجُوعُ الْمَعِدَةَ) سخت شد گرسنگي
وسوخت معده را * وشَحَذَ الرَّجُلَ
راند آن مرد را * وشَحَذَهُ بِعَيْنِهِ
چشم زخم رسانيد آنرا * ونيز
شَحْذ) سخت راندن وخشم وخشم
گرفتن وستيهيدن در سؤال

ورنديدن و پوست باز كردن
(اشحان) تيز كردن كارد وما نند
آن [illegible]
(شحن السكين تشحينا) تيز كرد
كارد را شد للمبالغة
(مشاحنة) بر داشتن شتر ماده
دم را وقت آبستن پستر سخت
بتيج دادن آن را
(تشحن) راندن كسی را يقال تشحن
الرجل اذا طرده

ش ح ذ ف

(شحذوف) كعصفور تيز تند
از اسپ وجز آن

ش ح ر

(شحر) بالفتح دهان كشادن
والفعل من فتح وساحلی است ميان
عمان وعدن ويكسر والكسر لاكثرازان
ساحل است محمد بن معاذ محدث
وحال شحري ومحمد بن عمر اصغر
شاعر شحري و* بطن وادي وآب راهه
و نشان پشت ريش به شدة شتر
(ذو شحرين وليعة) با لكسر از
حميراست
(شحرة) بالكسر كرانهٔ تنك از رود
(شحور) بالفتح كقسور مرغی است
خوش آواز
(شحير) كاميرد رختی است
(شحرور) كعصفور بمعنی شحور
است

ش ح ز

(شحز) بالفتح جماع كردن والفعل
من فتح
(من) شحز) ترسيد وبيمناك
كرديد

ش ح ز ر

(مشحنزر) مرد آمادهٔ دشنام
مردم را يا آنكه اندك دشنام داده
باشد

ش ح س

(شحس) بالفتح درختی است
مانند درخت زيتون بري مكر آن
كه دراز تر است وچون كه بسيار
خشک است كمان از ان نمی سازند

ش ح س ر

(شحسار) بالفتح دراز

ش ح ص

(شحص) بالفتح ويحرك كوسپند
وجز آن كه از شير باز ايستد يستوي
فيه الواحد والجمع يقال ناقة شحص
ونوق شحص شحصاء يا ...
شحاصة وشحصة محركة مثله
* وكوسپند فربه وآنكه كاهی برآو
نر نجهيده باشد وكوسپند ناباردار
اشحاص وشحاص با لكسر
وشحص بلفظ واحد وشحصات
وشحص محركة جمع
(شحوص) كصبور ماده شتر لاغر
از تعب وماندكي
(اشحصه) در تعب انداخت او را
* ونيز اشحاص نفي كردن يقال
اشحصه عن المكان اذا اجلاه

ش ح ط

(شحط) بالفتح چوبكی كه نزديک
درخت رز نهند تا از زمين نكاهدارد
آن را وزمينی است مر طی را
(شحطة) بالفتح بيماری است كه
در سينهٔ شتر عارض شود ونشان
خراش كه بپهلو با بوران رسد
(شاحط) شهری است بيمن
(شوحط) بالفتح نوعی از درختان
كوهي كه از چوب وي كمان سازند
يا نوعی از درخت نبع يا شوحط
ونبع وشريان يكی است واختلاف
اسم حسب خوبی وبدی نكاه است
يعني آنكه بر سر كوه رويد نبع است

و آنکه در دامن کوه شریان و آنکه
در جای نشیب شوحط
(شَوْحَطَة) یک شوحط و اسپ
مادهٔ دراز
(شُوَاحِط) کعلابط قلعه‌ایست
بیمن و کوهی است نزدیک
هوازن میان مکه و مدینه * ویوم
شُوَاحِط) روزی است از روزهای
عرب بردهی است بصنعاء
(شِيْحَاط) بالکسر دهی است بطائف
و مذکور است در س ح ط
(مِشْحَط) کمنبر چوبکی که نزدیک
درخت رز نهند تا بر زمین نرود
(ف) شَحَط شَحْطاً) بالفتح
والتحریک و شُحُوطاً و مَشْحَطاً
دور شد * وشَحَطَ الشَّرَابَ) تنک
کرد مزاج آن را * وشَحَطَ الجَمَلَ)
ذبح کرد شتر را و بالسین اعلی *
وشَحَطَ الْبَعِيرُ فِي السَّوْمِ)
بنهایت قیمت خود رسید شتر
یا دور شد از حق و درگذشت از مرتبهٔ
خود * وشَحَطَ فُلَانًا) سبقت نمود
از وی و دور شد از آن * وشَحَطَ
الْحَبَلَةَ) چوبی را در پهلوی بیخ
رز نهاد تا بدان بر را در پیچ خود
بر آید * وشَحَطَ الْإِنَاءَ)
پر کرد آوند را * وشَحَطَ فُلَانٌ)
رنج زد * وشَحَطَ الطَّائِرُ) بانک
کرد مرغ * وشَحَطَتِ الْعَقْرَبُ
إِيَّاهُ) نیش زد کژدم اورا * وشَحَطَ
اللَّبَنَ) آمیار کرد آب شیر را *
وشَحَطَ رَجَائَهُ شَحْطًا) برید
امید اورا * و نیز شَحْط وشُحُوط)
سرکین افکندن مرغ و طپیدن
کشته در خون
(س) شَحِطَ شَحَطاً) محرکة
دور شد * وشَحِطَ الْبَعِيرُ فِي
السَّوْمِ) درگذشت از مرتبهٔ
خود یا بنهایت قیمت رسید لغة
فی الفتح
(إِشْحَاط) دور کردن
(شَحَّطَهُ تَشْحِيطًا) در خون
طپانیدن آن را
(تَشَحَّطَ الْوَلَدُ فِي السَّلَى)
جنبید بچه در سلا * و نیز تَشَحُّط)
طپیدن کشته در خون صلته بالباء
يُقَالُ تَشَحَّطَ الْقَتِيلُ بِدَمِهِ

ش ح ظ ر

(مُشْحَنْظِر) مبنیا للفاعل مرد
بر آمده چشم بزرک

ش ح ف

(شَحْف) بالفتح باز کردن پوست
را از چیزی لغت یمانی است
والفعل من فتح

ش ح ك

(شِحَاك) بالکسر چوبی است که
در دهان بره و بزغاله در عرض کنند
تا شیر نمکد یقال شَحَكَ الْجَدْيَ كفتح
اي جَعَلَ فِي فِيهِ الشِّحَاكَ

ش ح ل

(شَحْوَل) بالفتح کجرول مرد
دراز پا
(ثَابِتُ بنِ مِشْحَل) کمنبر تابعی
است

ش ح م

(شَحْم) بالفتح پیه و يُقَالُ لَقِيتُهُ
بِشَحْمِ) كُلَاهُ) یعنی ملاقات کردیم
او را در حال نشاط وی
(شَحْمَة) بالفتح پارهٔ از پیه و مِنْ
أَخَصِّ مِنَ الشَّحْمِ و مرغی است و بازی
است مر صربان را * وشَحْمَةُ
الْأَرْضِ) مار روغ سپید و کرمکی
است سپید یا آن خراطین است
* وقيل دُوَيْبَةٌ كثيرة الأرجل اذا مسها
الإنسان تجمعت مثل الخرزة * و

قال مرمص انها دابة صغيرة طيبة الريح لا يحرقها النار وتدخل من جانبه وتخرج من جانب ومن طلى بشحمها لم تضره ولو دخل فيها * و (شحمة الاذن) نرمهٔ گوش ومنه في صفته صلى الله عليه وسلم لا يجاوز شعره شحمة اذنه * و (شحمة المرح) خطمي * و (شحمة الحنظل) پیه حنظل و آن چیزی باشد که در جوف آنست سوای دانه * و (شحمة الرمان) پیه انار و آن پوست تنک مانندی است زرد که بر پشت دانهٔ انار باشد * و (شحمة النخل) پیه خرما بن است * و (شحمة العين) سپیدی چشم که با سیاهی بود * و (ابو شحمة) عبد الرحمن بن عمر بن الخطاب رضي الله عنه * و عباس بن محمد بن ابي شحمة محدث

(شحم) ککتف پیه خوار و آزمند پیه و انکور کم آب

(شاحم) پیه خوراننده و پیه فروش و پیه دارنده

(رجل شحيم) کامیر مرد فربه

(شحمي) کجهني منسوب است بسوی شحيم بن مرة

(شحام) کشداد پیه فروش

(ك) (شحم شحامة) فربه کردیدن

(س) (شحم الرجل شحما) بالتحریک پیه خوار شد مرد و آزمند پیه خوردن کردید

(ف) (شحمه) پیه خورانید و پیه داد آن را * و (شحم الاديم) پیه اندود پوست را

(مشحم) کمحدث پیه بسیار خورنده و پیه بسیار دارنده در خانه و صاحب شتران فربه

ش ح ن

(شحنة) بالکسر آنقدر از کیاه که ستوران را یک شب و روز کفایت کند و آنکه ضبط مدینه و نگاهداشت آن را از طرف سلطان بدو باشد و کینه و دشمنی و جماعت اسپان یا بقدر کفایت از آن يقال بالبلد شحنة من الخيل اي رابطة

(شاحن) بر يقال مركب شاحن اي مشحون كتاتم بمعني مكتوم

(شحناء) بالفتح والمد دشمني

(ف) (شحن السفينة شحنا) بالفتح پر کرد کشتی را و كذا شحن المدينة بالخيل بمعني پر کرد مدینه را با اسپان * و (شحنه) راند آن را و دور کرد * و (شحنت الكلاب) دور راندند شکار را و صید نکردند و این معنی از نصر و سمع نیز مسموع است

(س) (شحن عليه شحنا) کینه ور زید بروی

(اشحن المدينة بالخيل) پر کرد شهر را با اسپان * و (اشحن الصبي) آماده گریستن شد کودک * و (اشحن السيف) در نیام کرد شمشیر را و نیز برهنه کرد و آن از لغات اضداد است * و (اشحن له بسهم) آماده شد تا سر کند تیر را برای او

(مشاحن) دشمن و در حدیث بمعنی مبتدع و تارک جماعت است

(مشاحنة) بغض و عداوت نمودن

(مشحن) کمطمئن مرد خشمگین

ش ح و

(شحا) کعصا فراخ از هر چیزی و آبی است

(شحوة) بالفتح کام يقال فرس بعيد الشحوة اي الخطوة

(شَاحِي) کشاده دهان ويقال
جاءَ الْخَيلُ شَوَاحِيَ يعني دهان
کشاده آمدند اسپان
(شَحْوَاء) بالفتح والمد چاه فراخ
(ن) شَحَا الفمَ شَحْواً وَشَحاً)
بازکرد دهان را پس بازشد لازم
است ومتعدي
(اِشْحَاء) بازکردن دهان را
(تَشَحِّي عَلَيْه) گشاد وفراخ کرد
زبان را دران

ش ح ي

(س) شَحِيَ شَحْياً) لغت است
در شَحَا شَحْواً

باب الشين فصل الخاء

ش خ ب

(شَخْب) بالفتح ويضم آنچه بيايد
کشيدن پستان فرود آيد از شير
وقت دوشيدن * وفي المثل شُخْبٌ
في الإناءِ وشُخْبٌ في الأرضِ يعني
گاهي خطا مي کند وگاهي صواب *
ونيز شَخْب بالفتح خون
(شُخْبَة) بالضم يک دفعه از شير
شِخَاب جمع * يا شيري که وقت
دوشيدن از پستان تا شود وقته
برمثال خط ممتد باشد ويضم ي

دهارا است
(شَخَب) محركة قلعه ايست
(شِخَاب) بالكسر شير تازه
(أُشْخُوب) بالضم بانگ شير
در دوشيدن ويقال إنّها لَأُشْخُوبُ
الأَحَالِيل
(شُنْخُوب) بالضم سر کوه شُنْخُوبَة
مثله شَنَاخِيب جمع والنون
زائدة
(ف ن) شَخَبَ اللَّبَنَ شَخْباً)
بالفتح دوشيد شير را
(اِنْشِخَاب) دوشيده شدن شير
يقال شَخَبَ اللَّبَنَ فانْشَخَبَ * و
روان شدن يقال اِنْشَخَبَ عِرْقُهُ
دَماً اي انفجر

ش خ ت

(شَخْت) بالفتح باريک از هرچيزي
وضعيف نه از لاغري وتحرك شِخَات
بالكسر جمع
(شَخِيت) کامير غبار بالا برآمده
وباريک اندام
(شِخِّيت) کسكيت غبار بالا برآمده
شِخْتِيت بالكسر مثله
(ك) شَخُتَ شُخُوتَةً) باريک
اندام گرديد شَخْت بالفتح

شَخِيت کريم لغت است از آن
(تَشْخِيت) رمانيدن

ش خ خ

(شَخّ) بالفتح کميز وآواز آن
(ض) شَخَّ في نَوْمِهِ شَخّاً)
خرخر کرد درخواب * وشَخَّ بِبَوْلِهِ
شَخِيخاً) بآواز آورد کميز را ودراز
کرد و در راند آنرا * وشَخَّتْ
رِجْلُهُ دَماً) روان شد خون از پاي او
(شَخْشَخ شَخْشَخَةً) کشيده و
دراز شد * ونيز شَخْشَخَة بانگ
سلاح وبانگ جامه نو وبانگ کاغذ
وبرداشتن شتر ماده نشسته سينه را
* ويقال إنّه لَشَخْشَاخٌ بِالْبَوْلِ
يعني بلند کننده ودور اندازنده کميز
است

ش خ د ب

(شُخْدُب) بالضم کقنفذ جانوري
است از حشرات ارض شَخَادِب
جمع

ش خ د د

(شَخْدَد) کجعفر نام مردي

ش خ ذ

(أَشْخَذَ الْكَلْبَ إشْخَاذاً)
بر آغالانيد سگ را

ش خ ذ ر

(شَخذَر) کجعفر نام مردی یا آن

بلاد ال ابیه [illegible]

ش خ ر

(شَخر) بالفتح بانگ اسپ و آواز

دهان آن و بلند کردن خر و مانند

آن از بینی شَخیر مثله والفعل من

ضرب * وانچه برافتد از کوه و

(شَخرُ الشَّبابِ) اول جوانی * و

(شَخرُ الرَّحلِ) جای بر نشستن

راکب از پالان که ما بین کوهه پالان

ود نباله آن است

(الشَّخر) بالفتح درختی است

(شَخیر) کامیر آواز از گلو یا آواز بینی

و بانگ اسپ یا آواز دهان اسپ

(شِخّیر) کسکیت مرد بسیار آواز

از بینی * وشریح بن شِخّیر حضرمی

* وعبد الله بن شِخّیر صحابی * و

یزید بن شِخّیر از رواة حدیث

است * ومطرف بن عبد الله بن

شخیر از اعبد مردم و افضل ایشان

در وقت خود

(ن) (شَخرُ الأَمتِ) شکافت است را

* وشَخرُ البَعیرِ ملقی الغرارة)

پریشان رنج را که دانچه در غراره باشد

(تَشخیر) کلیم از جهت ستور

بر کرفتن از جهت رحاله بستن و

خوشه خرما و مانند آن را بر شاخ او

نهادن تا شکسته نگردد

ش خ ز

(شَخز) بالفتح بی آرامی و بی آرام

کردن و در مشقت و رنج انداختن

و نیزه زدن و کور کردن و بر انگالانیدن

قوم را بر فساد و نزاع

(تَشاخُز) اختلاف و خصومت

افتادن میان قوم

ش خ ز ب

(شَخزَب) کجعفر درشت و سخت

شُخازب کعلابط مثله

ش خ س

(شَخس) بالفتح بی آرامی و اختلاف

کردن و بی آرام نمودن و واکردن

خردهان خود را وقت خمیازه والفعل

من فتح

(امر شَخیس) کامیر کار متفرق

و پریشان * ومنطق شَخیس)

کلام متفاوت

(اَشخَس فی المَنطِقِ) ترش

روئی کرد در سخن * واَشخَس

فلانا بامره) غیبت کرد او را

(شاخَسَ الشِّعابُ الصَّدعَ)

کج کرد کام در دوز شکاف را پس

التیام نپذیرفت

(تَشاخَسَت اَسنانُه) پسا پیش

شدند دندانهای او و ریخته شدند

بعض آن از پیری * ونیز تَشاخُس)

اختلاف و خصومت و فساد افتادن

میان قوم و کشادن خردهان

خود را وقت خمیازه و تباه و پریشان

شدن کار و دو پاره شدن سر از ضرب

و ماننده آن کزشدن

ش خ ش

(عن ابن القطاع شَخش)

بالفتح ریزهای برمع رآن سنگی

است نرم

ش خ ص

(شَخص) بالفتح کالبد مردم

وجز آن وتن اَشخُص وشُخوص

واَشخاص جمع

(شاخِص) مسافر ومنه الحدیث

فلم یزل شاخصاً فی سبیل الله * و

سهمٌ شاخِص) تیرکه از بالای

نشانه در گذرد نعت است مر اشخاص

یا مجرد را

(شَخیص) کامیر تنار شخیصة

مونث * ومهتر ومهين درشت
(ف) شَخَصَ شُخُوصًا) بلند
برآمد * وشَخَصَ رَاسَهُ) برداشت
سر را * وشَخَصَ بَصَرَهُ) راكرد چشم را
ورا داشت وبرهم نزد آن را
وبلند كرد نگاه را * وشَخَصَ مِن
بَلَدٍ اِلى بَلَدٍ) از شهرى بشهرى
رفت * وشَخَصَ الجُرحُ) كفاده
شد وورم كرد زخم * وشَخَصَ
السَّهْمُ) در گذشت تير از بالای
نشانه * وشَخَصَتْ عَيْنُهُ) بازماند
چشم او * وشَخَصَ النَّجْمُ) بالا
برآمد ستاره * وشَخَصَتِ اللُّقْمَةُ)
بلند شد سخن بسوى حنك اعلا
وگاهى از روى خلقت باشد كه وقت
بحرف زدن سخن او بسوى حنك بالا
ارتفاع پذيرد وصاحبش برخفض
آن نتواند * وشُخِصَ بِهِ) مجهولا
امرى رسيد او را كه بى آرام وبى قرار
كرد انيد
(ك) شَخُصَ شَخْصًا) تناور شد
(اِشْخَاص) بى آرام كردن وازجاى
بركندن وبردن ورميدن وقت
سفر وغيبت كردن كسى را ويعدى
بالباء وگذشتن تير از بالاى نشانه

وازجاى بجاى آوردن غريم را
(مُتَشَاخِص) كار مختلف و
متفاوت
(تَشَخُّص) جدا از ممتاز شدن

ش خ ف

(شُخْف) بالفتح آواز شير وقت
دوشيدن
(شِخَاف) ككتاب شهر لغت صحيح
است

ش خ ل

(شَخْل) بالفتح دوست يا كودك
نوجوان كه با تو دوستى دارد يا عام
است من التخليل
(شَخِيل) كاميرد دوست نوجوان
يا عام است
(مِشْخَل) بالكسر پالونه مِشْخَلَة
بالتاء مثله
(ف) شَخَلَ الشَّرَابَ شَخْلًا)
بالفتح پالود شراب را * وشَخَلَ
النَّاقَةَ) دوشيد شتر ماده را
(مُشَاخَلَة) با كسى دوستى خالص
داشتن

ش خ ل ب

(مَشْخَلَبَة) بالفتح مهرهٔ سپيد
كه بعلو لوها ماند يا زيورى است كه
از ليف خرما و مهرهٔ ها زنند وگاهى
دختران را كه اين زيور دارند هم
مَشْخَلَبَة گويند كلمهٔ عراقى است
وهرين بنا چيزى نيامده

ش خ م

(شُخُم) بضمتين بقل دارند گاهى
بينى از بوى خوش يا ناخوش
(شَعْرٌ اَشْخَمُ) موى سپيد * و
رَوْضٌ اَشْخَمُ) مرغزار بى گياه
* وحِمَارٌ اَشْخَمُ) خر يزه رنگ
وآن نيك سياه بودن روى و پشت
آن است نسبت به رنگ سائر بدن
(ض ك س) شَخِمَ الطَّعَامُ
شَخْمًا) تباه شد طعام
(اَشْخَمَ اللَّبَنُ) بوى بركردانيد
شير
(شَخَّمَ الطَّعَامَ تَشْخِيمًا) تباه كرد
طعام را
(اِشْخِيمَام) آميخته شدن گياه
تر بگياه خشك يقال اِشْخَامَّ النَّبتُ
اِذَا اخْتَلَطَ النَّبْتُ الرَّطْبُ بِالْيَابِسِ

ش خ ن

(شَيْخُون) بالفتح پير
(مُشْخَثِنٌ) خشكيدن لغة في
الْمُخْثِين

ش ذ ع ر

(شَذَعا) كعصا شوره زار

باب الشين فصل الدال

ش د ح

(شُدْحَة) بالضم فراخي يقال
انّ عنه شُدْحَةً اي سعة
(كَلأٌ شادِحٌ) گياء فراخ
(اَشْدَح) بالفتح فراخ‌تر هر چيزى
(ناقة شَوْدَحٌ) بالفتح مادهٔ شتر
دراز بر روى زمين
(مَشْدَح) بالفتح فرج زن
(ف ف) شَدَحَ شَدْحًا) بالفتح
فربه شد
(مُشْتَدَح) مبنيا للمفعول
فراخي
(اِنْشِداح) مرد رهاى كشاده داشته
بشان خفتن

ش د خ

(شَدْخ) بالفتح سر شكستن و شكستن
هر چيز تر يا تهى يا خشك و هر چه
ميان كاواك باشد والفعل من فتح و
[illegible] وفراخ شدن سپيدى روى اسب
يقال شَدَخَت الغرة اذا انتشرت في
الوجه و هو مشدخ رسيد [illegible] چيزى
يقال لكل شيء [illegible]

* و رها سپر كردن چيزى را و باطل
نمودن
(شَدْخَة) بالفتح گياه تر و
نازك و تر
(شَدَخ) معركة بچهٔ نا تمام كه
از شكم مادر افتد
(اَشْدَخ) بالفتح فيروزيه * و فرس
اَشْدَخ) اسپ سپيد روى *
شَدْخاءُ مؤنث
(شادِخ) كودك و جوان و ريزهٔ
نازك و تر و تازه * و امر شادِخٌ
كار نا راست و مايل از توسط و
اعتدال
(شادِخَة) سپيدى فراخ روى
(شُداخ) بالضم والتخفيف و شُدّاخ
كرمان و يفتح لقب يعمر بن عوف
ليثي بن كنانه يكى از حكماء عرب
بدان جهت كه ميان قُضاعة و قُصَيّ
در امر كعبه حكم بود و كشت و خون
بسيار شد بحق خون قضاعه را باطل
و رها سپر كرد و حكم بخانه كعبه براى
قصيّ فرمود
(اَشْداخ) نامه‌اى است بحقيق مدينه
(مِشْدَخ) كمعظم غوره خرما كه
در [illegible] تر نهاده شود تا بشكند و

سر ذبريده كردن و نيم شكسته شد
* و يقال راس مشدوخ و روس
مُشدّخة و بريدن نكاه از كردن
(تَشْدِيخ) سر شكستن شدد للمبالغة
* و غوره خرما را تر نهادن تا شكسته
گردد
(تَشَدُّخ) شكسته شدن
(اِنْشِداخ) شكسته شدن ميانه
كاواك يا تمام است

ش د د

(شَدّ) بالفتح دويدن و بالا بر آمدن
آفتاب و روز و قوت دادن و استوار
كردن چيزى را و حمله كردن
بر كسى والفعل من نصر و ضرب *
و اراده نمودن و سخت شدن چيزى
والفعل من ضرب * و شَدّ المئزر
كنايه از پرهيز نمودن از زنان و
كوشش نمودن بكار است * و شَدّ
النهار وقت ارتفاعه و علوه
(شَدّة) بالفتح يك بار حمله كردن
در جنگ
(شِدَّة) بالكسر سختى اسم است
اشتداد را * و قحط
(اَشُدّ) بالفتح يا آشُدّ نام
[illegible]

ابو الاشدّ) ازدليران عرب است
اسمه سنان بن خالد بن الاشدّ
و ابو الاشدّ سلمي) محدث
است يا آن بسين است * و يقال
ايشدّ لقد كان كذا او اشدّ مخففة اى
اشهد يعني گواه ام
(اَشُدّ) بشين مضموم وگاهى همزه
را هم ضمه دهند قوت وتوانائي و
منه قوله تعالى حتى يبلغ اشدّه و
هو ما بين ثماني عشرة سنة الى
ثلثين واحد جاء على بناء الجمع
كآنك ولا نظير لهما او جمع لا واحد
له من لفظه او واحده شدّة بالكسر
قال سيبويه وهو حسن المعنى يقال
بلغ الغلام شدّته مع ان فعلة لا
يجمع على افعل او شدّ ككلب و
اكلب او شدّ كذئب واذؤب و
ماهما بمسموعين بل قياس * و
يضاف الى المفرد والجمع فيقال
بلغ اشدّه وبلغوا اشدّهم
(شَدِيد) دلاور وبخيل وشير بيشه
ونام مولاى ابو بكر رضي الله عنه * و
شديد بن قيس) محدث است
ونيز شديد سخت وتوانا
(حروف شديدة) مشهور...

است اجل كتقطب
(شُدَيْد) كزبير شاعري است
(شدّاد) ككتان نام مردى * و
ابو يعلى شداد بن اوس بن ثابت صحابى
است انصاري پسر برادر حسان بن
ثابت * وشداد بن معقل تابعي وكذا
عبد الله بن شداد بن الهاد وجامع بن
شداد
(اِشداد) صاحب ستور سخت شدن
وقوت دادن كسى را
(تشديد) قوت دادن وگران نمودن
خلاف تخفيف وسخت احتراز كردن
از كميز يقال شدّد في بوله اى بالغ في
الاحتراز عنه
(مُشادّة) سختي نمودن در چيزى
ومنه لن يشادّ الدين احد الا غلبه
(اِشتداد) سخت وقوي واستوار شدن
ودويدن وبالا بر آمدن روز
(مُتشدّد) زفت وبخيل
(تشدّد) سختي نمودن در چيزى و
سخت ودشوار ايستادن كارى

ش د ف

(شَدْفة من الليل) بالفتح وبضم
تاريكي شب
(شُدْفة) بالضم پاره از شب واز
هر چيزى
(شَدَف) بالتحريك كالبد واهال
ميين بد بن بمعنى خطا است
شُدُوف جمع * وكجى رخسار
شادماني وفربهي كي والفعل من سمع
وبزرگي وظلمت وتاريكي
(شَدِف) ككتف دراز بالا بر رك
سبك وشتاب جهنده
(اَشدف) دشوار وسخت وتنگ
روزي واسپ مائل بيك جانب از
تعب ومشقت وشتر دراز كشيده
تن از نشاط در رفتن ومرد كج رخسار
واسپ بزرگ تن
(شَدْفاء) بالفتح زن كج رخسار و
كمان كج فارسي شُدُف ككتب جمع
(ض) شَدَفه شَدْفا) پاره پاره
كرد آن را
(اَشدف الليل) تاريك شد شب
(قوس متشادفة) كمان كج

ش د ق

(شِدْق) بالكسر وبفتح كنج دهان
از جانب باطن رخسار وهردو جانبه
بر وفبا زو مرغ كناره دهان آشدق
[illegible]

(خطيب اشدق ... وكلم كشاده
شُدْق جمع
(امرأة شدقاء ... كام كشاده
شُدْق جمع
(شِدْقِيق) كلمير هر دو كنارهٔ رود
(شُدَيق) كزبير وادي است
(مُتَشَدِّق) بتكلف فصاحت نماينده و فسوس كننده مردم را
(تَشَدُّق) بتكلف فصاحت نمودن

ش د ق م

(شَدْقَم) كجعفر شير بيشه و فراخ كنج دهان و كشني بود نعمان بن منذر را * ابل شَدْقَمِيَّات شتران منسوب بدان كشن و رجل شَدْقَم مرد فصيح
(شُدَاقِم) كعلابط شير بيشه و فراخ كنج دهان

ش د ك ن

(شَوْدَكَان) با لفتح دام صياد و آلات سلاح

ش د ك

(شَادَك) كهاجر پدر يزيد سجستاني محدث

ش د ل

(شُدَيْل) صاحب اعلام است * و محمد بن شاذل بن علي نيشابوري صاحب اسحق بن راهويه است
(شَاذِلَة) دهي است بمغرب يا آن بلد ال است از آن ده است سيد ابوالحسن شاذلي استاذ گروه شاذِلِيَّة صوفيّة اسكندريّة و فيهم يقول ابو العبّاس عطاء * تمسّك بحبّ الشاذليّة تلق ما * تروم فحقّق ذاك منهم وحصّل * ولا تعدون عيناك عنهم فانّهم * شموس هدى في اعين المتأمّل *

ش د ن

(شَدَن) با لفتح درختي است شكوفهٔ آن مانند شكوفهٔ ياسمين و موضعي است بيمن و يحرك
(شَادِن) آهو برهٔ مستغني از مادر
(شَدَنِيَّات) معركة شتران منسوب بسوي شدن كه دهي است يا موضعي بيمن يا شتري مسمي بشدن معركه
(مَشْدُونَة) دختر نوجوان
(ن) شَدَنَ الظَّبْيُ شُدُوناً قوت گرفت آهو بره و شاخ برآورد و بي نياز شد از مادر و برين قياس است بچه جانوران صاحب ظلف و صاحب خف و صاحب سم
(مُشْدِن) كمحسن آهو ماده كه بچه اش قوت گرفته باشد مَشَادِن و مَشَادِين جمع
(اَشْدَنَتِ الظَّبْيَةُ) صاحب بچهٔ توانا شد آهو ماده

ش د ن ج

(شَادَنَج) بفتح دال و نون معرب شادنه و بندالدم و آن را حجر الدم نيز گويند و آن سنگي است نرم كوچك على شبه الشكل جهت اسهال دموي و قرحهٔ امعاء و زحير و سل نافع

ش د ه

(شَدْه) با لفتح و يضم و يحرك بي خودي و دهشت
(شُدَاه) كغراب بيخودي و بي هوشي
(مَشَادِه) مشغله ها و كارهاي بازدارنده و بيخود كننده
(مَشْدُوه) بيخود و سرگشته
(ف) شَدَهَهُ شَدْهاً شكست سر او را * و شَدَهَ فلاناً بي خود كرد او را * و شُدِهَ مجهولا بيخود كرديد و متحير و باز داشته شد
(اِشْدَاه) بي خود كردانيدن
(اِشْتِدَاه) بي خود كرديد و متحير شد

وبازماند

ش ذ و

(شَذْو) بالفتح اندك از هر چيزي و قطعه و جانب
(شَذًا) كعصا بقيهٔ قوت و طرفي از ان و حد هر چيزي بر كرمي و جنك
(شَادِي) راننده و شعر خواننده و آنكه بعض از ادب آموخته باشد و قصد كننده و سرود كوى
(شَذْوَان) بالفتح موضعي است
(ن) شَذَا الإِبِلَ شَذْوًا) بالفتح راند شتران را * وشَذَا الشِّعْرَ) خواند شعر را يا سرائيد * وشَذَا الأَدَبَ) آموخت بعض علم ادب را وحاصل كرد * وشَذَا اشْذُوَةً) قصد كرد قصد او را * وشَذَا فُلَانٌ فُلَانًا) تشبيه داد او را بوي
(اِشْذَاء) در فن سرود ماهر شدن يقال اشذى فلان اذا صار رفاعا مجيدا

باب الشين فصل الذال

ش ذ ب

(شَذَب) محركة پارهاى درخت يا پوست آن و بند آب و بقيهٔ كياه و مانند آن و درختها نها قداشه و جز آن و پوستها و شاخهاى پراكنده از درخت كه آن را ببرند شَذَبَة يكي اَشْذَاب جمع
(رجلٌ شَذِبُ العُرُوقِ) ككتف مرد ظاهر عروق و ركها
(شَاذِب) دور شونده از جاى خود و تنها مايوس از رستكارى خويش
(شَوْذَب) بالفتح دراز يا لا نيكو خوى و اسپ دراز خانه * وذو الشَّوْذَب) لقب بادشاهى
(مِشْذَب) كمنبر داسى كه بدان حشاوه كنند
(ن ض) شَذَبَ اللِّحَاءَ شَذْبًا) بازكرد پوست درخت را * وشَذَبَ الشَّجَرَ) حشاوه كرد درخت را * و شَذَبَ عَنْهُ) راند و دفع كرد از ان * وشَذَبَ الشَّيْءَ) بريد آن را
(مُشَذَّب) كمعظم درخت حشاوه كرده و هر ما بن دراز * و مرد نيك دراز بالا نيكو خوى و اسپ دراز خانه
(شَذَّبَ اللِّحَاءَ تَشْذِيبًا) بازكرد پوست درخت را * و نيز تَشْذِيب) راندن و دفع كردن و حشاوه كردن درخت را و كار و تراشيدن از درختها و متفرق كردن و پريشان كردن و پوست باز كردن
(تَشَذَّبُوا) پريشان و متفرق شدند

ش ذ ح

(شَوْذَح) بالفتح مادهٔ شتر دراز برزمين يا آن بدال است

ش ذ خ

(شَاذِيَاخ) بكسر دال نام نيشاپور و دهي است بمرو

ش ذ ف

(شُذْحُوف) تيز و تند از هر چيزي لغت است در شحذوف

ش ذ ذ

(شَذّ) بالفتح بكمك سك يا آن شذ است كعصا
(شَاذُّ بْنُ فَيَّاض) محدث است * و كذا شاذ بن يحيى * و نام ابن فياض هلال است
(شُذَّاذ) كرمان اندك و كم شدد از مردم و مردم اجنبيه كه از ان قبيله نباشند و نيز خانهٔ او شاید دران قبيله نبود
(شَذَّان) بالفتح والضم و بكسر چيزهاى پراكنده و جز آن

١١ (شَذَآنِ) با لکسر کنار
دشتی

(رض) شَذَّ شَذًّا وشُذُوذًا) تنها ونادر وغریب شد وپراکنده ویک یک گردید * وشَذَّهُ هو کمدّه تنها وغریب کرد آن را لازم است ومتعدی

(اَشَذَّهُ) تنها ونادر کرد آن را * ونیز اِشْذَاذ سخن نادر گفتن یقال اَشَذَّ فلانٌ ای جاء بقولٍ شاذٍّ * واَشَذَّ الشَّیءَ) یکسو کرد آن را وبنهایت رسانید آن را

(شَذَّذَهُ) تنها ونادر کرد آن را

ش ذ ر

(شَذْر) بالفتح پارهای زر خالص ناگداخته که از معدن حاصل شود ومروارید ریزه یا شبه شَذْرَة یکی پارۀ زر رهی اخص من الشَّذْر * وابو شَذْرَة زِبْرِقان صحابی است اسمه حصین بن بدر رضی الله عنه وشَذْرَة بن محمد بن احمد بن شذرة محدث است

(تفرَّقوا شَذَرَ مَذَرَ) محرکة وبکسر اولهما یعنی متفرق وپریشان

(شَذَرْ) جادریست معرب است و

شاماکچه وپیرایه ی زنان ومهره ی است بیاده وشهری است باندلس

(شَیْذَر) با لفتح شهری است وکوآبه

(رجلٌ شِیْذَارَةٌ) بالکسر مرد صاحب غیرت

(مُتَشَذِّر) شیر بیشه

(تَشَذُّر) مادۀ جنگ شدن ودامن میان پای گرفتن وبیم کردن وخشم گرفتن وتهدید نمودن وشادمان شدن وسرعت نمودن بسوی کاری وسرجنبانیدن شتر ماده از نشاط بلیدن علف وجنبیدن وکج شدن تازیانه وپریشان ومتفرق شدن قوم وازحد درگذشتن درجنگ واز پس برنشستن ستور را

ش ذ ف

(ما شَذَفْتُ مِنْكَ شَیْئًا) نرسیدم از تو چیزی را

ش ذ ق

(شَوْذَق) گوهریست برنجین

(شَوْذَقَه) بالفتح چیزی را با انداختن مانند چرغ گرفتن

(شَیْذَق) بالفتح چرغ یا شاهین شَیَاذِقٌ وشَوَاذِقٌ مثله فیهما

وضبط لغات آن در سین گذشت

ش ذ ك ن

(شَاذَكُونَة) بفتح ذال جامها است درشت درخته که در یمن طیار شود وبسوی بیع آن منسوب است حافظ ابو ایوب زیرا که پدرش آن را می فروخت

ش ذ ل

(شَاذِل) کصاحب علم است * وشهران بن شَاذِل از اجداد مکحول است

(شَیْذَلَة) لقب عزیزی بن عبد الملك فقیه شافعی

ش ذ م

(شَذَام) بالفتح فمک رفیش کژدم ونیش زنبور

(شَیْذُمَان) بضم ذال گرگ

(شَیْذُمَانَة) بالتاء ناقۀ جوان تیز رو

ش ذ ن

(شَذُونَة) بضم ذال شهری است باندلس از آن شهر است ابو عبد الله بن حاجة نحوی

ش ذ و

(شَذْو) بالفتح مشک یا بوی مشک

یا رنگ آن

(شَذَا) کعصا درخت معروف و خارش و نمک و تیزی بوی و نوعی از کشتی و مگس سگ یا عام است و کز نیل و زنبور زدهی است بصره ازان ده است احمد بن نصر شَذَائِي مقری و ابو الطیب محمد بن احمد شَذَائِي کاتب * و چوب پارها و شدت و شدت گرسنگی یقال ضرم شذاه ای اشتد جوعه

(شَذَاة) یک مگس و بقیهٔ توانائی و مرد بد خوی شذا جمع

(یوسف بن ایوب شَاذِي سلطان صلاح الدین) و اقارب او روایت حدیث دارند و محمد بن شَاذِي بخاری محدث است

(ن) شَذَا) اذیت دادن و مشک اندود کرد * و شَذَا بِالْخَبَر) دانست خبر را پس فهمانید آن را

(اَشْذَاهُ عَنْهُ) یک سو کرد آن را و دور کردانید

باب الشین فصل الراء

ش ر ب

(شَرْب) بالفتح موضعی است نزدیک مکهٔ معظمه و نوعی از کیاه

(شَرْبَة) بالفتح خرمابن که از دانه رویید و یک مقدار خوردنی از آب و جز آن و یک بار خوردن

(شِرْب) بالکسر آب و بهرهٔ از آب * وفی المثل آخِرُهَا اَقَلُّهَا شِرْباً واصله فِي سَقْيِ الْاِبِلِ * وجای آب خوردن وهنگام آن * ونیز شِرْب) موضعی است

(شُرْب) بالضم خوردگی و نوشیدگی اسم است مصدر را و قرأ نافع وعاصم وحمزة فشاربون شُرب الهيم بضم الشين والباقون بفتحها وهو اختيار ابي عبيد

(شُرْبَة) بالضم شهری و موضعی است و یفتح و نقل از حمیر ابی ان آب و بالضم موضعی است دیگر

(شَرِب) ککتف موضعی است

(شَرَبَة) بالتحریک بسیار آب خوری و بسیار آب خوردن و تشنگی و شدت گرمی و حوضچهای گرداگرد نخلستان شَرَب و شَرَبات جمع * و گرد زمین

(شُرَبَة) کهمزة نیک آب خوار

(شَارِب) آب نوشنده شُرْب بالفتح جمع شُرُوب جمع الجمع * و سبلت شَوَارِب جمع * و نیز شَوَارِب) رگهای حلق * و راههای آب در حلق و جماً رحضب الشوارب ای شدید النهيق و موی که از در مردی و کبونه برویت یا تمامهٔ برویت شارب اسم * و نیز شَارِب) سستی و ناتوانی جانور

(شَارِبَان) دو آهن بلند دراز ما بین قبضهٔ شمشیر

(شَارِبَة) گروهی که بر کنارهٔ جوی سکونت دارند و منسوب باشند که آب از وی خورند

(شَرَبَّة) بالتحریک و تشدید با کجربة ولا ثالث لهما زمین کیاه ناک که دران درخت نباشد و موضعی است و راه و روش و کار یقال مازال على شَرَبَّة واحدة ای على امر واحد

(شَرُوب) کصبور آشامیدنی از مائعات یا آب نه شور و نه خوش و نیک آب خوار و ماده شعر آزمند نیز

(شَرَاب) آشامیدنی و خوردنی از مائعات

(شَرِيب) کامیر آب که آشامیدنی را شاید یا نه آب شور و نه خوش * و نیز شَرِيب) آب که یا آنکه ان آب

فائده شود و هم آب خور و نوبت کشتن
مرد و بیک نوبت آب خورند و هو
فعیل بمعنی مفاعل کندیم و اکیل * و
(شَرِیب) شهری است میان
مکه و زُبید و کوهی است نجدی
(شُرَیبَة) کوهیست نزدیک آب خورده
با اکرداند و رپی یکدیگر را آید
(شُرَیب) کزبیر موضعی است
(شَرَّاب) کشداد نیک شراب خوار
(شِرِّیب) کسکیت نیک شراب
خوار و آزمند شراب
(شَوْرَبَان) بالفتح دهی است بکس
هو الشُّوَیرِب) لقب شاعری
شُرْبُب) کقنفذ موضعی است و
لیاه برهم نشسته یکدیگر اپوشیده
و (شُرْبُبَة) بالتاء موضعی است
شُرْبُوب) کعصفور موضعی است
(شُرَأبِیبَة) کطمانینة ام است
اهرتیاب را
(مَشْرَب) بالفتح جای آب خوردن
و آب
(مَشْرُبَة) و تضم الراء زمین نرم
همیشه گیاه رَدَن یده و بروار و
پیش در الان و یک مشت آب و آب
کوزه بالفتح اسم است مشارب

جمع * رفی الحدیث ملعون من
احاط علی مشربة
(مِشْرَبَة) بالکسر کوزه آب وانچه
بدان آب خورند
(س) (شَرِبَ شُرْبًا) مثلثة و مَشْرَبًا
و تَشْرَابًا بالفتح نوشیدن آب و مانند
آن را * یلشرب بالفتح مصدر است
و بالضم والکسر اسم مصدر * و
شَرِبَ بِهِ) در وغ بر بست بروی *
و شَرِبَ) تشنه شد و ضعیف و ناتوان
کردید شتر او باشد و شد و سیراب
کردید از لغات اضداد است
(ن) شَرَبَ) داد نست و دریافت
(اَشْرَبَ بِهَا شِرَابًا) دروغ بر بست
بروی و یقال اشربتنی مالم اشرب
یعنی بر بستی بر من انچه نکرده ام
* و اَشْرَبَ الاِبِلَ) هر شتری را قرین
آن کرد * و اَشْرَبَ الْخَیْلَ) رسن
را در گلوی اسپان کرد * و اَشْرَبَ فُلاَنًا
الحَبْلَ) رسن را در گلو حمار کرد * و
اُشْرِبَ فُلاَن حُبَّ فُلاَنٍ) مجهولا
حب او با دل وی آمیخته است و کذا
اُشْرِبَ الاَبْیَضُ حُمْرَةً) ای علاه ذلک
* و اَشْرَبْتُهُ المَاءَ) نوشانیدم او را
آب * و نیز اشراب) آب دادن و آب

خوردن و تشنه شدن و صاحب شتران
سیراب و شتران تشنه شدن از لغات
اضداد است * و نزدیک بآب
خوردن رسیدن و سیر رنگ
در خورانیدن جامه را و در خوردن
آن لازم متعدی
(تَشْرِیب) خورانیدن و در مال
کسی تصرف نمودن و منه شُرِّبَ مالی
وَ أُکِّلَهُ ای اُطْعِمُهُ النَّاس و ظُلّ مالی یؤکل
ویشرب ای یرعی کیف یشاء * و
تَشْرِیب القربة) مشک جدید را
گل اندود کردن تا خوش بوی کردد
(تَشَرُّب) سیرابیت کرد و در کشت
از چیزی بچیزی * و تَشَرَّبَ الثَّوبُ
بالْعَرَقِ) در خورد جامه خوی را
(اِسْتَشْرَبَ لَونُهُ) سخت شد رنگ
آن
(اِشْرَأَبَّ اِلَیْهِ اِشْرِئْبَابًا) کردن را
ایستیج کرد بسوی او در نکریستن یا
بلند بر آمد تا بنکرد

ش ر ب ث

(شُرْبُث) کقنفذ وادی است
میان یمامه و بصره
(شُرَابِث) کعلابط شیر بیشه
(شَرَنْبَث) کغضنفر مرد سطبر و

گوشت هرد ركف دست وپاي وچيز
بيشه ونام مردي

ش رب خ

(شِرْبَاخ) بالكسر مار وغ بزمريله
وتباه

ش رب ش

(شَرْبَش) بالفتح ريشه وپرزه
جامه لغت مولد است

ش رب ق

(شَرْبَقَ الثَّوْبَ شَرْبَقَةً) بريد
جامه را

ش رنت

(شَرَنْتَى) كحبنطى مرغي است

ش رث

(شَرْث) بالفتح كفش كهنه شَرْثَة
بالثاء مثلثه
(شَرِث) ككتف تيغ تيز
(شَرَث) محركة سطبري پشت
دست وكفيدگي آن والفعل من
سمع يقال شَرِثَتْ يدُهُ يعني سطبر
وكفيده شد پشت دست او و
ناهمواري ونارامچي تير يقال شَرِثَ
السهمُ اذا لم يحو
(اِنْشِرَاث) سطبر وكفيده شدن
پشت دست

ش رج

(شَرْج) بالفتح گروه يقال اصبحوا
في هذا الامر شرجين اي فرقتين * و
آب براه از زمين سنگلاخ بسوي
زمين نرم شِرَاج وشُرُوج جمع * و
مانند ونوع وگونه يقال هما شَرْج
واحد اي ضرب واحد وروغن كنجد
وانبازي وهو وطبيعت ويصوله ومنه
فلا يأتيهم رأيي ولا شرجهم شرجي
اي طبيعتي * وآميختن وآميختن
گوشت پخته با خام وبند بستن
خريطه را وفراهم آوردن ودروغ
بربستن بركسي ودره نهادن خشت
والفعل من نصر ووادي است بيمن
وآبي است مربني عبس را ونام
جائي * وشَرْج العَجُوز موضعي
است نزديك مدينه
(شَرْجه) بالفتح شهري است بركنار
دريا بيمن وكوهي كه دران پوسته
كمتر ده آب ريزند تا شتران آب
خورند دروي
(زُرْزُر بن صُهَيْب شَرْجي)
محدث است
(شَرَج) محركة جاي فراخ زادي
اَشْرَاج جمع * وراه كهكشان وفرج
زن وگونه جامه دان
(شَرِيج) كاميرها نند ونوعي
از چوب كه ازان كمان ها زنند
(شَرِيجة) كسفينة بار داني است
كه از چوب خرما ومانند آن باشند
هستخبار وخربزه ومانند آن وكماني
كه از چوب شريج سازند وكالبد
كبوتران كه از ني ساخته باشند شرايج
جمع ويني كه بدان پر تير جفت سازند
وپاره از هر چيزي
(علي بن محمد شَرِيجي)
محدث است
(شَرِيجَان) دو فرقه ودورنگ مختلف
از هر چه باشد ودرخط از دو علم جادر
(زَيْد بن شَرَاجَة) كسحابة شيخ
است معروف اعرابي راو محدث
مقري فورد
(سَعْد بن شَرَّاج) ككتان محدث
است
(اَشْرَج) بالفتح شتر كه يك خصية
وي كلان باشد يا يك خصيه باشد
اورا
(س) (شَرِجَت الدابة شَرَجًا)
بالتحريك اشرج كرد يك خنثور * و
نيز شَرَج بر هنگي ركستلي كون

(اِشْرَاج) دوال در ركوشه جامه دان وما نند آن كردن يقال اشرجت العيبة اذا اذخلت بعض اشراجها ببعض يعني پهلو بستن خريطه را

(تَشْرِيج) بند بستن خريطه را و درز دوختن بخيه زدن جامه را و تنك كردن دوال در كوشه جامه دان كردن

(فَتَيَاتٌ مُشَارِجَاتٌ) دختران هم عمر وهم سن

(مُشَارَجَة) همسر يكر ما نا شدن

(تَشَرُّج) بهم در شدن چيزي بچيزي يقال تشرج اللحم بالشحم اي تداخل

(اِنْشِرَاج) كفته كرديدن پوست وجز آن

ش ر ج ب

(شَرْجَب) بالفتح دراز يا دراز پاي بزرك استخوان و اسب نجيب

(شَرْجَبَان) بالفتح ويضم درختي است كه بوته وثمر آن مانند بوته وثمر بادنجان است وبدان پوست پيرايند

ش ر ج ع

(شَرْجَع) كجعفر دراز ومرده ميت يا جنازه [illegible] دراز و چوب دراز چهار پهلو

(شَرْجَعَة) كرانه پهلوي چيزي را برابر كردن مثلا چوب چهار پهلو را چون خواهي كه برابر كردد كوئي شرجعها يعني كرانه آن را برابر ساز

(مُشَرْجَع) بالفتح دراز كرده شده وجايسك آهن كران دراز وبي كرانه يقال مطرقة مشرجعة يعني جايسك دراز وبي پهلو

ش ر ح

(بَنُو شَرْح) بالفتح بطني است

(شَرْحَة) بالفتح پاره كوشت فربه بدرازا بريده يا عام است وآهوي كفته خشك نابريده # وشرحة بن عوة از بني سامه بن لوي است

(شَارِح) بيان كننده ونكاهبان زرا عت از پرندكان

(شُرَاحَة) بالضم كسراقه زني بود همدانيه كه در حضور علي بن ابي طالب كرم الله وجهه اقرار زنا كرد # وشراحة ام مهلة محدثه است

(شَرِيح) كامير پاره كوشت فربه بدرازا بريده يا عام است وفرجون يا آن شريح است كزبير

(شَرِيحَة) پاره كوشت

(شُرَيْح) كزبير نام مردي وشريح الحضرمي يا مخرمة بن شريح الحضرمي وابو المقدام شريح بن هاني صحابيان اند وشريح بن جبلة از اصحاب علي كرم الله وجهه وابو محمد عبد الرحمن بن احمد بن محمد بن ابن شريح انصاري شريحي تلميذ بغوي است وعبد الله بن محمد وهبة الله بن علي شريحيان محدثان اند

(شَرَّاح) كشداد نام مردي

(مَشْرَح) بالفتح فرج زن

(مِشْرَح) كمنبر پسر هامان است وتابعي # ومودة بنت مشرح صحابيه وقيل بالسين

(مَشْرُوح) شراب

(ف) (شَرَحَ شَرْحًا) بالفتح پيدا ونمايان كرد وبريد وكشاد ودريافت # وشرح البكر) ربود دوشيزكي آن را يا ستان كرده كايد وي را # و شرح الشيء) فراخ كرد آن را # و شرح الغامض) بيان كرد # مسن پوشيده را

(شَرَّحَ تَشْرِيحًا) نيك هويدا كرد وبريد # وشرح اللحم) كفا نيد

زبیدا کرد تربیتش کوهنت زا
(انشراح) کشاده شدن یقال شرح
الله صدره فانشرح

ش ر ح ب

(شرحب) کجعفر دراز وقائم مرد

ش ر ح ل

(شَرَاحِیل) نام مرد ویقال
شراحین وشراحیل بن اوس داد ار
شراحیل بن یزید وشراحیل
بن عمرو محدثان اند وشراحیل
منقری وشراحیل جعفی یا آن
شرحبیل است وشراحیل بن
مرة وشراحیل بن زرعة
صحابیان اند لا ینصرف عند
سیبویه معرفةً ونکرةً لانه علی زنة
الجمع وعند الاخفش ینصرف نکرةً
فان حقرته ینصرف وفاقاً

ش ر ح ب ل

(شُرَحْبِیل) کخزعبیل حنظلی و
شرحبیل جعفی یا آن شراحیل
است وشرحبیل بن غیلان و
شرحبیل بن سمط وشرحبیل
بن حسنة وشرحبیل بن اوس یا آن
اوس بن شرحبیل است صحابیان
اند وکویند که در صحبت شرحبیل
بن سمط با نبی صلی الله علیه وسلم
اختلاف است * وشرحبیل بن
سعد وشرحبیل بن شفعة و
شرحبیل بن شریک وشرحبیل
بن مسلم وشرحبیل بن یزید و
شرحبیل بن حکم محدثان اند
وشرحبیل الحاجب تابعی

ش ر ح ف

(شُرْحُوف) کعصفور اماده حمله
بر دشمن
(شِرْحَاف) کقرطاس پیکان پهن
وآنکه پشت پایش پهن وعریض
باشد
(اِشْرَحَفَّ لَهُ) کاقشعر اماده شد
برای جنگ او وسبکی وشتابی کرد

ش ر خ

(شَرْخ) بالفتح اصل وبن وکرانه
برآمده از چیزی وکرانه سوفار وهما
شرخان * وشرخا الرحل دنبالۀ
پالان وپیش آن رجای برنشستن
هوار میان آن هرد وواول جوانی
ونتاج هر ساله شتر وفرزند مرد و
تیغ که هنوز نیمه رد مسته نکرده باشند
وآب نداده وجوانان وکودکان نابالغ
جمع شارخ کصارب وشرب ومنه
الحدیث اقتلوا شیوخ المشرکین و
استحیوا شرخهم او یرید بالشیوخ اهل
القوة علی القتال * وهمزاد وهمتا و
مانند یقال هما شرخان ای مثلان
شروخ جمع * واول کار * وبنو
شرخ بطنی است از عرب * وشرخ
الشباب اول جوانی یا موی سیاه
یا قوت ونضارت آن * ونیز شرخ
موضعی است یا آن بدال است
(شُرُوْخ) بالضم درخت صفاه
(وشروخ شرّخ) کسکر برای مبالغه
است
(ن) شرخ ناب البعیر شرخا و
شروخا دندان کفانیدن شتر * و
شرخ الصبی جوان شد کودک

ش ر خ ب

(شُرْخُوب) کعصفور استخوان
پشت

ش ر د

(شارد) رمنده شرد کخدم جمع
(شرود) کصبور رمنده شرد کزبر
جمع * وقافیة شرود ای سائرة فی
البلاد
(شرید) رانده * وبنو الشرید
بطنی است از سلیم * وشرید بن

سويد ثقفي صحابي است

(ض) شَرَدَ شُرُوداً وشِراداً بالكسر والضم رميد

(إشراد) را نده كردانيدن يُقال أشرَدَهُ أي جعله شريداً

(تشريد) راندن وپراكنده نمودن وشنوانيدن عيب كسي را ويعدّى بالباء يقال شرّد به اي سمّع الناس بعيوبه

ش ر د ح

(شِرْدَاح) بالكسر دراز بزرك هيكل از شتران وزنان ومرد فربه نرم وكرد رهشته كوشت * ورَجُلٌ شِرْدَاحُ القَدَمِ) مرد سطبر وپهن پاي

ش ر د خ

(رجلٌ شِرْداخُ القَدَمِ) بالكسر بمعني شرداح القدم است

ش ر ذ

(تَشرِيذ) رانده ورميده كردانيدن وپريشان ومتفرق ساختن ومنه فشرِّذ بهم من خلفهم في قراءة الاعمش * وقال ابن جني لم يمرّ بنا في كتب اللغة تركيب ش ر ذ وكانّ الذال بدل من الدال

ش ر ذ م

(شِرْذِمَة) بكسر تيني كروه اندك از مردم وپارهٔ از هر چيز واز هر چيز * شِرَاذِم وشِرَاذِيم جمع * ونيز (شراذم) جامهاي كهنه پاره شده

ش ر ر

(شَرّ) بالفتح بدي نقيض خير ويضم شُرُور جمع * وبد وبدتر يقال هو شر منك ومنه لا ياتي عام الا والذي بعده شر منه * واشرّ قليلة از رديّة * وشيطان وتب وحاجت وفقر

(شَرَّة) زن بد تر شُرّي كصغرى مثله قالت اعيذك بالله من نفس حرّى وعين شرّى اي عين خبيثة

(شُرّ) بالضم مكروه وناخوش ومنه ما قلت ذاك لعن لمعلي لشيء تكرهه * رعيب

(شِرَّة) بالكسر حرص وآزمندي * وشرّة الشباب) نشاط جواني

(شَرَر) محركة پارهٔ آتش كه بجهد شررة يكي

(شرار) ككتاب ويفتح پارهٔ آتش كه برجهد شرارة يكي

(شرير) كامير بد اشرار واشراء جمع * وجانب دريا ورود رختي است دريائي

(شَرِيرَة) موزن الان

(شُرَير) كزبير موضعي است

(شُرَيرة) كهريرة دختر حارث كه صحابيه است * وابو شُرَيرة كنيته جبله بن سُحَيم

(اشرارة) بالكسر كوشت پارهٔ خشك وزنبيل برك خرما كه بران پينو را خشك كنند وهرچه كه بروي كوشت وپنير ومانند آن را خشك كنند و كله بزرك از شتران أشارير جمع

(شِرّير) كسكّيت مرد بسيار شر شريرون جمع

(شَرّان) ككتان جانوري است كه به پشه ماند شَرّانة بالتاء يكي * يا آن مكس ريزه است كه در شبانكاه پديد آيد

(شرّي) كحتى ناحيه است بهمدان

(شَرْوري) كصفرجل كوهي است بني سليم را

(شَرْشَر) بالفتح ويكسر كياهي است كه برزمين همچو رسن در از رويد * وشواء شَرْشَر) بريان چكنده يا روغن چكانو

(شَرْشَرَة) بالفتح نام مردی

(شِرْشِرَة) بالکسر کیامی است و پارهٔ

از هر چیزی شراشر جمع

(شُرْشُور) کعصفور مرغی است

(شُرَاشِر) کعلابط نام مردی

(شُرَيْشِر) مصغرا نام مردی و

شُرَيْشِير بالیاء مثله

(شَرَاشِر) کرانیها و نفس و محبت

و منه اَلْقَی عَلَیه شَرَاشِرَهُ ای نَفْسَه و

مَحَبَّتَه و * تمامهٔ تن و شَرَاشِرُ

الذَّنَب ذَبَاذِبُه شَرْشَرَة یکی فی الکل

و موضعی است

(ض ن) شَرَّ شَرًّا و شَرَارَةً بالفتح و

شَرًّا و شِرَّةً بالکسر بد شد * و یقال

شَرِرْتَ یا رَجُل مثلثة الرّاء یعنی

بد شدی

(ن) شَرَّهُ شُرًّا بالضم عیب کرد او را

* و شَرَّ الاَقِطَ شَرًّا) بالفتح با فتاب

نهاد پینو را بر زنبیل بریك خرما

و جز آن تا خشک شود شَرَّ اللَّحْمَ

وَ الثَّوبَ و نَحْوَه کذلک

(مُشَرْشِر) مبنیا للفاعل شیر بیشه

(شَرْشَرَهُ شَرْشَرَةً) کفانید آن را

و پاره کرد * و شَرْشَرَ الشَّیءَ) گزید آن

را پس ترشکست وی را * و شَرْشَرِ فی

ثِیَابِهِ) کمیز کرد در جامهٔ خود * و

شَرْشَرَتِ الْحَیَّةُ) گزید مار * و

شَرْشَرَتِ الْمَاشِیَةُ النَّبَاتَ) خورد

چار و اکیاه را * و شَرْشَرَ السِّکِّینَ)

تیز کرد کارد را بر سنگ

(اِشْرَار) با فتاب نهادن چیزی را

تا خشک شود و پیدا کردن و بد ی

منسوب کردن کسی را

(شَرَّرَهُ تَشْرِیرًا) مشهور و معروف

کرد آن را * و نیز تَشْرِیر) با فتاب

نهادن چیزی را تا خشک شود یقال

شَرَّرَ الاَقِطَ و شَرَّاه ایضا ای وضعه

علی خصفة او غیرها لیجف

(مُشَارَّة) با کسی بدی کردن و

جدل یکر خصومت نمودن

(اِسْتِشْرَار) صاحب کالهٔ بزرك از شتران

شدن

شرز

(شَرْز) بالفتح درشتی و سختی

و سخت توانائی و هلاکت و منه رماه

اللهُ بِشَرْزَةٍ ای بهلکة * و بریدن

و للفعل من ضرب

(شَرَز) محرکة خالص از هر چیزی

(شِیرَز) بکسر و فتح راء دهی است

بسرخس از آن ده است محمد شیرزی

بن محمد بن جمیل و مظفر شیرزی بن

محمد بن علی که محدثان اند

(شِیرَاز) بالکسر شیر خفته آب

برآورده شَوَارِیز و شَرَازِیز جمع و

شَوَارِیز مثله فیهن بقول شِیرَاز

بالهمزة * و نام پسر طهمورث که

در بلاد فارس قصبه بنا کرده بنام

خود نامید

(شَرُوز) کصبور خلعه است محکم

(شِرِّز) بالکسر و تشدید الراء کجلّق

کوهی است ببلاد دیلم

(شُرَّاز) کرمان عذاب کنندگان

مردم گا نه جمع شارز

(اِشْرَاز) درسختی و ناپسندی

انداختن کسی را یقال اَشْرَزَهُ اللهُ

ای القاه فیما یکرهه لا یخرج منه

(مُشَرَّز) کمعظم آنکه اطرافش باهم

سخت و محکم بسته باشد و این

اعجمی است مشتق از شیرازه

(تَشْرِیز) عذاب کردن و دشنام

دادن

(مُشَارِز) بدخوی

(حدیدة مُشَارَزَة) آهن سخت

که بر هر چیزی که گذارد ببرد آن را

(مُشَارَزَة) منازعت کردن

زبد خوئي نمودن

ش ر س

(مَكَانٌ شَرْسٌ) بالفتح جاي درشت
(شِرْسٌ) بالكسر شوره گز ودرختي
است كوهي
(شُرْس) بالضم خار شلب شتر
(شَرِس) ككتف بد خوي وانّه
لَشَرِسُ الْاَكْل يعني ازنيك خوار
است
(شَرَس) محركة درشت شوره گز
(اَشْرَس) بد خو ومرد دلاور
درجنگ و شير بيشه * واَشْرَس
بن غاضرة كندي صحابي است * و
سختي ومنه المثل عَثَرَ باَشْرَسِ
الدَّهْرِ اي بالشدّة
(شَرْسَاء) ابر تنك سپيد * وارضٌ
شَرْسَاء زمين درشت وسخت
(ارضٌ شَرَاسٌ) كشمان ورمّان
زمين درشت وسخت
(شِرَاس) بالكسر پشم كفش
كران كه بجوار اطباء اشراس است
(شَرِيس) كامير بد خوئي وبد خو
وشير بيشه
(ابلٌ مَجْرُوشَةٌ) شتران كه در لب
آنها خارش باشد

(ض) شَرِسَ پيوسته چرانيد گياه
شرس را ودرشتي نمود با مردم
ودرشت كرديد نزد يك ايشان *
ونيز شَرَس بالتحريك بد خوئي و
شدت خلاف ونزاع شراسة) بالفتح
مثله * ونيز شَرَاسة سخت خوردن
چارپا علف را
(ن) شَرَسَ شَرْسًا) نيك وبسيار
خورد * ونيز شَرْس) بالفتح ناقه را
بمهار كشيدن وبدست ماليدن
پوست را وبدرد آوردن كسي را
بسخن درشت * وفي المثل هذا
جَمَل لم يُشْرَس اي لم يُرَض يعني
زير بار نيامده
(اَرْضٌ مُشْرِسَةٌ) زمين شوره گزناك
(اِشْرَاس) شوره گز چرانيدن
يُقَال بنو فلانٍ مُشْرِسُون اي ترعى
ابلهم الشَّرَس
(مُشَارَسَة) با كسي درمعامله
سخت گيري كردن شِرَاس بالكسر
مثله
(تَشَارُس) همديگر دشمنا نگي
كردن

ش ر س ف

(شُرْسُوف) كعصفور كركرانك يا
سر استخوان هاي پهلو كه موي هكم
باشد شَرَاسِيف جمع * وشتر مقيد
وشتريك پا ئي بي كرده * وبلاد اول
سختي يقال اَصَابَ النَّاسَ الشَّرَاسِيفُ
اي اوائل الشدة
(شَرْسَفَة) بد خوئي
(شَاةٌ مُشَرْسَفَةٌ) بفتح السين
گوسپند كه هر دو پهلوي آن تا سر
استخوان هاي پهلويش سپيد باشد

ش ر ش ق

(شِرْشِق) كزبرج شقراق وآن
مرغي است كوچك مجله دار

ش ر ص

(شِرْص) بالكسر نزعة وآن يك
سوي پيشاني است نزد يك صدغ
شِرَصَة كعنبة وشِرَاص بالكسر جمع
(شِرْصَتَان) بالكسر دو كرانه پيشاني
وازانجا است ابتداي مرد ونزعة
(شَرَص) بالتحريك بريدگي است
بر بيني شتر ماده يعني بيني آن را
رخنه كرده رسن مهار راد ران كنند
تا ناقه مطيع تر وشتاب تر باشد
ربندي است از بند هاي كشتي
كيران وآن چنان باشد كه مرغك را
بر كمر خود گرفته به زمين زنند

و درشتی زمین. والفعل من سمع
یقال شرصت الارض اذا غلظت
(شریصة) کسفینة رخسار شرائص
جمع
(شرواص) بالکسر مطبر ونرم از
هر چیزی
(مشراص) بالکسر آهنی است
منکج که در میان دو شانه عنز نرم
ونند وبخلانند تا تیز بود
(مشروص) بریده
(ن) شرصه بکلا منه شرصاً)
سبقت وپیشی کرد اورا بسخن *
ونیز شرص بالفتح نخستین برفتار
آمدن شتر بچه وکشیدن وسختی و
درشتی زبریدن

ش ر ض

(جمل شرواض) بالکسر شتر نرم
فربه ورام

ش ر ط

(شرط) بالفتح لازم کردانیدن
چیزی را ولازم کردن چیزی در بیع
ومانند آن وپیمان شروط جمع *
وفی المثل الشرط املک علیک ام لک
وتعلیق کردن چیزی را بچیزی و
استوار ... والفعل من نصر وضرب

فی الکل * وناکس ولئیم وفرومایه
اشراط جمع * رذل والشرط) لقب
علی بن جبالة بدان جهت که
شرط کرد قوم خود را که دفن نکنند
مرده را تا وقتیکه از جای قبر اورا
نشان ننمایند
(شرطة) بالضم چیزی که معلق
کرده آن را بچیزی یقال خذ
شرطتک * وشرط وپیمان را عوان و
انصار واولیای مرده ومنه یا شرطة
الله ای انصار الله وچاوش شحنه
رهرهنک آن شرط کصرد جمع ومنه
اول کتیبة تشهد الحرب وتتهیأ
للموت * وپیاده کوتوال شرطی
کترکی وشرطی کجهنی مثله سموا
بذلک لانهم اعلموا انفسهم بعلامات
یعرفون بها
(شرط) محرکة نشان اشراط جمع
* وهر آب راهه که از مقدار ده کز
آید واول هر چیزی وستور ریزه
وبلایه ومردم سفله وناکس ومهتر
وشریف قوم از لغات اضداد است * و
(اشراط الساعة) نشانهای قیامت
* (شرطان) دو ستاره اند از برج
حمل وآن هر دو شاخ وی اند یقال

اذا طلع الشرطان القت الابل اوبارها
فی الاعطان وربما لقب هما لمنارة
است ورد بعض عرب این هر دو
را از منازل قمر گویند واشراط ناشن
ومنه اذا طلعت الاشراط طهرت الانهار
جمع النبط للماء
(اشرط) کافضل فرومایه تر یقال
الغنم اشرط المال ای ارذله اسم تفضیل
است بدون فعل واین نادر است
(شروط) کصبور کوهی است
(شریط) کامیر رسن از پوست خرما
تافته جهت تخت ومانند آن یا عام
است وطبلة زنان که در وی بوی خوش
نهند وجامه دان ودهی است
بجزیرة خضراء اندلسیه
(شریطة) کسفینة لازم کردن
چیزی وپیمان شرائط جمع * و
شتر شکافته گوش وگوسپند که در گلوی
آن نشان اندک وخفیف مانند نشان
حجامت کنند ورگ کردن آن را
نبرند وخون نریزند وکان یفعل
ذلک فی الجاهلیة یقطعون یسیرا
من حلقها یجعلونه ذکاة لها وفی
الحدیث لا تاکلوا الشریطة
(شریط) کزبیر پدر نبیط ...

(شرواط) بالكسر مرد دراز و شتر دراز و شتاب يستوي فيه المذكر والمونث يقال جمل شرواط و ناقة شرواط ايضا

(مشرطه) كمنبر نشتر

(مشراط) كمحراب نشتر و اول هر چيزي مشاريط جمع * و سازه ساختگي كار يقال اخذ للامر مشاريطه اي اهبته

(س) شرط شرطا) در كار مخصوص بزرگ افتاد.

(اشراط) نشان كردن شتر و گوسپند و جز آن جهت فروختن و آماده كردن چيزي را براي فروخت و شتابانيدن رسول را و آماده كردن خويشتن را بكاري و نشان كردن جهت آن كار

(اشتراط) پيمان و تعليق كردن چيزي بچيزي و يعدى بعلى

(مشارطة) همديگر شرط كردن يقال شارطه اي شرط كل منهما على صاحبه

(تشرط في عمله) نيك نگريست در كار خود

(استشراط) تباه شدن چيزي بعد صلاح آن يقال استشرط المال اي فسد بعد صلاح

شرطح

(مُشَرْطِح) بكسر الطاء و يفتح رودي در بلاد هذيل

شرع

(شَرْع) بالفتح مانند و مثل چيزي يقال هذا شَرْعُ هذا و هذه شَرْعَةُ هذه و هما شَرْعَانِ اي مثلان * و في المثل شَرْعُكَ ما بَلَّغَكَ المَحَلَّ يعني بس است از توشه آن قدر كه برساند ترا بمقصد تو در حق شخصي گويند كه او را تحريص بر قناعت بايد كرد بر اندك چيزي فرمايند * و يقال مررت برجلٍ شَرْعُكَ مِنْ رَجُلٍ اي حسبك يعني قابل آن است كه او را طلب فرمائي يستوي فيه الواحد والتثنية والجمع * و الناسُ شَرْعٌ واحدٌ ويحرك يعني بر يك روش و طريقه اند * وكذا والناسُ في هذا الامر شَرْعٌ ويحرك يعني برابر اند مذكر و مونث واحد و جمع دروي يكسان است

(شِرْع) بالكسر موضعي است و دوال نعلين و تارهاي بربط

(شِرْعَة) بالكسر راه پيدا كرده خدايي بن بند كان در بند كي و راه روشن و راست و منه قوله تعالى لِكُلٍّ جَعَلْنَا مِنكُم شِرْعَةً ومنهاجاً * و نيز شِرْعَة دام مرغ سنگخوار و زه كمان و يفتح شِرْعِي بياي نسبت مثله و مثل و مانند چيزي شِرْع بالكسر و يفتح و شِرَع كعنب جمع شِرَاع بالكسر جمع الجمع

(شَرَعَة) محركة صفهٔ مسقف و پوشيده اَشْرَاع جمع

(شَارِع) خانه كه در آن بسوي راه دري باشد يقال منزلٌ شارعٌ و دارٌ شارعةٌ * و شتر بآبدر آينده ابل شُرُوعٌ بالضم و شُرَّع كركع جمع * و ماهي در در آب در آينده حيتان شُرَّع كركع جمع * و عالم رباني و دانای ادب آموز و ستاره كه قريب غروب است شَوَارِع جمع * و ره قريب و راه بزرگ و پيدا كننده آن * و نيز شَارِع كوهي است بلاد هذيل و ديهي است * و شَارِعُ الانبار و شارِعُ الميدانِ دو محله است ببغداد

(شَارِعَة) نيزه راست بسوي كسي شَوَارِع جمع

(اَشْرَع) بيني كه مر آن دراز باشد
(شِرَاع) بالكسر زه كمان مادام كه
بر كمان است و كردن شتر و باد بان
كشتي اَشْرِعَة و شُرُع بضمتين
جمع
(شَرَاعَة) كسحابة دليري
(شُرَاع) كغراب مردي بود كه سنانها
و نيزهامي ساخت و كياه بتمام
رسيده
(شُرَاعَة) كثمامة شهري است
مر هذيل را و نام مردي
(رُمح شُرَاعِيّ) نيزهٔ دراز و راست
(شُرَاعِيَة) بالضم والكسر والياء
مخففة نافهٔ دراز كردن
(شَرِيْع) كامير نيك دلير و كتان
نيكو وجيد
(شَرِيْعَة) كسفينة راه پيدا كردهٔ
خدايتعالى بر بندكان دين كي و راه
روشن و راست و آستانه و جاي باب
در آمدن
(شَرَّاع) كشداد كتان فروش
(مَشْرَعَة) بالفتح وتضم الراء جاي
بآب در آمدن
(مَشْرُوعَة) نيزهٔ راست كرده شده
بسوي كسي
(ف) شَرَعَ لَهُم شَرْعًا) پيدا كرد
براي ايشان راه را و كذا اَشْرَعَ
اللهُ لَهُم يعني پيدا كرد خدايتعالى
راه را بر بندكان دربندكي * وشَرَعَ
المَنْزِلُ) در خانه بسوي راه نافذ
كشاده شد * وشَرَعَتِ الدَّوَابُّ
فِي المَاءِ شَرْعًا وشُرُوعًا) بآب
در آمدند ستوران * وشَرَعَ فِي
الأَمْرِ) بكاري در شد * وشَرَعَ
الحَبْلَ) كشاد كرهٔ رسن را و هر دو
كرانهٔ آن را در كوشهٔ دلو و مانند آن
انداخت * وشَرَعَ الإِهَابَ) باز كرد
پوست را و كفانيد * وشَرَعَ الشَّيءَ)
نيكو برداشت و بلند كرد آن چيز را
وشَرَعَتِ الرِّمَاحُ) راست شد
نيزها بسوي كسي * وشَرَعَ الرِّمَاحَ)
راست كرد نيزها را بسوي كسي لازم
متعد
(مُشْرَعَة) مبنيا للمفعول نيزهٔ
راست كرده شده بسوي كسي
(اَشْرَعَ الرِّمَاحَ) راست كرد نيزها را
بسوي كسي * واَشْرَعَ بَابًا إِلَى
الطَّرِيْقِ) كشاده در را بسوي راه *
واَشْرَعَ الطَّرِيْقَ) بيان كرد و پيدا
و ظاهر كردانيد راه را
(شَرَّعَ الطَّرِيْقَ تَشْرِيْعًا) پيدا كرد
راه را * ونيز تَشْرِيْع) بآب اوردن
شتران را كه احتياج بكشيدن دلو
ريختن آن در حوض نباشد * ومنه
حديث علي كرم الله وجهه ان رجلا
سافر في صحب له فلم يرجع برجوعهم
فاتهم اصحابه فرفعوا الى شريح فسأل
اولياء القتيل البينة فلما عجزوا
الزم القوم الايمان فاخبروا عليا
بحكم شريح فقال * اوردها سعد و
سعد مشتمل * يا سعد لا تروى
بهذاك الابل * ويروى * ما هكذا
تورد يا سعد الابل * ثم قال ان
اهون السقي التشريع ثم فرق
علي بينهم فسألهم فاقروا فقتلهم
اي ما فعله شريح كان هينا وكان قوله
ان يحتاط ويستبرئ الحال بأيسر
ما يحتاط بمثله في الدماء

شرعب

(شَرْعَب) كجعفر دراز
(شَرْعَبِيّ) نوعي از چادرها و مرد
دراز نيكو بدن ولقب عبيدة تابعي
واطبي است پايين كوه ذباب
(شَرْعَبِيَّة) موضعي است
(شُرْعُوب) كعصفور كياهي است
يا شمرهٔ است

(شَرْعَبَ الأَدِيمَ شَرْعَبَةً) بريد پوسترا بدرازا

ش ر ع ف

(شِرْعاف) بالكسر و بالضم پوست شكوفهٔ خرما بن نر

(شُرْعُوف) كعصفور كياهى است يا باركياهى

ش ر غ

(شَرْغ) بالفتح غوك ريزه والكسر افصح و يُحرَّك ورد مى است بجغا را ازان ده است ابو حكيم شدّاد بن سعيد شَرْغى و ابو الفضل احمد بن على شِرغى و على بن حسين بن سلام شِرْغى و ابو صالح شعيب بن سليمان شرغى

ش ر غ ف

(شُرْغُوف) كعصفور كياهى است يا نر كياهى و غوك ريزه

ش ر ف

(شُرْفَة) بالضم كنكره شُرَف كصرد جمع و (شُرْفَةُ المَالِ) كزيده ترين مال و بزركى و فضل و فزونى و منه قولهم أَعلَّ اتيا تكم شُرْفَةً اى فضلاً و شرفاً اتشرف به

(شُرُفَاتُ الفَرَسِ) بضمتين كردن اسپ و جاى برنشستن رديف از اسپ

(شَرَف) محركة بلندى و جاى بلند و بزركى آبائى يا عام است يا بزركى ذاتى يا بلندى حسب و تقوى و پرهيزكارى و كوهان شتر و تك اسپ كه يك غايت جرى آن است يا مقدار يك كروه و منه حديث الخيل فاستنت شرفاً او شرفين * و برا و بزرك و رئيس لشكر از جبير يا از شر و كوهى است نزديك كوه شريف و در كوه شرف لست حماى ضريّة و ربذة * و موضعى است باشبيلية ازان موضع است ابو اسحق ابراهيم بن محمد شَرَفى خطيب قرطبة و كونوال آن جا و ياقوت بن عبد الله شَرَفى موصلى كاتب و محلة است بمصر ازان محله است على بن ابراهيم ضرير فقيه شرفى و سعيد بن سيد قرشى شَرَفى و عتيق بن احمد شَرَفى كه محدث ان اند * و شَرَفُ البَيَاضِ) از بلاد خولان است * و شَرَفُ قلحاح) قلعه است نزديك زبيد * و شَرَفُ اعلى) كوهى است ديكر در آنجا و موضعى است بدمشق * و شَرَفُ الأَرطى) منزلى است مر بنى تميم را * و شَرَفُ الرَّوحاء) موضعى است بر مى و شش كروه از مدينه چنانكه در صحيح مسلم است يا بر سى يا بر چهل * و نيز مواضع ديكر است * و شَرَف بن محمد معافرى و على بن ابراهيم شرفى محدثان اند * و بيتُ شَرَفِ الكوكب) بيت سعود ان است يعنى جا نه قوت آن كوكب مثلا حمل آفتاب را و ثور و قمر را و سرطان مشترى را

(شَارِف) كصاحب تير كهنه و ديرينه و مرد قريب بشرافت و بزركى رسيده و ماده شتر كلان سالى * و فى المثل احمق من شارف لانها اشد حنيناً على ولدها شوارف و شُرُف ككتب و شُرْف كبزل جمع شُرَّف كركع و شُروف بالضم كعدول مثله * و فتنه شُرُف ككتب جمع و منه الحديث اتتكم الشُّرُفُ الجُونُ اى الفتن المظلمة و يروى بالقاف اى الفتن الطالعة * و نيز شوارف خم مى و ما نند آن

(شارِفَة) ماده شتر كلان مال

(اَشْرَف) شهريست و مرغى است ديكر كه آشيانه نسازد و فر و دنيايد الا

رَيْشًا يَجْعَل لِبَيْضِهِ أُفْحُوصًا مِن تُرَابٍ وَيَبِيضُ وَيُغَطِّي عَلَيْهِ فَيَطِيرُ وَبَيْضُهُ يَنْفَقِسُ بِنَفْسِهِ فَإِذَا أَطَاقَ فَرْخُهُ الطَّيَرَانَ طَارَ وَكَانَ كَأَبَوَيْهِ فِي عَادَتِهِمَا

* وَمَنْكِبٌ أَشْرَفُ) دوش بلند و بلندتر از هر چیزی * (ذُو أَشْرُفٍ) موضعی است یمن سُمِّيَ بِذِي أَشْرُفٍ مَلِك مِن مُلُوكِ حِمْيَر

(شَرْفَاء) بالفتح خانهٔ کنگره‌دار شُرُفٌ ککتب جمع * (وَأُذُنٌ شَرْفَاءُ) گوش دراز

(شَرَافِ) کقطام موضعی است یا آبی است مر بنی اسد را یا کوهی است بلند یا منصرف است یا بکسر ممنوع است

(شَرَاف) کغراب آبی است

(شُرَافِيّ) بالضم جامهای سپید یا جامهائی که از زمین عجم که متصل عرب است خریده شود

(أُذُنٌ شُرَافِيَّةٌ) بالضم گوش بزرگ * (وَنَاقَةٌ شُرَافِيَّةٌ) شتر مادهٔ تن دار سطبر گوش

(شَرِيف) کامیر مرد بزرگ قدر شُرَفَاء وَأَشْرَاف وَشَرَف محرکة جمع * (وَأَشْرَافُكَ) مرد و گوش و بینی تست

(شَرِيفَة) کسفینة دختر محمد بن فضل است که روایت حدیث دارد

(شُرَيْف) کزبیر کوهی است بس بلند در بلاد عرب و آبی است بنی نمیر را بنجد و آن طرو زمین است یا آبی است که بر یمین آن کوه شَرَف است و بر یسار آن کوه شُرَيْف

(إسحق بن شَرْفِي) کسکری شیخ است مر سفیان ثوری را

(شَارُوف) کوهی است و جاروب و آن معرب آن است

(شِرْيَاف) بالکسر برگ کشت که دراز و انبوه شود چنانکه ببرند آن را

(مَشْرَف) بالفتح بلندی زمین و جای بلند مشرفة مثله مَشَارِف جمع * (وَمَشَارِفُ الشَّام) دهها است از عرب که متصل زمین آبادان است از آن است سُيُوف مَشْرَفِيَّة بفتح را یعنی شمشیرهای منسوب بمشارف ولا یقال مشارفي لان الجمع لا ينسب اليه اذا كان على هذا الوزن

ابو المَشْرَفِيّ عمرو بن جابر که اول مولود است در واسط و کنیت لیث که شیخ ثوری است و از ابو معشر روایت می کند

(مَشْرُوف) مغلوب ببزرگی

(ك) شَرُفَ شَرَفًا محرکة وشَرَافَةً بالفتح بزرگ و بلند قدر شد و عالی مرتبه گردید

(س) شَرِفَ شَرَفًا) در آن کرد برخوردن گوهان * وَشَرِفَتِ الْأُذُنُ بلند شد گوش وکذا شَرِفَ الْمَنْكِبُ

(ن) شَرَفَهُ شَرْفًا) بالفتح چیره شد او را به بزرگی یاد رحسب * وَشَرَفَ الْحَائِطَ) کنگره ساخت برای حایط

(ك ن) شَرُفَتِ النَّاقَةُ شُرُوفًا) کلان سال گردید شتر ماده

(شَرْيَفَة) شریاف کشت را بریدن يقال شَرْيَفْتُ الزَّرْعَ إِذَا قَطَعْتَ شِرْيَافَه

(مُشْرِف) کمحسن ریگستانی است بدهناء * (وجبلٌ مُشْرِفٌ) کوه بلند و نمایان * (وقبر مُشْرِفٌ) گور بلند مبنی بسنگ و مانند آن و هو منهی عنه وقد اباح السلف ان يبنى على قبور المشايخ والعلماء ليزورهم الناس ويستريحون بالجلوس فيه

(مُشْرَف) کمکرم منظر بر بلندی

(أَشْرَفَ الْمَرْبَأ) بالا بر آمد بجای

دیدبان را* ونیز اِشراف) نزدیك شدن واطلاع یافتن برچیزی واز بالابزیر نگریستن وبسوك رسیدن بیمار یقال اشرف المریض علی الموت ای اَشفَی* وترسیدن برکسی یا مهربانی کردن یقال اَشرَفَ علیهِ اِذا اَشفَقَ* وبلند شدن

(مُشَرَّف) کمعظم کوهی است و بزرك

(شَرَّفَ المَربَأ تَشرِیفًا) بالابرآمد جای دیدبان را* ونیز تَشرِیف بزرك کردانیدن وبزرك داشتن کسی را وکنکره ساختن خانه را یقال شَرَّفَ بیتَهُ اذا جعل لَهُ شُرَفًا

(مُشَارَفَة) همدیکر مفاخرت کردن بشرف وبرآمدن ومطلع شدن برچیزی وقریب شدن

(فرسٌ مُشتَرِفٌ) اسپ بلند خلقت* ومُشتَرَف مبنیا للمفعول نام مردی .

(اِشتَرَفَ اِشتِرَافًا) برپای خاستن

(تَشَرُّف) بزرك پنداشتن و بزرك منش کردیدن وکشته شدن اشراف قوم یقال تشرّف القومُ مجهولا ای قُتِلَت اشرافهم* ونیزچیزی نکریستن وچشم آن داشتن ومنه الحدیث لا تَتَشَرَّفوا البلاء ای لا تَطَّلِعوا الیه* وبالابرآمدن چیزی راوشرف دانستن یقال تَشَرَّفَ بکَذا ای عَدَّهُ شَرَفًا

(اِستَشرَفَهُ حَقَّهُ) ستم کرد اورا* ونیز استشراف چشم برداشتن تا درچیزی نکرد ودست بربالای چشم داشتن چنانکه عادت نکریستن است از دور وپیش چشم کردن ستور ومال کسی را وچیز شریف و کامل راخواستن یقال فلان یستشرف العین والاذن ای یطلبهما شریفتین بالتمام

ش ر ف ث

(شَرفَث) کجعفر درختی است کوچك ازجنس یتوعات

ش ر ق

(شَرق) بالفتح آفتاب ویحرّك یقال طَلَعَ الشَّرق* وسپیدی وروشنی آن وجای برآمدن آفتاب ومشرق و روشنی که ازشکاف دردرآید ویکسر و زن خوبروی وشکاف ومرغی است میان غلیواز وچرغ واقلیمی است باشبیلیة یا اقلیمی است بباجة* و لَحمٌ شَرِقٌ) وتکسر الراء کوشت بی چرب

(وَلِید شَرقِیّ) ازابو وائل روایت می کند* وشرقی بن قُطامی از ابومجالد

(شَرقَة) بالفتح آفتاب کاه وآفتاب وقتیکه برآید

(شَرقِیَّة) بیای مشدد آنکه اورا آفتاب صبح رسد ضد غربیّة ومنه لا شرقیة ولا غربیة ای لا تطلع علیها الشمس وقت شروقها فقط او وقت غروبها فقط لکنها شرقیة غربیة ای یصیبها الشمس بالغداة و العشی فهو انضر لها واجود لزیتونها* ونیز شَرقِیّة) شهرستانی است بمصر ومحلهٔ است به بغداد ازان محله است احمد بن صلت ومحلهٔ است بواسط ازان محله است عبد الرحمن بن محمد بن مُعَلّم ومحلهٔ است به نیشاپور ازان محله است ابوحامد بن حسن وقصی بود ببغداد که ویران شد.

(شَرَقَة) کفرحة آفتاب چون برآید

(شَرَقَة) محرکة داغی است که بدان کوسپند شرقاء را داغ کنند

(شارِق) کصاحب آفتاب وقتیکه برآید وجانب شرقي شُرق بالضم جمع * ونام بتی در جاهلیت ولقب قیس بن معد یکرب وعبد الشّارِق بن عبد العزی شاعری بود

(شارِقَة) قلعهٔ است باندلس

(شاةٌ شَرْقَاءُ) گوسپند شکافته گوش

(شَرِیْق) کامیر آفتاب وقتیکه برآید وزن خرد فرج یا زنی که خرد دراه آن یک شده باشد ونام مردی و موضعی است بیمن وکودک خوب روی شُرق بالضم جمع

(شُرَیْق) کزبیر موضعی است نزد یک وادی عقیق

(شارُوْق) آهک بلخا کستر ومانند آن آمیخته

(شَرَقْراق) مرغی است

(مِشرَق) کمنبر بطنی است از همدان

(مَشْرِق) بکسر را کوهی است بمغرب وبرآمدنگاه آفتاب نقیض مغرب قَالَ اللهُ تعالی رَبُّ الْمَشْرِقَیْنِ وَرَبُّ الْمَغْرِبَیْنِ یعني مشرق تابستاني وزمستاني * وقوله یالیتَ بیني وبینه بعد المشرقین ای بعد المشرق

والمَغْرِبِ * ومِخْلافُ المَشْرِق بیمن است * وضحّاك مَشْرِقی تابعي است یا صواب آن کسر میم وفتح راست منسوب بسوی مِشْرَق کمنبر

(مَشْرُقَة) مثلثة الراء آفتاب گاه

(مِشْراق) بالکسر آفتاب گاه

(مِشْرِیْق) کمندیل آفتاب گاه و شکاف در که از ان شعاع آفتاب در آید ودر وازهٔ است در آسمان برای توبه وآن مسدود است مگر بقدر روشني که از شکاف در در آید

(ن) شَرَقَتِ الشَّمْسُ شَرْقًا) بالفتح وشُرُوقًا بالضم برآمد آفتاب * وشَرَقَ الشّاةَ) شکافت گوش گوسپند را * وشَرَقَ النَّخْلُ) غوره برآورد خرمابن * وشَرَقَ الثَّمَرَةَ) در رسید ثمره را وچید

(س) شَرِقَتِ الشّاةُ شَرَقًا) بالتحریك شکافته گوش شد گوسپند * وشَرِقَ بِرِیْقِهِ) وکذا شَرِقَ بالماءِ یعني آب وخیو بگلویش فرو ماند * وشَرِقَ الدَّمُ فِي عَیْنِهِ) سرخ شد چشم او * وشَرِقَتِ الشَّمْسُ) ضعیف شد روشني آن یا نزدیک

غروب رسید ومنه الحدیث ستدرکون قوما یؤخرون الصلوة الی شَرَقِ الْمَوْتیٰ فاضافه صلی الله علیه وسلم الی الموتیٰ لان ضوءها عند ذالك الوقت ساقط علی المقابر او اراد انهم یؤخرون الی ان یبقی من الشمس مقدار ما بقی من حیاة من شرق بریقه عند الموت * ونیز شَرِقَ) اندوه وغصه ناك شد ومنه شرق صدره ای ضاق

(اَشْرَقَتِ الشَّمْسُ) برآمد آفتاب * واَشْرَقَ النَّخْلُ) غوره برآورد خرمابن * واَشْرَقَ) در طلوع آفتاب درآمد یا در ان وقت بجائی شد ومنه قولهم اشرق ثبیر کیما نغیر ای اُدخل ایها الجبل فی الشروق * واشرقت الشمس) روشن وتابان شد آفتاب یا بلند گردید * واَشْرَقَ الثَّوبَ فی الصِّبْغِ) نیك رنگ داد جامه را * واَشْرَقَ عَدُوَّهُ) اندوهگین وغصه ناك کرد دشمن را

(مُشَرَّق) کمعظم نمازگاه ومنه این منزل المشرق ای مکان الصلوة ومسجد خیف وکوهی است مر مزدلفه را وبازار طایف وجامهٔ سرخ رنگ و

قلعهٔ آهك اندوده

(تَشْرِيق) خوبی روی زن شدن و روی شرق شدن و روی بشرق کردن ومنهُ المثل شتّانَ بَيْنَ مُشَرِّقٍ ومُغَرِّبٍ وفی الحديث لا تَسْتَقْبِلُوا القِبْلَةَ ولا تَسْتَدْبِرُوها ولكن شَرِّقُوا أو غَرِّبُوا هذا الأَمْرُ لِأَهْلِ المَدِينَةِ * ونماز عيد کردن ومنه الحديث لا تَشْرِيقَ إلّا في مِصْرٍ جَامِعٍ * وقديد کردن گوشت ومنه أيّامُ التَّشْرِيقِ که سه روز است بعد از روز نحر ولأنّ الهَدْيَ لا يُنْحَرُ حتّى تَشْرُقَ الشَّمْسُ

(اِشْتِرَاق) قديد کردن گوشت ونهادن آن در آفتاب تا خشک گردد

(تَشَرُّق) بآفتاب گاه نشستن

(اِنْشِرَاق) کفته وشکافته شدن کمان وجز آن

(اِشْرَوْرَقَ بالدَّمْعِ) چشم ار پرآب شد

ش ر ك

(شَرْك) بالفتح موضعی است

(شِرْك) بالکسر انبازی وکفر ومنهُ أعوذُ باللهِ مِنْ شَرِّ الشَّيْطانِ وشِرْكِهِ أي ما يُوَسْوِسُ بِهِ مِنَ الإِشْراكِ بِاللهِ وبروی محرکة ای حبائل مِرصادِه جمع شَرَكَةٍ * وانباز وانبازی در نصب يقالُ رَغِبْنا في شِرْكِكُم ای مُشارَكَتِكُمْ في النَّسَبِ ودادن بکسی زمین را بر نصف یا ثلث * وربا وحصه ونصيب ومنه مَنْ أَعْتَقَ شِرْكاً لَهُ في عَبْدٍ وَجَبَ أنْ يُعْتِقَ كُلَّهُ * ونيز شِرك آبی است مر بنی اسد را در راه کوه قنان

(شِرْكَة) بالکسر والضم انبازی * و(شِرْكَةُ الشَّيْطَانِ) حبائت اوست

(شَرَك) محرکة دام صیاد وآنچه برای صید مرغان برپا کنند شَرَكَة يکی شُرُك ككتب جمع نادر * وشاه راه ورا ه میانه روشن وبلا لام موضعی است بحجاز ونيز کوهی است دران

(شَرَكَة) محرکة دهی است مر بنی اسد را ودام صیاد ومی أخصّ مِن الشَّرَك

(شُرَكِّي) كهدلي وتشديد الراء سير شتاب * ولَطْمٌ شُرَكِّيٌّ) لطم شتاب متواتر

(شِرَاك) ككتاب بند کفش از دوال شُرُك ككتب * والشرك كالكلب جمع * وگیاه خشک با زان رسیده وپارهٔ ازان

(شَرِيك) كامير انباز أَشْراك وشُرَكاء جمع وبت ونيز از اسامی رجال است وشريك بن عبدة وشريك بن سحماء صحابيان اند وام شريك صحابيه و شريك بن شهاب وشريك بن عبد الله تابعيان

(شَرِيكَة) كصفينة زن انباز شَرائك جمع

(شُرَيْك بن مالك بن عمرو) كزبير پدر بطنی است ونيز نام جد مُسَدَّد بن مُسَرْهَد

(س) شَرِكَهُ في البَيْعِ والمِيراثِ شِرْكَةً) بالکسر انباز کرديد * و(شَرِكَتِ النَّعْلُ) پاره کرديده شراك کفش

(مُشْرِك) كمحسن کافر مُشْرِكُون پيرو مثل د مثلثه

(أَشْرَكَ بالله) کفر کرد * وأَشْرَكَ بَيْنَهُمْ) جمع کرد ایشان را وشريک کردانيد * وأَشْرَكَ النَّعْلَ) شراك ساخت برای کفش * وأَشْرَكَهُ) شريک ياقت اورا

(فريضةٌ مُشَرَّكَةٌ) كمعظمة نوعی از

زهميم ميراث وهو زوج وام واخوان
لأمّ واخوان لأمّ واب حكم فيها
عمر فجعل الثلث للاخوين لأمّ ولم
يجعل للاخوة للاب والام شيئا فقالوا
له يا امير المؤمنين هب ان ابانا
كان حمارا فاشركنا بقرابة امّنا
فاشرك بينهم فسميت مشركة
ومشتركة وحمارية
(شرّك النعل تشريكا) شراك
ساخت براى نعل * ونيز تشريك
فروختن بعض خريده برايقيمت
خريده
(مُشارِك) انباز * ورجل مشارك
بادى كه بباد نكباء قريب تر باشد
از دو بادى كه ميان آن هر دو
مى وزد
(مُشارَكة) انبازى كردن
(رجلٌ مُشتَرِك) مرد دودله
اند وهناك يقال رايت فلانا مشتركا
اذا كان يحدث نفسه كالمهموم
(فريضة مشتركة) بمعنى
فريضه مشركه است
(اشتراك) انبازى كردن
(تشارُك) انبازى كردن

ش ر ل

(شِرْوال) بالكسر لغتى است
در سروال

ش ر م

(شَرْم) بالفتح درختى است ولجة
دريا يا شاخابه آن وكياه بسيار
انبوه وباليده كه سر آن خورده شود
وموضعى است وشكافتن والفعل من
ضرب * وبريدن وكفتن طرف بيني
زاندك از مال دادن صلته باللام
يقال شَرَم له من ماله اي اعطاه
قليلا
(شُرْمَة) بالضم كوهى است
(شَرَم) محركة كفتكي
بيني
(شَرَمَة) محركة موضعى است
نزديك شجر
(رجلٌ أشْرَم) مرد كفته بيني و
لقب ابرهة بدان جهت كه كفته
بيني بود
(شَرْماء) بالفتح موضعى است وزن
مفضاة يعني مرد زن جش يكى شده
(شارِم) اصحاب تيرى كه كوشة
نشانه رابشكافد
(شَرُوم) الصبور زن كه مرد زن جش
يكى شده باشد
(شَرِيم) كامين بمعنى شروم الصفة
كصبور * ونيز فرج زن وآلة است
چوب تراشي بر شكل منشار
(مَشْرُومُ الأنف) كفته وبريده
بيني
(تَشْرِيم) شكافتن وختنه ... ميل
صيل
(تَشَرُّم) شكافته شدن يقال تشرمت
حواشي الكتاب اى تمزقت
(اِنْشِرَام) كفته شدن پوست

ش ر م ح

(شَرْمَح) بالفتح توانا ودراز شَرَامِح
وشَرَامِحَة جمع
(شَرْمَحِيّ) توانا وقوى
(شِرْمَاح) بالكسر قلعه است نزديك
نهاوند
(شَرَمَّح) كعملس دراز

ش ر م س ح

(شِرْمَسَاح) بكسر شين دهى است
بمصر

ش ر ن

(شَرْن) بالفتح شكاف وكفته شدن
منه والفعل من سمع
(شَرَن) بالتحريك ديهى است
بطبرستان

(شُوزَان) بالضم جد كدانه وكل آن
محمد بن عبد الله بن شابزنان
محدث است

ش ر ن ت

(شَرَنْتَى) كحبنطى مرغى است

ش ر ن ب ذ

(شَرَنْبَذ) كغضنفر فربه وسطبر

ش ر ن ض

(جمل شِرَنَاض) بالكسر شتر فربه
دراز كردن

ش ر ن غ

(شُرْنُوغ) كزنبور غوك

ش ر ن ف

(شِرْنَاف) بنون شرياف بيا است
وزنا ومعنى
(شَرْنَفَ الزَّرْعَ) بريد شرناف
كشت را

ش ر ن ف ح

(شَرَنْفَح) خفيف القد مبين

ش ر ن ق

(شِرَنَاق) بالكسر جمعى است
جمعى كه بريلك بالايين پيدا كردد
(شَرَانِق) وبضم پوست مار كه
انداخته باشد وجامه پاره
(شَرْنَقَه شَرْنَقَةً) بريد آن را ر

پاره كرد

ش ر ه

(شَرِه) كهتف آزمند شَرْهَان
كسكران مثله
(اِهْيًا هالكسر وَاَشَرَاهِيًا)
بالتحريك وتخفيف الياء فيه سالغة
يونانية ومعناه الازلي الذي لم يزل
وليس هذا موضعه لكن الآن الناس
يغلطون ويقولون آهيا شراهيا بالمد و
التخفيف وقد تشدد وهو خطأ على
ما يزعمه احبار اليهود
(س) شَرِهَ شَرَهًا) آزناك وحريص
شد

ش ر ه ف

(غلام مُشَرْهِف) كمشمعل كودك
برهنه پاي زرليده موي بركرديده
رنك
(شَرْهَفَ الصَّبِيَّ) نيكو كرد
غذاي او را

ش ر و

(شَرْو) بالفتح شهد ويكسر
(شَرْوَان) معربكة دو كوه است

ش ر ي

(شَرْي) بالفتح حنظل يا بوته يا
درخت آن وخرما بن كه از دانه رسته

باشد شَرْيَة يكى
(شَرًى) كرحى آبله ريزه سرخ
خكالك كرب انكيز كه بر اندام از جهة
بخارات حار دفعة بر آيد در اكثر
ويشب شدت كيرد وآن را خراج هم
نامند # ونيز شَرَى شدن ومايه از شتران
روكزيده آن شَرَاة مثله ازلغات
اضداد است # وكوهى راه راهى است
در كوه سلمى شير ناك وكوهى است
بنجد مرينى طي را وكوهى است
تهامه ووادي است ميان كبكب و
نعمان برمسافت يك شب از عرفه
وناحيه وجمع اَشْرَاء جمع # وذو الشرى
بتى است مرد دوس را
(شَرَاة) موضعى است ميان مدينه و
وملك زنان موضع است طى
شَرَوِىّ بن مسلم واحمد شَرَوِى
بن محمد كه محدثان اند وكوهى است
(شُرَاة) كقضاة فرقه از خوارج
سموا بذلك من شرى زيد اذا غضب
ولج او من قولهم شرينا انفسنا في
طاعة الله اي بعناها بالجنة حين
فارقنا الائمة الجائرة # شار كقاضى
يكى
(جمل شَرٍ) كهتف پوست فربه

زده
(شَرَاء) کسماء کوهی است وکقطام موضعی است
(فرس شَرِيٌّ) کغنی اسپ بنهایت رسیده در رفتار وبسیار جنبان وشتاب وکشاده کام
(شَرِيَّة) کغنیة طریقه وروش وطبیعت وزنیکه همواره دختر آرد
(شَرْوَى) کجلوی مثل ومانند
(شَرَوْرَى) علی فعوعل نام کوهی
(شَرْيَان) بالفتح وبالکسر درختی است که از وی کمان سازند ورگ جهنده والکسر افصح شَرَايِين جمع * ونیز شَرْيَان بالفتح وادی است
(ض) شَرَاهُ شِرَاءً بالمد ویقصر خرید آن را یا فروخت از لغات اضداد است * وشَرَى اللَّحْمَ در آفتاب نهاد است گوشت را تا خشک شود وکذلک شَرَى الثوبَ والاقط وغیره * وشَرَى فُلَانًا فسوس کرد بروی یا خوار وحقیر نمود او را * وشَرَى بِنَفْسِهِ پیشی کرد از قوم بدان تا خود وجنگ کند بجای ایشان یا در حضور سلطان رفت واز طرف ایشان سخن کرد * شَرَى اللهُ فُلَانًا گرفتار کرداند بلا نزد آنها ای بعلت شری
(س شَرِيَ الشَّرُّ بينهم شَرًى) بالکسر والقصر پراکنده وشایع شد بدی میان ایشان * وشَرِيَ البَرْقُ درخشید * وشَرِيَ فُلَانٌ خشمناک شد وستیهیدن وسبک شد از غضب * وشَرِيَ جِلْدُهُ شری برآورد جلد او * وشَرِيَ الفَرَسُ فِي سَيْرِهِ بنهایت رسید در رفتار وبسیار جنبید
(اَشْرَى البَرْقُ) درخشید * و(اَشْرَاهُ) کج کرد آن را * واَشْرَى الحَوْضَ پر کرد حوض را * واَشْرَى الجَمَلُ کشاده شد پشم شتر * واَشْرَى بَيْنَهُمْ براغالانید وبرانگیخت میان ایشان
(شَارَاهُ مُشَارَاةً وشِرَاءً) همدیگر خرید وفروخت کردند وکویند هو یشاریه یعنی خصومت می کند بااو واصله یشارره فقلبت الراء یاءً
(مُشْتَرِي) خرنده ومرغی است وستاره که سعد اکبر است
(اِشْتِرَاء) خریدن وفروختن ضد * وازدست دادن چیزی را وچنگ بجزآن زدن ومنه اِشْتَرَوُا الضَّلَالَةَ بِالهُدَى فاصله اشتریوا اُسْكِنَتِ اليَاءُ لِثِقَلِ الضَّمَّةِ عليها ثم حذفت لاجتماع الساكنين وحركت الواو بحركتها للساكنين
(تَشَرِّي) متفرق وپریشان شد * وتَشَرَّى الرَّجُلُ شاری کردید یا نسبت کرد خود را بسوی شراة از خوارج
(اِسْتِشْرَاء) خشمگین شدن وستیهیدن وبزرگ ودشوار شدن امور یقال اِسْتَشْرَتِ الأُمُورُ اِذَا تَفَاقَمَتْ وعظمت
(الشَّوْرَى) بی آرام کردیدن واز جای رفت

باب الشين فصل الزاء

ش ز ب

(شَزْبَة) بالفتح کمان که نه کهنه باشد ونه نو وماده هر لاغر
(شُزْبَة) بالضم فرصت
(شَازِب) جای درشت ولاغر وهر خشک از اسپ وجزآن شُزَّب کرکع جمع شَوَازِب مثله
(شَوْزَب) بالفتح نشان وعلامت
(شَزِيب) کامیر شاخ بر مرتبه پیچیده

زالم که اصلاح یا بد شُزُوب
جمع * وکمان که نه نو باشد ونه کهن
ن (ك ٥) شَزَبَ شَزْبًا) بالفتح و
شُزُوبًا لاغر وباریک کردید * و
شَزَبَ المَكَانُ) درشت شد جای *
شَزَبَ القَضِيبُ) خشك شد شاخ
پژمرید
شَزَّبَهُ تَشْزِيبًا) باریک وپژمرده
کرد آن را
مُتَشَازِب) چشم دارندهٔ حصهٔ
بود یقال هم متشازبون ای لکل
واحد حظ ينتظره
تَشَازُب) چشم داشتن بهرهٔ ودرا

ش زر

غَزْلٌ شَزْرٌ) بالفتح رشته باشکونه
ناراست وطحن شزر ابعني بسوی
راست کردانید آسیا را * ونیز شَزْر
سختی وسختی
شُزْرَة) بالضم سرخی چشم
شَزَرٌ) محرکة اعراض وتکبر وخشم
ومنه في لحظه شزر
اَشْزَر) سرخ چشم
عين شَزْرَاءُ) چشم سرخ که در
نگاه آن تکبر واعراض باشد
شَيْزَر) کحیدر شهری است

از دیدن خمارة
(حَبْلٌ مَشْزُورٌ) رسن باشکونه
تافته
(ض) شَزَرَهُ اِلَيْهِ شَزْرًا بالفتح
ید نبال چشم نگریست او را از غضب
یا از تکبر یا باعراض وکراهت دید
یا در یک جانب وی نظر کرد یا
چپ وراست دید * وشَزَرَ فلانًا)
نیزه زد او را وچشم زخم رسانید * و
شَزَرَ الحَبْلَ) باشکونه تافت
رسن را یا از چپ تاب داد آن را
واین معنی از نصر نیز آید * وشَزَرَ
الرَّحى) بسوی راست کردانید
آسیا را
(تَشَزَّرَ) خشم کرفت * وتَشَزَّرَ
للقتال) آماده شد برای جنگ
(تَشَازَرَ) همدیکر نظر کردن
بدنبال چشم یقال تشازروا اذا نظر
بعضهم الی بعض شزرا
(مُسْتَشْزِر) بلند شونده
(اِسْتِشْزَار) باشکونه تافته شدن
وبرجانب چپ باشکونه تافتن آن وبلند
شدن وبلند کردن

ش زز

(شيءٌ شَزٌّ) بالفتح چیز سخت

جمله شَزِيز) کامیر مثله
(شَزَازَة) سخت خشک شدن
والفعل من ضرب

ش زن

(شَزْن) بالفتح شتالنك که بوی
بازی کنند
(شَزْنَة) بالفتح زن بخیل
(شَزَن) محرکة مرد دشوار خوی و
سختی زندگانی وناحیه وجانب و
دوری وزمین درشت
(شُزُن) بضمتین ناحیه وکرانه و
جانب چیزی یقال نزلنا شزنًا من
الدار ای ناحیتها وشتالنك که بدان
بازی کنند شُزُنَة بضمتین ومحرکة و
بضم شین وسکون زا سختی ودرشتی وکرانه
(شُزُونَة) درشتی زمین ودرشتی
(س) شَزِنَ شَزَنًا) شادمان شد
* ونیز شَزِنَ) محرکة سخت مانده شدن
از برهنکی پا وبودن درشتی زمین و
درشتی
(شَزَّنَ ناحيته تَشْزِينًا) برو بین
زد او را
(مُتَشَزِّن) آمادهٔ چیزی ودرشت
(تَشَزَّنَ) سخت شد ودرشت
کردید * وتَشَزَّنَ لَهُ) برپا وآماده

شد برای ابو بهت خصومت و جز آن ومنه تشزن للسجود اي تهيأ * و (تشزن صاحبه) بر زمین زد او را * و (تشزن الشاة) خوا بانید گوسپند را تا ذبح کند

ش ز و

(ن) شزا شزوا) بلند گردید

باب الشین فصل العین

ش ع ء

(شاشع) سخت و درشت

ش ع ب

(شعب) بالکسر کمان که نه نو باشد و نه کهن

(شاعب) کصاحب باریک و خشک از لاغری ولا غر لغة فی الشازب شعب بالضم جمع

(شعوب) کصبور شتر ماده که بچه اش در رحم او مرده باشد سپس آن دو شیده نشود

(شعيب) کامیر کمان که نه نو باشد ونه کهنه و شتر ماده که از کم شیری او بچه اش مرده باشد

(س ك) شعب شعبا و شعابة) خشك و لاغر گردید

ش ع ت ن

(شعتان) بالکسر علي بن ابو معيد بن شعتان محدث است

ش ع س

(شعس) بالفتح زمین سخت و درشت که بیك منك مانند شعوس و شعاس جمع شعيص كقصبين مثله * و نیز شعس نام گیاهی

(شاعس) لاغر ضعیف و خشك

(ض) شعس شعسا) لاغر شد وخشک گردید

ش ع ع

(شمع) بالكسر دوال نعل شموع واشماع جمع * و طرف مکان و زمین تنك و بقیه از مال و تمامه آن از قلیل و کثیر از لغات اضداد است * و آبی است مر بني شمع را واندك از مال يقال له شمع مال ای قلیل منه * یا پارهٔ اندك از گوسپندان و شتران * و رجل شمع مال) یعنی او نیکو سیاست کننده شتران است و اصلاح نماینده آن

(شمع) بکسر تين دوال نعل

(شاسع) کصاحب مرد شکسته دوال نعل و پاره کرد يده * و منزل شاسع منزل دور و بعيد

(شموع) ک... بالضم جمع

(شمعن) كز برج فرال نعل والنون زایدة

(ف) شسع المنزل شسعا ... وشسوعا) بعيد شد * و شسع النعل شسعا) دوال ساخت نعل را

(س) شسع الفرس شسعا) میان دندان ثنیه و رباعیه آن انفراج و گشاد کي شد * و شسعت النعل) پاره گردید دوال آن

(اشسع النعل اشساعا) دوال ساخت براي نعل

(شسع النعل تشسيعا) دوال ساخت براي نعل

ش س ف

(شسف) بالکسر کرده خشك از نان

(شاسف) خشك از لاغري و پیز پوست بر استخوان خشك شد * و سقاء شاسف) مشک خشك

(سقاء شسيف) مشك خشك * و لحم شسيف) گوشت قریب به خشك شدن رسیده * و نیز شسيف فورهٔ خرما پاره و خشك کرده شده

(ن ض ك) شسف شسوفا و

تنگ کردن ... کردید و
(شخشه) خشک کرد آن را لازم متعدی

ش س ل

(شَسْلَة) بالفتح قدم مطمور و... به
لغة فی الشلة

باب الشین فصل الشین

ش ش ب

(شَوْشَب) کجور کژدم و مپش

ش ش ق ل

(شَشْقُل) بالفتح و ضم قاف و کسر آن
زر دهد ریکی است و آن بیضی است
پرکرده بالزرجت و اندک شیرینی
شَقَاقُل و اشقاقِل با لکسر و
شَقَیْقُل مثله پرورده آن ملین
طبع مهیج باه قاطع بلغم مقوی کمر
سخن کردن و معده
(شَشْقَلَ الدینار شَشْقَلَةً)
برکرد انید آن را

ش ش ن

(شَشَانَة) عملی است از اعمال
بطلیوس

باب الشین فصل الصاد

ش ص ب

(شَصْب) بالفتح پاکیزه کردن
موی بره و بزغاله جهت بریان کردن
و پوست باز کردن و خشک شدن
والفعل من نصر
(شِصْب) بالکسر سختی و قحط
اَشْصَاب جمع و بهره و نصیب
(شَصَب) بالتحریک خشک شدن
و سخت و دشوار شدن کار والفعل من
سمع
(شُصُب) بضمتین گوسپند پوست
باز کرده
(عیشٌ شَاصِبٌ) کصاحب
زندگانی سخت و (فرسٌ شَاصِبٌ)
اسپ لاغر
(شَصَّاب) قصاب است و زنا و معنی
(شَصِیب) کامیر بهره و مرد غریب
(شَصِیبَة) کسفینة سختی و سختی
زندگانی و منه یقال دفع الله
شَصَائِبَ الامور ای شدائدها و قحط
و تنگ چاه
(شَیْصَبَان) بالفتح مورچه نر یا
سوراخ آن و قبیله است از پریان
یا در قبیله است از ان و نام دیوی
(شَصَائِب) چوبهای پالان کانه
جمع شَصِیبَة
(ن س) شَصَبَ عیشُهُ شُصبا)
وشُصُوبا) سخت شد زندگانی او *
و شَصَبَتِ النَاقَةُ عَلَى الفَحْلِ)
بسیار شد کشنی ماده شتر و بار دار
نکردید * و شَصَبَ الامرُ)
دشوار شد کار
(اَشْصَبَ اللهُ عَيْشَهُ) سخت و دشوار
کنید خدای زندگانی او را

ش ص ر

(شَصْر) بالفتح دوراندوختن و
مروزدن کاو و نیزه زدن و برجستن
و خلیدن خار و آزدن کرانهای فرج
ناقه و تنگ کردن آن جهت برآمدن
رحم از وی وقت ولادت و الفعل
من نصر و ضرب یقال شَصَرْتُ النَاقَةَ و
هو ان تُنْزَلَ فی اخلاقها يَطلب ذنبها
تُغَرَّزُ فی أشاعرها اذا خرجت رحمها
عند الولادة و چوب شِصار و سوراخ
بینی ناقه در آوردن و دوختن چشم
باز نو کیر
(شِصْر) بالکسر چوبی که بدان فرج
ناقه را تنگ کنند
(شَصَر) محرکة آهو بره وقتیکه توانا
گردد و حرکت کند یا آهو برهٔ یک
ماهه یا آنکه سرون زند یا آنکه
در گردنش رسن نهاده انداخته باشند
یا آنکه توانا گردد و حرکت نکند

وقال ابو عبيدة وغيره هو طلا ثم
خشف ثم شادن اذا اطلع قرناه ثم
شصر اذا اقوى وتحرك ثم جذع ثم
ثني ولا يزال ثنيا حتى يموت شصرة
مونث اشصار جمع * ومرغى است
كوچك تر از كنجشك
(شاصر) آهو بره
(شاصرة) نوعى از دام ددان
(شصار) ككتاب چوبى است كه
در سوراخ بينى ناقه كنند وتمام مردى
وتمام جنى وچوبى كه بدان فرج ناقه
را تنگ كنند تا زدكي فرج آن
(شوصر) بالفتح آهو بره
(شصير) كامير هليد كي خلر
(ض) شصر بصره عند الموت
شصورا) باز ماند چشم او و بر گرديد
يا صواب شصا است
(تشصير) چوب شصار در بينى
ناقه كردن

شصص

(شص) بالكسر شصت ماهي و
بفتح و دزد شوخ و چالاك
شصوص جمع
(شصوص) كصبور ناقه كم شير
من اشصت الناقة وهي مشص
وشصوص نادر * و به نه شصوص)
سال قحط كم نبات شصائص جمع
(شصص) بضمتين كوسپند كه
از شير باز ايستد يستوي فيه الواحد
والجمع يقال شاة شصص وشاء
شصص اذا ذهب لبنها
(شصاصاء) بالمد سال سخت وسختي
ومركب بد والقيته على شصاصاء در
شتاب ور را روي ملاقات كردم او را
يا بحاجت سخت كه ترا اضطرار نمايد
(ن) شصه شصا) باز داشت
او را
(ص) شصت الناقة شصوصا
وشصاصا) كم شير كرديد * وشص
فلان) دندان كزيد از صبر * و
شصت المعيشة) سخت ودشوار
شد زندگانى * وشص عنه)
باز داشت او را * وما ادري اين
شص هو) يعني نمى دانم كه
او كجا رفت
(مشص) كم شير از ناقه وكوسپند
(اشصه) باز داشت او را * ونيز
اشصاص) دور كردن وكم شير شدن
ناقه وكوسپند

شصل

(شصلى) بضم صاد وتشديد لام
ومقصور وچون مخفف شود آلي مثل
باشد كياهى است
(شوصل شوصلة) هردو كياه
شاصلي را

شصلب

(شصلب) كجعفر سخت قوي
وتوانا

شصن

(شاصونة) ظرفها ستعمالين
يا از شيشه سواصين جمع * وتمام
مردى

شصو

(شصو) بالفتح شدت وسختي
(ن) شصا بصره شصوا) بالضم
باز ماند چشم او * وشصا السحاب)
بلند شد ابر * وشصت القربة)
پر كرديد مشك پس بر داشت قوائم آن
(اشصى بصره) واكرد چشم را
وبر داشت

شصي

(شاصي) مرد پاي در از شده
المثل اذا ارجحن شاصيا فارفع يدا
اى اذا انتفخ ورفع رجليه فكف
عنه

(شَاصِيَةٌ) چیك در را كنند كه پايچهای در راشد باشد شَوَاصِي جمع .
(ص ن) شَصِيَ اَلْمَيِّتُ شُصِيًّا بالضم والتشدید در راشد مرد ودست وپای مرده

باب الشين فصل الطاء

ش ط ء

(شطء) بالفتح خرمابنان ريزه وكشت يا خوشه يا برك آن شُطُوء جمع * وقال الاخفش في قوله تعالى واخرج شطأه اي طرفه * وشطء الشَّجَر) انچه كرد اكرد بيخ درختى برآيد از شاخ ريزه رجزآن اَشْطَاء جمع * وشطء النهر) كرانه جوي شُطُوء) جمع .
(شَاطِئُ الْوَادِي) كرانه رودبار شَوَاطِئ وشُطآن بالضم جمع
(ف) شَطَأَ الزَّرْعُ شَطْأً وشُطُوءًا) برك يا خوشه برآورد كشت * و شَطَأَ الْوَادِي) بركنار رودبار رفت * وشطأ النَّاقَةَ) بپالان نهاد ناقه را وكذا اشطأ الرَّحْلَ يعني پالان بست برشتر * وشطأ المرأة) كاييد آن وا * وشطأ البعير بِالْحَمْلِ) كران بار كرد شتررا * و شَطَأَ الرَّجُلُ بِالْحَمْلِ) قوي وتوانا شد بربار * وشَطَأَتِ الْأُمُّ بِالْوَلَدِ) انداخت بچه را * وشطأ فلانا) مقهور كردا ورا
(شَطْءٌ فِي رَأْيِهِ) كشريف مست شد در راي خود يا تباه عقل كرديد
(اَشْطَأَ الشَّجَرُ) شطء برآورد درخت * وأَشْطَأَ الرَّجُلُ) صاحب پسر بالغ وصاحب پسر همچو خود كرديد يعني پسرش بالغ وما نند پدر شد
(شَطَّأَ الْوَادِي تَشْطِيًّا) روان شد هم ود وكرانه رودبار
(مُشَاطَأَة) همرويه كنار رودبار و مانند آن رفتن يقال شاطأته اذ امشى كل منا على شاطئ يعني هر واحد ازما بر كنار رود بار رفت

ش ط ب

(شَطْب) بالفتح مزد در از بالا نيكو بدن وشاخهاى سبز تر از خرما بن يا عام است شَطْبَة يكى
(شَطْبَة) شاخ نخل تر وهي اخص من الشطب وشمشير * وجارية شَطْبَةٌ) دختر دراز بالا * وفرس شَطْبَةٌ) اسپ دراز خانه
(شَطْب) كلنف كوهى است .
(شِطْبَة) بالكسر دختر نيكو ورم تازه بدن دراز بالا واسپ نيكو كور شمتو ويفتح وخط پشت تيغ شُطُوب جمع * ويارة از كوهان بدل را زا بريده
(شُطْبَة) بالضم خط پشت شمشير
شُطَبَة كهمزة مثله شُطَب كصرد وشُطَب ككتب جمع
(طريق شَاطِب) راه مائل وكژ
(شَاطِبَة) زنيكه شاخ نخل را پاره كند تا از ان بوريا سازد * ونيز زنيكه اديم را بعد از ان كه كهنه كرده باشد بترا شد شَوَاطِب جمع * و نيز شَاطِبَة شهرى است بمغرب
(شِطَاب) بالكسر انچه بدان نكنده زنند كليم را از پشم رجز آن
(شُطَاب) كغراب نخلستانى است مرينى يشكر را
(شَطْبَتَان) از واديهاي يمامه است
(شَطِيب) كاميركوهى است ونام موضعى
(شَطِيبَة) كسفينة پارة از كوهان شتر يا پوست بدل را زا بريده * ونباقة

شَطِيبَةٌ) شترمادهٔ خشک باریک
وچوب بلند را زا برید جهت کمان
وپوست پارهٔ دراز
(شَطْبِيَّة) بیای نسبت آبی است
در رکوه اجا ومایی است فرود بلهٔ قبا
(فرسٌ مَشْطُوبُ الْمَتْنِ
وَالْكَفَل) اسپ برآمده پشت و
سرین از فربهی وسَيْفٌ مَشْطُوبٌ)
شمشیر شطبه دار
(شَطَائِب) نوردهاي مختلف و
مختبها
(ن) شَطَبَتِ الْمَرأةُ الجَرِيْدَ)
پاره کرد شاخ خرما را تا بوریا بافد * و
شَطَبَ السَنَام) برید کوهان را * و
شَطَبَ عَنْهُ) برگردید ازان و
دور شد وكذا طعنه فشطب الرمح
عن مقتله اى مال وعدل عنه
(ض) شَطَبَ الحرير شَطْبًا) راکود
وگسترد حریر را
(سَيْفٌ مُشَطَّبٌ) کمعظم شمشیر
شطبه دار * وثوبٌ مُشَطَّبٌ) جامهٔ
خطدار
(مُشَطَّبة) کمعظمة تلیم سطبر
فکنده زده * وارضٌ مُشَطَّبةٌ) زمین که
دران سیل اثر خط کرده باشد

(شَطَّبَ الأَدِيْمَ تَشْطِيبًا) برید
پوست را وكذلك السنام شدد
للمبالغة
(اِنْشَطَبَ الماءُ وغيرُهُ) روان
شد آب وجز آن

ش ط ح

(شِطَّحٍ) بالکسر وتشدید الطاء
کلمهٔ است که بدان بزغالهٔ یک
ساله را زجر کنند

ش ط ر

(شَطْر) بالفتح نیمهٔ چیزی وپارهٔ آن
ومنه حديث الاسراء فوضع شطرها
اي بعضها اَشْطُر وشُطُور جمع *
وسوی وناحیه ولا يتصرف الفعل منه
فيقال قصدت شطره ولا يقال
شطرت شطره اى قصدت قصده
او يقال ذلک * ودو پستان پیش
یا پس از چهار پستان شتر وگاو
ونوع ومنه المثل حلب فلان الدهر
اشطره اي ضروبه من خير وشرّ *
وفي حديث مانع الزكاة انا آخذوها
وشطر ماله * الحربي هو غلط الراوي
وانما هو وشُطِّرَ ماله مجهولا اي
يجعل ماله شطرين فيأخذ المصدق
خير النصفين عقوبة لمنعه * ونیز

شَطْر) دوشیدن دو [illegible]
دو دیگر را والفعل من نصر
(شِطْرَة) بالکسر ونیمه ازدو نوع از
يقال ولد فلان شِطْرة یعنی نیمه نر
ونیمه ماده
(نَوًى شُطُرٌ) بضمتين جهت
بعید
(شَاطِر) کصاحب شوخ وبی باک
که از خباثت خود مردمان را عاجز
کرده باشد
(شَاطِرِيُون) خصی الثعلب است
(شاةٌ شَطُورٌ) کصبور آنکه یک
پستان وی خشک ویک باشیر بود
یا یک پستان آن درازتر باشد از
دیگری * وثوب شَطُورٌ) جامه که
یک طرف عرض آن درازتر بود
(شَطِير) کامیر دور وغريب * وشِطِّير)
کسکیت مثله * ونیمهٔ چیزی
(قَدَحٌ شَطْرَان) کسکران وقصعةٌ
شَطْرَى) کسکری آنکه نیمهٔ وی پر
باشد
(شَطَا طِير) شهرستانی است
بصعید ادنی
(مَشْطُور) نان آبکامه آلود * و
مَشْطُور) از بحر رجز آنکه حصه

ببهزاني آن را از شير جز دو اندك اندك
با شند
(ن ض) شَطَرَتِ الشَّاةُ شُطُوراً و
شِطَارَةً خشك باد و از شير يك
پستان آن از دو يكري * وشَطَرَ شَطَارَةً
شوخ وبي باك شد * شَطَرَ عَنْهُم شُطُوراً
وَشُطُورَةً و شَطَارَةً برغم مردمان
دور كرد يد از ايشان * وشَطَرَ بَصَرُهُ
شُطُوراً نظر كرد بسوي تو بروشي
كه با تو ديكري را هم مي نكرد
(تَشْطِير) يك نيمه پستان دوشيدن
ومال را بدو نيمه كردن با كسي و
دو پستان ناقه را بستن ودو ديكر
كذا شتن يقال شَطَّرَ بِنَاقَتِهِ اي صَرَّ
خِلْفَيْهَا وتَرَكَ خِلْفَيْنِ
(مُشَاطِر) همسايه يقال هُم مُشَاطِرُونَا
اي دُورُهُم تتصل بدورنا
(مُشَاطَرَة) چيزي را با كسي بدو
نيم كردن يقال شاطَرْتُهُ مالي اذا
ناصفته * ورمه را بكوسفانه رامتصل
حلفتن ويك نيمه پستان دوشيدن

ش ط ر ج

(شِطْرَنْج) بالكسر كبري حل بازي
است معروف وبفتا رسي آ رند
خوانند بر معني لغتي است ...

آن ماخوذ است از شطارة يا از تشطير
(شِيطَرَج) بكسر اول بيخ نباتي
است سرخ بعيا رتفل وبا ريك
معرب جيترك هندي * درد مفاصل
وبرص وبهق را نافع ومفتح سده و
ماضم ومهيج باه

ش ط س

(شَطْس) بالفتح زيركي ودانش
(شُطْس) بالضم خلاف ونزاع شُطُسَه
بها مثله
(شُطَسِي) كُجُهَنِي مرد دانا آ شنا
مركش زيرك
(شَطُوس) كصبور آنكه خلاف
امري كند كه بدان مامور بود * و
رونده بجهتي از جهات
(ن) شَطَسَ فِي الْأَرْضِ شَطْسًا
رفت در زمين وسير كرد

ش ط ط

(شَطّ) بالفتح كرانه رود وجوي شُطُوط
وشُطَّان بالضم جمع * وكرانه كوهان
يا نصف آن شُطُوط جمع * ودهي
ست بيمامه وموضعي است ببصرة
منسوب بسوي عثمان بن ابي العاص
صحابي
(جَارِيَةٌ شَطَّة) بالفتح دختر راست
قامت
(شِطَّة) بالكسر دوري
(شَطَط) محركة ستم وزيادت ودوري
از حق * ومنه لا وكس ولا شطط اي
لا نقصان ولا زيادة
(رجلٌ شَاطٌّ) مردي كه ما بين
دو طرف او فراخ و وسيع باشد ومرد
كشاده سينه
(جارِيَةٌ شَاطَّةٌ) دختر راست
قامت
(شِطَاط) بالكسر وبالفتح درازي
ودرستي وراستي قامت مردم و
نيزه را واعتدال آن وبزرك هشت
جثه
(شَطَاطَة) بالفتح دوري
(شَطُوط) كصبور شتر ماده شكوف
وبزرك ده از كوهان شَطَائِط
جمع
(غَدِيرُ الْأَشْطَاط) موضعي است
(شَطْشَاط) بالفتح نوعي از سوهان
(شَطُوطَى) كسهو جي شتر ماده
بزرك كوهان
(ض) شَطَّ شَطًّا وشُطُوطًا دور
شد * وشَطَّ عَلَيْهِ فِي حُكْمِهِ
شَطِيطًا جور كرد بروي در حكم و

شَطَّ فِي سِلْعَتِهِ شَطَطًا) بالتحريك
تجاوز كرد از حد ومرتبه آن ودور شد
از حق واندازه * وشَطَّ فِي السَّوْمِ)
دور رفت ستور در چرا * وشَطَّ فلانًا
شَطًّا وشُطُوطًا) دشوار كرد بر وي
وستم نمود
(اَشَطَّ عَلَيْهِ اِشْطَاطًا) جور كرد
بر وي در حكم * واَشَطَّ فِي السَّوْمِ)
دور رفت ستور در چرا * واَشَطَّ فِي
الطَّلَبِ) دور شد در طلب وبتك
رفت * واَشَطَّ فِي الْمَفَازَةِ)
دور رفت در بيابان
(شَطَّطَ تَشْطِيطًا) در گذشت از حد و
اندازه * شُدِّدَ لِلْمُبَالَغَةِ وقُرِئَ
ولا تُشَطِّطْ وتَشْطِطْ وتُشْطِطْ وتُشَاطِطْ
اي لا تبعد عن الحق يعني از حد
مگذر واز حق دور مشو
(مُشَاطَّةٌ) نبرد كردن كسی را در دور
رفتن ويقال شاطّه اذا غالبه في
الشطط
(اِشْتِطَاطٌ) جور كردن بر كسی در حكم
ودور رفتن ستور بچرا ودور شدن

ش ط ع

(شَطَعٌ) محركة ناشكيبائي از بيماري
وما نند آن والفعل من منع

ش ط ف

(رَمْيَةٌ شَاطِفَةٌ) رميه كه از گذشتن
گاه لغزيده ودرجنبيده باشد
(نيةٌ شَطُوفٌ) كصبور جهت بعيد
وبي پايان
(ن) شَطَفَ شَطْفًا) بالفتح وشُطُوفًا
بالضم برفت ودور شد وپوشيده گرديد
ومنه سوادية

ش ط ل

(شَاطِل) روشنك كرم است مسهل
صفراء واخلاط غليظه

ش ط م

(ن) شَطَمَ امْرَأَتَهُ شَطْمًا) بالفتح
گاييد آن را

ش ط ن

(شَطَنٌ) محركة رسن دراز يا عام
است اَشْطَانٌ جمع
(شَاطِنٌ) پليد وبد خوي
(بِيرٌ شَطُونٌ) كصبور چاه دور تك
يا چاهي كه دلو از آب از دو رسن
از دو طرف كشيده شود ودولاى آن
چاه فراخ را سفل آن تنگ باشد * و
نوى شَطُونٌ) بمعنى دور رونده از
* كذا غزوة شطون) اي
بعيدة

(شُطُونٌ) بالضم مو بمعنى المحت
وجاهی
(شَطَنَانٌ) محركة وادي است
بنجد * وبالضم وادي است
از وادیهای مدينه
(شَيْطَانٌ) بالفتح ديو وهر سركش
ونافرمان از مردم وپري وهر ستور
وجز آن شَيَاطِينُ جمع * ومنه
الحديث رأي النبي صلى الله عليه
وسلم رجلا يتبع حماما طائرا فقال
شيطان يتبع شيطانا * ومار دراز همي
است بر سروي شتران راست كشيده
بود از نتا پاشنه * وشَيْطَانُ الطَّاقِ)
لقب محمد بن نعمان ومذكور است
در ط ر ق * وشَيْطَانُ الْفَلاَ)
تشنگي شَيَاطِينُ الْفَلاَ مثله * و
رُءُوسُ الشَّيَاطِينِ) گياهي است
ومنه قوله تعالى طَلْعُهَا كَأَنَّهُ رُءُوسُ
الشَّيَاطِينِ او شبه طلعها برؤوس
الشَّيَاطِينِ فِي الْقُبْحِ او برؤوس الْحَيَّاتِ
* وآن فيعال است از شطن يا فعلان
از شاط * وشيطان بن قرط
ازدي صحابي است ونبي صلى الله
عليه وسلم نام شرا تغيير داد

بعید الله موصوف فرمود

(ن) شَطَنَهُ شَطْنًا) بالفتح بست آن را برسن * وشَطَنَ صاحبه) مخالفت کرد او را بقصد و اراده * وشَطَنَ فِي الأرضِ شُطُونًا) دور شد و در آمد در زمین راسخ و ثابت باشد یا سست و غیر راسخ و رفت

(مُشَيْطَنَة) بفتح طا داغ عربین شتران

(شَيْطَنَ شَيْطَنَةً) دیو گردید وسرکش و نافرمان گردید

(إشْطَان) دور کردن

(مُشَاطِن) آنکه دلو را از چاه بیرون کشد

(تَشَيْطَنَ تَشَيْطُنًا) دیو شد و نافرمان و سرکش گردید

ش ط ن ف

(شَطَنُوف) کحلزون دهی است بمصر

ش ط و

(شَطَاة) دهی است بمصر شَطَوِيٌّ منسوب بوی و او دیه است

(شَطِيّ) کغنی یك کرد از کردهای زمین شَطِيَات بالكسر جمع

(س) شَطِيَ الْمَيِّتُ شَطًى) دراز گردید مرده دست و پای مرده

(تَشْطِيَة) پوست از شتر باز کردن و جدا کردن گوشت آن يقال شَطَّيْتُ الجَزُورَ اذا سَلَخْتَهَا وفَرَّقْتَ لَحْمَهَا * و کم کردن از چیزی يقال شَطَّى الطَّعَامَ اى رَزَاهُ

(إنْشِطَاء) پراکنده شدن يقال إنْشَطَا اي انشعب

باب الشين فصل الظا

ش ظ ظ

(شَظّ) بالفتح بقیهٔ روز

(شِظَاظ) ککتاب چوبک گوشهٔ جوال أَشِظَّة جمع * وقولهم طَارُوا شِظَاظًا) بفتح رفتند پریشان و متفرق * و کتما بدنام دزدی و منه المثل أَسْرَقُ مِنْ شِظَاظ

(شَظِيظ) کامیر چوب شکافته شده و جوال بسته

(شَظْشَظَة) ستیغ شدن ذکر کودك بوقت بول

(ن) شَظَّهُ الأَمْرُ شَظًّا) دشوار آمد او را کار و در مشقت انداخت * و شَظَّ الْقَوْمَ) متفرق و پریشان ساخت قوم را یا راند ایشان را * و شَظَّ الرَّجُلُ) ستیغ کرد نره را * و شَظَّ الوِعَاءَ) شظاظ کرد در گوشه جوال و گوشه بست جوال را

(إِنْشَظَاظ) چوب گوشه جوال ساختن و چوب در گوشه جوال کردن و راندن و پریشان نمودن و ستیغ کردن نره را و دراز کردن شتر دم خود را يقال أَشَظَّ الْبَعِيرُ اذا مَدَّ ذَنَبَهُ و پریشان ساختن

(مُشَظَّظ) کمعظم راست ایستاده يقال جَاءَ مُشَظَّظًا اى جاء و ذَنَبُهُ مُنْتَصِبٌ

(شَظَّظَ الْقَوْمَ) پریشان و متفرق گردانید قوم را

ش ظ ف

(شَظْف) بالفتح باز داشتن و برکشیدن هر دو خایه چهارپا هر دو را و در چوب کرده از پی محکم بندند تا پژمرده گردد و گفتکی عصا بد رازا والفعل من نصر

(شِظْف) بالكسر نان خشک و چوبکی است مانند میخ شِظَفَة کقِرَدَة جمع

(شَظَف) محرکة تنگی و سختی و تنگی زندگی زیست و سختی آن

شِظَاف جمع
(شَظِف) ككتف تنگ عيش بد زندگاني
و بد خوي و سخت مر بد خوي
* و بعير شَظِفُ الخِلَاط) شتر نيک
آميزنده بشتران
(أرض شَظِفَة) كفرحة زمين
درشت
(شِظَاف) ككتاب دزّي
(شَظَاف) كسحاب تنگي و سختي
و تنگي زيست و سختي آن
(شَظِيف) كامير درخت خشک
از بي آبي و سخت پژمرده
(مِشْظَف) كمنبر آنكه تعريض سخن
بغير فصل كند
(س) شَظِفَ شَظَفًا) بد زندگاني
گرديد و تنگ زيست شد * و شَظِفَ
السَّهْمُ) در آمد تير در پوست و
گوشت
(ك س) شَظُفَ شَظَافَة) خشک
و نيک پژمرده گرديد

ش ظ م

(شَيْظَم) كحيدر سخت دراز تنها ور
جوان از شتر و اسب و مرد م شَيْظَمَة
مونث شَيَاظِمَة جمع * و جاز پشت
بزرگ كلان ما لدنا م مرد *
و شير بيشه
(شَيْظَمِيّ) سخت دراز جوان تناور
و مرد بسيار گوي فصيح و اسب خوش
آينده و شير بيشه
(تَشَيْظَمَ عَلَيْهِ بِالْكَلَامِ) شتاب
كرد بروي در سخن

ش ظ و

(شَظْو) بالفتح جانب و ناحية

ش ظ ي

(شَظَى) كرحى استخوانك كه بتراشو
يا بباز و بجاى باريك از ساق و ذراع
ستور پيوسته يا پي ذراع * و پي رولن
قوم و ملحق شوند كان بيرونق
بايشان بسو كنند و گرد زمين زراعت
يكي بعد ديگري تا نهايت كشت و
گفتن پي و الفعل من ضرب * و كوهي است
* و وادي الشَّظَا) وادي است از
واديهاى مدينه
(شَظْيَة) بالكسر دك بزرك بيرون
جسته از كوه
(شَظَى) كغنى موضعي است
(شَظِيَّة) كغنيه كمان و استخوان ساق و
پارة از عصا و پاره از هر چيز شَظًا يا
جمع شَظِيّ بفتح و بكسر مثله * و
تسله بيرون جسته از سر كوه
(شَنْظَاة) بالفتح سر كوه
(س) شَظِيَ الفَرَسُ شَظًى)
لنگيد اسپ از جنبيدن استخوان
شظاي آن * و شَظِيَ المَيِّتُ)
در واشد مرده دست و پاي مرده
(أَشْظَاهُ) رسيد شظاي او را و رسيد
بر شظاي آن
(تَشْظِيَة) پريشان و متفرق كردن
(تَشَظَّى العُودُ) برجست پارهٔ آن
و نيز تَشَظِّي) تو بر تو از هم برخاستن
ني و مانند آن چون بشكند و گفتن
پي

باب الشين فصل العين

ش ع ب

(شَعْب) بالفتح قبيلة بزرك و هو
ما تَشَعَّبَ من قَبَائِلِ العَرَبِ وَالعَجَمِ
شُعُوب جمع * وَهُوَ أَبُو القَبَائِلِ
الَّذِينَ يَنتَسِبُونَ إِلَيهِ أَي يَجْمَعُهُمْ وَ
يَضُمُّهُم * ابو عبيدة عن ابن الكلبي
الشَّعْبُ أَكْبَرُ مِنَ القَبِيلَةِ ثُمَّ الفَصِيلَةُ
ثم العِمَارَة ثم البطن ثم الفَخِذُ * و كوه
و جاي پيوند كاسهاى سر و دوري و
دوري و بطني است از همدان و شكفتن
و رزو شال و ما نند و كوهي است
بيمن و آن را ذو شعبين گويند * د

يقال التأم شعبهم اذا اجتمعوا بعد التفرق وتفرق شعبهم اذا تفرقوا بعد الاجتماع

(ذات الشعبين) موضعی است بتهامه

(شِعْب) بالکسر راه در کوه شِعاب بالکسر جمع * وفی المثل شغلت شعابی جدوای ای شغلت کثرة المؤنة عطای * وآبراه در زمین وکشادکی میان دو کوه وداغی است مرشتران را وموضعی است * وشِعْب العجوز) موضعی است در بیرون مدینه که کعب اشرف در نزد یکی آن کشته شد وآن را شرج العجوز هم گویند

(شُعْب) بالضم وادی است میان حرمین که در وادی صفرا می ریزد.

(شُعْبَة) بالضم شاخ وآنچه مابین دو شاخ درخت ومیان دو شاخ کاو ومانند آن است وپارهٔ از هر چیزی ومنه الحیاء شعبة من الایمان ای هو یمنع من المعاصی کما یمنع الایمان وکذا الشباب شعبة من الجنون ای طائفة منه * وپیوند کاسه وجنو رو

کرانهٔ شاخ وآب راه هرد وآب راههٔ ریک وپشتهٔ هرد وجوی بزرک از جویهای رود بار وشکاف کوه که آب باران در روی کرد آید ومرغان دران جا عکیرند وسختی زمانه شُعَب کصرد وشِعَاب بالکسر جمع * و(شُعَب الفرس) اطراف اسب وهر چیز ازان که بلند باشد مانند سر کتف ومثل آن * وفی الحدیث اذا قعد بین شعبها الاربع وجهدها وجب الغسل جمع شعبه است ومراد ازان هرد ودست وهرد و پای زن یا هرد و پای وهرد ولب فرج زن وآن کنایت است از ادخال ذکر در فرج زن * وقیل الرجلان والفخذان ورجح الاول بان الجلوس بین شعبها حقیقة وعطف وجهدها تاسیس وعلی الثانی الجلوس مجاز عن الادخال وجهدها تاکید * ونیز شُعْبَة موضعی است نزدیک بایلی وآن را شعبه عبدالله هم کویند و از اسامی رجال است * وشعبة بن الحجاج از ائمهٔ محدثین وکنیهٔ متین از ارکان دین است

(شَعَب) بفتحتین بعدی که میان هرد و دوش ومیان هرد و شاخ کاو ومانند آن است وکشاده شدن میان هرد و دوش وهرد و شاخ والفعل من سمع

(شُعَب) کصرد انکشتان

(شَاعِب) دوش وهمانا شاعبان

(اَشْعَب) خام مرد طماع وهو اشعب بن جبیر مولی عبد الله بن الزبیر ومنه المثل هو اطمع من اشعب وکذا لا تکن اشعب فتتعب ویروی فتتعب * و(تیس اشعب) قچقار که میان هرد و شاخ آن بعد بسیار بود شُعْب بالضم جمع * ونیز (اَشْعَب) دهی است بیمامه

(شَعْبِي) بالفتح محدث است از قبیلهٔ همدان * وحسان بن عمرو شعبی حمیری است وهمچنین فقیه عامر بن شراحیل شعبی که از کبار تابعیان است منسوب بسوی حسان بن سهل * فمن کان منهم فی الکوفة یقال لهم شعبیون ومن کان منهم بالشام یقال لهم شعبانیون ومن کان منهم بالیمن یقال لهم آل ذی شعبین ملک من ملوک حمیر واسمه حسان بن سهل ومن کان منهم بمصر والعرب

يقال لهم اشعوب
(عَبْدُ اللّٰهِ شِعْبِی) بالكسر بن مظفر محدث است
(شُعْبِیّ) بالضم معوية بن حفص منسوب بسوی جد خود
(شُعْبىٰ) كبشرى كوهی است
(شُعَبَی) كأربى موضعى است
(شَعْبَان) بالفتح قبيله است بيمن از حمير و موضعى است بشام و نام ماهی شَعْبَانَات وشَعَابِين جمع
وَعَزَالُ شَعْبَان) جانوركی است
(شِعْبَان) بالكسر آبى است مر بنى ابوبكر بن كلاب را
(شُعْبَنَانِ) بالضم پشته است كه در شاخ بلند دارد يا اين ديگر است
(شَعُوبِیّ) بالفتح دهى است بيمن
(شُعُوبِیّ) بالضم آنكه عرب را برعجم تفضيل ننهد وآن گروه را شعوبية گويند
(شَعُوب) كصبور معرفة مرگ وآن علم است منيت را وگاهی الف ولام درآيد او را # وقبيلهٔ است وموضعی است بيمن
(شَعِيب) كأمير توشه‌دان يا توشه دان از چرم دو رخته يا از دو طرف بريده وصل كهنه شُعُب ككتب جمع
(شُعَيْب) كزبير نام نبی عليه السلام وگويند نام او يثرون بن صيقون بن عيفا بن ثابت بن مدين بن ابراهيم وقيل هو شعيب بن ميكائيل من ولد مدين وقيل من ولد بعض من آمن بابراهيم عليه السلام # ونيز (شُعَيْب) موضعى است # ومحمد بن احمد بن شُعَيْب شعيبی وجعفر بن محمد بن ابراهيم بن شعيب شعيبی وصاعد شعيبی بن ابوالفضل وعبدالاول شعيبی محدثان اند # وشعيب بن حبحاب تابعی است وشعيب بن ابی حمزة از زهری روايت دارد
(شُعَيْبة) كجهينه وادی است
(مِشْعَب) كمنبر بورما
(مَشْعَب) بالفتح راه # ومَشْعَبُ الْحَقّ) راهی كه حق را ازباطل جدا سازد وداغی است شتران را
(مَشْعُوب) شتری كه نشان مشعب داشته باشد
(شَعْبَعَب) كسفرجل موضعی است
(شَعَّاب) كشداد كاسه‌دوز
(ف) شَعَبَ شَعْبًا) بالفتح فراهم آورد درز وشكاف را يا عام است وپريشان ساخت وبهم پيوسته وازهم جدا كردانيد ونيكو كرد وتباه ساخت از لغات اضداد است # وشَعَبَ الشَّيْءُ) ظاهر وپيدا شد # وشعب الْبَعِيرُ) بشكست در رفت را از بالای آن # وشَعَبَ فُلَانًا) باز داشت او را # وشَعَبَ اِلَيْهِ) رحول نمود بسوی او # وشَعَبَ اللِّجَامُ الْفَرَسَ) باز داشت لگام اسپ را از جهت اراده آن وبرگردانيد از آن طرف # وشَعَبَ الْيَهِم) مايل وارزومند ايشان شد وبهم پيوست وجدا كرد اصحاب را ومفارقت كزيد از لغات اضداد است
(اَشْعَبَ اِشْعَابًا) بمرد ونيك جدا شد ومفارقت كزيد كه از ان باز گشت نيست
(قصعه مُشَعَّبَة) كمعظمه كاسه پيوند خورده
(شَعَّبَ تَشْعِيبًا) جدا ومتفرق

كرد * وشَعَّبَ المِقلَاعَ اذا رمى عنه
كاسه شكسته را پيوند كردن اصلاح دادن
(مُشَاعَبَة) دور گرديدن يقال شاعبه
اذا باعده و دور شدن
(تَشَعُّب) پراكنده شدن يقال
تشعب راس السواك اي تفرق و شاخ
شاخ گرديدن درخت و جمع شدن يكر
دور شدن و نيكو گرديدن و مردن
(انشعاب) پراكنده شدن و شاخ
شاخ شدن درخت و راه و دور شدن
بعد يكر و ورشدن و نيكو گرديدن

ش ع ب ذ

(مُشَعبِذ) مبنيا للفاعل مرد
شعبده باز و دغنباز مرد سحور
كه در نظر او چيزي در آيد و آن را
اصل نباشد
(شَعبَذَ شَعبَذَة) سحر كرد و شعبده
نمود

ش ع ث

(شُعث) بالضم موضعي است
(شَعثَل بن زُهَير) ربيعي جاهلي
است
(شَعَث) محركة پراكندگي كار
يقال لمّ الله شعثك اي جمع امرك
المنتشر * ژوليده موي شدن
والفعل من سمع
(اَشعَث) مرد ژوليده موي شُعث
بالضم جمع * و ميخ و كيانه بمعني
... اشاعث جمع
اشاعثة مثله والهاء للنسبة * و
... شُعث
بالضم جمع
(شَعثَاء) زن ژوليده موي * و نيز
شعثاء بنت عبد الله قرشيه
صحابيه است * و ابو الشعثاء جابر
بن زيد و ابو الشعثاء سليم بن
الاسود تابعيان اند * و نيز شعثاء
كنيت جماعتي است
(شُعَيث بن مُحرِز) كزبير * و
شعيث بن عبد الله بن الزبير * و
شعيث بن مطير و ابراهيم بن
شعيث محدثان اند * و شعيث
بن ابي اشعث را بعضي بباء موحده
گويند
(محمد بن عبد الله شُعَيثي)
و عبد الرحمن بن حماد شُعَيثي
محدثان اند
(شُعَيثيّه) بياي نسبت آبي است
(شَعثَانُ الرَّاس) بالفتح ژوليده
موي غبار آلوده ...
(مُتَشَعِّث) كه معظم در عروض ...
دو ... حرف وتد است كه افكنده شد
كانك اسقطت من وتده حركة في غير
موضعها ... شعث المجزوء
(شَعَّثَ منه تشعيثا) دور كرد و دفع
نمود از وي * و نيز تشعيث پريشان
كردن يقال شعثه فتشعث اي فرقه
فتفرق * و نكوهيدن كسي را و منه
شعث الناس في الطعن عليه اي اخذوا
في ذمه والقادح فيه بتشعيث عرضه
(تَشَعُّث) پراگنده و پريشان شدن
و گرفتن چيزي از وي و كم خوردن طعام و
بو هم ... يكر ... موي

ش ع ث م

(شَعثَم بن حَيَّان) بالفتح نوروز
فتح مصر حاضر بود * و شعثم بن
اصيل محدث است و ذؤيب بن
شعثم با شعثن بنون صحابي است
(شَعثَمِين) بالفتح موضعي است
كه در ان جا جنگ واقع شده و از ان است
يوم الشعثمين در قول مهلهل

ش ع ث ن

(شَعثَن) كجعفر نام پدر ابو ذؤيب
ذؤيب صحابي است

ش ع ذ

(غالب بن شَعْوَذ) بالفتح * و شَعْوَذ بن عبد الرحمن * وشَعْوَذ بن خُلَيْدَة محدثان اند * وشَعْوَذ بن مالك از رهط نُعمان بن مُنذر است
(شَعْوَذَة) بالفتح سبکی وچالاکی دست وشعبدة وافسون که بدان در نظر چیزی بر غیر آنچه بود خود نماید
(شُعْوَذِی) رسول امراء بر برید
(مُشَعْوِذ) بکسر واو شعبده باز و افسونگر و بفتح واو مسحور وافسون زده

ش ع ر

(شَعْر) بالفتح ویحرک موی شَعْرَة یکی وگاهی از جسم کنایه کنند اَشْعَار وشُعُور وشِعَار بالکسر جمع * ونیز شَعْر) بالفتح مسنود کوهی است مر بنی سلیم یا بنی کلاب را * ونیز شَعْر) رخم گیاه و درختی هرچه باشد وزعفران وشَعْر الغول) پرسیاوشان
(شَعْرَة) موی وهی اخص من الشعر * ویقال رأی فلان الشعرة اذا رأی الشیب * و دختر ومعرفتنام مردی

(شِعْر) بالکسر قول منظوم را نامی به لشرفه بالوزن والقافیة و ان کان کل علم شعرا اشعار جمع * و شِعْر شاعر کلام نیکو وجید وقیل هو فاعل بمعنی مفعول ای مشعور * و ان من الشعر لحکمة مدح است و می تواند که مراد باشد موکما نی فرا که تمامه شعر را مذموم گویند * ونیز شِعْر) بالکسر کوهی است به بلاد جشم * ولیت شعری فلانا ما صنع یعنی کاشکی دانستمی وکذلک لیت شعری لفلان وعن فلان ما صنع ای لیت علمی محیط بما صنع فحذف الخبر
(شِعْرَة) بالکسر موی زهار زن یا عام است و زیر ناف که وزینتگاه زهار است و یا آنجا از موی و موی فرج زن
(شَعِر) ککتف مرد بسیار وهوار موی اندام
(شَعِرَة) کفرحة گوسپندی که میان هر دو شکافسم آن موی برآمده باشد و علت برآمدن موی بسا است که خون رود از آن یا آنکه بر بن ران آن خارش باشد

(شَعَرِيّ) بالتحریک وتبدیل الیاء همزة مرغی مرد او رسوار شَعَرِيَّات جمع
(شَاعِر) شعر گوینده اند و دریابنده شُعَرَاء جمع علی غیر قیاس * والشاعر المفلق خِنذِيذ ومن دونه شاعر ثم شُوَيعِر ثم شعرور ثم مُتَشَاعِر
(اَشْعَر) بسیار موی اندام وموی کرد اگردسم ستور اَشَاعِر جمع * و مرد رازی موی کرد اگرد فرج ناقه ونام شاعری بلوی ولقب عمرو بن حارثة بن اسدی ولقب نبت بن اُدَد و بدان جهت که وقت زادن موی بر تن داشت وآن پدر قبیلة است یمن اشعری منسوب بوی و ازان قبیله است ابوموسی اشعری * ویقال جاءَ بک الاَشْعَرُون بحذف یای نسبت * وآبله ما نندی که از سم گوسپند برآید وگوهی است و گوشت که زیر ناخن روید شُعْر بالضم جمع * ویقال ما رأیت قصیدة اشعر منها یعنی نیکوتر و بجیدتر
(شَعْرَاء) بالفتح درشت وزشت

زن و ثاله و جز آن و پوشیدن و
کثرت و بسیاری مردم و موی زهار
و مگس کبود یا سرخ که بر شتر و خر و
سگ نشیند شُعر بالضم جمع * و
درختی است از شوره گیاه و نوعی
از شفتالو و دین مرد و معنی تثنیه
و جمع یکسان است * و زمین با
درخت یا زمین درخت ناک و
جز از بسیار گیاه و ریگ نیکو
و یا تند گیاه نصی و مانند آن *
و داهیة شَعْراء بلای سخت از
مردم و در کل داهیة و بنات شُعر
بالضم جمع * و یقال للرجل اذا
تکلم بما ینکر علیه جئت بها شعراء
ذات وبر یعنی بلا آوردی
(شَعار) بالفتح درخت و زمین پرپیچ
بود درخت بسیار سایه و زمین نرم
که مردم در سایه آن از گرما و سرما
پناه گیرند و فرود آیند * ارض
کثیرة الشَّعار زمین بسیار
درخت
(شِعار) بالکسر جل اسپ و علامت
و نشان اهل جنگ و سفر که بدان یکدیگر را
بدانند شناسند * و قیل هو لفظ
یصطلحون علیه یقولونه عند

الاختلاط وقت الحرب یعرفون به
اصحابهم من اعدائهم وقت الظلمة
و آنچه بدان از معانی نقطه شراب کنند
و تند رو درخت و بفتح و موت رخامه
که بر تن مایل جوی پیراهن و ازار و
مانند آن و بفتح اَشْعِرة و شُعُر
بضمتین جمع * و شَعائر الحج
مناسک و علامات آن
(شِعارة) بالکسر اصل مناسک حج
و معظم آن مثل وقوف و طواف و مانند
آن شَعائِر جمع و شعائره معالمه
التي ندب الله الیها و امر بالقیام
بها
(شَعور) کصبور نام اسپ پسر ابن
حارث بن مالک بن عمرو
(شَعِیر) کامیر جو شعیرة یکی * و
یار و مصاحب قاله النواري * و
محله است ببغداد از آن محله است
شیخ عبد الکریم بن حسن بن
علی زاقلیمی است با ندلس و
موضعی است ببلاد هذیل
(شَعِیرة) کسفینة قربانی حج و آنچه
بروی نشانی باشد از جهت حج و
اصل عبادت آن شعائر جمع * و
یک آنچه چو دنباله کارد و شمشیر

وجز آن که از سیم یا آهن و مانند
آن جهت استواری دسته بر شکل
جو سازند * و شعائر الذهب
نوعی از زیور که او که بر شکل
جو سازند
(شَعْران) بالفتح جز آنکه شوره گیاهی
که از سبزی به تیرگی زند و کوهی
است نزدیک موصل بسیار گیاه
و بسیار فواکه و طیور
(شَعْرانی) بالفتح مرد بسیار
ردرا زموی اندام
(شُعْران بن عبد الله) کعثمان
حضرمی است
(شِعْری) کذکری کوهی است
نزدیک حرة بنی سُلَیم * و الشِعری
العبور و الشعری الغُمَیصاء
هر دو راست سهیل اند
(شُعَیراء) کحمیراء نوعی از درخت
و نام دختر ضبة بن اد که مادر بنی
قبیلة است یا لقب بکر بن مرکه
بود دختر ضبه است
(شُعرور) بالضم باد رنک ریزه
و مگس که بر ریش شتر نشیند و
شاعر پست شوی پس شعارير جمع *
و نیز شعارير بچه ماهی اندارد

دکویند لعبنا شعارین وقنة قنة
قد ان قذان ممنوعات * ونیز کویند
ذهبوا اشعارین بقذان ار بقذان حرفة
یعنی رفتند پریشان و متفرق
(شُوَیعِر) مصغر شاعر ولقب محمد
بن حمران جعفی ولقب ربیعه بن
عثمان کنانی وهانی بن توبة
شیبانی که شاعران اند
(شُعَارَی) ککسالی کوهی است
وآبی است بتهامه
(ذُو الْمِشْعَار) بالکسر لقب
مالک بن نمط همدانی خارفی صحابی
ولقب حمزة بن ایفع ناعطی
همدانی که شریف قوم بود
ودر وقت عمر رضی الله عنه
بسوی شام هجرت کرد وبا او
چهار هزار غلام بود که همه را
آزاد کرد وهمه در قبیله همدان
انتساب کزیدند
(مَشْعَر) بالفتح درخت زمین
نرم که مردم در سایهٔ آن در
کرما و سرما فرود آیند وپناه جویند
وآن جای که در وی قربانی کنند
ومعظم مناسک حج وجامه مَشَاعِر
جمع * والمشعر الحرام مزدلفه

است که امروز آبادان است جا نهاد تاره
نه کوهی است خرد نزدیک مناره
چنانکه بعضی وهم کرده اند وکسر میم
لغتی است در آن
(ن ك) شَعَرَ به شِعْرًا بالکسر وشَعَرًا
محرکة ویسکن وشِعْرَةً مثلثة وشِعْرَی
بالکسر وشَعْرَی بالفتح ویضم وشُعُورًا
وشُعُورَةً ومَشْعُورًا ومَشْعُورَةً ومَشْعُوراء
دانست آن را ودریافت * وشَعَرَ
(اشِعْرًا) بالکسر وشَعْرًا بالفتح شعر
کفت هرچه باشد یا از نصر مطلق
است واز کرم شعر نیکو * وشَعَرَهُ)
کنصره چیره شد بشعر بر وی * و
شَعَرَ الْخُفَّ) موی را داخل موزه کرد
* ویقال ما کان شاعرًا وقد شعر یعنی
شعر نیکو کفت والضم فیهما فیه اکثر
* وشَعَرَهَا) در شعار خوابید با زن
(س) شَعِرَ شَعَرًا) محرکة بسیار
موی شد اندام ومالک بندگان
کردید
(اَشْعَرَ الْجَنِینُ) موی برآورد
بچه در شکم * وأشعر الخف) موی را
داخل موزه کرد * واشعرت النَّاقَةُ)
بچه موی برآورده اند اخت شتر ماده
* واشْعَرَهُ الْاَمْرَ) آگاهانید او را

آن کار وکذا اشعره بالامر * واشعره)
شعار پوشانید او را * ونیز اشعار
بجای شعار چسپیدن اند وهو جزا آن
یقال اشعر الهم قلبی یعنی بجای
شعار چسپید اندوه دل مرا وکذا کل
ما الزقته بشیء فقد اشعرته به * و
با شعار ونشان شدن قوم یا للا کردن
بشعار خود یقال اشعر القوم اذا نادوا
بشعارهم لیعرف بعضهم بعضا * و
خون آلود کردن کوهان شتر قربانی را
یقال اشعر البدنة اذا اعلمها وهو
ان یشق جلدها او یطعنها حتی
یظهر الدم * واین فعل را امام ابوحنیفه
بر خلاف احادیث صحاح که
درین باب وارد است بدعت کوید
* ودنباله ساختن کارد ومانند آن را و
فرو کرفتن عشق کسی را به بیماری
یقال اشعره الحب مرضا ومعروف
ومشهور کردن کسی را وشعر کفتن
وکشتن ملک را یقال اشعر الملک
مجهولا اذا قتل
(شَعَّرَ الْجَنِینُ تَشْعِیرًا) موی
برآورد بچه در شکم * وشعر الخف)
موی را داخل موزه کرد
(مُتَشَاعِر) آنکه خود را شاعر پندارد

وشعر گفتن وشنیدن وخود را شاعر نمایندن

(مُشَاعَرَة) نبرد کردن بشعر باهم یقال شَاعَرَه فَشَعَرَه کنصره اي فَتَحَه یعني چیره شد بشعر بروي * ونیز درجامه شعار خوابیدن باکسی یقال شَاعَرَهَا اي نَامَ معها في شِعَار

(تَشَعُّر) موي برآوردن بچه در شکم وباموي شدن

(اِسْتِشْعَار) شعار پوشیدن وپنهان داشتن ترس وبیم در دل وموي برآوردن بچه در شکم مادر

ش ع ش

(شَعْش) بالفتح لات بن رُفَيْدَة بن ثَوْر بن كلاب برادر تيم اللات

ش ع ص ب

(شَعْصَب) کجعفر مرد کلان سال

(شَعْصَبَ الشَّيْخُ) پیرفاني گردید

ش ع ص ر

(شُعْصُور) کعصفور رجها رمغز د شتي

ش ع ع

(شَعّ) بالفتح پراکنده از هر چیزي وکردن

(شُعّ) بالضم خلاف تفصیله وشعاع آفتاب روشني آن

(شَعَاع) کسحاب زاي پریشان وجارخوشه ریشلت وشیر تنک آب آمیخته وهمت پراکنده * ونفس شَعَاعٌ) آنکه همت وهموم آن متفرق باشد * وذَهَبُوا شَعَاعًا) یعني پریشان ومتفرق * وطَارَ فُؤَادُه شَعَاعًا) یعني هموم او پریشان شد * ونیز شَعَاع) پریشان کردن وپریشان شدن خون وجز آن

(شُعَاع) کغراب پاره از روشني که برشکل کوه از پیش تو بنماید یا روشني آفتاب یا خط شعاعي آفتاب که قریب طلوع بنظر مي آید شُعَاعَة یکي أَشِعَّة وشُعُع بضمتین وشِعَاع بالکسر جمع

(شَعِيع) کامیر کردن

(شَعْشَع) بالفتح دراز * وظل شَعْشَعٌ سایه پراکنده تنک

(شُعْشُع) کهدهد نام مردي از همس

(شَعْشَاع) بالفتح دراز وسبک ونیکو وخوب خلقت وپریشان ومتفرق وسایه تنک وپراکنده

(شَعْشَعَان) دراز ونیکو خلقت * شَعْشَعَانِي) مثله

(نَاقَةٌ شَعْشَعَانَةٌ) شترماده دراز نیکو خلقت

(ن) شَعَّ الْبَعِيرُ بَوْلَه شَعًّا) بالفتح پراکنده کرد شتر بول را * وشَعَّ الْغَارَةَ عَلَيْهِمْ) از هر طرف ریخت غارت را برایشان * ونیز شَعّ) پراکنده افتادن بول وشتافتن وپریشان شدن قوم والفعل من ضرب

(مُشَعْشَع) سایه پراکنده تنک

(شَعْشَعَ الشَّرَابَ) آب آمیخت شراب را وکذا شعشع اللبن بالماء * وشَعْشَعَ الثَّرِيدَ) برداشت سرا شکنه را ودراز کردانید وبسیار کرد روغن آن را وچرب ساخت * و شَعْشَعَ الشَّيْءَ) آمیخت بعض آن را ببعض

(اِشْعَاع) پراکنده انداختن شتر بول را وخوشه برآوردن کشت وپرشدن خوشه از دانه ونور گسترانیدن آفتاب وشوک برآوردن خوشه

(تَشَعْشَعَ الشَّهْرُ) اندک ماند ازماه

(اِنْشَعَّ الذِّئْبُ فِي الْغَنَمِ)

بخارت آرد كرك دركوهستانها

ش ع ف

(شَعَف) محركة سركوهها وپوست درخت غاف وبيماريست كه بماده شتر عارض شود وازان موی چشم آن فرو ريزد وشدت بيم وعشق كه دل برد

(شَعَفَة) محركة سركوه وسر هر چيزی شَعَف وشُعُوف وشِعَاف وشَعَفَات جمع * ومنه الحديث لو رجل في شَعَفَة من الشعاف في غنيمة له حتى يأتيه الموت * وپارهٔ موی مجتمع در سر يا مام است ومنه في صفة ياجوج صغار العيون صُهب الشعاف اي الشعور وسر قلب جائی كه بعلاقه رگ آويزان است * ونيز شَعَفَة باران نرم وبسكن ومنه المثل ما تنفع الشَّعَفَة في الوادي الرُّغُب در حق شخصی گويند كه شی اندك وحقير بكسی دهد * وكيسوی غلام

(رجلٌ أصهب الشِّعَاف) بالكسر مرد سرخ موی يا سرخ موی سر

(شُعَاف) كغراب ديوانگی

(شَعْفَاء) شتر ماده شعف رسيده خاص الاناث ولا يقال جمل أشعف

اويقال بالمهملة

(شَعْفَان) بالفتح دو كوه است بغوريا شعفين مثنى نام جائی ومنه المثل لكن بشعفين أنت جدود قاله رجل التقط منبوذة فرآها يوما تلاعب أترابها وتقول احلبوني فإنّي خلفة جدود الجد ودا لاتان

(ما على رأسه الا شُعَيْفَات) نيست برسر او مگر موی چند از كيسو در حق مفلس بی چيز گويند

(شِنْعَاف) بالكسر سركوه ومرد دراز بالا (شُنْعُوف) بالضم مثله و النون زايدة نبيهما اشناعيف جمع

(مَشْعُوف) ديوانه وشيفته ودل رفته از جنون وبيم ومانند آن

(ف) شَعَفَني حُبُّه شَعَفاً) بالفتح شيفته كرد دوستي او دل مرا وقرأ الحسن قد شعفها حبا بالعين المهملة اي بطنها حبا * وشَعَف البعير بالقطران) قطران ماليد شتر را * وشَعَف اليبيس) سبز شدن گرفت گياه خشك يا ابن معنيه بغين معجمه است * ونيز شَعَف بيمار گردانيدن دوستي دل كسي را يقال شُعِف فلانٌ بكذا) مجهولا فهو مشعوف به

(س) شَعِف به وككل أشعف يحبه) پوشيد دوستی او دل او را * وشَعِفَت الناقة شَعَفاً) بالتحريك بيمار شعف گرديد

ش ع ف ر

(شَعْفَر) كجعفر نام زنی وبطنی است از بني ثعلبه وايشان را بنو السعلاة گويند واسپ شعرين حارثه ضبی

(شَعْفَرة) شاهوی است كلبی كه ميان او ومرعش مهاجاة واقع شد

ش ع ل

(رجلٌ شَعْل) بالفتح مرد سبك تيز خاطر واز ان است لقب تابط شرا

(شعلة) بالضم سپيدی در دم اسب وپيشانی وپس سر آن * ونيز

(شُعْلَة) هيمه كه در ان آتش در گرفته باشد وزبانه ورخش آتش شُعَل ككتب جمع شُعُول مثله * ونيز نام اسپ قيس بن سباع

(شَعَل) محركة سپيدی در دم اسپ وپيشانی وپس سر آن وسپيدی در دم اسپ وجز آن پيدا شدن

الفعل من سمع
(بنو شُعَل) کزفر بطنی است از تمیم
(شَاعِل) اسپ که دردم آن سپیدی باشد * و رجلٌ شَاعِل مرد پریشان غارته
(أَشْعَل) اسپ که دردم آن سپیدی باشد شَعْلاء مونث یقال فرس أَشْعَل وبغلة شَعْلاء * واگر تمام دم سپید باشد آن را صبیح نامند
(شُعَيْل) کامیر اسپ که دردم آن سپیدی باشد
(شَعِيلَة) کسفینة آتش سوزان در پلیته یا پلیته سوزان شَعِيل جمع شُعُل بضمتین مثله
(ذهبوا شَعَالِيل) رفتند پریشان ومتفرق
(مَشْعَل) کمقعد قندیل و پلیته مَشْعَلَة مثله مَشَاعِل جمع
(مِشْعَل) کمنبر پالونه وخنور از بهرم که در وی نبیذ کنند مَشَاعِل
(مِشْعَال) بالکسر خنور چرم که در وی نبیذ کنند مَشَاعِيل جمع
(ف) شَعِلَ فیه شَعْلاً بالفتح

ذکریست بپایان کار را * وشَعَلَ النَّارَ برافروخت آتش را
(مُشْعِل) کمحسن پراکنده بهر جهتی والمونث بالهاء یقال جرادٌ مُشْعِلٌ وکتیبةٌ مُشْعِلَةٌ ای متفرق
(أَشْعَلَ النَّارَ) برافروخت آتش را یقال أَشْعَلْتُ النَّارَ فَاشْتَعَلَتْ * و أَشْعَلَ اِبِلَهُ بالقَطِرَان درگرفت شتران خود را بقطران * وأَشْعَلَ الخَيْلَ فِی الغَارَةِ پراکنده کرد اسپان را در غارت * وأَشْعَلَ الاِبِلَ پریشان کرد شتران را * و نیز اشْعَال پراکنده شدن غارت و جز آن یقال أَشْعَلَتِ الغارةُ اذا تفرّقت * و نیک سیراب کردن و آب چکیدن از مشک و جز آن از هر جای و جای جای و خون برآمدن از زخم نیزه و بسیار روان شدن اشک از چشم
(شَعَّلَ النَّارَ تَشْعِيلاً) برافروخت آتش را یقال شَعَّلْتُ النَّارَ فَتَشَعَّلَتْ
(اِشْتِعَال) در افروختن آتش و در موی سپید
(تَشَعُّل) درافروختن آتش
(اِشْعِلاَل) سپیدی دردم اسپ و جز آن پیدا شدن و برپای خاستن

موی براندام
(اِشْعِلاَل) سپیدی دردم اسپ و جز آن پیدا شدن وموی برافراشته کردن یقال اشْعَالَّ رأسُهُ اذا انتفش

ش ع ل ع

(شَعْلَع) کجعفر دراز از مردم و جز آن شَعَنْلَع بزیادت نون مثله
(شجرةٌ شَعَلَّعَةٌ) درخت پریشان شاخ

ش ع م

(شَعْم) بالفتح اصلاح کردن میان قوم والفعل من فتح
(شُعْمُوم) بالضم دراز بالا

ش ع ن

(شَعَن) محرکة برگ خشک افتاده از گیاه و درخت
(شَعْرٌ مَشْعُونٌ) موی پراکنده وژولیده * ومجنونٌ مَشْعُونٌ اتباع است
(اِشْعَنَّ عَلْوَتَهُ) موی پیشانی گرفت دشمن خود را
(رجلٌ مُشْعَانُّ الرَّأْسِ) مرد ژولیده موی سر

(اِشْعَانَّ شَعْرُهُ اِشْعِيْنَانًا) ژولیده و پریشان شد موی او

ش ع ن ب

(شَعْنَبَة) بالفتح راست برآمدن شاخ کوهپند سپس آن پیچ خورده مائل شدن آن بجانب گوش

ش ع و

(شَعْو) بالفتح برپای خاستن موی بر اندام والفعل من نصر

(شُعَیًّ) کهدی موی ژولیده درهم پیچیده برسر

(شَاعِی) بعید وهمه مشترک * و (جاءت الخَیْلُ شَوَاعِیَ) یعنی آمدند اسپان متفرق

(شَعْیَة) کحمزة یا شُعَیَّة کسمیة بنت حبیب است یا بنت خمیس و کسیة بنت جلندا که از پدر خود روایت کند و پدرش از انس رضی الله عنه

(شَعْیَا) بالفتح نام نبی علیه السلام که بامدن موسی وعیسی علیهما السلام بشارت داده و بسین مهمله نیز وقد مرفی س ع ی کذا فی اللآلی

(شَعْوَاء) شعرمادهٔ است * (غَارَةُ شَعْوَاءُ) غارت متفرق و پریشان * (شَجَرَةٌ شَعْوَاءُ) درخت پراکنده شاخ

(شَعْوَانَة) بالفتح موی انبوه و نام زنی

(اَشْعَی بِهِ اِشْعَاءً) اهتمام و غمخواری او نمود * (وَاَشْعَی القَوْمُ الغَارَةَ) پریشان و متفرق ریختند غارت را

باب الشین فصل الغین

ش غ ب

(شَغْب) بالفتح ویحرک وقیل لا برانگیختن فتنه و تباهی و خصومت و نزاع والفعل من فتح یقال شَغَبَهُم وشَغَبَ بِهِم وعَلَیْهِم ای هَیَّجَ الشَرَّ علیهم واز سمع لغت ضعیف است (شَغْب) بالفتح و ککتف نعت است از آن * ومیل وانحراف و رزیدن از راه یقال شَغَبَ عَنِ الطَّرِیق ای مال * ونیز (شَغْب) بالفتح آب خوری است میان مصر و شام از آنجا است زکریا بن عیسی شغبی محدث و نیز موضعی است

(شَغْبَی) بالفتح والقصر دهی است بریک مرحله از ایلة

(شَغَب) محرکة ممنوعة نام زنی

(عبد الملک بن علی بن شَغَبَة) شَغَبی محرکة محدث بصری است

(شَغَّاب) کشداد مرد فتنه انگیز شَغِب ککتف مثله

(مِشْغَب) کمنبر بمعنی شغاب است کشداد

(تَشْغِیب) برانگیختن فتنه و بدی و تباهی

(مُشَاغِب) کمصاحب مرد فتنه انگیز * ذُومَشَاغِب بالفتح مثله

(مُشَاغَبَة) همدیگر خصومت کردن و تباهی انگیختن ومنه ونهی عن المشاغبة ای المخاصمة

ش غ ب ر

(شَغْبَر) کجعفر شغال وبزای معجمه تصحیف است

(تَشَغْبَرَتِ الرِّیحُ) پیچان وزید باد

ش غ ب ز

(شَغْبَز) بالفتح شغبر است که شغال باشد یا تصحیف آن است

ش غ ر

(شُغْر) بالضم قلعهٔ است محکم نزدیک انطاکیه

(تَفَرَّقُوا شَغَرَ بَغَرَ) بکسرتا ولهما پراکنده شدند بهر روی * ومُ

اسمان جعلا اسما واحدا وبنيا على الفتح

(شَغَار) بالفتح خالي وچاه بسيار آب يستوي فيه الواحد والجمع و دورك است در پهلوی شتر * و كقطام لقب بني فزارة

(شَغَّارَة) كجبانة سنك آتش زنه

(شَاغِر) نام كشني از شتران

(شَابِغَرَة) موضعي است ويفتح الغين

وارض شَاغِرَة) زمين خالي از مانع ونكهبان ور زمين فراخ وبلدة شاغرة برجلها اى لم تمتنع من غارة احد لخلوها

(شاغِرَان) جاى منقطع شدن رك ناف

(شَغُور) كصبور موضعى است بصبارة وشتر ماده دراز كه پاى خود را بردارد چون خواهند كه سوار شوند آن را

(شَغْرَى) كسكرى شهريست يا موضعى است وسنكى است نزديك مكه كه ازان بر شتر سوار شوند و سنكى است كه بران ميكان شاشند

(شُغْزُور) كعصفور ركيا هى است

(شِغَّبْر) كسكيت بلد خوى

(شُوغَر) كجوهر استوار خلقت

(شَوْغَرَة) زنبيل از برك خرما

(شَاغُور) كطاقوس محلة است بدمشق

(ف) شَغَرَ الكَلْبُ شَغْرًا) بالفتح وشُغُورًا پاى برداشت ملك تا ميزد * وشَغَرَ الرَّجُلُ المرأةَ) برداشت مرد پاى زن را تا بكايد * وشَغَرَتِ المَرْأَةُ رِجْلَهَا) برداشت زن پاى خود را وقت كاييدن * و شَغَرَتِ البِلَادُ) خالي ماند بلاد از مردم كه حراست ومحافظت آن نمايند * وشَغَرْتُ بِرِجْلِي فِي الغَرِيمِ) غالب درآمدم بر مردمان را در حفظ او * ونيز (شَغْر) بيرون كردن كسى را از جاى يقال شغرت بني فلان من موضع كذا اذا اخرجتهم و دوري وكشادكي ومنه اذا نام شغر الشيطان برجله فبال في اذنه * ودور ماندن شهر از ناصر وسلطان يقال شغر البلد اذا ابعد من الناصر السلطان * وپريشان وپراكنده كردن وپر سر برداشته بر زمين زدن شتر نر ماده را و پامپر كردن چيزى را و شتاميور رفتن

(اَشْغَرَ المَنْهَلُ اِشْغَارًا) دور ماند آب خور از راه * واشغرت الوقفة تنها وجدا ماند ند از راه * واشغر الحساب عليه) پريشان وبسيار كرديد بروى حساب * ونيز (اِشْغَار) برداشتن مرد پاى زن را جهت كاييدن و فراخ و بزرك شدن جنك

(شِغَار) بالكسر نكاح جاهليت وهو ان تزوج الرجل امراة على ان يزوجك اخرى بغير مهر صداق كل واحدة بضع الاخرى او يخص بها القرائب اي يقول الرجل لآخر زوجني ابنتك ازوجك اختي على ان صداق كل واحد منهما بضع الاخرى وقد نهي عنه حيث قال عليه السلام لا شغار في الاسلام

(مُشَاغَرَة) صد يكر عقد شغار بستن وستم كردن دركس مردي را شغار مثله

(اِشْتَغَرَ فِي الفَلَاة) دور رفت در بيابان * واشتغر علينا) ستم كرد بر ما وفخر نمود * واشتغرت الابل) بسيار شدند شتران و مختلف كرديدند * واشتغر العدد

بسیار شدند چنانکه معلوم نمی
شود که چه قدر است * وَاشْتَغَرَ
عَلَیهِ حسابُهُ) بسیار و فراخ
گردید حساب آن * وَاشْتَغَرَ
الأَمْرُ) مشتبه شد کار
(تَشَغَّرَ فِي قُبحٍ) بحد نهایت
رسید در بدی * وتَشَغَّرَ البَعِیرُ)
بغایت جهد را مکان رفت شتر
سخت دوید

ش غ ر ب

(شُغْرُبِیَّة) نوعی از بند کشتی گیران
و آن پای خود را در پای حریف
بپیچیده بر زمین افکندن باشد او را
شُغْرُبَة فعل وی است

ش غ ر ن

(شَغْرَنَهُ شَغْرَنَةً) پای پیچیده
افکند حریف را

ش غ ز

(شَغِیزَة) کسفینة بوزن کلان که
بدان جوال و مانند آن دوزند
(حَجَرُ الشَّغْزِي) کسکری سنگی
است نزدیک مکه که بدان بر ستور
سوار شوند و براء مهمله نیز
(ف) شَغَزَهُ شَغْزاً بالفتح کردن کج
کرد و زیادتی نمود

* ونیز شَغَرَ) برا غالانید نه میان قوم

ش غ ز ب

(شَغْزَب) بالفتح نام کشتی گیری
که شغزبیه منسوب بوی است یا مرد
سخت گوشت نیک توانا
(شَغْزَبِیّ) بیای مشدد سخت از
هر چیزی و آب هر و مائل و کثر از
راه
(شَغْزَبِیَّة) همان شغزبیة است که
نوعی از بند کشتی گیران باشد
شُغْزُبِی مثله
(شَغْزَبَهُ شَغْزَبَةً) به بند شغزبیه
بر زمین زد حریف را و سخت گرفت
آن را و پای در پیچید در کشتی
(تَشَغْزَبَتِ الرِّیحُ) پیچان وزید باد

ش غ ش

(شغوش) کصبور گندم بلا یه
زوان آمیخته شغوشی بیای نسبت
مثله و گاهی بضم شین هم آید

ش غ غ

(شَغْشَغَة) جنبانیدن نیزه در
مطعون یا سوختن و نهاندن نیزه
را و نوعی از بانک شتر و کم خوردن
آب و مانند آن و تیره کردن چاه را
و شتابی کردن و بر تاکردن ارند

و بجز آن را از آب و باز کرد از ...
سوار لگام را در دهن اسپ ...
تادیب
(ن شَغَّ البَعِیرُ بِبَوْلِهِ شَغّاً)
متفرق و پریشان انداخت بول ...
* وشَغَّ القَوْمُ) پریشان شدند

ش غ ف

(شَغْف) بالفتح درامدن گاه بلغم
در دانه دل یا غلاف آن و بعضی
فی الکل
(شَغَف) محرکة موضعی است
بعمان و پوست درخت غاف
(شَغَاف) کسحاب غلاف دل یا پرده
آن یا دانه دل یا خال سیاه آن یا در
امدن گاه بلغم و بیماری زیر تهیگاه از
جانب راست که در دتلاق و درد
پردهٔ دل و در بن هر سه معنی ضمه
نیز مشارکت دارد
(مَشْغُوف) دیوانه
(ف) شَغَفَهُ الحُبُّ شَغْفاً) بالفتح
رسید دوستی غلاف دل او را
شغفه المرض
(س) شَغِفَ شَغَفاً) بالتحریک
بغلاف دل او آزار خسته شد

ش غ ف ر

شغو بالفتح زن خوبروی و معرفة

آن ابو الطوق اعرابی

ش غ ل

(شُغْل) بالضم و بضمتین و بالفتح

و بفتحتین کار ضد فراغ اَشْغَال

جمع شُغُول مثله * و فلان و انی *

و شُغْلٌ شَاغِلٌ مبالغه است * و

(شَغَلَ القرآنُ) عمل بموجبات اوست

از بجا آوردن فرائض و اجتناب

از مناهی آن

(شَغْلَة) بالفتح خرمن و منه

الحدیث ان علیّا خطب الناس

بعد الحکمین علی شغلة ای بیدر

شَغْل جمع

(شَغِل) ککتف مرد با کار

(شَاغِل) درکار دارنده

(اُشْغُولَة) بالضم کار و بار آنچه

باز دارد از کاری و هی اُشْغُولَةٌ من

الشغل

(مَشْغَلَة) بالفتح کار و بار که باز دارد

[illegible] مَشَاغِل جمع

(مشغول) در کار داشته شده

(شَغَلَهُ شَغْلًا) بالفتح و بضم

درکار داشت او را * و شُغِلَ بِه)

[illegible] لا بکاری داشته شد و منه

یقال ما اَشْغَلَهُ) و هو شاذ لانه

لا یتعجب من المجهول

(اَشْغَلَهُ اِشْغَالًا) درکار داشت

او را لغت ردی است یا کم یا جید

و فصیح

(مُشْتَغِل) و بفتح الغین نادر است مرد

باکار

(اِشْتِغَال) بکاری پرداختن یقال

اشتغل به

ش غ م

(شَغِم) ککتف آزمند

(شُغْمُوم) کعصفور دراز نیکوصورت

یقال رجل شغموم و امرأة شغموم

و شغمومة ایضا و کذا جمل شغموم

و ناقة شغموم و شغمومة

(شِغْمِیم) بالکسر کقندیل دراز

نیکوصورت

(مَشْغُوم) ناقه بسیار شیر

ش غ ن

(شُغْنَة) بالضم بشتواره از طعام و

جز آن و شاخ تر شُغَن کصرد جمع

ش غ ن ب

(شُغْنُب) کبرثن شاخ تازه و تر *

و ابن شُغْنُب) یا آن بفتح است

نام مردی است

(شُغْنُوب) بالضم شاخ تازه و تر و

نام مردی

(تَیْسٌ مُشَغْنَبٌ) و تکسر النون

یعنی تیس مُشَعْنَب بعین مهمله

است

ش غ و

(شَغَا) ناهمواری دندان و ناهموار

برآمدن آن شَغْو بالفتح مثله و الفعل

من نصر و سمع یقال شغت اسنانه

شَغْوًا و شَغًا ای اختلفت فی نبتتها

بالطول و القصر و الدخول و الخروج

* و نیز اسم است تشغیة را

(شَغْبَة) بالفتح ناهمواری دندان

و نیز اسم است تشغیة را

(سِنٌّ شَاغِیَةٌ) دندان زائد

(رجلٌ اَشْغَی) مرد ناهموار

دراز دندان شُغْو بالضم جمع

(شَغْوَاء) عقاب * و امرأة شَغْوَاء

زن ناهموار و دراز دندان شَغْیَاء

مثله شُغْو جمع

(اِشْغَاء) درکارکسی خلاف مردمان

کردن یقال اشغوا به ای خالفوا الناس

فی امره * و قطره قطره چکانیدن بول را

(تَشْغِیَة) قطره قطره چکانیدن کمیز را

باب الشین فصل الفاء

ش ف ت ر

(شَفْتَرَة) پراکنده شدن و پراکندن کسی

(مُشْفَتِرٌّ) کمقشعر مرد موی برتن خاسته و مستعد دامن بر زده و بر پای خاسته

(اِشْفِنْتَرَار) پراکنده شدن و پراکندن کسی و شکسته شدن چوب و پریشان کردن چیزی و فراخ شدن شعلهٔ چراغ

(شَفَنْتَر) کغضنفر مرد رفته موی

(شَفَنْتَرَى) پراکنده و پریشان

ش ف ت ن

(شَفْتَنَ شَفْتَنَةً) جماع کرد و کاثیل

ش ف ث

(شَفَاثِي) بالفتح کحبالی دهی است بعراق از ان ده است موفق الدین حسین بن نصر ضریری نحوی صاحب تصانیف غریبه

ش ف ح

(مُشَفَّح) کمعظم محروم که بچیزی نپیوصل

ش ف ر

(مَا بِالدَّارِ شَفَرٌ) بالفتح نیست در خانه کسی

(شَفْرَة) بالفتح کارد بزرگ و شکردهٔ کفش گران و هر آهن پهن و تیز شِفَار جمع * و کرانهٔ پیکان و تیزی آن و تیزی شمشیر و خادم و کافی مرد نمث و یضم ومنه المثل اصغر القوم شفرتهم اي خادمهم * ویقال مَا بِالدَّارِ شَفْرَةٌ نیست در خانه کسی وفی الحدیث کان انس بن مالک شفرة اصحابه اي اصغرهم

(شُفْر) بالضم کرانهٔ نیام چشم که مژه بر وی روید ویفتح اَشْفَار جمع * و کرانهٔ هر چیزی و کرانه فرج زن و کرانه رحم * و شُفْرُ السَّیْفِ تیزی تیغ * و شُفْرُ الْوَادِي کرانه رود بار از جانب بالا یا عام است * وما بالدار شُفْرٌ نیست در خانه کسی * وذو الشُفْر لقب پدر ابو شرح خزاعي ولقب پدر رتاجة از حمیر ملکهٔ یمن که در ایام قحط یوسف علیه السلام ارکو منکی مردة ال قال ابن هشام حفر السیل عن قبر باليمن فیه امرأة في عنقها سبع مخانق من درّ وفي يديها ورجليها من الاسورة والخلاخيل والدماليج سبعة سبعة وفي كل اصبع خاتم فيه جوهرة مثمنة وعند رأسها تابوت مملوءا مالا ولوح فيه مكتوب باسمك اللهم اله حمير انا تاجة بنت ذي شفر بعثت مائرنا الى يوسف فابطأ علينا فبعثت لاذتي بمد من ورق لتاتيني بمد من طحين فلم تجده فبعثت بمد من ذهب فلم تجده فبعثت بمد من بحري فلم تجده فامرت به فطحن فلم انتفع به فاقتفلت فمن سمع بي فليرحمني وأية امرأة لبست حليا من حليي فلا ماتت الا ميتتي

(شَفَر) کزفر کوهی است بمدینه

(شَفِرَة) کفرحة زنیکه او را شهوت در کرانه فرج باشد پس زود انزال کند و آنکه اندک جماع بهم کند آن را

(شافر) کرانهٔ فرج زن و کرانهٔ رحم

(شَفِير) کامیر کرانه نیام چشم که مژه بر وی روید و کرانه وادی و کرانهٔ هر چیزی و کرانهٔ لب شتر و کرانه وادی از جانب بالا نیز

(شُفَيْرَة) کجهینه زنیکه او را کرانه فرج

شهوت بازیل پس زود انزال کنند
و آنکه انزال جماع بس کند آن زنرا
(شُفَار) کغراب جزیرهٔ است میان
اوال و قطر
(یربوعٌ شُفَارِيٌّ) بضم و یاء
مهمله موش دشتي که بر گوش موی
دارد یا سطبر گوش یا دراز گوش
بزرگ ناخن که زود گرفته نشود
یاد راو پای فره شده گوشت
خورنده
(اذنٌ شُفَارِيَّةٌ) بالضم گوش
بزرگ
(شَنْفَری) نام شاعری وفی المثل
اَعْدی من الشنفری وهو من
العدّائین
(مِشْفَر) بالکسر و بفتح ایضاً شفر وهو
للبعیر کالشفة للانسان مشافر جمع
* و گاهی بطریق استعاره در مردم
هم آید قال المتنبی یهجو کافوراً * واسود
مشفره نصفه * یقال له انت بدر
الدجی * و قد وشدت رباره از
زمین و از رمک و فی المثل ارتک
بخورما حاره شفرای اغنتک الظاهر
عن سوال الباطن وهو کنایة عن
الاکل یضرب لرجل تری له حالة

حسنة او سیئة ای لانک اذا رأیت
بعیرک ما اغناک ذلک ان یسأل عن
اکله
(ن) شَفَرَها شَفْراً بالفتح بر کناره
فرج او زد
(س) شَفِرَتْ شَفَارَةً اندک
شهوت گردید و نزدیک شد شهوت
او را * و شَفِرَ شَفَراً کم شد و ناقص
گردید
(عیش مُشَفَّر) کمحدّث زیست
تنگ و کم
(شَفَّر المالَ تَشْفِیراً) کم و قلیل
شد مال و رفت
(و شَفَّرَتِ الشمس) نزدیک فرو
شدن گردید آفتاب * و شَفَّرَ
الرَّجُلُ عَلَی الْاَمْرِ اطلاع یافت
بران کار و آگاه شد * و شَفَّر للمرأة
کالید آن را بر کناره فرج وی

ش ف ر ح

(شُفَارِح) کعلابط چوانچه و طبقی
باشد که تنقلات و گل و مانند آن
در مکورها کرده در محفل آرند
معرب است بفارسی پیشیاره

ش ف ز

(شَفْز) بالفتح بکف پا زدن کسی را
والفعل من ضرب یقال شَفَزَهُ شَفْزاً
اذا رفسه بصدر قدمه

ش ف ش ل ق

(شَفْشَلِیق) کزنجبیل کنده پیر
فرو هشته گوشت سست اعضا

ش ف ص ل

(شِفِصْلَی) بالکسر و کسر الصاد
مع شد اللام مقصوراً گیاهی است
که بر درخت پیچد یا بار آن است
و آن دانه ایست مانند کنجد
(شَفْصَل شَفْصَلَةً) خورد گیاه
شفصلی را * و نیز شَفْصَلَة گیاه
شفصلی خوردن

ش ف ع

(شَفْع) بالفتح جفت خلاف وتر و
روز عید اضحی و قیل فی قوله تعالی
والشفع والوتر هو الخلق لقوله ومن کل
شیء خلقنا زوجین او هو الله عز
وجل لقوله تعالی ما یکون من نجوی
ثلثة الا هو رابعهم
(شُفْعَة) بالضم خواهش کردن چیزی
که می خواهی آن را با چیزی که
داری ضم کنی تا زیاده گردد * و نزد اهل
فقه بیان حق تملک است در خانه و
زمین همسایگی بر شریک خود بعوض

وبعوض * وقول الشعبي وهو اهل قول
الشافعي الشفعة على رؤس الرجال
اي اذا كانت الدار بين جماعة
مختلفي السهام فباع واحد نصيبه
فيكون ما باع بين شركائه بينهم سواء على
رؤسهم لا على سهامهم والى هذا
ذهب ابو حنيفة واصحابه * وقال
بعضهم انها على قدر الانصباء وهو
قول مالك وعطاء وعبد الله بن
الحسن * ونيز (شُفْعَة) ديوانگي و
(شُفعة الضحى) بفتح دو ركعت
چاشت است * وشفعه بدان
ناميدند كه از يك ركعت زايد است
(شَافِع) خواهش كر وجفت كننده
وآنكه با آن ازميش بمنزله تيس است
ازبزيا قچقار كه ماده را آبستن بد و
بچه باردار كرد اند * (ناقة شافع)
شتر ماده با بچه كه در شكم آن بچه
ديگر باشد وكذا شاة شافع سميت
شافعا لان ولدها شفعها وشفعته هي
شفعا بالفتح يا مصدر را بن بكسر
است * وفي الحديث انه بعث
مصدقا فاتاه بشاة شافع فلم ياخذها
فقال ايتني بمعتاط اي التي لم تحمل
* (وبنو شافع) گروهي است از اولاد

مطلب بن عبد مناف ازان گروه
است امام شافعي رحمه الله وهو
ابو عبد الله محمد بن ادريس بن
العباس بن عثمان بن شافع بن
السائب بن عبيد بن عبد يزيد بن
هاشم بن المطلب بن عبد مناف
القرشي المطلبي وقد نظم نسبه الرافعي
فقال * شعر * محمد ادريس عباس ومن
* بعدهم عثمان ابن شافع * وسائب
ابن عبيد سابع * عبد يزيد ثامن و
التاسع * هاشم المولود ابن المطلب *
عبد مناف للجميع تابع *
(عين شافعة) چشم كه يك را دو بيند
(شافعي) بياى نسبت امام ابو
عبد الله محمد بن ادريس است منسوب
بسوى جد جد خود كه شافع بن
سائب است ولقي شافع النبي صلى
الله عليه وسلم وهو مترعرع واسلم
ابوه السائب يوم بدر وكان السائب
صاحب راية هاشم فاسر وفدى نفسه
ثم اسلم
(ناقة شفوع) كصبور ناقه كه در
يك دوشيدن دو شير دوشه را جمع
كند
(رجل اشفع) مرد دراز بالا عن

ابن السكيت
(شَفِيع) كامير خواهش كر وآنكه براى
ديگرى شفاعت خواهد * وصاحب
شفعة * ونيز (شَفِيع) جد عبد العزيز
بن عبد الملك مقري
(شُفَيع) كزبير ابو صالح بن اسحق
محدث محتشم
(شَفَافِع) اقران ملف كه د يكانه
ورند
(مَشْفُوع) ديوانه * مَشْفُوعَة
مونث
(ف) (شَفَعَه شَفْعًا) بالفتح جفت
كرد اورا ومنه الحديث امر النبي
صلى الله عليه وسلم بلالا ان يشفع
الاذان ويوتر الاقامة الا قد قامت
الصلوة * وشَفَعَت لِيَ الاشْبَاح
يعني ولايك شخص را دو ديدم و
اين از ضعف بصر يا تفرق وانتشار
آن است * وشَفَعَ شَفَاعَةً) خواهش
كرد وشفاعت خواست * ونيز
شَفَعَ) اعانت كردن كسى را بر
عداوت وضرر كسى يقال انه ليشفع
عليه بالعداوة اي يعين عليه و
يضاره * و زياده كردن چيزى را بر
چيزى ومنه قوله تعالى ومن يشفع

شَفَاعَةً حَسَنَةً اي مَن يَزِدْ عملًا الي عَمَلٍ * و بچه شدن در شکم ناقه و میش بر بچه که دارد * و نیز شَفَاعَة خواهش کری و قوله تعالی و لا تنفعها شفاعة نفی للشافع اي ما لها شافع فتنفعها شفاعته

(تَشْفِيع) شفاعت دادن کسی را و پذیرفتن شفاعت یقال شفعته فيه تَشْفِيعًا اي قبلتُ شفاعته

(مُشَافَعَة) همدیگر طلب شفعه کردن

(تَشَفُّع) شفاعت کردن

(اِسْتَشْفَعَهُ اِلَيْنا) شفاعت از کردن خواست از ما

ش ف ف

(شَفّ) بالفتح و بکسر جامهٔ تنک و پردهٔ تنک شُفُوف جمع * و باد و فضل و فزونی و کمی ضد است و ثوبٌ شَفٌّ) جامهٔ تنک و باریک و بقیهٔ و رز و فی الحدیث و لم یبق منها الا شَفٌّ اي شيء قليل

(شَفَف) محرّكة اندك از هر چیزی

(شَفِيف) کامیر خنکی یقال فلان يجد في اسنانه شَفِيفًا اي بردًا * و باران با سرما یا باد سرد و خنک و شدت گرمی آفتاب از لغات اضداد است * و اندک از هر چیزی * و نیز شَفِيف) سوزش و الم سرما شِفَاف جمع

(شُفَافَة) کثمامة باقي آب در خنور

(شَفَّان) بالفتح سرد باد که بانم باشد * و غداة ذات شَفَّان) بامداد خنک با باد

(شُفَاشِف) کعلابط و بفتح شدت تشنگی

(شَفْشَاف) بالفتح باد خنک * و ثوبٌ شَفْشَافٌ) جامهٔ بد باف

(ض) شَفَّ الثوبُ شُفُوفًا و شَفَفًا و شَفِيفًا) تنک گردید جامه چنانکه پیدا و آشکار شد آنچه در زیر وی است * و شَفَّ شَفًّا و شِفًّا) بالفتح و بکسر هر دو افزون شد و سود کرد و کم کردید از لغات اضداد است * و جنبید

(ن) شَفَّ جسمه شُفُوفًا) لاغر و نزار گردید تن او * و شَفَّهُ الْهَمُّ شَفًّا) بالفتح نزار کرد غم تن او را

(مُشَفْشَف) بفتح شین دوم و کسر آن مرد سبک عقل بد خوی و آن که او را از غیرت لرزه و شور بد کی در گرفته باشد

(شَفْشَفَة) لرزیدن و آمیخته شدن و شاشیدن بول و مانند آن و آمیخته شدن پشک گیاه را چنانکه بسوزد آن را و پرا کندن دوا بر جراحت و خشک کردن گرما و سرما چیزی را و نزار کردن غم تن را

(اِشْفَاف) بعض را بر بعض گزیدن و فزونی نهادن و کم نمودن و زیاده کردن از لغات اضداد است

(تَشْفِيف) سودمند شدن و افزون کردیدن

(اِشْتَفَّ ما فِي الْاِناءِ كُلَّهُ) خورد تمامهٔ آب آوند را که پس خورده نماند * و نیز اِشْتِفَاف) استقصا کردن در چیزی و تمامهٔ آن را گرفتن یقال اشتفَّ البعيرُ الحِزامَ كلَّه اذا ملأه و استوفاه

(تَشَافّ) تمامهٔ چیزی را گرفتن و استقصای آن کردن و یقال تَشَافَفْتُ ما فِي الْاِنَاءِ كُلَّه) یعنی خوردم همه باقی آب را و منه المثل الرِّيُّ عن التَّشَافّ * و تَشَافَفْتُهُ) بردم فضل و فزونی آن را

(اِسْتِشْفَاف) ما ورای چیزی را
دیدن یقال اِسْتَشَفَّ الثَّوبَ ای
نظر ما وراءه

ش ف ق

(شَفَق) محرّکة سرخی افق بعد از
غروب تا نماز خفتن یا قریب آن
یا قریب تاریکی شب * وتباه از هر
چیزی و روز و بیم و مهربانی و ناحیه
اَشْفَاق جمع و آزمندی نصیحت
کردن را صلاح منصوح
(شَفَقَة) محرکة مهربانی
(شَفِیْق) کامیر مهربان و نصیحت کن
آزمند بر نصیحت
(شَفْیَقَة) کسفینة جاهی است
نزدیک اُبْلی
(ضس) شَفَقَ عَلَیْهِ شَفَقَةً
مهربانی کرد بر وی
(مُشْفِق) کمحسن مهربان و نصیحت
کن ترسان و مرد بیمناک
(اِشْفَاق) ترسیدن و یعدّی بمن
و حکی ابن دُرَید و ابن فارس شَفَقَ
و اَشْفَقَ بمعنی و انکره اهل اللغة *
و مهربانی کردن و یعدی بعلی
و کم کردن
(عطاءٌ مُشَفَّق) کمعظم دهش کم
و قلیل
(تَشْفِیق) کم کردن و نیک بافتگی
جامه و نیک بافتن جامه را

ش ف ق ل

(شَفْقَل) کجعفر نام مردی و ابو
شَفْقَل راویهٔ فرزدق است

ش ف ل

(مِشْفَلَة) کمکنسة شکنبه مَشَافِل
جمع

ش ف ل ح

(شَفَلَّح) کعملّس فرج سطبر لبها
فراخ فروهشته و زن فراخ سطبر
لبهای فرج و فراخ بینی بزرگ
و فروهشته لبها و بار درخت کبر
و درختی است که تنهٔ آن چهار کرانه
تیز دارد چنانکه از هر کرانه آن کوچک
ذبح توان کرد و ثمرهٔ آن بصورتی
مانند غورهٔ خرما شکافته شده

ش ف ل ع

(شَفَلَّع) شعلّع است زنةً و معنی
یعنی دراز بالا از مردم و جز آن یا این
تصحیف است و صواب شعلّع

ش ف ل ق

(شَفَلَّقَة) بتشدید لام بازی است
و آن چنان باشد که از پس عورت
کنی بجهت زدن بر زمین زنند
آن را

ش ف ن

(شَفْن) بالفتح زیرک و دانا و چشم
دارندهٔ میراث و چشم داشت و انتظار
(شَفِن) ککتف زیرک و دانا
(شُفُن) کزفر تیز نظر
(ضس) شَفَنَهُ شَفْناً و شُفُوناً
بکنج چشم نگریست آن را یا بتعجب
نگریست بسوی آن یا بکراهت و
اعراض دیدن آن را شَافِن نعت است
از آن شَفُون کصبور مثله

ش ف ن ج

(شَافَانَج) کیا میست معرب شابانك
و آن برنوف است

ش ف ة

(شَفَتَا الاِنْسَان) دو لب مردم
شَفَة محرکة و بکسر السین یکی و اصل
آن شَفَهَة بهاء یا شَفَو بواو است
شُفَیْهَة مصغر آن و شِفَاه بالکسر
جمع شَفَوَات بواو مثله * و بنت
الشَّفَة سخن و یقال له فینا شَفَةٌ
حَسَنَةٌ یعنی ذکر خیر است او را
میان مردمان * وما اَحْسَنَ شَفَةَ
النَّاسِ عَلَیْک یعنی ثنای خیر

است میان مردم * ورجلٌ خَفِيفُ الشَّفَةِ) مرد سبکی ملخته که در سوال
ومرد کم سوال از لغات اضداد است
* وشَفَهَا کرکبة) کرد اگرد چاه
(شَفِيّ وشَفَهِيّ) منسوب بشفت
* وحروف شَفَهِيَّة) سه حرف است
ب ن م
(شَافِه) کصاحب تشنه
(رجلٌ أَشْفَى) مردي که لبهایش
فراهم نیاید شفهاء مونث
(شُفَاهِيّ) بضم بزرگ لب یا سطبر لب
(مَشْفُوه) آنکه ازوی بسیار بالحاح
سوال کرده باشند * وماءٌ مَشْفُوهٌ)
وكذا طعامٌ مَشْفُوهٌ) آب وطعامیکه
بران کثرت نوشند گان وکثرت
خورندگان باشد
(مَشْفُوهَة) کم واندك يقال أَنَانَا
وأموالنا مشفوهةٌ اى قليلةٌ
(ف) شَفَهَهُ شَفْهًا) بالفتح زد لب
اورا ومشغول کرد آن را وستیهید
والحاح کرد بروی در سوال چندانکه
حرج کرد مسؤول عنه هرچه در
دست داشت * وكَاد الْعِيَال
يَشْفَهُونَ مَالِي) يعني بخورند
کم کردند مال مرا * وشُفِهَ
الطَّعَامُ) مجهولا بسیار شدند
خورندگان آن * وشُفِدَ زيدٌ) بسیار
شدند او را سائلان وكذا اشْفِهَ المَالُ
يعني بسیار شدند خواهندگان آن
(مُشَافَهَة) روباروي سخن گفتن
وهم دیگر لب راقرب کردن ونزدیک
کردانیدن چیزی را يقال شَافَهَ
البَلَدَ وَالأَمرَ اي دَانَاهُ

ش ف و

(هَيْثَمُ بن شَفِيّ) كعلم محدث
است وقول محدثين شِفِيّ كرضي
وشُفَيّ كسمي لحن است
(شَفَة) لب اصل آن شفوة است يا
شفهة ومذکور است در ش ف ه
(ابو سُهَيل شُفَيّ بن مَاتِع
أَصْبَحِي) كسمي تابعي مصري
است ومحدث
(شُفَيَّة) چاهیست بمکه
(ن) شَفَتِ الشَّمْسُ) نزدیک
بغروب شد آفتاب * وشَفَا الهِلَالُ
برآمد ماه نو * وشَفَا الشَّخْصُ)
نمایان شد

ش ف ي

(شَفًى) كرحى اندك يقال لِلرَّجُلِ
عِنْدَ مَوْتِهِ ولِلقَمَرِ عند امحاقه و
للشمس عند غروبٍ ما بقي منه
الا شفي اى قليلٌ * ونیز شفا بقیه
هلال وکرانه هر چیزی * وشه شَفَوَان
مثنای آنست قال الاخفش الالف
فيه مبدل من الواو لانه لم يجئ فيه
الامالة والامالة من الياء اَشْفَاء
وشُفِيّ بالضم وبالكسر جمع
(اِشْفَى) بالكسر والقصر درفش و
موزن کفش ومونث
(شِفَاء) با مد دوا اَشْفِيَة جمع
اَشَافِي جمع الجمع * ونام مردى
وبفتح وتند رستي * ولقب ام سليمان
بن ابي حثمة ليلى بنت عبد الله
قرشيه عدويه صحابيه
(اَشْفِيَاء) پشته است
(ض) شَفَاهُ شِفَاءً) بالكسر والمد
تندرستي داد اورا وتندرستي
خواست برای او دوا کرد * وشَفَتِ
الشَّمْسُ) فرو شد آفتاب واین
معني از سمع نیز آید يقال شَفِيَتِ
الشَّمسُ شفًا
(اَشْفَى عَلَيْهِ اِشْفَاءً) مشرف
شد بران يقال أَشْفَى المَرِيضُ على
الموت اى اشرف ولا يستعمل الا فى
الشر * وأَشْفَى الشَّيءَ اِيَّاهُ) داد

اورآن چیزکه طلب شفا کنند ازان
* وَاشْفَى اللّٰهُ عَسَلاً) ای جعله
له شفاءً * واَشْفَاهُ) تند رهتی
خواست برای اوزتند رهتی داد
(تشفیه) سود مند کردیدن وافزودن
هدن
(اِسْتَشْفَیْتُ بِکَذَا) شفا یافتم بدان
(تَشَفّی من غَیْظِهِ) شفا یافت
از خشم
(اِسْتِشْفَاء) شفا خواستن

باب الشین فصل القاف

ش ق ء

(مَشْقَأ) بالفتح فرق سر
(مِشْقَأ) کمنبر شانه
(مِشْقَأَة) کمکنسة شاخ مرخار
وشانه
(مِشْقَاء) کمحراب شانه * مشقی
بالکسر والقصر مثله
(ف) شَقَأَنَابُهُ شَقْءًا و شُقُوءًا)
برآمد دندان پیش او * وشَقَأَ رأسَهُ
شانه کرد موی سر او را * وشَقَأَ بِالْمُدَى
زد فرق سر او را

ش ق ب

(شِقْب) بالفتح وبالکسر مغاکی میان
دو کوه یا شکاف کوه یا تنگ جای
از وادیه که مرغان دران آشیانه
گیرند شِقَاب وشُقُوب و شِقَبَة
جمع * رجای پست که آب ایستد
در وی
(شَقَب) محرکة یا بکسر درهتی
است که بار آن بکنار ماند شَقَبَة
یکی
(شَقَبَان) محرکة مرغی است در
دهی ست
(شَوْقَب) کجوهر مرد دراز بالا و
هم فراخ ود وچوب بالان که بدان
رسن اویزند
(اَشْقَاب) بالفتح موضعی است
نزدیک مکه

ش ق ح

(شَقْحَة) بالفتح فرج ماده سک
(شُقْحَة) بالضم پستان ماده سک
وغورهٔ خرما که سرخی آن متغیر
شده باشد وبفتح وسرخی سپیدی
آمیخته
(اَشْقَح) سرخ سپید
(رغوة شُقْحَاء) بالفتح کف شیرکه
سپید خالص نباشد
(قُبْحًا لَهُ وشُقْحًا) بالضم وبفتحتان
از اتباع است یا هردو بیک معنی
وکذا قبیح شقیح وجاء با لقباحة و
الشقاحة وقعد مقبوحًا مشقوحًا
(شَقِیح) کامیرنا توان از بیماری و
برخاسته ازان
(حُلَّة شُقَّحِیَّة) بضم شین وفتح قاف
وتشدید یا حلهٔ سرخ
(شُقَّاح) کرمان کیاهی است و
کون سک ماده
(اَشْقَاحُ الْکِلَاب) کون سکان
یا کنج دهان آنها
(ف) شَقَحَهُ شَقْحًا) بالفتح شکست
آنرا * وشَقَحَ الْکَلْبُ) برداشت
پای را تا بول کند
(ك) شَقُحَ شَقَاحَة) زشت کردید
(اَشْقَحَ اِشْقَاحًا) دور رفت و دور
کرد * واَشْقَحَ الْبُسْرُ) سرخ شد غورهٔ
خرما و رنگ کرد * واَشقَحَ النَّخْلُ
صاحب غورهٔ زرد سرخ شد خرما بن
(شَقَّحَ الْبُسْرُ تَشْقِیحًا) رنگ کرد
غورهٔ خرما و سرخ کردید
(مُشَاقَحَة) مصدر بکرز اد شنام
دادن

ش ق ح ب

(شَقْحَب) کجعفر موضعی است
نزدیک دمشق

ش ق ح ط ب

(شَقَحْطَب) کسفرجل قوچقار دوشاخ یا چهارشاخ دار شَقَاحِط وشَقَاطِب جمع

ش ق د

(شِقْدَة) بالکسر حشیشی است بسیار پیه وبسیار شیر

ش ق ذ ف

(شُقْذُف) کقنفذ نوعی از مودة و اما الشقنذف فلیس من کلامهم

ش ق ذ

(مَا بِهِ شَقَذٌ ولا نَقَذٌ) بالفتح و یضمان نیست او را عیبی وخللی

(شَقِذ) ککتف آنکه خواب نکند و بچشم کنندهٔ مردم و هر چیزی را و کرك ویکسر

(شَقَذ) محرکة بچشم کردن مردم وجز آن را والفعل من سمع *وقولهم (مَا لَهُ شَقَذٌ ولا نَقَذٌ) محرکتین نیست او را چیزی *وقالوا ما به شَقَذٌ ولا نَقَذٌ یعنی نیست او را جنبشی وحرکتی قاله ابن الاعرابی

(شُقَذ) کصرد بچهٔ آفتاب پرست ویفتح ویکسر شِقْذان بالکسر جمع شَقَاذِی کسکاری مثله

(شَقِيذ) کامیر آنکه خواب نکند و بچشم کنندهٔ مردم و هر چیزی را

(شُقَذِی) کجمزی عقاب سخت گرسنه

(شَقَذَان) محرکة آنکه خواب نکند و بچشم کنندهٔ مردم یا هر چیزی را یا سخت نگاه زودتر بچشم کننده و آفتاب پرست شِقْذَان بالکسر جمع *وکرك ویکسر

(شِقْذَان) بالکسر جانوران ریزهٔ زمینی و جانوران خزنده وگزنده وچوزهای شوات وچوزهای مرغ سنگ خوار

(شَقْذَاء) عقاب سخت گرسنه

(ض س) شَقَذَ شَقْذًا بالفتح دور شد و دور رفت

(اِشْقَاذ) راندن و دور کردن یقال أَشْقَذْتُه فَشَقَذَ ای طردته فذهب

(مُشَاقَذَة) همدیگر را دشمنی کردن

ش ق ر

(شَقْر) بالفتح کار مقصود و دل حسب شُقُور جمع *وجزیرهٔ است باندلس

(شَقْرَة) بالفتح پسر دختر ابن اُدد و پسر ربیعه بن کعب

(شُقْر) بالضم آبی و شهری است

(شُقْرَة) بالضم سرخ سپیدی و موضعی است در راه ینبع بر دو مرحله از مدینه و نیز شُقْرَة بن نُكْرَة بن لُكَيز است

(شُقُرَة) بضمتین لنگرگاهی است بدریای یمن میان احور و ابین

(ذُو شَقَر) محرکة لقب ملکی از ملوک حمیر نامش نوف بن حسّان است

(شَقِر) ککتف لاله شَقِرَة یکی شَقِرَات جمع * یا گیاهی است دیگر سرخ رنگ

(شَقِرَة) کفرحة شنگرف * وشَقِرَة بن حارث بن تمیم پدر قبیلهٔ است از ضبه شَقَرِیّ بالتحریک منسوب است بوی

(شُقَر) کصرد خروس و دروغ

(اَشْقَر) اسپ سرخ فش ودم و موی سپید سرخ و آنکه سپیدی او را سرخی غالب باشد وخون بسته و اسپ مروان بن محمد و اسپ قتیبه بن مسلم و اسپ لَقِيط بن زُرَارَة * ونیز (اَشْقَر) لقب منقر ملک دمشق * و(بَعِير اَشْقَر) شتر سخت سرخ موی

(شَقْرَاء) بالفتح والمد اسپ رقاد
بن مُنْذِر ضَبّی و اسپ زُهَیْر بن
خُذَیْمَة یا اسپ خالد بن جعفر ومنه
المثل شیأ ما یطلب السَّوط الی الشقراء
لانَّ رکبها فجعل کلما ضربها زادته
جریا یضرب لمن طلب حاجة و
جعل یدنو من قضائها والفراغ منها
* و نیز شَقْرَاء) اسپ اُسَید بن
حِنَّاءة و اسپ شیطان بن لاطم قالوا
قُتِلَت وقُتِل صاحبها فقیل اشأم من
الشقراء * ارجمت بصاحبها یوما
فاتت علی وادٍ فارادت ان تثبه
فقصرت فاندقت عنقها وسلم صاحبها
فسئل عنها فقال ان الشقراء لم یعد
شرها رجلیها * یا اسپی بود مر هزیمه
بن جُشَم را که لکد زد کودکی را و رسید
آن لکد بر کره آن پس کشته کردید
* و نیز شَقْرَاء) اسپ مُهَلْهَل بن
ربیعة و اسپ حوط فقعسی و اسپی
است دیگر زاده رَبْت که اسپ
معاویه بن سعد است * و آبی است
در عُرَیْنه میان دو کوه * و آبی است
بها دیه و آن مذکور است در
حدیث عمرو بن سلمة بن سَکَن
کلابی و هی اصح بناحیهٔ یمامه

(شَقْرَاة) کوهی است مر غنی بن یقیع
(شِقِرّی) آکل کرئ نوعی از خرمای
نیکو و موضعی است بن یار خزاعة
(شَقِیرا) کا میر زمینی است
(شُقَیْر) کزبیر نوعی از آفتاب
پرست یا از ملخ
(شَقْوَر) کصبور و بضم حاء حت و قیل
الضم اصح و کصبور شهری است
با ندلس
(شُقَّار) کرمان ماهی است که کومان
در راز دارد * و لاله یا کیاهی
است دیگر
(شُقْرُون) بالضم نام مردی
(شِقِرّان) بالکسر کیاهی است
یا لاله
(شُقْرَان) کعثمان مولای نبی است
صلی الله علیه وسلم اسمه صالح
و مردی است از قضاعة
(شُقَّارَی) بالضم و التشدید
مقصور اد روغ و لاله یا کیاهی دیگر
سرخ رنگ و یخفف
(اَشَاقِر) قبیلهٔ است بیمن و چند کوه
است میان حرمین شریفین
(مَشَاقِر) علی الجمع موضعی است
و ریگ روان در زمین نرم پست

باریک سخت و یا نندهٔ عز یج
(س ت) شَقَر شَقْرًا) بالفتح و شُقْرَة
بالضم سرخ سپید شد
(مُشَقَّر) کمعظم قلعهٔ است قدیم
بجرین و حیک چرمین و پنکان
(اِشْقِرَار) سرخ سپید شدن

ش ق ر ق

(شِقِرَّاق) بکسرتین مشددة الراء
وقد یفتح الشین مرغی است کو چک
با جچکهای سرخ و سبز و سیاه و
سپید و از اینجا است که آن را اخیل
هم نامند و آن در زمین حرم و روم
و شام و خراسان و نواح آن یافت
شود و جاحظ نوعی از غراب کوید و
بغوی بتحریم آن قائل است و این
اکثر است و بعض بحلت آن * و
در ان لغات است شَقْرَاق بالفتح
و شِقْرَاق کقرطاس و شَرَقْرَاق
بفتحتین و بکسرتین و شَرَقْرَق
کسفرجل * کویند چون تلخهٔ آن
را بر زر ناقص عیار کداخته ریزند
سرخ و کامل عیار کردد

ش ق ص

(شِقْص) بالکسر بهره و نصیب و
انبازی و اسپ نیکو و پاره از زمین و

پاره واندك از هرچيز يعني پاره هام
است
(شَقِيص) كامير شركت وانبازي
وانباز يقال هو شَقِيصِي اي شريكي
في شِقْصٍ مِنَ الارض اي قطعة منها
(مِشْقَص) كمنبر پيكان پهن يا تير
پيكان پهن دار يا پيكان دراز يا تير پيكان
دار زدار كه بدان وحش راشكار كنند
(مُشَقِّص) كمحدث قصاب
(تَشْقِيص) اعضاي ذبيحه را جدا
كرده ميان شركا بخشهاي برابر
كردن وپاره پاره كردن كوشت را
براي فروختن
(مُشَاقَصَة) همديگر شريك شدن

ش ق ط

(شَقِيط) كامير سبوي سفال يا اوني
سفالين هرچه باشد

ش ق ظ

(شَقِيظ) كامير سفالينه

ش ق ع

(ف) شقع في الاناء) بدهان
برداشت آب وخورد از آوند *
وشَقَعَ فُلاناً بِعَيْنِهِ) بچشم كرد اورا

ش ق ف

(شَقَف) محركة سفال يا سفال
شكسته ريزه
(شَقِيف) كامير چهار موضع است
(دَرْبُ الشَّقَّاف) كشداد * و
دَرْبُ الشَّفَّافِيْن) دو موضع است
بمصر

ش ق ق

(شَقّ) بالفتح كفتكي شُقُوق جمع
* واصله مصدر يقال في يد فلانٍ و
رِجْلِهِ شُقُوق وهو تشقق يصيبهما *
وصبح جاي كفته وشكاف ميان دو
كناره كس زن وسختي ودشواري
ويكسر يا بكسر اسم است و بفتح
مصدر
(شِقّ) بكسر برادر يقال هو اخي
وشِقّ نفسي * وجانب واندك از
هرچيزي * وفي الحديث اتقوا النار و
لو بشق تمرة يعني نصف يا جانب
واندك از آن * وكرانه وكرانه كوه
ود رشت ومنظور نظر وموضعي
است بخيبر يا وادي است دران
با قلعة است از قلعهاي خيبر ويفتح
او الصواب الفتح في اللغة * و
موضعي است * قيل ومنه الحديث
رَجُلٌ فِي أَهْلِ غُنَيْمَةٍ بِشِقٍّ او معناه
بمشقة * ونام كاهن كسرى انوشروان
حصه از پريان ونيمه هرچيزي
وسختي ومنه قوله تعالى لم تكونوا
بالغيه الا بشق الانفس وبفتح
فيهما * وشِقُّ الشَّعْرَة) مساوي
وبرابر يقال المال بيني وبينك
شِقّ الشعرة ويفتح اي نصفان سواء
(شِقَّة) بالكسر پاره از چوب وتخته
وپاره از عصا وجامه وجز آن بدرازا
شكافته ومفرد ولغة في الشُقَّة و
پاره از هرچيز شكافته شده ونيمه
چيزي وموضعي است
(شِقِّيَّة) بالكسر وتشديد الياء نوعي
از جماع
(شُقَّة) بالضم والكسر بعد ودوري
وناحيه وجهت مسافر ومسافت
بعيد وسفر دور ودراز وسختي شُقَق
كصرد وعنب جمع * وجامه پيش
شكافته خلاف جبه * وشُقَّة شاقَّة)
سختي سخت سخت * وشُقَّةُ الْبَابِ
نيمه در
(شَقَق) محركة درازي اسپ
(أَشَقّ) موضعي است واسپي كه در
دويدن چپ وراست رود يا اسپ
كشاده دست وپاي واسپ دراز شَقَّاء
مونث شُقّ بالضم جمع * واسپ

بنی صُبَیعَة بن نزار و زن فراخ فرج
(شُقَاق) کغراب کفتگی رسغ ستور
(شُقْوقَة) بالفتح مرغی است
(شُقَّاق) کرمان ما بین سرّین تا
جُدّه
(شَقِیق) کامیر برادر زیرا که شُقَّ
نَسَبُه من نَسَبِهِ و همچنین هرچیز
که درنصف شود هر واحد آن شقیق
است مر دیگری را اشِقَّاء جمع * و
ابو وائل شقیق بن سلمه اسدی کوفی
از مخضرمین است ادرک النبي صلی
الله علیه وسلم ولم یره ولم یسمع منه
وشقیق بن عقبه عبدی تابعی کوفی
* و نیز شَقِیق) کوسالهٔ قوت کرفته
و آبی است مر بنی اُسید را و شمشیر
عبد الله بن حارث بن نوفل
(شَقِیقَة) کسفینه شکاف میان دو کوه
که کیاه رویاند یا زمین نیکو رویاننده
کیاه میان دو پشته ریگ شَقَائِق
جمع * و مرغی است * شُقَیقَة
مصغر آنست * و باران فراخ بزرگ
قطره و برق که از افق خیزد و درد
نیم سر و نیم روی و نام جد نعمان بن
منذر و دختر عباد بن زید بن عمرو
بن ذهل بن شیبان * و بنو الشَّقِیقَة

اخوال نعمان بن منذر را نیز
(شَقَائِقُ النُّعْمَانِ) لاله واحد
وجمع در وی یکسان است سُمِّيت
لِحُمْرَتِهَا تَشْبِيهاً بِشَقِيقَةِ الْبَرْقِ
اُضِيفَ اِلَى النعمان ابن المنذر اللخمي
لانه جاء الي موضع وقد اعتم نبته
من اصفر واحمر وفيه من الشقائق
ما راقه فقال ما احسن هذه الشقائق
احموها وكان اول من حماها * كرم
وخشك است در اول عصارهٔ آن
مدر بول وحیض وموی را سیاه کند
وسپیدی چشم را جلا دهد وبهق
وبرص را ببرد وجراحات خبیثه را
پاك سازد
(شِقْشِقَة) بالكسر ریه مانندی
كه شتر بوقت بانك ومستی از دهان
بیرون آرد * ونیز (شِقْشِقَة) خطیب
است تشبيهاً بالفحل * (خُطْبَةٌ
شِقْشِقِيَّة) علوی است منسوب
بعلي كرم الله وجهه لقوله لابن
عباس لما قال له لو اطردت مقالتك
من حيث افضيت يا ابن عباس
هيهات تلك شقشقة هدرت ثم
قرت
(مَشَقّ) بالفتح شكاف میان در

كنارهٔ كس زن
(مشقة) بالفتح سختی و دشواری
(ن) شَقَّهُ شَقًّا كفانيدن آن را * و
شَقَّ نَابُ الْبَعِيرِ) برآمدن دندان
نیش شتر * و شَقَّ الْعَصَا)
مفارقت كرد جماعت را * وشَقَّ
عَلَيْهِ الْاَمْرُ شَقًّا وَمَشَقَّةً) دشوار
آمد كار بروی * وشَقَّ عَلَيْهِ)
اندوهناك كرد اورا ومشقت * وشَقَّ
بَصَرُ الْمَيِّتِ) بازماندن چشم مرده
يقال شق بصر الميت اذا نظر الى شيء
لا يرتد اليه بصره ولا يقال شق الميت
بصره * ونيز شَقَّ) پریشان ومتفرق
نمودن ومنه شَقَّ عَصَا الْمُسْلِمِينَ *
وراست دراز شدن برق تا میانهٔ
آسمان بی آنکه مایل راست وچپ
باشد * وبرآمدن صبح
(شَقْشَقَ الْفَحْلُ) بانگ كرد شتر
نر وكذا شقشق العصفور ای صوت
(مُشَقَّق) كمعظم وادیست یا
آبی است
(شَقَّقَ الْحَطَبَ) شكافت هیزم را
شدد للمبالغة * وشَقَّقَ الْكَلَامَ)
سخن را به نیكوروش بیرون آورد
(مُشَاقَّة) خلاف و دشمنی كردن

زهر برهانیدن مردم را و در صفت
اند لختی و یکسو شدن بخلاف از
ایشان شِقاق بالکسر مثله فی الکل
(اشتقاق) نیمهٔ چیزی را گرفتن و
در آمدن در سخن و سخن را در
خصومت چپ و راست بردن و بچپ
و راست رفتن در ان حال و گرفتن
کلمه را از کلمه
(تَشَقَّقَ الحَطَبُ) شکافته شد
یقال شقّقَ الحَطَبَ فتشقّقَ * و
تشق البرق) نیک پیدا کردید
(اِنشِقاق) شکافته شدن چوب
وجز آن قال عبد الله بن مسعود
رایت القمر قد انشق علی فرقتین و
رایت الجبل بینهما * و نیز متفرق
و پریشان شدن کار و یقال انشقت
العصا اذا تفرق الامر * وانشقاق
الغیم عن البرق) پیدا شدن
برق است از ابر * وانشقاق الفجر
برآمدن صبح

ش ق ل

(شَوْقَلَ شَوْقَلَةً) برد بار کردید
و صاحب علم شد
(شاقُول) بضم قاف چوبی که کشاورزان
بصره با خود دارند و در سر آن آهن
مرتیز کنند و سنگی که بر پیمان
کرده از کو نیاپیا و ببزند تا بدان
هموار زمین معلوم کنند و سنگ
بنایان که بدان راستی دیوار معلوم
نمایند و نرهٔ مرد
(مَیْمُونَة بنت شَاقُولَة)
از متعبدات است
(شَقَائل) مذکور است در ش ق ل
(اَشْقَالِيَة) بالفتح و تخفیف یا وقد
نشد د شهری است باندلس
(ن) شَقَلَ المَرْأَةَ شَقْلاً) بالفتح
گائید زن را * وشَقَلَ الدینارَ
وزن کرد دینار را و بسنجید

ش ق م

(شَقَم) محرکة نوعی از خرما یا د آن
برشوم است شَقَمَة یکی

ش ق ن

(شَقْن) بالفتح کم کردن والفعل
من نصر * وشیءٌ شَقْن) چیز اندک
(شیءٌ شَقِن) ککتف مثله
شیءٌ شَقِينٌ) کامیر چیز اندک
(عباس بن محمد بن احمد
شَقَّانِي) بالتشدید و اسلم شقّانی
بن فضل محدثان اند
(ك) شَقُنَتِ الحَطِيئَةُ شُقُونَةً)
کم شد بخشش و عطا
(اَشْقَنَ مَالَهُ) کم کردید مال او
* ونیز اِشْقَان) کم کردن و کم دادن
یقال اَشْقَنَ العَطِيَّةَ ای قللها

ش ق ه

(تَشْقِيه) رنگ کردن غورهٔ خرما
یقال شقّه النخلُ تشقیهاً ای شقّحها
(اشقاه) رنگ کردن غورهٔ خرما
و منه نهی عن بیع التمر حتی
یشقه ویروی بالتشدید

ش ق و

(شَقْوَة) و یکسر بد بختی و تنگی
(شَقَا) سختی و تنگی و یمد بد بختی
(شَقَاوَة) و یکسر بد بختی ضد سعادت
(شَاقِي) ندی کوه بیرون جهته
دراز شَوَاقِي جمع
(اَشْقَي الاُمَّة او اشقی القوم) ابن
ملجم مراد است قاتل خیر الخلق
(مِشْقَى) بالکسر شانه لغة فی الهمز
(س) شَقِيَ شَقَاوَةً) و یکسر
وشَقًا وشَقَاءً او شَقْوَةً و یکسر بد بخت شد
(ن) شَقَاهُ الله) بد بخت کرد اند
او را خدای * و شَقَاهُ) غالب آمد او را
(اَشْقَی اِشْقَاءً) عاجز کرد * و
اَشْقَاهُ الله) بد بخت کرد او را

خدای
(مُشَاقَاة) سختي کشيدن وسختي
وجنگ ومانند آن مر وسيدن و
نبرد کردن کسی را در شقاء يقال شقاه
مشاقاة اي غالبه في الشقاء فغلبه

ش ق ي

(ص) شَقِيَ نَابُ الْبَعِيرِ شُقِيًّا)
بالفتح برآمدن دندان نيش شتر لغة
في الهمز

باب الشين فصل الكاف

ش ك ء

(ف) شَكَأَ نَابُ الْبَعِيرِ شَكْأً)
بالفتح برآمدن دندان نيش شتر
(س) شَكِئَ ظُفْرُهُ شَكَأً) محركة
کفته شدن ناخن او
(اِشْكَاء) شاخ برآوردن درخت
يقال اَشْكَأَتِ الشَّجَرَةُ بِغُصُونِهَا اي
اخرجتها

ش ك ب

(شُكْب) بالضم بخشش وپاداش
(احمد بن اِشْكَاب) بالكسر
من نوها محدث است
(شُكْبَان) بالضم دام مانندی است
که بدان گاو کشند

ش ك ث

(شَكَوثي) ريمد لغتان في الكشوثاء
وآن گياهی است که برد رخت برود
بي بيخ

ش ك ح

(شَوكَحَة) بالفتح مانند درگلان
بسته شده که دران دروازهٔ خرد
باشد شَوكَح جمع

ش ك د

(شَكْد) بالفتح بخشيدن ودادن و
الفعل من نصر
(شُكْد) بالضم بخشش وسپاس
منعم بر نعمت لغة يمن
(اِشكَاد) دادن ورد زيدن مال
حقير را
(تَشْكِيد) دادن وبخشيدن

ش ك د ن

(مُشْكُدَانَة) بالضم لقب عبد الله
بن عامر محدث

ش ك ر

(شَكْر) بالفتح فرج زن يا گوشت
آن ويكسر فيهما وجماع ولقب والان
بن عمرو ولقب پدر قبيلة است بسراة
وکوهی است بيمن
(شُكْر) بالضم سپاس داشتن وثنای
نيکو گفتن خدای ومر محسن را
بر احسان وقيل لا يكون الشكر الا عن يد
*وپاداش دادن خدای بنده را
والفعل من نصر يقال شكره وشكر له
شكرا وشكورا وشكرانا وباللام افصح
وكذا شكر الله وشكر لله وشكر نعمة
الله وشكر بنعمة الله وقوله تعالى
لا نريد منكم جزاء ولا شكورا يحتمل
ان يكون مصدرا وان يكون جمعا
كبرد وبرود وكفر وكفور *وقبول
كردن كاری را وراضي بودن از وی يقال
شكر الله سعيه ای قبل عمله ورضي
عنه *ونيز شُكْر از اعلام است
(شَكِرَة) پرشيرگي شتر ماده
(نَاقَةٌ شَكِرَةٌ) كفرحة شتر مادهٔ پرشير
شَكَارَى وشَكْرَى وشَكِرَات جمع
*وهشب شَكِرَة گياه که شير افزايد
(شَكَرَة) محركة پرشير شدگي ستور
وهذا زمن الشكرة يعني هنگام پرشير
شدن ستور وگوسپند *ونيز گويند
هذا زمن الشكرية بياء مشدده يعني
وقت پرشير شدن ستور از گياه ربيع
يا عام است
(شُكُر) كزفر جزيرة است باندلس
(شَاكِر) مزدور وخادم معرب
چاگر شاكري مثله وقبيله است بيمن

آز عمل آن را ایمان اولاد ها گزیدن
ربیعة بن مالک اند
(شَوْکَر) کجوهر از اعلام است
(شَکُوْر) کصبور مرد بسیار شکر
وستور باند که علف بسیار کنند ه
واند که بسیار و نامی از نامهای
باری تعالی و معنی آن پاداش دهنده
بندگان برا عمال ایشان یا بر عمل
قلیل جزای جزیل دهنده
(شَکْرِی) کسکری گوشت پاره فربه
* وشاة شکری) گوسپند پرشیر
(شَکَّر) کبقم لقب محمد بن منذر
حافظ
(شَکِیر) موی بن یال اسپ و موی متصل
و وی ریش کردن و موی زهار و شتران
ریزه و موی ریزه میان موی کلان
و همچنین پر ریشم و گیاه ریزه میان
پر ریشم و گیاه کلان و بن ریزه اول گیاه
که بعد گیاه خشک ریز مرید ه و روید
و شاخهای نرم و نازک میان
شاخهای خشک درخت و شاخهای
ریزه که از بن درختی روید و همچنین
بنان ریزه و برک ریزهای کرد اکرد
شاخ خرما و شاخها و پوست درخت
شکر بضمتین جمع * و نهال انکور
که از پاره شاخ روید
(شُکَیْر) کزبیر کوهی است باندلس
که همواره برف بارد بر آن
(یَشْکُر) بن علي بن بکر بن وائل
کینصر و یشکر بن مبشر بن صعب
هر دو پدر قبیله اند
(شُکْرَان) بالضم سپاس داری
ضد کفران
(شَیْکُرَان) بالفتح و بضم الکاف
گیاهی است یا صواب بسین است
یا شوکران بواو
(شَکَائِر) پیشانیها
(عُشْبٌ مَشْکَرَةٌ) بالفتح او کمحسنة
گیاه که شیر افزاید
(نَاقَةٌ مِشْکَارٌ) بالکسر شتر ماده
پرشیر
(ن س) شَکَرَ النَّخْلُ) شکیر بر آورد
خرما بن
(س) شَکِرَتِ النَّاقَةُ شَکَرًا)
بالتحریک پرشیر شد شتر ماده * و
شَکِرَتِ الدَّابَّةُ) فربه شد ستور * و
شَکِرَ فُلَانٌ) جوان مرد گردید یا بسیار
عطا شد بعد بخل * وشَکِرَتِ الشَّجَرَةُ)
شکیر بر آورد درخت یعنی بر دمید
شاخ از بن آن
(اَشْکَرَ الضَّرْعُ) پر شیر گردید
پستان * واَشْکَرَ الْقَوْمُ) صاحب
شتران بسیار شیر شدند قوم یا
دوشیدند شتران پر شیر گردیدند *
واَشْکَرَ النَّخْلُ) شکیر بر آورد خرما
بن * واَشْکَرَ الشَّجَرُ) برک ریزه آورد
* واَشْکَرَ الْکَرْمُ) بر دمید نهال آن
از شاخ ری
(تَشْکِیر) سپاس داری کردن یقال
شَکَرَهُ بلاءه
(شَاکَرْتُهُ الْحَدِیثَ) آغاز سخن
کردم با او * وشَاکَرْتُهُ) سپاس
گزار نمودم خود را پیش او
(مُشْتَکَرَةٌ) باد سخت
(اِشْتَکَرَ الضَّرْعُ) پر شیر شد
پستان * واِشْتَکَرَ النَّخْلُ) شکیر
بر آورد * واِشْتَکَرَ الشَّجَرُ) برک
ریزه بر آورد * واِشْتَکَرَ الْکَرْمُ)
بر دمید نهال آن از شاخ ری * و
اِشْتَکَرَتِ السَّمَاءُ) نیک بارید *
واِشْتَکَرَتِ الرِّیَاحُ بِالْمَطَرِ) باران
آورد باد * واِشْتَکَرَتِ الْحَرُّ) سخت
شد گرما وکذا اِشْتَکَرَ الْبَرْدُ * و
اِشْتَکَرَ فِي عَدْوِهِ) نیک دوید و
کوشش کرد در آن

(تَشَكُّز) مهاس داری کردن و یعدی باللام یقال تَشَكَّزَ لَهُ بِلاءَهُ اَی شَكَزَ لَهُ بِلاءَه

ش ك ر ب

(اِشْكِرب) کاصطخر شهریست شرقی اندلس .

ش ك ز

(شَكْز) بالفتح سپوختن و دوختن بانکشتان و رنجانیدن بزبان و نیزه زدن و وطی کردن والفعل من نصر

(رجل شَكِز) ککتف و یسکن مرد بدخوی

(شَكَّاز) کشداد آنکه او را از سختن کفتن بزنان انزال آید پیش از آنکه مخالطت کند و آنکه نزد جماع حدث کند و پیش از ادخال انزال آید او را و آنکه بر شراب بدخوئی و جنگ جوئی کند

(شَكَّازَة) آنکه چون صورت ملیح را بیند در برابر او ایستد و بد صفت استمناء کند --

(اُشْكُزّ) بالضم کقنفذ طب چیزی که بادیم سپید ماند و بدان الفاظ زین را استوار کنند

ش ك س

(شَكْس) بالفتح یک روز یا دو روز پیش از طلوع هلال و آن ایام محاق است که هر شب یا سه شب آخر ماه باشد و مرد دشوارخوی و بکسر الکاف شُكُس بالضم جمع یقال رجل شَكِس و رجال شُكْس کما یقال رجل صدق و آد مصدق

(شَكِس) ککتف مرد بخیل و مرد دشوارخوی و بضم الکاف شُكُس بالضم جمع

(ك) شَكِس شَكَاسَةً دشوارخوی کردید

(مُشَاكَسَة) همدیکر دشوار خوئی کردن

(مُتَشَاكِس) دشوارخوی و مخالفت کننده مُتَشَاكِسُون جمع

(تَشَاكُس) بایکدیکر بدخوئی کردن و مخالفت نمودن یقال اِتَشَاكَسُوا ای تخالفوا

ش ك ص

(شَكِص) ککتف بدخوی لغة فی الشكس

(شِكَاص) بالکسر زن ناهموار بدندان

ش ك ع

(شَكِع) ککتف بخیل نابکس ترش روی رد کین یقال نَبَاتٌ شَكِعاً ای وجعا لا ینام

(شُكَاعَة) کثمامة خاری است که بهیچ کنده ملول شتر را

(شُكَاعَى) کحباری و قد یفتح کیاهی است بدریک از دارو ها و آن را ابو سنجاب و آفتاب پرست نیز کویند و بجهت دقت آن لاغر را بدان تشبیه دهند و کویند کانه عود الشكاعی

شَكَاعاة یکی بار اصدیدا رد و یقال شکاعی واحدة و شکاعی کثیرة

شُكَاعَيَان تثنیه آن و شُكَاعَيَات جمع ، و شکاعی بکیاه باذآورد ماند و باد آورد نیست تبها یکهند و آماس کام و درد دندان را نفع بخشد

(ف) شَكِعَ بعیره برمامه شَكَعاً بالفتح بود اشتر را بسیار آن

(س) شَكِعَ شَكَعاً بالتحریك دردمند شد و بسیار کردید یا آنکه و فریاد او رنجشم شد و شَكِعَ الزَّرْع بسیار دانه کردید کشت

(اَشْكَعَه اِشْكَاعاً) بخشم آورد آن را یا ملول ساخت و بستوه آورد وی را

ش ك ك

(شَكّ) گمان خلاف یقین شُكُوك جمع وگفتگی است خرد در استخوان سر یا روی است که موش را میکشد و بوصل آن کهتر امان حاصل شود و آن دو نوع است سپید و زرد
(شِكّ) بالكسر رودهٔ که بدان پشت مرد و بر گسته کتان را پوشند
(شِكَّة) بالكسر سلاح و پارهٔ چوب که در دهنه تیر و جز آن را فانه کنند تا دسته محکم نشیند
(شُكَّة) بالضم جامهٔ پیش شکافته
(شَاكّ) گمان کننده و در نیزه کشنده ورجلٌ شَاكُّ السِّلَاحِ مرد با سلاح تمام و كذا شَاكٌ فِي السِّلَاحِ والشَّاكُّ السِّلاحِ شُكَّاك كَكُفّار جمع
(شَاكَّة) آماس گلو
(شُكَاك) كغراب ناحیه رکرانه از زمین
(شِكَاك) گكتاب خانهاکه برپک رسته باشند
(شَكُوك) كصبور ناقه بسیار موی که لاغری و فربهی آن پیدا نبود یا ناقهٔ که بچه کردن آن معلوم نباشد شُكّ بالضم جمع
(شَكِيكَة) كسفينة گروهی از مردم و راه شَكَائِك جمع شُكُك مثله گلو و خنور که فواکه در آن نهند
(شُكَّى) الكام سخت
(شَكْشَكَة) بالفتح سلاح تیز یا تیزی سلاح
(ن) شَكَّ فِي الْأَمْرِ گمان کرد در کار * وشَكَّهُ بِالرُّمْحِ نیزه زد او را و در نیزه کشید * وشَكَّ فِي السِّلَاحِ در سلاح در آمد و پوشید آن را * وشَكَّ الْبَعِيرُ بر چفسید بازوی شتر به پهلوی آن و لنگید * وشَكُّوا بُيُوتَهُمْ خانها را بر یک طریق ساختند
(من) شَكِكْتُهُ وشَكِكْتُ إِلَيْهِ میل کردم بسوی او
(تَشْكِيك) تَشَكَّكَهُ تشكيكا در شک افکند او را
(تَشَكُّك) گمان کرد

ش ك ل

(شَكْل) بالفتح مانند و یکسر و هر چیز صالح و موافق تقول هذا من هَوَايَ ومن شَكْلِي * وکار مختلف و مشتبه أَشْكَال جمع * وصورت چیزی محسوس باشد یا متوهم و سیرت و مذهب و منه الحديث فسألت ابي عن شكل النبي صلى الله عليه وسلم أَشْكَال وشُكُول جمع * و کیاهی است برنگ زرد و سرخ و نوعی از تصرفات عروض و آن جمع است میان خبن و کف یعنی افکندن حرف دوم و حرف هفتم ساکن چون فَعِلَاتُ بضم تا در فاعلاتن * و زیوری است از مروارید یا از مروارید سیم که زنان در گوش کنند أَشْكَال جمع
(شَكْلَة) بالفتح نام زنی
(شِكْل) بالكسر و بفتح ناز یقال امرأة ذات شِكْلٍ اي غُنْجٍ ودَلَالٍ
(شُكْلَة) بالضم سرخی سپیدی چشم یا عام است * و فيه شُكْلَةٌ مِن أَبِيه اي شَبَه
(شَكَل) محركة نام ربطنی است * و نیز شَكَل بن حميد عبسی صحابی است و پدرش * و شتیر بن شَكَل محدث و اسماء بنت شَكَل صحابیه و یروی في الكل السكون
(امرأة شَكِلَة) كفرحة زن با ناز و کرشمه
(شِكَال) بالكسر پای بند ستور شُكُل بضمتين جمع * و رسن پالان که در تصدیر و تنگ شتر بندند تا پالان سپس نرود و بند میان تنگ پالان

بند رتنك ومیان دست وپای متور را مپی که سه پای سپید ویکی بر نگ دیگر یا عکس آن بود شی

(اَشْكَل) بالفتح آنکه در وی سرخی وسپیدی باهم آمیخته باشد یا آنکه در ان سپیدی مائل بسرخی وتیرگی بود شُكْل بالضم جمع * وکنانه کوهی زبختر که میاهی او بسرخی آمیخته باشد وفی الحدیث وكَانَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اَشْكَلَ الْعَيْنِ اي فی بیاضهما شيء من الحمرة وقيل طويلُ شقّ العين * وماءٌ اَشْكَلُ آب خون آمیخته وقد دارد سپیدی تهیگاه * ومنه اَشْكَلُ بِهِ یعنی مشابه تر است

(اَشْكَلَة) بالفتح التباس وحاجت وتمک کناز کوهی وهی اخصّ من الاشكل * ومنه يقال فيه اَشْكَلَة مِن اَبِيه اي شبهة

(شَكْلَاء) حاجت وکو مونث تهیگاه سپید * وعَيْنٌ شَكْلَاءُ) چشم سپید سرخ شُكْل بالضم جمع

(شَوْكَل) پیادگان یا میمنه یا میسره و ناحیه وکرانه ونوعی از خار که آن را هوسچه هم گویند

(شَكِيل) کامیر کف خون آمیخته که بر دهانه لگام پیدا باشد

(شَوَاكِل) راههای کشاده که از راه عام برآمده باشد جمع شاكل یا شاكلة است

(شَاكِل) سپیدی بنا گوش وراه * وفيه شَاكِلٌ مِن اَبِيهِ اي شبهة

(شَاكِلَة) صورت وکرانه ونیت وراه وروش وسوی وهردو تهیگاه وسپیدی بنا گوش وپوست ما بین کناره تهیگاه وزانوی اسپ

(مَشْكُول) در عروض رکنی است که حرف ثانی وحرف سابع آن را افکنده باشند

(ن) شَكَلَ الْاَمْرُ) پوشیده شد کار ومشتبه گردید * وشَكَلَ الْعِنَبُ) رسید بعض انگور یا میله کردید وبه پختن درآمد * وشَكَلَ الْكِتَابَ مقید باعراب ونقطه کرد کتاب را وواضح وپیدا کرده انید * وشَكَلْتُ عَنِ الْبَعِيرِ) شكال را میان تصدیر وتنك آن بستم * وشَكَلَ الدَّابَّةَ) بشكال بست پای ستور را

(س) شَكِلَتِ الْمَرْاَةُ) ناز کرد * ونیز شَكَلٌ) محرکة سپید تهیگاه شدن کوسپند وسرخ سپید شدن چشم

(اَشْكَلَ الْاَمْرُ اِشْكَالًا) پوشیده شد کار ومشتبه گردید * واَشْكَلَ النَّخْلُ) رطب کردید خرما وپخته شد * واَشْكَلَتِ الْعَيْنُ) سرخ سپید کردید چشم * واَشْكَلَ الْكِتَابَ) مقید باعراب ونقاط حروف ما کرد کتاب ای دور کرد اشکال آن را

(شَكَّلَهُ تَشْكِيلًا) صورت کرد آن را * وشَكَّلَتِ الْمَرْاَةُ شَعْرَهَا) موی پیش سر را دو خصله بافت زن چپ وراست * وشَكَّلَ الْاَمْرُ) مشتبه کردید کار وپوشیده شد * وشَكَّلَ الْعِنَبُ) رسید انگور یا برسیدن درآمد * وشَكَّلَ الدَّابَّةَ) بپای بند بست پای ستور را

(مُشَاكَلَة) همدیگر موافقت کردن همانا ومشابه شدن

(اِشْتِكَال) مشتبه شدن کار یقال اشتكل الامر اذا اشتبه

(تَشَكَّل) صورت گرفت * وتَشَكَّلَ الْعِنَبُ) به پختن درآمد انگور ورسیده شد بعض آن

(تَشَاكُل) موافقت کردن و

بمشابه شدن

ش ك م

(شُكْم) بالضم ثواب وپاداش و دهش

(شَكِم) كَكَتِف شير بيشه

(شَكَامَة) كثمامة نام مردي

(شَكِيم) كامير دهانه شَكِيمَة مثله

او مي اخص منه # وشَكِيمُ القِدر كوشه ديك

(شَكِيمَة) كسفينة تنك ومركشي ويقال فلان شديد الشكيمة اذا كان انفا ابيا ودادستاني ازظلم وبوز زهر ونوعي از شوره كياه وزنك آهن وسازند آب ودهانه لكام شكائم وشُكْم بالضم وشَكِيم بحذف ي تا جمع

(شُكَيم) كزبير نام مردي

(شُكْمي) كبهمي پاداش ودهش وعطيه

(مِشْكَم) كمنبر نام مردي

(ن) شَكَمه شَكْمًا) بالفتح پاداش داد اورا وفي الحديث انه صلى الله عليه وسلم احتجم فقال اشكموه اي اعطوا اجره # وشَكَمه شَكْما وشَكِيمًا) كزيد اورا # وشكم الوالي) رشوت داد اورا كانه سد فمه بالشكيمة

(س) شَكِم شَكَمًا) بحركة كرسنه كرديد

(أَشْكَمه إشكامًا) پاداش داد اورا

ش ك ه

(أَشْكَهَ الأمرُ) مشتبه كرديد كار ومشكل شد

(شَاكَهه مُشَاكَهة وشِكَاهًا) مشابه ومانند اوكرديد ونزديك اوشد

(تَشَاكَه) هردو يكديكر مشابه شدن يقال تشاكها اذا تشابها

ش ك ه ج

(شُكُوهَج) خسك است

ش ك و

(شَكْو) بالفتح شتر ريزه وبچه رطني است وكله وبيماري شَكْوَى مثله فيهما

(شَكْوَة) بالفتح پوست بره شيرخواره كه دروي شير وآب نهند شَكَوات وشِكَاء جمع

(شَكَاة) بالفتح بيماري شكاء بالمد مثله # ونكوهش وعيب

(شَاكِي) اندك بيمار # وشاكي السِّلاح) مرد تمام شوكت وحدت در سلاح خود وآن مقلوب شائك است # ونيز شَاكِي شيل بريده ومورد كله منزل

(شَكّي) كحتى دهي است بما وراء سينيه ازان ده است لجامهاء پيوسته واما شَكّي بياء مشدد پس مذكور است در ش ك ي

(شَكِيّ) كغني كله كرده شده و خود نالك واندك بيمار كله منك

(شَكِيَّة) كغنية كله وبيماري وبقيه چيزي

(مِشْكَاة) بالكسر سوراخ ناكذاره كه چراغ نهند درروي

(مَشْكُوّ) كله كرده شده

(ن ض) شَكَى أَمْرَهُ إِلَى الله شَكْوى وينون وشَكَاة وشَكَاوة بالفتح وشَكِيَّة وشِكَايَةً) بالكسر كله كرد بسوي خداي # وشكاه) بيمار كرد اورا ورنجانيد

(أَشْكَى فُلَانًا) بيمار يافت اورا # وأَشْكَى فُلَانًا مِنْ فُلَانٍ) كرفت ازوي براي او چيزي كه خوشنود كرداند اورا # وأَشْكَاهُ) بكله آوردن اورا نزد اذيت وكله اورا ودور كرد شكايت وكله اورا ازلمات اهش ادليت

(شُكِّيَت النِّساءُ تَشْكِيَةً) شكوه ساختند آن را تا دوغ زنند * وشَكَّى
شَاكِيَهُ) بازماند از وي وخوشنود
كرد دل او را
(اِشْتَكَى) گله كرد وفُلانٌ
يُشْتَكَى بِهِ) يعني او متهم
است بدان * ونيز اِشْتِكاء) شكوه
ساختن پوست را تا دوغ زنند در آن
(تَشَكِّي) گله كرد * وتَشَكَّتِ
المرأةُ) شكوه ساخت آن را تا دوغ زند
(تَشَاكَوْا) همديگر را گله كردند

باب الشين فصل اللام

ش ل ب

(شِلْب) بالكسر شهري است غربي
اندلس

ش ل ب ن

(شَلَوْبِين يا شَلَوْبِينَة) بتا
شهري است بمغرب از ان شهر است
ابو علي شلوبيني نحوي

ش ل ث

(شَلاثَى) كحبالى دهي است
ببصره
(شُلْثان) سلطان است وزنا
ومعنى

ش ل ج

(شَلْج) بالفتح شهري است ببلاد
ترك از ان شهر است يوسف بن
يحيى شلجي محدث
(شالِج) بكسر لام وفتح آن نصف
قفيز بغدادي است

ش ل ح

(شِلْح) بالكسر دهي است نزديك
عكبراء از ان ده است آدم بن محمد
شلحي
(شَلْحاء) بالفتح تيغ تيز ويقصر
شُلْح بالضم جمع
(مُشَلَّح) كمعظم جاي جامه بركندن
از حمام
(تَشْلِيح) برهنه كردن لغت
سوادي است

ش ل ح ف

(شِلَّحْف) كجردحل مضطرب
خلقت واحمق فربه

ش ل خ

(شَلْخ) بالفتح اصل ونسل وفرزند
مرد يا نطفهٔ آن وفرج زن
(شالَخ) كهاجر نام يكي از اجداد
ابراهيم خليل عليه السلام وهو
شالخ بن ارفخشد بن سام بن نوح
عليه السلام
(ن) شَلَخَهُ بالسيف شَلْخًا)
بالفتح پاره كرد آن را بشمشير

ش ل خ ب

(رجلٌ شَلْخَبٌ) كجعفر مرد احمق
درشت كنكلاج

ش ل خ ف

(شِلَّخْف) كجردحل مضطرب
خلقت لغة في الشلَّغف

ش ل ط

(شَلْط) بالفتح كارد شَلْطاء مثلثة
(شِلْطَة) بالكسر تير دراز نفيسه
باريك شِلَط كعنب جمع

ش ل غ

(ف) شَلَغَ رَأسَهُ شَلْغًا) بالفتح
شكست سر او را

ش ل ف

(شَلِف) ككتف دهي است نزديك
تعز كه تختگاه يمن است ودر ان ده
مسجدي است قديم بنا كردهٔ يكي
از اصحاب نبي صلى الله عليه وسلم
(شَلَّافَة) كجبانة زن زانيه

ش ل ق

(شَلْق) بالفتح بتازيانه وجز آن
زدن كسي را وجماع كردن وبلهر از
شكافتن كوش را والفعل من نصم

(شِلق) بالکسر وکتف ماهی است
و بزه یا آن مار ماهی است
(شِشْقِذ) بالکسر بیضهٔ سوسمار که
چنهد
(شَلَقَه) محرکة کوبه که بدان
چیزی را شکنند
(شِلْقاء) کحرباء کارد
(شَلَقان) محرکة دردهان مصر
(شَوْلَقِیّ) بالفتح وتشدید یا آنکه
سبزینی جوید ردرست دارد
آن
(شَلّاق) کشداد زنبیل گدایان
مسکینان وسائلان
(مِشْلیق) بالکسر کسیکه وقت خنده
دهن را بسیار وا نماید

ش ل ل

(شَلَل) محرکة داغ جامه که بشستن
نرود یقال ما عندالشلل فی ثوبك *
ورانیدن اسم است شل را وخشکی
دست وتباهی آن
(رجلٌ شُلُلٌ) کعنق وصرد مرد
شتاب وسبک در حاجت نیکو صحبت
خوش ذات
(شُلّه) بالضم نیت یا نیت سفر و
کار دورکه می خواهی آن را بفتح •

(رجلٌ اَشَلّ) مرد تباه دست
(شَلّاء) زن تباه دست * وید شَلّاءُ
دست تباه وخشک * وعینٌ شَلّاء
چشم که بینائی او رفته باشد
(شِلال) بالکسر قوم پراکنده و
پریشان یا قومیکه شتران را رانند
یقال جاؤا شلالاً اذا جاؤا یطردون
الابل
(شَلیل) کامیر شعر پست وپلاس
از پشم یا موی که برکفل شتر
پوشند پس پالان و پیراهنچه
که در زیر زره پوشند وزره کوتاه در
زیر زره بزرگ باعام است شِلّة
بالکسر جمع اَشِلّة مثله * ومیان
وادی یا جای جاری شدن آب آن
وآب بینی وخطهای دراز از گوشت
به پشت * ونیز شَلیل نام جد
جریر بن عبدالله بجلی * وشَلیل
بن مهلهل شیخ است مرعبدالمومن
دمیاطی را
(شُلَیل بن اسحق زَنْبَقی)
کزبیر * وابوالشُلَیل نُفاثی)
شاعری است در دار بنی کلاب * و
شُلَیل) بن مالك محدث است
(شَلُول) کصبور تمام مال از زن

رشتر ماده * ونیز آبی است مربنی
عجلان را * ورجلٌ شَلْوَلٌ) مرد
سبک در حاجت نیکو صحبت
خوش ذات * ونیز شَلْوَل) موضعی
است در نواح مدینه
(حِمارٌ مِشَلٌّ) بالکسر خر بسیار
رانند * ورجلٌ مِشَلٌّ) مرد سبك
در حاجت نیکو صحبت خوش ذات
(رجلٌ شُلْشُلٌ) کقُنْفُذ وقَنْفَذ
مرد سبک در حاجت وشتاب نیکو
صحبت خوش ذات * رکُلابِل مرد
کم گوشت سبک بدن * وماء شُلْشُلٌ
کعلابط آب بی هم چکان * ودمٌ شَلْشَلٌ
کذلك
(شَلْشال) بالفتح پریشان از هر آب
آب وجز آن اسم است شلشلة را
(ن) شَلَّهُ شَلّاً) بالفتح وشَلَلاً
بالتحریک راند آن را ودفع نمود *
وشَلَّ الثَّوبَ) سبک دوخت
جامه را * وشَلَّتِ العَینُ دَمْعَها)
پارید چشم اشك خود را وریخت
(س) شَلَّتْ یدُهُ شَلّاً) بالفتح
وشَلَلاً محرکة تباه شد دست او و
خشک گردید * وکذا شُلَّتْ یدُهُ)
مجهولاً * ویقال فی الدعاء لله

لاشَلَلَ ولاشَلاَلِ) كقطام يعني
تباه مبادا دست تو * وكذا لا تشلل
ولا تكلل * ويقال ايضا لمن اجادَ
الرمي والطّعن لا شللاً ولا عمىً *
وكذا الاشلّ عشرك اي اصابعك
(اَشَلَّ يدَه) تباه كرد دست
اورا * واُشِلَّت يدُه) مجهولا
تباه شد دست او وخشك كرديد
(مُشَلِّل) كمحدث خر بسيار مائل
جاده
(مُشَلَّل) كمعظم كوهى است كه فرود
آيند ازان بسوى قُدَيد
(اِنشلال) راندن شدن و بريختن
در آمدن سيل يقال انشلّ السيل اي
ابتدأ في الدفاع قبل ان يشتدّ *
وفرود آمدن باران
(شَلْشَلَ السيفُ الدمَ) ريخت
شمشير خون را * وشَلْشَلَ الصبي
بوله شَلْشَلةً وشَلْشالاً) چكانيد
كودك كميز خود را ومتفرق وپريشان
انداخت آن را * وشَلْشَلَ الماءَ)
چكانيد آب را
(رجلٌ مُتَشَلْشِل) مرد كم كوشت
لاغر سبك چالاك * وماءٌ مُتَشَلْشِلٌ
آب پى هم چكان ودم متشلشل كذلك

(تَشَلْشَلَ السيفُ بالدمِ) چكانيد
ريخت شمشير خون را * وتَشَلْشَلَ
بولُه) چكيد ومنه الحديث يتشلشل
دَمًا اي يتقاطر * وتَشَلْشَلَ ببوله)
ريخت وچكانيد كميز را

ش ل م

(شَالَم) كهاجر كندم ديوانه شَوْلَم
كجوهر وشَيْلَم اصيل مثله
(شَلاَم) كسحاب بجوى است در
منزل لاخ ميان واسط وبصره
(شَلُّوم) كتصور نام رسول موم است
از رسل اصحاب قريه كه صادق وصدوق
وشلوم اند قاله وهب
(شَلَّم) كبقم نام بيت المقدس و
دران لغات است شَلِم ككتف وشَلَّم
كجبل وآن ممنوع الصرف است از
جهت علميت وعجمه وآن بعبراني
اورشليم است
(شِلَّم) بكسر اول وتشديد لام شرارهٔ
خشم وما نند آن يقال يتطاير شِلَّمه
اي شرارُه من الغضب

ش ل ق

(شَلْمَق) كجعفر كنده وپير كلان سال

ش ل و

(شِلْو) بالكسر اندام ومنه الحديث
ايتني بشلوها الايمن * وتن از هر
چيزى اَشْلاء جمع * ومر پوست
كشيده كه آن را خورده وبقيه آزان
مانده باشد * ونيز بقيه از مردم يقال
بنو فلان اشلاءٌ في بني فلان اي
بقايا فيهم
(شِلْوَة) بالكسر پاره از هر چيزى
(شَلا) كعصا اندام با كوشت وتن
از هر چيزى
(اَشْلاءُ اللِّجام) تسمهاى لكام
يا تسمهائى كه از باعث استقلاد
زمان آهن آن دقيق وتنك شده
باشد
(شَلِيَّة) كغنية پاره از كوشت وبقيه
مال يقال ذهبت ماشية فلان
وبقيت له شليّة اي بقية شلايا)
جمع
(ن) شَلا) رفت * وشَلاه) برداشت
آن را
(اَشْلى دابّته اشلاءً) تو بره
نمود ستور را تا بيايد ولنس كيرد
* واَشْلى الناقة) خواندن ناقه
را براى دوشيدن * واشلى
الكلب) خواند سك را تابرابر اند
برصيد

(مُشَلَّى) بفتح لام مشدد نحيف
ولاغر
(اِشْتِلَاءُ) رهانيدن آن را وبيك سو كرد
وخواندن وي را تا وارهاند
(اِسْتِشْلَاءُ) خشم كرفت * وَ
اِسْتِشْلَاءُ خواندن آن را تا رهائي دهد
از تنكي ود شواري يا از هلاكت
ويك سو كردانيدن وي را

باب الشين فصل الميم

ش م ت

(شَوَامِت) پايهاى ستور وهي اسم
لها قال ابو عمرو ولا ترك الله له شامتة
اى قائمة ويقال بات فلان بليلة
الشوامت اى بليلة تشمت الشوامت
(شَمَاتِي) زيان كاران را خداند ارد
وهمچنين است شِمَات بالكسر يقال
رجع القوم شِمَاتًا اى خائبين
(س) شَمِتَ بِه شَمَاتًا وشَمَاتَةً
شاد شد بغم دشمن
(اَشْمَتَهُ الله بِه) شاد كردانيد
او را خدا اى بغم دشمن
(مَلِكٌ مُشَمَّتٌ) كمعظم پادشاه
سلام وتحيه كرده
(تَشْمِيت) دعاى عطسه كفتن
امام اَمَّت ومنه حديث زواج

فاطمة فاتاهما فدعا لهما وشمت
عليهما ثم خرج * ودعاى عطسه
مسنون است نزد شافعي ود يكران پر
شنونده را ومشهور از مالكيه وجوب
آن است * وحاضر وغائب كردانيدن
كسى را وفراهم آوردن
(اِشْتِمَات) اول فربهي
(تَشَمُّت) خائب بازكرديدن
يقال تشمت القوم اى رجعوا خائبين
بلا غنيمة

ش م ج

(شَمْج) بالفتح آميختن وشتاب
كردن ونكنده زدن جامه را والفعل
من نصر * وشمخ بن فزارة بخاي
معجمه است وبجيم تصحيف آن
است
(شَمَاج) بالفتح اندك وحقير
از هر چيزي وانچه را انكور ومانند
آن بر اندازند وقت خوردن ومنه
قولهم ماذقت شماجا يعني نه چشيدم
چيزي را ونان خورين
(ناقة شَمَجَى) كجمزى شتر ماده
تيزرو * وبنو شمجى بن جرم
از قضاعه است

ش م ج ر

(شَمْجَر شَمْجَرَة) مانند ترسناكان
دويدن

ش م ح ط

(شَمْحَط) كجعفر بسيار دراز
شِمْحَاط بالكسر وشُمْحُوط بالضم
مثله

ش م خ

(شَمْخ بن فزارة) بالفتح بطني
است از عرب
(نيقٌ شَمَخٌ) محركة نيق دراز
وبلند
(شَامِخ) بلند ومتكبر شُمَّخ كركع
جمع ونام مردى * وجبال شامخات
وشوامخ كوههاى بلند
(مفازة شَمُوخ) كصبور بيابان
دور ودراز اطراف
(شُمَيْخ) كزبير ابو عامر است
(شَمَّاخ بن خُلَيف) كشداد
وشماخ بن مختار وشماخ بن علا
وشماخ بن عمر وشماخ بن ضرار
وشماخ بن ابى شداد شاعران اند
وعلي بن شماخ محدث * ونيز
شماخ اطمى است مربنى سليم
يا سالم را
(ن) شَمَخَ الجَبَلُ شُمُوخًا)

بلند شد کوه وشمخ الرجل بانفه تکبر نمود

ش م خ ر

(شمخرة) تکبر وتکبر کردن وبزرک منشی نمودن

(شمخر) بضم اول وفتح ثانی مشدد وسکون خا مرد متکبر

(شماخیر) چند کوه است بحجاز میان طائف وجرش

(مشمخر) کمقشعر کوه بلند

(اشمخر) کاقشعر دراز کردید

ش م خ ت ر

(شمختر) کسفرجل ناکس وبد اختر معرب شوم اختر

ش م خ ز

(شمخز) بضم شین وکسر آن و تشدید میم بلند نظر وفربه وسطبر از مردم وشتر * وشمخزة بالتاء تکبر وبزرک منشی شمخزیزة مثله

ش م ذ

(شمذة) بالتحریک درختی که بروی انکور رود ومنه المثل الحبلة فی شمذتها وذلک انهم یدنون الی الحبلة شجرة ترتفع علیها

(اشمذة) بالفتح مرغ تیز پرواز یشمذة بالیاء مثله

(شامذ) ناقة آبستن شوامذ جمع

(شمذ) کرکع مثله * وخرما بن کشن یافته وکژدم

(شیمذان) بالفتح وضم میم کرک * شیذمان مثله

(مشمذ) بالکسر دستارسر

(ض) شمذت الناقة شمذا بالفتح وشماذا بالکسر وشموذا آبستن کردید ناقه پس دم را دور را داشت * وشمذ ازاره بر داشت ازار را * وشمذت النخلة کشن یافت خرمابن * وشمذت المرأة فرجها پر کرد زن فرج خود را بپاره رکوی تا رهدان او ببیرون نیفتد

(اشتماذ) زدن قچقار سرین ماده را تا بلند کند پس بر جهد بر وی یقال اشتمذ الکبش اذا ضرب الالیة حتی ترتفع فیسفد * ویقال من الکباش ما یشتمذ ومنها ما یغل و الغل ان یسفد ولا یرفع الالیة

ش م ذ ر

(شمذر) بالفتح سیر شتاب وبکسر

(شمیذر) کسفرجل شتر شتاب رو شمیذرة مونث * وکودک شادمان وسبک وچست وسیر شتاب

(شمذار) بالکسر سیر شتاب

(شمذارة) بالکسر کودک شادمان وسبک

ش م ر

(شمر) بالکسر مرد رسا آزموده کار وجوان مرد ودانای امور ونام مردی

(شمرة) بالکسر رفتار مرد فاسد و تباه کار

(شمر بن افریقیس) ککتف بانی سمرقند است یا آنکه آن را فتح کرده کما نقل انه غزا مدینة السغد فقلعها فقیل شمرکند او بناها وقیل شمرکنت وهی بالترکیة القریة فعربت سمرقند واسکان المیم وفتح الرای لحن * وشمر بن حمدیه لغوی است

(شمری) بالتحریک وبکسران والیاء مشدد دانای آزموده کار در امور شمری بضمتین مثله

(ناقة شمریة) بکسرات وبفتح المیم وتضمان وتفتحان شتر ماده تیز رو وشتاب

(شاة شامر) کوسفند پستان بر شکم چفسیده

(شاةٌ شامرةٌ) بمعني شاة شا...
است * ولثةٌ شامرةٌ گوشت بن
دندان به بن دندان چسپیده
(شَمار) کسحاب رازیانه لغت
مصری است
(شَمِیر) کامیر کوهی است به یمن
وموضعی هست بارمینیه
(شَمِیران) شهریست بارمینیه و
دهی است بمرو بطنی است از
حولان شَمِیري منسوب است
بآن [illegible]
(شَمَّر) کبقم نام اسپ جد جمیل
بن عبد الله بن معمر شاعر ونام ناقهٔ
ونام مردی
(شِرٌّ شِمِّر) کفلز بدی سخت
(شِمَّرِي) کقبني مرد رسا آزموده
کار وجلد وچابک خویشتن در حیله
وبفتح
(شَمُّور) کتنور الماس
(شِمِّیر) کسکیت دانای امور آزموده
کار و مرد جلد خویشتن در حیله و
ناقه تیز رو
(ن) شَمَر شَمْرًا) بالفتح خرامیدن در
رفتن یا کوشیدن دران وسرعت نمود
و بشتاب رفت * ونیز شَمْر) فراهم
آوردن چیزی را و دور ردن رها
(اِشمار) همه پستان ناقه را بستن
وشتابانیدن آن را و آبستن کردانیدن
شتر ماده شتر را و زور دیدن و
یقال اشمره بالسیف اذا ادرجه
(مُشَمِّر) کمحدث مرد رسا آزموده
کار
(شَمَّر تشمیرًا) خرامیدن در رفتن
وکوشیدن وسرعت نمودن دران * وشَمَّر
الشيء) فراهم آورد آن چیز را * و
شَمَّر الثوب وشَمَّر عن ساقه)
برداشت جامه را و برچید * وشَمَّر
في الأمر) سبکی و شتابی کرد در
کار * وشَمَّر السفینة وغیرها)
رها کرد آن را * ونیز تَشمِیر) عزیمت
کاری کردن و منه وشمرا لذی المجاز
ای قصد وصمم
(لثة متشمرة) گوشت بن دندان
به بن دندان چفسیده
(تشمَّر) خرامیدن در رفتن یا بسرعت
رفت * وتشمَّر للامر) آماده شد
کار را * وتشمَّر الفرس) بشتاب
رفت اسپ
(انشَمَر) بسرعت رفت یا خرامید
در رفتن * وانشمر للامر) آماده
شد کاری را * ونیز اِنشِمار) بشتاب
رفتن اسپ

ش م ر ج

(شُمْرُج) کقنفذ جامه و حلل تنک و
رقیق بافته شُمْرُوج کزنبور مثله فیهما
(شَمْرَجة) دراز و زرتباه دوختن
جامه را و نیکو پرورش ودانکی بچه
وخلط کردن در سخن
(شِمْراج) بالکسر سخن راست دروغ
آمیزش دهنده
(مُشَمْرَج) مبنیا للمفعول نیکو
پرورش یافته ولقب مردی ماخوذ
از شمرجه
(شَمارِيج) باطلها

ش م ر خ

(شِمْراخ) بالکسر بمرشاخ خرما که
بران غوره باشد یا خوشهٔ انکور شُمْرُوخ
بالضم مثله فیهما و سرکوه و سرابر و
اعلای آب و سپیدی پیشانی اسپ
که تا یتفوز نرسد * وفرس ذو
شِمراخ) اسپ که بر پیشانی شمراخ
داشته باشد * ونیز ذو الشِمراخ
لقب اسپ مالک بن عوف نصری
(شِمْراخِیّة) گروهی از خوارج
اصحاب عبد الله بن شِمراخ

(شَمْرَخَة) سرشاخ بريدن رشتة خوشة
انگور چيدن ومنه قولهم شَمْرِخ العِذْقَ
يعنى بتراش خوشة خرما را بدانس

ش م رد

(شَمَرْدى) كبركى كياهي است
يا درختي است
(شَمَرْدَاة) مادة شتر تيز رو

ش م ردل

(شَمَرْدَل) جوان مبارك وشتاب
رو از شتر وجز آن ونيكو خلقت و
خوب صورت * وشَمَرْدَل بن شريك
يربوعي * وشَمَرْدَل بن جابر نَهْلي
* وشَمَرْدَل كعبي شعراء اند
(شَمَرْدَلَة) ناقة نيكو خلقت
خوب صورت

ش م رذ

(شَمَرْذى) شبرذى است معنى
ووزنا ونام مردى از بني تَغْلِب
لغتي است در شِبْرِذى
(شَمَرْذَاة) مادة شتر شتاب رو

ش م رذل

(شَمَرْذَل) بذال معجمه لغت
است در شَمَرْدَل بمهمله

ش م رض

(شِمِرْضَاض) بكسر درختي است
بجزيرة

ش م رطل

(شَمَرْطَل وشَمَرْطُول) مرد دراز
ومضطرب خلقت

ش م رق

(ثوب شَمَارِق) جامه پاره پاره
(ثوب شَمَارِيق وثوب مُشَمْرَق)
مثله

ش م ز

(شَمْز) بالفتح نفرت نمودن نفس از
چيزي كه نا خوش دارد آن را * و
احمد بن ابراهيم شَمْزي محدث
وعمرو بن عثمان شَمْزي مرد
معتزلي ابد
(شُمَازِيزَة) كرفتكى
(تَشَمَّزَ وجْهُهُ) برگرديد گونة
روى او وترنجيد
(مُشْمَئِز) كمقشعر ترسان وناخوش
دارنده ورمنده
(اِشْمِئْزَاز) منقبض وگرفته شدن
وترسيدن ومكروه وناخوش داشتن
چيزي را * ومنه الحديث فيليكم
الامراء تقشعر منهم الجلود وتشمئز
منهم القلوب وهمزته زائدة

ش م س

(شَمْس) آفتاب مونث است
شُمُوس جمع كانهم جعلوا كل ناحية
منها شمسا * ونوعي از نشانه وزيور
از گلوبند وبتي است در قلادة * ونام
دختر مَلْهَادبن شرح خواهر
بلقيس ملكة مبارچشمة است وبلدى
بطني * وعبد شمس پدر قبيلة است
مضاف بسوي آفتاب كه آن را
مي پرستند وهو الصبا الاكبر بن
يشجب بن يعرب بن قحطان بن هود
النبي عليه السلام وهو اول من يسمى
بهذا الاسم واول من عبد الشمس
ودر نسبت اسم مضاف سه وجه
است نسبت بمضاف چون عَبْدِيّ و
بمضاف اليه چون شَمْسِيّ وببعض
از هريك چون عَبْشَمِيّ در عبد شمس
* وعَيْنُ شَمْس موضعي است
بمطريه بمصر
(عَبْشَمْس) بن سعد بن زيد
مناة است اصله عب شمس اي
حَبُّها اي ضوءها فالعين مبدلة
من الحاء كما في حب قر وهو البرد
وقد يخفف * وقال ابن الاعرابي
اصله عب شمس مهموزا بالكسر
والفتح وهو النظير والعدل

(شَامِس) اسپ توسن شَوَامِس
جمع * وجزيرة شَامِس از جزائر
يونانيه است يُقال انها فوق الثلثمائة
جَزِيرة
(شُمَامَة) كثمامة ويفتح نام مردي
وبالفتح عبد الرحمن بن شَمَامَة
تابعي است
(شَمُوس) كصبور اسپ توسن
شُمْس بالضم جمع شُمُس ككتب
مثله * وهي ونام دختر ابو عامر
عبد عمرو راهب ودختر عمرو
ابن حرام ودختر مالك بن قيس
ودختر نعمان كه صحابيه اند و
نام اسپ اسود بن شريك ويزيد بن
خذاق وسويد بن خذاق واسپ
عبد الله بن عامر قرشي واسپ
شبيب بن جراد از بنو وحيد وپشتة
است دشوار گذار * ورجل شَمُوس
مرد بد خوي درشت
(شَمْسَان) دو آبگير است در زمين
هموار پهن وآن سر كوهي است نرم
در ازبطرف كوه بني غاضرة
(شُمَيْسَتَان) بتصغير دو جنت
است در مقابل فردوس
(شَامِستان) در مين اسپهـ

(شَمَّاس) كشداد از مهتران
ترسا كسي كه موي ميانة سر بخورد
رابتراشد جهت ملازمت بيعه
شَمَامِسَة جمع * ونام جد ثابت
بن قيس صحابي
(شَمَّاسِيَّة) محلة است بدمشق
وموضعي است نزديك رُصَافة بغداد
(ن ض) شَمَسَ يَوْمُنا شَمْساً)
بالفتح آفتاب ناك شد روز ما * و
شَمَسَ الفَرَسُ شُمُوساً وشِمَاساً)
بالكسر توسني كرد اسپ * وشَمَسَ لَهُ)
پديد كرد دشمني را براي او
(س) شَمِسَ يَوْمُنا) آفتاب ناك
شد روز ما
(اِشماس) آفتاب ناك شدن روز
(تَشْمِيس) چيزي را بآفتاب سوختن
ودر آفتاب گستردن وپرستيدن
آفتاب را
(مُتَشَمِّس) سخت توانا ونيك
بخيل ودر آفتاب ايستاده شونده
ولقب يزيد رامين تابعي
(تَشَمُّس) در آفتاب ايستادن
(تَعَبْشُم) عبشمي شدن يعني منسوب
بسوي عبد شمس
ش م س ل

(شِمْسِل) كزبرج نيل
ش م ش ط
(شَمْشَاط) بالفتح شهري است از آن
شهر است ابو الربيع محمد بن زياد
شَمْشاطي محدث
ش م ش ق
(شِمْشِقَة) بالكسر ريه مانندي
كه شتر بوقت مستي از دهان
برآرد
ش م ش ل ق
(شَمْشَلِيق) كزنجبيل كنده پير
بزرهشته اعضا وشتابرو
ش م ص
(جارية ذات شِمَاصٍ ومِلاصٍ)
بالكسر دختر سبك نرم بدن شوخ
ناكاه بي باك نه پيش آينده
(شُمَاص) بالضم شتابي
(شَمُوص) كصبور سريع ر
شادمان
(ن) شَمَصَ الدَّوَابَّ شَمْصاً)
بشرمي يا بدرشتي راند ستور را *
وشَمَّصَ فلاناً) زد او را * و
شَمَصَ الفَرَسُ) ناگوار شد
اسپ از خوردن گياه سپست تر *
ونيز شَمَّصَ) در جستن * ...

تا تیز رود
(شَمَص) محرکة شتاب زدگی در سخن
(شَمَّصَ الدَّوَابَّ تَشْمِیصًا) بدرشتی راندن ستور را یا مام است
*وشَمَّصَ الدَّابَّةَ) درجست ستور را بچوب تا شتاب رود
(مُتَشَمِّص) ترنجیده ودرکرفته شده واسپ ناکوارد شده
(تَشَمُّص) ترنجیده ودرکرفته شدن
(اِنْشَمَص) ترمیدن وبیمناک شدن

ش م ص ر

(شَمَنْصِیر یا شَمَاصِیر) کوهی است مرهذیل را
(شَمْصَرَ علیه شَمْصَرَةً) تنگ کرفت بروی

ش م ط

(شَمْط) بالفتح وتکسر وتحرك ویک لغزاریقال قد رَةٌ تسع شاةً بِشَمْطها وکذا باشَمَاطها بالفتح وشِماطها بالکسرای بتوابلها یعنی ومعه یک کوسپند باد یک افزار دارد
(شَمَط) محرکة سپیدی موی بسیاهی درآمیخته

(اَشْمَط) مرد سپید سیاه موی شُمْط وشُمْطان بالضم جمع
(شَمْطَاء) زن دو موی
(شَامِط) کصاحب لقب احمد بن حیان قطیعی محدث
(شَمِیْط) کامیر درآمیخته وصبح بدان جهت که سپیدی آن بسیاهی مخلوط است ولاد مرد که نیمه تر ونیمه ماده باشد وکیاه خشک وتر باهم آمیخته وکرك سیاه سپید وشیر که از خوش مزکی ترشی وتازکی آن معلوم نشود * وطائر شَمِیْط الذُّنابی) مرغ سپید سیاه دم
(شُمَیْط) کزبیر قلعه است باندلس *وشُمَیْط بن بشیر وشُمَیْط بن عجلان محدثان اند *ونیز شُمَیط ریک توده است ببلاد بنی ابی عبد الله بن کلاب یا آن بروزن امیر است
(شُمْطَانَة) بالضم خوره خرما بتر سپید شده درآمده یا نیمه آن رطب شده
(شُمْطُوط) بالضم دراز وکروه مردم وجز آن
(شِمْطَاط) بالکسر کروه از مردم

وجز آن وتکی جامه
(شِمْطِیط) بالکسر کروه از مردم وجز آن
(شَمَاطِیط) نام مردی ونیز رمهای متفرقه شِمْطِیط یکی * وقوم شَمَاطِیط) ای متفرقة *وثوب شَمَاطِیط) جامه شکافته وکفته *وجاءت الخیل شَمَاطِیط) یعنی متفرق وپریشان
(مَشْمُوط) درآمیخته
(ض)(شَمَطَه بِه شَمْطًا) بالفتح درآمیخت آن را بچیزی *وشَمَطَ الاِنَاءَ) پرکرد آوند را *وشَمَطَت النخلة) برافتاد غوره او *وشَمَطَ الشَّجَر) افشانده شد برك درخت
(س)(شَمِطَ الرَّجُلُ شَمَطًا) سپید سیاه موی شد مرد
(اَشْمَطَ الرَّجُلُ اِشْمَاطًا) دو موی شد مرد *واَشْمَطَه بِه) درآمیخت آن را بآن
(اِشْمَطَّ) دو موی شدن
(اِشْمِیطَاط) دو موی شدن ومخلوط کردن
(اِشْمِئْطَاط) دو موی شدن یقال اِشْمَأَطَّ الرَّجُلُ اِطْمَأَنَّ

ش م [illegible] ل

(شُمْطَالَه) بالضم گوشت پاره چيه نا له

ش م ظ

(شَمْظ) بالفتح باز داشتن وآميختن واندك ماندك گرفتن چيزي را وبرانگيختن ونرم جنبانيدن والفعل كنصر وآميختن سخن نرم را باسخن درشت

ش م ع

(شمع) بالفتح ويحرك ويُسَكَّن اوهو مولد آنچه براي روشني سوزند يا موم شهد است شَمْعَة يكى * (عبد الله بن عباس بن جبرئيل شَمْعِي) بالفتح و همچنين عثمان بن محمد بن جبرئيل شَمْعي ومحمد بن بركت شَمْعِي واحمد بن محمود شَمْعي بغداديان محدثان اند هكذا يهله وصوابه التحريك

(شَمُوع) كصبور مرد بسيار لاغ و بسيار بازي كرو خندنده * وكذا امرأة شَمُوع فى الكل

(شَمْعَان) بالفتح مومني بود از [illegible]

(شَمْعُون) بالفتح پدر مارية قبطية مادر ابراهيم پسر نبي صلى الله عليه وسلم وابو ريحانه شَمْعُون بن زيد بن خنافة صحابي است انصاري پدر ريحانه سريه نبي صلى الله عليه وسلم ويروى بالمهملة و اسحق بن ابراهيم بن عباد بن شَمْعُون ديري ديگران بن طيب بن شَمْعُون محدثان اند و شَمْعُون الصفا برادر يوسف است عليهما السلام ونيز نام يكى از حواري عيسى عليه السلام

(مِسكٌ مَشْمُوعٌ) مشك عنبر آميخته

(ف) (شَمَعَ شَمْعًا بالفتح وشُمُوعًا و مَشْمَعَةً) بازى ومزاح كرد ومنه الحديث من تتبّع المَشْمَعَة اصاره الله الى حالة يعبث به فيها اى من عبث بالناس * (وشَمَعَ الشيءُ) پريشان ومتفرق شد * (وشَمَعَ به) اشر نداد آن را

(اشماع) نور گسترانيدن چراغ يقال اشمع السراج اذا سطع نوره

(شَمَّعه تشميعًا) بر بازى انگيخت او را و بازي كنانيد * (وشَمَّعَ الثوب) خوطله داد جامه را در موم گداخته

ش م ع ط

(اِشْمَعَطَّ القَوْمُ فِى الطَّلَب) شتابي كردند در طلب چيزى ومتفرق شدند * (واشْمَعَطَّ الذَّكَرُ) برخاست نره * (واشْمَعَطَّ الخَيْلُ) در طلب چيزى تيز دويدند اسپان * و (اشْمَعَطَّ الابِلُ) پريشان شدند شتران * ونيز (اشْمِعْطَاط) خشمگين شدن يقال اشمعطّ اذا امتلأ غضبًا

ش م ع ل

(شَمْعَل) بالفتح شتر ماده با نشاط

(شَمْعَلَة) بالفتح شتر مادهٔ شادمان * وشَمْعَلَة بن فائد وشَمْعَلَة بن طَيْلَمَه وشَمْعَلَة بن اخضر ضبي شاعران اند * وشَمْعَلَة اليهود قراءت ايشان است

(شَمْعَلَ القَوْمُ شَمْعَلَةً) متفرق شدند

(تَشَمْعَلَ) متفرق گشت

(مُشْمَعِلّ) كمقشعر شتر مادهٔ شادمان وتيز رو ومرد سبك وچالاك زيرك وشاد رامور وخوش طبع * يا مرد دراز بالا وشير تيز * و مُشْمَعِلّ بن ملحان ومُشْمَعِلّ بن اياس محدثان اند

(اِشْمَعَلَّ اِشْمِعْلَالًا) مطلع شد برچیزی وبرآمد بران * وَاشْمَعَلَّ الْقَوْمُ فِي الطَّلَبِ) شتافتند در طلب چیزی ومتفرق شدند * و اشْمَعَلَّتِ الْإِبِلُ) شادمان رفتند و پریشان شدند شتران * و اشْمَعَلَّتِ الْغَارَةُ عَلَى الْعَدُوِّ) از هرطرف وپریشان ومتفرق شد غارت برد شمن
(مُشْمَعِلَّةٌ) شترمادهٔ درازوشتاب * وغارةٌ مشمعلّةٌ) غارت از هرجانب

ش م غ

(شمغون) بن زید صحابی است یا صواب بعین است وگذشت

ش م ق

(شَمَق) محرکة شادمانی ودرح دیوانگی
(اَشمق) کفلك دمان شتریون آمیخته
(شِمِقّ) کفلز درازشِمِقَّة مونث
(شَمَقْمَق) درازوشادمان * و ابو الشَّمَقْمَق) مروان بن محمد شاعراست
(مِن) شَمِقَ شَمْقًا) شادمان شد بنشاط دیوانگی
(تَشَمُّق) شادمان شدن ورغبت ورشك خوردن يقال تَشَمَّقَ الرَّجُلُ اِذَا تَنَشَّطَ وَغَارَ

ش م ل

(شَمْل) بالفتح ویحرك گروه و جماعت يقال شَمَلَ فِي شَمْلِهَا يعني درآمد درمیان جماعت آنها وجَمَعَ اللهُ شَمْلَهُمْ يعني فراهم آرد خدای کارمتفرق وپریشان را وفَرَّقَ اللهُ شَمْلَهُمْ اي پریشان ومتفرق کرداند کارفراهم آمده را كانه مِنَ الْاَضْدَادِ * وبادشمال
(شَمْلَة) بالفتح نوعی ازچادرکوتاه که در خود پیچند * ونیز شَمْلَة) نام مردی وام شَمْلَة) دنیا ومی
(شِمْل) بالكسر والفتح خوشهٔ خرما یا کم بار
(شِمْلَة) بالكسر هیأت در خود پیچیدگی جامه * والشِّمْلَةُ الصَّمَّاء) نوعی از هیأت در خود پیچیدگی جامه وملکو راست درص م م
(شَمَل) بالتحريك اندك از باران واز مردم وشتر واندك از خرما يقال مَا عَلَى النَّخْلَةِ اِلَّا شَمَلٌ * ورأيت شَمَلًا مِنَ النَّاسِ وَالْاِبِلِ اي قَلِيلًا * واصابنا شَمَلٌ مِن مَطَرٍ وَاَخْطَأَنَا صَوْبُهُ و وَابِلُهُ اي قَلِيلٌ مِنْهُ * ونیز شَمَل شانه وباد شمال
(شَمَلَة) بالتحريك اندك ازخرما واز باران ومانند آن * وشَمَلَةُ بن منبت وشَمَلَة بن مزال محدثانند ضعیف
(شَامِل) کصاحب نام مردی * وامرٌ شَامِلٌ) کار بهمه رسنده وفراگیرنده چیزی را
(شِمَال) بالكسر ویفتح جهت ضد یمین اَشْمُل وشَمَائِل وشُمُل ککتب وشِمَال بکسر بلفظ واحد جمع * وبالكسر سرشت شَمَائِل جمع * وشوم * و ناقةٌ شِمَالٌ) شترمادهٔ شتاب رو * وابو الشِّمَال) تابعی است ومحمد بن ابی الشِّمَال عطاردی * وذو الشِّمَالَيْن لقب عمیر بن عبد عمرو صحابی بدان جهت که بهردودست کار میکرد * ونیز شِمَال) داغ پستان گوسپند ومرد هته ازز راستد کا وقت درّ وکشت بدست گرفتا درونما یند وغلاف پستان گوسپند وآن توبره ما یند ي است که بوقت

گران شدن پستان چهار پا نوشتن او و
ماص با لعنز * وغلاف شکلونوبی.
* و نیز شِمَال نام مردی
(شَمَأل) بالفتح و بکسر بادی که
از جانب دیار ثمود وزد او ما استقبلك
عن یمینك و انت مستقبل القبلة
یا آنکه ما بین مطلع شمس و بنات نعش
وزد و این صحیح است یا آنکه
از مطلع بنات نعش تا جای سقوط نسر
طائر * و شمال هم اسم باشد و هم صفت
و بسبب کثرت ورود دران لغات است
شَیْمَل بالیاء و شَأْمل با لهمز و
شَمَل محرکة و تسکن المیم و شَمْأَل
با لهمز وقد تبدل دلامه و شَوْمَل
کجوهر و شَمُول کصبور و شِمْیل
کامیر شِمَالَات جمع شَمَائِل
مثله علی غیر قیاس
(شَمُوْل) کصبور بادی که از طرف
قطب وزد لغتی است در شمال و می
بدان جهت که در می گیرد مردم
را ببوی یا آنکه بلا وشدت دارد
مانند بلا وشدت باد شمال یا می
سرد باد شمال رزیده رزنی است
مغنیه
(شُمَیْل) کزبیر نام مرد عه

(شُمَیْلَة) بن عبد بن جعفر کجهینة
از اولاد امرای مکه و محدث ضعیف است
(شَمْوِیْل) بن ناتی علیه السلام
نبی بود از اولاد لاوی بن یعقوب
علیه السلام
(شَمَّال) کشداد پسر موسی است
که محدث بود و فرد
(شِمِلّ) کفلز خوشه خرما پربار
یا کم بار
(ناقة شِمِلَّة) بکسر تین مشددة
اللام ناقه سریع و شتاب رو
(شِمْلَال) بالکسر چپ ضد یمین *
و ناقة شِمْلَال ناقه سبک شتاب رو
(شُمْلُوْل) بالضم اندك شَمَالِیْل
جمع * و شاخ پریشان سر * و ذهبوا
شَمَالِیْل یعنی متفرق و پریشان
* و نیز شَمَالِیْل چند کوه ریك اند
متفرق بناحیه معقله
(ناقة شِمْلِیْل) شتر ماده سبك
و شتاب رو
(مِشْمَل) بالکسر نوعی از چادر
که در خود پیچند مِشْمَلَة بالتاء
مثله * و شمشیر کوتاه که بجامه
بپوشند آن را
(مِشْمَال) کمحراب لحافه

(مَشْمُوْل) آب و شرابی که بروی
شمال وزیده باشد و مرد خوش
خوی
(مَشْمُوْلَة) می مرد شمال وزیده
* و همچنین است نار مشمولة
(ن) شَمَلَهُمُ الْاَمْرُ شَمْلاً)
بالفتح و شُمُوْلاً بالضم بهمه رسید
کار و فرا گرفت ایشان را و این معنی
از سمع نیز آید * و شَمَلَ بِهِ) بچپ
رفت و بچپ گرفت او را * و نیز شُمُوْل)
سوی دست چپ برگشتن باد و
وزیدن آن بر کسی * و شَمَلَ
النخلةَ) بر چید از خرما آنچه
بر درخت بود * و شَمَلَ الْخَمْرَ)
در باد شمال نهاد می را تا سرد شود
* و شَمَلَ المرأةَ شَمْلاً) جماع کرد
(ن ض) شَمَلَ الشَّاةَ شَمْلاً)
بالفتح در غلاف گرفت پستان
گوسپند را و نیز شِمَال ساخت برای
گوسپند
(س) شَمِلَ شَمَلاً) باد شمال رسید
او را * و شَمِلَهُمُ الْاَمْرُ) بهمه
رسید آن کار و فرا گرفت ایشان را
و این معنی از نصر نیز آید *
یا رسیدن خیر و شر از سمع و رسیدن

شد از انفعال * شَمِلَه شَمْلاً وشُمُولاً) بچادر پوشید او را * وشَمِلَتِ النَّاقة) قبول کرد شتر ماده بار را وآبستن شد * وشَمِلَتْ اِبِلُکُم بعيرًا لنا) پوشيدند شتران شما شتر ما را ودرآمد در گلهٔ آنها

(شَمْلَلَ) دامن برزد وسرعت نمود * وشَمْلَلَ النَّخلةَ) برچيد از خرما آنچه بر درخت بود

(اَشْمَلَ الشَّاة) شمال ساخت بزاي گوسپند * واَشْمَلَهُم شَرًّا) بلدي رسانيد ايشان را * واَشْمَلَه) شمله داد او را که چادر باشد * واَشْمَلَ) صاحب چادر مشمل گرديد * واَشْمَلَ النَّخلةَ) برچيد از خرما آنچه بر درخت بود * واَشْمَلَ الفَحْلُ شَوْلَه) يك نيمه تا دو ثلث را از ماده گان آبستن گردانيده شد * ونيز اِشْمال بسوي باد شمال شدن و در باد شمال درآمدن يقال اَشْمَلُوا اي دخلوا في الشَّمال

(شَمَّلَ تَشْمِيلًا) دامن برچيد و شتافت و صاحب چادر مشمل شد

(اِشْتَمَلَ بالثَّوب) در خود پيچيد جامه را * واشْتَمَلَ عليه الامرُ) فرا گرفت او را و او را احاطه نمود * و اشتَمَلَ الرجلُ) بشتافت * و اشْتَمَلَ على سيفه) زير جامه خود کرد آن را

(تَشَمُّل) چادر مشمل پوشيدن و صاحب آن شدن

(اِنْشَمَلَ) دامن برچيد وبشتافت * وانشَمَلَ لِلامرِ) آماده شد براي کار و سبك وچست گرديد * وانشمل الفرس) تيز رفت

ش م ل ق

(شَمْلَق) کجعفر کنده پير کلان سال

ش م م

(شَمّ) بالفتح بوئيدن والفعل من سمع وهو الاکثر ومن نصر قال له ابو عبيدة يقال شَمِمْتُه شَمًّا بالفتح و شَمَمْتُه اَشُمُّه بالضم شَمًّا وشَمِيمًا و شِمِّيمًا کخِلِّيفي عن الزمخشري بوئيدم آن را * وشَمَّ شَمًّا) کبر کرد * وشُمَّ) بالضم آزموده شد

(شَمَم) محرکة نزديکي و دوري از لغت اضداد است و از اينجا است که در آيه شمّ بدو معني آيد * و بلندي کوه و بلندي ناي بيني و خوبي و راستي بالاي آن وايستادگي بر بيني [illegible] و راستي [illegible] ناي بيني [illegible] بلندي آن در از پي باريکي و فرو هشتگي سر بيني

(اَشَمّ) مرد بلند بيني و مهتر صاحب ننگ و در وقت بلند شرا متحوان و جبلٌ اَشَمُّ کوه بلند شُمّ بالضم جمع

(شَمَّاء) زن بلند بيني و پشته است سرخ در رحماي ضرية * وبُرْقَة شَمَّاء) کوهي است

(شَمَام) کسحاب کوهي است ورله راسان يسمّيان ابني شمام

(قولهم

است که در رشتم آرند

(اُشْمُوم) بالضم در شهر اند بمصر

(شَمِيم) کامير بلند و درخت بدان جهت که مستور مي بود آن را بوي خوش

(شَمائِم) خرماي ترکه در خوشه باقي ماند

(شَمَّام) کشداد نوعي از خربزه کوچک که خطهاي سرخ و سبز و زرد دارد بفارسي دستنبويه است رايحته باردة طيبة ملينة جالبة للنوم واکله ملين للبطن

(شَمامات) آنچه آن را بو يند از

بوی خوش
(مشموم) مشک
(اشمام) بوییدن وبویانیدن [illegible]
وراستی رفتن وبیچ وراست برگشتن
* واشمام الحرف) بویانیدن
حرف ضمه یا کسره بوی که شنیده
نشود وهو اقل من روم الحرکة وانما
یتبین بحرکة الشفة ولا یعتد بها
حرکة لضعفها والحرف الذی فیه
الاشمام ساکن او کالساکن ولا یکسر
وزنا * واندک بریدن حجام
[illegible] بظر را یقال اشم
الحجام الختان والخافضة البظر اذا
اخذ منهما قلیلا
(تشمیم) بوییدن
(مشامّة وشمام) همدیگر را بوییدن
وجستن ونظر کردن یقال شامم فلانا
ای انظر ما عنده ونزدیک شدن
تقول شاممت الرجل اذا قاربته و
دنوت منه وکذا شاممت العدو
ای قاربت منه حتی یتراآی الفریقان
(اشتمام) بوییدن
(تشمّم) بوییدن
(تشامم) همدیگر را بوییدن و
نزدیک شدن

(استشمام) بوییدن خواستن

ش م ن

(شَمَن) محرکة دهی است باستراباد
ازان ده است ابو علی حسین بن
جعفر شمنی
(شمونة) بفتح شین شهری است
باندلس
(اشمون جریش) بالضم دهی
است زیر شطنوف
(اشمونین) بالضم مثنی شهری
است بصعید اوسط

ش م هـ

(شمهل) بالفتح تیز از هر چیزی و
سک سبک تیز دندان شمهلة
مثله * ونیز شمهلة تیز کردن آهن

ش م و

(شما) کعصا شمع
(ن) شما شموا) بلند شدن مرد او

باب الشین فصل النون

ش ن ء

(شنوءة) بالفتح علی فعولة نیک
پاک از آلایش ونیک [illegible] بودن
از آلایش ویقال [illegible]
* [illegible] است از یمن
سمیت لشنآن بینهم وقد تشدد الواو
غیر مهموز شنئی منسوب است
بآن شنوی بالواو مثله * ومغیلان
بن ابی زهیر شنئی ویقال شنوی
ایضا و زهیر بن عبد الله شنئی
صحابیان اند
(رجل شنائیة) بالتخفیف او
تشدید مرد دشمنی کننده
(شنان بن مالك) شاعر است
(رجل شنآن) مرد دشمنی کننده
شنآنة مونث شنأى کسکری
مثله
(شوانئ المال) شترانی که بدان
بخل نتوان کرد کانها شنئت فجید
بها
(رجل مشنأ) کمقعد مرد
زشت روی اگرچه دوست داشته شود
یستوی فیه الواحد والجمع والذکر و
الانثی یا آنکه مردم را دشمن دارد
وفی الشمس یبغضه الناس
(مشناء) کمحراب زشت رو وآنکه
مردم او را دشمن دارند قال ابو عبید
من یکثر ما یبغض لاجله الحسن لان
مفعالا من صیغ الفاعل وفی الشمس
رجل مشناء یبغض الناس
(مشنوء) دشمن داشته شده

اکثر جهه جمیل با شد
(ف س) شَنَأَهُ شَنْءًا ویثلث و
شَنَاءَةً ومَشْنَأً ومَشْنَأَةً بالفتح ومَشْنُوءَةً
ونادراً وشَنَآناً بالفتح ویحرّك هو الاكثر
شَنَاناً بلا همزه دشمن داشت او را
دشمنی کرد * وشُنِئَ الرَّجُلُ)
مجهولا دشمن داشته شد * وشَنِئَ
له حَقَّهُ) کسمع داد او را حق او * و
شَنِئَ بِهِ) اقرار کرد بآن یا داد آن را
وبیزار شد از ان شَنَأَ بِهِ) بالفتح مثله
* وشَنِئَ الشَّيْءَ) برآورد آن چیز را
(تَشَانُؤٌ) یکدیگر را دشمن
داشتن یقال تَشَانَؤُا اذا تباغضوا

ش ن ب

(شَنَب) محرکة آبداری وخوش آبی
وخنکی دندان وخنکی دهن یا خجك
سپید در دندان یا تیزی دندان
بروشی که کنارهٔ آن باره ماند * وقال
الاصمعی ما اشنب الابرد الفم والاسنان
(شَنِب) ککتف روز خنک
(شُنْبَة) بالضم خنکی روز
(شَانِب) مرد خوشاب دندان روز
خنک
(اَشْنَب) مرد خوشاب دندان
(شَنْبَاء) زن خوشاب دندان شنباء
جم مثله من مبیوبه * ونیز شَنْبَاء
نوعی از انار که دانه ندارد وآن را
املیسیه نیز گویند
(شَنِيب) کامیر خوشاب دندان
(محمد بن حسین بن یوسف
بن شَنْبُوَيْه) بالفتح اصفهانی و
ابو جعفر محمد بن شَنْبُوَيْة وعلی بن
قاسم بن ابراهیم بن شَنْبُوَيْة وعبد
بن عبد الله بن نصر بن شَنْبُوَيْه
صاحب اربعین محدثان اند
(ابو عبد الرحمن بن شُنْبُوَيْه)
بالضم محدث است
(شَنْبُوَيْه) کعمرویه از حجاج
بن ارطاة روایت کند
(مَشَانِب) دهنهای خوش بوی
(س) شَنِبَ شَنَباً) خوشاب دندان
گردید * وشَنِبَ يَوْمُنَا) خنک شد
روز ما

ش ن ب ث

(شَنْبَث) کجعفر شیر بیشه
(شُنَابِث) کعلابط شیر بیشه و
درشت
(شَنْبَثَ الْهَوَى قَلْبَهُ) در آویخت
عشق بدل او

ش ن ب ذ

(احمد بن محمد بن شَنْبَذ)
بالفتح قلبی دینوری محدث است
(محمد بن احمد بن شَنْبُوذ)
بالتحریك مجاب الدعوة وعلی بن
شَنْبُوذ مرد قاری اند

ش ن ب ر

(خیار شَنْبَر) بالفتح مذکور است
در خ ی ر
(شَنْبَارَة) بفتح اول وثانی زده
دوده اند بمصر در شرقیه

ش ن ب ص

(شَنْبَص) کجعفر نام مردی

ش ن ب ك

(شَنْبَك) کجعفر نام والد عبد الله
وجد عثمان بن احمد دینوریان
وجد عبد الله بن احمد نهاوندی که
محدثان اند

ش ن ب ل

(عبد الله بن شَنْبَل) کجعفر
محدث است * وابو شَنْبَل حمد
بن خزرج شاعر
(شَنْبَلَهُ شَنْبَلَةً) بوسه داد او را

ش ن ت ر

(شُنْتُرة) بالضم ویفتح علی الضعف
انگشت شَنَاتِر جمع * وما بین دو

انگشتر و گوشواره و وَرَق و الشَّعَاشِي

لقب یکی از ملوک یمن بود بجهت

که انگشتان او شش داشت و او زنان

شَنْتَرَه بود و از فعال شنیعه که

با ایشان میکرد تا از

سلطنت محروم بماندند زیرا که ایشان

مفعول را ملک نگیرند

(شَنْتَرَ ثَوْبَهُ شَنْتَرَةً) پاره کرد

جامه را برجود

ش ن ت ق

(شُنْتُقَة) کقنفذة آوندی مدبّب

ازنی و مانند آن که زنان در آن پنبه

نهند بفارسی فواره است

ش ن ت م

(شَنْتَم) کجندل ابو شنتم ابو سعید

مصری صحابی است یا آن بیای مشدّد

است

ش ن ث

(شَنَث) محرکة درشت شدن و

سوخ بستن دست قلب شَنِث والفعل

سمع * و یقال شَنِثَت شَنَثًا من

الابل ای غلظت من اکل الشوک

ش ن ج

(شِنْج) بالکسر نا حیله ابو سعد بن عطاء

محدث * و ابو بکر عبد الله بن محمد

شنجی منسوب باو هو لیز بنام آمده

(فرس شَنِجُ النَّسَا) کتف اسب

در کشیده رگ ران و موصوف لانه

اذا شَنِجَ لم تسترخ رجلاه

(شَنَج) محرکة ستبر و ترنجیده گی

پوست و در کشیدگی آن

(ش) شَنِجَ جِلْدُهُ شَنَجًا محرکة

ترنجیده و در کشیده شد پوست آن

(مُشَنَّج) کمعظم تام مرد یا

(مُشَنَّجَة) کمعظمة فراخ و وسیع

(تَشْنِيج) ترنجیده ساختن پوست را

(تَشَنُّج) در کشیده گی و ترنجیده گی

پوست یقال تشنج جلده ای تقبض

(اِشْنِنَاج) ترنجیده شدن پوست

ش ن ج ر

(شِنْجَار) بالکسر معرب شنکار معروف

به خس الحمار و آن را الحلاء و حمیراء

و رجل الحمامة نیز گویند و آن نباتی

است خاردار و دیده در زمین بیخ

آن مطبر بقدر انگشت سرخ مانند

خون دست را بدان سرخ کردند

و در زمین شکوهال روید

ش ن ح

(شِنَاح) بالکسر و بسکت شُنُح بضمتین

جمع

(شَنَاح) بالفتح دراز تن دا زهر چیزی

و شتر شناحی بتشدید یا و شَنَاحِيَة

بتخفیف آن مثله * و بکسر شِنَّاحٌ

شتر جوانه

(تَشْنِيح) زشت گفتن بر کسی و

بعد بی یقال شَنَّحَ علیه اذا شنع

ش ن خ

(شِنَاخ) لکتاب بینی کوه

(مُشَنَّخ) کمعظم خرما بن که از روی

خار آن خشک و ترکند میباشد

(تَشْنِيخ) خرما بن را از خار آن

صاف و پاکیزه کردن یقال شَنَّخَ نخلته

تشنیخا اذا نقی منه سلاه *

ش ن خ ب

(شُنْخُب) کجعفر دراز

(شُنْخُوب) بالضم سر کوه بلند

شُنْخُوبَة مثله شِنْخَاب بالکسر

کل الشناخیب جمع * رمرو فرش

و مهره پشت

ش ن خ ف

(شَنْخَفَة) بالفتح کبر و نخوت یقال

فیه شنخفة ای کبر و زهو

(شِنَّخْف) کجرد حل دراز سطبر و

منزل

(شِنَّخِيف) کسلیمان شنخف کجرد حل

مرد سطبر و فربه

ش ن خ م

(شِنَّخْم) بخای معجمه کجردحل

ش ن د ف

(فرس شُنْدُف) کقنفذ اسپ بلند یا کژ رخسار

ش ن ذ خ

(شُنْذُخ) بالضم سیحی دراز پرگوشت وشوربیعه را اسپ تیز وشتاب وطعام ضیافت بنای خانه یا قدوم از سفر یا یافتن کم شده را وبفتح الذال شِنْذَاخ بالکسر وبالضم وشُنْذُخَة وشُنْذَاخی بضمهما مثله

(شَنْذَخ شَنْذَخَة) طعام مهمانی خانه نو ومانند آن را ترتیب داد

ش ن ذ ر

(رَجُل شِنْذِيرَة) بالکسر مرد غیرتناک یا پلید زبان * رَجُل شِنْذَارَة) بالکسر مثله

ش ن ر

(شَنَرَة) بالفتح بدنما روروش مرد صالح

(شَنَرَى) کجمزی دمی است بناحیه شنوءة ودمها است بناحیه

تهمتي

(شَنَار) عیب بد ترو عار وامر مشهور بد

(شُنَارِی) کحباری کژبه

(شِنِّيرْ) کسکیت بدخوی وبسیار شر وبسیار عیب شِنِّيرَة بالتاء مثله * وبنو شِنِّير) بطنی است ازعرب

(شَنَّرَ عَلَيْهِ تَشْنِيرًا) عیب کرد اورا یا شنوانید عیب او را ورسوا کرد

ش ن ز

(شِينِيز) بالکسر سیاه دانه که بهندی کلونجی است ودران لغات است شُونِيز بالضم وشُؤنيز بالهمز شِهْنِيز بالکسر وبالهاء فارسی الاصل است

(شُونِيزِيَّة) مقبرة است صلحاء را در بغداد

ش ن ز ب

(شَنْزَب) بالفتح نیک سخت

(شُنْزُوب) بالضم موضعی است

ش ن ز ر

(شَنْزَر) بالفتح نام مردی وموضعی است یا آن تصحیف شیزر است

(شَنْزَرَ الرَّجُلُ) درشت گردید مرد * ونیز شَنْزَرَة) درشتی

وزهمتی

ش ن س

(أَشْنَاس) بالفتح نام مردی و موضعی است یا نام دریای فارس

ش ن ص

(فرس شَنَاص) بالفتح اسپ دراز یا چالاك یا نجیب فرس شَنَاصِيّ وبضم مثله

(شُنَاص) کغراب موضعی است

(ن ص) شَنَصَ بِالشَّيءِ شُنُوصًا) در آویخته شد بان چیز یا لازم گرفت آن را

ش ن ص ر

(شَنْصَرَة) سطبری و سختی شِنْصِير بالکسر مثله یقال لهم فی شَنْصَرَة وشِنْصِير ای شِدَّة * ونیز شِنْصِير بناه جای

ش ن ط

(شُنُط) ککتب کوشتهای پخته نضج یافته

(شِنَاط) ککتاب زن نکو کوشت وتن ونیکو رنك شِنَاطَات ومَنَاشِط جمع

(مُشَنَّط) کمعظم بریانی

(تَشْنِيط) بریان کردن

ش ن ط ف

(قال شُنطُف) كجندف [illegible]ة
ها مهدد كرها ابن دريد و
يفخرها

ش ن ظ

(شُنظُوَةُ الجَبَل) كقنفذة سركوه
وكرانهٔ آن شَنَاظِي جمع
(شِنَاظُ الجَبَل) بالكسر سركوه و
كرانهٔ آن * وامرأةٌ ذاتُ شِنَاظٍ
زن پرگوشت وفربه
(امرأةٌ شِنظِيَانٌ) بالكسر زن
بدخوي

ش ن ظ ب

(شُنظُب) بالضم موضعي است
بباديه ومرد درازبالا نيكوصورت
ونوعي از آبكند كه دران آب باشد

ش ن ظ ر

(شَنظَرة) بالفتح دشنام ودشنام دادن
وفحش گفتن يقال شنظر بهم شَنظَرةً
اذا شتمهم وافحش عليهم
(شِنظِير) بالكسر بدخوي پليد
وزبان وسنگ بزرگ كه از سركوه
شكافته برافتد * وبنو شِنظِير
بطني است كوچك از عرب
(شِنظِيرة) بالكسر كرانه كوه
وبدخوي پليد زبان
(شُنظُورة) بالضم سنگ بزرگ كه
ازكرانهٔ كوه شكافته برافتد

ش ن ظ ف

(شُنظُوف) كعصفور شاخ هرچيزي

ش ن ع

(شُنع) بالضم زشت ديدن كاري
را وزشت پنداشتن والفعل من منع
يقال رأى امراً شنع به شنعاً اي
استشنعه
(شُنعة) بالضم زشتي واسم است
مصدر را
(شَنِع) ككتف زشت
(شَناعة) بالفتح زشتي
(اَشنَع) زشت * ويوم اَشنَع روز بد
وزشت * واَشنَع بن عمرو بن
طريف پدر قبيلهٔ است
(عَيرةٌ شَنعاء) بالفتح كورخر
ماده بسيار زشت
(شَنِيع) كامير زشت
(شُنُوع) بالضم زشتي
(شَنَعنَع) كسفرجل لاغر مضطرب
خلقت
(مَشنُوع) مشهور
(ك) شَنُعَ شَناعةً زشت گرديد
(ف) شَنَعَ الخبرُ شَنعاً بالفتح
متفرق وپريشان گرديد پس زشت شمرده
رانازده شود * وشَنَعَ فُلاناً) عيبك
پندا شت آنرا وخوار داشت ودشنام
داد ورسوا نمود
(اَشنَعَت النّاقةُ) شتابي كرد در
رفتار
(تَشنِيع) فيك زشت كردن وزشت
گفتن بركسي صلته بعلى وزشت
شمردن چيزي را واشكار اكردن و
خوبشتن درچيدن وبعجزه آمدن
وكوشيدن متوروجز آن
(تَشَنُّع) كوشيدن متور وبجز آن
دررفتن يقال تشنّع البعير اذا علا
عليه وشل يدا وآماده شدن جنگ را
رسيده شدن تقول تشنعه اذا علاه و
قهره وبراسپ سوار شدن وسلاح
درپوشيدن وغارت پراكنده كردن
وكهنه وپاره شدن جامه
(اِستِشنَاع) زشت شمردن

ش ن ع ب

(شَنعَب) بالفتح نام مردي
(شِنعَاب) بالكسر مرد درازبالا

ش ن ع ف

(شَنعَفَة) درازي

(شُنعاف) کقرطاس سر کوهها
یا کوهها ی بالنده یا کوه بلند وسرد
دراز بالا ضخیم ناچیز
(شُنعوفة) کعصفور سر کوهها یا
کوهها ی بلند
(شِنَّعف) کجردحل دراز مضطرب
وباریک خلقت

ش ن ع م

(شِنَّعم) کجردحل دراز

ش ن غ ب

(شُنغُب) بالضم رسن وشاخ دراز و
باریک یا دراز از هر حیوان که باشد
(شِنغاب) بالکسر مرد دراز ورسن
وشاخ دراز باریک
(شُنغوب) بالضم رسن وشاخ دراز
وباریک یا شاخه دراز و باریک از
زمین شود

ش ن غ ر

(شَنغَرة) بالفتح ... زنانی
شِنغیرة بالکسر مثله
(شِنغیر) بالکسر ... بلید
زبان

ش ن غ ف

(شِنَّغف) کجردحل مرد مضطرب
وباریک خلقت

ش ن غ م

(رَغماً له شِنَّغماً) کجردحل از اتباع
است یا آن بمعنی است

ش ن ف

(شَنف) بالفتح گوشوارۀ بالائین
یا آویزۀ اعلای گوش یا معلاق و این
وآن خلاف قُرط است که در نرمۀ
گوش باشد شُنُوف جمع * و بنظر
کراهت یا بتعجب یا بنظر اعتراض
دیدن چیزی را الفعل من نصر یقال
شَنَفتُ الی الشیء اذا نظرت الیه
کالمعترض علیه
(شَنِف) ککتف دشمن دار
(شانِف) اعراض کننده و روی
گرداننده ویقال انه لشانف عنا
یا انفه یعنی او مرد ازنده و بلند کننده
است خود را از ما
(شُنَیف) کزبیر تابعی است * و
شُنَیف بن یزید محدث
(ناقةٌ مشنوفة) شتر مادۀ مهار کرده
(س) شَنِفَه وله شَنَفاً بالتحریک
دشمن داشت او را ونا پسند شمرد
و دریافت * (شِنَّنف) بر گردیدن
لب زیرین از بالا
(اَشنَفَ الجاریةَ) گوشواره نهاد
دختر را
(تشنیف) گوشواره نهادن زن را
(تَشَنُّف) گوشواره نهادن خود
یقال شَنَّفتُ الجاریةَ تشنیفاً
فتشنفت هي

ش ن ف ر

(شَنفار) بالفتح سبک و خفیف
(شِنفارة) بالکسر شادمانی شتر ماده
و سرعت و تیزی آن
(شِنفیرة) بالکسر شادمانی شتر ماده
وتیزی آن و مرد بدخوی
(شَنفَری) بالفتح والقصر نام
شاعری اَزدی ارجل در کل رنده و
منه المثل اعدی من الشنفری

ش ن ف ل

(شَنفَلة) بالفتح درام بود آوردن
در مطالبه

ش ن ق

(شَنَق) محرکة دیت جراحات وکار
ومابین دو نصاب از زکات مثلا ،
گوسپند ما بین پنج و یک ...
وبرین قیاس است در غیر آن * و
دراری سر وکم از دیت و ...
زائد بمانند رسن و ... الشنق
الامانی ... صفره ...

وَالاَسْفَلُ هُفَوْرُوْنَ بِنْتَ مَخَاضٍ وَفِي
الزَّكُوةِ الاَعْلى بِنْتُ مَخَاضٍ فِي خَمْسٍ
وَعِشْرِيْنَ وَالاَسْفَلُ شَاةٌ فِي خَمْسٍ
مِنَ الاِبِلِ
(قَلْبٌ شَنِقٌ) كَكتف دل مشتاق
ونكران دهر چیزی
(شَنَاق) كسحاب دراز
(شِنَاق) بالكسر سر بند مشك
از دوال و رشته و مانند آن * و
زه كمان ود را رواحد و جمع ومذكر
ومؤنث دروي يكسان است
(شَنِيق) كامير چوبی است كه بران
قرصهٔ شهد را بردارند ورد ریهمن
خانهٔ زنبور عسل آن را برپا كسد و
این وقتی باشد كه زنبورا ولاد
وبچكان خود را شهد خورانند *
وبسوخوانده
(شِنِّيق) كسكين جوان خويشتن بين
(شَنْبَقَة) كسكينة زن عشق باز
(شَنْقَاء) مرغ كه بچه راد انه
(شِنْقَنَاق) كسر طراط سردار پریان
وبلا وداهیة
(رجل مَشْنُوق) مرد درازبالا
(ن ض) شَنَقَ الْقِرْبَةَ شَنْقًا)
بالفتح سربند مشك رابر مشك بسته
طرف سربند را برد ودست آن بست
* وشَنَقَ رَاسَ الْفَرَسِ) سر اسپ
را بلند رخت یا چیزی بلند بست * و
شَنَقَ النَّاقَةَ وكذا اَشْنَقَ الْبَعِيْرَ
بشناق بست آن را * وشَنَقَ الْخَلِيَّةَ
درخانهٔ زنبور عسل شَنِيق را برپا كرد
* ونيز شَنَق) باز ایستانیدن شتر را
بسختی كشیدن مهار چنانكه پس
كردن آن به پیش پالان چسپد یا
سر را نیك بردارد بوقتي كه بروی
نشسته باشد
(س ض) شَنِقَ) دوست داشت
چیزی را چنانكه اویخته شد دل
او بدان
(اَشْنَقَ الْبَعِيْرَ) با ز ایستانید
شتر را بكشیدن مهار چنانكه پس
كردن شتر به پیش پالان چسپید
یا بلند كرد سر را بوقتي كه بروی
نشسته باشد * وَاَشْنَقَ الْبَعِيْرُ) باز
ایستاد شتر از كشیدن مهار وقتی كه
سوار بران است لازم است و متعدي
* وَاَشْنَقَ الْقِرْبَةَ) بشناق بست سر
مشك را * وَاَشْنَقَ عَلَيْهِ) ستم كرد
بروي * ونيز اِشْنَاق) دیت جراحت
گرفتن و واجب شدن دیت جراحت
از لغات اضداد است و سر دررا كردن
ستر و بر چيزي بلند آويختن مشك را
(مُشَنَّق) كمعظم گوشت پاره پاره
وهمیر مقطع مالیده بازیت ترتیب
یا فته
(تَشْنِيْق) چوب شنيق راد رخانه
كبت انگبین كردن و پاره پاره نمودن
وآراستن چیزی را
(شَانَقَهُ مُشَانَقَةً وَشِنَاقًا) اميخت
مال او را با مال خود * ونيز شِنَاق)
گرفتن چیزی را از شَنَق و منه
الحديث لا شِنَاقَ اى لا يُؤْخَذُ مِنَ
الشَّنَقِ حتى يتم

ش ن ق ب

(شُنْقُب) كقنفذ نوعی از مرغان
شِنْقَاب كقنطار مثله

ش ن ق ص

(شَنْقَصَة) بالفتح نهايت چيزي
رسیدن لغت مولد است
(شَنَاقِصَة) نوعی از لشكر واحد
آن شِنْقَاص است بكسر

ش ن ق م

(شِنْقَم) كجرد حلا اندك

ش ن ك

(شَنُوكَة) بالفتح كملوله كوهى است وجمع آن شَنَائِك است باعتبار اجزاي آن

ش ن ك ب ث

(شَنْكَبَاث) بالفتح موضعى است يامردى ازان است احمد بن شَنْكَبَاثِى بن ربيع بن نافع واحمد بن محمد شَنْكَبَاثِى كه محدثان اند

ش ن ك ت

(شِنْكَات) بالكسر شهرى است يا نام مردي واحمد بن عبد الخالق شِنْكَاتِي وكامل بن عبد الجليل شِنْكَاتِي محدثان اند

ش ن م

(شَنْم) بالفتح خراشيدن وكافتن والفعل من نصر * ويقال رجل مشنم اى خرق طرف الجلد

(شُنُم) بضمتين كوش بريدگان

(شِنَّم) كسبب پارهٔ آتش كه برجهد يقال يتطاير شِنَمُه اى شرارة من الغضب

ش ن ن

(شَنّ) بالفتح مشك كهنه دريده شِنَان جمع * وشَنّ بن افصى بن عبد القيس قبيلهٔ است ازان قبيله است اعور شَنِّي

وقولهم وافق شن طبقة مذكور است در ط ب ق * وحفص بن عمر بن مرة شَنِّي صحابي است وعقبة بن خالد شَنِّي وعمرو بن وليد شَنِّي وصلت بن حبيب تابعي شَنِّي محدثان اند

(شَنَّة) بالفتح مشك كهنه دريده * ونيز شَنَّة لقب وهب بن خالد جاهلي * وذو الشَّنَّة وهب بن خالد است كه رهزنى ميكرد وباخود شنه ميداشت

(شَنَان) كسحاب شنى وخلاف انتى است در شمار آن

(سِنَان) ككتاب وادي است بشام

(شُنَان) كغراب آب متفرق وآب سرد

(شُنَانَة) بالضم آبى كه از مشك وازد ريخته چكد

(شِنًى) بالكسر والقصر والتنوين مثلثة موضعي است با هواز

(شَنُون) كصبور ... لاغر

(شَنِين) كامير قطرهاى آب ...

اشك وچكيدن آن از مشكى كه در آب ريخته باشند

(شُنَيْنَة) كجهينة بطنى است از عقيل * ونيز نام پدر رِسْلَاب قارى مصريه

(شِنْشِنَة) بالكسر گوشت پاره يا پاره از هر چيزى وخوى وطبيعت

(ن) شَنَّ الماءَ على الشَّرابِ شَنًّا) پاشيد آب را بر شراب وجدا جدا كرد * ومنه شَنَّ الغارةَ عليهم يعنى پراگنده را از هر طرف ريخته غارت را برايشان

(اَشَنَّ الغارةَ عليهم) از هر طرف ريخت غارت را برايشان * واَشَنَّت القِرْبَةُ) كهنه كرديد مشك

(تَشَنُّن) در كشيده وتر نجيده شدن وكهنه كرديدن مشك وپيرا كرديدن وخشك شدن اندام واستخوان از پيرى

(تَشَانّ) در آمدن ودر كشيده شدن وكهنه كرديدن مشك وخشك شدن پوست

(اِسْتِشْنَان) لاغر شدن ولاغر كرديدن وكهنه ودريده شدن مشك

ش ن ه

(أَشْنَه) كقنفذ وهي است نزديك

اصفهان

ش ن ه ب ر

(شَنَهْبَرٌ) كسفرجل كناله پير كلان

سال شَنَهْبَرَة بالهاء مثله

ش ن ه ز

([illegible]) على الجمع قلعه ايست

[illegible] زموت

ش ن ه و

(شَنْهُوَّة) [illegible] است در شنوءة كه

قبيله است شنوي منسوب بوي

(رجل مَشْنُوٌّ) مرد دشمن داشته

مَشْنِي مثله

ش ن ى

(شَانِيَا) بكسر نون ناحيه است بكوفه

(شَوَانِي) مذكور است در ش ن ء

باب الشين فصل الواو

ش و ء

(شَيْأَن) بالفتح كشيدن مرد دور

[illegible]

(ن ص) شَاءَنِي بهمزه بعد الف

پيش گرفت مرا * وشَاءَنِي

فلانٌ اندوهناك كرد مرا و در شگفت

آورد مقلوب شاءني است * وشوء ت

بِه) كفلت بعكفت آمدم ومسرور

وشادمان كرديدم

ش و ب

(شَوْب) بالفتح آميختن شِيَاب

بالكسر مثله والفعل من نصر * ونرم

راندن وبعد عن بعد * وقولهم ماله

شَوْبٌ ولا رَوْبٌ يعني نيست او را

شوبي اي ونه شيري وفي المثل هو

يشوب ويروب درحق شخصي گويند

كه ميان قول وفعل خلط كند * ونيز

شَوْب) پاره از خمير وآب يا شوركه

بچيزي آميزند وشهد

(شَوْبَة) بالفتح فريب ومكر

(شَابَة) كوهي است بمكه يا بنجد

(شَائِبَة) آميزش وآلودگي شوائب

جمع

(شِيَاب) بالكسر آبي كه بچيزي

آميخته شود

(گويند بَاتَتْ بِلَيْلَةِ شَيْبَاء)

بفتح و الف وجمعنين بليلة

الشيباء شبي كه در آن بكارت زن

باكره زائل كرده شود

(شَيْبَان) بالفتح [illegible] است * و

ابو محمد شيبان بن فروخ محدث است

(مُشَاوِب) بضم ميم وفتح واو والف

[illegible] قاروره مَشَاوِب جمع

(تَشْوِيب) نرم راندن و دفع كردن

(اِشْتَاب اِشْتِيَابًا) آميخته شد

(اِنْشِيَاب) آميخته شدن

ش و ث

(شُوَيْثَي) [illegible] نسبت [illegible]

نوعي از خرما

ش و ر ج

(شَوْرَج) معرب شوره

ش و ح

(تَشْوِيح) ناشناختن وانكار كردن

ش و ح ط

(شَوْحَط) بالفتح نوعي از درخت جبلي

كوهي كه از آن كمان سازند ومر[illegible]

ش و د

(تَشْوِيد) برآمدن آفتاب وبلند

شدن آن تَشَوُّد مثله يا آن بعجمه

[illegible] است

ش و ذ

(شِيذَة) بالكسر هيئات عمامه

بستن ومنه انه لَحَسَنُ الشِيذَة اي

حسن الاعتمام

(أَشْوَذ) بالفتح نام پسر سام بن نوح

عليه السلام [illegible] ومنه ان

خيرالاشياء [illegible]

(مِشْوَذ) کمنبر دستار ومِشْوَاذ
مثله مَشَاوذ ومَشَاوِيذ جمع *
ویاد شاه ومهتر
(شَوَّذَتِ الشَّمْسُ) مائل بغروب
شد آفتاب * وشَوَّذَ السَّحَابُ
الشَّمْسَ) در گرفت ابر آفتاب
را وپوشش مانند ی تنک بی آب
کرد اگرد آن شد * ونیز تَشْوِيذ
عمامه برسر بستن کسی را یقال شوذته
فتشوذ ای اشتاذ
(اِشْتِيَاذ) عمامه برسر بستن
(تَشَوُّذ) عمامه برسر بستن
خویشتن را

ش و ذ ح

(شَوْذَح) بالفتح ناقهٔ درازبر روی زمین

ش و ر

(شَوْر) بالفتح انگبین گرفته شده
وخوبی وهیأت ولباس وفربهی * و
شَوْر بن شَوْر بن شَوْر بن شَوْر
ونام او دیو اشینی جد عبد الله بن محمد
بن میکال ممدوح ابن درید است
در مقصورهٔ آن زهر بها وملوک
بوده اند وقعقاع بن شَوْر تابعی است
(شَوْرَة) بالفتح خجلت وشرمندگی
(شُورَة) بالضم درون چیزی وبیرون
آن وجای شهد وبفتح وخوبی ونیکویی
وهیأت ولباس یقال انه لحسن الصورة
والشورة ای الهیئة واللباس وفربهی
وآراستی وشتر ماده فربه
(شَارَة) خوبی وجمال وهیأت ولباس
ومنه حدیث عاشوراء کانوا
یلبسون فیه نساءهم حلیهم وشارتهم
ای لباسهم الحسن وفربهی وزینت
(شَوَار) بالفتح خوبی وهیأت ولباس
وفربهی وآرایش * وریح شَوَار) باد نرم
وبالتثلیث رخت خانه ورخت بار
وفرج مرد یا فرج زن وفرج مرد
وخایهٔ مرد ودبر وی
(شِیَار) بالکسر نیکویی وهیأت ولباس
ونازکی وفربهی ونام روز شنبه
وشتران فربه تازه بدن جمع شَيِّر
است کجیّد
(بَنُو شَاوِر) کصاحب بطنی است
از همدان
(شَوْرَی) عسکری گیاهی است
دریائی
(شُورَی) بالضم والقصر کنکاش و
کنکاش کردن مَشْوَرَة مثله وهی
مفعلة لا مفعولة
(شَوْرَان) بالفتح کل کازیره وکوهی
است نزدیک عقیق مدینه که آب
باران بسیار دارد * وحرة شَوْرَان
یکی از سنگستانهای حجاز است
(شَيِّر) کجیّد مشورت دهنده ویقال
فلان خیر شَيِّر ای صالح للخیر و
المشورة شُوَراء جمع * وفرس شَيِّر
اسب فربه شیار جمع
(قصیلةٌ شَيِّرَة) کجیدة قصیلهٔ
نیکو
(شِيرَوَان) بالکسر دهی است ببخارا
(شِير) بکسرهٔ ممال لقب محمد جد
شریف نسابه عمری است ولفظ
عجمی
(مِشْوَار) بالکسر آله انگبین گرفتن
مِشْوَر مثله ودرون چیزی وبرون
آن وآخور ویا همان نشخوار است و
نخاس ستور ومنه ایاک والخطب
فانها مشوار کثیر العثار * وجملهٔ کمان
ندادن * واخذت الابل مشوارها)
یعنی فربه ونیکوتن شدند
(مِشْوَارَة) بالکسر جای شهد
(شیء مَشُور) کمقول چیز آراسته
(ن) شَارَ العَسَلَ شَوْرًا) بالفتح و
شِيَارًا وشِيَارَة بالکسر ومَشَارًا و
مَشَارَة بالفتح انگبین چید از خانه

زنبور عسل * وشار الخیل شَوْرًا
وشِیارًا) ریاضت داد اسپان را یا
سوار شدن بران در وقت عرض بیع یا
آزمود تا بنکرد حسن ونجابت ر
تش آن را وبرکردانید وعرا وکذلک
الامةُ * وشارت النّاقةُ) فربه شد
شتر ماده * وکذلک اشار الفرسُ) ای
سَمِنَ وحَسُنَ * وشار الشیءَ)
هویدا کرد آن را
(مَشار) بالفتح خانه زنبور که از وی
عسل کیرند
(مَشارة) بالفتح فربهی وخوبی
تن یقال اخذت الابل مشارتها ای
سمنت وحسنت * ونک کرد زمین
مَشار ومَشاوِیر جمع
(صاحب مُشار) بالضم شهد سبیل
که درکرفتن آن اهانت کرده شود
(مُشِیرة) کلمه انکشت سبابه
(اشارة) انکبین چیدن وریاضت
دادن اسپ را یا سوار شدن بران در وقت
بیع تا بنکرند حسن وروش آن را و
اشارت کردن بسوی چیزی بدست
یا جز آن وفرمودن کسی را یقال اشار
علیه بکذا ای امره * وبلند کردن
آتش را یقال اشار النار وشار بها ر

کذا اشور بها لتصحیح وبرکرفتن
شهد اعانت کردن کسی را یقال
اَشِرنی عسلا ای اعنّی علی جنیه
(ثوب مُشوَّر) که معظم جامه رنکین
بکل کازیبد
(تشویر) ریاضت دادن اسپ را
یا سوار شدن بران وبرکردانیدن
در وقت عرض بیع تا بنکرند روش
وحسن ونجابت آن را وکردن با کسی
کاری را که موجب شرم وی باشد ر
یعدی با لباء یقال شوّر به فتشوّر
و اشارت کردن بسوی چیزی وبلند
کردن آتش را و برهنه نمودن عورت
(مُشاورة) کنکاش کردن وکنکاش
ومنه الحدیث المشاورة من الحزم
والاستبداد من شیمة الشیطان
(اشتیار) انکبین چیدن وفربه
شدن ستور
(تشوّر) شرمنده شدن
(تشاوُر) کنکاش کردن
(مُستَشیر) کسی که آبستن را از
غیر آن بداند وکنکاش خواهنده
(استشارة) انکبین چیدن وفربه
شدن شتر وبو بیدن کشن ماده
را تا بداند که باردار است یا نه ر

پوشیدن لباس فاخر را وهویدا شدن
کاری وکنکاش خواستن از کسی

ش و ز

(اَشْوَز) بالفتح متکبر وکردن کش
(مَشْوَز) که قول بی آرام
(ن) شیزبه شَوْزًا) شیفته وی شد

ش و ص

(شَوْص) بالفتح خاییدن مسواک
ودندان مالیدن بدان والفعل من نصر
(شَوَص) محرکة نکریستن بکوشه
چشم از تکبر یا از خشم یا چشم را تنک
کرده وپلکها را فرو خوابانیده
نکریستن والفعل من سمع
(ذو شُوَیص) مصغرا موضعی
است
(اَشْوَص) بکوشه چشم یا پلکها را
فرو خوابانیده وچشم را تنک کردانیده
نکرنده شُوص جمع * ودراز
(ماء مُشاوِص) آب کم که از
باعث کمی باد رر تکی جاه منظر
نیاید
(تشاوُص) نکریستن بکوشه چشم
از تکبر یا غضب ورخساره کژ کردن
در آن حال

ش و ش

(شَاش) شهری است ما وراء النهر و قیل یمنع شَاشِي منسوب است بدان

(شُوْش) بالضم موضعی است نزدیک جزیرهٔ ابن عمر و محله است بجرجان و قلعه است شرقی دجله موصل را لها است حَبّ الرمان و هندوانه و ابو العلاء ادریس بن محمد بن عثمان عفیف الدین هامی شُوشِي محدث امام مدرسهٔ نظامیه به بغداد * و نام شهر سوس خوزستان معرب است بقلب مهمله بمعجمه * و ابطال شُوش شُوش یعنی مختلف اند و سخت دلاور

(شُوْشَة) بالضم موضعی است نزدیک بابل و نزدیک آن موضع است قبر ذو الکفل علیه السلام

(مَاءٌ مُشَاوِشٌ) آب کم که بسبب کمی یا دو رنگی چاه دیده نشود

(شَوَاش) کسحاب اختلاف یقال بینهم هَوَاش ای اختلاف

(ناقةٌ شَوْشَاءٌ) شتر ماده سبک ناقةٌ شَوْشَاة بالهاء هیوة مثله

(تَشْوِیش) شوریده کردن کار

* و قال فی القاموس التشویش و التشوّش و المشوّش کلها لحن و الصواب التهویش و التهوّش و المهوّش

(تَشَوُّش) شوریده شدن کار

(تَشَاوُش) درآمیخته شدن

ش و ص

(شَوْص) بالفتح بدست ایستاده کردن چیزی را و جنبانیدن آن را از جای وی و مالیدن بدست و شستن و نیک پاکیزه کردن و خائیدن مسواک را و دندان مالیدن بمسواک یا مسواک کردن از زیر بسوی بالا و رد زدن و دندان رد رد کردن شکم و لگد زدن بچه در شکم مادر والفعل من نصر و سمع فی الکل

(شَوْصَة) بالفتح باد که در پهلو نشیند مردم را و ورم درونی پهلو و درد شکم و جهیدن رگ

(شَوَص) محرکة نگریستن بگوشه چشم [illegible] یا از غضب و الفعل من سمع

(اَشْوَص) [illegible] بر هم زننده

(شَوْصَاء) چشم که بکنج چشم نگرد

* و شَوْصَاء العین [illegible] نه بکنج چشم نگرد

(شِیَاص) بالکسر بدخوئی [illegible] شِوَاص

(اِشَاصَة) دندان مالیدن بمسواک

(تَشْوِیص) دندان مالیدن بمسواک

ش و ط

(شَوْطُ بَرَاح) بالفتح شغال * و شَوْطُ بَاطِل گرد آفتاب که از روزن خانه نماید لغتی است در مهمله * و نیز شَوْط بمعنی تا نهایت شَوْطَة یکی اَشْوَاط جمع * و یقال طَافَ بالبیت سبعة اشواط یعنی طوف کرد خانه را هفت گشت * و قال فی القاموس و کره جماعة من الفقهاء ان یقال للطواف اشواط * و [illegible] نزدیک کوه احد و جائی است میان دو پشته که براه مانند [illegible] در آن آب و مردم مسافت آن مقدار آواز داعی است شِیَاط بالکسر جمع * و نیز شَوْط موضعی است ببلاد طی [illegible]

(اشماط) قلعة است با ندلس

(شوطان) کسکران موضعي است

شوط تشوبطا) درازشدن سفر او
و سوط القدر) جوش داد دیك را
و شوط اللحم) نیک بپخت
گوشت را * و شوط الصقيع النبت)
... کیاه را * و نیز تشوبط
را ... اسپ را بحدی که ماند ه
گرد د

(تشوط) نیک راندن اسپ را

ش و ظ

(شواظ) بالضم والکسر زبانه آتش
بي دود یا دود آتش و حرارت آن
وگرمی آفتاب و شدت تیزی شهوت
جماع و دشنام و بانک و فریاد

(مشاوظة) همدیکر را دشنام دادن
شواظ مثله

(تشاوظ) باهم دشنام دادن

ش و ع

(شوع) بالفتح بچه د رم که میان
ایشان دیکری نزاده باشد شيع بالياء
لغة له يقال هذا شوع هذا وشيع هذا اي
ولد هذا ولم يولد بينهما شي

(شوع) بالضم درخت بان یا بار آن
یا کیاهي است که در کوه زدر زمين

نرم روید شوعة یکي

(شوع) محرکه پراکنده و پریشان
رنیک سخت شدن موي سر بحدي
که بحار ماند و الفعل من سمع
و سپیدي یک ازد ورخسار اسپ

(اشوع) مرد ژولیده و پریشان
موی شوعاء مونث شوع جمع
* وقاضي کوفه سعيد بن عمرو بن
اشوع از ثقات است

(مشواع) بالکسر محراب تنور کویا
از شيع النار است و اصل آن مشياع

مکر آنکه بواو یا مرد و آمده مانند
صبيان و صبوان

(ل) شوع راسه شوعا) بالفتح
ژولیده موشد سرا و قاله ابو عمرو
والقياس شوع کسمع

(شعشع) بالضم امراست بر تحربص
بر قناعت و صبر بر تنکي عيش و
تعاول شعر

(تشييع) پریشان کردن آتش را

ش و ف

(شوف) بالفتح آلهء است از چوب
... مانند آن ... زمين
زراعت را برابر کند

(شياف) بالکسر دارو چشم و

مانند آن

(شيفة) الکيسة دیدبان توم شيفان
به تشدید یاي مکسوره مثله

(دینار مشوف) که قول دینار جلا
یافته * رجمل مشوف شتر قطران
مالیده رکشن تیز شده بکشني و
آراسته به پشم رنکین و جز آن

(ن) شفته شوفا) زدودم آن را
وجلادادم * وشاف الابل) قطران
مالید شتر را * وشيفت الجارية
مجهولا آرایش داده شد دختر

(اشاف عليه اشافة) اطلاع یافت
بر آن * واشاف منه) ترسید ازوی

(تشييف) دارا شياف ساختن
يقال شيف الدواء اذا جعله شيافا

(اشتياف) کردن دراز کردن و
نکریستن در چیزی و دیدبانی کردن
و درشت شدن جراحت و ازه رو
نکو بستن برق را

(تشوف) خود را آراستن دختر و
برآمدن بر چیزی تا بنکرد و انتظار
خبری کردن و بر مرد رو انکریستن
چیزی را يقال النساء يتشوفن من
السطوح اي ينظرن

ش و ق

(شَوْق) با لفتح آرزومندي نفس و
ميل خاطر اَشْوَاق جمع
(يُونُس بن احمد بن شَوْقة
اندلسي) بالفتح امنا ذا بن
شَوْق الّليل است
(شُوْق) بالضم عاشقان
(اَشْوَق) شائق تر شُوْق جمع * ودراز
هرچه باشد
(شَائِق) آرزومند ودآرزو آورنده
ومعشوق
(سِيَاق) ككتاب چيزيكه درازكرده
شود بآن چيزي تا بسته شود بهچيزي
ديگر
(شَيِّق) ككيس آرزومند
(مَشُوْق) كمقول باآرزو آورده
شده عاشق
(مَشُوْقة) مشك ايستاده بديوار
(ن) شَاقَ الطُّنُبَ الى الْوَتَد)
بست طناب راميخ واستوار كرد وآويخت
* وشَاقَ الْقِرْبَة) بر پاي كرد
مشك را بديوار * وشَاقَنِي حُبُّهَا)
برانگيخت وبه آرزو آورد مرا دوستي
او * ويقال شُقْ شُقَّ فُلاَنًا) يعني
آرزومند كردان او رابسوي آخرت
(مُشْتَاق) آرزومند چيزي

(اِشْتِيَاق) آرزومند چيزي شدن
يقال اِشْتَاقَهُ واشْتَاقَ اِلَيه
(تَشْوِيق) باآرزو آوردن كسي را
(تَشَوُّق) ظاهر كردن شوق رابتكلف
رآرزومندي نمودن

ش و ك

(شَوْك) بالفتح خار شَوْكة يكي
اَشْوَاك جمع * وقَنْطَرَةُ الشَّوْك)
دهي است بر نهر عيسى ببغداد
شَوْكي منسوب است بدان * ويقال
جاء في الشوك والشجر يعني در
عدد بسيار آمد
(شَوْكة) بالفتح سلاح وتيزي آن و
تيزي هرچيزي وشدت وسختي جنك
وقوت وقدرت وجراحت وبد سكالي
بد شمن وبيماري است يا آن جدري
و شري است وموضعي است از علت
كه بر اندام پيدا ايد وكونديّة
باذكار وآن اله است كه بهوي روي
جامه راهموار كنند واهار برتار
جامه مالند ونيش كژدم * ومعرفة
نام زني * وشَوْكَةُ الكتّان) آلة
ولا است كه دران خارها رامانند شانه نصب
كنند و بدان ارند تا خشک شود و
بدان كتان را از كتان ريزه صاف

كنند * وشَجَرَةٌ شَوْكَة) درخت
خار ناك
(رَجُلٌ شَاكُ السلاح) مرد با
سلاح وتيزي سلاك
(ارض شاكَة) زمين خارناك
* وكذا شَجَرَةٌ شاكَة
(رجل شائك السلاح وشَوْكُه
وشاكيه) مرد باسلاح وتيز سلاح
شَجَرٌ شَائِكٌ درخت خارناك
شجرة شائكة) مثله
(شُوَيْكة) كجهينة نوعي از شتران
وموضعي است ودهي است نزديك
قلس
(شَوْكاء) جاد ردرشت بافته رحلة
شَوْكاء جامه درشت از نوي
(شَوْكان) بالفتح موضعي است
ببحرين وقلعه است وشهري است
ميان مرخس وابيورد از ان شهر
است عتيق بن محمد بن عنبس شَوْكاني
وبرادر او ابوالعلاء عبيس بن محمد
شَوْكاني
(شَلُوكان) موضعي است ببخارا
(مَشُوْك) كمقول علت من خير
زده وبيماري شده
(ن) شَاكَتْهُ الشَّوْكَة) دراهد ابوزرا

خار * وشِكْتُهُ اَنَا) بخار در رسانيدم او را لازم متعدی
(س) شَاكَ شَاكَةً وشِيكَةً) بالكسر بخارستان در افتاد * وكذا (شُكْتُ الشَّوْكَ) اي وقعت فيه * وشَاكَتْهُ الشَّوْكَةُ) خليد او را خار رسيد در اندام او * و (شَاكَهُ بالشَّوْكَة) رسانيد او را خار * وشَاكَ شَوْكاً وشَوْكَةً) قوت وتيزی نمود * وشِيكَ الرَّجُلُ) بهولا بيمار شری گرديد * وشَاكَ شَوْكاً) ظاهر شد قدرت وحدت او * وشَاكَ ثَدْيُ الْجَارِيَةِ) پيدا آمد پستان دختر * وشَاكَ لَحْيَا الْبَعِيرِ) برآمد دندان نيش شتر
(شجرةٌ مُشِوكَةٌ) كمحسنة درخت بسيار خار * وارضٌ مُشْوِكَةٌ) زمين خارناك وآنكه درخت خار روياند
(اِشَاكَةٌ) خار برآوردن درخت يقال اَشْوَكَتِ الشَّجَرَةُ اِشْوَاكاً على الاصل وكذا اَشَاكَتْ اِشَاكَةً اي اخرجت شوكها * وبخار رخستن كسی را او رسانيدن خار را و رنجانيدن بآن
(مُشَوَّكَةٌ) كمعظمة قلعة است بيمن در كوه تلما *

(شَوَّكَ الزَّرْعُ تَشْوِيكاً) سپيد شد كشت پيش از آنكه پيدا كند * كردد * ونيز تَشْوِيكٌ) خار برآوردن وخارناك شدن درخت وخار بر سر ديوار نهادن ودندان نهتر برآمدن شتر را يقال شَوَّكَ لحيا البعير اي طالت انيابه وپستان دختر برآمدن وسر پر شدن چوزه ومانند آن وسخت شدن سبلت كودك وموی برآمدن بعد از ستردن

ش و ل

(شَوْلٌ) بالفتح آب اندك در باقي مانده در بن مشك وجز آن ومرد سبك وچالاك در هر كار وسبك از هر چيزی اَشْوَال جمع
(شَوْلَةٌ) دم يا نيش كزدم كه در او باشد وزن كول ودو ستاره است از منازل قمر يقال لهما حُمَةُ العَقْرَب * ونيز شَوْلَةٌ نام اسپ زيد فوارس ضبّي و نام زني كولی داعنه وان كانت تنصح لمواليها فتعود نصيحتها وبالا عليهم لحمقها فقيل للنصيح الاحمق انت شولة الناصحة
(رجلٌ شَوِلٌ) ككتف مرد سبك وچالاك در كار وجلد مست وجامه بر شتاب
(شَوِلَةٌ) كفرحة علم است كزدم را
(ناقةٌ شَائِلٌ) شتر ماده بی شير دم بر داشته جهت كشنی شُوَّل كركع شُيَّل بالياء وشِيَّل بكسر شين و شِوَال كجبال مثلثه
(شَائِلَةٌ) ماده شتر كه شيرش كم كرده باشد وهفت ماه بر حمل يا از نتاج آن گذشته باشد شَوْل بالفتح جمع بر غير قياس اَشْوَال جمع الجمع * وپارها از گوسپندان
(شُوَيْلَةٌ) كجهينة موضعی است
(شَوَّالٌ) كشداد ماه عيد فطر سمّي به لانه وافق ان الابل شالت فيه شَوَّالات وشَوَاوِيل جمع * و دهي است بمرو وسالم بن شَوَّال تابعی است وهِبَةُ بنت ابی شَوَّال از رابعه عدويه روايت ميكند
(شَوَّالَةٌ) بالتشديد علم است كزدم را ومرغی است * وامراةٌ شَوَّالَةٌ) زن سخن چين
(شُوَيْلاء) مصغرا كياهي است كه در رتد اوی بكار آيد وآن را شُوَيْل كقبيط نيز كويند * ونام موضعي

(ذُوالشَّاوَل) بفتح واو لعب پسر دُعام بن مالک همدانی

(شَوْشَلَاء) بالفتح جماع یا آن لغت حبشی است

(مِشْوَل) کمنبر داس خرد * هذا تفسیر ما فی نسخة صحیحة من الصحاح وفسّرها صاحب الصراح وفی نسخ من القاموس والمشول کمنبر منجل صغیر بالخاء المعجمة وفسّرها صاحب الترجمة غربال خرد

(مِشْوَال) بالکسر سنکی که آن را بردارند جهت آزمایش طاقت

(ن) شَالَت النَّاقَةُ بِذَنَبِهَا شَوْلاً بالفتح وشَوَلاناً بالتحریک برداشت ماده دم را * وشَالَ الذَّنَبُ) بلند برداشد دم لازم است ومتعدی * وشَالَ بالحَجَر برداشت سنک را * وشَالَتْ نَعَامَتُه) سبک شد و آرام کرفت بعد خشم وبرد * و شَالَت الْقَوْمُ) رفتند وخالی شد جای ایشان یا پراکنده و مختلف شد سخن ایشان یا رفت عزت وغلبۀ ایشان * ونیز شَوْل برآمدن پلۀ ترازو وبرداشتن سبو را

(اِشَالَه) دم برداشتن ناقه و

برداشتن سنک را

(شَوَّلَ اللَّبَنُ تَشْوِيلاً) کم شد شیر وکذا شَوَّلَ الْمَاءُ * وشَوَّلَت النَّاقَةُ) خشک شد شیر آن یا شائله کردید * وشَوَّلَت الإِبِلُ) رسیده شد شکم آن به پشت * وشَوَّلَت الْمَزَادَةُ) کم کردید آب توشه دان * وشَوَّلَ فِي الْمَزَادَةِ) اندک آب باقی کذاشت در توشه دان * و شَوَّلَ الْغَرْبُ) کم شد آب دلو * ونیز تَشْوِيل) نر وهشته و سست شدن نره وقت ارادۀ مجامعت

(مُشَاوَلَة) برداشتن سنک وما نند آن را وبه نیزه بسوی یکدیکر حمله کردن در جنک

(اسْتِيَال) تعرض نمودن ودشنام دادن وبرداشتن شتر دنبال را

(تَشَاوُل) به نیزه وجز آن بسوی یکدیکر حمله کردن در جنک

(اِنْشِيَال) بلند وبرداشته شدن سنک وجز آن

ش و ل م

(شَوْلَم) کجوهر کندم دیوانه وکذشت

ش و ن

(شَوْنَة) بالفتح زن کول زیرا که ابلهانه نهادن لغت مصری است و مرکب آماده جهاد در دریا

(تَشْوِين) جدا وستغرق نمودن وراکردن یقال هو یشوّن الرؤس ای یفرج شؤونها

(تَشَوُّن) سبکی عقل ورای

ش و ه

(شَاة) کوسپند وکاو وحشی للذکر والانثی * لو تکون من الضأن والمعز والظباء والبقر والنعام وحمر الوحش * و یعنی زن شاء بهمزه جمع * اصله شاوبها شیاه و شِوَاه واشاوه وشِوِیّ کغنی و شَوًى محرکة وشِیه بالکسر و الفتح وشَبِیّه کسید مثله * واصل الشاة شامة لان تصغیرها شُوَیهَة والجمع شِیَاه بالهاء فحذفت الهاء تخفیفا وکان اصل شاهة شوهة فابدلت من الواو الف فی ادنی العدد تقول ثلث شیاه بالهاء الی العشر فاذا جاوزت فبالتاء تقول احدی عشرة شاة واذا کثرت قیل هذه شاء کثیرة بالهمز

(شُوَيْهَة) بالضم دویه

(شَوَه) محرکة درازی گردن و کوتاهی آن از لغات اضداد است

(رَجُلٌ شَائِهُ الْبَصَرِ) مرد تیز بیننده * رَجُلٌ شَاهُ الْبَصَرِ مثله

(اَبُو شَاه) کنیت صحابی است و قد تورد بتاء * و شاه کرمانی صوفی از اولیاء الله است یصرع و یصرف * وعبد الوهاب بن شاه محدث

(اَشْوَه) مرد زشت روی و مرد متکبر و چشم رساننده

(شَوْهَاء) زن زشت ترش روی و زن نیکو روی از لغات اضداد است و زن شوم نامبارك و اسپ دراز نیکو منظر با کشاده دهن کشاده منخرین و این صفت نیکو است در اسپ * و اسپ تنگ دهن از اضداد است * و نام دو اسپ

(رَجُلٌ شَاوِيٌّ) مرد صاحب گوسپندان * رَجُلٌ شَاهِيٌّ مثله اول منسوب بشاء است و دوم منسوب بشاه

(شَاهِيْن) نوعی از جانوران شکاری شَوَاهِن و شَوَاهِيْن جمع لیس بعربی لکن تکلمت به العرب * و اسحق بن شاهین محدث است

* و شَاهَانْ شَاه بسکون نون نام است و روی شاه شده و لتسمی به حرام کالتسمی با لمختص به کالرحمن و القدوس

(اَرْضٌ مَشَاهَة) بالفتح زمین گوسپند ناك

(ن) شَاهَ وَجْهُهُ شَوْهًا وَ شَوْهَةً) بالفتح زشت شد روی او و این معنی از سمع نیز آمده * و شَاهَ فُلَانًا) در رسانید او را * و شَاهَهُ بِالْعَيْنِ) چشم رسانید او را و حسد برد * و شَاهَتْ نَفْسُهُ اِلَى كَذَا) آزمند شد دل او بسوی آن و نگریست

(مُشَوَّه) کمعظم زشت روی

(تَشْوِيْه) زشت کردانیدن روی را و چشم رسانیدن کسی را یقال لا تُشَوِّهْ عَلَيَّ ای لا تُصِبْنِي بعين

(تَشَوَّهَ شَاةً) شکار کرد شاة را * و تَشَوَّهَ لَهُ) ناشناسا کرد خود را برای او

ش و ی

(شَيّ) بالفتح موضعی است * و عَيّ شَيّ از اتباع است و جاء بالعي والشي یعنی اندك و هیچ کاره آورد

(شِيَة) كعدة گوسپندان

(شَوَى) بالفتح والقصر کار سهل و

اندك از هر چیزی و ستور زنده و اطراف و دست و پایها و سر و پوست و هر عضوی که نه جای قتل باشد یقال رماه فاشواه اذا لم یصب المقتل * و یقال لا تشوی ولکن تقتل * و گوسپندان و پوست سر شواة یکی

(شِوَاة) بالکسر پاره از بریان

(شَاة) زن و شتر ماده است گوچک و کاو نر وحشی و هو خاص بالذکر

(شَاوِيّ) خداوند گوسپندان و قد مر

(هَقَعَةٌ شَاوِيَّةٌ) شاخ خشک

(شِوَاء) بالکسر و الضم بریانی

(شُوَايَة) بالضم پارهٔ گوشت چیزیت بریانی یا عام است یقال ما بقی من الشاة الا شُوَايَةٌ * و اندك از هر چیز بسیار یقال ما بقی من المال الا شُوَايَةٌ ای قلیلٌ * و کار آسان * و بالتثلیث بقیة از قوم یا از شتران هلاك شده و ردی و هیچکاره از شتران و گوسپندان و شُوَايَةُ الْخُبْز گرده نان

(شَوِيّ) کغنی بریانی * و یقال فی الاتباع عَوِيّ شَوِيّ و کذا عَيّ شَيّ ماخوذ من الشوی و هو الرذال

(شَوِيَّة) کغنیة بقیة قوم هلاك شده

هوايا جمع

(شَيَّان) بالفتح هوش عيار و شاد قابض قوی و قاطع هوش از جميع اشيا * ومرد تيزرو يعنى تند و تيزنگاه

(شَوشَاة) بالفتح شتر ماده سبک رو و شتاب

(مَشوِيّ) گمهای آن که اوراهنگ خطا کرده باشد

(ض) شَوَى اللحم شَيًّا) بريان كردن گوشت را * وشوى الماء) گرم كرد آب را

(اَشْوَاهُم) داد ايشان را گوشت تا بريان سازند * و نيز بريان خورانيد ايشان را * واشوى القمح) رقت ماليدن رسيد گندم و صالح بريان كردن گرديد * وما اصباه وما اشواه از اتباع است وكذا ما اصباه وما اشباه ليله يعنى همه عاجز است اين * ونيز (اشواء) بشوى رسيدن چيزى يقال رماه فاشواه اذا اصاب شواه * وباقى كذاشتن يقال تعشى فلان فاشوى من عشائه اى ابقى منه بقية * وستور ريزه گرفتن و زرد شدن شاخ خوشه

(شوّاهم تشوية) داد ايشان را گوشت تا بريان كنند * وشواه) برخوش رسيد اورا * ونيز تشوية) بريانى خورانيدن كسى را

(اشتواء) بريان شدن وبريانى ساختن

(انشواء) بريان شدن

باب الشين فصل الهاء

ش ه ب

(شَهْب) بالفتح كوه كه بالاى آن برف بلريده باشد

(شُهْبَة) بالضم سپيدى بر سياهى غالب آمده و موضعى است

(شَهَب) محركة سپيدى بر سياهى غالب آمده وغالب آمدن آن شُهْبَة بالضم مثله فيهما والفعل من كرم وسمع

(شُهُب) ككتب ستارهاى روشن ومنعقب از هر ماه واحد آن شِهاب بالكسر است

(شاهب) كه اصب اسپ سپيد موى

(اشهب) شير بيشه و كار سخت ونام مردى وماده بز كه بسپيدى زند * وفرس اشهب) اسپ سبز خنگ * ويوم اشهب) روز با باد سرد * و نصل اشهب) پيكان زدوده * و جيش اشهب) لشكر غرق تمام سلاح

(الشهبان) آن دو سال بى باران كه ميان آن هردو سال بباران وسبزه باشد

(شَهْبَاء) بز سپيد سياهى آميخته * وكتيبة شهباء) لشكر گران بسيار سلاح * وغرة شهباء) اسپ كه در پيشانى آن موى غالف سپيدى باشد * وسنة شهباء) سال قحط كه سبزى وباران ندا شته باشد * وليلة شهباء) شب با باد سرد * ونيز شهباء) نام اسپ قتال بجلى

(شَهَاب) بالفتح شير تنک كه دو ثلث آن آب باشد

(شِهاب) بالكسر رخش آتش وپارة از آتش ودرخش هرچيز سپيد بالا برآمده * وشِهاب ثاقب) شعلة افروخته * ونيز شِهاب مرد رها دركارها ومنه فلان شهاب الحرب اى ماض فيها شُهُب ككتب جمع * شُهْبَان بالضم والكسر واَشْهُب كاكلب مثله * وذوشهاب حى است از يمن وآن شهاب بن عاقل بن ارتع بن خولان است وشهاب بن عامر

صحابي ولمن نام او روايت از جماعتي معد
ود آن حضرت صلى الله عليه وسلم
هشام تغيير فرمود * ومحمد بن مسلم
بن شهاب زهري از ايمه حديث است
(شُهَابَة) بالضم شيري كه در ان
و ثلث وضع آب باشد
(شَوْهَب) بالفتح خار پشت يا
خار پشت نر
(شَهَبَان) محركة نوعي از گياه
(اَشَاهِب) لقب بنو منذر است
بدان جهت كه جمال داشتند
(ف) (شَهَبَهُ الْحَرُّ وَالْبَرْدُ) موخت
او را گرمي وسردي و بركرد انيد گونه
آن را * وشَهَبَتِ السَّنَةُ الْقَوْمَ)
لاغر وبي علف كرد انيد مال مواشي
ايشان را وهلاك ساخت
(اَشْهَبَ الْفَحْلُ) بچه سبز رنگ
آورد كذا * وأَشْهَبَ السَّنَةُ الْقَوْمَ)
لاغر كرد انيد مال مواشي قوم را كذا
في نسخة من القاموس
(شَهَّبَهُ الْحَرُّ تَشْهِيبًا) سوخت او را
گرمي وبرگرد انيد گونه او
(اِسْتِشْهَاب) پير شدن يقال اشتهب
للولس اذا شاب
(اِشْهِيبَاب) سپيد موشدن اسپ

(اِشْهِيبَاب) سبز بودن كشت اسپ
* وجاي جايي سبز ماندن خشك شدن
كشت يقال اشهابّ الزرع اذا هاج
وبقي في خلاله شيء اخضر

ش ه ب ر

(رَجُلٌ شَهْبَرٌ) بالفتح مرد پير وقيل
لا يوصف به الرجال * وسطبر وبزرك
مرد * وعصام بن شهبر رباين
نعمان بن منذر است
(امرأةٌ شَهْبَرَةٌ) زن كلان سال
با اندك قوت يا كلند ه پير فاني
شَيْهَمُور وشَنَهْبَرَةٌ مثله
(مُشَهْبَرُ الرَّاسِ) مبنياً للمفعول
پهن وكلان سر
(شَهْبَرَدَ بِرُ الْبَعِيرِ شَهْبَرَةً) مانند
بسپيد ي شد ريش پشت شتر * و
شَهْبَرَكَنْدَا) آمادة كوبيدن كردن

ش ه ب د ق

(شَهْبَنْدَق) بالفتح وتقديم الموحدة
على المثناة التحتية شهري است و
ابن القطاع آن را شهندق بدل وشان
برو زن فعملل خوانده

ش ه ج ب

(شَهْجَبَة) درهم شدن كار ومخلوط
ومشتبه شدن آن

(تَشَهْجَبَ الْأَمْرُ) درهم شد كار

ش ه ج ر

(شَهَاجِر) نوعي از مرغ مرد لو
خوار واحد ندارد

ش ه د

(شَهْد) بالفتح والضم انگبين با موم
شَهْدَة اخص است از ان شِهَاد
جمع * وآبي است مربني مصطلق
را از خزاعة
(شَاهِد) حاضر ومقيم شُهُود وشُهَّد
كركع جمع * واداي شهادت كننده
وگواه شَهْد بالفتح جمع كصاحب
وصحب شُهُود جمع الجمع اَشْهَاد
مثله * ونامي از نامهاي نبي صلى الله
عليه وسلم وزبان وفرشته روز جمعه
ونر يلوتک باقي بر جودت اسپ و آب
سطبر كه با بچه بيرون آيد از رحم
وكار سريع وشتاب * وشُهُودُ النَّاقَةِ)
آثار ولادت آن است از خون وجز آن
* وصَلَاةُ الشَّاهِدِ) نماز مغرب است
(شَاهِدَة) زمين
(شَهِيد) ويكسر حاضر وگواه
امين در شهادت وآن كه از علم
او چيزي فوت نشود وكشته در
راه خداي بدان جهت كه ملائک

رحمت ازا حاضر شوند یا آن
که الله تعالی وفرشتگانش شاهدانند
برای او به بهشت یا آن که آواز
جملهٔ آن کسان است که شاهدی
از انها طلب کرده خواهد شد
در روز قیامت برامتهای گذشته
یا آن که افتاده است بر شاهده
یعنی زمین یا آن که زنده وحاضر
است نزد پروردگار خود یا آن
که مشاهده می کنند ملکوت وملك
خدای را شُهَدَاء کامراء جمع
(زاهد عمرو بن شعیب بن شُهَیْد)
گزیرا میر قلعهٔ است ودر نسخهٔ
امیر حِمص *واحمد بن عبد الملك
بن شُهَیْد ادیب است
(مَشْهَد) بالفتح جای حاضر
آمدن مردمان وجای اثبات دعوی
بمهر وگواهی اهالی مَشْهَدَة بفتح ها
وضم آن مثله وموضعی است ولقب
اسماجه ارخراسان مدفن امام ثامن
(مَشْهُود) روز جمعه یا روز قیامت
یا روز عرفه
(مَشْهُودَة) نماز یا نماز مغرب
یا نماز فجر بدان جهت که ملایک
حاضر می شوند در نزد مصلی را

می نزیدشدند یا ملایک شب وملایک
روزها حاضر می شوند آن را
(س ك) شَهِدَ عَلَی كَذَا شَهَادَةً)
وقد یسكن هاوه کاصی یافت
بران * وشَهِدَهُ كسمعه شُهُودًا
حاضر شد او را * وشَهِدَ لَهُ بِكَذَا
شَهَادَةً) گواهی داد برای او وادای
شهادت نمود * وقولهم اَشْهَدُ
بِكَذَا) یعنی قسم میخورم * وشَهِدَ
اللهُ اَنَّهُ لَا اِلَهَ اِلَّا هُوَ) ای
عَلِمَ الله او قَالَ الله او كَتَبَ الله
* واَشْهَدُ اَن لَا اِلَهَ اِلَّا اللهُ)
یعنی میدانم وبیان می نمایم
* ونیز شَهَادَة) خبر درست وآگاهی
قاطع وكشتگی در راه خدای تعالی
(اِمرأَةٌ مُشْهِد) كمحسن بلاهاء
زنی که شوی او حاضر باشد نزد
او وخلاف مغیبة بالتاء * وكمكرم
کشته شده بی قصاص ودیت
(اِشْهَاد) حاضر کردانیدن ومذی
آوردن مرد وبالغ شدن دختر و
حیض آوردن آن وكشته شدن در
راه خدای یقال اُشْهِدَ الرَّجُلُ مجهولا
ای قُتِلَ فِي سَبِيلِ اللهِ وگواه
کردانیدن یقال اَشْهَدَتُهُ فشهد

عَلَيْهِ ای حیا تها مما علیه [illegible]
(شَهَّدَ الرَّجُلُ تَشْهِيدًا) مذی
آورد مرد
(مُشَاهَدَة) دیدن ومعاینه
کردن
(تَشَهُّد) اَشْهَدُ اَن لا اله الا الله
گفتن در نماز ونشستن از آنجا * و
فی الحدیث یعلمنا التشهد کما
یعلمنا السورة ای التحیات لله
(اِسْتِشْهَاد) گواهی خواستن و
در راه خدای کشته شدن یقال
اُسْتُشْهِدَ الرَّجُلُ مجهولا

ش ه د ج

(شَهْدَانِج) بالفتح وشَاهْدَانِج
بالف دانهٔ قنب است سبب ریح وبرص
وبهق راسود دهد وکرم کدو دانه را
آکلا وضمادا برشکم بکشد ومفرح و
مشهی ومبهی بالعرض وبعد از تحلیل
اجزای حاره وبقای اجزای بارده
مخدر ومضعف حواس وجگر ومعده
ومورث صداع ورنگ رخسار وقطور
عصاره آن کشندهٔ کرم گوش

ش ه د ر

(شَهْدَر) کجعفر مرد فلان صاحب
ریاه دولتمند

(شَهْدَرَة) جنبیدن دختر و کودک مابین سه سال تا شش یقال شَهْدَرَ الجاریة والغلام وهو ان یتحرک ما بین ثلث سنین الی ست وهی شَهْدَرَةٌ وهو شَهْدَارٌ

(شِهْدَارَة) بالکسر پلید زبان سخن چین پلید کار که میان مردم فساد انگیزد و کوتاه بالا درشت

ش ه ذ ر

(شِهْذَارَة) شهذارة است وزناً و معنی و سیرت

ش ه ر

(شَهْر) بالفتح داناو تراشهٔ ناخن مانندی وماه نو وماه یا وقتیکه آشکارا کرده و قریب بکمال رسد ویک ماه لانه یشهر بالقمر اَشْهُر وشُهُور جمع * و نیز شَهْر بن حوشب محدث است متروک

(یَوْم شَهْرَة) بالفتح از بزرگترین روزهای بنی کنانه است

(شَهِیر) کامیر معروف جای و مذکور و بزرگ نام آور

(اتان شَهِیرَة) خرماده پهن تن فربه * امرأة شَهِیرَة مثله

(شَهْرَان بن عِفْرِیْن) پدر قبیلهٔ است از خثعم

(شِهْرِیَّة) بالکسر نوعی از اسپ تاتاری

(اَشَاهِر) رستنی سپیدی نرگس

(مَشْهُور) بمعنی شهیر است * و نام اسپ ثعلبة بن شهاب جدلی

(ف) شَهَرَهُ شَهْراً بالفتح وشُهْرَةً بالضم آشکارا کرد آن را * وشَهَرَ سَیْفَه) برکشید شمشیر خود را از نیام * و نیز شُهْرَة) بالضم آشکارا شدن چیزی بزشتی و رسوائی یا عام است

(اِشْهَار) معروف کردن و یک ماه بجائی بودن ویقال اَشْهَرُوا ای اتی علیهم شهر * و رسیدن زن حامل در ماه ولادت و در آمدن در ماه

(مُشَهَّرَة) کمعظمة اسپ مهلهل بن ربیعه وذو المشهّرة لقب ابودجانة سماک بن اوس صحابی است کانت له مشهّرة اذا خرج بها یختال بین الصفین لم یبق ولم یذر * وحلة مُشَهَّرَة) حلهٔ نگارین

(تَشْهِیر) آشکارا کردن و شمشیر برکشیدن از نیام و برداشتن آن بر مردم یا عام است

(شَاهَرَهُ مُشَاهَرَةً وشِهَاراً) بالکسر ماهیانه کرد او را

(اِشْتِهَار) آشکارا کردن و آشکارا شدن یقال اِشْتَهَرَهُ فاشتهر

ش ه ر ب

(شَهْرَب) بالفتح مرد کلان سال و المونث بالهاء وهو ضچه زیر خرما بن شَهْرَبَة یکی

(شَهْرَبَان) دهی است بنواحی خالص

ش ه ت ر ج

(شَاهَتَرَج) معرب شاه تره مرکب القوی در حرارت معتدل ز زرد دوم خشک نفوع برگ و دانه آن قوبا و جرب وحکه و تبهای کهنه را نافع و آب باره ری با تمر هندی منقی صفرا و اسعا

ش ه ر ز ر

(شَهْرَزُور) مدینه زور بن ضحاک است

ش ه ر ز

(تمر شِهْرِیز) مذکور است در هین

ش ه س ب م

(شَاهَسْبَرَم) بجای با وانیز ریحان سبز ما بل بزردی معلل جمیع اورام و منوم و مفتح سدهٔ دماغی

ورانحهٔ ومانع وتّابا وزانع ده وده مر
محروزین

ش ه ق

(شَاهِق) بلند از کوه وبنا وجز آن
ورك با لا برامد ۵ ورك برجهند ه
بسوی بالا * وقولهم فُلَانٌ ذُو
شَاهِقٍ یعنی او سخت خشم است
مَنْ اَمَالِی الصِّحاح حیث قَالَ وَفُلَانٌ
ذُو شَاهِقٍ اِذَا کَانَ یَشْتَدُّ غَضَبُهُ و
فِی الْقَامُوسِ وَهُوَ ذُو شَاهِقٍ اَی
لَا یَشْتَدُّ غَضَبُهُ
(شَهِیْقُ الْحِمَارِ) بانگ خر
تَشْهَاقُ الْحِمَارِ مثله * وقیل شَهِیْقُ
الْحِمَارِ آخِرُ صَوْتِهِ تَشْهَاقٌ مثله * و
زَفِیْرُهُ اَوَّلُهُ * ویقال الشَّهِیْقُ رد
النَّفَس وَالزَّفِیْرُ اِخْرَاجُهُ ومنه ضحك
تَشْهِیَانِ اِذَا رَدَّدَهُ فِی الصَّدْرِ
(شُهَاق) کغراب کوهی است
(ف ض س) شَهَقَ شَهِیْقًا و
شُهَاقًا بالضم وتَشْهَاقًا بالفتح
کردانیدن گریه را در سینه خود * و
شَهَقَتْ عَیْنُ النَّاظِرِ عَلَیْهِ)
رسید او را چشم زخم * وشَهَقَ
شُهُوقًا) بلند کردن * وشَهَقَ
شَهْقَةً) بالفتح نعره بزد یقال شهق
شَهْقَةً فَمَاتَ

ش ه ل

(شَهْل) بالفتح لقب فند زمّانی
است وه روغ ومنه فیه ولع وشهل
ای کذب
(شَهْلَة) بالفتح زن کلان سال و
زن میانه تمام عقل خاص بالنساء
لا یوصف بها الرجل
(رجلٌ اَشْهَلُ) مرد میش چشم *
ونیز اَشْهَل نام مردی وبتی است
ومنه بنو عبد الاشهل که حی است
از عرب
(شَهْلَاء) مونث اَشْهَل است و
حاجت
(شَهَال) کسحاب دهی است بمصر
(شُهَیْل بن نَاتِی) کزبیر
از تبع تابعین است
(س) شَهِلَ شَهَلًا) محرکة میش
چشم کردیدن * ونیز شَهَل محرکة
وشُهْلَة) بالضم میش چشمی ونیکو
ازان یا شهلة آن است که حدقه چشم
بسرخی زند وخطهای سرخ نبوده
باشد مانند شُکلة لیکن آن عبارت
است از کسی سیاهی حدقه بحدی که
گویا مائل بسرخی است
(مُشَاهَلَة) بام دشنام دادن
وزشت گفتن خصم یکدیگر را
گردانیدن
(تَشَهُّلُ مَاءِ الْوَجْهِ) رفتن
آب روی است
(اِشْهِلَال) میش چشم شدن

ش ه ل ج

(شَلَهْلُوج) نوعی بزرگ از ماهی
است

ش ه م

(شَهْم) بالفتح تیز خاطر چالاك
شِهَام بالکسر جمع واسپ تیز رو
توانا ومهتر مطاع شُهُوم جمع * و
سنگی است که برد رخانهٔ صید شیر
نهند از آنکه چون شیر در خانه در آید
در بالای منفذ بند کردد ومنفذ کور
است در میان * وشَهْم بن مرة شاعر
محاربی است * وشَهْم بن مِقْدَام
شیخ است مرثوری را * وشَهْم
بن عبد الله وسلمة بن شَهْم
محدثان اند * وابو شَهْم یزید بن
ابی شیبه صحابی است
(شَیْهَم) بالفتح خار پشت نر یا
خار پشت نر کلان خار
(شَیْهَمَة) بالتاء کنده پیر کلان
سال
(شَهَام) کسحاب غول بیابانی

(مَشْهُوم) تيزخاطر ها لاك و
ترسان وبيم ناك
(ك) شَهُمَ الفَرَسُ شَهَامَةً)
تيز رو و توانا كرديد * ونيز شَهَامَة)
تيزخاطر و توانا شدن
(ف) شَهَمَ الفَرَسَ شَهْمًا)
زجركرد اسپ را * و شَهَمَ فُلَانًا
شَهْمًا وشُهُومًا) ترسانيد او را و
بيم كرد وابن معني از نصر نيز آيد

ش ه م ل

(شَهْمَلَة) بالفتح كنده پير
(شِهْمِيل) بالكسر پدر بطني است

ش ه ن ز

(شِهْنِيز) بالكسر شونيز است و
كل شت

ش ه ن

(شَاهِين) مرغي است شكاري و
مذكور است در ش و ه و صعودتر ازو

ش ه و

(رجلٌ شَاهِي البَصَر) مرد تيز
نظر قلب شَائِهُ البَصَر
(شَهْوَان) مرد خواهان وآرزومند
شَهْوَانِيٌّ مثله شَهْوَي مونث
شَهَاوَي على فعالي جمع * وموسي
شَهْوَانٌ شاعري است

(رجلٌ شَهِيٌّ) كغني مرد خواهان
و آرزومند * وطعام شَهِيٌّ) طعام
مرغوب
(س ن) شَهِيَهُ شَهْوَةً) دوست
داشت وخواست آن را و آرزومند
وي كرديد * ونيز شَهْوَة) خواهاني
تن و آرزو
(اَشْهَاهُ اِشْهَاءً) داد مرغوب و
خواسته او را * وَاَشْهَاهُ بِعَيْنِهِ)
چشم زخم رسانيد آن را
(تَشْهِيَة) برخواهاني چيزي
انگيختن كسي را يقال هذا شيء
يُشَهِّي الطَّعَامَ اي يحمل على اشتهائه
(شَاهَاهُ مُشَاهَاةً) مانا و مشابه
او شد
(مُشْتَهِي) خواسته ومرغوب
(اِشْتِهَاءٌ) خواست آنرا وآرزوي
وي نمود ودوست داشت
(تَشَهَّاهُ) خواهاني آن كرد و
آرزومند وي شد * ونيز تَشَهِّي
خواهاني نمودن بعد خواهاني
يقال تَشَهَّيْتُ على فُلَانٍ كَذَا اِذَا
اقترحت شهوة بعد شهوة

باب الشين فصل الياء

ش ي ء

(شَيْءٌ) بالفتح چيز اَشْيَاءُ جمع
اَشْيَاوَات وَاَشَاوَات وَاَشَاوَي
بفتح الواو وكسرها مثله * اصله
اَشَائِي على افاعيل همزه بيا بدل
شد پس همه يا جمع شد ند ميانه
را حذف كردند واخيررا بالف
بدل كردند واول را بواو ونيز جمع
ايضا على اَشَايَا * وحكي ايضا اَشْيَايَا
وَاَشَاوَةٌ بها نادر است زيرا كه
شيء ها ندارد * وَاَشْيَاءُ برمذهب
اخفش اَفْعِلَاءُ است جمع بوغير
واحد خود مانند شُعَرَاء زيرا كه
ما على برفُعَلَاء جمع نشود پس
همزه راكه ميان باوالف است جهت
تخفيف حذف كردند ولهذا غير
منصرف آيد * وَيَرى الخليلُ
اَنَّها فَعْلَاءُ نائبة عن افعال ويدل
منه وجمع لِوَاحِدِها المُسْتَعْمَلِ
وهو شيء فاستثقلوا الهمزتين في
آخرها فنقلوا الاولى الى اوّل
الكلمة فقالوا اَشْيَاءُ على لَفْعَاء * وبر
مذهب كسائي اَفْعَال است مانند
فرخ و افراخ كه از جهت كثرت
استعمال ومشابهت بفَعْلَاء در
جمع بالف وتانيث حَمْرَاء و

منفرا واسه ممنوع الصرف آید
* وفراء شیء را مخفف از مشدد
گوید مانند هین وهیّن * وتصغیر
شیء شُیَیْءٌ است بضم شین وکسر آن
ونحو شُوَیّة بواو یا لغت ردیه است از
ادریس بن موسی نحوی * وقولهم
یا شیء کلمة است که بدان اظهار
تعجب کنند گویند یا شیء مالی
مثل یا هیّ مالی
(شِیئَةٌ) بالکسر خواهش واراده
اسم است مصدر را یقال کل شیء
بشیئة الله تعالی ای بمشیة
الله
(شَیْآن) کمیعان مرد دور نظر
ومیل کور است درش ره
(ف) شِئْتُهُ شَیْأً ومشیئةً ومشاءةً
ومشائیة) خواستم آنرا
(اَشَاءَهُ اِلَیْهِ اِشَاءَةً) مضطر
کردانید اورا بسوی آن
(مُشَیَّأ) کمعظم مختلف ومختل
الخلقة
(شَیَّأَهُ عَلَی الاَمْر) برانگیختم
اورا برکار * وشیّأ الله وجهه
یعنی ای زشت کرداند روی اورا
(تَشَیَّأَ غَضَبُهُ) ساکن شد خشم او

ش ی ب

(شَیْب) بالفتح موی سپید یا موی و
پیری وسپید شدن مو والفعل من
ضرب یقال شاب رأسه شیباً وشیبةً
یعنی سپید کرد بدان سراو * وشَیَّب
شائب مبالغه است مانند لیل لائل
* واشتعل الرأس شیباً) نصب
علی التمییز او علی المصدر لان
اشتعل الراس بمعنی شاب
(شَیْبَة) کوهی است بادیس
وشیبة بن عثمان حجبی مفتاح
کعبه در اولاد اوست * وجبل
شیبة) کوهی است مشرف بر مروه
* وابو شیبة محدثی * وشیبة
بن عتبة خال معاویة بن ابی سفیان
صحابیان اند * ونیز ابوشیبة) کنیت
خروج که پدر شیبان است
(شِیب) بالکسر دوال تازیانه
وکوهی است وحکایت آواز لب
شتر وقت آب خوردن وکوههای
با برف
(اَشْیَب) سپید موی پیر نعت
است از ضرب بر غیر قیاس و
لا فعلاء له شِیب بالکسر جمع شیب
بضمتین مثله * ویوم اشیب)

روز سرد با ابر تنک بی باران
(لیلة شیباء) بالاضافة شب
که در آن دوشیزگی زن دوشیزه
ربوده شود یقال باتت فلانة
بلیلة شیباء اذا افتضت وباتت
بلیلة حرة اذا لم تفتض * وآخر شب
از ماه
(ابو بکر بن شائب) محدث
است ومتاخر
(شَیبان ومِلحان) وقد یکسران
نام دو ماه زمستانست که در آن
سردی زیاده باشد * وشَیْبان
بن ثعلبه وشَیبان بن ذهل دو
قبیله اند * ویوم شیبان روز سرد با
ابر تنک بی باران
(شِیبِین) بالکسر دهی است
نزدیک قاهرة
(عبد الله بن شیابب) کمحدث
صحابی است
(مَشِیب) سپیدی موی از
پیری
(اَشَابَ رَاسَهُ وبراسه) سپید کرد موی
اورا * واشاب الرجل) سپید شد
فرزندان پیر گردید
(شَیَّبَ الحُزْنُ رَاسَهُ وبراسه)

سپيد كرد اندوه سر او را * وشَيَّبَهُ
الحُزْنُ) پير ساخت او را اندوه

ش ي ث

(شَيْثان) بالفتح گروه اندك
از ملخ وجز آن

ش ي ث

(شِيث بن آدم) عليهما السلام
وصي پدر و ولي عهد اوست و اول كسي
كه كعبه را بگل و سنگ بنا كرده
و پنجاه صحيفه بروي نازل شد
هفت صد و دوازده سال زندگي
كرد و بعد فوت در غار ابو قبيس مدفون
گشت

ش ي ج

(شِيج) كميل محدث است واز
طاوس روايت ميكند

ش ي ح

(شِيح) بالكسر گياهي است بفارسي
درمنه و نوعي از جادرهاي يمن
و مرد جد در كارها و مرد دور حذر
شِياح بالكسر جمع * وذُ الشِّيح)
موضعي است بيمامه و بجزيره نيز
* وذَاتُ الشِّيح) موضعي است
در ديار بني يربوع
(شِيحَة) بالكسر آبي است شرقي

نجد و رملي است بطلب ازآن ده
است ابو شعيب بن اسباط وعبد المحسن
بن محمد الشيحي محدث و مولاه ابو بكر
و يحيى بن محمد بن بكر واحمد بن سعيد
بن حسن و احمد بن محمد بن مقبل
شيحيّان كه محدثان اند
(شائِح) مرد جد در كارها و صاحب
غيرت ونرم رونده و صاحب صحبت
نقي وكوهي است
(شِياح) بالكسر لحظ ونيز كوشش
در كارها و پرهيز
(شَيْحان) بالفتح صاحب رشك و
غيور و مرد بوحذر و بيمناك و صاحب
صحت نفس ودراز مرجمع شيحانون? ...
يكسر و آنكه در دويدن نرمي كند و
كوهي است بلند در حوالي قدس
(اَشْيَح) كاحمد قلعة است بيمن
(ناقة شَيْحانة) شتر ماده شتاب
(مَشْيُوحاء) بالمد و به مصر زميني
كه گياه شيح رويانند و كارسخت
و كاري كه در ان مبادرت نمايند
مَشْيَحيٰ مقصورا مثله يقال هم
في مَشْيُوحاء ومَشْيَحيٰ من امرهم
اي في امر يمتد و فيه او في اختلاط
(ض) شَاحَ الرَّجُلُ علي

حَاجَتِهِ) جد كرد در طلب حاجت
خود و نيز احتراز نموده
(مُشِيح) كمقيم مرد جد در كارها
و مرد متوجه بر تو و روي باز
آينده و توانا و مانع چيزي را
كه غالب و پس پشت او ست *
وجمل مشيح شتر توانا و سريع و
نيز شتر پس و برآمده سينه
(اَشَاحَتِ الأرْضُ) گياه شيح
رويانيد زمين * وَاَشَاحَ الرَّجُلُ)
پرهيز كرد * واشاح على الشيء) كوشش
نمود در كار و دوام كرد بران *
وَاَشَاحَ الْفَرَسُ بِذَنَبِهِ) در وحشت
دم را و بالمهملة ايضا او هو الصواب
* وَاَشَاحَ بوجهه) اعراض
نمود
شَايَحَ مُشَايَحَةً وشِيَاحًا) جد كرد
در كار و پرهيز نمود * و نيز مُشَايَحَة)
باهم جنگ كردن
(تَشْيِيح) ترسانيدن و نظر مضايقه
نكريستن خصم را

ش ي خ

(شَيْخ) بالفتح مرد مسن كه سن
در روي هويدا و آشكار كرديده باشد
يا از پنجاه يا از پنجاه و يك تا آخر عمر

يا تا بشتاد سالگي شَيْخُوخ مثله * وخواجه وصاحب راى صائب ودانشمند شُيُوخ بضم شين وكسر آن جمع أَشْيَاخ وشِيَخَة كعنبة وشِيخَة وشِيخَان بالكسر ومَشْيَخَة بالفتح ومَشِيْخَة بكسر شين ومَشْيُوخَاء ومَشْيُخَاء بضم يا ومَشَايِخ مثله * ونيز شَيْخ درختى است * وشَيْخ المَرْأَة) شوى زن * ورستاق الشَّيْخ) موضعى است باصفهان * وأَشْيَاخ النُّجُوم) اصول ستارهاست كه هفت است

(شَيْخَة) زن پير مونث شيخ است * وريكستانى است سپيد به بلاد اسد وحنظله ومنه قول ذي الرمة الطهوي على الصحيح * ومن جَمْرِهِ بالشَّيْخَةِ اليَتَقَصَّعُ *

(عبد اللطيف بن نصر شَيْخِي و عبد الله شَيْخِي بن محمد بن عبد الجليل محدثان اند منسوب بشيخ مينه

(شُيَيْخ) بضم الشين وكسرها مصغر شيخ است وشُوَيْخ نوا وكمتر

(شِيخَة) بالكسر پشته است مُمَيَّت بها ليبا ضها

(شَامِخَة) معتدل از هر چيزى

(شَيْخَان) بالفتح لقب مصعب بن عبد الله محدث * وموضعى است بمدينه كه لشكرگاه نبي بود صلى الله عليه وسلم بروز احد * ونيز نام اطمى

(ض) شَاخَ شَيَخًا) محركة وشُيُوخَة وشُيُوخِيَّة وشَيْخُوخَة شَيْخُوخِيَّة پير گرديد وخواجه شد

(تَشْيِيخ) خواجه وپير شدن وخواجه وپير خواندن كسى را به بزرگى وعيب كردن ويعدى بعلى ورسوا نمودن يقال شَيَّخ بِهِ اى فضحه

(تَشَيُّخ) خواجه وپير شدن

(تَشَايُخ) خواجه وپير نمودن خود را

ش ي د

(شِيد) بالكسر هرچه بدان ديوار را اندايند از آهك وگچ ومانند آن

(شِيَاد) بالكسر خواندن شتر را وطيب ماليدن پوست را

(مَشِيد) بالفتح وكسر الشين شيد اندوده

(ض) شَادَ الحَائِطَ شَيْدًا) بالفتح شيد اندود ديوار را يا بلند گردانيد آن را * وشَادَ فُلَانٌ) هلاك شد

(إِشَادَة) برافراشتن چيزى را وبرداشتن آواز وآشكار كردن چيزى ونسبت كردن سخن را بكسى وبلند گردانيدن قدر ومنزلت كسى را يقال اشاد بذكره وتعريف كردن وشنا سانيدن گم شده را وهلاك كردن

(مُشَيَّد) كمؤيد شيد اندود وبرافراشته ودراز قال وقول الجوهري المُشَيَّد للجمع غلط وانما المُشَيَّد جمع المُشِيد انتهى يقال قصر مشيد بالتشديد والتخفيف وبروج مشيدة بالتشديد

(تَشْيِيد) برافراشتن چيزى وشيد اندود كردن شد د للمبالغة

(تَشَيُّد) پوست را خوشبوى ماليدن

ش ذ ن ج

(شَاذَنَج) معرب شاه دانه ومذكور است در س ذ ج

ش ي ر

(شِيَر) كعنب هر نبات كه برساق ايستد شِيَرَة يكي

(شِيَار) ككتاب روز شنبه أَشْيُر وشُيَر كصرد وشِيْر بالكسر جمع

ش ي ز

(شِيز) بالكسر چوبى است سياه كه از وى كاسها سازند يا آن آبنوس

است یا سام یا موب جوز شیزی
بالکسر والقصر مثله فی الکل * وناحیة
است باذربیجان
(بُرْدٌ مُشَيَّزٌ) کمعظم چادر خط دار
سرخ
(تَشْيِيزٌ) چادر مخطط بخطوطهای
سرخ بافتن

ش ي ش

(شِيْشٌ) بالکسر شِيْشَاء بالمبالغتی
است در شیص وشیصاء یعنی خرما
دانه سخت نا کرده وخرما که دانه
سخت نکند
(نَفِيْس بن عبد الجبّار بن
شِيْشَوَيْه) محدث است
(اِشَاشَة) دانه سخت نا کردن
خرما بن

ش ي ص

(شِيْصٌ) بالکسر خرما که خستهٔ آن
سخت نشود یا خرما خسته نا بسته
شِيْصَاء مثله فیهما * یا نوعی
از ردی ترخرما است شِيْصَة و
شِيْصَاءَة یکی * درد دندان یا
درد شکم ونوعی از ماهی * وابو
الشِّيْص) خزاعی شاعر است
(شِيَاص) بالکسر بد خویی

(اِشَاصَة) کشن نه پذیرفتن
خرمابن یقال اشاصت النخلة اذا
لم تتلقح
(تَشْيِيْص) رنج واذیت دادن
کسی را یقال شیّصهم ای عذّبهم
بالاذی
(مُشَايَصَة) همدیگر داوری کردن
در حسب ونسب یا رمیدن وجدا
شدن از یکدیگر یقال بینهم مشايصة
ای منافرة

ش ي ط

(شِيَاط) بالکسر بوی پنبه وپشم
سوخته
(شَيْطِيٌّ) بالفتح کصیفی غبار
بالا رفته
(شِيْطَى) بالکسر والقصر نام مردی
(شَيِّط) کسیّد نام اسپ خزز بن
لوذان واسپ انيف بن جبلة
(شَيِّطَان) مثنی کیس دو زمین
هموار اند در صمّان ودران غدیر و
ابکیرها است برای آب باران
(ناقة مِشْيَاط) بالکسر زود فربه
شونده مَشَايِيط جمع
(ض) شَاطَ شَيْطًا وشُيُوطًا و
شَيْطُوطَة وشِيَاطَة بالکسر سوخته شد

* وشَاطَ السَّمن والزيتُ) مطبز
کردید روغن وزیت بجوشانیدن
یا سوخته قریب بفنا رسید * وشَاطَ
فُلَانٌ) هلاک کردید ومنه الشَّيْطَانُ
فی قول * وشَاطَتِ الْجَزُورُ)
تمام قسمت کرده شد شتر کشتهٔ
قمار ونصیبی نماند از ان * وشَاطَ
الدِّمَاءَ) آمیخت خونها را گویا
ریخت خون قاتل را بر خون مقتول
* وشَاطَ فِي الْاَمْرِ) بشتافت
درکار * وشَاطَ دَمُهُ) رایگان رفت
خون او * وشَاطَتِ الْقِدْرُ) سوخت
دیگ وچسپید بر آن آنچه دروی
است
(اِشَاطَة) سوزانیدن وهلاک نمودن
وباطل وتباه ساختن وجدا کردن
گوشت را وپراکنده نمودن وبکشتن
پیش آوردن کسی را یقال اشاط
دمه وبدمه ای اذهبه او عمل فی
هلاکه او عرّضه للقتل * وبکشتن
شتر قمار را وصاحب سهم پسیر
شدن از شتر قمار
(مُشَيَّط) کمعظم نام مردی
(تَشْيِيط) بریانی اسم است مانند
تمتین وشر بریاجهٔ گوسپند سوختن

وپاك كردن آن وگوشت را بر آتش
انداختن تا بسوزد وكندن وبوي كند
وسوزانيدن چيزي را
(تَشَيُّط) سوخته شدن ولاغر و
نزار گرديدن از بسياري جماع
(مُسْتَشِيط) نيك خشمناك [؟] و
شتر فربه وكبوتر شادمان در پرواز
ثم ان اتخاذ الحمام للفرخ والبيض
والانس وحمل الكتب جائز غير
مكروه واللعب بها بالتطيير مكروه
(اِسْتِشَاطَة) برافروختن از خشم
يقال استشاط عليه غضباً اي التهب
وشادان پريدن كبوتر ومانند آن
ومبالغه شدن براي كاري وزود بر آمدن
از ان وفربه شدن شتر و نيك
خشمناك [؟] شدن

ش ي ظ

(شَيْظ) بالفتح پاره از نيزه وجز آن
شكسته جدا شدن والفعل من ضرب
يقال شاظت في يدي من قناتك
شظية اي انكسرت
(شَيْظَان) كشيطان بد خوي
سخت دل
(تَشَايُظ) همديگر را دشنام دادن

ش ي ع

(شَيْع) بالفتح بچه دوم كه ميان
ايشان ديگري نزاده باشد يقال هذا
شيع هذا وشوع هذا چنانكه گذشت
* ومثل ومانند وشير بچه اشياع
جمع * ومقدار واندازه يقال اقام
فلان شهراً او شيعه وآتيك غداً او
شيعه اي بعده بقدر روز [؟] * و
(شَيْعُ الله) اسم است مانند تيم الله
(شَيْعَة) بالفتح درختي است كه گل
آن را زنبور عسل مي خورد وشهد آن
صاف ونفيس ترين شهدها است و
بدان جامها را خوشبوي كنند
(هو شِيعُ نساء) بالكسر يعني او تابع
راي زنان وآميزش كننده با آنها
است
(شِيعَةُ الرَّجُل) بالكسر پيروان و
ياران مرد ومذكر وواحد وتثنيه وجمع
ومذكر ومونث در وي يكسان است
وگروهي از هواداران علي وفاطمه
واولاد ايشان رضي الله تعالى عنهم
وهو اسم لهم خاصاً اشياع وشيع كعنب
جمع
(محمد بن منصور شيعي)
بالكسر از گروه منصور است ومحدث
(شَاع) اكميز شتر تيز شده بگشني

يا پريشان و پراكنده كميز شتر ماده
گشن يافته * (وسهم شاع) نصيب
غير مقسوم
(شَاعَة) زن بدان جهت كه تابع
شوي خود است وخبرهاي پريشان
(سهم شائع) بهره بخش ناكرده
(شِيَاع) بالكسر هيزم ريزه كه بدان
آتش افروزند وبفتح وناي شبان
يا بانگ آن وخوانندگان را خوانندگاه [؟]
رمه بهم مانده را
(شُيُوع) كصبور فروزينه آتش
(شَيْعَان) بالفتح موضعي است بيمن
(شَيِّع) ككيس تابع وپيرو شيعاء
جمع يقال هم شيعاء فيه اي كل
واحد شيع لصاحبه
(شَيِّعَة) كضيعة [؟] مشترك يقال
الدار شيعة بينهم اي مشاعة
(مِشْيَع) بالكسر كمكيل كينه ور پر از
ناكسي وبخل
(مِشْيَعَة) كمكنسة كدوي [؟]
ميان تهي كه زنان درو پنبه نهند
(رجل مِشْيَاع) بالكسر مرد فاش
كننده كه راز را ضبط نتواند نمود
(اِشَاعَة مَشْيَع) بفتح ميم آرند بر
(ض) شاع شيعاً وشيوعاً ومشاعة

م وشَيْعوعةً وشَيَعَاناً) محركةً آشكار
وفاش شد خبر * وشُعْتُ بِالشَّيْءِ)
فاش وآشكار اكردم آن چيز را * وشَاعَ
الاناءَ) پر كرد آوند را * وشَاعَكُمُ
السَّلَامُ كما تقول عليكم السّلام يعنى
مصاحب ورفيق باد شما را ملامت
* يا ماند يا تابع وپی رو يالازم غير
مفارق يا پر كند شمارا ملامت * و
شَاعَكُمُ اللهُ بِالسَّلَامِ) تابع وپيار
شما كرداند خداى ملامت را ومنه
انما يقول الرجل اذا فارق اصحابه
(سَهْمٌ مُشَاعٌ) بالضم بهرهٔ بخش
نا كرده
(اَشَاعَ بِالْاِبِلِ) بانگ كرد شتران را
وجمع نمود تا بر كردند * ونيز اِشَاعَة
فاش وآشكارا كردن خبر وجز آن يقال
اشعته واشعت به اى افعنه واظهرته
* وتابع ويار كردانيدن چيزى را يقال
اَشَاعَكُمُ اللهُ السّلام وبالسّلام يعنى
ملامت را پی رو ويار شما كرده اند *
وپريشان وبار بار انداختن شتر ماده
بول را يقال اَشَاعت النّاقة ببولها
اذا رمته متفرقاً
(مُشَيَّع) كمعظم دلير كانه شيّع بغيره
او يقوّ قلبه * ومرد شتاب كار

ى الاُضحية نهى النبي صلّى
الله عليه وسلم عن المُشَيّعة
هى بالكسرة يعنى كوسپند ى كه
از باعث لاغري تا بكوسپندان
نرسد وهموارهٔ خود را تابع وپی رو
سازد * وبالفتح يعنى كوسپند كه
بسبب ضعف ولاغري محتاج آن بود
كه كسى تابع وپي روآن باشد تا از
پس براند وبدون آن رفتن نتواند
(شَيَّعَ بِالْاِبِلِ تَشْيِيعاً) بر كردانيد
شتران را * وشَيَّعَ فُلَاناً) بر آمد با او
تا وداع كند از راو بود مانند اوراد ر
منزل وكميل كرد * وشَيَّعَ رَمَضَانَ)
روزه داشتن بعد رمضان شش روز
* وشَيَّعَهُ بِالنَّارِ) سوخت آن را
بآتش * وشَيَّعَ النَّارَ) افروخت آتش
را بهيزم * وشَيَّعَ فُلَاناً) شجاع و
دلير كردانيد او را * ونيز تابع وپی رو
كرد * وشَيَّعَ الرَّاعِي) دميد
شبان نى را
(مُشَايِع) لاحق وپس آينده
(شِيَاع ومُشَايَعَة) باكسى دوستي
كردن وخواندن شبان رمه پس مانده
را وآواز كردن او وبعدي بالباء ود ر
پی رفتن در كاري وكميل كردن و

در پی رسيدن كسى را
(تَشَيُّع) دعواي شيعيت كردن وخود
را شيعي نمودن
(مُتَشَايِع) شريك بقال هما متشاعيان
في دار ومتشاعان اى شريكان فيها
(تَشَايُع) همد يكر شريك شدن و
خود را شيعي نمودن

ش ى ف

(شِيف) بالكسر خارى كه در دنباله
شاخ خرما باشد

ش ى ق

(شِيق) بالكسر سر كوه وسخت ترين
جايها در ان يا ناحيه هموار دشوار
گذار وكوهى است وسر نره ونوعي
از ماهي وجانب وطرف چيزى وموى
دم اسب شيقة يكي * ومرغي است
آبي خورد سپيد رنگ وشكاف تنگ
در كوه يا در سر كوه يا در ميان دو مثله
بزرك وكوه دراز وموضعي است *
وذو الشِّيق) موضعي است ديكر
(شِيقَة) مرغي است آبي يا را حله
شيق است
(شِيقَان) بالكسر دركوه اند
يا موضعي است نزديك مدينه
(شِيَاق) بالكسر ريسمان طناب والخلاء

من ضرب

ش ى م

(شِيَم) بالكسر ماهی است
(شِيمَة) بالكسر خوی و يهمز و
خانه بر كنده از زمين شِيَم كعنب
جمع
(شُوم) بالضم سياهان يقال بنات
المخاض شومها وحضارها اي سودها
وبيضها ورواه ابو عمرو شيمها اي
بالكسر
(شَام) لقب هشام پدر احمد *
وابن شام) محدث است ونامش
ابراهيم بن محمد بن احمد بن هشام
* و بلاد الشام) مذكور است
در ش ء م
(شَامَة) خال شام جمع شامات
مثله * و نشان مخالف رنك بدن
ونشان سياه در بدن ودر زمين شام
جمع * وشتر ماده سياه ومنه قولهم
ماله شامة ولا زهراء اي ناقة سوداء
ولا بيضاء * ونكتة ماه * وابن
الشامة) يحيى ثقفي محدث است
* وذو الشامة) لقب خالد بن
جعفر بدان جهت كه در مقدم سر
خرد خالی داشت ولقب محمد بن

هم ربن وليد بن عقبة * وليز شامة)
كوهی است بمكه * قال تصحيف من
المتقدمين والصواب بالباء وبالميم
رفع في كتب الحديث جميعها
انتهى * قلت وفي النهاية وفي شعر
بلال * وهل يبدون لي شامة و
طفيل * هما جبلان مشرفان على
مجنة وقيل عينان عندها وقيل
انه شابة بباء وهو جبل حجازي
(محمد بن محمد شاماتي و محمد بن
اسمعيل شاماتي) محدثان اند
(شَيَم) محركة هر زمين كه آن را
پيش از ين نكنده باشند وبر سختی
وصلابت خود باقی بود
(اَشْيَم) كاحمر با خال شِيم بالكسر
جمع * وبنو اَشْيَم قبيلة است * و
صلة بن اَشْيَم تابعي
(شَيْمَاء) بالفتح والمد دختر حليمه
سعديه خواهر رضاعی نبي صلى الله
عليه وسلم
(شَيَام) بالفتح زمين نرم
(شِيَام) بالكسر خاك ويفتح ومنوش
شِيَم كميل جمع
(اَشْيَمَان) بالفتح دو موضع اند
(شُيَيْم) كزبير و بكسر ابو هاشم

صحابی است يا آن چنون رتا است *
وشُيَيْم ابو مريم بكري تابعی است
* وعروة بن شُيَيْم از قاتلان عثمان
(مَشِيم) كمبيع با خال
(مَشِيمَة) بفتح ميم آنون وآن
پوستی است كه بچه درو ی باشد
در رحم مَشِيم ومَشَايِم جمع
(مَشُوم) بالنقص با خال مَشْيُوم
با لتمام مثله
(ض) شَامَ سيفه شَيْمًا) بالفتح
در نيام كرد شمشير را وبر كشيد آن را
از لغات اضداد است * وشَامَ
البَرْق) نگريست برق را
با مثل باران كه كجا بارد
كجا رود * وشَامَ ابا عُمَيْر)
يعني وصيل نره در برون در شيزكي
مراد خود را * وشَامَ فُلَانًا) غبار
آلود ساخت مرد وپای اورا خاك *
وشَامَ فُلَانٌ) ظاهر شد بر پوست او
خط سياه * وشام شيما وشيوما)
استوار وراست كرد حمله را در جنك
* وشام في الشيء) در آمد درين
چيز * وشام الفرس وفي
الفرس) هاق خود را باسپ زد
* وشام الشيء) پنهان كرد آين

چیز دادن
(اشامة) درآمدن در چیزی
(شَيَّمَ مابينهما تشييماً) اندازه
کود آن را * وشَيَّمَ يده في رأسه
او ثوبه) دست خود را درسر یا
جامهٔ او زده گشت او را * ونیز
تَشْيِيم) درآمدن در چیزی
(اشْتِيام) درچیزی درآمدن
(تَشَيَّمَ اباه) مانند پدر شدن در
خوی وطبیعت ودر شکل وروش *
وتَشَيَّمَهُ الشَّيْبُ) درآمد او را
پیری * ونیز تَشَيُّم) درچیزی
درآمدن
(انْشِيام) درآمدن درچیزی و
منظور نظر شدن يقال انشام الشيء اذا
صار منظوراً اليه

ش ي ن

(شَيْن) بالفتح عیب وزشتی
ضد زين
(شِين) حرفی از حروف معجمه
هجاء مهموسه ولها حظّ من التلغيم
والتفشية ومخرجها الشجر وهو
مفرج الفم * ورشاد بن شين)
محدثست * وادريس بن هشام
شيني شاعر اندلسی است

(شانة) دهی است بمصر
(مشاين) عيبها جمع مشان است
(ض شانه شيناً) عیب کرد او را
ضد زانه
(شَيَّن شيناً حسنة) نوشت
شین نیکو

ش ي ه

(اشيه) عیب کوی تر
(شيوه) کصبور بسیار عیب کوی
مردم يقال هو شيوه من اشيه الناس
(ض شاهه شيهاً) عیب کرد او را

ش ي ي

(شيا) بالقصر دهی است ببخارا
از آن ده است ابو نعيم بن عبد الصمد
بن علي شيائي كذا جاء والقياس
شيوي

الكتاب الرابع عشر في الصاد
باب الصاد فصل الهمزة

ص ء ص ء

(صِئْصِئ) کزبرج اصل هرچیزی
* صِئْصِيٌّ كقنديل مثله
(صِئْصاء) خرما که دانه وی سخت
نشود صِئْصاءة یکی
(صأصأة) نگریستن خواستن سگ
بچه پیش از چشم کشادن يقال صأصأ
الجرو اذا حرك عينيه قبل التفتيح
او كاد يفتحهما وفي الحديث فقحنا
وصأصأتم اي ابصرنا امرنا ولم تبصروه
* وترسیدن وخوار کردیدن و رام
شدن و بانگ برزدن و کشفی
ناپذیرفتن خرما بن دانه سخت
ناکردن آن وبد دل شدن مرد
(تَصَأصَأَ من فلان) ترسید از وی
ورام از کردید

ص ء ب

(صُؤْبة) بالضم انبار کندم و
ذخیرهٔ آن
(نُبَيه بن صُؤاب) کغراب
تابعی است
(صُؤابة) کغرابة بیضهٔ سپش و
کیک صؤاب بحذف تا رصِئْبان
بالكسر جمع
(مِصْأب) کمنبر نیک سیراب وپر
(س صَئِبَ من الشراب)
سیراب و پر کردید از آب وجز آن
* وصَئِبَ رأسه) رشکناک کردید سراو
(أصأب رأسه) بمعني صَئِبَ رأسه
است

ص ء ل

(صِئْبِل) كزبرج نزضم الباء بلا

ص ء ر

(صَأْوَر) كجعفر موضعي است

(صُؤَار) كغراب موضعي است

جهل ينه

ص ء ك

(صَأْكة) بالفتح بوى چوب تر

(رجلٌ صَئِكٌ) ككتف مرد سخت

ودرشت وتوانا

(س) صَئِكَ الدَّمُ صَأْكًا)

بالتحريك بسته شد خون * ونيز

صَأَك) بد بوى خوى ردن از مردم

يقال صَئِكَ اذا عرق فهاجت

منه ريح منتنة * وصَئِكَ به)

[illegible] بآن

(استص[illegible]كة) سختي نمودن در

كارى يقال ظلّ يصأكني اى يشادّني

ص ء ل

(صَأَلة) حمله كردن ود وبدن شتر

وجز آن بر مردم والفعل من كرم

يقال صَؤُلَ البعير اذا وثب الناس

او صار يقتل الناس ويعدو عليهم *

جمل صَئِلٌ ككتف وصَؤُول كعضد

نعتست از آن

(صَئِيلُ الفَرَسِ) آواز اسپ

ص ء م

(صائم) كصاحب تشنه

(س) صَئِمَ) بسيار آب خورد

(ف) صَأَمَ الجيشَ عليهم) راه

نمود لشكر را بر ايشان

ص ء ى

(صاءة) بالفتح آبى كه از بچه

دان بعد ولادت بر آيد

(صَئِىّ) كغنى ويثلث آواز چوزه

وما نند آن مثل خوك وموش

وكوبه وبيل وكلاكموش وسگ وقت

درد يا عام است

(ف ض) صَأَى صَئِيًّا) آواز كرد

*ومنه المثل جاء بما صَأَى وصَمَتَ

اى بالمال الناطق والصامت * و

يقال ايضا جاء بما صاء وصمت وهو

مقلوب منه * وفى المثل تلدغ العقرب

وتصئى در حق شخصى گويند كه

اذيت دهد وبانگ كند

(اصأيته) بانگ آوردم اورا

(تصأى الفرخ) بانگ كرد وآواز

نمود چوزه

باب الصاد فصل الباء

ص ب ء

(صابئ) از كيشي بكيشي شونده

صابؤن جمع صُبّاء ككفار المتلله

بجعل الهمز معتلا * وقيل هم يزعمون

انهم على دين نوح عليه السلام * و

قيل هم جنس من اهل الكتاب

قبلتهم من مهب الشمال عند

منتصف النهار

(ف ك) صَبَأَ صَبْأً بالفتح وصُبُوءًا

وصُبُوءَةً) بضمتين از كيشي بكيشي

شد * وصَبَأَ عليهم العدوّ) راه

نمود بر ايشان دشمن را * وصَبَأَ

عليهم) نمودار شد بر ايشان * ويقال

قدّم طعامه فما صَبَأَ يعنى پيش

كرد قدح طعام او پس انگشت ننهاد

در آن * ونيز صَبْء وصُبُوء) بر آمدن

دندان كودك ونشتر شتر كره ودر

آمدن سم شكافته وطلوع كردن ثريا

(اَصْبَأَ النجمُ) بر آمد ثريا * وقدّم

طعامه فما اَصْبَأَ) يعنى انگشت ننهاد

در آن * واَصْبَأَهم) ناگاه هجوم

آورد بر ايشان

ص ب ب

(صَبّ) بالفتح آنچه ريخته شود از

طعام وجز آن * وماء صَبّ) آب

ريزان * ورجلٌ صَبٌّ) مرد عاشق

صَبّة مؤنث

(صُبّة) بالضم آنچه ریخته شود از
چیز آن و مرحه بر اطعام نصف
از خوان و مانند آن و گله اسپان و
شتران و رمه گوسپندان یا ما بین
ده تا چهل یا گله شتران کم از صد و
گروه مردم و پارهٔ از شب یقال مَضَت
صُبّةٌ مِنَ اللَّیْل ای طائفةٌ منه و اندک
از هر چیزی و باقی آب در خنور و باقی
شیر
(صَبَب) محرکة زمین نشیب و
بمعنی اسم است مصدر را و ریزش
خوی و راه در نشیب و رنگ ریزان
اَصْباب جمع
(صَبُوب) کصبور ریخته از آب و
مانند آن
(صَبابَة) بالفتح عشق و شوق یا نرمی
دل و رقت شوق و گرمی و سوزش عشق
و تنگدلی از عشق
(صُبابَة) بالضم باقی آب و شیر در
خنور * و مقیس بن صُبابَة محدث
است
(صَبِیب) کامیر آب عصفر و رخ
و ... شمی است که بر زمین افتد
و بسته گردد و خوی و خون و آب برگ
حنا و درختی است که بدان رخت
شود مانند و سمه و آب برگ کنجد
و چیزی است مانند وسمه و آب بقم
و رنگی است سرخ و آب ریخته و
شهد چیل و طرف تیغ و موضعی است
یا آن صُبَیب است کزبیر و جوی
است
(صُبَیْب) کزبیر نام اسپی و موضعی
است یا آن صَبِیب است کامیر
(صَبّاب) بتشدید جامی است
مر بنی کلاب را
(صَبْصَب) بالفتح سطبر سخت
(صَبْصاب) بالفتح سطبر و درشت
سخت و بقیه چیزی یا رفته و محو
شده از چیزی و مرد شجاع و توانا و
چالاک * و خِمْس صَبْصابٌ)
خمس با کوشش * و خمس نوعی از
نوبت آب باشد و کذا شت
(صَباصِب) سطبر و درشت سخت
(مَصْبُوب) ریخته
(ن) صَبَّ الماءَ و نحوه صَبًّا) بالفتح
ریخت آب و جزآن را * و صَبَّ هو)
ریخته شد آن لازم متعدی * و صَبَّ
فی الوادی) فرود آمد در وادی
* و صُبَّ مالُهُ) مجهولا رفت و باطل
و ناپدید گردید
(س) صَبَّ صَبابةً) محرکة عاشق
شد و شیفته گردید
(صَبْصَبَة) پریشان و نابود گردانیدن
آن را * و صَبْصَبَ الرَّجُلُ)
پریشان کرد مرد لشکر را * وکذا
صَبْصَبَ مالاً
(اِصْباب) در نشیب در آمدن
یقال اَصَبَّ اذا اخذ فی الصبب
(تَصَبُّب) ریخته شدن و فرود آمدن
آب از بالا به نشیب
(تَصابُب) باقی آب خوردن یقال
تَصابَبْتُ الماءَ ای شربت صُبابَتَه
(اِنْصِباب) ریخته شدن
(اِصْطِباب) ریخته شدن
(تَصَبْصَبَ الشَّیءُ) پریشان و نیست
گردید * و تَصَبْصَبَ اللیل)
رفت اکثر شب * و نیز تَصَبْصُب
شدت دلیری و خلاف و نزاع و
شدت گرمی

ص ب ث

(صَبْث) بالفتح پاره در ختن
پیراهن را و رفو کردن آن را الفعل
من نصر
(عبد الرحمن بن صُباث)
کغراب محدث است

ص ب ج

(صَوْبَج) و بضم آلهٔ است که بدان نان سازند معرب است

ص ب ح

(صُبْح) بالضم سپیده دم یا اول روز اَصْبَاح جمع * نام آبی است مقابل نملی * (وامُّ صُبْح) مکه شرفها الله تعالی * و اَتَیْتُهُ لِصُبْحِ خامسة و بکسر کما یقال لمسی خامسة یعنی آمدم او را وقت صباح پنجروز (صُبْحَة) بالضم خواب پگاه و بفتح و منه الصُّبْحَة تمنع الرزق * و غرچه بدان پگاه تعلل و مشغولی کنند و سیاهی مائل بسرخی یا سپیدی مائل بسیاهی یا سرخی مائل بسپیدی یا بزردی و بالفتح معرفة قلعه است بدیاربکر (صَبَح) محرکة نورموی شدن صُبْحَة بالضم مثله والفعل من سمع * و درخش آهن (اَصْبَح) مرد نورموی و شیر بیشه بدان جهت که نورمواست * (وشَعْرٌ اَصْبَحُ) موی سپید مائل بسرخی * (وذو اَصْبَح) لقب ملکی است از ملوک یمن از نژاد امام مالک بن انس و نامش حارث بن عوف بن مالک بن زید * (اَصْبَحِی) منسوب بذی اصبح و تازیانه نسبة الی ذی اصبح الملک کنون. (صَبْحَاء) زن نورموی مونث اصبح و نام اسپی (الحقُّ لِلصَّابِح) کصاحب حق پیدا او آشکار (صَبَاح) بالفتح بامداد * (ویومُ الصَّبَاح) روز غارت * (ولقیتُهُ صَبَاحَ ذا صَبَاحٍ) دیدم او را بامداد و لا یستعمل الا ظرفا غیر متمکن * (و صَبَاح بن هُذَیْل) برادر امام زفر فقیه است * (و صَبَاح بن خاقان) کریمی بود (صَبَاحَة) بالفتح خوبی و الفعل من کرم. (صُبَاح) بالضم و الفتح شعله قندیل * (و بنو صَبَاح) بطنی است * (وذو صَبَاح) موضعی است و لقب بادشاهی از حمیر و بالضم آبی است محاذی نملی * (و صُبَاحُ بن طُرَیْف) جاهلی است * (و رجل صُبَاحٌ) مرد صاحب خوبی و جمال (دَمٌ صُبَاحِیٌّ) بالضم خون بسیار سرخ. (صُبَاحِیَّة) بالضم سنانهای پهن. (صَبُوح) کصبور بامدادی از شیر و شراب و مانند آن خلاف غبوق * و ماده شتر که در بامداد دوشیده شود * (و اَتَیْتُهُ صَبُوحَ ذا صَبُوح) یعنی آمدم او را پگاه و هو ظرف غیر متمکن (صَبُوحَة) ناقه که آن را پگاه دوشند (اَتَیْتُهُ اُصْبُوحَةَ کُلِّ یَوم) بالضم آمدم او را صباح هر روز (رجل صَبِیح) کامیر مرد صاحب جمال (صَبِیحَة) کسفینة بامداد (صَبْحَان) کسکران صاحب خوبی و جمال و مرد صبوحی کننده صَبْحی مونث و فی المثل انه لاکذب من الاخیذ الصبحان (رجل صَبَحَان) محرکة دو شراب بامدادی شتابی کنند * (محمد بن صَبَّاح) کشداد و حسن بن صبّاح و حسن بن صبّاح بن محمد و پسرش عبدالله محدثانند (رجل صُبَّاح) کرمان مرد خوب

وما صبح جمال
(مِصْبَح) کمنبر کاسۀ بزرگ
(مِصْبَاح) بالکسر چراغ و ناقۀ
که تا آفتاب بلند تر نشود بر نخیزد
از خوابگاه یعنی دیر برخیزد * قال الاصمعي
وهذا مما یستحب من الابل وهنا ان
پهنا رکاسۀ بزرگ که صبوح کنند
با آن
(ف) صَبَحَه) آمد او را در بامداد
(صَبَّحه) کرم بامداد و را بامداد
کردن و جای بامداد و وقت
بامدادی
(اِصْبَاح) بالکسر بامداد روز آمدن
در بامداد و بجائی شدن در آن و
بامداد کردن یقال اَصبح الرجل * و
نیز اَصبح) بمعنی صار * و خبردار
شدن و انجام کار نگریستن یقال
اَصبِح ای انتبه و ابصر رشدك
(مُصَبِّح) که جلد نام اسپی
(صَبَّحه تَصْبِيحًا) گفت او را
صبّحك الله و آمد او را در بامداد
و نوشانید او را صبوح که شراب
بامدادی است * وصَبَّحتُ القومَ
(المَاءَ) سیر کنانیدم قوم را تا اینکه
صبح کردند بر آب * و نیز تَصبیح

طعام چاشت اسم است بر تفعیل و
در دعا گویند صبّحك الله بخیر
یعنی صبح با خیر داراد و لکن اسماك
الله بخیر
(تَصَبُّح) پگاه خفتن در آن وقت
بچیزی تعلل کردن و خوردن
(مُصْطَبِح) صبوحی کنند و چراغ
افروزنده
(اِصْطِبَاح) صبوحی کردن و چراغ
افروختن
(اِستِصْبَاح) چراغ خواستن و
چراغ افروختن
(اِصْبِيحَاح) بورموی شدن و آن
سرخ نیم سیر است

ص ب خ

(صَبخة) محرکة و مسکنة زمین
شوره صِبَاخ جمع
(صَبِيخة القطن) پنبه پهنا کرده
شده جهت ریسیدن

ص ب ر

(صَبْر) بالفتح شکیبائی نقیض
جزع * و یمین الصبر قسمی
که بران کسی را باز دارند و حبس
کنند تا قسم خورد یا قسم لازم که
حالف را بر آن جبر نمایند * و شهر
الصبر) ماه رمضان
(صَبْرة) بالفتح هرچه پر هم نشسته
باشد از سرگین و بول و بعره و حوض
* و صَبْرة الشتاء) در میان زمستان
* و نیز صَبْرة) بلالام شهری است
بمغرب و نام مردی
(صِبْر) بالکسر و الضم کرانه و
مطبری هر چیزی و طرف آن و
ابر سپید اَصْبَار جمع * و طرف آب
جامه و تمامۀ هر چیزی یقال ملأ
الکاس الی اَصْبَارها ای رأسها و اطرافها
* و اخذه باَصْبَارها ای بجمیعه *
الاصمعي اذا لقی الرجل الشدّة یقال
لقیها باصبارها یعنی سختی دید با
بلیهای آن * و بالضم بطنی است
از غسان * و نیز صُبْر بالضم و
بضمتین زمین سنگریزه ناك
(صُبْرَة) بالضم انبار گندم کیل و وزن
نا کرده و طعام بیخته و سنگریزهای
درشت فرا هم آمده صِبَار بالکسر
جمع * و سختی سرمای زمستان
و یفتح
(صَبِر) ککتف و لا یسکن الا فی
ضرورة شعر عصارۀ درختی تلخ
است و بهندی ایلوا گویی اسمه

معروف بر تعز
(صَبِرَة) بکسر با نام مردی
(صَبْرَ) صبر که برقه
(المقیط بن عامر بن صَبِرَة) بالکسر صحابی است
(صَبُور) بالفتح شکیبا و حلیمی که عاصیان را بعذاب مواخذه نکند بلکه به بخشد یا در گرفت آن عاصیان بی تعجیل فرماید * و نام پسر نافع بن جبلة
(رَجُلٌ صَبُورَةٌ) بالفتح مرد باز داشته شده بر قتل
(صِبَار) ککتاب سر بند شیشه و مانند آن و بارد رختی است ترش
(صَبَارَة) سنگ ریزها و یک لخت و پاره از آهن یا از سنگ * و به تشدید را سختی روزهای زمستان و تخفیف
(صُبَار) کغراب تمر هندی و جنون مود اوی
(صَابِر) کصاحب مرد شکیبا و نام مردی * و معرفه کوچه است ببصره با زداشتن و کسی را جهت کشتن * و منه الحدیث یشفی رجل امسک رجلا فقتله آخر اقتلوا القاتل واصبروا الصابر ای احبسوا الذی حبسه للموت حتی یموت

(صَبِیر) کامیر شکیبا و پهلو رفتا رو کفیل و مقتدا و معتمد قوم در امور ایشان * و کوه * صُبَرَاء کامراء جمع * و ابر سپید یا ابر سطبر بالای ابر پاره یا ابر تو بر تو یا پاره از ابر سپید بر یک جا ثابت و ایستاده یا ابر پاره های سپید متفرق و پریشان صُبُر ککتب جمع * و نان تنک پهنا و ما نند آن که بر ان دیگر از ماکولات نهند و هر چه که بر آن طعام عروسی بر آرند و خوان
(صَبِیرَة) کسفینة نان تنک و جز آن که بر ان طعام بر آرند و خوان
(ابو صُبَیْرَة) کجهینة مرغی است مرغ شکم سیاه پشت و سر زرد
(اَصْبِرَةٌ عَلَی الْجَمْعِ) گوسپندان و شتران که بامداد بچرا روند و شبنگاه باز آیند و بسفر نروند و اهل ندارد
(ام صَبَّار) کشداد زمین سنگناک سوخته و بلا و جنگ سخت
(صَبَّارَة) بالجبانة زمین درشت بلند
(صُبَّار) کرمان تمر هندی
(ام صَبُور) کتنور زمین سهک ناک

سوخته و بلا و جنگ سخت * و صعب * یقال وقع فلان فی ام صبور ای فی امر شدید
(مَصْبُور) آنکه او را جهت کشتن باز داشته باشند
(مَصْبُورَة) سوگند وزن باز داشته جهت کشتن
(ص) صَبَرَهُ عَنْهُ صَبْرًا باز داشت او را از آن * وصَبَرَهُ عَلَی الْقَتْلِ باز داشت کرد او را بر قتل * وَلَا صَبَرَهُ عَلَی الْیَمِیْنِ ویقال قتل فلان صبرا و حلف صبرا اذا حبس علی القتل حتی قتل او علی الیمین حتی یحلف * وصَبَرَ الرَّجُلَ لازم شد او را * وصَبَرَ عَلَیْهِ شکیبائی نمود بر ان و ثبات ورزید و ورزید
(ن) صَبَرَ بِهِ صَبْرًا وصَبَارَةً بالفتح کفیل و پهلو رفتار شد او را و یقال اصبرنی کانصرنی یعنی بدهم ایفی بوعده و کفیل * وصَبَرَهُ فُلَانًا پذیرنده داد او را فلان را * وصَبَرَ طَعَامَهُ انبار کرد کند م خود را
(اَصْبَرَهُ اِصْبَارًا) شکیبائی فرمود او را و صابر کردانید * واَصْبَرَ فُلَانًا

بازداشت او را * (وَاَصْبَر) خورد
میبیرة را ... دعربلاد نشسته ترش بو ...
... کرده مرغیشه را * (وَاَصْبَرَ
اللَّبَن) سخت ترش کرد یعنی شیر *
(وَاَصْبَرَهم عَلَی النّار) وجه چیز دلیر
گردانید ... است اینها را بر آتش
وجه چیز دلیر گردانیده است از اینها
عمل اهل نار
(اَصْبَرَة تَصْبیرًا) شکیبائی فرمود
و ... است از وی شکیبائی را
(صِبار) مصدر یکر شکیبائی کردن
مُصَابَرة مثله
(تَصَبُّر) شکیبائی کردن خود را
و ... باز داشتن
(اِصْطِبار) شکیبائی نمودن در پی
رفتن و در پی قصاص شدن و خود را
... باز داشتن
(اِصْبِرار) شکیبائی کردن
(اِسْتِصْبار) سطبر شدن

ص ب ط

(رَبْط) بالفتح آله است در ... از
آلات شاورزان

ص ب ع

(اِصْبَع) انگشت و در ان نه لغت
... بتثلیث همزه و با هر حرکت
همزه تثلیث با * و دهم آن اُصْبُوع
بالضم و کل ذلک من کراع ریذ کر
اَصَابِع و اَصَابِیع جمع * و نیز اِصْبَع
کل رهم کوهی است بنجد * (ذُو
الاِصْبَع) لقب حُرْثان بن مُحَرِّث
عَدَوانی حکیم شاعر خطیب مصر
بدان جهت که گزیده مارا انگشت نر
او را پس برید آن را پس ملقب
بدین لقب شد * و لقب حَیَّان بن
عبد الله ثعلبی شاعر و لقب شاعری
دیگر از مدّاحان ولید بن یزید * و
گویند مرشبان (لِفُلانٍ عَلیٰ ماشِیَتِه اِصْبَع)
یعنی اثر نیکو است و کذا فی هذا
الامر اِصْبَع ای اثر حسن * (اِصْبَع
خَفّان) بیانی است ... مالی ر
در رک نزد یک کوفه * (ذات
الاِصْبَع) لقب رضیمة * و گویند
(هو مُغِلُّ الاِصْبَع) یعنی خاین
است * (وابن ابی الاِصْبَع)
متاخر است کتب منه الحافظ
الدمیاطی
(ذو الاَصَابِع) تمیمی یا خزاعی
یا جهنی صحابی است * (وَاَصَابِع
الفَتَیات) فرنگ مشک * (وَاَصَابِع
هُرْمُس) گل سورنجان * (وَاَصَابِع
العَذَارَی) نوعی از انگور دراز مانند
بلوط شبیه به بنان هن * (وَاَصَابِع صُفْر)
گیاهی است بر شکل کف دست جنون
و صرع را نفع دهد * (وَاَصَابِع فِرْعَوْن)
چیزی است هنها به بر رود رازی
انگشتی از دریای حجاز آید برای
التیام جراحات علی الفور مجرب است
* (وَاَصَابِع زَیْنَب) نوعی از حلوا *
(ذات الاَصَابِع) موضعی است
(مُصْبُوع) متکبر
(صَبَعَ بِهِ و عَلَیه صَبْعًا) بالفتح
اشارت کرد بسوی او با انگشت با مانت
یا عام است * (وصَبَعَ فلانًا علی
فلانٍ) دلالت کرد فلان را بر فلان
با انگشت * (وصَبَعَ فلانًا بعینه)
اشارت کرد بسوی آن * (و...
الاِناء) نا یزه ساخت انگشت را
بر خنور بوقت ریختن آنچه در وی
باشد بخنور دیگر * (وصَبَعَ الدَّجاجَة)
در آورد انگشت را در ماکیان تا بداند
که بیضه میدهد یا نه * و نیز (صَبَع)
تکبر (مَصْبَع) بالفتح مثله

ص ب غ

(صِبْغ) بالکسر رنگ صِبَغ کعنب
مثله اَصْبَاغ جمع * و نان خورش

ومنه قوله تعالى و صِبغ للآكلين
صِباغ جمع * و يقال ما اخذه
بِصِبغ ثمنه) يعني نگرفت آن را
بروفق قيمت آن بلكه گران خريد
* وانها لحديثة الصِبغ) يعني
اول زن است كه بزني در آمده و
ازدواج يافته باشد
(احمد بن اسحق صِبغي)
از فقها است
(صِبغة) بالكسر رنگ و دين و ملت
* و صِبغة الله) فطرت خداي
مر مخلوقات را و دين او تعالى يا آن
كه امر كرد بآن محمد صلى الله عليه
وسلم را و آن ختانت است
(صُبغة) بالضم غورۀ خرما به پختن
در آمده از دنباله رنگ گرفته
(ناقة صابغ) ناقه كه پستان آن
پرشير و نيكو شده و نيكو رنگ باشد
(اَصبغ) بالفتح سيل بزرگ كسى
كه در وقت زدنش در جامه ريده
باشد و وادي است ببحرين و نكل
ولاى تنگ سياه و مرغ سپيد دم
واسپ سپيد پيشانى يا سپيد اطراف
گوش يا سپيد دش يا دم * واَصبغ
بن غياث) گويند كه صحابي
است * واَصبغ بن نُباتة) تابعي
و اَصبغ ابن الفرج مصري
داناترين مردم است بقول و راى
امام مالك * واَصبغ بن زيد)
محدث است و مولاى عمرو بن
حريث
(صَبغاء) گوسپند سپيد دنبه يا
سپيد طرف دنب وگياهي است
ضعيف مانند ثمام ريكستاني سپيد
بار دسته وشاخي از گياه بران جهت
كه فوقاني آن كه در آفتاب است سبز
و تحتاني آن كه زير سايه سپيد
(صِباغ) ككتاب رنگ
(صَبيغ) كامير پسر عسل است كه
ميرد مان را بامور مشكلۀ قرآن و
سؤالات مشتبه در دشواري و شدت
مى افكند لهذا امير عمر رضي الله عنه
او را بتازيانه ادب داده از مدينه
بسوى بصره نفي فرمود
(صُبيغ) كزبير آبى است مرينى
منقذ را
(صُبيغاء) كحميراء موضعى است
نزديك طلح
(صَبّاغ) كشداد رنگ ساز و دروغ
گوى كه سخن را رنگ ميدهد و
دروغگو (؟) نيما زعموني الحديث لِم
اكذب الناس الصباغون فيما
بحثه ملهما * و ابن الصبّاغ) ابو نصر
عبد السيد بن محمد فقيه است
(ف ض ن) صَبغه بها صَبغا)
بالفتح وكعنب رنگ كرد جامه را
بآن * و صَبغ يده بالماء وغيره)
غوطه داد دست خود را در آب و جزآن
* و صَبغت ضرعها صبوغا) پرشير
و نيكو شد رنگ پستان آن * و
صَبغت عضلته) دراز شد گوشت
سخت آن كه ميان پى ميباشد * و
صَبغ فلانا لفلان) و كذا
صَبغ فلانا في عين فلان)
اشاره كرد بسوى او كه بتحقيق آن
موضع است براى چيزى كه قصد
كردي بآن * و صَبغ فلانا بعينه)
اشاره نمود بسوى آن يا آن بعين
مهمله است
(مُصبِغ) كمحسن خرمابن كه
غورۀ آن به پختن در آمده باشد
(اَصبغ النعمة اصباغا) تمام
كرد و كامل كرد انيد آن را * و
اَصبغت النخلة) غورۀ آن
به پختن در آمد * و اَصبغت

الناقة) یکند بچه موی برآورده را * واصبغ یده فی لحم خنزیر ودمه) یعنی خورد آن را واین حجت است مرشافعی را بر حرمت نرد و آن بد تر از شطرنج است
(ثیاب مصبغة) کمعظمة جامهای رنگین
(صبغت الناقة تصبیغا) اند اخت بچه موی برآورده را * وصبغت المحلة) غوره آن بپختن درآمد وارد نباله رنگ درآوردن گرفت * وصبغ الثوب) رنگ کرد جامه را شد للمبالغة
(اصطباغ) نان خورش ساختن
(تصبغ) در دین وملت درآمدن
(استصباغ) رنگ خواستن

ص ب ن

(صبناء) بالفتح دست مقامر وقتیکه مائل کرداند آن را تا حریف خود را فریب دهد وغلط کناد یاری
(صابون) صابون است حار یابس مفرح للسبل * منضج ماءین جال ملین * وصابون الشباب) شهره ابو مالک است * ونیز صابون یا صابونی دهی است بمصر و همچنین ابن الصابونی ادیبی است که در اخبار عرب ید طولی داشت
(صبنی) امصارة منای مکی است
(صبیون) بالفتح موضعی است
(ضع) صبن الهدیة عنا صبنا) بالفتح باز داشت از ما هدیه را و کذا صبن البر والمعروف * وصبن المقامر الکعبتین) مرد و کعبتین را در دست راست و برابر کرده زد قمار باز * وصبن عنه الکأس) برگردانید از وی کاسه را بسوی دیگری قال عمرو بن کلثوم
صبنت الکأس عنا ام عمرو * وکان الکأس مجراها الیمینا * ویروی صرفت
(صبین عنه صبینة) برگشته اران
(اصطبان) برگشتن
(انصبان) بمعنی اصطبان است.

ص ب ه ن

(اصبهبذان) بالفتح شهریست ببلاد دیلم
(اصبهبذیة) نوعی از درمهای عراق و ملرسه ایست ببغداد میان دو کوچه

ص ب ه ن

(اصبهان) مذکوراست در اص ص

ص ب و

(صبوة) بالفتح نادانی جوانی و کودکی و بازی و تیزجای شمشیر و جز آن که قریب بطرف است
(صبا) بالفتح باد برین که جای وزیدن آن از مطلع ثریا تا بنات نعش است و آن را قبول هم نامند خلاف دبور کرم تر است تثنیه آن صبوان و صبیان است و صبوات و اصباء جمع
(صابیة) کصاحبة باد میان صبا و شمال
(صبی) کغنی کودک یا کودک که هنوز از شیر باز نشده * صبیة مونث آن است صبایا جمع مثل مطیة و مطایا * صبیة مصغر آن است وقد جاء اصیبیة کانه تصغیر اصبیة * و نیز صبی) ناطرهین و مردم آن را استخوان زیر نرمه گوش و جای تیزی شمشیر و جز آن که میان برآمده و قریب طرف است و مهتر گرامی و رئیس قوم و پشت قدم تا بن انگشتان و طرف زنخ و

هما صِبیّان را صِبیةً واصب
وصبوة رصبیة وصبوات و
وصبیان بالکسر والضم فی الکل
جمع
(صُبَیّ بن مَعْبَد) کسمی تابعی
است وصبی بن اشعث تبع تابعی
(ام صُبَیّة) کسمیة خولة بنت قیس
جهنیة صحابیه است
(ن) صَبَا صَبْوًا) بالفتح وصُبُوًّا
بالضم وصِبًى بالکسر ویفتح
مقصورا وصَبَاءً) بالفتح ممدودا
میل کرد بسوی نادانی جوانی و
بازی وکودکی * وصَبَا الیها
صَبْوَةً وصُبُوَّةً وصُبُوًّا) میل کرد
بسوی کودکی ومشتاق آن شد * و
نیز صِبا بالکسر والقصر کودکی *
وصَبَتِ النخلةُ) میل کرد خرما
بن بسوی خرما بن نرد ور * وصبت
الرّاعِیَةُ صُبُوًّا) برکرد انید
ماشیه سر خود را وننهاد آن را در
مرعی * وصَبَتْ صَبًا وصُبُوًّا)
وزید باد صبا * وصُبِیَ القَوْمُ)
مجهولا باد صبا زده شد قوم
(س) صَبِیَ صَبًى) بالتحریک
وصَبَاءً بالفتح والمد کار کودکی
کرد وباکودکان بازی نمود * و
صَبِیَ الیها) میل کرد بسوی
کودکی
(امرأة مُصْبِیَةٌ) کمحسنة زن
بچه ناک وزن بچه دار امرأة مصب
مثله فیهما
(اَصْبَتْهُ المرأةُ اِصْبَاءً) مشتاق
کرد آن زن را بسوی کودکی وصبا
وخواند آن را بسوی آن * واَصْبَوْا)
درآمدند در باد صبا * ونیز اِصْبَاء)
دل بردن از کسی وبچه ناک شدن زن
وباد صبا آوردن روز یقال اصبئنا
اذا جاء بالصبا
(مُصَابِیَة) بکسر با وتخفیف یا بلا و
داهیه
(صَابَاهُ البَیْتَ) خواند بیت را و
راست نکرد * وصَابَا الکَلَامَ)
بر روش بایست جاری نکرد سخن
را * وصَابَا بِنَاءَهُ) کج ومائل
کرد انید بنای خود را * وصَابَا
البعیرُ مشافرهُ) برکرد انید شتر
لبها را وقت آب خوردن * وصَابَا
السَّیْفَ) در نیام کرد شمشیر را
مقلوب وکذا صابا الرمح اذا ادخله
فی غمده مقلوبا * ونیز مُصَابَاة)
کج کردن نیزه ومانند آن در بوی
زدن یقال صابا رمحه اذا هیأه
اماله للطعن
(تَصَبَّتْهُ المرأةُ) خواند آن را بسوی
صبا ومشتاق کرد * وتَصَبَّى الرَّجُلُ
المرأةَ) فریفت مرد زن را ودر فتنه
انداخت
(تَصَابَا الرَّجُلُ المرأةَ) فریب داد
آن را ومفتون ساخت * وتَصَابَى
مِنَ الشَّوْقِ) میل کرد بسوی کودکی
وبازی ولهو

باب الصاد فصل التاء

ص ت ء

(ف) صَتَأَهُ وصَتَأَ لَهُ) قصد کرد او را

ص ت ت

(صَتّ) بالفتح گروه مردم ومنه
الحدیث قاموا صَتَّین ای جماعتین
ویروی صَتِیتَین * ونیز صَتّ) راندن
بقهر یا بدست زدن وکوفتن وصت
بانگ کردن وبانگ سخت والفعل
من نصر وتهمت کردن کسی را
بدانچه با شخص یقال صَتَّهُ بِاَمْرٍ
اربعلام ای رماه به
(صِتّ) بالکسر فعل رنا دمتاوکیر
میردم

(صُتَيْعَة) بالضم ضد
(هو يَصْتَنِيهِ) محركةً ورد، بپهلوی
امد
(صَتِيت) كأمير بانگ وفرياد وغوغا
وگروه مردم
(صُتَّيْتَة) بالضم وتشديد يا جماعت
وجامه امت يعني
(مِصْتِيت) بالكسر مرد پای کارها
(صُتُوت) بالضم فرد يكانه
(صِتْيِت) بالكسر لشكر ومهتر
وگرامی ورئیس قوم
(صَاتَّه مُصَاتَّةً وصِتَاتًا) منازعت
وخصومت كرد او را يقال ما زلت
اُصَاتُّ فلانًا اى اُخَاصِمُهُ
(تَصَاتّ) همديگر جنگ كردن يقال
تَصَاتُّوا اى تَحَارَبُوا

ص ت ع

(صَتَع) محركه گردش وسختی تار
سرشتن مرغ يا ذهن ولطافت مردان
وجوان توانا وگور خر
(صُتُع) كقنفذ خوخر دمرو
شتر مرغ سخت سر يا خرد سر
(ف) صَتَعَه صَتْعًا) بر زمين زد او را
(تَصَتُّع) ورد له شدن دركاری
يا پيها آمدن يا شدن چيزی ديگر يا
تيز هنه آمدن يا آمدن ورفتن

ص ت م

(صَتْم) بالفتح وبحرك درشت سخت
يقال رجل صَتْم وجمل صَتَم وجمل
صَتَمٌ وحجر صَتْم وغير ذلك صُتْم بالضم
جمع * ومرد بالغ بنهايت هر كهولت
رسيده وكمال چيزی وتمامی آن
يقال الف صَتْم بالتسكين اوهو الاكثر
يعني هزار تام * واموال صُتْم
بالضم اى كامل * والحروف الصتم
غير مربنقل اسعد * وفی الشمس
والحروف الصتم التي ليست من
حروف الحلق
(صَتْمَة) بالفتح سخت از هنك و
ناقه ومانند آن
(ما مئة صُتَام) كغراب مرسطبر
وفربه
(صَتْيَمَة) كحفينة سيك سخت
(اُصْتُمَّة) بالضم وتشديد ميم معظم
چيزی
(الف مُصَتَّم) كمعظم هزار كامل
وتمام * وشيء مُصَتَّم) چيز محكم
* ونيز مُصَتَّم) كوچه كه منفذ ندارد
وكذلك الوادي
(تَصْتِيم) تمام كرد انيدن چيزی
واستوار كردن
(تَصَتُّم) سخت در بدن يقال تصتّم
اى صار شديدا

ص ت ن

(صُوتَنِين) كعلبط ويفتح تا ودر لا
نظيرله فی الكلام بخيل و ممسك

ص ت ه

(ف) صَتَهَه صَتْهًا) خوار گردانيدن
آن را ورام ساخت
(تَصْتِيَة) خوار وحقير نمودن كسی
را ورام كرد انيدن شد دلد بلغة

ص ت و

(صَتْو) بالفتح جهان جهان رفتن
والفعل من نصر يقال صَتَا اذا مشى
مَشْيًا فيه وثب

باب الصاد فصل الجيم

ص ج ج

(صَجّ) بالفتح آهن را برآهن كوفتن
بدان مرتبه كه آواز برآيد والفعل
من نصر يقال صَجَّ الحديد اذا ضربه
على حديد مصوتا
(صُجُج) بضمتين آواز كوفتگی
آهن برآهن

باب الصاد فصل الحاء

ص ح ب

(صَحْب بن سَعْد) بالفتح پدر قبیلهٔ است ازان قبیلها ست اشعث صُحْبِي شاعر
(بنو صُحْب) بالضم در بطن است
(حمار أَصْحَب) خرکه رنکش مائل بسرخي باشد
(صَاحِب) بکسرحا یار صَحْب بالفتح جمع وصُحْبَة صُحْبَان بالضم فیهما وصِحَاب وصِحَابة بکسرهما وصَحَابَةٌ بالفتح مثله ولم یجمع فاعل علی فعالة بالفتح الاهذا * أَصْحَاب جمع صَحْب است و أَصَاحِيب جمع اصحاب * ولقب ابو القاسم اسمعیل بن عباد وزیر فخرالدوله * ویقال في النداء یا صاح مُرَخَّماً مَعْنَاهُ یا صَاحِبِي * ونیز صاحب اسپی بود ازنسل حَرُون
(صَحْبَان) بالفتح نام مردی
(مِصْحَاب) بالکسر مطیع ومنقاد یقال هو مِصْحَابٌ لنا بما نُحِبُّه
(مَصْحَبِيَّة) بالفتح وتشدید الیاء آبی است مرقشیر را
(س) صَحِبَه صَحَابَة ویکسر و صُحْبَة بالضم یاری نمود وآمیزش کرد * ومنه مَنْ صَحِبَ النبي صلی الله علیه وسلم او رآه من المسلمین فهو من اصحابه
(ف) صَحَبَ المَذْبُوحَ باز کرد پوست آن را و پاکیزه ساخت
(مُصْحِب) کمحسن رام بعد صُعُوبت ورمیدکي وراست روندهٔ که در رنک نکبد و بطر في مائل نشود وآبی که بروی چغزلاوه باشد ویله رپسر بالغ ومرد صاحب خطرات وروما ومن وتفتح الحاء
(مُصْحَب) کمکرم دیوانه وپوست که بران پشم وموی او باقي باشد
(قِرْبَةٌ مُصْحَبَةٌ) کمکرمة مشک پشم دار
(أَصْحَبَ الرَّجُلُ) صاحب پسر بالغ شد مرد صاحب یار ومصاحب کردید * و أَصْحَبْتُهُ الشَّيءَ کردانیدم اورا مصاحب آن چیز یا آن چیز را صاحب او ساختم * و أَصْحَبَ فُلَاناً) نکاهبانی اوکرد وباز داشت او را ومنه اللّهم أَصْحِبْنَا في سفرنا اي احفظنا وارجعنا بامانک وعهدک * وأَصْحَبَ الْبَعِيرُ) رام کردید بعد سختي ورمیدکی * و کذا أَصْحَبَتِ الناقةُ اي انقادت ومنه استمرت فتبعت صاحبها وأَصْحَبَ الزِّقُّ) موی وپشم مشک را برو کذاشت * وأَصْحَبَ الْمَاءُ) چغزلاوه آورد آب * وأَصْحَبَ الأدِيمُ) موی کذاشت بر پوست
(مُصَاحِب) بکسرحا یار ورفیق ورام بعد صعوبت ومرکشي وتام اسپی
(مُصَاحَبَة) همدیکر یار ورفیق شدن
(إِصْطَحَبَ فُلَاناً) نکاهبانی او حفاظت او کرد * واصْطَحَبُوا) همدیکر یار ومصاحب شدند اصله اِصْتَحَبَ * وتاء الافتعال یتغیر عند الصاد مثل هذا * وعند الضاد مثل اضْطَرَبَ * والطاء کاطَّلَبَ * والظاء کاظَّلَمَ * والدال کادَّعی * والذال کاذَّخر * والزاء کازدجر لان التاء لان مخرجها فلم توافق هذه الحروف لشدة مخارجها فابدل منها ما یوافقها لیخف علی اللسان ویَعْذُبَ اللفظ
(تَصَحُّب) شرم داشتن یقال هو تَتَصَحَّبُ منا اي یَسْتَحيِي
(إِسْتَصْحَبَهُ) خواندا ورا بهوی

صحبت ومعاشرة وياري خواست
از وي ولازم كرفت اوراوكل شي
لازم شيأ فقد استصحبه

ص ح ت

(تَصَحَّت) شرم داشتن وشرمناك
شدن

ص ح ح

(صُحّ) بالضم تندرستي از بيماري
خلاف سُقم صِحَّة بالكسر صَحَاح
بالفتح مثله * وبهي وبراءت از
هر عيب
(صَحَاح) بالفتح تندرست و
درست صِحَاح بالكسر جمع * و
طريقٌ صَحَاحٌ) راه سخت * و
صَحَاحُ الاديم) اي غير مقطوع
(صَحِيح) تندرست ودرست أصِحَّاء
وصَحَائح جمع * ونام اسپ اسد
بن رهيص طائي * وصَحِيحُ الاديم)
پوست نابريده
(صَحْصَح) بالفتح زمين كشاده
هموار وباطل از هرچيز صَحَاصِح
جمع * ومنه تُرّهاتُ صَحَاصِح اي باطل
والاضافة اجود * ونيز صَحْصَح)
موضعي است ببحرين وپدر محرز
كه يكي از بني تيم الله بن ثعلبة است

وپدر رقوم ارتيم وپدر رقوم ازطي
(رجلٌ صُحْصُحٌ) كهدهد مرد رسا
دانا ي امور باريك بين رجلٌ
صُحْصُوحٌ) كعصفور مثله
(صَحْصَاح) جاي هموار فراخ
(صَحْصَحَان) زمين هموار فراخ
وموضعي است ميان حلب وتدمر
(مُصَحْصِح) مبنيا للفاعل دوست
صحبت ونيز كسيكه امورهاي باطل
آرد ومرتكب آن شود
(مَصَحَّة) بالفتح وقد تكسر الصاد
سبب تندرستي ومنه الصوم مَصَحَّة
وكذا السفر
(ض) صَحَّ المَرِيضُ صِحَّةً)
تندرست شد بعد از بيماري * و
صَحَّ الاَمرُ) درست شد كار
(صَحْصَحَ الاَمْرُ) پيدا وآشكارا
شد كار
(مُصِحّ) مبنيا للفاعل صاحب اهل
ومواشي تندرست ومنه الحديث
لا يُورِدَنَّ ذو عاهة على مُصِحّ اي لا
يوردن من ابله مرضي على من ابله
صحاح
(اَصَحَّ اصحاحًا) صاحب اهل و
مواشي تندرست شد * واَصَحَّ

الله فلانًا) دور كرد الله تعالى
مرض را وتندرستي بخشد او را
(تَصْحِيح) درست كردن و درست
كفتن چيزي را
(اِسْتَصَحَّ المَرِيضُ اِسْتِصْحَاحًا)
به شد بيمار از بيماري

ص ح ر

(صُحْر) بالضم وبصرف خواهر لقمان
است عوقبت على الاحسان فقيل
مالي الا ذنب صُحر
(صُحْرَة) بالضم زمين هموار نرم
ميان منكستان صُحَر كصرد جمع *
وسرخي سپيدي آميخته او هو غبرة
في حمرة خفيفة الى بياض قليل * و
نيز زميني است غوبي وادي صفراء
(كويند لَقِيتُهُ صَحْرَةَ بَحْرَةَ)
بالفتح بلاتنوين يعني ديدم او را
كشاده بي حجاب وپرده * وكذا
صحرة بحرة بالتنوين وصحرة نحرة
نحرة وصحرة بحرة نحرة ويضم الكل
(صَحَر) محركة سرخي سپيدي
آميخته
(اَصْحَر) سرخ سپيد آميخته
يقال حمار اصحر واتان صحراء * و
شير بيشه

(صَحْرَاء) نام صفت جای است
در کوفه ردشت هموار وکشادکی
فراخ بی کیاه وَهِیَ غیر مصروفۃ
للزوم حرف التأنیث وان لم تکن
صفۃ للتأنیث صَحَارِی بکسر
الراء وفتحها جمع صَحْرَاوَات مثله
* وهمچنین هر فَعْلَاء صفت ورد
که مونث افعل نباشد چون
وَرْقَاء نام مردی جمع وی بروزن
فعالی بفتح لام وکسر آن
وفعلاوات آید وهی فی الاصل
بالتشدید برجَاءَت مشددۃ فی قوله
* شعر * وقد اغدو وعلی اشفر یجتاب
الصحاریا * یای اول راحذف ور
دوم را بالف بدل کردند وجهت
ملامت الف ماقبلش رافتحه دادند
وبعضی یای دوم راحذف کنند
وراء را همچنان مکسور مانند ودر
حالت رفع وجر باتنوین راکویند
نحو هذه صَحَارٍ ومررت بصحارٍ
مثل جوار * ونیز صَحْرَاء خرماده
مرخ سپیدی آمیخته مونث اَصْحَر
(اَتَانٌ صَحُورٌ) بالفتح خرماده
مرخ سپیدی آمیخته یا پشتک زن
(صَحِیر) کامیر آواز خر

(صَحِیرَۃ) کسفینه شیری که آنرا
جوشانیده وروغن بر آن ریخته
باشند ونیز طعامی که از شیر وآرد
سازند
(صُحَیْر) کزبیر موضعی است نزدیک
فید وکوهی است شمالی قطن
(صُحَار) کغراب عرق اسپان یا تب
آنها ومردی از عبد القیس ونام
قبائل ارقضاعه از اولاد نهد و
سعد هزیم ودو پسر زید بن لیث * و
ابنا صحار دو بطن است از عرب
یا همان از قضاعه * ونیز صُحَار
شهری است بر لب عمان
(صُحَیْرَاء) کحمیراء نوعی از شیر
(صُحَیْرَات الیمام) مصغرا نام
جائی
(ف) (صَحَرَہُ) پخت آنرا * و
صَحَرَتِ الشَّمْسُ) بجوش آورد
آفتاب دماغ اورا واذیت داد *
وصَحَرْتُ اللَّبَنَ) صحیره ساختم
شیررا
(مُصْحِر) کمحسن شور بیشه
(اَصْحَرَ اِصْحَارًا) بصحرا بیرون
شد * واَصْحَرَ المَکَانُ) فراخ کردید
جای * واَصْحَرَ الرَّجُلُ) یک چشم

کردید
(مُصَاحِر) آنکه آشکارا حرب کند
نه بفریب وکذلک فی غیرها
(صِحَار) بالکسر آشکارا وآشکارا کردن
کاری را مُصَاحَرَۃ مثله یقال ابرز
له الامر صحارا یعنی آشکارا وپیدا
ونمایان کرد آن کار را
(اِصْحِیرَار) خشک شدن کرفتن
کیاه یقال اصحار النبت اذا هاج
واصفر صفرۃ غیر خالصة وتفسیر
صاحب صراح بر آمدن نبات غلط است

ص ح ف

(صَحْفَۃ) بالفتح کاسۀ بزرگ صِحَاف
بالکسر جمع * قال الکسائی اعظم
القصاع الجفنۃ ثم القصعۃ تلیها
تشبع العشرۃ ثم الصحفۃ تشبع الخمسۃ
ثم المئکلۃ تشبع الرجلین والثلثۃ ثم
الصحیفۃ تشبع الرجل
(صَحَفِیّ) محرکۃ کسیکه در قراءت
صحیفه خطا کند وبضمتین لحن
است
(صِحَاف) ککتاب فراهم آمدنگاه آب
کوچک صحف ککتب جمع
(صَحِیف) کامیر روی زمین صحیفۃ
یکی
(صَحِیفَۃ) کسفینۃ نامه وکتابۃ

صحائف و صُحُف ککتب جمع و
الخیر نادر است زیرا که جمع فعیلة
بفُعُل کمتر آید * و روی پیوست
ودم و غیر آن صَحِیف جمع

(صُحَیْفَة) کجهینة کامه و مذکور شد

(مُصْحَف) بتثلیث میم کراسه
مَصَاحِف جمع سمی بذلک لانه
جُمِعَت فیه الصحائف

(اِصْحَاف) فراهم آمدن نامها و
فراهم آوردن یقال اُصْحِفَ الشیء
مجهولا اذا جمعت فیه الصُّحُف و
منه المُصْحَف للقرآن

(تَصْحِیف) خطا در نبشتن

(تَصَحُّف) خطا خواندن نبشته را
یقال تَصَحَّفَ عَلَیْهِ یعنی بخطا
خواند صحیفه را

ص ح ل

(صَحَل) محرکة گلو گرفتگی یا سختگی
سینه و شکستگی و ناراستگی آواز

(رجلٌ صَحِلٌ) ککتف مرد گلو گرفته
آواز

(رجلٌ اَصْحَل) بمعنی رجل صَحِلٌ
است

(س) صَحِلَ صَوْتُهُ صَحَلاً) محرکة
گلو گرفته شد آواز او یا گران گرفته
و درشت گردید یا شکسته شد
یا گرفتگی

ص ح م

(صُحْمَة) بالضم سیاهی زردی
مائل یا تیرگی با اندک سیاهی یا
سرخی در سپیدی

(اَصْحَم) سیاه زردی مائل صُحْم
جمع

(صَحْمَاء) سیاه زردی مائل مونث
اصحم و تیره رنگ و تره است * و بلدة
صَحْمَاء) زمین گرد ناک

(اَصْحَمة بن بَحْر نَجَاشِیّ) پادشاه
حبشه است ایمان آورد در عهد
نبی صلی الله علیه وسلم

(اِصْحَامّ النَّبْت) زرد شد گیاه و
نیک سبز گردید از لغات اضداد
است یا سیاهی سبزی آن زردی
آمیخته شد * و اِصْحَامَّت الارض)
متغیر شد گیاه آن و رفت و پشت
داد باران وی * و اصحامّ الزرع)
سر وی زده شد زراعت و خشک
شد و گرفت * و نیز اِصْحِیمَام
زرد شدن

(اِصْطِحَام) راست ایستادن یقال
اِصْطَحَمَ اذا انتصب قائما

ص ح ن

(صَحْن) بالفتح شکم هموار و قدح بزرگ
و میان سرای و ساحت آن و سنج و آن
دو صحن کوچک باشد که یکی را بر دیگری
زنند تا آواز آید و کوهی است نزدیک
سوارقیة که آب خوشی دارد

(صَحْنَة) بالفتح بمعنی صِحْنَة است

(صُحْنَة) بالضم زمین فراخ هموار
فرو میان سنگستان

(صَحْنَا) بالقصر و صَحْنَاة بالتاء و
صَحْنَاء بمد بکسر هر سه و فتحه نیز
نان خورش است که از ماهی کوچک
ترتیب دهند فارسی ماهیابه مشهور
و مصلح معده است * و صَحْنَاء
الاُذُنَیْن) بالفتح داخل هر دو
گوش

(ناقة صَحُون) کصبور ناقه لگد زننده

(مِصْحَنَة) کمکنسة آوندی است
مانند کاسه

(ف) صَحَنَهُ صَحْناً) بالفتح زد او را
* و صَحَنَ بَیْنَهُم) اصلاح کرد میان
ایشان * و نیز صَحْن نیکو کردن و
دادن کسی را چیزی در صحن

(تَصَحُّن) خواستن چیزی را

ص ح و

(صَحْو) بالفتح هوشياري وهوشيار شدن از مستي وترك دادن ناداني جواني وكودكي وباطل را ورفتن سردي ورفتن ابر يا پريشان شدن آن والفعل من نصر وسمع يقال صَحَى السَّكرانُ يعني هوشيار شد مست از مستي وكذا المشتاق يعني هشيار شد از مستي عشق * ويوم صَحْوٌ روز كشاده وبي ابر * سماءٌ صَحْوٌ كذلك
(يومٌ صاحٍ) روز كشاده وبي ابر
(مِصْحاة) بالكسر خنور آب جامه
(سماءٌ مُصْحِيَةٌ) آسمان كشاده وبي ابر
(أَصْحَى السَّكرانُ إِصْحاءً) هشيار شد مست از مستي * و أَصْحَتِ السَّماءُ كشاده وبي ابر شد ومتفرق وپريشان گرديد از وي ابر * و أَصْحَى فُلانٌ درروز كشاده رفت بجائي

باب الصاد فصل الخاء

ص خ ب

(صَخَب) محركة بانگ وفرياد وآميزش واضطراب آواز در وقت خصومت
(صَخِب) ككتف مرد با بانگ وفرياد صَخِبَة * مؤنث * يقال مَاءٌ صَخِبُ الآذِيّ آب با بانگ وآواز موج * وعين صَخِبَة بسكون چشمه با بانگ وفرياد جوش * و حِمارٌ صَخِبُ الشَّوارِب خر سخت بانگ وآنكه نهيق را در حلق خود گرداند
(صَخْبَة) بالفتح مهره حب و بغض
(صَخُوب) كصبور سخت آواز
(صَخْبان) بالفتح مرد با بانگ و فرياد صُخْبان بالضم جمع
(صَخّاب) كشداد مرد با بانگ وفرياد صَخّابَة مونث * ومرد درشت آواز بلند زبان
(صُخُبَّة) بضمتين وتشديد الباء زن با بانگ وفرياد
(س) صَخِبَ صَخَباً بانگ كرد
(تَصاخُب) همديگر فرياد كردن وهمديگر را زدن يقال تَصاخَبوا اذا تصايحوا وتضاربوا
(ماءٌ مُصْطَخِبُ الآذِيّ) بمعني صَخِبُ الآذِيّ است
(اِصْطِخاب) بانگ وفرياد كردن * واصْطِخابُ الطَّيْر بانگ و فرياد مرغان واختلاط آواز آنها بانگ كردن موج *

ص خ ت

(اِصْخِيتات) فرو شدن آماس جراحت يقال اِصْخاتَ الجُرحُ اذا سكن ورمُهُ وبه شدن بيمار تقول اِصْخاتَّ المريضُ اذا برأ من مرضه

ص خ خ

(صَخّ) بالفتح زدن چيزي سخت را بر چيز سخت وسخت كر كردن آواز گوش را وبمنقار زدن زاغ پشت ريش شتر را والفعل من نصر * وآواز سنگ صَخَّة و صَخِيخ كأمير مثله * يقال ضَرَبْتُ الصَّخْرة فسمعت لها صَخَّةً اي صوتا
(صاخَّة) آواز سخت كه گوش را كر كند وقيامت وبلا وسختي

ص خ د

(صَخْد) بالفتح شهري است وقيل يمنع
(صاخِد) مرماهي تنها كانه پوست رفته * وحرٌّ صاخِدٌ گرماي سخت * وواحد فاحد صاخد از اتباع است
(صَيْخَد) بالفتح چشمه آفتاب سُمّيت بذلك لشدة الحرّ
(يومٌ صَيْخُود) بالفتح روز نيك

کرم * و صَخرَةٌ صَیخُودٌ) منک
نیک سخت تابان صَیَاخِید جمع
(یوم صَخْدَان) بالتحریک روز
نیک کرم
(صَخْرَةٌ صَیْخَادٌ) با لفتح منک
بسیار سخت
(صَیْخَدُونٌ) با لفتح سختی و
صلابة
(مَصْخَدَة) با لفتح نیم روز
مَصَاخِد جمع
(ف) صَخَدَتهُ الشَّمسُ صَخْدًا)
با لفتح سوخت او را آفتاب * و
صَخَدَ الصُّرَدُ) بانک کرد کنجشک
وکذا صخد الیربوع یعنی بانک کرد
کلاکموش * و صَخَدَ اِلَیهِ صُخُودًا)
گوش داشت سوی او
(س) صَخِدَ النَّهارُ صَخَدًا)
بالتحریک نیک کرم شد روز *
صَخِدَت النَّارُ وغَیرُها کذلک
(اَصْخَدَ) در آمد در کرما * و اَصْخَدَ
الحِرباءُ) کرم کرد خود را در آفتاب
(اِصطِخاد) راست ایستادن
در آفتاب مُصطَخِد نعت است
از آن •

ص خ ر

(صَخرُ بن عَمرو) بالفتح برادر
خنساء است * و ابو سفیان صخر بن
حرب بن امیه پدر معاویة و از
مؤلفة القلوب است پیش از شدید سال
پیش از قصة فیل و ایمان آورد بروز
فتح * ابن عبد البر می گوید که در
صحبت اسلام او اختلاف است * و
صخر بن عیلة و صخر بن وداعة
صحابیان اند
(صَخرَة) بالفتح و یحرک منک بزرک
سخت صَخر و صَخَر و صُخُور و
صَخَرات جمع * و نیز صَخرَة از
اعلام است
(صَخرات) موضعی است بعرفه
(مکانٌ صَخِرٌ) ککتف جای منک
ناک
(صَاخِر) کصاحب آواز آهن بر آهن
(صَاخِرَة) آب جام سفالین
(صَخِیر) کامیر کیا هیست
(صُخَیرَة) کجهینة دهی است بحجاز
(صُخَیرَاتُ الثُّمام) بالتصغیر
منزلی است که آن حضرت صلی الله
علیه وسلم دران فرود آمد * قلت
کذا فی القاموس والظاهر انه تصحیف
صُخَیرات الیمام بالحاء المهملة و
الیمام بالمثناة التحتیة او موضع آخر
قال فی المجمع فی باب الصاد مع الحاء
رأی رجلا یقطع سمرة بصحیرات
الیمام هو اسم موضع والیمام شجر و
طیر وهو مصغر جمع صحرة وهی ارض
لینة تکون وسط الحرة کذا قیل و
تفسیر الیمام بالطیر صحیح واما الشجر
فالمعروف فیه ثمام بمثلثة انتهی
(مَکانٌ مُصْخِرٌ) کمحسن جای
منک ناک
(اِصخار) در جای منک ناک در آمدن
(تَصخیر) فرمان بردار کردن
دیکری را و رام کردن

ص خ ف

(صَخْف) بالفتح به بیل کاویدن
زمین را والفعل من فتح
(مِصْخَفَة) ککنسة بیل آهن و
کاند مَصَاخِف جمع

ص خ م

(صَخماء) زمین سنکلاخ سوخته
مخلوط بنرم و درشت
(ن) صَخَمَتهُ الشَّمسُ صَخْمًا)
بالفتح سوخت آن را آفتاب
(اِصطِخام) راست بر پای ایستادن
یقال اِصطَخَمَ فهو مُصطَخِمٌ ای قائم

سُنتهيا

ص خ و

(ثوبٌ صَخِيٌ) جامهٔ چرکین
(صَخَاءَة) بالفتح چرک و ریم و تره است
(س) صَخِيَ الثَّوبُ صَخًى)
چرکین و ریمناک شد جامه
(ن) صَخَا النَّارَ بکشاد آتش را

باب الصاد فصل الدال

ص د ء

(رجلٌ صَدَأٌ) محرکة مرد نازک بدن لطیف اندام لغة في صدع
(صُدْءَة) بالضم سرخي سیرمائل بسیاهي وهي من شیات المعز و الخیل
(کُمَیتٌ اَصْدَأُ) اسپ کمیت نیک سرخ مائل بسیاهي * رجلٌ ی
اَصْدَأُ) بزغاله سرخ که بسیاهي زند
(صَدْآء) اسپ ماده کمیت مونث اصدأ را * وکتیبةٌ صَدْآء)
لشکر غرق آهن که از آن بوی زنگ آید * ونیز صَدْآء) چاهي است یا چشمهٔ که شیرین تر از آب بی در عرب نیست و آن را صدّاء کشد ادهم
گویند * ومنه المثل ماءٌ ولا کصدّاء
(صُدَاء) کغراب قبیلهٔ است بیمن ازان قبیله است زیاد بن حارث صُدَائی
(فلانٌ صَاغِرٌ صَدِئٌ) کامیر یعني اورا ننگ و ناکسی لازم است
(یدی صَدِئَةٌ من الحدید) دستمن بوی زنگ آهن گرفته *
یدی صَدِئَةٌ) کفرحة مشدد
(ک) صَدِئَ الفرسُ صَدَأ) نیک کمیت کردید اسپ * وصَدِئَ الحدیدُ) زنگ گرفته شد آهن و زنگ کردید * وصَدِئَ الرجلُ)
راست ایستاد و نظر کرد * ونیز صَدَأ) و بحرکت زنگ آهن و مثل آن
(... المرآةَ صَدْءًا) زدود زنگ آینه را
(صَدَّأَ المرآة) زنگ زدود آینه را تا بدان چشم را سرمه کشد
(تصدّأ له) پیش آمد او را

ص د ح

(صَدَح) بفتحتین علم است و جای خالی و پشتهٔ خرد و سخت مانند و حمرة است سرخ تیره زعنابی و
مذکرها ... الحیوان بالکسر جمع
(صَدْحَة) بالفتح و بحرکت مهرهٔ افسون که بدان زنان مردان را بند کنند * صُدْحة بالضم مثله
(اَصْدَح) بالفتح شهریست
(صَدُوح) کصبور سخت بانگ و فریاد
(صَیدَح) بالفتح مرد سخت بانگ و اسپ سخت آواز و نام ماده شتر ذي الرمه
(صَیدَاح) بالفتح مرد بسیار بانگ کننده
(مِصْدَح) کمنبر بسیار بانگ کننده از مردم و جز آن
(ف) صَدَحَ الرجلُ صَدْحًا) بالفتح وصُدَاحًا بالضم بانگ کرد بسرود * وکذا صَدَحَ الدیکُ وغیره

ص د د

(صَدّ) بالضم کوه و ناحیهٔ وادي و جانب آن
(صُدَّان) دو کرانهٔ بلند از رود * و في نسخة من القاموس والصُّدّان شرخا الفوق بالواو ومکان الراء بعض دو کرانهٔ سوفار تیر

(صَلَد) بالتحریک نزد یکی ر
و بار ری یقال دارة صلد دارة
ی قبالتمر قرية تنصب على الظرف
(صلّاد) ککتاب پرده وماننده آن
(صُلود) کصبور حیله کرمثال کوی
چیزی که آن را بر آینه جای ...
ان سرمه کنی چشم را
(صَلِید) زرد آب وریم وخوی و
ب کرم د فزاید وخون بریم آمیخته
زاله وف یا د
(صلداء) بالمد یل کصحراء لغة
ی صلا آه کصحراء ومذکور است در
ص د ء
(صُداد) کرمان ما ر وجانوری
ها کرمه است وکلاکوش صد ائد
جمع * ورا نصری آب
(صَلْ صَلِ) کفلفل قلزنی است
(صُلاصل) کعلابط کوهی است مر
مذیل را
(ن) صدّ عنه صدوداً) روی
برکرده انید ازان واعراض کرد *
وصدّ فلانا عن کذا صدا)
بازداشت اورا ازان وبرکردانید
(غ ن) صدّ صدیدا) بانک کرد
ونالیدن

(اَصَدَّهُ عن کذا) بازداشت
اورا ازان وبرکردانید * واصَدَّ
الجرح) ریمناک شد جراحت
(تَصدید) دست برد هم زدن
چنانکه آوازآید
(تَصَدُّد) پیش آمدن وتبدل الدال
یاء انیقال التصدّی والتصدیة

ص د ر

(صَدْر) بالفتح سینه مرد م مذکر
است واعلای مقدم هر چیزی واول
وپیشگاه آن صدور جمع * وهر چیز
که مقابل روی تست * وصدر السهم
نصف پایین تیر است تا پیکان
بدان جهت که در وقت انداختن
تیر همان جانب مقدم است وصدر
القدم) جای پیوند انکشتان ...
از هر چیزی وانداختن الف ناعلی
راد رهروفی وبازکشتن وبازکشت
ویحرك اسم است مصدر راوالفعل
من ضرب ونصر ایضا * ومنه طواف
الصّدر یعنی زیارت بازکشت * و
بازکردانیدن بر سینه زدن ورسیدن
سینه را یقال صدره ای ضربه
فاصاب صدره ورد کردن سینه یقال
بدر زید مجهولا یعنی درد کرد
سینه او
(صُدْرة) بالضم سینه یا مرسینه و
شاماکچه
(صَدَر) معرکة روز چهارم از
روزهای نحر واسم جمع است مرصادر
وارد ه را است به بیت المقدس
یا آن صَدَر است کز فرو بازکشت از
آب وجز ومنه المثل ترکته على مثل
لیلة الصدر یعنی چون صدر را لهم لیس
من جمیم
(صُدَر) کز فرو هی است به بیت
المقدس یا آن صدر است کجبل
(اَصْدَر) بالفتح بزرک سینه
(اَصْدَران) دو رک اند زیر و صدغ چون
* یقال جاء یضرب اصدریه یعنی
امد در حالیکه فارغ بود
(صادر) بازکردنده یقال ماله صادر
ولا وارد یعنی نیست او را چیزی *
ونیز صادر موضعی است * و
طریق صادر) راه بازکشته از آب
(صادرة) نام چشمة المنتهی است
(صِدار) ککتاب جامه است نه سرش
مانند مقنعه ودامن آن میپوشند
مرد و درش وسینه را ابدار می پیوندد
* وداغ کدیر سینه اشتر نهند بجهت

نشان وپیش بند ستور # وفی المثل
کلّ ذاتِ صِدارٍ خالةٌ ای من حقّ
الرّجل ان یغار علی کلّ امرأةٍ
(صِدارة) بالکسر دمی است به یمامه
(صُدار) کغراب موضعی است
نزدیک مدینه # وآن را صُدارة
هم گویند
(صُدورُ الوادی) اعلای وادی و
پیشگاه وی است جمع صَدارة است
(صَدائرُ الوادی) بمعنی صُدور
الوادی است جمع صَدیرة است
(مَصْدَر) بالفتح بازگشتن وجای
بازگشتن واسمی که صفات وافعال آید
از وی مَصادِر جمع
(مَصْدور) دردمند سینه
(مُصْدِر) کمحسن نام جمادی الاولی
(اِصْدار) بازگردانیدن
(مُصَدَّر) کمعظم مرد سخت قوی
سینه وآنکه خوی اوتا به سینهٔ وی
رسیده باشد وسپید هر سینه از
گوسپند واسپ # وپیش سیاه سینه
سپید بدن واسپ سابق ورد رکل بوئده
وتیر وسط هر سینه واول تیر قمار که بی
علامت ونشان باشد وشیر وگرگ
(صَدَّر کِتابَهٗ تَصْدیرًا) نوشت

عنوان وصدر نامه را # وصَدَّر بَعیرَهٗ
پیش بند بست شتر را # وصَدَّر
الْفَرَسُ) ظاهر کرد سرخود را
در رکل شتن وپیشی نمود # و نیز
تَصْدیر) بازگردانیدن ودر رکل شتن
اسپ در دویدن از اسپان دیگر و
در پیشگاه نشاندن کسی را
(مُصادَرة) چون کسی را بمال او
فرو ختن وتاوان فرمودن یقال
صادَرهٗ علی کذا اذا طالبه بهٖ
(تَصَدُّر) سینه را راست کرده
نشستن در مجلس ودر صدر جای
نشستن از مجلس ودر رکل شتن اسپ
بدویدن از اسپان دیگر

ص د ع

(صَدْع) بالفتح شکاف وفرقه وگروه
از هر چیزی صُدُوع جمع # سمّیت
بالمصدر # ومرد نازک بدن لطیف
اندام ویحرّک # وگیاه ومنه الارضِ
ذاتُ الصَّدْعِ سمّی بذلک لانه یصدع
الارضَ ای یشقّها # ویقال النّاسُ
علیه صَدْعٌ واحدٌ یعنی مردم
بروی مجتمع اند بدشمنی
(صِدْع) بالکسر جماعت مردم هر
پارهٔ از هر چیزی

(صِدْعَة) بالکسر کلهٔ شتران و
رمهٔ گوسپندان ونیمه از هر چیز
شکافته بدو نیم
(صَدَع) محرکة نوجوان قوی و
توانا از بز کوهی وآهو وگورخر وشتر و
یسکن الدال فی الکل # یا میانه
میان در چیزی از هر نوع که باشد
مثلاً میانه در درازی وکوتاهی ومیانه
در جوان وپیر ومیانه در فربه ولاغر
ومیانه در کلان وخرد # ونیز صَدَع
ریزه وخرده آهن
(صَدَعات) بالتحریک تفرق و
پراکندگی یقال بینهم صَدَعاتٌ فی
الرای والهوی ای تفرّق
(جبلٌ صادِعٌ) کصاحب کوه
رونده در زمین بدراز اسیل صادِع و
وادٍ صادِعٌ کذلک # والصُّبْحُ
الصّادِعُ) بامداد روشن
(صُداع) کغراب دردسر
(صَدیع) کامیر نیمه از هر چیز
شکافته بدو نیم وکلهٔ شتر ورمهٔ گوسپند
وبامداد وپیوند نو در جامهٔ کهنه یا
هر نیمه از جامه با ز چیزی دیگر
دو پاره شده صُدُع ککتب جمع #
وجهره در شیب بنهاده شد که پوست

خلد مانند ی از هوا هر شو رسته
شد و بزرگ هی جوان و مرد میانه
لغت رواية كه زبر زیخ ا بو شد
(صَلَع) بالفتح را بازم در زمین
صَادِع جمع
(مِصْدَع) کسه بر یکلت پهن دراز
مَصَادِع جمع * و خطیب مِصْدَع
خطیب بلیغ * و رجل مِصْدَع)
مرد رعاد را مور * و نز مِصدع)
نام مردی
(مَصْدُوع) درد سر کرفته.
(ف) صَدَعَ صَدْعًا) بالفتح
شكافت آن را یا د ریاره ساخت یا
شکافت آن را چنانکه جدا نکرد * و
صَدَعَ الغنم) دو کروه کرد کوسپندان
را * و صَدَعَ فلانًا) قصد او کرد
جهت کرم و جود او * و صَدَعَ
بالحق) سخن حق را آشکار گفت
* و صَدَعَ بالأمر) کار را بسعل او
رسانید و آشکار کرد * و صَدَعَ الیه
صُدُوعًا) میل کرد بسوی او * و صَدَعَ
عنه) برگردانید آن را * و صَدَعَ
الفلاة) برید بیابان را * و صُدِعَ)
مجهولا درد مند سر کرد و این را بدین معنی
در مجرد کمتر آید و نیز صُدِّعَ)

شکافتن چیزی سخت را و جدا کردن
و حکم راست دادن و میانه راه رفتن
و خواستن چیزی را و ممتاز ساختن
حق را از باطل * و قوله تعالی فاصدع
بما تؤمر یعنی بشکاف و رخنه انداز
در جماعتهای کافران بتوحید
باری تعالی یا آشکار کن آن را بر آنچه
بخوان و ظاهر کن آن را یا حکم کن
بحق را مر بیمن فیصل نما یا قصد
امضای احکام کن که بدان مامور
گشته گردیدن خود را لا امر کن یا فرق
کن باحکام قرآنی میان حق و باطل
(مُصَدِّع) کمحدث شمشیر زهیر
بن جناب است و موضعی است.
(تَصْدِیع) جدا جدا کردن و درد سر
رسانیدن کسی را و درد مند سر شدن
یستعمل مجهولا
(تَصَدُّع) متفرق و پریشان گشتن
(إِصَّدَّعَ) مثله. * و تصدّعت
الأرض بفلان) یعنی کریخته
غائب شد در آن * و تصدّع الشيء)
شکافته شد آن چیز
(اِنْصِدَاع) شکافته شدن

ص د غ

(صُدْغ) بالضم ما بین چشم و گوش
مردم و موی پیچه بر صدغ فرو هشته
(أَصْدَاغ جمع * ومنه صُدْغُهُ مُعَقْرَب
یعنی پیچه تا فته
(أَصْدَغَانِ) دو رگ اند زیر
هر دو صُدْغ.
(صِدَاغ) ککتاب داغی است که
بر صدغ شتر کنند
(صَدِیغ) کامیر بچه هفت روزه
و مرد ناتوان و ضعیف
(مِصْدَغَة) کمکنسة نازبالش
(بعیر مَصْدُوغ) شتر که بر صدغ
وی داغ و نشان کرده باشند
(ف) صَدَغَهُ صَدْغًا) بالفتح
هر ش بادرش برابر رفت با وی * و
صَدَغَ بعیره) داغ و نشان کرد شتر
خود را * و صَدَغَ النملة) کشته
مورچه را * ومنه فلان ما یصدغ
نملة یعنی ناتوان است * و صَدَغَ
عن الأمر) برگردانید او را از کار و
راند * و صَدَغَ الظالم عن ظلمه)
باز داشت ظالم را از ظلم او * و یقال
اتبع فلان بعیره فما صدغه)
یعنی برنگردانید آن را
(ك) صَدُغَ صَدَاغة) ضعیف
و ناتوان کردید

(بعیر مُصدَّغ) کمعظم بمعنی بعیر مُصدُوغ است

(تَصْدِیغ) بر صدغ شتر داغ ونشان کردن شدّد للمبالغة

(صَادَغَهُ) مصادغه نرمی کردن وبابرد کرد او راد ر رفتار

ص د ف

(صَدَف) بالتحریک غلافه مروارید صَدَفَة یکی اصداف جمع * و هر چیزی که بلند بناء باشد از دیوار ومانند آن * وکرانه کتف از سر با زو ورود نیمی است نزدیک تیزوان وگوشت پاره ما نا بکر کرانه که د ر شبهه سر نزدیک کاسه سر و بدو صدف * ولقب والد نوح بن عبد الله بن سیف بخاری * و نیز از انها نزدیک و سهادو رود ور ما دن اسپ درانداك هنگام پیچیدن کی رهر و بند دست * وبیرون تازو بدو ميل کردن سم متوجها نبذ راست آن الحرین اَصْدَف لغت است از آن او اکر جانب هپ باشد آن را القفل امدد را الفعل من جمع * و برون کی لوه وتا حیة وجانب وکرانه آن مثلثة وقری بهن * بهاصَدَفَان در قرآن دو کوه اند باهم ملصق میان ما ر میان یاجوج ومأجوج * و صُدُفَان بمعنی هامة دو کرانه راه د ر کوه یاد و کرانه رود

(صَدَف) کصرد مرغی است یا نوعی از ددکان

(صَدِف کَکَتِف بطنی است از کنده والجمال منسوب اند بهوی حضرموت یقال موصدَفِی بالتحریک و تنسب الیه النجائب

(اَصْدَف) نام شاعری از طی

(صَدَادِف) اسپ قاسط خشمی راسپ عبد الله بن حجاج تغلبی

(سَوادِف) شتران که یاران خود را ر آب خور یابند و منتظر باشند در پیش ایشان نو بعضا آخیرا و اهل آن صادفة است

(صَدُوف) کصبور زنی که روی آرد و باز گرداند و کنند بوی د همن و حلم است مر زنان را و در بن معنی بدون الف ولام آید

(ض) صَدَفَ عَنْهُ صَدْفًا بالفتح روی کرد و اعمل الری ومنه صَدَفَ عن آیاته ای اعرض * وصَدَفَ فُلَانًا بر کردانید آن راه

(ن ض) صَدَفَ فُلَانٌ صَدْفًا وصُدُوفًا بر گشت و میل کرد

(اَصْدَفَ فُلَانًا اِصْدَافًا) وکر دانید او را به ل د ماد

(صَادَفَهُ مُصَادَفَةً) یافت او را

(تَصَدَّفَ عَنْهُ) روبر گردانید ازوی

ص د ق

(صِدْق) بالکسر وافتح راست صدکذب یا بفتح مصدر است وبکسر اسم * وبالکسر سختی ودرشتی یقال هو رجل صِدْق وصَدِیق صِدْق مضافین یعنی او مرد صاحب درشتی و سختی است وکذا امرأةُ صِدْقٍ رجل صِدْقٍ ورجال صِدْقٍ ونساء صِدْق * و نیکو ومنه لقد بوأنا بنی اسرائیل مبوأ صدق ای انزلناهم منزلا صالحا وکذا انی مقعد صدق ای نعم المقعد * وثنا و نام نیکو ومنه قوله تعالی واجعل لی لسان صدق فی الآخرین یعنی زبان راستی کو که او را بهر ش د ریابند

(صَدْق) ... راست و ...

... هذا الرجع الصدق يعني
تير را است رفتن در دشت * وكذا
توجهك الصدق بالتريك يعني مرد
درست و راست فاذا ... اليه
كسرت الصاد صدق بالضم وبضمتين
... رمح و ... * وكامل از
هر چيزي صدقة مونث قوم صدق
ونساء صدقات جمع و زجل
صدق اللقاء والنظر مرد سخت
ملاقات و سخت نظر يا صادق در
ملاقات و صادق در نظر
(صَدْقة) بالفتح كابين صَدَقات
جمع
(صُدْقة) بالضم كابين زن صُدْقات
بالضم و صُدَقات بفتح دال جمع
صُدُقات بضمتين مثله والضم افصح
است
(صَدَق) محركة شب آتش افروختن
مغان وا اين غلط است وصواب بسين
مهمله معرب سده وكذا شت
(صَدَقة) بالتحريك آنچه بدرويش
... براه خداي تعالى * وكابين
زن صدقات ... * وزكوة ومنه
الحديث ...
... صدقة *

وهذا راي مالك والشافعي وهو مروي
عن عمر وعلي وعايشة * وقال ابو حنيفة
لا تجب الزكوة في مال اليتيم والمجنون
والمعتوه * وقال الثوري والاوزاعي
تجب وليس لوليه اخراجها فاذا
بلغ اعلمه ليخرجها * وصدقة بن
يسار جزري مكي ويفتح تابعي است
(صَدُقة) بضم دال حسين پيمان و
كابين زن صَدُقات جمع * ومنه
قوله تعالى وآتوا النساء صدقاتهن نحلة
(صُدُقة) بضمتين درست پيمان
صُدُقات جمع
(صَادِق) راستگوی و راست و
پيدا و آشكارا ومنه قولهم حمله صب
صادقة يعني كرد آن را بعد از
كه ظاهر شد از كار * والصـ
(الصَّادِق) ... است
(صَدَاق) بالفتح والكسر درست
پيمان وكابين زن صُدْق بالضم و
بضمتين جمع
(صَدَاقة) بالفتح دوستي و ... و
راستي
صَدُوق بالكسر مرد درست صدق
بالضم وبضمتين جمع
(صِدّيق) كثير راستگوی و درست

واحد وجمع مذكر ومونث در وي يكسان
است * وكاهي مونث آن بتانيث
آيد اصدقاء وصدقاء كامرا و
صدقان بالضم جمع اصادق جمع
الجمع * وصغنام بن صديق محدث
است يا آن بر وزن ميكيسا است
(صُدَيِّق) بتشديد يا مصغر صديق
است وقولهم صديقك يبقي يعني او
خاص تر دوستان من است وابن
تصغير بنظر ملحا است
(صُدَيْق) كزبير كوهي است وصديق
بن موسى واسمعيل ذراع بن صديق
محدثان اند
(صَيْدَق) بالفتح كصيقل امانت دار
معتمد عليه ومصاحبه بستارة اسم
و پادشاه
(صِدِّيق) كسكيت مرد بسيار صدق
رد انما الصدق وآنكه قول خود را
بفعل خود راست كرد اند * ولقب
يوسف بن يعقوب عليهما السلام * و
لقب ابوبكر بن ابي قحافة شيخ الخلفاء
رضوان الله عليهم * ونام ابو صديق
تابعي والد ... بن بلخي محدث
* وابو الصديق كنيت بكر بن عمرو
ناجي تابعي است

(شجاع ذو مصدق) كمنبر دلاور
راست حمله * وكذا جواد ذو مصدق
يعني اسپ راست تک و راست
رو كانه ذو صدق فيما يعدك من
ذلك * وفي الصحاح شجاع ذو مصدق
وكذا جواد ذو مصدق بالفتح فيهما
(مصداق) بالكسر آلة صدق چيزی
يقال هذا مصداق هذا اي ما يصدقه
وما يصدق عليه
(مصدوقة) راستي
(ان) صدقني الحديث) راست
گفت در سخن و راست گفت وصدق
فلانا الحديث راست كرد آن را
حديث يتعدى ولا * قال الله تعالى و
هو من الصادقين وقال الله تعالى و
لقد صدقكم الله وعده * وصدقوه
القتال) راست كرد جنگ را *
(وصدقوا في القتال) يعني راست
شدند وفي المثل صدقني سن بكره
برفع سن توسعا يعني آگاهانيد
مرا بدان كه در دل هست و
بالنصب على معنى صدقني
سن بكره اي خبر سن او في سن
بكره يضرب للصادق في خبره * و
الاصل ان رجلا ساوم رجلا في بكر

قال ما سنه فقال بازل ثم نفر البكر
فقال له هدع هدع وهذا اللفظ
يسكن به الصغار فلما سمعه المشتري
قال المثل * وقولهم صدق قيت الله
حديثا ان لم افعل كذا)
قسم است موجب است اي لاصدقنك
الله
(اصداق) دستپيمان ناميدن
(تصديق) راست كو داشتن
كسي را ضد تكذيب وپذيرفتن وخشي
والشفات بنا كردن آن وقتيكه حمله
آرند بدوي وصدقات گرفتن
مصدق كمحدث صدقات گيرنده
نعت است از آن
(مصادقة) همديگر دوستي كردن
(صداق) بالكسر مثله
(متصدق) مبنيا للفاعل صدقه
كننده و مصدق بتشديد الصاد مثله
قال تعالى ان المصدقين والمصدقات
اصله المتصدقين فقلبت التاء صادا
وادغمت في مثلها
(تصدق) صدقه كردن
(تصادق) باهم دوستي كردن
با يكديگر راست شدن در دوستي
و سخن

فصل دم

(صدم) بالفتح كوفتن وزدن
چيزي سخت را بچيزي سخت مثل
آن والفعل من ضرب * ورسيدن
كاری بزرگ و راندن ...
يقال صدمهم امر اي اصابتهم شدة
(صدمة) بالفتح مصيبت وبر كندن كي
* وفي الحديث الصبر عند الصدمة
الاولى اي الصبر يتحمل عند اول
الرزية * ويك بار راندن
(صدمتان) وگاهي دال مكسور
هم آيد دو سوی پيشاني يا هردو
كرانه آن
(اصدم) بركننده تر
(صدام) ككتاب علتي است كه
در سر ستور باشد ولايقدر على
القيام * ونيز صدام نام اسپ
قيس بن نشبة واسپ زهير بن حارث
واسپ لقيط بن زرارة ونيز نام
مردي
(مصدم) كمنبر نام مردي
(مصادمة) همديگر را كوفتن و
برهم زدن
(اصطدام) باهم كوفتن وبرهم
زدن * تقول اصطدم الفارسان اذا

بعضهم بعضًا * وباهم كوفتن
دیگران یقال صادمه فاصطدما
(تصادم) برهم زدن وباهم كوفتن
نبرد می كردن یقال تصادموا اذا
تزاحموا

ص د ن

(صیدن) بالفتح كفتار وچادر
درشت بافت وپادشاه وروباه و
جانوركی است كه در زمین خانه
ماردر آن را ناپدید كند
(صیدنة) نام كتاب ابو ریحان
وعلم صیدنة علم دارو شناسی است
(صیدنانی) پهلو روجانوری
كه در زمین خانه سازد وناپدید
كند

ص د و

(صدو) بالفتح دست برد ست
زدن چندانكه آواز كند والفعل
من نصر

ص د ی

(صدی) كرحی مرد لطیف تن و
تن آدمی بعد از مرگ وجای شنیدن
سخن از سر ومغز سر ودماغ وبوم نر
وملخ سیاه كه شب بانگ ... ومرغ طائری
است كه از سر كشته برآید چون
بوسیده كرده بقول جاهلیت و
انتظار چیزی ونكرانی خاطر بسوی
آن ومرد دانا بمصالح شتران یقال
انه لصدی ابل ای عالم بها و
بمصلحتها * وتشنگی وآواز كوه و
هوا ومانند آن ونوعی از ماهی
سیاه دراز * ویقال صم صداه وكذا
اصم الله صداه یعنی هلاك كرد الله
او را جل ای
(صد) ككتف تشنه
(صاد) كقاضی تشنه صادیة مونث
(صوادی) خرمابنان دراز بی آب
مانده صادی واحد آن است
(صدیان) بالفتح تشنه صدیا
مونث * وزن صدیان موضعی
است
(صدی) كسمی آبی است ونام
اسپی * وصدی بن عجلان صحابی
است * وصدی مخففة نام شهر
ابو موسی اشعری رضي الله عنه
(س) صدی یصدی صدی تشنه
كرده شد
(اصدی اصداء) مردن * و
(اصدی الجبل) آواز داد كوه
(تصدیة) دست بر دست زدن
او تفعلة من الصد لانهم كانوا یصدون
من الاسلام
(مصاداة) مدارات كردن ومعارضه
نمودن یقال صاداه اذا داراه وداجاه
وساتره وعارضه
(متصدی) تعرض نماینده وپیش
آینده
(تصدی له) تعرض نمود وپیش
آمد او را

باب الصاد فصل الذال

ص ذ م

(صذوم) شهریست بحمص لغة
فی سذوم یقال مذ اقضاء صذوم
سذوم ولا یقال بالدال المهملة

باب الصاد فصل الراء

ص ر ء

(كویند صرأ) مهمل است واخفش
از خلیل نقل كرده كه در اصل صرخ
بود بمعنی بانك كردن خای معجمه را
بهمزه بدل كردند را بدال خا
بهمزه غریب تر است ونادرتر

ص ر ب

(صرب) بحركت شیر رد وشیده
بر شیر خفته ترش رنگ سرخ شیری
كیدر مشك كرده توشه سازند

آن را و صمغ درخت طلح ضَرْبَة يكي

(ضَرَبَة) محركة كياه نيكو و برگزيده و چيزي است بقل ارمركه بدر ان چيزي مانند دوشاب مي باشد آن را مي مكند و مي خورند ضَرَب جمع

(ضِرْب) بالكسر خانهاي چند مر ضعفاي عرب را

(ضَرِيب) كامير شير ترش ضُرُب بالضم جمع

(ضَرْبى) كسكرى بحيرة وآن مادة شتر يا گوسپند است كه در جاهليت هرگاه ده بطن مي زاد گوش آن را شكافته مرعى داده تا برود و بچرد هرجا كه خواهد و نمي دوشيدند شير آن را مگر براي مهمان پس جمع مي شد شير در پستان وي گويا بار داشته شد است يقال شاة ضربى گوسپند كه شير در پستانش جمع باشد

(ضِرَاب) ككتاب كشت كه آن را بكارند بعد بر داشتن خريف

(ضِرَابة) حنظل كه مائل بزردى باشد

(مِضْرَب) كمنبر خنو كه در وي شير نهند

(ن) ضَرَبَهُ ضَرْبًا) بريد آن را و دوزيد * وضَرَبَ اللَّبَن) جغرات ساخت شير را * وضَرَبَ بَوْلَهُ) باز داشت آن را و بند كرد بقابضات تا فربه شود * و يقال ضُرِبَ الصَّبي مجهولا اذا احتبس بطنه فيمكث يوما لا يحدث * وضَرِبَت الارض) كياه خوش و برگزيده آورد

(س) ضَرِبَ ضَرَبًا) فراهم آمد

(تَضْرِيب) صمغ مرغ راجوردن و شير ترش نوشيدن

(اِضْرَاب) دادن و شير ترش خورانيدن كسي را

(اِضْطِرَاب) اندك اندك فراهم كردن شير را در مشك وكذاشتن آن تا بچسپد و ترش كردد

(اِضْرِئْبَاب) نرم و تابان شدن يقال اِضْرَأَبَّ الشيء اذا املاسّ

ض ر ب خ

(ضَرْبَخَة) سبكي و چالاكي

ض ر ج

(ضَارُوج) آهك آميخته با خاكستر و جز آن معرب وكذا كل كلمة فيها ضاد و جيم لانهما لا تجتمعان في كلمة واخلة من كلام العرب .

(ضَرَّجَ الحَوْضَ تَضْرِيجًا) [illegible] اندود حوض را

ض ر ح

(ضَرْح) بالفتح كوشك و هر بناي بلند ضُرُوح جمع * و بناي مربخت نصر را نزديك بابل و دفع پيدا و آشكارا كردن والفعل من فتح

(ضَرْحَة) بالفتح زمين استوار و درشت هموار * وضَرْحَة الدار) كشادگي ميان سراي * و خَرَجَ لهم ضَرْحَةً بَرْحَةً) برآمد براي ايشان ظاهر و نمايان و آن خروج ضَرْحَةِ بَرْحَةٍ اي الكثير

(ضَرَح) محركة خالص و بي آميغ از هر چيزي و برگزيدة آن

(ضُرَاح) بالضم والفتح خالص و بي آميغ از هر چيزي * و كغراب اسم است مواجهه را يعني روبارو * وكرمّان

(ضُرَّاح) كامن پاكيزه و خالص از آميختگي وسخن خالص بي آميغ

(ضُرَاحِيَّة) بضم و تشديد يا خوب شراب * [illegible] شراب خالص و پاكيزه و خالص و بي آميغ

(ضَرَاحَة) بالفتح خلوص و بي

آمیختگی چیزی اسم است مصدر
(صروحة) بالضم مثله
(صریح) کامیر خالص از هر چیزی
و پاکیزه و بی آمیغ نسب صرحاء
(صرائح) جمع * وشیر و روغن برگرفته
* و نیز صریح نام اسپ عبد یغوث
بن حرب و دیگری مر بنی نهشل را
و دیگری مر لخم را
(صریحة) خالص و بی آمیغ یقال جاء
بنو تمیم صریحة اذا لم یخالطهم غیرهم
(صراح) کرمان نوعی از ملخ که
خورده می شود
(صرواح) بالکسر حصنی است بیمن
بنا کرده دیو برای بلقیس
(مصراح) بالکسر ماده شتر که هوا
نکند
(صماوح) کعلابط خالص از هر چیزی
میم زائد است
(ل) صرح نسبه صراحة و
صروحة خالص و بی آمیغ شد
نسب او
(یوم مصرح) کمعظم روز
بی ابر و باد
(صرح بما فی نفسه) پیدا و آشکارا
کرد چیزی را که در دل داشت *
و فی المثل صرح الحق عن محضه
یعنی نیک هویدا و آشکاره کردید
* وصرحت کحل نیک سخت
شد سال قحط و صریح و خالص کردید
در شدت و تنگی * وصرح الرامی
خطا کرد تیرانداز و نرسید تیر آن بر
هدف * وصرحت بجذاء مذکور
است در ج ذ ذ * و نیز تصریح
کشاده و روشن گفتن خلاف تعریض
و پیدا و آشکارا کردن کار و پیدا و
آشکارا شدن آن لازم است و متعدی
و رفتن کفک شراب و روشن و پاکیزه
شدن آن
(اصراح) پیدا و آشکارا کردن
(شتمه مصارحة و صراحا) بالکسر
والضم رو باروی دشنام داد او را *
وجاء بالکفر صراحا و کذا جاء بالشر
صراحا ای جهارا * وصارح بما
فی نفسه پیدا و آشکارا کرد چیزی
را که در دل داشت
(انصراح) پیدا و آشکارا شدن

ص ر خ

(صرخ) بالضم کوهی است بشام
(صرخة) بالفتح بانگ و آواز سخت
و اذان و بانگ و فریاد کردن صرخ
مثله والفعل من فتح
(صارخ) فریادرس و فریادخواه
از لغات اضداد است و خروس
(صارخة) فریادرسیدن مصدر
است بر وزن فاعلة و آواز فریادخواهی
(صراخ) کغراب فریاد و آواز یا
آواز سخت
(صریخ) کامیر فریادرس و فریاد
خواه مثله ضد است و آواز فریادخواه
(صراخ) ککتان طاوس
(مصرخ) کمحسن فریادرس
بیاری کن
(اصراخ) فریادرسیدن و یاری کردن
کردن
(اصطراخ) بانگ و فریاد کردن باهم
(تصرخ) تکلف کردن در فریاد
* ومنه التصرخ بالعطاس حمق
(تصارخ) باهم بانگ و فریاد کردن
(مستصرخ) فریادخواه
(استصراخ) فریاد خواستن
یقال استصرخنی فاصرخته یعنی
فریاد خواست از من پس بفریاد
او رسیدم

ص ر خ ب

(صرخبها) بالفتح سبکی و چالاکی

صرخد

(صَرْخَد) بالفتح اسم است مر خمر را وبلدن لام شهري است بشام شراب را بوی منسوب كنند

صرد

(صَرْد) بالفتح ساده وخالص از هر چيزي يقال اُحِبُّهُ حُبًّا صَرْدًا او نَبِيذٌ صَرْدٌ وكَذِبٌ صَرْدٌ اي خالص و جای بلند از كوه وسختی است درستان كه نيزه بدان منتظم كردد ولشكران ريعرك وصرد فارسی است معرب

(صَرِد) ككتف مرد توانا بر سرما وسرما زده * وفرس صَرِدٌ) اسپ پشت ريش * ولَبَنٌ صَرِدٌ) شير پريشان وپراكنده شده كه بهم نشود

(صُرَد) بضم صاد وفتح را مرغی است كه كنجشك را شكار كند بفارسی وركاك است ونهی فرمود از كشتن او حضرت صلى الله تعالى صِرْدَان بالكسر جمع * و جای پشت ريش اسپ كه بعد از به شدن بماند

(صُرَدَان) بالضم وفتح راد و رك زير زبان

(صَارِد) نام شمشير عاصم بن ثابت بن ابي الأقلح رضي الله عنه * وسهم صَارِدٌ) تير در كذرنده * وبنو الصَّارِد) قومی است از عرب

(صَرُود) كصبور سرد سير

(صَرِيدَة) كسفينة ميش سرما زده صَرَائِد جمع

(صَرْدَاء) بالفتح والمد كوهی است

(صُرَّاد) كرمان ابر تنك بی آب وباران

(صُرَّيْد) بالضم والتشديد كقبيط ابر تنك بي آب

(رجلٌ مِصْرَادٌ) بالكسر مرد توانا بر سرما ضعيف بر سرما ضد وسرما زده * وسهم مِصْرَادٌ) تير در كذرنده * ونيز مِصْرَاد) زمين بی آب وكياه

(ن) صَرَدَ السَّهْمُ صَرْدًا) بالفتح در كذرانيد تير را از نشانه

(س) صَرِدَ صَرَدًا) محركة سرما زده شد * وصَرِدَ الفَرَسُ) پشت ريش كرديد * وصَرِدَ السِّقَاءُ) پاره پاره بر آمد مسكة آن * وصَرِدَ قَلْبِي عَنْهُ) باز ماند دل من از وی وسرد شد * وصَرِدَ السَّهْمُ) خطا كرد تير ودر آمد پيكان آن ودر كذشت از عات ما صدادامت

(سهمٌ مُصْرَدٌ) كمكرم تيری كه خطا كرده باشد

(أَصْرَدَ السَّهْمَ) در كذرانيد تير را

(شرابٌ مُصَرَّدٌ) كمعظم شراب كم كم داده

(تَصْرِيد) كم كردن عطا وكم از سير ابي آب دادن

(مُصْطَرِد) بكسر را مرد سخت خشم خبه كرده وكلو كرفته شده از خشم

(صِمْرِد) كزبرج ناقه كم شير ميم زائد است

صردح

(صَرْدَح) كجعفر جای هموار * صِرْدَاح بالكسر مثله

(ضربٌ صُرَادِحِيٌّ) بضم وكسر دال ضرب سخت ونمايان

صردغ

(صُرْدُغَة) بضم صاد ودال دو كوشت پاره بی استخوان زير سر در طرف پهنای كردن كوسپند و آن سر كوسپندان را بمنزله بادره است سرانبان را اين مروی است از امالي مصري

صردف

(صَرْدَف) کجعفر شهریست بمرقی
جند ازان شهر است اسحق بن
یعقوب فرضی صَرْدَفی

صرر

(صَرّ) بالفتح دلو مسترخی و فرو هشته
شده که بران دسته بندند تا بوایر
گردد
(صَرَّة) بالفتح سختی اندوه و سختی
جنگ و سختی گرما و درختی که
مران شاخهای انگور آویخته باشد
و بانگ و فریاد و جماعت مردم و
جز آن و ترش روی و گوسپندی که
نه دوشند آن را با پستانش پر از شیر
کرده و مهره افسون که زنان بدان
مردان را بند کنند و حمله سخت
(صِرّ) بالکسر سختی سرما یا سرمای
سخت و مرغیست زرد رنگ
کوچک مثل گنجشک * و ریح صِرّ
باد سخت با بانگ یا نیک سرد
(صِرَّة) بالکسر سختی سرما یا سرما
که کشت و نبات را بسوزد و بانگ
و آواز سخت
(صُرَّة) بالضم همیان دراهم و
مانند آن

(صَرَر) محرکة خوشه که آماده
برآمدن کرده یا مادام که در آن
گندم نه برآمده باشد صَرَرَة یکی
* و نیز (صَرَر) قلعه است بیمن
(صَارّ) بتشدید راء رخت بسیار
شاخ درهم پیچیده پیوسته سایه
(صَارَّة) حاجت و تشنگی صَرَائِر
و صَوَارّ جمع * یقال قصع الحمار
صَارَّتَه اذا شرب الماء فذهب عطشه
(صَرَار) کسحاب و کتاب رودباری
است بحجاز * و ککتاب پستان
بند ناقه اَصِرَّة جمع * و جایهای
بلند و موضعی است نزدیک مدینه
* و اطمی است در شامی مدینه
* و آبی است در حرة شرقیه
(صَرَارَة) بالفتح آنکه حج نکرده باشد
و گرد زن نگردد * و نیز صَرَارَة
نهری است
(صَارِی) مثل قاضی کشتی بان
(صُرْصُر) کهدهد و قنفذ جانوریست
است صرصور نام * و کعلابط
جرو جرو است ببغداد علیا
و سفلی و این بزرگتر است از علیا
و جوئیست بعراق * و ریح صَرْصَر
باد سخت آواز یا باد سخت سرد

و گویند که صرصر نکویید مکرر آنکه آواز
سخت داشته باشد اصله صَرَّر راء
دوم را بصاد بدل کردند صرصر
گردید
(رجلٌ صَرُورَةٌ) کصبورة آنکه
حج نکرده باشد و کذا رجلٌ صَرُورٌ
و صَرَارَةٌ و صَارُورَةٌ و صَارُورٌ
و صَرُورِيٌّ و صَارُورَاءُ مذکر و مؤنث
واحد و جمع در وی یکسان است
صَرَارَة و صَرَار جمع * و مردی که
گرد زن نگردد وقیل الصَّرُورَة الَّذی
لم یتزوج من الرجال و النساء *
وقیل هو الذی یدع النکاح متبتلاً
و منه الحدیث لا صَرُورَة فی
الاسلام
(صِرَّی) کشعری نیک عزیمت
بر کاری یقال والله انها منی صِرَّی
ای عزیمة وجدّ * و در ان لغات
است اِصِرَّی بزیادت همزه مفتوح
* و صِرِّی و اِصِرِّی بسکون یا و صُرَّی
بالضم والقصر و صُرِّی بسکون یا
وهی مشتقة من الاصرار ای الاقامة
والدوام علی الشیء * قال ابو سمال
الاسدی وقد ضلت ناقته ایمنك
لئن لم تردها علی لاعبدنك ما حابت

نا فتنه فا خذ هارقان عام ربی انها
منی صرة
(صخرة صرّاء) سنگ سخت * و
حیّة صرّاء) مارکه دو لانه پذیرد
(صراری) بتخفیف راء و تشدید یاء
یا کشتی بانان صرارٍ یّون جمع
(صریرة) درهم نقل کرده شده و آنکه
بر صرّه بسته باشد
(صرصور) کعصفور جانوریست
و شتر بزرگ هیکل و شتر بختی
(صرّین) بالکسر شهریست بشام
(اصرار) بالفتح قبیلهٔ است که در
قلعه صرر سکونت دارند
(صرصران) نوعی از ماهی تابان
ممواره صرصرانيّ مثله
(صرصرانیّات) شتران میخص
میان بختی و عربی یا شتران بزرگ
در کوهانه صرصرانی واحد آن
است
(درهم صرّيّ) بفتح صاد و کسر آن و
تشدید یا درمی بانگ آور که برناخن
زنند
(صرّار اللیل) گشنه از ملخ سیاه
که شب بانگ کند
(صراصرة) ترکمانان شام

(صرّان) کرمان درخت مصطکی که
برزمین سخت روید
(صریرة) مصغر آنکه ربة تنله جوی
کوتاه عقل
(مصارّ) رودها
(حافر مصرور) سم تنگ کرد یا
ترنجیده
(ض) صرّ صرّا وصریرا) فریاد
کرد و بانگ سخت برآورد * و
صرّ صماخه صریرا) بانگ کرد گوش
از باعث تشنگی * و نیز صریرا) بانگ
کردن قلم و در ملخ یقال صرّ الجندب
وصرصر الاخطب فقدروا فی صوت
الجندب المدّ وفی صوت الاخطب
الترجیع فحکوه علی ذلک * و بانگ
محمل و مانند آن * وصرّ النبات)
هر دو لا صر ما زده شد کیاه
(ن) صرّ الناقة او بالناقة صرّا)
بست پستان ناقه را * وصرّ الصرّة)
بست همیان زرا * وصرّ الفرس
باذنیه او اذنه) و کذلک الحمار
راست کرد گوش را تا بشنود
(صرصر) سخت بانگ کرد * و نیز
صرصرة) بانگ کردن زرکاب دراز
و جز آن و مانند آن

(ناقة مصرّة) بکسر صاد ناقه که شیر
ندهد
(اصرّ السنبل) آماده برآمدن
کردید خوشه * و اصرّ فلان) در وی
رفت و بشتافت * و اصرّ علی الامر)
عزیمت نمود برکاری و قبول رد وام
وز ایل بودن * واصرّ الفرس باذنیه)
راست کرد گوش را تا بشنود
(مصرّاة) ناقه و جز آن که نه دوشند
آن را تا شیر در پستانش جمع شود و
در نظر مشتری بزرگ پستان و پرشیر
نماید * و اصل مصرّاة مصرّرة به سه راء است
یا از صرّی یصرّی تصریة که عبارت
از نا دوشیدن شتر و جز آن است
تا شیر جمع شود در پستان
(صرّرت الناقة) پیشی گرفت ناقه
در رفتار
(مصارّة) الکراه کردن کسی را بر چیزی
(حافر مصطر) سم تنگ یا ترنجیده

صرط

(صراط) بالکسر راه یا راه گسترده
بر پشت دوزخ که ذکر آن در حدیث
صحیح وارد است و بالضم شنیده و راز
و بمعنی حتی است در رهنه

صرع

(صَرْع) بکسر و زمین افکندن کسی
را و نیك افکندن والفعل من فتح *
و د ومصراع ساختن مر بیت را و
... بود رکوع لنیدن باب را *
و بالفتح بیماری است که از باعث جمله
دماغی از خلط غلیظ حادث شود پس
اعضای نفسیه را از افعال وی منع غیر
تام نماید * ومثل ومانند وبکسر وگونه
از گونهای چیزی ومو واحد الصُّرُوع
والاَصْرُع ای الفنون والضروب * و
مقابل و برابر * یقال هو صَرْعُ کذا
ای حِذَاؤُه * وکونه یقال هو ذو صَرْعَین
ای ذو لونین وترکتهم صَرْعَین ای
... لونین من حال الی حال * و نیز
صَرْعَان دو کله شتر که یکی از ان
می آید ودیگری می رود و بامداد
وشبانگاه یعنی از بامداد تا زوال
صرع است از زوال تا غروب صرع
د یکو بار و ر و شب * واتیته صَرْعَی
النهار یعنی آمدم او را بامداد و
شبانگاه
(صُرْعَه) با ... بلوا افکندن و
... چیزی
(ضِرْع) بالکسر تاه و ... صروع جمع
* و مرد کشتی گیر یقال مصاصِ صَرْعَان
ای هو بطان
(صِرْعَة) بالکسر نوعی از فتادن ومنه
المثل سُوءُ الاستمساكِ خیرٌ من حُسن
الصَّرعة و یروی بالفتح بمعنی المَرَّة
(صُرْعَة) بالضم آنکه او را مردم بسیار
افکنند
(صُرَعَة) کهمزة آنکه او مردم را بسیار
افکند
(صَرِیع) کامیر افکنده و افتاده و
صَرْعَی کقتلی جمع * و کمان
نا تراشیده * یا کمانیکه چوب آن بر
درخت خشك شده باشد و تازیانه
وچوب بر درخت خشک شده و شاخ
درخت که بر درخت نیم شکسته زیر
شاخهای دیگر آویزان مانده و آن
نرم تر از شاخهای دیگر می باشد
و از ان مهوك سازند صُرْع بالضم
جمع
(صُرُوع) کصبور نیک کشتی گیر و
نیك افکننده مردم را صُرُع
ککتب جمع
(صِرْعِیان) بالکسر را لقصر کار و
الحلم کار یقال ما ادری موطئ ای صرعی
امره ای لم یتبین لی امره ای علی
الاعطاء او علی الرد
(ابو قیس بن صراع) کشداد
مردی بود از بنی عجل
(صُرَّاعَة) بالضم والتشدید آنکه
همه اقران خود را اندازد
(صِرِّیع) کسکیت نیک اندازنده
و آنکه همه اقران خود را اندازد
(مِصْرَاع) بالکسر نیمهٔ شعر و نیمه
درکه بهندی کواڑ است * وهُمَا
مِصْرَاعَانِ من الابواب والشعر *
مِصْرَع کمنبر مثله فیهما
(مَصْرَع) کمقعد افکندن بر زمین
وجای افکندن وکشتی جای
(تَصْرِیع) افکندن کسی را شدید
المبالغة * وتانیه آوردن در مصراع
اول از بیت و بیت را مانند
دو مصراع کردانیدن ودو در ساختن
مر باب را
(مُصَارَعَة) کشتی گرفتن یقال
صَارَعْتُه فصرعته اصرعه صرعا بالفتح
لتمیم و اصْرَعُه بالکسر لقیس عن
یعقوب
(مُصْطَرَع) بفتح را کشتی جای
(اصْطِرَاع) کشتی گرفتن مصطرع
نعت است از ان

صرف

(صَرْف) بالفتح در حدیث بمعنی توبه است وعدل بمعنی فدیه یا صرف نافله وعدل فریضه یا بعکس یا صرف وزن است وعدل کیل یا صرف اکتساب است وعدل فدیه یا صرف عمل است وعدل فدیه یا صرف رشوت است وعدل کفیل * و نیز صرف حیله ومنه فما یَستطیعون صَرْفًا ولا نصرًا یعنی قدرت ندارند برینکه برگردانند از ذات های خود عذاب را * و(صَرْفُ الدَّهْر) حوادث وشدائد زمانه وشب وروز وهما صَرْفانِ بکسر * وصَرْفُ الحدیث زیادت در سخن وآراستگی وآرایش آن بزیادت ماخوذ از صَرْفُ الدراهم که زیادت قیمت بعض آن بر بعض است وکذلک صَرْفُ الکلام ومنه الحدیث من طَلَب صَرْفَ الحدیث ای تزیینه بالزیادة فیه * و نیز (صَرْف) فضل وفزونی مرتبه ومنه لَهُ عَلَیْهِ صَرْفٌ ای فضلٌ وآن مشتق است از صرف بمعنی برگردانیدن زیرا که چون زیاده شود برگردانیده می‌شود از شکل خود
(صَرْفَة) بالفتح منزلی است از

صرف

منازل قمر وآن یک ستاره است روشن پس زُبْرة سُمّی بها لانصراف البَرْد بطلوعها ومهرهٔ است که بدان زبان مردان را بند کنند ونیک بختی زمانه وکمان خدنگ دار میاه که تیر آن بهدف نرسد وپگاه دوشیدن ناقه را پس از ان گذاشتن آن را تا پگاه دیگر مانند آن
(صِرْف) بالکسر رنگی است سرخ که بدان پوست وشراک نعل را رنگ کنند وخالص از شراب واز هر چیزی
(صَرَف) بالتحریک قبیلهٔ است
(صَرَفِیّ) بالتحریک ازینجا نسب منسوب‌اند بسوی صرف که قبیله است یا صواب صدفی بدال است
(صَرَفَان) محرکة مرگ ورصاص وقلعی ونوعی از خرما گران سنگ سخت مضغ که بیشتر از جهت کفایت بخرج صاحب عیالان بسیار خرج ومزدوران وبندگان آید با آن ضیحانی است * واز امثال ایشان است صَرَفانة رِبعیة تَصْرِم بالصیف وتؤکل بالشتیة
(صارِف) کصاحب سگ ماده

صرف

آزمند نر
(ناقةٌ صَرُوف) کصبور ناقه که دندانش بسیار بانگ کند
(صَرِیف) کامیر شیر خالص ومنه ما انتم ذهبًا ولا صَریفًا ولکن انتم الخزف * وبانگ در وبانگ دندان شتر وآواز چرخ دلو وشیر گرم دوشیده وموضعی است نزدیک نباج مر بنی اسید بن عمرو بن تمیم را وشاخ خود خشک شده از درخت بفارسی خود خوش است
(صَرِیفَة) کسفینة شاخ خشک از خرمابنان تنک صُرُف وصِراف وصَرِیف جمع
(صَرِیفُون) دهی است بزرگ بسیار اهل بسیار عمارات بسیار کیاه ودرخت نزدیک عُکْبَراء ردهی است بواسط منها الخمر الصریفیة او قیل لها صریفیة لانها اُخِذَت من الدن ساعتئذٍ کاللبن الصریف
(صَرّاف) کشداد سیم سره کننده
(صَیْرَف) بالفتح مرد محتال و چاره گر تصرف کننده در کارها و درم سره کننده
(صَیْرَفِیّ) مرد محتال و چاره گر

تصرف کننده در کارها و مصرف
کننده صیارفة جمع والهاء للنسبة
وجاء صیاریف
(مَصْرِف) بکسر الراء جای بازگشت
(مَصْرُوف) شراب خالص بی آمیغ
(مَصْرُوفَة) می خورده شده
(ض) صَرَفَهُ صَرْفًا) برگردانید
آن را * وصَرَفَتِ الْکَلْبَةُ
صُرُوفًا وصِرَافًا) بالکسر خواهش
نر کرد سگ ماده وخوسه شد * و
صَرَفَ الشرابَ) بیامیخت شراب
را بچیزی * وصَرَفَتِ الْبَکَرَةُ
صَرِیفًا) بانگ کرد چرخ دلو وقت
آب کشیدن * وصَرَفَ الْخَمْرَ)
خوردمی را * وصَرَفَ الصِّبْیَانَ)
بازگردانید کودکان را از مکتب
(أَصْرَفَ شِعْرَهُ) حرکت روی را
مختلف آورد یعنی یک قافیه برفع
زد یکری بجر یا یکی برفع ودیکری
بنصب وخلیل این را جائز ندارد و
قد جاء فی شعر العرب ومنه * اطعمت
جابان حتی اشتد معرضه * وکاد
ینقد لولا انه وا * فقل لجابان
کف الطیبة * نوم الضحی بعد نوم اللیل
اصراف

(صَرَّفْتُهُ فِی الْأَمْرِ تَصْرِیفًا)
تصرف دادم او را در کار * ونیز
تَصْرِیف) بیان وواضح کردانیدن
آیات را وروان ورائج کردانیدن
دراهم ومتاع وکالای فروختنی
را وبرآوردن بعض کلام را از بعض
وبرکردیدن باد از طرفی بطرفی
بابرگردانیدن آن است وشراب
ساده خوردن وبرکردانیدن
(اصْطِرَاف) برکشتن در کسب
چیزی
(تَصَرُّف) دست درکاری کردن
وبرکردیدن
(اِسْتِصْرَاف) برکردانیدن خواستن
یقال اسْتَصْرَفْتُ الله المَکَارِهَ یعنی
برکردانیدن مکاره خواستم خدای را
(مُنْصَرَف) بفتح الراء بازکشتن
وجای برکشتن * ونیز مُنْصَرَف
موضعی است میان حرمین ویکسر
(اسم مُنْصَرِف) آنکه جای دهد
کسرة وتنوین را خلاف غیر منصرف
(اِنْصِرَاف) برکشتن وبازماندن

ص رف د

(صَرْفَنْد) بالفتح شهری است
بساحل شام

ص ر ق

(صَرَق) محرکة تنک از هر چیزی
(صَرِیقَة) کسفینه نان تنک صَرِیق
وصُرُق وصَرَائِق جمع

ص رق ع

(صَرْقَعَة) درهم همانیدن انکشتان
وبانک آوردن از وی
(صِرْقَاعَةُ الْمِفْلَاعَةِ) بالکسر طرف
فلاخن که بانک کند

ص ر م

(صَرْم) بالفتح چرم پیراسته معرب
است
(صَرْمَة) بالفتح آنکه خشم
او زود برود صَرَمَات جمع یقال هو
صَرْمَة من الصَّرَمَاتِ ای بطیء
الرجوع من غضبه
(صِرْم) بالکسر نوع و گروه مردم
وجز آن أَصْرَام وأَصَارِم و
أَصَارِیم جمع * صُرْمَان) بالضم
مثله و گروه نعل زده خانهای مردم
جمع یکجا
(صِرْمَة) بالکسر کلة شتران مابین
بیست عدد تا سی یا پنجاه یا چهل یا
مابین ده تا چهل یا مابین ده تا چهارده
یا نیزده * وپاره از ابر صِرْم کعنب

جمع * وصِرمَة بن قیس یا صِرمَة بن انس یا صِرمَة بن ابی انس و صِرمَة یا ابو صِرمَة عذری صحابیان اند * ونیز صِرمَة پدر است مرضرمة را که پدر پدر هاشم بن حرملة است وذکر او بسته درضاد

(صَرام) بالفتح ویکسر هنگام رسیدن خرما وهنگام دروآن وریزهای درخت بریده وکقطام اسم است حرب راکه قطع میکند قرابت ومودت را

(صُرام) کغراب مرد توانا وسخت برنده ونام جنگ بدان جهت که می برد قرابت ومودت را ود اهیه و بلا و باقی ماند ه شیرکه با ردیکرد وشیده شود در وقت حاجت وضرورت * ومنه المثل حُلِبت صرام یعنی غدر بنها یت رسید

(صَارِم) کصاحب شمشیر بران ومرد دلاور رمانرا ونیز شیر بیشه

(صَرُوم) کصبور تیغ بران ومرد توانا ونیک برنده وناقه که وارد حوض نشود تا که خالی نکردد

(اَصرَم) مرد محتاج بسیار عیال

وَاَصرَم شَقرِیّ وَاَصرَم یا اُصَیرِم اشهلی ونام او عمرو بن ثابت است صحابیان اند

(اَصرَمَان) ورکالت وزاغ شب و روز یا کرک وزاغ

(صَرمَاء) بالفتح والمد دشت بی آب وناقه کم شیر صُرم بالضم جمع

(صِرمِی) کلذکری تام مردی

(صَرِیم) کامیر پارهٔ جدا از ریک تودهٔ بزرك ومنه افعی صریم یعنی ماریک تودهٔ * وبامداد وشب تاریك از لغات اضداد است * وپارهٔ از شب وچوبی است که بر دهن بزغاله بندند تا شیر نمکد و زمین میاه سوخته که هیچ نروید ومو ضعی است ونام مردی وبنو صَرِیم قبیله است ونیز صَرِیم بریده از هرچیزی * وقولهم باء صَرِیم سَحَرٍ یعنی خائب وخاسر کردید

(صُرَیم) کزبیر نام مردی

(صَرِیمَة) کسفینة عزیمت بر کاری ونیک دل نهادن بر آن وپارهٔ از ریك تودهٔ جدا وزمین دروده کشت ونام موضعی وپارهٔ از شب * وصَرِیمَة الجدی کیاهی است مدور

وملیس تابع ومخرج مشیمه

(صَیرَم) بالفتح مهر دمی کم راق و زیرك واسم است درشبانروزی یکبار خوردن را یقال هو یأکل الصیرم یعنی او درشبانروزی یکبار می خورد

(مِصرَم) کمنبر داس خشاوه

(مَصرِم) کمنزل جای تنك شتابه سیل

(ض) صَرَمَهُ صَرمًا ویضم نیك برید آن را * وصَرَمَ فُلانًا) قطع کرد سخن او را * وصَرَمَ النَّخلَ) درویدن خرمابن را صَرَمَ الشَّجَرَ والزرعَ کذلك * وصَرَمَ عِندَ نَاشِزًا) درنکی کرد وانتظار نمود نزد ماینك ماه * وصَرَمَ الحَبلُ) بریده شد رسن ومنه قطع کرد ید

(ك) صَرُمَ صَرَامَةً) دلیر وجالاك کرد ید

(مُصرِم) کمحسن مرد محتاج بسیار عیال وصاحب کلهٔ شتران

(اَصرَمَ النَّخلُ) بوقت درو رسید خرمابن * واَصرَمَ الرَّجُلُ) محتاج بسیار عیال کردید وصاحب کلهٔ شتران شد

(مُصَرَّمَة) کمعظمة ناقه کسر پستان

...ی ببرند تا سوراخ پستان بند گردد و شیر آن خشک شود زکامی پستان آن را بسببی داغ کنند و بدان جهت شیر . منقطع کرد دوانقطاع شیر باعث قوت ناقه است

(تَصْرِیم) سر پستان ناقه بریدن تا شیر منقطع و خشک کردد و پاره پاره کردن رسن را وازین بریدن درخت شدد للکثرة

(تَصَرُّم) جدا یکی کردن وزنیک رها شدن در کار و بریده کردیدن

(تَصَارُم) با هم بریدن

(انْصَرَم الشَّجَر) دروید درخت را و بریده * (اصْطَرَمَ الزَّرْع) درویدن کشت را

(اِنْصَرَمَ الْحَبْلُ) بریده و منقطع کردیدن رسن

ص رم ج

(صَرْمَنْجَان) ناحیه است از نواحی ترمذ معرب جرمنکان

ص ر ن ح

(صَرْنَقَح) کسمرجل فریاد وفغان کننده

ص ر ق ع

(صَرْنَقَع) کسمرجل مرد سخت

سرکش را با کنند که فریب نخورد و بچیزی که دارد دست کسی نرسد و احدی طمع آن نکند * مرد زیرک

ص ر و

(صِرْوَة) بالکسر کیاه ریزه

(ن) (صَرَا صَرْوًا) نظر کرد ودید

ص ر ی

(صِرًّی) کرحی بقیهٔ چیزی * و (لَبَنٌ صِرًّی) شیر برکشته مزه * و نیز (صِرًّی) کرحی باقی آب ایستاده رنک و بوی برکردانیده

(صَرَاة) نهری است بعراق و ناقهٔ که آن را نادوشیده باشند تا بزرک پستان و پرشیر نماید * و (نُطْفَةٌ صَرَاةٌ) نطفه محبوس و باز داشته شده

(صَارِی) کشتیبان (صُرَّاءٌ) کقراء و (صَرَارِیٌّ) و (صَرَارِیُّون) بتشدید یا * و تیر کشتی

(صَارِیَة) چاهی که آب آن از دیر ماندکی برکردیده رنک و برکشته مزه باشد

(صَرَایَة) حنظل و آب آن (صِرَاء) بالمد جمع

(صَرِیّ) کغنی اقدام کننده بر زدن یلد رخود

(صُرِّی) کربی ناقه و مانند آن که آن را نادوشیده باشند تا شیرد . پستان وی جمع شود و بزرک پستان و پرشیر نماید

(نَاقَةٌ صَرْیَاء) ناقهٔ که از نادوشیدن بزرک پستان و پرشیر باشد (صَرَایَا) جمع

(ض) (صَرَاهُ صَرْیًا) بالفتح بریدن آن را ویقال صری بوله ای قطعه * و (صَرَى الْمَاءَ فِي ظَهْرِهِ) بند کرد منی را در پشت خود باینکه با زن ا بستاد از نکاح * و (صَرَى الْمَاءَ) قطع کرد آب را بعد از ان که جورانید * و نیز (صَرْی) راندن و دفع کردن بلای و جز آن از کسی یقال صَرَى اللهُ شَرَّهُ * و فراهم آوردن و باز داشتن و نکاه بانی نمودن و کارکذاری کردن و یاد کرفتن و پناه دادن وصلح کردن میان قوم یقال صَرَى بینهم اذا اصلح * و پیش در آمدن و پس ماندن و بالا رفتن و فرود آمدن از لغات اضداد است و مهربانی نمودن و نجات بخشیدن

كسى را از هلاكت ومحبوس ماندن
در دست كسى بكر ويا عام است يقال
صَرِيَ فُلَانٌ فِي يَدِ فلانٍ اذا بَقِيَ فِي
يَدِهِ محبوساً * وجدا كردن
دوخصم را ازهم يقال اختَصَمْنا الى
الحاكم فصرى ما بيننا وفصل
(س) صَرِيَ المَاءُ صَرًى)
برگشته رنگ وبوى گرديد
(اَصْرَى اِصْرَاءً) فروخت يا
خريد كرد مُصَرَّاة را
(مُصَرَّاة) بتشديد يد را بمعنى صَرَّى
كرده است
(تَصْرِيَة) نادوشيدن گوسپند و
لجزان را تا شير جمع شود در پستان
ومنه الحديث لاتُصَرُّوا الابل و
الغنم فمن ابتاعها بعد ذلك فهو
بخير النظرين بعد ان يحلبها ان
رضي امسكها وان سخطها ردها و
صاعا من تمر خلافا لابي حنيفة رح
في ذلك

باب الصاد فصل الصاد

ص ص ص

(صَصَصُ الصَّبِيِّ) حدث كودك
و پليدى آن * ولم يوجد في كلامهم
ثلثة احرف من جنس في كلمة الا هو
وققق الصبي اي حدثه لاغير

ص ص ل

(صَاصَل) بفتح صاد كعالم وصَوْصَلَاء
ككربلاء گياهي است

باب الصاد فصل الطاء

ص ط ب

(اُصْطُبَّة) بالضم وتشديد باء چيزيكه
از كتان بيفتد
(مِصْطَبَة) بكسر ميم دكان سانندي
كه براى نشستن سازند بهندى
چبوتره

ص ط ح

(مِصْطَح) كمنبر دشت بى گياه و
جايي كه آن را براى كوفتن درويه
رخرمن برابر وهموار كنند

ص ط ر

(صَطْر) بالفتح وبحركت ومنه از
هرچيزى رخطا صُطْر وصُطُور
جمع * ونبشتن والفعل من نصر
(صَطَر) محركة بزغاله يكساله
(مُصْطَار) بالضم والكسر مى ترش
(مُصَيْطِر) بركماشته وحافظ و
نگاهبان
(تَصَيْطُر) بركماشته شدن

ص ط ع

(مِصْطَع) كمنبر مرد فصيح بليغ

ص ط م

(اُصْطُمَّة) بالضم وتشديد ميم
معظم چيزى ومجتمع وفراهم آمده
يا ميانهٔ آن اُسْطُمَّة بسين مثله
فى الكل

ص ط ك م

(اُصْطُكُمَّة) بالضم نانيكه
در خاكستر پخته باشند

باب الصاد فصل العين

ص ع ب

(صَعْب) بالفتح دشوار وكار سخت
صِعَاب جمع * ومنه انذرتكم صِعَابَ
الامور اى مماثل دقيقة غامضة
يقع بها الفتنة فى العلماء * و(صِعَاب
المنطق) اغلوطهاى آن اصعب و
تند وسركش از مردم وشتر خلاف
ذَلُول وشير بيشه ونام مردى * و
صعب بن عبد الله بن مالك بن يزيد
بن سعد بن حمير اصغر ذوالقرنين
ميان بانى سد ياجوج وماجوج است
بروايت علي بن ابي طالب وابن
عباس رضي الله عنهما * ونيز لقب
منذر بن ماء السماء * و(صَعْب
بن جُثَامة) صحابى است و

موضعی است بیمن
(صَعْبَة) بالفتح زن تند و سرکش
یقال امرأة صعبة و کذا ناقة صعبة
صَعْبَات بالسکون جمع * و نیز
(صَعْبَة) دختر جمل خواهر معاذ *
و (صَعْبَة) بنت سهل صحابیات
اند * و نیز صَعْبَة و صُعَیْبَة
بتصغیر دو زن بوده اند
(صَعِیبِیَّة) بتشدید یا آبی است
مر بنی خفاف را
(صَاعِب) کصاحب زمین سنگ
و درختناک که کسته شود
(صُعَیْب) کزبیر کوهی است و آن را
صعیبین بنون هم گویند
(صِعَاب) بالکسر کوهی است میان
یمامه و بحرین * و یوم الصِّعَاب
روزی است مر عرب را
(صُعُوبَة) بالضم دشوار و سخت
صَعَابِیب جمع
(صَعْنَب) کجعفر خورد سر از مردم
و جز آن نون زائد است
(ك) صعب الامر صعوبة)
دشوار شد کار و مشکل کرد ید
(مُصْعِب) کمحسن صاحب شتر
سرکش

(مُصْعَب) کمکرم کهن یا کهن که
هنوز زیر بار و زیر سواری نیامده و
شتر سرکش و نام مردی * و مُصْعَبَان
مصعب بن الزبیر و پسرش عیسی
یا برادرا و عبد الله بن الزبیر * و
مُصْعَب بن عمیر صاحب لواء رسول
الله صلی الله علیه وسلم
(اَصْعَبَ الْاَمْرُ) دشوار شد کار *
و اَصْعَبَهُ) دشوار یافت آن را لازم
است و متعدی * و اَصْعَبَ الْجَمَلَ
کذاشت شتر را و سوار نشد برا و
چندان که سرکش گردید * و
اَصْعَبَ الرَّجُلُ) صاحب شتر
سرکش شد
(صَعَّبَهُ تَصْعِیبًا) دشوار کردانید
آن را
(تَصَعَّبَهُ) دشوار کردانید آن را
(صَعْنَبَ الثَّرِیْدَ) سر برآورد
اشکنه را و تاجدار کرد
(اِسْتَصْعَبَ عَلَیْهِ الْاَمْرُ) دشوار
شد کار * و اِسْتَصْعَبَ الشَّیْءَ)
دشوار یافت آن چیز را لازم است
و متعدی

ص ع ب ر

(صَعْبَر) کجعفر درختی است مانا
بکنار صَنَعْبَر کسمندل مثله * و
النون زائدة
(صُعْبُور) کعصفور کوچک تر از
مردم و جز آن

ص ع ت

(صَعْت) بالفتح میانه بدن * و رجل
صَعْتُ الرِّبَّة) مرد لطیف میانه و
لطیف درون

ص ع ت ج

(تَصَعْتَج) مبنیا للمفعول راست
ایستاده و درست و تابان

ص ع ت ر

(صَعْتَر) بالفتح سعتر است که پودینه
کوهی باشد و آن را صعتر الحمار
هم گویند آشامیدن آن با شراب
گزند کی جانوران را سودمند بود
و معده و جگر را بعد نافع و رایحة
آن هوام را گریزاند و تخم آن در
جمیع افعال قوی تر * و نیز صَعْتَر
را بو صَعْتَر) دو مرد بوده اند
و صَعْتَر شامی) پودینه بری است
(صَعْتَرِیّ) بیای نسبت مرد چالاک
و شوخ بی باک و جوان مرد دلاور
(صَعَاتِر) سختیها و دشوارها .
(صَیْعَتَر السَّخْلُ صَیْعَتَرَةً) چرید

زنبور عسل صعتر را * و صعتر
الشيء) زينت داد آن را وآراسته
نمود

ص ع ت ل

(رجل مصعتل الرأس) بفتح
التاء مرد دراز سر

ص ع د

(صعدة) بالفتح نيزه راست وراست
رسته كه محتاج به تثقيف نباشد
صعدات بالتحريك جمع * وزن
راست قامت صعدات بالتحكين
جمع * رماده خر وآله دست افزار
رماده بزي است ونام اسب ذريب
بن هلال وموضعي است ويمن
از ان موضع است محمد بن ابراهيم
بن مسلم * وآبي است ميان دو علم
جبل سلول وموضعي است مر بني
عوف را وشهري است بيمن مر خولان
بن عمرو را * وبنات صعدة
گورخران صاعد نام منسوبات است
بوي شده ردا
(صعد) بالضم موضعي است
(هذا امر صعد) محركة عذاب
سخت قال الله تعالى يسلكه عذابا
صعدا

(صاعد) بالا برآينده وقولهم بلغ
كذا فصاعدا يعني فوق آن * و
نيز صاعد اسب بلعاء بن قيس
كنانيه را اسب صخر بن عمرو
(صعد) كهدهد موضعي است
* ونيز صعد ده شواري ومشقت
(صعود) كصبور جاي بلند وبلندي
ضد هبوط صعد ككتب جمع صعائد
مثله * وناقه كه بچه ناقص خلقت
زاده پس او را بر بچه سال گذشته
مهربان كرده باشند تا شير دهد *
وكوهي است بجهنم وعقبة دشوار
گذار را مرد شوار و مشقت ومنه
سأرهقه صعودا اي ساكلفه مشقة
من العذاب
(صعيد) كامير خاك پاک روي زمين
صعد وصعدات جمع * وراه و
ازان است اياكم والقعود بالصعدات
* ويقال هذا النبات ينمي صعدا
اي طولا وكورة بلادي است عظيم(?)
بوسعت پانزده روز در طول وموضعي
است نزديک وادي قري ودر آنجا
است مسجد نبي صلى الله عليه وسلم
* وصعيد مصر موضعي است
در مصر

(صعائد) بضم موضعي است
(صعداء) بالفتح مشقت ودشواري
(صعداء) كبرحاء دم ممدود درازي
(صعيداء) كمريطاء موضعي است
(صعادي) كحبارى موضعي است
(ناقة صعادية) كغرابية ماده
شتر دراز
(صعوداء) بفتح صاد عقبه دشوار
گذار
(مصعاد) بالكسر رسني كه بآن بر
درخت خرما برآيند
(س) صعد في السلم صعودا)
برآمد زينه را
(مصعد) كمحسن رونده در زمين
خلاف منحدر كه راجع باشد
(اصعد الرجل اصعادا) آمد
مكه را * واصعد في الارض) رفت
ودور كرد در زمين * واصعد في
الوادي) فرود آمد در ان * و
اصعدت الناقة) مهربان شد
ناقه بر بچه سال گذشته * واصعدتها
اهلها) مهربان گردانيدند ناقه را بر بچه
سال اول
(شراب مصعد) كمعظم شراب
گرم كرده شده بآتش

(أصعد في الجبل وعليه تصعيدا) بر آمد بر کوه ولم يسمع صعد فيه كسمع * وصعّد في الوادي) فرود آمد در آن * ونيز تصعيد كذا از آنيدن چيزي را
(اصعاد) بالا بر آمدن
(اصطعاد) بر آمدن
(تصعّدني الشيء) دشوار آمد برمن دشوار كرديد
(تصاعدني الشيء) دشوار شد برمن
(اصّعّد) بكسر همزه وفتح صاد وضم عين مشدد تين بالا بر آمدن
(إصّاعد) بالكسر وتشديد صاد بر آمدن

ص ع ر

(صعر) محركة كجى روي يا كجي يك از دو جانب روي يا بيماريست در شتر كه بدان جهت كردن را پيچ دهد * وكژ كردن رخسار را از كبر والفعل من صمع * وكوچك شدن وخورد دن صعارير را كه صمغى است
(أصعر) شتر كردن پيچنده ونام مردى * ونيز اصعر مالك وتباه شونده
(صعّار) كشاده متكبرى كه مردمان را بچشم حقارت نكرد
(صعير) كزبير جد است مر ابي ذر راوي ونعلبة صحابي وپدر عقبة محدث
(صعران) كعجلان زمينى است ونام مردى
(صعرور) بالضم صمغ بسته ومنجمد وصمغ دراز باريك درهم پيچيده * ونيز چيزى است زرد رنگ سطبر خشك با اندك نرمي وخمي كه اول از سوراخ پستان برآيد يا مله فشرده يعني آنچه اول دوشيده شود از لبا * وبلرد رختى است كه با بهل وفلفل ونحو آن ماند درختى يا صمغ است عموما صعارير جمع
(صعرورة) بالضم كوچك كوه كردان
(صعرر) بضمات وتشديد راي اول بمعني صعرور است في الكل
(صيعر) كحيدر قبيلة است بيمن از قضاعة وهم صيعر بن عمرو بن حيدان
(صيعرية) بالفتح نوعى از رفتار وداغى است مر كردن ماده شتر خاصة يا عام است
(أحمر صيعري) سخت سرخ * وسنام صيعري) كوهان بزرگ
(صعبراء) كحمراء موضعى است در برابر صعنبى
(صعاري) بالضم موضعى است
(صمعر) بالفتح سخت ميم زائد است صمعري مثله
(صمعرة) زمين درشت
(قرب مصعر) كمكرم سير شب سخت
(إصعار) كژ كردن رخسار از كبر ونخوت
(صعّر خدّه تصعيرا) كژ كرد رخسار را از كبر ومنه قوله تعالى ولا تصعّر خدّك للناس * وكاهى ايى ميلان كژى رخساره خلقي باشد نه از ساختكي واختيار
(صاعر خدّه مصاعرة) كژ كردانيد رخسار را از تكبر
(صعررة) كرد ساختن چيزي را يقال صعررته فتصعرر
(تصعّر) كژ كردن روى يا كژ كردن رخسار
(تصعرر) كرد شدن از هم ريزو

جز آن
(اِصْعِرَّار) كرد شدن اشتر وترنجيدن
يقال ضربه فَاصْعَرَّ اي استدار
مِنَ الوجع مكانه وتقبض.
(اِصْعِنْرار) كرد وجمع شدن از
درد وترنجيدن يقال ضربه فاصعنرر
اي استدار وتقبض

ص ع ر ب

(صُعْرُوْب) بالضم كوتاه سر از مردم
وجز آن

ص ع ط

(صَعُوْط) كصبور دارو كه به بيني
ريختني
(ف ن) صَعَطَهُ صَعْطاً دارو
به بيني ريختني در بيني او ريخت
(اِصْعَاط) دارو به بيني ريختن
(اِصْطِعَاط) خود را خود ريختن
دارو به بيني

ص ع ص ع

(صَعْصَع) بالفتح متفرق وپريشان
ومرغي است دال دار كه ملخ را شكار
كند وبضم صُعَاصِع جمع * وذهبوا
صَعَاصِعَ) بمعني رفتند پراكنده
وپريشان
(صَعْصَعَة) متفرق وپريشان
كردن وجلد انمودن وجنبانيدن و
تركردن سر ابر وغمز وكياهي
است كه شكم راند * وصَعْصَعَة بن
مُعَاوِيَة) پدر قبيلة است از هوازن
* وعبد الرحمن بن عبد الله بن
عبد الرحمن بن ابي صَعْصَعَة
تابعي شيخ است مر مالك وابن
عيينة را وقلب اسمه بعضهم فقال
عبد الله بن عبد الرحمن * و
صَعْصَعَة بن صُوْحَان) تابعي
از اصحاب علي بن ابي طالب كرم
الله وجهه
(تَصَعْصَع) جنبيدن ومتفرق و
پراكنده كرديدن ودل وخوار و
ذليل شد وفروتني كرد * و
تَصَعْصَعَتْ صُفُوفُهُمْ) صفهاي
قوم از جائيكه بود زوال پذيرفته
* وتَصَعْصَعَ بِهِم الدَّهْرُ) متفرق
وپراكنده كرد آنها را زمانه

ص ع ف

(صَعْف) بالفتح مرغي است كوچك
صِعَاف جمع * ونوعي از شراب اهل
يمن كه از شهد كيرند يا انكور را
شكسته در ظرفي اندازند تا جوش
زند وكفك اندازد * ولرزه كرفتن
والفعل من فتح يقال صُعِفَ مجهولا
يعني لرزه زده شد
(صَعْفَة) بالفتح لرزه كه از بيم يا
سردي وجز آن كيرد
(صَعْفَان) كسكران مرد آزمند
شراب صعف مذكور
(مَصْعُوْف) لرزه كرفته

ص ع ف ص

(صَعْفَصَة) سكباجه يعني شوربا
با سركه آميخته لغت يماني است

ص ع ف ق

(صَعْفَقَة) لاغر تن شدن
(مُصَعْفِق) مرد لاغر جسم
(صَعْفُوق) بالفتح مرد ناكس و
دهي است بيمامه لَهُم فِيهَا وَقْعَة و
آن را صَعْفُوقَة هم كويند * وليس
في الكلام فعلول سواه وخرنوب
ضعيف والفصيح الضم او تشدد
الراء حكى اللحياني زرنوق للعمود
الذي عليه البكرة * وصَعَافِقَة
اخوال اند مربني مروان را وايشان
را بني صعفوق ويضم هم كويند
غير منصرف للعجمة والتعريف *
سواء لانهم سكنوا بصعفوق * ونيز
صَعَافِقَة) قومي كه بدون راس مال

الالدند بازار بهر تجار مصر و نند ز
هرگاه تجار چیزی را خرید کنند
ایشان داخل و شریک آنها شوند
واحد آن صَعْنَقِي و صَعفوق است و
صَعَافِيْق نیز جمع

ص ع ق

(صَعِق) ککتف آنکه بشنیدن
آواز سخت بیهوش کرده باشد و
مرد سخت آواز * و کذا حِمار صَعِقُ
الصَّوتِ) و منتظر و متوقع صاعقه
از شدت هول * و لقب خُوَیْلِد بن
نُفَیل و دلارری بود مر بنی کلاب را
. و یقال فیه الصَّعِق کابِلٍ صِعَقِيّ
بعضی منسوب باست بوی بر ...
قیاس * لُقِّبَ بِهِ لاَنَّ تَمِیمًا ضَرَبُوا
رَاسَهُ بِضَرْبَةٍ فَکَانَ اِذَا سَمِعَ صَوْتًا
صَعِقَ اَوْ لِاَنَّهُ اتَّخَذَ طَعَامًا فَکَفَأَتِ
الرِّیحُ قُدُوْرَهُ فَلَعَنَهَا فَاَرْسَلَ اللّٰهُ
عَلَیْهِ صَاعِقَةً * و نیز الصَّعِق بالالف
و اللام نام مردی مثل النجم للثریا
* و صَعِق بن حرب و یسکن العین
محدث است
(صَعْقَة) بالفتح آتش که از آسمان
افتد لغتی است در صاعقه * و قرأ
الکسائی فاخذتهم الصعقة و هم

ینظرون * و بیهوشی و اولین دم صور
(صَعَق) محرکة صدمه و آواز سخت
(صُعَق) کزفر موضعی است
(صَاعِقَة) مرگ و هر عذاب مهلک
و بانگ و آواز هولناک جداب و
تاری انه که بدست فرشته رانندهٔ
ابر است نمیرسد بچیزی مگر آنکه
می سوزد آن را یا آتشی است که
از آسمان افتد در رعد شدید *
و نیز صاعقة آتش افکندن از آسمان
مصدر است مانند راغیه
(صُعَائِق) کعلابط موضعی است
بنجد مر بنی اسد را
(ف) صَعَقَتْهُم السَّمَاءُ صَاعِقَةً)
افکند بر ایشان صاعقه را * و کذا
صَعَقَتْهُم الصَّاعِقَةُ
(س) صَعِقَ صَعْقًا) بالفتح و
بحرکه و صعقة و تَصْعَاقًا) بالفتح
بیهوش کردید * و صعق مَن
فِی السَّمَاءِ وَمَن فِی الْاَرْضِ)
ای مات
(اِصْعَاق) آتش افکندن از آسمان
و بیهوش کردن

ص ع ق ر

(صُعْقُر) کبرقع بیهها ی ماهی

ص ع ل

(صَعْل) بالفتح و بحرکه خرد و
باریک سر کردن از مردم و خرما بن
و شتر مرغ * و دراز از هر چیزی
و خر پشم ریخته
(صَعْلَة) بالفتح خرما بن کج که
بیخهای شاخ وی خالی از برگ باشد
یا خرما بن کژ بی برگ * و باریک
و خرد سر کردن از مردم و از
درخت خرما و از شتر مرغ و خرماده
پشم ریخته
(صُعَیْل) کزبیر نام مردی
(رجل اَصْعَل) مرد باریک سر
و کذلک من النَّخل والنَّعام
(صَعْلَاء) بالفتح والمد باریک سر
و کردن از مردم و خرما بن و
شتر مرغ و خرماده پشم ریخته
(س) صَعِلَ صَعَلًا) محرکة
باریک سر کردن کردید
(اِصْعِیلَال) باریک سر کردیدن
شدن

ص ع ل ک

(رجل مُصَعْلَکُ الرَّاسِ)
بفتح لام مرد کرد سر
(صُعْلُوک) کعصفور درویش

صَعَالِيك جمع * و صَعَالِيكُ
العَرَب) ذؤبانها * و عُروة الصَّعَالِيك
لقب ابن الورد است بدان که
[illegible] محتاجان را در جائی
فراهم آورده مر ایشان را از غنیمت
می باخت می خورانید ایشان را
(صُعْلُكِيَّة) نام مردی
(صَعْلَكَة) درویش کردن وی را *
و صَعْلَكَ الثَّرِيْدَةَ) سر ساخت
برای اشکنه و بر آورد سر آن را
* و صَعْلَكَ البَقْلُ الإِبِلَ)
فربه کرد تره شتران را
(تَصَعْلَكَ الرَّجُلُ) درویش
و محتاج گردید * و تَصَعْلَكَتِ
الإِبِلُ) انداختند شتران پشمها
را

ص ع م ر

(صُعْمُوْر) بالضم دولاب یا دلو آن

ص ع ن ب

(صَعْنَب) بالفتح خرد سر از مرد و جز آن
(صَعْنَبَى) بالفتح والقصر موضعی است بیمامه
(صَعْنَبَ الثَّرِيْدَةَ) فراهم آورد میان اشکنه را و بلند و ممتاز کرد سر
آن را * و نیز صَعْنَبَة) منقبض و
نوشیدن شدن.

ص ع ف ر

(صَعْفَرَتِ العُنُقُ) پیچیده شدن
کردن * و صَعْفَرَ الحُمُرَ الخَوْفُ)
رمانید خران را بیم و پراکنده کرد
(تَصَعْفَرَتِ العُنُقُ) بمعنی صَعْفَرَتِ
العنق است
(مُصْعَنْفِر) رمادگار زهار خر رمنده
از بیم
(اِصْعَنْفَرَتِ الحُمُرُ) رمیده شد
خران از ترس و پراکنده شدند *
و اصْعَنْفَرَتِ العُنُقُ) پیچ خورده
کردن

ص ع ن

(صِعْوَنّ) بالکسر و تشدید النون
کارد به شترمرغ نرباریک گردن
خرد سر یا عام است صِعْوَنَّة مونث
(اَصْعَنَ رأسه اِصْعَانًا) خرد کرد
سر او و کوتاه و بد عقل روی
(اذن مُصْعَنَّة) گوش تیز و ستیغ
(اصعن اِصْعِنَانًا) باریک و لطیف
گشت

ص ع و

(صَعْوَة) بالفتح مرغی است کوچک
فارسی سنگانه و هندی ممولا صَعْو
و صِعَاء جمع * و قیل صَعْوَة مونث
صَعَوات جمع * و ناقة صَعْوَة شتر
ماده خرد سر * و صَعْوَة بن ابی
الصَّعْوَة) محدث است
(ف) صَعَى رأسه) خرد و باریک
شد سر او * و صَعَى الفَرْخ) با ناله
کرد جوزه

باب الصاد فصل الغين

ص غ ب

(صُغَاب) بالضم [illegible]
(مَصْغَبَة) گرسنگی و حاجت

ص غ ب ل

(صَغْبَلَ الطَّعَامَ) نیک چرب کرد
طعام را

ص غ ب ن

(صِغْبِيْن) بالکسر [illegible]

ص غ د

(صُغْد) بالضم موضعی است
بسمرقند و موضعی است به بخارا
* و صُغْدُ بِيْل) شهری است
بارمینیة بنا کرده نوشیروان العادل

ص غ ر

(صُغْر) بالضم خواری و هم صَغَار
بالفتح مثله

(صِغْرَة) بالکسر کوتاه تر یقال انا من
صِغْرَتهم ای اصغرهم * وکذا انا من
الصِّغْرَة .
(صِغَر) کعنب خردی خلاف کبر
صَغَارَة بالفتح مثله * یا اول خردی
تن است و دوم خردی قدر و
منزلت
(صُغَار) کغراب خرد
(صَاغِر) کصاحب مرد خوار و ستم
و خواری دوست صَغَرَة کطلبة
جمع
(اَصْغَر) خردتر اَصَاغِر و اَصَاغِرَة
جمع * و اَصْغَرَان دل و زبان
صُغْرَی بالضم مونث اَصْغَر صُغَر
بفتح الغین جماعت * قال سیبویه
لا یقال نسوة صُغَر و لا قوم اَصَاغِر
الا بالالف و اللام وکذا الاَصْغَرُون
(صَغِیر) کامیر خرد صِغَار بالکسر
و صُغَرَاء کامراء جمع * مَصْغُورَاء
مثله * و نیز صَغِیر نام مردی .
(صُغَیْرَة) از اعلام است
(صَغْرَان) کسحبان موضعی است
(صُغْرَان) بالضم خرد و نام مردی
(صُغَیِّر) بکسر یای شدید مصغر صغیر
است صُغَیِّیر بمعنی مثله
(ك ض) صَغُرَ صَغَارَةً و صِغَرًا)
کعنب و صَغَرًا محرکة و صُغْرَانًا
بالضم خرد کردید * و صَغُرَ ککرم
صِغَرًا) کعنب و صَغَارًا و صَغَارَةً
بفتح هردو و صُغْرَانًا و صُغْرًا بضم هردو
خوار شد * و ما صَغُرَ عنی الا بسنة
یعنی از من خرد نیست مگر یک سال
* و صَغُرَت الشمس) مائل بغروب
شد آفتاب
(ن) ما صَغَرَنی الا بسنة) یعنی
خرد نیست از من مگر یک سال
(ارض مُصْغِرَة) کمحسنة زمین
کوتاه کیاه
(اَصْغَرَه) خرد کردانید آن را *
و اَصْغَرَت الارض) کیاه خرد و
کوتاه آورد * و اَصْغَرَه) خوار کردانید
اورا * و اَصْغَر الفرقة) خرد درخت
مقله را * و نیز اِصْغَار بچه صغیر
زاییدن یقال ارتبعوا لیُصْغِروا
یعنی در ربیع جایی اقامت کردند
تا بچهای صغیر زایند
(صَغَّرَه تصغیرا) خرد کردانید
آن را * و صَغَّر الاسم) جاری کرد
آن را بر فُعَیْل و نحو آن
(تَصَاغَر) خرد نمودن خود را یعنی
* و یقال تصاغرت الیه نفسه)
خوار شد و حقیر کردید
(اِسْتَصْغَرَه) خورد شمرد او را

ص غ غ

(ن) صَغَّ صَغًّا) بسیار خورد
(صَغْصَغ شَعْرَه) شانه کرد موی
او را بر روغن اندود * و صَغْصَغ
الثرید) نیک چرب کرد اشکنه را

ص غ ل

(صَغِل) ککتف مرد خرد و حقیر
جثه لاغر باریک قدم مضطرب
خلقت بی آرام بد خوی بد خوار
(صَیْغَل) کحیدر حل خرمائیکه بعض
آن به بعض چسپیده چون بشکافند
در آن مانند خطوط نمودار شود و
کم است که این چنین در غیر برنی
یافته شود * و طین صَیْغَل) کلی
که بعض آن بر بعض نشسته باشد
و لیس علی فَیْعَل غیره

ص غ ن

(صَغَانَة) کسحابة از آلات سرود
است معرب چغانه
(اسحق بن ابراهیم بن صَیْغُون
صَیْغُونی) زاهد محدث است

(صَغَانِيان) ملدنه است بزرك
بما وراء النهر ينتسب اليها الامام
الحافظ في اللغة الحسن بن محمد بن
الحسن ذو التصانيف رح معرب
چغانيان صغانيّ وصاغانيّ منسوب
است بوى

ص غ و

(صَغْو) بالفتح ميل ام است
مطلب و رايقال صَغْوُهُ معك يعني
ميل او بسوى تست * وكذا
صِغْوُهُ بالكسر وصَغَاهُ بالفتح * و
صِغْوُ المِغْرَفَةِ) بالكسر شكم كفليز *
وصِغْوُ البِئْر) كرانه چاه * وصِغْوُ
الدَّلْو) كنارهٔ دلو كه دوتا باشد
(صَاغِيَة) كسانيكه در حوائج
خويش مائل ومحتاج ديكرى
باشند يقال هُم صَاغِيَتُكَ اي يَمِيلُون
اليك في حوائجهم وَاكرموا فلاناً في
صَاغِيَتِهِ اي الذين يَمِيلُون اليه
(صَغْوَاء) بالفتح زائل آفتاب مائل
بغروب
(اَصَاغِي) شهرى است
(ن ض س) صَغَا صَغْوًا وصُغُوًّا
وصَغِيَ صِغًى كرضي وصُغِيًّا)
بالضم ميل كرد يا مايل كرديد كام دهن

ويكى از دو جانب وى اَصْغَى نعت
است ازان * وصَغَتِ الشَّمْسُ)
مائل شد بغروب * وكذا اَصْغَتِ
النُّجُومُ اذا مالت للغروب * و
صَغِيَ قَلْبُهُ) از حق ميل كرد
دل او
(قولهم هُوَ مُصْغَى اِنَاؤُهُ) در حق
شخصى كويند كه از بهره و نصيب
او كم كرده باشند
(اَصْغَى اِصْغَاءً) كوش داشت
بسخن وى * وَاَصْغَى اليه سَمْعَهُ
نيك مائل كرد كوش را بسوى او *
وَاَصْغَى الاِنَاءَ) كژ كرد خنور را
بوقت ريختن * وفي الحديث كان
يُصْغِي الاناء للهرّ يشرب ويتوضأ
بفضله * وَاَصْغَى الشَّيْءَ) ناقص
ونا تمام كرد آن چيز را * وَاَصْغَتِ
النَّاقَةُ) مائل كرد سر خود را بسوى
پالان چنانكه مى شنود چيزى را *
وَاَصْغَى حَظَّه) كم كرد بهرهٔ او را

ص غ ى

(س ض) صَغِيَ صَغْيًا بالفتح
وصُغِيًّا) بالضم ويكسر ميل كرد و
شنيدن لغتى است در ص غ و

باب الصاد فصل الفاء

ص ف ت

(صَفْتَة) بالفتح قلبند وهيئت كى
(صِفْتِيت) بالكسر مرد توانا
تن آور يا مرد با كوشت كرد اندام
يا تنومند زشت خلقت * صِفْتَات
بالكسر وصِفِتّ كعلز وصِفِتَّان
كطرماح وصِفِتَّان بتشديد نا
كصليان مثله في الكل * صِفْتَاتَة
بالهاء مونث * وبعضى صفتات را
صفت مشترك كويند وبعضى بات
صفات ذكور خاصة * زنى زصِفِتَّة
كفلز مرد نيك چيره وغالب
(تَصَفْتَتَ تَصَفْتُتًا) چالاك و
توانا شد
(تَصَفُّت) توانا وچالاك كرديدن

ص ف ح

(صَفْح) بالفتح كنارهٔ هرچيزى
صَفْحَة مثله * وپهلوى مردم و
رخسار او ورخسار شمشير و پهناى
آن و پهناى هرچيزى وينهم يقال
نظر اليه بِصَفْحِ وجهه اي بعرض
وجهه صِفَاح جمع * ونام مردى از
بني كلب * وصَفْحُ الجَبَل) بن
كوه يا پايين كوه يا جاى هموار
از كمر آن * وروى كوه

(صَفَح) محرّكة پهنا يقال في
جَبْهَتِهِ صَفَحٌ اي عرض فاحش
(صِفَاح) ككتاب چيزى است
شبيه بسبزه كه بر رخسار سپى بر آيد
وبسبب آن رخسار فراخ مى گردد
وآن در اسپ مكروه است * و
كوههاى بند بر مرحلۀ نعمان * و
موضعى است نزديك حنين
(اَصْفَح) مرد پهن پيشانى ومنه
ابراهيم الاصفح موذن مدينه
منوّره
(صَافِح) مادۀ شتر كه شير آن
رفته وخشك شده باشد
(صَفِيْح) كامير آسمان يا آسمان
بالايين وروى پهناور از هر چيزي
(صَفِيحَة) كسفينة شمشير پهناور
وصَفِيحَةُ الوَجْهِ) ظاهر پوست
وسنگ پهن صَفَائِح جمع * وروى
پهن او هر چيزى وتختۀ در
(صَفُوح) كصبور جوان مرد
بخشنده وعفو كننده وزن روى
گرداننده بازدارنده كانّها لا تمنح
الا بصفحتها
(صَفَائِح) چهار استخوان سر
موضعى است

(صُفَّاح) كرمان سنگ پهناى
پهناور ود را ز صُفَّاحة يكى * و
شتران بزرگ كومان صُفَّاحَات
وصَفَافِيح جمع * وموضعى است
نزديك ذروة
(ف) صَفَحَ صَفْحًا) بالفتح روى
گردانيد و ترك داد * وكذا
ضربت عنه صفحا اى اعرضت عنه
وتركته * وصَفَحَ عَنْهُ) در گذشت
از ان ومعاف كرد * وصَفَحَ الإبِلَ
عَلَى الحَوْضِ) وارد كرد شتران
را بر حوض * وصَفَحَ السَّائِلَ) رد
كرد سائل را وباز گردانيد * و
صَفَحَهُ بالسَّيفِ) زد او را به پهناى
شمشير * وصَفَحَ فُلَانًا) سيراب
گردانيد او را بنوعى از شراب *
وصَفَحَ الشَّيءَ) پهن گردانيد آنرا * و
وصَفَحَ القَوْمَ) پيش كرد يك يك
را وظاهر نمود لذا صفح ورق
المصحف اى عرضها واحدًا
واحدًا * وصَفَحَ الأَمْرَ) نظر كرد
در ظاهر كار وبنگريد صفحات آن
* وصَفَحَت النَّاقةُ صُفُوحًا)
رفت شير آن وخشك گرديد
(مُصْفَح) كمكرم پهن از هر چيزى

* وآنكه سر در جانب سوار پهن است و
وپيشانى برآمده باشد وكون ومائل
از هر چيزى ومنه الحديث قلب
المومن مُصْفَحٌ على الحق اى مُمَال
* وبينى كه استخوان آن معتدل
باشد وسر تنگ دراز پيشانى دراز
وپهن گردن وهر دل كه دران ايمان
ونفاق فراهم آمده باشد وتفرشتم
قدار وآن را مصهد هم گويند * وروى
نرم ونيكو * وسَيْفٌ مُصْفَحٌ) تيغ
پهناور * صد ومُصْفَح كذلك قال
* وصدري مُصْفَح للموت نهد *
اذ اضاقت عن الموت الصدور *
قوله نهد اى ضخم
(اَصْفَحَ السَّائِلَ) بازگردانيد او را
* واَصْفَحَ الشَّيءَ) پهن كرد آن چيز
را * واصْفَحَهُ) برگردانيد آن را
(رجلٌ مصفَّح الراس) كمعظم
مرد پهن سر * وسيف مصفَّح)
تيغ پهن رخسار وپهناور از هر چيزى
(مُصَفَّحَة) كمعظّمة كوهپندى
كه نادوشنده آن را تا بزرگ پستان
وپر شير نمايد وشمشير پهن ريكسر
مُصَفَّحات جمع
(صَفَّحَ الشَّيءَ تَصْفِيحًا) پهن

کردانید آن چیز را # ونیز تَصْفیحِ
دست بر هم زدن ومنه الحدیث
التسبیح للرجال والتصفیح للنساء
ویروی بالقاف ایضا
(مُصَافِح) مرد یکه زنا کند بهر
زن اصیل باشد یا کنیز
(مُصَافَحة) دست یکدیگر را گرفتن
(تَصَافُح) مثل یکدیگر دست گرفتن
(تَصَفَّحَ الْأَمْرَ) نظر کرده در ظاهر
کار و دست و روی آن نمود # (تَصَفَّحَ
النَّاسَ) نظر کرد در احوال مردم

ص ف د

(صَفَد) محرکة بند و عطا و بلا لام
شهری است بشام
(صَافِد) کصاحب آنکه فرد بپای
آرد و بند باشد ومنه نهی عن صلوة
الصافد هو ان یقرن بین قدمیه
کانهما فی قید
(صِفَاد) ککتاب دوال و بند یا زنجیر
که بدان اسیر را بندند اصفاد جمع
(ض) صَفَدَهُ صَفْدًا بالفتح بندی
کرد آن را محکم نمود
(اَصْفَدَهُ) محکم کرد آن را و قید
نمود
(صَفَّدَهُ تَصْفِیدًا) نیک بند کرد
آن را محکم ساخت شدد للمبالغة

ص ف ر

(صُفْر) بالضم و بکسر روی و موضعی
است در زرد خالی از هر چیزی و یثلث
للواحد والجمع اصفار جمع یقال
آنیة صُفْر وانآء اصفار # وفی الحدیث
انّ اصفر البیوت من الخیر البیت
الصفر من کتاب الله تعالی # ورجل
(صِفْرُ الْیَدَیْنِ) مرد بی چیز
(صُفْرَة) بالضم زردی و سیاهی از
لغات اضداد است و موضعی است
بیمامة # و یقال انه لفی صفرة و یعتری
للذی یعتریه الجنون # (ابو صُفْرَة)
مردی است که مهالبه منسوب اند
بوی یا کنیت ابو المهلب بن
ابی صُفْرَة و نام وی ظالم بن سُراق
بن صُبح کندی است # و نیز صُفْرَة
معرفة علم است مر زن را
(صَفْرَة) بالفتح یک بار گرسنه شدن
(صَفَر) بالتحریک بیماری شکم که
روی صاحب خود را زرد کند
ونیز سپس بردن محرم را تا صفر
یعنی صفر را داخل محرم کردن
ومنه لا صفر ولا هامة یا نهی از معنی
اول است بجهت زعم عرب آن که
بیماری صفر از یکی بدیگری نقل
می کند # و عقل و مغز و لب و رمق
ونفس و دل یقال لا یلتاط بصفری
ای لا یلزق بنفسی ولا یقبله قلبی #
و ماری است در شکم مردم می چسپد
با ستخوان های پهلو و میگزد آن را
یا کرمکی است که میگزد استخوانهای
پهلو و سر آن را یا کرم شکم و کرمکی
سوما و پس از محرم که ماه دوم است
از سال های قمری و قد یمنع اصفار
جمع # و کوهی است از کوه های ملل
و بو الفبنائی است بعض عالی مرحبین
بن زید را
(صَفَرَان) تثنیة صفر و نام دو ماه
از سال در جاهلیت یکی را از آن در
اسلام محرم نام نهادند
(صَفِر) ککتف خالی [illegible]
مثله
(صُفْرِیَّة) بالضم خرما ئی است
یمانی که در حالت بسریت آن را
خشک کرده بجای شکر خورند و هر بیق
اندازند و بالضم و بالکسر گروهی
است از خوارج منسوب بعبدالله
بن صفار یا بسوی زیاد بن اصفر یا
بدان جهت که زرد رنگ اند یا جهت

- خالي شدن ايشان از دين
(صَفَرِي) محركة اول ازمنة و
ميوه كه ميشود انكه در طلوع سهيل
زاده باشد چنين گفتني * وباران
كه در اول خريف بارد
(صَفَرِيَّة) بالتحريك گياهي است
كه در اول خريف برآيد يا آن ايام
برآمد گرما ودرآمد سرما است
يا اول ازمنه وآن يك ماه باشد
وبچه كه ميشوند در طلوع سهيل
(اَصْفَر) زرد وسياه ضد است *
وفرس اَصْفَر اسپ زرد رنگ *
... جاني تو ... هيچ چيزي ومرغ بسيار
بانگ * وبنو الاصفر روم يا ملوك
روم اولاد اصفر بن روم بن عيصو
بن اسحق * يا آنكه صنفي از حبش
... غالب آمدند پس بازنان
آنها ... جماع كردند واولاد آنها زرد
رنگ پيدا شد
(اَصْفَرَان) زعفران وزر يا زعفران
وورس يا مويز ومنه اَهْلَكَ النِّسَاءَ
الاَصْفَرَانِ اي الذهب والزعفران
(اَصَافِر) كوه ها اند كانّه جمع
الاَصْفَر
(صَفْرَاء) بالفتح زر وخلط مشهور

ومرغ كه از بيضه فارغ شده باشد
وگياهي است ريكستاني كه برگ
آن ببرگ كاهو ماند واسپ حارث
الضخم واسپ مُجَاشِع سُلَمِي وروباري
است بميان آب وردرخت ميان
حرمين كمان از چوب درخت نبع
يا عام است
(صَافِر) دزد ومرغي است بلدل
ومنه المثل اجبن من صافر
اصفر من بُلْبُل * وهر مرغ بانگ آور
وهر مرغ كه شكار نكنند * وقولهم
وما بها صافر يعني نيست در خانه
كسي
(صُفَار) بالضم مارشكم وكرم آن
و زرد آب شكم وكنه وآنچه در بن
دندان ستور باقي ماند از گاه و
جز آن و يكسر وكرمكي كه در سم ستور
ومپيل شتر پيدا شود وگياه بهمي
خشك ريزه تر وبانگ وفرياد
(صُفَارَة) بالضم والفتح گياه
بهمي يا بهمي خشك صُفار جمع
(صُفَارِيَّة) مرغي است از انواع
عصافير يا همان صافر است
(صَفِير) كامير بانگ وفرياد مرغان
يا عام است

(صَفْيَرَة) ريك توده بزرگ ميان
درزمين
(صَفَّار) كشنده روى گر و يعقوب
بن ليث صفار رخنج را فتح كرده و
ملك آن كه دعواى خدائي ميكرد
بردست او كشته شد
(صَفَّارَة) كچهانه كون وچيزكي
است ميان كاواك ازمس ومانند آن
كه كودكان بدان كبوتران را صفير
كنند تا بپرند يا خررا تا آب خورد
(مَرْجُ الصُّفَّر) كسكر موضعي
است بشام ودران موضع مسلمانان
را با روم جنگ عظيم واقع شد
(صَفُّورِيَّة) بفتح صاد وتشديد يا
ء شهري است باردن
(صُفُّورِيَّة) بالضم وشد الياء نوعي
از گياه
(صَفْوَرَاء) بالفتح والمد يا صفورا
يا صَفُورة نام دختر شعيب عليه
السلام كه در نكاح موسى عليه السلام
بود
(صَفْرَاوَات) موضعي است يا وادي
است بين الحرمين نزديك
مر الظهران
(مُصَفْوَر) گرسنه وبيمار صَفَارِيَة

آنكه شكم او زرد آب ناك باشد
(س) صَفِرَ الاِنَاءُ صَفَرًا وصُفُورًا) خالي شد خنور * ومنه نعوذ بالله من صَفَرِ الاناء يعنون به هلاك المواشي * وصَفِرَتْ وَطْأَتُه) يعني مرد * وصَفِرَ صَفَرًا) مجهولا زرد آب جمع شد در شكم او
(ض) صَفَرَ صَفِيرًا) بانك كرد * وصَفَرَ بالحِمَارِ) خواند خر را بموي آب نا بخورد
(مُصْفِر) كمحسن تهي دست و محتاج
(أَصْفَرَ فُلَانٌ) درويش وتهي دست كرديد * وَأَصْفَرَ الْبَيْتَ) خالي كرد خانه را
(مُصَفَّر) كمعظم كرسنه
(فلانٌ مُصَفِّرٌ اِسْتِه) كمحدث يعني امر بسيار تيز دهنده است
(مُصَفِّرَة) كمحدثة كسانيكه نشان وعلامت آنها زردي است
(صَفَّرَهُ تَصْفِيرًا) زرد رنك كرد اورا * وصَفَّرَ الْبَيْتَ) خالي كرد خانه را * ونيز تَصْفِير بانك و فرياد كردن وخواندن خر را بموي آب

(اِصْفِرَارٌ) زرد شدن * اِصْفِيرَار مثله

ص ف ر ت

(صِفْرِيت) بالكسر مرد محتاج بسيار عيال تهي دست صَفَارِيت جمع تار آن است

ص ف ر د

(صِفْرِد) كزبرج چكاوك و آن مرغي است كه عامه ابو المليح كويند ومنه المثل هو اجبن من صِفْرِد

ص ف ر غ

(صَفَرَاغُون) نوعي از كنجشك لغة يونانيه

ص ف ع د

(اِصْفَعِنْد) بكسر همزه وفتح فا و كسر عين مي

ص ف ق س

(صَفَاقُس) بفتح صاد وضم قاف شهري است بافريقيه بركنار درياي محيط واهل آن شهر آب از چاه خورند

ص ف ن ط

(اِصْفِنْط) بالكسر وبفتح الفاء نوعي از شراب خوش لغتي است در اِسفنط

ص ف ع

(صَوْفَعَة) بالفتح مرد ما مة وكلاه كرد يقال ضربه على صَوْفَعَتِه * يا صَوْفَعَة بذا تصحيف است وصواب بقاف
(رجلٌ صَفْعَان) بالفتح مرد سيلي زننده * رجلٌ مَصْفَعَانِيّ بالفتح مثله
(ف) صَفَعَهُ صَفْعًا) بالفتح سيلي زد او را يا نرم مشت زد پس كردن او را * وقيل الصفع لغة مولدة

ص ف غ

(صَفْغ) بالفتح صفوف ساختن و ماليدن بدست والفعل من فتح
(اِصْفَاغ) صفوف كنانيدن چيزي را يقال أَصْفَغَ الرجلُ الشيءَ اذا اقمحه اياه

ص ف ف

(صَفّ) بالفتح رسته صُفُوف جمع * وقوم صف زده در صف ايستاده ردهي است بمعركه
(صُفَّةُ الدَّارِ) بالضم پيش دالان * وصُفَّةُ السَّرْج) پيش زين صُفَف كصرد جمع * وصُفَّةُ الدَّهْر پاره از زمان * وانداك ار هر چيزي

(واهل الصُّفَّة) مهمانان اسلام بودند که در صفه مسجد نبی صلی الله علیه وسلم شب میگذرانیدند و آن سایه پوشی بود پیش مسجد

(صَفَف) محرکة جامه که زیر زره پوشند

(صَافَّة) شترانیکه پایها را بصف کشند صَوَافّ جمع * وفی التنزیل فاذکروا اسم الله علیها صواف ای مصفوفة فواعل بمعنی مفاعیل * قیل مصطفة یعنی صف زننده * و (الصَّافَّاتِ صَفًّا) فرشتگان صف زده تسبیح گویان در آسمان و مر ایشان را مراتب است که برآن قیام دارند صف بسته مانند صف نمازیان

(ناقة صَفُوف) کصبور ناقه که چند قدح شیر دهد بیک دوشیدن یعنی از باعث کثرت شیر صف اقداح می بندد یا بهر دو دست خود صف می بندد بوقت دوشیدن

(صَفِيف) کامیر گوشت بسیخ در کشیده جهت بریانی و چیزی که در آفتاب گذارند تا خشک شود یا برابر آتش نهند تا کباب گردد

(صَفْصَف) بالفتح زمین هموار و کنارهٔ کوه

(صَفْصَفَة) سکباجه که نوعی از آش است و با نمک گنجشک

(صُفْصُف) کهدهد گنجشک

(صَفْصَاف) درخت بید صفصافه یکی * و نیز (صَفْصَافَة) سکباجه

(مَصَفّ) جای صف زدن و جای صف زدن در جنگ مَصَافّ جمع

(ن) (صَفَفْتُ الْقَوْمَ صَفًّا) ن و صف جنگ و جز آن ایستاده کردم ایشان را * و (صَفَفْتُ السَّرْجَ) صفه ساختم زین را * و نیز (صَفّ) بصف ایستادن و گوشت در سیخ کشیدن و دو سه شیر دوشیدن یا از آن پی یکدیگر دوشیدن ناقه را و گستردن مرغ هر دو بازو را و بصف کشیدن شتران پایها را یقال صَفَّتِ الابل قوائمها * و یوکل ما دَفَّ و لا یوکل ما صَفَّ مذکور است

در رد ف ف

(صَفْصَف صَفْصَفَة) تنها رفتن در زمین هموار * و (صَفْصَف) جر انید صفصاف را

(إصفاف) صفه ساختن زین را یقال أَصْفَفْتُ السَّرْجَ اذا جَعَلْتَ له صُفَّة

(تَصْفِيف) بصف ایستادن و ایستاده کردن

(مُصَافَّة) صف بسته ایستادن یقال صَافُّوهُم فی القتال اذا وقفوا مصطفین * و صفه را در برابر صفه ساختن و منه هو مُصَافِّی یعنی صفه او مقابل صفه من است * و فی الحدیث کان صلی الله علیه وسلم مُصَافّ العدو ای مقابلهم

(اِصْطِفَاف) صف بسته ایستادن یقال اِصْطَفُّوا اذا قاموا صفوفا

(تَصَافّ) همه یکرو صف بستن و رسته کردیدن با هم

ص ف ر ق

(صُفُرُّق) بضمات و تشدید را آلوده و گیاهی است

ص ف ق

(صَفْق) بالفتح کرانهٔ هر چیزی و بضم و جای برتر کوه یا بن کوه و کنارهٔ کوه و صفقان *

رسنچیدن رخسار اسپ و آب زرد که از پوست نوزاد بعد از آن که برآن آب پاشیده باشند یا بوی پلید دباغ

(صَفقة) یک بار دست زدن در بیع و
بیع یقال صفقة رابحة او صفقة خاسرة بیع
سود مند یا زیان کار و بیعت را بیعت
صَفَقات
(صِفق) با لکسر یک در در دروازه
(صَفَق) بالتحریک آخر دباغ و کرانه
هر چیزی و آب زرد که از چرم نو که
بران آب ریخته باشند بر آید یا بوی
دباغ و طعم آن لغة فی الصَّفق و نیز
چرم نا پیراسته که از ان این آب
تراود و یا عام است و بفتحتین فی الکل و
آب که در مشک نو بوی گرفته و زرد
شده باشد یا آب که در مشک نو کرده
بجنبانند تا زرد گردد یقال وردنا
ماءً کانه صَفَق
(صَافِقَة) گروه مردم یا عام است
و سختی و حادثه صَوافِق جمع
(صَفَاقَة) بالفتح شوخ روئی و سختی
جامه
(صِفَاق) ککتاب پوست تنک زیر
پوست که بر وی موی روید یا پوستیکه
زیر پوست [illegible] پوست
شکم
(صَفُوق) کصبور کوه بلند صعب
المرتقی و کیاک نرم و [illegible]

صُفُق ککتب جمع * و ناقه که بچه
نا تمام اش افکنده باشد و آن را بر بچه
اول مهربان کرده اند تا شیر دهد
صَفَائق و صُفُق جمع
(ثوبٌ صَفِيقٌ) جامهٔ سخت باف
* و وجهٌ صَفِيقٌ) روی شوخ و
بی باک
(صَفِيقَة) حادثه صَفَائِق جمع
(صَفَافِيق) موضعی است
(صَفَّاق) کسی که بسیار سفر کنند
و بسیار تصرف نمایند در کار و بار
تجارت
(ض) صَفَقَ يَدَهُ بِالْبَيْعِ صَفْقًا
و صَفْقَةً) بالفتح دست بر دست
دیگری زد در بیع یا بیعت و کذا اصفق
له البیع و صفق علی یده * و صَفَقَ
الطَّائِرُ بِجَنَاحَيْهِ) زد مرغ هر دو
بال را که آوا زبر آمد * و صَفَقَ
الْبَابَ) فراز کرد در را و گشاد از
لغات اضداد است * و صَفَقَ عَيْنَهُ)
فرو خوابانید چشم خود را * و صَفَقَ
الْعُودَ) جنبانید تارهای عود را
* و صَفَقَ الرَّجُلُ) رفت و سیر کرد
* و صَفَقَتِ الرِّيحُ الْأَشْجَارَ)
جنبانید باد درختان را * و صَفَقَ

الْقَدَحَ) پر کرد کاسه را * و صَفَقَ
عَلَيْنَا صَافِقَةٌ) در و د آمد بر ما
گروهی * و صَفَقَتِ النَّاقَةُ) فرو هشته
شد زهدان ناقه از بچه اش تا ایشان که
بپرورد بچه * و صَفَقَ فلاناً بالسيف)
زد او را به شمشیر * و صَفَقَ الشَّرَابَ
صَفْقًا) از خنوری بخنوری دیگر کرد
شراب را * و نیز صَفْق) دست بر هم زدن
چندان که آواز آید باز کردانید [illegible]
یقال صفقته فانصفق * و فروختگی
یا خریدگی ام را ست صِفِقّی
بکسرتین مشدد القاف مقصورا
مثله
(ک) صَفُقَ الْوَجْهُ صَفَاقَةً) شوخ
روی بیباک گردید * و صَفُقَ الثَّوْبُ)
سخت باف گردید جامه
(اَصْفَقُوا اِصْفَاقًا) باز گردانید [illegible]
* و اَصْفَقَ الْبَابَ) فراز کرد در را
* و اَصْفَقَ الْقَدَحَ) پر کرد کاسه را
* و اَصْفَقُوا عَلَى كَذَا) اتفاق
نمودند بران و گرد آمدند * و اَصْفَقَتْ
يَدِي بِكَذَا) در خورده [illegible]
دان کار و موافقت کرد * و اَصْفَقَ
الْقَوْمَ) آمد ایشان را طعامی که
می یکردند * و اَصْفَقَ الْغَنَمَ) [illegible]

بکنارۀ دیگر کوچکند آن را * و نیز
(صُفاقی) شراب را از آن خنوری بخنور
دیگر کردن تا صاف گردد
(تَصْفِیق) برگردانیدن شراب را
یا شراب ممزوج را از خنوری بخنور
دیگر کردن تا صاف گردد و دست بر
دست زدن و ستور را از چراگاه بچراگاه
دیگر گردانیدن و برفتن برگرد چیزی
گردیدن
(مُصَافِق) شتری که گاهی برین پهلو
خوابد و گاهی بران پهلو
(مُصَافَقَة) از پهلو به پهلو برگردیدن
یقال صافق بین جنبیه ای انقلب
* برد و [illegible] ناقه را و میان دو
جامه مطابقت کردن یقال صافق
بین ثوبین اذا طابق
(اِصْفَاق) جنبیدن درخت از باد
و [illegible] تارهای عود از زخمه
(تَصَفُّق) در دله شد * و (تَصَفَّق
للامر) پیش آمد و متعرض شد آن را
و * (تَصَفَّقَتِ النَّاقَة) برگردید بر
شکم
(تَصَافُق) همدیگر دست بزدن در
بیع و بیعت
(اِنْصِفَاق) بازگشتن

ص ف ص ل

(صِفْصِلّی) بالکسر و مشددة اللام
گیاهی است
(اِصْفَال) گیاه صِفْصِلّی چرانیدن
شتران را یقال اصفل اذا رعی ابله ایاه

ص ف ن

(صَفْن) بالفتح پوست خایه مردم
و ستور و زمین و یحرک فیهما صُفْنان
بالضم جمع * و صفره و یضم و ریه شتر
که بوقت بانگ و مستی از دهن
بیرون آرد
(صَفْنَة) بالفتح صفره و ریه شتر که از
دهان بیرون آرد و توبرهٔ شبان و
شتربان که زاد را دران خود زاد را ن
نهد
(صُفْن) بالضم خنوری از چرم که در وی
آب کنند و توبرهٔ شبان و شتربان که
زاد و اسباب خود در وی نهد
(صَفَن) محرکة آنچه در وی خوشه
باشد از کشت و خانهٔ زنبور که برای
[illegible] ها ساخته و ترتیب
داده باشد
(صَفَنَة) بفتحتین موضعی است
بمدینه
(صَافِن) اسپ برسه پای ایستاده
و سر سم چهارم بر زمین نهاده *
صَافِنَات جمع * و نام اسپ مالک
بن خزیم همدانی و مرد ایستاده
مرد و پای را صف بسته * و منه
الحدیث کنا اذا صلینا خلفه فرفع
راسه من الرکوع قمنا صفونا فاذا
سجد تبعناه ای قمنا صافین اقدامنا
* صافن ایضا رگ ساق
(صُفَیْنَة) کجهینة شهری است
بعالیه در دیار بنی سلیم
(صِفِّین) کسجین موضعی است
نزدیک رقه بر کنار فرات در آن
موضع غرهٔ صفر سنه سی و هفت
هجری میان علی کرم الله وجهه و
معاویه بن ابی سفیان جنگ عظیم
واقع شد و از اینجا است که مردم در صفر
از سفر احتراز کنند
(ض) صَفَنَ الفَرَسُ صُفُونًا
بالضم برسه پای ایستاده شد اسپ
و سر سم چهارم را بر زمین نهاد *
و (صَفَنَ الرَّجُل) صف بست
مرد و پای خویش * و (صَفَنَ بِهِ
الارض) زد او را بر زمین
(تَصْفِین) ترتیب دادن زنبور
خانه را

(تَصَافُن) بخش بخش كردن آب را يقال تَصَافَنُوا الْمَاءَ اِذَا اقْتَسَمُوهُ بِالْحَصَصِ

ص ف و

(صَفْو) بالفتح روشني خلاف كدر كه تيرگى باشد صُفُوّ على فعول مثله * وخالص وبرگزيده از هرچيزى

(صَفْوَةُ الشَّيْئِ) مثلثة خالص آن چيز وبرگزيده ومنه محمد صلى الله عليه وسلم صَفْوَةُ اللهِ مِنْ خَلْقِهِ

(صَفَا) بالقصر كوهى است بمكه ونهرى است ببحرين وسنگ سخت صَفَاةٌ يكى

(صَفَاةٌ) سنگ سخت تابان كه هيچ نرويانَد * ومنه المثل لَا تَنْدَى صَفَاتُهُ يعني نمي تراود سنگ او صَفَوَات وصَفًا جمع اَصْفَاء وصُفِيّ بضم وصِفِيّ بكسر جمع الجمع

(يَوْمٌ صَافٍ) روزى صاف بي ابر

(صَفَاء) بالفتح والمد روشني

(صَفِيّ) كغني درمست خالص وبرگزيده از غنيمت كه امام پيش از تقسيم براى خود اختيار كند وخالص وبرگزيده از هر چيزى وناقه بسيار شير صَفَايَا جمع * ودرما بن بسيار بار صفيةٌ مثله فيهما

(صَفِيَّة) برگزيده از غنيمت صَفَايَا جمع * ونام زني * وام المؤمنين صفية بنت حُيَي از ازواج نبي است صلى الله عليه وسلم * وصفية بنت عبد المطلب عمه نبي وشقيقة حمزة بن عبد المطلب * در رويت صفية بنت شيبه مرآن حضرت را اختلاف است * وصفية بنت ابي عبيد صحابيه

(صُفَيَّة) كسمية اول ايام سرما در آبي است

(صَفْوَاء) بالمد سنگ سخت تابان صَفْوَاةٌ وصَفْوَانَةٌ مثله صَفْوَان بالفتح جمع وبحرك عن الكسائي * قال الله تعالى كمثل صفوان عليه تراب قال بعضهم هو واحد

(يَوْمٌ صَفْوَانٌ) روز سرد بي ابر روز دوم از ايام سرما * ونيز صفوان نام مردى * وصفوان بن امية * وصفوان بن عسال * وصفوان بن المُعطّل * وابو صفوان سُويد بن قيس صحابيان اند * وصفوان بن سُليم * وصفوان بن عبد الله بن صفوان بن امية * وصفوان بن مُحرز تا بعيان

(صَفَوَى) كجمزى موضعى است

(صُفَاعَة) كثمامة موضعى است

(مِصْفَاة) بالكسر پالونه

(ن) صَفَا الْجَوُّ صاف وبي ابر گرديد هوا * وصَفَوْتُ الْقِدْرَ گرفتم خلاصه ديگ را * وصَفَتِ النَّاقَةُ بسيار شير گرديد ناقه

(ك) صَفُوَتِ النَّاقَةُ بسيار شير گرديد ناقه

(اَصْفَى مِنَ الْمَالِ) خالي شد از مال اَصْفَى مِنَ الْاَدَبِ كذلك * واَصْفَتِ النِّسَاءُ مَاءَ صُلْبِهِ تمام كردند زنان نطفه آن را * و اَصْفَى فُلَانًا بِكَذَا اختيار كرد او را بران * واَصْفَاهُ الْوُدَّ خالص كرد او را دوستي * واَصْفَى الشَّاعِرُ نكفت شعر را يا منقطع شد شعر او * واَصْفَتِ الدَّجَاجَةُ منقطع شد بيضهاى آن

(محمد بن المُصَفَّى) كمعظم ثقه است

(تَصْفِيَة) روشن كردن

(اصطفاه) راست وخالص كرد ودوستي
ولجوت اورا
(مُصْطَفَى) برگزيده .
(اِصْطِفَاءُ) برگزيدن آن را
(اِسْتِصْفَاءُ) گرفتن خالص آن را
وبرگزيدن ودوست خالص وگزيده
شمردن آن را * وَاسْتَصْفَى مَالَهُ)
كل مال اورا گرفت

باب الصاد فصل القاف

ص ق ب

(صَقْب) بالفتح دراز با فربهي از
هرچيزي يا دراز با نزارت ولاغري
وشتر كره صِقاب بالكسر وصُقْبان
بالضم جمع * وستون خانه يا ستون
دراز درميان خانه صُقُوب جمع
(صَقَب) بالتحريك نزديك و
نيز دوري وهر دو از لغات اضداد
است * وفي الحديث الجار احق
بصقبه اي بما يليه ويقرب منه يعني
بالشفعة وهو قول ابي حنيفة و
اَصْحابِهِ والثوري وقال الشافعي لا
شُفعة للجار
(صَاقِب) نام كوهي
(صِقَاب) بالكسر مقاب است كه
علامت مصيبت باشد مرزنان را
در رجا مليت ومل كورا هست
در س ق ب
(صَيْقَبانِيّ) بالفتح نوعي فروش
(س) صَقِبَ صَقَبًا) محركة
نزديك گرديد
(ن) صَقَبَهُ صَقْبًا) بالفتح بشكست
ديوار را * وصَقَبَ الْبِنَاءَ وغَيْرَهُ)
بلند كرد آن را * وصَقَبَ الشَّيْءَ)
فراهم آورد آن چيز را * وصَقَبَ
الطَّائِرُ) بانگ كرد مرغ * ونيز
صَقْب) زدن بر چيزي راست خشك
(اَصْقَبَهُ اِصْقابًا) نزديك گردانيد
اورا * واَصْقَبَتْ دارُهُم) نزديك
گرديد خانهٔ ايشان * واَصْقَبَكَ
الصَّيْدُ) نزديك شد ترا شكار بحدي
كه ميتوان انداخت
(مُصَاقَبَة) روي باروي شدن
صِقَاب بالكسر مثله يقال صاقبهم
اذا واجههم * وهمديگر نزديك
شدن

ص ق ح

(صَقَح) بفتحتين بي موي شدن
پيش سر والفعل من سمع * اَصْقَح
بي موي پيش سر نعت مذكر است
ازان صَقْحاء نعت مونث صُقْح
بالضم جمع
(صَقَحَة) بالتحريك موي ريختگي
پيش سر اسم است مصدر را

ص ق ر

(صَقْر) بالفتح چرغ وهر مرغ
شكاري از باز وشاهين وجز آن
اَصْقُر وصُقُور وصُقُورَة جمع صِقَار
وصِقَارَة بالكسر وصُقُر بالضم مثله
* وكوهي است مرد بيمامه وشير نيك
ترش ودائره پيش جاي كبد * وهما
صَقْران * ودرشاب ودوشاب
خرما ومويز ويجوك را آب بر گرديده
رنگ ومزه صُقُور وصِقَار جمع *
ونام مردي * وصَقْر صَاقِر) تيز نظر
(صَقَر) بالتحريك برگ عضاه و
عرفط كه افتاده باشد وبلالام اسم است
جهنم را لغة في السين
(صَقَرَة) بفتحتين آب باقي مانده
در حوض كه شيده باشند دران
مكان ورو باهان
(رطب صقر) كلتف خرما كه ازوي
درشاب سازند وهرماي درشاب ناك
(امرأة صَقِرَة) كفرحة زن تيز
فهم سخت بينائي
(صُقَر) كزفر كذب بمويه يقالي جاء

بالصُّقَر والبُقَر ولا يشرد يعني دروغ
صريح آورد وآن نام چيزي است كه
دانسته نشود
(صَاقِرَة) بلاي فرود آينده
(صَوْقَر) بالفتح تبرزين بزرك
(صُقَير) كزبير نام مردي
(اَصْقَر) بسيار ترشاب يقال هذا
التمر اصقر اي اكثر صقرا
(صَاقُور) تبرزين بزرك وميتين وزبان
(صَاقُورَة) باطن استخوان كاسه
سركه مشرف بر دماغ است وآسمان
سوم
(صَقَّار) كشداد بسيار لعن كننده
ومعدن چين وكافر وشاب فروش
(صَقُّور) كتنور زن جلب
(صُقَارَى) كسلمى نام موضعي وقولهم
جاء بالصُّقَارى والبُقَارى يعني آورد
دروغ صريح را
(صَوْقَرِير) بالفتح حكايت آواز مرغي
است
(ن) صَقَرَه بالعصا صَقْرًا) بالفتح
زد او را بچوب وعصا # وصَقَر الحجر
شكست سنك را به تبرزين بزرك # و
صَقَر اللّبن) سخت شد ترشي شير
وصَقَر النّار) افروخت آتش را

وصُقِرَ بِهِ الارض) مجهولا زد
آن را بر زمين # ونيز صَقْر سخت گرم
تافتن آفتاب صَقَرة مثله # وزن
جلبي ولعن كردن كسي را كه مستحق
لعن نباشد
صَوْقَر صَوْقَرَة) حكايت كرد آواز مرغ را
(اَصْقَرَتِ الشَّمْسُ) تافته كرديد
آفتاب
(مُصَقَّر) كمعظم رطب تر نهاده
(صَقَّرَ النَّارَ تَصْقِيرًا) افروخت
آتش را
(تَصَقَّر) درنك كرد # وتَصَقَّرَتِ النار)
افروخته شد آتش # ونيز تَصَقُّر
شكار كردن بچرغ
(اِصْتَقَرَتِ النَّارُ) افروخته شد
آتش اِصْطَقَرَتْ مثله
(اِصْقَرَّ اللّبنُ اِصْقِرَارًا) سخت شد
ترشي شير
(اِصْمَقَرَّ اللّبنُ اِصْمِقْرَارًا) سخت
ترش كرديد شير ميم زائد است

ص ق ع

(صُقْع) بالضم كرانه وكوشه زمين
يقال هو من هذا الصقع اي الناحية
(صُقْعَة) بالضم سپيدي ميان سر
از جانور
(صَاقِع) بر مهر زننده # وبانك صاقع)
خروس با بانك # وصَلْعَصَا قِع)
يعني خاموش شو وا دروغ گوي
(اَصْقَع) مرغي است وآن را صُفارية
هم گويند وجانوري كه ميانه سر آن
سپيد باشد صُقْع بالضم جمع # وعاصم
بن اصقع شاعري است از ملحج
(صَقْعَاء) بالمد آفتاب ومونث اصقع
كه جانور سپيد سر باشد
(صِقَاع) بالكسر برقع وآنچه بدان
بيني ناقه را بندند وخرقه كه زير
مقعجرا مكنند تا ريم نكيرد وآهني
است بجاي لكام لكام رداغي است
سپس سرشتر
(صَقَعِيّ) محركة اول نتاج است
هنكامي كه آفتاب سخت گرم باشد
وشتر كره كه در ايام صقيع زاده باشد
وآن از بهترين نتاج است
(صَوْقَعَة) كجوهرة عمامه وجاي
روغن از آن شكنبه وميان سر وجاي
منتهي آن وخت جاي حرب و
خرقه كه زنان زير معجر آن از نيل
تا چرك نكيرد # و(الصَّوْقَعَة) وادي
است مر بني ربيعه را
(صَقِيع) كامير نوعي از زنبور وبشك

که شدیهای تیرماه افتد بر زمین
مانند برف
(مِصْقَع) سخنور بلیغ فصیح یا بلند
آواز یا مردی که در زبان در سخن
درنماند وشوخ بر روی کلام
(ارضٌ مَصْقُوعَةٌ) زمین پشک
زده
(ف) (صَقَعَهُ صَقْعًا) بالفتح زد او را
یا بر سر او زد * وصَقَعَ الدِّيكُ صَقْعًا
وصَقِيعًا وصُقَاعًا) بالضم بانگ کرد
خروس * وصَقَعَ الصَّقِيعُ) پشک
افتاد بر زمین * وصَقَعَهُ بِكَيٍّ)
داغ کرد بر روی او یا بر سر او * وصَقَعَ
بِهِ الْأَرْضَ) بر خاک انداخت او
را * وما ادري اين صَقَعَ) اي ذهب
* وصَقَعَ الْحِمَارُ بِضَرْطَةٍ) سخت
تیز داد خر * وصَقَعَ فُلَانٌ) رفت یا
مائل شد از راه یا برگشت از راه خیر
وکرم * وصَقَعَتْهُ الصَّاعِقَةُ) رسید
او را آتش آسمان یا بیهوش کرد او را
صاعقه * وصُقِعَتِ الْأَرْضُ) مجهولا
پشک زده شد زمین
(س) (صَقِعَ صَقَعًا) بیهوش کردید
* وصَقِعَ الْفَرَسُ) میان سر اسپ
سپید شد * ونیز صَقِعَ) فرود ریدن

جاه را نامند و سانند کی که تا سه آرد از
شدت کرسی یا عام است * وقیل
الصَّقْعُ الضرب على شيء مُصْمَت
یابس وقيل هو الضرب ببسط الكف
(صَوْقَعَةٌ) بر سر او زد یا زد او را
(أَصْقَعَهَا الصَّقِيعُ) پشک افتاد
زمین را * وأُصْقِعَتِ الْأَرْضُ)
مجهولا پشک زده شد زمین * و
أَصْقَعَ فُلَانٌ) در آمد بهمان در یا
صقیع
(صَقَّعَ لِزَيْدٍ تَصْقِيعًا) سوگند خورد
برای زید بر چیزی

ص ق ع ب

(صَقْعَب) بالفتح در از بنام مردی
و بانگ کننده از شتر ماده را ز در وازها

ص ق ع ر

(صَقْعَرَة) بالفتح بانگ کردن تو در
گوش دیگری
(صُقْعُر) بالضم آب هر د و آب تلخ
سخط بر و آب بر کرد یک رنگ و مزه
(صِنْقَعْر) کجرد حل پینو پارهٔ از
صقع نون زاید است
(اِصْقِعْرَار) رسیدن ملخ را آفتاب
پس رفتن آن يقال اِصْقَعَرَّ الجراد
اي اصابه الشمس فذهب

ص ق ع ل

(شربةٌ صَقْعَلَةٌ) بالفتح شربت
خنک
(صِقْعَل) بالکسر کسبحل خرمای
خشک یا خرمای خشک که در شیر
تازه ترنهند

ص ق غ

(صُقْغ) بالضم کرانه وگوشهٔ زمین
لغةٌ فی الصُّقْع

ص ق ف

(صُقُوف) آستانهای خانها جمع صَقْف
است والاصل فيه السين

ص ق ق

(ض) (صَقَّ الْحِرْبَاءُ صَقًّا) بانگ
کرد آفتاب پرست * ونیز صَقّ)
میخی که در جای سخت بکره و زور
کوفته شود

ص ق ل

(صُقْل) بالضم پهلو و تهیگاه از ستور
و تهیگاه صَقْلَة مثله
(صَقِل) لکتف مختلف در رفتار
واسپ کم گوشت و اسپ دراز تهیگاه
ومیان
(صُقَل) کزفر نام شمشیر عروة
بن زيد الخيل

(صاقل) زداینده صقلة کطلبة جمع

(صَقِيلٌ) کامیر زدوده وشمشیر

(صِقَال) بالکسر زدودکی اسم است وزدودن شمشیر وآینه وجز آن و شکم * وصِقَالُ الفَرَسِ) نیکو سیاست وحسن سیاست آن

(صَيْقَل) بالفتح تیزکننده شمشیر وزداینده آن صَيَاقِل وصَيَاقِلَة جمع

(صَقْلَاء) بالفتح والمد موضعی است

(صِقِلِّيَّة) بکسرات وتشدید لام جزیره است بمغرب

(صِقِلِّيَان) بکسرتین وتشدید لام مکسور موضعی است بشام

(خَطِيب مِصْقَل) کمنبر خطیب بلیغ

(مِصْقَلَة) بالکسر آله زدودن و نام مردی

(مَصْقَلَة) بالفتح کمسلمة نام مردی

(مَصْقُول) زدوده

(ن) صَقَلَه صَقْلاً) زدود آن را * وصَقَلَ النَّاقَةَ) لاغر گردانید ناقه را * وصَقَلَ بِهِ الأَرْضَ) زد آن را بزمین * وصَقَلَهُ بِالْعَصَا) زد او را بچوب دستی

ص ق ل ب

(صَقْلَب) کجعفر شهری است بصقالیه

(صِقْلَاب) بکسر بسیار خوار وسپید وسرخ وسر سخت وشتر سخت خوار

(صَقَالِبَة) بتخفیف یا گروهی از مردم که حد بلاد آنها ببلاد خزر میان بُلغر وقسطنطینیه اتصال دارد

ص ق م

(صَيْقَم) بالفتح کنده بوی

باب الصاد فصل الكاف

ص ك ك

(صَكّ) بالفتح چک معرب آن است أَصُكّ وصُكُوك وصِكَاك جمع

(صَكَّة) سختی گرمای نیم روز وآن مضاف بسوی عُمَيّ آید کویند لقيته صكة عمي يعني ديدم اورا در شدت گرمای نیمروز * وعُمَيّ نام مردیست از عمالقه که غارت آورد قومی را در نیم روز وازبن برکند آنها را ویقال تصغير أعمى مرخما

(رجلٌ أَصَكّ) مرد سست زانو و سست پی پاشنه که در رفتن زانوی وی برهم خورد * وکذلك ظليم أَصَكّ يعني شترمرغ نر سست زانو * ونیز قوی وتوانا تن دار سخت خلقت از مردم وجز آن

(صَكِيك) کامیر ضعیف و ناتوان

(صُكَاك) کغراب هوا سكاك بالسين مثله

(مَصَكّ) بفتح میم سست زانو که در رفتن زانوی او برهم زند

(مِصَكّ) بکسر میم قوی وتوانا از مردم وجز آن یقال جمل مِصَكّ وحمار مِصَكّ ای قوی شدید مِصَكَّة مونث * ونیز مِصَكّ نام اسپ ابرش کلبی رکابدان

(ن) صَكَّه صَكّاً) سخت زد او را وکوفت * وصَكَّ الْبَابَ) فراز کرد در را * وصَكَّ لَحْمَه صُكُوكاً) درشت وسخت کردید گوشت آن * وصَكَّ الصَّكَّ صَكّاً) نبشت چک را

(س) صَكِكَ صَكَكاً وصَكِيكاً) سست زانو کردید

(اِصْطِكَاك) زانو بر زانو در خوردن از سستی وناتوانی در رفتن

هيل يكرمة تا تله كردن ومنه اصطكوا
بالسيوف اي تضاربوا بها

ص ك م

(صَكْمَة) بالفتح كوفت سخت
بسنك ومانند آن
(صَاكِمَة) سختی ومصیبت
صَوَاكِم جمع
(صُكَّم) كسكر ميل شتر ومانند آن
(ن) صَكَمَهُ صَكْماً) زد اورا
وراند * وصَكَمَ الْفَرَسُ عَلَى
لِجَامِهِ) كوفت لكام را بلند ان و
درازكردن را * وصَكَمَتْهُ صَوَاكِمُ
الدَّهْرِ) يعني رسيد اورا سختيهاى
زمانه

ص ك و

(ن) صَكَاهُ) لازم كرفت اورا

باب الصاد فصل اللام

ص ل ب

(صُلْب) بالضم رست وسخت
استخوان پشت از دوش تا بن
سرين أَصْلُب وأَصْلَاب وصِلَبَة
جمع وزمين پست درشت وجاى
درشت منزلها ودرين هرمه
بتحريك هم مى آيد صِلَبَة جمع
* ونيز بضم حسب وشرف آبائي

وتو لثائى موضعى است بصمان
واما قوله * مُغَنًا بِهِ الصُّلْبَيْنِ و
الصَّمَّانَا * فإنما تثنية للضرورة
كراهتين فى رامة وانما هما موضعان
تغلب عليهما هذه الصفة
(صَلَب) محركة چربش استخوان
وفى الحديث لما قدم مكة أتاه
أصحاب الصلب اى الذين يجمعون
العظام ويستخرجون ودكها و
يأتدمون به * ونيز (صَلَب) استخوان
پشت وزمين درشت لغت است
در صُلْب
(صُلَب) كصرد مرغى است
(صَالِب) استخوان پشت از دوش
تا بن سرين * وحُمَّى صَالِب) تب
لرزه سخت مذكر آيد وهم مونث
(صَلُوب) كصبور موضعى است
(دَيْرُ صَلُوبَا) ديرى است بموصل
(صَلِيب) كأمير سخت ومحكم و
چربش استخوان وبردار كشيده
صُلُب ككتب جمع * ونشان ورايت
يا كرد خرد ستارة چهاركانه هم
نصرانى ترو چليپاى ترسايان صُلْبَان
بالضم جمع * وداغى است مرشترانرا
برشكل چليپا * وذو الصَّلِيب) الجعال

تغلبي شاعر است
(دَيْرُ صَلِيبَا) كليسائي است
بدمشق
(صُلَيْب) كزبير موضعي است و
كوهي است
(صُلَّب) كسكر سخت را ستوا ز
وسنك فسان
(صُلْبُوب) بالضم نا ي
(صَوْلَب) بالفتح تخميكه بكارند
پس آن زمين را باله حرث بكردانند
تا زير خاك كردد وصولب بيامثله
(صُلَّبِيّ) سنك فسان وسنكي كه
بدان جلاد هند
(صُلَّبِيَّة) سنك فسان
(تُصْلَب) بضم وفتح لام آبكى است
بنجد
(مَصْلُوب) بردار كشيده * شدة و
سخت تب زده
(ك س) صَلُبَ صَلَابَةً) سخت
كرديد
(ض) صَلَبَهُ صَلْباً) بردار كشيد
اورا * وصَلَبَ عَلَيْهِ حُمَّاهُ)
مداومت كرد بروى تب او وسخت
كرديد * وصَلَبَ اللَّحْمَ) بريان
كرد كوشت را * وصَلَبَ الْعِظَامَ)

برآورد چربش استخوانها را و
موهت ومعنی اخیر از نصوص آید
* وصَلَبَ الدَّلْوَ: در چلیپ ساخت
بر سر دلو
(اَصْلَبَتِ النّاقةُ) ایستاده شد
ماده شتر و دراز کرد گردن خود را
جانب آسمان تا شیر دهد بچهٔ خود
را بکوشش
(مُصَلِّب) مبنیا للفاعل خرمای
خشک
(ثوب مُصَلَّب) کمعظم جامه با
نقش چلیپا
(صَلَّبَ تَصْلیباً) سخت و محکم
گردید * وصلّبتُهُ انا سخت و محکم
گردانیدم آن را لازم است و متعدی
* وصَلَّبَ الرُّطَبُ) خشک شد
خرمای تر * وصَلَّبَهُ) بردار کشید
او را شدد للمبالغة ومنه لأصلبنّكم
في جذوع النخل * وصَلَّبوا القومَ)
چلیپا ساختند * وصَلَّبَ اللَّحمَ)
چربش گرفت از گوشت * ونیز
تَصْلیب) بنگار چلیپا نگارین کردن
جامه وجز آن * ونیز هیأت خمار
پوشی است مر زنان را * اي المحل بحث
لم یکن فیه تصالیب الا بفضة ذهب

جمع تِصْلیب وهو تصویر الصلیب و
المراد هنا الصور
(اِصْطِلاب) روغن بیرون کردن
از استخوان
(تَصَلُّب) سختی کردن یقال تَصَلَّبَ
فلانٌ في امره اي تشدّد

ص ل ت

(صَلْت) بالفتح پیشانی کشاده و
منه في صفته صلى الله عليه وسلم
وكان صلت الجبين اي واسعه او الاملس
وروى سهل الحديث صلت ما * ومیدان
هموار و برابر و شمشیر صقیل بران
و برهنه یقال ضربه بالسیف صلتاً
اي مجردا وکارد بزرگ ویضم اَصْلات
جمع * ومرد رسا در امور وهو بیخ
خود ونام مردی * وصَلْت بن زُبید
کندی و صلت بن عبد الله هاشمی
تابعیان اند * ونیز صَلْت بضم
بشمشیر زدن و ریختن آنچه در جام
باشد و تاختن اسپ و الفعل من
ضرب * ویقال جاء فلانٌ بلبنٍ یَصْلِتُ
وکذا بمرقٍ یَصْلِتُ یعنی آورد شیر و
شوربای کم روغن بسیار آب را
(صِلْت) بالکسر دزد
(صِلْتان) محرکة اسپ تیز با نشاط

هشیار و شاه مردان اند عبد عهد و صبی
وفهمی
(اِصْلیت) بالکسر شمشیر زده
بران آمیخته
(اَصْلَتی) بالفتح مرد رسا در امور
(مِصْلَت) کمنبر مرد رسا
(مُصْلات) بالکسر مرد رسا در امور
(ك) صَلُتَ صُلُوتةً) کشاده
پیشانی شد
(سَیفٌ مُصْلَت) کمکرم شمشیر
آمیخته
(اِصْلات) شمشیر آمیختن
(مُنْصَلِت) شمشیر زده بران
ومرد رسا در امور
(اِنْصَلَتَ فی سیرة) در گذشت
وسبقت نمود

ص ل ج

(صَلَج) محرکة کری
(صُلُج) بضمتین درمهای جید و
تمام
(اَصْلَج) سخت تابان و مرد کر
(صُلَّجة) بضم اول و تشدید لام
مفتوح جامهٔ ابریشم
(صَوْلَج) بالفتح سیم خالص و بی آمیغ
از هر چیزی

(صَوْلَجة) خالص از هر چیزی * و
فضّةٌ صَوْلَجة) سیم جید و بی آمیغ
(صَلِيبَة) کشفینة یا رهٔ از نقره
خالص کداخته
(صَلِيبًا) کزیدها از اعلام است
(صَوْلَجان) بفتح صاد ولام چوکان
صوالجة جمع والهاء للعجمة
(ن) صَلَجَ الفِضّةَ صَلْجًا) کداخت
سیم را * وصَلَجَ الذَّكَرَ) مالید
نره را * وصَلَجه بالعَصَا) زد ورا
بچوب دستی
(تَصَالَج) باهم کری نمودن

ص ل ح

(صُلْح) بالضم آشتی ومؤنث هم
آمده و نام جماعتی و نیز نام مردی
(صُلحة) بالضم وادی است مر بنی
سلمه را
(صِلْح) بالکسر نیلک رنهری است
بمیسان
(صَالِح) کصاحب نیک و نام نبی
علیه السلام که مرسل بود بسوی
ثمود وهو صالح بن عبيد بن عابر
بن ارم بن سام بن نوح علیه السلام
وصالح بن همیسع بن ذی ماذن
نیز نبی بود از حمیر از آل ذی رعین
* وصالح بن خوات وصالح بن
کیسان وابو صالح معید بن عبد
الرحمن وابو صالح ذکوان السمان
وابو صالح میسرة تابعیانند
* وابو واقد صالح بن محمد لیثی
ضعیف الحدیث است قاله یحیی
وقال البخاری هو منکر الحدیث
(صَالِحِيّة) دهی است نزد یک
رهی و محلهٔ است ببغداد و دهی
است در ران و بظاهر دمشق و دهی
است بمصر * وکروهی است از شیعه
زیدیه منسوب بسوی حسن بن
صالح بن حُيي ثوری همدانی و
حسن در حق ابو بکر وعمر رضی الله
عنهما ظن نیکو داشت و قائل
بامامت انها بود وان الامامة شوری
وانها تثبت بعقد رجلین من خیار
المسلمین
(صَلَاح) بالفتح نیکی ضد فساد که
تباهی باشد صُلُوح مثله * وکقطام
وقد یصرف نام مکة شرفها الله تعالی
* وروح بن صَلَاح محدث است
ونیز نام مردی
(صَلِيح) کامیر نیک
(صُلَيح) کزبیر نام مردی
(صَالِحَان) محلهٔ است باصفهان
(مَصْلَحَة) بالفتح نیکی مَصَالِح
جمع
(ف ك) صَلَحَ صُلُوحًا) نیک
کردید * ومنه اِيصَلِح اَک) کینصر
یعنی این از شرط وغایت ربایت
تست
(مُصْلِح) کمحسن نام مردی
(اِصْلَاح) نیکو کردن ضد افساد
ونیکوئی نمودن یقال اَصْلَحَ اِلَيهِ اِذَا
اَحْسَنَ
(تَصْلِيح) نیکو کردن چیزی را
(مُصَالَحة وصِلَاح) همدیگر
آشتی کردن ونیکوئی نمودن
(اِصَّلَاح) همدیگر نیکی کردن
وآشتی نمودن اِصْطِلَاح مثله *
وفراهم آمدن قومی برامری
(تَصَالُح) باهم آشتی کردن و
نیکو نمودن اِصَّالُح مثله
(اِسْتِصْلَاح) نیکو کردن خواستن
ضد استفساد * ومنه اربع لا تستصلح
فسادها مخالطة الاکفاء وعدارة
الغوغاء والوکالة فی الامراء والفسق
فی العلماء

ص ل خ

(صَلَخ) محركة سخت کر شدن
والفعل من سمع
(أَصْلَخ) سخت کر که هیچ نشنود و
شتر کر کین
(ناقةٌ صَلْخاء) ناقهٔ کر کین * ابلٌ
صُلْخی) لغتلی شتران کر کین
(جربٌ صالخٌ) گرله پوست برد
(داهیةٌ صَلُوخٌ) کصبور بلای
سخت و مهلك
(اِصْطَلَخ) خویشتن را کر ساختن
(اِصْلَخَّ) بر پهلو خفتن

ص ل خ د

(جملٌ صَلْخَدٌ) کجعفر شتر قوی
سخت یا تیز خاطر رهالاك * جملٌ
صِلَّخْد بکسر صاد و فتح لام و صِلَّخْد
کجرد حل و صِلْخاد کقرطاس و
صَلَخْدی کسبنتی و صُلاخِد
کعُلابط مثله فیهما صلاخد بالفتح
جمع
(ناقةٌ صَلَخْداةٌ) ناقهٔ قوی دراز
(ناقةٌ صَیْلَخُود) بالفتح ناقهٔ قوی
سخت
(اِصْلَخَدَّ) برپای ایستادن
یقال اِصْلَخَدَّ اذا انتصب قائما

ص ل خ د م

(جملٌ صِلَخْدَم) کسفرجل شتر
قوی دراز

ص ل خ ف

(صِلَّخْف) کجرد حل نره میتور
و مرد
(قصعةٌ صَلْخَفَةٌ) کاسه پهناور
قریب تک

ص ل خ م

(صَلْخَم) کجعفر استوار سخت رشا
* وجبل صَلْخَم کوه بلند
(بعیرٌ صِلْخام) بکسر شتر درازیا
شتر قوی سخت
(صِلَّخْم) کجرد حل رسا سخت
استوار
(مُصْلَخِمّ) کمصبطر استوار سخت
* وجبلٌ مُصْلَخِمٌّ کوه بلند
(اِصْلَخْمام) بر پای ایستادن و
خشم کرفتن

ص ل د

(صَلْد) بالفتح و یکسر سخت و
رست تابان و جای سخت که هیچ
نروباند و اسپ که خوی نکند و سر
بی موی و نام مردی * ویقال حجر
صَلْدٌ و جبین صَلْدٌ ای صلب املس
(ناقةٌ صَلُودٌ) بالفتح شتر ماده
بی شیر
(صَلْدَد) بالفتح موضعی است
بیمن یا نزدیك رحرحان
(اَصْلَد) مرد زفت و بخیل
(صِلْداء) بالکسر والمد زمین
درشت نیک سخت صِلْداءة
بالتاء مثله
(انیابٌ صَوالِدُ) دندانها
بانبانك صوالد جمع
(صَلُود) کصبور اسپ خوی ناکننده
و این مثل موم است و مرد تنها و دیك دیر
بجوش آینده و ناقهٔ کم شیر درشت
پوست پستان و بر کوه برایند
از بیم
(صَلِیْد) کامیر تنها در خش
(صَلَوْدَد) کسفرجل رست تابان
سخت
(عودٌ صَلّادٌ) ککتان چوب که
آتش نکیرد
(مِصْلاد) بالکسر ناقهٔ کم شیر و
شتر مادهٔ بچه دار بی شیر
(ض) صَلَدَت الدّابّةُ) زد ستور
زمین را بسم درد است در دویدن *
وصَلَدَ فی الجبل) بر آمد بر کوه
* وصَلَدَت انیابه) بانک کردند

شدن انهای وی * وَصَلَدَتِ الْأَرْضُ) درشت و سخت شد زمین * و
صَلَدَ تْ صَلْدَتَهُ) درخشید جای
موی رفته او از سر * وَصَلَدَ الزَّنْدُ
صُلُودًا) آواز آورد چقماق و آتش
نداد

(ك) صَلُدَ الرَّجُلُ صُلُودًا)
بخیل کردید

(مُصْلِد) کمحسن شیر که درشیر
دوشیدن درشیده شود پس
کفک و سر شیر نباشد آن را
(اَصْلَدَتِ الْاَرْضُ) درشت
کردید زمین
(صَلَّدَ تَصْلِيدًا) نیک بخیل کردید

ص ل دح

(صَلْدَح) کجعفر سنگ پهنا
(جارِيَةٌ صَلْدَحَةٌ) دختر پهناور
(صَلَوْدَح) قوی سخت
(ناقة صَلَنْدَحَةٌ) کسفرجلة و بضم
الصاد ماده شتر پهناور توانا خاص
بالاناث

ص ل د م

(صِلْدِم) کزبرج شیر بیشه و اسپ
سخت سم و استوار * صِلْدِمَة مونث
(صِلْدَام) بالکسر اسپ استوار

و درشت سم
(صُلَادِم) کعلابط اسپ استوار
و سخت سم و شیر بیشه و سر سخت
صَلَادِم بالفتح جمع

ص ل ر

(صِلَّوْر) کسنور ماهی ری فی
الحديث لا تاكلوا الصِّلَّوْر و
الانقليس وهما نوعان من السمك
كالحية

ص ل ط

(تَصْلِيط) برکماشتن لغتی است
در تسليط

ص ل طح

(صَلْطَح) بالفتح سطبر فربه
(صَلْطَحَة) زن پهناور
(صُلَاطِح) کعلابط پهناور * وصُلَاطِح
بُلَاطِح از اتباع است
(صَلَوْطَح) کسفرجل موضعی
است
(مُصْلَطَح) بضم و فتح طا پهن فراخ
(اِصْلَنْطَحَتِ الْبَطْحَاءُ) فراخ
شد جوی سنگلاخ

ص ل ع

(صَلَع) محرکة موی رفتگی پیش
سر و این یا از جهت نقصان ماده

موی است در آنجای یا غلبه یبوست
یا از جهت پستی دماغ ارکامه هر
که سفلی دماغ بکامه غیر مل
(صَلَعَة) بالتحریك وبضم جای
صلع از سر
(صِلَاع) ککتاب کرمی آفتاب
(اَصْلَع) مرد بی موی پیش سر صُلْع
وصُلْعَان بالضم جمع * و مکان درده
(صَلْعَاء) زن بی موی پیش سر و
مرا مر بزرک و مشهور و سختی
و بلا و زمین با ریک بی درخت
و علف * وعَرْفَطَةٌ صَلْعَاءُ) طاق
که سرهای شاخ وی رفته باشد * و
صَلْعَاءُ النَّعَام) موضعی است
بد بار بنی کلاب یا غطفان میان
نقره و معیشه و مرار از روزی است
(اُصَيْلِع) بتصغیر اصلع نره ابو اصیلع
مثله و ماری است بارنک کردن کردم
(صُلَيْعَاء) کحمیرا موضعی است
وشنیعة نمایان رسوائی رهر فاحشه
رکار بد ظاهر رپید ایا بلای سخت
ومنه قول عائشة رضي الله عنها
لمعاوية بن ابي سفيان ما شهدت
الشهود ولكن ركبت الصليعاء
يعني دعوای توزیاد را که برادر

من است وپسر ابوسفیان صریح
خلاف حدیث صحیح است الولد
للفراش وللعاهر الحجر چراکه سمیه
مادر زیاد فراش ابوسفیان نبود
(صَوْلَع) کجوهر سنان زدوده
(صَیْلَع) کصیقل کوهی است یا
موضعی است
(جَبَلٌ صَلِیْعٌ) کامیر کوه بی گیاه
(صُلَّاع) کرمان او صُلَّع کسکر سنگ
پهنا سخت واحد آن صُلَّاعة است
صلَّاع وصُلَّع بالضم جمع * ونیز
صُلَّع کسکر جایکه هیچ نرو بالد و
نیز صُلَّاع پهنا و بخفیف یا تخفیف
ضرورت است
(صُلَیْعِیَّة) مصغر منسوب آبی
است
(س) صَلِعَ صَلَعًا) محرکة بی موی
پیش سر کردید
(صَلَّعَ [illegible] زرد * و
صَلَّعَت الحبة) ظاهر شد هبه
ونیست برابر آن * وصَلَّعَ فلانٌ)
هردو [illegible] کسترده
ریز رد * وصَلَّعَ الجِلْدَ) پهن وکشاده
کرد پوست را
(انصلعت الشمس) بالا برآمد
آفتاب یا در وسط آسمان رسید یا
از ابر بیرون آمد
(تَصَلَّعَت الشمس) بمعنی
انصلعت الشمس است

ص ل غ

(صَلْغَة) بالفتح کهتی بزرك
(صَلَغ) محرکة پشتة سرخ
(صَلَغَة) بالتحریک ناقة فربه که
دندان رباعیه افکنده باشد یا
در ششم در آمده
(صَالِغ) کاورکوسپند که دندان
شش سالگی افکنده باشد او الصالغ
منها کالقارح من الخیل صَوَالِغ
جمع صُلَّغ کرکع مثله
(ن) صَلَغَت الشاةُ) دندان شش
سالگی افکند گوسپند لغة فی السین
یا در ششم در آمد یا در ششم

ص ل غ د

(صِلَّغْد) کجردحل کسیکه پوست
بیفزار وا شده باشد از مرضی

ص ل ف

(صَلْف) بالفتح پهلوی [illegible] است
در میان خرما بن صُلْفَة یکی
(صَلِف) کالکتف مرد لافی صَلَافی
وصُلَفاء وصَلِفین جمع * وخنور
کران وطعام بی مزه وخنور که آب
کم برد * وسحاب صَلِف) ابر بسیار
رعد کم باران ومنه المثل رُبَّ صَلَف
تحت الراعدة در حق شخصی کوانند
که تهدید کند و قیام [illegible]
یا در حق بخیل [illegible] بی خیر
لاف بسیار زند [illegible] خود
(صَلِفَة) کفرحة زن بی بهره از
شوی صَلِفات وصَلَائف جمع
(صَلَف) بالتحریک بی برکت و
بی مزه شدن طعام وبی بهره شدن
زن از شوی وسخن ناخوش گفتن
ولاف زدن وازحد خود درگذشتن
در سخن والفعل من سمع وفی المثل
من یَبْغِ فی الدین یَصْلَف یعنی
کسیکه ابکار کند در دین برمردم
بهره نگیرد از ایشان در ترغیب
مخالطة مردم با تمسک بدین
استعمال کنند
(صَالِف) کوهی است که در جاهلیت
نزد او سوگند خوردندی
(صلیف) کامیر یک کرانه گردن
* وهما صَلِیفان یا آن هردو سرمهره
پشت است متصل بسر از دو جانب
رد وجوب که بر دو جانب پالان

شیا گفتند رها لان بل ابن بندل دل

(صَلْفَاء) بالفتح والمد وبکسر زمین درشت سخت صَلْفَاءة بالهاء

کذلك یا سنگ تابان باز مین برابر شده یا اَصْلَف وصلفاء زمین سخت است اَصَالِف جمع صَلَافي بکسر یا مثله یقال مکان اَصْلَف وارض صَلْفَاء ای خشن غلیظ

(مُصْلِف) کمحسن مردی که زن از وی بهره یاب نکرد د

(اَصْلَفَهُ اِصْلَافًا) دشمن داشت اورا ویقال للمرأة صَلَفَ اللهُ رفغك دشمن کرداند خدای ترا بسوی شوی تو * ونیز اِصْلَاف گران جان وکم خیر شدن یقال اَصْلَفَ اِذا ثقلت روحه وقل خیره

(رجلٌ مُتَصَلِّفٌ) مرد لافی

(تَصَلُّف) چاپلوسی کردن ولاف زنی نمود * وتَصَلَّفَ الْبَعِيْر) ملول شد شتر از علف شیرین ومیل نمود بسوی شوره گیاه * وتَصَلَّفَ الْقَوْمُ) درزمین درشت افتادند

ص ل ف ح

(صَلَافِح) دراهم واحد ندارد

(مُصَلَّفَح) بفتح فا سر پهن

(صَلَنْفَح) کسفرجل بسیار باذك از مرد و جز آن

(صَلْفَحَ الدَّرَاهِمَ صَلْفَحَةً) برگردانید درمها را

ص ل ف ع

(صَلْفَعَ عِلَاوَتَه صَلْفَعَةً) زد گردن اورا * وصَلْفَعَ رَاْسَهُ) ستردموی سر او را ونیز زد سر وی را * وصَلْفَعَ فُلَانٌ) مفلس وبی چیز گردید

ص ل ق

(صَلْق) بالفتح بانگ وفریاد سخت صَلْقَة مثله

(صَلَق) محرکة دشت گرد هموار اَصْلَاق جمع اَصَالِق جمع الجمع

(صُلَاقَة) نشا مقا آنکه در جای دبر مانده رستوران بر وی گذشته وآمد وشد کرده باشند.

(صَالِقَان) بکسر لام دهی است ببلخ وشهری است بغربست

(صَلِيق) کامیر شهری است بواسط ونان تنك از هر چیزی

(صَلِيْقَة) کسفینة گوشت بریان پخته صَلَائِق جمع * ونان تنك

(خطيبٌ صَلَّاق) کشداد بمعنی خطیب مصلق است

(صَلَنْقَى) کعلندی وبمد مرد بسیار گوی

(خَطِيبٌ مِصْلَقٌ) بالکسر خطیب بلیغ * خطیب مِصْلَاقٌ کمحراب مثله

(مَصَالِيق) مسکهای بزرگ ر شتران سبک وچالاك

(مَصْلُوق یا مِصْلِيق) کمنبر یك آبی است مرنبی عمرو بن کلاب را

(مَصْلُوقَة) آب دیر مانده پاسپر کرده ستوران

(ن) صَلَقَ صَلْقًا) سخت بانگ کرد * وصَلَقَ فُلَانًا بِالْعَصَا) زد اورا بعصا * وصَلَقَ جَارِيَتَه) کسترد آن را پس جماع کرد باوی * وصَلَقَ فِيْ بَنِيْ فُلَانٍ) سخت جنك انداخت میان ایشان ونیز کارزار کرد * وصَلَقَتْهُ الشَّمْسُ فلانا) کزند رسانید او را و بکوبی خود * وصَلَقَ فِي الْمَاءِ) آمد شد کرد درآب ... سحل بنابه) بانگ کرد بان

(اَصْلَقَ) سخت آواز کرد

(مُصْطَلِق) لقب جد یسه نبی

صعد بن عمرو وسمي به لحسن صوته
وكان اول من غنى من خزاعة
(اصطلاق) بانگ کردن يقال
الفحل يصطلق الفحل بنابه وذلك
صريفه
(تصلقت المرأة) فرياد کردن زن
از درد زه * (تصلقت الدابة و
غيرها) در خاك غلطيد ستور و
جز آن از مشقت واندوه * (تصلق
في الماء) آمد وشد نمود در آب

ص ل ق ب

(صلقاب) بالكسر آنكه بمالد و
تيز کند بعض اسنان خود را ببعض

ص ل ق ع

(صلقع بلقع) دشت خالي بی آب
وگیاه
(رجل مصلقع) مرد مفلس
بی چیز
(صلقعة) گردن زدن وموی سر
ستردن ومفلس شدن وسختي و
شدت کردن کسی را * وتفسير صاحب
صراح صلقعة نیست کردن غلط است
شاید اصل ام را که بمعنی مفلس
شدن است معدوم کردن دانست
(صوت صلنقع) کصندل بانگ
وفرياد سخت * (رجل صلنقع)
مرد رماد لا و رتونانا * وطريق
صلنقع بلنقع) راه پیدا و روشن

ص ل ق م

(صلقم) بالفتح آنكه بعض دندان
خود را بر بعض برهم زند وشير
بيشه وشتر فربه
(صلقم) کزبرج کنده پیر کلان
سال وسطبر
(صلقام) کقرطاس شير بيشه
(صلاقم) سرها ودندان ها كانه
جمع صلقام
(صلقم صلقمة) برهم زد بعض
دندان خود را بر بعض

ص ل ك

(صلك) کعنب آنچه اول از پستان
گوسپند برآید پیش از فله
(تصليك) بستن سر پستان
ناقه را

ص ل ل

(صل) بالفتح ويكسر باران فراخ
وباران کم وپریشان ضد است
(صلة) بالفتح پوست ومنه خف
جيد الصلة یا پوست خشک
ناپیراسته وکفش وزمين یا زمين
خشک یا زمین بی باران وشایان
در زمين باران وحيله و صلال
بالكسر جمع * وباران فراخ بسيار
وباران کم وپریشان که یکیک افتد
از لغات اضداد است * وپاره از
گیاه وخاك نم وبانگ ميخ وما نند
آن وقت فرو بردن در چیز سخت
ويكسر * وبانك لگام وپوست بد
بوی ودباغ
(صل) بالضم برگردیده بو ومزه
از گوشت وجز آن
(صلة) بالضم باقي مانده آب و
جز آن وبوی ناخوش وبوی بد
گوشت تر وطبري آن.
(صل) بالكسر ماریا ماربا ریک
زرد رنگ یا مار خرد که فسون
نه پذیرد وکیا هي است وبلا وسختي
وماننده وستاره خنی است وشمشير
بران اصلال جمع * ويقال انه لصل
اصلال) اي ماري است ازمارها
یعنی در خصومت ونزاع وجز آن
بد بلائي است
(صال) باران سخت بزرگ قطره
که زمین شکافته کرده ازوی
(صالة) بلا وسختي.

(صُلَالَة) بالضم آنچه بر اثر ریختن آب و جز آن بماند منه صُلَالَة.

(صِلَالَة) بالکسر آستر موزه یا ساق موزه صِلَال بالکسر مثله فیهما أَصِلَّة جمع

(صِلِّيَان) بدو کسره و تشدید لام گیاهی است واحد آن صِلِّيَانَة است و فی المثل جَذَّها جَذَّ الْبَعِيرِ الصِّلِّيَانَة در حق شخصی گویند که در حلف بد کند و تامل ننماید

(صَلَّال) کشنده آب برگردیده رنگ و مزه ¤ و طین صَدَّل گل که از وی بانگ آید

(مِصَلَّة) بالکسر آوندی که در آن شراب را صاف کنند

(طِينٌ مِصْلَال) بالکسر گل با بانگ و مزباد

(حمار صُلْصُل) کهل خر بسیار بانگ و باقی مانده آب در تک حوض و همچنین است روغن و مانند آن و موی پیشانی اسپ و بفتح و موی دم اسپ یا دنبال اسپ و قدح بزرگ یا قدح کوچک و مرغی است یا آن فاخته است و شبانه ها میرود

حاذق و موضعی است در راه مدینه و آبی است نزدیک یمامه و موضعی است دیگر و موی سپید پشت اسپ و موی سینه آن ¤ و دارة صُلْصُل موضعی است

(صُلْصُلَة) بالضم کبوتر و موی فراهم آمده بر سر و باقی مانده آب در ته حوض

(صَلْصَلَة) بالفتح باقی مانده آب در تک حوض وکذا من الدهن والزیت ¤ و صَلْصَلَةُ اللِّجَام بانگ لگام

(صَلْصَال) گل نیکو با ریگ آمیخته یا گل که هنوز سفال نساخته باشند آن را ¤ و حمار صُلْصَال خر بسیار آواز ¤ و طین صَلْصَال گل خشک که بانگ کند مانند سفال نو یا گل بدبو

(حمار صُلَاصِل) بضم خر بسیار فریاد ¤ و نیز صُلَاصِل آبی است مر بنی اسمر را که از بنی عمرو بن حنظله است

(مُصَلْصَل) بفتح مهتر کریم حسب خالص نسب ¤ و حمار مُصَلْصِل بکسر خر سخت آواز

(ض) صَلَّ صَلِيلًا فریاد کرد ¤ و صَلَّ اللِّجَامُ دراز شد آواز آن و اگر در صوت توهم ترجیع باشد صلصل گویند ¤ و صَلَّ الْبِيضُ شنیده شد آواز آن وقت کوفتن ¤ و صَلَّ الْمِسْمَارُ صَلِيلًا بانگ کرد میخ در وقت فرو بردن آن در چیز سخت ¤ و صَلَّ الْإِبِلُ صَلِيلًا خشک شد رودهای شتران از شدت تشنگی چندان که بانگ میکند رودهای وی در وقت آب خوردن ویقال جاءت الخیل تَصِلُّ عطشا یعنی شکم آنها را صلیل و صوت است از تشنگی ¤ و صَلَّ السِّقَاءُ صَلِيلًا خشک شد مشک ¤ و صَلَّ اللَّحْمُ صُلُولًا گندیده و بد بوی شد گوشت ¤ و صَلَّ الْمَاءُ برگردیده رنگ و مزه شد آب

(ن) صَلَّ الشَّرَابَ صَلًّا صاف و روشن کرد شراب را ¤ و صَلَّ الْحَبَّ الْمُخْتَلِطَ بِالتُّرَابِ جدا کرد هریک را از هم بکر بر ریختن آب ¤ و صَلَّتْهُمُ الصَّالَّة رسید ایشان را حادثه و بلا

(أَصَلَّ اللَّحْمُ) گندیده و بدبوی شد

کوهست * واصلّ الماءُ الفمَ)
برکرد بدبوئی ومزه کرد الیه آلعول
دهن را دهن کی
(مُصَلْصِل) کمحمد ...
بوی ... نسبت با ...
نیکو و کهنش کرد
(تَصْلِيل) بانگ کردن لگام و مانند
آن ...
(صَلْصَلَ صَلْصَلَةً وصُلْصالاً)
بانگ ... کرد و بازگردانید آواز
را در حلق * و(صَلْصَلَ) ... در
... بد کرد و گفت ... را
* و(صَلْصَلَ الرعدُ) ... بانگ
شد * و(صَلْصَلَ الكلمةَ) برآورد
... را ... کرد ... است
نحو د
(تَصَلْصُل) باز کردن آواز را
در حلق * و(تَصَلْصَلَ الغديرُ)
خشک شد گل ولای آن * و(تَصَلْصَلَ
الحَلْيُ) بانگ کرد زیور

ص ل م

(صَلْم) بالفتح از بن بریدن یا از
بن برکندن گوش وبینی ... الفعل
من ضرب
(صُلْمة) بالضم ...

(صَلَمة) بالتحریک سخت و استوار
از هر چیز و جز آن ... از طعام کهن
خشک آرد کرده ... در کهنه
(رجلٌ أصْلَمُ) ... از بن گوش
بریده گوییا که مقطوع الاذن خلقی
است و ... بودن
جز و ... مفروق
(صَيْلَم) بالفتح کار سخت و بلای
بزرگ و شمشیر و یکبارگی ... در
شبار ...
(صَلامة) مثلثة گروه مردم
صَلامات جمع
(وقعة صَيْلَمة) بالفتح جنگ
سخت از بیخ برکننده
(صُلّام) کزنار مخرکنا و صَلّام
کشدّاد مثاله
(رجلٌ مُصَلَّم) کمعظم مرد گوش
از بن بریده ویقال للظليم مُصَلَّم
الاذنين وانه كذلك خلقة
(تَصْلِيم) از بن بریدن گوش و
بینی را شد للمبالغة
(اِصْطِلام) از بیخ برکندن و...

ص ل م ح

(جارية مُصَلْمَحَة الرأس)
دختر کم موی سر

(صَلْمَعَ رأسَهُ) سترد موی سر او

ص ل م ع

(هو صَلْمَعة بن قَلْمَعة) یعنی
او ... نیست ...
(صَلْمَعَة صَلْمَعَةً) از بن برکند
آن را * و(صَلْمَعَ رأسَه) سترد موی
سر او را * و(صَلْمَعَ الشيءَ) تابان
کرد آن را * و(صَلْمَعَ فلانٌ) مفلس
شد بهمان

ص ل ن ب ح

(صِلِنْباح) بکسرتین وسکون نون
ماهی است دراز باریک

ص ل ن ق ح

(صَلَنْقَح) سرکش غیر منقاد ...
... است

ص ل ه ب

(صَلْهَب) مرد دراز و خانه بزرگ
وشتر توانا و استوار ... سخت
دراز
(صَلْهَبى) شتر استوار ... و
الياء للالحاق صَلْهَباة مؤنث
(مُصْلَهِبّ) بکسرها مرد دراز
(صَلْهَبَ صَلْهَبةً) دراز شد
(اصْلَهَبَّت الاشياءُ) کاشقهرّ
دراز ... گردید اشیا ... جهت

صلج

بفتح ميك بزرك

قوي واستوار

صلهم

(صِلْهَام) كقرطاس شير بيشه ومرد دلير

(اِصْلَهَمَّ) سخت واستوار كرديد

صلو

(صَلًا) بالقصر ميانهٔ پشت مردم يا از هر چارپايه وطرف سرين يا ميان كون ودنب يا آنچه ميان دنب راست وچپ دنب است ومثنى آن صَلَوان وصَلَوات واَصْلاء جمع

(صَلٰوة) دعا ازيند ومنه الحديث اذا دُعِيَ اَحَدُكُم الى طعامٍ فَلْيُجِبْ واِنْ كان مفطرًا فلياكل وان كان صائمًا فليصلّ اي يدعُ لاهله بالبركة والخير * واستغفار از ملك ونبي * ورحمت ومغفرت وثناى نيكو ودرود وتعظيم در دنيا باعلاى ذكر واظهار دعوت وابقاى شريعت او ودر آخرت تشفيع او در امت وتضعيف اجر او از جانب خداى بر رسول صلى الله عليه وسلم * ونماز وهو

اسم يوضع موضع المصدر تقول صلّى صلاةً لا تصلية

(صَلَوات) بفتحات كنائس جهود ان اصله بالعبرانية صَلُوتا

(ن) (صَلَوتُهُ) زدم صلاى آن را

(س) (صَلِيَتِ الفَرَسُ) فرس مشته كرديد صلاى آن از قرب نتاج

(اَصْلَتِ الفَرَسُ) فرس مشته كرديد صلاى آن از جهت قرب نتاج

(مُصَلِّي) كمحدث نمازگزار ودوم اسپ رهان لان راسه عند صلا السابق

(صَلَّى الفرس تَصْلِيةً) دوم اسپ رهان كرديد يعني تالي شد سابق را * وصلّي الحمار اتنه) راند خرماده را ودر آورد بوراه * ونيز

تَصْلِيَة) نمازگزاردن ودرود گفتن

صلي

(صِلَاء) كَكِساء بريانى وافروختن آتش باتش * صَلًا بالفتح والقصر مثله فيهما *

(صَلَايَة) بالفتح پيشاني وسنگ پهن بوى ساى صَلَاءَة بالهمز مثله

صُلِيّ بضم الصاد وكسرها على فعول جمع ونام مردي

(ارضٌ مَصْلَاةٌ) بالفتح زمين كياه صليان ناك * ونيز مَصْلَاة وبكسر دام مَصَالِي جمع * ومنه الحديث انّ للشيطان فُخُوخًا ومَصَالِي

(صِلِّيَان) كيامى است دشتي وزمن كو واست در رمل

(ض) (صَلَى اللحمَ صَلْيًا) بالفتح بريان كرد گوشت را يا در آتش افكند وفي الحديث انه اتي بشاة مَصْلِيَّة * وصَلَى يَدَهُ بالنار) گرم كرد دست را باتش * وصَلَى فلانًا) بد سگاليد او را وبهلاك افكند وفريب داد وبجا پلو مي كرد ومدارا نمود * وصَلاهُ النارَ) در آتش در آورد او را

(س) (صَلِيَ النارَ وبها صَلْيًا) بالفتح وصُلِيًّا بالضم والكسر وصَلَاءً ويكسر كشيد گرمي آتش را وسوخته شد باتش * وكذا صَلِيَ الامرَ) يعني كشيد سختي كار را

(اِصْلَاء) باتش درآوردن وافكندن وباتش درآوردن وملازم ومقيم كردانيدن درآن

(تَصْلِيَة) باتش در آوردن اخگر و
باتش در آوردن برمغيم گردانيدن
در آن يقال صَلَّاهُ النَّارَ وفيها وعليها
اِذَا اَدْخَلَهُ اِيَّاهَا واثواه فيها * و
راست كردن عصا و چوب را با تش
(اِصْطَلَى بِالنَّار) تابيد باتش
وگرم شد ويقال فلان لا يُصْطَلَى
بِنَارِهِ يعني دلاوري است كه كسى
تاب مقاومت او ندارد
(تَصَلَّى النَّارَ) كشيد گرمي آتش
را وتابيد باتش * وتَصَلَّى عَصَاهُ
عَلَى النَّارِ) راست كرد عصاي
خود را بر آتش
(اِسْتِصْلَاء) بريانى خواستن

باب الصاد فصل الميم

ص م ء

(ف) صَمَأَ عَلَيْهِم) بر آمد و
هجوم آورد برايشان * وما صَمَأَكَ
عَلَيَّ) كدام چيز است كه برانگيخت
ترا برمن * وصَمَأْتُهُ عَلَيْهِ)
برانگيختم او را بر آن
(اِنْصِمَاء) برانگيخته شدن يقال
صَمَأْتُهُ فَانْصَمَأَ

ص م ت

(صَمْت) بالفتح خاموش بودن

صُمُوت مثله والفعل من نصر *
و بسته شدن زبان مريض يقال
صَمَتَ الْعَلِيلُ اِذَا اعتقل لسانه *
وخاموشى ومنه لا صَمْتَ يَوْمًا اِلَى
اللَّيْلِ اي لا يَصْمُتُ يَوْمٌ تَامٌّ وكذا
لَا صَمْتَ يَوْمٌ لم يوم اي لا فضيلة له
ولا هو مشروع عندنا
(صِمْتَة) بكسر صاد و ضم آن آنچه
بدان كودكان را خاموش كردانند
وتسكين دهند از طعام و شيريني و
مانند آن
(صُمَات) بالضم خاموش بودن
و آنچه بدان خاموش شوند يقال
رَمَاهُ بِصُمَاتِهِ اى بما صَمَتَ مِنْهُ و
هو هست نشدنكي
(صَمَات) كسحاب شيء اندك و
حقير ومنه ما ذقت صُمَاتًا اي شيئا
(صِمَات) بالكسر نزديكي ونزديكي
انجام كار يقال فُلَانٌ عَلَى صِمَاتِ
الْاَمْرِ اي اشرف على قضائه * و
بَاتَتْ مِنَ الْقَوْمِ عَلَى صِمَاتٍ)
اي بمرأى ومسمع في القرب
(صَامِت) شير خفته و بسته عقد
از شتران * وزر وسيم وهر مال از
جمادات ومنه قولهم ماله صَامِتٌ

وَلَا نَاطِقٌ اى الجماد والحيوان او
الذهب والفضة والابل والغنم
(صَمُوت) كصبور زره كه آواز نكند
و شمشير كه در رود * و شهد با موم كه
همه خانه آن پر شهد باشد ونام اسب
عباس بن مرداس يا اسب خفاف
بن ندبة * ضَرْبَةٌ صَمُوتٌ) زد كه
استخوان برد و آواز آن در گذرد
* وجارية صَمُوتُ الْخَلْخَالَيْنِ)
دختر فربه وسطبر ساقين كه آواز
خلخال او شنيده نمى شود .
(يقال تَرَكْتُهُ بِبَلْدَةِ
اِصْمِتَ) بكسرتين وكذا الصحراء
اِصْمِتَ ويوحش اِصْمِتَ واِصْمِتَةَ
بقطع همزة ووصل آن گذاشتم او را
در بيابان خالى از مونس ويار
يا بجائيكه معلوم نمى شود كه كجا
است وهو غير مصروف
(صِمِّيت) كسكيت بسيار خاموش
(مُصْمِت) كمحسن نام شمشير
شيبان نهدى
(مُصْمَت) كمكرم رست * وباب
مُصْمَتٌ) دربسته ومشتبه وكذا
قفل مُصْمَتٌ اى مبهم * والف
مُصْمَتٌ) شد دو هزار كامل وتمام

ثوب مُصْمَتٌ) جامه یک رنگ
... مُصْمَتٌ کذلک # وفی الحدیث
نهی النبی صلّی الله علیه وسلّم عن
الثوب المصمت وهو الذی جمیعه
ابریسم لا یخالطه قطن ولا غیره
(حُرُوفٌ مُصْمَتَةٌ) سوای شش
حرف مذبنفل است
(أَصْمَتَتِ الأَرْضُ) رسید آخر
... ومال را رکشته نشد # وأَصْمَتَ
المَرِیضُ) بند کردید زبان او
رنه زا صُمَاتٌ) خاموش بودن و
خاموش کردانیدن لازم است
ومتعدی ورمت کردن چیزی را
(تَصْمِیتٌ) خاموش بودن و
خاموش کردانیدن لازم است
ومتعدی

ص م ج

(صَمَجَةٌ) محرکة قندیل صمج
جمع لغت رومی است.
(صَوْمَج) بالفتح یا صومجان
موضعی است یا آن بحاء مهمله است

ص م ح

(أَصْمَح) مرد مردانه که بشکند
سرهای پهلوانان را بضرب شمشیر
ونیزه

(صِمْحَاءُ) بالکسر والمد زمین
درشت # صِمْحَاءَةٌ) بالهاء
مثله وهی أخص منه
(صُمَاحٌ) کغراب خوی بد بوی
وکند بغل ورداغ کردن وداغ
صُمَاحِیٌّ مثله # رجانوری است
مانند کربه که پشم بد دارد ...
کل است که دواء ابرشکاف یا نهند
(حافِرٌ صَمُوحٌ) کصبور سم سخت
واستوار
(صَوْمَحَان) بالفتح موضعی است
(صِمَحْمَحٌ) کسفرجل مرد سخت و
درشت توانا کردانند ام وکوتاه یا لا
ومرد رفته موی پیش سر ومرد ستوده
موی سر # صِمَحْمَحِی بیاء نسبت
مثله فی الکل # ورأسٌ صِمَحْمَحٌ)
سر موی رفته سخت ودرشت
(ف ض) صَمَحَهُ الصَّیْفُ صَمْحًا)
کل است کرما دماغ او را بکرمی
خود # وصَمَحَهُ بِالسَّوْطِ) تازیانه
زد او را # وصَمَحَ لَهُ بِالْمَسْئَلَةِ و
غَیْرِهَا) درشتی کرد باری درسوال
وجز آن

ص م خ

(صِمْخٌ) بالکسر چیزی است ...
که در سوراخ پستان کوسپندان
یافته شود نزدیک ولادت وچون
برآورده شود راه شیر کشاده کردد
صِمْخَةٌ یکی
(امرأةٌ صَمِخَةٌ) کفرحة زن فرو ز
قاره بدن
(صِمَاخٌ) بالکسر سوراخ کوش وکوش
وآب کم
(صُمَاخٌ) بالضم آبی است
(أُصْمُوخٌ) بالضم سوراخ کوش
(صَمَّاخَةٌ) کجبانة زن زبون
(ن) صَمَخَهُ) زد صماخ او را # و
صَمَخَ عَیْنَهُ) بمشت زد چشم او را
وصَمَخَتِ الشَّمْسُ وَجْهَهُ)
اذیت داد کرمی آفتاب روی او را
یا سخت تابید بروی

ص م خ د

(صَمَخْدَدٌ) کسفرجل خالص و
بی آمیغ # صُمَخْدِدٌ) کقذعمل
مثله ومنه انت فی صُمَخْدِدِ قومک
یعنی در خالصان قوم هستی
(اِصْمِخْدَادٌ) فراماکیدن از خشم
یقال اِصْمَخَدَّ اذا انتفخ غضبا

ص م د

(صَمْدٌ) بالفتح آهنک کردن وانتظار

فرصبت نمودن وزدن و بپای کردن
واثر نمودن سوختگی آفتاب در روی
والفعل من نصر * وآبی است مرضباب
را وجای بلند درشت
(صَمْدَة) بالفتح سنک بزرگ استوار
وثابت در زمین بلند باشد از
زمین یا بهرا بر وماده شترکه سالها
بار نکیرد
(صَمَد) محرکة مهتر وآنکه آهنگ
بوی کنند در مهمات وپاینده ورفیع
وبی نیاز ورست از هر چیزی ومردی
که کرسنه وتشنه نشود در جنگ وقومی
که حرفه نباشد ایشان را
(صِمَاد) ککتاب سربند شیشه یا
پوست پاره که سر شیشه بدان بندند
وخرقه یا مندیلکه مرد بر سر
پیچند جز عمامه
(ناقةٌ مِصْمَاد) بالکسر هترماده
پیوسته شیر که در شتار جدب باقی
باشد بران مَصَامِد ومَصَامِيد
جمع
(مُصَوْمِد) بکسر میم دوم درشت
(ف) صَمَدَ الْقَارُورَةَ) سربند بست
شیشه را
(مُصْمَد) کمکرم رست از هر چیزی
لغة في مُصْمَت
(مُصَمَّد) کمعظم مقصود در چیزی
سخت ورست که دران ضعف نباشد
(مُصَامَدَة وصِمَاد) بشمشیر
زدن یکدیگر را

ص م د ح

(صَمَيْدَح) کسمیدع روز کرم و
سخت
(صُمَادِح) کعلابط خالص از هر چیزی
در روز کرم وسخت * صُمَادِحی
بیاسی نسبت مثله فیهما * وشیر
بیشه وراه واضح وپیدا
(صَمْدَح يَوْمُنَا صَمْدَحَةً) سخت
شد کرمی امروز

ص م ر

(صَمْر) بالفتح ویحرك کند وبوی
کوشت وماهی تازه
(صَمْرَة) بالفتح شیرینی مزه
(صِمْر) بالکسر فرارکاه آب که سست
نباشد یا عام است
(صُمْر) بالضم لب آب جامه وجنور
اَصْمَار جمع * یقال مَلَأْتُ الْكَأْسَ
الى اَصْبَارِهَا واَصْمَارِهَا یعنی پر کردم
جام را تا لبهاش * ونبر سقری
جنور
(صَمِرَة) کفرحة کند وبو[illegible]
یقال یَدِي مِنَ السَّمَك صَمِرَة یعنی
بوی ماهی کرده
(صَوْمَر) بالفتح ... ریحان
کوهی
(صَيْمَر) کحیدر وکاهی میم مضموم
آید شهری است میان خوزستان
وبلاد الجبل ونهری است بصره
وبران دهها ست از یکی از ان
دهها است عبد الواحد بن حسن بن
محمد فقیه شافعی
(صَيْمُرَة) بالفتح شهری است
نزدیك دینور از ان شهر است ابراهیم
بن احمد بن حسین * وناحیة
است ببصره بر دهانه نهر معقل واهل
آن پرستش مردی کنند صامر نام
وپرستش پسرش بعد وی وایشان
را درین اخبار ما است منسوب
است بسوی آن قبل از ظهور این
کمراهی وبطالت در انها عبد
الواحد بن حسین شافعی وقاضی
ابو عبد الله حسین بن علی بن محمد
حنفی ودیکر جماعت علماء
(صَامِرْیوما) اسم سریانی حشیشة
... است

(ضَمِيْر) کامیر مرد خشک گوشت و ... استخوان چسپیده که ... آید
(ضُمَّیْر) کزبیر وقت غروب آفتاب
(ضامُوزَة) شیر سخت ترش
(ضُمَارِی) کحباری وحبالی و عُمَّاری کون
(ن) ضَمَرَ ضَمْرًا وضُمُوْرًا) زفتی کرد بازداشت ومنع نمود * وضَمَرَ الماءُ) روان شد آب از زمین نشیب در زمین برابر وهموار و قرار گرفت در آن با جریان سست وضعیف
(ض) ضَمَرَ اللبنُ) نیک ترش گردید * وکذلک ضَمِرَ اللبن کفرح
(اَضْمَرَ اضمارًا) بخل کرد ومنع نمود * واَضْمَرَ اللَّبَنُ) سخت ترش گردید شیر * واَضْمَرَ القَوْمُ) در وقت غروب آفتاب در آمدند
(ضَمَّرَ تَضْمِیْرًا) بخل کرد ومنع نمود * وضَمَّرُوا) در وقت غروب آفتاب در آمدند
(مُتَضَمِّر) در آفتاب ... شوند و خود را در بند دارند و مرد تنومند سخت بخیل

ض م ر د

(ضِمْرِد) کزبرج ماده شتر بسیار شیر و کم شیر از لغات اضداد است
(ضَمَارِد) زمینهای سخت و کوهستان فربه و لاغر از لغات اضداد است کانه جمع ضمراد

ص م ر ط

(رجلٌ مُصَمْرِطُ الرَّاس) مرد درازسر

ص م ع

(اَصْمَع) خرد گوش وشه شیر بران و بر اشرف مواضع بر آیند و مرد هراسیده وشوخ بی باک و رشته النک خرد ولطیف و گیاه که بار آن هنوز از غلاف بر نیامده باشد و بود راز لطیف یا بهترین بر ها صُمْعَان بالضم جمع صُمْع مثله * ومنه کلاب صُمْع الکُعُوب) یعنی مکان خرد شته النک * ونیز اَصْمَع هشیار دل تیزخاطر بیدار * وعبد الملک بن قریب بن عبد الملک بن علی بن اَصْمَع ابو سعید اصمعی است یکنی ابا القریش ایضًا * وبنو اَصْمَع) گروهی است از قیس غیلان از آن ... است عبد الملک بن قریب اصمعی

(صَمْعَاء) خرد گوش مؤنث اصمع * وفی الحدیث عن ابن عباس کان لا یری باسًا ان تُضَحّی بالصَّمْعَاء * وگوش خرد لطیف منضم بسر و کرانه کرده و گیاه کوالیده تازه کرده بر آمده باریک یا گیاه بهمی کوالیده پیش از شکفت غنچه آن و هر غلاف میوه بر آمده که هنوز شکافته نشده صُمْع بالضم جمع
(اَصْمَعَان) دل هشیار و رای پرکار
(صَمْعَان) بالفتح لطیف تر از پرهای مرغ که بدان پر تیرها زنند
(صَوْمَعَة) بالفتح خانه است مر ترسایان را صَوْمَع مثله * وهی فوعلة من صَمِعَ ای دُقِّق لانها دقیقة الراس * وعقاب بدان جهت که بلند پرد وکلاه دراز و هرا شکنه
(ثریدة مُصَوْمَعَة) اشکنه با ریده سر
(ف) صَمَعَهُ بالعصا) زد او را بچوب دستی * وصَمَعَ القَوْمَ) ... کذر کرد بر قوم و باز داشت ایشان را بسخن
(س) صَمِعَ) بی باکانه ترس نمود رفت * وصَمِعَ فی کَهْلا منه ...

عطا کرد مر مخنی * و صَمِعَ فُلَانٌ)
خرد گوش شد
(صَوْمَعَ رَاسَ الثَّرِيدَةِ صَوْمَعَةً)
باریک کرد مر آن را * و صَوْمَعَ
الشَّيءَ) فراهم آورد آن چیز را
(ظَبْيٌ مُصَمَّعٌ) کمعظم آهو ستیخ
گوش
(ثَرِيدَةٌ مُصَمَّعَةٌ) کمعظمة اشکنه
برآورده مر تاج دار * و بَقَرَاتٌ
مُصَمَّعَاتٌ) گاوان تشنه برچفسیده
شکم بر وشیکاه و پهلوا زتشنگی و
لاغر شکم
(صَمَّعَ عَلَى رَأيِهِ تَصْمِيعاً)
در گذشت بر عزیمت خود * و
صَمَّعَ رَاسَ الثَّرِيدَةِ) برآورد
فرا شکنه را و باریک کرد
(سَهْمٌ مُتَصَمِّعٌ) تیری که خون
آلوده و بر چفسیده پر بیرون آید
از خسته
(تَصَمَّعَ) خون آلود شدن
(اِنْصَمَعَ فِي غَضَبِهِ) رفت در
خشم خود

ص م ع د

(مُصْمَعِدٌّ) کمقشعر شیر ایستاده
(اِصْمِعْدَادٌ) بشتاب رفتن

ص م ع ر

(صَمْعَرٌ) بالفتح سخت و نام مردی
و نام اسپ جرّاح بن اوفی و اسپ
یزید بن حذّاق و ناقه است و زمین
درشت و موضعی است.
(صَمْعَرَةٌ) پوسته سر سطبر و
زمین درشت
(صُمْعُورٌ) بالضم کوتاه بالا دلیر
(صَمْعَرِيٌّ) بالفتح سخت و ناکس
و آنچه در وی سحر و افسون کارگر
نشود و سرخ خالص از هر چیزی
(صَمْعَرِيَّةٌ) بالهاء مار خبیث که
افسون نه پذیرد

ص م ع ی

(صَمْعَيُوتٌ) بیای تحتیة بر وزن
عنکبوت تیز سر

ص م غ

(صَمْغٌ) و یحرک شلم درخت
صُمُوغٌ جمع * و چون مرد رخت
را صمغ است انواع کثیره را ماما
صمغ عربی صمغ درخت علم است
وفي المثل تركته على مثل مَقْرِفِ الصَّمْغِ
در حق شخصی گویند که نزد او هیچ
نگذاشته باشد
(صَمْغَةٌ) بالفتح ریش ریاده از

صمغ
(صِمَغٌ) کعنب چیزی است که در
سوراخ پستان ناقه پیدا شود
و چون آن برآید شیر جوشیده شود
و پاکیزه کرد د صِمَغَة بالهاء مثله
* و نیز صِمَغَةٌ) و بفتح موضعی
است یا مزرعی
(صَامِغَانِ) دو کرانه دهان که
ملتقای هر دو لب است یا جای
فراهم آمدن آب دهن در دو کرانه
لب صِمَاغَان و صِمْغَان بکسرهما
مثله * و نیز صَامِغَان) شهری
است بطبرستان
(لَقِيتُ صَمْغَان) کسکران و کذا
لَقِيتُ ابا صِمْغَة) بالکسر یعنی
دیدم شخصی را که صمغ می آرد
دهن و مرد زگوش و مرد زچشم و
بینی او چنانکه صمغ می آرد درخت
(شَاةٌ مُصْمِغَةٌ بِلَبَنِهَا) کمحسنة
گوسپند شیر تازه آرد
(اَصْمَغَ شِدْقُهُ اِصْمَاغاً) بسیار
شد آب دهن او * و اَصْمَغَتِ
الشَّجَرَةُ) برآمد از ان صمغ و صاحب
صمغ گردید * و اَصْمَغَتِ الشَّاةُ)
شیر تازه و خوب داد گوسپند

(حجر مصمّغ) کمعظم میانش باصمغ
(صمّغه تصمیغاً) داخل کرد در آن صمغ را
(استصمغ النصابة) درهمت در رفت صاب را تا اروی شیرهٔ تلخ بیرون آید مانند صبر * واستصمغ فلانٌ) درهم شد ببدن زی * و استصمغه) صمغ خواست ازوی

ص م غ د

(اصمغد) کمجل استوار سخت و توانا
(مصمغدّ) کمشمعل برآماسیده از پیه یا از بیماری

ص م ق

(صمقة) بالتحریک شوربی مزه و صبوی مطابر کذا فی النسخة الموثوق بها
(مازال صامقاً) پیوسته کرسنه است یا تشنه
(اصمق اللبابة) فرا زکرد در را یا بازکردانید آن را ومحکم کرد * واصمق اللبن) مزه برکردید یعنی شیر تباه کردید اصمق الماء کذلک

(مصمّق) کمعظم غیرت زده که نخورد رنتو شد

ص م ق ر

(صمقر اللبن) سخت ترش کردید شیر
(یوم مصمقرّ) کمقشعر و وزنیك گرم
(اصمقرار) نیك ترش کردیدن شیر و سخت گرم شدن آفتاب روز

ص م ك

(صماك) ککتاب چوبیکه با تغیز باشد که پیمانه است صُمُک ککتب جمع
(جمل صمکک) بحرکة سخت توانا
(صمکمک) آنکه بوی بد داشته باشد و آنکه اردارچکن ومتغیر شود بوی آن و توانا را استوار
(صمکیک) بالتحریک نادان شتاب شرو مرد توانا درشت درشت خوی و لزج و سطبر از شیر و مانند آن صمکوک کحلزون مثله فی الکل * و نیز صُمکیک موضعی است یا احمق شتاب کار
(اصمأکّ الرجل) بالهمز کاطمأن خشم کرفت مرد * واصمأكّ اللبن) نیک سطبر کردید شیر * و اصمأکّت الارض) تر شد از باران مصمئکة نعت است از آن یقال الارض مصمئکة والسماء مستوية یعنی زمین تر است از باران و آسمان لائق باران

ص م ل

(صمل الشجر) بالفتح یبس و خشونت و سخت
(صامل) خشک
(صومل) بالفتح درختی است بعالیه
(صمیل) کامیر خشک
(صُمُلّ) بضمتین مشددة اللام مرد قوی جثه کرد اندام صُمُلّة مونث * وحافر صُمُلّ) هم سخت را استوار
(صملیل) بالکسر کماهی است و مرد ناتوان جثه ضعیف
(ن) صمله بالعصا صملاً) بالفتح زد او را بچوب هم متی * وصمل الشيء صملاً وصمولاً) سخت شد و درشت کردید * وصمل الشجر) خشک و خشن کردید

رسیده که آب نیافته * وصمل

من الطعام) باز ایستادن از طعام

(صمولا صمولا) سخت شدن پوست

وی از کوفتگی و سختی

(مصمئلة) داهیه و بلای سخت

(اصمأل اصمئلالا) سخت گردیدن

* واصمأل النبت) انبوه شد

گیاه ورد رهم پیچید * واصمأل

الخنو) خشک و سخت گردیدن آن

ص م ل ج

(صملج) کعملس سخت و توانا

ص م ل خ

(صملاخ) بالکسر درون موزه

گوش و ریم گوش

(صملوخ) بالضم ریم گوش

(صمالخ) کعلابط شیر خفته

(صمالخی) بیابان نصیب طعام

و شیر بی مزه

(صمالیخ) ایم کتانه بعنی که بار یک

باشد

ص م ل ک

(صملک) کعلبط سخت قوی و

بلوغ کرسته صمالک جمع

ص م م

(صم) بالکسر شیر بیشه و بلا

(صمة) بالکسر مرد دلاور و شیر بیشه

صمم جمع * و لقب درید بن الصمة

و ما رز و عار بن صقر و مادر سرینی

قاروره

(رجل صمم) محرکة مرد کند رنده

در رزم است و ماده راه و روزی در

امتوار * وکذا فرس صمم)

(صمتان) پدر دریاسوعیا وکه

مالک است

(صمام) بالکسر سر بند قاروره

صمامة با لتاء مثله

(صمام) کقطام بلای سخت * و

فی المثل صمی صمام ای زیدی

یاداهیة * و قولهم صمام صمام و

بکسر ای تصاموا فی السکوت

(اصم) کر و سخن ناشنو صم و

صمان با لضم جمع * ومنه قولهم

وابق دعاؤه قوما صما یعنی نمی شنوند

ملامت او را * و سفله و فرومایه بی عقل

و منه هل یعدا شراط الساعة

ترى الصم البکم رؤس الناس ای

الجهلة السفلة * و حجر اصم)

سنگ سخت و سخت * و شهر الله

الاصم) ماه رجب بدان جهت

که از ماههای حرام است فریاد

مستغیث و جنبش جنگ و قال

سلاح دران ماه شنیده نمی شود

و نیز اصم) مرد دلاور که کسی دست

مسح نکند و از عزیمت برنگردد

نعوذ بالله و ما وکله ... *

حاتم الاصم) از اولیا بزرگ

است * واصمان) اصم الجلحاء

واصم السمرة د و موضع اند در بلاد

بنی عامر بن صعصعة بعد ...

مر بنی کلاب را

(صماء) ناقة فربه یا ناقة باردار

و طرفه رود ه با رنگ از مردم و جز آن

و زمین درشت صم بالضم جمع

* و بلای سخت و فتنه * و میاتی

است مرجا در پوشید سرا و منه

اشتمل الصماء ای الشملة التی

تعرف بهذا الاسم و آن رد کردن چادر

باشد از جانب راست بر دست

دوش چپ بعد از ان رد کردن آن

را مرتبه دوم از جانب پس بر دست و

دوش راست پس می پوشاند هر دو

دوش و هر دو دست را با پیچیدن

خود را بیک جامه که سوای آن

بروی نبود و باشد برد ارد آن را

از یک جانب و بکذارد بر هر دو

نی و در دین اشتمال فرح آنکه
... کرده * وصخرة صمّاء)
... سخت * ورکلة اقناة
صمّاء یعنی نیزه سخت * وحیة
صمّاء) ... فسون نپذیرد.
(صمّان) بالفتح زمین درشت
سنگناک در جنب زمین نرم و یکباله
... است صمّانة مثله * وموضعی
است بعالج و یکمری الکل و کوهی
است سرخ و کوهیست هفت که وی است
از ریگ قریب ریگ عالج.
(صَمیم) کامیر استخوان که بدان ...
عضو است و اصل چیزی و خالص و خلاصهٔ
آن و سرمای سخت و گرمای سخت.
و ... خشک که از بیضه برآید * و
رجل صَمیم) مرد خالص واحد و جمع
... یکسان است و یقال هو فی
صَمیم قومه ای خالصهم و لبّهم
(صُمَیماء) مصغرا گیاهی است که
بگیاه غز ماند
(صَمْصَم) بالفتح کبدان بد موسخت
و فستو و ناکس
(صَمْصَمة) بالفتح بانگ خار پشت
ماده
(رجل صِمْصِیم) کرپوح مرد

درگذرندهٔ در کار و در عزم بسته و
مرد رسا دلاور درشت کوتاه بالا *
وابل صِمْصِم) اشتران قوی * و نیز
صِمْصِم) زمین درشت.
(صِمْصِمَة) گروهی ... از قوم و
بفتح وکسره مردم صِمْصِم جمع.
(رجل و فرس صُمَصِم) کعلابط
وصُمَاصِم وصُمَاصِمَة) کعلابط
وعلابطة گذرندهٔ در عزم بسته و
درشت و استوار * و نیز صُمَصِم)
کعلابط شیر بیشه صُمَاصِم) کعلابط
مثله.
(رجل صَمْصَام وصَمْصَامَة و
کذا فرس صَمْصَام وصَمْصَامَة)
گذرندهٔ در کار و عزم بسته و درشت
و استوار * و نیز صَمْصَام) تیغ بران
که باز نگردد صَمْصَامه مثله * و
نام شمشیر عمرو بن معدیکرب
زبیدی که او را علقمة بن ذی قینان
ملک حمیر داده بود.
(س) صَمّ صَمّا وصَمَما وکذا
صَمِم) بفک الادغام ناشنوا گردید
و نه شنودن ... صَمّت حصاة بدم
یعنی کثرت خون بحدی است که اگر
سنگریزه را اندازی شنیده نشود

آن را آوازی ... بر ...
* وقول امرء القیس صَمّی ابنة ...
الجبل از بن معنی است و مراد
ابنة الجبل آواز کوه است یا هنگ
بزرگ ... و بلا * و نیز صَمَم)
... کری و گرانی گوش.
(ن) صَمّ القارورة) سر بند بست
شیشه را * وصَمّه بالحجر) زد او را
بسنگ صَمّه بالعصا کذلک * و
صَمّ صداه) هلاک کرده شد و مرد
(صَمْصَم فی الأمر) درگذشت
درکار
(أصَمّ) کر شد و أصَمّه الله)
کر کرداند او را خدای لازم است
و متعدی یقال أصَمّه الله فصَمّ واصَمّ
ایضا * وأصَمّ القارورة) سر بند
ساخت برای شیشه * وأصمَمْتُه)
کر یافتم او را
(رجل مِصَمّ) کمعظم مرد
درست عزیمت در هر کار
(صَمّم فی الامر تصمیما)
گذشت در کار و عزیمت و کذا
صَمّم فی الشیء وصَمّمه) گزید
آن را و دندان فرو برد در آن * وصَمّم
السّیف) درگذشت شمشیر ...

استخوان را من وجز آن از آنچه بر روی آمد یا رسید پیوندها را از بن نیک * (وصمّم الرجلُ الفرسَ العلفَ) قادر کرد اسپ را بر گیاه پس فربه و کلان شکم گردید * (وصمّم صاحِبَه الحدیثَ) بیاد او داد سخن را

(تَصامُم) خویشتن را کر نمودن یقال تصامّ عن الحدیث ای اری انه اصم

ص م ی

(صَمَیان) محرکة مرد دلاور راست حمله و رسا و ماهر در امور

(ض) (صَمَى الصیدُ صَمْیًا و صَمَیانًا) بالتحریک بر جای مرد * (وصَمَى الامرُ فلانًا) فرود آمد بوی آن کار * (وما صَماك علیه) کدام چیز برداشته است ترا بر وی * (ونیز صَمَیان) برگشتن و برجستن و شتابی کردن

(اِصْماء) رسانیدن تیر صید را و کشتن معاینة یقال رَمَى الصیدَ فاصماه * ومنه الحدیث کُل ما اصمیت ودع ما انمیت * ولگام را استوار گرفتن اسپ بدندان و گزیدن بر او و رفتن و برگشتن و برجستن و شتابی کردن

(اِنْصَمَى علیه) ریخته شد بر او

باب الصاد فصل النون

ص ن ب

(صِناب) بالکسر دردی را زیست و سنگ (صِنابة) مثله * و نان خورشی است که از خردل و زبیب بترتیب دهند

(صِنابِیّ) بکسر و تشدید یا اسپ کمیت یا اسپ گلگون که با موی های سپید آمیخته باشد یقال برذون صِنابیّ اذا خالطت شعرته شعرة بیضاء ینسب الی الصناب

(صُنَیب) کزبیر نام اسپ شیبان نهدی

(مِصْنَب) کمنبر حریص و آزمند خوردن صناب

ص ن ب ج

(صُنابِح) بالضم پدر قبیلة است از مراد و آن صنابح بن زاهر بن عامر است از آن قبیله است صفوان بن عسال صحابی * (وصُنابِح بن اعسر) صحابی است دیگر

ص ن ب ر

(صَنَبْر) کجعفر سست و باریک از هر چیزی

(صَنْبَرة) بالفتح هر چیز زیر درخت و مانند آن که بر زمین افتاده خشک در گشته و ضایع شده باشد و طعام دیافته

(صِنْبِر) کزبرج کوهی است بواحه زه و تصحیف ضیبر

(ضَنَبْوَر) کسفرجل درختی است یا آن درخت

(صِنِّبْر) بکسرتین مشدد النون وسکون الباء و کسرها باد سرد یا باد سرد در ابر روز دوم از روزهای عجوز و سختی سرما * وغداة صِنَّبْر صبح سرد و صبح گرم ضد است * وقد یفتح النون وقیل هو انصح * وگویند حرکت با ضروری است چنانکه تشدید را در قول شاعر

نُطعِمُ الشحمَ والسدیفَ ونَسقی المحضَ فی الصِنَّبرِ والصُرّاد *

(صَنابِر الشِتاء) سختی سرما

(صُنْبُور) بالضم خرما بن کم بار برهنه شاخ پوست رفته باریک ساق * وخرمابن تنها گانه ونیز شاخها که از بیخ خرما بر آمده باشد و تنة خرمابن * و مرد فرد بی برادر

بصغر خوار زبی مونث و یار * و فی الحدیث کانت قریش تقول ان محمداً صُنْبُورٌ ای لا ولد له ولا اخ * و نیز مرد تنها کس و فرومایه و دهانهٔ کلیز و ما سوره از آهن وار زیز و مانند آن که بر آبدستان و جز آن نهند تا از آن آب برزند و ناودان حوض یا سوراخی که از آن آب حوض بیرون رود و کودک خرد سال و فتنه و بلا و باد سرد و باد کرم ضد است

(صَنْبَرَتِ النَّخلةُ) کم بار و باریک ساق گردید خرمابن * و صَنْبَرَ الفُوْمَ) ای اخذ اطعام الدیامة

ص ن ب ع

(صَنْبَعَة) بالفتح ترنجیدن کی وتیرش روی بخیل وقت سوال یقال رایته یصنبع لونها یعنی دیدم اورا که منقبض میکرد از بخل و ناکسی

(صُنَیْبِعات) مصغر صنبعة کقنفذة موضعی است

(رجلٌ مُصَنْبَعُ الرّاس) بالفتح مرد مایل کشیده سر بسوی دارزی هرچه باشد

ص ن ب غ ر

(صِنْبَغْر) کجعفر دحل بدخوی

ص ن ب ل

(صُنْبُل) بپای موحده کقنفذ و جُنْدَب مرد زیرک نا شناخته و نا آشنا

(صِنْبِل) بالکسر کخندف نام مردی از تغلب

ص ن ت

(صُنْتُوت) کعصفور فرد ریکانه

(صُنُّوت) کشنور زنبیل از برک خرما یا سلاف قاروره و سرپوش آن صَنَاتِیت جمع

(صِنْتِیت) صندید است و زنادر معنی یعنی مهتر کرامی * و نیز صِنْتِیت) لشکر

(اِصْنَات) استوار و محکم کردن

ص ن ت ع

(صُنْتُع) کقنفذ شترمرغ خرد سر یا سخت سر و همچنین است خر * یا بر آمده مرد در رخسار و مرد دا برو بزرگ پیشانی یا باریک دراز رخسار از لغات اضداد است و میان کاواک از هر چیزی

(مُصَنْتَع) میان کاواک

ص ن ج

(صَنْج) بالفتح چیزی است که از روی سازند یکی را بر دیگری زنند تا آواز دهد بهندی جهانجه است * و چنک که سازی است معرب است * و ما ادری ایّ صَنْجٍ هو یعنی نمیدانم که او کدام مردم است

(صَنْجَة) بالفتح نهری است میان دیار مضر و دیار بکر * و صَنْجَةُ المِیزان) سنگ ترازو معرب است

(صُنُج) بضمتین کاسهای آبنوس یا چوبی است سیاه دیگر

(اُصْنُوجَة) بالضم تغارهای آرد خمیر کذا فی الشرح

(ابن صَنَّاج) کشداد یوسف بن عبد العظیم محدث

(صَنَّاجَة) کشدادة شب روشن یقال لیلةٌ قمراء صَنَّاجَةٌ * و نیز لقب اعشی بن قیس بجهت جودت شعر او

(ن) صَنَجَ النّاسَ صُنُوجاً) رد کرد هر یکی را بسوی اصل وی * و صَنَجَهُ بالعصا) زد او را بعصا

(صَنَّجَ بِهِ تَصْنِیجاً) بر زمین افکند او را

ص ن خ

(صِنْخ) بالكسر اصل وبن اَصْناخ جمع

(فم صَنِخٌ) ككتف دهان كه بيخ دندانهای آن برآمده باشد

(صَنَخَة) محركة چرك وريم ومنه الحديث نعم البيت الحمام يذهب بالصنخة ويذكر النار

(رجل صُناخيّة) بالضم مرد فطير وفربه

ص ن خ ب

(صِنْخاب) بالكسر شتر فربه

ص ن خ ر

(صِنْخِر) بالكسر كخنصر شتر فربه ومرد بزرگ جثه دراز با الاصناخر كعلابط وصُنَخِر كعلبط مثله فيهما * وغورة خرما خشك

(صِنَّخْر) كجردحل شتر فربه ومرد بزرگ تن دراز يا لا ومرد كول

ص ن د

(صِنْدِد) كزبرج مهتر مرد دليا عاقل يا مرد بزرگ [illegible] مرد دليا شريف وتيزی كردنها كانه ركوهی است منتها مهه

(صِنْديد) بالكسر مهتر دلاور صَنادِيد جمع وبادتند ومرمای سخت وباران بزرگ قطره وجهره وغالب * ونيز صَنادِيد سختيها ومنه قول الحسن نعوذ بالله من صَنادِيد القدر اي نوائبه العظام * وجماعت لشكر * ويوم خامس الصَّنادِيد يعنی سخت گرم

(صَنْدُوداء) بالفتح والمد موضعی است بشام

ص ن د ح

(صَنْدَح) بالفتح سنگ پهناور

ص ن د ع

(صِنْدَعَة) بالكسر تندی كوه جبل اكانه از كوه

ص ن د ق

(صُنْدُوق) بالضم ويفتح صندوق صَناديق جمع

ص ن د ل

(صَنْدَل) بالفتح چوب خوش بوی صَنْدلة يكی معرب چندن بهترين آن سرخ يا سپيد است محلل اورام ونافع خفقان وصداع وضعف معده حار وتپها * ونيز قوی [illegible] سر از شتر وحمار صُنادِل كعلابط مثله فيهما * ويوم صَنْدَل روزی است مرمرزنان را كه [illegible] مطيه واقع شد

(رجل صَنْدَلانی) مرد پهلور

(صَنْدَل البعير) [illegible] وسخت سر شد شتر صَنْدَل الحمار كذلك

(تَصَنْدُل) سخن گفتن با زنان وعشق بازی كردن يقال تصندل تغزل مع النساء

ص ن ر

(صِنار) بالكسر چنار وتخفيف النون اگر معرب است وسردرك صِنارة مثله ونيز صِنارة گوش بلغت يمن ومرد بدخوی ويفتح صَنانير جمع * ومرد بی ادب كو دانا آگاه باشد وقبضة سپر

(صِنَّور) كسنور زفت ناكس بدخوی

ص ن ط

(صَنَط) محركة ويسكن برك ظلم كه بوی پوست پيرا يند لغتی است در صنط

ص ن ط ل

(مُصَنْطِل) بكسر الطاء آنكه درازتين مسر [illegible] بهت دارد

ص ن ع

(صَنْع) بالفتح جانورکی یا مرغی است

(صَنْعَة) بالفتح کار و پیشه * وصَنْعَة الفرس نیکو خدمت و نیکو تیمار وی است * ونیز صَنْعَة دهی است بیمن

(صُنْع) بالضم کار و منه ما اَحْسَنَ صنع الله عندك یعنی چه نیکو است کار خدای * ونیز صُنْع کوهی است بد یار بنی سُلَیم

(صِنْع) بالکسر میخ بریان کن و هرچه ساخته شود از سفره و جز آن و درزی یا باریک کار و دن یا نی و جامه و دستار و جای گرد آمدن آب باران اَصْناع جمع * و نیز نام شاعری است * ورجلٌ صِنْعُ الیدین مرد چرب دست و باریک کار ماهر در پیشهٔ خود من قوم صنعی الایدی بضمة و بضمتین و بفتحتین و بکسرة و اصناعی الایدی

(رجلٌ صَنَعُ الیدین) محرکة چرب دست باریک کار ماهر در پیشه و کار خود * وکذا رجلٌ صَنَعٌ و صَنَعُ اللسان وکذا لسانٌ صنعٌ یعنی بلیغ و نیک ماهر و حاذق در شعر و سخن

(رجلٌ صُنُعُ الیدین) بضمتین باریک کار و ماهر در پیشهٔ خود

(صَنَاع حِمْصِی) کسی بوده که او را با دعبل بن علی حکایتی است * ونیز صَنَاع چوبها است که بدان آب را چندی بند کنند * ورجلٌ صَنَاعُ الیدین ماهر باریک کار چرب دست در پیشه و کار خود * وکذا امرأةٌ صَنَاعُ الیدین و امرأتان صَنَاعَان ونسوةٌ صُنُعٌ ککتب وکذا رجالٌ صُنُعٌ کقذال و قذل

(صِنَاعَة) بالکسر پیشه

(صَانِع) پیشه ور و صُنَّاع کطلاب جمع

(صَنِیع) کامیر کار را سپ داشت نیکو یافته و شمشیر زدوده آزموده و تیر پیکان زدوده * ونام اسب باعث بن حویص طائی و طعام که در راه خدا دهند ... صنائع جمع * وهو صَنِیعی یعنی آن کار ساخته و ... من است * ورجلٌ صنیع الیدین چرب دست باریک کار و ماهر در پیشهٔ خود * وما احسن صَنِیعَ الله عندك چه نیکو است کار خدای

(صَنِیعَة) نیکوئی و هنر و کار و گوهر نو برآورده یقال هو صَنِیعَتِی یعنی آن را من از خود و برای خود ساخته و برآورده ام ومنه قولهم فلان صنیعة فلان یعنی خاص برای ذات وی است

(صَنْعَاء) بالفتح والمد شهری است بیمن در کثرت میاه و وفور اشجار بد مشق مانند و دهی است بباب دمشق

(صَنْعَانِی) بنون منسوب است بصنعاء یمن یا بصنعاء دمشق برغیر قیاس اکثر بسوی اول است و کمتر بسوی ثانی

(صَنَّاعَة) بتشدید چوبها است که وقتی بدان آب را بند کنند

(صَوْنَغ) کجوهر جانورکی است یا مرغی

(مَصْنَع) بالفتح ... گرد آمدن آب باران

(مَصْنَعَة) بمعنی مصنع است و بضم النون عن ابی عبیدة ردة ومن نیامد

محکم واستوار از قصر وقلعه ومانند
آن مصانع جمع قال لبيد لله دره
ورضی الله عنه * بَلِينا وما تَبلَى
النجومُ الطوالعُ * وتبقى الجبالُ بعدَنا
والمصانعُ * وطعام ودعوت که بسوی
آن برادران را خوانند
(ف) صَنَعَ اِلَيْهِ صُنْعاً) بالضم
نیکوئی کرد بسوی او * وصَنَعَ بِهِ
صَنِيعاً قبيحاً) بدی کرد بوی * و
صَنَعَ الشَّيْءَ صَنْعاً) بالفتح والضم
کرد وساخت آن چیز را وقال
تعالى صُنْعَ اللهِ الذي اتقن كل شيءٍ
اي خلق وصَنَعْتُ فرسي صَنْعاً
وصَنْعَةً) بالفتح نیکو تیمار کردم
اسپ خود را * وصَنَعَ فُلاناً)
کار پیشه کرد * وصُنِعَتِ الجارِيَةُ
مجهولا نیکو پرورش یافت نازپرورده
کرده شد * وقولهم ماصنعتَ واباك
تقديره مع ابيك لان مع والواو
جميعاً لما كانا للاشتراك والمصاحبة
اقيم احدهما مقام الاخر وانما نصب
لقبح العطف على المضمر المرفوع من
غير توكيد فان وكدته رفعت و
قلت ماصنعتَ انت وابوك
(اِصْناع) یاری کردن کسی را و

اموختن نادان کاری را ومحکم کردن
کاری
(صُنِّعَتِ الجارِيَةُ تَصْنِيعاً)
مجهولا نیکو تربیت یافت نازپرورده
شد یاه زتربیت اسپان اَصْنَعِ الفرسَ
بتخفیف ازمجرد ودر تزیین دختران
صَنِّعِ الجارية بالتشديد گویند زیرا که
تصنیع جاریه نمی شود مگر باسباب
واشیای بسیار
(مُصانَعة) رشوت دادن ومنه المثلُ
من صَانَعَ بالمالِ لم يَحْتَشِمْ من طلب
الحاجة ونرمی کردن وآسان فرا
گرفتن کار وتمام نیازردن اسپ
رفتار را که دارد گویا مداهنة می کند
با نورد رفتار خویش
(اِصْطِناع) دعوت مصنعة ساختن
ونیکوئی کردن صلته بعند وبنفسه
يقال اصطنعتُ عند فلان صنيعة و
اصطنعتُ فلاناً بنفسي وبرآوردن
کاری را از خود وکاری را فرمودن
بکسی ومنه اصْطَنَعَ له خاتماً اي امر ان
يُصنَع له وبرگزیدن کسی را واختیار
کردن جهت خاص ذات خویش
يقال اصطنعتك لنفسي اي اخترتك
لخاصة امر استكفيه * وطعام صَنِيعٌ

ساختن
(تَصَنُّع) روش نیکو نمادن از
خود وخویشتن را آراستن وبتکلف
نیکو سیرتی نمودن

ص ن ع ب

(صَنْعَبَة) بالفتح ماده شتر سخت
وقوی

ص ن غ

(ابو الطاهر صُنَّغ) کرکع فی قول
روبة * فلا تَسْمَعُ للعجِّ الصُّنَّغِ * یمارس
الاعضال بالعلّغ * تصحیف وقع
فی غالب اراجیزه بخطوط الاثبات و
قیل الصواب صَيِّغ على فَيْعِل من صَاغ
يصوغ وهو الكذاب اصله صيوغ كسيد
وصيب

ص ن ف

(صِنْف) بالكسر والفتح نوع و
گونه اَصْناف وصُنُوف جمع * و
عود صَنْفي بالفتح منسوب است
بوی یا بجایی وهو اردأ اجناس
العود از عود دون القماري وفوق
القاقلي * وبالكسر صفت ونوع وپاره
ازهر چیزی * وصِنْفُ الثَّوْبِ)
حاشیه جامه
(صِنْفَةُ الثَّوْب) کفرحة

پلشیئه جامه هرچه باشد یا حاشیه
ی جانب که ریشه ریز ندارد
یا آن جانب که ندارد و جانب
و ناحیه و فی الحدیث بصنیفة
ریا واره ای طرته مما یلی طرته * و
یقال صنیفة
(أَصْنَف) بالفتح شترمرغ نر
خراشیده ساق صُنْف بالضم جمع
(مُصَنَّف) کمعظم درختی که
برگ دگرگونه دارد خشک و تر
(صَنَّفَه تَصْنِیفًا) گونه گونه
ساخت آنرا وجدا کرد بعض آنرا
از بعض و تمیز داد ومنه تصنیف
الکتاب * وصَنَّف الشَّجَرُ) برگ
آورد درخت ومنه قول عبدالله
بن قیس الرقیات * سقیا لحلوان
ذی الکروم وما * صَنَّف من تینه
ومن عنبه
(تَصَنَّفَت شَفَتُه) خراشیده و
بومت کنده شد لب او * ونیز
تَصَنُّف) آماده شدن گیاه و درخت
برگ آوردن را ویقال تَصَنَّفَ النبت
اذا تفطر للایراق وذلک اول ما رطب
وغیره

ص ن ق

(صَنَق) محرکة گنده شدن بغل
وسخت شدن گند بغل والفعل من
سمع
(صَنَقَة) محرکة زمین سنگلاخ
موبخته درخت
(صَنِق) ککتف سخت واستوار
از هرچیزی و سخت گنده بوی
* ورجل صَنِقٌ) مرد فربه و
کلان جثه
(جمل صَنَقٌ) شتر قوی و کلان
* ناقة صَنِقةٌ کذلک ازمی هاس
با آن کور
(صَناق) بالفتح گند بغل صُنُق
بضمتین جمع
(صِناق) ککتاب شتر بلند بانگ
(صانِق) سخت قوی و استوار
وشتربان ماهر در خدمت شتران
صَنَقَة محرکة جمع
(صانقان) دهی است بمرو
(مُصْنِق) کمحسن خادم ماهر در
خدمت شتران مُصْنِقون جمع
(أَصْنَق عَلَیه) عزیمت کرد
بران وثبات ورزید * وأَصْنَق فی
مالِه) نیکو کرد خدمت شتران را

(صُنْم) بالضم موضعی است
(صَنَم) محرکة پلید شدن بوی
و پلیدی بوی والفعل من سمع *
وقوت و طاقت بنده و بت معرب
شمن أَصْنام جمع
(إِقْلِیمُ الأَصْنام) بالاندلس است
(صَنَمَة) بالتحریک ما شوره بور
هرقدر از ان که میان کاواک باشد
وسختی و بلا لغتی است در صلمه
(صَنِم) ککتف قوی و توانا
(صَنِمَة) کفرحة ناقه که بهر دو
نوبت یکبار دوشیده شود صَنِمات
جمع
(بَنُو صُنَیْم) کزبیر بطنی است
(بَنُو صُنامَة) کثمامة از شاعره
است
(صَنْمان) بالفتح دهی است
بدمشق
(صَنَّم تَصْنِیمًا) تصویر کرد و نقش
بست * ونیز تَصْنِیم) بهر دو نوبت
یکبار دوشیدن شتر را یقال صَنَّم النُّوقَ
ای غَزَّرَها وذلک إذا ادّ لبن
الناقة

ص ن ن

... کمیز شتر و آن بسیار

بوی بد دارد و اول از روزهای عجوز
وصِنَّة مانند آوندی هموار پوشیده که
در وی نان نهند یا زنبیل بزرگ
و بفتح
(صِنَّة) بالکسر کند بغل و کند سرکین
بدان * ومنه الحدیث نِعْمَ البیت
الحمّام یُذهب الصِّنَّة ویذکّر النار
ویُروی الصخنة وقد مر
(صُنَان) کغراب کند بغل
(رجلٌ اَصَنّ) مرد متغافل
(صَنَّان) کشداد دلاوری بوده
است
(صِنِّیْن) کسکّین موضعی است
بکوفه
(مُصِنّ) خشمناک ویقال فلان
مُصِنٌّ غضبًا ای ممتلئ
(اَصَنَّ الرَّجُلُ) صاحب صنان
کردید و نیز تکبر نمود و خشمناک شد
* واَصَنَّ اللَّحْمُ) برکردید بوی
آن * واَصَنَّتِ النَّاقَةُ) بارد ار
کردید و سرکشی نمود بسرکشی * و
اَصَنَّ الماءُ) متغیر گشت و برکردید
رنگ و بوی شد * واَصَنَّ عَلَی الْاَمْر)
قیام ورزید بران کار * واَصَنَّتِ
الفرس) درآویختن بچه آن در
شکم ماده روز ولادت بسوی دهن زن
مادر یعنی سر و دهانه که متصل
دبر است

ص ن ه ج

(صِنْهَاج) بالکسر بلده ای غربی در
مغرب * صِنْهَاجَة) بالکسر
مثله * ونیز صِنْهَاجَة) قومی است
بدیار مغرب از اولاد صِنْهَاجَة
حمیری

ص ن و

(صَنْو) بالفتح جوب رسی و هیچ کاره
میان دو کوه یا آب اندک میان
دو کوه یا سنکی میان دو کوه صُنُوّ
جمع
(صِنْو) بالکسر کوه مطّل وی کار و خالی
از اهل و چاهی است مر بنی ثعلبه
را و برادر پدری و مادری * و
فی الحدیث العباس صِنْوُ اَبِی
ویُروی صِنْوِی * و پسر و عم مرد اَصْنَاء
وصِنْوَان بالکسر جمع * صِنْوَة
مونث * و مثل و مانند و هر یک
از چند تنه درخت که همه از یک
بیخ رسته باشند ویضم یا خاص است
بخرما بن والاول اصح قال الله تعالی
وزرع ونخیل صنوان وغیر صنوان
* ومنها صِنْوَان وصِنْیَان مثلثین
(صَانِی) مرد ملازم خدمت
(صَنَاء) بالمد خاکستر و بقصر و چرک
و ریم و یروی بالضاد
(صُنَیّ) مصغر صنو مغاکچه در
زمین نرم که آب در وی کرد آید و
کسی وارد نشود آن را و پروای وی
نکند * ویقال هو شق فی الجبز
(صِنَایَة) بالکسر همه یقال اَخَذَهُ
بِصَنَایَتِهِ ای بجمیعه
(صِنْوَان) دو چاه نزدیک بهم که آب
مرد واز یک چشمه باشد
(اَصْنَی عِنْدَ الْقِدْر) نشسته
نزدیک دیک بحرص که کوشت را
کفانیده کباب می سازد و بریانی
می کند بحدی که مهر هادر اصناء
(تَصَنَّی عِنْدَ الْقِدْر) بمعنی اصنی
عند القدر است

باب الصاد فصل الواو

ص و ء

(صِیْئَة) بالکسر نیکو نا شکستگی صنو
اسم است مصدر را
(صَاءَة) علی صاعة آب و جز آن از
پلیدی که در سلایا بر سر بچه باشد
در رحم و بعد ولادت بیرون آید از آن .

صَاء بحذف هاء وصَاة كقناة مثلة الثاني تصحيف است از ابو حنيفة صَيَّأَ رَأسَهُ سر كه تر كرد سر را و نيكو نشست آن را * وصَيَّأَتِ النَّخْلَةُ) سوخ شد ن كوفته غوره آن

ص و ب

(صَوْب) بالفتح فرود آمدن باران والفعل من نصر يقال صَابَ الْمَطَر صَوْباً اي نَزَلَ * وباران وراست ضد خطا ومنه دَعْني وعَلَيَّ خَطَأي وصَوْبي * وقصد وآهنگ وقصد وآهنگ كردن وآمدن از بالا به نشيب ونام قبيلة است وريختن وآوردن ابر باران را وبه مقصد رسيدن تير يقال صاب السَّهْمُ القِرْطَاسَ صَوْباً وصَيْبُوبَةً اي قصد ولم يَجُز * ويقال للشدة اذا نزلت صَابَت بِقُرٍّ اي صَارَت في قَرارِها

(صَوبَه) بالفتح نام دو اسپ است يكي اسپ حسّان بن مرّة وديگري عباس بن مرداس را

(صَاب) مثل مال باران ريزان

(صَابَة) آفت ومُصِيبَت وضعف ومستي عقل يقال في عقله صَابَة

اي طرف من الجنون زد رختي است تلخ صَاب بحذف ها جمع

(صُوْبَة) بالضم توده وانبار هر چيزي يقال دخلت عَلَيْه فَاذَا الدَّنَانِير صُوبَةٌ بَيْنَ يَدَيْهِ * يا انبار كندم و خرماد ان بزرگ

(صَوَاب) كسحاب راست نقيض خطا

(صَيُّوب) كصبور باران وراست

(صَائِب) نقيض خاطي ومنه المثل مع الخواطي سهم صائب * وباران ريزان

(صَوِيب) كامير راست

(صَيِّب) بكسرة ياي مشدد باران وابر باران

صُيَّابَة القَوْم) كرمانة بركزيدگان قوم وخلاصة ايشان صُيَّابَة بيا وصُيَّاب بحذف ها مثله يقال هم في صُوَابَة قومه اي في صميمهم وكذا في صُيَّابَةِ قَوْمِهِ وصُيَّاب قومه * ونيز صُيَّابَة كزيده از هر چيزي ... بَة مثله

(مِصْوَب) كمنبر كفليز

(مَصُوبَة) بفتح ميم مصيبت

(مُصِيبَة) تعزيت وسختي واندوه ومنه يكي مَصَائِب جمع * مَصَاوِب على الاصل مثله * اجمعت العرب على همز المَصَائِب واصله الواو كانهم شبهوا الاصلي بالزائد

(مُصَابَة) درد مند ومصيبت زده كردن ومصيبت وآفت

(إِصَابَة) آهنگ كردن وبر آمدن خلاف اصعاد وراست آوردن و آهنگ راست كردن ويافتن ورسيدن چيزي را وحاجت مند شدن ودرد مند ومصيبت زده كردن ورسيدن تير نشانه را

(صَوَّبَهُ تَصْوِيباً) راست كوي داشت او را وراست كوي شمرد * وصَوَّبَ رَأْسَهُ) پست داشت سر را * وصَوَّبْتُ الفَرَسَ) رها كردم اسپ را با تيز تر رود

(تَصَوُّب) آمدن از بالا به نشيب وفرود آمدن باران

(اِسْتِصَابَة) صواب خواست از وي وصواب شمرد آن را * وَاسْتَصَاب فِعْلَه) راست يافت فعل او را * واسْتَصْوَبَهُ) مثله في الكل

(انصِيَاب) فرود آمدن باران

ص و ت

(صَوْت) بالفتح آوازه يقال انتشر صوته في الناس اي الذكر الحسن * و آواز و فرياد

(صِيْت) بالكسر آوازه و آنچه بشنوند آهنگران و زرگر و زداينده شمشير و مانند آن

(صِيْتَة) بالكسر آوازه

(صَات) آوازه * و (رجل صَاتٌ) مرد سخت آواز صات كمال اصله صَوِت بكسر العين مثل رجل مال ونال اي كثير المال والنوال

(صَائت) فرياد كننده

(رجل صَيِّت) كسيد مرد سخت و بلند آواز

(مِصْوَات) كمحراب بسيار آواز * و يقال ما بالدار مِصْوَات نيست در خانه كسى

(من) (صَاتَ صَوْتاً) بالفتح آواز كرد و اين معنى بندرت از سمع هم آيد

(اَصَاتَ اِصَاتَةً) آواز كرد و بلند بر آورد

(مُصَوِّت) كمحدث بسيار آواز

(صَوَّتَ تَصْوِيتاً) آواز كرد شدد للمبالغة

(مُنْصَات) راست قامت

(اِنْصَاتَ الرَّجُلُ) راست شد قامت او * وكذا انصات المنحني) اي استوى * و (انْصَاتَ فُلَانٌ) پوشيده برفت * و (انْصَاتَ بِهِ الزَّمَانُ) مشهور گشت * و يقال (دُعِيَ فَانْصَاتَ) يعني پاسخ داد او را و روى آورد * و (انْصَاتَ الرَّجُلُ) كلان سال گرديد

ص و ج

(صَوْجَان) بالفتح هر خشك و سخت لاغر از ستور و مردم * و يقال (ما ادري اي صَوْجَانٍ هُوَ) يعنى نميدانم كه او كدام مردم است

(نخلة صَوْجَانة) خرمابن خشك و خشك شاخ

ص و ح

(صُوْح) بالضم والفتح جانب وادى و ديوار آن و هما صُوحَان * و پائين كوه يا روى كوه كه بد يوار ماند يا جانب و ناحيه آن * و كوه و منه الحديث والغوه بين الصوحين اى بين الجبلين * و نيز (صَوْح) بالفتح كافانيدن چيزى را والفعل من نصر يقال صحته فانصاح اى شققته فانشق

(صَاحَة) زمينيكه كاهى نرويانند گياه را * و نيز (صاحة) كوهى است يا پشتهاى سرخ اند نزديك عقيق مدينه

(صَاحَان) موضعى است

(صَاحَات) كوهها اند بهراة

(صُوَاح) كغراب كف و خوى اسب علامة * و شيريكه بر ان آب غالب باشد و پشته بلند از زمين و شكوفه خرما

(صُوَّاحَة) كرمانة موى كفيده و پريشان

(صُوْحَان) بالضم خشك از هر چيزى * و (بنو صُوحَان) قبيله است از عبد القيس

(نخلة صُوحَانة) خرمابن خشك شاخ

(تَصْوِيح) خشك ساختن گياه را يقال صوحته الريح اى ايبسته * و صيحته لغة فيه * و خشك شدن لازم است و متعدى

(تَصَوُّح) كفيد كى و پراكندگى موى و خشك شدن نرد از سر يقال تصوح البقل اذا يبس اعلاه و فيه نداوة

(تَصَبِّيح) پراکندن کی موی را پریشانی
آن لغة فی التصوّح
(مُنْصَاحٌ) آب روان وجاری بزور و
زمین
(انْصَاحَ القمرُ) روشن شد ماهتاب
* و نیز انْصِیَاح) شکافته گردیده
شدن

ص و خ

(صَاخَة) آماسیدن استخوان از
کزیدن کزدم یا کوفتگی که اثر آن باقی باشد
نزد امیه ولا صَاخَات جمع صَاخ
مثله
(بلدٌ صُوَّاخٌ) کرمان شهری که
دران پایها بزمین فرو رود
(ن) صَاخَتْ قَوَائِمُهُ صَوْخًا)
فرو رفت پای او بزمین
(اِصَاخَة) گوش داشتن یقال اَصَاخَ
لها ای استمع

ص و د

(صَوَّدَ الصَّادَ تَصْوِیدًا) نوشت
صاد را

ص و ر

(صَوْر) بالفتح خرما بنان ریزه
لا واحد له یا جماعت و فراهم آمده
ومنه الحدیث یطلع من تحت
هذه الصور رجل من اهل الجنة
فطلع ابوبکر * و صِیْرَان بالکسر جمع
* و صفحهٔ گردن و کرانهٔ رود و بیخ
خرما و قلعهٔ است نزدیک ماردین
* و بنو صَوْر بطنی است
(صَوْرَة) بالفتح خارش سر چنانکه
صاحب آن خواهد که کسی سپس
سرا و را جوید.
(صُوْر) بالضم شاخ که دران دمند
و آنچه اسرافیل علیه السلام در روی
دمد جهت میرانیدن و زنده
کردن خلق و شهری است بساحل
شام و بدین معنی بدون الف و
لام آید.
(صُوْرَة) بالضم پیکر صُوَر کصرد
و صِوَر کعنب جمع صُوَر بالتحریک
مثله و نوع و صفت و فی الحدیث
خلق آدم علی صورته ای صورة آدم
ای خلقه اول مرة بشرا سویا بطول
ستین لا کغیره نطفة فی الاطوار *
و در تعیین مرجع ها و معانی اقوال
است زیبی توان که صورة بمعنی
صفت باشد ای من کونه سمیعا
بصیرا متکلما عالما * و موضعی است از
صدر یلملم
(ذُوْصُوَیْر) کزبیر موضعی است
بعقیق مدینه
(صَیِّر) ککیس خوب صورت یقال
رجل صَیِّر شَیِّر ای حسن الصورة و
الشّارة
(صُوَّر) کسکر دهی است بساحل
هابور و بفتح صاد موضعی است از
عمل مدینه
(صَارِی) بالقصر ممنوعة رامی
درکوه است وقد تصرف.
(صَارَة) نافهٔ مشک * و صَارَةُ الجَبَل)
اعلای کوه * و نیز صَارَة موضعی
است یا کوهی و درختستان
(اَصْوَر) بالفتح کج کردن کج کردن صور بالضم
جمع ومنه الحدیث حملة العرش
صور ای مائل اعناقهم
(صِوَار) ککتاب گلهٔ ماده گاوان
صِیْرَان جمع * و بوی خوش و اندک
از مشک یا نافهٔ آن اَصْوِرَة جمع
(صُوَّار) کغراب گلهٔ گاوان و بوی خوش
و موضعی است نزدیک مدینه
(صَوْرَی) کسکری آبی است ببلاد
مزینه و وادی در جانب بقیع معروف
بصوریة
(صُوْرَان) بالضم دهی است بیمن

(صَوْرَان) بالفتح موضعی است
نزدیک مدینه در انتهای بقیع
غرقد
(صِوَار) بالکسر دو کنج دهن
(عبد الله بن صُوْرِیا) کبوریا از
دانشمندان یهود است ایمان
آورد سپس آن کفر کرد مزاور اذکر
است در حدود
(عصفور صَوَّار) کشداد کنجشک
گویا وجواب دهد یعنی هرگاه بخوانی
آن را جواب دهد
(صُوَّار) کله کاوان * وصُوَّارین
عبد شمس بن فعال است بضم فا و
تشدید عین
(صَوَّرَان) بفتح الواو المشددة
شهرستانی است بحمص
(صَیَّار) کله کاوان
(ن) صَارَ صَوْرًا بالفتح مائل کرد *
وصَارَ الشَّیْءَ کج کرد ومیل داد
یا شکست آن چیز را * وصَارَ وَجْهَهُ
روی آورد * وصَارَ بِهِ متوجه کرد
آن را
(س) صَوِرَ صَوَرًا با لتحریک کژ
کژدید * وصَارَ وَجْهَهُ روی آورد
بجهتی و این معنی از ضرب نیز
آید * وصَارَ الشَّیْءَ ببرید وجدا
کرد آن را * ونیز صَوْرٌ کژی اسم
است
(اَصَارَ الشَّیْءَ) کژ کرد یا بشکست
آن را
(مُصَوَّر) کمعظم شمشیر بجیر بن
ارقم
(صَوَّرَهُ تَصْوِیرًا) صورت کرد او را و
وآفرید
(تَصَاوِیر) صورت های بر انگیخته
از چوب وگل وجز آن جمع تصویر
(تَصَوُّر) صورت پیدا کرده شد * و
ضربه فَتَصَوَّرَ زد او را پس بیفتاد
* ونیز تَصَوُّر با خود [illegible]
چیزی را وصورت بستن [illegible]
شدن و افتادن یقال تصور الشيء
ای توهمت صورته فتصور لی * و
طعنه فَتَصَوَّرَ ای مال الی السقوط
(اِنْصَارَ الشَّیْءُ) کژ کردید وشکسته
شد

ص و ص

(صُوْص) بالضم سخت زفت و
ناکس که تنها فرود آید وتنها خورد
در رمایه مهتاب تا ضیف نه بیند
او را ومنه المثل اَصُوصٌ عَلَیْهَا
صُوص
(مُصَوْصِی) از ایام عجوز است

ص و ط

(صَوْط) بالفتح آزار آب که ایستادن
گاه [illegible] را باشد

ص و ط ل

(صَوْطَل) شلغم بری است لغت
مغربی است

ص و ع

(صَوْع) بالفتح ویضم پیمانه است
(صَوْعَة) بالفتح پشته است
(صَاع) پیمانه است که بران احکام
مسلمانان از کفاره وفطره وجز آن
در روجاری است * با صاع صیر صُواع است
ریو نث * وآن چهار مد است و
هریک مد یک رطل وثلث رطل و
رطل بدوازده اوقیه است واوقیه
یک استار ودو ثلث استار واستار
چهار مثقال ونصف مثقال ومثقال
یک درهم وسه سبع درهم ودرهم
شش دانک ودانک دو قیراط وقیراط
دو طسوج وطسوج دو حبه ومیانه
شش یک از هشت یک درهم است
وحبه چهل وهشتم درهم * دار دی
گوید که مهیا صاع که بران اختلاف

زاقع نمود چهار مشت است از
درکف مرد میانه که نه بزرگ کف
باشد و نه خرد کف زیرا که در موجا
صاع نبی صلی الله علیه و سلم یافت
نمی شود اصؤع بالهمزة و اصوع
و بالواو و اصواع و صوع بالضم
جمع صیعان بالکسر مثله * یا
صیعان جمع صواع است که جام باشد
و نیز صاع) زمین پست و چوکان
جائیکه برو بندند آن را برای بازی
زدن و جای سینه شترمرغ وقتیکه
بر زمین کذارد
صاعة) زمین پست و جائیکه زنان
برای پنبه زدن روفته و آماده کرده
باشند
(صوع) کصرد پارهٔ کیاه خشک
در میان کیاه تر
(صواع) بالکسر والضم پیمانهٔ است
و قیل بصری * و نیز جام بزرگ که
در وی آب خورند
(ن) صعته صوعا) پیمودم آن را
صاع بصاع اکردم وی را و پراکنده
و متفرق ساختم * وصعت فلانا)
ترسانیدم او را * وصعت الاقران
بر غیر هم) آمدم ایشان را از

نواحی آنها * وصاعت النحل)
بعض زنبور عسل پس بعض رفت
(صوعت الریح النبات) خشک
کرد باد کیاه را * وصوع الشیء
تیز کرد سر آن را و کرد ساخت از
اطراف و جوانب آن * وصوع
الحمار) برای آزرد خر ماده خر را
وچپ و راست وی رفت * و نیز
تصویع) آماده کردن زن جائی را
برای پنبه زدن
(تصوع النبت) خشک شد کیاه
* تصیع النبت مثله * وتصوع
الشعر) پراکنده و پریشان شد موی
* وتصوع القوم) همدیکر دور
و متفرق شدند
(انصیاع) پراکنده شدن و
بسیما یکی برکشتن و شتاب کذشتن
یقال انصاع القوم صراعا ای مروا

ص وغ

(ن) هو اصوغ اخیه) بالفتح یعنی
میان آن مرد و دیکری نزاده و کذا
[illegible] هما صوغان * وقیل
نعت صوغ الملک مصدر کقولك درهم
ضرب الامیر * وقیل صواغ کغراب
کانه مصدر کالبوال والقوام * و نیز

صوغ) مثل یقال هما صوغان
ای مثلان
(صیغ) بالکسر ناحیة است بخراسان
(سهام صیغة) بالکسر یعنی صنعة
از کار و عمل یك کس است * و منه
صیغة کریمة) یعنی از اصل
بزرگ است
(صائغ) کصاحب زرکر
(اصیغ) وادی است
(صیاغة) بالکسر زرکری
(صیغ) کمیل کذاب بیهوده کوی
* سخن آرای
(صیغة) کمیلة اشکنه
(صواغ) کشداد زرکر و صیاغ مثله
* و دروغ کوی صواغون جمع و
منه الحدیث کذبة کذبها
الصواغون
(ن) صاغ الماء سوغا) فرو رفت
آب بزمین * وصاغ الادم فی
الطعام یعنی نان خورش در دهن
فرو رفت * [illegible] فلانا صیغة
حسنة) افرید او را خدای * وصاغ
الشیء) آماده کرد آن را بر مثال
راست و نیز در کالبد ریخت چیز
کداخته را * وصاغ له الشراب)

واراشتہ جرابیها و شرابه و آسان بکلو فروشد * وقولهم (فُلانٌ يَصُوغُ الكَذِبَ) يعني دروغ می بندد و می آراید

(اِنْصِيَاغ) آماده شدن و در کالبد ریخته کردیدن چیزی

ص و ف

(صُوف) بالضم پشم گوسپند * و فی المثل خرقًا وجدت صوفًا در حق احمقی گویند که مال بزمد و ضائع کرداند آن را مانند زنیکه رسیدن نیکو ندانند اگر صوف بدستش افتد تباه سازد * ویقال اَخَذْتُ بِصُوفِ رَقَبَتِهِ وکذا اَخَذْتُ بِصَافِ رَقَبَتِهِ وبطوف رقبته وبطاف رقبته وبقوف رقبته وبقاف رقبته همه بیک معنی است یعنی گرفتم پوست گردن او را و قیل گرفتم موی او را که در مغاکچه قفای او فرو هشته است یا پس گردن او را یا گرفتم او را بقهر و این کلام را وقتی استعمال کنند که شخصی در پی شخصی رود و گمان او چنان باشد که تا باو نخواهد رسید و چون برسد بگیرد گردن او را یا نگیرد * وَاَعْطَاهُ بِصُوفِ رَقَبَتِهِ) داد او را همه یا رایگان وبی قیمت داد

(صُوفَة) بالضم پشم گوسپند وهی اخص من الصوف * ونیز (صُوفَة) پدر قبیله ایست از مضر وا و غوث بن مر بن ادّ بن تابخة است وکانوا یخدمون الکعبة ویجیزون الحاج فی الجاهلیة ای یفیضون بهم من عرفات وکان احدهم یقوم فیقول اجیزی صوفة فاذا اجازت قال اجیزی خندف فاذا اجازت اذن للناس کلهم فی الاجازة او هم قوم من افناء القبایل تجمعوا فتشبکوا کتشبک الصوفة * وذو الصوفة) اسپی بود و آن پدر رخز زوپدر اعوج است

(كَبْشٌ صَافٌ) کمال قچقار بسیار پشم (كَبْشٌ صَوِفٌ) ککنف مثله * ونیز (صَاف) اسم است ابن صیاد را یا آن صافی کقاضی است یا نام او عبد الله

(كَبْشٌ صَائِفٌ) کصاحب بسیار پشم کبش صاف کقاضی مثله

(كَبْشٌ اَصْوَف) بسیار پشم

(صُوفَانَة) بالضم تره ایست زرد موی دار خرد

(صُوفَانِيّ) بسیار پشم صوفانیة مونث

(ن) صَافَ الكَبْشُ صَوْفًا وَصُوُوفًا) بسیار پشم شد قچقار * وصَافَ السَّهْمُ عَنِ الهَدَفِ میل کرد و بیکسو رفت تیر از نشانه * وصَافَ عَنِّي وَجْهُهُ) مائل شد و بر کردید از ما روی او * ونیز صَوْف) بیکسو شدن بد از کسی

(س) صَوِفَ الكَبْشُ) بسیار پشم شد

(اَصَافَ اللهُ عَنِّي شَرَّهُ) بیکسو کند و باز دارد خدای از من بد او را

ص و ق

(صَوْق) بالفتح راندن از باب الفعل من نصر یقال صَاقَ الدابّةَ ای ساقها

(صُوق) بالضم بازار و موضعی است نزدیک غیقة مدینه و یقال الصوقی کطوبی * وکثیّر در شعر خود صوقاوات آورده یعنی جمع باجزاء

(صَاق) ساق

(صَوِيق) کامیر جمعه ..

(تَصَوُّق) آلوده شدن يقال تَصَوَّق
بَعلٍ رَبَه يعني آلوده كرديد
بپليدى خود

ص و ك

(صَوْك) بالفتح اول هر چيزى
يقال لقيته اول صَوْكٍ وبَوْكٍ اى اول
شيٍ * رمايه صَوْك وبَوْك) يعنى
بيست او را چنبشي * و نيز صَوْك
آب مرد
(ن) صاكَ بِهِ المَزعفرانُ صَوْكًا)
بالفتح چفسيد او را زعفران * و
نيز صَوْك) بوى خوش كرفتن جامه
واندام وجز آن يقال صاكَ الثَّوبُ
بالزعفرانِ اي تلطخ بِهِ
(تَصَوَّكَ فى رَجِيعِهِ) آلوده شد
بسركين خود

ص و ل

(صَوْل) بالفتح دهى است بصعيد
مصر از آن ده است فقيه مالكي محمد
بن جعفر
(صَوْلَة) بالفتح نام مردى
(صُوْل) بالضم نام مردى ربعوى
وى منسوب است ابو بكر ... و پسر
عم او ابراهيم و موسى ...
(حِنطَةٌ صُوْلَةٌ) بالضم كندم ...

و پاكيزه
(صِيْلَة) بالكسر كره ماليق تا زيانه
(صَأَلَة) بتحريك همزه حمله
(صَؤُول) كصبور شتر كشنده
(مِصْوَل) كمنبر چيزى است كه
درو حنظل تر نهند تا تلخى از وى
رود
(مِصْوَلَة) كمكنسة جاروب
(ن) صَالَ عَلى قِرنِهِ صَوْلًا بالفتح
وصِيالًا بالكسر وصُئُولًا بالضم و
صَوَلَانًا بالتحريك وصالًا ومَصَالَةً)
حمله كرد بر حريف خود و زيادتي
نمود * وصَالَ الفَحلُ عَلَى
الإبِلِ صَوْلًا وصَالَةً) كشت آن را
* وفى المثل تقول اشد من صَول
* وصَالَ العَيرُ على العانَة)
راند كور خر ماده يا كلة خر كره را *
وصَالَ عَلَيه صَوْلًا وصَوْلَةً)
برجست بران * وصِيلَ لَهُم كذا)
مجهولا اندازه كرده شد براى
ايشان
(حِنطَةٌ مُصَوَّلَةٌ) كمعظمة كندم
برآورده و پاكيزه
(تَصْوِيل) برآوردن چيزي را
بآب ... رفتن اطراف ... من ...

صوختن تا آميختن چيزى را بچيزى
ويقال الجَرادُ يصول في مَشواه اى
يَهاطُ
(مُصَاوَلَة وصِيَال وصِيَالَة)
بيكديكر حمله آوردن و نبرجستن
(تَصَاوُل) بيكديكر حمله نمودن
وبرجستن يقال الفَحلان يتصاولان
اي يتواثبان

ص و م

(صَوْم) بالفتح روزه و درختى است
نا خوش منظر بلغت هذيل صومة
يكى و كليسا ترسايان و رمضان و
سركين شترمرغ و روزه دار
(صَائِم) روزه دار و هر باز دارنده
خود را از طعام و كلام و ... و نكاح
وجز آن للواحد والجمع والمؤنث ...
وجمع صُوّام وصُيَّام كرمان ...
صُوَّم وصُيَّم كركع و بكسر وصِيَام
بالكسر وصَيَامى كحبارى جمع
(أرض صَوَام) كسحاب زمين
خشك بى آب
(صَوْمَان) بالفتح بمعنى صائم
است
(مَصَامُ الفَرَسِ ومَصَامَتُه)
ايستادن ... اسب

(ن) صَامَ صَوْمًا وصِيَامًا) باز ایستاد
از خوردن و نوشیدن و سخن کردن
و جماع نمودن * وصَامَ مَنِيَّتَهُ)
چشید مرگ را * وصَامَ النَّعامُ)
افکند شترمرغ سرگین را * وصَامَ
الرَّجُلُ) ما یه گرفت بل رخت
متوم * وصَامَ النَّهارُ) به نیم روز
رسید * ونیز صَوْم) خاموش بودن
ومنه نَذَرْتُ لِلرَّحْمٰنِ صَوْمًا * وایستادن
باد وایستادن بی کار
(اِصْطَامَ) باز داشت خود را از
خوردن و نوشیدن و حرف زدن و
جماع کردن

ص و ن

(صَوْنَة) بالفتح طبلهٔ که در آن
خوشبوی نگاه دارند
(صُوَانُ الثَّوبِ وصِيَانُه) مثلثتین
جامه دان و تختهٔ جامه
(صَوَّانَة) بالفتح [illegible] یک نوع
ونوعی از سنگ سخت صوان یکی آن
ها جمع
(مِصْوَان) بالکسر غلاف کمان
(مَصُوْن) بالنقص محفوظ و
نگاه داشته مَصْوُوْن) بالتمام
مثله * ولم یأت من المعتل العين

من بنات الواو بالتمام الا مصوون
مسك مدووف اي مسحوق مبلول
وثوب مصوون ومنها ان نادران
(ن) صانه صَوْنًا) بالفتح وصِيَانًا
وصِيَانَةً) بالکسر نگاه داشت آن را
* وصَانَ الفَرَسُ) از مو دکی پای
یا بی نعلی بر طرف سم ایستاد اسپ
(اِصْطَانَه) نگاه داشت آن را

ص و و

(صَوّ) بالفتح فارغ و خالی
(صُوَّة) بالضم جماعت و دکان و
سنگ یا سنگ تودهٔ بر راه بجهت
نشان و باد مختلف بفارسی باد راغه
است و آواز کوه و زمین بلند درشت
صُوًى جمع اصواء جمع الجمع
* وفی الحدیث ان للاسلام صُوًى
ومنارا کمنار الطريق * وذات
الصُّوَى) کهدی موضعی است
* راخذه بصواه) یعنی گرفت
[illegible] ابهمه اطراف وی

ص و ی

(صَاوِی) خشک
(نَخْلَةٌ صَاوِيَةٌ) خرما بن خشک
(صَوِيَّة) کغنية خشک
(ض) صَوَتِ النَّخْلَةُ صُوِيًّا) خشک
کردید * وصَوّتِ الشَّاةُ) خشک
شد شیرگوسپند
(س) صَوِيَتِ النَّخْلَةُ) خشک
شد نخله * وصَوِيَ الفَحْلُ وغيره)
قوی وتوانا کردید
(اَصْوَاء) خشک شدن
(تَصْوِيَة) خشک شدن و شیر
نادوشیدن ناقه و مانند آن را تا فربه
شود وبارنا کردن شتر را و همراه او
گذاشتن تا کشن قوی گردد ویقال
منه صَوَّيْتُ لابلی فحلا اذا اخترته و
ربيته

باب الصاد فصل الهاء

ص ه ب

(صُهْبَة) بالضم سرخ سپید شدن
(صَهَب) محركة سرخی یا سرخی
سپیدی موی
(صُهُوبَة) بالضم سرخ سپید شدن
يُقال في راسه صهوبة اي شقرة
(اَصْهَب) شتر سرخ سپیدی آمیخته
صُهْب بالضم جمع * وشیر بیشه
وچشمه‌ایست ببحرین و در [illegible]
آن را ابر اصهبيات جمع [illegible] و
روز سرد و گوی که سپیدی آن را
سرخی آمیخته [illegible]

(الأصهب) جهة ؟ منه ميان بصرة و بحرين
(صُهب السِّبال) دشمنان کو بر رتهای ایشان اَصهب نموده باشد * قال الاصمعی یقال للاعداء صُهب السِّبال و سُودُ الاکباد و اِن لَم یکونوا کذلك
(صَهْبَاء) بالفتح می و فشاردهٔ انکور سپید و این علم است آن را و لها اسماء کثیرة اخرجناها فی رسالتی المصطلة بضرورة الادیب * و موضعی است نزدیک خیبر و رآن مالی بود مر ابن عباس را که صدقه فرمود.
(صُهَیل) کجهیل نام اسپی
(ابو یحیی صُهَیب بن سنان الرومی) کزبیر صحابی است کویند که او و عمار بن یاسر دریك روز ایمان آوردند یعنی بعد سی و چند کس و آن حضرت بدار ارقم بود * و ابو الصهباء صُهَیب بکری تابعی است
(صَیْهَب) کصیقل شدت کرما و روز گرم و گرمی ... با الارض سخت و جای سخت و زمین هموار و سنگستان ...

تابد که کوشت نران بریان توان کرد
(اَصْهَب صَاهِبٌ) کلمهٔ است که بدان میش را برای دوشیدن خوانند
(صُهاب) کغراب موضعی است یا کسی است که حمل صهابی منسوب است بوی
(جَمَلٌ صُهَابِيٌّ) بالضم ای اَصْهَب اللّون یعنی شتر که سپیدی وی را سرخی آمیخته باشد و چیز بهیا رکه لم نشده باشد و مردی که او را دفتر حساب نباشد و چارپایه که صدقهٔ آن نکرفته باشند و سخت از هر چیزی و منه موت صُهَابِيٌّ یعنی مرگ سخت * و پشم که سپیدی آن را سرخی آمیخته باشد
(صُهَابِیّة) ملح
(اَصْهَبَ الْفَحْلُ) بچهٔ سرخ سپیدی آمیخته آورد
(...) کمعظم کوشت نیمپز در کفیلهٔ جهت بریانی و رحش مختلط با هم
(اِصْهِیبَاب) سرخ سپید شدن
ص ه ب ج
(صُهَابِج) کعلابط پشم که سخت

متهیّل نباشد ...
ص ه ج
(صَیْهَج) بالفتح منک بزرگ و شترماده استوار خلقت
(صَیْهُوج) بالفتح تابان * و بیتٌ صَیْهُوجٌ) خانهٔ کچکار تابان
ص ه د
(صَهْوَد) بالفتح تن دار
(صَیْهَد) بالفتح نمایش آب و شدت کرما و دراز و بیابان بی آب و نرم دفزك سرکج و موضعی است میان یمن و حضرموت
(صَهَدَان) محرکة شدت کرما
(صَیْهُود) بالفتح بیابان بی آب *
(عِزٌّ صَیْهُود) عزت بلند و استوار
(ف) صَهَدَ صَهْدًا) سوخت آن را کرمی آفتاب
ص ه ر
(صَهْر) بالفتح کرم از هر چیزی
(صِهْر) بالکسر خویشی و قرابت و حرمت تزوج و مصاهرت اَصْهَار و صُهَرَاء جمع * رکوز زداماد و شوی خواهر مرد و خسر * و نیز اَصْهَار بالفتح داماد و پدر زن و برادر زن و دیکر اهل بیت زن چنانکه ...

امل بیت مرد (آ زهرلد و جهت
صهر نیز گویند
(صِهْرَة) بالکسر داماد رزن بغار هی
خش است
(صِهْرِی) بالکسر و بیای مشدد
حوض و مغاکی که دران آب گرد آید
(صُهَارَة) بالضم گداخته از هر چیزی
و هر پاره از پیه و مغز استخوان و
مغز سر و جز آن و آفتاب پرست
(صَهُوْر) کصبور بریانی ساز صُهْر
بالضم جمع * وگداز نده پیه
(صَهِیْر) کامیر گداخته
(صَیْهُوْر) بالفتح منبر مانند یکه
از گل سازند برای رخت خانه از
مصحف و برنج و مانند آن
(صَاهُوْر) غلاف ماه
(ف) صَهَرَتْهُ الشَّمْسُ صَهْرًا
بالفتح سوخت او را آفتاب * و
صَهَرَ رَاْسَهُ) چرب کرد روغن خود
سر را به پیه گداخته و مانند آن
* و صَهَرَ الشَّيْءَ) گداخت آن
چیز را
(مُصْهِر) کمحسن قریب یقال
فلان مُصْهِرُنَا ای قریب منا
(اِصْهَار) بداماد ی پیوستن
کسی را یقال اَصْهَرَ بفلان یعنی داماد
او شد * و نیز پیوستن بحرمت
یا به نسب
(مُصَاهَرَة) داماد خسری کردن
یقال صَاهَرَهُمْ و صَاهَرَ فِيْهِمْ و
صَاهَرَ اِلَيْهِمْ ای صَارَ فِيْهِمْ صِهْرًا
(اِصْطِهَار) گداختن چیزی را
و پیه و مغز استخوان و مانند آن
خوردن
(اِنْصِهَار) گداخته شدن
(اِصْهِرَار) همه یکدیگر نزدیک شدن
در لشکر یقال اِصْهَرَّ الْجَيْشُ لِلْجَيْشِ
اِذَا دَنَا بَعْضُهُمْ مِنْ بَعْضٍ
(اِصْهِيْرَار) گداخته شدن و
در خشیدن پشت آفتاب پرست از
گرمی آفتاب

ص ه ر ج

(صَهْرَجَة) دهی در اندلس شمالی
قاهره
(صِهْرِيْج) کقندیل حوض و مغاکی
که در آن آب گرد آید * صُهَارِج
کعلابط مثله صَهَارِيْج جمع
(مُصَهْرَج) بفتح الراء حوض
گچکاری یقال حوض مُصَهْرَج و برکة
مُصَهْرَجَة یعنی بصاروج برآورده
(صَهْرَجَ الْبِرْكَةَ صَهْرَجَةً)
بصاروج برآورد حوض را

ص ه ص ل ق

(صَهْصَلِق) کنده پیر با فریاد
و با بانگ صَهْصَلِيْق مثله و بانگ
سخت

ص ه ط ل

(صَهْطَلَة) بالفتح نرمی رفتار و لاغری
هر چیزی

ص ه ل

(صَهْل) بالفتح تیزی آواز و سختی
با گرفتگی گلو و گلو گرفتگی
(صَهَل) بالتحریک تیزی آواز
گرفتگی گلو و آواز سخت
(صَاهِل) شتر که دست و پا ر
بسیار بر زمین زند و بگزد و بانگ
نکند بهیم یکی از جهت عزت نفس
خود و در اندرون او بانگی باشد
مانند بانگ با دمو نافه ذات صاهل
است صَوَاهِل جمع * و رَجُلٌ ذو
صَاهِل) مرد سخت جهنده
بر انگیزنده
(صَاهِلَة) بانگ مصدرا مه
بر وزن فاعله را آواز و بانگ مکب
در کشت زار و بنو صَاهِلَة

خي اسپ
(صُهَال) بغراب بانك وفريا د
اسپ
(صَهِيل) كامير بانك اسپ
(صهال) كشداد اسپ با بانك
(ض ف) صهل الفرس صَهِيلاً
بانگ كرد اسپ

ص ه م

(صِهْمِيم) كقنديل مهتر شريف و
شتركه بانك نكند و شتر بد خوي و مردي
كه از مراد خود برنگردد و خصلت
هر چيزي از نيكي و بدي و مرد كاهن
(رجل صِيهَم) كقمطر و جرد حل
مرد درشت سطبر سخت و توانا
يا بسيار مريا لاد ا رنده ل لمونث
بالهاء
(تَصَهْصَمَ) كار صهميم كرد

ص ه ه

(صَهْ) بسكون الهاء وكسرها منونة
كلمة است كه بدان متكلم را زجر
كنند اي اسكت يعني خاموش
باش و هو للواحد والجمع يكسان
است وهو اسم بني على السكون
فان وصلت نونته وقلت صهٍ صهٍ
فان قلت صه يا رجل فإنما تريد
الفرق بين التعريف والتنكير لأن
التنوين تنكير
(صَهْصَهَ صَهْصَهَةً) بهم خاموش
كرد ايشان را وگفت صَهْ صَهْ

ص ه و

(صَهْوَة) بالفتح ميان پشت اسپ
يا اندك فروتر مرد و جانب از اعلاي
پشت يا جاي برنشست سوار و مپس
كوهان و سر كوه و بالاي هر چيزي
صَهَو و صِهَاء جمع * و برج
بر سر پشته و توده صُهًى جمع * و
جاي كرد آمدن آب از كوه و زمين
پست كه شتران كم شده بسوي آن
جاي گيرند
(رَوْضَةُ الصُّهَى) مرغزاريست
در شامي مدينه بر مسافت سه
روزه
(صِهْيَوْن) كبرذون بيت المقدس
يا موضعي است در آن
(سي م اسپ نمر بن
تولب
(فتى صهيان) بسيار شد مال
او * (صهى الجرح) زهيد آب
جراحت و روان شد و اين معني از
هم آيد قاله ابو عبيد
(اَصْهَى الصَّبي) روهن
بچه را ود ر آنجا بسند اشت و
اين بيماري يا شد كه ميرمد او را
و نيز اصهاء في بد رد آمدن صهوة
اسپ
(صَاهَى الفَرَس) بر صهوة اسپ
برنشست و سوار شد

باب الصاد فصل الياء

ص ي ء

(صَيْأَة) بالفتح آب زرد يكريليدي كه
از سلا برآيد بعد ولادت صِيَاءة)
ككتابة مثله يقال القت الناقة
صيأتها وكذا صياءها يعني انداخت
آب پليد زرد يكريليدي را
(تَصَيُّؤ) شوراندن موي را
بشستن چنانكه چرك ازوي پاك
نشود تَصْيِئَة مثله

ص ي ب

(سَهْمٌ صَيُوب) كصبور تير رسنده
صُيُب ككتب جمع
(صُيَّاب و صُيَّابَة) كرمان و رمانة
و بتخفيف خالص و بي آميغ و اصل
و برگزيده از هر چيزي يقال قوم
صياب اي خيار * و نيز صيابة
مهتر و رئيس قوم

(ض) صيابه صا(يا) رمينل آن را

ص ی ح

(ليلة صياحة) كجبانة شب روشن

ص ی خ

(صَيخ) بالفتح كوشكي است بيمن
مر ملكي از ملوك حمير را * وقولهم
غضب من غير صيخ ولا نفر يعني
خشمكين شد بخشم ميانه نه كم
نه بسيار فالصيخ القليل والنفر
الكثير * ولقيته قبل كل صيخ ونفر
يعني پيش از طلوع فجر با لصبح
الصياح والنفر التفرق
(صيحة) بالفتح عن اب
(صائحة) آواز كريه وماتم
(صيحانيّ) بالفتح نوعي از خرما
جيد يمه منسوب بسوي صيحان نام
كه بان درخت بسته مي شد
يا نام قحفار صياح است وصيحاني
از تغييرات نسب چنانكه صنعاني
در صنعاء
(صيّاح) كشداد بوي خوشي است
يا مرشه شي ونام مردي
(صيّاحة) كجبانة خر ... ستاني
... سيّاحه
(ض) صاحت النخلة صيحانا
بالتحريك باليد ودراز شد خرما بن
* وصاح العنقود) با نتها رسيد
باليدكي آن وبر آمد از غلاف خود
ودراز شد با نازكي * وصاح به)
ندا داد بان * وصيح بهم) مجهولا
ترسيدند وبيمناك شدند * وكذا
صيّح فيهم) يعني هلاك كشتند *
ونيز صيحان وصيح وصيحة
بالفتح وصياح بالكسر والضم آواز
بلند حسب طاقت وآواز كردن
(اصاحة) كوش فرا داشتن وانتظار
چيزي كردن رسيدن
(صيّح الشمس النبات تصييحا)
خشك كرد كياه را آفتاب
(مصايحة) بيك يكر را آواز دادن
صياح بالكسر مثله
(تصيح البقل) خشك شدن كرفت
تره از سر
(تصايح) بايك يكر را آواز دادن وكفتن
نيام شمشير

ص ی خ

(اصياخ ...) ... گفتن وجبري
بالسمع

ص ی د

(صيد) بالفتح ... رودام ... آنچه
بدان شكار كنند وكمر جيخ حكم و
اعتوار كه در ملك اجب ... باشد
وكوهي است بلند بيمن * ومنه
المثل هو نقيل صيد
(صِيد) بالكسر ويحرك بيماري
است شتران را كه بدان بيني آنها
آب راند لهذا سر را بلند دارند
(صاد) بمعني صيد است كه بيماري
باشد * وبعير صاد) شتر صاد زده
* ونيز صاد) روبين ومس يا
نوعي از ان وركيست ميان درچشم
شتر ازاران رك بعلت صيد مبتلا
ميكردد * اصياد جمع اصائد جمع
الجمع * وحرفي از حروف هجا
(صائد) شكاري وابن صائد يا
ابن صيّاد) شخصي بود كه بروى
كمان دجّال داشتند * وبنو الصائد
بطني است از همدان
(صائدي) منسوب است بسوي
صايد بطني از همدان ونامش كعب
بن شرحبيل
(اصيد) بالفتح كژ كردن وبلند داشتن ...
... التفات كم كند كردن
بلند داشتن انكبر وشهر بيشه
(صيداء) بالفتح والمد زمين

درهمت وشهری است بساحل شام
وديگری بجوار ان وچاهی لغتی است
درصدآء ونام زني که ذوالرمة بوی
تشبیب کرده وسنک که ازوی ذیك
سازند * وبنو الصيداء) بطنی
است از اسد
(صَيُود) کصبور شکاری صُيُد
بضمتين جمع صِيد بالكسر مثله *
ونام اسپی
(صَيُّود) کتنور نیز مثالب ر
ترهل ف
(صَيَّاد) کشداد شکاری وشیر بیشه
وابن صيّاد یا ابن صايد شخصی بود
درعهد نبی صلی الله علیه وسلم که
مردمان راکمان دجال بروی بود
(صَيْدَان) بالفتح مس وز ر و
دیکهای سنکین وسنک سیم صَيْدَانة
یکی وزنه فعلان اوفيعال على اختلاف
المذهبين
(صَيْدَانة) غول وزن بدخوی و
بسیار کوی
(مَصْيَد) کمنبر دام وآنچه بدان
صید کنند مصيدة بالتاء مثله
(مَصِيدة) کمعيشة آلت بری
شکار

(ض ف) صَادَهُ صَيْدًا) بالفتح
شکار کرد آن را * وصِدْتُ فلانًا
صَيْدًا) شکار کردم آن را برای او *
ونیز کج کردن ساختم او را
(س) صَيِدَ صَيَدًا) بالتحريك
کج کردن شد * وصَادَهُ صَيَدًا)
شکار کرد لغة في صادَهُ يَصِيدُهُ *
اهل حجاز یار را صید وعور را
... مستدارند ودیکر عرب صاد ومار
کویند * ونیز صَيَد) سر بلند
داشتن از کبر
(اَصَادَ البَعِيرَ اِصَادَةً) رنجانید
شتر را ونیز درمان کرد او را از علت
صاد از لغات اضداد است
(مُصْطَاد) شیر بیشه
(اِصْطَادَهُ) شکار کرد آن را
(تَصَيُّد) شکار جستن يقال فلانٌ
خرج يتصيّد
(اِصْيَدَّ اصْيِدَادًا) کرکردن کردید

ص ی د ل

(صَيْدَلَان) شهری است یا موضعی
است صَيْدَلَانِيّ وصَنْدَلَانِيّ
وصَيْدَنَانِيّ منسوب است بوی
صَيَادِلَة جمع * ومحمد بن یزید المرد
بقیه صيدلانی ربراتة اوسليمان

مرد سمبوسه که نه بیع سنبلة که
بوی خوش است

ص ی ر

(صَيْرَة) بالفتح موضعی است بیمن
(صِيْر) بالكسر آبیکه بدان کرد آیند
وحاضر شوند وطرف وپایان کار و
بازکشت ومآل آن ويفتح * وشكاف
در ومنه الحديث من نظر من صير
باب من غير اذن فعينه هدر * و
ماهیانه که نوعی از نان خورش است
که از ماهی ترتیب دهند یاد یکر
نان خورش است که با ماهیانه ماند
یا ماهی تمکین که از آن ماهیانه
سازند یا ماهی صغیر است ربیه وابه
جهود ان ركوهی است باجای ربلاد
طی میان سیراف وعمان وموضعی
د...
است بنجد
(صِيْرَة) بالكسر حظيرة كوسفند و
كاو صِيَر كعنب جمع صِير بالكسر
مثله وپشته المنن بعدن ابين وخانه
است ازنهم بجوید * ويوم صِيرَة
روزی است از روزهای عرب ان
(صِيَار) بالكسر آواز جنک له
بهازي است و... مشک
(صِيَارَة) بالكسر حظيرة کوسپند وکاو

(صائر الباب) شکاف در
(صائرة) گیاه خشک که بعد سبز شدن خورده شود
(صیر) کعیص کرد زوز
(صیور) کتنور پایان کار ومآل آن وعقل ورای یقال ماله صیور رای عقل ورای * وگیاه خشک که بعد سبز شدن خورده شود * وام صیور) کار مشکل ومشتبه
(صیورة) پایان کار
(مصیر) جای بازگشت آب یا عام است
(ض) صار الامر الیه صیرا ومصیرا وصیرورة) بازگردید کار ومیل کرد بسوی وی * وصار الناس الماء) حاضر شدند آب را وگرد آمدند بر آن * ونیز صیر) بالفتح بریدن ومیل دادن وبازگردیدن طلب کنندگان گیاه ... جای بازگشت
(اصاره الیه اصارة) بازگردانید آن را ومیل داد او را بسوی آن
(تصییر) بمیل دادن وبازگردانیدن یقال صیره الیه اذا اماله وردّه الیه
(تصیّر اباه) مه پدر خود مانا شد

ص ی ص

(صیص) بالکسر خرمای بد که دانه وی سخت نشود
(صیصة) بالکسر غروا شه با فتک که بدان تار و پود را برابر سازند صیاصی جمع * وخار خروس و وشاخ گاو وآهو وحصار وهر چیز که بدان بازدارند چیزی را وبوی پناه گیرند و شبان نیکوسیاست ومیخ که بوی خرما را برکنند * ونیز اطنی است در قبا رحیها دو اکم دیکر است دران که انها را اصیاصی گویند
(صیصاء) بمعنی صیص است و دانه حنظل بی مغز
(ض) صاصت النخلة) خرمای بلایه آورد خرما بن
(اصاصت النخلة) بمعنی صاصت النخلة است
(صیصت النخلة) بلایه بار آورد

ص ی ط

(صیاط) بالکسر بانگ خروش بلند

ص ی ع

(ض) صاعه صیعا) پراکنده کرد آن را * وصاع القوم) بر هم دیگر حمله کردند
(تصیّع الماء) جنبید آب بر زمین ... سبت خشک شد گیاه
(انصیاع) پراگنده شدن و سپاه یکی برگشتن وشتاب کردن راوی است وینیی

ص ی غ

(صیّغ طعامه تصییغا) طعام را دادن خورش ترکرد وچرب نمود

ص ی ف

(صیف) بالفتح تابستان وگرما یا ایام بعد ربیع اصیاف جمع * و صیف صائف) مبالغه است یعنی تابستان گرم * وفی المثل فی الصیف ضیعت اللبن در حق شخصی گویند که در کاری شتاب زدگی نماید وبا زنادم شود ومذکور است در ض ی ع وباران تابستانی * ونیز صیف) از اعلام است
(صیفة) تابستان وهی اخص من الصیف صیف کعنب جمع ما نند بدرة وبدر
(صیفی) بچه که در پیری شده باشد صیفیون جمع * ونام مردی وباران تابستانی
(یوم صاف) روز گرم
(یوم صائف) روز گرم * ونیز صائف) موضعی است

فة) غزوهٔ روم که آن جهت
شدت سرما و برف در تابستان
کردندی و سوار با ر...
بلة صائفة) شب گرم
ف) کسیّد و مخفف ... ران
تان یا باران بعد ربیع * صَيِّفَة
ن منه یقال اَصابتنا صَيِّفَةٌ
برة
ن مَصِيف و مَصْيُوف و ارض
مَصِيفَة و مَصْيُوفَة) جای و زمین
و نیز باران تابستانی
ن * ناقه مِصْيِف و مِصْيِفَة)
ماده بچه دار
جل مِصْيَاف) بالکسر آنکه
د واج نه پیری دتاد و مونکرد د *
رض مِصْيَاف) زمین که بد یر
باره باند و زمین باران تابستانی
مید * و ناقة مِصْيَاف) ناقهٔ
بچه دار
صَيفُون نام مردی
(ض) صَافَ بِهِ صَيْفًا) در تابستان
آنجا اقامت کرد * و صِيفَت الارض)
سچهولا در تابستان اقامت کرده شد
آن زمین * و نیز باران تابستانی
رسید آن را وکذا صِفْنَا و اَصَابَنَا

مطر الصیف * و صاف السهم
صَیْفًا و صَیْفُوفَة) بیک سو افتاد
تیر از نشانه لغتی است در و صاف
یصوف
(اَصَافَ الرَّجُلُ اِصَافَةً) در پیری
بچه شد او را * و اَصَافَ القَوْمُ) در
تابستان در آمدند * و اصاف عنده
نحوه) دور گردید ویرا ازوی
(صَيِّفَتِی ...) بس است این
مراد وی تابستان من
(مُصَايَفَة) معامله تا بستانی
چنانکه مشاهره از شهر و میاومة از یوم
(مُصْطَاف) جای تابستانی
(اِصْطِيَاف) تابستان بجائی اقامت
نمودن
(تَصَيُّف) بمعنی اصطیاف است

ص ی ق

(صِيق) بالکسر غبار بالا رفته یا عام
است صِيقَة اخص منه یا صیق
کثرت و کثافت و سطبری و بلندی
غبار است * و بانگ و فریاد و خوی
و بوی بد ستوران و پیه سرخ داخل
خرما بن صِیَق کعنب جمع * و
کنجشک صِيقَان بالکسر جمع * و
بطنی است از عرب

(صَيْفَاة) بالفتح ...
است
(صَائِق) چسفنده

ص ی ك

(ض) ... بدا الطیب صَیْکًا)
بالفتح بوی خوش گرفت جامه را اندام

ص ی ل

(ض) صَالَ عَلَيْهِ صَيْلًا) حمله
کرد بروی لغتی است در صَالَ يَصُولُ
* و صِيلَ لَهُ كَذَا) اندکی کرده
شد برای او

ص ی م

(صِيَّم) کقنب سخت و استوار و توانا
کرد اندام

ص ی ن

(صِين) بالکسر وضعی است
نکوه و موضعی است با سکندریه
و موضع اند بکسکر و کوهی است
از اولاد صین بن یافث بن نوح
علیه السلام * و چین و آن بلاد ترک
است * دار صِینی) منسوب بوی
(صِينِيَّة) بکسر شهری است در
تحت واسط عراق و اوانی صینیه
ظروف چینی است صَوَانِي جمع **

قد استنسخ الربع الثاني من المنتهى الارب في لغات

العرب في جمادى الاولى المنسلكة في شهور سنة خمس

وخمسين بعد الالف والمائتين من هجرة سيد العالمين

صلوة الله وسلامه عليه وعلى آله واصحابه اجمعين ٠

بحمد الله وعونه وحسن توفيقه ومنه و

يتلوه في اول الربع الثالث

الكتاب الخامس

عشر في

الصاد

**
*